

القرآن الكريم

КЪУР'АН-Ы
КЕРИМ
ТАТАРДЖА МАНАСЫ

**ДИЯНЕТ ИШЛЕРИ НАЗИРЛИГИ НЕШРИЯТЫ /
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI : 1191
МЕНБА ЭСЕРЛЕР / KAYNAK ESERLER : 119**

**БАШ КООРДИНАТОР / GENEL KOORDİNATÖR
ПРОФ. ДОК. МЕХМЕТ ЭМИН ОЗАФШАР/
PROF. DR. MEHMET EMİN ÖZAFŞAR**

**БАШ МУАРРИР / YAYIN YÖNETMENİ
ДОКТОР. ЮКСƏЛ СƏЛИМАН / DR. YÜKSEL SALMAN**

**КООРДИНАТОР / KOORDİNASYON
ЙЫЛДЫРАЙ КАПЛАН / YILDIRAY KAPLAN**

**ТЕРДЖИМЕ ВЕ МАНАСЫ / TERCÜME VE ŞERHİ
ЗАКИР КЪУРТНЕЗИР / ZAKİR KURTNEZİR**

**СОНЪКИ ТЕШКЕРМЕ / SON KONTROL
АЙДА УЛУСОЙ / AYDA ULUSOY**

ISBN 978-975-19-6480-9
2015-34-Y-0003-1191

СЕРТИФИКАТ НОМЕРАСЫ №: / SERTİFİKA NO: 12930

ЭСЕР ТЕШКЕРЮВ ЭЙЕТИ КЪАРАРЫ /
ESER İNCELEME KOMİSYON KARARI: 08.01.2015/22

1.НЕШИР / 1.BASKI

ИСТАНБУЛ / İSTANBUL 2015

**НЕШИР / BASKI
ACAR BASIM VE CİLT SAN. TİC. A.Ş.
+90 (212) 422 18 34**

**ГРАФИКА ДИЗАЙН / TASARIM
ЭМРЕ ЙЫЛДЫЗ / EMRE YILDIZ
МУДЖЕЛЛА ТЕКИН / MÜCELLA TEKİN
УГУР АЛТУНТОП / UĞUR ALTUNTOP**

© ДИЯНЕТ ИШЛЕРИ НАЗИРЛИГИ

**КОНТАКТ / İLETİŞİM
ДИНИ НЕШРИЯТ ИДАРЕСІ
БАСМА НЕШРИЯТ БОЛЮГІ /
DİNİ YAYINLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BASILI YAYINLAR DAİRE BAŞKANLIĞI
ТЕЛЕФОН: +90 (312) 295 72 93 • ФАКС: +90 (312) 284 72 88
ПОЧТА / E-POSTA: DINIYAYINLAR@DIYANET.GOV.TR
CORREO / E-POSTA: DINIYAYINLAR@DIYANET.GOV.TR**

• KUR'AN-I KERİM TATARCA MEÂLİ •

الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ

КЪУР'АН-Ы КЕРИМ

ТАТАРДЖА МАНАСЫ

ДИЯНЕТ ИШЛЕРИ НАЗИРЛИГИ

1. ФААТИҤА СУРЕСИ

Муддессир суресинден сонъ Меккеде энген, 7 аеттир.

Къур'аннынъ ильк суреси олгъаны ичюн, ачыш япкъан, ачкъан манасына коре «Фаатиҥа» денильген. Дигер адлары шулар: Буюк Китап манасына коре «Уммуль-Китап», диннинъ эсасларыны тамамайыджы манасына коре «эль-Эсас», баш мевзулары манасына коре Исламны аңлаткъаны ичюн «эль-Ваафис» ве «эль-Кяафисе», ильк оларакъ энген еди ает манасына коре, «эс-Себу'ль Месааний», бир чокъ сырларны ташыгъаны ичюн «эль-Кенз».

Пейгъамберимиз: «Фаатиҥаны окъумагъаннынъ намазы олмаз» буюргъанлар. Манасынынъ итибары иле Фаатиҥа энъ буюк дуа ве мунаджаттыр. Къуалыкънынъ ялынъыз Аллаһкъа япыладжакъы, ярдымнынъ ялынъыз Аллаһтан келеджеги, догъру ёлда юрмекнинъ де, догъру ёдан сапылувнынъ да Аллаһнынъ ирадесине багълы олгъаны, чюнки хайыр ве шерри яраткъан да Аллаһ олгъаны хусуулар бу суредэ озь ифадесини тапкъандыр.

Къур'ан инсанiette догъру ёлны косътермек ичюн эндирилген. Къур'аннынъ ичине алгъан хусуулары, баш мевзуларынен Фаатиҥада мевджуттыр. Зира, Фаатиҥада севмеге, тазимге ве ибадетке лайыкъ тек бир Аллаһнынъ барлыгъы, Онынъ акимети, Ондан башкъа таяныладжакъ бир кучь олмагъаны аңлатыла ве догъру ёлда юрмек, эйи инсан олмакъ тилегинде булуныла.

БИСМИЛЛА

Бир хадис-и шерифте:»Бисмилянен башланмагъан эр бир иш текмиль дегильдир», – дениле. Бу себептен, мусульманлар бутюн ишлерине, яхшы арекетлерине «Бисмиля» нен башларлар.

«Бисмиляни раһмаани раһим» демек – «Раһмаан ве Раһим олгъан Аллаһнынъ адынен» демектир. Мусульманларда ишлерге Аллаһнынъ адынен башламакъ пек гузел ан'ане ве давраныштыр. Бунынъ киби де, Къур'ан-ы Керимден, бир ает биле окъуладжакъ олса, мытлакъа «Бисмиля» чекилир.

Бисмиля бир раһмаани раһим

1. Раһман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен.
2. Хамд (макътав ве макъталмакъ) алемлернинъ Рабби Аллаһкъа аиттир.
3. О раһмандыр ве рахимдир.
4. Джеза кунюнинъ саибидир.
5. (Раббимиз!) Ялынъыз Санъа къуалыкъ этермиз ве ялынъыз Сенден медет умют этермиз.
6. Бизге догъру ёлны косътер.
7. Озьлерине лютф ве икрам эткен кимселеринънинъ ёлуны; гъадапкъа огърагъанларнынъ ве сапкъанларнынъ ёлуны дегиль!¹

1 «Аадемин» – аалем келимесининъ чокълугъыдыр. Инсан, мелек ве джин киби акъыл саиби яратыгъанларнынъ эписини ичине алгъан кяинатнынъ адыдыр. Базылары да Аллаһнынъ барлыгъына деялет этиджи эр шейге аалем денильгенини сёйлегенлер.

Раһмаан – эйи олсун, фена олсун, му'мин олсун, кяфир олсун, айырды япмайып, дюньяда ниметини эр кеске бирджи Аллаһ демектир.

2. БАКЪАРА СУРЕСИ

Мединеде энген, 286 аеттир. Къур'аннынъ энъ узун суресидир. Адыны 67-71-ндажи аетлеринде судийлерге соювары эмир этилген сыгыраан алгъан. Ялынъыз 281-ндажи аети Веда хаджында Меккеде энген. Инанчкъа, ахлякъкъа ве аят низамына ант укъомларнинъ муим бир къысмы бу суресидир

Бисмилляавирравмаанирравхиим

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. О китап (Къур'ан), онда асла шубе ёктыр. О, муттакъийлер (сакъынгъанлар ве арынмакъ истегенлер) ичюн бир ёл косьтериджидир.
3. Олар гъайбгъа инанырлар, намаз къыларлар, озьлерине берген малларымыздан Аллаһ ёлларында арджларлар.
4. Кене олар санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге иман этерлер; ахирет кунюне де кесен-кес инанырлар.
5. Иште, олар Рабблеринден кельген бир хидает узериндедилер ве къуртулышкъа иришкенлер де ялынъыз олардыр.¹

Рахим – ахиретте ниметлерини ялынъыз му'минлерге бериджи манасындадыр. Дженабы Аллаһ дюньяда эр кеске нимет бергени алда, озьне инангъанларгъа ахиретте айрыджа муамеле япаджакъ ве Къур'анда кечкен «Рахмаан» ве «Рахим» келимелери эп бу манада къуаланылгъан.

Джеза куню – ахиретте эр кеснинъ эсабы чекилип, эйининъ эйи, фенанынъ фена къаршылыкъ аладжакъ махкеме кунюдир.

Тефсирджилернинъ анълаткъанларына коре, озьлерине люф ве ихсанда булунылгъан кимселер, пейгъамберлер ве оларнынъ ёлунда юргенердир. Гъадапкъа огърагъанлар – судийлер, сапыкълар исе – христианлар олгъаны ривает этиле.

Бунынънен бераббер, догъру ёлдан сапмакъ ве Аллаһнынъ гъадабына огърамакъ ялынъыз христианлар ве судийлерге ант дегиль.

6-ндажи аетте Аллаһ Тааладан бизни «догъру ёл» гъа къюювы истениле, 7-ндажи аетте исе, догъру ёлнынъ не олганы анълатыла. Бу да, башында Пейгъамбер олмакъ узьре, эйилернинъ ёлуны эйи, феналарнынъ ёлуны да фена оларакъ косьтермектир, иште Къур'аннынъ буюк бир къысмы бу эки аетнинъ тефсири шеклиндедир.

- 1 Къур'ан сурелерининъ базаларнынъ башында «эль-хуруф'уль-мукъаттаа» денилген бир такъым арифлер бар ве олар олгъан сурелерининъ бир аетидир. Манасы ачыкъ олмагъан бойле аетлерге «мутешаабил» аетлер денилер. Мутешаабил олгъан аетнинъ акъикъий манасы тек Аллаһ билер. Базы алимлер исе, оларны «ёрумларлар». Бунъа коре, Элиф, Ляам, Миим арифлерине шу маналар берилген:

а. Иште, элинъыздеки Къур'аннынъ келимелери бу арифлерден тешкиль олгъандыр. Буюрынъ, сиз де бенъзегенини япынъ!

б. Дикъкъатларны джелъп этмек ичюн бир эдебий санаттыр. Зира, сёзге устю къапалы башламакъ ве сонъра оны ачмакъ даа зияде дикъкъат чекер.

в. Огрнемекнинъ арифлернен башланувына ишареттир.

Муттакъий – такъва саибни демектир. Аллаһнынъ азабындан акъкъы иле къоркъадажакъ, Оннынъ эмирлерине къаршы чыкъмагъа сакъынгъан, рахметине ышанып, кереги киби къуалыкъ этеджек кимселерге Къур'анда «муттакъийлер» дениле.

6. Шу акъикъят ки, къфир олгъанларны (азап иле) къоркъутсанъ да, къоркъут-масанъ да, олар ичюн эпбирдир, иман этмезлер.
7. Аллаһ оларнынъ къальплерини ве къулакъларыны муурълеген. Оларнынъ козьлерине де бир чешит перде чеккен ве олар ичюн (дюньяда ве ахиретте) буюк бир азап бар.
8. Инсанлардан базылары да бар ки, инанмагъанлары алда: «Аллаһкъа ве ахирет кунюне инандыкъ», дерлер.
9. Олар (озь акъылларына коре) гуя Аллаһны ве му'минлерни алдаталар. Албуки, олар ялынъыз озьлерини алдаталар ве бунунъ фаркъына бармазлар.
10. Оларнынъ къальплеринде бир хасталыкъ бар. Аллаһ да оларнынъ хасталыгъыны зияделештиргендир. Сёйлеген яланлары себебинден, олар ичюн шиддетли бир азап бар.
11. Оларгъа: «Ер юзюнде фесат чыкъарманъ», денильген вакъытта: «Биз ялынъыз ислях этиджилермиз», дерлер.
12. Шуны билинъ ки, олар бозгъунджыларнынъ там озьлеридир, лякин анъламазлар.
13. Оларгъа: «Инсанларнынъ иман эткенлери киби, сиз де иман этинъ», денильгенде: «Биз ич сефихлернинъ (акъылсыз ве ахмакъ кишилернинъ) иман эткенлери киби иман этермизми!» дерлер. Билинъиз ки, сефихлер анджакъ озьлеридир, факъат буны бильмезлер (я да бильмеген киби олулар).
14. (Бу мунафыкълар) му'минлерге расткельген вакъытта: «(Биз де) иман эттикъ», дерлер. (Озьлерини сапыткъан) шейтанларынен козь-козьге къалгъанларында исе: «Биз сизнен беРаббермиз, биз оларнен (му'минлернен) садедже алай этемиз (усьтлеринден кулемиз)», дерлер.
15. Акъикъатен, Аллаһ оларнен алай этер де, адьлеринден ашкъанда, оларгъа фырсаат берир. Бу себептен олар бир муддет озь башларына юерлер.
16. Иште, олар хидаетке нисбетен сапыкъалыкъны сатын алгъанлардыр. Анджакъ

Гъайбгъа иман – Ислямнынъ «Ааменту»сининъ къыскъартылгъан ифадесидир. Манасы: Аллаһкъа, мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге, ахирет кунюне, къаза ве такъдирге, хайыр ве шеррини Аллаһтан олгъанына инанмакътыр. Къур'аннынъ пек чокъ еринде «Гъайбгъа иман этер» я да «этерлер» джумлеси келеджек. Буларнынъ эписи иман эсасларынынъ къыскъа шекаидир.

Бакъара суресинде сёзге эвеля дикъкъатны чеккен арифлернен башланып, аман артындан Къур'андан сёз этиле. Демек ки, шу элинъиздеки китап (Къур'ан) озюнде шек ве шубе олмагъан Аллаһнынъ келями ве эйилер ичюн догъру ёл реберидир. Къур'ант – бир ребер, ёл косьтериджидир. Анджакъ кимге ёл косьтерир, кимге реберлик этер? Иште, аетлерде бу суальге джевап берильген, энъ эвеля муттакъий олып, гъайбгъа инангъанларгъа ёл косьтергени анълатыла. Къур'ан акъикъатен бутюн инсанлыккъа эндирильген. Анджакъ, садедже онъа ёнелъген ве онынънен догъру ёлны тапмакъ истегенлерге ребердир.

Бу ерде гъайбгъа имандан сонъ, «Келиме-и Шеадет, намаз, зекят, ораза ве хадж» дан ибарет олгъан Ислямнынъ беш эсасындан садедже «намазнен зекят» зикр этильген. Бу эки эсасынынъ зикри мисаль ёлуен дигерлерине де ишареттир. Бунъа коре, Къур'анда «намазнен зекят» бу аетте олгъаны киби, беРаббер анъылгъан вакъытта беш эсаскъа ишарет этильмекте.

оларнынъ бу тиджарети къазанчлы дегилъ ве озьлери де догъру ёлгъа кирмегенлердир.¹

17. Оларнынъ (мунафыкъларнынъ) вазieti (къаранлыкъ геджеде) бир атеш якъкъан кимсе кибидир. О атеш янып да, этрафыны айдынакътан анда Аллаһ аман оларнынъ айдынакъларыны кеткизир ве оларны къаранлыклар ичинде къалдырыр; (артыкъ ич бир шейни) корьмезлер.²
18. Олар сагъыр, тильсиз ве корьдирлер. Бу себептен, олар кери дёнип оламазлар.
19. Яхут (оларнынъ вазieti) коктен сагъанакъ алында ягъган, ичинде зифт къаранлыклар, гурюльти ве йылдырымлар булунган ягъмур(гъа тутулган кимселернинъ вазieti) кибидир. О мунафыкълар йылдырымлардан келеджек олюм къоркъусынен пармакъларыны къулакларына тыкъарлар. Албуки, Аллаһ къяфирлернинъ этрафыны къушаткъандыр.
20. (О эснада) шемшек санки козьлерини чыкъараджакъ киби чакъар, олар ичюн этрафыны айдынакътканынен, о ерде бираз юрерлер, узерлерине къаранлыкъ чёккенинен де, олган ерлеринде къалырлар. Аллаһ истесе эди, эльбетте оларнынъ къулакларыны сагъыр, козьлерини корь этер эди. Аллаһ, шубесиз, эр шейге къадирдир.³
21. Эй, инсанлар! Сизни ве сизден эвелькилерни яраткъан Раббинизге къулыкъ этингиз. Бельки, бойледже къорчаланырсынъсыз (Аллаһнынъ азабындан озюнъизни къуртарысынъыз).
22. О, Рабб ки, ерни сиз ичюн бир тёшек, кокни де (къуббе киби) бир таван япты. Коктен сув эндирикерек, онынънен сизге гъыда олсун дие, (ерден) чешит махсуллар чыкъарды. Артыкъ буны биле-биле Аллаһкъа ширк къошманъ.

1 Дженаб-ы Аллаһ бу суренинъ башында эвеля Юдже Китабы Къур'андан, онынъ муттакийлер ичюн бир ёл косьтереджи ве хидает чокърагъы олгъанындан, буннынъ киби де, гъайбгъа имандан ве Исламнынъ темелини тешкиль эткен баш вазифелерден сёз юрьсете ве бу арада инсанларны, инанч нокътаи назарындан, учь группагъа айыра:

Биринджиси – му'минлер; оларнынъ васыфлары ильки беш аетге къыскадан анылатылган.

Экинджиси – къяфирлер; оларнынъ вазieti де алтынджи ве единджи аетлерде къыскадан анылатылган.

Учюнджиси – мунафыкълар; буларнынъ вазietetери де кениш бир шекильде секизинджи аеттен йигирми биринджи аетке къадар олган аетлерде анылатылган.

Къу'ан инсанлыккъа догъру ёлны косьтермек ичюн ёлланылган бир китаптыр. Бунъа коре, ильк эвеля озюне мухатап янгъан инсанлыккъынъ догъру ве янълыш инанч вазietetини, буларнынъ кеттирген месулетлерини, догъругъа ве эгриге инанган инсаннынъ дюньяда ве ахиретте къаршылашаджакъ нетиджелери изаат этильген.

2 Ает мунафыкларнынъ ильк анда Исламнынъ нурындан айдыналып, мусульман олуварыны, къаранлыкъ геджеде янгъан меш'алеге ве ондан файдаланганларгъа; сонъра аман куфюрге дёновлерини де, о меш'аленинъ сёнемесине ве о ердекилернинъ къаранлыккъа къалганларына бенъзете.

3 Бу аетлерде кечкен мисаллерден къяфирлернинъ ве мунафыкларнынъ Ислам къаршысында къафаларында фыргыналар къопкъаны, къоркъу ве эеджанларгъа къапылгъанлары, базан хакъны кореджек киби олганлары, базан да, къаранлыккъа комюльгенери анылашыа.

23. Эгер кѳулумызгѳа эндиргенлеримизден эр анги бир шубеге тѳюссенѳиз, айды онѳа бенѳзеген бир суре кетиринѳ, эгер идданѳызда догѳру олсанѳыз, Аллаһтан гѳайры шаатларынѳзны (ярдымжыларынѳзыны) да чагѳырынѳ.
24. Буны япып оламазсынѳыз –ки, эльбетте япалмайдѳжаксынѳыз– якѳарлыгѳы инсан ве таштан ибарет жеэннем атешинден сакѳынынѳ. Чюнки, о атеш кѳфирлер ичюн азырланылгѳандыр.
25. Иман этип, эйи аркетте булунгѳанларгѳа ичинден ирмакѳлар акѳкъан дженнетлер олгѳаныны мужделе! О дженнетлердеки бир мейвадан озьлерине рызык оларакѳ ашатылгѳанынен: «Бу – бундан эвель дюньяда бизге берильгенлеринден», дерлер. Бу рызыкѳлар оларгѳа (базы тарафтан дюньядакине) бенѳзегени берильгендир. Олар ичюн дженнетте тер-темиз зевджелер де бар. Ве олар о ерде эбедий кѳалыджылардыр.¹
26. Шубесиз, Аллаһ (акѳны анѳлатмакѳ) ичюн сиврисинек ве ондан да гѳайры, башкѳа бир варлыкѳны мисаль кетирмектен чекинмез. Иман эткенсерге кельгенде, олар бойле мисаллернинѳ Рабблеринден кельген хакѳ ве керчек олгѳаныны билирлер. Кѳфирлер исе: «Аллаһ бойле мисаль бермекле не мурат этер?» дерлер. Аллаһ онынѳнен бир чокѳ кимсени сапытыр, бир чокѳларыны да, догѳру ѳгѳа ѳнелѳтир. Берген мисаллеринен Аллаһ анѳжакѳ фасыкѳларны сапытыр (чюнки булар бирер имтиандыр).²
27. Олар ойде (фасыкѳлар) ки, кесен-кес сѳз бергенден сонѳ, сѳзлеринден кѳайтырлар. Аллаһ, зиярет этилип, ал ве хаѳири соралувыны истеген кимселерни зиярет этмезлер. Ве ер юзюнде фитне ве фесат чыкѳарырлар. Иште, олар акѳкъятен зараргѳа огѳрагѳанлардыр.³
28. Эй, кѳфирлер! Сиз олю экенде, сизни тирильткен (дюньягѳа кетирип, аят берген) Аллаһны насыл инкяр этесинѳиз? Сонѳра сизни ольдюреджек, те-к-рар сизни тирильтеджек ве сонѳунда Онѳа денѳдюриледжексинѳиз.⁴

1 Бу аетте дюньяда мусульман олуп, гузел ишлер япкъан ве акѳкъятен му'мин оларакѳ ахиретке кочкъен кимселернинѳ аладѳжакѳ муѳафатлары анѳлатылгѳан, о ерде дженнетлиерге берильген ниметлернинѳ дюньядакилерине бенѳзегенине ишарет этильген. Анѳжакѳ, ахирет ниметлерининѳ дюньядакилеринен бир олгѳаны тѳюшонильмемелдир. Чюнки, Бухарийнинѳ «Беду'ль-хаакѳ» баасында ривает эткен бир хадисе: «Дженнет эхлине козьлер корьмеген, кѳулакѳлар ишитмеген, кѳальперден биле кечмеген ниметлер берилер», денильген.

2 Бу аетте сиврисинек ве ондан даа зайыф махлюкѳларнынѳ мисальге кетирюлювини мунасип корьмегенлернинѳ асылында озьлерининѳ кучюк ве дегерсиз олгѳанылары, о себептен Аллаһкѳа иман этмегенлери анѳлатыла, буларгѳа дегер берип, иман эткенлернинѳ исе, акѳыалы ве дегерли кимселер олгѳанлары бильдириле. Булар бирер имтиандыр. Инсанлардан бир кѳысмы иман этер, имтианны кѳазаныр, бир кѳысмы да, зарар этер.

3 Фасыкѳ – хакѳ ѳдан сапкъан кимседир. Кесен-кес оларакѳ берильген сѳз де, эхл-и китапнынѳ Теврат ве Инджильде келеджеги бильдирилген ахыр заман Пейгѳамберине иман этеджеклерини сѳйѳевлеридир ки, кельгенинен иман этмедилер ве сѳзлеринде турмадылар. Исламнынѳ чокѳ дегер берген акѳраба, кѳомшу ве якѳыналарнен алякѳада булунаракѳ, буларгѳа ярдым этювини терк эттилер, фитне ве фесатчы одадылар, бойледже, эм дюньяда, эм де ахиретте зарар корьдилер.

4 Бу аетте инсаннынѳ ильк яратылышындан эвельки алына «олю» денюлюви, базыларынынѳ идда эткенлери киби, тенаасухнен багѳлы дегиб. Аетте инсан аятыннынѳ уч саифеси анѳлатыла: ѳкѳтан

29. О, ерде не бар иссе, эписини сизинь ичюн яратты. Сонъра (озюне хас бир шекильде) семагъа ёнельди, оны еди къат оларакъ яратып, низамгъа къойды (танзим этти). О, эр шейни хахкъы иле билиджидир.
30. Хатырла ки, Раббинь мелеклерге: «Мен ер юзинде бир халифе яратаджагъым», деди. Олар: «Бизлер хамдинь иле сени тесбих ве сени такъдис этип тургъанда, ер юзинде фесат чыкъараджакъ, о ерде къан тёкеджек инсанни халифе япасынъмы?» дедилер. Аллаһ да оларгъа: «Сизинь билип оламайджагъынъызны, эр алда, мен билем», деди.¹
31. Аллаһ Адемге бутюн исимлерни огретти. Сонъра оларны эвеля мелеклерге такъдим этип: «Эгер сиз сёзинъизде садыкъ олсанъыз, шуларнынъ исимлерини манъа билдиринь», деди.
32. Мелеклер: «Я Рабб! Сени нокъсан сыфатлардан тензих этермиз, сенинъ бизге огреткенлериньден башъка бизим бильгимиз ёкъ. Шубесиз, алим ве хаким анджакъ Сенсинь», дедилер.
33. (Бунынъ усътюне:) «Эй, Адем! Эшьяларнынъ исимлерини мелеклерге анълат», деди. Адем оларнынъ исимлерини оларгъа анълаткъанынен: «Мен, муакъкъакъ семаларда ве ерде сизге корюнтегенлерни (о ерлердеки сырларны) билем. Бундан да гъайры, гизли ве ашкъяр оларакъ япаяткъанларынъызны да билем, демеген эдимми?» деди.
34. Хатырлайсызмы, биз мелеклерге (ве джинлерге): «Адемге седжде этинь», деген эдик. Иблистен гъайры эписи седжде эттилер. О юзь чевирди ве буюклик таслады, бойледже, къфирлерден олды.²
35. Биз: «Эй, Адем! Сен ве звезджень (Авва)нен берабер дженнетке ерлешинь; о ерде къолайлыкънен истеген вакътынъызда эр ерден дженнет ниметлеринден ашань; ялынъыз шу терекке якъынашмань. Эгер бу теректен ашасанъыз, эр экинъиз де озюнъизге феналыкъ эткен залымлардан олурсынъыз», дедик.
36. Шейтан оларнынъ аякъларыны тайдырып, сынъырны боздырды ве ичинде булунгъан (дженнеттен) оларны чыкъарды. Бунынъ усътюне: «Бир къысмынъыз дигеринъизге душман оларакъ энинъиз, сиз ичюн ер юзинде кечинмек ве белли бир вакъыткъа къадар яшамакъ бардыр», дедик.
37. Бу вазист девам эткенде, Адем Раббинден бир такъым ильхамлар алды ве дера л төвбе этти. Чюнки, Аллаһ төвбелерни къабул этиджи ве мерхамети бодыр.³
38. Дедик ки: Эпинъиз дженнетен тюшинь! Эгер мен сизге бир хидает келир де,

яратулувы, олюм ве ахиретте текарар тирилюви. Эсасен тенаасух тюшонджеси, эр бир инсаннынъ озь амелинден джевапкъарлыгъы ве толайысынен адалет принципине терстир.

1 Халифе – векиль ве темсильджи демектир. Аллаһ ер юзинде ирадесини темсиль этмек ичюн инсаны яратты. О ерде иляхий укюмранлыкъны омюрге кечирмек вазифесини де онъа берди.

2 Бундан сонъ Аз. Адем ве несили аслы джинлерден олуп, сонъра шейтанларнынъ башы олгъан Иблис ве онынъ несилине уйып-уймамакъта сыналаджакълар.

3 Аз. Адемнинъ Раббинден алгъан ильхамлар акъкъында чешит ёрумлар япылгъан. Бу ильхамлар онъа эмирлер ве ясакълар мааетиндеки тевиелердир. Ибн Мес'удгъа коре, намазларгъа башлагъ-

- эр ким хидаетиме таби олса, олар ичюн ич бир кьоркьу ськьтыр ве олар гьам чекмезлер.
39. Инкяр этип, аетлеримизни ялан сайгьанларгьа кельгенде, олар джеэннемли-дирлер, олар о ерде эбедий кьалырлар.
40. Эй, Исраил огьуаллары! Сизге берген ниметлеримни хатырлань, мангьа берген сьзингьизни ерине кетирингь ки, мен де сизге ваде эткенлеримни берейим. Ялынъыз менден кьоркьунъыз.
41. Элингьиздекини (Тевратнынъ аслыны) тасдикъ этиджи оларакъ эндирганиме (Кьур'ангьа) иман этинь. Сакьын оны инкяр этиджилернинъ илькиси олмань! Аетлеримизни аз бир кьаршылыкькьа сатмань, ялынъыз менден (меним азабымдан) кьоркьунь.
42. Билерек, акьны янълышнен кьарыштырмань, акьны гизлемень.
43. Намазны там кьылынъ, зекятны акькьы иле беринь, руку эткенлернен берабер руку этинь.
44. (Эй, бильмирлер!) Сизлер Китапны (Тевратны) окьугьан (акьикьатны бильген) алда, инсанларгьа эйиликни эмир этип, озьюнгьизни унутасынъызмы? Акьылынъызны кьуланмайсынъызмы?
45. Сабыр ве намазнен Аллаһтан ярдым истень. Шубесиз, о (сабыр ве намаз) Аллаһкьа сайгьыдан юреги титрегенден гьайры, эр кеске зор ве агьыр кельген бир вазифедир.¹
46. Олар кесен-кес Рабблерине кьавушаджакьалырыны ве Онъа дьнеджеклерини тюшонген ве буны кьабул эткен кимселердир.
47. Эй, Исраил огьуаллары! Сизге берген ниметимни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге усьтюн япкьанымны хатырлань.²
48. Ойле бир куньден коркьунь ки, о куньде ич кимсе башкьасы ичюн ич бир одедеде булунамаз; ич кисмеден (Аллаһ изин бермегендже) шефаат кьабул олунмаз, фидье алынмаз; оларгьа асла ярдым да япылмаз.

анда окьугьан «Субхаанеке»леримиз, Аз. Адем тарафындан о вакьытта сьйленген бир тесбих ве дуадыр.

- 1 Аетте кечкен сабырнынъ ораза олгьаны сьйлене. Ораза ве намаз иманни кьуветлендирер, нефиснинъ кибирини кьыра, тенбелликни ве иссизликни кеткизер, кьыйын ишлер кьаршысында инсанни кучлю япар. Таберанийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с. а.) зор бир ишнен кьаршылашкьанда, аман намаз кьыла эди. «Аллаһкьа сайгьыдан юреги титрегенлер» дие терджиме этильген «хаашиини» топулуыгьына намаз кьыламакь, ораза тутмакь, сабырлы олмакь, эр ерде ве эр заман акьикьатны сьйлемектен чекинмемек зор кельмез, зира олар кьальплери Аллаһ севгиси иле толгьан кимселердир.
- 2 Озь араларындан Пейгьамбер ёлланылгьан миллет о анда дигер кьавмаардан усьтюндир. Зира, дженаб-ы Аллаһ миллетлер арасындан о кьавмны ве олардан да о шахсны сечкендир. Толайсыннен, эвеля Пейгьамбер, сонъ аилеси, даа сонъра да, миллети бир шереф кьазангьандыр. Араларындан Пейгьамбер ёлланылгьан миллетнинъ, бир тарафтан, усьтюнлиги бар, бир тарафтан да, месулиети даа зиядедир. Иште, бу аетте усьтюнлиги бильдирильген Бени Исраил акькьында айны суренининъ 61-нджи аетинде оларнынъ зиллет (тюшкюнлик) ве гьарипликке, Аллаһнынъ гьадабына огьрагьанлары анълатыла.

49. Хатырланъ ки, сизни Фыравун тарафдарларындан къуртардыкъ. Чюнки, олар сизге азапнынъ энъ фенасыны рева корелер, янъы догъгъан огълан балаларынъызыны соя, (феналыкъ ичюн) къызларынынъызыны аятта къалдыра эдилер. Аслында о сизге рева корюльгенлерде Раббинъызден буюк бир имтиан бар эди.¹
50. Бир заманлар биз, сиз ичюн денъызни ярдыкъ, сизни къуртардыкъ, Фыравуннынъ тарафдарларыны да, козинъизнинъ огюнде денъызде богъдыкъ.²
51. Мусагъа къыркъ гедже (вахий этмек узьре) ваде берген эдик. Сонъра акъсызлыкъ этип, бузавны (танъры) ерине къабул эттинъиз.³
52. О арекетлеринъизден сонъ, (акъылланып) шукюр этерсинъиз, дие сизни афу эттик.
53. Догъру ёлны тапарсынъыз, дие Мусагъа Китапны ве акънен янълышны айыргъан уюмлерни бердик.
54. Муса къавмына деген эди ки: «Эй къавмым, шубесиз, сиз бузавны (танъры) къабул этюв иле озюнъизге феналыкъ эттинъиз. Онынъ ичюн Яраткъанынынъызгъа тевбе этинъ де, нефислеринъизни (фена дуйгъуларынынъызыны) ольдюринъ. Бойле япувынъыз Яратыджынъызнынъ къатында сиз ичюн даа эйдир. Бойледже, Аллаһ тевбенъизни къабул этер. Чюнки, аджып, тевбелерни къабул этеджи ялынъыз Одыр.
55. Бир заманлар: «Эй, Муса! Биз Аллаһны ачыкъча корьмегендже асла санъа инанмамыз», деген эдинъиз де, бакъып тургъанынынъыз алда, аман сизни йладырым ургъан эди.
56. Сонъра олюминъизнинъ артындан сизни тирильттик ки, бельки, шукюр этерсинъиз.⁴
57. Ве сизни будутнен кольгеледик, сизге къудрет эльвасы ве бодене эндирдик ве «Берген гузель ниметлеримизден ашанъыз» (дедик). Акъикъатта олар бизге дегиль, садедже озьлерине феналыкъ эте эдилер.
58. (Исраил огъуларына:) «Бу къасабагъа кириный, о ерде булунгъанларындан истеген шеклинъизде бол-бол ашанъ, къапысындан эгилерек кириный, (киргенде) «Хытта!» (Я Рабби, бизни афу эт) денъ ки, сизинъ хаталарынъызыны

1 Фыравун эски Мысыр уюмдарларына берильген бир унвандыр. Аз. Мусанынъ келювине якъын сенелерде кяхинлер Исраил огъуларындан догъаджакъ бир баланынъ Фыравуннынъ таджыны-тахтынъыныкъадагъыны сейледилер. Бунынъ ичюн Фыравун янъы догъгъан огълан балаларнынъ союуварларыны эмир этти. Аллаһ бунынънен Исраил огъуларыны имтиан эте эди.

2 Риваетлерден бу муджизенинъ Къызыл денъызде олып кечкени анълашылмакъта.

3 Аз. Муса Туур-и Сиинагъа кеткенде, Самирий адындаки бириси алтындан ясагъан бир бузавнынъ эйкелени кетире, «Бу сизинъ Раббинъиздир. Муса буни унутты, о кельгенге къадар бунъа табынынъыз», дей. Аз. Харун бунъа мани олмагъа арекет этсе де, беджерип оламай. Бу къысса Таа-хаа суресинде кениш анълатылааджакъ.

4 Йладырым чарпувындан байгъын къавм Аллаһнынъ ирадесинен, текрар джанланыр ве истеклерининъ янълыш олгъаныны анълар. Аетте бу вакъиа ольмек ве текрар тирильмек оларакъ анълатылгъан.

- багышлайыкъ, зира, биз эйи давранганларга (къаршылыгыны) зиядесинен бердежекмиз», деген эдик.¹
59. Факъат залымлар озьлерине сёйленгенлерни башгъа сёзлернен денъиштирдилер. Бунунъ узерине, биз япаяткъан фенолыкълары себебинен, залымларнынъ узерине коктен адджы бир азап эндирдик.²
60. Муса (чъльде) къавмы ичюн сув истеген эди де, биз онъа: «Таягынънен ташкъа ур!» деген эдик. Дерал (таштан) 12 чокъракъ фышкъырды. Эр бир болук ичеджек чокърагъыны бильди. (Оларга:) Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ, ичинъ, сакъын ер юзинде бозгъунджылыкъ этмень, дедик.
61. Хатырынъыздамы, сиз (берилген ниметлерге къаршылыкъ): «Эй, Муса! Ялынъыз бир емкнен къанаатленмеймиз; биз ичюн Раббинъе дуа эт де, ерде етишкен шейлерден; себзесинден, хыярындан, сарымсагъындан, бёрджимегинден, согъанындан бизге чыкъарсын», дединъиз. Муса исе: «Даа эйини даа фена иле денъиштирмек истейсинъизми? О алда шеэрге энинъ. Зира, истегенлеринъиз сиз ичюн о ерде бар», деди. Иште, (бу адиседен сонъ,) узерлерине ашшалакъ ве ёксулакъ тамгъасы урулды. Аллаһнынъ гъадабына огърадылар. Бу мусибетлер (оларнынъ башына) Аллаһнынъ аетлерини девамлы инкяр этювлери, акъсыз оларакъ, Пейгъамберлерни ольдирювлери себебинден кельди. Буларнынъ эписи, ялынъыз исъянлары ве адден ашкъанлары себебиндендир.³
62. Шубесиз, иман эткенлер яни судийлерден, христианлардан ве саабийлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне, хакъкъынен инанып, салих амель ишлегенлер ичюн Рабблери къатында мукъафатлар бар. Олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр. Олар гъам чекмейджеклер.⁴
63. Сизден къатий бир сёз алгъан, Туур дагъынынъ алтында сизге бергенимиз-

1 Аетте кечен къасаба – Къудус я да Эрихадыр. «Мухсин» келимеси исе, «ихсан» къошмасындан исми файльдыр. Япкъан ишини энъ эйи шекильде ве эксиксиз япыджыларнынъ васфыдыр. Къуръаннынъ пек чокъ аетинде мухсинлер макътагъандыр. Мешур Джибрил хадисинде исе, ихсан Аллаһны коргъен киби къулакъкъ этмек, дие анылаатылгъан.

2 58-нджи аетте озьлерине айтылгъанларны динълемейип, фенолыкъ япкъан судийлерге Аллаһ Таала веба киби бир такъым фена илет ве хасталыкълар берген.

3 Бени Исраилге ачакълыкъ ве ёкъсулакъ тамгъасынынъ урулувына себеп оларакъ, хакъны инкяр этювлери ве оны сёйлеген Пейгъамберлерни аджымадан ольдирювлери къостерилген. Шуайб, Зекерийя ве Яхя киби пек чокъ пейгъамберлерни ольдиргенлер.

4 Еудий келимеси – бузавгъа табынудан тевбе эткен вакытларында Исраил огъууларына такъылгъан бир аадыр. Бир риваетке коре де, Аз. Якъубнынъ энъ буюк огълу Яхузгъа нисбет этильген. Насараа Аз. Иса энген Насыра къасабасына нисбеттир, дегенлер бар. Бир риваетке коре, Аз. Исанынъ Аал-и Имраан, 52, Сафф, 14-нджи аетлеринде кечкен «Мен энсаарин илаллаһ» сёзинден алынган. Саабийлер акъкъында чешит ривастлер бар. Бир нокътаи назарга коре, Аз. Ибрахимнинъ динини девам эттирген эски бир топлулыкъ эди. Муфессирлерининъ базылары да саабийликнинъ судийликнен христианлыкъ арасында тевхидджи бир дин олгъаныны бильдиргенлер. Базы янъы теджикъатчылар исе, саабийлерининъ Баабильде яшагъан ве яры христиан олгъан бир месхеп таррафдарлары олгъанларыны ве Аз. Яхягъа таби олгъанларга бенъзегенлерини ифаде эткенлер.

- ни къави тутынъ, онда булунганларны даима хатырланъ, умят этилир ки, къорчаланырсынъыз (деген эдик де);
64. Ондан сонъ, сёзинъызден къайткъан эдинъиз. Эгер сизинъ узеринъызде Аллаһнынъ ихсаны ве рахмети олмаса эди, муакъкъакъ зараргъа огъраганлардан олуур эдинъиз.
65. Аранъыздан джума эртеси куни аддинден ашып да, бу себептен оларгъа: «Ашша маймунлар олуны!» дегенлеримизни, эльбетте бильмектесинъиз.
66. Биз буны (маймунлашкъан инсанларны), адисени шахсен корьгенлерге ве сонъундан кельгенлерге бир ибрет дерси, муттакъыйлер ичюн де, бир огют весилеси яптыкъ.¹
67. Муса къавмына: «Аллаһ бир сыгъыр соймантъызны эмир эте», деген эди де: «Бизим устюмизден кулесинъми?» деген эдилер. О да: «Джаиллерден олувдан, Аллаһкъа сыгъынырым», деген эди.
68. «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ не олгъаныны анълатсын», дедилер. Муса: «Аллаһ дей ки: «О не къарт, не де яш; экисининъ арасында бир сыгъыр». Сизге эмир этильгенини аман япынъ», деди.
69. Бу дефа: «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ ренкини бильдирсин», дедилер. О дей ки: «Сары ренкли парлакъ тюкю, бакъкъанларнынъ ичини къувандырыджы бир сыгъырдыр».
70. «(Эй, Муса!) Биз ичюн дуа эт де, онынъ насыл бир сыгъыр олгъаныны бизге анълатсын, биз насыл бир сыгъыр сояджагъымызны анъламадыкъ. Биз, иншааллаһ эмир этильгенини япмакъ ёлуны тапармыз», дедилер.
71. (Муса) деди ки: «Аллаһ бойле буюра: О даа боюндурукъ алтына алынмагъан, ер сюрмеген, экин сувармагъан, сербест долашкъан, ренки ала-чубар олмагъан бир сыгъырдыр». «Иште, шимди акъикъатны анълааттынъ», дедилер ве бунынъ узерине (оны тапып) сойдылар, амма аз къалды, соймайджакъ эдилер.
72. Хатырынъыздамы, сиз бир адам ольдирген эдинъиз де, онынъ акъкъында бир-биринъизнинъ усьтюнъизге аткъан эдинъиз. Алуки, Аллаһ гизлеткъанынъызны ортагъа чыкъараджакъ.
73. «Айды, шимди (ольдирильген) адамгъа (союлган сыгъырнынъ) бир парчасынен урынъ», дедик. Бойлдже, Аллаһ олюлерни тирильтир ве тошюнир-синъиз дие, сизге аетлерини (Пейгъамберине берген муджизелерини) косътере.²

1 Аллаһ Бени Исраилден феналыкъта шуурлы оларакъ исрар эткен о бедбахтларны эвеля маймун къылыгына сокъкъан, сонъра да, оларны зляк эткен. Бунинъ инсанларнынъ маймундан пейда олгъанлары иддасы иле ич бир алякъасы ёкъктыр.

2 Ве аетлерде кечкен сыгъыр союз къыссасы даа зияде Исраил огъулаарындан эки генчининъ мираскъа саип олувары ичюн эмджелерини ольдирювлерине багълана. Вакъиа Аз. Мусагъа арз этиле. Аз. Муса бир тюрюю катиллерни тапалмай ве Аллаһкъа сыгъына. О да бир сыгъыр союлувыны, онынъ бир парчасынен олюнинъ урулувыны, олюнинъ тирилип, къатильден хабер береджегини бильдире. Нетидже де бойле ола. Анджакъ эски мысырлыларнынъ сыгъырга табынувары, бир девир судий-

74. (Лякин) булардан сонъра кене къальплеринъиз къаттылашты. Артыкъ къальплеринъиз таш киби я да даа къаттыдыр. Чюнки, ташлардан ойлеси бар ки, ичинден ирмакълар акъар. Ойлеси де бар ки, чатаар да, ондан сув фышкъырыр. Ташлардан бир къысмы да, Аллаһ къоркъусынен, юкъарыдан ашагъты юварланыр. Аллаһ япаяткъан шейлеринъизден гъафиль дегиль.
75. Шимди (эй, му'минлер!) олар сизге инанаджакъларына умют этесинъизми? Албуки, олардан бир къысмы Аллаһнынъ келямыны эшите де, эйидже анълагъандан сонъ, биле-биле оны боза эдилер.
76. (Мунафыкълар) инангъанларнен расткелишкенде «Иман эттик» дерлер. Бир-бирлеринен козь-козьге къалгъанда исе: «Аллаһнынъ сизге ачкъанларыны (Тевраттаки билъгилерни) Раббинъиз къатында сизинъ алейхинизге делиль кетирювлери ичюн, оларны анълатасынъызми; буларны тошюнмейсинъизми?» дерлер.
77. Олар бильмезлерми ки, гизлегенлерини де, ачыкъ япкъанларыны да, Аллаһ бильмекте.
78. Араларында бир такъым уммийлер бар ки, Китапны (Тевратны) бильмезлер. Бутюн билъгенлер къулакътан эшитме шейлердир. Олар садедже зан ве тахмин этмектелер.¹
79. Эллеринен (бир) Китап язып, сонъра оны аз бир бедель къаршылыгъында сатмакъ ичюн «Бу Аллаһ къатындандыр», дегенлерге языкълар олсун! Эллеринен язгъанларындан отърю, вай оларнынъ алына! Ве къазангъанларындан отърю вай оларнынъ алына!
80. Исраил огъулары: «Сайылы бир къач кунь истисна, бизге атеш токъунмайджакъ», дедилер. Де ки (оларгъа): «Сиз Аллаһ къатындан бир сёз алдынъызмы -ки, Аллаһ сёзинден къайтмаз-, ёкъса Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлейсинъизми?»
81. Ёкъ! Ким бир яманлыкъ япар да, яманлыгъы озининъ чевресини къушатса, иште о кимселер джеэннемлидирлер. Олар о ерде даимий къъалырлар.
82. Иман этип, файдалы иш япкъанларгъа кельгенде, олар да дженнетлидирлер. Олар о ерде даимий къъалырлар.
83. Вакъытыннен биз Исраил огъуларындан: «Ялынъыз Аллаһкъа къуаллыкъ этеджексинъиз, ана-бабагъа, якъын акърабагъа, етимлерге, ёкъсуларгъа эйиликъ япаджакъсынъыз», дие сёз алгъан ве «инсанларгъа гузель сёз сёй-

---

лернинъ де бузавгъа табынувлары, сыгъыр союлувы адисесинде башкъа икметлернинъ де олгъаныны коьстере.

«Бир парчасынен оны урынъ» бююрулып, артындан да Аллаһнынъ олюерни тирильтовинден баас этильгенде, муфессирлернинъ чокуь буны «союлгъан сыгъырнынъ бир парчасынен олюни урмакъ суретинен онынъ тирилюви» шекилинде анълагъанлар. Бу такъадире, вакъиа бир мужжизедир; Аллаһнынъ къудретинен олю бойле бир себеп олмадан да, тириле биле. Дикъкъатны даа зияде чекмек ичюн бойле бир мерасим тертип этильген ве акъибетте мужжизе садир олгъан.

1 Уммий - окъувы-язысы олмагъан демектир. Еудий я да христиан олмагъан арапларгъа да уммий дегенлер олгъан.

- лснъ, намазны къылынъ, зекятны беинъ», дие де эмир эткен эдик. Сонъунда, азынъыз истисна, юз чевиререк, дёнюп кеттинъыз.¹
84. (Эй, Исраил огуллары!) Сизден бир-биринъизиниъ къаныны төкмөйджегинъизге, бир-биринъизни юртларыныъздан чыкъармайдажгынъызга даир сёз алгъан эдик. Эр шейни коререк, сонъунда буларны къабул эткен эдинъыз.
85. Бу анълашувны къабул эткен сизлер, (берген сёзинъизиниъ аксине) бир-биринъизни ольдире, аранъыздан бир къысмыны юртларындан чыкъара, феналыкъ ве душманлыкъта оларгъа къаршы бирлешмектесинъиз. Оларны юртларындан чыкъармакъ сизге арам олгъаны алда, (эм чыкъара, эм де) сизге эфирлер оларакъ кельгенлеринде, фидье берип, оларны къуртарасынъыз. Ёкъса, сиз Китапнынъ бир къысмына инанып, бир къысмыны инкъяр этесинъизми? Сизден ойле даврангъанларнынъ джезасы дюнъя аягында анджакъ масхаралыкъ; къыямет кунюнде иссе, энъ шиддетли азапкъа ителювдир. Аллаһ сизинъ япаяткъанларыныъздан асла гъафиль дегиле.
86. Иште, олар ахиретке къаршылыкъ дюнъя аягыны сатын алгъан кимселердир. Бу себептен, не азаплары енгиллештириледжек, не де озълерине ярдым этиледжек.²
87. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик. Ондан сонъра арды-сыра пейгъамберлер ёладыкъ. Мерзем огълу Исагъа да мужжизелер бердик. Ве оны Рууху'ль-Къудус (Джебраил) иле дестекледик. (Лякин), гонъюллеринъизге ятмагъан шейлерни сёйлеген бир эльчи кельгенинен, онъа нисбетен буюклик тасладынъыз. (Сизге кельген) пейгъамберлерден бир къысмыны яланладынъыз, бир къысмыны да ольдирдинъиз.³

1 Исраил огулларынынъ якъан ишлери ве аретлери акъкъындаки бу бильгилер, Къур'ан кельген девирде яшагъан судийлериниъ Тевратны бозып, акъикъатны гизлегенлеринден толайы, берильген. Чюнки, Аз. Муһаммед ёланылгъан вакъытта Арабистанда, айрыджа Мединеде (Йесриб) ве дживарында олдукъча чокъ бир судий топлулыгы яшамакъта эди. Ахыр заман пейгъамбери ёланылмадан эвель, бир пейгъамбер келеджегини этрафкъа яйгъан судийлер пейгъамберимиз кельгенинен, сёзлерни денгиштирдилер. Зира, олар келеджек пейгъамберни судийлерден беклей эдилер. Араплардан кельгенинен, оны кунъледилер. Къур'анда судийлер акъкъында даа чокъ бильги берлювнинъ себеби будыр. Ахыр заман пейгъамбери, сонъунда хиянетликлери себебинден, оларнен дженкшмек ве оларны юртларындан сюрьмек зорунда къалды. Еудийлер аля мусульманаргъа олгъан душманлыкъларыны девам эттирмектелер.

2 Бу аетлер судийлериниъ тюролю-тюролю къурунтыларыны анъалата. Исламдан эвель Мединеде булунгъан эки фиркъа эдилер. Олардан бири – Эвс, дигери де – Хазредж къабилесинен берабер эди. Эвсенен Хазредж къавгъа этип, дженкке киришкендже, олар да берабер дженкшеш эдилер. Бу арада судийлер бир-бирлерини ольдире ве юртларындан къува эдилер. Эфир оларакъ керу кельгенлеринде, бу сефер оларны филь берип, керу ала эдилер. Бу вазиет соралгъанда, «Не япайыкъ, Аллаһнынъ эмири бойле», дей эдилер. Бунынъ киби, тюролю къаба ишлер япа эдилер.

3 Бу ерде Аллаһ Таала Исраил огулларына шу манада тенбеледи: Ант олсун ки, Мусагъа Китапны бир бердик, ондан сонъ кельген пейгъамберлерни биз ёладыкъ. Аз. Исаны да биз ёладыкъ ве онъа Рууху'ль-Къудус иле къол туттыкъ. Сиз оны ольдирмеге тешеббюс эттинъиз, факъат буны япалмадынъыз. Аз. Муһаммедни де ольдирмеге тешеббюс этсинъиз. Оны да япалмазсынъыз, биз оны къорчалармыз. Инкъяр ве исъянинъиз себебинден, Аллаһнынъ лянетини къазандынъыз. Бундан сонъ иман этювинъиз бекленильмез. Ортагъа къойгъан себеплеринъиз де кечмез.

88. (Еудийлер пейгъамберлерге усътюнден кулерек:) «Кальплеримиз пердели-дир», дедилер. Ёкъ; кужор ве исьянлары себебинден Аллаһ оларны лянет-легендир. О себептен пек аз инанырлар.
89. Даа эвель кяфирлерге нисбетен зафер истегенлеринде, озьлерине Аллаһ къатындан эллериндеки (Тевратны) догърулагъан бир Китап келип де, (Тевраттан) огренип бильген акыкъатлар къаршыларына чыкъкъанынен, оны инкяр эттилер. Иште, Аллаһнынъ лянети бойле инкряджыларгъадыр.¹
90. Аллаһнынъ къулларындан истегенлерине пейгъамберлик ихсан этювини куньлегенлери ичюн, Аллаһнынъ эндиргенини (Къур'анны) инкяр этерек, озьлерини саткъанлары не яман бир шейдир! Бойледже, олар гъадап усътюне гъадапкъа огърадылар. Айрыджа кяфирлер ичюн ачалтыджи бир азап бар.
91. Оларгъа: «Аллаһнынъ эндиргенине иман этинъиз», денильгенинен: «Биз садедже бизге эндирильгенге (Тевраткъа) инанырмыз», дерлер ве ондан башкъасыны инкяр этерлер. Албуки, о Къур'ан озь эллеринде булунгъан Тевратны догърулайыджи оларакъ кельген хакъ Китаптыр. (Эй, Мухаммед!) Оларгъа: «Шаet сиз акыкъатен инангъан олсанъыз, эвеллери Аллаһнынъ пейгъамберлерини не ичюн ольдюре эдинъиз?» де.
92. Ант олсун, Муса сизге белли муджизелер кетирген эди. Сонъра онынъ артындан, заимлер оларакъ, бузавны (танъры) эдиндинъиз.
93. Хатырланъ ки, Туур дагъынынъ алтында сизден сёз алгъан: «Сизге бергенлеримизни къави тутынъ, айтылгъанларны анъланъ», деген эдик. Олар: «Эшиттик ве исьян эттик», дедилер. Инкярлары себебинден, кальплерине бузав севгиси толдырылды. Де ки: эгер инансанъыз, иманынъыз сизге не фена шейлерни эмир этмекте!²
94. (Эй, Мухаммед, оларгъа:) «Шаet (идда эткенинъиз киби), ахирет юрту Аллаһ къатында дигер инсанларгъа дегиль де, ялынъыз сизге ант олса ве бу идданъызда догъур исенъиз, айды, олюмни тиленъиз (бакъайыкъ)», де.
95. Олар озь эллеринен эвельде япкъан ишлери (гунях ве исьянлары) себебинден, ич бир заман олюмни тилеп оламайджакълар. Аллаһ залымлерны яхшы билир.³
96. Емин олсун ки, сен оларны яшамакъ ичюн инсанларнынъ энъ ачкози оларакъ булырсынъ. Путперестлерден эр бири де арзулар ки, биъй йыл яшасын.

1 83-нджи аеттеки анълатувгъа бакъынъыз.

2 Еудийлер Тевраттан алгъан бильгилерине коре, бир пейгъамбер келеджегини биле эдилер ве онынъ озьлеринден келеджегини тюшонерек, ондан файдаланмакъ планларыны тизе эдилер. Беклетген пейгъамберлери араплардан кельгенинен, оны инкяр эттилер. 89-нджи аетте бунга ишарет этиле. Олар асывнда Аз. Мусагъа да толусынен инанмагъан эдилер. 92-нджи аетте ифаде этильгени киби, Аз. Муса нидже муджизелер кетиргени алда, о Туургъа кеткенинен, бузавгъа табындылар.

3 Еудийлер: «Ахирет аята садедже бизге аиттир», шекилинде идда эткенлер, бунынънен «Еудий олмагъанлар обир дюньяда ниметке наиль оламазлар», демек истегенлер. Бу иддагъа джевабен, сиз де оларгъа: «Мадем ки ойле, айды, олюмни истенъиз», денть. Амма, олар асаа ольмек истемезлер. Бу аетлер еудийлернинъ ыркчылыкъ тюшонджелининъ ахиретке къадар узагъаныны косътере.

Албуки, яшатылмасы ич кимсени азаптан узакълаштырмаз. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны эксиксиз корер.

97. Де ки: «Джебраилге ким душман исе, шуны яхшы бильсин ки, Аллаһнынъ изнинен, Къур’анны сенинъ къальбинге бир хидаст ребери, эвель кельген китапларны догърулайджы ве му’минлер ичюн де муждэджи оларакъ, О эндиргендир».¹
98. Ким Аллаһкъа, мелеклерине, пейгъамберлерине, Джебраилге ве Микаилге душман олса, билсин ки, Аллаһ да инкярджы къафирлернинъ душманыдыр.
99. Ант олсун ки, санъа ачыкъ-айдын аетлер эндирдик. (Эй, Муһаммед!) Оларны ялынъыз фасыкълар инкяр этерлер.
100. Не заман олар бир анлашув япсалар, кене озьлеринден бир топу оны бозмадымы? Затен оларнынъ чокъу иман этмез.
101. Аллаһ тарафындан озьлерине янларында булунгъаныны тасдикъ этиджи бир альчи кельгенинен, эхл-и китаптан бир топу, санки Аллаһнынъ Китабыны бильмеген киби, оны артларына агъып, терк эттилер.
102. Сулейманнынъ уюмранлыгъы акъкъында олар шейтанларнынъ уйдырып сёйлегенерине таби олдылар. Албуки, Сулейман тылсым япып, къафир олмады. Лякин, шейтанлар къафир олдылар. Чюнки, инсанларгъа сихирни ве Бабилде Хаарутнен Маарут исмли эки мелекке эдирильгенни огрете эдилер. Албуки, о эки мелек эр кеске: «Биз ялынъыз имтиан ичюн ёлланылдыкъ, сакъын янълыш инанып да, къафир олманъыз», демеден, ич кимсеге (сихир ильмини) огретмез эдилер. Олар о эки мелектен къадыннен къоджа арасыны ачаджакъ шейлерни огрене эдилер. Албуки, тылсымджылар Аллаһнынъ изни олмадан, ич кимсеге зарар бералмазлар. Олар озьлерине файда бергенни дегиль де, зарар бергенни огренирлер. Сихирни сатын алгъанларнынъ (онъа инанып, пара бергенернинъ) ахиреттен насиби олмагъаныны пек яхшы бильмектелер. Къаршылыгъында озьлерини саткъан шейлери не фенадыр! Кешке буны анъласа эдилер!²

1 Риваетке коре, Федек хахамларындан Абуллах б. Сурие Пейгъамберимизнен мунакъаша эткен, онъа вахийни ким кетиргенини сорагъан, (Джебраил) дегенинен, «О бизим душманымыз. Башкъасы кетирген олса, иман этер эдик», деген. Бунынъ узерине бу ает энген.

2 Эски къавмарнынъ чокъу сихирге инана эди. Бу себептен, сихир диний инанчларнен тамамен къаршыкъкъ вазиятте эди. Бу себептен, сихирбазлар халкъны къандыра эдилер. Сихирнинъ чешитлери бойледир:

1. Кельдаанийлернинъ сихири: Булар йылдызларгъа табынырлар, къянатны идаре этиджилер йылдызлар олгъаныны, хайыр ве шернинъ олардан кельгенини, семавий кучьлернинъ ердеки кучьлернен бирешюви нетиджесинде мужизелер мейдангъа кельгенини сёйлей эдилер. Буларны догъру ёлгъа къоймакъ ичюн Аллаһ Аз. Ибрахимни ёллады. Булар да, озь араларында учь фыркъа эдилер:

а. Фелек ве йылдызларнынъ эбедий олгъаныны сёйлейиджилер ки, оларгъа «Саабиз» денилер.

б. Фелекнинъ иляхийлигине инангъанлар. Булар эр фелек ичюн ерде бир пут якъан ве онъа хызмет эткен путперестлердир.

в. Фелекни ве йылдызларны яраткъан бириси олгъаныны ве бунынъ оларгъа ер юзини идаре этмеге акъ бергенини сёйлейиджилердир. Булар йылдызларны араджи къабул эте эдилер.

103. Эгер иман этип, озьлерини феналыкытан кьорчаласалар эди, шубесиз, Аллах тарафындан бериледжек савап даа хайырлы оладжакъ эди. Кешке буларны анъласа эдилер!
104. Эй, иман эткенлер! «Раинаа» демень, «Унзурнаа» день. (Айтылганларны) динълень. Кяфирлер ичюн элсм бериджи бир азап бар.¹
105. (Эй, му'минлер!) Эхл-и китаптан кяфирлер ве путперестлер де Раббинъизден сизге бир хайыр эндирилювини истемезлер. Албуки, Аллах рахметини тилегенине берир. Аллах буюк лютф саибидир.
106. Биз бир аетнинъ укмини ортадан кьалдырсакъ я да оны унуттырсакъ (кечиктирсек), мытлакъа даа эйсини я да онъа бенъзегенини кетириримиз. Бильмезмисинъиз ки, Аллах эр шейге кьадирдир.²
107. (Кене) бильмэйсинъми, коклернинъ ве ернинъ мулькиети ве уюмранлыгы ялынъыз Аллахнынъдыр? Сиз ичюн Аллахтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджи бар.
108. Ёкъса сиз де (эй, мусульманлар), даа эвель Мусадан соралгъаны киби, пейгамберинъизден суалер сорамакъ истейсинъизми? Ким иманны куфюрге денъиштирсе, шубесиз, догъру ёддан сапкъан олу.³
109. Эхл-и китаптан чокъу акъикъят озьлерине ачыкъ-айдын белли олгъандан

2. Рух кучюне таянаракъ, ортагъа чыккъан сихир: Бунъа коре, инсан рухы ёкъ этиовнен идажат этиов, ольдорув, тирильтов, вуджт ве шекильде денъишиклаик япмакъ кучюне къавушыр.

3. Рухий варлыкълардан файдаланыларакъ япылган сихир: Бу да мускъа (адамларнынъ усътаерине такъкъан дуа) япмакъ ве джинлерден ярдым алмакъ киби шекиллернен япылар.

4. Козьбоямакъ шекилинде япылган сихир: Козьбайлайдыжылыкъ, эль чабукуаги ве бунъа бенъзеген аркетлер киби.

Ислям алимлери, сихирнинъ биринджи ве экинджи шекилине инанганганларнынъ кяфир олганларыны тасдикъ эткенлер. Анджакъ аетте бильдирильгени шекильде яратыджынынъ Аллах Таала олгъанына инанаракъ ве феналыкыта кьуланмамакъ шартынен, сихир ильмини огренювде зарар ёкътыр. Еудийлер арасында тылсым кениш даркыган эди. Бу себептен, Аз. Сулейманнынъ буюк бир тылсымджи олгъаныны, уюмдарлыкыны тылсымнен эльде эткенини, айванларгъа ве джинлерге тылсымнен уюм эткенини сэйлер ве буна инаныр эдилер. Аз. Сулейман Къур'анда пейгамбер оларакъ танытылгъанынен, «Мухаммед Сулейманни пейгамбер сая, албуки о, бир тылсымджыдыр», десдилер.

- 1 Ресулуллах (с. а.) мусульманларгъа бир шей огреткенде, бизни бираз бекле, ашыкъма, манасында «Раинаа» дер эдилер. Еудийлернинъ де сёгюнч манасындаки «Раинаа» келимелери бар эди. Мусульманларнынъ бу сёзини эшиткенеринен, Эфендимизге фена макъсатнен, ойле хитап этмеге башладылар. Буннынъ узерине «Раинаа» демень, о манъагъа кельген «Унзурнаа» день, денильди ки, бизни бекле демектир.
- 2 Сонъундан кельген бир аетнинъ, эвельде кельген аетнинъ укмини ортадан кьалдырувына «несх» дениле. Аллах Таала инсанлыкынынъ медений инкишафы ве бу инкишафын догъурган итияждаргъа уйгун оларакъ, керегиндже яны пейгамбер ве китаплар ёллагъан, эвелькилерине аит базы уюмлерни ортадан кьалдырган. Аетлерининъ укми эбедий олган Къур'ан-ы Керим назиль олгъанда, бу девирге аит оларакъ, базы аетлер дигерлерни несх эткенлер; анджакъ буларнынъ сайысы пек аз ве ильк Ислям неслининъ тербиеси ве алышувы макъсадына ёнелтильгендир.
- 3 Пейгамберден чокъ суаль соралувы - уюмлернинъ чокълашувыны ве тарлашувыны талап этер. Шуннынъ ичюн Медине девринде бир мудет суаль бермек ясакъланган.

- сонъ, сырф ичлериндеки кунъджиликтен отърю, сизни иманынъыздан вагечтирип, куфюрге дѣндирмек истедилер. Кене де сиз Аллаһ олар акъкъын-даки эмирини кетиргенге къадар афу этип багъышланъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.
110. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, эвельден озинъиз ичюн япкъан эр эй-иликни Аллаһнынъ къатында буладжакъсынъыз. Шубесиз, Аллаһ япаяткъанларынъызны эксиксиз корер.
111. (Эхл-и китап:) «Еудийлер яхут христианлардан гъайры, ич кимсе дженнетке кирмейджек», дедилер. Бу оларнынъ къурунтысыдыр. Сен оларгъа: «Эгер акъикъатен догъру сѣлессенъиз, делилинъизни кетиринъ», де.
112. Аксине, ким мухсин оларакъ, юзини Аллаһкъа чевирсе, (Аллаһкъа хакъкъы иле къуллыкъ этсе), онынъ эджири Рабби къатындадыр. Ойлелери ичюн не бир къоркъу бар, не де гъам чекерлер.¹
113. Эписи де Китапны (Теврат ве Инджильни) окъугъанлары алда, судийлер: «Христианлар догъру ёлда дегиллер», дедилер. Христианлар да: «Еудийлер догъру ёлда дегиллер», дедилер. Китапны бильмегенлер де, бир-бирлери акъкъында тыпкъы оларнынъ айткъанларыны сѣлседилер. Аллаһ, ихтиляфкъа тюшкен хусусларында къыямет куни олар акъкъында укминни береджек.
114. Аллаһнынъ месджитлеринде, Онынъ ады анъылувына мани олгъан ве оларнынъ харап олувына арекет этиджиден даа залим ким бар! Асъланда буларнынъ о ерлерге ялынъыз къоркъаракъ кирювлери керек. (Башкъа тюрлю кирмеге акълары ёкътыр). Булар ичюн дюньяда резиллик, ахиретте де, буюк азап бардыр.
115. Шаркъ да Аллаһнынъдыр, гъарп да. Не ерге дѣнсенъиз, Аллаһнынъ юзи (заты) о ердесидир. Шубесиз, Аллаһ(нынъ рахмети ве нимети кеништир), О эр шейни билиджидир.¹
116. «Аллаһ бала эдинде», дедилер. Хаашаа! О, бундан узакътыр. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Онынъдыр, эписи Оньа бойсунгъандыр.²
117. (О), коклернинъ ве ернинъ тек яратыджысыдыр. Бир шейни тилегенде, онъа садедже «О!» дер, о да аман олуур.³
118. Бильмегенлер дедилер ки: «Аллаһ бизнен къонушмалы я да бизге бир ает

1 Бу аетте Аллаһкъа къуллыкъ этмек ихсан васфына багълангъандыр. Яни бир кимсе ибадет этмекле озини къуртаралмаз, озини къуртарувы ичюн мухсинлерден олмасы керек. Мухсин япкъан ишини Аллаһ ичюн япыдыж, садедже Ондан къоркъкъан, о себепле ишини эксиксиз япкъан ве эр ишининъ акъкъыны берген кимсе демектир.

Христиан араплардан олгъан Неджран эйети Ресулулалахнынъ узурна чыкъкъанынен, судийлер оларнынъ янына кельдилер. Араларында мунакъша яптылар. Бир-бирлерини къабатладылар. Бунинъ узерине ашагъыдаки аетлер кельди.

2 Аллаһ эр ерде азыр ве назир олмакънен бирликте, намазда къыбагъа дѣнмек, ибадетлерде низам ве интизамны теминдемек гъаесине аиттир.

3 Аллаһ Тааланынъ бир шейни мурат этюви, Онынъ акъкъында «О!» эмридир. Аллаһнынъ тилеген эр шейни вакъты-сааты кельгенинен, мытлакъа олуур.

(муджизе) кельмели дегиль эдими?» Олардан эвелькилер де, иште тыпкы оларнынъ сёйлегенлерини айткъан эдилер. Къальплери (акъыллари) насыл да бир-бирине бенъзеди! Акъикъатны эйидже бильмек истегенлерге аетлерни ачыкъ-айдын костеръдик.

119. Догърусы, биз сени Хакъ (Къур'ан) иле мужделейиджи ве тенбилейиджи оларакъ ёлладыкъ. Сен джеэннемлилерден месулиетли дегильсинъ.
120. Динлерине уймагъанындже судийлер де, христианлар да, сенден асла разы олмайджакълар. Де ки: «Догъру ёл анджакъ Аллаһнынъ ёлудыр». Санъа кельген илимден сонъра, оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, ант олсун ки, Аллаһтан санъа не бир дост, не де бир ярдымжы бардыр.
121. Озьлерине китап берген кимселеримиз(ден базысы) оны, акъкъыны козетерек, окъурлар. Чюнки, олар онъа иман этерлер. Оны инкяр этиджелерге кельгенде, иште, акъикъатен зараргъа огърагъанлар олардыр.¹
122. Эй, Исраил огъулары! Сизге берген ниметлеримни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге устыюн эткенимни хатырланъ.
123. Ве бир кунъден коркъунъ ки, о кунъде ич кимсе башкъасынынъ адына бир шей одеп оламаз, кимседен фиде кабул этильмез, ич кимсеге шефаат файда бермез. Олар ич бир ярдым да коръмезлер.²
124. Бир заманлар Рабби Ибрахимни бир такъым келимелернен сынагъан эди, оларны там оларакъ ерине кетиргенинен: «Мен сени инсанларгъа ребер япаджам», деген эди. «Союмдан да (реберлер яп, я Рабби!)», деди. Аллаһ: «Ахтым залымларгъа иришальмез (олар ичюн сёз бермем)», буюрды.
125. Биз Бейтни (Кябени) инсанларгъа топланув мекяны ве ишанчлы бир ер яптыкъ. Сиз де Ибрахимнинъ макъамындан бир намаз ери эдининъ (о ерде намаз кылыны). Ибрахим ве Исмаилге: «Таваф эткенлер, ибадетке къапангъанлар, руку ве седжеде эткенлер ичюн Эвимизни темиз тутынъ», дие эмир эткен эдик.
126. Ибрахим де деген эди ки: «Эй, Раббим! Бу ерни ишанчлы бир шеэр яп, халкъындан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларны чешит мейваларнен белсе. Аллаһ буюрды ки: Ким инкяр этсе, оны аз бир муддет файдаландырыр, сонъра оны джеэннем азабына сюйреклерим. Не фена барыладжакъ ердир о ер!³

1 Бу ает судий алимлеринден Абдуллаһ ибн Селям ве аркъадашлары акъкъында энген. Булар Къур'ангъа инандылар ве ондаки ахкъамны тасдикъ эттилер. Бир башкъа риваетке коре де, бу ает Джафер б. Эби Талипнен берабер Хабешистандан кельген къыркъ кишилиик джемаат акъкъындадыр ки, булар эхл-и китаптан Ислямны къабул эткенлердир.

2 Шефаат базы шартларгъа багълыдыр. Энь муими – имандыр.

3 Аллаһ инкяр эткенлерни де дюньяда рызыкъландырмакъта, дюнья ниметлеринден тилегенлери киби файдалануларына имкъан бермектедир. Бу алда, дюньянынъ нимети диндарлыккъа багълы дегильдир. Дюнья нимети му'минге де, къяфирге де берилер. Булар бирер имтиан весилесидир; хайырлы олып-олмагъанлары нетиджеге багълыдыр. Сервет ве икътидар, эгер къуальниккъа весиле олгъан исе, о вакытта бу эки джан саадетидир. Азгынлыкъ ве сапыкълыккъа себеп олгъан исе, эбедий аятны ёкъ эткен, саадет ерине феялет кетирген олу.

127. Бир заманлар Ибрахим Исмаил иле берабер Бейтуллахнынъ темеллерини юкселте, (шойле дей эдилер): «Эй, Раббимиз! Бизден буны къабул буюр, шубесиз сен эшитиджисинъ, билиджисинъ».¹
128. Эй, Раббимиз! Бизни санъа бойсунгъанлардан эйле, неслимизден де санъа итаат эткен бир уммет чыквар, бизге ибадет усулларымызны косътер, тѣвбе-мизни къабул эт; зира, тѣвбелерни чокъна къабул этиджи, чокъ мерхаметли ялынъыз Сенсинъ.
129. Эй, Раббимиз! Оларгъа араларындан Сенинъ аетлеринъни озьлерине окъуйджакъ, оларгъа китап ве икметни огретеджек, оларны темизлсйджек бир пейгъамбер ёлла. Чюнки, усътюн келиджи, эр шейни ерли-ериндже япыджи ялынъыз Сенъсинъ.
130. Ибрахимнинъ дининден озини билмегенлерден башкъа ким юз чевирир? Ант олсун ки, биз оны дюньяда (эльчи) сечтик, шубесиз о ахиретте де эйилердендир.
131. Чюнки, Рабби онъа: «Мусульман ол», деген, о да: «Алсмлернинъ Раббине бойсундым», деген эди.
132. Буны Ибрахим де озь огъуларына васиет этти, Якъуб да: «Огъуларым! Аллаһ сиз ичюн бу динни (Ислямны) сечти. О алда садедже мусульманлар оларакъ олонъыз», (дсди).
133. Ёкъса, Якъубгъа олюм кельген вакъытта сиз о ерде эдинъизми? О заман (Якъуб) огъуларына: «Менден сонъ кимге къуаллыкъ этеджексинъиз?» деген эди. Олар: «Сенинъ ве аталарынъ Ибрахим, Исмаил ве Исхакънынъ иляхи олгъан тек Аллаһкъа къуаллыкъ этеджекмиз; биз ялынъыз Онъа теслим олгъандырмыз», дсдилер.
134. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерининъ, сизинъ къазангъанларынынъ сизинъдир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмесзинъыз.
135. (Еудийлер ве христианлар мусульманларгъа:) «Еудий я да христиан олунъ-

1 Къябенинъ къурулувы акъкъындаки риваетерге коре, Аз. Адем иле Ава дженнеттен чыкъарылгъан вакъытта, ер юзинде Арафатта тапышалар, берабер гъарпкъа догъру юрелер, Къябе олгъан ерге келелер. Бу эснада Адем бу булушувгъа шукюр олмакъ узьре, Раббине ибадет этмек истей ве дженнетте олгъанда этрафында таваф этерек, идабет эткен, нурдан стуннынъ текрар озине берилювини истей. Иште, о нурдан стун о ерде пейда ола ве Аз. Адем онынъ этрафында таваф этерек, Аллаһкъа ибадет эте. Бу нурдан стун Аз. Шинт заманында гъайып ола, еринде къара бир таш къала. Буннынъ узери-не Аз. Шинт онынъ ерине таштан онынъ киби дѣрткоше бина япа ве о къара ташны о бинанынъ бир кошесине ерештире. Иште, бугунъ Хаджер-и Эсвед дие билинген къара таш одыр. Сонъра, Нух туфанында бу бина къумлар астында узун бир девир сакълы къала. Аз. Ибрахим, Аллаһнынъ эмринен, Къябе олгъан ерге кете, огълу Исмаилнен бирликте о ерге ерлеше. Сонъра, Исмаилнен берабер Къябе олгъан ерни къаза. Аз. Шинт тарафындан япылгъан бинанынъ темеллерини тапа ве о темеллерининъ усътюне бугунъ мевадж олган Къябени инша эте. Аетте «Бейтуллахнынъ темеллерини юкселте» джумлеси буны ифаде эте.

- ыз ки, догъру ёлны булурсынъыз», дедилер. Де ки: «Ёкъ! Биз ханиф олгъан Ибрахимнинъ динине уярмыз. О мушриклерден дегиль эди».¹
136. «Биз Аллаһкъа ве бизге эндирилгенге; Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбааткъа эндирилгенге, Муса ве Исагъа берильгенлернен, Рабблери тарафындан дигер пейгъамберлерге берильгенлерге, олардан ич бири арасында фаркъ корьмеден, инандыкъ ве биз садедже Аллаһкъа теслим олдыкъ», дёнъ.²
137. Эгер олар да сиз инангъанынъыз киби инсансалар, догъру ёлны тапкъан олар; дёнселер, мытлакъа анылашмазлыкъкъа тюшерлер. Оларгъа нисбетен Аллаһ санъа етерли. О эшитиджидир, билидждир.
138. Аллаһнынъ (берген) ренки иас бояндыкъ. Аллаһтан даа гузель ренкни ким бере билир? Биз анджакъ онъа къуллыкъ этермиз (дёнъ).³
139. Де ки: Аллаһ бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъиз олгъаны алда, оннынъ акъкъында бизнен тартышмагъа киришесинъизми? Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларынъыз да сизге аиттир. Биз Онъа гонюльден багълангъанларданмыз.
140. Ёкъса, сиз Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбаатнынъ судий, я да христиан олгъанларыны сёйлесинъизми? Де ки: Сиз даа яхшы билесинъизми, ёкъса Аллаһмы? Аллаһ тарафындан озине (биялдирилген) бир шаатлыкъны гизлегенден де даа залым ким ола билир? Аллаһ япкъанларынъыздан гъафил дегильдир.
141. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерине, сизинъ къазангъанларынъыз да сизге аиттир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмесинъиз.
142. Инсанлардан бир къысым акъылызлар: «Ёнельген къыблаларындан оларны чевирген недир?» дейджеклер. Де ки: «Шаркъ да, гъарп да Аллаһнынъдыр. О истегенини догъру ёгъа къояр».
143. Иште, бойледже сизинъ инсанлыкъкъа шаатлар олувынъыз, ресулунинъ да сизге шаат олувы ичюн сизни мутедиль бир миллет яптыкъ. Сенинъ (арзылап да, шу анда) ёнельмеген къыбланъны (Кябени) биз анджакъ Пейгъамберге уйгъаныны, окчелери узеринде кери дёнгенден айырды этювинъиз ичюн къ-

1 Ханиф - эр тюрюл батал динден узакъ турып, ялынъыз хакъ динге ёнельген киши демектир.

2 Эсбаат - торунлар демектир. Бу ерде Аз. Якъубнынъ 12 эвлядындан торунлары козьде тутыла.

3 Земахшерийнинъ анылаткъанларына коре, христианлар янъы догъгъан балаларны бир сувнен бояй ве (иште, шимди христиан олды), дей эдилер ве оны о бала ичюн темизлик сая эдилер. Аетте мусульманларнынъ буна нисбетен «Аллаһнынъ боясынен бояндыкъ» деювлери эмир этильди. Аллаһнынъ боясы Ислам фыраты, Ислам ве иман темизлигидир.

Ресулуллах (с.а.) Мединеге кельгенден сонъ, мусульманлар 16-17 ай къадар Къудускъа ёнелерек намаз къылдылар. Бу вазият судийлернинъ къопаюварына, «Мухаммед ве асхабы къыблаларыннынъ нереси олгъаныны бильмей эдилер, биз оларгъа ёл костыгердик», киби лафлар этюевлерине ве буны этрафкъа яюварына себеп олгъан эди. Ресулуллах Аллаһтан Исламгъа озь къыбласыннынъ берилмесини нияз этти. Иште, бундан сонъ Къудустан Кябеге дёнюльмеге эмир кельди. Буннынъ усъюне, судийлер ве мунафыкълар текрар олу-олмаз коньушмагъа башладылар. Ашагъыдаки аетлер бу вазиятни анылата.

ыбла яптыкъ. Бу Аллаһнынъ хидает берген кимселерден башкъасына эльбетте агъыр келир. Аллаһ сизинъ иманынъызны асла зая этеджек дегильдир. Зира, Аллаһ инсанларгъа нисбетен шефкъатлы ве мерхаметлидир.¹

144. (Эй, Муһаммед!) Биз сенинъ юзинънинъ кокке догъру чеврильгенини (юджелерден хабер беклегенинъни) коремиз. Иште, шимди сен мемнун оладжакъ бир къыблагъа дёндремиз. Артыкъ юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. (Эй, мусульманлар!) Сиз де не ерде олсанъыз олунъ, (намазда) юзьлеринъизни о тарафкъа чевиринъ. Шубе ёкъ ки, эхл-и китап, онынъ Рабблеринден кельген акъикъат олгъаныны пек яхшы билерлер. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларындан хаберсиз дегиль.
145. Емин олсун ки (хабим!) Сен эхл-и китапкъа эр тюрю аетни (муджизени) кетирсенъ, кене де олар сенинъ къыбланъа дёнмезлер. Сен де оларнынъ къыбласына дёнеджек дегильсинъ. Олар да бир-бирлерининъ къыбласына дёнмезлер. Санъа кельген илимден сонъра, эгер оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, иште о вакъытта сен хакъны таптагъанлардан олурсынъ.²
146. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (о китаптаки Пейгъамберни) озъ огъуларыны таныгъаны киби танырлар. Бунъа рагъмен, олардан бир къысмы биле-биле акъикъатны гизлер.³
147. Акъикъат олгъаны – Раббинъден кельгенидир. О алда шубелениджилирден олма!
148. Эр кеснинъ ёнельген бир къыбласы бар. (Эй, му’минлер!) Сиз хайырлы ишлерде ярышынъыз. Не ерде олсанъыз олынъ, сонъунда Аллаһ эпинъизни бир ерге кетирир. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.
149. Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. Бу эмир Раббинъден санъа кельген акъикъаттыр. (Билинъ ки,) Аллаһ япкъанларыныгъздан хаберсиз дегиль.
150. (Эбет, Ресулым!) Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-

1 Риваетке коре, къыяметте миллетлер Пейгъамберлерининъ теблигъатыны инкар этерлер. Аллаһ Пейгъамберлерден теблигъ эткенлерине даир делиль истер. Буннынъ узерине Уммет-и Муһаммед кетирилер ве олар бунъа шаатлыкъ этерлер. оларгъа: «Сиз буны не ерден огрендиниз?» дие соралыр. Олар да: «Къур’андан ве Ресууллахтан огрендик», дерлер. Ниает, Ресууллах кетирилер ве о да бунъа шаатлыкъ этер.

2 Бу аетте инатлыкънынъ инсан огъуны не алгъа кетиргени анълатыларакъ, «Сен оларнынъ истеклерине уйсанъ, феналыкъ эткенлерден олурсынъ», денильген. Чюнки, Эфендимиз эгер оларнынъ бир истегини ерине кетирсе, бу сефер башкъа бир шей истейджеклер ве зорукъ корьмегендже, ич бир шейни къабул этмейджеклер. Иште, аетте бу джеэт анълатылгъан. Буннынъ да себеби – инатлыкъ ве фанатизмдир. Иман иле тербие этильмеген нефис инат ве фанатизмден къуртуламаз. Бу да инсанны даима феналыкъкъа ёнелтир.

3 Еудийлер Тевратта, христианлар Инджильде ахыр заман Пейгъамберининъ васифларыны корьдилер, онынъ келювини бекседилер. Эр несиль буны озюнден сонъ кельгенлерге анълатты ве инануварыны тевсие этти. Буннынъ ичюн эр эки къысым да, бу пейгъамбернинъ келювини дёрткозьнен беклей эди. Анджакъ онынъ араплар арасындан ве бир етим кимсе оларакъ ёлланылгъаныны корьгенлеринен, сыर्फ иркъчылыкъ гъайрети ве тюшонджесинен, инкар эттилер. Албуки, онынъ хакъ Пейгъамбер олгъаныны, озъ огъуларыны билап таныгъанлары киби биле эдилер.

жид-и Харамгъа догъру чевир. Не ерде олсангъыз олунъ, юзюнгъизни о янгъа чевиринъ ки, араларындан акъсызлыкъ эткенлер (къуру инатчылар) истисна, инсанларнынъ алейхингъизде (къуллана биледжек) бир делили булунмасын. Сакъын олардан къоркъманъ! Ялынъыз менден къоркъунъ. Бойледже, сизге олгъан ниметини тамамлайым да, догъру ёлны тапарсынъыз.

151. Бунинъ киби, озъ араныздан сизге аслсеримизни окъугъан, сизни феналыкълардан арындыргъан, сизге Китапны ве икметни талим этип, бильмегенлерингъизни сизге огретиджи бир ресул ёлладыкъ.
152. Ойле исе, сиз мени (ибадетнен) анъынъ ки, мен де сизни анъайым. Мангъа шукюр этинъ; сакъын мангъа нанкорълик этменъ!
153. Эй, иман эткенлер! Сабыр ве намаз иле Аллаһтан ярдым истенъ, чюнки, Аллаһ мытлакъа сабыр эткенлернен берабердир.¹
154. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге «олюлер» деменъ. Аксине, олар тиридилер, лякин сиз анълап оламазсынъыз.
155. Ант олсун ки, сизни бираз коркъу ве ачылыкъ; маллардан, джанлардан ве махсуллардан бираз эксильтовнен (факъырлыкъ иле) денгъермиз. (Эй, Пейгъамбер!) Сабыр этиджелерни мужделе!
156. О сабыр эткенлер, озьлерине бир беля кельген вакъытта: «Биз Аллаһнынъ къулларымыз ве биз Онгъа дёнеджекмиз», дерлер.
157. Иште, Рабблеринден багъышлавлар ве рахмет эп оларгъадыр. Ве догъру ёлны тапканлар да олардыр.²
158. Шубе ёкъ ки, Сафа иле Мерве Аллаһнынъ къойгъан нишанларындандыр. Эр ким Бейтуллахны зиярет этсе я да умре япса, оларны таваф этювде озюне бир гунах ёкътыр. Эр ким гонъюлли оларакъ, бир эйилик япса, шубесиз Аллаһ къабул этер ве (япылгъанны) хакъкъы иле билир.³
159. Эндирильген ачыкъ делилсеримизни ве Китапта инсанларгъа ачыкъ-айдын косьтергенimiz хидает ёлуны гизлегенлерге эм Аллаһ, эм де бутюн лянет этиджилер лянетлер.
160. Анджакъ тевбе этип, вазиятлерини тюзельткенлер ве акъикъатны ачыкъ ор-

1 Сабырнен намаз нефиснинъ фена арзуларына къаршы энъ буюк силадыр.

2 Бедрде шейт олгъан 14 киши акъкъында назиль олгъаны ривает этильген бу ает къабир азабына я да сефасына да делильдыр. Олюм, къоркъу, ачылыкъ, мал эксиклиги, факъырлыкъ, хасталыкъ; буларнынъ эписи бирер имтиандыр. Булар дюнья аятыннынъ айырмаз къысымларыдыр, ич кимсе булардан бирисине якъаланувдан къуртуламаз. Энъ сонъунда эр кес оледжек. Инангъан акъыллы адам - буларны Къурангъа коре анълап дегерлендириджидир.

3 Сафа иле Мерве Кябенинъ шаркъ тарафында эки тёпенинъ адыдыр. Хаджер валидесиз Аз. Исмаил ичюн сув къыдыргъанда, бу эки тёпе арасында еди кере чапкъан. Бугунъ хадж ве умре ичюн Бейтуллахны зиярет ве таваф эткенлер айны вакъытта Сафа иле Мерве арасында са'й этерлер. Аетте эки тёпе арасында са'й этмекте (келип-кетмекте) гунах ёкътыр, денильген. Чюнки, джахилие девринде эр эки тёпедде де бирер пут бар эди. Эр не къадар Ислям бу путларны ортадан къадыргъан олса да, базы кимселернинъ ичинде бир шубе къалды. Иште, юкъарыдаки аетнен бу шубе тамамен кеткизилди.

- тагъа къойгъанлар башкъадыр. Зира, мен оларнынъ тѣвбелерини къабул этерим. Мен тѣвбени чокъча къабул этиджи ве чокъча имае этиджиим.
161. (Аетлеримизни) инкяр эткен ве къафир оларакъ ольгенлерге кельгенде, иште Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанларнынъ лянети оларнынъ узуриндесдир.
162. Олар эбедием лянет ичинде къалырлар. Артыкъ не азаплары енгиллетилер, не де оларнынъ юзьлерине бакъылыр.
163. Иляхинъиз тек бир Аллаһтыр. Ондан башкъа илях ёктыр. О, рахмандыр, рахимдир.¹
164. Шубесиз, коклернинъ ве ернинъ яратылышында, гедженен кундюзнинъ бир-бирининъ пешинден келювинде, инсанларгъа файда береджек шейлернен юклю оларакъ денъизде ялдап юрьген гемилерде, Аллаһнынъ коктен эндирирек, джансыз топракъны джанландыргъан сувада, ер юзюне чешит джанлыларны яювында, рузгарларны ве ер иле кок арасында эмирге азыр тургъан булултарны ёландырувында, тюшонген бир топлум ичюн, (Аллаһнынъ барлыгъыны ве бирлигини исбатлайдыжы) бир чокъ десиллер бардыр.
165. Инсанлардан базылары Аллаһтан башкъасыны Аллаһкъа денк танърылар эдинир ве оларны Аллаһ киби северлер. Иман эткенлернинъ Аллаһкъа севгилери исе, (оларнынъкинден) даа зиядесдир. Кешке залымлар азапны корьген заманлары (анълайджакълары киби) бутюн къуветнинъ Аллаһкъа айт олгъаныны ве Аллаһнынъ азабы чокъ шиддетли олгъаныны эвельден анълай билселер эди.
166. Иште, о заман (кореджеклер ки,) озьлерине уяракъ, аркъаларындан кетилгенлер уйгъанларындан тез узакълашырлар (о анда эр эки тараф да) азапны корьген, ниаст араларындаки багълар узюльгендир.²
167. (Феналаргъа) уйгъанлар бойле дерлер: «Ах, кешке бир даа дюньягъа керикъайтувымыз мумкюн олса эди, шимди оларнынъ бизден узакълашкъанлары киби, биз де олардан узакълашса эдик! Бойледже, Аллаһ оларгъа ишлерини пешманлыкъ ве гъам чокърагъы оларакъ косътерир ве олар артыкъ атештен чыкъалмазлар.
168. Эй, инсанлар! Ер юзюнде булунгъанларнынъ эял ве темиз олгъанларындан ашанъ, шейтаннинъ пешине тюшменъ; зира, шейтан сизинъ ачыкъ бир душманынъыздыр.

1 Бундан эвельки аетлерде Аллаһкъа ве О ёлагъан динге къаршы нанкорьлик этиджилернинъ насыл бир фена акъибетке сюйрекленгенлери, оларнынъ эбедием яманланаджакълары анъаатылган. Булардан сонъки аетлерде исе, эр бир инсанда энъ буюк иляхий нимет олгъан акъылыны эр кеснинъ ери-еринде къуланувы, этрафына дикъкъат ве ибретнен бакъувы ичюн къиянат вакъияларына ишарет этилген. Зира, хахкъы иле тюшонген, этрафына ибретнен бакъкъан кимсе мытлакъа Аллаһны буыр ве Онъа инаныр.

2 Дюньяда ич тюшонмеден, базы кимселерни озьлерине ребер эдинген, бойледже янълыш ёлгъа кирген кимсеаер ахиретте о реберлернинъ озьлеринден узакълашкъанларыны корерлер. Анджакъ, эр эки тараф да чекеджек азапны кореджек ве ондан къуртулмакъ ёкълугъыны анълайджакъ. Дюньядакининъ аксине бу кересинде уйгъанлар къонушырлар, амма артыкъ файдасы ёктыр.

169. О сизге анджакъ феналыкъны, чиркинни ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сэйлсвинъизни эмир этер.¹
170. Оларгъа (мушриклерге): «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильген вакъытта олар: «Ёкъ! Биз деделеримизни насыл ёлда булгъан исек, о ёлгъа уярмыз», дедилер. Я деделери бир шей анъламагъан, догъруны да тапамагъан олсалар?
171. (Хидает даветине къулакъ асмагъан) къяфирлернинъ вазиеги, садедже чобаннынъ багъырып-чагъырувыны эшиткен айванларнынъ вазиегине бенъзер. Чюнки, олар сагъыр, тильсиз ве коръдилер. Бу себептен тюшюмезлер.²
172. Эй, иман эткенлер! Сизге берген рызыкъларымызнынъ темиз олгъанларындан ашанъ, эгер сиз тек Аллаһкъа къуалыкъ этсенъиз, Онъа шукюр этинъ.
173. Аллаһ сизге ялынъыз олюни (лешни), къанны, домуз этини ве Аллаһтан башкъасынынъ адына союлгъанны арам этти. Эр ким булардан ашамагъа межбур олса, бир микъдар ашамасында гунах ёктыр. Шубе ёкъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхаметлидир.³
174. Аллаһ эндирген китаптан бир шейни (ахыр заман Пейгъамберининъ васыфларыны) гизлеп, оны аз бир фиятнен деньишкенлер ёкъмы, иште оларнынъ ашап да, къурсакъларыны толдургъан шейлери атештен башкъа бир шей дегиль. Къыямет куню Аллаһ не оларнен къонушыр ве не де оларны темизге чыкъбарыр. О ерде олар ичюн джан якъыдыжы бир азап бардыр.⁴
175. Олар догъру ёлгъа нисбетен сапыкълыкъны, магъфиретке беделъ оларакъ да, азапны сатын алгъан кимселердир. Олар атешке нисбетен не къадар даяныдыжыдырлар!
176. О азапнынъ себеби – Аллаһнынъ китапны хакъ оларакъ эндиргенидир. (Бунъа бакъмадан, фаркълы ёрумлап) китапта фаркълылыкъкъа тюшкенлер, эльбетте терен бир анълашмазлыкъкъа тюшкенлердир.⁵

1 Шейтан инсаннынъ ичиндеки фена тюшюнде ве арзуларны корюклер, инсан нефсине феналыкъны севдирир. Бу себептен, инсаннынъ феналыкъ япувыны къолайлаштырыр. Онынъ ичюн Аз. Эбу Бекир: «Буюк адам – нефсининъ истеклерине уймагъан кимседир» деген.

2 Бу аетлерде инсанларнынъ коръ-коране эскиге багълангъанлары, янъы ортагъа чыкъкъан фикирлерге къулакъ асмагъанлары яманлангъан, бу меселеде догъру олгъанны, акъыллы арекет этилюви сэйленген.

Земахшерийге коре, аетнинъ манасы бойледир: Къяфирлерни догъру ёлгъа чагъыргъан даветчининъ (Пейгъамберининъ) вазиеги, багъырып-чагъырувдан башкъа бир шей эшитмегенлерге сесленген чобаннынъ вазиеги кибиدير.

3 Ислямда зордукъ ёктыр, заруретлер ясакъларны ортадан къалдырыр. Бир кимсе эинде олмагъан себеплернен, арам бир шейни ашамакъ я да бир ишни япмакъ зорунда къалса, адден ашмамакъ ве о шейни девамлы эял саймамакъ шартнынъ, зарурет микъдары къадар ашай биле. Бу вазиегте динге коре, гунах ишлеген сайылмаз.

4 Еудий хахамлары Пейгъамберимизнинъ Тевратта зикр этильген васыфларыны гизледилер ве япкъан бу фена ишлери ичюн де, маддий къаршылыкъ алдылар. Аетте буннынъ не де яман бир давраныш олгъаны анълатыла.

5 Аллаһ Тааланынъ Къур'анны хакъ оларакъ эндиргени ачыкъ белли экен, ондаки ахкъамны, сагълам

177. Эйлик – юзлерингизни шаркъ ве гъарп тарафкъа чевирменгиз дегиль. Асыл эйлик о кимсенинъ япкъаныдыр ки, Аллаһкъа, ахирет кунюне, мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге инаныр. (Аллаһнынъ ризасыны козьэтерек) якъынарлгъа, стимлерге, ёкъсуларгъа, ёлда къалгъанларгъа, тиленджилерге ве хызметкярларгъа севген малындан арджлар, намаз къылар, зекят берир. Анлашув япкъан вакъытта сёзлерини ерине кетирер. Къыйынлыкъ, хаста-лыкъ ве дженк вакъытларында сабыр этер. Иште, догърулар - бу васыфлары ташыгъанлардыр. Муттакъийлер анджакъ олардыр!
178. Эй, иман эткенлер, ольдюрильгенлер акъкъында сизге къасас фарз къылынды. Урьге урь, хызметкяргъа хызметкяр, къадынгъа къадын (ольдюрилер). Амма, эр кимнинъ джезасы, къардашы (ольдюрильгеннинъ велиси) тарафындан бир микъдар багъышланса, артыкъ (тарафлар) акъкъанистке уймалы ве (ольдюрген) онъа (керекли акъкъыны) эйиликнен одемели. Бу айтылгъанлар Раббимизден бир йымыштаув ве рахметтир. Эр ким бундан сонъра адден ашса, эльбетте оннынъ ичюн элем бериджи бир азап бардыр.¹
179. Эй, акъыл саиплери! Къасаста сиз ичюн аят бар. Умиот этилир ки, суч ишледен сакъынырсынъыз.²
180. Бирингизге олюм кельген вакъытта, эгер бир хайыр быракъаджакъ олсанъыз, анагъа, бабагъа, акърабаларгъа, уйгун бир шекильде, васиет этмек, Аллаһтан коркъкъанлар ичюн, узерине бир борджтыр.³
181. Эр ким буны эшиткен ве къабул эткенден сонъ, васиетни денъиштирсе, гу-

---

делиллерге эсасланмадан, озь истеклерине коре ёрумамакъ истегенлернинъ акъикъятлардан узакъ олгъанлары ве ичинден чыкъылмаз фаркълылыкъларгъа тюшкенлери, бу себептен де, эм дюньяда, эм де ахиретте зараргъа огърайджакълары анъаатылгъан.

- 1 Бутюн динлер, укъукъ ве ахлякъ системалары акъсыз оларакъ адам олдыриунинъ, джан къыювнынъ буюк бир суч олгъаныны танырлар. Фаркълылыкъ бу сучнынъ огюни алмакъ ичюн корюлдежек тедебирде озюни косьтерювдедир. Ислам сучкъа себеплери буюк ольюдю ортадан къалдыргъандыр, инсанни иман, ибадет ве ахлякъ тербисе иае тербилемек ичюн керекли тедебирлери алгъан, бутюн булардан сонъра да, къасас адынен «Джаннынъ къыйгъаннынъ джаны къыйлыр» къайдесини койгъандыр. Акъсыз афуларнен бир кунь уриетке къавушмакъ умюдинде яшагъан кимселернинъ бу алы (апс джезасы) ич де вазгечириджи ве сучнынъ огюни алыджи бир тедебир дегиль. Къасасны акъкъыны одевге чевирмек акъкъы, олдыриов сучнынъ адджы нетиджелерине къатланмакъта олгъан олю якъындарына (велилерине) аиттир. Башкъасы бу джезаны багъышлап оламаз.
- 2 «Къасаста аят бар» сёзлери акъикъятен де дикъкъаткъа дегерли бир ифадедир. Зира, къасас тедебикъ этильсе, бир кишининъ олдырилювинен пек чокъ кимсенинъ яшамасы теминленир. Чюнки, джезасынынъ олюм олгъаныны билъген кимсе бу сучны ишлемейджек.
- 3 Мираснен багълы аетлер кельмеден эвель, кишининъ серветинден ана, баба ве акърабаларына бир микъдар берильмеси ичюн васиет этиви эмир этильген. Анджакъ, Нисаа суресинде кельген мирас аетлеринен эр кеснинъ акъкъы кесен-кес ве ачыкъ суретте белгиленген. Эфендимиз де: «Аллаһ эр бир акъ саибине акъкъыны бергендир. Бундан сонъра вариске васиет ёкътыр», буюргъанлар. Бойледже, юкъарыдаки ает несх этильген. Факъат мираста пайы олмагъан акъраба ве факъырларгъа, хайыр музссиселерине васиет бакъыйдир. Эр бир мусульман гонъюали оларакъ, серветинден истеген ерине васиет эте билир.

- нахы оны денъштиргенлергедир. Шубесиз, Аллах (эр шейни) эшитир ве (эр шейни) билир.¹
182. Эр ким, васиет эткеннинъ акъсызлыккъа я да гунахкъа мейль этювинден шубеленип де, (аялкъаларнынъ) араларыны булса, онъа гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллах чокъ багъышлайдыжы эм де мерхаметлидир.²
183. Эй, иман эткенлер! Ораза сизден эвель келип-кечкен умметлерге фарз къылынганъны киби, сизге де фарз къылынды. Умиют этилир ки, къорчаланыр-сынъыз.
184. Сайылы кунълерде олмакъ узьре (ораза сизге фарз къылынды). Сизден эр ким хаста я да ёлджу олса (тутмагъан кунълери къадар) башкъа кунълерде къаза этер. (Къартлыкъ я да шифа умюди къаламагъан хасталыкъ киби девамлы себеби олып да,) ораза тутмагъа кучълери етмегенлерге бир факъыр тояджакъ къадар фиде керек олур. Бунынънен берабер, ким гонъюлли оларакъ хайыр япса, бу онынъ ичюн даа яхшыдыр. Эгер билсенъиз (къыйыналыгына рагъмен), ораза тутувынъыз сиз ичюн даа хайырлыдыр.
185. Рамазан айы инсанларгъа ёл косътериджи, догърунынъ ве догъруны эгриден айырувнынъ ачыкъ делиллери оларакъ Къур'ан эндирильген айдыр. Ойле исе, сизден рамазан айыны идрак эткенлер онда ораза тутсын. Ким о анда хаста я да ёлджу олса, (тутмагъан кунълерининъ сайысы къадар) башкъа кунълерде къаза этсин. Аллах сиз ичюн къолайлыкъ истер, зорлукъ истемез. Бутюн булар сайыны тамамлавунынъ ве сизге догъру ёлны косътерювине къаршылыкъ Аллахкъа тазим этювинъиз, шукюр этювинъиз ичюндир.³
186. Къуалларым сенден мени сорагъанда (оларгъа сёйле): «Мен чокъ якъыным. Манъа дуа эткен вакъытта, дуа эткеннинъ тилегине къаршылыкъ беририм. О алда (къуалларым да) меним давetime уйсинар ве манъа инансынлар ки, догъру ёлны тапарлар.⁴

1 Ислямда вакъуф муэссисеси хадислерге эсасланувнен берабер, садакъа-и джарие маиетинде олгъан ве кутълетге хызмет эткен вакъуфларны, буларнынъ шекиль ве шартларыны акъсыз оларакъ денъиштергенлер де, васиетни денъиштиргенлер киби анъланган, бу ает бир чокъ вакъуф эшья узерине ве вакъуфнамелерге язылгандыр.

2 Бундан сонъки аетлерде Аллах Таала мусульмангъа фарз къылынган рамазан оразасындан сёз эте. Ораза, Исламнынъ беш шартындан, беш темелинден биридир. Оразанынъ фарзети Къур'анда тариф этильген. Оразагъа айырылган рамазан айы фазилети бир айдыр. Бу айнынъ фазилети – бу айда Къадир геджеси олганындадыр. Къадир геджесининъ устыюнаги исе, о геджеде Къур'аннынъ эндирильгениндедир. Чюнки, Къур'ан рамазан айында ве Къадир геджесинде топлу алда Левх-и махфуздан Бейту'ль-иззе денильген макъамгъа (ерге) эндирильген ве кене Къадир геджесинде ильк оларакъ Хира дагъында, Пейгъамберимизге вахий оларакъ кельмеге башагъан. Бунгъа коре, рамазан айынынъ ве Къадир геджесининъ устыюнаги Къур'аннынъ бу айда ве бу геджеде энювиндендир. Бу устыюнакликери себебинден рамазан айы буюк бир ибадет олгъан оразагъа айырылган.

3 Динде зорлукъ ёкътыр. Аллах оразаны эмир эткен. Ораза тутмакъ шартлары булунган кимселер ораза тутарлар. Хасталыкъ, ёлджулукъ киби, кечиджи бир себептен гъайры, ораза тутумагъан сонъра къаза этер. Къартлыкъ ве тюезельмеген девамлы хасталыкъ киби узюри олгъанлар фиде берирлер. Эр чешит захметке рагъмен, озь истегинен гонъюльден ораза туткъан ве хайыр япкъанлар макъталгандыр.

4 Риватке коре, бир бедевий Ресулуллах (с.а.)къа: «Раббимиз якъынымы, ёкъса узакъмы? Якъын исе,

187. Ораза геджесинде къадынларынъызгъа якъынлашмакъ сизге эяла этильди. Олар сиз ичюн бирер урба, сиз де олар ичюн бирер урбасынъыз. Аллаһ сизинъ озюньызге яманлыкъ якъканыгъызны билъди ве тѣвбенъизни къабул этип, сизни багъышлады. Артыкъ (рамазан геджелеринде) оларгъа якъынлашынъ ве Аллаһ сиз ичюн такъдир эткенлерини истенъ. Сабанынъ безъ йиплиги (айдынлыгъы) къара йиплигинден (къаранлыгъындан) айырды этилгенге къадар ашанъ, ичинъ, сонъра акъшамгъа къадар оразаны тамаманъ. Месджитлерде ибадетке чекильген вакъытларынъызда къадынларнен бирлешмень. Булар – Аллаһ къойгъан сынъырлардыр. Сакъын бу сынъырларгъа якъынлашманъ. Иште, бойледже, Аллаһ аетлерини инсанларгъа анълатыр. Умют этилир ки, къорчаланырлар.¹
188. Малларынъызны аранъызда акъсыз себеплернен емснъ. Озюньыз биле туррып, инсанларнынъ малларындан бир къысмыны арам ёлларнен ашаманъыз ичюн, о малларны акимлерге (идареджилерге я да махкеме акимлерине) берменъ.²
189. Сенден хилял шеклинде янъы догъгъан айларны сорарлар. Де ки: «Олар – инсанлар ве айрыджа хадж ичюн вакъыт ольчулеридир. Эйи давраныш – асла эвлерге артларындан келип кирювинъыз дегиль. Лякин, эйи давранув, къорчалангъан (ве ольчули юрген) кимсенинъ давранувыдыр. Эвлерге къапударындан киринъ, Аллаһтан къоркунъ, умют этилир ки, къуртулышкъа ириширсинъыз.³

онъа фысылтынен дуа этейик, узакъ исе, багъырайыкъ», деди. Буннынъ узерине ает энди. Аллаһнынъ истегени иман ве итааттыр. Аллаһ иман этип, итаат эткенлернинъ дуаларыны къабул эйлейдигенини ваде эте. Акъикъыйкъ эткенлернинъ эткенлерининъ дуасы къабул олуныр.

- 1 Исламнынъ ильк вакъытларында фарз олгъан рамазан оразасыны туткъанда саарде ашамакъ адет дегиль эди. Ораза туткъан адам акъшам оразасыны ачыкъкъанынен, ятсы намазыны къылып, юкълагангъа къадар ашар, ичер эди. Бундан сонъра (юкълагандан сонъ) ашамакъ, ичмек ве къадынларгъа якъынлашмакъ арам эди. Базы мусульманлар даяналмайып, къындларына якълашты. Базылары ифтардан сонъ ёргундукълары себебинден, аман юкълаганлары ичюн, эртеси куню ачлыкъ ве сувсызлыкътан байылдылар. Дженаб-ы Аллаһ му’минлерни аджады ве бир къолайлыкъ олуды ичюн, бу аетни эндириди. «Безъ йиплик ве къара йиплик» ифадесери «Мингъ-ль-феджр: танъ ерининъ агъарувындан» деген мананы анълата. Бунъа коре, оразанынъ башланувы керек олгъан вакъыт «темчит» кунешининъ догъувына дегиль, феджрнинъ догъувына, яни танъ ерининъ агъармагъа башламасына багълыдыр. Йиплик табири де, танъ ери агъарувынынъ башлангъычыны ифаде эте. Айдынлыкъ йийилгъанынен, артыкъ онъа безъ йиплик денильмес. Айдынлыкънынъ башлангъан вакъты саарнынъ биткени ве темчитнинъ башлангъаны, айны заманда, саба намазы вакътынынъ да кирген аныдыр.
- 2 Бу аетте ишарет этильмек истенильген мана даа зияде къабар ве менфаатперестликтир. Буннынъ ичюн аадагъув ве айнеджиликнен эльде этильген бутюн къазанчлар арамыр.
- 3 Пейгъамберимизден янъы догъгъан айнынъ башта инджечик олгъаны, сонъра эр кунъ буюгени, толу ай олгъандан сонъра, текрар инджерип, гъайып олгъаны ве текрар айны шекильде догъуп, девам эткени соралгъан. Аетте берильген джевапта «Айнынъ бу шекильдеки аресети къамерий сененинъ эсап этилювине, асальхусус, хадж кунъерининъ билинювине теминлемектир», денильди. Айрыджа, эвельден араплар хадж ичюн ихрамгъа сарылгъанларында я да хадждан къайткъанларында эвлерге къапударындан дегиль де, арттан ачыгъан бир деликтен кирювининъ яхшылыкъ олгъанына инана эдилер. Юкярыдаки аетте буннынъ да янълыш экени анълатылма.

190. Сизге кършы дженк ачкъанларгъа сиз де Аллаһ ёлунда дженк ачынь. Сакъ-ын адден ашманъ, чюнки, Аллаһ адден ашкъанларны севмес.
191. Оларны (сизге кършы дженклешкенлерни) якъалагъан ерингизде ольдюринь. Сизни чыкъраргъан ерден сиз де оларны чыкърарынь. Фитне – адам олдырювден даа ямандыр. Межсит-и Харамда олар сизнен дженклешмегендже, сиз де оларнен дженклешменъ. Эгер олар сизге кършы дженк ацсалар, сиз де оларны ольдюринь. Иште, кяфирлернинь джесасы бойледир.
192. Эгер олар (джектен) вазгечселер, (шуны яхшы билинь ки,) Аллаһ гъафур ве рахимдир.
193. Фитне тамамен ёкъ этильгендже ве дин (къуаллыкъ) де, ялынъыз Аллаһ ичюн олгъангъа къадар, оларнен джеклешинь. Шагът вазгечселер, залымлардан башкъасына душманлыкъ ве уджюм ёкъ.
194. Арам ай – арам айгъа кършылыкътыр. Урьметлер (токъунылмазлыкълар) кършылыкълдыр. Ким сизге уджюм этсе, сиз де онъа, олар дереджесинде, уджюм этинь. Аллаһтан къоркъунъ ве билинь ки, Аллаһ муттакъийлернен берабердир.⁴
195. Аллаһ ёлунда арджланъ. Озь эллерингизнен озюнгизни телюкеге сокъманъ. Эр тюрлю арекетингизде дюрюст давранынь, чюнки, Аллаһ дюрюстлерни север.⁵
196. Хаджны ве умрени Аллаһ ичюн там япынь. Эгер (буларны) япып оламасагъыз, къолайынгызгъа кельген къурбанны ёлланъ. Къурбан ерине баргъангъа къадар башларынъызны тыраш этменъ. Сизден ким де хаста олса я да башын-да бир раатсылыгъы бар исе, ораза я садакъа, я да къурбан олмакъ узьре, фидъе берюви керек олур. (Хадж ёлджулыкъы ичюн) эмин олгъан вакътынгызда ким хадж кунълерине къадар умьре иле файдаланмакъ истесе, къолайына

4 Ресудуллах (с.а.) иджретнинь алтындыжы йылында умьре япмакъ макъсадында, Меккеге догъру ёлгъа чыкъкъан эди. Мекке якъынларындаки Худейбиге кельгенинен, мушриклер Меккеге кирювлерине ёл бермедилер. О ерде кескин мунакъашалар олды. Сонъунда Ислям тарихынынъ энъ муим адиселеринден бири – Худайбиге антлашуву япылды. Бу антлашувда ер алгъан мадделернинь бирине коре, мусульманлар о сене Харем-и Шерифни зиярет этмейип, кери дёнеджек, келеджек сене айны арам айда месджитни зиярет этип, умьре япаджакъ эдилер. Мушриклер буны гъаебе сайдылар. Аллаһ мусульманларны келеджек сене айны айда Месджид-и Харамгъа кетирди. Бойледже, арам ай – арам айгъа кършылыкъ олды.

Ислям укъукъына коре, уджюмге ялынъыз о дереджеде кършылыкъ япылып, зияде кетюв сучтыр. Бутюн дженклерде инсанлар эвеля динге чагъырылып. Мусульман олмакъны я да джиъе бермекни къабул этмегенлернен дженклешилир.

5 Аеттеки ихсан – бир ишни там ве эксиксиз япмакъ, ишнинь акъкъыны бермек ве дюрюст олмакъ демектир.

Бир хадисте Ресудуллах (с.а.)тан: «Ихсан недир?», дие соралгъан. О да: «Аллаһкъа Оны корьген киби къуаллыкъ этивиньдир, эр не къадар Оны корьмесен де, О сени корьмекте», буюргъан. Къуаллыкъ – умумий бир давраныштыр. Бунъа коре, хадистеки мананы айрыджа ибадетке ёнелътмек догъру дегиль, эсасен арапчада ихсан ишни догъру-дюрюст япмакътыр. Онынъ ичюн ишнинь эхли олгъангъа «мухсин» денилир. Терджиме бу манагъа коре япылгъан. Ичтимайи ярадымны ве адалетни де ичине алгъан ихсанынъ «телюкенинь огюни алгъан бир тебдир» оларакъ косттериджи ает адалет – анархия ве тертипсизликнинь огюни алгъанына да ишарет этмекте.

кельген бир къурбан чалувы керек. Къурбан чалмагъан кимсе хадж куньлеринде учь, мемлекетине къайткъан вакътында еди олмакъ узьре, ораза тутар ки, эписи там он куньдир. Бу айтылгъанлар, аилеси Месджид-и Харам дживарында отурмагъанлар ичюндр. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ берджек джезасы агъырдыр.

197. Хадж, белли айлардадыр. Ким о айларда хаджгъа ниет этсе (ихрамына сарыласа), хадж эснасында къадынгъа якъынлашмакъ, гунах сайылгъан давранышларгъа ёнельмек, къавгъа этмек ёктыр. Не хайыр ишлесенъиз, Аллаһ оны билир. (Эй, му'минлер! Ахирет ичюн азыкъ топланъ. Билинъ ки, азыкънынъ энъ хайырлысы такъвадыр. Эй, акъыл саиплери! Менден (эмирлериме къаршы келювден) сакъынынъ).¹
198. (Хадж мевсимиинде тиджарет япаракъ) Раббинъизден келеджек бир лютфни (къазачны) къыдырувынъызда сизге эр анги бир гунах ёкъ. Арафаттан айырылып тюшкенинъизде, Меш'ар-и Харамда Аллаһны зикр этинъ ве Оны, сизге косътерген шекильде, анъынъ. Шубесиз, сиз даа эвель янълыш юрьгенлерден эдинъиз).²
199. Сонъра инсанлар (сель киби) акъкъан ерден сизде акънъ. Аллаһтан магъфирет истенъ. Чюнки, Аллаһ афу этиджи ве мерхаметлидир.
200. Хадж ибадетлеринъизни битиргенинъизнен, бабаларынъизны анъгъанъыз киби, атга ондан даа къуветли бир шекильде, Аллаһны анъынъ. Инсанлардан ойлелери бар ки: «Эй, Раббимиз! бизге дюньяда бер», дерлер. Бойле кимселернинъ ахиреттен ич насиби ёкътыр.
201. Олардан бир къысмы да: «Эй, Раббимиз! Бизге дюньяда да эйилик бер, ахиретте де эйилик бер. Бизни джеэннем азабындан къорчала!» дерлер.
202. Иште, олар ичюн къазангъанларындан буюк бир насип бардыр. (Шубесиз) Аллаһнынъ эсабы чокъ сур'атлыдыр.

1 Эвельден араплар хадж мевсимиинде бир такъым ярмалыкълар къура, о ерде чешит сааларда алыш-вериш япа эдилер. Булар о заман джахилие девире адетлерине коре джержан эте эди. Мусульманлар оларны гунах сайдылар. Аллаһ Таала ашагъыдаки аетлерде бу хусускъа ачыкълыкъ кетирди.

2 Дигер ибадетлер киби, хаджнынъ да шахскъа ве топлумгъа эсапсыз файдалары бар. Буларнынъ энъ муимлерини ашагъыдаки мадделерде ифаде эте билирмиз:

1. Ихрам тек услюпте ве басит бир урбадыр. Бутюн хаджы намзетлери буны киерек, сонъундан тапкъан мал, мульк, рутбе, дередже ве сарселерини кериде быракъыр, ялынъиз фаркънынъ шахсий фазилеттен ибарет олгъан акъкъый бир чешитликни яшарлар.

2. Кефинни анъдыргъан ихрам ичинде япылгъан Арафат вакъфеси айны вакъытта бир махшер орынегидир. Бу манзара бельки бир омюр бою инсангъа олюмни ве хашырны хатырлатыр.

3. Чешит ыркъ ве медениетлерге менсюп мусульманларнынъ топлануварына себеп олгъан хадж бир «маддий ве маневий дегерлер» алыш-веришине васта олмакъта, мусульманларны бир-бирлерине якъыналаштырмакъта, проблемаларны берабер чезмеге тедбирлер арамакъ имкъянынъ бермекте.

4. Кябе этрафында таваф – тевхид фикрини темсиль этмекте, башкъа тарафларгъа, факъат даима Кябеге ёнелерек къылынгъан намаз «Не ерге дёнсенъиз, Аллаһ о ердедир» принципини рухларгъа ашламакъта. Усуллар, нокътан назарлар, къанаатлар фаркълы ола билир, анджакъ эр шей Аллаһ ичюндир, Аллаһ ризасына ёнелмелидир.

203. Сайылы куньлерде (эйям-ы тешрикте тельбие ве текбир кетиререк) Аллаһны аһынъ. Ким эки кунь ичинде ашыкъып (Минадан Меккеге) дёнмек истесе, онъа гунах ёкъ. Булар гунахтан сакъынганлар ичюндир. Аллаһтан къоркъунъ ве билинъ ки, эпинъиз Онынъ узуринда топланаджакъсынъыз.¹
204. Инсанлардан ойлелери бар ки, дюнья аяты акъкъында сёйлегенлери сенинъ ошунъа кетер. Атта бойлеси къальбинде олганына (самимий олганына) Аллаһны шаат тутар. Албуки, о душманларнынъ энъ яманыдыр.
205. О къайтып кеттими (я да бир иш башына кечтими), ер юзюнде фесат чыкъармакъ, экинлерни таптап ёкъ этмек, несиллерни бозмакъ ичюн аркетет этер. Аллаһ бозгунджылыкны севмез.
206. Бойлесине: «Аллаһтан къоркъ!»; денилгенде, менлик ве гъурурь оны гунахкъа суйрер. (Джеза ве азап оларакъ) онъа джеэнием етер. О не фена ердир!
207. Инсанлардан ойлелери бар ки, Аллаһнынъ ризасыны алмакъ ичюн, озюни ве малыны феда этер. Аллаһ да къуалларына шефкъатыдыр.²
208. Эй, иман эткенлер! Эп берабер барышкъа кириный. Сакъын шейтаннынъ пешинден кетменъ. Чюнки, о ап-ачыкъ душманынъыздыр.
209. Сизге (Къур'ан ве суннет киби) ачыкъ деллалер кельген сонъ, эгер барыштан сапсанъыз, шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ азиздир, хахимдир.
210. Олар илле де булуттан кольгелер ичинде Аллаһнынъ ве месеклернинъ келювини беклерерми? Албуки, иш битирильгендир. (Аллаһ низамы артыкъ денъишмез). Бутюн ишлер ялынъыз Аллаһкъа дёндюрилир.
211. Исраил огъуалларындан сора ки, оларгъа нидже ап-ачыкъ муджизелер бердик. Ким муджизелер озьлерине кельгенден сонъ Аллаһнынъ ниметини (аетлерини) денъиштирсе, билсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
212. Кяфир олгъанлары ичюн дюнья аяты джазиб къылынды. (Бу себептен) олар иман эткенлернинъ усълеринден куелер. Ойле исе (иман этип), инкярдан сакъынганлар къыямет кунюнде олардан усътюндирлер. Аллаһ истегенине эсапсыз рызык берир.³

1 Ашагыдаки учъ ает Ахнес б. Шурайкъ акъкъында энген. Гузель къонушкъан ве якъшыкълы кимсе олгъан Ахнес мунафыкъ эди. Ресулуллахнынъ янына келе, гузель сёзлернен мусульманлыкъ тасалай эди. Албуки, ичи феналыкъ толу эди. Иши-гуджи мусульманларгъа зарар бермек эди. Иште, аетлерде бойле гузель къонушкъан, хош корюнген кимселерге аман къанмамакъ, эйидже эмин олмадан, кимсеге ишанмамакъ кереклиги анылатыла.

2 Ибн Аббастан бир риваетке коре, бу ает Сухейб б. Синан эр-Румий акъкъында энген. Мекке мушрикери бу затны якъалайлар, дининден дёндюрьмек ичюн эскенджеге алалар. Сухейб меккелилерге: «Мен къарт бир адамым. Малым да бар. Сизден я да душманларынъыздан олувминъ сизге бир зарары олмаз, мен бир сёз сёйледим, ондан джаймакъны эйи корьмем, малымны ве эшьямы сизге берир, динимни сизден сатып алырым», деген. Олар бунъа разы оалалар, Сухейбни сербест быракъалар. О ерден къалкъып, Мединеге келиркен, шу ает назиль олды. Шеэрге киргенде онъа расткельген Аз. Эбу Бекир: «Алыш-веришинъ къарлы олсун, я Сухейб», дей, о да: «Сенинъ алыш-веришинъ де зарар этмесин», джевабыны бере.

3 Эбу Джехиль ве аркъадашлары факъыр му'минлернинъ усълеринден кульдилер, бунынъ узерине бу ает назиль олды. Аят акъыкьатыны садедже дюнья малынен дегерлендирген кяфирлар ичюн дю-

213. Инсанлар тек бир уммет эди. Сонъра Аллаһ мужделейиджи ве тенбиелейиджи оларакъ пейгъамберлерни ёллады. Инсанлар арасында анълашмазлыкъ кьькыа тюшкен хусусларда укюм берювлери ичюн, оларнен берабер догъру ёлны косътерген китапларны ёллады. Анджакъ озьлерине китап берилгенлер, ачыкъ делиллер кельген сонъ, араларындаки кунъджиликтен отърю, динде анълашмазлыкъкыа тюштилери. Буннынъ узерине Аллаһ иман эткенлерге, узеринде давалашкъан акъикъятларны, изнинен костеръди. Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.¹
214. (Эй, му'минлер!) Ёкъса сиз, сизден эвель келип-кечкенлернинъ башына кельгенлар сизге де кельмеден, дженнетке киреджегинъизни зан эттинъизми? Ёкъсулыкъ ве сыкъынты оларгъа ойле токъунгъан ве ойле сарсылгъан эдилер ки, ниаст, Пейгъамбер ве янындаки му'минлер: «Аллаһнынъ ярдымы не заман! Дедилер». Билсинъиз ки, Аллаһнынъ ярдымы якъындыр.²
215. Сенден (Аллаһ ёлунда) не арджлайджакъларыны сорайлар. Де ки: Малдан арджлагъан шейинъиз ана-баба, якъынлар, етимлер, факъырлар ве ёлджулар ичюн олмалыдыр. Шубесиз, Аллаһ япаджакъ эр бир хайырынъызны билир.
216. Ошунъызгъа кетмегени алда, дженк сизге фарз къылынды. Сиз ичюн даа хайырлы олгъаны алда, бир шейни севмеменъиз мумкюн. Сиз ичюн даа фена олгъаны алда, бир шейни севменъиз де мумкюн. Аллаһ билир, сиз бильмесинъиз.³

нья малы джазиб алгъа кетирильген. Онынъ ичюн булар усъюн дегерлерге дегиль, кечиджи дюнья малына къыймет бергенлер, сонъунда дюнья малы оларгъа ич бир файда бермеген.

- 1 Бутюн инсанлыкъ, башлангыч итибары иле, тек бир уммет эди. Аз. Адемден чокълашкъан эди. Вакъты иле ихтилафкъа тюштилери. Пейгъамберлер инсанлар арасында белли анълашмазлыкъларны кеткизмек ичюн ёланнады.
- 2 Бу ает, бир риваетке коре, Хендек дженкинде мусульманлар чеккен сыкъынтыларны тильге кетире. Дигер риваетке коре, Уху джденки иле багъалыдыр. Бир башкъа риваетке коре исе, эвлерини, малларыны ве якъыналарыны Меккеде къалдырып, чешит сыкъынтыларгъа къатланаракъ, Мединеге кочкьен мусульманларгъа тессали бермек ичюн энген.
- 3 Дженк инсанларнынъ северек, зевкъ аларакъ якъкъан бир шейлери дегиль. Шахсиети ве рух сагълыгъы бозумагъан кимселер ольдюрмек, якъып-йыкъмакъ, адджылар бермектен зевкъ алмаз, булардан ошланмаз. Анджакъ вуджутны къуртармакъ ичюн, гангрена олгъан эльнинъ кесилюви, ичериде къалгъан баланы къуртармакъ ичюн къапуннынъ къырылувы насыл зарурий исе, дженк де, топумларнынъ аятында бойле зарурет алына келе билир. Дин ве виджан урритини теминлевнинъ, зулумнынъ ве фитненинъ огюни алувнынъ, теджавузаргъа сонъ берювининъ ёлу дженк ола билир. Иште, бу вазиятлерде дженкешмек шубесиз, инсанлыкъ ичюн даа хайырлы ве даа шерейфи бир давраныштыр. Джихад исе, ич бир вакъыт бир уджюм дегильдыр. Чюнки, эвеля Ислямгъа давет япылыр, къабул эткен мусульмандыр. Ислямны къабул этмегенден табий олувы истенилир. Буны да къабул этмесе, о заман дженкешилир. Дженктеки сырны биз билалмамыз, амма оны Аллаһ билир. Базы миллетлер джезагъа аяйыкъ олгъанынен, Аллаһ оларны чешит беляларнен джезааландырыр. Иште, олардан бири де дженктир.

Ресулуллах Эфендимиз Абдуллах б. Джахш къомандаалыгъында бир группаны, къурейш керванындан хабер кетирювлери ичюн, Меккеге ёлай. Къурейш керваныны корьгенлеринен, дайнамайып уджюм этелер. Кервандан бир кишини ольдюрелер, эки кишини де эсир алаар. Керваны айдап, Пейгъамберимизге кетирелер. О кунъ реджеп айынынъ ильк куню эди. Мушриклер: «Мухаммед арам айларда дженкешсе», дие яйгъара къопаралар. Буннынъ узерине бу ает эне.

217. Сенден арам айны, яни онда дженкleshювни сорайлар. Де ки: «О айда дженкleshюв буюк бир гунахтыр». (Инсанларны) Аллаһ ёлундан къайтармакъ, Аллаһны инкяр этмек, Месджид-и Харамнынъ зияретине мани олмакъ ве халкъыны о ерден чыкъармакъ вие, Аллаһ къатында даа буюк гунахтыр. Фитне де адам олдырювден даа буюк бир гунахтыр. Олар, эгер кучьлери етсе, сизни динингизден дсндюргенге къадар, сизге къаршы дженкleshмге дсвам этерлер. Сизден ким дининден дёнер ве къфир оларакъ ольсе, оларнынъ япкъан ишлери дюньяда да, ахиретте де, бошуна кетер. Олар джеэннемлидирлер ве о ерде даимий къалырлар.¹
218. Иман эткенлер ве иджрет этип, Аллаһ ёлунда джихад эткенлер бар я, иште, булар Аллаһнынъ рахметини умуот эте билирлер. Аллаһ гъафур ве рахимдир.
219. Сенден шарап ве къумар акъкъында суаль сорарлар. Де ки: «Эр экисинде де буюк бир гунах ве инсанлар ичюн бир такъым файдалары бардыр». Анджакъ эр экисининъ де гунахы файдасындан даа буюктыр. Кене сенден эйилик ёлунда не арджлайджакъларыны сорарлар. «Итиядждан зиядесини», де. Аллаһ сизге аетлерни бойле изаатлар ки, бельки тюшюнирсиниз.²
220. Дюнья ве ахирет акъкъында (файданызгъа оладжакъ давранышларны тюшюнунъ ве онъа коре арекет этинъ). Сенден стимлер акъкъында сорайлар. Де ки: Оларны эйи этиштирмек (юзю къоюн быракъувдан) даа хайырлыдыр. Эгер оларнен бирликте яшасангыз, (унутманъ ки,) олар сизингъ къардашларынгыздыр. Аллаһ ишлерни бозгъаннен тюзельткенни билир. Эгер Аллаһ истесе эди, сизни де замет ве мешакъкъаткъа сокъар эди, чюнки Аллаһ кучьлюдир, хахимдир.³
221. Иман этмегендже, путперест къадынларнен эвлемненъ. Бегенсенгыз биле, путперест бир къадындан иманлы бир хызметкъяр къадын кесен-кес даа эйидир. Иман этмегендже, путперест эркеклерни де (къызларынгызнен) эвсендирменъ. Бегенсенгыз биле, путперест бир кишиден инангъан бир хызметкъяр кесен-кес даа эйидир. Олар (мушриклер) джеэннемге чагъырыр. Аллаһ исе, изни (ве ярдымы) иле дженнетке ве магъфиретке чагъырыр. Аллаһ тюшюнип ангъасыннар, дие аетлерини инсанларгъа изаатлар.⁴
222. Сангъа къадынларнынъ ай башы алыны сорарлар. Де ки: О бир раатсызлыкътыр. Бу себепле ай алында олгъан къадынлардан узакъ турунъ. Темизлен-

1 «Фитне» – дженк, анархия; дин ве видждан урриетине къаршы баскъы демектир.

2 Шарап арамыр. Шарапнынъ арам олувы, онынъ ич бир файдасынынъ оламасыны керектирмез. Зарары файдасындан чокъ олгъаны ичюн, арам этильген. Къумарда да къазангъан тараф ичюн захирий бир файда корюлир, амма гайып эткен тараф ичюн буюк бир зарар бар. Онынъ ичюн къумар ойнамакъ арам этильген.

3 Етимлерге йымшакъ муамеле этильмели, стимликлери ис эттирильмемели. Етимнинъ велиси вазитинде олгъан кимсенингъ оны бозгъанынымы, ёкъса тюзельткениними, Аллаһ билир. О, стимдир, дие онъа яхшы давранмагъанлар Аллаһнынъ незарети алтында олгъанларыны унутмамалылар.

4 Исламгъа коре, инсаннынъ дегери иманына багълыдыр. Аллаһ къатында хызметкъяр къадын ве эркек олса биле, иманлы кимсе даа устындир ве даа темиздир. Онынъ ичюн бир мусульманнынъ динсиз ве путперестлернен эвленюви кесен-кес арам этильген.

- генине кѡадар оларгъа якъынлашманъ. Темизленген вакъытларында Аллаһ сизге эмир эткен еринден оларгъа якъынлашынь. Шуны яхшы билинь ки, Аллаһ тѡвбе эткенлерни де север, темизленгенлерни де север.
223. Къадынларыньыз сиз ичюн бир тарладыр. Тарлангъызгъа насыл истесенгъыз, ойле барыньыз. Озюнъыз ичюн эвельден (уйгъун давранышларнен) азырлыкъ япынь. Аллаһтан къоркъунъ, билинь ки, сиз Онъа къавушаджакъсынъыз. (Я Муһаммед!) Му'минлерни муждесе!¹
224. Еминлерингъызден толайы, Аллаһны (Онынъ адыны) эйилик этиювингъызге, Ондан сакъынувынъызгъа ве инсанларнынъ арасыны тюзельтювингъызге мани япманъ. Аллаһ эшитир ве билир.
225. Аллаһ сизни къастсыз еминлерингъызден месулетли тутмаз. Лякин, къасттан япкъан еминлерингъызден толайы, сизни месулетли тутар. Аллаһ гъафурдыр, халимдир.
226. Къадынларына якъынлашмамагъа емин эткенлер дѡрт ай беклерлер. Эгер (бу муддет ичинде) къадынларына къайтсалар, шубесиз Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
227. Эгер (муддети ичинде дѡнмейип, къадынларыны айырмагъа къарар берселер (айрылырлар. Билингъыз ки, Аллаһ эшитир ве билир.²
228. Айырылгъан къадынлар озъ башларына (эвлесмеден) учъ ай хали (хайиз я да темизлик муддети) беклерлер. Эгер олар Аллаһкъа ве ахирет кунюне акъикъатен инансалар, рахимлеринде Аллаһнынъ яраткъаныны гизелверли озълерине эял олмаз. Эгер къоджалар барышмакъ истеселер, бу вазиетте айыргъан къадынларыны къайтарып алмагъа даа зияде акъабыдырлар. Эркеклерининъ къадыналары узериндеки акълары киби, къадынларнынъ да, эркеклер узеринде белли акълары бар. Анджакъ эркеклер къадынларгъа нисбетен бир дередже усьюнликке саиптирлер. Аллаһ азиздир, хакимдир.³
229. Айырмакъ эки кередир. Бундан сонърасы - я эйиликнен тутмакъ, я да азат этмектир. Къадынларгъа бергенлерингъызден (айырылув еснасында) бир шей алувынъыз сизге эял олмаз. Анджакъ эркек ве къадын Аллаһнынъ сынъырлары ичинде, эвлилик акъларыны там тедебикъ этип оламаювындан къоркъсалар, бу вазиет истиснадыр. (Эй, му'минлер!) Сиз де къадыннен къоджанынь Аллаһнынъ сынъырларыны хакъкъы иле муафаза этиювлеринден шубеленсенгъыз, къадыннынъ (эркекке) фиде берювинде эр эки тараф ичюн

1 Джинсий алякъанынь шекили сынъырлы дегиль. Ясакъ олгъаны – яньлыш алякъадыр. Мунасебеттен эвель азырлыкъ эм маддий ве джинсий, эм де бисмилля ве башъкалары киби маневий оларакъ анълашылгъандыр.

2 «Ийляя» – емин манасындадыр. Кишининъ къадынына якъынлашмамакъ ичюн япкъан емини къаршылыгъында къуланылгъан. Джахилие деврининъ араплары къадынлар узеринде бир баскъы олмакъ узре, оларгъа дарылгъан вакъытларында, къадынлардан узакълаша, янларына ич бармай, джинсий алякъа япмай ве оларгъа якъынлашмамакъ хусусунда емин эте эдилер. Иште, Ислям бу шекильде япылгъан акъсыз аркетлерининъ огюни ады, догъру элны костерди. Белли муддет ичинде еминини бозгъан – кеффарет берир. Муддет тамамланса, эвлилик сонъуна етер.

3 Бу усьюнлик аиле реберлигинден ибратеттир.

- де сакъынмакъ ёкъ. Бу айтылганлар Аллаһнынъ къойган сынъырларыдыр. Сакъын оларны ашманъ. Ким Аллаһнынъ сынъырларыны ашса, иште олар залымдырлар).
230. Эгер эркек къадынны (учюнджи кере) айырса, ондан сонъ къадын бир башкъа эркекнен эвлемгендже, оны алувы онъа эял олмаз. Эгер бу киши де оны айырса, (эр эки тараф да) Аллаһнынъ сынъырларыны муафаза этеджеклерине инанган такъдирлеринде, янъыдан эвленювлеринде зарар ёкъ. Булар Аллаһнынъ сынъырларыдыр. Аллаһ буларны бильмек, огренмек истегенлер ичюн изаатлар.¹
231. Къадынларны, айырган ве оларда беклев муддетлерини битирген вакъытларында, я оларны эйиликле тутынъ, я да эйиликнен быракъынъ. Факъат акъсызлыкъ этерек ве зарар бермек ичюн, оларны никяхлы тутманъ. Ким буны япса, мытлакъа озюне феналыкъ эткен олур. Аллаһнынъ аетлерини эглендже беллеменъ. Аллаһнынъ сизинъ узерингиздеки, (сизге берген хидаетни), сизге огют бермек узьре эндирген китапны ве икметни хатырланъ. Аллаһтан къоркъунъ. Билесингиз ки, Аллаһ эр шейни билир.
232. Къадынларны айырган ве олар да беклев муддетлерини битирген вакъытларында, озваралары яхшылыкънен анълашкъан такъдирлеринде, оларнынъ (эвельки) къоджаларынен эвленювлерине мани олманъ. Иште, бунынънен арангыздан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанган кимселерге огют берильмекте. Бу огютни тутувынъыз озюнгиз ичюн энъ эйиси ве энъ темизидир. Аллаһ билир, сиз бильмесингиз.²
233. Эмизмекни тамамлатмакъ истеген (баба) ичюн аналар балаларыны там эки йыл эмизирлер. Оларнынъ урьфке уйгъун оларакъ бесленюви ве кийими бабагъа аиттир. Бир инсан ялынъыз кучю эткенинден месульдир. Ич бир ана баласы себебинден, ич бир баба да баласы себебинден, зараргъа огъратылма малы. Онъа бенъзегенни (нефакъа теминаты) варис узерине де тюшер. Эгер ана ве баба бир-биринен корюшерек ве озъара анълашаракъ, баланы меmeden кесмек истеселер, оларгъа гунах ёкътыр. Балаларынъызны (сют анасы тутып) эмиздирмек истеген такъдирингизде, эмчек анагъа бергенингизни, эйиликнен теслим этмек шартынен, сизге гунах ёкътыр. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки Аллаһ япаяткъанларынъызны корер.
234. Сизден ольгенлернинъ, артта къалган рефикъбалары, озъ башларына (эвлен-
- 1 Джахилие девринде эркеклер къадынларыны дефаларджа айыра, сонъра къайтарып ала эдилер. Ислам дини къадынгъа, акимге ве махкемелерге баш ураракъ, къоджасыны айырмакъ акъкъыны эльде этмек имкянынни таныгъаны киби, эркекнинъ айырув акъкъыны да, учъ талакъ иле сынъырагъан. Бундан сонъ, эркекнинъ айны шу къадыннен текрар эвлене билюви, эм къадыннынъ ирадесине, эм де джиддий оларакъ, башкъа бир эркекнен эвленип, айырылган олувына багълы.
- 2 Бу аетнинъ энюв себеби, риваетке коре, Ма'къыл б. Йесардыр. Бу зат къыз къардашыны айырган къоджасы оны текрар алмакъ истегенинен, буна къаршы чыкъкъан ве мани олмакъ истеген. О энада бу ает энген, Ресулуллах (с.а.) Ма'къылыны чагъыра ве бу аетни окъуй. Ма'къыл: «Раббининъ эври меним истегиме уймады. Онынъ эмрине разыйым», деген ве къыз къардашыны эвельки къоджасынен эвлендирген. Джабир б. Абдуллах акъкъында да буна бенъзеген бир вазият икяе этиле. Анджакъ эр не къадар назил себеби булар олса да, аетнинъ укми умумийдир.

- меден) дёрт ай он кунь беклерлер. Беклев муддетлерини битирген вакъятларын-
да, озьлери акъкъында япкъан мешру ишлерде сизге бир гунах ёктыр.
Аллаһ япаяткъанларынъызны билир.¹
235. (Иддет беклеген) къадынларнен эвленмек хусусындаки тюшюнджелеринъ-
изни гизли анълагувынъызда я да оны ичинъызде гизли тутувынъызда сизге
гунах ёктыр. Аллаһ билир ки, сиз оларны анъаджакъсынъыз. Лякин, шари-
аткъа уйгъун сёзлерден башкъа, сакъын оларгъа гизлиден корюшмеге сёз бер-
мень. Фарз олгъан беклев муддети толмадан, никях къыймагъа ашыкъманъ.
Билинъ ки, Аллаһ гонъюллеринъыздекини билир. Бу себепнен Аллаһтан
сакъынынъ. Шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ гъафурдыр, халимдир.
236. Никяхтан сонъ, даа токъунмадан, я да олар ичюн белли бир мехир тайин эт-
меден, къадынларны айырсанъыз, бунда сизге мехир лязимлиги ёктыр. Бу
вазиегте оларгъа мут'а (эдие оларакъ бир шейлер) беринъ. Зенгин олгъан
вазиегине коре, факъыр да вазиегине коре бермелидир. Мунасип бир мут'а
бермек яхшылар ичюн бир борджтыр.
237. Озьлерине мехир тайин этерек эвленген къадынларынъызны, алякъа япма-
дан айырсанъыз, тайин эткен мехринъизнинъ ярысы оларнынъ акъкъыдыр.
Анджакъ къадынларнынъ вазгечюви, я да никях багъы элинде олгъаннынъ
(велининъ) вазгечюви алы истисна, афу этювинъиз (мехирден вазгечювинъ-
из), такъвагъа даа уйгъундыр. Аранъызда эйилик ве ихсанни унутманъ. Шу-
бесиз, Аллаһ япаяткъанларынъызны хакъкъы иле корер.
238. Намазларгъа ве орта намазгъа девам этинъ. Аллаһкъа сайгъы ве багълылы-
къ ичинде намаз къылынъ.²
239. Эгер (эр анги бир шейден) къоркъсанъыз, (намазларынъызны) юререк я да
минген оларакъ (къылынъ). Ишанчкъа къавушкъан вакътынъызда, сиз биль-
мегенде, Аллаһ сизге огреткен шекильде Оны анъынъ (намаз къылынъ).
240. Сизден олюп де, (тул) къадынлар къалдыргъан кимселер, звезджелерининъ
эвлеринден чыкъарылмадан, бир йылгъа къадар къалдыргъан малларын-
дан файдаланулары хусусында (сагъ олгъанларын-да) васиет этсинлер. Эгер о
къадынлар, (озь-озьлюклеринден) чыкъып кетселер, озьлери акъкъында яп-

1 Иддетнинъ икмети – рахимнинъ темизленгенининъ исбатыдыр. Бунда васта – хайиздир. Дёрт ай
ичинде учъ я да дёрт хайиз вакыты олур ки, бу – къадыннынъ юлюк олмагъаныны косятерир. Олюм
себебинен айырылува айрыджа матем вазиеги де бар. Муими, бу дёрт айлыкъ муддет толмадан,
къадыннынъ башкъасынен эвленмемесидир. Бу муддет ичинде эвленювнен багълы ачыкъ субетлер
япымамасы да тевсие этильген. Истер айырылув, истер олюм себебинен, айырылудан сонъ, текрар
эвленмек ичюн иддет беклемек кереклиги эм къадын, эм де онынъ якъыналары ичюн бир тевсели ве
алыштырув деври олгъаны себебинен, психологик джеэттен файдалыдыр. Асаахъус, къадыннынъ
якъыналарын-дан мейдангъа келеджек хошнусазылыкълар белли дераджеде азаалтылгъан олур.

2 «Намаз – диннинъ диретгидир», хадисинде бильдирильгенине коре, энъ буюк ибадет Аллаһ ри-
засы ичюн къылынгъан намаздыр. Аеттеки «орта намаз» – экинди намаздыр. Ресулуллаах (с.а.)
Хендек дженкинде шойле буюргъан: «Орта намазны яни экинди намазны бизге терк эттирдилер.
Аллаһ оларнынъ эвине атеш толдурсын!» Орта намазнынъ анги вакъыт олгъаны хусусунда чешит
риветлер де бар.

- къан шариаткъа уйгун шейлерден сизге бир гунах ёкътыр. Аллаһ азиздир, хахимдир.
241. Айырылган къабындарнынъ акъкъаниет ольчулеринде (къоджаларындан) менфаат корьмек акъларыдыр; бу, Аллаһ къоркъусы ташыгъанлар узерине бир борджтыр.
242. Аллаһ сизге, иште бойледже, аетлерини анълатыр ки, тюшонип акъкикъатны анъларсынъыз.
243. Бинълернен олгъанлары алда, олюм къоркъусындан толайы, юртларындан чыкып кеткенлерни корьмединъми? Аллаһ оларгъа «Олюнъ!», деди (ольдюлер). Сонъра оларны тирильтти. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа нисбетен лютфьярдыр. Лякин, инсанларнынъ чокъу шукюр этмез.¹
244. Аллаһ ёлунда дженклешинъ ве билинъ ки, Аллаһ эр шейни эшитир ве билир.
245. Бергенининъ къат-къат зиядесини озюне одемеси ичюн Аллаһкъа гузель бир бордж (истегенге файызсыз одюнч) береджек ёкъмы? Тарлыкъ берген де, варлыкъ берген де Аллаһтыр. Садедже Онъа дёндириледжексинъыз.
246. Мусадан сонъ, Бени Исраилден илери кельген кимселерни корьмединъми? Озьлерине ёлланылган бир пейгъамберге: «Бизге бир укюмдар ёла ки, (онынъ къоманданлыгында) Аллаһ ёлунда дженклешейик», деген эдилер. «Я сизге дженк язылыр да дженклешмесенъиз?» деди. «Юртларымыздан чыкъарылган, балаларымыздан узакълаштырылган алымызда, Аллаһ ёлунда не ичюн дженклешмейик?», дедилер. Озьлерине дженк язылгъанынен, араларындан пек азындан гъайры, кери дёнюп къачтылар. Аллаһ залымларны яхши билир.²
247. Пейгъамберлери оларгъа: «Билинъ ки, Аллаһ Талутны сизге укюмдар оларакъ ёллады», деди. Бунунъ узерине: «Биз укюмдарлыкъкъа даа лайыкъ олгъанымыз алда, озюне сервет ве зенгинлик джеэтинден кениш имкянлар берильмеген экен, о бизге насыл укюмдар олур?» дедилер. «Аллаһ сизинъ узеринъизге оны сечти, илимде ве беденде онъа усътюнлик берди. Аллаһ мулькюни истегенине берир. Аллаһ эр шейни къушатыджи ве эр шейни билдидир», деди.³

1 Риваетлерге коре, Васит якъынаарындаки Даверданда юкькъан бир хасталыкъ зуур эткен, къасаба халкъы о ерден къачкъан, Аллаһ оларны ольдюрген, сонъра да, ибрет ичюн, тирильткен. Бу къысса Пейгъамберимизге «Корьмединъми?» шеклинде ифаде этильген, албуки, Пейгъамберимиз оларны корьмеген, яни о девирде яшамагъан. Истер – дигер семавий китапларнен, истер – Къур'ан-ы Керимнен бу шекильде хаберлер аз. Пейгъамберге билдирильгенинден, Къур'ан-ы Керим бу бильгиге арапларнынъ ифаде услубуна уйгун оларакъ, «Корьмединъми?» шеклинде дикъкъат чеккен.

2 Мысырнен Фелестин арасында яшагъан Амалика, о девирдеки къыраллары Джаутнынъ къоманданыгында Исраил огъуаларына уджюм этти. Ве оларны перишан этип, юртларындан чыкъарды. Бунунъ узерине Исраил огъуалары о анда араларында булунгъан пейгъамберлеринден озьлерине бир къомандан тайин этмесини истедилер. Девирнинъ пейгъамбери, халкътан Талут адында бири-сини укюмдар ве къомандан тайин этти. Ашагъыдаки аетлерде къысса тафсилятнен анълатыла.

3 Исраил огъуаларынынъ илери кельгенлерине коре, икътидар сервет ве сермае саиплерининъ олмалы. Албуки, бу фикр топлум менфаатына ве адалетке терстир. Догърусы, икътидаргъа зенгинлер-

248. Пейгамберлери оларгъа: «Онынъ укъюмдарлыгынынъ алямети Табутнынъ сизге келювидир. Мелеклер ташыгъан о Табутнынъ ичинде Рабинъизден сизге бир ферахлыкъ ве сюкюнет, Муса ве Харун ханеданларынынъ быракъкъанларындан бир къальымты бар. Эгер инангъан кимселер исенъиз, сиз ичюю бунда шубесиз, бир алямет бар», деди.¹
249. Талут аскерлернен берабер (джихад ичюю) айрылгъанынен: «Билинъиз ки, Аллаһ сизни бир ирмакънен имтиан этеджек. Ким ондан ичсе, менден дегиль. Элинен бир авуч ичкен истисна, ким ондан ичмесе мендендир», деди. Араларындан, пек азы истисна, эписи ирмакътан ичтилер. Талут ве иман эткенлер берабер ирмакъны кечкенлеринен: «Бугунъ бизим Джалуткъа ве аскерлерине къаршы къояджакъ ич кучюмиз ёкъ», дедилер. Аллаһнынъ узурна бараджакъларына инангъанлар: «Нидже аз сайыда бир бирлик, Аллаһнынъ изнинен, чокъ сайыдаки бирликни енъген. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир», дедилер.
250. Джалут ве аскерлеринен дженкке тутушкъанларында: «Эй Раббимиз! Узеримизге сабыр ягъдыр. Бизге джесарет бер ки, тутушайыкъ. Кяфир къавмгъа къаршы бизге ярдым эт», дедилер.
251. Сонъунда, Аллаһнынъ изнинен, оларны енъдилер. Давуд да Джалутны ольдюрди. Аллаһ онъа (Давуткъа) укъюмдарлыкъ ве икмет берди, истеген илимлеринден онъа огретти. Эгер Аллаһнынъ инсанлардан бир къысмынынъ феналыгыны дигерлеринен къорчаламаса эди, эльбетте ер юзю алт-усът олуур эди. Лякин, Аллаһ бутюн инсанлыккъа нисбетен лютф ве керем саибидир.²
252. Иште, булар Аллаһнынъ аетлеридир. Биз оларны санъа догъру оларакъ анълатмакътамыз. Шубесиз, сен Аллаһ тарафындан ёлланылгъан пейгамберлерденсинъ.³

нинъ дегиль, бирлик олгъан кимселернинъ келювидир. Кишининъ бераберлигини, онынъ маневий кучю, билъгиси ве бакъышынен беден къувети ве джесарети темсиль этер.

- 1 Риваетке коре, «Табут» – сандыктыр. Аз, Муса оны дженклерде оруннынъ огонде булундыра, бу саеде аскерлери кучъ ве гъайрет къазана эдилер. Вақыты иле судийлер зайыфлагъанынен, Табутны Джалут элеринден алгъан. Талутнынъ укъюмдарлыгына итраз этелер ве «Эгер акъикъатен укъюмдар исе, делиль кетирсин», дедилер. Оларгъа: «Онынъ укъюмдар олгъанына исбат Табутнынъ кери келювидир», денильди ве Табут кери кельди.
- 2 Бу аетте дюнья аятында джарий олгъан иляхий низманнынъ бир дереджеде изааты бар. Аллаһ инсанлар арасында ичтимай мусавийликнинъ къурулувыны базы себеплерге багълагъан. Бу итибарнен, инсанлардан бир къысмы зенгин, бир къысмы факъыр, бир къысмы кучлю, бир къысмы зайыф, бир къысмы сагълам, бир къысмы хаста, бир къысмы муъмин, бир къысмы мункир оладжакъ ки, булар арасында къуруладжакъ алякъалар, ер юзюнинъ къурулувыны теминлейджек. Тыпкъы мусбет ве менфий къурулар арасында ышыкъ ве энергия мейдангъа кельтени киби, инсанлар арасында дженклер де, бу икметке багълыдыр. Иште, бу аетлерде иляхий низманнынъ базы принциплери анълатыла.
- 3 Бу аетлерде аскерий низам анълатыла. Бир оруннынъ мувафакъиетке иришови, эр шейден эвель, къоманданнынъ эмирлерине текмиль уймакънен мумкюндир. Дженкте гъалип кельмек – сайыгъа багълы дегиль. Акълы олмакъ – догъурлыккъа, иман ве маневий кучюке багълыдыр. Джалутны ольдюрген Давут, риваетлерге коре, еди яшында бир бала экен, Аллаһ о пейгамберге Джалутны Давутнынъ оьдюреджегини билдирген, о да Давутны берабер кетирген, ёда учъ таш тильге келип:

253. О пейгъамберлернинъ бир къысмыны дигерлеринден усътюн эттик. Аллаһ олардан бир къысмы иле къонушкъан, базыларыны да дередже-дередже юксельткен. Меръем огълу Исагъа ачыкъ муджизелер бердик ве оны Руху'ль-Къудус иле къуветлендирдик. Аллаһ истесе эди, о пейгъамберлерден сонъ кельген миллетлерни озълерине ачыкъ делилер кельгенден сонъ, бир-бирлеринен дженклешмез эдилер. Факъат олар давалашып башладылар да, араларындан кими иман этти, кими инкъяр этти. Аллаһ тилесе эди, олар дженклешмез эдилер; якин Аллаһ тилегенини япар.¹
254. Эй, иман эткенлер! Озюнде артыкъ алыш-вериш, достлукъ ве ярдымджылыкъ олунмагъан кунь (къыямет) кельмеден эвель, сизге берген рызкъымыздан хайыр ёлунда арджланъ. Акъикъатларны инкъяр эткенлер, эльбетте залымлардыр).
255. Аллаһ, Ондан башкъа танъры ёктыр; О, хаййдыр, къыййумдыр. Онъа не юкбу келир, не юкъламакъ. Коклерде ве ердескилернинъ эписи Онынъдыр. Изни олмадан, Онынъ къатында ким шефаат эте билир? О, къулларынынъ япкъанларыны ве япаджакъларыны билир. (Онъа ич юир шей гизли къалмаз). Онынъ билъдиргенлеринден башкъа, инсанлар Онынъ ильминден ич бир шейни там оларакъ биаламазлар. Онынъ курсиси коклерни ве ерни ичине алып, оларны къорчалап, козетмек озюне зор кельмез, о юджедир, буюктир.²
256. Динде зорламакъ ёктыр. Артыкъ догърулыкънен эгрилик бир-биринден айырылгъандыр. О алда, ким тагъутны ред этип, Аллаһкъа инанса, къопмагъан туткъучкъа япышкъандыр. Аллаһ эшитир ве билир.³
257. Аллаһ, инангъанларнынъ достудыр, оларны къаранлыкълардан айдынды-

«Бизни ал, Джаутны бизнен ольдюреджесинъ», дегенлер, оларны алгъан, сапанынен аткъан ве Джаутны ольдюрген. Бу бир муджизедир.

1 Руху'ль-Къудус – Джебраилдир.

2 Ичинде «курси» келимеси кечкени ичюн бу аетке «Аайету'ль-курси» денильген. Бу ерде курси биз билъген тахт манасында олмайып, Аллаһнынъ шанына ляйкък, маистини ялынъыз Озю билъген бир варлыкътыр. Онынъ юдже сыфатларыны, акърансыз къудретини анълаткъан бу аетнинъ азамети, оны окъумакънынъ буюк саваби ве тесирлери акъкъында хадислер бар. Эфендимиз бир хадисинде шойле буюрган: «Къур'анда энъ буюк ает Аайету'ль-курсидир. Оны окъутгъангъа Аллаһ бир мелек ёлар, онынъ хасенатыны язар. Ичинде окъулгъан эвни шейтан отуз кунь терк этер. О эвге къыркъ кунь сихир ве сихирбаз киралмаз. Я Али! Буны эвлядынъа, аиленье ве къомшуларыньа огрет». Башкъа бир хадисте де: «Куньлернинъ муими джума, сёзлерининъ усътюни Къур'ан, Къур'анынъ энъ файдалы суреси эль-Бакъара, Бакъаранынъ энъ буюк аети де Аайету'ль-курсидир», денильген. Хайй – лугъатта тири, джанлы манасындадыр. Аллаһнынъ сыфатларындан бири олуп, даима бар олгъан, узюнишке огърамагъан, барлыкъы эзелли ве эбедий демектир. Къыййум исе – бутюн махлюкътанынъ идаресини шахсен юрюткен, эписини эсапкъа чеккен демектир.

3 Тагъут – шейтан ве Аллаһтан башкъа табынългъан эр шей демектир. Инсаннынъ нефси, яни фена истеклери шейтаннынъ саптырувына къанар. Онынъ ичюн нефсине уймагъан кимсе къолайлыкънен гунах ишлемез. Асаында диннинъ къаиделерине уювмызгъа мани олгъан шей, ичимиздеки фена истеклердир. Бу истеклерни тербиелев суретинен, инсан озюни феналыкълардан къорчалай билир. Ислам инсанларни, дин дуйгъуларны уяндырмакъ ве акъыларыны догъру ишлетмек суретинен, озюне давет эте. Къур'аннынъ анълатуварынен догъру къыйыштан айырды этиледжек алгъа кельгендир. Бу догъру ёлнынъ шыгында Исламгъа ильк адымны атмакъ, урь ираделеринен, инсанларгъа аиттир.

- къкъа чыкъарыр. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ достлары да тагъ-уттыр, оларны айдынлыкътан алып, къаранлыкъкъа кетирир. Иште, булар джеэннемлилердир. Олар о ерде даимий къалырлар.¹
258. Аллаһ, кендисине мулк (укюмдарлыкъ ве зенгинлик) бергени ичюн, къопайып, Рабби акъкъында Ибрахимнен давагъа киришкенни (Немрутны) корь-мединьми? Иште, о заман Ибрахим: «Раббим аят бериджи ве ольдюриджи дир», деген эди. О да: «Аят бериджи ве ольдюриджи меним», деген эди. Ибрахим: «Аллаһ кунешни шаркътан кетирмекте; айды сен де оны гьарптан кетир», деди. Бунунъ узерине къяфир шашмалап къалды. Аллаһ залым кимселерни хидаетке ириштирмез.
259. Яхут корьмединьми о кимсени ки, эвлерининъ диварлары чатыларынынъ узерине чоккен (алт-усть олгъан) бир къасабагъа огърады; «Олюминден сонъ Аллаһ буларны насыл тирильтир аджеба!», деди. Бунунъ узерине Аллаһ оны ольдюрив, юз йыл быракъты; сонъ текрар тирильтти. «Не къадар къалдынь?» деди. «Бир кунь я да даа аз», деди. Аллаһ онъа: «Ёкъ, юз йыл къалдынь. Ашайджагъынъа ве ичеджегиньге бакъ, аля бозумагъандыр. Эшегинге де бакъ. Сени инсанларгъа бир ибрет япайыкъ дие (юз йыл олю туттыкъ, сонъра тирильттик). Шимди сен кемиклерге бакъ, оларны насыл тертиплеп, сонъра онъа насыл эт кийдирмектемиз», деди. Вазирт онъа анълашылгъанынен: «Шимди яхшуджа анъладым ки, Аллаһ эр шейге къадиридир», деди.²
260. Ибрахим Раббине: «Эй, Раббим! Олюни насыл тирилткениньни маъна косьтер», деген эди. Рабби онъа: «Ёкъса, инанмадиньми?» деди. Ибрахим: «Ёкъ! Инандым, факъат юрегимнинъ къанаатсыньюви ичюн (корьмек истедим)», деди. Бунунъ узерине Аллаһ: «Ойле исе, дёрт дане къуш тут, оларны янынъа ал, сонъра (сойып, парчала), эр дагънынъ башына олардан бир пар-

1 Бу аетте му'мин иасе къяфир къыяс этильген, Аллаһкъа ве онынъ ёллагъан пейгъамберлерине инангъанларны Аллаһнынъ айдынлыкъкъа алып баргъаны, шейтангъа уйып, къяфир олгъанларны да, къаранлыкъкъа итекстени, бу себепнен, джеэннемай олгъанлары анълаатла.

2 258-нджи аетте Аз. Ибрахимнен давалашкъан кимсенен 259-нджи аетте йыкъылгъан къасабагъа огърагъан кимселернинъ эр экисининъ де, къяфир олгъаныны сёйлеген тефсирджилер бар. Анджакъ, даа кениш даркъагъан риваетке коре, йыкъыкъ къасабагъа огърагъан Узеир (а.с.) дир. Узеир ашайтынъ алгъан, эшегине минип кетеркен, эвлери йыкъылгъан, харабе алгъа кельген, о ерде отургъанлардан кимсе къалмагъан бир къасаба я да кой йыкъынтыларынынъ янына келе, о ерде къонакълай. Этрафына бакъа, бу шекильде олгенлернинъ насыл тириледжегини тюшоне. О анда юкьусы келе, ята. Аллаһ оны ольдюре, юз йылдан сонъ тирильте. Ашайджакълары ич бозумагъан, анджакъ эшеги чюрюген, ялынъыз кемиклери къалгъан, йыкъыкъ къасаба да къурулгъан. Уянгъан илк анында бир кунь къавадар я да даа аз бир заман юкъагъан киби зан эткен. Ашайджакъларына бакъып, акъикъатен бойле олгъан беллей. Эшегине бакъып, вазиртини анълай. Аллаһ Узеирнинъ козю огюньде эшегини тирильте. Бойледже, Аллаһнынъ къудрети ве азаметини мушааде эте.

Аз. Ибрахимнен мунакъаша эткеннинъ исе, Немрут олгъаны айтыла. Базы тефсирджилер бу къысаньни Аз. Ибрахим Мысыргъа кеткен джекъытта юз бергенини, «аят бериджи ве ольдюриджи – меним», дегеннинъ Фыравун олгъаныны сёйлегенлер. Бу ерде муими, Аз. Ибрахимге берильген муджизедир ки, Кьур'анда онъа сёзен душманны магълоп этмек манасыны анълаткъан «худжадет» денильген. Аз. Ибрахим бу худжадетнен душманларыны енъген.

- ча кьой. Сонъра оларны озюнье чагъыр; чапа-чапа санъа келирлер. Биль ки, Аллаһ азиздир, хахимдир», буюрды.¹
261. Аллаһ ёлунда малларыны арджлагъанларнынъ нумюнеси еди башакъ осьтюрген бир дане кибидир ки, эр башакъта юз дане бардыр. Аллаһ истегенине къат-къат зиядесини берир. Алаһнынъ люфти кеништир, О эр шейни билир.
262. Малларыны Аллаһ ёлунда арджлап да, артындан козьге тюртмеден, факъырларнынъ гонълюни къырмагъан кимселер бар я, оларнынъ Аллаһ къатында аит мукафатлары бар. Олар ичюн кьоркъу ёктыр, гъам да чекмейджеклер.
263. Гузель сёз ве багъышлав – артындан ынджытув кельген садакъадан даа яхшы. Аллаһ зенгиндир, аджеле де этмез.
264. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъаны алда, малыны косьтериш ичюн арджлагъан кимсе киби козьге тюртмек ве ынджытмакъ суретинен, япкъан хайырларынъызны бошуна чыкъарманъ. Бойлесининъ вазieti – усътюнде бираз топракъ олгъан тюз къаягъа бенъзер ки, сагъанакъ бир ягъмур ювуп, оны чыплакъ тегиз къая алына кетире кьойгъанндыр. Булар къазангъанларындан ич бир шейге саип оламазлар. Аллаһ къафирлерни догъру ёлгъа къавуштырмаз.²
265. Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ве рухларындаки джумертликни къувелендирмек ичюн, малларыны хайыргъа сарф эткенлернинъ вазieti бир тёпеде пейда этильген гузель бир багъчагъа бенъзер ки, усътюне бол ягъмур ягъып, эки къат махсул берир. Бол ягъмур ягъмаса биле, бир чыкъ тюшсе (де кене махсул берир). Аллаһ япкъанларынъызны корьмекте.
266. Сизден биринъиз истерми ки, хурма ве юзюм тереклеринен толу, арасында сувлар акъкъан ве озю ичюн о ерден эр чешит мейвадан (бир микъдар) булунган бир багъчасы олсун да, бакъувгъа мухтадж бала-чагъасы бар экен, озюне ихтиярлыкъ келип чатсын. Багъчаны да, атеш бораны якъып куль этсин! (Эльбетте, буны кимсе арзу этмез). Иште, тюшюнип, анъларсынъыз дие, Аллаһ сизге аетлерни беян эте.³

1 Аз. Ибрахим ольген бир джанлыннынъ гъайрыдан насыл тирилсджегинен меракълана ве буннынъ озюне косьтерилювини Раббинден истей. Аллаһ Таала онъа, аетте кечкени киби, маддий бир мисальнен джевап бере, тирилишининъ маиетини изаат этмей. Чюнки, инсаннынъ бильги даиреси тирильмек, джанланмакъ вазietenи къаврамагъа кучю этмез. Бундан эвельки аетлерде де кечкени киби, пейгъамбергерге бистерини бу орнеклер бирер мужизедир. Мүми, Аллаһнынъ бутюн джанлыларны, адеълхусус инсанны мытлакъа тирильтип, эсапкъа чекеджегине кесен-кес иман этмектир.

2 Бу аетлерде хайыр япмакъ тешвикъ этильген, анджакъ хайыр япкъанда юрек къырылмамасы, фыкърыннынъ ачалтылмамасы, эзiet этильмемеси ве япылгъан эйиликнинъ козьге тюртильмемеси, косьтериштен къачынымамасы эмир этильген. Акс алда, япылгъан хайырдан файда ве савап ерине, гунах ве азап келир.

3 Бу аетте берильген мисаль олдучка дикъкъаткъа ляйыкътыр. Зира, инсаннынъ дюнья аятында даима къаршылаша биледжек вазietetлер тильге кетирильмекте. Кишининъ дюньяда эльде эткен мевкъы, вазифе, зенгинлик киби дегерлернинъ асында ич бир гарантиясы ёктыр. Нидже салтанатлар, devletлер йыкъылмакъта, зенгинлер факъырашмакъта, ички дженклер ве башкъаадыривулар себебинден, бекалениямеген вазietetлер джерьян этмекте. Албуки, бу вазietetлер мейдангъа кельмеден эвель,

267. Эй, иман эткенлер! Къазангъанларынъызнынъ яхшыларындан ве рызыкъ оларакъ ерден сизге чыкъаргъанларымыздан хайыргъа арджланъ. Сизге берильсе, козюнъизни юммадан аламайджакъ яман малларны хайыр дие, бермеге къалкъышманъ. Билинъиз ки, Аллаһ зенгиндир, макътавгъа лайыктыр.
268. Шейтан сизни факъырлыкънен къоркъузыр ве сизге къызгъанчылыкъны телкин этер. Аллаһ исе, сизге къатындан бир магъфирет ве бир лютф ваде этер. Аллаһ эр шейни къушатыджы ве эр шейни билиджидир.
269. Аллаһ икметни истегенине берир. Кимге икмет берильсе, онъа пек чокъ хайыр берильген демектир. Ялынъыз акъыл саиплери тюшюнип, ибрет алырлар.¹
270. Япкъан эр арджламанъызны ве адагъан эр адагъынъызны мытлакъа Аллаһ билир. Залымлар ичюн ич ярджымджы ёктыр.
271. Эгер садакъбаларны (зекят ве онъа бенъзеген хайырларны) ашкяр берсенъиз не де яхшы! Эгер оны факъырларгъа гизлиден берсенъиз, иште бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ бу себепнен сизинъ гунахарынъызны орытер. Аллаһ япайткъанларынъызны билир.²
272. (Я Мухаммед!) Оларны догъру ёлгъа ириштирмек санъа аит дегиль. Якин, Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр. Хайыр оларакъ арджалагъанларынъыз озь эйилигинъиз ичюндир. Япаджакъ хайырларынъызны ялынъыз Аллаһнынъ ризасына къазанмакъ ичюн япмалысынъыз. Хайыр оларакъ бергенеринъиз не олса, къаршылыгъы сизге там оларакъ берилер ве асла акъсызлыкъкъа огъратылмазсынъыз.
273. (Япаджакъ хайырларынъыз,) озьлерини Аллаһ ёлуна адагъан, бу себепнен, ер юзюнде файда ичюн долашып оламагъан факъырлар ичюн олсун. Бильмеген кимселер, иффетлеринден толайы, оларны зенгин зан этерлер. Сен оларны сымаларындан танырсынъ. Чюнки, олар юзсюзлик этерек истемезлер. Япкъан эр бир хайырынъызны мытлакъа Аллаһ билир.³

инсанлар нелер истейлер, нидже планлар къура эдилер. Иште, эр шейте рагъмен, инсангъа теселли береджек бир чаре – Аллаһкъа иман ве Онъа таянувдыр.

- 1 Терен ве файдалы бильгиге – икмет денилир. Алаһ икмет берген кимселер, биринджице, пейгъамберлер, ильминен амель этиджи алимлердир. Бильгили олувнынъ зияде дегер берильген тарафы – инсанлыкъкъа файдалы олувдыр. Пейгъамберимиз бир хадисинде: «Файдалы бильги истень, файдасыз бильгиден Аллаһкъа сыгъыннынъ», буюрган. Догурулыкъ, адалет, ихлас, севги, сайгъы, агъыр-сабырлыкъ, башкъаларына файдалы олмакъ, джумертик, алидженаплыкъ кибии юксек васыфларгъа саип кимселер де икмет элинден сайылыр. Исламгъа толусынен инангъан, Къуръаннынъ эмирлерини огренип, эскикисз тедбикъ этмек ичюн аракет эткен, бутюн яманлыкъардан узакъ тургъан кимсе икмет саибдир ве онъа буюк хайыр берильгендир.
- 2 Зекяткъа, айны заманда садакъа денилювининъ эки себеби бар: Биринджиси, малнынъ темизленнип артувы, экинджиси де, иманда садакъат ве кемаалгъа деялет этиювидир. Зекят олсун, садакъа олсун, хайырларнынъ гизли япыльву ашкяр япылувындан усътюн сайылгъан, зира, гизлиден япылгъан хайырлар рия ве косътериштен узакъ олувы себепнен, эм Аллаһнынъ ризасына даа уйгъундыр, эм де инсаннынъ хасиет ве шерифини муафаза этиюви нокъъта назарындан, даа хайырлыдыр.
- 3 Бу аетте анъылгъан факъырлар аятларыны Аллаһ ёлунда дженкке багъышлагъан мужахидлернен илим ёлджуларыдыр. Булар бу мукъаддес мешгъулиетлери себепнен, къазанчкъа ёнелюв имякнынъдан марумдырлар. Маадий ярдымларнынъ асальхусус буларгъа япылувы джихадны ве иаимни тешвикъ этеджектир.

274. Малларыны гедже ве кундюз, гизли ве ашкяр хайыргъа сарф этиджилер барлар я, оларнынъ мукафатлары Аллаһ къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, гъам да чекмезлер.¹
275. Файыз ашагъанлар (къабирлеринден), шейтан чарпкъан кимселернинъ джиннет (делилик) невбетинден къалкъуву киби къалкъарлар. Бу ал оларнынъ «Алув-сатув тыпкъы файыз кибидир», дегенлери ичюндир. Албуки, Аллаһ алув-сатувны эял, файызны арам эткен. Бундан сонъ, кимге Раббинден бир огют келип де, файыздан вазгечсе, кечмиште олгъаны озюнинъки ве артыкъ онынъ иши Аллаһкъа къалгъандыр. Ким текрар файызгъа дёнсе, иште олар джеэннемлидирлер, о ерде эбедий къалырлар.
276. Аллаһ файызны тюкетир (файыз къарышкъан малнынъ берекетини джояр), садакаларны исе берекетлендирир. Аллаһ куфюрге ве гунахта исрар эткен ич кимсени севмес.²
277. Иман этип, яхшы ишлер япкъан, намаз къылгъан ве зекят бергенлер бар я, оларнынъ мукафатлары Рабблери къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, олар гъам да чекмезлер.
278. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ. Эгер акъикъатен инана исенъиз, мевджут аладжакъ файызларынынъыздан вазгечинъиз.
279. Шаэт (файыз акъкъында айтылгъанларны) япмасанъыз, Аллаһ ве Ресулы тарафындан (файызджыларгъа къаршы) ачылгъан дженктен хаберинъиз олсун. Эгер төвбе этип вазгечсенъиз, серманъиз сизинъдир; не акъсызлыкъ эткен, не де акъсызлыкъкъа огърагъан олурсынъыз.
280. Эгер (борджлу) фукъаре исе, вазieti тюезельгенге къадар, онъа мухлет бермек (керек). Эгер (акъикъатны) ангъласанъыз, буны садакъагъа (я да зекяткъа) саймакъ сиз ичюн даа хайырлыдыр.
281. Аллаһкъа дёндюриледжексинъиз, сонъра эр кеске хакъ эткени эксиксиз бериледжек ве кимсе акъсызлыкъкъа огъратылмайджакъ бир кунден сакъыннынъ.
282. Эй, иман эткенлер! Бельгиленген бир муддет ичюн бир-биринъизге борджлангъанынынъызда, оны язынъыз. Бир кяттип оны аранъызда адалтнен язсын.

1 Бу аетлерде тешвикъ этильген хайырлардан биринджи дереджеде олгъаны – мурад этильген зекяттыр. Зира, Ислам эмир эткени киби, зекят эксиксиз берилсе, факъырлар одакъча азалырлар. Анджакъ, зекятны сарф этюв ерлери белли ве эсаплы олгъаны ичюн, зекят сарф этильмеген ерлерге де зекяттан гъайры, хайыр япылыр. Вакъуфлар – булардан биридир.

2 Файыз ясагъы Исламнынъ кесен-кес укюмлериндендир ве эр чешити иле файыз арамдыр. Шахсий ве ичтимай зарурет аллары истисна оларакъ, булар девамлы дегилдир. Исламнынъ иктисади, ичтимай, ахлякий... низамны бир бутюн алда ишлетильген вакъытта, файызгъа зарурет пейда олмаз. Ислам иктисадиаты сермае бирикювини тешвикъ этмек ичюн файызны дегил, ортакълыкъ усулыны илери сюрген. Бу усуда сермае файызсыз оладжакъ ичюн, малиет ве инфляция проблемасы ортадан къалкъаджакъ, мулкьетке иштирак ашагъа къадар ййыладжакъ, иктисад ве ичтимай фаркъылашув энъ аз дереджеге тюшеджек, сермае, ятырмаргъа ве тиджаретке яман козынен бакъыламайджакъ. Пара бир денъишов вастасыдыр. Оны алынып-сатылгъан мал алына кетирмек, зараргъа огърамадан, келир алмакъ татлы, факъат зерли ашаладжакъларнен бесенмеге бенъер, теsirини косьтергенинен, эсасен иш иштен кечкен олау.

Ич бир кятип Аллаһнынъ онъа огреткени киби язмакътан кери турмасын; (эп шейни олгъаны киби) язсын. Узериңде акъ олгъан кимсе (борджлу) да яздырсын, Раббинден къоркъсын ве борджуны асла эксик яздырмасын. Эгер борджлу сефаджы я да акъылы зайыф, я да озю сёйлеп, яздырып оламайджакъ вазьетте исе, велиси адалетнен яздырсын. Эркеклеринъизден эки де шаат булундырынъ. Эгер эки эркек булунмаса, ризалыкъ берген шаатлардан бир эркекнен- бири янъылса дигерининъ онъа хатырлатувы ичюн -эки къадын (олсун). Чагъырылгъан вакъытларында шаатлар кельмемезлик этмесинлер. Буюк я да кучюк, вадесине къадар ич бир шейни язувдан сакъын эринменъ. Boyle япувынъыз Аллаһ къатында даа адалетли, шеадет ичюн даа догъру, шубеге тюшмемениъиз ичюн даа уйгундыр. Анджакъ аранъызда япып битирген пешин бир тиджарет олса, бу ал башкъадыр. Бу вазьетте оны язмананъызда сиз ичюн бир сакъырмакъ ёкътыр. (Эсас оларакъ) алыш-вериш япкъанынъызда шаат тутунъ. Не язгъан, не де шаат зараргъа огъратылсын. Эгер буны япсанъыз (зарар берсенъиз), шубе ёкъ ки, бу сизинъ ёлдан чыкъувынъыз демектир. Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһ сизге керекли шейни огрете. Аллаһ эр шейни бильмекте.¹

283. Ёлджулыкъта олуп да, язаджакъ бирисини тапалмасанъыз, (борджгъа къаршылыкъ) алынган бир рехин де естерлидир. Бир-биринъизге бир эманет быракъсанъыз, эманет быракъылгъан кимсе эманетни саибине берсин ве (бу хусуста) Рабби олгъан Аллаһтан къоркъсын. Шаатлыкъны, бильгенлеринъизни гизлеменъ. Ким оны гизлесе, бильсин ки, онынъ къальби гунакъярдыр. Аллаһ япаяткъанларынъызны билир.
284. Коклерде ве ердекилерининъ эписи Аллаһнынъдыр. Ичинъиздекилерни ашкъар этсенъиз де, гизлесенъиз де, Аллаһ ондан толайы сизни эсапкъа чекдежек, сонъра истегенини афу этер, истегенине де, азап берир. Аллаһ эр шейге къадирдир.
285. Пейгъамбер Рабби тарафындан озюне эндирилгенге иман этти, му'минлер де (иман эттилер). Эр бири Аллаһкъа, мелеклерине, китапларына, пейгъамберлерине иман эттилер. «Аллаһнынъ пейгъамберлеринден ич бири арасын-

1 Къур'ан-ы Керим бу энъ узун аети иле нотариал муэссисенинъ эсасларыны къойгъан, мусульманлар да бу тевиенге умумен уйганлар. Исламнынъ дикъкъатнен узериңде турган принциплеринден бири де, акънынъ къорчаланувыдыр. Алынаджакънынъ ве борджнынъ къорчаланувы, оденови керек олгъан акъларданъдыр. Акънынъ иджрасы ве оденови, онынъ билиновине, керек олгъанда, исбат этиле билиовине багъалдыр. Истер язмакъ ве яздырмакъ, истер шаат тутмакъ, исбат ичюн аля къулаанылгъан энъ кечерли васталарданъдыр.

Ислам къадынны табияты ве шахсиетине уйгун бир тербие корьгени, аясы ве дуйгунлары даа кучюк, даа тесирли олгъаны ичюн шаатлыкъ киби ресмий ве кутълеге белли мевзуларда, эм джынсыннен къавилештириливи уйгун корюльген. «Ишинъ ёкъ исе – шаат, паранъ чокъ исе – кефиль ол», шекаиндеки мешур сёз Ислам кетирген къардашыкъ ве берадерлик рухнынъ сёнгени, ахлякнынъ зайыфлагъан девирлерине аиттир. Къур'ан му'минлерни, ишлери олса да, шаатлыкъ этмеге чагъыргъан, бойледже акъларнынъ къорчаланувы вазифесине къатыуавларыны истей. «Хакъ» юджедир, ич бир шей ондан усътюн оламаз.

да айырды япмамыз. Эшиттик, итаат эттик. Эй, Раббимиз, афунъа сыгындыкъ! Дёнюш санъадыр», дедилер.

286. Аллаһ эр шахсны анджакъ кучю етеджек ольчюде мукеллеф япар. Эр кеснинь къазангъан (хайры) озюне, япаджакъ (шерри) де озюне. Раббимиз! Унутсакъ я да хата япсакъ, бизни месулиетли этме. Эй, Раббимиз! Бизден эвелькилерине юклегенинъ киби, бизге де агъыр бир юк юклеме. Эй, Раббимиз! Бизге кучюмиз етмеген ишлерни де юклеме! Бизни афу эт! Бизни багъышла! Бизни аджы! Сен бизим мевлямызсынъ. Кяфирлер топлулыгъына къаршы бизге ярдым эт!¹

3. ААЛ-И ИМРААН СУРЕСИ

Мединеде назил олгъан. 200 аеттир. 34-37-нджи аетлерде Аз. Меръемнинъ бабасы менсюп олгъан Имраан аилеси акъкъында сёз юрсетилгени ичюн, суре бу адны алгъан.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Элиф. Ялам. Миим.²
2. Хайй ве къаййюм олгъан Аллаһтан башкъа илях ёктыр.³
- 3, 4. (Ресулым!) О, санъа Китапны хакъ ве эвельки китапларны тасдикъ этиджи оларакъ къысым-къысым эндирген; даа эвельде инсанларгъа догъру ёлны косьтермек узьре Тевратнен Инджильни ве Фуркъанни эндиргендир. Билимели ки, Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер ичюн шиддетли бир азап бар. Аллаһ сучлынынъ акъкъындан келиджи мутлакъ кучъ саибидир.⁴
5. Шубесиз ки, не ерде, не де кокте ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз.
6. Рахимлерде сизни истегени киби шекилендирген Одыр. Ондан башкъа илях ёктыр. О мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
7. Санъа Китапны эндирген Одыр. Онынъ (Къур'аннынъ) базы аетлери мухкемдир ки, булар Китапнынъ эсасыдыр. Дигерлерде мутешахихтир. Каль-

1 «Бакъара» суресининъ сонъки эки аетини тешкиль эткен ве «Аменерресулуу» дие аныълангъан бу мубарек аетлер, иляхий эмирлер къаршысында ялынъыз итааткъа ёнельген му'минлернинъ инанчларындаки садакъатларыны ифаде этмекте. Айрыджа, эвельки бир аетте кечкен «ичинъиздекилерни ашкъыр этсенъиз де, гизассенъиз де, Аллаһ сизни эсапкъа чекеджек», хаберинен къоркъугъа къапылгъан му'минлерге бу аетлернен къолайлыкъ бахш этильген, мукеллефетлер енгилетилген. Бойледже, Аллаһкъа там итаат ве ильтиджа мейваларыны бериркен, ерсиз шубелер де ёкъ этильген. Мирадж геджесинде Пейгъамберимизге вастасыз вахий олгъан бу аетлер, Ресууллахнынъ хадислеринде макъталгъан, эр заман ве аляхъусус ятмадан эвель окъуувы тевсие этильген. Бир хадисте де: «Бу аетлернинъ геджелейин ятмадан эвель окъуувы кишиге егерли», денильген.

2 Суре башларындаки бу киби арифлер акъкъында бильмек ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/1.

3 «Хайй ве къаййюм» сыфатларынынъ маналары ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/255.

4 «Фуркъан» – догъруни янъылыштан ве яхшыны ямандан айырды эткен укюмлер демек олуп, Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир.

плеринде кыйышылык олганаар, фитне чыквармакъ ве онъа башкъаджа мана бермек ичюн ондаки мутешабах аетлернинъ пешине тюшерлер. Албуки, Онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Илимде юксек дереджеге иришкенлер исе: «Онъа инандыкъ; эписи Раббимиз тарафындандыр», дерлер. (Бу инджеликни) анджакъ акъылы дюрюстлер тюшюнип анъаллар.¹

8. (Олар шойле якъарырлар:) Раббимиз! Бизни догъру ёлгъа къавуштыргъандан сонъ, къальплеримизни бозма. Бизге рахмет багъышла. Лютфи энъ бол олгъан Сенсинъ.
9. Раббимиз! Келювине шубе этильмеген бир кунъде инсанларны мытлакъа топлайджакъ Сенсинъ. Аллаһ асла сезюнден къайтмаз.
10. Билинмели ки, инкяр эткенлернинъ не маллары, не де эвлятлары Аллаһ узурьнда озьлерине бир файда бермейджеклер. Иште, олар джеэннемнинъ якъарлыгъыдыр.
11. (Оларнынъ ёлу) Фыравун ханеданынынъ ве олардан эвелькилернинъ туткъан ёлуна бенъзер. Олар бизим аетлеримизни ялангъа чыкъардылар, Аллаһ да оларны гунахары себебинден, аман якъалады. Аллаһнынъ джезасы чокъ шиддетлидир.
12. (Ресулым!) Инкяр эткенлерге де ки: Якъында магълюп оладжакъсынъыз ве джеэннемге сюрюледжексинъиз. О ер къалынаджакъ не фена бир ердир!²
13. (Бедирде) къаршы-къаршыгъа кельген шу эки топлумнынъ тюшкен вазитинде сиз ичюн буюк бир ибрет бар. Бири Аллаһ ёлунда чарпышкъан бир топлум, дигери исе, буларнынъ ачыкътан-ачыкъ озьлеринден эки кере чокъ корюнген къафир бир топлумдыр. Аллаһ истегенине ярдымынен къол тутар. Эльбетте, бунда илерини коре бильгенлер ичюн буюк бир ибрет бар.
14. Нефсий истеклерге, (айрыджа) къадынларгъа, огъуларгъа, йыгъын-йыгъын топлангъан алтын ве кумюшке, башы бош атларгъа, сагъылгъан айванларгъа ве экинлерге нисбетен зияде хырс инсанларгъа джазибели къылынды. Булар дюнья аятынынъ кечиджи менфаатларыдыр. Албуки, барыладжакъ гузель ер – Аллаһ къатындадыр.
15. (Ресулым!) Де ки: Сизге булардан даа яхшысыны бильдирейимми? Такъва саиплери ичюн Рабблери янында, ичинде ирмакълаар акъкъан, эбедисн къа-

1 Базылар «ве'р-раасихууне» келимесининъ башындаки «вав» арифини багълайдыжы къабул эткенлер ки, бу такъдирде мана шойле чыкъар: «Албуки, онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ ве илимде юксек дереджеге иришкенлер билир». Бу манагъа коре, Къур'андаки мутешабах аетлернинъ маналары заман ичинде илимининъ инкишафынен чезиледжек.

Мухкем ве мутешаабах – терминлер олуп, «мухкем ает» – манасы ачыкъ анълашылгъан ве шубеге ёл бермеген ает демектир. «Мутешаабах» исе – мухкемининъ аксидир ве манасы там оларакъ анълашувы мумкюн олмагъан аетни ифаде эте.

2 Бу ает, мушриклернинъ я да, бир башкъа риваетке коре, судийлернинъ якъында мусульманлардан енъиледжеклерини Аз. Пейгъамберге мужделемекте. Акъыкъатен Къур'аннынъ бу муджизе хаберни керчеклашкен ве истер мушриклер, истер еудийлер усъюнден мусульманлар зафер къазангъанлар.

- ладжакъ дженнетлери, тер-темиз рефикъалар ве (эписининъ усьтюнде) Аллаһнынъ хошнудлыгы бар. Аллаһ къуллаарыны чокъ эйи корер.¹
16. (Бу ниметлер): «Эй, Раббимиз! Иман эттик; бизим гунахарларымызны багъышла, бизни атеш азабындан къорчалар!» деген;
17. Сабыр эткен, дюрюст олгъан, узурда боюн буккен, хайыргъа арджлагъан ве сааръ вакътында Аллаһтан бахшыш тилегенлер (ичюндир).
18. Аллаһ адалетни къорчалайракъ, (делиллеринен) шу хусусны анълаткъан ки, Ондан башкъа илях ёкътыр. Мелеклер ве илим саиплери де (буны икърар эткенлер. Эбет) мутлакъ кучъ ве икмет саиби Аллаһтан башкъа илях ёкътыр.
19. Аллаһ нездинде хакъ дин Ислямдыр. Китап берильгенлер, озьлерине илим кельгенден сонърадыр ки, араларындаки кунъджилик себбинден, уйышамалылар. Аллаһнынъ аетлерини инкъар эткенлер бильмедилер ки, Аллаһнынъ эсабы чокъ чабиктир.²
20. Эгер сеннен тартышмагъа киришселер, де ки: «Манъа уйгъанларнен бирликте мен озюмни Аллаһкъа теслим эттим». Эхл-и китапкъа ве уммийлерге де: «Сиз де Аллаһкъа теслим олдынъызмы?», де. Эгер теслим олгъан иселер, догъру ёаны будылар демектир. Ёкъ, эгер юз чевирселер, сенинъ вазифень – ялынъыз теблигъдир. Аллаһ къуллаарыны чокъ эйи корьмектедир.³
21. Аллаһнынъ аетлерини инкъар эткенлер, акъсыз ерде пейгъамберлернинъ джанларыны къыйгъанлар ве адалетни эмир эткен инсанларны ольдюргенлер (ёкъмы), оларгъа адджы бир азапны хабер бер!
22. Иште, булар дюньяда да, ахиретте де, арекетлери бошуна кеткен кимселердир. Оларнынъ ич бир ярдымджысы да ёкътыр.⁴

1 14-нджи аетте сайыагъан дюнья ниметлери ве дюнья гузеллигининъ инсангъа севадирльгени ифаде этильген. Бу давраныш табиийдир, дюньвийдир. Эсасен инсан огълу нефсини ве неслини девам эттире билюви ичюн бу ниметлерден белли олчюде файдаланмасы керек. Анджакъ, инсан буларгъа къула олмамалы. 15-нджи аетте булардан даа гузели косътерильген, чюнки, эвелькилер не къадар гузель олса олсун кечиджидир, экинчилер исе даимийдир.

2 «Дин» келимеси – итаат ве джеза, миллет ве шерият маналарындадыр. Къур’ан-ы Керимде дин келимеси чешит маналарда къулланыла. Юкъарыдаки аетте исе, къуллаар тарафындан уйымасы истенильген иляхий къануннынъ козьде тутылганы анълашыла. «Ислям» келимесине де, шу маналар берильмекте: Итаат этмек ве багъланмакъ, сеяметликке къавушмакъ, ибадетте ихласылы давранмакъ. Юкъарыдаки аетте «ислям» дан тек Аллаһ инанчына таянган ве Аз. Мухаммед (с.а.) рисалетинен кемалат нокътасына етиштирилъген иляхий дестюрлернинъ эписи козьде тутымакъта.

3 «Уммий» – дугъатта окъувы-язысы олмагъан манасында олса да, тефсирлер, бу аетте озьлерине китап берильмеген арап мушриклерининъ назарда тутылганаарыны бильдирелер.

4 Иман этмеген ве диннинъ даркъалувына, адалетнинъ тедбикъ этилювине мани олугъа чалышкъанларнынъ, ахиретте зараргъа огърайджакълары табиийдир. Дюньядаки зарарлары исе, бутюн гъайретлерине рагъмен хакъ диннинъ даркъалувына, адалетнинъ ортагъа чыкъувына мани олаалмаюваарында озюни косътермекте. Къафирлер истесе де, истемесе де, Аллаһ хакъ динни дигерлерине хаким япаджакъ. Амелининъ дюньяда бошуна кетювининъ бир манасы да, омюр сермасыни бошуна арджаламакъ, ахирет ичюн бир шей къазанмадан, олюп кетмектир.

Тefsирлерде ашагъыда манасы берильген аетнинъ назиль олувына себеп чешит вакъиалар анъла-

23. (Ресулым!) Кендилерине китаптан бир пай берильгенлерни (судийлерни) корьмезсинъми ки, араларында укюм этиови ичюн Аллаһнынъ китабына чагъыралар да, сонъра араларындан бир топу джаяракъ кери дёне.
24. Оларнынъ бу арекетлери: «Бизге атеш, садедже сайылы куньлерде токъунаджакъ», деювлерининъ бир нетиджесидир. Оларнынъ вакъты иле уйдургъан шейлери де, динлери акъкъында озьлерини янъылткъандыр.
25. Факъат оларны келювинде шубе этильмеген бир кунь ичюн топлагъанымызда ве ич бир акъсызлыкъкъа огъратмадан, эр кеске къзангъан шейлерини тамамынен оденген вакъытта аллары насыл олур?
26. (Ресулым!) Де ки: Мулькнинъ акъикый саиби олгъан Аллаһым! Сен муькни истегенинъ берирсинъ ве муькни истегенинъден кери алырсынъ. Истегенинъни юджелтир, истегенинъни де алаалтырсынъ. Эр тюрлю эйилик сенинъ элинъдедир. Акъикъатен сен эр шейге къадирсинъ.
27. Геджени куньдюзге къатар, куньдюзни де геджеге къатарсынъ. Олюден тирини чыкъарыр, тириден де олюни чыкъарырсынъ. Истегенинъ де эсапсыз рызыкъ берирсинъ.¹
28. Му'минлер му'минлерни быракъып да, къяфирлерни дост тутмасынлар. Ким буны япса, артыкъ онынъ Аллаһ нездинде ич бир дегери ёкътыр. Анджакъ къяфирлерден келе биледжек бир телюкеден сакъынувынъыз истисна. Аллаһ, озюне къаршы (келювден) сизни сакъындыра. Дёнмек ялынъыз Аллаһкъадыр.²
29. Де ки: Ичинъиздикелерни гизлесенъиз де, ашкъяр этсенъиз де, Аллаһ оны билир. Коклерде ве ерде олгъанларны да билир. Аллаһ эр шейге къадирдир.³
30. Эр кеснинъ, эйилик оларакъ япкъанларыны да, феналыкъ оларакъ япкъанларыны да, къаршысында азыр олгъан куньде (инсан) истейджек ки, феналы-

---

тылгъан ки, бу вазиетлерден бири бойледир: Экиси де судий олгъан бир къадыннен бир эркек зина япалар. Тевратта зинанынъ джезасы «реджим» олмакънен берабер, судийлер, асаалтерининъ себбинен, бу кишилерни реджим этмек истемейлер; даа енгил бир джеза бериледжети умюдинен Ресулуллахъга келелер. О да айны джезанен укюм эткенинен, бу укюмге итираз билдирелер. Бунъа коре, Аз. Пейгъамбер Тевратнынъ аит астини окутаракъ, онъа коре укюм бере ве къабааталарнынъ кене реджим этилювини эмир эте. Умютлерине наиль олмагъан судийлер бунъа опкеленелер.

- 1 Бу аетте гедже ве куньдюзининъ узап, къысалгъаны Аллаһнынъ къудретине бир нишане олгъаны анъаатылгъан.
- 2 Аетте ясакълангъан достлукъ къяфирлерге нистебетен гонъюлден багъланмакъ ве му'минлерни быракъып, оларгъа багъылыкъ ве севги косьтермек манасындаки достлукътыр. Бунъа къаршылыкъ бир мусульман девлетнинъ башкъа мусульманларнынъ алейхине оламакъ шартынен, къяфирлернен барыш имзалавы ве башкъа бир гъайрымуслим девлетнен ишбирлиги япувы джанзидир.
- 3 Тефсирджи Бейзавий бу аетни тефсир этер экен, бойле дей: «Эгер къальплеримизде къяфирлерге нистебетен бир севги ве достлукъ мейли олса, оны гизлессенъиз де, ашкъяр этсенъиз де, Аллаһ билир. Зира, коклерде ве ерде олгъан эр шейни биледжи Аллаһ, эльбетте сизинъ гизлиньизни де, ашкъарынъызны да билир. Айрыджа, О къяфирлерге дост олувынъызны ясакълаамасына рагъмен, кене де сиз бундан вазгечмессенъиз, сизни джезаландырмагъа да къадирдир... Къыскъасы, Онынъ билмеген ве джезаландырмагъа кучю етмеген ич бир феналыкъ ве исъян олмагъанына коре, эмирине асий олмакъ джуратыны косьтерменъ.

- къларынен озю арасында узун бир месафе булунсын. Аллаһ, озюне кършы (келюден) сизни сакъындыра. Аллаһ кѳуллаарына чокъ шефкъатлыдыр.
31. (Ресулым!) Де ки: Эгер Аллаһны севсеныз, манъа уйынъыз ки, Аллаһ да сизни севсин ве гунахларынъызны багъышласын. Аллаһ сонъ дередже багъышлайыджы ве мерхаметандир.
32. Де ки: Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Эгер юз чевирселер, бильсинлер ки, Аллаһ къфирлерни севмес.
- 33, 34. Аллаһ бир-бирлеринден кельме бир несиль оларакъ Адемни, Нухны, Ибрахим аилесинен Имран аилесини сечип, аелмлерге усьтюн япты. Аллаһ эшитиджи ве билиджидир.¹
35. Имраннынъ къадыны бойле деген эди: «Раббим! Къарнымдакини азатлы бир кѳул оларакъ тек санъа ададым. Адагъымны къабул эт. Шубесиз, (ниязымны) хакъкъы иле эшитиджи ве (ниетимни) билиджи Сенсинъ».
36. Оны догъургъанынен, Аллаһ не догъургъаныны билип тургъанда: «Раббим! Мен оны къыз догъурдым. Албуки, огъул къыз киби дегиль. Онъа Меръем адыны бердим. Къувулгъан шейтангъа нисбетен, оны ве союны сенинъ кърчаллагъанынъны тилейим», деди.
37. Рабби Меръемнинъ тилегини къабул этти; оны гузель бир осюмаик киби етиштирди. Зекерийъаны да оны бакъмакъ иле вазифелендирди. Зекерийъа онынъ янына, мабетке эр киргенинде, о ерде бир рызыкъ коре ве «Эй, Меръем, бу санъа нереден келе?»», дер; о да: «Бу, Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ истегенине эсапсыз рызыкъ берир», дер эди.²
38. О ерде Зекерийъа Раббине дуа этти: «Раббим, манъа тарафындан хайырлы бир несиль багъышла. Шубесиз, сен дуаны хакъкъы иле эшитиджисинъ», деди.
39. Зекерийъа мабетте намаз кълар экен, мелеклер онъа бойле нида этилер: «Аллаһ санъа кендиси тарафындан кельген бир Келимени тасдикъ этиджи, эфенди, иффетли ве салихлерден бир пейгъамбер оларакъ Яхяны мужделер.³
40. Зекерийъа: «Раббим! деди, манъа ихтиярлыкъ келип чаткъанда, бунынъ усьтюне къадыным да догъурмаз олгъанына коре, меним насыл огълум ола билир?»». Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир; Аллаһ истегенини япар.

1 Ибрахим ве Имран аилесининъ манасы, тефсирджилернинъ чокълугъына коре, олардан сонъ кельген пейгъамберлердир.

2 Зекерийъа алейхисселям, Аз. Меръемнинъ тейзесининъ къоджасы эди. Аетте ифаде этильгени киби, Аз. Меръемнинъ Бейт-и Макъдисте бакъымыны Зекерийъа усьтюне алгъан эди. Меръемге айры бир ода тесис этти ки, онъа аетте «михрап» денильген. Михрап дженк ве джихад вастасы демектир. Бир чешити къыйнав одасы манасындадыр. Аетте кечкен «михрап»нынъ джамилерде имамнынъ намаз къылдыргъан ери олгъан михрапнен алякъасы ёкъ. Аз. Зекерийъа Меръемнинъ янына эр сеффер киргенде чешит-чешит тазе мейвалар коре эди. Булар о мевсимде о больгеде стижметен мейвалар эди.

3 Тефсирлернинъ беянына коре, бу аетте «Келиме» сёзю иле назарда тутылгъан киши Аз. Исадыр. Бойледже, бу суренинъ 45-нджи аетинде бунынъ ачыкъ ифаде этильгенини корьмектемиз.

41. Зекерийя: «Раббим! (Огълум оладжагына даир) манъа бир алямет кось-тер», деди. Аллаһ буюрды ки: Сен ичюн алямет, инсанларгъа учь кунь ишареттен башкъа сёз сёйлемемъдир. Айрыджа, Раббинъни чокъ анъ, саба-акъшам тесбих эт.
42. Мелеклер деген эдилер: «Эй, Мерьем! Аллаһ сени сечти; сени тер-темиз яратты ве сени бутюн дюнья къадыналарындан усьтюн этти.
43. Эй, Мерьем! Раббинъе ибадет эт; сяджеге къапан, (Онынъ узурунда) эгильгенлернен берабер, сен де эгиль.
44. (Ресулым!) Булар бизим санъа вахий ёлунен бильдирмекте олгъан гъайб хаберлериндендир. Араларындан ангиси Мерьемни имаесине аладжакъ дие, къур'а чекмек узьре, къалемлерини аткъанда, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ; олар (бу себептен) чекишкенлеринде де, янларында дегиль эдинъ.¹
45. Мелеклер деген эдилер ки: «Эй, Мерьем! Аллаһ санъа кендисинден бир Келимени мужделемекте. Ады Мерьем огълу Исадыр. Месихтир; дюньяда да, ахиретте де итибарлы ве Аллаһнынъ озюне якъын туткъанларындыр.²
46. О, салихлерден оларакъ бешикте экенде ве етишкен чагъында инсанларгъа (пейгъамбер сёзлери иле) къонушаджакъ.³
47. Мерьем: «Раббим! деди, манъа бир эркек эли токъунмагъаны алда, насыл балам олур?» Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир, Аллаһ тилегенини яратыр. Бир ишке уком эткенинен, онъа садедже «Ол!» дер; о да олур.
48. (Мелеклер Мерьемге хитабен Иса акъкъында сёзлерине девам этилер): «Аллаһ онъа язмакъны, икметни, Тевратны, Инджильни огретеджек».
49. О, Израил олгъуалларына бир эльчи оладжакъ (ве оларгъа бойле дейджек): Сизге Раббинъизден бир муджизе кетирдим: Сизге чамурдан бир къуш сурети япар, онъа уфлерим ве Аллаһнынъ изнинен, о къуш ола къояр. Кене Аллаһнынъ изнинен коръни ве зайыф корьгенни Эй,илештирир, олюерни тирильтирим. Айрыджа, эвлеринъизде не ашап, не топлагъанларынъызны сизге хабер беририм. Эгер инангъан кимселер олсанъыз, бунда сиз ичюн бир ибрет бар.
50. Менден эвель кельген Тевратны догърулайыджи оларакъ ве сизге арам къылынган базы шейлерни де эял къылувум ичюн ёлланылдым. Сизге Раб-

1 Тефсиржелерининъ беянына коре, Израил огъуаллары Тевратны язганда къуланган къалемлерини нехирге атувнен, къур'а чеккен эдилер ки, бойледже, ангисининъ къалеми сув юзюне чыкъса, Мерьмени о имаесине аладжакъ эди. Бу къур'аны окъларнен чеккенлери де, ривает этиле.

2 Месих – ибранийдже бир келиме олуп, аслы «мешийх» тир. Аз. Исанынъ бир лагъабыдыр ве «мубарек» манасындадыр.

3 Мерьем суресининъ 27-30-нджи аетлеринде ифаде этильгени киби, Аз. Мерьем Аз. Исаны дюньягъа кетиргенинен, оннынъ иффетинден шубелентен къавмына нисбетен, даа янъы догъган Аз. Иса Аллаһнынъ къудретинен къонушмагъа башлагъан ве озю Аллаһнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны, озюне Китап берильгенини, Аллаһ тарафындан мубарек къылынганыны анълата.

бинъизден бир муджизе кетирдим. О алда Аллаһтан кьоркбунъ, манъа да итаат этинъ.¹

51. Аллаһ меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа кьуаллыкъ этинъ. Иште, бу догъру ёлдыр.
52. Иса олардаки инкярджылыкъны сезгенинен: «Аллаһ ёлунда манъа ярдымджи оладжакълар кимлер?» деди. Хаварийлер: «Биз Аллаһ ёлунынъ ярдымджыларымыз; Аллаһкъа инандыкъ, шаат ол ки, бизлер мусульманлармыз», джевабыны бердилер.²
53. (Хаварийлер:) «Раббимиз! Эндиргенинге инандыкъ ве Пейгъамберге уйдыкъ. Шимди бизни (бирлигини ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен) шаатлардан яз», дедилер.
54. (Еудийлер) тузакъ къурдылар; Аллаһ да оларнынъ тузакъларыны бозды, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ хайырлысыдыр.
55. Аллаһ буюргъан эди ки: Эй, Иса! Сени вефат эттиреджем, сени къатыма юксельтеджем, сени инкяр эткенлерден арындыраджам ве санъа уйгъанларны къыяметке къадар къафирлерден усьгюн япадажам. Сонъра манъа дёнеджек синъиз. Иште, о заман давалашкъан шейлеринъиз акъкъында аранъызда мен уюм этеджем.
56. Инкяр эткенлер бар я, оларны дюнья ве ахиретте шиддетли бир азапкъа огъратаджам; оларнынъ ич бир ярдымджылары да олмайджакъ.
57. Иман этип, яхшы аракетлерде олгъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ мукафатларыны эксиксиз береджек. Аллаһ залымларны севмез.
58. (Ресулым!) Бу айтылгъанларны биз санъа аетлерден ве икмет толу Къур'андан окъумакътамыз.
59. Аллаһ къатында Исанынъ вазиеги Адемнинъ вазиеги кибидир. Аллаһ оны топракътан яратты. Сонъра онъа «Ол!» деди ве олды.³
60. Акъикъат – Раббинъден кельгенидир. Ойле исе, шубеджилерден олма.
61. Санъа бу илим кельгенден сонъ, сенинъле бу мевзуда чеккелешкенлерге де ки: «Келинъиз, сизлер ве бизлер де дахиль олмакънен берабер, сиз озь балаларынъызны, биз озь балаларымызны, сиз озь къадынларынъызны, биз де озь

1 «Нисаа» суресининъ 160, «Эн'ам» суресининъ 146 ве «Нахль» суресининъ 118-нджи аетлеринде ифаде этильгенине коре, судийлерге зулум ве исъанлары себебинден, базы шейлер узеринде ясакълар олды ки, юкъарыдаки ает Аз. Исанынъ шериятыннъ бу ясакъларны ортадан къалдырмакъ суретинен, Муса (а.с.)нынъ теблигъ эткен бир такъым уюмлерини токътаткъаныны ортагъа чыкъармакъта.

2 Хаварий келимеси арапчагъа хабешчеден кечкен олып, аслы «хаваарйаа» дыр ве ярдымджи манасындадыр. Манасы берильген аетте Исагъа ве онынъ динине ярдымджи олмагъа сёз бергенлерге бу аднынъ берильгенини корьмектемиз.

3 Аз. Адемни топракътан, анасыз ве бабасыз яраткъан Аллаһ Исаны да бабасыз оларакъ яраткъан. Юкъарыда манасы кечкен ает Аллаһнынъ къудрети сынъгырсызлыгъынен берабер, Аз. Меръемнинъ де ифдетли олгъанынынъ бир ифадесидир.

- къадынаарымызны чагъырайыкъ, сонъра дуа этейик де, Аллаһтан яланджылар узерине лянет тилсейик.¹
62. Шубесиз, бу (Иса акъкъында айтылганлар), догъру хаберлердир. Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ, эбет, О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
63. Эгер кене юзъ чевирселер, шубесиз, Аллаһ бозгъунджыларны хахъкъы иле билиджидир.
64. (Ресулым!) Де ки: «Эй, эхл-и китап! Сизнен бизим арамызда муштерек олгъан бир сёзге келинъиз: Аллаһтан башкъасына табынмайыкъ; Онъа ич бир шейни ортакъ къошмайыкъ ве Аллаһны быракъып да, биримиз биримизни иляхлаштырмасын. Эгер олар кене юзъ чевирселер, иште о заман: «Шаат олуъ ки, биз мусульманлармыз!» день.
65. Эй, эхл-и китап! Ибрахим акъкъында ничюн давалашасынъыз? Албуки, Теврат ве Инджиль кесен-кес ондан сонъ эндирильди. Сиз ич тюшюнмейсинъизми?
66. Иште, сиз бойле кимселерсинъиз. Айды, акъкъында бильги саиби олгъан мевзунъызда тартыштынъыз; факъат бильги саиби олмагъан мевзунъызда ничюн тартышасынъыз! Албуки, Аллаһ эр шейни билир, сиз исе бильмезсинъиз.²
67. Ибрахим не судий, не де христиан эди; факъат о Аллаһны бир таныгъан дос-догъру бир мусульман эди; мушриклерден де дегиль эди.
68. Инсанларнынъ Ибрахимге энъ якъын олгъанлары онъа уйгъанлар, шу пейгъамбер (Мухаммеда) ве (онъа) иман эткенлер. Аллаһ му'минлернинъ достудыр.
69. Эхл-и китаптан бир къысмы истедилер ки, не япып олса да, сизни сапыта бильсинлер. Албуки, олар садедже озълерини сапытырлар да, фаркъына биле бармазлар.
70. Эй, эхл-и китап! (Акъикъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллаһнынъ ателерини инкяр этесинъиз?

1 Бу аетке «Мубаахеле аети» денилир ки, бир меселеде акълы олгъаннынъ ортагъа чыкъувы ичюн къаршылыкълы лянетлешмек демектир. Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Неджран христианларындан бир эйет Ресууллах (с.а.)нынъ узурны келерек, Къур'ан Аз. Исанынъ бабасыз догъганыны къабул эткенине коре, онынъ Аллаһ олувы аязимлигини идда эттилер. Аз. Пейгъамбер оларны бир ерге топлап, ким яланджы исе, Аллаһнынъ онъа лянетни ичюн дуа этмеге чагъырды. Факъат Неджран эйети бунъа янашмадан, мусульманларнынъ имассине кирмекни къабул эттиджи бир антлашув имзалап кеттилер.

2 Еудийлернен христианлар озъара тартыштылар; биринджилер Аз. Ибрахимнинъ бир судий олгъаныны, дигерлери де христиан олгъаныны имае эттилер; эр эки тараф да иддаларыны исбат этмек ичюн далиллер кетирмеге арекет этти. Албуки, юкъарыдаки аетте де бильдирильгени киби, Аз. Ибрахим не судий, не де христиан ола биле эди, чюнки, эр эки дин де Аз. Ибрахимден сонъ кельген.

71. Эй, эхл-и китап! Ничюн догъруны эгриге къарыштырасыңыз вѣ биле-биле акъикъатны гизлейсинъыз?¹
72. Эхл-и китаптан бир топу бойле деди: «Му'минлерге эндирильгенге сабалейин (корюниште) инанып, акъшамына инкъяр этинъ. Бельки, олар (бойледже динлеринден) дѣнерлер.
73. Сизинъ дининъызге уйгъанлардан башкъа ич бир кимсеге инанманъыз». (Ресулым!) Де ки: «Догъру ёл ялынъыз Аллаһнынъ ёлудыр». Кене (олар) озъаралары бойле дедилер: «Сизге берильгенге бенъзегеннинъ башкъа эр анги бир кимсеге берильгенине, яхут Раббинъизининъ узурунда оларнынъ сизге къаршы делиллер кетиреджеклерине де (инанманъыз)». Де ки: Лютф ве ихсан Аллаһнынъ элиндедир. Оны тилегенине берир. Аллаһнынъ рахмети кеништир ве О эр шейни хакъкъы иле билир.²
74. Рахметини тилегенине айырыр. Аллаһ усътюн лютф саибидир.
75. Эхл-и китаптан ойлеси бардыр ки, онъа юклернен мал эманет быракъсанъ, оны санъа эксиксиз къайтарыр. Факъат олардан ойлеси де бардыр ки, онъа бир динар эманет быракъсанъ, тѣпесине тикилип турмасанъ, оны санъа къайтармаз. Бу да оларнынъ «уммийлерге къаршы япкъанларымыздан толайы, бизге вебал ёкъ» демелериндендир. Аллаһ адына биле-биле ялан сѣйлемек телер.³
76. Ёкъ! (Акъикъат оларнынъ дегенлери дегиль). Эр ким сѣзюни ерине кетирсе ве феналыкътан сакъынса, бильсин ки, Аллаһ сакъынгъанларны север.
77. Аллаһкъа берген сѣзлерини ве еминлерини аз бир беделле денъиштиргенлерге кельгенде, иште, буларнынъ ахиретте бир пайы ёкътыр. Къыямет куню Аллаһ оларнен къонушмайджакъ, оларгъа бакъмайджакъ ве оларны темизге чыкъармайджакъ. Олар ичюн адджы бир азап бар.
78. Эхл-и китаптан бир топу, окъугъанларыны китаптан санарсынъыз, дие китапны окъугъанда тиллерини бургъучларлар. Албуки, окъугъанлары китаптан дегильдир. Сѣйлегенлери Аллаһ къатындан олмагъаны алда: «Бу Аллаһ къатындандыр», дерлер. Олар биле-биле Аллаһкъа ифтира этмектелер.
79. Ич бир инсаннынъ, Аллаһ онъа китап, икмет ве пейгъамберлик берювинден сонъ, (къалкъып), инсанларгъа Аллаһны быракъып, манъа къул олуно! деюви

1 Риваетке коре, Хайбер судийлеринден 12 кишилик бир хахамлар топулуыгъы куннинъ ильк саатларында, гуя Исламга киреджеклер, факъат акъшамгъа догъру озъ китапларына бакъкъанларыны, Аз. Мухаммедининъ рисалетине даир бир ишаретке расткъельметгенлерини огъе сюресек, Исламдан дѣнгенлерини сѣйлейджек, бойледже, мусульманларны озъ динлеринден дѣновлерине себепчи оладжакъ эдилер. Иште, ашагъыда манасы берильген аетте оларнынъ бу планына ишарет этильмекте.

2 Тефсирджи Разинининъ Къур'анда анълашылмасы энъ мушкъюль аетлерден бири олгъаныны бильдирген бу аетнинъ «Эн йу'таа...» иле башлангъан къысмы бойле де анълашылгъан: «(Эй, эхл-и китап! Бир кимсеге (Аз. Мухаммедге) сизге берильгенге бенъзегени берильмекте дие, (бойле къаршы чыкъасынъыз)мы? Я да олар (мусульманлар) Раббинъизининъ узурунда алейхинъизе делиллер кетиреджек, дие (бойле давранасынъыз)мы?».

3 Аетте кечкен уммийлер – эхл-и китаптан олмагъан араплардыр.

- мумкюн дегиль. Аксине, (шойле деюви керек): «Окьутмакъта ве огретмекте олгъан китабынъыз тенбиелегенинен Раббге халис къуллаар олунъ».¹
80. Ве сизге: Мелеклерни ве пейгъамберлерни иляхлар эдининъ, дие де эмир эт-мез. Сиз мусульман олгъанынъыздан сонъ, сизге къяфирликини ич эмир этер-ми?
81. Аллаһ, пейгъамберлерден: «Мен сизге Китап ве икмет бергенден сонъ, нез-динъиздекилерни тасдиқъ эткен бир пейгъамбер кельгенинде, онъа мытлакъа инанып ярдым этедежесинъиз», дие сёз алгъан, «Къабул эттинъиз ве бу ах-тымны бойнунъызгъа алдынъызмы?», дегенде, «Къабул эттик», джевабыны бергенлер, бунынъ усьтюне Аллаһ: О алда шаат олунъ; мен де сизнен бирликте шаатлыкъ эткенлерденим, буюргъан.
82. Артыкъ бундан сонъ, эр ким дёнсе, иште олар ёдан чыкъкъанларнынъ там озьлеридир.²
83. Коклерде ве ердекилер истер-истемез, Онъа теслим олгъаны алда, олар (эхл-и китап), Аллаһнынъ дининден башкъасыны къыдыралармы? Албуки, Онъа дёндюриледжеклер.
84. Де ки: Биз Аллаһкъа, бизге эндирильгенге, Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве Якъуб огъуларына эндирильгенлерге, Муса, Иса ве (дигер) пейгъамбер-лерге Рабблери тарафындан берильгенлерге иман эттик. Оларны бир-бирин-ден айырды этмеймиз. Биз анджакъ Онъа теслим олурмыз.
85. Ким Ислямдан башкъа бир дин къыдырса, бильсин ки, озюнден (бойле бир дин) асла къабул этильмейджек ве о ахиретте зиян эткенлерден оладжакъ.³
86. Иман этювлеринден Ресуланынъ акъ олгъанына шаатлыкъ кетириювлеринден ве озьлерине ап-ачыкъ делилалер келювинден сонъ, инкъарджылыкъкъа сап-

1 Христианлар Аз. Исанынъ танъры олгъаныны идаа эткенлер ки, Аз. Исанынъ акъикъий дининде олмагъан ве Аллаһнынъ бирлигинен асла келишмеген бу идаа, Ислям инанчына коре, бутюналей янълаш. Албуки, Къур'ан-ы Керимнинъ мухтелиф аетлеринде бильдирильгенине коре, Аз. Иса озюнинъ Аллаһнынъ къулы олгъаныны, Аллаһнынъ онъа китап ёлагъаныны ве Пейгъамбер къыягъаныны сёйлеген. («Мерем», 19/30-36), озюнинъ ве анасыннынъ танъры олгъаны идадаларыны шиддетнен ред этерек, Аллаһнынъ ширктен темиз олгъаныны тасдиқъ эткен. («Мааиде», 3/116-117.

2 Тефсирлер бу ерде пейгъамберлер тарафындан берильген сёзининъ, умметлери адына олгъаныны бильдирмектелер. Бу сёз Аз. Мухаммед (с.а.)ге ярдым вадесидир. Пейгъамберлернинъ укми ве вадеси, Аз. Мухаммедге ярдым тарафында олгъанынен, айны укюм умметлери ичюндир де. Бу субеп-нен, умметлер зикр этильмейип берильген сёз, оларнынъ пейгъамберлерине юкселгендир.

3 Диннинъ эсасыны тешкил эткен темель принциплер, вахийге таянган бутюн динлерде бир чешит-тир. Фаркъылыкъ эсасен зияде ибадетлер ве бешерий мунасебетлер мевзусында олуп, бу фаркъы-лыкълар, инсан топулыкълары кемалатынынъ бир нетиджесидир. 84-ндажи аеттен анълашылгъаны-на коре, Ислям дини даа эвельки пейгъамберлерге ёланылгъан ве эсасыны тешкиль эткен диний принциплер нокътати назарындан озюне акс олмагъан бутюн хакъ динлерни къабул этер. Анджакъ Ислям дини иляхий динлер зынджырынынъ сонъ алкъасы ве озь девири инсанлыгъыннынъ мане-вий, ахлакъий ве ичтимаий итияджларыны экиксиз теминлейиджи екяне дин олгъанындан, Ис-лям кельгенден сонъ, башкъа бир дин таныгъан, бир ёл туткъан кимсенинъ арекети Ислямга терс олгъаны беллидир. Бу алда онынъ бу дини ве бу ёлуннынъ Ислям дини нездинде бир шейге кечмез.

- кѡан бир кѡавмгѡа Аллаһ насыл хидает насип этер? Аллаһ залымлар топулыгыны догъру ёлгѡа кѡавуштырмаз.
87. Иште, оларнынъ джезасы Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанлыкънынъ лянетине огъравларыдыр.
  88. Бу лянетке эбедий комилип кетеджеклер. Оларнынъ азаплары энгилластиль-мез; юзьлерине де бакъылмаз.
  89. Анджакъ, бундан сонъра тѡвбе этип, ёлгѡа кельгенлер истисна. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджи ве мерхаметлидир.
  90. Инангъандан сонъ, кяфирликке сапып, сонъра инкярджылыкъта даа да илери кеткенлернинъ тѡвбелери асла кѡабул этильмейджек. Ве иште, олар сапыкъларнынъ там озьлеридирлер.
  91. Акъикъатен, инкяр этип, кяфир оларакъ ольгенлер бар я, оларнынъ ич биринден -фидѡе оларакъ дюнья толусы алтын береджек олса биле- кѡабул этильмейджек. Олар ичюн адждакы бир азап бардыр; ич ярдымджылары да ёкътыр.
  92. Севген шейлеринъизден (Аллаһ ёлунда) арджаламагъандже «эйи»ге иришалмазсынъыз. Эр не арджласанъыз, Аллаһ оны хакъкъы иле билир.¹
  93. Тевратнынъ эндирилювинден эвель Исраилнинъ (Якъубнынъ) озюне арам кыялганларындан гъайры, ашайджагынынъ эр тюряуси Исраил огъулаарына эял эди. Де ки: Эгер догъру сѡзлю олсанъыз, о заман Тевратны кетирип, оны окъунъ.
  94. Артыкъ бундан сонъ эр ким Аллаһкъа нисбетен ялан уйдурса, иште, булар залымларнынъ там озьлеридир.
  95. Де ки: Аллаһ догъруны сѡйлегендир. Ойле исе, хакъкъа ёнелген оларакъ, Ибрахимнинъ динине уйынъ. О, мушриклерден дегиль эди.
  96. Шубесиз, алемлерге берекет ве хидает чокърагы оларакъ, инсанлар ичюн кѡурулган ильк эв (мабет) – Меккедеки (Кябе)дир.
  97. О ерде ап-ачыкъ нишанелер, (айрыджа) Ибрахимнинъ макъамы бардыр. О ерге кирген эп ниетте олур. Ёлуна кучю эткенлернинъ о эвни хадж этиюви – Аллаһнынъ инсанлар узеринде бир акъкъыдыр. Ким инкяр этсе, бильмели ки, Аллаһ бутюн алемлерден мустагънийдир.²

1 Аеттеки «эйи» шеклинде терджиме этильген «бирр» келимеси хайырнынъ, эйиликнинъ кемалат нокътасы, Аллаһнынъ рахмети, рисазы ве дженнети маналарындадыр. «Бакъара» суресининъ 177-нджи аетинде «бирр»нинъ этрафы бир изааты беральген ки, бунъа коре, «бирр» иманда, ибадетте ве ахлякъта энъ догъру ве энъ гузель бир аятны яшамакътыр. Юкъарыдаки аетке коре, бойле бир аяткъа ве Аллаһнынъ лютф ве инаетине кѡавушмакънынъ шартларындан бири – кишининъ саип олгъан ве севип багълангъан шейлерни Аллаһ ёлунда кѡуланувыдыр. Тефсирджилерге коре, бу шейлер сервет, мевкъи, илим ве беден кѡувети киби маддий ве маневий имкянлардыр.

2 Бу ает мусульманларгъа хадж фарз олгъанынынъ делалидир. «Ёлуна кучю эткенлер» – хаджгъа бармакъ имкянына кѡавушкъанлар демектир ки, бу имкяннынъ ольчюси не олгъаны мевзусында месхеплер чешит фикирдесидирлер. Имам Шафийге коре, бу имкян васта ве ёл масрафларыны кѡаршыламакъ кѡудрети, имам Мааликке коре, юрьмек ве чалышып кѡазанмакъ икътидары, имам Эбу Ханифеге коре исе, бу айтылгъанларнынъ эпсидир.

98. Де ки: Эй, эхл-и китап! Аллаһ якъбанларыңызны корюп тураркен, ничюн Аллаһнынъ аетлерини инкяр этерсинъиз?
99. Де ки: Эй, эхл-и китап! (Акыкъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллаһнынъ ёлуны къыйыш косътермеге урунаракъ, му'минлерни Аллаһ ёлундан чевирмеге огърашасынъиз? Аллаһ якъбанларыңыздан хаберсиз дегильдир.
100. Эй, иман эткенлер! Озьлерине китап берильгенлерден бир топуна уйсаныз, иманынъыздан сонъ, сизни янъыдан инкярджылыккъа ёнельтирлер.
101. Сизге Аллаһнынъ аетлери окъулганда, Аллаһ Ресулы да аранызда олганда, насыл инкяргъа сапарсынъиз? Эр ким Аллаһкъа багъланса, кесен-кес догъру ёлгъа къоюлгъандыр.
102. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан, Онъа ярашкъан шекильде къоркъунъ ве анджакъ мусульманлар оларакъ джан беринъ?¹
103. Эп бирликте Аллаһнынъ йипине (Ислямгъа) сым-сыкъы япышынъ; парчаланманъ. Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъыз. Хатырынъыздамы, сиз бир-биринъизге душман кишилер эдинъиз де, О, гонъюлеринъизни бирлештирген эди, ве Онынъ нимети сассинде къардаш кимселер олгъан эдинъиз. Кене сиз бир атеш чукъурыннынъ там кенарында олганда, о ерден де сизни О къуртаргъан эди. Иште, Аллаһ сизге аетлерини бойле анълата ки, догъру ёлны тапарсынъыз.
104. Сизден хайыргъа чагъыргъан, эйиликни эмир этип, феналыкъны мен эткен бир топлаулыкъ будунсын. Иште, олар къуртуулышкъа иришкенлердир.²
105. Озьлерине ап-ачыкъ делиллер кельгенден сонъ, парчаланып, давалашкъан киби олманъыз. Иште, булар ичюн буюк бир азап бардыр.
106. Нидже юзьлернинъ агъаргъан, нидже юзьлернинъ де къараргъан кунюни (тюшюнинъ). Энди юзьлери къараргъанларгъа: Инангъанынъыздан сонъ кяфир олдунынъизми? Ойле исе, инкяр эткенинъиз себебинден, татынъыз азапны! (денилир).
107. Юзьлери агъаргъанларгъа кельгенде, олар Аллаһнынъ рахмети ичиндедилерлер; о ерде эбедий къаладжакълар.
108. Иште, булар Аллаһнынъ санъа хакъ оларакъ окъулгъан аетлиридир. Аллаһ ич бир кимсеге акъсызлыкъ этмек истемез.

---

1 Тефсирджиерге коре «Аллаһтан, онъа ярашкъан шекильде къоркъмакъ»нынъ манасы мусульманнынъ бутюн барлыгъынен Аллаһнынъ эмирлерини ерине кетирмеге ве ясакъларындан къачынмагъа арекет этювидир. Меселя, Абдуллах б. Месуд (р.а.) аетнинъ бу къысмыны бойле анълааткъан: «Онъа асий олмайып, итаат этмек, нанкорь олмайып, шукюр этмек ве Оны унутмадан, эп хатырда тутмакъ».

2 Тефсирджилер бу аетнинъ эмирине коре, мусульманлар арасында эйиликни эмир эткен, феналыкътан узакълаштыргъан бир ичтимай незарет муэссисесининъ будунувы фарз-ы кифае олгъаныны бильдиргенлер; анджакъ бу вазифедеки кишилер де, вазифенинъ эйи ве акъкъаниетке уйгъун оларакъ ерине кетирилювини теминлейджек базы шартларнынъ олувы кереклигине де ишарет эткенлер.

109. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. Ишлер, дёнип-долашып, Аллаһкъа барыр.
110. Сиз, инсанларнынъ эйилиги ичюн ортагъа чыкъарылгъан энъ хайырлы умметсинъиз; эйиликни эмир этер, феналыкътан ред этер ве Аллаһкъа инанырсынъыз. Эхл-и китап да инанса эди, эльбетте бу олар ичюн чокъ яхшы олур эди. (Герчи) араларында иман эткенлер бар; (факъат) чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.¹
111. Олар (эхл-и китап) сизге, ынджытувдан башкъа, бир зарар бералмазлар. Сизнен дженклешеджек олсалар, сизге аркъаларыны чевирип къачарлар. Сонъра оларгъа ярдым да этильмез.
112. Олар (судийлер) не ерде олсалар олсунлар, Аллаһнынъ ахтына ве инсанларнынъ (му'минлернинъ) имаesine сыгъынмагъандже, озьлерине ашшалыкъ (тамгъасы) урулгъандыр; Аллаһнынъ хышымына огърагъанлар ве мискиликке махкюм этильгендилер. Чюнки, олар Аллаһнынъ аетлерини инкъяр эте ве акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюре эдилер. Бу да оларнынъ исъян эткен ве адден ашкъанларындандыр.
113. Эписи бир дегиль; эхл-и китап арасында истикъамет саиби бир топлулыкъ бар ки, гедже саатлырында седждеге къапанаракъ, Аллаһнынъ аетлерини окъурлар.
114. Олар Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанырлар; яхшылыкъны эмир этер, яманлыкъны ред этерлер; хайыры ишлерге чапышырлар. Иште, булар эйи инсанлардандыр.
115. Оларнынъ япкъан ич бир хайырлары акъибетсиз къалдырылмайджакъ. Аллаһ такъва саиплерини пек яхшы билир.²
116. Инкъяр эткенлер бар я, оларнынъ маллары да, эвлятлары да, Аллаһкъа къаршы озьлерине ич бир файда теминлемейджеклер. Иште, олар джеэннемлидилер; олар о ерде эбедий къаладжакълар.
117. Оларнынъ, бу дюнья аятында япаяткъан арджамаларынынъ вазieti, озьлерине зулум эткен къавмнынъ экинлерини уруп, ёкъ эткен къавурыджи бир рузгярнынъ вазieti кибидир. Оларгъа Аллаһ зулум этмеди; факъат олар озьлерине зулум этмектелер.³

1 Бу аетнинъ мусульманларнен багълы ильк къысмы базы алимлерге коре, иджма-ы умметнинъ, Ислам динининъ укюм менбаларындан бири олгъаныны косътерген делиллардендир.

2 Базы тефсирлерде бу аетнинъ назиль олув себеби бойле анылатыла: Эхл-и китаптан Абдуллах б. Селям ве яынъдакилер мусульман олгъанынен, судийлер оларгъа: «Сиз бу динге кирювнен озюньизге языкъ эттинъиз», киби сёзлер айткъан эдилер. Аллаһ Тааля бу аетинен идаа этильгеннинъ аксини – оларнынъ къуртулышкъа ириришкенлерини ве керексе оларнынъ, керексе дигер му'минлернинъ япкъан эйиликлерининъ къаршылыкъсыз къалмайджагъыны, къусурсыз адалетинен эр тюрлю хайыры фаалиетлерининъ мукафатыны эксиксиз оларакъ, лютф этедажегини ифаде этмекте.

3 Къавурыджи рузгяр даа ешермекте олгъан экинни насыл якъып-къавурса, оларнынъ дюнья аятында сарф эткен маллары да озьлерине бир эйилик кетирмек бир тарафта турсын, аксине, дюнья ве ахирет аятларынынъ махв олувына себеп олур. Тефсирлерде бу ердеки бенъетюв ичюн бойле бир

118. Эй, иман эткенлер! Сизден олмагъанларны сырдаш тутунманъ. Чюнки, олар сизге яманлыкъ япудан асла четте турмазлар, эп ськъынтыгъа тюшкенинъ-зни истрелер. Акъикъатен, кин ве душманлыкълары агъызларындан (чыкъкъан сёзлеринден) беллидир. Юреклеринде гизлеген (душманлыкълары) исе даа буюктир. Эгер тюшюнип анъласанъыз, аслеримизни сизге беян этмектемиз.
119. Иште, сиз ойле кимселерсинъыз ки, олар сизни севмегенлери алда, сиз оларны северсинъыз. Сиз бутюн китаплагъа инанырсынъыз; олар исе сизнен расткелишкеде: «Инандыкъ» дерлер; озь башларына къалгъанларында да, сизге олгъан кинлеринден толайы, пармакъларыны тишлерлер. Де ки: Кининъизден (къахр олып) олюнъ! Шубесиз, Аллаһ къальплернинъ ичиндекилерни хакъкъы иле бильмектедир.¹
120. Сизге бир яхшылыкъ токъунса, бу оларны тасаландырыр; башынъызгъа бир мусибет кельсе, бунъа да севинирлер. Эгер сабыр этсенъыз ве къорчалансанъыз, оларнынъ ийлеси сизге ич бир зарар бермез. Шубесиз, Аллаһ оларнынъ япкъанларынынъ чевресини сарып алгъандыр.
121. Хатырынъдамы, сен саба эртеден му'минлерни дженк ерлерине ерлештирмек ичюн аиленъден айрылгъан эдинъ... - Аллаһ хакъкъы иле эшитиджи ве билидждир.
122. О заман аранъыздан эки болюк бозумагъа юзь туткъан эди. Абуки, Аллаһ оларнынъ ярдымджысы эди. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянып ишансынлар.²
123. Ант олсун, сизлер кучъсиз олгъанынъыз алда, Аллаһ Бедирде сизге ярдым эткен эди. Ойле исе, Аллаһтан сакъынынъыз ки, Онъа шукюр эткен олурсынъыз.
124. О заман сен му'минлерге бойле дей эдинъ: Эндирильген учъ бинъ мелекнен Раббинъизнинъ сизге ярдым этюви, сиз ичюн етерли дегильми?
125. Эбет, сиз сабыр этсенъыз ве Аллаһтан сакъынсанъыз, олар (душманларынъыз) аман шу анда узеринъизге кельселер, Раббинъиз нишанлы беш бинъ мелекнен сизге ярдым этер.
126. Аллаһ буны сизге ялынъыз бир мужде олсун ве къальплеринъиз бу саеде ра-

такъдир де япылгъан: «... Арджламалар – къавурыджи рузгяр урып, ёкъ эткен экинге бенъзер». Аетте рузгярнынъ сыфаты оларакъ кечкен «сыр» келимеси «чокъ сувукъ» манасындадыр.

1 Аетнинъ ильк джумлесини бази тефсирджилер бойле ёрумагъанлар: «Сиз оларны севсинъыз; яни оларнынъ мусульманлар олуварыны истейсинъыз. Чюнки, Ислям эр шейден хайырлыдыр. Абуки, олар сизни севмезлер; яни сизинъ къяфир олгъанынъызны истерлер, къяфир олмакъ исе, эр шейден ямандыр.

2 Уху дженкинде Аз. Пейгъамбернинъ сагъ ве соль къанатларгъа ерлештирген Хазредж къабилесинден Селиме огулларынен Эвс къабилесинден Харисе огуллары душмангъа къаршылыкъ косътерювде къоркъакълыкъ ве зайыфлыкъ косътерген эдилер. Бунынъ киби, булардан 300 адамгъа къоманданлыкъ эткен Ибн Убей: «Озюмизни ве балаларымызны не деп телюкете сокъайыкъ!», диерек, артка чекильген эди.

атлансын, дие япты. Зафер ялынъыз мутлакъ кучъ ве икмет саиби Аллаһ къ- атындадыр.

- 127-128. Аллаһ къфирлерден бир къысмынынъ тамырыны кессин, я да оларны пе- ришан этсин, бойседже, бозулган бир алда дёнип кетсинлер -ки, бу иште сенинъ япаджакъ бир шейинъ ёкътыр- яхут (мусульман олсунлар да) тевбе- лерини къабул этсин, я да (исрар этселер) оларгъа азап этсин, дие (Аллаһ Бе- дирде сизге) ярдым этти). Чюнки, олар залымдырлар.¹
129. Коклерде ве ерде не бар исе Аллаһнынъдыр. Истегенине багъышлар, истеге- нине азап берир. Аллаһ чокъ багъышлайыджи ве чокъ мерхаметлидир.
130. Эй, иман эткенлер! Къат-къат арттырылган оларакъ файыз ашаманъ. Ал- лаһтан сакъынынъ ки, къуртулушкъа ириширсинъиз.²
131. Къафирлер ичюн азырланылган агештен сакъынынъ!
132. Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ ки, рахметке къавуштырылырсынъыз.
133. Раббинъзининъ бахшышына ве такъва саиплери ичюн азырланылган, кени- шлиги коклер ве ер къадар олган дженнетке чапышынъ!
134. О такъва саиплери ки, боллукъта да, тарлыкъта да, Аллаһ ичюн арджларлар; опъкелерини ютарлар ве инсанларны багъышларлар. Аллаһ да гузель давра- нышлы олганларны север.
135. Кене олар ки, бир феналыкъ япкъанларында, я да озьлерине зулум эткен- леринде, Аллаһны хатырлап, гунахары себебинден, аман тевбе-истигъфар этерлер. Затен, гунахарны Аллаһтан башкъа ким багъышлай билир! Бир де олар, япкъан феналыкъларында биле-биле исрар этмезлер.³
136. Иште, оларнынъ мукъяфаты Рабблери тарафындан багъышланув ве асларын- дан ирмакълар акъкъан ве ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлердир. Бойле амель эткенлернинъ мукъяфаты не гузельдир!
137. Сизден эвель нидже (миллетлер акъкъында) иляхий къанунлар келип кечкен-

1 127-нджи аетте «бир къысмы» дие терджмие этильген «тараф» келимесининъ маналарындан бир къачы «эшраф, лидерлер, къоманданлар»дыр. Бу ерде сёз юрютиялген Бедир дженкинде мушри- клернинъ бир чокъ илери кельгенлери ольдюрильген я да эсир алынган эди.

2 Дженаб-ы Хакъ «Бакъара» суресининъ 275, 276 ве 278-нджи аетлеринде алыш-веришни эяля эт- кенини ве фыйзыны ясакъланганыны -буларнынъ айны шейлер олманганыны анълатаракъ- ифаде эткен. Бу ерде къат-къат арттыраракъ, файыз емекнинъ ясакъ олганы билъдирилюви исе, девир- нинъ арап топлумында кениш яйылган ве вадесинде оденмеген борджлар акъкъында япылган файызджылыкъкъа ишарет этиле.

3 Бу учъ аетте Ислям ахлякынынъ бир хулясасы берильген. 133-нджи аетте Раббимзининъ бахшышына коклер ве ер кенишлинде дженнетине къавушмакънынъ, бутюн ахлякый давраны- шларымыз ичюн эсас гъас олганы; эйликини бир такъым дюньявий менфаатлар къайгъысынен дегиль де, ялынъыз Аллаһкъа сайгъы ве севи демек олган такъва себебинен ве садедже ухревий саадет огърунда япмакъ кереклиги хатырлатылган. 134 ве 135-нджи аетлерде исе, Ислямда нумю- невий ахлякъ орынги олган «муттакый инсан»нынъ эсас ахлякый джезълери сайылган «эр алда джумерт олмакъ, опъкени енъмек, инсанларны багъышламакъ ве хатасыны коререк къабул эт- мек ве вазгечмек» кибии васыфлар, анджакъ ихтирасларны ве озони бегенюв дуйгъуларгъа нисбетен урриетине къавушкъан усъюн рухларнынъ фазилетлеридир.

- дир. Онынъ ичюн ер юзюнде кезип долашынъ да, (Аллаһнынъ аетлерини) ялан сайгъанларнынъ акъибети не олгъан, корюню!
138. Бу (Къур'ан) бутюн инсанлыкъкъа бир анълатувдыр; такъва саиплери ичюн де, бир хидает ве бир огюттир.
139. Ирадесизлик косътерменъ, гъамгъа къапыманъ. Эгер инангъан олсангъыз, сиз усьтюн чыкъаджакъсынгъыз.¹
140. Эгер сиз (Ухуда) бир аджджыгъа огърагъан олсангъыз, (Бедирде де душманынгъыз олгъан) о къавм да, бойле бир аджджыгъа огърагъандыр. О кунълерни биз инсанлар арасында текрарлап турармыз (заферни базан бир топлумгъа, базан обир топлумгъа насип этермиз). Та ки, Аллаһ иман эткенлери ортагъа чыкъарсын ве арангъыздан шаатлар эдинсин. Аллаһ залымларни севмес.²
141. Бир де (бойледже) Аллаһ иман эткенлери гунахларындан темизлемек, къафирлерни эляк этмек истер.
142. Ёкъса, Аллаһ арангъыздан джихад эткенлери белли этмеден, сабыр эткенлери ортагъа чыкъармадан, дженнетке киреджесингъыз белледингъизми?
143. Ант олсун ки, сиз олюмнен козь-козьге кельмеден эвель, оны истер эдингъыз. Иште, шимди оны къаршынгъызда коръаюнгъыз.³
144. Мухаммед анджакъ бир пейгъамбердир. Ондан эвель де пейгъамберлер келип-кечкен эдилер. Шимди о ольсе я да ольдюрильсе, арткъа (эски динингъизге) къайтаджакъсынгъызми? Ким (бойле) арткъа къайтса, Аллаһкъа ич бир шекильде зарар берип оламайджакъ. Аллаһ шукюр эткенлери мукафатландыраджакъ.⁴
145. Ич бир кимсе ёкъ ки, олюми Аллаһнынъ изнине багълы олмасын. (Олюм), белли бир муддетке коре языгъандыр. Эр ким дюнья ниметини истесе, озю-

1 Бу ает мусульманларнынъ Уху дженкинде огърагъан кечиджи мувафакьетсизликлеринден себеп, умютсизликке къапымамалары кереклигини оларгъа анълатмакъта ве мусульманларгъа кучъюа бир имангъа саип олмакнынъ берген къувет ве къарарлыкъкъа саесинде нидже заферлерге къавушмакнынъ мумкюн олгъаныны мужделемекте.

2 Бу ерде «ортагъа чыкъарсын» шеклинде терджиме этильген аеттеки «ли-йа'леме» келимеси ичюн «Аллаһнынъ ильм-и эзелийсинде бар олгъан бильгини вакъиа иле ачыкъ-айдын ортагъа къоювы» я да «му'минни мунафыкътан айырды этмек укмини берюви» шеклинде тефсир япылгъан. Бу себепнен, «шитлер» манасындаки «шухедаа» келимеси бу ерде «шитлер» дие терджиме этильген.

3 Бу аетте Бедир дженкине къатылгъан Бедир шейтлерининъ фазилетлерине сукълангъан ве Аз. Пейгъамбернинъ Мединеде къалып, душмангъа о ерде къаршы турмакнынъ уйгун олгъаны фикрине нисбетен Ухуда дженкешмекни истеген сахабилерге хытап этильгени билдириле.

4 Уху дженкинде Абдуллах б. Къамиз адында бир мушрик агкъан ташнен Ресууллах (с.а.)нынъ тишы къырылгъан, юзю яралангъан эди. Бу душман аскерининъ: «Мухаммедни ольдюрдим», дегенини эшиткен бириси: «Мухаммед ольдюрльди!» дие багъырмагъа башлай, бу ялан хабер мусульманлар арасында яйыла, аскер телюкеге къапыла. Аз. Пейгъамбер исе: «Бу ердем! Бу ерге келинъ!», дие багъыра. Этрафыны саргъан якын отуз адамлыкъ бир топ оны ийгитче къорчалай. Иште, юкларыдаки ает даркъатылгъан ялан хабер узерине къызгъынлашкъан мусульманларны тенкъит этмекте; Аз. Мухаммеднинъ фаний, Ислямининъ исе бакъий олгъаныны; бу себепле о ольсе биле, мусульманларнынъ буны сукюнетнен къаршылап, динлеринде себат этювалери кереклиги хатырлатылмакъта.

- не ондан берирмиз; ким де ахирет савабыны истесе, онъа да бундан берирмиз. Биз шукюр эткенлерни мукафатландыраджакъмыз.
146. Нидже пейгъамберлер бар эди ки, янында бир чокъ Аллаһ эрлери олганы алда, дженкештилер де, булар Аллаһ ёлунда башларына кельгенлерден толайы, ирадесизлик ве зайыфлыкъ косътермедилер, боюн эгмедилер. Аллаһ сабыр эткенлерни север.
147. Оларнынъ сёзлери садедже бойле демектен ибарет эди: «Эй, Раббимиз! Гунахарларымызны ве ишимиздеки адден ашувымызны багъышла; аякъларымызны (ёлунда) сабит къыл; кяфирлер топлулыгъана къаршы бизни музаффер эйле!
148. Аллаһ да оларгъа дюнья ниметини ве (даа да муими) ахирет савабынынъ гузеллигини берди. Аллаһ эйи даврангъанларны север.
149. Эй, иман эткенлер! Эгер кяфирлерге уйсанъыз, кериге (эски дининъизге) дёндюрилир де, зараргъа огърагъанларнынъ вазиеatine тюшерсинъиз.¹
150. Албкуи, сизинъ мевлянъыз Аллаһтыр ве О, ярдымджыларнынъ энъ хайырлысыдыр.
151. Аллаһнынъ, акъкъында ич бир делиль эндирмеген шейлерни, Онъа ортакъ къошкъанлары себебинен, кяфирлернинъ къальплерине якъында къоркъу къояджакъмыз. Бараджакъ ерлери де джеэннемдир. Залымларнынъ бараджакъ ери не фенадыр!²
152. Сиз Аллаһнынъ изнинен, душманларынынъзыны ольдюргенде, Аллаһ сизге берген вадесини ерине кетирди. Ниает, ойле бир ан кельди ки, Аллаһ арзулагъанынынъзыны (гъалебени) сизге косътергенден сонъ, зайыфлыкъкъа огърадынъыз; (Пейгъамбернинъ берген) эмири узеринде тартышмагъа башладынынъзы ве асий олдунъыз. Дюньяны истегенинъиз де бар эди, ахиретни исегенинъиз де бар эди. Сонъра Аллаһ, деньемек ичюн, сизни олардан (оларны магълюп этювден) четлетти. Ве ант олсун, сизни багъышлады. Затен, Аллаһ му'минлерге нисбетен чокъ лютфидир.
153. О заман Пейгъамбер артынъыздан сизни чагъыргъаны алда, сиз токътамадан, (дженк мейданындан) узакълаша, ич кимсеге дёнюп бакъмай эдинъиз. (Аллаһ) сизге кедер усъгюне кедер берди ки, бундан толайы, истер элинъиз-

1 Ухуд дженкинде «Мухаммед ольдюрильди!» шекиндеки ялан хабернинъ даркъалувы узерине, бу фырратны къачырмагъан мунафыкълар, Ислям аскерлерине: «Эски дининъизге ве достларынъызгъа дёнюнъиз. Мухаммед пейгъамбер олса, ольдюрлир эдими?» шекинде къонушмагъа башлагъан эдилер. Иште, бу ает эр заман ве эр топлум ичинде булуна билген мунафыкъларнынъ бу киби боэгъунджи сёзлерине нисбетен мусульманларны тенбилемекте.

2 Бу ает Аллаһкъа инанмакънынъ берген маневий кучюнден махрум олгъанларнынъ юреклерини къыскъа вакъытта къоркъу сараджагъыны ифаде этмекте. Бу аетлерде тильге алынган Ухуд дженкинде бир мударет мусульманларнынъ чокъу телюкете къапылып, дагъылуварына рагъмен, мушриклер муим бир нетидже эльде этмеден, чекилип кеткен эдилер. Атта кететкъанларында бираз керидёнюп, мусульманларнынъ ишини битирмекни тюшонген эдилер, анджакъ дёнюв джесаретини косътермедилер, бутюнлей енъильмеген вазиеetni сакъламакъ истеген эдилер.

ден кеткенге, истер башыңызга кельгенлерге кедерленмейсингиз. Аллаһ япкъанларыңыздан хабардардыр.

154. Сонъра о кедернинъ артындан Аллаһ сизге бир ишанч эндирди ки, (бу ишанч ёл ачкъан) юкъусурав алы бир къысмыңызны къаплай эди. Озь джанларынынъ къайгысына тюшкен бир топу да, Аллаһкъа къаршы акъсыз ерде, джахилие девриндекине бенъзеген, тюшонджелерге къапыла эдилер, «Бу иштен бизге не!», дей эдилер. Де ки: Иш (зафер, ярдым, эр шейнинъ къарары ве эмири) бутюнлей Аллаһкъа аиттир. Олар санъа анълатып оламагъанларыны ичлеринде гизлемектелер. «Бу иштен бизге бир шей олса эди, бу ерде ольдюрильмес эдик», дейлер. бойле де: Эвлерингизде къалгъан олса эдингиз биле, ольдюрюлюви такъадр этильгенлер, ольдюрюлип, тюшеджек ерлерине озь-озьликлеринден чыкъып кетер эдилер. Аллаһ ичингиздикелерни ёкъламакъ ве къальплерингиздекилерни темизлемек ичюн (бойле япты). Аллаһ ичингизде не бар исе, эписини билир.¹
155. (Ухудада) эки орду къаршылашкъан куню, сизни ташлап кеткенлерни ильк япкъан базы хаталар себебинден, шейтан (ерлеринден) тайдыргъан эди. Кене де Аллаһ оларны афу этти. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайдыр, халимдир.
156. Эй, иман эткенлер! Сизлер инкъяр эткенлер ве ер юзюнде сеферге чыкъкъан я да дженкешкен къардашлары акъкъында: «Эгер бизим янымызда къалгъанларында ольмез, ольдюрильмес эдилер», дегенлер киби олманъ. Аллаһ бу къанаатны оларнынъ юреклерине (гъайып эткен якъыналары ичюн чаресиз) бир асрет (ярасы) оларакъ къойды. Джанны берген де, аладжакъ да, Аллаһтыр. Аллаһ япкъанларынгизны хакъкъы иле корер.
157. Эгер Аллаһ ёлунда ольдюрильсенгиз я да ольсенгиз, шуны билинг ки, Аллаһнынъ магъфирети ве рахмети оларнынъ топлагъан бутюн шейлеринден даа хайырлыдыр.
158. Ант олсун, ольсенгиз де, ольдюрильсенгиз де, Аллаһнынъ узурунда топланаджакъсынгиз.
159. О вакъытта Аллаһтан бир рахмет иле оларгъа муляйим даврандынгъ! Эгер сен къаба, къатты юрекли олса эдингъ, ич шубесиз, этрафынгъдан даркъап кетер эдилер. Шу алда оларны афу эт; багъышланувлары ичюн дуа эт; иш акъкъ-

¹ Ухуда дженжинде душман сайысы ве сылясиен мусульманлардан къат-къат зияде эди. Факъат зафер де, магълубиет де Аллаһнынъ элинде олгъаны ичюн мусульманларнынъ узерине бир эминлик дуйгусы эндирилди. Бу себептен, базы мусульманлар юкъламагъа яткъан эдилер.

Абдуллах б. Мес'уд: «Дженктеки юкю алынынъ Аллаһтан, намаздакининъки исе, шейтандан» олгъаныны айта.

Эбу Талха: «Ухуда куню мен де узерлерине юкю чоккенлер арасында эдим. Ойлас ки, къылычым дефаларджа элимден тюшти; алдым, кене тюшти, алдым, кене тюшти...», дей.

Тефсирджилерге коре, бу аетте баас этильген экинджи топ инсанлар мунафыкълардыр. Мунафыкъларнынъ бир ердеди ифаделери: «Бизге бундан бир файда, бир пай бармы!», «Бизим элимизден не келир!», «Тедбир меселесинде бизим фикирлеримиз алындымы!», киби маналарнен анълатылгъан.

- ында оларнен акъыл таныш. Къарарыны берген заманынъ да, ялынъыз Аллахъга таянып ишан. Чюнки, Аллахъ Онъга таянып ишангъанларны север.¹
160. Аллахъ сизге ярдым этсе, артыкъ сизге усътюн келеджек ич кимсе ёкътыр. Эгер сизни быракъса, ондан сонъ сизге ким ярдым этер? Му'минлер ялынъыз Аллахъга ишанып таянмалылар.
161. Бир пейгъамберге эманетке хыянет ярашмаз. Ким эманетке (девлет малына) хыянет этсе, къыямет куню хайнлик эткен шейнинъ гунахы бойнуна асылы алда келир. Сонъра эр кеске -асла акъсызлыкъкъа огъратылмадан- къазангъаны тамамынен берилир.²
162. Аллахнынъ хошнутлыгъыны козеткеннен Аллахнынъ хышымына огърагъан ич бир оурмы? Экинджисининъ ери джеэннемдир. Джеэннем исе, не фена бир барыладжакъ нокътадыр.
163. Олар Аллахъ къатында дередже-дереджедирлер. Аллахъ оларнынъ япкъанларыны коръмекте.
164. Ант олсун ки, араларындан озълерине Аллахнынъ аетилерини окъугъан, (феналыкълардан ве инкъардан) озълерини темизлеген, озълерине Китап ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллауен Аллахъ му'минлерге буюк бир лютфте булунгъан. Албуки, даа эвель олар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъта эдилер.
165. (Бедирде) эки къатыны (душманынъызнынъ) башына кетирген бир мусебтинъиз, (Ухудда) озъ башынъызгъа кельгени ичюми: «Бу насыл ола!», дединъиз. Де ки: О озъ къусурынъыздандыр. Шубесиз, Аллахнынъ эр шейге кучю стер.³
- 166-167. Эки тараф къаршылашкъан куню сизинъ башынъызгъа кельгенлер, анджакъ Аллахнынъ истегинен олгъандыр ки, бу да му'минлерни айырды этиови ве мунафыкъларны ортагъа чыкъарыву ичюн эди. Буларгъа: «Келинъ, Аллахъ ёлунда дженклешинъ; я да мудафаа япынъ», денильген вакъытта: «Дженклешмеге бильсек эди, эльбетте, сизинъ пешинъизден барыр эдик», дедилер. Олар о куню имандан зияде къафирликке якъын эдилер. Агъызла-

1 Шуураа (мушавере, акъыл танышув) принципининъ Исламистте муим бир ери олгъаны аетте ачыкъ ифاده этильген. Анджакъ, шуураанынъ даиреси, шекли ве багълайдыжлыкъ кучю мевзуларында Ислам алимлерине коре чешит фикирлер илери спорюльген.

2 Бедир дженкинде эльге кечирильген гъаниметлерининъ такъсиматы сырасында гъайып олгъан бир эшья ичюн мунафыкъларнынъ: «Эр алда Мухаммед олгъандыр», деювлери узерине бу аетнинъ назиль олгъаны ривает этиле. Ухуд дженкинде Аз. Пейгъамбернинъ стратегик бир нокътагъа ерлештирген окъчыларынынъ Ислам орудусынынъ гъалебени къазанаджакъгы ишарети узерине, Аз. Пейгъамбер тарафындан: «Эр кесининъ алгъан гъанимети озюнинъки оладжакъ», киби бир сёз айткъаныны зан этерек, вазифелерини терк этиювлери узерине, оларнынъ бу зан этиювни ред этмек ичюн эндирильгени де ривает этиле.

3 Бедирде мусульманлар мушриклерден етмиш аскер ольдюрген, етмиш адамны да эсир алгъан эдилер. Ухудда исе, етмиш шейт бердилер. Аетте кечкен «мусибет»нен бунъа ишарет этильмекте. Ве бу, окъчыларнынъ Аллахъ Ресулыннынъ эмрини тутмагъанларындан себеп, башларына кельгени ифадет этильмекте.

- рынен юреклеринде олмаганны сэйлей эдилер. Албуки, Аллаһ оларнын ичлеринде гизлегенлерини даа эйи билир.
168. (Эвлеринде) отурып да, кярдашлары акъкъында: «Бизге уйса эдилер, ольдюрльмез эдилер», дегенлерге: «Эгер догъру сёзю инсанлар исенъиз, джанларынъызны олюмден къртарынъ бакъайыкъ!», де.
- 169-170. Аллаһ ёлунда ольдюрльгенлерни сакъын олю сайманъ, аксине, олар тири-дирлер; Аллаһнынъ лютф ве кереминден озьлерине бергенлеринен севинчли бир алда, Рабблери янында рызыкларгъа наиль олмакталар. Артларындан келеджек ве аля озьлерине къатылмагъан шейт кярдашларына да, ич бир кедер ве къркъю олмагъаны муждесининъ севинчини дуймакъталар.
171. Олар Аллаһтан кельген нимет ве керемнинъ; Аллаһ му'минлернинъ эджрини зая этмейджеги муждесининъ севинчи ичинделер.
172. Яралагъандан сонъ, кене Аллаһнынъ ве Пейгъамбернинъ чагырувына уйгъанлар, (айрыджы) буларнынъ араларындан эйилик япкъанлар ве такъва саиби олгъанлар ичюн пек буюк бир мукъфат бар.
173. Бир къысым инсанлар му'минлерге: «Душманларынъыз олгъан инсанлар сизге кършы аскер топладылар; олардан аман сакъынынъ!», дегенлеринде, бу оларнынъ иманларыны бир къат даа арттырды ве: «Аллаһ бизге къяфи. О не гузель векильдири!», дедилер.¹
174. Бунинъ узерине, озьлерине ич бир яманлыкъ токунмадан, Аллаһнынъ нимети ве кереминде иле кери кельдилер. Бойледже, Аллаһнынъ ризасына уйдылар. Аллаһ буюк керем саибидир.²
175. Иште, о шейтан анджакъ озь достларыны къркъузыр. Шу алда, эгер иман эткен кимселер исенъиз, олардан къркъманы, меңден къркъунъ.³
176. (Ресульм) Инкярда ярышкъанлар санъа къайгы бермесин, чюнки, олар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ оларгъа ахиреттен бир насип беремек истемекте. Олар ичюн чокъ буюк бир азап бар.

1 Риваетке коре, Ухуд дженкинде мусульманлар бир муддет бозулгъан сонъ, текрар топланувары узерине муим бир нетиджеге иришип оламагъан душман орудусынынъ къоманданы Эбу Суфьян джек мейданыны терк этеркен, Аз. Пейгъамберге: «Эй, Мухаммед! Келеджек сене Бедир мейданында сеннен текрар кършылашаджакъмыз!», теҳидини савургъан; Аз. Пейгъамбер де: «Иншааллаһ!», деген эди. Келеси йылы Эбу Суфьяннынъ бойле бир азырлыкъ корьгени хабери Мединеге кельгеннинен, Аз. Пейгъамбер бир суварий бирлигинен душманны кършыламагъа чыкъкан эди. Иште, юкъярыдаки ает душман тарафындан кельген бу хабер кършысында мусульманларнынъ ази ми кърарарлылыгыны, оларнынъ юксек маневий кучюни такъдир ве ифадэ этмекте.

2 Аз. Пейгъамбернинъ къоманданылыгъындаки бирлик Эбу Суфьяннен бир йлы эвель сэйлешилген ерде оларны бир афта къадар бекледи; анджакъ бир мыкъдар аскернен ёлгъа чыкъкъан Эбу Суфьяннынъ дженкешювден къркъаракъ, арткъа къайткъаны узерине, мусульманлар да, кярлы алыш-верешлер япаракъ, текрар Мединеге кельдилер.

3 «Иште, о шейтан сизни озь достларындан къркъузмакъта» шеклинде мана бермек де мумкюн. Акъкъатен, базы тефсирджилер бу ерде меккелилернинъ Мединедеки мусульманларны урькютюви ичюн тешивикъ япмакъ узьре ёлагъан Нуайм исимли адамгъа ишарет этильгенини бильдирелер.

177. Шу ери акыкыат ки, иманны берип, инкярны алгъанлар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Олар ичюн эземли бир азап бар.
178. Инкяр эткенлер санмасынлар ки, озьлерине мухлет беремемиз олар ичюн даа хайырлыдыр. Оларгъа ялынъыз гунахларыны арттырувлары ичюн фыр-сат бермектемиз. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар.
179. Аллаһ му'минлерни (шу) булунгъан вазиятингизде быракъаджакъ дегиль; сонъунда писни темизден айыраджакъ. Бунунгъан берабер, Аллаһ сизге гъ-айбны да бильдиреджек дегиль. Факъат Аллаһ эльчилеринден тилегенини айырды этер. О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. Эгер иман этсенъиз, такъва саиби олсангъыз, сиз ичюн де чокъ буюк бир эджир бар.¹
180. Аллаһнынъ кереминден озьлерине бергенлерини (нафакъада) хасислик кось-тергенлер, санмасынлар ки, о озьлери ичюн хайырлыдыр; аксине, бу олар ичюн пек фенадыр. Хасислик эткен шейлери де къыямет кунюнде боюна-рына сарыладжакъ. Коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаһнынъдыр. Аллаһ бутюн япкъанларынгъыздан хаберадыр.²
181. «Акыкыатен, Аллаһ факъыр, биз исе зенгинмиз», дегенлернинъ сёзюни, ант олсун ки, Аллаһ эшиткендир. Оларнынъ (бу) дегенлерини акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюрювлеринен бирикте язаджакъмыз ве дейджекмиз ки: Татынгъыз о якъыджы азапны!³
182. Бу – дюньяда олгъанда, озь эллерингъизнен япкъанларынгъызнынъ къаршылы-гъыдыр. Ёкъса, Аллаһ къуллерына зулум этмез.
183. «Догърусы, Аллаһ бизге, (коктен энген) атешнинъ ашайджакъ (якъып къор этсиджек) бир къурбан кетирмегендже, ич бир пейгъамберге инанмамамызны эмир этти», дегенлерге бойле де: Сизге менден эвель муджизелернен, (ай-рыджа) дедигингъыз (муджизе)нен нидже пейгъамберлер кельди. Эгер догъ-ру инсанлар исенъиз, я оларны ничюн ольдюрдингъыз?⁴
184. (Ресулым!) Эгер сени яланджылыкъта къабаатласалар, (ятсырама); керчектен сенден эвель ап-ачыкъ муджизелер, саифелер ве айдынлатыджы китап кетир-ген нидже пейгъамберлер де яланджылыкъта къабаатландылар.

1 Тефсирлерде бу аетнинъ: «Эй, Мухаммед! Бизлерге кимлернинъ иман этип, кимлернинъ этмеге-нини бильдир», деген къяфирлерге джевап олгъаны бильдириле.

2 Аеттеки «мирас» келимеси тефсирлерде эсасен бойле анылатылгъан: Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъ мулкюдир. Ондан файдалангъанлар эп Онынъ мулкюни бир-бириден девир алмакъталар; о алда, Аллаһнынъ мулкюнде хасислик япувлары не къадар янълыш! Бир кунь эр кес оладжек ве малик олгъан шейлери узериндеки мулкьетини гъайып этеджек; албуки, Аллаһ бакъ-ийдир, мулкь кене Онынъдыр.

3 Еудийлернинъ бу алчалтыджы ифаделерининъ, пейгъамберлерни ольдюрюв гунахы иде бир ко-ролюви, бир тарафтан, бу сёзлерни сёйлемекнинъ буюк гунах сайылгъаныны, дигер тарафтан да, оларнынъ илкь гунахынынъ бундан ибарет олмагъаныны, даа эвель де пейгъамберлернинъ джан-ларыны къыйгъанларыны косьтермектедир.

4 Базы тефсирлерде накъл этильген бир риваетке коре, Мединедеки еудийлернинъ мусульман олма-макъ ичюн мана оларакъ илери сюрген бу аельхусус муджизе шарты Аз. Исанынъ рисалетинен ортадан къалкъкъан.

185. Эр бир джанлы олюмни татаджакъ. Ве, анджакъ, къыямет куню япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы сизге тамамынен бериледжек. Ким джеэннемден узакълаштырылып, дженнетке къююлса, о акъикъатен къуртулышкъа ириришкендир. Бу дюнья аяты исе, алдатыджи менфааттан башкъа бир шей дегиль.
186. Ант олсун ки, малларынынъиз ве джанларынынъиз меселесинде имтиангъа чекиледжексингъиз; сизден эвель озълерине китап берильгенлерден ве мушриклерден бир чокъ кедерли сёзлер эшитеджексингъиз. Эгер сабыр этсенгъиз ве такъва косътерсенгъиз, мытлакъа бу, (япыладжакъ) ишлернинъ энъ дегерлисидир.
187. Аллаһ озълерине китап берильгенлерден: «Оны мытлакъа инсанларгъа анълатаджакъсынъыз, оны гиземейджексингъиз», дьерек сёз алган эди. Олар исе, буны къулаккъа алмадылар, оны аз бир уджретке денъиштилер. Япкъан алыш-веришлери не къадар фена!
188. Санма ки, япкъанларына севинген, япмагъанларынен макътаныламакъ истегенлер, эбет, санма ки, олар азаптан къуртуладжакълар. Олар ичюн элем бериджи бир азап бар.
189. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъы Аллаһнынъдыр. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
190. Коклернинъ ве ернинъ яратылувында, гедженен кунъдюзнинъ бири-бири артындан келип-кетювинде, акъылы еринде олгъанлар ичюн, акъикъатен ачыкъ ибретлер бар.
191. Олар аякъта олгъанда, отургъанда, янбашлап яткъанда (эр вакъыт) Аллаһны анъарлар, коклернинъ ве ернинъ яратылувы акъкъында терен-терен тюшюнирлер (ве бойле дерлер:) Раббимиз! Сен буны бошуна яратмадынъ. Сени тесбих этермиз. Бизни джеэннем азабындан къорчала!¹
192. Эй, Раббимиз! Догърусы, сен кимни джеэннемге къойсанъ, артыкъ оны резиль эткендирсинъ. Залымларнынъ ич бир ярдымджылары ёкътыр.
193. Эй, Раббимиз! Акъикъат шу ки, биз: «Раббингъизге инанынынъыз!», дие имангъа чагъыргъан бир даветчини (Пейгъамберни, Къур'анны) эшиттик, аман иман эттик. Артыкъ бизим гунахарлымызны багъышла, феналыкъларымызны орьт, рухымызны эйилернен берабер ал, эй, Раббимиз!
194. Раббимиз! Бизге пейгъамберлернинъ вастасынен ваде эткенлерингъи де икрам эт ве къыямет кунюнде бизни резиль-русвай этме; шубесиз, сен ваденгъден къайтмазынъ!

1 Аллаһ Тааля 190-нджи аетте коклернинъ ве ернинъ яратылувынен гедже ве кунъдюзнинъ денгъишювини, бир башкъа демекле, межя ве заманнынъ иляхий къудретке деялетини акъылы еринде олгъанларнынъ ибрет назарына быракъкъан ве, бойледже, бизден барлыкънынъ акъикъый билгисине къавушмагъа арекет этювимизни, айрыджа бир ифаденен истегенден сонъ; 191-нджи аетте бу арекетни косътергенлернинъ Аллаһнынъ усьтюн къудретининъ ве акърансы санатынынъ эсерлерини идрак этювлери нетиджесинде, Онъа терен бир сайгъынен ёнелювлерининъ къачыныламаз олгъаныны ортагъа къоймакъта.

195. Бунинь узерине, Рабблери оларнын дуаларыны къабул этти. (Деди ки:) Мен эркек олсун, къадын олсун -ки, эп бир-бирингизденсингиз- араньыздан, чалышкъан ич бир кимсенинъ япкъаныны бошуна чыкъармайджам. Олар ки, иджрет эттилер, юртларындан чыкъарылдылар, меним ёлумда эзиетке огърадылар, дженкештилер ве ольдюрильдилер; ант олсун, мен де оларнынъ феналыкъларыны орьтеджем ве оларны алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджам. Бу мукъфат Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ; къаршылыкънынъ гузели Онынъ къатындадыр.
196. Инкъарджыларнынъ (ферах ичинде) дияр-дияр долашувы сакъын сени алдатмасын!¹
197. Азачыкъ бир менфаатгыр о. Сонъра оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена барыладжакъ ердир!
198. Факъят Рабблерине къаршы келювден сакъынганлар ичюн Аллаһ тарафындан бир икрам оларакъ алтларындан ирмакълар акъкъан, эбедий оларакъ къаладжакъ дженнетлери бардыр. Эйи инсанлар ичюн Аллаһ къатындаки (ниметлер) даа хайырлыдыр.
199. Эхл-и китаптан ойлелери бар ки, Аллаһкъа, эм сизге эндирильгенге, эм де озьлерине эндирильгенге там бир самимиегликнен ве Аллаһкъа боюн эгерек, иман этерлер. Аллаһнынъ аетлерини аз бир парагъа сатмазлар. Иште, олар ичюн Рабблери къатында эджирлери бар. Шубесиз, Аллаһнынъ эсабы чабиктир.
200. Эй, иман эткенлер! Сабыр этинъ; (душман къаршысында) себат косътеринъ; (джихад ичюн) азырлыкълы ве ачыкъкозь олунъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, мувафакъиетке ирише билирсингиз.

4. НИСАА СУРЕСИ

Иджертген сонъ, Мединеде назиль олган, 176 аеттир.

«Нисаа» – къадынлар демек. Бу суред чокъча къадындан, джемиет ичинде къадынларнынъ укьукъий ве ичтимаий ери ве дегерлеринден сёз юрстияльгени ичюн, онъа «Нисаа» ады берильген.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Эй, инсанлар! Сизни тек бир нефистен яраткъан ве ондан да чифтини яраткъан ве экисинден бир чокъ эркеклер ве къадынлар төретип яйгъан Раббингизден сакъынынъ. Адыны анъаракъ, бир-бирингизден истекте булунган

¹ Базы му'минлернинъ мушриклерни кениш маддий имкянлар ичинде корювлери себебинен: «Корьгенимизге бакъылса, Аллаһнынъ душманлары узур ичинде, биз исе, сыкъынтыдамыз», деювлери, бу аетининъ энгенине себеп оларакъ косътерильген. Эльбетте ки, бу ве онъа бенъзетген тенбиелернен Аз. Пейгъамбернинъ шахьсында бутюн му'минлерге сесленильмекте.

Аллаһтан ве ақъарабалыкъ ақъларына риаетсизлик этювден де сакъынынъ. Шубесиз, Аллаһ sizinъ узеринъизден козетиджидир.

2. Етимлерге малларыны беринъ. темизни пис олгъаннен денъишменъ, оларнынъ малларыны кенди малларынъызга къатаракъ, (кенди малынъыз экен киби) еменъ; чюнки бу, буюк бир гунахтыр.
3. Эгер (оларнен эвленген такъадинъизде) етимлернинъ ақъларына риает эталмамакътан къоркъсанъыз, бегенгенинъиз (я да сизге эял олгъан) къадынларынъыздан экишер, учер, дёртер алынъыз. Акъсызлыкъ япудан къоркъсанъыз, бир дане алынъыз; я да саип олгъан (джарилеринъиз)нен къанаатленинъиз. Бу, адалеттен айырылмаманъыз ичюн энъ уйгъуныдыр.¹
4. Къадынларга мехирлерини гонъюль ризасы иле (джумертче) беринъ; эгер гонъюль хошлугъы иле о мехирнинъ бир къысмыны сизге багъышласалар, оны да афистнен ашанъ.
5. Аллаһнынъ кечинишинъизге destek япкъан малларынъызны акъылы ирменгерге (акъыл-балигъ олмагъанларга) берменъ; о малларнен оларны бесленъ, кийдирина ве оларга гузель сёз сёйленъ.
6. Эвалик чагъына кельгенге къадар етимлерни (козетип) денъенъ, эгер оларда акъылда бир пишкинлешюв корьсенъиз, аман малларыны озьлерине беринъ. Буюджеклер (де, къайтарып аладжакълар,) дие о малларны исрафнен ве ашыкъып еменъ. Зенгин олгъан (вели) иффетли олмагъа арекет этсин, ёкъсул олгъанда (итияджи ве емгине) уйгъун оларакъ ашасын. Малларыны озьлерине берген вакътынъызда янларында шаат булундырынъ. Эсап сорайджакъ оларакъ да, Аллаһ къафидир.
7. Ана-бабанынъ ве ақъарабаларнынъ къалдыргъанларындан эркеклерге бир пай бар; ана-бабанынъ ве ақъарабаларнынъ къалдыргъанларындан къадынларга да бир пай бар. Истер азындан, истер чокъундан, белли бир иссе айырылгъандыр.
8. (Мирастан пайы олмагъан) ақъарабалар, етимлер ве ёксуллар мирас такъсиматында азыр булунса, бундан оларны да рызыкъландырынъ ве оларга гузель сёз сёйленъ.²

1 Яратылыштан кельген кунъджулик дуйгъусына рагъмен, аетнинъ эркеклерге бирден зияде къадыннен эвленювге изин берюви эзелден берли - даа зияде гъайры мусалимлердже - тенкъит ве итиразга мезуу олгъан. Анджакъ, Исламнынъ бу изинни дигер таламаты ве аятнынъ денъишиджи шартларына коре эльге алмакъ зарур. Исламга коре, зина кесен-кес арамадыр; шу алда зинага алып баргъан ёлларны кесмек керек. Эркекинъ кучюю ве къабилети, къадыннынъ исе, зайыф ве истексиз олувы я да, догъурмагъаны алында, дженк ве башкъа себеплернен, эркеклернинъ азалувы ве къадынларнынъ чокълашувы киби вазиятлерде, эркекинъ бирден зияде къадыннен эвленюви зарурий ода билир. Бойе вазиятлерде эркекинъ бирден зияде къадыннен эвленюви бир эмир дегиль, бир изиндир; экинджи ве учюнджи... къадын оладжакъ ханым да бунга меджбур дегиль. Айрыджа, бу изин къайдсыз, шартсыз омайып, адалет шартына багълы, бунга риает этамайджагъындан къоркъкъанларга бир къадыннен къанаатленмелери эмир этильген. Буюн бу къайдлар ве шартлар, гузель тошониальген вакъытта, Исламнынъ бу изининъ вакъты иле денъишик шартларга уюв нокътаи назарындан, энъ макъбул ёл олгъаны ачыкъча анълашыладжакъ.

2 Бу эки аеттен биринджиси джахилет девирини адетлерини йыкъаракъ, мирастан къадыннынъ да

9. Аджиз, кучю етмез балалар къалдыргъан такъдирлеринде (аллары не олар) дие, къоркъаджакълар (етимлерге акъсызлыкъ этювден) къоркъып титресинлер; Аллаһтан сакъынсынлар ве догъру сёз сёйлесинлер.¹
10. Акъсызлыкънен етимлернинъ малларыны ашагъанлар, шубесиз, къарынларына анджакъ атеш тыкъкъан оуларлар; затен олар алевленген атешке киреджеклер.
11. Аллаһ сизге, балаларынъыз акъкъында, огъулгъа къыз пайынынъ эки къатыны (мирас берювинъизни) эмир эте. (Балалар) экиден зияде къыз олса, олюнинъ къалдыргъанынынъ учте экиси оларнынъдыр. Эгер ялынъыз бир къыз исе, ярысы онынъдыр. Ольгеннинъ баласы бар исе, ана-бабасындан эр бирининъ мирастан алтыда бир иссеси бар. Эгер баласы ёкъ да, ана-бабасы онъа варис олгъан исе, анасына учте бир (тюшер). Эгер ольгеннинъ къардашлары бар исе, анасына алтыда бир (тюшер. Бутюн бу пайлар ольгеннинъ) япаджакъ васиетинден ве бордж одельген сонъдыр. Балаларынъыз ве огъуларынъыздан ангисининъ сизге файда нокътаи назардан даа якъын олгъаныны билалмазсынъыз. Булар Аллаһ тарафындан къоюлгъан фарзлардыр (пайлардыр). Шубесиз, Аллаһ илим ве икмет саибидир.²
12. Япаджакъ васиеттен ве борджтан сонъ, чифтлеринъизнинъ, эгер балалары олмаса, къалдыргъанларынынъ ярысы сизинъдир. Балалары олса, къалдыргъанларынынъ дёртте бири сизинъдир. Баланъыз олмаса, сизинъ де япаджакъ васиетинъизден ве борджтан сонъ, къалдыргъанынъызнынъ дёртте бири оларнынъдыр (зевжелеринъизнинъдир). Баланъыз олса, къалдыргъанынъызнынъ секизде бири оларнынъдыр. Эгер бир эркек ве къадыннынъ, ана-бабасы ве балалары олмагъаны алда, (кеяле шеклинде) малы мирасчыларгъа къалса ве бир огълан я да къыз къардашы олса, эр бирине алтыда бири тюшер. Бундан зияде олсалар, учте бирге ортакътырлар. (Бу такъсимат) япыладжакъ васиеттен ве борджтан сонъ, кимсе зараргъа огъратылмадан (япыладжакъ). Булар Аллаһтан сизге васиеттир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир, халимдир.³

пайы олгъаныны, Аллаһнынъ олар ичюн айыргъан бу пайнынъ мытлакъа озьлерине берилуви кереклигини ифадэ этмекте. Экинджи ает вие, Ислам кетирген энъ кениш къардашлыкъ ве энъ инсаний таянышма аныламы ве ичтимаий адалет принципи ичинде мираста пайы олмагъан -нисбетен- узакъ акъараба, о дживарда булунгъан факъыр-фукъарете де мирастан бир шейлер берилувини, гонъоолерининъ алынуувыны, эмексиз эльде этильген серветке нисбетен пейда оладжакъ менфий дуйгъуларнынъ огю алынуувыны эмир этмекте.

- 1 Етимлернинъ веле ве василери, оларгъа озь балаларына давранылуувыны истегенлери киби давранмаалдырлар; чюнки, озь балалары да бир кунь етим ве чаресиз къала билирлер.
- 2 Исламнынъ мирас укъукъында пайлар иле мукеллефитлер арасында мусавийлик ёлу тутулгъан, даа чокъ арджалама ямакъ меджбуретинде олгъанларгъа чокъ, даа аз арджалама вазнетинде олгъанларгъа аз иссе берильген. Ислам аиле укъукъуна коре, эвленгенде мехир береджек, дюгон масрафы япаджакъ – эркектир. Эвленгенден сонъ, истер мухтадж олгъан якъын акърабасына ве истер чифти ве балаларына бакъаджакъ, оларгъа ашайджакъ, киеджек, мескен киби энъ аз итияджларыны темиллейджек – кене эркектир. Иште, бу себеплерден ки, эсас оларакъ мираста эркеклернинъ пайы, къадынларнынъкинден эки къат зияде олгъан.
- 3 Келяли шеклинде, малны ян хысымларына къалгъан кимселернинъ пайларыны анылаткъан къы-

13. Булар Аллаһның (къойгъан) сынғырларыдыр. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллаһ оны земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ; о ерде даимий къалыджылардыр; иште, буюк къуртулуш будыр.
14. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине къаршы исыян этсе ве сынғырларыны ашса, Аллаһ оны даимий къаладжакъ бир атешке сокъар ве онынъ ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.¹
15. Къадынларынынъздан фаишлик япкъанларгъа нисбетен арангъыздан дёрт шаат кетиринъ. Эгер шаатлыкъ этселер, о къадынларны олюм алып кеткендже я да Аллаһ оларгъа бир ёл ачкъангъадже, эвлерде апс этинъ.
16. Арангъыздан фухуш япкъан эр эки тарафкъа джеза беринъ; эгер төвбе этсе, усансалар, артыкъ оларгъа джеза берип, эзиет этювден вазгечинъ; чюнки, Аллаһ төвбелерни чокъ къабул этиджи ве чокъ мерхаметлидир.²
17. Аллаһнынъ къабул этеджеги төвбе, анджакъ бильмейип феналыкъ япып да, сонъра тез төвбе эткенлернинъ төвбесидир; иште, Аллаһ буларнынъ төвбесини къабул этер; Аллаһ эр шейни билиджи, икмет саибидир.
18. Ёкъса, феналыкъларны япып да, араларындан бирисине олюм келип чаткъанынен: «Мен шимди төвбе эттим», дегенлернен къафир оларакъ ольгенлер ичюн (къабул этиледжек) төвбе ёкътыр. Олар ичюн адджы бир азап азырлагъандырмыз.
19. Эй, иман эткенлер! Къадынларгъа зорнен варис олувынъыз, сизге эял дегиль. Ачыкътан-ачыкъ бир эдеспизлик япмагъандже, оларгъа бергенинъизнинъ бир къысмыны эльге кечирювинъиз ичюн де къадынларны сыкъыштырманъ. Оларнен эйи кечининъ. Эгер олардан хошланмасагъыз, (билинь ки,) Аллаһнынъ акъкъынъызда чокъ хайырлы япаджакъ бир шейинден де хошланмагъан ола билерсинъиз.³

сымда кечкен огълан къардаш ве къыз къардаш – ана бир къардашлардыр. Тувгъан къардашларнынъ вазieti суренинъ сонъунда анылатыладжакъ.

- 1 Укъукъ системалары – варислернинъ аладжакъ пайларында олгъаны киби, якъынлыкъ ве узакълыкъ дераджелерине коре, акърабанынъ варис олып-олмагъаныны тайин этюв меселесинде де, фаркълы къабул ве тадбикъларны менимсегенлер. Меселя, Исламдан башкъа базы системаларда ольгеннинъ балалары олса, ана-бабасы варис оламайлар. Ислам мирас укъукъы пайларны дагъыткъанда, адиль мусавийлик эсасына риает эткени киби, варислерни тайин эткенде де, якъынлыкъ дераджесинен берабер, файданы козь огюне алгъан, дюнья ве акхирет аятында олюге файдасы токъунгъан ве токъунаджакъ акърабаны мирастан махрум этмеген.
- 2 Бу эки ает фухуш денильген чиркин фииль иле багълыдыр. Тефсирджилернинъ чокъу эр экиси де зина шеклиндеки фухушкъа аит оуп, биринджиси эвленгенлернинъ зинасы, экинджиси исе, бекарларнынъ зинасы акъкъында ильк девирлерде тедебикъ этильген джезаны анылатмакъта. Даа сонъра кельген ает (Нуур, 24/2) ве хадислернен Аз. Пейгъамбернинъ тедебикълерине коре, бу аетлер несх этильген, бекарларнынъ зинасы ичюн белли сайыда сопа, эвailerнинъ зинасы ичюн «реджм» джезасы тайин этильген. Базы тефсирджелерге коре исе, аетлер несх этильмеген; яни укюмлари аркеттен токътатылмагъан; бу аетлерден биринджиси къадынлар арасындаки севиджилик фаишлигине, экинджи ает исе, эркеклер арасындаки ливата фаишлигине аит. Буларнынъ джезасы аетлерде олгъаны кибидир. Къадыннен эркек арасындаки зина фухушыннынъ джезасы исе, Нуур суресиндеки аетте беян этильген.
- 3 Исламдан эвель аралар къадынгъа чокъ фена муамеле этер, бу джумладен, къаджасы ольген къа-

20. Эгер бир кяадынны ташлап да, ерине башкыа бир кяадын алмакы истесенгыз, олардан бирине юклернен мехир берген олсангыз дахи, ондан ич бир шейни кери алмань. Сиз ифтира этерек ве ачыкьтан-ачыкь гунах ишлесерек, оны кери алырсынгызмы?¹
21. Вакьты иле сиз бир-бирингизнен ашыр-нешир олгъан ве олар сизден догъру бир теминат алгъаны алда, оны насыл кери алырсынгыз.²
22. Кечмиште олгъанлар бир янда, бабаларынгызнынъ эвленген кяадынларынен эвленменъ; чюнки бу бир аясызлыкьтыр, игренч бир шейдир ве фена бир ёлдыр.³
23. Аналарынгыз, кызларынгыз, кыз кярдашларынгыз, алаларынгыз, тейзелерингыз, кярдаш кызлары, кыз кярдашнынъ кызлары, сизни эмизген аналарынгыз, сют тагаларынгыз, кяадынларынгызнынъ аналары, озьлерингизнен бирлешкен чифтлерингизден олуп, эвлерингизде булунгъан огей кызларынгыз сизге арам кылынды. Эгер оларнен (никяхланып да) даа бирлешмеген олсангыз, кызларыны алувынгызда сизге бир зарар ёкъ. Озюнгизден олгъан огъуларынгызнынъ кяадынлары ве эки кыз кярдашны бирден алмакы да сизге арам кылынды; анджакь кечкен кечмиштир. Аллаһ чокь багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.⁴
24. (Дженкте эсир оларакь) саип олгъан жариселерингиз истисна, эвли кяадынлар да сизге арам кылынды. Аллаһнынъ сизге эмири будыр. Булардан башкьасыны намуслы олмакы ве зина этмемек узьре, малларынгызнен (мехирлерини беререк) истеювингиз сизге эял этильди. Олардан файдаланувынгызгъа кяршылыкь кярарлаштырылгъан мехирлерни беринъ. Мехир

дынны, онынъ мирас кяалдыргъан малы киби кябул эте, кяадын истемсе биле, онынънен эвленмек я да оны башкьасына эвлендирмек акъкъына саип олгъанларыны тюшюне, кяадынны кьуланаракь, маддий менфаат корьмек ёлуна кире эдилер. Ает бутюн бу акъсызлыкьларгъа сонъ берди, кяадынгъа лайыкь олгъан акъларны кетирди.

- 1 Исламда эркек эвленеджек кяадынгъа мехир адынен бир мал берир. Бунинъ микьдары урф, адет ве тенъшине коре тайин этилir. Мехир кяадыннынъ акъкъы, онынъ хусусий малыдыр, пешин берильмеген олса, кьоджасы айыргъанда я да олгьен вакьтында кяадынгъа дер'ал оденюви керек. Эркеклерининъ чешит ёллар ве ийлаернен бу акъны кьысмен я да тамамынен еювлери, бергенлерини зорлап кьайтарып алувары диний тарафтан догъру дегиль.
- 2 Бир кяадыннен эвенип бирлешкен я да бирлешеджек бир кярарда берабер кяалгъан (хальвет олгъан) кьоджа оны айыргъан такьдирде, мехирнинъ эписини одер. Аетте «Бир-бирингизнен ашыр-нешир олгъан» денилерек, буларгъа ишарет этильмекте. Бирлешюв ве хальвет олмадан айырылгъан алда исе, кяадын мехирнинъ ярысына акъы олур.
- 3 Исламдан эвель арапларнынъ огей аналарынен эвленюв шеклиндеки чиркин бир адетини ортадан кьаалдыргъан бу аеттен сонъ, мусульманларнынъ башкьа кимселернен эвленювлерининъ джаиз олмагъаныны анълатмакы узьре, бойле буюрыла:)
- 4 Аетнинъ «никяхланып да, бирлешмеген кяадынларнынъ кызларынен эвленювингизде зарар ёкъ» манасындаки кьысмындан макъсат, анасы никяхлы олгъанда, онынъ кьызыны да алмакы дегиль. Джаиз олгъаны – бир эркекнинъ никяхлап да, озюнен бирлешмеден, айырылгъан кяадыннынъ башкьасындан олгъан кьызынен эвленмектир. Аетте эвlenülьмеси кесен-кес оларакь ясакьлангъанлардан башкьа, акъарабанен эвленмек базы шарт ве заруриетлер себебинен, джаиз кьылыммакьнен берабер, хадислер акъараба олмагъанарнен эвленювни тевсие этелер.

- кесилбгенден сонъ, (бир микъдар эксильтюв ичюн) къаршылыкълы анълашувынъызда сизге гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ илим ве икмет саибидир.¹
25. Аранъыздан иманлы урь къадынларнен эвленмеге кучю етмеген кимсе, элсеринъиз алтында олгъан иманлы яш къызларынъыз (сайылгъан) джариселеринъизден алын. Аллаһ сизинъ иманъызны даа яхшы бильмекте. Эп айны тамырдансынъыз (инсанлыкъ нокътай назарындан аранъызда фаркъ ёкътыр). Ойле исе, иффтели яшавлары, зина етмемелери ве гизли дост да тутмамалары шарты ве саиплерининъ изнинен, оларны (джариселерни) никяхлап алынъ, мехирлерини де керек мыкъдарда беринъ. Эвленгенден сонъ, бир фаишлик япсаалар, оларгъа урь къадынларнынъ джезасынынъ ярысы (тадбикъ этилир). Бу, (джарисенен эвленмек ичюн), аранъыздан гунахкъа тюшмектен къоркъкъанлар ичюндир. Сабыр этивюнъиз исе, сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ чокъ багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.²
26. Аллаһ сизге (бильмегенлеринъизни) анълатмакъ ве сизни, сизден эвельки (эйи)лернинъ ёлларына къавуштырмакъ ве сизинъ гунахларынъызны багъышламакъ истей. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, екъяне икмет саибидир.
27. Аллаһ сизинъ тевбенъизни къабул этмек истер; шехветлерине уйгъанлар (фена арзуларыннынъ эсири олгъанлар) исе, бус-бутюн ёдан чыкъкъанынынъызны истерлер.
28. Аллаһ сизден (юкюнъизни) азалтамакъ истер; чюнки, инсан зайыф яратылгъандыр.³
29. Эй, иман эткенлер! Къаршылыкълы ризагъа таянган тиджарет олувы алы истисна, малларынъызны батыл (акъсыз ве арам ёллар)нен аранъызда

1 Базы динлерде ве оларгъа таянган укъукъларда къадын озюнен эвленедек эркекке бермек узьре, мал (драхома – придание) эдинир; яни бу саеде эркеклерининъ озюне рагъбет этювлерини теминлемеге аракет этер. Исламда исе, къадын озь-озьлюгинден дегерлидир. Онынъ малына дегиль, озюне рагъбет этилир. Буны символика этмек узьре де, къадын дегиль онынънен эвленмек истеген эркек онъа бир шейлер берир ки, бунъа мехир денильген.

2 Зина кесен-кес оларакъ арамдыр. Бир уджет къаршылыгъында анълашаракъ, кечиджи бир заман ичюн эвленмек динге коре догъру дегиль. Нихакъсыз яшамакъ ве дост тутмакъ да, зинанынъ башкъа чешитлеридир. Бир мусульманнынъ эвленмек итияджына нисбетен япаджакъ шейи, имкъяны олса, эвля бир му'мин ве урь къадыннен эвленмектир; мусульман олмагъан эхл-и китап къадынларнынъ эвленюви де джаиздир. Сонъра, сырасынен му'мин джарие ве му'мин олмагъан джарисенен эвленмек келир. Джарие бир башкъасына аит олгъаны ичюн, онынънен эвленмекнинъ базы сынъярлавлары бар; бу себепнен, джарисенен эвленювде сабыр этип, имкъянынъ догъувыны беклемек инсан ичюн даа хайырлыдыр. Аетнинъ джариселерге «къызларынъыз» деген ве «бутюн инсанларнынъ бир тамырдан кельгенлерини, инсан эвляды олгъанларыны» тюшюнерек, оларнынъ хор корюльмесини, оларнен эвленмектен кечинилъмесини истеген къысмы, Исламнынъ инсангъа берген дегери нокътайи назарындан, мумм весикъаалар маистиндедир. Дженк эсирлери ичюн ялынъыз алытернатив – къулыкъ ве джариелик дегиль. Эсир, къуа ве джарие статусына кечирилген олса, бу такъдирде оларгъа япылган муамеле урь инсанларнынъкине олдукъча якъын ве макъсаттаки хидаетке иришювлерини теминлер.

3 Бу алда диний теклифлер ве вазифелер бирер юк дегильдир; там аксинен, инсанны дюнья ве ахирет аятында чыкъымсызлыкълъа тюшмектен, алтындан чыкъып оламайджакъ я да озюне файда ерине зарар кетиредежк иш ве давранышларгъа кирювден къорчалагъан, бойседеже, юкюни енгилеткен алыштырувалар, тертипер ве догъру ёлны косътерювлеридир.

- (алып-беререк) ашаманъ. Ве озюнъизни ольдюрмень. Шубесиз, Аллахъ сизни къорчалайджакътыр.
30. Ким душманлыкъ ве акъсызлыкънен буны (арам ашамакъны я да ольдюр-мекни) япса, (биялсин ки) оны атешке атаджакъмыз. Бу исе, Аллахъга чокъ къолайдыр.¹
31. Эгер ясакъландыгъынъыз буюк гунахлардан къачынсанъыз, сизинъ кучюк гунахларынъызны орьтермиз ве сизни шеревфли бир ерге къоярмыз.²
32. Аллахънынъ сизни бир-биринъизден усьтюн къылган шейлерни (башкъа-сында олуп да, сизде олмагъаны) асретликнен арзу этмень. Эркеклернинъ де къазангъанларындан насиплери бар, къадынларнынъ да къазангъанларындан насиплери бар. Аллахтан лютфини истень; шубесиз Аллахъ эр шейни биль-мектедир.³
33. (Эркек ве къадындан) эр бири ичюн, ана, баба ве акърабанынъ къалдыргъа-нынъдан (исселерини аладжакъ олгъан) варислер яптыкъ. Еминлеринъиз ба-гълагъан кимселерге де, пайларыны беринъ. Чюнки, Аллахъ эр шейни корь-мекте.⁴
34. Аллахънынъ инсанлардан бир къысмыны дигерлерине нисбетен усьтюн къылыву себебинен ве малларындан арджлама япкъанлары ичюн, эркеклер къа-дынларнынъ ребери ве къорчалайджыдыр. Онынъ ичюн салиха къадынлар итааткъардыр. Аллахнынъ озьлерини къорчалавына нисбетен гизлини (ким-се корьмесе де, намусларыны) къорчалайджылардыр. Баш къалдырувындан шубеленген къадынларынъызгъа огют беринъ, оларны тешеклерде янгъыз быракъынъыз ве (буларнен ёлгъа кельмеселер) дёгюнь. Эгер сизге итаат эт-селер, артыкъ оларнынъ алейхине башкъа бир ёл къыдырманъ; чюнки, Аллахъ юджедир, буюктир.⁵

1 Къаршылыкълы ризагъа таянган мал-пара, эмек-уджрет ве буъза бенъзеген денъишювлер эм шахъслар, эм де олар тешкиль эткен топлум ичюн файдалыдыр; бу себептен де, догърудыр. Разы-лыкъсыз ве акъсыз къазанчлар исе, кечиджи ферах ве менфаатлар кетирмекнен берабер, артындан исьянлар, девирювлер ве феякетлер кетирир. Ает «башкъасынынъ малыны» демек ерине, «мал-дарынъызны» демекнен «миллий сервет» манасына якъындыр. Малий акъсызлыкъларнынъ кетирген феякетлеринден бири ве, бельки, энъ муими – къатальдыр; акъсызлыкънен ве арам ёлларнен сервет япмакъ – шахъс ве джемлет оларакъ, яваш-яваш оломигъ бармакъ демектир. Чюнки, шахъсий интикъам дуйгъусы, шахъсий ольдирювлерге ёл ачар экен, ичтимайи сыныфлар арасында интикъам дуйгъусы да ичтимайи патлавларгъа ве девирювлерге себеп олмакъта.

2 Инсанлар, яратылышларына коре, гунахтан къорчаланган дегиллер, гунах ве къабаат ишлемек къабилетлери де бар, фазилетлери де. Фазилетлери нефсаний арзуларына нисбетен курушлеринден кельмекте. Къул эминден кельгенинни япкъанынен, Мевля уфакъ-тюфек къусурларыны орьтеджек, юзьлемейджек.

3 Аллахъ эр къулуна къабилит ве чалышувына коре ниметлер, насиплер берген; башкъасында олгъангъа козь тикмек, онынъ асретини чекерек, омюр кечирмек ерине, эр кесининъ озюндекисини ко-рюви, онынъ къыйметини билиюви ве истейджегини Аллахънынъ лютфинден истемеси керек.

4 «Еминлернинъ багълагъан кимселери» джахилие девринде адет олгъан бир чешит мукъавелсли мирасчылар олуп, башкъа бир аетнен (Энфааль, 8/75) укми ортадан къалдырылган. Бир башкъа анълайышкъа коре, булар – чифтлердир ве ает несх этильмеген.

5 Эркеклернинъ маддий ве маневий хусусиетлеринен икътисадий роллери оларнынъ аиле башы

35. Эгер къадын-къоджанын аралары бозулувындан къоркъсанъыз, эркекнинъ аилесинден бир хакем ве къадыннынъ аилесинден бир хакем ёлланъ. Булар барыштырмакъ истеселер, Аллаһ араларыны булыр; шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджи, эр шейден хабердар олулдыдыр.
36. Аллаһкъа ибадет этинъ ве Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ. Ана-бабагъа, акърабагъа, етимлерге, ёкъсуларгъа, якъын кошшугъа, узакъ къомшугъа, якъын аркъадашкъа, ёлджугъа, эллеринъиз алтында олгъанларгъа (къул, джарие, хызметчи ве оларгъа бенъзегенлерге) эйи давранынъ; Аллаһ озюни бегенген ве даима макътанып тургъан кимсени севмес.¹
37. Булар – хасислик якъбан ве инсанларгъа да хасисликини тевсие эткен, Аллаһнынъ оларгъа лютфинден бергенини гизлеген кимселердир. Биз къяфирлер ичюн алчалтыджи бир азап азырладыкъ.
38. Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъанлары алда, малларыны инсанларгъа косътериш ичюн сарф эткенлер де (ахиретте азапкъа огъарлар). Шейтан бир кимсеге аркъадаш олса, не фена бир аркъадаштыр о!
39. Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллаһнынъ оларгъа бергенлеринден (Оннынъ ёлунда) арджасалар эди, не олар эди санки! Аллаһ оларнынъ вазитини хакъкъы иле бильмекте.
40. Шубе ёкъ ки, Аллаһ зерре къадар акъсызлыкъ этмес. (Къулнынъ якъбан иши, эгер бир феналыкъ олса, оннынъ джезасыны адалетле берир). Эйилик олса, оны къатлар (къат-къат арттырыр), озюнден де буюк мукъяфат берир.
41. Эр бир умметтен бир шаат кетирген ве сени де оларгъа шаат оларакъ косътерген вакътымызда аллары нидже оладжакъ?²

олуварыны табиий якъбан. Аиле кучюк бир джемисттир. Джемист тертипнен яшар. Тертип исе, бир реберни, бир идареджини зарурий таныр. Исламда девлет реберинден аиле реисине къадар эр идарада иляхий талиматкъа коре аркет этмек, ёнетмек меджбуриетиндесир; о алда, оларгъа итаат – бу талиматкъа итаат демектир. Идаре этиджи я да этилиджи бу талиматтан тышкъа чыкъса, итаатсызлыкъ этсе, джеза тебдикъ этилир. Бу ерде баас мевзусы олгъан зевдженинъ итаатсызлыкъдыр. Чаре оларакъ зевля оюгъ бермек, сонъ тешек айырмакъ ве даа сонъра да, дётмек тевсие этилген. Къур’анны бизге теблигъ эткен Аз. Пейгъамбер (с.а.) ич бир вакъыт къадын дётмегени киби, «Къадынны ешек дётген киби дётюп де, куннинъ сонъунда оны къойнунынъизгъа алып ятувынынъиз оладжакъ шейми?», буюраракъ, умметини тенбилеген. Дётмек джезасы къулааныгъан такъдирде, къадыннынъ джаныны якъмайджакъ ве вуджудында из къалдырмайджакъ шекильде япылувы да ифадэ этилген. Шу алда таякъны Ислам кетирмеген, аксине оны енгилетерек, ортадан къалдырмагъа ёнелгендир. Айрыджа, къадынгъа да, къоджасындан шикъетчи олувы алында, хакем ве акимге баш урмакъ, акъкъыны къыдырмакъ имкяныны берген.

- 1 Аллаһкъа къул олмакнынъ шарты бойле бир ахлякъкъа саип олмактыр; къаба-саба, акъсыз, заалым, хасис, эр кеске феналыкъ эткен ... кимселер ялынъыз базы ибадетлерни япмакнен Аллаһ къатында макъбул бир къул оламазлар.
- 2 Бутюн пейгъамберлер умметлерине айны иман эсасларыны кетирген ве теблигъ эткендер. Низам ве ахлякъ саасында исе -принциплер денъишювнен берабер- медени ве ичтимаий шартларгъа коре, шекиллер ве тебдикатлар денъишмекте. Сонъки пейгъамбер Муһаммед Мустафа (с.а.) инсанларнынъ илим ве медениетте энъ илери девирлеринде оларгъа ребер оладжакъ энъ къамил динни кетирген ве теблигъ эткен. Пейгъамберлери кетирген иманны ве низамны денъиштирген я да инкир эткенер ахиретте махкеме оладжакъ ве пейгъамберлери де, олар алейхине шаатлыкъ этеджелкер.

42. Куфюр ёлуна сапып, пейгъамберни динълемегенлер о куню ернинъ тубюне багырлымакъны истерлер ве Аллаһтан ич бир хаберни гизлеп оламазлар.
43. Эй, иман эткенлер! Сиз саргъош олгъанда - не сёйлегенинъзни бильгенге къадар- джюнюп олгъанда- ёлджу олгъан истисна- гъусул эткенге къадар, намазгъа якълашманъ. Эгер хаста олып я да бир ёлджулыкъ узеринде олсанъыз, я да сизден биринъиз аякъ ёлдан кельсе, я да къадынларгъа токъунып да (бу вазиятлерде) сув тапамасанъыз, о заман темиз бир топракънен тейеммум этинъ: юзьлеринъизге ве эллеринъизге сюринъ. Шубесиз, Аллаһ чокъ афу этиджи ве багъышлайдыдыр.¹
44. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерге бакъсана! Сапыкълыкъны сатын алалар ве сизинъ де ёлдан чыкъманъызны истейлер.
45. Аллаһ душманларынъызны сизден даа яхшы билир. Акъикъый бир дост оларакъ Аллаһ етерли. Бир ярдымджи оларакъ да, Аллаһ къафидир.
46. Еудийлерден бир къысмы келимелерни ерлеринден денъиштирилелер, тиллерини майыштырыр, букерек ве динге уджум этерек (Пейгъамберге къаршы): «Эшиттик ве къаршы кельдик», «Динъле, динълемез оладжакъ!», «Рааинаа» дерлер. Эгер олар «Эшиттик, итаат эттик, динъле ве бизни козет», деселер эди, шубесиз, олар ичюн даа хайырлы ве даа догъру оладжакъ эди; факъат куфюрлерни (акъикъатны къабул этмеювлери) себбинен, Аллаһ оларны лянетлегендир. Артыкъ пек аз инанырлар.²
47. Эй, эхл-и китап! Биз бир такъым юзьлерни силип, тюм-тюз этерек, артларына чевирмеден, яхут оларны джума эртеси адамлары киби лянетелемеден эвель (давранаракъ), сизге кельгенлерни догъруламакъ узьре, эндирганимизге (Китапкъа) иман этинъ; Аллаһнынъ эмри мытлакъа ерине келеджек.³

Хатему'ль-энбия (с.а.) исе, бутюн пейгъамберлернинъ лехинде шаатлыкъ этерек, оларны тасдикъ эйлейджек.

Бухарийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) сахаби Ибн Месуддан онгъа Къур'ан окъугъаныны истеген, онынъ: «О санъа эндирильгени алда, мен санъа окъуйдагъыммы?», дегени узерине: «Эбет, оны башкъасындан динълемек ошума кете», буюрган. Ибн Месуд бундан сонърасыны бойле анълата: «Нисаа суресини окъудым. 41-нджи аетке (бу аетке) кельгенде, Ресулуллах (с.а.): «Шимдалик етер», деди, бир де бакътым ки, козьлеринден яшлар акъа.

- 1 Абдест алмакъ ве гъусул япмакъ керек олгъан бир мусульман сув тапалмагъан такъдирде, топракъ ве ер юзи джынандан бир шейнен тейеммум этер. Тейеммум эм абдест, эм де гъусул ерине кечер. Айрыджа, сувны къуланмагъа мани олгъан хасталыкъ, къоркъу, сувнынъ узакъта оувы киби бази узюрли вазиятлерде де тейеммумни джаиз япар.
- 2 Еудийлер Аллаһнынъ оларгъа ёлагъан китапнынъ келиме ве джумелерининъ ерлерини денъиштирген, маналарын бозган, акъикъятларны ве бу арада Аз. Пейгъамбернинъ келеджегини муждееген къыссыларны гизлеген, бозган ве инкяр эткен эдилер. Ресулуллахнынъ заманында да ильк анда фено макъсатларыны белли этмейджек сёзлер къуланаракъ, оны тахъбир ве кинлерини татмин этмек ёлуна кирьген эдилер. Меселя, «Рааинаа» келимеси «Бизни козет» манасына келе, «айн»нынъ кесиреси бираз узатылып сёйлесе, «Рааинаа: бизим чобанымыз» манасыны бере. Иште, бунга беъзеген сёз оюндарынен, акъылларына коре, Пейгъамберни акъаретлей эдилер. Ает оларнынъ оюндарыны бозмакъта ве акъларында хайырлы оладжакъ ёлны косьтермекте.
- 3 Аеттеки «себт» – еудийлерге коре, мукъаддес олгъан джумаэртеси кунюдир. Джумаэртеси адам-

48. Аллаһ озюне ортакъ къошулувыны асла багъышламаз; бундан башкъасыны, (гунахларны) истеген кимсеси ичюн багъышлар. Аллаһкъа ортакъ къошкъан кимсе буюк бир гунах (иле) ифтира эткен олуур.
49. Озьлерини темизге чыкъаргъанларгъа не дерсинь! Ёкъ, Аллаһ тилегенини темизге чыкъарыр ве ич кимсе къыл къадар акъсызлыкъ корьмес.
50. Бакъ, насыл да Аллаһ узерине ялан уйдуралар; ачыкътан-ачыкъ бир гунах оларакъ бу (оларгъа) етерли!
51. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерни корьмединьми? Путларгъа ве батылгъа (танърыларгъа) иман этелер, сонъра да къяфирлер ичюн: «Булар Аллаһкъа иман эткенлерден даа догъру ёлдадыр», демектелер!¹
52. Булар – Аллаһнынъ лянетлеген кимселеридир; Аллаһ рахметинден узакълаштыргъан (лянетли) кимселерине акъикъый бир ярдымджы тапалмазсынъ.
53. Ёкъса, оларнынъ мульктен (укюмранлыкътан) бир насиплери бармы? Ойле олса эди, инсанларгъа чегирдек филиси (къадар бир шей биле) бермез эдилер.
54. Ёкъса, олар Аллаһнынъ лютфинден берген шейлер ичюн инсанларга асед этелерми? Ойле исе, Ибрахим союна Китапны ве икметни бердик ве оларгъа буюк бир укюмранлыкъ бахш эттик.
55. Олардан бир къысмы Ибрахимге инанды, кимиси де ондан юзь чевирди; (оларгъа) къавурыджы бир атеш оларакъ джеэннем етерди.
56. Шубесиз, аетлеримизни инкъяр эткенлерни, кунь келеджек, бир атешке сокъаджакъмыз; оларнынъ терилери пишип, адждажы дуймаз алгъа кельгенинен, терилерини башкъа терилернен денъиштирirmиз ки, адждажыны дуйсынлар! Аллаһ даима усьтюн ве хахимдир.
57. Инанып, яхшы ишлер япкъанларны да, ичинде эбедисен къалмакъ узьре киреджек, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге сокъаджакъмыз. О ерде олар ичюн тер-темиз чифтлер бар ве оларны къою (татаы) бир кольгеге къоярмыз.²
58. Аллаһ сизге, мытлакъа эманетлерни лййыкъ олгъанларгъа берювинъизни ве инсанлар арасында укюм эткен вакътынъызда, адалетнен укюм этювинъизни эмир эте. Аллаһ сизге не къадар гузель огютлер бермекте! Шубесиз, Аллаһ эр шейни эшитиджи, эр шейни корюджидир.³

лары – керекли олгъаны алда, джумаэртеси кунюне сайгъы косьтермеген, бу ве бунъа ошагъан гунахларыннан толайы, лянетленген базы судийлердир.

- 1 Эхл-и китаптан Каа'б б. эль-Эшреф Мединеден Меккеге келе, мушриклерни Аз. Пейгъамбер ве мусульманлар алейхине провакция япаракъ, берабер корюшмеге чагъыра. Бу арада мушриклер: «Бизим динимиз хакъмы, ёкъса, Мухаммеднинъ диними, ангимиз догъру ёлдамыз?», деп сорайлар ве: «Сиз догъру ёлдасынъыз», джевабыны алалар. Юкъарыдаки ает бу адисе узерине назиль олгъан.
- 2 Бу ерге къадар маналарыны бердигимиз 13 ает мушрик, путперест, эхл-и китап... къяфирлернинъ психологияларыны таали этерек, давранышларынынъ себеблерини ве акъибетлерини ачыкъ бир шекильде ортагъа къоя ве му'минлернинъ ибрет алуварыны истей.
- 3 Аетнинъ эманет ве адалетке риает эмири эбедий ве муим бир дестюр олмакънен, гузель бир на-

59. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ. Пейгъамберге ве сизден олгъан уульэмирге (идареджилерге) де итаат этинъ. Эгер бир хусуста анълашмазлыкькъа тюшсенъиз -Аллаһкъа ве ахиретке акьикъатен инансанъыз- оны Аллаһкъа ве Ресулгъа алып барынъ (оларнынъ талиматына коре аь этинъ); бу, эм хайырлы, эм де нетидже нокътаи назарындан даа гузель.
60. Сангъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге инангъанларыны илери сюрьгенлерни корьмедингъми? Тагъуткъа инанмамалары оларгъа эмир олунгъаны алда, Тагъутнынъ огюнде муакемелешмек истейлер. Албуки, шейтан оларны темелли саптырмакъ истей.¹
61. Оларгъа: Аллаһнынъ эндиргенине (Китапкъа) ве Ресулгъа келинъ (оларгъа баш урайыкъ), денильген вакъытта мунафыкъларнынъ сенден яхшыджа узакълашкъанларыны корерсинъ.
62. Эллеринен япкъанлары себебинден, башларына бир фелякет кельгенинен, аман биз ялынъыз эйилик этмек ве узлаштырмакъ истедик, дие емин этерек, сангъа насыл келирлер!
63. Олар, Аллаһ къальплериндекини бильген кимселеридир; оларгъа итибар этме, озьлерине огют бер ве оларгъа озьлери акькъында тесирли сёз сёйас.
64. Биз эр бир пейгъамберни -Аллаһнынъ изнинен- анджакъ озюне итаат этилюви ичюн ёлладыкъ. Эгер олар озьлерине зулум эткен вакъытларында сангъа кельселер де, Аллаһтан багъышланмакъны тилеселер, Ресул да олар ичюн истигъфар этсе эди, Аллаһны зиядесинен афу этиджи, имаеджи булуур эдилер.
65. Ёкъ, Раббинъе ант олсун ки, араларында чыкъкъан анълашмазлыкькъ хусусында сени хахим эттик, сонгъра да берген укмингъден ичлеринде ич бир сыкъынты дуймайып, (оны) там манасынен къабул этмегендже, иман этмезлер.²

зий себеби бар: Аз. Пейгъамбер (с.а.) Меккени фетх эткенинен, Кябеге бакькъан Осман б. Тааха къапыны килитлеген, Кябенинъ узерине чыкъкъан ве анахтарны бермекни ред этерек: «Сенинъ пейгъамбер олгъанынынъ билъсе эдим, оны берир эдим», деген. Аз. Али анахтарны зорлап ондан ала, къапуны ача, Аз. Пейгъамбер ичери кирип, эки рекят намаз къыла, чыкъкъанынен, эмджели Аббас анахтарны ве шерфли бир вазифе олгъан незаретчиликни озюне берилювини истей. Иште, бу мунасететнен юкьарыдаки ает назиль ола. Эфендимиз Аз. Алиге «анахтарны эски вазифелиге бермесини ве ондан афу истемесини» эмир эте. Бу вакъиа Осман б. Таалханынъ да мусульман олувына себеп ола.

- 1 Бундан эвельки ает мусульманларнынъ билъги ве укюм менбаларыны сыралагъан, сонгърадан «Китап, Суннет, Иджма ве Къыяс» шекалинде менбаларнынъ темелини берген, анълашмазлыкькъ чыкъса, аь этилювининъ, бу менбаларгъа баш уруларакъ, аранылувыны эмир эткен эди. Бунга бакьсамадан, бир мунафыкънынъ душманына: «Ресулуллах ерине Каа'б б. аль-Эшрефке баш урайыкъ», деюви бу аетнинъ назиль олмасына себеп ола, ает эр ерде ве эр заман орнеги булунгъан мунафыкъларнынъ юзь перделерини йырткъандыр.

Тагъут - Хакъны таньмайып, акьыладан азгъан ве сапыкъ эр бир адамгъа ве кучьке берильген аддыр. Шейтангъа да бу себептен таагъут денильген. Бу ве бундан сонъки беш аетнинъ юкьарыда зикр этильген назиль олув себеби бу келименинъ манасына анълатууда яраьымджи олуур.

- 2 Иман къуруу бир сёзден ибарет дегиль; гонгююдден багъланмакъ, инанмакъ ве къабул этмектир. Эм «Аллаһ ве Ресулуна инандым» деп, эм де укюмлерине разы олмамакъ – типик мунафыкълыкькъ аляметидир. «Шерият кескен пармакъ агьырмаз» денильген; агьырмаз, чюнки, му'миннинъ юрегинде о агьрыны унуттырадджакъ къадар бир буюк иман бардыр.

66. Эгер оларга озюнъизни ольдюринъиз я да юрталарыңыздан чыккыңыз, дие эмир эткен олса эдик, араларындан пек азы истисна, буны япмаз эдилер. Эгер озълерине берилген огутни ерине кетирселер эди, олар ичюн эм даа хайыры, эм де (иманларыны) даа пекиштириджи олур эди.
67. О вакыт, эльбетте озълерине нездимизден буюк мукафат берир эдик.
68. Ве оларны дос-догъру бир ёлга къавуштырыр эдик.¹
69. Ким Аллаһкъа ве Ресулына итаат этсе, иште, олар Аллаһнынъ озълерине лют-флерде булунган пейгъамберлер, сыддыкълар, шейтлер ве салих кишилернен берабердир. Булар не гузель аркъадаштыр!
70. Бу лютф Аллаһтандыр. Билиджи оларакъ Аллаһ етерли.
71. Эй, иман эткенлер! Тедбиринъизни алынгъ; болюк-болюк дженкке чыккынгъ, яхут (керек олганда) топтан дженклешинъ.²
72. Аранызда базылары бар ки (джихад меселсинде) пек агъырдан къыбыр-дарлар. Эгер сизге бир феякет кельсе: «Аллаһ манъа лютф этти де, оларнен берабер дегиль эдим», дер.³
73. Эгер Аллаһтан сизге бир лютф кельсе -санки сизнен онынъ арасында (захирий) бир достлукъ ёкъ кийби- «Кешке оларнен берабер олса эдим де, мен де буюк бир мувафакъиет къазансам эди!», дер.
74. О алда, дюнья аятыны ахирет къаршылыгында саткъанлар, Аллаһ ёлунда дженклешинлер. Ким Аллаһ ёлунда дженклешир де, ольдюрюлир я да гъалип келир исе, биз онъа якъында буюк бир мукафат береджекмиз.
75. Сизге не олды да, Аллаһ ёлунда ве: «Раббимиз! Бизни, халкъы залым бу ше-эрдэн чыкътар, бизге тарафындан бир саип ёлла, бизге къатындыан бир ярдымджы ёлла!», деген заваллы эркеклер, къадынлар ве балалар огърунда дженклешмейсинъиз!⁴

1 Аз. Айшенинъ анълаткъанына коре, бириси Ресудуллахкъа келип, бойле деген эди: «Эй, Аллаһнынъ Ресулы! Сени озюмден, бала-чагъамдан даа зияде седем. Эвимде олганда хатырлагъанымнен, сабыр эталмайым, аман келип сени корем. Меним ве сенинъ оладжегимизни тюшонгенимнен, анъладым ки, сен дженнетке кирьген вакътыгъда, пейгъамберлернен берабер, юдже макъамларга чыкъарыладжакъсынъ, мен исе, дженнетке кирьсем биле, заньма коре, сени коралмайджам!». Аз. Пейгъамбер бу самимий кедерленювге джевап бермеген, беклеген. Шу ает назиль олды:

2 Барышыкъ ичинде яшамакъ аруз этилар бир шей олмакнен берабер, тарих боюнда девамлы керчеклешкени корюльмеген. Узун теджрибелерден сонъ, сулах, аят ве тертип истегенлернинъ анджакъ дженкке азыр олмакнен буны эльде эте биледжеклери анълашылган. «Азыр ол дженкке» эгер истер исенъ сулах-и салих», денильген. Ислам динге уйгъун мудафаа ичюн ер юзюнден зулумны, бакъсындажылыкъны ортадан къалдырмакъ, акъикый дин ве видажан урриетини темин этмек ичюн дженкке изин берген, мусульманларны джихадга чагъырган. Мусульманларнынъ вазифеси – эр вакыт дженкке азыр олмакъ, факъат акълы себеп олмагъандже, оны япмамакъ, азырыкънен сулахны теминлемектир.

3 Бу ерде «агъырдан къыбырдарлар» денильген кимселер чешит баанелернен дженкке къатылмакъ истемеген, къатылганлары да мани олмагъа арекет эткен мунафыкълардыр.

4 Меккенинъ фетхинден эвель о ерде къалып, Мединеге кочалмаган мусульманлар залым, мушрик меккелилерден буюк эскенджелер корьген, джефалар чеккен ве Аллаһкъа ялвараракъ, Ондан ярдымджы ёлланьамасыны тилеген эдилер. Ает бунъа ишарет этмекнен берабер, дюньянынъ не ерин-

76. Иман эткенлер Аллаһ ёлунда дженкеширлер, инанмагъанлар исе, тагъут (янълыш давалар ве шейтан) ёлунда дженкеширлер. О алда шейтаннынъ достларына къаршы дженкешинъ; шубе ёкъ ки, шейтаннынъ къургъан тер-тиби зайыфтыр.
77. Оларгъа эллеринъизни дженктен чекинъ, намазны къылынъ ве зекятны беринъ, денилген кимселерни коръмединъми? Сонъра оларгъа дженк фарз къылынъгъанынен, араларындан бир топу аман Аллаһтан къоркъкъан киби, атта даа зияде бир къоркъунен, инсанлардан къоркъмагъа башладылар да: «Раб-бимиз! Дженкни бизге ничюн яздынъ! Бизни якъын бир вакъыткъа къадар кечиктирсенъ (даа бир муддет дженкни фарз къыламасанъ) олмаз эдими?», дедилер. Оларгъа де ки: «Дюнъя менфааты муим дегиль, Аллаһтан коркъкъанлар ичюн ахирет даа хайырлыдыр ве сизге къыл къадар акъсызлыкъ этиль-мез».
78. Не ерде олсанъыз олунъ, олюм сизге етишир; сарп ве сагълам къалелерде олсанъыз биле! Озьлерине бир яхшылыкъ токъунса «Бу Аллаһтан» дерлер; башларына бир яманлыкъ кельгенде де, «Бу сенден», дерлер. «Эписи Аллаһтандыр», дс. Бу адамларгъа не ола ки, бир тюрлю лаф анъламайлар!
79. Санъа кельген яхшылыкъ Аллаһтандыр. Башынъа кельген феналыкъ исе, нефсинъдендир. Сени инсанларгъа эльчи ёлладыкъ; шаат оларакъ да Аллаһ етерли.¹
80. Ким Ресулгъа итаат этсе, Аллаһкъа итаат эткен олур. юзь чевиргенге кельгенде, сени оларнынъ башына бекчи ёлламадыкъ!
81. «Баш усътюне» дерлер, амма янынъдан айырылгъаннен, олардан бир къысмы сенинъ дигенинъден башкъасыны гизлиден къурар. Аллаһ да оларнынъ гизли къургъанларыны язар. Сен оларгъа итибар этме ве Аллаһкъа таян; санъа векиль оларакъ Аллаһ къяфидир.²
82. Аля Къур'ан узеринде кереги киби тюшонмейджеклерми? Эгер о Аллаһтан

де олса олсун, зулум ве акъсызлыкъкъа огърагъан чаресизлерге мусульманларнынъ ярдым этювлерини ве керек олса, олар огърунда дженкешовлерини истемекте.

1 Бу эки ает бирликте дегерлендирильгенде, Исламнынъ хайыр, шерр, къаза ве такъдир (къадер) мевзуларындаки инанч ве тюшонджелине вышыкъ туткъаны корюлир. Инсанлар умумиетле эльде эткен мувафакъителерни ве эйи нетиджелерни озьлерине (я да инангъанлар Аллаһкъа) мал этерлер. Фелякет, яманлыкъ ве мувафакъитсизликлерни юклемеге бирисини къыдырырлар; озьлерини къыйнамакъ ве къабаатламакътан къачынырлар. Алубки, эр шейни яраткъан Аллаһтыр; эр шей Онынъ такъдири ве къудрети иле бар олур. Анджакъ, Аллаһ ич бир кимсе ичюн догърудан-догъругъа фелякет ве яманлыкъкъа разылыкъ косьтермез; къул ишлеген эр гунах, къабаат ве яманлыкъта шахсен озь ирадеси девреге кирер ве Аллаһ къулыны ойле истегени ичюн, ирадесини о ёлда сарф эткени ичюн, ойле яратыр. Бу алда къул къасиптир; хакъ этер, мурат этер, Аллаһ халикътир; къулы ирадесине коре яратыр.

2 Инангъанлары алда, ойле корюнген мунафыкълар Ресулуллахнынъ узуринда олгъанда, о не айтса, къабул эте ве итааткъяр корюне; узуриндан чыкъып, озь башларына къалгъанда, аальхусус, геджелери гизли планлар ве тузакълар азырлай эдилер.

- башкъасы тарафындан кельген олса эди, онда бир чокъ уйгъунсызлыкъ тапар эдилер.¹
83. Оларгъа ишанч я да къоркъугъа даир бир хабер кельгенинен, аман оны яярлар; албуки, оны Ресулгъа я да араларында ребер кимселерге алып барсаалар эди, оларнынъ арасындан ишининъ ич юзюни анълагъанлар онынъ не олгъаныны билер эдилер. Аллаһнынъ сизге лютфи ве рахмети олмаса эди, пек азынъыз истисна, шейтангъа уйып кетер эдинъыз.
84. Артыкъ Аллаһ ёлунда дженклешюв. Сен озюнден башкъасы (себеби иле) месуль тутулмазсынъ. Му'минлерни де тешвикъ эт. Бельки, Аллаһ къафирлернинъ кучюни эксильтир (кучьлеринен сизге зарар берювлерининъ огюни алыр). Аллаһнынъ кучю даа четин ве джезасы даа шиддетлидир.
85. Ким яхшы бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да о иштен бир насиби олур. Ким яман бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да ондан бир пайы олур. Аллаһ эр шейнинъ къаршылыгъыны бериджидир.²
86. Бир селям иле селямангъан вакътынъызда, сиз де ондан даа гузели иле селялашынъ; яхут айнысынен къаршылыкъ беринъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейнинъ эсабыны арайыджыдыр.³
87. Аллаһ -ки ондан башкъа ич бир тангъры ёкътыр- эльбетте, сизни къыямет куню топлайджакъ, бунда асла шубе ёкътыр. Сёз нокътаи назарындан Аллаһтан даа догъру ким бар!
88. Сизге не олда да, мунафыкълар акъкъында эки топкъа айырылдынъыз? Албуки, Аллаһ оларны, кенди япкъанлары себебинден, баш ашагъы этти (куфюрлерине дёндюрди). Аллаһнынъ саптыргъаныны догъру ёгъа кетирмек истейсинъизми? Аллаһнынъ саптыргъан кимсеси ичюг асла (догъругъа) ёл тапалмазсынъ.⁴
89. Сизинъ де, озьлери киби, инкъяр этивинъизни истедилер ки, оларнен бир

1 Къур'ан-ы Керим эм ифаде нокътаи назарындан, эм мана ве укум нокътаи назарындан, бир бутюклик арз этмекте. Инсанларнынъ сёйлеген сёзлери, гузеллик ве тертип нокътаи назарындан, даима бир чешит олмаз. Язгъаннынъ ве сёйлегеннинъ ичинде олгъан вазият ве шартларгъа коре денъишир. Къур'аннынъ ифаде ве услуби исе, баштан сонъундаже мисальсиз бир гузеллик ве тертип ичиндедир. Бу сёзлер къаврагъан мана, укум ве хаберлер де, яратылышындан эбедиятке къадар аля эр шейге мунасебетте олгъаны алда, там бир уйгъунлыкъ, бутюклик, сихатлик ве уймакъ истемекте. Ялынъыз буларны тюшонмек ве тасдикъ этмек биле, Къур'ан-ы Керимнинъ инсан эсери олмагъаныны, Аллаһтан кельгенини анъламакъ ичюг стеридир.

2 Джемият аяты бир чокъ алда вастаджылыкъны талап этер. Озюнден вастаджы олуды истенильген кимсе неге вастаджы олгъанына дикъкъат этмеге меджбурдыр; чюнки, нетиджеден онынъ да, гунах-савап, файда-зарар нокътаи назарындан, пайы оладжакъ.

3 Селям мусульманлар арасында севги ве барышны темин эткен, межджут севги ве самимиятни арттыргъан гузель бир вастадыр.

Селямны берген, севги ве яхшы ниетини ифаде этиювде биринджи олгъанындан, селямны алгъан да, бир-эки келиме зиядесинен джевап беререк, бу гузель давранышкъа къаршылыкъ бермелидир.

4 Аллаһ пейгъамберлер ве китаплар ёлааракъ, инсанларнынъ акъыл ве ираделерине ярымдажы олгъан, оларгъа хидаятни, ёларнынъ энъ догърусыны косьтерген, онъа давет эткен. Бутюг буларгъа рагъмен, акъылы терс чалыштыргъан ве сапыкъ ёларгъа ирадесинен ёнелген кимселернинъ

оласынъыз. О алда Аллаһ ёлунда кочъ эткенге къадар, олардан ич бирини дост тутманъ. Эгер юзъ чевирселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ ве ич бирини дост ве ярдымджы эдинмень.

90. Анджакъ оларнен аранъызда анълашув олган бир топлумгъа сыгъынганлар яхут не сизнен, не де озъ топлумларынен дженкleshен (истмегенлернинъ) тен юреклери сыкъыларакъ, сизге кельгенлер истисна. Аллаһ истесе эди, оларны башынъызгъа беля этер эди де, сизнен дженкleshир эдилер. Артыкъ олар сизни быракъып, бир тарафкъа чекилir де, сизнен дженкleshмезлер ве сизге барыш теклиф этселер, бу вазиятте Аллаһ сизге оларнынъ алейхинде бир ёлгъа кирьмек аккъы бермегендир.
91. Эм сизден, эм де озъ топлумларындан эмин олмакъ истеген башкъаларыны да, тападжакъсынъыз. Булар эр не заман фитнеге алып барыласалар, онъа баш ашагъы даларлар (далдырылырлар). Эгер сизден узакъ турмасалар, сулх теклиф этмеселер ве эллерини чекмеселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ. Иште, олар узерине сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ изин бердик.¹
92. Янъышлыкънен олуви истисна, бир му'миннинъ бир му'минни ольдюрмеге аккъы оламаз. Янъышлыкънен бир му'минни ольдюрген кимсенинъ, му'мин бир къул азат этюви ве ольгеннинъ аилесине теслим этиледжек бир акъ берюви керек. Мегер ки, олюнинъ аилеси о акъны багъышлааса. (Бу такъдирде диет бермез). Эгер ольдюрильген му'мин олгъаны алда, сизге душман олган бир топлумдан исе, му'мин бир къул азат этюви лязим. Эгер озълеринен аранъызда анълашув олган бир топлумдан исе, аилесине теслим этиледжек бир диет ве бир му'мин къулны азат этмек керек. Буларны тапалмагъан кимсенинъ Аллаһ тарафындан тевбесининъ къабулы ичюн эки ай бир-бири артындан ораза тутуву лязим. Аллаһ эр шейни билиджидир, икмет саибидир.
93. Ким бир му'минни къастован ольдюрсе, джезасы – ичинде эбедисен къаладжакъ джеэннемдир. Аллаһ онъа гъадап эткен, оны лянетлеген ве онынъ ичюн буюк бир азап азырлагъандыр.²

сапуларына да изин берген, ираделерине уйгун нетиджени яраткъан. Аллаһнынъ саптырувы бу манададыр ве бу къадар инаетке рагъмен, сапкъанларны кимсе ёлгъа кетиралмаз.

- 1 Бу аетлерде баас мевзусы олган къяфирлер Мединеден тыштаки мунафыкълардыр. Буларнынъ бир къысмы Меккеде къалгъан, иджрет этмеген ве мушриклернен ишбирлиги якъан эдилер; булар мусульманларнынъ душманы олганлары ве оларгъа къаршы дженкleshкенери ичюн, олган ерлеринде ёкъ этиледжек эдилер. Бир къысмы мусульманларнен араларында уджум этмемезлик анълашуву олган топлумларгъа сыгъынганлар, дигер бир къысмы да, эм мусульманларнен, эм де озъ топлумларынен дженкleshмек истемейип, тарафсызлыкъны макъбул корьгенлер ве мусульманларнен сулх япмагъа, яхшы кезиновге мейлилик косттерген эдилер. Бу сонъки эки къысым озъ алларына быракъыладжакъ, оларнен дженкleshилъмейджек.
- 2 Ислам джеза укьукъуна коре, бир мусульманны акъсыз ерде ве билерек ольдюрген кимсенинъ джезасы къасастыр, яни олюм джезасыдыр. Буны афу этмек аккъы ялынъыз ольдюрильгеннинъ аилесине аиттир; олар истесе, къасас ерине диет (акъ) талап этерлер, ве истеселер, эр акисини де багъышларлар. Бу такъдирде, девлетнинъ тазир ёдунен -даа енгиль бир шекильде- джезаландырувгъа аккъы бар. Къасаснен багъы ает 2-нджи суредде (178-179) кечти. Бу ердеси ает исе, маневий ве ухревий джезаны анълатмакъта. Бир му'минни янъышлыкънен, меселя, ав айваны зан этерек я да

94. Эй, иман эткенлер! Аллаһ ёлунда дженкке чыккыбан вакътынъызда яхшы анълап динълень. Сизге селям бергенге, дюнья аятынынъ кечиджи менфаатына козь тикерек: «Сен му'мин дегильсинъ», демень. Чюнки, Аллаһнынъ къатында эсапсыз гъаниметлер бар. Эвельден сиз де бойле экенде, Аллаһ сизге лютф этти; о алда яхшы анълап динълень. Шубесиз, Аллаһ бутюн япкъанларынынъыздан хабердардыр.¹
95. Му'минлерден -узюрилерден гъайры- отургъанларнен маллары ве джанларынен Аллаһ ёлунда джихад эткенлер бир олмаз. Аллаһ маллары ве джанларынен джихад эткенлерни, дереджеси ноъктаи назарындан, отургъанлардан устыюн этти. Герчи Аллаһ эписине де гузелик (дженнет) ваде эткендир; амма муджахидлерни отургъанлардан чокъ буюк бир эджирнен устыюн эткен.
96. Озюнден дереджелер, багъышлама ве рахмет бергендир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
97. Озьлерине языкъ эткен кимселерге мелеклер джанларыны алгъанда: «Не иште эдинъиз!», дедилер. Олар: «Биз ер юзюнде чаресиз эдик», дие джевап бердилер. Мелеклер де: «Аллаһнынъ ери кениш дегиль эдими? Иджрет этсенъиз эди, я!» дедилер. Иште, оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир; о ер не фена бир барыладжакъ ер.
98. Эркеклер, къадынлар ве балалардан (акъикъатен) аджиз олуп, ич бир чареге кучю етмегенлер, ич бир ёл тапаламагъанлар истиснадыр.
99. Иште, оларны, белъки, Аллаһ афу этер; Аллаһ чокъ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.
100. Аллаһ ёлунда иджрет эткен кимсе ер юзюнде бараджакъ бир чокъ гузель ер ве боллукъ (кимян) тапар. Ким Аллаһ ве Ресулы огърунда иджрет этерек, эвинден чыкъса, сонъ озюне олюм етишсе, артыкъ онынъ мукъяфаты Аллаһтандыр. Аллаһ да чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.²

дженкчи душман санаракъ... ольдюрген кимсенинъ де маддий ве маневий джезалары бар; бу джезалар олю менсюп олгъан топлумгъа коре деньшир. Олюнинъ аилеси мусульман исе, ольдюргенге эки джеза берилер: 1. Олюнинъ аилесине береджек диет; бу да юз деве я да буннынъ башкъа маллардан къаршылыгъы къадар бир вергидир. Диетни ольдюргеннинъ аилеси одер, оларнынъ кучю етмесе, девлетке мураджаат этер, малиенинъ одемесини талап этерлер. 2. Янълышлыкънен олса да, бир инсанни гъайып эткени ичюн, бир му'мин къулни урриетке къавуштырмакъ суретинен, топлумгъа иляве этеджек урь бир аяттыр. Къул азат этмеге кучю етмегенлер исе, эки ай бир-бири артындан ораза тутарлар. Олюнинъ аилеси мусульманларгъа душман бир топлум исе, оларгъа мал беререк, къуветлендирмек мусульманларнынъ алейхине оладжагъы ичюн, акъ оденмес.

- 1 Бир уджюм сырасында душман больгесинде булунгъан бир адам: «Ляя иляаһе илааллааһ Мухаммедун Ресуулулааһ», деп мусульманларгъа селям бергени алда, Усааме б. Зейд тарафындан -къоркъудан бойле япты белалле- къатъ этильген ве сюрюси запт этильген эди. Уджюм дёнюви, вакъиа Ресуулаахкъа хабер берильгенинен, о чокъ кедерленген, иддетленген ве: «Юрегини ярып бакътынъыз да, къоркъудан олгенини анъладынъызмы!» дие серт джевап берген эди. Усааменинъ пешман олуву ве яваруву узерине Аз. Пейгъамбер онынъ ичюн истигъфар эткен, Усаамеге бир къул азат этювини эмир эткен.
- 2 Мединеде иджреттен эвель мусульманлар буюк азаплар, эскенджелер ве сыкъынтылар чеккен, бу себепнен бир къысмы Хабешистангъа кочкён эдилер. Милядий 622 сенеси Аз. Пейгъамбер ве асхабы Мединеге кочтилер. Аллаһ ве Ресулы огъруна эр шейлерини кериде къаадырдылар, Медине-

101. Ер юзюнде сеферге чыккыбан вакътынъызда кяфирлернинъ сизге феналыкъ этювлеринден сакъынсанъыз, намазны кысалтувынъызда сизге бир гунах ёкътыр. Шубесиз, кяфирлер сизинъ ачыкътан-ачыкъ душманынъыздыр.
102. Сен де араларында булунып, оларгъа намаз кылдыргъан вакътынъда, олардан бир кысымы сеннен берабер намазгъа турсынлар, сияларыны (янларына) алсынлар, бойледже, (намазны кылып) седжде эткенлеринде, (дигерлери) артынъызда олсунлар. Сонъра аля намазыны кылмагъан (о) дигер группа келип, сеннен берабер намазларыны кылысын. Ве олар да мукъайтылыкъ тедебирлерини ве сияларыны алсынлар. О кяфирлер истерлер ки, сиз сияларынъыздан ве эшьянъыздан гъафия олсанъыз да, устыюнъизге бирден бастырсалар. Эгер сизге ягъмурдан бир эзиег олур яхут хаста олсанъыз, сияларынъызны быракъувынъызда сизге гунах ёкътыр. Кене де тедебиринъизни алынъ. Шубесиз, Аллах кяфирлер ичюн алчалтыджи бир азап азырлагъан дыр.
103. Намазны битирген сонъ да, аякъ усътюнде, отургъан алда ве янбаш узеринде ятаракъ (даима) Аллахны анъынъ. Узургъа къавушкъанынъызнен де, намазны дос-догъру кылынъ; чюнки, намаз му'минлер узерине вакъытлары белли бир фарздыр.¹

де яп-янъы бир топлум ве девлет тешиклъ этилер. О андан итибарен куфюр ве ширк укюм сюрген ерлерден Мединеге иджрет фарз олды; акъикъатен чаресиз, кучъсюз ве билгисиз олгъанлардан гъайры, къалгъан эр бир мусульман иджрет иле мукеллеф этилды. Кочюв имкянлары олгъаны алда, иманларыны къуртармагъа ве Ислам девлетини къуветсиздирмеге чапмайып, эвини-баркъыны, юртуну, къадынынъ, достуну, мал ве мулкюни къыймагъанларнынъ ве чаресизлик манасынен вазиегте идаре эткенлерининъ фаджиалы акъибетини ает тасвир этметке. Булардан сонъ сырасынен керчектен аджиз олгъанлар, иджретке тешеббюс этип де, Мединеге барамайып, ёлда ольгенер ве иджрет юртуна къавушкъанлар келир. Бухарий ривает эткен бир хадиске коре, Мекке фетхинден сонъ иджрет этюв меджбурieti ортадан къалдырылгъан. Анджакъ ает, шартлар авдет этсе, иджрет этюв меджбурietининъ де авдет этедегине ишареттир.

- 1 Бу учъ ает ёдджулыкъта ве телюкели вазиегтерде намазнынъ насыл кылынувыны анълата. Суннет ве тедебикъаттан анълашылгъанына коре, ёдджулыкъ алында дёрт рекъятлы намазларны кыскъартып, эки рекъат кылаынувы ичюн душман телюкеси шарт дегиль. Сексен иле докъсан километраик бир месафени кечмек узьре, ёлгъа чыккыбан эр бир мусульман бу изинден файдаланыр. Душман я да белкенильген телюке къаршысында кылынлгъан фарз намазнынъ аетте эки рекъат оларакъ тариф этилюви ордуннынъ айны вакъытта сеферий олувындандыр. Бу вазиегте джемаатнен намазнынъ насыл кылынувы мевзусында эки чешит тадебикъат бар. Ханефийлерге коре, бириклернинъ бир кысымы душман къаршысында тургъанда, дигер кысымы келип, имамнынъ артында намазгъа турар, биринджи рекъат тамам олгъанынен, ерлерине барырлар экинджи кысым келир ве имамнен бир рекъат да олар кылар, бирниджилернен ер дениширлер. Бу сырада имамнынъ намазы тамамланыр. Булар имамнынъ артында тургъан киби (окъумадан) намазларыны тамамаар ве ерлерине барырлар. Дигер кысым исе, келерек я да ерлеринде -къалгъан рекъатны кылыгъаны киби- окъуяракъ, намазларыны тамамаарлар. Шафий ве Мааликийлерге коре, биринджи группа имамнен ильк рекъатны кылыгъанынен, имам экинджи рекъатнынъ кыямында беклер, булар намазларыны тамамаар, ерлерине кетерлер ве экинджи группа келир, имамнен бир рекъат кылар, имам сонъ отурышта оларны беклер, къалкъып бир рекъат даа кыларлар ве имамнен берабер селям берирлер.

Намаз энъ буюк зикрدير. Аллахны анъув шекиллеринден энъ мукеммелидир. Акълы эткен кимсе ичюн оны терк этмекнинъ аман ич бир узюри ёкъ. Тарлыкъ вакъытларында рухсетлер ве къолайлыкълар бар. Кенишлик ве узур заманларында исе, вакъыт ве эркъанына риает этювнен там оларакъ

104. О (душман) топлудукъны такъип этювде тенбеллик косътермень. Эгер сиз азап чекмекте исенъиз, олар да сизинъ чеккенинъиз киби азап чекмектелер. Бунынъ усътюне сиз Аллаһтан оларнынъ умют этмеген шейлерни умют этесинъиз. Аллаһ илим ве икмет саибидир.
105. Аллаһ санъа косътерген шекильде инсанлар арасында укюм этерсинъ деп, санъа Китапны хакъ иле эндирдик; хаинлер тарафындан олма!
106. Ве Аллаһтан магъфирет исте, чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, зиядесинен мерхаметлидир.
107. Озьлерине хиянет эткенлерни къорчалама; чюнки, Аллаһ хаинликни меслек эткен гунахкъарларны севмез.
108. Инсанлардан гизлер де, Аллаһтан гизлемезлер. Албуки, геджелейин Онынъ разы олмагъан сёзюни тизгенде, О, оларнен берабер эди. Аллаһ япкъанларыны къушатыдыджыр (Онынъ ильминден ич бир шейни гизлеп оалмазлар).
109. Айды, сиз дюнья аятында оларгъа тарафдар олып къорчаладынъыз, я къыямет куню Аллаһкъа нисбетен оларны ким къорчалайджакъ. Яхут оларгъа ким векиль оладжакъ?
110. Ким бир феналькъ япар яхут нефсине зулум этер де, сонъ Аллаһтан магъфирет истер исс, Аллаһны чокъ багъышлайыджы ве мерхаметли буладжакъ.
111. Ким бир гунах къазанса, оны анджкъ озъ зарарына къазангъан олур. Аллаһ эр шейни билиджибир, буюк икмет саибидир.
112. Ким къастан я да къастсыз бир гунах къазаныр да, сонъ оны бир къабаатсызнынъ усътюне атса, мытлакъа, буюк бир ифтира ве ачыкътан-ачыкъ бир гунах къазаныр.
113. Аллаһнынъ санъа лютфи ве мерхамети олмаса эди, олардан бир топу сени саптырмагъа азырлангъан эди. Олар ялынъыз озълерини саптырырлар, санъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ санъа Китапны ве икметни эндирген ве санъа бильмегенинъни огреткендир. Аллаһнынъ лютфи санъа керчектен буюк олгандыр.¹
114. Оларнынъ фысылдашуварынынъ бир чокъунда хайыр ёкътыр. Анджакъ бир садакъа яхут бир эйилик, яхут да инсанларнынъ арасыны тюзельтмек истеген(нинъ фысылдашуву) истисна. Ким Аллаһнынъ ризасыны эльде этмек ичюн буны япса, биз онъа якъында буюк бир мукъяфат береджекмиз.

къылынъыр. Аллаһны анъмакъ ялынъыз намазгъа аит олмамалы, мусульман эр анги алында Аллаһны анъмакътан гъафил олмамалы.

1 Бу аетлернинъ ибрет бериджи бир келиш себеби бар. Мединелилерден Зафер огъуалларындан Ту'ме бир къомшусыннынъ зырхны чалгъан, бир мешин ун торбасына къюоп кетирген, бир судийнинъ эвинде гизлеген. Албуки, торба тешик экен ве бу тешиктен акъкъан ун зырхнынъ эвель Ту'менинъ эвине къадар кельгенини, сонъ судийнинъ эвине кеткенини бильдире. Ту'мени сыкъыштыралар, мусульман олгъанына рагъмен, чалмагъанына емин эте. Еудийни соргъугъа чекелер. О да: «Буны манъа Ту'ме берди», дей ве базы еудийлер бунъа шаатлыкъ этелер; Зафер огъуаллары, анле намусы ичюн, келип Ресуулаахкъа «Ту'мени азат эттирге» исрар этелер. Аз. Пейгъамбер де бу вазит ве Ту'менинъ емини узеринде тюшюне, аркъасындан юкъарыда манаалары окъулгъан аетлер эне.

115. Озю ичюн догъру ёл белли олгъандан сонъ, ким Пейгъамберге къаршы чыкъар ве му'минлернинъ ёлундан башкъа бир ёлгъа кетер исе, оны о тарафта быракъырмыз ве джеэннемге сокъармыз; о не фена бир ердир.¹
116. Аллаһ озюне ортакъ кюшулгъаныны асла багъышламаз; ондан башкъа гунахларны истеген кимсеси ичюн багъышлар. Ким Аллаһкъа ортакъ къошса, текмиль сапыкътыр.²
117. Олар (мушриклер) Оны быракъып, ялынъыз бир такъым ыргъачылардан (ыргъачы исимли танърылардан) истейлер, анджакъ инат шейтаннан истекте булунмакъталар.³
118. Аллаһ оны (шейтанны) лянетлеген; о да: «Емин этерим ки, къуллеринъдан белли бир пай эдинеджегим», деген.
119. «Оларны мытлакъа саптыраджам, мытлакъа оларны бош къурунтуларгъа богаджам, кесен-кес оларгъа эмир этеджем де, айванларнынъ къулакъларыны яраджакълар (путлар ичюн нишанлайджакълар), шубесиз, оларгъа эмир этеджем де, Аллаһнынъ яраткъаныны денъиштереджеклер» (деди). Ким Аллаһны быракъып да, шейтаннен дост тутунса, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир зиянгъа огърагъандыр.⁴
120. (Шейтан) оларгъа сёз берир ве оларны умютлендирир; албуки, шейтаннынъ оларгъа сёз берюви – аддатувдан башкъа бир шей дегиль.
121. Иште, оларнынъ ери джеэннемдесир; ондан къачып къуртуладжакъ бир ер де тапалмайджакълар.
122. Иман эткен ве эйи ишлер япкъанларны ичинде эбедий къалмакъ узъре, земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъмыз. Аллаһ, (бу айтылгъанларны) хакъ бир сёз оларакъ, ваде этти. Сёз бермек ве оны тутмакъ нокътаи назарындан, ким Аллаһтан даа догъру ола билир?
123. Не сизинъ къурунтуларынынъыз, не де эхл-и китапнынъ къурунтылары (кер-

1 Юкъарыда икяеси анълатылгъан Ту'менинъ тарафдарлары топлашувлар япып, араларында гизли-гизли къонушкъанлар, оны берат эттирювнинъ ёлларыны арагъанлар. Тешеббуслерине бакъмадан, Ресулуллах онынъ файдасына укюм этмегенде де, Ту'ме Меккеге къачкъан ве динини денъиштирген. Даа сонъра хырсызлыкъкъа девам этерек, йыкъылгъан бир диварнынъ алтында къалып ольген.

2 Аит хадислернен бу ве бунъа бенъзеген аетлернинъ бирликте дегерлендириливи сонъунда анълашылгъаны шу ки, Аллаһ Таала зерре къадар иман иле ахиретке къавушкъан му'минлерни биле, я бир муддет джезаландыргъандан сонъ, яхут тевбе, кеффарет, эйи амеллер, мусибетлерге сабыр киби себеплернен, яхут да бойле бир себепке таянмадан, афу этмекте, багъышламакътадыр. Имансыз оларакъ, инкар ве ширк ичинде аятыны тамалагъанларны исе, багъышламайджагъы бу аетте кесен-кес ортагъа чыкъмакъта.

3 Дуа этмек, тилекте ве истекте булунмакъ – ибадеттир, анджакъ Аллаһнынъ береджети ве ялынъыз ондан истениледжек шейлерни башкъасындан тилемек, ширк аляметидир.

4 Аллаһнынъ яраткъанларыны денъиштирмек – джаналыларнынъ табиий шекиль ве аельхусуслыкъларыны денъиштирмек демектир. Айванларнынъ керексиз ерде къулакъ ве къуйрукъларыны кесмек; къашларны, тишлерни..., сосленюв макъсадынен, денъиштирмек бу къабильдендир ве ясакълангъандыр. Табиатнынъ тюзюнигини бозуджы арекетте булунув ве технологиясы да айны сынъыр ичиндесир.

- чектир); ким бир феналыкъ япса, онынъ джесасыны корер ве озю ичюн Аллаһтан башкъа дост да, ярдымджы да тапамаз.
124. Эркек олсун, къадын олсун, эр ким де му'мин оларакъ, эйи ишлер япса, иште олар дженнетке кирерлер ве зерре къадар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.¹
125. Ишлеринде догъру оларакъ, озюни Аллаһкъа теслим эткен ве Ибраһимнинъ, Аллаһны бир таныгъан динине табий олгъан кимседен диндже даа гузель ким бар? Аллаһ Ибраһимни дост эдинген.²
126. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр ве Аллаһ эр шейни къушаткъандыр. (Ич бир шей Онынъ илим ве къудретининъ тышында къаламаз).
127. Сенден къадынлар акъкъында фетва истейлер. Де ки: Оларгъа аит укюмни сизге Аллаһ анълатмакъта: Китапта озьлери ичюн язылгъанны (мирасны) бермейип, никяхламакъ истеген стим къадынларынъыз, чаресиз балалар ве стимлерге нисбетен адиль давранувынъыз акъкъында сизге окъулгъан аетлер (Аллаһнынъ укмини ачыкътан-ачыкъ ортагъа къоймакъта). Хайырдан не япанъыз, шубесиз Аллаһ оны бильмекте.
128. Эгер бир къадын къоджасынынъ аиле яшайышында уюмсызлыкъгъындан яхут озюнден юзь чевиргенинден шубеленсе, араларында бир сулх япувларында оларгъа гунах ёкъ. Сулх (даима) хайырлыдыр. Затен нефислер кунъджоликке азырдыр. Эгер эйи кечинсенъиз ве Аллаһтан къоркъсанъыз, шубесиз, Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.³
129. Узерине тюшип огърашсанъыз да, къадынлар арасында адиль давранувгъа кучъ этиштиралмасынъыз; баре бирисине тамамен къапылып да, дигерини акъыгъа алынгъан киби быракъманъ. Эгер араны тюзельтир, гунахтан сакъыныр исенъиз, Аллаһ шубесиз, чокъ багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.⁴

1 Инсанларнынъ истер ичтимаий ве ахлякий дегерлери, истер давранышларына коре, эльде эте-джек нетиджелери, Аллаһ ве Ресулы тарафындан анъалтылгъан. Бунъа коре, кимнинъ кимден усьтюн олгъаны, кимнинъ догъру ёлда, кимнинъ янълыш ёлда булунгъаны... кчурунты ве теменаларнен дегиль, иляхий беаннен анъалашыладжакъ; иляхий дегерлер системасына коре ольчулер бельгие-неджек.

2 Пейгъамберлер Аллаһнынъ эльчилери олувары нокътаи назарындан, фаркъсыз олмакънен берабер, базы хусусиетлер ве имтиязларнен бир-биринден фаркълыдырлар. Бу джумледен, Аз. Мусагъа «келимудлаах», Аз. Исагъа «рухулаах», Аз. Муһаммед Мустафагъа «хабибулаах» дениальгени киби, Аз. Ибрахимге де «халимулаах» денильген ве юкъарыдаки ает бу васыфларгъа менба олгъан.

3 Эвалиаикте уймакъ ве кечинюв къаршылыкълы федакярлыкънен олуру. Анджакъ инсанларда кунъджолик ве менджилик мейли табий олгъанындан, эр кес федакярлыкълны къаршы тарафтан беклер. Сулх ве анъалашув эки тарафнынъ базы истек ве акъарындан вазгечюви ве федакярлыкъ этюви иле керчеклешир; бу исе, аиледе уюшмазлыкълнынъ девам этювинден я да айырылудан даа хайырлыдыр.

4 Бирден зияде къадыннен эвали олгъан эркек, къадыналары арасында мусавий ве адиль давранмагъа меджбурдыр. Анджакъ базы хусуслар бар ки, буларда мусавийликини къорчаламакъ инсаннынъ табиятына терстир; меселя, эки къадынынъ айны дереджеде бегенмек ве севмек мумкюн дегиль; бу себепде де, эркеклер буннынънен мукеллеф къылынмагъанлар, истеселер де бунны япалмайджакълары оларгъа бильдирилген. Бунъа мукъабиль эльде олгъан маддий сайыла биледжек акъларда, нимет ве имкянларда адалет шарттыр; берабер къаламакъ муддети мескен, киеджек, ашайджакъ ве дигер имкянларны бу ерде мисаль оларакъ зикр этмек мумкюн.

130. Эгер (къадын-къоджа) бир-биринден айырылса, Аллаһ бол ниметлеринден эр бирини зенгинлештирер (дигерине мухтадж олмакътан къуртарарь); Аллаһнынъ лютфи кениш, икмети буюктир.¹
131. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Сизден эвель озьлерине Китап берильгенлерге ве сизге: «Аллаһтан коркъунъ», деп эмир эттик. Эгер инкъяр этер исенъиз, билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Аллаһ синъырсыз зенгиндир, зиядесинен макътавгъа ляйкъктыр.
132. Коклерде ве ерде олгъанлар Аллаһнынъдыр. Векиль оларакъ Аллаһ къяфидир.
133. Эй, инсанлар! Аллаһ истесе, сизни ёкъ этип, башкъаларыны кетирер; Аллаһ бунъа къадирдир.²
134. Ким дюнья мукъяфатыны истесе (бильсин ки), дюньянынъ да, ахиретнинъ де мукъяфаты Аллаһ къатындадыр. Аллаһ эр шейни эшитиджи ве эр шейни корюджидир.
135. Эй, иман эткенлер! Адалетни дикъкъатнен муафаза этиджи, озюнъиз, ана-бабанъыз ве акърабанъыз алейхинде олса да, Аллаһ ичюн шаатлыкъ этиджи кимселер олунъ. (Акъларында шаатлыкъ эткенлеринъиз) зенгин олсунлар, факъыр олсунлар, Аллаһ оларгъа (сизден) даа якъындыр. Ислеринъизге уйып, адалеттен сапманъ, (шаатлыкъны) эгер-букер (догъру шаатлыкъ этмез), яхут шаатлыкъ этиюден къачынсанъыз (билинъ ки), Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.³
136. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа, Пейгъамберине, Пейгъамберине эндирильген Китапкъа ве даа эвель эндирген Китапкъа иман(да себат) этинъ. Ким Аллаһны, мелеклерини, китапларыны, пейгъамберлерини ве къыямет кунюни инкъяр этсе, там манасынен сапыткъандыр).
137. Иман этип, сонъ инкъяр эткенлерни, сонъра кене иман этип, текрар инкъяр эткенлерни, сонъра да инкъярларыны арттыргъанларны Аллаһ не багъышлайджакъ, не де оларны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.⁴
138. Мунафыкъларгъа озьлери ичюн адджы бир азап олгъаныны мужделе!
139. Му'минлерни быракъып да, къафирлерни дост туткъанлар, оларнынъ янында иззет (кучь ве шерэф) къыдыралармы? Бильсинлер ки, бутюн иззет ялынъыз Аллаһкъа аиттир.

1 Бутюн тедебирлерге рагъмен, эвалик уймаса, эв джеэннемге чевирильген исе, ёкъсулыкъ ве чаресизликке тюшмек къоркъусынен бу джеэннемге къатанмакъ керекмей; Аллаһ ниђе къапулар ачар.

2 Бекъа ве эбедийлик Аллаһкъа махсустыр. Керчек манада варлыкъ да Онъа аиттир. Къуallarнынъ вуджут ве барлыкъы Оннынъ лютфи, Оннынъ эманетидир. Эманетке хиянет ве Аллаһкъа исъянда исрарлыкъ костерильсе, бутюн эманетлернинъ бу арада вуджут ве барлыкънынъ къайтарып алынуу къачынылмаз алгъа келир.

3 Аетте инсанларны аддеттен айыргъан икътисадий, ичтимай, психологик себеплернинъ эписи сайыларакъ, инсанлар тенбиеленген, укюм этиджи ве шаатлыкъ этиджи кимсенинъ ялынъыз Аллаһ къоркъусынынъ тесири алтында аракет этиюви телкъин этильген.

4 Булар гонъюллеринде бир тюрюю иман ер алмагъан, къарарсызлыкъта, инкъярнен иман арасында салланаракъ омор кечирген, сонънда да инкъярджылыкъта къалгъан къафирлер ве мунафыкълардыр.

140. О (Аллаһ) Китапта сизге бойле эндиргендир ки: Аллаһнынъ аетлери инкяр этильгенини яхут оларнынъ усьтлеринден кульгенлерини эшиткен вакътынъызда, олар бундан башкъа бир сёзге далгъангъа (мевзугъа кечкенге) къадар, къяфирлернен берабер отурманъ; ёкъса, сиз олар киби олурынъыз. Эльбетте, Аллаһ мунафыкъларны ве къяфирлерни джеэннемде бир ерге топлайджакъ.¹
141. Сизни козетип тургъанлар, эгер сизге Аллаһтан бир зафер (насиб) олса: «Сизнен берабер дегиль эдикми?», дерлер. Къяфирлернинъ (заферден) бир насиплери олса (бу сефер де оларгъа), «Сизни енъип (ольдюре биледжегимиз алда, ольдюрмейип) му’минлерден къорчаламадыкъмы?», дерлер. Артыкъ Аллаһ къыямет кунюнде аранъызда укум этеджек ве къяфирлер ичюн му’минлер алейхине асла бир ёл бермейджек.
142. Шубесиз, мунафыкълар Аллаһкъа оюн этмеге къалкъышалар; албуки, Аллаһ оларнынъ оюнларыны башларына чевирмекте. Олар намазгъа къалкъкъан вакъытларында ушенерек къалкъарлар, инсанларгъа косътериш япарлар, Аллаһны да пек аз хатыргъа кетириллер.
143. Буларнынъ арасында боджалап турмакталар; не оларгъа (багъланалар), не буларгъа. Аллаһ ёлдан шашырткъан кимсесине асла бир (чыкъаджакъ) ёл буламазсынъ.
144. Эй, иман эткенлер! Му’минлерни быракъып да, къяфирлерни дост тутманъ; (буны япаракъ) Аллаһкъа алейхинъызде ачыктан-ачыкъ бир делиль бермек истейсинъизми?²
145. Шубе ёкъ ки, мунафыкълар джеэннемнинъ энъ алттаки къатындадырлар. Артыкъ оларгъа асла бир ярдымджи буламазсынъ.
146. Анджакъ тевбе этип, алларыны тюзельткенлер Аллаһкъа сым-сыкъы сарылып, динлерини (ибадетлерини) ялынъыз Онынъ ичюн япкъанлар башкъа. Иште, олар (акъыкъатен) му’минлернен берабердилер ве Аллаһ му’минлерге якъында буюк мукъфат береджек.
147. Эгер сиз иман этер ве шукюр этер исенъиз, Аллаһ сизге неден азап этсин! Аллаһ шукюрге къаршылыкъ бериджи ве эр шейни билидjidир.³

1 Истер миллетларара мунасебетларде ве истер шахыслар ве топлулыкъларара мунасебетларде му’минлер даима му’минлернинъ янында ср аладжакъ, кучъ, къувет ве шерфини бу бераберликте арайджакълар. Озьлерини къорчаламакъ я да къуветленмек ичюн къяфирлерге баш ургъан миллетлер ашшалангъанлары киби, шахыслар да маневий дегерлеринде зарар этеджеклер. Эгер бераберлик зарурий алгъа кельсе, бу такъдирде, му’минлер энъ аздан динлери алейхинде къонушылыр экен, меджлисни терк этюв суретинен, вазиетке къаршы чыкъаджакъ, динлерини къорчаламакъ ичюн керекли тедебирлерни аладжакълар.

2 Къяфирлернен ве мушриклернен дост тутунмамакъ мевзусы Куър’ан-ы Керимде сыкъ-сыкъ зикр этильген ве узеринде туругъан бир мевзудыр. Еудийлер ве христианаарнынъ му’минлерге дост оламайдажгъы, мусульманларнынъ да оларнен дост тутунмамалары кереклиги исарнен бильдирильген. Зарурет себебинен, ишбирлиги ве ярдымлашма япыла билер; анджакъ бу, достлукътан фаркълы бир мунасебеттир.

3 Диннинъ самимий багълалары янында аман эр заман менфаатлары ичюн инангъан корюнген, вазиетни къуртармакъ ичюн му’минлернинъ янында булунгъан кимселер бардыр; буларгъа «мунафыкълар» денилр. Аллаһ, дюньада олмаса биле, ахиретте мунафыкъларнынъ сахте ортюсини алып

148. Аллаһ фена сёзинь ачыкь сёйленювини севмез; анджакь акъсызлыккъа огърагъан башкъа. Аллаһ эр шейни эшитиджи ве билиджидир.¹
149. Бир эйликни анълатыр яхут гизлер исенъиз, я да бир феналыкъны (анълатмайып) афу этер исенъиз, шубесиз, Аллаһ да зиядесинен афу этиджи ве къадирдир.
150. Аллаһны ве пейгъамберлерини инкяр эткенлер ве (инанмакъ хусусында) Аллаһ иле пейгъамберлерини бир-биринден айырмакъ истеп: «Бир къысымына иман этермиз, амма бир къысымына инанмамыз», дегенлер ве булар (иман иле куфюр) арасында бир ёл тутмакъ истегенлер ёкъмы?
151. Иште, акъикый къяфирлер булардыр. Ве биз къяфирлерге алчалтыджи бир азап азырлагъандырмыз.
152. Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман эткен ве олардан ич бирини дигерлеринден айырмагъанларга (кельгенде) иште, Аллаһ оларга бир кунь мукафатларыны береджек. Аллаһ чокь багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.
153. Эхл-и китап сенден озьлерине бир китап эндириювинъни истей. Олар Мусадан бунинъ даа буюгини истегенлер де: «Бизге Аллаһны ачыкътан-ачыкъ къосътер», деген эдилер. Зуумлары себебинен, аман оларны йылдырым урады. Сонъунда озьлерине ачыкъ делиллер кельгенде, бузавны (танъры) къабул эттилер. Биз буны да афу эттик. Ве Мусагаъа ачыкътан-ачыкъ делиль (ве акимет) бердик.
154. Сёз берювлери(ни) къуветлендирмек ичюн, Туурны башларына тиктик де, оларга: «Баш эгерек къапудан киринъ», дедик. «Джума эртеси куню сынъырны ашманъ», дедик. Олардан къатый сёз алдыкъ.²
155. Сёзлеринден къайтувлары, Аллаһнынъ аетлерини инкяр этювлери, акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдирювлери ве «Къальперимиз къылыфлангъандыр» деювлери себебинен (оларны янетледик, тюрю бяелар бердик.

быракъаджакь, намерт къяфирлер олгъанлары ичюн, оларны джеэннемнинъ тюбине къоюджакь, акъларында ич бир шефатны къабул этмейджек. 146-нджи ает мунафикълыкътан тёвбе этип, вазгечкендернинъ учь васфындан баас эте ки, булар айны заманда, имандаки самиметнинъ шарты ве аляметлеридир: 1. Ялынъыз сёзнен къанмайып, алыны тюезельтмек, 2. Аллаһкъа ве Онынъ Китап ве Суннетте ортагъа чыкъкъан ирадесине сым-сыкъы багъланмакъ, 3. Диний аятыны инсанларнынъ ризасы ве дюнья менфаатлары ичюн дегиль, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн яшамакь. Иште, булар самимий ве сагълам бир иманнынъ табиий нетиджелеридир.

- 1 Чиркин сёз, артындан сёйлемек, лаф ташув, ялан, ифтира... фена сёзлер джумлесиндендир. Булар инсаннынъ ичинден кече бильсе де, башкъасына анълатмакъ ве сёйлемек джаиз дегиль. Бир кимсе дигерине бир феналыкъ, бир акъсызлыкъ япкъанда, буны башкъасына сёйлемек де фена сёзге кире; анджакь феналыкъ ве акъсызлыкъ корьген кимсе я ислях этмек, я да сучынынъ джеза корювини темин этмек макъсадыннен, буны анълатмагъа межджурдыр, бунга изин берильген.
- 2 Еудий ве христианларнынъ Аз. Пейгъамберден олмайджакь шейлер истемелери ве бир тюрюл хакъны къабул этмемелери къаршысында, Аллаһ Таала эхл-и китапнынъ кечмишини анълатаракь, буларнынъ башкъа пейгъамберлерге де бойле япкъанларыны, даа агъыр ве олмайджакь теклифлерге булунгъанларыны, Аз. Муса вастасынен озьлерине кетирильген нидже делиллерге рагъмен, кене сапкъанларыны анълатаракь, Аз. Пейгъамбер (с.а.)ны эм тессели этмекте, эм де азмини дестеклемекте.

- Оларнынъ къальплери къылыфлы дегиль;) там аксине, куфюрлерининъ себебинен, Аллаһ о къальплер узерине муурь ургъандыр; пек азы истисна, артыкъ иман этмезлер.
156. Бир де инкяр этювлеринден ве Меръемнинъ узерине буюк бир ифтира атувларындан;
157. Ве «Аллаһ эльчиси Меръем огълу Исаны ольдюрдик», деяювлери себебинден (оларны лянетледик). Албуки, оны не ольдюрдилер, не де астылар; факъат (ольдюргенлери) оларгъа Иса киби косътерильди. Онынъ акъкъында ихтиляфкъа тюшкенлер бундан толайы, там бир къарарсызлыкъ ичиндесидрлер; бу хусуста зангъа уймакътан гъайры, ич бир (сагълам) бильгилери ёкътыр ве кесен-кес оларакъ оны ольдюрмедилер.¹
158. Аксине, Аллаһ оны (Исаны) озь янына чыкъаргъандыр. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
159. Эхл-и китаптан эр бири олюминден эвель онъа мытлакъа иман этеджек. Къыямет кунюнде де, о оларгъа шаат оладжакъ.²
- 160-161. Еудийлернинъ зуумы себебинен, бир де чокъ кимсени Аллаһ ёлундан чевирювлери, ред этильгенлери азда, файыз алувлары ве акъсыз (ёллар) иле инсанларнынъ малларыны ашагъанлары ичюн озьслерине (даа эвель) эял этильген темиз ве яхшы шейлерни оларгъа арам яптыкъ; ве араларындан инкяргъа сапкъанларгъа адджы бир азап азырладыкъ.
162. Факъат араларындан илимде теренлешкенлер ве му’минлер, санъа эндирилгенге ве сенден эвель эндирилгенге иман эткенлер, намазны къылгъанлар, зекятны бергенлер, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанлар бар я; иште, оларгъа пек якъында буюк мукъфат береджекмиз.
163. Биз Нуһкъа ве ондан сонъки пейгамберлерге вахий эткенмиз киби, санъа да вахий эттик. Ве Ибрахимге, Исмаилге, Исхакъкъа, Якъубгъа, эсбаткъа (торунларгъа), Исагъа, Эййубке, Юнускъа, Харунгъа ве Сулеймангъа вахий эттик. Давудкъа да Зебурны бердик.³

1 Аллаһ Таала Нуһны туфандан, Ибрахимни агештен, Мусаны Фыравундан, Муһаммед Мустафаны мушриклернинъ тузагындан къорчалап къуртаргъаны киби, Исаны да оны ольдюрмек истеген судийлернинъ эдинден къуртаргъан, Аз. Исагъа хиянетлик япаракъ, ерини аскерлерге косътерген адамны Исагъа бенъзетерек ольдюрткендир.

2 Аллаһ, пейгамбери Исаны судийлерден къорчалагъан. Ольдюрювлерине мани олгъан; бу кесен-кестир. Оны озь янына алгъаны да шубесиздир. Анджакъ, буннынъ шекли ве вакъыты узеринде чешит беянлар ве анълайышлар бар. Чокълукъкъа коре, Аллаһ оны къудретинен маневий семалардаки хусусий мевкъинне котерген, къыяметтен эвель текрар дюньягъа ёллайджакъ. О вакъыт бутюн эхл-и китап онынъ пейгамбер олгъанына инанаджакъ, янълыш инанчаарындан къуртуладжакълар. Аз. Иса дюньяда къалгъан муддетче Къур’ан иле укюм этеджек, хадж, домуз ве башкъаалар иле багълы янълыш тедебкъатарны токътатаджакъ. Бир башкъа анълайышкъа коре, Аллаһ оны судийлерден къорчалагъан, эджели кельгенинен, оны вефат эттирген. Ве рухуны семадаки ерине котерген. Къыяметтен эвель келеджек де онынъ рухудыр. Эхл-и китаптан олгъанлар олюмлеринден эвель акъикъатны огренип инанаджакълар, факъат буннынъ файдасы олмайджакъ. Бу анълайыш учюндажи сурениинъ 54-56-нджи аетлерине эсасландырылгъан.

3 Пейгамбер – озюне вахий кельген буюк инсандыр. Бу вахий инсанларгъа теблигъ иле мукеллеф

164. Бир кысым пейгъамберлерни санъа даа эвель анълаттыкъ, бир кысымыны иссе, санъа анълатмадыкъ. Ве Аллаһ Муса иле акъикъатен къонушты.¹
165. (Ерине коре) мужделейиджи ве сакъындырыджы оларакъ пейгъамберлер ёлладыкъ ки, инсанларнынъ пейгъамберлерден сонъ, Аллаһкъа къаршы бир баанелери олмасын! Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
166. Факъат Аллаһ санъа эндиргенине шаатлыкъ этер; оны озь ильминен эндирди. Мелеклер де (бунъа) шаатлыкъ этерлер. Ве шаат оларакъ Аллаһ къафидир.
167. Инкъяр эткен ве (башкъаларыны да) Аллаһ ёлундан чыкъаргъанлар, шубесиз, догъру ёлдан чокъ узакълашкъандырлар.
168. Инкъяр этип, зулум эткенлерни Аллаһ асла багъышлайджакъ дегиль. Оларны (башкъа) бир ёлга къояджакъ да дегильдир.
169. Анджакъ, о ерде эбедий къалмакъ узьре, оларны джезэннем ёлуна (къавуштыраджакъ). Бу да Аллаһкъа чокъ къолай.
170. Эй, инсанлар! Ресул сизге Раббинъизден акъикъатны кетирди (бунда шубе ёкъ), о алда, озь эйилигинъизге оларакъ, (онъа) иман этинъ. Эгер инкъяр этер исенъиз, коклерде ве ерде не бар иссе, шубесиз эписи Аллаһнынъдыр. (Онынъ сизинъ инанывунъызгъа итияджи ёкъ). Аллаһ кениш илим ве икмет саибидир.
171. Эй, эхл-и китап! Дининъизде адден ашманъ. Ве Аллаһ акъкъында, керчектен башкъасыны сёйлеменъ. Меръем огълу Иса Месих, анджакъ Аллаһнынъ Ресулыдыр, (о) Аллаһнынъ Меръемге етиштирген «кун» – «ол» келимеси(-нинъ эсери)дир. Ондан бир рухтыр. (Онынъ тарафындан ёлланылгъан, яхут къуветлендирильген, яхут да Джебраил тарафындан уфленген бир рухтыр). О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. «(Танъры) учтыр» дегенъ, сиз ичюн хайырлы олмакъ узьре, бундан вазгечинъ. Аллаһ – анджакъ тек бир Аллаһтыр. О, баласы олмакътан мунеззехтир. Коклерде ве ерде не бар иссе, эписи Онынъдыр. Векиль оларакъ Аллаһ етерлидир.²

олгъанларгъа эльчи манасында «Ресул» денилир. Вахий Аллаһнынъ къуалларына, тилегенини сёйлеви ве бильдирюви ичюн сечкен айрыджа бир хаберлешюв ёлудыр. Мелек вастасынен олгъаны киби, вастасыз да ола былир. Вахийге наиль олгъан пейгъамбер озюнде Аллаһтан олгъанына асла шубе этмеген бир бильги ве айдынланув булыр. Аеттеки «торунлар» – Якуб пейгъамбернинъ балалары ве торунларыдыр.

- 1 Хадислерде юз бинъаернен пейгъамбер келип-кечкени билдирильген. Бу ает де, сайы бермеден, айны акъикъатны тильге кетирмекте. Бунъа коре, ер юзюнде инсанлар олгъан ерлерге эр заман иляхий талимат еткимек ичюн, чокъ сайыда пейгъамберлернинъ ёлланылгъаны анъашылмакъта.
- 2 Христианлар бир турло Аллаһнынъ бирлиги (тевхид) инанчына келалмагъан, Аллаһнен пейгъамберини бир-биринден айырмагъанлар. Аз. Муса ве Аз. Иса эхл-и китапкъа теvhид инанчыны кетиргени алда, сонърадан сапкъан топ-топумлар Хатему'ль энбиянынъ сагъаам ве айдынаатыджи беяналарына рагъмен, чокъу керчекни къабул этмегенлер. Христианлар: «Аллаһ – баба, огъул ве руху'ль къудустан ибарет олмакъ узьре, учтыр», яхут «Аллаһ учь унсурдан мейдангъа кельгендир, буларнынъ учю де бир-бирининъ айныдыр, эр бири там иляхтыр ве учю бирден тек бир танърыдыр», днерек къапа-къаршылыкъкъа тюшерлер. Юкъарыдаки аетлер оларны акъкъикъий Аллаһ инанчы узьринде айдынатмакъ ичюн кельген. Аетте Аз. Иса ичюн «Аллаһтан бир рух» ве «Аллаһнынъ келимеси» денильген. Аал-и Имраан суресининъ 45-47-нджи аетлеринде экинджи васыф

172. Не Месих ве не де Аллаһкѡа якъын мелеклер, Аллаһнынъ къулы олмакътан кери турарлар. Онъа къулукътан кери турып, буюклик таслагъан кимселернинъ эписини (Аллаһ) якъында узурьна топлайджакъ.
173. Иман этип, эйи ишлер якъанларгъа (Аллаһ) эджирелерини там оларакъ береджек ве оларгъа лютфинден даа зиядесини де ихсан этеджек. Къулыгъындан юзѡ чевирген ве кибирленгенлерге кельгенде, оларгъа адждажы бир шекильде азап этеджек. Олар озьлери ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост ве не бир ярдымджи тапарлар. (Озьлерини Аллаһнынъ азабындан къуртараджакъ бир кимсе тапалмазлар).
174. Эй, инсанлар! Шубесиз, сизге Раббинъизден кесен-кес бир делиль кельди ве сизге ачыкътан-ачыкъ бир нур эндирдик.¹
175. Аллаһкѡа иман этип, Онъа сым-сыкъы сарылгъагаргъа кельгенде, Аллаһ оларны озюнден бир рахмет ве люфт (дерьясы) ичине далдыраджкъ ве оларны озюне догъру (баргъан) бир ёлгъа къояджакъ.
176. Сенден фетва истерлер. Де ки: «Аллаһ бабасы ве баласы олмагъан кимсенинъ мирасы акъкъындаки укюмни бойле анълата: Эгер баласы олмагъан бир кимсе олюр де, онынъ бир къыз къардашы олса, быракъкъанынынъ ярысы онынъдыр. Къыз къардаш олюп, баласы олмаса, эркек къардаш да онъа варис омур. Къыз къардашлар эки дане олсалар, (эркек къардашлары быракъкъанынынъ учѡте экиси оларнынъдыр. Эгер эркек-къадын даа зияде къардаш мевджут исе, эркекнинъ акъкъы эки къадын пайы къададыр. Шашырмаманъыз ичюн Аллаһ сизге анълатмакъта. Аллаһ эр шейни бильмектедир.²

анълаатылгъан, бундан макъсат – Аллаһнынъ «Ол!», деювинден ибарет олгъаны бильдирилген, Аз. Исанынъ мужизевий бир шекильде яратылгъаны беян этильген. Мерьем суресининъ 17-нджи астинден итибарен де биринджи васыф беян этильген, «Рух»нынъ Джебраил олгъанына ишарет этильген.

1 Кесен-кес делиль - Ресудуллах, нур исе - Къур'ан-ы Керимдир.

2 Суренинъ башларында 12-нджи аеттеки къардашлар – ана бир къардашлар эди. Бу ердеки къардашлар исе, ана-баба бир ве баба бир къардашлардыр.

5. МААИДЕ СУРЕСИ

Учюнджи аеттен гъайры, суренинъ бутюни Мединедэ, иджрий алтынды сенедэ назил олгъан, 120 аеттир. Бухарий ве Муслимде Аз. Умерден ривает этильгенине коре, «Бугунъ сизге дининъизни тамамладым...» ифадеси кечкен аети Меккеде, веда хаджында, джума куню, арфе акъшама назиль олгъан.

«Мааиде» – софра демектир. 112. ве 114-нджи аетлерде Аз. Иса заманында коктен эндирилюви истенильген бир софрандан баас этильгени ичюн суреге бу исим берильген.

Бундан эвельки суредэ диний топлулыкълардан мунафыкълар акъкъында зиядсэдже сёз этильген эди. Бу суредэ исе, кене мунафыкълардан баас этильмекнен берабер, чокъча эхл-и китаптан ве аелэхусус христианлар акъкъында сёз юрьсетильген. Бундан гъайры, суредэ хадж вазифеси, абдест, гъусул, тейеммуннен багълы базы бильгилер, ички ве къумар ясагъы, ахтларгъа ве сёзге саиплик, ичтиманий ве ахлякый мунасебетлер, арам ве эял ашаладжакълар киби бильги ве укюмлерге ер берильген.

Бисмиллябурраhmaанирраhим

1. Эй, иман эткенлер! Ахтлар (нынъ керегини) ерине кетиринъ. Ихрамлы олгъанда авланмакъны эял саймамакъ узьре, (ашагъыда) сизге окъуладжакълардан башкъа айванлар сиз ичюн эял этильди. Аллаһ истегенине укюм этер.¹
2. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ (къойгъан диний) ишаретлерине, арам айгъа, (Аллаһкъа эдие этильген) къурбангъа, (ондаки) герданлыкъларгъа, Рабблерининъ лютф ве ризасыны араярэкъ, Бейт-и Харамгъа ёнелген кимселерге (теджавуз ве) сайгъысызлыкъ этменъ. Ихрамдан чыкъкъаннен, авлана билдирсинъиз. Месджит-и Харамгъа киривюнъизнинъ огюни алгъанлар ичюн бир топлумгъа нисбетен беслетген кининъиз сизни теджавузгъа рухландырмасын! Эйилик ве (Аллаһнынъ ясакъларындан) сакъынув узеринде ярдымлашынь, гунах ве душманлыкъ узерине ярдымлашманъ. Аллаһтан къоркъунъ; чюнки, Аллаһнынъ джезасы четиндир.
3. Леш, къан, домуз эти, Аллаһтан башкъасынынъ адына богъазлангъан, богъулгъан (таш, агъач ве башкъаларнен) урулып ольдюрильген, юкъарыдан юварланып ольген, бойнузлашып (айванларнен тюртюшип) ольген джанаварларнынъ ашагъан айванлары -ольмеден стишип сойгъанларынъыз истисна- тик ташлар (путлар) узерине богъазлангъан айванлар ве окъларнен къысмет къыдырувынъыз сизге арам этильди. Булар ёлдан чыкъувдыр. Бугунъ къяфирлер, сизинъ дининъизден (оны ёкъ этювден) умют кескендирлер. Артыкъ олардан къоркъманъ, менден къоркъынъ. Бугунъ сизге дининъизни тамамладым,

1 Ахтларгъа риаэт, укюкый девлетнинъ энъ муим хусусиетини тешкиль этер. Земаневий девлетлерде эки муим васыф бар: «Ичтимайлик, укюкыйлик». Булардан биринджиси девлетнинъ, ялынъыз шахсларнынъ укюкыйны дегиль, топлумнынъ да акъ ве менфаатларыны козетюви, кереккенде топлум менфаатыны шахыс менфаатындан огте сюрювидир. Къур'ан-ы Керим ве Суннет менбаы девлетнинъ ичтимай васфы узеринде дикъкъатнен тургъан, багълайдыжы принциплер къойгъан. Экинджи исе, кейфине коре давранув, зорбалыкъ, фырсагчылыкъ ерине, акъ, укюкъ ве къанунларнынъ юкъары олувы демектир. Къур'ан-ы Керим 14 асырдан берди бу эки васыфны инсанлыкъ дюньясына теблигъ этмекте; эм де ахтларгъа риаэтни иманнынъ керети саяракъ!

узурингизге ниметимни тамаладым ве сиз ичюн дин оларакъ Исламны бе-
гендим. Ким гонгьюдден гунахкъа ёнельмемек узьре, ач алында тарлыккъа
тюшсе (арам этлерден ашай билир). Чюнки, Аллаһ чокъ баггышлайдыжы ве
мерхаметлидир.¹

4. Озьлери ичюн нелернинъ эял къылынганьны сенден сорамакъталар; де ки:
Бутюн эйи ве темиз шейлер сизге эял къылынган. Аллаһнынъ сизге огрет-
кенинден огретип, авджы алына кетирген айванларынгъыз сиз ичюн якъала-
гъанларынъдан да ашангъ ве узерине Аллаһнынъ адыны ангынъ (Бисмилля
чекинъ). Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһнынъ эсабы пек чабиктир.
5. Бугунъ сизге темиз ве эйи шейлер эял къылынгандыр. Озьлерине китап
берильгенлернинъ (судий, христиан ве башкъаларнынъ) ашайджагъы сизге
эяладыр, сизинъ ашайджагъынгъыз да оларгъа эяладыр. Му'мин къадынлар-
дан иффетли олгъанларнен даа эвель озьлерине китап берильгенлерден иф-
фетли къадынлар да, мехирлсрини берювингъыз шартыннен, намуслы олмакъ,
зина этмемек ве гизли дост тутмамакъ узьре, сизге эяладыр. Ким (Исламий
укумлерге) инанмакъны къабул этмез исе, онынъ амели бошуна кеткендир.
О ахиретте де зиянгъа огърагъанлардандыр.²
6. Эй, иман эткенлер! Намаз къылмагъа къалкъкъан вакътынгъызда юзлерингъ-
изни, тирсеклерингъизге къадар эллерингъизни, башларынгъизни месх этип,
тобукъларгъа къадар аякъларынгъизни йикъангъыз. Эгер джюнюп олгъан
исенгъиз, бой абдести алынгъ. Хаста яхут ёлджулыкъ алында олсангъыз, яхут
бирингъиз аякъ ёлдан кельсе, яхут да къадынларгъа токунгъан олсангъыз
(джинсий бирлешюв япкъан олсангъыз) ве бу алларда сув тапалмагъан ол-
сангъыз, темиз топракънен тейеммум этингъ де, юзюнгъизни ве (тирсеклерге
къадар) эллерингъизни онынънен месх этингъ. Аллаһ сизге эр анги бир кучь-
люк чыкъармакъ истемез; факъат сизни тер-темиз къыламакъ ве сизге (ихсан
эткен) ниметини тамамламакъ истер; умют этилир ки, шукюр этерсингъиз.³

1 Эр динде ве системада арамаар, ясакълар бар. Муими, шахыс ве топлумнынъ менфаатына, эбедий
бахталылыгына, ёнельген олувы, бир икмет ве мана ташувдыр. Исламда ясакъланган ашаладжакъ
ве ичиладжеклер эсас оларакъ, сагълыккъа зарарлы олганы, базы шекилерде айванларгъа эзлет
олганы, Ислам кетиргеннинъ имангъа ве ахлякъ низамына терс олганы ичюн ясакъланган. Бу-
лардан бир къысмынынъ зарарлы олганы эвельден берли беллидир. Дигерлерининъ зарары исе,
инсанлыкыннынъ ильмий свениси юксельген сайын ангъашыламакъта ве ангъашыладжакъ.

2 Темиз ве эйи шейлер, ает ве хадислернинъ ясакъламагъан, умумиетле инсанларнынъ джиренчи
къабул этмеген ашайджакълары ве ичеджеклеридир. Янгышы олса да, аслы семавий бир динлери
олганы ичюн, эхл-и китапнынъ озь диний инанувларына коре, ашалувы эяла оладжакъ шекильде
ольдюрген айванларынъдан ве дигер ашайджакъларынъдан -домуз киби Исламнынъ ясакълагъанлар-
рынъдан башкъа олмакъ узьре -мусульманларнынъ да ашамалары джаиздир. Буннынъ киби, динини
деншиштирмеген олса да, эхл-и китап къадынларнен мусульман эркеклерининъ эвлениювлери джаи-
зидр.

3 Намаз – ибадет дуйгъусынен Аллаһ узуруна чыкъмакъ, белли шекиллернен Онгъа табынмакъ ве
Онынънен къонушмакътыр. Намаз Аллаһнынъ къулуны узуруна къабул этивидир. Иште, бу къа-
бул ве бу къулыкъ бир азырлыкъны талап этмектедир. Хузур-и иляхийде тургъан къуланнынъ уяны-
къ, шуурлы, ичи ве тышы тер-темиз олмасы керек; абдест ве гъусул буларны теминлемек ичюн энгъ
гузель вастадыр. Сув олмагъаны я да олганы алда, къуланмагъа бир мани яхут узур булунганы

7. Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини «Эшиттик ве къабул эттик», деген вакътынъызда, сизни бунинънен багълагъан (Онъа берген) сѣзни хатырланъ ве Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ къальплернинъ ичиндекини билмектедир.¹
8. Эй, иман эткенлер! Аллаһ ичюн хакъны муафаза этиджи, адалетнен шаатлыкъ этиджи кимселер олуъ. Бир топлулыкъкъа беслеген кин, сизни адиль давранмамагъа итекмесин. Адалетли олуъ; бу Аллаһ къоркъусына даа чокъ якъышкъан (бир давраныш)тыр. Аллаһкъа исъян этиювден сакъынынъ. Аллаһ япкъанларынъызны хакъкъы иле билмектедир.²
9. Аллаһ иман эткен ве эйи шейлер япкъанларгъа сѣз бергендир. Оларгъа багъышлав ве буюк мукъяфат бардыр.
10. Инкъяр эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, олар джеэннемлидирлер.
11. Эй, итман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини унутманъ; хатырынъыздамы, бир топлулыкъ сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди де, Аллаһ оларнынъ эллерини сизден чеккен эди. Аллаһтан къоркъунъ ве му'минлер ялынъыз Аллаһкъа ишансынлар.³
12. Ант олсун ки, Аллаһ Исраил огулларындан сѣз алгъан эди. (Кефиль оларакъ) араларындан 12 де ребер ёллагъан эдик. Аллаһ оларгъа бойле деген эди: Мен сизнен беруерим. Эгер намазны дос-догъру къылар, зекятны берир, пейгъамберлериме инаныр, оларны дестеклер исенъиз ве Аллаһкъа гүзель бордж берир исенъиз (итияджи олгъанларгъа Аллаһ ризасы ичюн файызсыз бордж берир исенъиз) ант олсун ки, сизинъ гунахларынъызны орътерим ве сизни земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къоярым. Бундан сонъ сизден ким инкъяр ёлуны тутса, догъру ёддан сапкъан олур.⁴

алда тейеммум этилир. Тейеммум эр не къадар маддий темизликни темизлемесе де, темизлик шуур бермекте ве ибадетке азырламакътадыр.

- 1 Бу ерdeki сѣз – инсанларнынъ яратылувындан эвель «элест меджлиси» денильген мукъаддес меджлисте бутюн рухларнынъ Аллаһкъа берген сѣзлери ола биледежи киби, Акъба ве Худайбиде му'минлернинъ Аллаһ ве Ресулына берген сѣзлери де ола билер. Бунинъ ичюн айрыджа бакъ. А'раф, 7/172.
- 2 Абдест ве намаз диннинъ диреги, шахысыннъ диний аятыннъ темелидир. Адалет иссе, ичтимаий аятыннъ энъ муим мусавийлик унсуры ве теминатыдыр. Къур'ан низамы инсанни даима бир бутюн оларакъ эльге алгъан, догърулыкъ шыгыны шахсий тариф къадар ичтимаий тарифкъа да туткъан.
- 3 Бу аетнинъ назиль олув себеби мушриклернинъ ве мунафыкъларнынъ тешвикъатынен Пейгъамберимизни ольдюрмеге тешеббус эткен бир сияляы адамнынъ Аллаһнынъ инаети ве къорчалавы иле бу эмелине наиль оламагъаны зикр этильген. Суикъаст тешеббуси Ресулуллахкъа ёнельгени алда, «сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди», денилюви, Аллаһ Ресулынннъ джаны ве аяты му'минлернинъ киби олувындандыр.
- 4 Аллаһ Таала Исраил огулларыны Фыравундан къуртаргъанынен, Аз. Муса вастасы иле оларны Къудускъа ёнельткен, о ерни озьлерине ватан къылгъаныны бильдирген, о ерде уюм сюрген Кенанийлерге къаршы курешовлерини эмир эткен, озьлеринден сѣз алгъан ве эр къабиладен бир адам олмакъ узьре, 12 адамны да бу сѣйлешмеге кефиль къылгъан эди. Топлулыкъ Къудускъа якъынлашкъанынен, Аз. Муса бу 12 кишини араштырмакъ ичюн ёллагъан, корьгенлерини халкъкъа анълатмамаларыны да тенбилеген эди. Араштырыджылар къайткъан вакъытларында, экиси истисна,

13. Сёзлерини бозувлары себебинен, оларны лянетледик ве юреклерини кьаттылаштырдыкъ. Олар келимелернинъ ерлерини деңъиштирилсер (китапларыны бозарлар). Озьлерине огретильген ахкъямнынъ (Тевратнынъ) муим бир болюмини де унуттылар. Араларындан пек азындан гъайры, олардан даима бир хайналик корерсинъ. Кене де сен оларны афу эт ве къулакъ асма. Шубесиз, Аллаһ эйилик эткенлерни север.¹
14. «Биз христианлармыз», дегенлерден де кесен-кес сёзлерини алгъан эдик, амма олар да озьлерине зикр этильген (берильген огютлернинъ я да Китапнынъ) муим бир болюмини унуттылар. Бу себепле къыяметке къадар араларына душманлыкъ ве кин къойдыкъ. Якъында Аллаһ оларгъа япкъанларыны хабар береджек.²
15. Эй, эхл-и китап! Ресульмыз сизге Китаптан гизлеген бир чокъ шейингъизни анълатмакъ ичюн кельди. Бир чокъ (къусурунъызны) да афу этмекте. Акъикъатен сизге Аллаһтан бир нур, ачыкътан-ачыкъ бир китап кельди.
16. Разылыгъыны арагъанны Аллаһ онынънен къуртулыш ёлларына алып барыр ве оларны ирадеси иле къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъарыр, дос-догъру бир ёлгъа къавуштырыр.
17. «Шубесиз, Аллаһ – Меръем огълу Месихтир», дегенлер, ант олсун ки, къафир олгъандырлар. Де ки: Ойле исе, Аллаһ, Меръем огълу Месихни, анасыны ве ер юзюндекилернинъ эписини ёкъ этмек истесе, Аллаһкъа ким бир шей япа биледжек (Онъа ким бир шейнен мани ола биледжек)! Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаһкъа аиттир. О тилегенини яратыр ве Аллаһ э
18. Еудийлер ве христианлар: «Биз Аллаһнынъ огъулары ве севгилилеримиз», дедилер. Де ки: Ойле исе, гунахарынгъыздан толайы, сизге ничюн азап эте? Догърусы, сиз де О яраткъан инсанлардансынъыз. О тилегенини багъышлар ве тилегенине азап берир. Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, мулькиети Аллаһкъа аиттир. Сонъунда дёнюш де анджакъ Онъадыр.
19. Эй, эхл-и китап! Пейгъамберлернинъ келюви токътагъан бир арада сизге эльчимиз кельди. Акъыкъатларны сизге анълатмакъта ки (къыяметте): «Биз-

---

дигерлери Къудустакилернинъ кучлю ве азырлыккъа оагъанларындан баас этти, халкъны къоркъуды ве берген сёзлерини боздылар.

- 1 Теврат ялынъыз бир нуха эди. Кимсе де оны тамамынен эзберден бильмей эди. Исраил огъулары Бабилалиерге эсир тошкенлеринен, Теврат нухасы гъайып олды. Йыллардан сонъ, Исраил огъулары эсареттен къуртулгъанынен, хатырда къалгъан базы болюмлер янъыдан язылды. Бутунъ эльде олгъан Тевратта да бу экисик болюмлернен, къысмен Аз. Мусанныъ аяты язылдыр.
- 2 Ильки христианлар да еудийлернинъ амансыз такъиплери ве эскенджелери къаршысында дарма-дагъын яшагъанлар, Аллаһ тарафындан Аз. Исагъа вахий этильген Инджильни муафаза этамайып, гъайып эткен эдилер. Миллядий учюнджи асырынънъ башларында Рим императоры Константининъ христианлыккъа мейль этювиден сонъ, тынчангъан христианлар мукъаддес китапларыны язмагъа тешеббюс эткенлер, бунинъ нетиджесинде, ортагъа бир-бирини тутмагъан юзлернен Инджиль чыкъкъан эди. Аз. Исанынъ ёлундан чыкъкъан, Аллаһкъа берген сёзлеринде турмагъан христианлар, бойледже ихтияфкъа тошкен, айры динлер экен киби месхеплерге болонген, сырларнен бир-бирлеринен чеккелешелер.

- ге бир мужделейиджи ве тенбисджи кельмеджи», демезсиньиз. Иште, сизге мужделейиджи ве тенбисджи кельгендир. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадираир.
20. Бир заманлар Муса къавмына бойле деген эди: «Эй, къавым! Аллаһнынъ сизге (люфт эткен) ниметини хатырланъ; зира, О аранъыздан пейгъамберлер чыкъарды ве сизни укъумдарлар къылды, алемлерде ич бир кимсеге берметегини сизге берди.
  21. Эй, къавым! Аллаһнынъ сизге (ватан оларакъ) язган мукъаддес топракъкъа киринъ ве артынъызгъа къайтманъ, ёкъса зараргъа оъараяракъ къайткъан олурсынъыз».
  22. Олар шу джевапны бердилер: «Я Муса! О ерде зорбаджи бир топлум бар; олар о ерден чыкъмагъандже, биз о ерге асла кирмейджекмиз. Эгер о ерден чыкъсалар, биз де аман кирермиз».
  23. Къоркъкъанларнынъ арасындан Аллаһ оларгъа люфтте булунган эки адам бойле деди: Оларнынъ узерине къапудан киринъ; о ерге бир кирдинъизми, артыкъ сиз заферни къазангъандырсынъ. Эгер му'минлер исенъиз, анджакъ Аллаһкъа ишанынъ.¹
  24. «Эй, Муса! Олар о ерде булунган вакъыткъадже биз о ерге асла киремиз; шу алда сен ве Раббинъ барынъ дженкешинъ; биз бу ерде отураджакъмыз», дедилер.
  25. Муса: «Раббим, мен озюмден ве къардашымдан башкъасына хаким оламайм; бизнен бу ёддан чыкъкъан топлумнынъ арасыны айыр», деди.
  26. Аллаһ: «Ойле исе, о ер (арз-ы мукъаддес) оларгъа къыркъ йыл ясакълангъандыр; (бу муддет ичинде) ер юзюнде шашкъын-шашкъын долашаджакълар. Артыкъ сен ёддан чыкъкъан топлум ичюн гъам чекме», деди.²
  27. Оларгъа Адемнинъ эки оълунынъ хаберини керчек оларакъ анылат: Хатырлайсызми, бирер къурбан такъдим эткен эдилер де, бирисинден къабул этильген, дигеринден исе, къабул этильмеген эди. (Къурбаны къабул этильмеген къардаш, кунъджулик себбинден), «Ант олсун, сени ольдюреджем», деди.

1 Бу аетлер Аз. Муса заманындаки Исраил оъууларынен багълы олганына коре, истер оларнынъ «алемлерде ич бир кимсеге берильмеген ниметлерге наиль олувары» ве истер «арз-ы мукъаддеснинъ оларгъа ватан оларакъ язылган олувы» да о замангъа аиттир. Юзьлерде ает ве хадис Хатемуль энбия (с.а.) Эфеңдимизинъ кельген-кечкен ве келеджек бутюн инсанлыкъ ичюн Аллаһнынъ акърансыз бир нимети ве люфти олганына делялет этмекте. Арзынъ белли бир топракъ парчасынынъ бир топлумгъа ватан оларакъ язлувы да шартлыдыр; о топлумнынъ саяхына, Аллаһ ёлунда догъру юрюверине багълыдыр. Юкъарыдаки 13-нджи ает ве онъа бенъзеген аетлернинъ маналары ишаретинден анылашыла ки, Исраил оъуулары бу васыфларыны гъайип эткенлер. Мукъаддес топракъларгъа кимнинъ варис оладжакъыны исе, Энбийаа суресининъ 105-нджи аети тайин этмекте: Ант олсун ки, Тевраттан сонъ Зебурда да: «Арзгъа эйи, салаих, (ляйкъ) къууларым эльбетте варис оладжакътыр», дие яздыкъ.

2 Тарихий риваетлерге коре, мукъаддес топракъкъа кирмек истемеген ве пейгъамберлерине къаршы турган Исраил оъуулары тар бир ерчик узеринде къысылып къалган; озьлери олоп, янъы бир несиль этишкенге къадар, бу ерден къуртуламагъанлар. Бу арада озьлери, муджизевий оларакъ, бодене ве къуарет эльвасынен бесленгенлер.

- Дигери де: «Аллаһ анджакъ такъва саиплеринден къабул этер», деди (ве къ-ошты):
28. «Ант олсун ки, сен ольдюрмек ичюн манъа элинъни узатсанъ (биле), мен санъа ольдюрмек ичюн эль узатаджакъ дегилем. Мен алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһтан къоркъарым».
  29. «Мен истейим ки, сен эм меним гунахымны, эм де озъ гунахынъны аркъалап, атешке атыладжакълардан оласынъ; залымларнинъ джезасы, иште, будыр».
  30. Ниает, нефиси оны къардашыны ольдюрмеге алып кельди ве оны ольдюрди: бу себептен де, зарар эткенлерден олды.
  31. Дер экен, Аллаһ, къардашынынъ джеседини насыл комеджегини онъа косъ-термек ичюн ерни къазгалагъан бир къаргъа ёлады. (Къатиле къардаш:) «Языкълар олсун манъа! Шу къаргъа къадар да оламадыммы ки, къардашынынъ джеседини комейим», деди ве япкъанына янгъанлардан олды.¹
  32. Иште, бу себептендир ки, Исраил огъуларына бойле язган эдик: Ким бир джангъа я да ер юзюнде бозгунджылыкъ чыкъармагъа къаршылыкъ олмадан (акъсыз ерде), бир джанны къыйса, бутюн инсанларны ольдюрген киби олур. Эр ким бир джанны къуртарса, бутюн инсанларны къуртаргъан киби олур. Пейгъамберлеримиз оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер; амма бундан сонъ да, олардан чокъу кене ер юзюнде адден ашмакъталар.²
  33. Аллаһ ве Ресулына къаршы дженклекшенлернинъ ве ер юзюнде (хакъ) тертипни бозмагъа аркетет эткенлернинъ джезасы анджакъ я (аджымадан) ольдюрлювлери, я асылувары, яхут эль ве аякъларынынъ чапразма кесилюви, яхут да булунгъан ерлеринден сюргюн этилювлериدير. Бу, оларнынъ дюньядаки резиллигидир. Олар ичюн ахиретте де буюк азап бар.
  34. Анджакъ сиз оларны снъип, эльге кечирювден эвель, тевбе эткенлер истисна; билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайды ве мерхаметлидир.³

1 Инсан нефсаний дуйгъуларына ве, бу джумасен оларакъ, куньджюлик дуйгъусына боюн эгсе, къардашыны биле ольдюре билер; анджакъ бунинъ сонъу дюньяда инсанни ич-ичтен якъкъан виджан азабы ве пешманлыкъ, ахиретте исе, рух ве вуджыны якъкъан атештир. Куньджюлернинъ озьлерини корьген козьлери корьдир, наиль олган ниметлерни ве гузелликлерни корьмез; эп башкъасындакини корер ве кинслерлер. Бу хасталыкнынъ чареси Исламны бутюни иле яшаракъ, нефисни тербие этмек, эр яманлыкъны эмир эткен нефисни (нефс-и эммарени), сукюн ве узурга къавуштырмакъ (мутманнин къылмакъ) ве Аллаһнынъ бергинине разы (разие) алгъа кетирмектир.

2 Тарих боюнда дуньяда Исраил огъулары дженклер, девлет девирювлери, чешит пара оюнлары ве интригалар чыкъарган, бу киби вазиятерде буюк роль ойнаган миллионларнен джаннынъ ве эсапсыз серветнинъ зая кетювине себеп олганлар),

3 Ислам бир инсаннынъ акъсыз ерде ольдюрюлювни бутюн инсанларнынъ ольдюрюлюви киби саяракъ, ольдюрюв вазитини «инсанлыкъ сучы» сайгъан, сияялы ёл кесиджиликни де, халкънынъ узур ве тынчыгъыны ве тертипни бозганы ичюн, девлетке къаршы (Аллаһ ве Ресулына къаршы) ишленген буюк бир суч оларакъ корьген ве къаршылыгъына да агъыр джезалар къойгъан. Тедабикъ-атта базы корюш фаркълылыклары олмакънен берабер, умумийте коре, сияяланып, ачыктан девлетке баш къадыргъан ве ёл кескен кимселер ялынъыз адам ольдюрген олсалар ольдюрювлер. Эм ольдюрген, эм де сойгунлыкъ япкъан олсалар, ольдюрювлер ве асыларлар. Сойгунлыкъ ялып, террор авасыны эстиргенлернинъ чапразлы оларакъ, бир эллеринен бир аякълары кесилер. Ялынъыз

35. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан кьоркьунъ, Онъа якълашмагъа ёл аранъ ве ёлунда джихад этинъ ки, кьуртулышка ириширсинъиз.¹
36. Шубе ёкъ ки, къфир олгъанлар ер юзюндеки эр шей ве бунинънен берабер де, бир о къадары озьлерининъ олса да, къыямет кунюнинъ азабындан кьуртулмакъ ичюн, оны фиде берселер, олардан асла къабул этильмез; олар ичюн адджы бир азап бар.
37. Атештен чыкъмакъ истерлер, факъат олар о ерден чыкъаджакъ дегиллер. Олар ичюн девамлы бир азап бар.
38. Хырсызлыкъ эткен эркек ве къадыннынъ якъбанларына къаршылыкъ бир джеза ве Аллаһтан бир ибрет олмакъ узьре, эллерини кесинъ. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
39. Ким (бу) акъсыз давранышындан сонъ тевбе этсе ве вазитини тюзельтсе, шубсиз, Аллаһ онынъ тевбесини къабул этер. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.²
40. Бильмезсинъми ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаһкъа аиттир. Истегенине азап берир ве истегенини багъышлар. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
41. Эй, Ресул! Юреклери иман этмегени алда, агъызларынен «инандыкъ» деген кимселерден ве еудийлерден куфюр ичинде чапышкъанлар(нынъ алы) сени кедерлендирмесин. Олар турмадан ялангъа къулакъ асарлар ве сангъа кельмеген (базы) кимселерге къулакъ асарлар; келимелерни бозуп, ерлерини денъиштириллер. «Эгер сизге шу берилир исе, аман алынъ, о берильмез исе сакъынынъ!», дерлер. Аллаһ бир кимсени шашкъынлыкъкъа (фитнеге) тюшюрмек истесе, сен Аллаһкъа къаршы, Онынъ лехине ич бир шей япалмазсынъ. Олар – Аллаһ къальплерини темизлемек истемеген кимселердир.

сойгъуналыкъ якъбан олсалар, сюрюнге огъратыларлар. Сюрюгни апс джезасы оларакъ тефсир эткенлер де бар. Ёл кесиджи озлюгинден теслим олса, якъбанларындан пешманлыкъ дуйса, джезалары енгилетилир.

- 1 Къуаны Аллаһкъа якъынаштыргъан ёлларнынъ (весилелерининъ) энъ муимлеринден бири – аетте зикр этильген джихаддыр. Бундан гъайры, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн япылгъан эр бир ибадет ве къабынылгъан эр бир ясакъ инсанни Аллаһкъа якъынаштыргъан ёллар, весилелердир. Шефаат да, анджакъ бу ёллардан кечилерек къазаныла билер.
- 2 Исламнынъ хырсызлыкъ къабаатына нисбетен къойгъан джезасы узьринде эвельден берли сёз этильген, бунинъ агъыр ве иптидай олгъанындан баас этильген. Анджакъ башкъа системаларнынъ хырсызлыкъкъа нисбетен тедебикъ эткен джезаларнынъ ич бир файда бермегени, апсханелерде санатнынъ инджеликлерини огренген хырсызларнынъ чыкъкъандан сонъ, айны ишке девам эткенлери корюльмекте. Эгер бу сучнынъ кесен-кес огюни алмакъ истенильсе, эки ёлдан кетиле биледжек: Тербие ве джеза. Ислам инсанларны ислях этмек ичюн тербие усулларынынъ энъ мукеммелини кетирген. Бунгъа бакъмадан, хырсызлыкъ якъбан кимсе я ачалыкъ заруретинен буну япар, яхут да бойле бир зарурет олмаса да. Биринджи алда эль кесмек джезасы баас мевзусы дегиль. Экинджи алда да, вазит махкемеге берильмеден, хырсызнынъ тевбе этерек, малны кайтарып берюви, базы ичтихатларгъа коре, мал саибининъ афу этюви джеза укминден эвель хырсыз чалгъан малгъа къануний бир ёлдан малик олувы киби себеплернен джеза тошмекте. Бунгъа коре, мезкур джезасынынъ къулланылувы багъгъы эскиледжек, факъат хырсызларнынъ энъссинде бекаеген бир къылыч киби, сучкъа мани оладжакъ.

Олар ичюн дюньяда резиллик бар ве ахиретте оларгъа махсус буюк бир азап бар.¹

42. Эп ялангъа къулакъ берир, токътамадан арап ашарлар. Санъа кельселер, истер араларында укюм бер, истер олардан юзь чевир. Эгер олардан юзь чевирсенъ, санъа ич бир зарар бералмазлар. Ве эгер укюм берсенъ, араларында адалетнен укюм эт. Аллаһ адиль олгъанларны север.²
43. Ичинде Аллаһнынъ укми олгъан Теврат янларында олгъаны алда, насыл сени хакем япалар да, бундан сонъ юзь чевирип кетелер? Олар инангъан кимселер дегиллер.
44. Биз ичинде догъругъа реберлик ве нур олгъаны алда, Тевратны эндирдик. Озьлерини (Аллаһкъа) теслим эткен пейгъамберлер онынънен судийлерге укюм эте эдилер. Аллаһнынъ Китабыны къорчалавары озьлеринден истенильгени ичюн, Рабблерине теслим олгъан захидлер ве билъмирлер де (онынънен укюм эте эдилер). Эписи онъа (хакъ олгъанына) шаат эдилер. Бу алда (Эй, судийлер ве хахимлер!) инсанлардан къоркъманъ, менден къоркъунъ. Астлеримни аз бир бедель къаршылыгъына сатманъ. Ким Аллаһнынъ эндирген (укюмлери) иле укюм этмесе, иште, олар къяфирлернинъ там озьлеридир.
45. Тевратта оларгъа бойле яздыкъ: Джангъа джан, козьге козь, бурунгъа бурун, къулакъка къулакъ, тишке тиш (къаршылыкъ ве джезадыр). Яралар да къасастыр (эр яралав онъа мусавий алда джезаландырылыр). Ким буны (къасасы) багъышласа, озю ичюн о кеффарет олу. Ким Аллаһнынъ эндиргенинен укюм этмесе, иште, олар залымдырлар.³
46. Озьлеринден эвель кельген Тевратны догърулайдыжы оларакъ, пейгъамберлернинъ излери узерине Меръем огълу Исаны артларындан ёлладыкъ. Ве онъа ичинде догъругъа реберлик ве нур булунмакъ, огюндеки Тевратны тасдикъ этмек, сакъынгъанларгъа бир хидает ве огют олмакъ узьре, Инджильни бердик.

1 Укми ве догъру ёлгъа къавуштырувы умумий олмакънен берабер, аетнинъ хусусий бир келюв себеби бар: Мединедге судий топлумы ичинде мейдангъа кельген бир зина узерине араларындан базылары «Муһаммедге барынъ, ташборан джезасындан (реджм) гъайры бир джеза берсе, буны къабул этер ве Аллаһкъа нисбетен весикъа оларакъ къуланьырмыз», дедилер. Пейгъамбер (с.а.)ге кельгенинен, о аман укюм бермедн, маневий баскъынен оларны сыкъыштырды ве Тевратта бу сучнынъ джезасы реджм олгъаныны оларгъа итираф эттиререк, оюналарыны бозды.

2 Аз. Пейгъамбернинъ (с.а.) хахимлик ве хакемлигини къабул этип-этмеювде эхл-и китап сербест олгъанлары киби, (адлий мухтарият) Ресулуллах да буны къабул этювде сербесттир. Бундан сонъки 49-нджи аетнен бу ает эки шекильде келиштирильген: а) 42-нджи ает 49-нджынен несх этильген олу. Аз. Пейгъамбер олар акъкъында укюм бермек иле меджбурнетлидир. б) сербестик несх этильмеген; Пейгъамбер укюм бермекни усътюн коръсе, андажакъ Аллаһ эндирген вахийнен укюм этеджек.

3 Аллаһнынъ эндирген укюмлеринен укюм этмегенлерге учъ нокътадан бакъылгъан; Оны инкъар манасы тасдигъы ичюн «къафир»; Аллаһнынъ укми адалет, онынъ акси зулум олгъанындан, «залым» денильген. 47-нджи аетте исе, Аллаһнынъ эмринден чыкъмакъ манасы козь огюне алынаракъ «фасыкъ» дениледжек.

47. Инджилге инанганлар Аллаһнын онда эндирген (укумлери) иле укуом этсинлер. Ким Аллаһнын эндиргени иле укуом этмесе, иште, олар фасыкъ-тырлар.
48. Санъа да даа эвельки китапны догъруламакъ ве оны къорчаламакъ узъре, хакъ оларакъ Китапны (Къур'анны) ёлладыкъ. Артыкъ араларында Аллаһнын эндиргени иле укуом эт; санъа кельген акыкъатны быракъып да, оларнын истеклерине уйма. (Эй, умметлер!) Эр биринъизге бир шериаат ве бир ёл бердик. Аллаһ истесе эди, сизлерни тек бир уммет япар эди; факъат сизге бергенинде (ёл ве шериаатларда) сизни дентемек ичюн (бойле япты). Ойле иссе, яхшы ишлерде бир-биринъизнен ярышлашынь. Эпинъизнинъ дёнюшинъиз Аллаһкъадыр. Артыкъ сизге узеринде давалашкъан шейлеринъизни(нь керчек тарафыны) О хабер береджек.¹
49. (Санъа шу талиматны бердик): Араларында Аллаһнын эндиргени иле укуом эт ве оларнын истеклерине уйма. Аллаһнын санъа эндирген укуомлерининъ бир къысмындан сени саптырмамаларына дикъкъат эт. Эгер (укуомден) юзь чевирселер, биль ки, (бунынънен) Аллаһ анджакъ гунахларынынъ бир къысмыны оларнынъ башына беля этмек истер. Инсанларнынъ бир чокъу да затен ёддан чыкъкъанлардыр.²
50. Ёкъса, олар (Ислямдан эвельки) джахиле идаресини къыдыралармы? Яхшы анълагъан бир топлумгъа коре, укуомранлыгъы Аллаһтан даа гузель ким бар?
51. Эй, иман эткенлер! Еудийлер ве христианларнен дост тутунманъ. Зира, олар бир-бирининъ достудырлар (бир-бирининъ тарафыны тутарлар). Аранъыздан оларны дост тутунганлар – олардандыр. Шубесиз, Аллаһ залымлар топлулыгъына ёл косътермез.
52. Юреклеринде хасталыкъ олганларнынъ: «Башымызгъа бир феляктиниъ келювинден къоркъмакътамыз», диерек, оларнынъ арасына чапкъанларыны корерсинъ. Умиот этилар ки, Аллаһ бир фетих, яхут къатындан бир эмир кетиреджек де, олар, ичлеринде гизлеген шейлеринден толайы, пешман оладжакълар.³
53. (О вакъытта) иман эткенлер: «Сизнен берабер олганларына бутюн кучъле-

1 Аллаһкъа инанган, пейгамберлерге уммет олган дюнья инсанлары, фаркълы корюшлер, сиясет ве менфаатлар себебинден, бир-бирлеринен огърашаджакъ, бир-бирлерини ашайджакъ ерде, пейгамберлерининъ чагъырган хайырлы ниетлерге барув ёлунда ярышмаълар.

2 Гунахларнынъ дюньяда башкъа беля олувы, анархия, къатль, сюртюн, эсарет киби мусибет, фелякет ве беляларда озюни косътермекте. Аллаһ Таала гунахларны бу беля ве мусибетлерге себеп япмакъта. Гунахъярыкъларына рагъмен, ферах ичинде олганларгъа кельгенде, буларнынъ бутюн джезалары ахиретке къамакъта.

3 Башкъа динде олганлар, алаехъусус еудийлер ве христианлар мусульманларнынъ досту олмазлар; олар анджакъ бир-бирининъ досту олур, бир-бирини дестеклерлер. Вакъты-вакътыннен мусульманларгъа якълашувары озь менфаатлары ичюндир. Мусульманларнынъ буны унутмамалары ве озь араларындаки достлукъны къуветлендирювлери зарур. Мусульманларнынъ арасына кирген эки юзлюлер фелякет делляльыгъы япаракъ, оларны къяфирлерге ёнелтъмек истерлер; иман эхли булардан да сакъынувы керек.

- ринен емин эткенлер булармы?», дейджеклер. Оларнын бутюн якъанлары бошуна кеткендир де зарар эткенлерден олгъандырлар.
54. Эй, иман эткенлер! Сизден ким диниден дёнсе (билсин ки,) Аллах севген ве оны севген му'минлерге нисбетен алакъгонъюли (шефкъаты), кяфирлерге нисбетен иззети ве зорлы бир топлум кетиреджек. (Булар) Аллах ёлуна джихад этерлер ве тили узун тенкъитчининь тенкъидинден къоркъмазлар. (Ич бир кимсенин тенкъидине къулакъ асмазлар). Бу Аллахнын тилегенине берген лютфидир. Аллахнын лютфи ве ильми кеништир.¹
55. Сизинь достуньыз (велинъыз) анджакъ Аллаһтыр, Ресулыдыр, иман эткенлердир; олар ки, Аллахнын эмирлерине боюн эгерек, намазны къылар, зекятны берирлер.
56. Ким Аллахны, Ресулыны ве иман эткенлерни дост тутунса, (билсин ки, усьтюн келеджек олгъанлар, шубесиз Аллахнын тарафыны туткъанлардыр).
57. Эй, иман эткенлер! Сизден эвель озьлерине китап берильгенлерден дининь-изни эглендже ве оюнга чевиргенлерни ве кяфирлерни дост тутмань. Аллахтан къоркъунь, эгер му'минлер исенъыз.
58. Намазга чагъырған вакътынъызда оны оюн ве эглендже мевзусы япарлар. Бу давраныш оларнын тюшюнмеген бир топлум олгъанларындандыр.
59. (Оларга) бойле де: Эй, китап эхли, ялынъыз Аллахкъа, бизге эндирильгенге ве даа эвель эндирильгенге инангъанымыз ичюн, бизден ошланмайсынъызмы? Абуки, чокъунъыз ёлдан чыкъкъан кимселерсинъыз.²
60. Де ки: Аллах къатында ери бундан даа фена олгъаныны сизге хабер берейимми? Аллах янетлеген ве гъадап эткен, араларында маймунлар, домузлар ве тагъутка табынганлар чыкъарған кимселер. Иште, олар, ери (вазieti) даа фена олгъан ве догъру ёлдан даа зияде сапкъанлардыр.³
61. Янынъызга инкъарнен кирип, кене инкъарнен чыкъкъанлары алда, сизге кельгенлеринде «инандыкъ» дерлер. Аллах гизлегенлерини даа яхшы бильмекте.

1 Исламга ич кирмеген кяфирлернен мусульманларнын арасында олгъан мунафыкълардан гъайры, бир де муртедлер бар; булар эвельдже мусульман олгъанлары алда, сонъундан динден дёнген, Исламны терк эткен бедбахт кимселердир. Аз. Пейгъамбер (с.а.) заманындан берли Ислам дюньясында аз олса да, динден чыкъув аллары олгъан, базы шахыс ве топулуыкълар Исламны терк эткенлер. Анджакъ, буларнын Исламнын яйбулувына ве яшамасына ич бир зарары олмагъан, Аллахнын джанны айдынлатмакъ ичюн якъкъан меш'алеси кечкен эр кунь сайын бираз даа къуветленерек янган ве ышыкъларыны беш къытага этиштирген.

Тарих боюнда бир чокъ топлум Исламнын байракъдарлыгъыны якъкан, онынь байрагъы бир вакъыт ерге тюшмеген. Инсанлар ер юзюнде яшагъан муддетлери къадар да Ислам умметинден бир топулуыкъ даима хахъны тиклейджек ве байракъны ташыйдажкъ.

2 Еудийлерден бир топу мусульманларга хитабен: «Сизден ве дининъизден даа фена бир топлум ве дин бильмеймиз», дие акъарет эткен эдилер. Аллах буны дегенлерининь керчектен чокъ фена олгъан васыфларыны ашагъыдаки аетте саракъ, акъаретлерине къаршылыкъ бермекте ве мусульманларны тессели этмекте.

3 «Тагъут» келимесининь изааты ичюн «Нисаа» суреси, 60-нджи аетнинь анълатувына бакънынь.

62. Олардан бир чокъунунъ гунах, душманлыкъ ве арам ашамакъта ярышкъанларыны корерсинъ. Япкъанлары не къадар фена!
63. Дин адамлары ве алимлери оларны гунах сёзлерни сёйлесмектен ве арам емектен мен этселер эди я! Ишлеген (фииллери) не фенадыр.
64. Еудийлер Аллаһнынъ эли багълыдыр (сыкътыр), дедилер. Бу дегенлери себебинден, эллери багъланды ве лянетлендилер! Аскине, Аллаһнынъ эллери ачыкътыр, истегени киби берир. Ант олсун ки, санъа Раббинъден эндирильгени олардан чокъунунъ ёлдан азгъанлыкъыны ве куфюрини арттырыр. Араларына къыяметке къадар (сюреджек) душманлыкъ ве кин сокътыкъ. Не заман дженк ичюн бир атеш якъкъан иселер (фитнени уяндыргъан олсалар), Аллаһ оны сёндюргендир. Олар ер юзюнде бозгъунджылыкъкъа чапышырлар; Аллаһ исе, бозгъунджыларны севмез.¹
65. Эгер эхл-и китап иман этип, (феналыкълардан) сакъынсалар эди, эр алда (кечмиш) феналыкъларыны орьтер ве оларны нимети бол дженнетлерге къояр эдик.
66. Эгер олар Тевратны, Инджильни ве Рабблеринден олагъа эндирильгенини (Къур'анны) догъру-дюрюст тедбикъ этселер эди, шубесиз, эм усълеринден, эм де аякъларынынъ алтындан ашар эдилер. (Ер алты ве ер устю серветлеринден файдаланаракъ, ферах ичинде яшар эдилер). Олардан адден ашмагъан (икътисатлы, мутедиль) бир топулулыкъ бар; факъат чокъусынынъ япкъанлары не фенадыр!²
67. «Эй, Ресул! Раббинъден санъа эндирильгенини теблигъ эт. Эгер буны япмансанъ, Онынъ эльчилигини япмагъан олурсынъ. Аллаһ сени инсанлардан къорчалайджакъ. Догърусы, Аллаһ къяфирлер топулуыгъына реберликъ этмез.
68. «Эй, китап эхли! Сиз Тевратны, Инджильни ве Раббинъизден сизге эндирильгенини хакъкъы иле тедбикъ этмегендже, (догъру) бир шей (ёл) узеринде дегильсинъиз», де. Раббинъден санъа эндирильген, олардан чокъунунъ куфюр ве сапыкълыкъыны, эльбетте арттыраджакъ. Къяфирлер топулуыгъына кедерленме.
69. Иман эткенлернен еудийлер, саабийлер ве христианлардан Аллаһкъа ве ахи-

1 Къяфирлернинъ дженк ве фитне атешини якъувлары ич де эсикъ олмагъан. Асырлар бою эм озь араларында дженкleshкенер, эм де бирлешип, мусульманларга уджом эткенлер. Айрыджа, мусульманларны бир-бирлерине къаршы къоймакъ ичюн юзлернен, бинълернен планлар тизген, тертип азырлагъанлар. Бутюн буларга рагъмен, Аллаһнынъ нуруны сёндюрмеге кучълери этмеген. Динлери бир олгъанлары биле айырылгъан, бир-бирлерине нисбетен кин ве душманлыкъ дуйгъулары беслетен, къоркъу ве шубе ичинде яшагъан я да дженкleshкенлер.

2 Диндар олмакъ ве динни тедбикъ этмек, медений ве икътисадий нокъта назардан, топлумларны керти быракъмакъ бир тарафта турсын, ферах ве бахтъылыкънынъ чокъкъусына чыкъарыр. Динни быракъып, менфаат фельсефесине коре аркет эткенлер, башкъа миллетлерни эзмек ёлуна кыргенлерни ичюн керилик, ёкъсузлыкъ, дженк ве къалабалыкъларга себеп олмакъталар. Аллаһнынъ укюмранлыкъына боюн эгильген такъдирде, ер юзюнде ич бир кимсе зерре къадар зудумгъа огърамайджакъ, эр кес акъкъыны аладжакъ, зенгинлик, боллукъ ве ферахны къануний ёлларнен къыдыраджакъ ве иште, о заман коктен ниметлер ягъаджкъ, боллукъ ве берекет оладжакъ, ерден де зенгинликлер пышкъыраджакъ.

- рет кунюне (акъикъатен) инанып, яхшы амель ишлегенлер узерине асла къоркъу ёкътыр; олар гъам этеджек де дегиллер.¹
70. Ант олсун ки, Израил огъуларынынъ хакъ сёзюни алдыкъ ве оларгъа пейгъамберлер ёлладыкъ. Не заман бир пейгъамбер оларгъа нефислери арзу этмеген (иялхий укюмлерни) кетирген иссе, бир къысмыны ялангъа чыкъардылар, бир къысмыны да ольдюрдилер.
71. Бир бея омайджакъ зан эттилер де, корь ве сагъыр кесильдилер. Сонъ Аллаһ төвбелерини къабул этти. Сонгъра араларындан чокъу кене корь ве сагъыр олды. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны корьмекте.
72. Ант олсун ки, «Аллаһ кесен-кес Меръем огълу Месихтир», дегенлер къяфир олгъандырлар. Албуки, Месих: «Эй, Израил огъулары! Раббим ве Раббинъиз олгъан Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Билинъиз ки, ким Аллаһкъа ортакъ къошса, мытлакъа Аллаһ онгъа дженнетни арам этер; артыкъ онынъ сри атештир ве залымлар ичюн ярдымджылар ёкътыр», деген эди.
73. Ант олсун, «Аллаһ – учнынъ учюнджисидир», дегенлер де къяфир олгъан эдилер. Албуки, тек бир Аллаһтан башкъа ич бир тангъры ёкътыр. Эгер эвельден берли сёйлегенлеринден вазгечмеселер, араларындан къяфир олгъанларгъа адджы бир азап токъунаджакъ.
74. Аля Аллаһкъа төвбе этип, Ондан багъышламакъны тилемейджеклерми? Аллаһ чокъ багъышлайыджы. чокъ мерхаметлидир.
75. Меръем огълу Месих анджакъ бир ресулдыр. Ондан эвель де (бир чокъ) ресуллар келип-кечекендир. Анасы да чокъ догъру бир къадындыр, эр экиси де аш ашар эдилер. Бакъ, оларгъа делиллерни насыл анълатмакътамыз, сонъ бакъ, насыл (хакътан) юзъ чевирмектлер.²
76. Де ки: Аллаһны быракъып да, сиз ичюн файда ве зараргъа кучю этмеген шейлерге табынмакътасынъызмы? Хакъкъы иле эшитиджи ве билиджи ялынъыз Аллаһтыр.
77. Де ки: Эй, китап эхли! Дининъизде акъсыз ерде адден ашманъ. Даа эвельден сапкъан, бир чокъларыны саптыргъан ве ёлнынъ догърусындан узакълашкъан бир топлумгъа уйманъ.
78. Израил огъуларындан къяфир олгъанлар, Давуд ве Меръем огълу Иса тили-

1 Эвельден бир кимсенинъ дини не олса-олсун ве не къадар гунах ишлесе де, сонъ пейгъамберге уйып, догъру иман этсе, бундан сонъ да, имангъа уйып яшаса, онынъ дюнья ве ахиретте къоркъаджакъ ич бир шей ёкътыр. Саабийлер акъкъында бакъ. с. 9.

2 Еудийлер Аз. Исанынъ намуслы ве бакире бир къадындан догъгъанына инанмайып, онынъ анасына ифтира этер, гъайрыкъануний бир бирлешювден догъгъаныны илери сюрерлер. Къур'ан-ы Керим даа эвель Аз. Исанынъ муджизевий бир шекильде насыл яратылгъаныны анълатып, бу ерде де анасыннъ догъру-дюрюст ве намуслы олгъаныны зикр этмекнен, бу ифтирани ред этмекте. Айрыджа, христианларнынъ онгъа ве анасына тангърылыкъ васфы берювлерини де ёлнен тутуладжакъ, козьнен корюледжек бир делиль иле ред этип чюрютмекте: Зира, эр экиси де аш ашай эдилер, тангъры олсалар эди, ашамагъа, ичмеге итиядж дуяр эдилерми!)

- нен лянетленгендирлер. Бунунъ себеби, сѣз динълемсёвлери ве сынъырны ашувларыдыр.
79. Олар якъкан феналыкъларындан бир-бирини вазгечирмеге чалышмаз эдилер. Ант олсун, якъканлары не фанадыр!
80. Олардан чокъунунъ инкяр эткенлернен достлукъ якъканларыны кореръсинъ. Нефислерининъ олар ичюн (ахирет аятлары ичюн) эвельден азырлагъан шейи не фенадыр: Аллах оларгъа гъадап эткендир ве олар азап ичинде девамлы къалыджыдырлар.
81. Эгер олар Аллахкъа, Пейгъамберге ве онъа эндирилгенге иман эткен олса эдилер, оларны (мушриклерни) дост тутмаз эдилер; факъат оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъан эдилер.
82. Инсанлар арасында иман эткенлерге душманлыкъ нокътаи назарындан, энъ шиддетли оларакъ судийлер иле ширк къошкъанларны буладжакъсынъ. Олар арасында иман эткенлерге севги нокътаи назарындан, энъ якъын оларакъ да: «Биз христианлармыз», дегенлерни тападжакъсынъ. Чюнки, оларнынъ арасында кешиплер ве рахиплер бардыр ве олар буюклик тасламазлар.¹
83. Ресулгъа эндирилгенни эшиткен заманлары, бильген акъикъятларындан толайы, козьсеринден яшлар акъкъаныны корерсинъ. Дерлер ки: «Раббимиз! Иман эттик, бизни (хакъкъа) шаат олгъанларнен берабер яз».
84. «Раббимизнинъ бизни эйилер арасына къошувыны умют этип тургъанда, не ичюн Аллахкъа ве бизге кельген акъикъаткъа иман этмейик?»
85. Сѣйлеген (бу) сѣзлеринден толайы, Аллах оларгъа, ичинде девамлы къалмакъ узьре, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерни мукафат оларакъ берди. Эйи аракет эткенлернинъ мукафаты иште будыр.
86. Инкяр эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннемайдирлер.
87. Эй, иман эткенлер! Аллахнынъ сизге эял эткен эйи ве темиз шейлерни (сиз озюньизге) арам этменъ ве сынъырны ашманъ. Аллах сынъырны ашкъанларны совмес.
88. Аллахнынъ сизге эял ве темиз оларакъ берген рызыкъларындан ашанъ ве иман эткен о Аллахтан къоркъунъ.²

1 Тефсирлерде бу аетлерде баас этильген христианларнынъ Хабешистангъа кочъ эткен мусульманларны яхшы къаршалагъан ве оларгъа анълайыш косьтерген христианлар я да Аз. Пейгъамбер (с.а.) иле анълашма якъкан Неджран христианлары олганы зикр этильген. Анджакъ, умумен, христианларнынъ судийлерге ве мушриклерге нисбетен мусульманларгъа даа якъын олгъанлары бир акъикъаттыр. Герчи фанатик христианларнынъ бирлешерек, якъкан хачлы сеферлери тарихнынъ адждажы саифелерини тешкиль эте. Буннынънен берабер, дюньядан эль ве этегини чеккен рахиплернен христиан бильмирлерининъ ве буларнынъ тесиринде къалгъан христианларнынъ Исламгъа нисбий якъынаыкълары бир акъикъаттыр. Аз. Пейгъамбернинъ заманында бир чокъ рахип ве кешип оны севги иле къаршылагъан ве бекленген пейгъамбер олганыны итираф эткенлер.

2 Ресулуллах (с.а.) бир субетлеринде къыямет ве ахиреттен баас эткен, субетнинъ тесирине къапылгъан Али, Ибн Месут, Микъдад (р.а.) киби базы сахабилер, Осман б. Маъ'уннинъ эвинде топланаракъ, куньдюзлери девамлы ораза тутмакъ геджелери юкъламайып намаз къыламакъ, къадынла-

89. Аллаһ кѳастсыз оларакъ агъызынъыздан чыккъѳан сминлеринъызден толайы, сизни месулетли тутмаз, факъат билерек япкъан сминлеринъызден толайы, сизни месулетли тутар. Бунынъ да кеффарети, аиленъызге ашаткъан смегинъызиниъ орта аллысындан он факъырға ашатмакъ, яхут оларны кийиндирмек, яхут да бир хызмекяр азат этмектир. Буларны тапалмагъан учъ кунъ ораза тутмалыдыр. Емин эткен такъдиринъызде сминлеринъызиниъ кеффарети иште будыр. Еминлеринъызни къорчаланъ (оларгъа риает этинъ). Аллаһ сизге астлерни анълатмакъта; умют этилир ки, шукюр этерсинъыз!¹
90. Эй, иман эткенлер! Шарап, къумар, тикили ташлар (путлар), фал ве шанс окълары бирер шейтан иши, писликтир; булардан узакъ турынъ ки, къуртулышкъа ириширсинъыз.
91. Шейтан ички ве къумар ёлунен анджакъ аранъызгъа душманлыкъ ве кин сокъмакъ; сизни Аллаһны анъмакътан ве намаздан четлетмек истер. Артыкъ (булардан) вазгечтинъыз дегильми?²
92. Аллаһкъа итаат этинъ, Ресулгъа да итаат этинъ ве (феналыкълардан) сакъынынъ. Эгер (итааттан) юз чевирсенъыз, билинъ ки, Ресулымызынъ вазифеси ачыкътан-ачыкъ теблигъ этмек ве бильдирмектир.
93. Иман эткен ве яхшы ишлер япкъанларгъа хакъкъы иле сакъынып, иман эткен ве эйи ишлер япкъанлары, сонъра кене хакъкъы иле сакъынып иман эткен, сонъра да хакъкъы иле сакъынып япкъанларыны, эллеринден кельгени къа-

рынынъ янына бармамакъ, эт ашаммакъ ве эски-тюски кийимлер киймек суретинен яшамагъа, къалгъан омюрлерини бойле кечирмеге, атта озьлерини къысырлаштырмагъа азм эткен эдилер. Ресулы Экрем вазитни бильгенинен, аман янларына кельди ве бойле буюрды: «Мен бойле бир къуалыкъ шелкинен эмир олунадым. Вуджут ве нефислеринъызиниъ сизде акъкъы бар; ораза тутып, намаз къылынъ, факъат айны вакъытта, оразанъызны ачып, ашанъыз ве юкъланъыз. Мен намаз къыларым ве юкъларым, ораза тутар ве ифтар этерим, эт ашарым ве къадынларыма якълашырым; меним ёлудан чыккъан – менден дегиль». Иште, бу адисе узерине юкъларыда маналары окъулгъан астлер кельген.

- 1 Аллаһ узерине билерек смин эткен бир кимсе сминини ерине кетирмелидир. Эгер сминнен япаджакъ иши арам ве фена бир иш исе, бу такъдирде фена ишни япмайджакъ, сминни бозаджакъ ве кеффертни ерине кетиреджек. Кеффарет сминден вазгечмекнинъ бедели ве багъышланув вастасы олуп, аетте зикр этильген илк учъ шейден бирини япмакънен ерине кетирилир. Буларгъа кучю стмеген де, учъ кунъ ораза тутар.
- 2 Исламдан эвель арапларда чокъ даркъагъан шарап ичюв алышкъанагыъы олгъаны ичюв, Аллаһ Таала ильки мусульманларны яваш-яваш ички ясагъына алыштыргъан, эвель онынъ зарары файдасындан чокъ олгъаныны бильдирген, сонъра ичкен алда намаз къыламакъны ясакълагъан ве энъ сонъунда бу аетнен кесен-кес саргъошлыкъ берген ичкилерни ичмекни арам эткен. Кене джахилие девринде араплар он дане окъ салпынен бир чешит къумар ве шанс оюны ойнар эдилер. Буларнынъ едисинде базы пайлар язылы эди. Учю де бош эди. Ишанчлы бир кимсе бир торбанынъ ичинден буларны къатылгъанларнынъ адына бирер-бирер чекер эди. Толу чыккъанлар малдан исселерини алыр, факъырларгъа берир эдилер. Бош чыккъанлар исе, бу малнынъ парасыны одер эдилер. Кюмарларнынъ, белки де энъ темиз олгъанына бакъмадан, Ислям буны да ясакълагъан, ортагъа мал ве пара къояракъ ойналаджакъ ич бир шанс оюнына изин бермеген, фукъареге ярдым этиледжек олса, буны эр кеснинъ элял къазанчыннан айыраракъ япувыны истеген. Ает ички ве къумар ясагъынынъ энъ муим ичтимаий, ахалыкий ве диний икмелтерини анълата. Аит хадислер иле илим буларгъа икътисадий ве тиббий себеплерни де къаткъан.

- дар, гузель якъбанлары такъдирде (арам къылынмадан эвель) таткъанларын-
дан толайы, гунах ёкътыр. (Муими, инангъандан сонъ, иман ве эйи амельде
себаттыр). Аллаһ эйи ве гузель якъбанларны север.
94. Эй, иман эткенлер! Аллаһ сизни эллеринъизнинъ ве сияхларынъыз ири-
шеджек бир авланувнен (оны ясакъ этерек) денъер ки, гизли де (кимсе корь-
мейджек ерде, керчектен) озюнден кимнинъ къоркъкъаны ортагъа чыкъсын.
Ким бундан сонъ сынъырны ашса, онынъ ичюн адджы бир азап бар.
95. Эй, иман эткенелер! Ихрамлы олгъанда авны ольдюрменъ. Арангъыздан
ким оны къасттан ольдюрсе, ольдюрген айваннынъ денъи (онгъа) джезадыр.
(Бунгъа) Кябеге бараджакъ бир къурбан олмакъ узьре, арангъыздан адалет саи-
би эки киши укюм этер (ольдюрийлген айваннынъ денъини такъдир этер).
Яхут (авланмакънынъ джезасы), факъырларны тоюрувдан ибарет бир кеффа-
реттир, яхут онынъ денъи ораза тутмакътыр. Та ки, (ясакъ ав авлагъан) иши-
нинъ джезасыны татсын. Аллаһ кечмишни афу эткендир. Ким бу сучны те-
крар ишлесе, Аллаһ да ондан къаршылыгъыны алыр. Аллаһ даима гъаиптир,
очъ алыджыдыр.¹
96. Эм сизге, эм де ёлджуларгъа файда олмакъ узьре, (файдаланувынъыз ичюн)
денъизде авланмакъ ве оны ашамакъ сизге эял этильди. Ихрамлы олгъан
вакътынъызда къарада авланмакъ сизге арам этильди. Узурна топланылад-
жакъ Аллаһтан къоркъунъ.
97. Аллаһ Кябени, о сайгъыгъа лыйыкъ эвни, арам айны, хадж къурбаныны ве
(къурбаннынъ бойнуна асылгъан) герданлыкъларны (маддий ве маневий та-
рафтан) инсанларнынъ белини догърулмагъа себеп яты. Бу да Аллаһнынъ
коклерде ве ерде не бар исе, эписини бильгенени ве Аллаһнынъ эр шейни
билиджи олгъаныны (сизинъ де англап) билювинъиз ичюндир.
98. Билинъ ки, Аллаһнынъ джезаландырувы четиндир ве кене Аллаһнынъ багъ-
ышламасы ве мерхамети сынъырсыздыр.
99. Ресулгъа тюшкен (вазифе), ялынъыз теблигъ этмектир. Аллаһ ашкяр этке-
нинъизни де, гизлегенинъизни де билир.
100. Де ки: Пис ве фенанен, темиз ве яхшы бир дегильдир; пис ве фенанынъ чокъ-
лугъы ошуна кетмесе (яхут ошуна кетсе) де (бу бойледир). Ойле исе, эй, акъ-
ыл санплери! Аллаһтан къоркъунъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.²
101. Эй, иман эткенлер! Ангълатылса ошунгъызгъа кетмейджек шейлерни сора-
манъ. Эгер Къур'ан эндирилirken, оларны сорасанъыз, сизге изаатланылдыр.
(Ангълатылмагъанына коре) Аллаһ оларны афу эткендир. (Сиз сорап да,
башынъызгъа иш чыкъарманъ). Аллаһ чокъ багъышлайдыдыр, аджелед-
жи дегильдир.³

1 Бу ерде «очъ алыджы» – кимсенинъ якъбаныны четке быркъмайдыды, мазуумларнынъ интикъа-
мыны алыджы демектир.

2 Бу ает Исламнынъ сайыда дегиль, кейфиечте гузель олгъанына ишареттир. Аранаджакъ шей – чокъ
дегиль, эйи, темиз ве эял олгъаныдыр.

3 Ресулы-ы Экрем (с.а.): «Аллаһ сизге хаджны фарз этти, хадж вазифенъизни япынъ», деген вакъытта,

102. Сизден эвель де бир топлум оларны сорагъан, сонъра да буларны инкяр эткен эди.
103. Аллаһ бахира, сааибе, васыле ве хаам дие бир шей (къануний) къылмагъан. Факъат къяфирлер ботен ерде Аллаһкъа ифтира этмектелер ве оларнынъ чокъуларынынъ да къафалары чалышмаз.¹
104. Оларгъа: «Аллаһнынъ эндиргенине ве Ресулгъа келинъ», денильген вакъытта: «Бабаларымызны узеринде булгъан (ёлумыз) бизге етер», дерлер. Аталары ич бир шей бильмей ве догъру ёл узеринде олмасалар да, ойлеми?
105. Эй, иман экткенлер! Сиз озюньизге бакъынъ. Сиз догъру ёлда олгъанда сапкъан кимсе сизге зарар бералмаз. Эпинъиз Аллаһкъа дёнеджексинъиз. Артыкъ О сизге якъанларынъызны бильдирежек.²
106. Эй, иман эткенлер! Биринъизге олюм келип чаткъаныне, васиет эснасында аранъыздан эки адалетли адам аранъызда шаатлыкъ этсин. Яхут сеферде олгъанда, башынъызгъа олюм мусибети кельген исе, сизден олмагъан башкъа эки адам (шаат олсун). Эгер шубеленсенъиз, о эки шаатны намаздан сонъ токътатыр: «Бу васиет къаршылыгъында ич бир шейни сатын алмайджакъмыз, акъраба (менфаатына) олса да; Аллаһ (ичюн якъан) шаатлыгъынъызны гизлемейджекмиз, (аксини япсакъ) бу такъдирде биз, эльбетте гунахъярлардан олурумъыз», дие Аллаһ узерине смин эттирсинъиз.
107. Бу шаатларнынъ (сонъундан ялан сёйлесерек) бир гунах къазангъанлары анълашылса, (шаатларнынъ) акъларына теджавуз эткен олюге даа якъын олгъан (мирасчылардан) эки адам оларнынъ ерини алыр ве: «Ант олсун ки, бизим шаатлыгъымыз оларнынъ шаатлыгъындан даа керчектир ве биз (кимсенинъ

бириси туруп: «Эр сенеми, я Ресулаллах?»), деген ве суалини учъ кере текрарлагъан. Пейгъамберимиз бир муддет сукют эткенден сонъ: «Эгер эбет десем эди, эр сене фарз олур эди; эгер эр сене фарз олса эди, бунъа да кучюньиз етмез эди», буюрды. Юкъарыдаки аетнинъ келюв себеби будур. Аллаһ унуткъаны ичюн дегиль, афу эткени, къолайлыкъ тилегени ичюн базы шейлерни беян этмез; суаллер сорап, ишни агъырлаштырмакъ, вааз икметине терстир.

1 Исламдан эвель арапларнынъ батыл инанч ве адетлеринден бири де базы себеп ве маналарнен бир такъым айванларны путларгъа къурбан этювлери, оларны путлар адына сербест быракъуулары эди. Бу джумладен, беш кере догъургъан ве бешинджи баласы ыргъачы олгъан девеге «бахира» денилир, къулагъы чентилир, сагъыламаз, суют путларгъа къалдырылыр эди. Пут адына сербест быракъылгъан ве сутюнден ялынъыз мусафирлер файдалангъан девелерге «сааибе» денилир эди. Бири эркек, дигери ыргъачы оларакъ, эгиз догъургъан къоюн я да девеге «васыле» дерлер, эркек баласыны путкъа къурбан этер эдилер. Он несиль толлеген эркек девеге «хаам» денилир, о да бош быракъылыр эди.

2 Бу аетте «Манъа не?» джилликъ ёкътыр, аетни бойле анъламакъ хаталыдыр. Ант ает ве хадислернинъ бутюнини, бир ерде дегерлендирген вакъытымызда чыкъкъан мана шудыр: Эр кес озюне, аилесине ве чевресине нисбетен вазифеерини япмакънен мукеллефтир; эйликин эмир этюв ве яюв, фенолыкъны ясакълав ве огюни адув да, бу вазифеге кире. Инсан бутюн буларны якъандан сонъ, башкъаларыннынъ ёлдан сапувы, ондан соралмаз ве онъа зарар да бермез.

Аз. Эбу Бекирининъ анълатуулары да буны тасдикълай: Къайс Онынъ бир хутбесинде оларгъа шуны сёйлегенини накъл эткен: «Сиз бу аетни окъуйсынъыз ве янълыш ёрумайсынъыз. Мен Аллаһ Ресулыннынъ бойле дегенини эшиттим: Инсанлар залымны корюп де, эинден тутаракъ, мани олмаз иселер, Аллаһнынъ оларгъа кеңди къатындан умумий бир азап ёлламасы якъындыр».

- акъкъына) теджавуз этмедик, акс такъдирде, биз эльбетте залымлардан олурмыз», дие Аллаһкъа емин этерлер.
108. Бу (усул), шаатлыкъны кереккен шекильде япмагъа яхут еминлеринден сонъ, еминлернинъ (мирасчылар тарафындан) ред этилювинден къоркъуварына (чекинювлерине чаре оларакъ) даа уйгундыр. Аллаһтан къоркъунъ ве (Оны) динълень. Аллаһ ёлдан чыкъкъанлар топлудугъына реберлик этмес.¹
109. Аллаһ пейгъамберлерни топлап да: «Сизге не джевап берильди», деген куню «Бизим ич бир бильгимиз ёкъ, шубесиз гизаликлерни хакъкъы иле билиджи анджакъ Сенсинъ», дейджеклер.
110. Аллаһ о заман бойле дейджек: «Эй, Меръем огълу Иса! Санъа ве ананъа (берген) ниметимни хатырла! Хатырлайсынъмы, сени мукъадес рух (Джебраил) иле дестеклеген эдим; (бу саеде) сен бешикте олгъанда да, етишкен чагъынъда да, инсанларнен къонуша эдинъ. Санъа китапны (окъуп, язмакъны), икметни, Теврат ве Инджильни огреткен эдим. Меним изнимнен, чамурдан къуш шеклинде бир шей япа эдинъ де, онъа уфлей эдинъ, аман меним изнимнен, о бир къуш ола эди. Кене меним изнимнен анадан догъма коръни ве аладжалы хастаны зйилештире эдинъ. Олюлерни меним изнимнен (аяткъа) къайтара эдинъ. Хатыранъдамы, Исраил огъуларыны (сени ольдирювлеринден) мани олгъан эдим; оларгъа ачыкъ делиллер (муджизелер) кетирген заманынъда араларындан инкъяр эткенлер: «Бу – ачыкътан-ачыкъ бир сихирден башкъа бир шей дегиль», деген эдилер.²
111. Хатыранъдамы, хаварийлерге: «Манъа ве пейгъамбериме иман этинъ», дие ильхам эткен эдим. Олар (да): «Иман эттик, биз Аллаһкъа теслим олгъан кимселер (мусульманлар) олгъанымызгъа сен де шаат ол», деген эдилер.³
112. Хатыранъдамы, хаварийлер: «Эй, Меръем огълу Иса, Рабинъ бизге коктен донатылгъан бир софра эндире билirmi?», деген эдилер. О: «Иман эткен кимселер олсанъыз, Аллаһтан къоркъунъ», джевабыны берген эди.
113. Олар: «Ондан ашайыкъ, юреклеримиз къанаатленсин, бизге догъру сёйлегенини (кесен-кес оларакъ) билейик ве онъа козьлеринен корьген шаатлар олмакъ истеймиз», деген эдилер.
114. Меръем огълу Иса бойле деди: «Эй, Раббимиз, бизге коктен бир софра эн-

1 Васнет мубах шейлер, эйлик, ибадет ве хайырларнен багълы ола биледжеги киби, бир кунъ аяттан айрыладжакъ олгъан адамнынъ узериндеки борджларнен багълы да ола биляр. Бу сонъкисинен багълы васнет фарздыр. Васнетнинъ зая олмамасы ве эр алада, ерине кетирильмесни ичюн корюледжек тедебирлер Аллаһ тарафындан юкъярдаки аетлерде анълатылгъан.

2 Бу аетте ве бундан сонъки аетлерде зикр этильген февкъульаде адиселер – муджизедир. Муджизелер, инсанларнынъ кучю етмеген, оларнынъ япуваары -табиат къануналарына коре- мумкюн олмагъан шейлердир. Анджакъ, табиат къануналарынынъ да яратыджысы ве тюзюналейиджиси олгъан Аллаһ къууларынынъ къолайджа иман этиювлерини, хидаетке къавушуваарыны теминлемек макъсадыннен, пейгъамберине муджизелер лютф эйлеген; булар ялынъыз Аллаһнынъ изни ве къудретинен, бильген себеплеримиз зынджырындан тышта, садир олмакътадыр.

3 Хаварийлер Пейгъамберимизнинъ асхабы киби, Аз. Исагъа, о аятта олгъанда, иман эткен ве онъа садакъат косьтерген муъминлердир.

- дир ки, биз ичюн, кечмиш ве келеджеклеримиз ичюн байрам ве сенден бир аст (муджизе) олсун. Бизни рызыкъландыр; затен сен рызыкъ бергенлернинъ энъ хайырлысысынъ».
115. Аллаһ да бойле буюрды: Мен оны сизге, шубесиз эндиреджем; амма бундан сонъ аранъыздан ким инкяр этер исе, кяинатта ич бир кимсеге бермеген азабымны онъа береджем!
116. Аллаһ: Эй, Меръем огълу Иса! Инсанларгъа, (мени ве анамны, Аллаһтан башкъа эки танъры билинъ, дие сен айттынъмы, буюргъан заманында о: «Сени тензих этерим; акъкъым олмагъан шейни сёйлесмек манъа якъышмаз. Эм мен сёйлесе эдим, сен оны, шубесиз билир эдинъ. Сен меним ичим-декини билирсинъ, албуки, мен сенинъ затынъда олгъаныны бильмем. Гизлиликлерни эксиксиз билиджи ялынъыз Сенсинъ.
117. Мен оларгъа анджакъ манъа эмир эткенинъни сёйледим: Меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиз олгъан Аллаһкъа къулькъ этинъ, десим. Араларында булунгъан муддетимдже олар узеринде незаретчи эдим. Мени вефат эттиргенинънен, артыкъ олар узеринден козетиджи ялынъыз Сен олдынъ. Сен эр шейни хакъкъы иле корюджисинъ.
118. Эгер озьерине азап этсенъ, шубесиз олар сенинъ къулларынъдыр (исетгенинъни япарсынъ). Эгер оларны багъышласанъ, шубесиз Сен иззет ве икмет саибсинъ», деди.
119. (Бу къонушувдан сонъ) Аллаһ бойле буюраджакътыр: Бу, догъруларгъа догърулыкъларынынъ файда береджек кунюдир. Оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Ондан разы олгъандырлар. Иште, буюк къуртулыш ве къазанч будыр.
120. Коклернинъ, ернинъ ве ичлериндеки эр шейнинъ муькиети Аллаһнынъдыр, О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.¹

1 Инсан олгъу бутюн дюньягъа саип олса биле, бу буюк бир къазанч дегильдир; чюнки бу саиплик кечиджидир ве миджазидир, асыл саип Аллаһтыр. Айрыджа бугунге къадаар кешф этиле бильген диаметри он миллиард нур йылаккъ маддий кяинат янында дюнья бир зерре къадаар дегильдир. «Ойле исе, дюнья аятында инсан ичюн энъ буюк къазанч недир?», дениледжек олса, шубесиз, бу Аллаһ ризасыдыр. Онынъ ризасыны къазангъан, эйи ве гузель олгъан эр шейни къазангъандыр. Ойле эйи ве гузель ки, дюньяда онъа инсанларнынъ эли дегиль, хаялы биле етишмаз. Онынъ ичюн му'минлернинъ бир-бирлерине энъ хайырлы дуасы ве тешеккюри: «Аллаһ разы олсун!» джумлесидир.

6. ЭН'ААМ СУРЕСИ

Эн'аам суреси 165 аеттир. 91. 92. 93. ве 151. 152. 153-нджи аетлер Мединеде, дигерлерни Меккеде энген. Суренинъ базы аетлеринде арапларнынъ къурбан этильген айванларнен багълы бир такъым адетлери тенкъит этильгени ичюн суреге Эн'аам суреси денильген. Эн'аам – къююн, эчки, деве, сыгъыр ве манда джынысларыны умумий ифаде эткен бир келимедир.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Хамд коклерни ве ерни яраткъан, къаранлыкъларны ве айдынлыкъларны бар эткен Аллаһкъа аиттир. (Бу къадар ает ве делилсерден сонъ, къяфир олгъанлар (аля тутларны) Рабблери иле день тутмакъталар.
2. Сизни бир чамурдан яраткъан, сонъра олюм вакътыны такъдир эткен анджакъ Одыр. Бир де Онынъ къатында муайен бир эджель (къыямет) куню бардыр. Сиз аля шубе этмектесинъыз.
3. О коклерде ве ерде бир Аллаһтыр. Гизлинъизни, ашкъарынъызны билир. (Хайыр ве шеррден) не къазанаджагъынызы да билир.
4. Рабблерининъ аетлеринден оларгъа (къяфирлерге) бир ает кельмей турсын, о аетлерден илле де юзь чевирирлер.
5. Акъикъатен олар озьлерине Хакъ кельгенинде оны ялангъа чыкъаргъан эдилер. Факъат якъында олар эглендже эткен шейлерининъ хаберлери келеджек.¹
6. Корьмедилерми ки, олардан эвель ер юзюнде сизге бермеген бутюн имкъанларымызыны оларгъа берген, коктен узерлерине бол-бол ягъмурлар ягъыдырып, эвлерининъ алтындан ирмакълар акъызгъан нидже несиллерни эляк эттик. Биз оларны гунахлары себебинден эляк эттик ве оларнынъ артындан башкъа несиллер яраттыкъ.²
7. Эгер санъа къягъыт узерине язылгъан бир китап эндиirse эдик де, олар эллеринен оны туткъан олсалар эди, кене де инкъяр этиджилер: «Бу ачыкътан-ачыкъ тылсымдан башкъа бир шей дегиль», дер эдилер.³
8. Муһаммедге (коре биледжегимиз) бир мелек эндирильсе эди я! дедилер. Эгер

1 Аетте зикр этильген «Хакъ» – Къур'аннен Пейгъамбер (с.а.)нинъ кетирген дигер мужизелеридир.

2 Бу аетте Юдже Аллаһ, кечмиш къавмларгъа берген ниметлерни бильдирмекте. Ве бу ниметлерге нанкорлыкъ этип, Аллаһкъа исъян эткенлернинъ сонъунда эляк олгъанларыны хабер бере.

3 Къур'ан-ы Керим я Джебраил вастасынен, я да вастасыз оларакъ, Пейгъамберимизге эндирильген. Анги шекильде олса-олсун, эндирильген аетлер, китап алында дегель, садедже окъунаракъ Пейгъамбер (с.а.)ге огретилип эзберлетильген. Инкъярджылар аетлерни корьгенлери ве эшиткенлери алда, бу шекильдеки бир вахийни къабул этмейип, вахийнинъ язылы ве сикъаалар алында келювини истедилер. Юдже Аллаһ бу аетте Къур'ан оларнынъ истеген шекинде эндирильгени алда биле, къяфирлерининъ кене инкъяр этеджегини бильдире. Зира, даа эвель Муса (а.с.)гъа Теврат язылы алда эндирильсе де, инанмагъанлар кене инанмангъан эдилер.

- биз ойле бир мелек эндирсе эдик, эльбетте иш битирильген олур, артыкъ озьлерине козь биле ачтырылмаз эди.
9. Эгер Пейгъамберни бир мелек япса эдик, мытлакъа оны инсан шеклине сокъар, оларны кене тюшкен шубелерине тюшюрор эдик.¹
  10. Сенден эвельки пейгъамберлернен де эглендже этильген, бу себептен, оларнен эглендже эткенлерни эглендже эткен шейлери (азап) къушаткъан эди.
  11. Де ки: Ер юзюнде долашынь, сонъ (пейгъамберлерни) яланлагъанларнынъ сонъунынъ насыл олгъанларына бакъынъ.
  12. (Олардан) кокларде ве ерде олгъанлар кимнинъдир? дие сора. «Аллаһнынъндыр», де. О мерхамет этмекни озь затына фарз къылды. Сизни барлыгъында шубе олмагъан къыямет кунюнде эльбетте топлайджакъ. Озьлерини зиянгъа сокъкъанлар бар я, иште олар инанмазлар.
  13. Геджеде ве куньдюзде барынгъан эр шей Онынъдыр. О, эр шейни эшитиджидир, билиджидир.
  14. Де ки: Коклерни ве ерни ёкътан бар эткен, ашатылгъаны алда, ашатылмагъан Аллаһтан башкъасыны дост тутаджагъыммы! Де ки: Манъа мусульман олгъанларнынъ илькиси олувым эмир этильди ве сакъын мушриклерден олма! (денильди).
  15. Де ки: Мен Раббиме исян этсем, керчектен буюк бир куннинъ (къыяметнинъ) азабындан къоркъарым.
  16. О куню ким азаптан къуртарыласа, акъикъатен Аллаһ оны къорчалагъандыр. Иште, ачыкътан-ачыкъ къуртулыш будыр.
  17. Эгер Аллаһ сени бир зараргъа огъратса, оны озюнден башкъа кеткиздежек ёкътыр. Ве эгер санъа бир хайыр берсе, (буны да керо аладжакъ ёкътыр). Шубесиз, О, эр шейге къадирдир.²
  18. О, къуallarнынъ усъгюнде эр тюрлю тасарруфкъа саиптир. О, укюм ве икмет саибдир, эр шейден хабердардыр.
  19. Де ки: Анги шей шеадетче энъ буюктир? Де ки: (Хакъ Пейгъамбер олгъаныма даир) меннен сизинъ аранъызда Аллаһ шааттыр. Бу Къур'ан манъа онынънен сизни ве етишкен эр кесни тенбилевим ичюн вахий олунды. Ёкъса, сиз Аллаһнен берабер башкъа танъырлар олгъанына шаатлыкъ этесинъизми? Де

1 Шимди пейгъамбер инсан олгъаны ичюн: «Сен де бизим киби бир инсансынъ», диерек инанмагъан къяфирлер, о заман да мелекни инсан суретинде кореджеклер ве онъа: «Биз сенинъ мелек олгъанынынъ не ерден билейик; сен де бизим киби бир инсансынъ», дие, онынъ мелек олгъанына инанмайджакъ ве кетиргенлерини динълемейджеклер ве пейгъамберлигини тасдикъ этмейджек эдилер.

2 Бу аетте хитап Пейгъамбер (с.а.)гедир, анджакъ укюм умумийдир. Яни Аллаһ бир кимсеге зарар бермек истесе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланса, о зарарны кеткизалмаз ве онъа Аллаһнынъ такъдир эткенинден зияде файда эталмаз. Бир кимсеге де Аллаһ хайыр мурад эткен исе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланып, о хайырнынъ огюни алмакъ истесе, буны да япалмазлар. Чюнки, хайырны да, шеррни де яраткъан Аллаһтыр.

- ки: «Мен бунга шаатлыкъ этмем». «О анджакъ тек бир Аллаһтыр, мен синиъ ортакъ къошкъан шейлерингизден кесен-кес узакътырым», де.¹
20. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (Ресуллахны) озь огууларыны таныгъанлары киби танырлар. Озьлерини зиянгъа огъраткъанлар бар я, иште, олар инанмазлар.
  21. Ялан сёзлернен Аллаһкъа ифтира эткенден я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Шубе ёкъ ки, залымлар къуртулышкъа иришмезлер!
  22. Унутма, о кунни ки, оларны эп бирден топлайджакъмыз; сонъ да Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа: Бош ерге давасыны эткен ортакъларынынъыз не ерде? дейджекмиз.
  23. Сонъра оларнынъ баанселери: «Раббимиз Аллаһ хакъкъы ичюн биз ортакъ къошкъанлар олмадыкъ!», демектен башкъа бир шей олмады.²
  24. Корь ки, озь алейхлерине насыл ялан сёйледилер ве (танъры дие) уйдургъан шейлери озь-озьлюгинден насыл гъайып олып кетти!
  25. Олардан сени (окъугъан Къур'анынъны) динълегенлер де бар. Факъат оны анълаварына мани олмакъ ичюн къальплерининъ усътуне перделер, къулакъларына да агъырлыкъ бердик. Олар эр тюрюлю муджизени корьселер биле, кене де онъа инанмазлар. Атта о къафирлер санъа кельгенлеринде: «Бу Къур'ан эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль», диерек сеннен тартышырлар.
  26. Олар эм инсанларны Пейгъамберге якълашмакътан вазгечирмеге чалышырлар, эм де озьлери ондан узакълашырлар. Албуки, олар фаркъына бармадан, анджакъ озьлерини эляк этерлер.
  27. Оларнынъ атеш къаршысында токътатылып: «Ах, кешке дюньягъа кери къайтарылсакъ да, бир даа Раббимизнинъ аетлерини яланламасакъ ве инангъанлардан олсакъ!», дегенлерини бир корьсенъ!..
  28. Ёкъ! Даа эвель гизлеген шейлери (гунахарлы) озьлерине корюнди. Эгер (дюньягъа) кери ёллансалар, кене озьлерине ясакъ этильген шейлерге дёнеджеклер. Зира, олар акъикъатен яланджыдырлар.
  29. Олар аят анджакъ бу дюньядаки аятымыздан ибареттир; биз бир даа да тирильтириледжек дегильмиз, деген эдилер.
  30. Рабблерининъ узуруна кетирилген вакъытта сен оларны бир корьсенъ! Аллаһ: Бу (янъыдан тирилюв вакъиасы), хакъ дегильми экен? дейджек. Олар да: «Раббимизге ант олсун ки, эбет!», дейджеклер. Аллаһ да: Ойле исе, инкъар эткенингизден толайы, азапны татынъ! дейджек.

1 Мекке халкъы Ресуллахкъа сенинъ Пейгъамбер олгъанынъга шаат ёкъ, дедилер. Иште, бунинъ узерине юкъарыдаки ает энди.

2 Ахиретте ортагъа чыкъкъан акъикъат къаршысында дюньядаки алларындан тамамен вазгечкен кимселер тек Аллаһнынъ танърылыгъына икърар оладжакълар, не чаре ки, бу икърар о ерде бир файда бермейджек. О кунь анджакъ джеза ве мукафат кунюди.

31. Аллаһнынъ узурна чыкъмакъны яланлагъанлар керчектен зиянгъа огърагъандыр. Ниает, оларгъа Къыямет вакъыты апансыздан келип чаткъанынен, олар гунахарлыны сыртларына юкленерек, дейджеклер ки: «Дюнъяда эйи амеллерни терк этювимизден толайы, вах бизге!»¹. Диккъат этинъ, юкленген шейлери не фенадыр!
32. Дюнъя аяты бир оюн ве эглендженден башкъа бир шей дегиль. Муттакыйй олгъанлар ичюн ахирет юрту акъикъатен, даа хайырлыдыр. Аля акъыл этиштирмейсинъизми?¹
33. Оларнынъ сёйлегенлери акъикъатен сени кедерлеткенини бильмектемиз. Асылнда олар сени яланламайлар, факъат о залымлар ачыкъча Аллаһнынъ астлерини инкяр этмектелер.
34. Ант олсун ки, сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъан эдилер. Олар яланлануварына ве эзиет этилюварине рагъмен, сабыр эттилер, сонъунда ярдымымыз оларгъа этишти. Аллаһнынъ келимелерини (къанунларыны) денъиштире биледжек ич бир кимсе ёкътыр. Муакъкъакъ ки, пейгъамберлернинъ хаберлеринден базысы санъа да кельди.
35. Эгер оларнынъ юзь чевирюви санъа агъыр кельген олса, япа бильсенъ, ернинъ ичине эне биледжек бир къоба я да кокке чыкъа биледжек бир мердивен къыдыр ки, оларгъа бир муджизе кетирирсинъ! Аллаһ тилесе эди, эльбетте оларны хидает узеринде топлап бирлештирир эди, о алда сакъын джаиллерден олма!²
36. Анджакъ (самиметнен) динълегенлер даветни къабул этер. Олюлерге кельгенде, Аллаһ оларны тирильтеджек, сонъра да, Онъа дёндюриледжеклер.
37. Онъа Раббинъден бир муджизе эндирилъсе эди я! дедилер. Де ки: Шубесиз, Аллаһ муджизе эндиirmeге къадирдир. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
38. Ер юзюнде юрьген айванлар ве (кок юзюнде) эки къанатынен учкъан къушлардан не бар исе, эписи анджакъ сизинъ киби топлулыкълардыр. Биз о китапта ич бир шейни эксик быракъмадыкъ. Ниает (эписи) топланып, Рабблерининъ узурна кетиреледжеклер.³

1 Эбу Джехиль Пейгъамберге: «Биз санъа яланджы демеймиз. Чюнки, сенинъ эмин ве садыкъ олгъанына эпимиз къаниймиз. Биз анджакъ Аллаһнынъ аетлерини инкяр этмектемиз», деген эди. Ресууллах бу вазиятке чокъ кедерленди. Аллаһ Таала Пейгъамберини тессели этмек узьре бутюрдэ ки:)

2 Бу аеттен анълашылгъанына коре, муджизе косътермек Пейгъамбернинъ элинде дегиль. Пейгъамбер муджизе истер; факъат Аллаһ тилесе, онъа муджизе берир, тилемесе бермес. Иште, бу вазият пейгъамберлернинъ догъру сёйлегенлерининъ энъ буюк делилидир.

3 Бу аетте ер юзюндеки бутюн джанлыларнынъ инсанлар киби бирер тюр олгъанлары бильдирилъмекте. Бир уджейрелилерден омурткъалыларгъа, суйреклениджилерден аякъларынен юрьгенлерге ве къанатларынен учкъанларгъа баргъандже, бутюн джанлылар мустакъиль бирер тюр тешкиль этмектедир. Анджакъ инсан бу тюрлернинъ энъ шерефлесидир. Эр тюрнинъ озюне аит ортакъ аят къураллары бар. Юдже Аллаһ буларнынъ аятларына, истер топлу оларакъ, истер айры-айры незарет этер; итияджларыны къаршылар. Бу вазият Юдже Аллаһнынъ къудрети сынъырсызлыгыны косътере.

39. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар къаранлыкълар ичинде къалгъан сагъыр ве тильсизлердир. Аллаһ кимни истесе, оны шашмалатыр, истеген ким-сесини де, догъру ёлгъа ириштир.
40. Де ки: Не дерсингъыз; сизге Аллаһнынъ азабы кельсе, я да о къыямет келип чатса сизге, Аллаһтан башкъасына ялварырсынъызмы? Догъру сёзлю олсанъыз (сёйленгъыз бакъайыкъ)!
41. Аксине, ялынъыз Аллаһкъа ялварырсынъыз. О да (къалдырылувы ичюн), озюне ялваргъан белянгъызны, истесе ортадан къалдырыр; ве сиз ортакъ къошкъан шейлерингъызни унутырсынъыз.
42. Ант олсун ки, сенден эвельки умметлерге де эльчилер ёлладыкъ. Артындан боюн эгсиналер дие, оларны тарлыкъ ве хасталыкъларгъа огъраттыкъ.¹
43. Ич олмагъанда, оларгъа бу шекильде азабымыз кельген вакъытта боюн эгсе эдилер! Факъат къальплери яхшыджа къаттылашты ве шейтан да оларгъа япкъанларыны джазибели косътерди.
44. Озьлерине япылгъан тенбилелерни унуткъанларында, (эндирген сыкъынты ве мусебетлеримизни ортадан къалдырып), узерлерине эр шейнинъ къапуларыны ачтыкъ. Ниает, озьлерине берильгенлер себебинден къопайгъан заманлар оларны апансыздан якъаладыкъ, бирден олар бутюн умюслерини гъайып эттилер.²
45. Бойледже, зулум эткен топлумнынъ тамыры кесильди. Хамд алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.³
46. Де ки: Не дерсингъыз; эгер Аллаһ къулакъларынъызны сагъыр, козьлерингъизни корь этер, къальплерингъизни де муурьлер исе, буларны сизге Аллаһтан башкъа анги тангъры кери бере билер! Бакъ, делиллерни насыл беян этмекте-миз. Олар аля юзь чевирмектелер!
47. Де ки: Сёйлерсингъызми; сизге Аллаһнынъ азабы апансыздан я да ачыкъ кел-ир исе, залым топлумдан башкъасы эляк олурмы?
48. Биз, пейгъамберлерни анджакъ мужделейиджилер ве тенбийеджилер оларакъ ёллармыз. Ким иман этер ве озюни тюзельтир исе, оларгъа къоркъу ёкътыр. Олар гъам да чекмейджеклер.

1 Юдже Аллаһ эвельки миллетлерге де пейгъамберлер ёллагъан, факъат пейгъамберлер инкяр этиль-ген, Аллаһ да инкяр эткенлерни шиддетли факъырлыкъ, хасталыкъ ве чешит афатларнен джезалан-дыргъан.

2 Эвельки умметлер озьлерине ёлланыгъан пейгъамберлерге иман этмегенлери ичюн, Аллаһ олар-гъа чешит тарлыкъ ве мусибетлер берди; факъат олар кене инанмадылар. Дженаб-ы Аллаһ джеза-ларыны даа да арттырмакъ ичюн, оларгъа бутюн ниметлернинъ къапуларыны ачты, бол рызыкъ ве ниметлерге комюльдилер. Ниметнинъ акивкий саибине шукюр этеджек ерлерине, зевкъ ве сефа-гъа дадылар, Оны унутып, шехветелерине теслим олдылар. Иште, бойле там бир саргъошлыкъ ве далгъынлыкъ анында Аллаһ оларны якъалады да, неге огърагъанларыны билалмадылар, не япад-жакъларыны тюшонмектен аджиз къалдылар ве эляк олуп кеттилер.

3 Аллаһнынъ берген ниметине шукюр этеджеклери ерине, нанкорьлик эттилер, бойледже, озьлери-не зулум эттилер. Юдже Аллаһ да ер юзюни оларнынъ зулум ве куфюрлеринден темизлемек ичюн, оларны эляк эти.

49. Аетлеримизни яланлаганларгъа кельгенде, ёлдан чыкъкъанлары ичюн, олар азап чекеджеклер.
50. Де ки: Мен сизге, Аллаһнынъ хазинелери меним янымда, демейим. Мен гъайбни да бельмем. Сизге, мен бир мелеским де, демейим. Мен, садедже мангъа вахий оунгъангъа уярым. Де ки: Корь иле корьген ич бир олурмы? Ич тюшюнмесингъизми?¹
51. Рабблерининъ зурунда топланаджакъларындан къоркъкъанларны онынънен (Къур'аннен) тенбиле. Олар ичюн Рабблеринден башкъа не бир дост, не де бир вастаджы бар; бельки сакъынырлар.
52. Рабблерининъ ризасыны истеерек, саба-акъшам Онгъа ялваргъанларны къувма! Оларнынъ эсабындан сангъа бир месуиетлилик; сенинъ эсабындан да оларгъа эр анги бир месуиетлилик ёкътыр ки, оларны къувуп да, залымлардан олурсын!²
53. «Арамыздан Аллаһнынъ оларгъа люф ве ихсандан булунгъан кимселер де булармы!», деювлери ичюн оларнынъ бир къысмыны дигерлеринен, иште бойле имтиан эттик. Аллаһ шукюр эткенлерни даа яхшы бильмезми?³
54. Аетлеримизге инангъанлар сангъа кельгенде, оларгъа де ки: Селям сизге! Раббингъиз мерхамет этмекни озюне язды. Акъикъат шу ки: Сизден ким, бильмейип бир яманлыкъ япар, сонгъ артындан тевбе этип де, озюни ислях этер исе, бильсин ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
55. Бойледже, сучыларнынъ ёлу белли олсун, дие аетлерни яхшыджа изаатламакътамыз.
56. Де ки: Аллаһтан гъайры табынгъан шейлерингъизге табынмакъ мангъа ясакъ этильди. Де ки: Мен сизингъ арзуларынгъызгъа уймам, акс алда, сапытырым да, хидаетке иришкенлерден олмам.
57. Де ки: Шубесиз, мен Раббимден кельген ап-ачыкъ бир делильге таянмакътам. Сиз исе, оны яланладынгъыз. Аман келювини истеген (азабынгъыз) меним янымда дегил. Укюм анджакъ Аллаһнынъдыр. О, хакъны ангалатыр ве О, догъру укюм этиджилернингъ энгъ хайыралысыдыр.⁴

1 Мушриклер, Ресулуллах(с.а.)къа: «Сен Аллаһ тарафындан ёланылгъан бир пейгъамбер исен, Аллаһтан исте де, бизге дюнья ниметлерини бол-бол берсин, акс алда, сангъа инанмамыз», дедилер. Бунингъ узерине бу ает энди ве пейгъамбернингъ инсанларны зенгинлештирмек ичюн дегил, оларгъа акъикъатны тебалигъ этмек ичюн ёланылгъаны ифаде этильди.

2 Къурейш буюкклери Ресулуллах (с.а.)нынъ янына кельген вакъытларында факъыр му'минлернингъ яларында булуувувыни кьабул эталмадылар. Албуки, Аллаһ къатында зенгин-факъыр айырымы ёкътыр, усьтюник иман ве такъвагъа таянмакътадыр. Олар бу шекильде бир имтиангъа табий тутудылар, инангъанлар къазандылар, гъурурына сыгъдыралмагъанлар исе, зарар этилер.

3 Къяфирлер иман шерифине иришкен факъыр му'минлернингъ, пейгъамбернингъ янында озьлеринен айна севиюде тутуувувыны кьабул эталмадылар. Албуки, Аллаһ къатында зенгин-факъыр айырымы ёкътыр, усьтюник иман ве такъвагъа таянмакътадыр. Олар бу шекильде бир имтиангъа табий тутудылар, инангъанлар къазандылар, гъурурына сыгъдыралмагъанлар исе, зарар этилер.

4 Къяфирлер, инанмагъанлары ичюн, усьтлерине коктен таш ягъдырылувы яхут ачыкъ бир азапкъа огъратылувары киби, бир муждизе истей эдилер. Албуки, Ислям даваасы даа энди башлангъан эди. О

58. Де ки: Аджале истеген шейингыз меним элимде олса эди, эльбетте меннен сизинг арангызда иш битирилген эди. Аллаһ залымларны даа яхшы билир.
59. Гъайбнынъ анахтарлары Аллаһнынъ янындадыр; оларны Ондан башкъасы бильмез. О, къарада ве денгызде не бар иссе, билир; Онынъ ильми тышында бир япракъ биле тюшмез. О, ернинъ къаранлыкълары ичиндеки янгыз бир данени дахи билир. Яш ве къуры не бар иссе, эписи ап-ачыкъ бир китаптадыр.¹
60. Геджелейин сизни ольдюрген (ольдюреджек киби юкълаткъан), куньдюзи де не ишлегенингиизи билген; сонъра бельгиленген эджель тамамлансын, дие куньдюзи сизни тирильткен (уяндыргъан) Одыр. Сонъра дёнюшингиз кене Онъадыр. Сонъунда О, япкъанларынгиизни сизге хабер береджек.
61. О, къуларнынъ усьтюнде скяне къудрет ве тасаруф саибидир. Сизге къорчалайдыжылар ёллар. Ниаст, бирингизге олюм кельдими, эльчилеримиз (вазифели мелеклер) онынъ джаныны алырлар. Олар вазифеде къусур япмазлар.
62. Сонъра инсанлар керчек саиплери олгъан Аллаһкъа дёндюрилрлер. Билесингиз ки, укъом ялынгииз Онынъдыр ве О, эсап корюджилернинъ энъ чабу-гидир.
63. Де ки: Къаранынъ ве денгизини къаранлыкъларындан (телокелеринден) сизни ким къуртарыр ки? (О вакытта) Онъа гизли-гизли явараракъ: «Эгер бизни бундан къуртарсанъ, ант олсун, шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие дуа этерсингиз.
64. Де ки: Ондан ве бутюн сыкъынтылардан сизни Аллаһ къуртарыр. Сонъ сиз кене Онъа ортакъ къошарсынгииз.
65. Де ки: «Аллаһнынъ сизге усьтюнгизден (коктен) я да аякъларынгиизнынъ алтындан (ерден) бир азап ёлламагъа я да бир-бирингизнен давалаштырып, кимингизге кимингизнинъ кинини таттырмагъа кучю етер». Бакъ, анъла-сынлар дие, аетлеримизни насыл изаатламакътамыз!²
66. Къур'ан хакъ олгъаны алда, къавмынъ оны яланлады. Де ки: Мен сизге векиль (кефиль) дегилим.³

ёлуна девам этеджек, акълий ве ильмий делалернен эр тарафкъа яйлааджакъ эди. Толайысын, олар истеген шекаде бир азапны пейгъамбер истемегени киби, Аллаһ да ёлламады.

1 Коклерде ве ерде инсан илимининъ кешф этип, инсанлыкыннынъ файдаланувина теклиф эткен нидже хазинелер бар ки, Аллаһ буларны билер, заманы кельгенде, истегенини инсанлыкыннынъ файдаланувина берер, истегенини де озъ ильминде сакълы тутар. Иште, гъайбнынъ анахтарлары булар оламадыр.

2 Эвельки къавмлар озьлерине ёлланылган пейгъамберлерге иман этмейип, исьян ве адден ашуварында девам эткенинен, Аллаһ оларнынъ базылары усьтюлерине коктен таш ягъыдырып, эляк эти, мемлекетлери таш йыгъыны алына кельди; базыларыны да шиддетли тепреноварленен эляк эти, мемлекетлерини вйранелерге чевирди, бир къысмыны да ички къарышыкълыкъларнен бир-бирлерини къырдырды. Иште, бу акт-и кериме о вакъиаларгъа ишарет этерек, сонъки пейгъамбернинъ умметини тенбилемекте.

3 Аетнинъ сонъки джумлесинен Ресулуллахнынъ вазифеси теблигъ ве тенбиден ибарет олгъаны бильдирилген.

67. Эр хабернинь керчеклешеджек бир вакъты бар. Якъында сиз де акъыкътны биледжексинъиз.
68. Аетлеримиз акъкъында ойле-бойле къонушмагъа далгъанларны корьгенинъде, олар башкъа бир сёзге кечкенге къадар, олардан узакъ тур. Эгер шейтан санъа унуттырса, хатырлагъанынъдан сонъ, артыкъ о залымлар топлулыгъынен отурма.¹
69. Такъва саиплерине, инанмагъанларнынъ эсабындан, эр анги бир месулетлилик ёкътыр. Факъат, бельки къорчаланырлар дие, хатырлатмакъ керекир.
70. Динлерини бир оюнджакъ ве бир эгендже эткен ве дюнья аяты алдаткъан кимселерни (бир тарафкъа) быракъ! Къазангъанлары себебинен, ич бир нефсининъ феялетке отграмамасы ичюн, Къур'ан иле насыат эт. О нефис ичюн Аллаһтан башкъа не дост бардыр, не де шефаатчы. О бутюн барыны фиде оларакъ берсе, кене де ондан къабул этильмез. Олар къазангъан (гунахлары) себебинден, элякетке сюйрекленген кимселердир. Инкъяр эткенлеринден толайы, олар ичюн къайнагъан сувдан ибарет бир ичеджек ве элем бериджи бир азап бар.
71. Де ки: Аллаһны быракъып да, бизге файда я да зарар бералмайджакъ шейтанларге табынайкъмы? Аллаһ бизни догъру ёлгъа ириштиргенден сонъ, шейтанларнынъ саптырып шашкъын оларакъ, чёльге тюшюрмек истегенлери, аркъадашларынынъ исе: «Бизге кель!» дие догъру ёлгъа чагыргъанлары шашкъын кимсе киби арт-арткъа (инкъярджылыкъкъа) дёндюриледжекмизми? Де ки: Аллаһнынъ хидаети догъру ёлнынъ там озюдир. Бизге аемлерининъ Раббине теслим олувымыз эмир этильген.²
72. «Намазны дос-догъру къылынъ ве Аллаһтан къоркъунъ», (дие де эмир этильдик). О, узурьна барып топланаджагъынъыз Аллаһтыр.
73. О, коклерни ве ерни хакъ (ве икмет) иле яраткъандыр. «О!» деген куню эр шей олур къальыр. Онынъ сёзю акъыкътатыр. Суургъа уфенген куню де укюмранлыкъ Онынъдыр. Гизлини ве ашкъарны билиджидир ве О, икмет саибидир, эр шейден хаберадыр.³

1 Базы икметлерге бинаэн, Мекке девринде мушриклерге къаршы дженкке изин берильмеди. Толайысынчен, мушриклер Аллаһнынъ аетлерини эгенджеге алгъанларында, догърудан къаршы къоюмай эди. Онынъ ичюн бу киби вазиятлерде оларны терк этмек Пейгъамбер (с.а.)ге эмир этильди. Шаэт шейтан унуттырса, хатырлагъан вакътындан итибарен, оларнен отурувы ясъланды. Ает Ресуллах (с.а.)къа хитап этмекнен бирдикте, укми умумийдир, умметине де аиттир. Бугунде Аллаһнынъ аетлери эгендже этильгенини корьген бир мусульман, мани олмагъа кучю этмесе, о меджлсни терк этмелидир.

2 Бу ает тевхидни къабул эткенден сонъ, ширкке дёнген, тек бир иляхкъа къуулыкъ иле чешит иляхларгъа къуулыкъ арасында шубе эткен кимсенинъ шашкъыналыгъыны, айретини джанлы ве ачыкъ бир шекильде тесвир эте. Шейтанлар оны алдатып, Аллаһнынъ ёлундан саптыргъанлар, куфюрге итекленер. Бу ала шашкъын-шашкъын кезгенде, Пейгъамбер ве му'минлер: «Бизге кель», дие, догъру ёлгъа чагырмакъталар. Иште, акъылы ве ачыкъкозь инсангъа тюшкени, шубеден узакълашып, Пейгъамбер ве му'минлернинъ чагырувына уймакъ ве иман теминлеген узур ве ишанчкъа къаушмакътыр.

3 «Суур» – дюнья ольчулеринен маиети ольченильмейджек бир шей олуп, Аллаһ Ресулы тарафын-

74. Ибрахим бабасы Азерге: Бир такъым путларны танърылар эдинмектесинъ-ми? Догърусусь, мен сени де, къавмынъны да, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичин-де корем, деген эди.¹
75. Бойледже, биз кесен-кес иман эткенлерден олувы ичюн Ибрахимге коклер-нинъ ве ернинъ мелескуутини косътермекте эдик.²
76. Гедженинъ къаранлыгъы оны къапагъанынен, бир йылдыз коръди, Раббим будыр, деди. Йылдыз баткъанынен, баткъанларны севмем, деди.
77. Айны догъгъанда корьгенинен, Раббим будыр, деди. О да баткъанынен, Раб-бим манъа догъру ёлны косътермесе, эльбетте ёддан сапкъан топлулыкълар-дан олурым, деди.
78. Кунешни догъаяткъанында корьгенинен де, Раббим будыр, зира бу даа буюк, деди. О да, баткъанынен, деди ки: Эй, къавмым! Мен сизинъ (Аллаһкъа) ор-такъ къошкъан шейлеринъизден узакъым.
79. Мен ханиф оларакъ, юзюмни коклерни ве ерни ёкътан яраткъан Аллаһкъа чевирдим ве мен мушриклерден дегилим.³
80. Қъавмы онынънен тартышмагъа башлады. Оларгъа деди ки: «Мени догъру ёлгъа ириштерген экен, Аллаһ акъкъында меннен тартышасынъызмы? Мен сизинъ Онъа ортакъ къошкъан шейлеринъизден къоркъмам. Анджакъ, Раб-бимнинъ бир шей тилеви истисна. Раббимнинъ ильми эр шейни къушаткъ-андыр. Аля иберт алмайсынъызмы?»
81. Сиз, Аллаһнынъ сизге акъларында ич бир укюм эндирмеген шейлерни, Онъа ортакъ къошудан къоркъмаз экенсиз, мен сиз ортакъ къошкъан шейлеринъ-изден насыл къоркъарым! Шимди бильсенъиз (сёйсенъиз), эки топлумдан ангиси ишанчта олмагъа даа лыйыкъ?»⁴

дан бойнузгъа бенъзетилген. Суургъа уфлемекнен вазифедар мелек Исрафил (а.с.)дир. Эки дефа уфлейджек, биринджиде, кяинаттаки джанлылар ёкъ оладжакъ, экинждиде иссе, бутюн джанлылар текрар тирилип турадажакълар.

1 Аз. Ибрахимнинъ къавмы Иракъта яшагъан кельданийлер эди. Йылдызларгъа, кок джысымларына табынгъанлары киби, путларгъа да, табына эдилер. Аз. Ибрахим бабасынынъ ве къавмынынъ путларгъа табынгъанларыны корьгенинен, оларны кескин бир тильнен тенкъит этти, путлар табы-нувгъа лыйыкъ омагъанларыны, Аллаһнен инсанлар арасында васта оалмайджакъларыны, атта олардан ич бир файда ве зарарнынъ кельмейджегини бильдири.

2 Мелескуут – иззет ве укюмранлыкъ демектир. Юдже Аллаһ Аз. Ибрахимге коклердеки укюмранлыгъыны ве укюмранлыгъынынъ азаметини костерген.

3 «Ханиф» – Аллаһны бир бильген, Хакъкъа ёнелген ве батылдан ошланмагъан маналарыны ифаде эте.

Аз. Ибрахимнинъ бу давранышынъдан макъсат, акъыкътен Аллаһны арамакъмы, ёкъса, кок джы-сымларына табынгъанларны тенкъит этмекми, олар юрьген ёлнынъ янълашы ве япкъанларынынъ бир сапыкълыкъ олгъаныны косътермектирми. Бу хусуста тефсирджилер ихтиляф эткенлер. Ан-джакъ, экинджи корюш акъыкътаткъа даа якъын. Чюнки, 74-нджи аетте путларгъа табынгъанлары ичюн бабасыны ве къавмыны аджажы тильнен тенкъит этюви Аз. Ибрахимде теvhид инанчынынъ мевджютаглигини косътермекте. Бунынъ киби, 78-нджи аетнинъ сонъу да буны такидлей.

4 Эки топлумнынъ манасы – Аллаһны бир къабул эткенлернен Онъа ортакъ къошкъанлардыр. Ахи-

82. Инанып да, иманларына эр анги бир акъсызлыкъ былаштырмагъанлар бар я, иште, ишанч оларнынъдыр ве олар догъру ёлны тапкъанлардыр.
83. Иште бу, къавмына нисбетен Ибрахимге берген делиллеримиздир. Биз истеген кимселеримизнинъ дереджелерини юксельтирмиз. Шубесиз ки, сенинъ Рабинъ икмет саибидир, хакъкы иле билиджидир.¹
84. Биз онъа Исхакъ ве (Исхакънынъ огълу) Якъубны да багъышладыкъ; эписини де догъру ёлгъа ириштирдик. Даа эвельде Нуһны ве онынъ союздан Давудны, Сулейманны, Эййубны, Юсуфны, Мусаны ве Харунны догъру ёлгъа ириштирген эдик; биз эйи даврангъанларны, иште бойле мукъяфатландырымыз.
85. Зекериййа, Яхъя, Иса ве Ильясны да (догъру ёлгъа ириштирген эдик). Эписи де эйилерден эдилер.
86. Исмаил, Эльйеса', Юнус ве Луутны да (хидаетке ириштирдик). Эписини алемлерге усьтюн яптыкъ.²
87. Оларнынъ бабаларындан, балаларындан ве къардашларындан базыларына да (усътюн къабилетлер бердик). Оларны мумтаз къылдыкъ ве догъру ёлгъа ириштирдик.
88. Иште бу – Аллаһнынъ хидаетидир, къулларындан истегенини онъа ириштира. Эгер олар да Аллаһкъа ортакъ къошса эдилер, япаяткъан амеллери, эльбетте бошуна кетер эди.
89. Иште олар, озьлерине китап, икмет ве пейгъамберлик берген кимселеримиздир. Эгер олар (къяфирлер) буларны инкъяр этселер, шубесиз ерлерине буларны инкъяр этмейджек бир топлум кетирирмиз.
90. Иште, о пейгъамберлер Аллаһнынъ хидает эткен кимселеридир. Сен де оларнынъ ёлуна уй. Де ки: Мен бунъа (пейгъамберлик вазифеме) къаршылыкъ сизден бир акъ истемейим. Бу (Къур'ан) алемлер ичюн анджакъ бир огют-тир.³

ретте Аллаһнынъ азабындан эмин олмагъа ангиси даа лайикъ? Бир сонъки ает бунъа джевап бермекте.

1 Аетте кечкен ве «делиль» дие терджиме этильген «худжджет» келимеси кесен-кес делиль мана-сындадыр. Аз. Ибрахимге берильген худжджет – онъа ильхам этильген тефеккюр, мушааде ве мукъ-аессе кучюдир. Онынъ ай, кунеш ве йыдызлар къаршысындаки аркет тарзынен мушриклерге къаршы куреште къостерген делиллер ве дигер муджизелер бу джумладандир.

2 Бу пейгъамберлернинъ усьтюнлик себеплери 89-ндажи аетте беян этильген. Булардан базыларына пейгъамберлик вазифесинден гъайры, укюмдарлыкъ да берильген ве оларгъа китап ёлланылгъан, базыларына китап эндирелерек, пейгъамберлик берильген, бир къысмына исе, садедже пейгъамберлик берильген, факъат китап ве укюмдарлыкъ берильмеген.

3 Бу аетте юкъарыда исимлери аныялгъан пейгъамберлер Аллаһнынъ хидаетинен, догъру ёлда олгъанлары ифаде этильмекте ве пейгъамберимизге де оларнынъ ёлуны тутувы эмир этильмекте. Кечкен пейгъамберлернинъ бир чокъ мусибетлерге, телюкелерге, инкъярларгъа кокиос керювлери, эр шейге рагъмен, вазифелерини хакъкы иле ерине кетирювлери бу джумладандир.

Еудий алимаеринден Малик б. Сайф, Ресууллах (с.а.)нынъ янына келип, китаплар узеринде чешит тюрлю лаф этмеге башлады. Ресууллах: Тевратны Мусагъа эндирген Аллаһ акъкы ичюн сёй-

91. (Еудийлер) Аллахны кереги киби танымадылар. Чюнки, «Аллаһ ич бир бешерге бир шей эндирмеди», дедилер. Де ки: Ойлас исе, Мусанынъ инсанларгъа бир нур ве хидает оларакъ кетирген Китапны ким эндирди? Сиз оны къыгъыларгъа язып (истегенинъизни) анылаат, чокъуны да гизлэйсинъиз. Сизинъ де, аталарынъизнынъ да билаалмагъан шейлери (Къур'анда) сизге огретилъгендир. (Ресулым!) Сен «Аллаһ» де, сонъра оларны быракъ, далгъан батакълыкъларында ойнай турсынлар!
92. Бу (Къур'ан, Умму'ль-къураа (Мекке) ве этрафындакилерни тенбилемек ичюн сангъа эндирдигимиз ве сенден эвелькилерни догърулайдыжы мубарек бир китаптыр. Ахиретке инангъанлар бунгъа да инанырлар ве олар намазларыны хакъкъы иле къыламагъа девам этерлер.¹
93. Аллахкъа къаршы ялан уйдургъандан яхут озюне ич бир шей вахий этильмегени алда, «Мангъа да вахий олунды», дегенден ве «Мен де Аллахнынъ эндирген аетлерине бенъзегенни эндиреджегим», дегенден даа залым ким бар! О залымлар, олюминъ (богъуджы) далгъалары ичинде, мелеклер де панджаларыны узаткъан, оларгъа: «Айды, джанларынъизны къуртарынъ! Аллахкъа къаршы акъикъат олмагъаныны сэйлэвинъизден ве Онынъ аетлерине къаршы кибирилилик таслагъанынъыздан отърю, бутунъ ачакълыкъ азабынен джезаландырылааджакъсынъыз!», дер экен, оларнынъ алыны бир корьсенъ!²
94. Ант олсун ки, сизни ильк дефа яраткъанымыз киби, бирер-бирер бизге келдэксинъиз ве (дюньяда) сизге берген шейлеримизни артынъызда къалдыраджакъсынъыз. Яратылышынъызда ортакъларынъиз сангъан шефаатчыларынъизны да янынъызда коралмайджакъмыз. Ант олсун, аранъиз ачылгъан ве (танъры) сангъан шейлеринъиз сизден гъайып олуп кеткендир.
95. Шубесиз, Аллах, урдукъны ве чегирдекни чатлатыджыдыр, олюден тирини чыкъаргъан, тириден де олюни чыкъарыджыдыр. Иште, Аллах будыр. О алда (хакътан) насыл дёнерсинъиз!
96. О, сабаны айдынлатыджыдыр. О, геджени раатланув заманы, кунеш ве айны (вакъытларнынъ тайини ичюн) бирер эсап ольчюси япкъан. Иште бу, азиз ве (эр шейни) пек яхшы бильген Аллахнынъ такъдириди.³

ле, Китабынъызда: «Аллаһ шишман алимлерге богъуз этер», дие бир ибаре корьмединъми? деди. Шишман бир адам олган Мааликнинъ бунгъа джаны сыкъыларакъ: «Аллаһ ич бир бешерге ич бир китап эндирмеди», деди. Ве бутюн китапларны инкъар этти. Буннынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды.

- 1 Мекке шеэри Ислам дюньясыннынъ маневий меркезидир. Онынъ этрафы да бутюн дюньядыр. Ресулуллах (с.а.) бутюн инсанлыккъа ёлланылгъан бир Пейгъамбер олуп, Онгъа ёлланылгъан Къур'ан да бутюн инсанлыккъа хитап этмектедир. Иште, буннынъ ичюн аетте Мекке шеэринде шеэрлерининъ анасы манасында «Умму'ль-къураа» денильген.
- 2 Мусейлемату'ль-кеззааб ве Эсвед-и Ансий киби яланджы пейгъамберлер: «Бизге де вахий кельмекте», диедик, пейгъамберлик идаа эттилер. Иште, бу ает олар акъкъында назиль олды.
- 3 Бу ает-и керимеде Юдже Аллах, махлуқатнынъ кечинювлерини темин этювлери ичюн сабаны, яни куньядюзи яраткъаныны, куньядюзи мейдангъа кельген бедений ве рухий ёргъунлыкъларны

97. О, къара ве денгизнинъ къаранлыкъларында оларнен ёл тапарсынъыз дие, сиз ичюн йыадызларны яратыджыдыр. Акъикъатен биз, бильген бир топлум ичюн аетлерни кениш-кениш беян эттик.
98. О, сизни тек бир нефистен (Адемден) яраткъандыр. (Сиз ичюн) бир къалув ери, бир де эманет оларакъ къонуладжакъ ерингиз бар. Анълагъан бир топлум ичюн аетлерни тефсилатлы бир шекильде изаатладыкъ.¹
99. О, коктен сув эндиридждидир. Иште, биз эр чешит экинни онынънен осьтюрдик. О экинден де озюнде бир-бирининъ устыноне минген данелер яратаджакъмыз бир ешиллик; хурманынъ гъонджесинден саркъкъан салкъымлар; юзюм багълары; бир къысмы бир-бирине бенъзеген, бир къысмы да бенъземеген зейтун ве нар багъчаларыны мейдангъа кетирдик. Мейва берген ве пишкен вакътында эр бирининъ мейвасына бакъынъ! Шубесиз, бутюн буларда, инангъан бир топлум ичюн, ибретлер бар.
100. Джинлерни Аллаһкъа ортакъ къоштылар. Албуки, оларны да Аллаһ яраткъан эди. Бильгисизликнен Онъа огуллар ве къызлар якъыштырдылар. О, оларнынъ илери сюръген васталарындан узакъ ве юджедир.²
101. О, коклернинъ ве ернинъ екяне ярытыджысыдыр. Онынъ акъраны олмагъаны алда, насыл баласы ола билир! Эр шейни О яраткъандыр ве эр шейни хакъкъы иле билиджи Одыр.
102. Иште, Раббинъгиз Аллаһ Одыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, эр шейнинъ яратыджысыдыр. Ойле исе, Онъа къуаллыкъ этинъ. О эр шейге векилдир. (Ишанылып таяныладжакъ тек варлыкъ Одыр).
103. Козълер Оны коралмаз; албуки, О, козълерни корер. О, эшьяны пек яхшы билиджи, эр шейден хабардардыр.³
104. (Догърусы) сизге Раббинъгиз тарафындан басиретлер (идрак къабилети) берильгендир. Артыкъ ким хакъны коръсе, файдасы озюне, ким де коръ олса, зарары озюнедир. Мен узеринъизге бекчи дегилим.⁴

савуандырувалары ичюн геджени раатланмакъ заманы оларакъ, ай ве кунешни де, бир чокъ фйдаларынен берабер, айрыджа ишлернинъ бир системада ве эсаплы юрютюлюви ичюн яраткъаныны билдирмекте.

- 1 Бу аетте анълатылган къалув ерининъ манасы, бабаларнынъ несили я да аяткъа эльверилши олгъан ер юзю; эманет оларакъ къонуладжакъ ерининъ манасы да, ана рахими я да мезардыр.
- 2 Базы арап путтерестлери джинлерни Аллаһкъа ортакъ къошаракъ, оларгъа табына эдилер. Оларнынъ да Аллаһнынъ махлюкъи олгъаныны, махлюкъ олгъан бир варлыкънынъ танъры оламайджакъыны тюшонип оламай эдилер. Айрыджа, судийлер Узейр пейгъамберге Аллаһнынъ огълу, христианлар да Иса пейгъамберге Аллаһнынъ огълу дей эдилер. Базы мушикрлер де мелеклерге ыргачылыкъ васфыны беререк, Аллаһнынъ къызлары, дей эдилер. Иште, Аллаһ Таала буларгъа ишарет этерек, озюнинъ бу киби васыфлардан узакъ олгъаныны ифаде буюрмакъта.
- 3 Козълер Онынъ затыны ве кемалыны хакъкъы иле къаврап оаламаз демектир. Буннынънен берабер, эхл-и суннетке коре, дженнетте му'минлер Аллаһны кореджеклер. Бу хухуста ает ве хадислер бар.
- 4 Аллаһ инсанларгъа эшьяны корювлери ичюн насыл маддий козълер берген исе, акъикъатны къаврай билювлери ичюн де, къалып козю дие бильгенимиз идрак кучълери де берген. Артыкъ ким бу къабилетини догъругъа къуланмаса, зарары озь алейхине олуур.

105. Бойледже, биз аетлерни кениш-кениш изаатламакъятамыз ки, «Сен дерс ал-гъансынъ», десинлер де, биз де анълагъан топлум ичюн Къур'анны яхшыджа изаатлайыкъ.
106. Раббинъден санъа вахий олунгъангъа уй. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Мушриклерден юзь чевир.
107. Аллаһ тилесе эди, олар ортакъ къошмаз эдилер. Биз сени оларнынъ узерине бир бекчи япмадыкъ. Сен оларнынъ векили де дегильсинъ.
108. Аллаһтан башкъасына табынгъанларыны (ве путларыны) сѣгменъиз; сонъра олар да бильмеерек, Аллаһны сѣгерлер. Бойледже, биз эр умметке озь ишлерини джазибели косътердик. Сонъунда дѣнюшлери Рабблеринедир. Артыкъ О, не япкъанларыны озьлерине бильдиреджек.¹
109. Озьлерине бир муждизе кельсе, онъа мытлакъа инанаджакъларына даир къуветли бир шекильде Аллаһкъа ант ичтилер. Де ки: Муждизелер анджакъ Аллаһ къатындандыр. Амма, муждизе кельгенде де, инанмайджакъларынынъ фаркъындасынъмы?
110. Кене Онъа иман этмеген ильки вазиятлериндеки киби, оларнынъ гонъюллерини ве козьлерини терс чевиримиз. Ве оларны шашкъын оларакъ, ёдан азгъанлары алда быракъырмыз.
111. Эгер биз оларгъа мелеклерни эндирсе эдик, олюлер де оларнен къонушса эди ве эр шейни топлап, къаршыларына кетирсек эди, Аллаһ тилемегендже, кене де инанаджакъ дегиль эдилер; факъат чокълары буны бильмеслер.²
112. Бойледже, биз эр бир пейгъамберге инсан ве джин шейтанларыны душман яптыкъ. (Булар), алдатмакъ ичюн, бир-бирлерине ялдызлы сѣзлер фысылдарлар. Раббинъ тилесе эди, оны да япалмаз эдилер. Артыкъ оларны уйгъан шейлеринен козь-козге быракъ.
113. Ахиретке инанмагъанларнынъ къальплери онъа (ялдызлы сѣзге) къансын, ондан хошлансынлар ве ишлеген сучларыны ишлемеге девам этсинлер, дие (бойле япарлар).
114. (Де ки): Аллаһтан башкъа бир хакем къыдыраджанъмы? Албуки, сизге китапны ачыкъ оларакъ эндирген Одыр. Озьлерине китап берген кимселеримиз Къур'аннынъ акъикъатен Раббинъ тарафындан эндирилъгенини билерлер. Сакъын шубеленгенлерден олма!

1 Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) мушриклернинъ путларыны яманлай эди. Мушриклер: «Я танърыларымызны сѣгмекни токътат, я да биз сенинъ танърынъны сѣгермиз», дедилер. Буннынъ узерине бу ает назил олды. Аетнинъ укми эр заман кечерлидир. Миллет я да шахыслаарнынъ мукъаддес къабул эткен шейлерини сѣгмек керек. Зира, бу киби давранышлар даима акс тесир косътермекте ве мукъаддес къабул этильген шейлерни акъаретлемеге себеп олмакъта.

2 Сапыкълыкъкъа даагъанларнынъ сапуварына себеп, делиллерининъ азылыгы я да ёкълыгы дегиль. Шаёт сапыкъларнынъ истегени киби, олюлер тирильсе де, озьлеринен къонушса, атта кяинаттаки эр шей тильге кирсе ве оларны имангъа чагъырса, кене къабул этмеслер. Чюнки, къальплеринде фитне, виджанларында пас бардыр. Олар хидаетке ёнелмегенлери ичюн, Аллаһ да хидаетке иришювлерини тилемез.

115. Раббиньнинъ сёзю, догърулыкъ ве адалет нокътаи назарындан, тамамлангъ-андыр. Онынъ сёзлерини денгъиштиреджек кимсе ёкътыр. О, эшитиджидир, билидждидир.
116. Ер юзюнде олгъанларнынъ чокъуна уяджакъ олсанъ, сени Аллаһнынъ ёлундан саптырырлар. Олар зандан башкъа бир шейге табию олмаз, яландан башкъа сёз де сёйлемезлер.
117. Муакъкъакъ ки, сенинъ Раббинъ, эбет, О, озь ёлундан сапкъанны энъ яхшы билидждидир. О, догъру ёлда юргенлерни де яхшы билидждидир.
118. Аллаһнынъ аетлерине инаныр экенсинъиз, узерине Онынъ ады анъыларакъ союлгъанлардан ашанъ.
119. Узерине Аллаһнынъ ады анъылып союлгъанындан ашаманъызгъа себеп не? Албуки, Аллаһ, чаресиз ашамакъ зорунда къалгъанынъыздан гъайры, арам къылгъан шейлерни сизге беян эткендир. Догърусы, бир чокълары бильгисизликтен озюнинъ фена истеклерине уяракъ сапмакъталар. Муакъкъакъ ки, Раббинъ адден ашкъанларны чокъ яхшы билир.¹
120. Гунахнынъ ашкъярыны да, гизлисини де быракъынъ! Чюнки, гунах ишлегенлер япкъанларынынъ джезасыны мытлакъа чекеджеклер.
121. Узерине Аллаһнынъ ады анъылмадан союлгъан айванлардан ашаманъ. Шубесиз, бу буюк гунахтыр. Акъикъатен, шейтанлар достларына, сизнен курешовалери ичюн телкъинде булунырлар. Эгер оларгъа уйсанъыз, шубесиз, сиз де Аллаһкъа ортакъ къошкъан олурсынъыз.²
122. Олю экен, тирильтигимиз ве озюне инсанлар арасында юре беледжеги бир ышыкъ бердигимиз кимсе, къаранлыкълар ичинде къалып, ондан ич чыкъалмайджакъ вазияттеки кимсе киби олурмы! Иште, къяфирлерге япкъанлары бойле сюсю косьтерильгендир.
123. Бойледже биз, эр бир къасабада, о ерлерде бозгъунджылыкъ япувалары ичюн гунахкъарларыны реберлер яптыкъ. Олар алынъыз озьлерини алдатырлар, амма фаръкъына бармазлар.
124. Оларгъа бир ает кельгенде, Аллаһнынъ эльчилерине берильгеннинъ бенъзегени бизге де берильмегендже, кесен-кес инанмамыз, дедилер. Аллаһ пейгъамберликни кимге береджегини даа яхшы билир. Къабаат ишлегенерге, япакъан ийлесерине къаршылыкъ Аллаһ тарафындан ашшагъылыкъ ве четин бир азап токъунаджакъ.
125. Аллаһ кимни догъру ёлгъа ириштирмек истесе, онынъ къальбини Исламгъа ачар; кимни де саптырмакъ истесе, кокке чыкъараяткъан киби, къальбини ол-

1 Инсанлар чаресиз къалып, ачыкътан олюм телюкеси киби бир телюкеленен къаршылашкъанларында, арам олгъан шейлерден аз микъдарда ашай билрлер.

2 Аслында ашалувы эял олгъан эр анги бир айван, къасттан Аллаһнынъ ады анъылмадан союлса, о айваннынъ этини ашамакъ арам олур.

- дукъча тарлаштырыр. Аллаһ инанмагъанларнынъ усьтюне, иште бойле пис-
лики берир;¹
126. Бу (дин), Рабинънынъ дос-догъру ёлудыр. Биз, огют аладжакъ бир къавм
ичюн аетлерни тефсиятлы оларакъ изаатладыкъ.
127. Рабблери къатында оларгъа аманлыкъ юрту (аженнет) бардыр ве япаяткъан
(гузель) ишлери себебинен, Аллаһ оларнынъ достудыр.
128. Аллаһ, оларнынъ эписини бир ерге топлагъан куню: «Эй, джинлер (шейтан-
лар) топлаулыгъы! Сиз инсанларнен чокъ огъраштынъыз», дер. Оларнынъ,
инсанлардан достлары исе: «Эй, Раббимиз! (Биз) бир-биримизден файда-
ландыкъ ве бизге берген муддетнинъ сонъуна ириштик», дерлер. Аллаһ да
буюрыр ки: Аллаһнынъ истегинден гъайры, ичинде эбедий къаладжакъ
ерингиз атештир. Шубесиз, Рабинъ икмет сабидир, биледжидир.
129. Иште, бойледже, ишлеген гунахларындан отърю, залымларнынъ бир къ-
ысмыны дигер бир къысмынынъ пешине такъармыз.
130. Эй, джин ве инсан топлаулыгъы! Аранъызда сизге аетлеримни анълаткъан ве
бу куннен къаршылашаджакънынъызгъа даир сизни тенбислеген пейгъамбер-
лер кельмедими! Дерлер ки: «Озь алейхимизге шаатлыкъ этермиз». Дюнъя
аяты оларны алдатты ве къафир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлы-
къ эттилер.
131. Акъикъат шу ки: Халкъы хаберсиз олгъанда, Рабинъ акъсызлыкънен ульке-
лерни эляк этиджи дегильдир.²
132. Эр кеснинъ япкъан ишлерине коре дереджелери бардыр. Рабинъ оларнынъ
япкъанларындан хаберсиз дегиль.
133. Рабинъ зенгиндир, рахмет сабидир. Тилесе, сизни ёкъ этер ве сизни баш-
къа бир къавмнынъ зурриетинден яраткъаны киби, сизден сонъ ерингизге
истеген бир къавмны яратыр.
134. Сизге ваде этильгени мытлакъа келеджек; сиз бунинъ огюни аламазсынъыз.¹³
135. Де ки: Эй, къавмым! Элингизден кельгенини япынъ! Мен де япаджагъым!
Юртнынъ (дюнъянынъ) сонъу кимнинъ лехине олгъаныны якъында билед-
жексинъиз. Акъикъат шу ки, залымлар къуртуламазлар.
136. Аллаһнынъ яраткъан экинлеринен айванлардан Аллаһкъа пай айырып, зан-

1 Аллаһ Таала бу аетте бир табият къанунына да ишарет этмекте. Кокке ёксельген сайын ава басымы азаладжагъындан, о вакытта нефес алмакъ да къыйынашыр. Атта 20.000 метрни кечкенде махсус джихазлар олмадан, инсан нефес аламаз, олюр. Иште, бу къанунгъа ишарет буюргъан Юдже Аллаһ Исламгъа кирмегенлернинъ коюслери кокке юкселеяткъан киби тар ве сыкъынтылы оладжакъны биледирмекте.

2 Юдже Аллаһ инсанларгъа пейгъамбер ёламадан, оларны месуль тутмаз, инкъар ве гунахлары себебинден, оларны джезаландырмаз. Анджакъ, инсанлар ёланылгъан пейгъамберлернинъ тенбие ве къоркъытуварына къулакъ асмаз да, озь истек ве арзуларына уйсалар, иште о вакытта азапкъа лайыкъ олулар ве зюрю беян этмек имкянлары да къаламаз.

3 Ает-и керимедеки ваденинъ манасы - къыяметнинъ къоупувы, олюмден сонъ тирилюв, ашыр ве эсап кунълеридир киби. чешит маналар берильген.

- ларына коре, бу Аллаһкъя, бу да ортакъяларымызгъя (пултарымызгъя) дедилер. Ортакъялары ичюн айырылгъяны Аллаһкъя еткизильмей, факъат Аллаһ ичюн айырылгъяны ортакъяларына еткизильмекте! Не фена укюм бермектелер?»⁴
137. Бунунъ киби, ортакъялары мушриклерден чокъуна балаларыны (къызларыны) ольдюрмекни хош косътерди ки, эм озьлерини махв этсинлер, эм де динлерини къарыштырып бозсынлар! Аллаһ истесе эди, буны яламаз эдилер. Ойле исе, оларны уйдургъанларынен берабер быракъ.
138. Олар сачма тюшонджелерине коре, дедилер ки: «Бу (танърылар ичюн айырылгъан) айванларнен экинлер арамдыр. Буларны бизим истегенимизден башкъасы ашап оламаз. Булар да минильмеси ясакълангъан айванлардыр». Бир такъым айванлар да бар ки, (Аллаһ бойле эмир этмекте дие) Онъа ифти-ра этерек, узерлерине Аллаһнынъ адыны анъмазлар. Япаяткъан ифтиралары себебинден, Аллаһ оларны джезаландыраджакъ.⁵
139. Дедилер ки: «Шу айванларнынъ къарыналарында олгъанлар ялынъыз эркеклеримизге аиттир, къадынларымызгъя висе, арам къылынгъандыр. Шаёт (баласы) олю догъса, о заман (къадын-эркек) эписи онда ортакътыр». Аллаһ бу дегерлендирувалерининъ джезасыны бераджек. Шубесиз ки, О, икмет саибидир, хакъкы иле билиджидир.
140. Биальгисзликлери себебинден, акъылсызлыкънен балаларыны ольдюргенлер ве Аллаһнынъ озьлерине берген рызкъыны, Аллаһкъя ифтира этерек, (къадынларгъя) арам къылгъанлар, муакъкъакъ ки, зиянгъя огърагъандырлар. Олар акъикъатен сапыкътырлар ве догъру ёлны тападжакъ да дегиллер.⁶
141. Асмалы ве асмасыз (юзюм) багъчалары, берекети чешит-чешит хурмалары, экинлери, бир-бирине бенъзеген ве бенъземеген бичимде зейтун ве нарларны яратыджы Одыр. Эр бири мейва берген вакъытта мейвасындан ашанъ. Пи-

⁴ Джахилие арапларындан базылары, экинлерининъ ве айванларынынъ бир къысмыны Аллаһнен путаары арасында болуштирив ве «Шу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызнынъ пайы», дер эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъя арджлар, танърылар ичюн айыргъанларыны да, оларнынъ узурунда япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге сарф этер эдилер. Эгер Аллаһнынъ акъкъындан путнынъ акъкъына бир шей кечсе, оны ойле быракъа эдилер. Путнынъ акъкъындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечсе, оны алып, текрар путнынъ пайына къоша эдилер. Ве: «Аллаһ зенгиндир, булар исе факъыр», дер эдилер. Путька айырылгъаны нетиджеде кене озьлерине къаладжагъындан, онынъ пайындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечмесине дикъкъат эте эдилер. Иште, Юдже Аллаһ оларнынъ бу япкъанларына ишарет этмекте ве оларны тенкит этмекте.

⁵ Мушриклер бахирире, саанбе ве васыле дие тариф эткен девелери ве къюонларнынъ эт ве сютлерини, озьлери истегенлеринден башкъаларына арам къылгъан эдилер. (Бу айванлар акъкъында биальги ичюн бакъ. «Маанде» суреси, 5/103. Хаам дие сыфатлангъан девелерине де, минильмесини ясакълагъан эдилер. Бир къысым айванларны сойгъанда да, Аллаһнынъ адыны дегил, путларнынъ адыны анъа эдилер. Ает оларгъя ишарет этмекте.

⁶ Джахилиет девринде арапларнынъ бир чокъу эсир олмакътан я да факъырлашмакътан къоркъаракъ, я да келин этмектен утанаракъ, догъгъан къыз балаларыны тирилейин топракъкъа коммек ёлунен ольдюрэ эдилер. Иште Аллаһ Таала оларнынъ бу вазиятине ишарет буюраракъ, оларны тенкит этмекте.

- шип джыйылган куню де, акъкъыны (зекят ве садакъасыны) беринъ, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмес.
142. Айванлардан юк ташыгъаны ве юнюнден тѣшек япылганларыны яраткъан Одыр. Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан ашанъ, шейтаннынъ артына тюшменъ; шубесиз, о сиз ичюн ап-ачыкъ бир душмандыр.¹
143. (Ыргъачы ве эркек оларакъ) ссекиз чифт яратты: къююндан эки, эчкиден эки... Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачынынъ къарынларында олган яврларыны арам эттими? Эгер догъру исенъиз, манъа илим иле сѣйлесъиз.
144. Деведен де эки, сыгъырдан да эки (яратты). Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачыларнынъ къарынларында олган яврларыны арам къылдымы? Ёкъса, Аллаһнынъ сизге бойле васиет эткенине шаат олдунъызмы? Бильгисизликнен инсанларны саптырмакъ ичюн Аллаһкъа къаршы ялан уйдургъандан даа ким залым! Шубесиз, Аллаһ о залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмес.
145. Де ки: Манъа вахий олуногъанда, леш я да акъызылган къан яхут домуз эти-ки писликнинъ озюдир- я да гунах ишлеснерек, Аллаһтан башкъасы адына союлган бир айвандан башкъа, ашайджакъ кимсеге арам къылынган бир шей тапалмайым. Башкъасына зарар бермемек ве сынъырны ашмамакъ узъре, ким (булардан) ашмамакъ зорунда къалса, бильсин ки, Рабинъ багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.²
146. Еудийлерге бутюн тырнакълы айванларны арам эттик. Сыртларында яхут ичеклеринде олган я да кемикке къарышкъан ягълардан башкъасы олмакъ узъре, сыгъыр ве къююннынъ ич ягъларыны да оларгъа арам эттик. Бу зуумлары себебинден, оларгъа берген джезамыздыр. Биз, эльбетте догъру сѣйлейиджимиз.³
147. Эгер сени яланласалар, де ки: Рабинъиз кениш бир рахмет саибидир. Бунынънен берабер, Онынъ азабы, сучлылар топлулыгъындан узакълаштырыламаз.
148. Путперестлер дейджеклер ки: «Аллаһ тилесе эди, не биз ортакъ къошар эдик, не де аталарымыз. Ич бир шейни де арам этмес эдик». Олардан эвелькилер де айны шекильде (пейгъамберлерни) яланладылар ве сонъунда аза-

1 Аетте кечкен «хамууле» – юк ташыган айван демектир; «ферш» висе, даа минильмек чагына кельмесген яш айван я да юнюнден, къылындан яйма, тѣшеме ве тѣшек япыла биледжек айванлардыр. Яткъызылып союладжакъ айван манасына да келе.

Араплар базада айванларнынъ эркеклерини, базада да ыргъачыларыны, базада буларнынъ балаларыны арам сая эдилер. Юдже Аллаһ оларнынъ бу инанчларыны ред этерек, бойле буюрды:)

2 Бу аетнинъ анъламы ичюн айны суренинъ 119-нджи аети анълатувна бакъынъ.

3 Аетте зикр этильген «багъый» келимеси, зулум манасындадыр. Еудийлернинъ пейгъамберлерни ольдирювлери, зулум этерек, факъырларны икътисадий джеэттен эзювлери, арамны эяла, эялны арам саяулары киби зуумлары себебинен, Юдже Аллаһ аетте зикр этильген шейлерни оларгъа арам эткен. Ёкъса, аслында буларнынъ эписи арам дегиль.

- бымызны таттылар. Де ки: Янынъызда бизге анълатаджакъ бир бильгинъиз бармы? Сиз заңдан башкъа бир шейге уймамакътасынъыз. Ве сиз садедже ялан сёйлемектесинъиз.¹
149. Де ки: Кесен-кес делиль, анджакъ Аллаһнынъдыр. Аллаһ тилесе эди, эльбетте эпинъизни догъру ёлгъа ириштирив эди.²
150. Де ки: Аллаһ шуни ясакъ этти, дие шеадет етеджек шаатларынъызны кетиринъ! Эгер олар шаатлыкъ этселер, сен оларнен берабер шаатлыкъ этме; аетлеримизни яланлагъанларнынъ ве ахирет кунюне инанмагъанларнынъ истеклерине уйма. Олар, Рабблерине эш тутмакъталар.
151. Де ки: Келинъ, Раббинъизнинъ сизге нелерни арам эткенени окъуйым: Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ, ана-бабагъа яхшылыкъ япынъ, факъырыкъ къоркъусынен балаларынъызны ольдюрменъ -сизинъ де, оларнынъ да рызкъыны биз берирмиз- ; феналыкъларнынъ ашкъарына да, гизлисине де якълашманъ ве Аллаһ ясакълагъан джанны хакъсыз ерде къыйманъ! Иште, булар – Аллаһнынъ сизге эмир эткенлеридир. Умуот этилир ки, тюшюнип анъларсынъыз.
152. Пишкинлик чагъына кельгенге къадар, етимнинъ малына, садедже энъ яхшы тутумнен якълашынъ; ольчу ве чекини адалетнен япынъ. Биз эр кеске анджакъ кучюнинъ еткени къадарыны юклермиз. Сёз сёйлеген вакътынъызда, якъынларынъыз дахи олса, адалетли олунъ, Аллаһкъа берген сёзюнъизни тутынъ. Иште, Аллаһ сизге эйидже тюшюнирсинъиз дие, буларны эмир этти.
153. Шубесиз, бу – меним дос-догъру ёлудыр. Бунъа уйынъ. (Башкъа ёларгъа уйманъ). Зира, о ёллар сизни Аллаһнынъ ёлундан айырыр. Иште, сакъынувынъыз ичюн Аллаһ сизге буларны эмир этти.³
154. Сонъра эйилик эткенлерге ниметимизни тамамламакъ, эр шейни анълатмакъ, хидаетке ириштирмек ве рахмет этмек макъсадынен, Мусагъа да Китапны (Тевратны) бердик. Умуот этилир ки, Рабблерининъ узурына бараджакъларына иман етерлер.
155. Иште, бу (Къур'ан), биз эндирген мубарек бир китаптыр. Бунъа уйынъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, сизге мерхамет этильсин.⁴

1 Мушриклернинъ арам къылгъан шейлери ичюн бакъ. 138, 139-нджи аетлер.

2 Мушриклер: «Аллаһ тилесе эди, не биз ортакъ къошар эдик, не аталарымыз... ич бир шейни де арам къыламаз эдик», дьерек къяфирликлерини Аллаһнынъ ирадесине багъламакъ истей эдилер. Юдже Аллаһ бу аетнен озюнинъ делили даа усьтюн ве нетиджеге ириштириджи экенини бильдирди. Зира, О, тилесе эди, къуллаарыны гунахкъа мейль этмейджек хусусиетте яратыр эди. Анджакъ, О, буни истемеди, къуллаарыны эм гунах ишлемеге, эм де савап къазанмагъа къабилетли бир хусусиетте яратты. Оларгъа ираде берди, озюнинъ тилемесини де къуллаарынынъ ирадесери догърулыгъында ёналыти. Анджакъ, хайыргъа разы олды, шеррге разы олмады. Аллаһ тилесе, къулдаки феналыкъ япув хусусиетини ондан алыр ве бутюн инсанлар хидаетке иришир эдилер. О вакъытта да имтиан икмети ортадан къалкъар ве макъсат асыл олмаз эди.

3 151-нджи аеттен итибарен бу ерге къадар олгъан эмирлерге «Он эмир» я да «Он васиет» денилир ки, булар бутюн пейгъамберлернинъ шериятларында мевджютир.

4 Теврат ве Инджиль арапча олмагъан тиллерде энгенлери ичюн, араплар бу вазиятни маначыкъ

156. «Китап, ялынъыз бизден эвельки эки топлулыккъа (христианларгъа ве судийлерге) эндирилди, биз исе, оларны окъудан, акъикъатен хаберсиз эдик», демезсинъиз дие;
157. Яхут: «Бизге де китап эндирилсе эди, биз олардан даа зияде догъру ёлда олур эдик», демезсинъиз дие, (Къур'анны эндирик). Иште, сизге де Раббинъизден ачыкъ бир делил, хидает ве рахмет кельди. Ким Аллаһнынъ аетлерини яланлап, олардан юзь чевиргенден даа залымдыр! Аетлеримизден юзь чевиргенлерни, юзь чевирювлеринден отърю, азапнынъ энъ феноасынен джезаландыраджакъмыз.
158. Олар анджакъ озьлерине мелеклернинъ келювини я да Раббинънинъ келювини, яхут Раббинънинъ базы аляметлери келювини беклей эдилер. Раббинънинъ базы аляметлери келген куню, эвельден инанмагъан я да иманындан бир хайыр къазанмагъан кимсеге артыкъ иманы бир файда бирмез. Де ки: Бекленъ, шубесиз биз де беклемектемиз!¹
159. Динлерини парча-парча этип, топ-топкъа айрылгъанлар бар я, сенинъ оларнен ич бир алякъанъ ёкътыр. Оларнынъ иши, анджакъ Аллаһкъа къалгъандыр. Сонъра Аллаһ оларгъа япкъанларыны бильдереджек.²
160. Ким (Аллаһ узурьна) эйиликнен кельсе, онъа кетиргеннинъ он къаты бардыр. Ким де феноалыкънен кельсе, о садедже кетиргеннинъ денъинен джезаландырылыр. Олар акъсызлыккъа огъратыламазлар.
161. Де ки: Шубесиз, Раббим мени догъру ёлгъа, дос-догъру динге, Аллаһны бирлеген Ибрахимнинъ динине ириштирди. О, ортакъ къошкъанлардан дегил эди.
162. Де ки: Шубесиз, меним намазым, къурбаным, аятым ве олюмим – эписи алемлернинъ Рабби Аллаһ ичюндир.³
163. Онынъ ортагъы ёкътыр. Манъа садедже бу эмир олунды ве мен мусульманларнынъ илькисийим.

этерек: «Биз оларнынъ тилеринден аныламаймыз, толайысынен олардаки бильгилерден хабердар дегильмиз», дие билер эдилер. Иште, Дженаб-ы Хакънынъ сонъки Пейгъамберге Къур'анны арапча оларакъ эндириювининъ себеплеринден бири – Къур'ан ичюн де бойле деювлерининъ огюни алмакътыра. Ашагъыдаки аетлер бу хусусны анылата.

1 Аллаһ Таала бу аетте инкярджыларнынъ озьлерине, коребиледжек бир мелек я да Аллаһ шахсен кельмегендже, я да Пейгъамбернинъ хабер берген къыямет кунюне даир базы аляметлер корюльмегендже, инанмайджакъларыны, амма бойле бир алямет кельген куню де, оларнынъ иманлары къабул этильмейджегини бильдирмекте. Бу аляметлер де хадислерде бир думаннынъ зууры, ер айваныннынъ чыкъсувы, шаркъта, гъарпта ве Арабыстанда базы ерлернинъ батуву, теждажалнынъ чыкъсувы, кунешнинъ гъарптан догъуву, Йе'дждаж ве Ме'дждаж чыкъсувы ве Аден этрафындан бир атешнинъ зууры киби вакъиялар оларакъ бильдирильген.

2 Ресуллааһ (с.а.) бойле буюрды: Еудийлер етмиш бир топкъа айырылды, биринден башкъа эписи джеэнмедедир. Меним умметим де етмиш учь топкъа айрыладжакъ, биринден башкъа эписи джеэнмедедир. «О къуртулышкъа иришкен топ кимдир, я Ресуллаах?», суалине джевабен: «Олар меним ве асхабымнынъ юрьген ёлундан юрьгенаердир», деди.

3 Бу ерде къурбан оларакъ терджиме этильген «Нусюк» келимеси базы тефсирджилерге коре, ибадет оларакъ анылатыльган.

164. Де ки: Аллаһ эр шейнинъ Рабби экен, мен ондан башкъа Рабб къыдыраджагыммы? Эр кеснинъ къазанаджагъы ялынъыз озюне аиттир. Ич бир сучлы башкъасынынъ сучыны аркъаламаз. Сонъунда дёнюшинъиз Раббинъизгедир. Ве О, анълашмазлыккъа тюшкен акъикъатны сизге хабер береджек.
165. Сизни ер юзюнинъ халифелери япкъан, сизге берген (ниметлери) хусусында сизни сынамакъ ичюн биринъизни биринъизден дереджелернен усьтюн эткен Одыр. Шубесиз, Раббинънинъ джесасы чабуктир ве акъикъатен О, багъышлайыджи ве мерхамет этиджидир.

7. А'РАФ СУРЕСИ

А'раф суреси Меккеде энген, 206 аеттир. 46 ве 48-нджи аетлерде А'рафта яни дженнет ве дженнем эхли арасындаки юксек бир ердеки инсанлардан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмилляавиррахмааниррахиим

1. Элиф. Лям. Мим. Саад.¹
2. (Бу), кендисинен инсанларны тенбиселвинъ, инангъанларгъа огют берювинъ ичюн санъа эндирильген бир китаптыр. Артыкъ бу хусуста къальбинъде бир шубе олмасын.
3. Раббинъизден сизге эндирильгенине (Къур'ангъа) уйынъ. Оны быракъып да, башкъа достларнынъ пешлеринден кетменъ. Не къадар да аз огют алмакъта-сынъыз!
4. Нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны эляк эттик. Азабымыз оларгъа геджелейин яхут кунъдюз истираат эткенлеринде кельди.²
5. Азабымыз оларгъа кельгенде багъырувлары: «Биз акъикъатен залым кишилер энемиз», деювлеринден башкъа бир шей олмады.
6. Эльбетте, озьлерине пейгъамбер ёлланылгъан кимселерни де, ёлланылган пейгъамберлерни де, мытлакъа соргъугъа чекеджемиз!³
7. Ве оларгъа (олуп кечкенлерни) там бир бильги иле мытлакъа анълатаджакъмыз. Биз олардан узакъ дегильмиз.
8. О куню чеки акътыр. Кимнинъ (савап) чекиси агъыр кельсе, иште олар къуртульшкъа иришкенлердир.

1 Бу арифлернинъ изааты ичюн бакъ. Бакъара суреси, 2/1.

2 Аллаһ Таала Луут Пейгъамбернинъ къавмыны гедже, Шуайб Пейгъамбернинъ къавмыны да кунъдюз эляк эткен.

3 Умметлерден пейгъамберлерине инанаракъ, ёлундан юрьмегенлери, пейгъамберлерден де теблигъ вазифелерини япып-япмагъанлары сораладжакъ.

9. Кимнинъ де ольчюлери енгиль кельсе, иште олар, аетлеримизге нисбетен акъсызлыкъ эткенлеринден толайы, озьлерини зиянгъа сокъкъанлардыр.
10. Догърусы, биз сизни ер юзюне ерлештирдик ве о ерде сизге кечинюв васталары бердик. Не къадар да аз шукюр этмектесиниз.
11. Ант олсун, сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль ердик, сонъ да мелеклерге, Адемге седжде этинъ! дие эмир эттик. Иблистен башкъалары седжде эттилер. О, седжде эткенлерден олмады.¹
12. Аллаһ буюрды: Мен санъа эмир эткен экеним, сени седжде этювден четлеткен недир? (Иблис): Мен ондан даа усьтюним. Чюнки, мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
13. Аллаһ: Ойле исе, «Тюш о ерден!» О ерде буюклик тасламакъ сенинъ аддинъ дегиль. Чыкъ! Чюнки, сен ашшагъылыкълардансынъ! буюрды.
14. Иблис: Манъа, (инсанларнынъ) текрар тириледжек кунълерине къадар мухлет бер, деди.
15. Аллаһ: Айды, сен мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
16. Иблис деди ки: Ойле исе, мени ёлдан аздырувинъа къаршылыкъ, ант этерим ки, мен де оларны саптырмакъ ичюн сенинъ догъру ёлунънынъ усьтюне отураджагъым.
17. «Сонъра, эльбетте оларгъа оглеринден, артларындан, сагъларындан, солларындан сокуладжам ве сен, оларнынъ чокъларыны шукюр эткенлеринден буламайджакъсынъ!» деди.
18. Аллаһ буюрды: Айды, айыплангъан ве къувуагъан оларакъ о ерден чыкъ. Ант олсун ки, олардан ким санъа уйса, сизинъ эпинъизни джеэннемге толдураджам!²
19. (Аллаһ буюрды ки): Эй, Адем! Сен ве къадыннынъ дженнетте ерлешип, истеген еринъизден ашанъ. Анджакъ, шу терекке якълашманъ! Сонъра залымларден олурсынъыз!
20. Деркен, шейтан, бир-бирлерине къапалы айып ерлерини озьлерине косътермек ичюн, оларгъа весвесе берди ве: Раббинъиз сизге бу терекни мелек олурсынъыз я да эбедий къалгъанлардан олурсынъыз дие ясакълады, деди.
21. Ве оларгъа: Мен акъикъатен сизге огют бериджилерденим, дие емин этти.

1 Ает-и кериме: «Сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль бердик, сонъра мелеклерге, Адемге седжде этинъ, дедик», ифадесинен Адемнинъ бир кереден дегиль, бир муддет ичинде яратылгъанынъ хатырлатмакъта. Чюнки, башта инсаннынъ эсас маддеси яратылгъан, сонъ онъа инсан шекли берильген, сонъра дуйгъуларыны къазанып, Адем алына кельгендже, мелеклерге онъа боюн эгювлери эмир этильген. Аз. Адемнинъ, Аллаһнынъ «Кунъ!» («О!») эмиринен бир анда яратылувы да Аллаһнынъ къудретиндендир.

2 Иблис Аллаһнынъ эмрине къаршы келип, Адемге седжде этмегенинен, Аллаһ Таала оны дженнеттен я да мелеклер арасындаки юксек макъамындан къувды. Бунынъ узерине Аллаһ Таала Иблис арасында юкъярыдаки къонушма мейдангъа кельди. Нетиджеде Аллаһ онъа къыяметке къадар яшамакъ ве инсанларны догъру ёлдан саптырмакъ фырсагыны берди. Факъат ким Иблиске уйса, оны да Иблистен берабер джеэннемге атаджагъыны хабер берди.

22. Бойледже, оларны ийленен адатты. Терекнинъ мейвасыны таткъанларында, айып ерлери озьлерине корюнди. Ве дженнет япракъларындан узерлерини орътмеге башладылар. Рабблери оларгъа: Мен сизге терекни ясакъламадыммы ве шейтан сизге ап-ачыкъ бир душмандыр, дсмедимми? дие нида этти.
23. (Адемнен къадыны) дсдилер ки: Эй, Раббимиз! Биз озюмизге зулум эттик. Эгер бизни багъышламаз ве бизни аджымаз экенсинъ, мытлакъа зиян эткенлерден олурмыз.
24. Аллаһ: Бир-биринъизге душман оларакъ энинъ! Сиз ичюн ер юзюнде бир мудетке къадар ерлешюв ве файдаланув бардыр, буюрды.
25. «О ерде яшайджакъсынъыз, о ерде олсджексинъыз ве о ерде (тирильтилип) чыкъарыладжакъсынъыз», деди.
26. Эй, Адем огъулары! Сизге айып ерлеринъизни орътеджек кийим, сюсленеджек урба яраттыкъ. Такъва урбасы... Иште, о даа хайырыдыр. Булар Аллаһнынъ аетлериндендир. Бельки, тюшюнип огют алырлар (дие оларны эндирди).¹
27. Эй, Адем огъулары! Шейтан ана-бабалырынъызны айып ерлерини озьлерине косътермек ичюн урбаларыны чыкъараракъ, дженнеттен чыкъаргъаны киби, сизни де аддатмасын. Чюнки, о ве янындакилер, сиз оларны коръмейджек еринъизден сизни корерлер. Шубесиз, биз шейтанларны инанмагъанларнынъ достлары яптыкъ.²
28. Олар бир феналыкъ япкъан вакъытларында: «Бабаларымызны бу ёлда будыкъ. Аллаһ да бизге буны эмир этти», дерлер. Де ки: Аллаһ яманлыкъны эмир этмез. Аллаһкъа къаршы бильмеген шейлеринъизни сёйлсейсинъизми?
29. Де ки: Раббим аделетни эмир этти. Эр седжде эткенинъизде юзлеринъизни Онъа чевиринъ ве динни ялынъыз Аллаһкъа хас къыларакъ, Онъа ялварынъ. Илькиде сизни яраткъаны киби, (кене Онъа) дёнджексинъиз.
30. О, бир топуны догъру ёлгъа ириштирди, бир топу да сапыкълыкъкъа ляйыкъ олды. Чюнки, олар Аллаһны быракъып, шейтанларны озьлерине дост эттилер. Бойле экен, озьлерини догъру ёлда санмакъталар.³
31. Эй, Адем огъулары! Эр седжде эткенинъизде гузель урбаларынъызны кий-

1 Такъва урбасы, базы алимлер тарафындан ая, салих амель, юзъдеки хош чере, тевазу ишарети олгъан серт ве юнь урба, дженкте кийильген зырх ве демир башлыкъ, Аллаһ къоркъусы, эмир эткен ве ясакълагъан мезуларында Аллаһтан сакъынмакъны шиар этюв шекиллеринде ёруммангъан. Бунъа, такъваны хатырлаткъан ве такъванынъ кереге олгъан урбалар, ёрумыны да къоша билемиз.

2 Шейтан да, джинлерден олгъаны ичюн, инсанлар коралмайджакъ бир шекильде инсангъа якълашыр ве онъа весесе берир. Шейтаннинъ инсанларгъа корюнгенини ифаде этиджи базы риваетлер бар.

3 Аллаһ Таала бир топ инсанни хидаетке ириштирген; булар Аллаһнынъ косътерген догъру ёлундан айрылмазалар. Факъат бир топ инсан да бар ки, догъру ёлны истемегенлери ичюн, Аллаһ да оларны озь алларына быракъгъан. Булар сапыкъ ёлда юрьгенлери алда, озьлерини догъру ёлда санарлар. Асыл янъалшылыкълары да бу ерден кельмекте.

- инь; ашань, ичинь, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмез.¹
32. Де ки: Аллаһнынъ къуаллары ичюн яраткъан сюсни ве темиз рызыкъларны ким арам къылды? Де ки: Олар дюнья атында, айрыджа къыямет кунюнде му'минлернинъдир. Иште, бильген бир топлулыкъ ичюн аетлерни бойла изаатламакътамыз.²
33. Де ки: Раббим анджакъ ашкъар ве гизли феналыкъларны, гунахны ве акъсыз ерде сынъырны ашувны, акъкъында ич бир делиль эндирмеген бир шейни, Аллаһкъа ортакъ къошувнынъызы ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлевинъизни арам эткен.
34. Эр умметнинъ бир эджели бар. Эджеллери кельгенинен, не бир ан кери къабырлар, не де бир ан илери кете билерлер.³
35. Эй, Адем оғъуллары! Сизге озь аранъыздан аетлеримни анълатаджакъ пейгъамберлер келир де, ким (оларгъа къаршы кельмектен) сакъыныр ве озюни ислях этер исе, оларгъа къоркъу ёкътыр ве олар гъам чекмейджеклер.
36. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар ве кибирленип, олардан юзь чевиргенлер бар я, иште олар атеш эхлидир. Олар о ерде эбсдий къаладжакълар.
37. Аллаһкъа ифтира эткен я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Оларнынъ китаптаки насиплери озьлерине иришеджек. Сонунъда эльчилеримиз (мелеклер) келип, жанларыны алгъанда: «Аллаһны быракъып да, табырмакъта олгъан танърыларымыз не ерде?», дерлер. (Олар да): «Бизден чекилип кеттилер», дерлер. Ве къфир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлыкъ этерлер.
38. Аллаһ буюраджакъ ки: «Сизден эвель кечкен джин ве инсан топлулыкълары арасында сиз де атешке киринъ!» Эр уммет киргенинен, аркъадашларына яланет этеджеклер. Эписи бир-бири артындан о ерде (джеэннемде) топлангъанынен, сонъкилер эвелькилер ичюн: «Эй, Раббимиз! Бизни, иште олар саптырдылар! Онынъ ичюн оларгъа атештен бир къат даа зияде азап бер!», дейджеклер. Аллаһ да: Затен эр кес ичюн бир къат даа зияде азап бар, факъат сиз бильмейсинъиз, дейджек.⁴

1 Ислям дининде темизлик ве гузелликке эмиет берильген. Инсанларнынъ аврет ерлерини ортеджек дереджеде бир урба киювери шарттыр. Факъат исраф япмамакъ шартынен, эр бир мусульманнынъ ибадет эснасында энъ гузель ве темиз урбасыны киюви исе суннеттир.

2 Аетте шукрни эда этмек ёлунен, дюнья ниметлерине эсасен му'минлернинъ лайыкъ олгъаны, ахиретте исе, бутюн ниметлеринъ ялынъыз му'минлерге ант оладжагъы бильдирильген ки, бу вазиет Аллаһнынъ рахман ве рахим сыфатларынынъ бир нетиджесидир. Бакъ. «Фаатиха», 1/2-3.

3 Эр уммет, эр миллет ве эр девастнинъ Аллаһ тарафындан тайин этильген бир оюри бар. О вакъыт кельгенде, оны не бир саат илери, не де бир саат кери ала билерлер. Миллетлер ве девастлер, шахъслар кибидир, къурулар, инкишаф этер, дургъундуккъа огърар, арткъа кетер, ниаат йыкъылыр ве ёкъ олулар. Буларнынъ узун я да къыска омурли олувы, топлумнынъ маддий ве маневий къурулышынынъ сагъламагыгына багълыдыр. Бу вазиет тайин этильген эджельге терс дегиль. Зира, Юдже Аллаһ джемиетнинъ вазетине коре эджелни тайин этер.

4 Топлумны янълыш ёлда юрюткен ёлбашчыларгъа, эм озь къяфирликлеринден, эм де башкъаларыны

39. Эвелькилер де, сонъкилерге дерлер ки: Сизинъ бизден бир усътюнлигинъиз ёкъ. О алда сиз де якъбанларынъызгъа къаршылыкъ азапны татынъ!
40. Бизим аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, оларгъа къаршы кибирленмек истегенлер бар я, иште, оларгъа кок къапулары ачылмайджакъ ве олар деве ине тешигине киргенгеде дженнетке киралмайджакълар! Къбаатлыларны, иште бойле джезаландырырмыз!¹
41. Олар ичюн джеэннем атешинден тошеклер, усътлерине де ёргъанлар бар. Иште, залымларни бойле джезаландырырмыз!
42. Инанып да, яхшы ишлер якъбанларгъа кельгенде -ки ич кимсеге кучю етмеген бир вазифе юклемеймиз- иште, олар, дженнет эхлидир. О ерде олар эбедий къаладжакълар.²
43. (Дженнетте) оларнынъ астарындан ирмакълар акъкъанда, къальплеринде кинден не олса, эписини чыкъарып атармыз. Ве олар дерлер ки: «Хидастинен бизни (бу ниметке) къавуштыргъан Аллаһкъа хамд олсун! Аллаһ бизни догъру ёлгъа къоймаса эди, озьлюгимизден догъру ёлны тапалмаз эдик. Акъкъатен, Раббимизнинъ эльчилери акъкъатны кетиргенлер». Оларгъа: Иште, сизге дженет; якъбан яхшы амеллерге къаршылыкъ онъа варис къылындынъыз, дие сесленилир.
44. Дженнет эхли джеэннем эхлине: Биз Раббимизнинъ бизге берген вадесини акъкъат буддыкъ, сиз де Раббинъизнинъ сизге берген вадесини акъкъат буддынъызмы? дие сеслир. «Эбет!», дерлер ве араларындан бир нидаджи, Аллаһнынъ янети залымларнинъ узерине олсун! дие багътыр.
45. Олар, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъан ве оны эгип-букмек истеген залымлардыр. Олар ахиретни де инкъар этиджилердир.
46. Эки тараф (дженетлилер ве джеэннемлилер) арасында бир перде ве А'рааф узеринде де эр кесни сымаларындан таныгъан адамлар бар ки, олар аля дженнетке кирмегенлери алда, (кирмекни) умют этерек, дженнет эхлине: «Селям сизге!», дие сесленирлер.³

догъру ёлдан саптыргъанлары себебинден; буларнынъ пешинден кеткенлерге де, эм кяфир олгъанларындан, эм де сапыкъ ёлбашчыларгъа такълит этиювлеринден толайы, эки къат азап этиледжек.

- 1 Бу аеттеки «жемель» келимесини мешур олмагъан къыраат шекиллерине эсасланаракъ, Къур'андаки эдебий тасвирге уйгъун тюшмегенини, девенен ине делиги арасында бир алякъа олмагъаныны илери сюргенлер бар. Буннынъ ичюн келименинъ дигер къырааттаки «къалын йип» яни аркъан манасын бергенлер. Анджакъ, умумининъ къырааты козь огюне альнаракъ, «деве» манасы берилген. Девенинъ ине тешигинден кечюви-имкъансызлыкъны бильдире. Бунга коре, аетнинъ манасы: «Олар асла дженнетке киралмазлар» я да «Пек къыйын кирерлер», демектир.
- 2 Ает-и керимеде Юдже Аллаһнынъ эмир ве ясакъларынынъ инсан кучю етмеген дердежеде ве япып оламайджакъ бир шей олмагъаны ачыкъ ифаде этильмекте ве саалих амель ишлегенлерге дженнет ваде этильмекте.
- 3 А'рааф – Дженнетнен джеэннем арасында юксек бир мейдандыр ки, савапларынен гунахары бир олгъанлар Аллаһнынъ тилеген бир вакътындаже бу ерде къаладжакълар; даа сонъра Аллаһнынъ багъышлавына наиль оларакъ, олар да дженнетке киреджеклер.

47. Козьлери джеэннем эхли тарафкъа дёндюрильгенинен де: Эй, Раббимиз! Бизни залымлар топлулыгынын берабер булуңдырма! дерлер.
48. (Кене) А'рааф эхли сымаларындан таныгъан бир такъым адамларына сесленек, дерлер ки: «Не чокъаутгынын, не де тасламакъта олгъан буюклигиниз сизге ич бир файда береди.
49. Аллаһнынъ, оларны ич бир рахметке ириштирмейджегине даир емин эткен кимселериниз булармы?» (Ве дженнет эхлине чевирилип): «Киринъ дженнетке; артыкъ сизге къоркъу ёкътыр ве сиз кедерленеджек де дегильсиниз», (дерлер).
50. Джеэннем эхли, дженнет эхлине: Сувынъыздан я да Аллаһнынъ сизге берген рызыкътан бираз да бизге беринъ! дие селенирлер. Олар да: Аллаһ буларны къафирлерге арам эткен, дерлер.
51. О къафирлер ки, динлерини бир эглендже ве оюн яптылар да, дюнья аяты оларны алдатты. Олар бу куньлеринен къаршылашаджакъларыны унуткъанлары ве аетлеримизни биле-биле инкъяр эткенлери киби, биз де бугунь оларны унутырмыз.
52. Акъикъатен, оларгъа, инангъан бир топлум ичюн ёл косътериджи ве рахмет оларакъ, илим узере анълаткъан бир китап кетирдик.
53. (Факъат олар), Онынъ ёрумлауундан башкъа бир шей беклемейлер. Ёрумлауу кельген (хабер берген шейлер ортагъа чыкъкан) куню, эвельден оны унуткъанлар дерлер ки: Догърусы, Раббимизнинъ эльчилери акъикъатны кетиргенлер. Шими бизим шефаатчыларымыз бармы ки, бизге шефаат этсинер я да (дюньягъа) кери ёллануувымыз мумкюнми ки, япкъан амеллеримизден башкъасыны япайыкъ? Олар акъикъатен, озьлерине языкъ эттилер ве уйдургъан шейлери (путлары) да озьлюгинден гъайып олуп кетти.¹
54. Шубесиз ки, Раббиниз коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъ Аршкъа истева эткен, геджени токътамадан озюни къувалагъан куньдюзге бурюп орыткен; кунешни, айны ве йылдызларны эмрине бойсунгъан вазиретте яраткъан Аллаһтыр. Билесиниз ки, яратмакъ да, эмир этмек де, Онъа аиттир. Алемленинъ Рабби Аллаһ не юджедир!²

1 Тевиль – бир шейни бараджакъ ерине бардырмакъ демектир. Аетнинъ ифадесине коре, дюнья аятына адангъан къафирлер, бу Китапкъа иман этмейип: «Бакъайыкъ, сонъу не ерге бараджакъ», диерек, сонъуны беклерлер, ишни кериге атарлар, ахиретке инанмакъ ичюн къыяметнинъ къопувыны, ахиретнинъ мытлакъа келювини беклерлер. Амма, о кунь кельгенде олардан ич бир амельнинъ къабул олмайдагъыны унутырлар.

2 Истева – лугъатта юксельмек ве къарар къыламакъ демектир. Аллаһнынъ бир сыфаты оларакъ, кейфети билинмеден Аллаһнынъ Аршны истиля этуви (укми алгына алуви) демектир.

Коклер ве ер яратылмадан эвель, кунь мевхумы олмагъаны ичюн, базы тефсирджилер аетте кечкен алты кунни алты вакъыт я да алты кунь къадар бир вакъыт оларакъ тефсир этселер. Аллаһкъа коре, кунь – ан манасына кельгени киби, узун девирлер манасына да келе. Хадж суресининъ 47-нджи аетинде, Аллаһ къатында бизим эсабымыздажа бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны; Меааридж суресининъ 47-нджи аетинде де бизим эсабымыздажа элли бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны ифаде этиле. Яни Аллаһ къатында кунь белли бир ольчюге багълы дегиль. Фаркълы вакъыт

55. Раббинъизге ялвара-якъара ве гизли дуа этинъ. Билесинъиз ки, О, адден ашкъанларны севмез.
56. Ислях этильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Аллаһкъа, къоркъаракъ ве (рахметини) умют этерек, дуа этинъ. Муакъкъакъ ки, яхшылыкъ эткенлерге Аллаһнынъ рахмети чокъ якъындыр.
57. Рузгярларны рахметининъ огюнде мужде оларакъ ёллагъан Одыр. Сонъунда олар (о рузгярлар), агъыр булутларны юкленгиненен, оны олю бир мемлекетке ёллармыз. О ерде сувны эндирир ве онынънен тюрлю-тюрлю мейвалар чыкъарымыз. Иште, олюлерни де бойле чыкъараджакъмыз. Эр алда бундан ибрет алырсынъыз.
58. Раббинънинъ изнинен, гузель мемлекетнинъ экинлери (гузель) чыкъар; фенасындан исе, файдасыз экинден башкъа бир шей чыкъмаз. Иште, биз, шукюр эткен бир къавм ичюн аетлерни бойле изаатламакътамыз.¹
59. Ант олсун ки, Нуһны эльчи оларакъ къавмына ёладыкъ. Деди ки: Эй, къавым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ, сизинъ ондан башкъа тангърынъыз ёктыр. Догърусы, мен усътюнъизге келеджек буюк бир куннинъ азабындан къоркъмакътам.
60. Қавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Биз сени акъикъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде коръмектемиз!
61. Деди ки: «Эй, къавым! Менде эр анги бир сапыкълыкъ ёкъ; факъат мен аламлернинъ Рабби тарафындан ёланылгъан бир эльчийим.
62. Сизге Раббининъ вахий эткенлерини теблигъ этмекте, сизге огют бермекте ве мен сизинъ бильмегенлеринъизни Аллаһтан (кельген вахийнен) бильмекте.
63. (Аллаһнынъ азабындан) сакъынып да, рахметке наиъ олувынъыз умюдинен, аранъыздан сизни тенбилейджек бир адам вастасынен сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы?»
64. Оны ялангъа чыкъардылар, биз де оны ве онынънен берабер гемиде булунгъанларны къуртардыкъ, аетлермизни ялангъа чыкъаргъанларны да сувда богъдыкъ! Чюнки, олар коръ бир къавм эди.
65. Аад къавмына да къарашлары нуудны (ёладыкъ). О деди ки: «Эй, къавым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; сизинъ ондан башкъа тангърынъыз ёкъ. Аля сакъынмайджакъсынъызмы?»
66. Қавмындан илери кельген къафирлер дедилер ки: Биз сени кесен-кес бир

бирлигини ифаде этмекте. Иште, бу ерде бильдирильген кунъ, семават ве ернинъ пейда олувы деври манасындадыр. Демек ки, Аллаһ къиянатны алты кунъде яни алты девирде яратып, бугунки алына кетирген. Фуссылет суресининъ 9-12-нджи аетлеринде бу ал даа кениш аңълатылгъан.

1 Аллаһ Таала бу аетте бир тешбих япмакъта: Му'мин, топрагъы берекетли гузель мемлекетке бенъзетильген ки, о хакъ сёзни эшиткенинен, оны къабул этерек, файдаланыр ве гузель амеллер ортагъа чыкъар. Мунафыкъ да, фена топракъны ерте бенъзетильген ки, о, хакъ сёзни эшиткени алда, оны къабул этмез ве ондан файдаланмаз.

- акъылсызлыкъ ичинде корьмектемиз ве акъикъатен сени яланджылардан санмакътамыз.
67. «Эй, къавым! деди, мен акъылсыз дегилим; факъат мен алемлернинъ Рабби ёллагъан бир эльчийим.
68. Сизге Раббининъ вахий эткенлерини дуурмакътам ве мен сиз ичюн ишанчлы бир огютчийим.
69. Сизни тенбислемек ичюн аранъыздан бир адам вастасынен Раббинъизден сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы? Тюшюнинъ ки, О сизни, Нуһ къавмындан сонъ, оларнынъ ерине кетирди ве яратылышта сизни олардан усътюн этти. О алда, Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ ки, къуртуальшкъа ириширинъиз».
70. Дедилер ки: Сен бизге тек Аллаһкъа къуаллыкъ этювимиз ве аталарымызнынъ табынмакъта олгъанларыны быракъувывимиз ичюн кельдинъми? Эгер догърулардан олсанъ, бизни теъдир эткен (азапны) бизге кетир.
71. (нууд) деди ки: «Узеринъизге Раббинъизден бир азап ве бир хышым энген. Акъларында Аллаһнынъ ич бир делиль эндирмегени, садесдже сизинъ ве аталарынъызнынъ такъкан къуры исимлери хусусында меннен тартышмакъта сынъызмы? Ойле исе, бекленъиз, шубесиз мен де сизнен берабер бекленгерденим!»
72. Оны ве онынънен берабер олгъанларны рахметимизнен къуртардыкъ ве аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, иман этмегенлерининъ тамырыны кестик.
73. Семууд къавмына да къардашлары Салихни (ёладыкъ). Деди ки: Эй, къавым! Аллаһкъа къуаллыкъ этинъ; сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген. О да сизге бир муджизе оларакъ, Аллаһнынъ шу девесидир. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын, (ичсин); онъа феналыкъ япманъ; сонъра сизни элем бериджи бир азап якъалар.¹
74. Тюшюнинъ ки, (Аллаһ) Аад къавмындан сонъ, ерлерине сизни кетирди. Ве ер юзюнде сизни ерлештирди: Онынъ тюзлюклеринде сарайлар япасынъыз, дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз. Артыкъ Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ да, ер юзюнде фесатчылар оларакъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.²

1 Семууд къавмына къардашлары Салих (а.с.) пейгъамбер оларакъ ёланылгъанынен, дедилер ки: «Эгер сен акъикъатен бир пейгъамбер исенъ, дуа эт де, шу ташнынъ ичинден бир ыргачы деве чыкъсын. О вакъытта сенинъ пейгъамбер олгъанынъа инанырмыз». Аз.Салих да дуа этти, о таштан истегенлери киби бир деве чыкъып кельди. Бу муджизени корьгенлерден бир къысмы онъа иман этти, дигерлери исе, къафирликлеринде девам эттилер. Аз.Салих къавмындан девеге токъунмамаларыны, девенинъ сербест ашап-ичип долашувыны истегени алда, олар девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер. Бунынъ узерине Салих пейгъамбер бунунгъан больгшинден иджрет этти, къавмы исе, шиддетли бир тепренювнен эякъ олды.

2 Семууд къавмы Шамнен Хиджаз арасында «Хиджир» денильген больгеде яшагъан кучлю бир къавм эди. Дагъларда, вадилерде къаяларны, мермерлерни кесе, ёна ве быча эдилер. Ёнма ташлардан эвлер, сарайлар, хавузлар ве истеген биналарыны япа эдилер. Ает-и керимеде: «Онынъ тюзлюклеринде сарайлар япмакътасынъыз; дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз» манасиндаки къысмы буныъ

75. Къавмынынъ илери кельгенлеринден буюклик таслагъанлар, араларындан зайыф корюльген инангъанларгъа дедилер ки: Сиз Салихнинъ Рабби тарафындан ёллангъаныны билесинъизми? Олар да: Шубесиз, биз онынънен не ёлланылгъан исе, онъа инангъанларданмыз, дедилер.
76. Буюклик таслагъанлар дедилер ки: «Биз де сизинъ инангъанынъызны инкяр этиджилермиз».
77. Деркен, о ыргъачи девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер ве Рабблерининъ эмиринден чыктылар да: Эй, Салих! Эгер сен акъикъатен пейгъамберлерден олсанъ, бизни техдит эткен азапны бизге кетир, дедилер.
78. Бунинъ усътюне, оларны о (гурюльтили) сарсынты якъалады да, юртларында тиз чёкюп тонып къалдылар.
79. Салих о вакъыт олардан юз чевирди ве бойле деди: Эй, къавмым! Ант олсун ки, мен сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим; факъат сиз огют бергенлерни севмейсинъиз.
80. Луутны да (пейгъамбер ёладыкъ). Къавмына деди ки: «Сизден эвельки миллетлерден ич бирининъ япмагъан фухушыны япасынъызмы?»
81. Чюнки, сиз шехветни къандырмакъ ичюн къадынларны быракъып да, шехветнен эрскелрге янашмакътасынъыз. Догърусы, сиз адден ашкъан бир миллетсинъиз».
82. Къавмынынъ джевабы: Оларны (Луутны ве тарафдарларыны) мемскетинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар зияде темизленген инсанлар экен! деювлеринден башкъа бир шей олмады.
83. Биз де оны ве, къадынындан башкъа, аиле азаларыны къуртардыкъ; чюнки, къадыны артта къалгъанлардан (къафирлерден) эди.
84. Ве узерлерине (таш) ягъмуры ягъдырдыкъ. Бакъ ки, гунахъярларнынъ сонъу насыл олды!¹
85. Медъенге де къардашлары Шуайбны (ёладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуалыкъ этинъ. Сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген; артыкъ ольчюни, скинии догъру япынъ, инсанларнынъ эшьяларыны эксик берменъ. Тюзелътильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Эгер инангъанлар исенъиз, булар сиз ичюн даа хайырлыдыр.²
86. Техдит этерек, инангъанларны Аллаһ ёлундан чыкъбараракъ ве о ёлны эгип-

ишарет этмекте. Къая ве мермерлерни ильк дефа ёнгъан Семууд къавмы олгъаны ве бу шекильде бинъ еди юз къадар шеър къуръанлары ривает этильмекте.

1 Аз.Ибрахимнинъ къардашынынъ торуну олгъан Аз.Луут, Хумусда олгъан «Содом» шеэри халкъына пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан эди. Бу шеэр халкъы башкъа ич бир миллет япмагъан бир фухуш (гомосексуаллик) япа эди. Луут (а.с.)нынъ насатларыны динълемедилер, феналыкъларына девам этилер. Ниает, Луут пейгъамбер озюне инангъанларнен берабер, геджелейин шеэрни терк этти. Къавмы исе, зельзеле, башларына ягъган мутхиш таш ве ягъмурнен эляк олуп кетти. Иште, куфюр ве фухушнынъ сонъу бойле нетиджаенди.

2 Медъен Ибрахим (а.с.)нинъ огълунынъ адыдыр. Бунинъ торунларына Медъен къабилеси, бу къа-

- букмек истеерек, ойле эр ёлнынъ башында отурманъ. Тюшюнинъ ки, сиз аз эдинъиз де, О, сизни чокъалтты. Бакънынъ ки, бозгъунджыларнынъ сонъу насыл олгъан!
87. Эгер аранъыздан бир топ меннен ёлланылгъанга инанса, бир топ да инанмаса, Аллаһ аранъызда укюм эткенге къадар бекленъ. О. хахимлернинъ энъ эйисидир.
88. Къавмындан илери кельген кибирлилер дедилер ки: «Эй, Шуайб! Сени ве сеннен берабер инангъанларны мемлекетимизден кесен-кес чыкъараджакъмыз я да динимизге дёнеджесинъиз». (Шуайб): Истемесекъдеми? деди.
89. Догърусы, Аллаһ бизни ондан къуртаргъан сонъ, текрар сизинъ дининъизге дёнсек, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олурмыз. Раббимиз Аллаһ истегени башкъа, ёкъса, онъа кери дёнювимиз биз ичюн оладжакъ шей дегиль. Раббимизнинъ ильми эр шейни сарып алгъандыр. Биз садедже, Аллаһкъа таянырмыз. Раббимиз! Бизнен къавмымыз арасында адалетнен укюм эт! Сен укюм этиджилернинъ энъ хайырлысынынъ.¹
90. Къавмындан илери кельген къяфирлер дедилер ки: Эгер Шуайбгъа уйсанъыз, о такъдирде, сиз мытлакъа зиянъга огърарсынъыз.
91. Дер экен, о шиддетли тепренюв оларны якъалады къойды да, юртларында тиз усътюнде тонып къалдылар.
92. Шуайбны яланлагъанлар санки, юртларында ич отурмагъан киби эдилер. Асыл зиянъга огърагъанлар Шуайбны яланлагъанларнынъ озълеридир.
93. (Шуайб), олардан юзь чевирди ве (ичинден) деди ки: «Эй, къавмым! Мен сизге Раббимнинъ ёлагъан керчеклерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим. Артыкъ къяфир бир къавмына насыла аджырым!»
94. Биз анги улъкеге бир пейгъамбер ёлагъан исек, о ер халкъыны, (пейгъамберге баш къалдыргъанларыннан отърю, бизге) яварып-якъарсынлар дие мытлакъа, ёкъсузлыкъ ве тарлыкънен сыкъкъандырымиз.
95. Сонъра феналыкъны (тарлыкъны) денъиштирип, ерине эйилик (боллукъ) кетирдик. Ниает, чокълаштылар ве: «Агалармыз да бойла сыкъынты ве севинч яшагъан эдилер», дедилер. Биз де оларны, озълери фаркъына бармадан, апансыздан якъаладыкъ.
96. О (пейгъамберлер ёлланылгъан) улъкелернинъ халкъы инансалар ве (гунахтан) сакъынсалар эди, эльбетте оларнынъ усътюне коктен ве ерден нидже

биле яшагъан шеэрге де, Медьен шеэри денильген. Бу шеэр Фелестиннен Хиджаз арасында ве Къызыла денъиз саилинде булуна эди.

1 Бу аетте Шуайб (а.с.) къавмынынъ динлерине кери дёнюв теклифини ред этмекте, факъат бу иште Аллаһнынъ истевини истисна этмекте. Онынъ бу аркети Аллаһнынъ ирадесине теслим олувнынъ бир ифадесидир. Чюнки, пейгъамбер ве веллилер, девамлы оларакъ, Аллаһнынъ азабындан ве вазитлерининъ денъишювинден къоркъарлар. Бу себепнен, Шуайб (а.с.) дей ки: Аллаһнынъ динини быракъып да, сизинъ дининъизге дёнювимиз къабул этиледжек шей дегиль. Анджакъ, Аллаһ бизим эляк олувмызны истеген исек, бир шей дейджегимиз ёкъ. Чюнки, бутюн ишлеримиз онынъ элинде. О истегенини, титаат себебинен, бахтлы этер, истегенини де, гунахындан себеп, джезаландырыр.

- берекет къапулары ачар эдик, факъат яланладылар, биз де япкъанларындан себеп, оларны якъалай къойдыкъ.¹
97. Ёкъса, о улькелернинъ хаалкъы геджелейин юкълагъанларында, озьлерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?
98. Я да о улькелернинъ хаалкъы къушлукъ вакъты эгленгенлеринде, озьлерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?
99. Аллаһнынъ азабындан эмин олдулармы? Факъат зиянгъа огърагъан топлулыкътан башкъасы, Аллаһнынъ (бойле) мухлет берювинден эмин оламаз.
100. Эвельки саиплеринден сонъ, ер юзюне варис олгъанларгъа аля шу акъикъат белли олмадымы ки: Эгер биз тилесек эди, оларны да гунахларындан толайы, мусибетлерге огъратыр эдик! Биз оларнынъ кальплерини муурълермиз де, олар (керчеклерни) эшитмезлер.
101. Иште, о улькелер... Оларнынъ хаберлеринден бир къысымы санъа анълатмакътамыз. Ант олсун ки, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Факъат эвельден ялангъа чыкъаргъан керчеклерге иман этеджек дегил эдилер. Иште, къафирлернинъ кальплерини Аллаһ бойле муурълер.
102. Оларнынъ чокъусында сёзюнде турмакъ дис бир шей тапаламадыкъ. Акъикъат шу ки, оларнынъ чокъусыны ёлдан чыкъмыш буддыкъ.²
103. Сонъра оларнынъ артындан Мусаны муджизелеримизнен Фыравун ве къавмына ёладыкъ да, о муджизелерни инкяр эттилер; амма, бакъ ки, фесатчыларнынъ сонъу не олды!
104. Муса деди ки: «Эй, Фыравун! Мен алемлернинъ Рабби тарафындан ёланылгъан бир пейгъамберим.
105. Аллаһ акъкъында керчектен башкъасыны сёйлесемек меним узериме борджтыр. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кетирдим; артыкъ Исраил огъууларыны меннен быракъ!»³
106. (Фыравун) деди ки: Эгер бир муджизе кетирген исенъ ве керчектен догъру сёйлей исенъ, оны косътер бакъайыкъ.

1 Юдже Аллаһ инсанлыкъны догъру ёлгъа къавуштырмакъ ичюн вакъты-вакътынен оларнынъ арасындан сечкен юкsek шахсиетлерни пейгъамбер оларакъ ёллагъан. Факъат базы мемлекетлерининъ хаалкъы шейтангъа ве нефислерине уювда сонъ дередже илери кеткенлери ичюн, пейгъамберлернинъ тенбилелерини къабул этмеген ве оларны ред эткенлер. Дженаб-ы Аллаһ бойле даврангъанларнынъ кимини аман джезаладыргъан, кимини де бир муддет мухлет берип, ферахлы бир аяттан сонъ, апансыздан якъалагъан ве эляк эткен. Иште, 94-96-нджы аетлер бу вазиетни тасвир этмекте.

2 Бундан сонъки аетлерде Муса (а.с.)нынъ Мысырда Фыравун ве къавмыны тевхид динине давети ве Исраил огъууларыны Мысыр эсаретинден къуртарув кураши аналтыла:

3 Исраил огъуулары даа эвель Юсуф (а.с.) Мысырда хазинедар экенде, бабалары Якъуб пейгъамбернен берабер Фелестинден кочюп, Мысыргъа ерлешкен эдилер. Сонъунда, Мысыр фыравунлары Исраил огъууларыны хызметкяр сыныфы тарзында, ашагъы ве агъыр ишлерде чалыштырдылар, оларгъа бир чокъ зулум ве эскенджени рева коръдилер, Шимди айны миллеттен пейгъамбер оларакъ кельген Муса (а.с.), озь къавмыны Фыравун зуумындан къуртармакъ ичюн Мысырдан чыкъарып, текрар Фелестинге алып кетмекни онъа текиф этти.

107. Бунинъ узерине Муса асасыны ерге атты. О аман ап-ачыкъ бир аждерха ола къойды!
108. Ве элини (джебинден) чыкъарды. Бирден о да сейир эткенлерге бем-беза корюне къойды.¹
- 109, 110. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Бу чокъ бильгили бир тылсымджыдыр. Сизни юртунъыздан чыкъармакъ истей. Не буюрысынъыз?
- 111, 112. Дедилер ки: Оны да, къардашыны да беклет; шеэрлерге топлайыджылар (мемурлар) ёлла. Бутюн бильгили тылсымджыларны санъа кетирсинлер.²
113. Сихирбазлар Фыравунгъа кельди ве: Эгер биз усътюн кельсек, бизге белли бир мукъяфат бармы? дедилер.
114. (Фыравун): Эбет, эм де сиз мытлакъа якъынларымдан оладжакъсынъыз, деди.
115. (Сихирбазлар): Эй, Муса, сен (эвель) атаджакъсынъымы, ёкъса, аткъанлар биз олайкъымы? дедилер.
116. «Сиз атынъ», деди. Олар аткъандже, инсанларнынъ козьлерини тылсымладылар, оларны къоркъуттылар ве буюк бир сихир косьтердилер.³
117. Биз де Мусагъа: «Асанъны ат!» дие вахий эттик. Бир де бакътылар ки, бу, оларнынъ уйдургъанларыны якъалап ютмакъта.
118. Бойледже, акъыкъат ортагъа чыкъты ве оларнынъ япаяткъанлары ёкъ олуп кетти.
119. Иште, Фыравун ве къавмы о ерде снъильди ве алчаларакъ, кери дёндюлер.
120. Сихирбазлар исе, седждеге къапандылар.
- 121, 122. «Муса ве Харуннынъ Рабби олгъан алемлернинъ Раббине инандыкъ», дедилер.
123. Фыравун деди ки: «Мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъизми? Бу, ич шубесиз, шеэрде, халкъыны о ерден чыкъармакъ ичюн къургъан бир тузагъынъыздыр. Амма, якъында (башынъызгъа келеджеклерни) кореджексинъиз!
124. Мытлакъа эллеринъизни ве аякъларынъызны чапразлама кеседжегим, сонъ да эпинъизни асаджагъым!»⁴
125. Олар: Биз затен Раббимизге дёнеджекмиз.

1 Аса ве эль безаылыгы Аз.Мусагъа берильген эки муджизедир.

2 Аз.Мусанынъ къардашы Харун (а.с.)дыр. О да агъасына ярдымджы оларакъ ёлланылгъан бир пейгъамбердир.

3 Сихирбазлар йип ве одун парчаларыны ортагъа аттылар. Факъат халкънынъ козьлерини тылсымлагъанлары ичюн, бу аткъан шейлери оларгъа йылан олуп корюнди.

4 Фыравуннынъ сихирбазлары топтан Аз.Мусагъа иман эткенинен, Фыравун бу ишни бир тузакъ санды ве халкънынъ да топтан иман этеджигенден къоркъты. Бунинъ огони алмакъ макъсадынен, сихирбазларгъа техдит этерек, эм оларны, эм де халкъны къоркъуды. Айрыджа, Аз.Муса ве онъа инангъанларгъа нисбетен халкъны котермек ве озюнинъ вазитини къорчаламакъ макъсадынен де, халкънынъ юртларындан чыкъарылмакъ истенильгенини илери соръди.

126. Сен садедже Раббимизнинъ аетлери бизге кельгенде, оларгъа инангъанымыз ичюн бизден интикъам алмакътасынъ. Эй, Раббимиз! Бизге бол-бол сабыр бер, мусульман оларакъ джанымызны ал, дедилер.
127. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Мусаны ве къавмыны, сени ве танърыларыны быракъып, ер юзюнде бозгъунджылыкъ чыкъарсынлар, дие
128. Муса къавмына деди ки: «Аллаһтан ярдым истенъ ве сабыр этинъ. Шубесиз ки, ер юзю Аллаһнынъдыр. Къуллерындан тилегенини онъа варис япар. Нетидже (Аллаһтан къоркъуп, гунахтан) сакъынгъанларнынъдыр».
129. Олар да: Сен бизге (пейгъамбер оларакъ) кельмеден эвель де, кельгенден сонъ да, бизге эскендже этильди, дедилер. (Муса): «Умют этилир ки, Раббинъиз душманынъызны эякъ этер ве оларнынъ ерине сизни ер юзюне хахим япар да, насыл аркет этеджегинъизге бакъар», деди.¹
130. Ант олсун ки, биз де Фыравунгъа уйгъанларны, дерс алсынлар деп, йыларнен къургъакълыкъ ве махсул къытлыгынен джезаландырдыкъ.³
131. Оларгъа бир эйилик (боллукъ) кельгенинен: «Бу, бизим акъкъымыздыр», дерлер; эгер оларгъа бир феналыкъ кельсе, Муса ве онынънен берабер олгъанларны огъурсыз сая эдилер. Билесинъиз ки, оларгъа кельген огъурсызлыкъ Аллаһ къатындандыр, факъат оларнынъ чокъу буны бильмезлер.
132. Ве дедилер ки: «Бизни сихирлемек ичюн не муджизе кетирсенъ кетир, биз санъа инанаджакъ дегильмиз».
133. Биз де айры-айры муджизелер оларакъ, оларнынъ усьтюне туфан, чегертки, ашарет, бакъалар ве къан ёлладыкъ; кене де буюклик тасладылар ве гунахяр бир къавм олдулар.²
134. Усьтлерине азап чёккенинен: «Эй, Муса! Санъа берген сёзю урьметине биз ичюн Раббинъе дуа эт; эгер бизни азаптан къуртарсанъ, мытлакъа санъа инанаджакъмыз ве муакъкъакъ Исраил огъуллерыны сеннен ёллайджакъмыз», дедилер.
135. Биз, иришеджеклери бир муддетке къадар, оларны азаптан къуртаргъанымызнен, аман сёзлеринден къайттылар.
136. Биз де аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлары ве олардан гъафиль къалувлары себебинен, олардан интикъам алдыкъ ве оларны денъизде богъдыкъ.

1 Бойледже, Аз.Муса истикбалнинъ, инангъанларнынъки оладжагъына ишарет этти. Юдже Аллаһ, Фыравуннен къавмыны сува богъаракъ, бу вадесини ерине кетирди. Исраил огъуллерыны, оларнынъ юртаарына ве малларына Давуд ве Сулейман (а.с.) заманларында саип этти. Йууш⁶ б. Нуун девринде де Къудусни фетх этилер.

2 Мысырлылар Аз.Мусагъа инанмагъанлары ичюн, Аллаһ Таала оларгъа ягъмур ве сель туфаны ёллады, сонъунда сырасынен чегертки, ашарет, бакъа ёллады ки, бу айванлар оларнынъ агъызларына ве козьлерине киредеже дередеже чокъ эдилер. Даа сонъра коктен къан ягъдырды, бутюн сувар къан олды ве къан ичтилер. Бу белаяларнынъ ортадан къалкъувы ичюн Аз.Мусагъа огърадылар, о да Аллаһкъа дуа этти ве белаяларнынъ арды кесилды; факъат олар: «Эй, Муса, сен акъикъатен буюк бир сихирбаз экенсин!» диерек, инкъарджылыкъта исрар этилер.

137. Хор корюлип, эзилеткѳан о кѳавмны (судийлерни) де ичини берекетнен толдургѳан сримизиниъ шаркъ тарафларына ве гѳарб тарафларына мирасчы яптыкъ. Сабырларына кѳаршылыкъ Раббининъ Исраил огѳуалларына берген гузел сѳзи ерине кельди. Фыравун ве кѳавмынынъ япаяткѳанларыны ве етиштирген багъчаларыны эляк эттик.¹
138. Исраил огѳуалларыны денъизден кечирдик, о ерде озьлерине аит бир такъым путларгѳа табынгѳан бир кѳавмгѳа расткельдилер. Бунынъ усьтюне: Эй, Муса! Оларнынъ танърылары олгѳаны киби, сен де биз ичюн бир танъры яп! дедилер. Муса: Керчектен, сиз джаиль бир топлумсынъыз, деди.²
139. Шубесиз, оларнынъ ичинде булунгѳан (дин) йыкъылгѳан, япаяткѳанлары да янълыштыр.
140. Муса деди ки: Аллаһ сизни аламлерге усьтюн япкѳан экен, мен сизге Аллаһтан башкѳа бир танъры кѳыдрайыммы?³
141. Хатырланъ ки, сизге эскендженинъ энъ фенасыны япкѳан Фыравуннынъ адамларындан сизни кѳуртардыкъ. Олар огѳуалларынъызны ольдюре, кѳадынларынъызны сагъ кѳалдыра эдилер. Иште, бунда сизге Раббинъиз тарафындан буюк бир имтиан бар.
142. (Манъа ибадет этюви ичюн) Мусагѳа отуз гедже ваде бердик ве онъа он гедже даа кѳоштыкъ; бойледже, Раббининъ тайин эткен вакъты кѳыркъ гедже олды. Муса кѳардашы Харунгѳа деди ки: Кѳавмынынъ ичинде меним ериме кеч, оларны ислях эт, бозгунджыларнынъ ѳауна уйма.
143. Муса тайин эткен вакътымызда (Туургѳа) келип де, Рабби онынъен кѳонушкѳанынен: «Раббим! Манъа (озюнъни) косьтер; сени корейим!» деди. (Рабби): «Сен мени асла коралмазсынъ. Факъат шу дагъгѳа бакъ, эгер о еринде тура билъсе, сен де мени кореджексинъ!» буюрды. Рабби о дагъгѳа корюнгенинен, оны парча-парча этти, Муса да байылды. Айынгѳанынен, деди ки: Сени нокъсан сыфатлардан узакъ тутарым, санъа тѳвбе эттим. Мен инангѳанларнынъ илькисийим.⁴

1 Исраил огѳуаллары Аз.Муса башчылыгында Мысырдан Сина ярым адасына кечкенден сонъ, узун муддет бу ерде кѳалдылар. Сонъра Кѳудус ве Шам больгелерини акиметлери алтына адылар. Бир чокъ тефсирджи аетте кечкен «ер юзюнинъ шаркълары ве гѳарплары»ны Шам ве Мысыр оларакъ тефсир этселер де, Сина ярым адасынынъ, Фелестин ве Шам больгелери олгѳаны акыкѳаткѳа даа якъындыр. Зира, тарихта Исраил огѳуаллары Мысыргѳа дегиль, ады аныгѳан больгелерге аким олгѳан эдилер.

2 Исраил огѳуаллары денъизни кечкен сонъ, бузавгѳа табынгѳан Амалика кѳавмына расткельдилер, озь пейгамберлеринден, оларнынъ танърылары киби бир танъры япувыны истедилер. Аз.Муса оларнынъ теклифини ред этти ве оларны джаилликте кѳабаатлады.

3 Юдже Аллаһ Исраил огѳуалларына Фыравуннынъ зулумындан кѳуртарып, оларны денъизден кечирди ве Сина чѳолонде оларгѳа базы ниметлер берди. Бунъа рагъмен, Исраил огѳуаллары Аллаһны быракъып, Амалика кѳавмында коръген бузав киби бир танъры истегенлеринен, Аллаһ Тааля оларгѳа берген ниметлерини хатырдатаракъ, бойле буюрды:)

4 Аз.Муса Юдже Аллаһнынъ дюньяда корюльмейджигини билъгени алда, озюндеки буюк аруу себебинен, Аллаһкѳа бойле бир истекте булунды. Чюнки, о Аллаһнынъ сѳзьлерини эшиткенинен, озюнинъ дюньяда олгѳаныны унуткѳан, ахирет ве дженнет аятына кѳавушкѳан зан эткен эди.

144. (Аллаһ): Эй, Муса! деди, мен рисалетлеримнен (санъа берген вазифелеримнен) ве сёзлеримнен сени инсанларнынъ башына сечтим. Санъа бергенимни ал ве шукюр эткенлерден ол.
145. Насиат ве эр шейнинъ анъатылувына даир не бар исе, эписини Муса ичюн левхаларда яздыкъ. (Ве дедик ки): Буларны къави тут, къавмынъа да онынъ энъ гузеллини алуварларыны эмир эт. Якъында сизге ёлдан чыкъкъанларнынъ юртуны косътереджим.¹
146. Ер юзюнде акъсыз ерде кибирленгенлерни аетлеримден узакълаштыраджагъым. Олар бутюн муджизелерни корьселер де, иман этмеслер. Догъру ёлны корьселер, оны ёл къабул этмеслер. Факъат сапыкълыкъ ёлуны корьселер, аман онъа уярлар. Бу вазietet олар аетлеримизни яланлаварындан ве олардан гъафил олуварындан келип чыкъмакъта.
147. Албуки, аетлеримизни ве ахиретке къавушмакъны ялан дегенлерининъ амеллери бошуна чыкъкъандыр. Олар япаяткъан амеллеринден башкъа бир шей ичюн джезаландырылармы!
148. (Туурга кеткен) Мусанынъ артындан къавмы зийнет такъымларындан, бокюре бильген бир бузавнынъ эйкелени (танъры) эттилер. Корьмедилерми ки, о, оларнен не сёйлеше, не де оларга ёл косътере? Оны (танъры оларакъ) менимседилер ве залым одулар.²
149. Пешман олуп да, озьлерининъ акъикъатен сапкъанларыны корьгендже, дедилер ки: Эгер Раббимиз бизни аджымаса ве бизни багъышламаса, мытлакъа зиянъа огърагъанлардан оладжакъмыз!
150. Муса къызгъын ве кедерли бир алда къавмына къайткъанынен: «Менден сонъ артымдан не фена ишлер япкъансынъыз! Раббинъизининъ эмрини (беклемейип) аджеле эттинъизми?», деди. Теврат левхаларыны ерге атты ве къардашынынъ (Харуннынъ) башыны тутып, озьне догъру чекмеге башлады. (Къардашы): «Анамнынъ огълу! Бу къавм мени акъикъатен зайыф корьди ве не ерде исе, мени ольдюреджек эдилер. Сен де душманларны манъа кульдюрме ве мени бу залым къавмнен бир корьме!», деди.³

1 Бу аетте Тевратнынъ левхаларда язылы оларакъ, Аллаһ тарафындан Аз.Мусага берилгени ифаде этильмекте. Анджакъ, бу левхаларнынъ маисти акъкъында кесен-кес бильгиге саип дегильмиз. Мундериджесине кельгенде, шубесиз ки, бу левхаларда о кунь Израил огъуларыннынъ диннен багълы меселелерни ве топлумнынъ исляхы ичюн керекли усул ве айры тедебирлер мевжют эди. Аетте анъаатылгъан «Энъ гузеллини адмакъ» – Тевраткъа уяракъ амель этмектир. Аетте кечкен фаскъларнынъ юрту – путперест Амалика къабелисининъ элинде олгъан мукъаддес топракълар (Къудус ве этрафы)нен Шам болгесидир. Аз.Мусанынъ вефатындан сонъ, Израил огъулары бу ерлерни эллерине кечирген ве бир муддет укюм сюргенлер.

2 Аз.Мусанынъ Туурда къалув мудетти он кунь узатылгъанынен, Израил огъуларындан Саамирий адлы бир санатчы, зийнет такъымларыны топлап, бир бузавнынъ эйкелени япты ве: «Сизинъ де, Мусанынъ да танъры будыр, факъат Муса танърысыны унутты», деди. Бузавны ойле бир усталыкънен япкъан эди ки, ичине рузгяр киргенде, джанлы киби бокюре эди.

3 Аз.Мусанен Аз.Харун ана-баба бир къардашлар эдилер. Вазietet бойле олгъаны алда, Аз.Харуннынъ агъасына: «Анамнынъ огълу» демесининъ себеби, онынъ мерхаметини джелъь этмектир. Зира, ананынъ шефкъаты ве мерхамети баба ве къардаштан даа зиядедир. Айрыджа, аналарнынъ Аллаһкъа

151. (Муса да): Эй, Раббим, мени ве кърдашымны багъышла, бизни рахметингъе къабул эт. Зира, сен мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисисинъ! деди.
152. Бузавны (танъры) эткенлер бар я, иште, оларгъа мытлакъа Рабблеринден бир гъадап ве дюнья аятында бир алчакълыкъ етишеджек. Биз ифтираджыларны бойла джезаландырырмыз.
153. Феналыкълар якъндан сонъ, артындан төвбе этип де, иман эткенлерге кельгенде, шубесиз ки, о төвбе ве имандан сонъ Раббинъ, эльбетте багъышлайыджи ве мерхамет этиджидир.
154. Мусанынъ опыкеси кечкенинен, левхаларны алды. Олардаки языда Рабблеринден къоркъкъанлар ичюн хидает ве рахмет (хабери) бар эди.¹
155. Муса тайин эткен вакътымызда къавмындан етмиш адам сечти. Оларны мутхиш тепреннов якъалагъанынен, Муса деди ки: «Эй, Раббим! Тилесе эдинъ, оларны да, мени де даа зевель эляк этер эдинъ. Арамыздан бир такъым акъылсызларнынъ ишлеген (гунахлары) себебинден, эпимизни эляк этеджесинъми? Бу иш сенинъ имтианынъдан башкъа бир шей дегиль. Онынънен истегенинъни саптырысынъ, истегенинъни де, догъру ёлгъа къавуштырысынъ. Сен бизим саибмизсинъ, бизни багъышла ве бизни аджы! Сен багъышлайыджыларнынъ энъ эйисисинъ!»²
156. Бизге бу дюньяда да эйилик яз, ахиретте де. Шубесиз, биз санъа дёнъдик». Аллаһ буюрды ки: Кимни истесем, оны азабыма огъратырым; рахметим исе, эр шейни къушатыр. Оны сакъынганларгъа, зекятны бергенлерге ве аслеримизге инанганларгъа язаджагъым.
157. Янларындаки Теврат ве Инджильде язылы булганлары о эльчиге, о уммий Пейгъамберге уйганлар (бар я), иште, о Пейгъамбер оларгъа эйиликни эмир этер, оларны феналыкътан мен этер, оларгъа темиз шейлерни элял, пис шейлерни арам къылар. Агъырлыкъларны ве усълериндеки зынджырларны алыр. О Пейгъаберге инанып, онъа сайгъы косътерген, онъа ярдым эткен ве онынънен бирликте ёлланылган Нургъа (Къур'ангъа) уйганлар бар я, иште, къуртулышкъа иришкенлер олардыр.³

инанган бириси олгъаны ве онъа нисбетен севгилерининъ даа зияде олувы да бу хусуста бир себеп ола билир.

1 Исраил огъулары бузавгъа табынганларына пешман олганлары ичюн, Аллаһ Таала Аз.Мусагъа къавмынавекиль оларакъ етмиш адамны сечерек, узургъа кетирювини ве эп берабер төвбе этивлерини эмир эткен эди. Ашагъадаки ает бу хусусны анълатмакъта:)

2 Аз.Мусанынъ къавмындан векилер сечип, Аллаһнынъ узурна кетирген кимселери, Аллаһнен озю арасындаки къонушувны эшиткенинен, онынънен къанаатленмедилер ве: «Эй, Муса, Аллаһны ачыкъча коръмегендже санъа аса инанмайджакъмыз», дедилер. Буннынъ усътуне, о ерде шидетли бир зельзеле олды ве байылып къалдылар. Аз.Муса Аллаһкъа яварды да, бу афат ортадан къалдырылды.

3 Аеттеки «Уммий» келимеси окъумагъа-язмагъа бильмеген манасында къулланылган олуп, Ресуулахнынъ бир васфыдыр. Аллаһ Таала Оны бу васыфнен анълатувы уммий олгъаны алда, илимининъ бутюн кемалатына сайп олувындандыр ки, бу да онынъ акъкъында бир муджизедир. Ресул денилови Аллаһкъа нисбетен, Небий денилови исе, къуалларгъа нисбетендир. Яни о Аллаһнынъ эльчиси олу-

158. Де ки: Эй, инсанлар! Акыкътатен мен сизинь эпинъизге, коклернинь ве еринь саиби олган Аллаһнынь эльчисийим. Ондан башкъа танъры ёктыр, О, тирильтир ве ольдюрир. Ойле исе, Аллаһкъа ве уммий пейгъамбер олган Ресулына -ки о, Аллаһкъа ве онынь сёзлерине инаныр- иман этинь ве онъа уйынъ ки, догъру ёлны тапарсынъыз.
159. Мусанынъ къавмындан хахъ иле догъру ёлны тапкъан ве онынь саесенде адиль давранган бир топулыкъ бардыр.¹
160. Биз Исраил огъуларынъ къабилелер алында он экиге айырдыкъ. Қавмы ондан сув истегенинен, Мусагъа: «Асангъны ташкъа ур!», дие вахий эттик. Дер'ал ондан он эки чокъракъ фышкъырды. Эр къабиле ичеджек ерини бельгиледи. Сонъра, усълерине булутнен колге яптыкъ. Оларгъа къудрет эльвасы ве бодене эти эндирдик. (Оларгъа дедик ки): «Сизге берген рызыкъларымызнынъ темизлерицен ашанъ». Амма, олар (эмирлеримизни динълемемекнен) бизге дегиль, озълерине зулум эте эдилер.²
161. Оларгъа денильди ки: Шу шеэрде (Къудуста) ерлешинь, ондан (ниметлеринден) истегенинъиз киби ашанъ, «багъышланмакъ истеймиз», денъ ве къапудан эгилерек киринь ки, хаталарынъызны багъышлайыкъ. Яхшылыкъ япкъанларгъа илериде ихсанымызны даа да арттыраджакъмыз.
162. Фахъат олардан залым олганлар, сёзни, озълерине сёйленгенден башкъасынен денъштирдилер. Биз де зулум эткенлеринден отърю, усълерине коктен бир азап ёлладыкъ.³
163. Олардан денъиз ялысында булунган шеэр халкъынынъ вазиятини сора. Хатыранъдамы, олар джума эртеси кунюне сайгъысызлыкъ косьтерип, адден аша эдилер. Чюнки, джума эртеси татили япкъан кунълери балыкълар мейдангъа чыкъаракъ, сюрю-сюрю оларгъа келе эди, джума эртеси татили япмаган кунълеринде де, кельмей эдилер. Иште, бойледже биз, ёлдан чыкъкъанлары себепли, оларны имтиан эте эдик.⁴

вы нокътаи назарындан Ресул, инсанларгъа Аллаһнынъ эмирлерини эткизилп бильдирюви нокътаи назарындан да Небийдир.

Аетте кечкен агъырылыкълар ве зынджырлар – Тевратта булунган ве гунах ишлеген азааларнынъ кесилови, урбаларнынъ пислик къысмынынъ кесилип атылуви киби тедебикъатында кучлыкъ чекильген укюмердир. Ислам дини бу агъыр укюмерни ортадан къалдыраракъ, инсанларны бир чешит мешакъкъат зынджырларындан къуртарган; къолай ве тедебикъ этиле билинеджек укюмлер къойган.

1 Аетте анъылган топулыкъ я Аз.Мухаммед (с.а.)ге иман эткен базы еудийлердир, я да Аз.Муса заманында халкъкъа наснат этерек, оларны догъру ёлгъа кетирмеге арекет эткенлердир.

2 Аетте кечкен «Сёбаат» кеалимеси торун манасындаки «сыбт» келимесининъ чокълугъыдыр. Исраил огъулары Якъуб (а.с.)нынъ он эки огълундан даркъяракъ, он эки къабиле алында чокълашкъанлар. Эписи де Якъуб (а.с.)нынъ торунарыдыр.

3 Ривает этильгенине коре, бу азап тааун (холера) хасталыгы эди ки, къыскъа вакъытта топ-топ алда олюмерге себеп олды.

4 Аллаһ Таала Исраил огъуларына джума эртеси куню авланмакны ясакълаган, бу кунге теменна этювлерини эмир эткен эди. Толайсынен, балыкълар о куню сув юзюне чыкъа, сербест ядаи эдилер. Дигер кунълерде исе, балыкълар вазиятни сезгенери ичюн, сув юзюне чыкъмай эдилер. Бу ал

164. Араларындан бир топлулыкъ: «Аллаһнынъ эляк этеджек я да шиддетли бир шекильде азап береджек бир къавмгъа не деп огют бермектесинъыз?», деди. (Огют бергенлер) дедилер ки: Раббинъизге узюр беян этейик, деп, бир де сакъынырлар умютинен (огют бермектемиз).
165. Олар озьлерине япылгъан тенбисни унуткъанларынен, биз де феналыкътан узакълаштыргъанларны къуртардыкъ, зулум эткенлерни де, япаяткъан феналылакъларындан отърю, шиддетли бир азапнен якъаладыкъ.
166. Кибирленип де, озьлерине ясакъ этильген шейлерден вазгечмегендже, оларгъа: Ашшалангъан маймунлар олунъ! дедик.¹
167. Раббинъ, эльбетте къыямет кунюне къадар оларгъа энъ фена эзиетни япад-жакъ кимселер ёллайджакъыны илян этти. Шубесиз, Раббинъ джезаны чабук бериджидир. Ве О, чокъ багъышлайыджыдыр, пек мерхаметлидир.
168. Оларны (судийлерни) топ-топ ер юзюне дагъыттыкъ. Олардан яхшы кимселер бардыр, кене олардан бундан ашагъыда олгъанлары да бардыр. (Феналыкъларындан) бельки дёнерлер, дие оларны эйилик ве феналыкъларнен имтиан эттик.
169. Оларнынъ артындан да (аётлерни бозув къаршылыгъына) шу дегерсиз дюнья малыны алып, насыл олса багъышланаджакъмыз, дьерек Китапкъа варис олгъан бир такъым фена кимселер кельди. Оларгъа, онъа бенъзеген бир менфат да кельсе, оны да алырлар. Яхшы, Китапта Аллаһ акъкъында акъыкъатен башкъа бир шей сёйлемеяджеклерине даир олардан сёз алынмагъан эдими ве олар Китаптакини окъумагъан эдилерми? Ахирет юрту сакъынгъанлар ичюн даа хайырлыдыр. Аля акъылынъыз етмейми?
170. Китапкъа сым-сыкъы сарылып, намазны дос-догъру къылгъанлар бар я, иште, биз бойле эйиликке чалышкъанларнынъ эджрини зая этмемиз.
171. Бир заманлар дагъны Исраил огъуларынынъ усътюне кольге киби котердик де, усътлерине тюшеджек белледилер. «Сизге бергенимны (Китапны) къави тутынъ ве ичинде олгъанны хатырланъ ки, къорчаланырсынъыз», дедик.
172. Къыямет кунюнде, биз бундан хаберсиз эдик, демезсинъиз, дие Раббинъ Адем огъуларындан, оларнынъ беллеринден зурриетлерини чыкъарды,

Аллаһнынъ бир имтианы эди. Факъат Исраил огъулары бу имтианны къазаналмадылар ве джума эртеси ясагъына сайгъызызлыкъ косътерип, балыкъларны о куню авламагъа башладылар. Иште, аетте бильдирильген адден ашув будыр.

1 Еудий къабилелеринден бир топу джума эртеси кунюне сайгъы косътермегени ичюн, бозулып, домуз ве маймун шекине чевирильген эдилер. Бир инсаннынъ шекил дёнъиштирилип, айван шекине кирювине «мех» денилир. Эски миллетлерде бу дёнъишов ола эди. Бу инсанларнынъ бозулувы нетиджеси Аллаһ тарафындан берильген бир джеза эди. Анджакъ, бунынъ акъыкъый оларакъ, инсаннынъ маймун бичимине сокъулувымы, ёкъса, ахлякъен бозулып, маймун киби такъалитчилик ве ачкъоьлик вазиеatine тюшюрюлюви акъкъында чешит нокътаи назарлар бар. Эгер ает ахлякъый бир бозулувгъа ишарет исе, бу эр заман эр миллетте ола билаир. Инсанлар нефислерининъ къулы олгъан заманларында шекильдеже дегил, факъат табият итибарынен, эр анги бир айваннынъ къылыгъына кирген олулар.

- оларны озьлерине шаат тутты ве деди ки: Мен сизинъ Раббинъиз дегилимми? (Олар да): Эбет (бунъа) шаат олдыкъ, дедилер.¹
173. Яхут: «Даа эвель бабаларымыз Аллаһкъа ортакъ къошты, биз де олардан сонъ кельген бир несиль эдик. (Оларнынъ изинден кеттик). Янълыш япкъанларнынъ себбинден, бизни эляк этеджексинъми?», демеменъиз ичюн (бойле яптыкъ).
174. Бельки, инкярдан дёнерлер дие, аетлерни бойле тефсиятлы бир шекильде беян этмектемиз.
175. Оларгъа (еудийлерге), озюне аетлеримизден берганимиз ве факъат олардан сыйырылып чыкъкъан, о себептен де, шейтаннынъ такъибине огърагъан ве сонъунда ёлундан азгъанлардан олгъан кимсенинъ хаберини окъу.²
176. Тилесе эдик, эльбетте оны бу аетлер сассинде юксельтир эдик. Факъат о, дюньягъа сапланды ве авесининъ пешине тюшти. Онынъ вазieti тыпкъы копекнинъ вазietetине бенъзер: Усьтюне барсанъ да, тилини чыкъарып солур, быракъсанъ да, тилини саркъытып солур. Иште, аетлеримизни яланлагъан къавмнынъ вазietetи бойлесидир. Къыссаны англаат; бельки тюшюнирлер.
177. Аетлеримизни яланлангъан ве озьлерине зулум эткен къавмнынъ вазietetи не фена!
178. Аллаһ кимни хидаетке ириштирсе, догъру ёлны тапкъан одыр. Кимни де шашмалатса, иште, асыл зиянгъа огърагъанлар олардыр.
179. Ант олсун, биз джинлер ве инсанлардан бир чокъуны джеэннем ичюн яраткъандырмыз. Оларнынъ калыплери бардыр, оларнен ис эталмазлар; козьлери бардыр, оларнен коръмезлер; къулакълары бар, оларнен эшитмезлер. Иште, олар айванлар кибидир; атта даа да шашкъындырлар. Иште, асыл гъафилер олардыр.³
180. Энь гузель исимлер (эль-эсмау'ль-хуснаа) Аллаһнынъдыр. О алда, Онъа о гузель исимлернен дуа этинъ. Онынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлерни быракъынъ. Олар япаяткъанларынынъ джезасына огъратыладжакълар.⁴

1 Бу аетте кечкен «Къаалуу белая» ифадеси акъкъында, буннынъ эзельдеми, ана рахминдеми, ёкъса, акъыл-балигъ чагъындамы олгъаны хусусында чешит фикирлер бар.

2 Тефсираджилернинъ чокъуна коре, аетте ады зикр этильмеген бу кимсе Исраил огъуларындан Бель'ам б. Бааураадыр. Эвеллери Аз.Мусанынъ динини къабул эткен, эйи ве дуасы макъбул бир му'мин эди. Анджакъ, Аз.Мусанынъ озьлерини енъиловге огъратувундан къоркъкъан къавмынынъ исрарына даяналмайып, Мусанынъ алейхине беддуа эткен; къавмына, оны енъебиловасери ичюн ийлелер огреткен; факъат Аллаһ онынъ беддуасыны къавмына чевирген, озюни де джезаландыргъан, саип олгъан маневий мертебе ве къабиетлерден махрум эткен...

Базы тефсирлерде аетте баас этильген бу кимсенинъ Умеййе б. Эби'с Салт я да Ну'ман б. Сейфий эр-Рахиб олгъанына даир риваетлер де бар.

3 Аетнинъ сонъ джумлеси ичюн бакъ. Фуркъан, 25/44.

4 Бу аетте энь гузель исимлернинъ Аллаһкъа аит олгъаны ифаде этильмекте ве Аллаһкъа о исимлернен дуа этювмиз эмир олунмакта. Хадис-и шерифте: «Аллаһнынъ докъсан докъуз ады бар. Оларны эзберлеген муаккъыакъ дженнетке кирер», буюрылгъан. Анджакъ, хадисте сынъыраав ёкътыр.

181. Яраткъанлармыздан, даима хакъкъа къавуштыргъан ве адалетни хакъкъы иле ерине кетирген бир миллет тапылыр.
182. Аетлеримизни яланлагъанларны ич бильмейджек ерлеринден яваш-яваш элякетке алып бараджакъмыз.¹
183. Оларгъа мухлет беририм; (амма) меним джезам четиндир.
184. Тюшонмедилерми ки, аркъадашларында (Мухаммеде) делилик ёкътыр? О анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджидир.
185. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъына; Аллаһнынъ яраткъан эр шейине ве эжеллерининъ якъынлашкъан ола биледжегине бакъмадылармы? О алда, Къур'андан сонъ анги сёзге инанаджакълар?
186. Аллаһ кимни шашмалатса, артыкъ онынъ ичюн ёл косътериджи ёкътыр. Ве оларны ёлдан азгъанлары алда, шашкъын оларакъ быракъыр.
187. Сенден къыяметнинъ не заман келип чатаджагъыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ ильми анджакъ Раббимнинъ къатындадыр. Онынъ вакътыны ондан башкъасы анълатамаз. О коклерге де, ерге де агъыр кельгендир. О сизге апансыздан келеджек. Санки сен оны бильмектесинъ киби, сенден сорайлар. Де ки: Онынъ бильгиси анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр; амма инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
188. Де ки: «Мен, Аллаһнынъ тилегенинден башкъа, озюме эр анги бир файда я да зарар береджек кучъке саип дегилим. Эгер мен гъайбны бильсе эдим, эльбетте даа чокъ хайыр япмакъ истер эдим ве манъа ич бир феялькъ токъунмаз эди. Мен, садедже инангъан бир къавм ичюн бир тенбиеджи ве мужделейиджийим».
189. Сизни тек бир джандан (Адемден) яраткъан, ондан да янында узур тапсын, дие чифтини (Аваны) яраткъан Одыр. Чифтинен (бирлешкенинен) къадыны энгиле бир юк юкленди (юкке къалды). Оны бир муддет ташыды. Хамилелиги агъырлашкъанынен, Рабблери Аллаһкъа: Ант олсун, бизге къусурсыз бир бала берсенъ, муакъкъакъ шукюр эткенлерден оладжакъмыз, дие дуа эттилер.
190. Факъат (Аллаһ) оларгъа къусурсыз бир бала бергенинен, озьлерине берген бу бала акъкъында (сонърадан инсанлар) Аллаһкъа ортакъ къоштылар. Аллаһ исе, оларнынъ ортакъ къошкъан шейинден юджедир.²

Аллаһнынъ исимлери садедже докъсан докъыздан ибарет дегиль, башкъа исимлери де бар. Ает-и керимеде анълатылгъан «Аллаһнынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлер» – Онынъ исимлерини бозуджылардыр. Мушриклер Аллаһнынъ исимлерини денъиштиререк, озь танърыларына бере эдилер. «Аллаһ» исмини денъиштирип, Лаат ве Азиз исмини «Уzza» деген эдилер. Албуки, Юдже Аллаһ энъ гузель исимлерининъ озюне хас олгъаныны бильдирген.

1 Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлернинъ къысметлери аман кесилп, эляк олмазалар. Атта Аллаһ оларнынъ бир къысмына ниметлерини боджа берир де, къопайырлар. Нетиждеде Аллаһнынъ азабы бильмеген бир тарафларындан, апансыздан келир ве эляк олулар. Иште, бу алгъа «истираддж» денилар.

2 Аетте кечкен ширк адисеси Адем иле Авадан дегиль, оларнынъ балалары олгъан инсанлыкътан мейдангъа кельген. Мессея, Къурейш мушриклери путларгъа нисбет этерек, балаларына «Менатнынъ къулы, Уззанынъ къулы» шеклинде исим бере эдилер. Иште, бу вазиет хатырлатылмакъта ве

191. Озьлери яратылганлары алда, ич бир шейни яраталмаган варлыкъларны (Аллаһкъа) ортакъ къошалармы?
192. Албуки, (путлар) не оларгъа бир ярдым эте билирлер, не де озьлерине бир ярдымлары олур.
193. Оларны догъру ёлгъа чагъырсанъыз, сизге уймазлар; оларны чагъырсанъыз да, сукют этсенъиз де, сиз ичюн эп бирдир.
194. (Эй, кяфирлер!) Аллаһны быракъып да, табынганларынынъыз, сизлер киби къулардыр. (Оларнынъ танърылыгы акъкъында идданъызда) догъру исенъиз, оларны чагъырынъ да, сизге джевап берсинлер!
195. Оларнынъ юреджек аякълары бармы, ёкъса, тутаджакъ эллери бармы, я да кореджек козьлери бармы, яхут эшитеджек къулакълары бармы (нелери бар)? Де ки: «Ортакъларынынъизни чагъырынъ, сонъ манъа (истеген) тузагъынъизни къурынъ ве манъа козь биле ачтырманъ!»
196. Шубесиз ки, меним къорчалаган Китабымны эндирген Аллаһтыр. Ве О, бутюн салих къулларны корип, козетир.
197. Аллаһтан башкъагъа табынганларынынъизни не сизге ярдымгъа кучълери стер, не де озьлерине ярдым эте билирлер.
198. Оларны догъру ёлгъа чагъырган олсанъыз, эшитмезлер. Ве оларны санъа бакъкъан киби корерсинъ, албуки, олар коръмезлер.
199. (Ресульм!) Сен афу ёлуны тут, эйиликни эмир эт ве джаиллерден юзь чевир.¹
200. Эгер шейтаннынъ весвесеси сени къозгъаса, аман Аллаһкъа сыгъын. Чюнки, О, эшитиджидир, билидждир.²
201. Такъвагъа иришкенлер бар я, оларгъа шейтан тарафындан бир весвесе токъунгъанда, (Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны) хатырлап, аман акъикъатны корерлер.
202. (Шейтанларнынъ) достларына кельгенде, шейтанлар оларны ёлдан аздырмагъа сюйрекслерлер. Сонъ да якъларыны быракъмазлар.
203. Оларгъа бир муждизе кетирмеген вакътынъда, (обирлери киби) оны да топарлап кетирсе эдине я! дерлер. Де ки: Мен анджакъ Раббимден манъа вахий олунгъангъа уярым. Бу (Къур'ан) Раббинъизден кельген басыретлердир (къальп козьлерини ачкъан беянлардыр); инанган бир къавм ичюн хидает ве рахметтир.

огъуларнынъ ишлеген къабаатлары себебинден, бабаларынынъ утандырылувы шеклинде ортагъа чыкъмакъта. Албуки, чокълукъ оларакъ кельген «юшрикуун» келимеси де, бунъа ишарет эте.

1 Бу аетте эйлик дие терджиме этильген «урф»- шериятнынъ ве акъылыннъ бегенген шейидир. Ёкъса, джахилие арапларынынъ расткельген урфи дегил. Ислам оларнынъ яман урферини ортадан къаадырган, яхшыларыны да къысмен я да тамамен токунмагъан.

2 Яни шейтан эмир олунган шейлеринъ терс тюшкен гъадап ве онъа бенъзеген алларгъа сени ете-клесе, аман Аллаһкъа сыгъын. Бу хитап корюниште Ресулуллахкъа олмакънен берабер, бутюн мусульманларгъа аиттир. Бу шекильде шейтандан эр анги бир весвесе кельгенде, оннынъ шерринден Аллаһкъа сыгъынмакъ лязим.

204. Къур'ан оқулагъан вакъытта оны динълене ве сусынъ ки, сизге мерхамет этильсин.¹
205. Озь башынъа ялвараракъ ве къоркъаракъ, юксек олмагъан бир сеснен, саба-акъшам Раббинъни анъ. Гъафиллерден олма.
206. Шубесиз, Раббинъ янындакилер Онъа къуалыкъ этювден кибирленмезлер, Оны тесбих этер ве ялынъыз Онъа сежде этерлер.

8. ЭНФААЛ СУРЕСИ

Энфаал суреси 75 аетир. 30 иле 36-нджи аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. Энфаал – зияде манасындаки «нафль» келимесининъ чокълугъыдыр. Ислям динини къорчаламакъ ичюн япылгъан дженклерде эльде этильген савапкъа къошма оларакъ алынгъан гъанимет малгъа да «нафль» денильген. Суренинъ биринджи аетинде дженктен эльде этильген гъаниметлериниъ Аллаһкъа ве Русульна аит олгъаны ифаде этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Сенден дженк гъаниметлерини сорамкъталар. Де ки: Гъаниметлер Аллаһ ве Пейгъамберге аиттир. О алда сиз (акъыкъый) му'минлер исенъиз, Аллаһтан къоркъунъ, аранъызны тюзельтинъ, Аллаһ ве Ресульна итаат этинъ.²
2. Му'минлер анджакъ, Аллаһ анъылгъан вакъытта юреклери титреген, озьлерине Аллаһнынъ аетлери оқулагъанда, иманларыны арттыргъан ве ялынъыз Рабблерине таянып ишангъан кимселердир.
3. Олар намазларыны дос-догъру къылгъан ве озьлерине рызыкъ оларакъ бергенимизден (Аллаһ ёлунда) арджлагъан кимселердир.
4. Иште, олар акъыкъый му'минлердир. Олар ичюн Рабблери къатында нидже дереджелер, багъышланма ве тюкенмез бир рызыкъ бардыр.³
5. (Оларнынъ бу алы), му'минлерден бир топу кесен-кес истемегени алда, Раббинъ сени эвинъден хакъ огъруна чыкъаргъан (вакъыттаки) аллары кибидир.
6. Хакъ ортагъа чыкъкъандан сонъ, санки козьлери коре-коре олюмге сийре-кленелер киби, (джихад хусусында) сеннен тартыша эдилер.⁴

1 Истер намаз ичинде, истер намаз тышында Къур'ан оқулагъанда, онынъ маналарыны яхшыджа анъламакъ, огютаеринден файдаланмакъ ве давранышларны онъа коре уйдырмакъ ичюн бутюн дикъкъатны онъа бермек ве сукют этмек керек.

2 Гъаниметлерниъ Аллаһкъа аит олувы демек, дженкте алынгъан мал ве мулькнинъ Ислям девласти-не аит олувы демектир.

3 Бедир дженкине чыкъкъанда, мусульманларнынъ бир къысмы раатсыз эдилер. Базылары да гъаниметлерниъ пайлаштырылувында хошнутсызлыкъ косьтердилер. Аллаһ Тааля оларнынъ бу вазие-тини эвелькелерниъ хошнутсызлыкъ вазие-терине бенъзетерек, бойде буюрды:

4 Иджиретниъ экинджи йылында Мекке мушриклери Эбу Суфьянынъ башчылыгында бир тид-жарет кервананы Шамгъа ёллады. Ресуллах (с.а.) керванынъ къайтувыны хабер алгъанынен, даа

7. Хатырланъ ки, Аллаһ сизге, эки таифеден (керван я да Къурейш ордусындан) бирининъ сизинъки олгъаныны ваде эте эди; сиз де къуветсиз олгъан (керваннынъ) сизинъки олувыны истей эдинъиз. Албуки, Аллаһ сёзлеринен хакъны керчеклештирмек ве (Къурейш ордусыны ёкъ этерек) къафирлернинъ ардыны кесмек истей эди.
8. (Булар), гунахъярлар истемесе де, хакъны керчеклештирмек ве батылны ортадан къалдырмакъ ичюн эди.
9. Хатырланъыз ки, сиз Раббинъизден ярдым истей эдинъиз. О да, мен пешине кельген бинъ мелекнен сизге ярдым этеджегим, диерек дуанъызы къабул буюрды.¹
10. Аллаһ буны (мелеклернен ярдымны) садедже мужде олсун ве онынъен къальбинъиз ятышсын, дис япкъан эди. Затен, ярдым ялынъыз Аллаһ тарафындандыр. Чюнки, Аллаһ мутлакъ гъалиптир, еяне укюм ве икмет саибидир.
11. О заман къатында бир ишанч олмакъ узьре, сизни хафиф бир юкьугъа далдыра эди; сизни темизлемек, шейтаннынъ пислигини (берген весвесесини) сизден кеткизмек, къальплеринъизни бир-бирине багъламакъ ве дженкте себат эттирмек ичюн, усьтюнъизге коктен бир сув (ягъмур) эндири эди.²
12. О вакъытта Раббинъ мелеклерге: «Муакъкъакъ мен сизнен бераберим; айды, иман эткенлерге дестек олунъ; Мен къафирлернинъ юрегине къоркъу къояджам; урынъ боюнларына! Урынъ оларнынъ бутюн пармакъларына! дис вахий эте эди.
13. Бу айтылгъанлар, оларнынъ Аллаһкъа ве Ресулына къаршы келювлеринден отърюдир. Ким Аллаһ ве Ресулына къаршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
14. Иште, бу магълубиет сизге Аллаһнынъ азабы! Шимдилик оны татынъ! Къафирлерге бир де джеэннем атешининъ азабы бардыр.

эвель озьлерини юртларындан чыкъаргъан Къурейшнинъ бу керваныны урмакъ истеди ве учь юзден зияде аркадашыннъ ёлгъа чыкъты. Факъат вазиеттен хабердар олгъан Эбу Суфьян, бир тарафтан керванны къуртаруулары ичюн Къурейшке хабер ёлаагъан, дигер тарафтан да, ёлуны денгиштиререк, керванны къуртаргъан. Мушриклер бинъ адамлыкъ бир ордунен ёлгъа чыкъталар. Мусульманлар артыкъ керваннен дегиль, Къурейш дженкяверлеринен къаршылашадажакъ эдилер. Асхаптан бир къысмы: «Биз керванны якъаламакъ ичюн чыкътыкъ, бойле бир дженкке азырыкълы дегильмиз», диерик, чекинов косьтере эдилер. Нетиджеде дженклешов хусусында бир сёзге кельдилер ве акъикъатен де мусульманлар зафер къазандылар.

- 1 Ресууллах (с.а.) озь аркадашларынынъ азыгъыны, мушриклернинъ де чокълугъыны корьгиненен, къыбагъа ёнелерек, эки элини узатты ве бойле дуа этти: «Аллаһым! Манъа берген сёзюннинъ ерине кетир. Аллаһым! Бу джемаатны эляк этсенъ, артыкъ ер юзонде санъа ибадет этеджек кимсе къаамайджакъ!» Ресууллах (с.а.) бу дуаны девамлы окъуды. Аллаһ Таала да, онынъ дуасыны къабул этерек, бинъ мелекнен ярдым этти. Иште, юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле.
- 2 Къурейш ордусы даа эвель келип, Бедир къуюсы этрафында ерлешкен эди. Ислам муджахидасери исе, сувсыз эди. Аини вакъытта туткъан мевкъилери де чокъ къумлыкъ олгъанындан, сербест арекетке имкян бермей эди. Ягъгъан ягъмур эм оларнынъ къальбиндеки базы весвеселерни арындырды, рухларыны котерди, эм де сув итияджларыны къандырды. Аельхусус, къумлыкъ бир ер олгъан дженк мейданыны пекиштиререк, арекетке эльвершили бир алгъа кетирди.

15. Эй, му'минлер! Топлу алда кяфирлернен кяршылашкъан вакътынъызда, оларгъа аркъанъызны чевирмень. (Къоркъуп къачманъ).
16. Текрар дженкешмек ичюн бир тарафкъа чекилюв я да дигер болюкке къошулып, мекян тутмакъ вазетинден гъайры, ким ойлс бир кунде оларгъа аркъа чевирсе, муакъакъ ки, о Аллаһнынъ гъадабыны акъ эткен оларакъ дёнер. Онынъ ери де джеэннемдир. О ер барыладжакъ не фена ердир.
17. (Дженкте) оларны сиз ольдюрмединъиз, факъат Аллаһ ольдюрди оларны; аткъан вакътынъда да сен атмадынъ, факъат Аллаһ атты (оны). Ве буны, му'минлерни гузель бир имтиан иле сынамакъ ичюн (япты). Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билидjidир.¹
18. Бу – бойледир. Шубесиз, Аллаһ кяфирлернинъ тузагъыны бозар.
19. (Эй, кяфирлер!) Эгер сиз фетх истесенъиз, иште, сизге фетх кельди! (Енъейик дегенде, снъильдинъиз). Ве эгер (инкърдан) вазгечсенъиз, бу сиз ичюн даа яхшыдыр. Кене (пейгъамберге душманлыкъкъа) къайтсанъыз, биз де (онъа) ярдымгъа къайтырмыз. Топлуыгъынъыз чокъ биле олса, бу сизге асла файда бералмаз. Чюнки, Аллаһ му'минлернен берабердир.
20. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ, эшиткенинъиз алда, Ондан юзь чевирмень.
21. Эшитмегенлери алда, эшиттик дегенлер киби олманъ.
22. Шубесиз, Аллаһ къатында айванларнынъ энъ фенасы – тюшонмеген сагъырлар ве тильсизлердир.
23. Аллаһ оларда бир хайыр корьсе эди, эльбетте оларгъа эшиттирир эди. Факъат эшиттирсе биле, кене олар юзь чевиререк дёнер эдилер.²
24. Эй, инангъанлар! Аят береджек шейлерге сизни чагъыргъан вакъытта, Аллаһ ве Ресулына уйынъ. Ве билинъ ки, Аллаһ киши иле онынъ къальби арасына кирер ве сиз мытлакъа онынъ узурьнда топланаджакъсынъыз.³

1 Къурейш ордусу мусуьманларнен дженкешмек ичюн илерилегенинен, Ресууллах (с.а.) эллерини котерип: «Аллаһым! Къурейш сенинъ Ресулынъны яланагъан кибири эьбашчыларынен кельди. Аллаһым! Манъа берген сёзюнни ерине кетирювинъни тилейим!» дие дуа этти. Ве эки топулау къ кяршылашкъанынен, ерден бир авуч топракъ алып, душманнынъ юзьлерине догъру септи. Къурейш ордусыннынъ козьлери корьмез олды ве сонъунда дарма-дагъын олдудар. Иште, бу аетте бу атувгъа ишарет этильмекте, оны аткъаннынъ акъикъатен Аллаһ олгъаны бильдирильмекте. Чюнки, бу бир мужжизе эди ве Пейгъамбер оны аткъанда озь адындан дегиле, Аллаһ адындан аткъан эди.

2 Бу аетлер Аллаһ Ресулыннынъ сёллерини эшитип де, эмиет бермеген кимселерге хатырлатмадыр. Булар корюниште эшиткенилерини акъикъий манада эшитмегенлери ичюн сёз анъламагъан сагъыр ве тильсиз айванларгъа бенъзетильген. Буларда хайыр истидады ёкътыр. Эгер хайыргъа къабилетлери олса эди, Аллаһ оларгъа сёллерининъ акъикъий манасыны эшиттирир эди.

3 Инсанларгъа аят береджек шей Аллаһ ве Ресулыннынъ эмир ве ясакъларыдыр. Шубесиз ки, онынъ эр эмиринде бир икмет ве аят бар. Онынъ ичюн Ондан кельген эр бир эмирни къабул этмек ве ерине кетирмек керек. Аетте «Аллаһ киши иле къальби арасына кирер» буюрылмакъта. Бу алны тасвир этювден аджизмиз. Анджакъ, башкъа бир аетте «Биз инсангъа шах дамарьндан даа якъынмыз», буюрылгъан. Аллаһ инсаннынъ къабилетине коре, къальбини истеген тарафкъа чевирир. Пейгъамберимиз бойле дуа этер эди: «Эй, къальплерни чевирген Аллаһ! Меним къальбимни сенинъ дининъ узурине сабит эт!».

25. Бир де оиле бир фитнеден сакъынынъ ки, о, аранъыздан садедже зулум эткенлерге иришовнен къалмаз (умумгъа тиер ве эписини перишан этер). Билинъ ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
26. Хатырланъ ки, бир заман сиз ер юзюнде аджиз танылгъан аз (бир топлум) эдинъиз; инсанларнынъ сизни къапып алып кетювинден къоркъа эдинъиз де, шукюр этерсинъиз дие, Аллаһ сизге ер-юрт берди; ярдымынен сизни дестекледи ве сизге темизинден рызыкълар берди.
27. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве Пейгъамберге хайнлик этменъ; (Сонъра) биле-биле озъ эманетлеринъизге хайнлик эткен олурсынъыз.¹
28. Билинъ ки, малларынъыз ве балаларынъыз бирер имтиан себбидир ве буюк мукъфат Аллаһнынъ къатындадыр.
29. Эй, иман эткенлер! Эгер Аллаһтан къоркъа исенъиз, О, сизге яхшынен яманны айырды этеджек бир анълайыш берир, сучларынъызны къапатыр ве сизни багъышлаар. Чюнки, Аллаһ буюк лютф саибидир.
30. Хатырла ки, къафирлер сени тутып багълавлары я да ольдирювлери, яхут сени (юртундан) чыкъарувлары ичюн санъа тузакъ къура эдилер. Олар (санъа) тузакъ къургъанларында, Аллаһ да (оларгъа) тузакъ къура эди. Чюнки, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ энъ эйисидир.
31. Оларгъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта дедилер ки: «(Эбет) эшиттик, истесек биз де буныа бенъзегенини, эльбетте сёйлей билирмиз. Бу эвелькилернинъ масаларындан башкъа бир шей дегиль».
32. (О къафирлер) бир вакъытта да: Эй, Аллаһым! Эгер бу Китап сенинъ къатындан кельген бир акъикъат исе, усьтюмизге коктен таш ягъдыр, яхут бизге элем бериджи бир азап кетир! деген эдилер.
33. Албуки, сен оларнынъ арасында олгъанда, Аллаһ оларгъа азап этмез. Ве олар магъфирет тилегенде де, Аллаһ оларгъа азап этиджи дегиль.
34. Олар Месджид-и Харамнынъ мутевеллилери олмагъанлары алда, (му'минлерни) о ерден арткъа чевирир экенлер, Аллаһ оларгъа не ичюн азап бермейджек? О ернинъ мутевеллилери такъва саиплеринден башкъалары дегиль. Факъат оларнынъ чокъу буны бильмез.
35. Оларнынъ Бейтуллах янындаки дуалары да сызгъырмакъ ве эль чырпмакъ-

1 Медениде бир судий къабилеси олгъан Къурайза огуллары бир дженкте Пейгъамбернен даа эвель япкъан антлашувны бозаракъ, иттифакълы мушрик орударына ярдым эттилер. Мушрик арап орудары чекилип кеткенден сонъ, Ресудуллах оларнынъ къалелерини сарып алды. Барыш истеклерини де ред этти. Ялынъыз сечеджек бир хакемлерининъ береджек укминде разы оладжагъыны бильдирди. Еудийлер де хакем оларакъ Са'дны сечтилер. Сонъ Са'днынъ береджек укми акъкъында бир фикрлешмек ичюн, Эбу Любаабенен къоношмакъ истедилер. Эбу Любаабе барды. Са'днынъ укми не оладжагъыны ондан сорадылар. О да судийлернинъ союладжакъларына ишарет оларакъ, богъазыны косытерди. Иште, юкъардаки ает Эбу Любаабенинъ бу арескетлерине ишарет этерек, оны тенкъит этмекте. Бунынъ узерине, Эбу Любаабе озюни месджитнинъ дирегине багълап, ольгенге я да Аллаһ тарафындан афу этельгенге къадар ашап-ичмейджегине емин этти. Еди куньден сонъ, байлаып къалды. Бунынъ узерине афу этильгенине даир бир ает энди.

- тан башкъа шей дегиль. (Эй, къфирлер!) Инкъяр этеяткъан шейлеринъизден отърю, шимди азапны татынъ!¹
36. Шубесиз ки, инкъяр эткенлер малларыны (инсанларны) Аллаһ ёлундан чыкъармакъ ичюн арджламакъталар. Даа да арджлайджакълар. Амма, сонъунда бу, оларгъа юрек адджакъсы оладжакъ ве энъ сонъунда магълюп оладжакълар. Къфирликте исрар эткенлер исе, джеэннемге топланаджакълар.²
37. (Бу топлав) Аллаһнынъ писни темизден айырувы (му'минни къфирден айырувы) ве бутюн пислернинъ бир къысмыны дигер бир къысмынынъ усьтуне къойып, эписини топлараякъ, джеэннемге атувы ичюндир. Иште, олар зиян-гъа огърагъанларнынъ озьлеридир.
38. Инкъяр эткенлерге (сангъа душманлыкътан) вазгечселер, кечмиш гунахларынынъ багъышланаджакъыны сёйле. Ёкъ, кери дёнер иселер, озьлеринден эвелькилернинъ алы козьлерининъ огюндедир!
39. Фитне ортадан къалкъкъангъа ве дин тамамен Аллаһнынъки олгъангъа къадар, оларнен дженккешинъ! (Инкъярны) токътатсалар, шубесиз ки, Аллаһ оларнынъ япкъанларыны чокъ яхшы корер.
40. Эгер (имандан юзь чевирселер, билинъ ки, Аллаһ сизинъ саибинъиздир. О не гузель саип ве не гузель ярдымджыдыр!
41. Эгер Аллаһкъа ве хакъ иле батылнынъ айырылгъан куню, эки ордунынъ бир-биринен къаршылашкъан куню (Бедир дженкинде) къулымызгъа эндиргенимизге инангъан исенъиз, билинъ ки, гъанимет оларакъ алгъан эр анги бир шейинъизнинъ, беште бири Аллаһкъа, Ресулына, онынъ акърабаларына, етимлерге, ёкъсуларгъа ве ёсджугъа аиттир. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадирдир.³
42. Хатырланъ ки, (Бедир дженкинде) сиз вадийнинъ якъын кенарында (Медине тарафында) эдинъиз, олар да узакъ кенарында (Мекке тарафында) эдилер. Керван да сизден даа ашагъыда (денгиз саилинде) эди. Эгер (дженк ичюн) сёйлешкен олса эдинъиз, сёйлешкен вакътынъыз хусусында ихтиляфкъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаһ керекли олгъан эмирни ерине кетрюви, эляк олгъаннынъ ачыкъ бир делильнен (козюннен корьгенден сонъ) эляк олувы,

1 Риваетке коре, мушриклернинъ базы эркек ве къадыналары Бейтуллахны чыплакъ оларакъ таваф эте эдилер. Таваф эснасында пармакъларыны бир-бирине кечирип агъзыларына алып барып, сызгыралар, бир тарафтан да, элсирини чырпа эдилер. Бу да, иддаларына коре, оларнынъ дуасы эди. Иште, юкъарадаки ает мушриклернинъ бу вазиятерине ишарет этмекте.

2 Бедир ве даа сонъки дженклерде мушриклер бутюн серветлерини ортагъа къояракъ, Исламны магълюп этмекте ынтыгъанлар, факъат сонъунда эписи перишан олгъанлар.

3 Аетте зикр этильген Пейгъамбернинъ акърабалары акъкъында алимлер ихтиляф эткенлер. Шафийге коре, Хашим ве Мутталиб огъуларыдыр; бир нокътан назаргъа коре де, садедже Хашим огъуларыдыр; дигер бир фикрге бинаэн, зекят алувары эляк олмагъан акърабалардыр, бир башкъа нокътан назаргъа коре исе, бутюн Къурейш къабилесидир. Дженкте алынгъан гъаниметлер бешке болюнир. Беште бири аетте сайылгъанларгъа айырылыр. Къалгъаны да дженкке къатылгъан гъазийлерге такъсим этилир.

- яшагъаннынъ да, ачыкъ бир делильнен яшавы ичюн (бойле япты). Чюнки, Аллаһ хакъкъы илс эштиджидир, билиджидир.
43. Хатырла ки, Аллаһ юкълагъанынъда санъа оларны аз косътерди. Эгер оларны санъа чокъ косътерсе эди, эльбетте чекинджек ве бу иш акъкъында мунакъшагъа киришеджек эдинъиз. Факъат Аллаһ (сизни бундан) къуртарды. Шубесиз, О, калыплернинъ озюни билир.
44. Аллаһ, оладжакъ бир ишни ерине кетирмек ичюн, (дженк мейданында) къаршылашкъан вакътынъызда оларны сизинъ козьлеринъизде аз косътермекте, сизни де оларнынъ козьлеринде азалтмакъта. Бугюн ишлер Аллаһкъа дѣнер.
45. Эй, иман эткенлер! Эр анги бир топлулыкънен къаршылашкъан вакътынъызда себат этинъ ве Аллаһны чокъ анъынъ ки, мувафакъиетке ириширсинъиз.¹
46. Аллаһ ве Ресулына итаат этинъ, бир-биринъизнен чекишменъ; сонъра къоркъугъа къапылырсынъыз да, къуветинъиз кетер. Бир де сабыр этинъ. Чюнки, Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир.²
47. Къопайчораланмакъ, инсанларгъа косътериш япмакъ ве (инсанларны) Аллаһ ёлундан чыкъармакъ ичюн, юрталарындан чыкъкъанлар (къяфирлер) киби оланъ. Аллаһ оларнынъ япкъанларынынъ чевресини саргъандыр.³
48. О вакъытта шейтан оларгъа япкъанларыны гузель косътерди де: Бугунъ инсанлардан сизге гъалип келеджек кимсе ёкътыр, шубесиз, мен де сизинъ ярдымджынъызым, деди. факъат эки орду бир-бирини корьгенинен, артына къайтты ве: Мен сизден узакътым, мен сизинъ коралмагъанларынынъызы (мелклерни) корьмекте, мен Аллаһтан къоркъмакътам; Аллаһнынъ азабы шидестлидир, деди.
49. О заман мунафыкъларнен къалыплеринде хасталыкъ олгъанлар, (сиз ичюн): «Бударны динлери аддаткъан», дей эдилер. Албуки, ким Аллаһкъа таянса, бильсин ки, Аллаһ мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир. (Онъа ишангъанны усьтюн ве гъалип япаджакъ Одыр. Ёкъса, ордуларнынъ сайы ве сияланув усьтюнлиги дегиль).
50. Мелеклер юзлери ве аркъаларына ураракъ ве «Татынъ якъыджи джеэннем

1 Бу ает-и керименинъ ишаретине коре, дженк анларында даима Аллаһкъа дуа этмек керек. Къуларны Аллаһны анъудан узакълаштыражакъ ич бир шей ёкътыр. Айрыджа, сыкъынтылы анларда догърудан-догъру Онъа сыгъынамакъ керек.

2 Аетте кечкен «риих-риюгъар» келимесит – къувет, ярдым ве девлет манасында миджаз оларакъ къуланыламакъта.

3 Бедир дженкиден эвель Шамдан къайткъан тиджарет керваныннынъ башы Эбу Суфьян мусульманлардан бекленген телюкени кечиргеннинен, Къурейш орудусына кери къайтувалары ичюн хабер ёлаады, факъат Эбу Джехиль: «Ант олсун ки, Бедирге барып да, о ерде шарапарымызны ичмендже, джариселер къаршымызда чалгъылар чалып, тюрюкю йырмамагъандже ве янымызда олгъан арапарны тоюрмагъандже, кери къайтмайджакъмыз», деди. Герчи Бедирге келювнен бир йигитлик косътердилер, амма зафер шарабы ерине, олюм къаделерини ютумаадылар; джариселер тюрки йырмамакъ ерине, агълаштылар; арапарнынъ ач къарнынны тоюрмакъ ерине, олар ичюн ачыкъкъан джеэннем чукъурларыны толдурадылар. Иште, бу аетте Аллаһ Таала муминлерге олар киби олмамакъны, такъва саиби олмакъны ве Аллаһкъа таянып ишанмакъны эмир этмекте.

- забыны» (дирек), о кяфирлернинъ джанларыны алъанда, оларны бир коръсе эдинъ!
51. Иште бу, эллеринъизнен якъанларынъыз себебиндендир, ёкъса, Аллаһ къ-уларгъа зулум этиджи дегиль.
  52. (Буларнынъ кетишаты) тыпкъы Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ кетишаты кибидир. (Олар да) Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткен эдилер де, Аллаһ оларны гунахлары себебинен, якъалагъан эди. Аллаһ кучлюдир. Онынъ джезасы шиддетлидир.
  53. Бу да, бир миллет озьлеринде олгъанларны (гузель ахлякъ ве меаретлерни) денъиштиргенге къадар Аллаһнынъ оларгъа берген ниметни денъиштир-мейджегинден толайдыр. Акъыкъатен Аллаһ эшитиджидир, билидjidир.
  54. (Эбет буларнынъ вазieti), Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ ва-зietине бенъзер. Олар Рабблерининъ аетлерини ялангъа чыкъаргъан эдилер; биз де оларны гунахларындан отърю, эляк эткен эдик ве Фыравун аилесини (денъизде) багъгъан эдик. Эписи де залымлар эдилер.
  55. Аллаһ къатында, юрген джанлыларнынъ энъ фенасы кяфирлердир. Чюнки, олар иман этмеслер.
  56. Олар озьлеринен, антлашув япып, сонъра эр дефасында ич чекинмеден, ахт-ларыны бозгъан кимселердир.¹
  57. Эгер дженкте оларны якъаласанъ, ибрет алувары ичюн, оларнен (оларгъа береджек джезанънен) аркъаларында булунгъан кимселерни де дагъыт.
  58. (Антлашув якъан) бир къавмнынъ хаинлик япувындан къоркъсанъ, сен де (оларнен якъан ахтынъны) айны шекильде бозгъанынъны оларгъа бильдир. Чюнки, Аллаһ хаинлерни севмез.
  59. Инкяр эткенлер якъааларыны къуртаргъан санмасынлар. Чюнки, олар (биз-ни) аджиз быракъалмазлар.
  60. Оларгъа (душманларгъа) къаршы кучюнъиз еткени къадар къувет ве джихат ичюн багъланып бесленген атлар озьрланъ, онынънен Аллаһнынъ душманы-ны, сизинъ душманынъызны ве олардан башкъа сиз бильмеген, Аллаһ биль-ген (душман) кимселерни къоркъузурсынъыз. Аллаһ ёлунда не арджласанъ-ыз, сизге эксикиз оденир, сиз асла акъсызлыкъа огъратылмазсынъыз.²
  61. Эгер олар барышкъа янашсалар, сен де онъа янаш ве Аллаһкъа тевеккюль эт, чюнки, О, эшитиджидир, билидjidир.

1 Булар Къурайза огъулары оларакъ танылгъан еудий къабилесидир. Пейгъамбер (с.а.) оларнен алейхинде аракет этмемек узьре, антлашув якъаны ала, мушриклерге сила ярдымында булунды-лар. Сонъра, унуттыкъ, деп узюр тиледилер. Текрар антлашув япылды, кене бозуп, Хендек джен-кинде мушриклернен бирлешилер. Ниаат, Ка'б б. Эшреф Меккеге барып, мусульманлар алейхинде меккелиернен иттифакъ япты.

2 Бу аетте Аллаһ Тааля душмангъа къаршы къувет азырлауумызны эмир этмекте. Бу къувет – дженкте душмангъа нисбетен усьюнлик темин етеджек эр чешит вастадыр. Къара, ава ве денъиз къуветле-рине аит бутюн васта ве слялар, къара ве демир ёллар, икътисадий кучъ ве дженк техникасы киби шейлер бу къуветке дахильдир.

62. Эгер санъа ийле япмакъ истеселер, шуны биль ки, Аллаһ санъа кяфидир. О, сени ярдымынен ве му'минлернен дестеклейиджидир.
63. Ве (Аллаһ), оларнынъ къальплерини бирлештиргендир. Сен ер юзюнде олгъан эр шейни берсе эдинъ, кене оларнынъ гонюллерини бирлештиралмаз эдинъ, факъат Аллаһ оларны ушлаштырып, бирлештирди. Чюнки, О, мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир.¹
64. Эй, Пейгъамбер! Санъа ве санъа уйгъан му'минлерге Аллаһ кяфидир.
65. Эй, Пейгъамбер! Му'минлерни дженкке тешвикъ эт. Эгер сизден сабырлы йигирми адам олса, эки юзге (кяфирге) гъалип келирлер. Эгер сизден юз адам олса, кяфирлерден бинъ адамгъа гъалип келирлер. Чюнки, олар анъламагъан бир топаулыкътыр.
66. Шимди Аллаһ юкюнъизни енгилети; сизде зайыфлыкъ олганыны бильди. О алда, сизден сабырлы юз адам олса, (олардан) эки юз адамгъа гъалип келир. Ве, эгер сизден бинъ адам олса, Аллаһнынъ изнинен, (олардан) эки бинъ адамгъа гъалип келирлер. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир.²
67. Ер юзюнде агъыр баскъангъадже (куфюрнинъ белини кьыргъангъадже), ич бир Пейгъамберге эсирлери булунувы ярашмаз. Сиз кечиджи дюнья малыны истейсинъиз, албуки, Аллаһ (сиз ичюн) ахиретни истей. Аллаһ кучлюдир, икмет саибидир.³
68. Аллаһ тарафындан эвельден берильген бир укюм олмаса эди, алгъан фиденьизден отърю, сизге мытлакъа буюк бир азап токъуныр эди.⁴
69. Артыкъ эльде эткен гъаниметлеринъизден эял ве темиз оларакъ ашанъ. Ве Аллаһтан кьоркъунъ. Шубесиз ки, Аллаһ багъышлайыджи, мерхамет этиджидир.
70. Эй, Пейгъамбер! Элинъиздеки эсирлерге де ки : Эгер Аллаһ къальплеринъизде хайыр олгъаныны бильсе, сизден алынгъандан (фидеден) даа хайырлы-

1 Мединели Эвс ве Хазредж къабилелери арасында сонъу олмагъан мутхиш бир душманлыкъ бар эди. Араларында къанлы дженклер олгъан ве эр эки тарафнынъ илери кельгенлеринден бир чокъу ольген эди. Узун вакыт бир-бирлеринден интикъам алмакъ ичюн огъраштылар. Аллаһ оларны Ислямнен шерфлендиргеннен, интикъам алув дуйгъусыны да олардан алып быракъты , бирлештилер, къуджакълаштылар. Иште, юкъарыдаки аетте бу ве онъа бенъзегенте ишарет этильмекте.

2 Ильк заманларда мусульманларнынъ сайысы аз эди, бир адам он адамгъа къаршы дженкешмеге меджбур эди. Сайылары арткъаннен, Аллаһ Таала юклерини енгилетти, бир мусульманнынъ эки кяфирге къаршы дженкешюви эмир олуңды ве сабыр косътерген такъдирде, гъалебенинъ олар тарфында оладжакъы ифаде этильди.

Бедир дженкинде мусульманлар 70 кяфирни эсир алгъан эдилер. Ресулуллах (с.а.) бу эсирлер акъкъында не киби шейлер япыладжакъына даир аркъадашларынен корюшти. Нетиджеде фидье алынаракъ, сербест быракъылуваарына къарар берильди. Буннынъ узерине ашагъадаки ает назил олды.

3 Дженкиннъ гъаеси зафердир. Фидье къаршылыгъына къайтарып бермек макъсадынен, душман аскерлерини эсир алмагъа арекет этмек, заферге менфий тесир этеджек исе, буннынънен огърашмамакъ керек.

4 Тефсирджиерге коре, аетте кечкен ве укюм манасында олгъан «китап» – иджитхатта хата япкъан мужтехидге азап этильмейджиги укмидир.

- сыны сизге берир ве сизни багъышлар. Чюнки, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.¹
71. Эгер санъа хаинлик этмек истеселер, (кедерленме, чюнки) даа эвель Аллаһкъа да хаинлик эткен эдилер де, Аллаһ оларгъа нисбетен санъа имкян ве къудрет берген эди. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.
72. Иман этип де , иджрет эткенлер, Аллаһ ёлунда малларынен, джанларынен джихад эткенлер ве (мухаджирлерни) барындырып, ярдым эткенлер бар я, иште, оларнынъ бир къысмы дигер бир къысмынынъ достларыдыр. Иман этип де, иджрет этмегенлерге кельгенде, олар иджрет эткенге къадар, сизге оларнынъ мирасындан ич бир пай ёкътыр. Эгер олар дин хусусында сизден ярдым истеселер, сизнен араларында сёзлешув булунгъан бир къавм алейхи-не олмадан, (о мусульманларгъа) ярдым этмек узерингизге борджтыр. Аллаһ япаджакъларынъызны хакъкъы иле корьмекте.²
73. Кяфир олгъанлар да бир-бирилерининъ ярдымджыларыдыр. Эгер сиз оны (Аллаһнынъ эмирлерини) ерине кетирмесенгиз, ер юзюнде бир фитне ве буюк бир фесат олур.
74. Иман этип де, Аллаһ ёлунда иджрет ве джихат эткен, (мухаджирлерни) барындыргъан ве ярдым эткенлер бар я, иште, акъикый му'минлер олардыр. Олар ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бардыр.
75. Сонъундан иман эткен ве иджрет этип де, сизнен берабер джихад эткенлер де сиздендир. Аллаһнынъ китабына коре, якъын акърабалар бир-бирилерине (варис олмагъа) даа уйгъундыр. Шубесиз ки, Аллаһ эр шейни билиджидир.³

1 Риваетке коре, бу ает аз. Пейгъамбернинъ эмджеси олуп, Бедир дженкинден сонъ мушрик эсирлер арасында булунгъан Аббас акъкъында энген.

аз. Пейгъамбер Аббаскъа эм озю, эм де эки къардашынынъ балалары Акъиль ве Невфель ичюн фидье теклиф эткен; Аббас исе, факъыр олгъаныны айткъан ве «омюрим бою Къурейшке эль ачып тиледейимми?», деген эди.

Азрети Пейгъамбер: «Бедир дженкине къатылыр экен, Умму Фазылгъа эманет эткен алтынларгъа не демели?», дегенинен, Аббас аз. Пейгъамбернинъ буны бильгенине айрет эткен ве Ресууллахнынъ Пейгъамберлигини тасдикъ эткен эди.

2 Бу аетке коре, мухаджирлер ве энсар, акъраба олмагъанлар я алда, бир-бирилерине варис ола эдилер. Даа сонъра садедже акъраба олгъанларнынъ бир-бирилерине варис ола биледжигини бильдирген 75-нджи ает энгенинен, базы тефсирджилерге коре, бу аетнинъ укми ортадан калдырылгъан.

3 Толайысынен кимнинъ кимге варис оладжагъыны О даа эйи билир. Бу ает энгенинен, несеп ёлунен акъраба олмагъанлар бир-бирилерине варис оламадылар.

9. ТӘВБЕ СУРЕСИ

Төвбе суреси 129 аеттир. 128 ве 129-нджи аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. 104-нджи ает төвбе исе багъыи олгъаны ичюн, суреге бу ад берильген. Суренинъ бундан башкъа бир чокъ ады олуп, энъ мешуры Берааэдир. Бу суренинъ Энфаал суресининъ девамы я да озъ башына бир суре олуп-олмагъаны акъкъында ихтияф барлыгъы ичюн, башында Бисмиляла язылмагъан.

Иджертнинъ 9-нджи йылында Аз.Эбу Бекир хадж амири оларакъ, тайин этильген ве мусульманлар хаджга ёлланылгъан эди. Бу суре энгенинен, Ресулуллах(с.а.) Аллаһнынъ эмирлерини хаджади инсанларга теблигъ этюви ичюн Аз.Алини вазифелендириди. Аз.Али хадж керванына етишкенде Аз.Эбу Бекир: «Амир оларакъ кельдинъми, ёкъса, мемур оларакъмы?» , дие сорады; Аз.Али сәдеже сурени Меккеде хаджиларга теблигъ этмеге мемур олгъаныны бильдириди.

Аз.Али байрамнынъ биринджи куню Акъабе джемреси янында аякъъа къалкъып, озюнинъ Пейгъамбер тарафындан ёлланылгъан бир эльчи олгъаныны бильдириди ве бир хутбе окъуды, сонъра бу суренинъ башындан 3. я да 4. ает окъуяракъ, седи ки: «Дёрт шейни теблигъ этмеге мемурым: 1. Бу йылдан сонъ Кябеге ич бир мушрик якълашмайджакъ. 2. Ич кимсе чыпакъ ада Кябени зиярет этмейджек. 3. Му'минден башкъасы дженнетке кирмейджек. 4. Мушрик къабилелер тарафындан бозумагъан антлашувлар, антлашув мүддетининъ сонъуна къадар аркетте къаладжакъ».

1. Аллаһ ве Ресулындан оларнен антлашув яптыгъынъыз мушриклерге бир ихтар!
2. (Эй, мушриклер!) Ер юзюнде дёрт ай даа долашынъ. Яхшы билинъ ки, сиз Аллаһны аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз; Аллаһ исе, къяфирлерни резиль (ве перишан) этеджек.
3. Хадж-ы экбер (энъ буюк хадж) кунюнде Аллаһ ве Ресулындан инсанларга бир бильдириювди: Аллаһ ве Ресулы мушриклерден узакътыр. Эгер төвбе этсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Ве эгер юз чевирсенъиз, билинъ ки, сиз Аллаһны аджиз быраджакъ дегильсинъиз. (Эй, Муһаммед)! О къяфирлерге элем бериджи бир азапны мужделе.
4. Анджакъ, озлеринен антлашув яптыгъынъыз мушриклерден (антлашув шартларына уйгъан) ич бир шейни сизге эксик быракъмагъан ве сизинъ алейхинъизге эр анги бир кимсеге аркъа олмагъанлар (бу укюмнинъ) тышындадыр. Оларнынъ антлашувларыны, мүддетлери биткенге къадар, тамамланъыз. Аллаһ (акъсызлыкътан) сакъынгъанларны север.
5. Арам айлар чыкъкъанынен, мушреклерни тапкъан еринъизде ольдюринъ; оларны якъаланъ, оларны апс этинъ ве оларны эр незарет еринде отурып бекленъ. Эгер төвбе этселер, намазны дост-догъру къылсалар, зекятны да берселер, артыкъ ёлларыны сербест быракъынъ. Аллаһ багъышлайыджы, мерхаметлидир.
6. Ве эгер мушриклерден бири сенден аманлыкъ истесе, Аллаһнынъ келямыны эшитип динълегенге къадар, онъа аманлыкъ бер, (мусульман олмаса) оны

- ишанч ичинде булунаджакъ бир ерге етиштир. Иште, бу (яхшылыкъ), оларнынъ бильмеген бир къавм олуварындан толайдыр.
7. Месджид-и Харамнынъ янында оларнен анлашув япкъанларынынъздан гъайры, мушриклернинъ Аллаһ ве Ресулы янында насыл (мутебер) бир ахты ола билир? Олар сизге нисбетен дюрюст даврангъан муаддетлериндже сиз де оларгъа дюрюст давранынъ. Чюнки, Аллаһ (ахтны бозувдан) сакъынгъанларыны север.¹
  8. Насыл ола билир ки! Олар сизге гъалип кельселер эди, сизинъ акъкъынғызда не ахт, не де анлашув козетер эдилер. Олар агъызларынен сизни разы эте эдилер, албуки къальплери (бунъа) къаршы чыкъмакъта. Чюнки, оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.
  9. Аллаһнынъ аетлерине къаршылыкъ аз бир дегерни (дюнья малыны ве нефсаний истеклерни) сатын алдылар да, (инсанларны) Онынъ ёлундан чыкъардылар. Акъкъатен оларнынъ япаяткъан шейлери не фенадыр!
  10. Бир му'мин акъкъында не ахт танырлар, не де анлашув. Чюнки, олар баскъынджыларнынъ озьлеридир.
  11. Факъат тевбе этсе, намаз къылса ве зекят берсе, артыкъ олар динде къардашларынынъздыр. Биз бильген бир къавмгъа аетлеримизни бойла беян этмектемиз.
  12. Эгер анлашувларындан сонъ, еминлерини бозсалар ве дининъызге уджюм этселер, куфюрнинъ реберлерине къаршы дженклешинъ. Чюнки, олар еминлери олмагъан адамлардыр. (Оларгъа къаршы дженклешсенъиз) умют этилир ки, куфюрни токътатырлар.
  13. (Эй, му'минлер!) Берген сёзлерини бозгъан, Пейгъамберни (юртундан) чыкъармагъа арекет эткен ве ильк эвеля сизге къаршы дженк башлагъан бир къавмгъа къаршы дженклешмейджексинъизми; ёкъса, олардан къоркъасынъызмы? Эгер (акъкъий) му'минлер исенъиз, билинъ ки, Аллаһ озюнден къоркъувынъызгъа даа ляйыкътыр.
  14. Оларнен дженклешинъ ки, Аллаһ сизинъ эллеринъизнен оларны джезеландырсын; оларны резиль этсин; сизни оларгъа гъалип япсын ве му'мин топлау мынынъ къальплерини ферахландарсын.
  15. Ве оларнынъ (му'минлернинъ) къальплеринден опыкени сильсин. Аллаһ истегенининъ тевбесини къабул этер. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.²
  16. Ёкъса, Аллаһ, сизден джихад этип, Аллаһ, Пейгъамбер ве му'минлерден баш-

1 Этрафтаки мемлекетлерден Мединеге келип, мусульман олгъандан сонъ, улькелерине къайткъан му'минлер о ульке халкы тарафындан эскенджеге алына, бу себептен, оларгъа нисбетен терен бир опыке беслей эдилер. Иште, бу аетте о му'минлернинъ вазиеatine ишарет этиле. Бунъа коре, о эскенджедилер тевбе этип, мусульман олсалар. Аллаһ Таала оларнынъ тевбесини де къабул этеджегини бильдирмекте. Чюнки, Аллаһ эр шейнинъ икметини пек яхшы билир.

2 Этрафтаки мемлекетлерден Мединеге келип, мусульман олгъандан сонъ, улькелерине къайткъан му'минлер о ульке халкы тарафындан эскенджеге алына, бу себептен, оларгъа нисбетен терен бир опыке беслей эдилер. Иште, бу аетте о му'минлернинъ вазиеatine ишарет этиле. Бунъа коре, о эскен-

- къасыны озьлерине сырдаш эдинмегенлерини ортагъа чыкъармадан быракъ-ыладжакъсыныгъыз сандынъызмы? Аллаһ якъкаларыныгъыздан хабсрдардыр.¹
17. Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар, озьлерининъ къяфирлигине шахсен озьлери шаатлыкъ этер экенлер, Аллаһнынъ Месджитлерини абданлаштырмакъ селяхитлери ёкътыр. Оларнынъ бутюн ишлери заядыр. Ве олар атеште эбедий къаладжакълар.
  18. Аллаһнынъ месджитлерини анджакъ Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман эткен, намазны дос-догъру къылагъан, зекятны берген ве Аллаһтан башкъасындан къоркъмагъан кимселер абданлаштырыр. Иште, догъру ёлгъа иришкенлерден олуварына умют этильгенлер булардыр.
  19. (Эй, мушриклер!) Сиз хаджыларгъа сув бермекни ве Месджид-и Харамны онъармакъны, Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллаһ ёлунда джихад эткенлернинъ иманынен бир тутасыныгъызмы? Албуки, олар Аллаһ къатында бир дегиллер. Аллаһ залымлар топлуыгъыны хидастке ириштирмес.²
  20. Иман этип де, иджрет эткенлер ве Аллаһ ёлунда малларынен, жанларынен джихад эткенлер, рутбе нокътаи назарындан, Аллаһ къатында даа усътюндирлер. Къуртулышкъа иришкенлер де, иште олардыр.
  21. Рабблери оларгъа, тарафындан бир рахмет ве хошнутыкънен, озьлери ичюн ичинде тюкенмез ниметлер булунгъан дженнетлер мужделер.
  22. Олар о ерде эбедий къаладжакълар. Шубесиз ки, Аллаһ къатында буюк мукъафат бардыр.
  23. Эй, иман эткенлер! Эгер куфюрни имандан усътюн корьселер, бабаларынъыз ве къардашларыныгъызны (биле) вели тутманъыз. Сизден ким оларны дост тутса, иште олар залымларнынъ озьлеридир.
  24. Де ки: Эгер бабаларынъыз, огъуларынъыз, къардашларыныгъыз, чифтлеринъиз, хысым-акърабанъыз къазангъан малларыныгъыз, кесаткъа огъравундан къаркъкъан тиджаретинъиз, хошлангъан мескенлеринъиз сизге Аллаһтан, Ресулындан ве Аллаһ ёлунда джихад этювден даа севимли исе, артыкъ Аллаһ эмрини кетиргенге къадар бекленъ. Аллаһ фасыкълар таплуыгъыны хидастке ириштирмес.³

джеджилер төвбе этип, мусульман олсалар, Аллаһ Таала оларнынъ төвбесини де къабул этедегини билъдирмекте. Чюнки, Аллаһ эр шейнинъ икметини пек яхшы билир.

- 1 Пейгъамберимизнинъ эмджеси Аббас б. Абдуумутталиб Бедир дженкинде эсир олгъан вакъытта мусульманлар, мушрик олгъаны ве акърабасынен багъыны кескени себинден, оны айыплагъан эдилер. Аз. Али исе, даа агъыр сёзлер сёйлеген эди. Аббас деди ки: «Бизим фена тарафларымызны сёйдей, эйи тарафларымызны гизлейсинъиз. Биз Месджид-и Харамны абданлаштырмакътамыз, Кябенинъ бекилигини япмакътамыз, хаджыларгъа сув дагъытамыз ве эсирлерни сербест быракъмакътамыз». Буннынъ узерине ашагъыдаки ает энди.
- 2 Бу аетке коре, диндарлыкъ бир такъым шекаий мерасимерден эвель, бир иман, тасдикъ ве Аллаһ ризасы ичюн гъайрет демектир. Бу шартлар керчеклашкенден сонърадыр ки, хаджыларгъа сув бермек, Месджид-и Харамны онъармакъ ве бакъымыны теминлемек киби хызметлер Аллаһ нездинде бир къыймет ифадэ этер.
- 3 Ресулуллах (с.а.) Меккени фетх эткенден сонъ, он эки бинъ адамлыкъ бир ордуен Таифтеки Хе-

25. Ант олсун ки, Аллаһ бир чокъ ерде (дженк мейданларында) ве Хунейн дженкинде сизге ярдым эткен эди. Хатырынъыздамы, чокълугъынъыз сизге озюньизни бегендирген, факъат сизни дагъылувдан къуртараманъ эди. Ер юзю, бутюн кенишлигине рагъмен, сизге тар кельген эди, сонъунда (дагъыларакъ) кери къайткъан эдинъиз.
26. Сонъра, Аллаһ Ресулынен му'минлер узерине секинетини (сукюнет ве узур дуйгъусы) эндириди, сиз корьмеген ордулар (мелеклер) эндириди де, къяфирлерге азап этти. Иште бу, о къяфирлернинъ джесасыдыр.
27. Сонъра, Аллаһ бунынъ артындан кене истегенининъ төвбесини къабул этер. Зира, Аллаһ багъышлайды, мерхаметлидир.
28. Эй, иман эткенлер! Мушриклер анджакъ бир писликтир. Онынъ ичюн бу йылардан сонъ, Месджад-и Харамгъа якълашмасынлар. Эгер ёкъсузлыкътан къоркъсанъыз, (билинь ки) Аллаһ истесе, сизни озь лютфинден зенгин этеджектир. Шубесиз, Аллаһ эйи билиджиدير, икмет саибидир.
29. Озьлерине Китап берильгенлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанманъан, Аллаһ ве Ресулыннынъ арам эткенлерини арам сайманъан ве хакъ динни озюне дин эдинмеген кимселернен, алчаларакъ эллеринен верги бергенге къадар дженкешинъ.
30. Еудийлер, Узейр Аллаһнынъ огълудыр, дедилер. Христианлар да, Месих (Иса) Аллаһнынъ огълу, дедилер. Бу оларнынъ агъызларында кевшеген сёзлеридир. (Сёзлерини) даа эвель къяфир олман кимселернинъ сёзлерине бензетмектелер. Аллаһ оларны къахр этсин! Насыл да (хакъдан батылгъа) дёндюрийлемектелер!
31. (Еудийлер) Аллаһны быракъып, бильмирлерини (хахамларыны); (христианлар) да рахиплерини ве Меръем огълу Месихни (Исаны) рабер эдиндилер. Албуки, оларгъа анджакъ тек иляхкъа къулыкъ этювлери эмир олунды. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О буларнынъ ортакъ къашкъан шейлеринден узакътыр.¹

вазин ве Сакиф къабилелерининъ усьпоне юрди. Ислам ордусыннынъ чокълугъыны корьген базы мусульманлар: «Бу оруд артыкъ енильмез», шеклинде къонушаракъ, озьлеринде буюк сандылар. Факъат Хунейн вадисинде озьлеринден чокъ даа бир мушрик ордусынен къаршылашкъанда, дагъыдылар. Чюнки, олар чокъ олганларына ишанманъан эдилер. Иште, ашагъыдаки аетте оларнынъ бу вазиетине ишарет этиле.

1 Еудийлернинъ Мукъаддес Китапларыны ташыгъан сандыкъ бир къач кере душманларынынъ элине кечкен, Мукъаддес Китап баскъындыкыкъкъа огърагъан ве шахсен Аз.Мусагъа берильген левхалар джоюлган. Еудий дин адамлары афызаларында къалган базы аетлери парча-парча язган эдилер. Бабиль эсаретинде яхшы бир язды олган яхиян Эзра сёзнен ве къысмен язылы ривастлери бир ерге толап, еудий мукъаддес китабыны мейдангъа чыкъарган эди. Бу хызметдреринден толайы, Эзра Израил огъулларынынъ сайгъысыны къазанган, бу сайгъы, вакъты иле, о къадар адден зияде бир ноқтагъа чыкъкъан ки, еудийлер, Эзраны Аллаһнанъ огълу сайган эдилер. Иште, юкбарыдаки аетте бунга ишарет этиле.

32. Аллаһның нурыны агъызларынен (уфлеп, сәндюрмек истейлер. Албуки, кяфирлер хошланмасалар да, Аллаһ нурыны тамамлаудан асла вазгечмез.¹
33. О (Аллаһ), мушриклер хошланмасалар да, (озь) динини бутюн динлерге усьтюн япмакъ ичюн, ресулыны хидает ве Хакъ Дин иле ёллайыджыдыр.
34. Эй, иман эткенлер! (Билинь ки), хахамлардан ве рахиплерден бир чокъу инсанларнынъ малларыны акъсыз ёлларнен ашарлар ве (инсанларны) Аллаһ ёлундан чевирирлер. Алтын ве кумюшни топлап да, оларны Аллаһ ёлунда арджламагъанлар ёкъмы, иште, оларгъа элем бериджи бир азапны мужделе!²
35. (Бу паралар) джеэннем атешинде кызыдырылып, буларнен оларнынъ манълайлары, янбашлары ве сыртлары якъыааджакъ куню (оларга денилир ки): «Иште бу, озюнгиз ичюн топлагъан серветингиздир. Артыкъ топлаяткъан шейлерингизиниъ (азабыны) татынь!»
36. Коклерни ве ерни яраткъан кунюнде Аллаһнынъ язысына коре, Аллаһ къатында айларнынъ сайысы он эки олуп, булардан дёрдю арам айлардыр. Иште бу, догъру эсаптыр. О айлар ичинде (Аллаһнынъ къойгъан ясагъыны эзерек) озюнгизге зулум этменъ ве мушриклер сизнен насыл бирлик олуп дженклешселер, сиз де оларгъа къаршы бирлик олуп дженкешиниъ ве биалинь ки, Аллаһ (феналыкътан) сакъынгъанларнен берабердир.³
37. (Арам айларны) кечиктирмек, садедже кяфираикте илери кетмектир. Чюнки, онынънен, кяфир олгъанлар саптырырлар. Аллаһнынъ арам япкъанынынъ сыйысыны бозмакъ ве Онынъ арам къылгъаныны элял къылмакъ ичюн (арам айны), бир йыл элял саярлар, бир йыл да арам саярлар. (Бойледже) оларнынъ

1 Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетте кечкен «Аллаһнынъ нуры» Куран-ы Керим я да Ислам динидир.

2 Еудий хахамларынен христиан рахиплери Мукъаддес Китапларындаки аетлерни дюнья менфааты (алгъан къабарлары) къаршылыгъында я дёнъиштире, я да укмини менфаатлары ёнелишинде ёрумлай эдилер. Хусусен, Аз.Мухаммеднинъ Пейгъамберлигинен багълы аетлерни бозуп дёнъиштирдилер. Иште, юкъарыдаки аетте оларнынъ бу чиркин ишлерине ишарет этильмекте. Айрыджа, алтын ве кумюшни я да меваджут параны, я да мааны быракътырып да, зекятны бермеген, хайыраи ве файдалы ишлерде къуланмагъанларнынъ ахиретте шиддетли азапнен джезаланаджакъларыны да хабер бермекте.

3 Аллаһ Таала коклерни ве ерни яраткъан вакъытта, Айнынъ ареттини ойле тертипледи ки, ай системасина коре, бир йылда он эки ай мейдангъа кельди ве бир йыл 355 кунъ олды. Бу айларнынъ адаары бойледир: Мухаррем, Сефер, Ребиуль-эвель, Ребиуль-ахир, Джемадиуль-эвель, Джемадиуль-ахир, Реджеп, Шабан, Рамазан, Шавваль, Зилькъаде, Зильхиджадже. Аетте ишарет этильген «арам айлар» – Зилькъаде, Зильхиджадже, Мухаррем ве Реджеп айларыдыр, ки бу суренинъ 5-нджи аетинден де ангъашылгъаны киби, бу айларда дженк ясакъаангъан.

Джахилие девринде бир-биринен чарпышмагъа ве талаанджылыкъкъа алышкъан арапларгъа ара бермеден, дёрт ай ишанчлы ве барышыкъ ичинде яшамакъ чокъ агъыр келе эди. Онынъ ичюн Аз.Ибрахим ве Исмаилден берли девам этип кельген бу тертипни джанлары истегени киби бозмагъа, меселя, Мухаррем айындаки урьметни Сефер айына кечирмеге, дигер арам айларны да отте-арткъа авуштырмагъа башладылар. Бу ал иджретнинъ 10-нджи йылына къадар девам этти. Веда хаджында Ресууллах (с.а.) айларнынъ о сене там ерени тапкъаныны ангълатты. Ашагъыдаки ает бу вазитнен багълы оларакъ назиль олгъан.

- фена ишлери озьлерине гузель косьтерилгендир Аллаһ кяфирлер топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.¹
38. Эй, иман эткенлер! Сизге не олды ки: «Аллаһ ёлунда дженкке чыкъынъ!», денильген вакъытта, ерге къакъылып къалмакътасынъыз? Дюнья аятыны ахиреттен усьюн этесинъизми? Факъат дюнья аятынынъ файдасы ахиретнинъ янында пек аз.
39. Эгер (кереккенде дженкке) чыкъмасанъыз, (Аллаһ) сизни пек элем бериджи бир азап иле джезаландырыр ве еринъизге сизден башкъа къавм кетирир; сиз (дженкке чыкъмамакънен) Онъа ич бир зарар бералмасынъыз. Аллаһ эр шейге къадирдир.
40. Эгер сиз онъа (Ресулуллахкъа) ярдым этмесенъиз (бу муим дегиль); онъа Аллаһ ярдым эткендир. Аслында, кяфирлер оны эки адамдан бири оларакъ, (Эбу Бекирнен бирликте Меккеден) чыкъаргъан эдилер; Аслында, олар магъарада эдилер; о аркъадашына: Кедрленме, чюнки, Аллаһ бизнен берабердир, дей эди. Бунунъ узерине Аллаһ онъа (сукюнет теминлеген) ишанчыны эндирди, оны сиз корьмеген бир ордуен дестекледи ве кяфир олгъанларнынъ сёзюни алчалты. Аллаһнынъ сёзю исе, затен юджедир. Чюнки, Аллаһ усьюнүндир, икмет сабидир.²
41. (Эй, му'минлер!) Истер енгиль, истер агъыр оларакъ, дженкке чыкъынъ, малларынынъизнен ве джанларынынъизнен Аллаһ ёлунда джихад этинъ. Эгер бильсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.³
42. Эгер якъын бир дюнья малы ве къолай бир ёлдулыкъ олса эди, (о мунафыкълар) мытлакъа санъа уйып, пешинъден келир эдилер. Факъат мешакъатлы ёл

1 Ресулуллах (с.а.) иджеретнинъ 9-нджи йылында Византия императорлыгъынынъ мусульманларны ёкъ этмек ичюн 40.000 кишилик бир орду азырлап, дженккешмек ичюн сеферге чыкъаргъанындан хабардар олды ве Византия императорлыгъына къаршы дженк илян этти. Факъат мунафыкълар Ресулуллахнынъ алейхинде тешвикъат яптылар, Византиягъа къаршы дженк илян этювининъ бир фаджи оладжагъыны халкъ арасында яйдылар. Янъы мусульман олган базы кимселер бу тешвикъаткъа инанды ве дженкке къатылмакъ истемедилер. Факъат Ресулуллах ве асхабнынъ гъайретинен 30.000 кишилик мусульман ордусы азырланды ве Тебукке къадар барылды. Душман ордусы мусульманларнынъ кельгенини эшиткенинен, къачып кетти. Иште, бундан сонъки аетлер бу сефердеки мусульманларнынъ ве мунафыкъларнынъ аркет ве давранышлары акъында назиль олгъандыр.

2 Иджрет эснасында мушриклер тарафындан исарнен такъип этильген Аз.Пейгъамбер (с.а.) ве Аз.Эбу Бекир (р.а.) бир вакъыт Севр магъарасына сыгъынган эдилер. Мушриклернинъ якък селсерини дуй эдилер. Аз.Эбу Бекир (р.а.) къоркъкъан эди. Риваетке коре, мушриклер магъаранынъ киришиндеки орюмчек агъыны ве гогерджин ювасыны корьгенинен, ичериде кимсе ёкътыр, дие быракъып кеттилер.

3 Ает-и керимеде ифадэ этильген енгиллик ве агъырлыкъ – шартлар не олса-олсун, дженк къолай олса да, агъыр олса да, суварий олсанъыз да, яян олсанъыз да; зайыф олсанъыз да, къувветли олсанъыз да; зенгин олсанъыз да, факъыр олсанъыз да; къарт олсанъыз да, яш олсанъыз да, дженкке чыкъынъ демектир. Анджакъ даа сонъундан энген 91-нджи аетнен зайыфлар, хастаалар ве дженкте арджалмагъа бир шей тапалмайджакъ къадар факъырлар бу укюмден истисна этильгенлер.

Ресулуллах Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узюр беян эттилер, дженкке чыкъмакъ истемедилер. Ресулуллах да гоньюльсиз дженкке чыкъкъанлардан затен хайыр кельмейджегини бильгени ичюн, оларгъа изин берди. Бунунъ узерине ашагъыдаки аетлер назиль олды.

- оларгъа узакъ кельди. Герчи олар: «Кучюмиз етсе эди, мытлакъа сизнен берабер чыкъар эдик», дие озьлерини эляк этеджек киби, Аллаһкъа смин этеджеклер. Албуки, Аллаһ оларнынъ мытлакъа яланджы олгъанларыны бильмекте.
43. Аллаһ сени афу этти. Факъат догъру сөйлегенлер сангъа яхшыджа белли олуп, сен яланджыларны бильгенинге къадар оларгъа ничюн изин бердинъ?
44. Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман эткенлер малларынен, джанларынен дженкешювден (артта къалмакъ ичюн) сенден изин истемезлер. Аллаһ такъва саиплерини пек яхшы билир.
45. Анджакъ, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъан, къальплери шубеге тюшип, шубелери ичинде боджалагъанлар сенден изин истерлер.
46. Эгер олар (дженкке) чыкъмакъ истесе эдилер, эльбетте буннынъ ичюн бир азырлыкъ япар эдилер. Факъат Аллаһ оларнынъ давранышларыны чиркин коръди ве оларны кериде къойды; оларгъа: «Отургъанларнен (къадын ве балаларнен) берабер отурынъ!», денильди.
47. Эгер арангъызда (олар да дженкке) чыкъса эдилер, сизге бозгунджылыкътан башкъа бир шей олмас эди ве мытлакъа фитне чыкъармакъ истесерек, арангъызда чапышыр эдилер. Арангъызда оларгъа яхшыджа къулакъ асаджакълар да бар. Аллаһ залымларны гъает яхшы билир.
48. Ант олсун, олар эвельден де фитне чыкъармакъ истеген ве сангъа нидже ишлер чыкъаргъан эдилер. Ниает, хакъ кельди ве олар, истемегенлери алда, Аллаһнынъ эми ерини тапты.¹
49. Олардан ойлеси де бар ки: «Мангъа изин бер, мени фитнеге тюшюрме», дер. Билсингъиз ки, олар затен фитнеге тюшкенлердир. Дженнем къафирлерни мытлакъа сарып аладжакъ.²
50. Эгер сангъа бир эйилик иришсе, бу оларны кедерлендирир. Ве эгер башынгъа бир мусибет кельсе: «Яхшы ки, биз даа эвель тебдиримизни алгъанмыз», дерлер ве кибиленерек, дөнью кетерлер.
51. Де ки: Аллаһнынъ биз ичюн язгъанындан башкъасы бизге асла иришmez. О, бизим мевлямыздыр. Онынъ ичюн му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянып ишансынлар.
52. Де ки: Сиз, биз ичюн анджакъ эки яхшылыкътан бирини беклемектесингъиз. Биз де Аллаһнынъ я озь къатындан, я да бизим элимизнен сизге бир азап

1 Мунафыкълар эсасен янгы мусульман олгъанларни Ислямдан сувутмакъ, агъыр вакытларда мевнетлерини бозмакъ ичюн ич бир фырсатны къачырмай эдилер.

Ресууллах (с.а.) аягта олгъан муддетте оларнынъ бу гъайретлери нетиджесиз къалгъан; Аллаһнынъ ярымды Пейгъамбер ве асханнынъ илери кельгенлерининъ гъайретлери къаршысында мунафыкълар Ислямнынъ инкишафы ве яйлудувыны токътатув эмеллеринде мувафакъиет къазаналмагъан эдилер.

2 Мунафыкълардан базылары къадынларгъа зияде мейлли олгъанларыны, бу дженкке къатылсалар, урум къызларыны коргендже, нефислерине аким оламайджакъларыны, буннынъ да олар ичюн бир фитне оладжагъыны огте суререк, озьлерининъ сеферден къалдырылуварыны истеген эдилер.

- берювини беклемектемиз. Айды, бекленъ; шубесиз, биз де сизнен берабер беклемектемиз.
53. Де ки: Истер гонъюлли беринъ, истер гонъюльсиз, сизден (садакъа) асла къабул олунайджакъ. Чюнки, сиз ёлдан чыкъкъан бир топулыкъ олдынъыз.
54. Оларнынъ арджамаларынынъ къабул этилювине мани олгъан, оларнынъ Аллаһ ве Ресулыны инкяр этиювлери, намазгъа анджакъ эринерек келювлери ве истемесерек арджавларынъдан башкъа бир шей дегильдир.
55. (Эй, Муһаммед!) Оларнынъ маллары ве балалары сенде кунъджилик догъур-масын. Чюнки, Аллаһ буларнен анджакъ, дюнья аятында азапларыны зияделештирмекни ве оларнынъ къафир оларакъ жанлары чыкъувыны истемекте.
56. (О мунафыкълар) мытлакъа сизден олгъанларына даир Аллаһкъа емин этерлер. Албуки, олар сизден дегиллер, факъат олар (къылычларынынъыздан) къоркъкъан бир топлумдыр.
57. Эгер сыгънаджакъ бир ер яхут (барына биледжек) магъаралар, я да (сокъула биледжек) бир делик тапсалар эди, чопышаракъ, о тарафкъа ёнелип кетер эдилер.¹
58. Олардан садакъаларнынъ (такъсиматы) хусусында сени айыплагъанлар да бардыр. Садакъалардан оларгъа да (бир пай) берильсе, разы олулар, шает оларгъа садакъалардан берильмесе, аман къызышырлар.
59. Эгер олар Аллаһ ве Ресулынынъ озьлерине бергенине разы олуп: «Аллаһ бизге етер, якъында бизге Аллаһ да лютфинден береджек, Ресулы да. Биз ялынъыз Аллаһкъа рагъбет этиджилирмиз», деселер эди (даа яхшы олу эди).
60. Садакъалар (зекятлар) Аллаһтан бир фарз оларакъ, анджакъ факъырларгъа, ёкъсуларгъа, (зекят толагъан) мемуларгъа, гонъюллери (Исямгъа) исиндириледжек олгъанларгъа, (урриетлерини сатын аалмагъа чалышкъан) хызметкярларгъа, борджуларгъа, Аллаһ ёлунда чалышып, джихад эткенлерге, ёлджугъа аиттир. Аллаһ пек яхшы билиджилир, икмет саибидир.
61. (Кене о мунафыкълардан:) О (Пейгъамбер, эр сёйленгени динълеген) бир къулакътыр, диерек, Пейгъамберни ынджиткъанлар да бардыр. Де ки: О, сиз ичюн бир хайыр къулагъыдыр. Чюнки, о Аллаһкъа инаныр, му'минлерге ишаныр ве о, сизден иман эткенлер ичюн де бир рахметтир. Аллаһнынъ Ресулына эзиет эткенлер ичюн мытлакъа элем бериджи бир азап бардыр.
62. Разылыгъынъызны алмакъ ичюн сизге (келип) Аллаһкъа ант ичерлер. Эгер му'мин иселер, Аллаһ ве Ресулыны разы этиювлери даа дагърудыр.
63. (Аля) бильмедилерми ки, ким Аллаһ ве Ресулына къаршы чыкъса, эльбетте онынъ ичюн ичинде эбедий къаладжагъы джеэннем атеши бардыр. Иште, бу – буюк резилликтир.

1 Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) бир гъаниметни болюштиргенде, Темиим огууларындан Зу'ль Хувайсыра адаы бириси: «Я, Ресуллах! Адалетни козет», деди. Буннынъ узерине Ресулуллах: «Ойлеми! Мен де адалетни козетмесем, артыкъ ким адалет япар?», дие джевап берди. Иште, ашагъыдаки ает буннынънен багълы оларакъ эндирильди.

64. Мунафыкълар къальплеринде олгъаныны озьлерине хабер береджек бир суренинъ му'минлерге эндирелювинден чекинилрер. Де ки: Сиз алай этинъ! Аллаһ о чекинген шейинъизни ортагъа чыкъараджакъ.
65. Эгер оларгъа, (ничюн алай эткенлерини) сорасанъ, эльбетте, биз садедже лафкъа далгъан, шакъалаша эдик, дерлер. Де ки: Аллаһнынъ, Онынъ аслелерининъ ве Онынъ Пейгъамберининъ усьтюнден куьмектесинъизми?¹
66. (Бошуна) узюр тилемень; чюнки, сиз иман эткенден сонъ, текрар къфир олдынъыз. Сизден (тёвбе эткен) бир топны багъышласакъ биле, бир топуна да, сучлы олгъанларындан толайы, азап береджекмиз.
67. Мунафыкъ эркеклер ве мунафыкъ къадынлар (сизден дегиль), бир-бирилериндендир. Олар феналыкъны эмир этер, эйиликтен узакълаштырыр ве ха-сислик этерлер. Олар Аллаһны унуттылар. Аллаһ да оларны унутты! Чюнки, мунафыкълар фасыкъларнынъ озюдилрер.²
68. Аллаһ эркек мунафыкъларгъа да, къадын мунафыкъларгъа да, къфирлерге де ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атешини ваде этти. О, оларгъа етер. Аллаһ оларгъа янет эткендир! Олар ичюн девамлы бир азап бар.
69. (Эй, мунафыкълар! Сиз де) сизден эвелькилер киби (яптынъыз). Олар къу-веттен сизден даа усьтюн, мал ве эвлятлары даа чокъ эди. Олар (дюнья ма-лындан) пайларына тюшкенинден файдаландылар. Иште, сизден эвелькилер пайларына насыл тюшкенинден файдалангъан олсаар, сиз де пайынъызгъа тюшкенинден файдаландынъыз ве (батылгъа) далгъанлар киби, сиз де дал-дынъыз. Иште, оларнынъ амеллери дюньяда да, ахиретте де бошуна кеткен-дир ве олар зиянгъа огърагъанларнынъ озюдилрер.
70. Оларгъа озьлеринден эвелькилернинъ, Нуһ, Аад ве Семууд къавмларынынъ, Ибрахим къавмынынъ, Медьен халкъынынъ ве алт-усьт олгъан шеэрлернинъ ха-бери келмедими? Пейгъамбери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетирген эди. Демек ки, Аллаһ оларгъа зулум этмейджек эди, факъат олар озь-озьле-рине зулум этмекте эдилер.³

1 Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) Тебук сеферине кеткенде мунафыкълардан бир топу Ресулуллаһ акъкъында: «Шу адамнынъ алына бакъынъ, Шам сарайларыны фетх этмек истей. О нереди, Шам сарайларыны фетх этмек нереди!», дьерек оны акъсымладылар ве акъкъында эмиш-демиш даркъ-аттылар. Вазнет Ресулуллахкъа вахий иле бильдирильди. Мунафыкълар чагъырылып, олардан не ичюн бойе япкъанлары соралгъанда, инкъар эттилер ве «Ёдджуыкъ заметини унуттырмакъ ичюн шакъалаша эдик», шеклинде ялан сёйледилер. Иште, юкъарыдаки ает бу мунафыкълар акъкъында назиль олгъан.

2 Аллаһнынъ мунафыкъларны унутувит – ярдымыны, хидатини ве рахметини кесюви, мунафыкълы-кълары себебинден, оларны унутулагъан ве терк этильген бир вазиятте быракъувудыр. Бунгъа коре, Аллаһнынъ мунафыкъларны унутуви миджазий манададыр. Зира, Аллаһ унутмакътан узакътыр.

3 Аетте зикр этильген къавмларгъа пейгъамберлер муджизелернен кельдилер. Факъат бу къавмлар пейгъамберлерини яланджылар дедилер. Аллаһ Таала да эр бирини бир феякетнен эляк этти: Нуһ Пейгъамбер озь къавмына ёланылды. Къавмы оны инкъар эткенинен, мешур Нуһ туфанында богъулып эляк олдылар. Аад къавмына нууд Пейгъамбер ёланылды. Олар шиддетли рузъяр иле эляк олды; Семууд къавмына Саалих Пейгъамбер ёланылды. Олар да зельзede иле эляк олдалар. Аз.Ибрахимнинъ къавмы исе, синекнен эляк олды; Медьен халкъына Шуайб Пейгъамбер ёла-

71. Му'мин эркеклернен му'мин каданлар да бир-бирилерининъ велилеридир. Олар яхшылыкны эмир этер, феналыкътан мен этерлер, намазны дос-догъру кылар, зекятны берирлер, Аллаһ ве Ресулына итаат этерлер. Иште, оларгъа Аллаһ рахмет этеджек. Шубесиз, Аллаһ азиздир, икмет саибидир.¹
72. Аллаһ му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астындан ирмакълар акъкъан дженнетлер ве Адн дженнетлеринде гузель мескенлер ваде этти. Аллаһнынъ ризасы исе, эписинден буюктир. Иште, буюк къуртулыш да будыр.²
73. Эй, Пейгъамбер! Къафирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа къаршы серт давран. Оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена бир барыладжакъ ердир!³
74. (Эй, Муһаммед! О сёзлерни) сёйлемегенлерине даир Аллаһкъа емин этмектелер. Албуки, о куфюр сёзни, эльбетте сёйледилер ве мусульман олгъандан сонъ, къафир олдылар. Беджералмайджакъ бир шейлерге (Пейгъамберге суикъаст япмагъа) де арекет этилер. Ве ялынъыз Аллаһ ве Ресулы озь лютфлеринден оларны зенгинаштиргени ичюн, очь алмагъа къозгъалдылар. Эгер төвбе этселер, олар ичюн даа хайырлы олур. Юзь чевирселер, Аллаһ аларны дюньяда да, ахиретте де, элем бериджи бир азапкъа огъратаджакъ. Ер юзюнде оларнынъ не досту, не де ярдымджысы бардыр.⁴
75. Олардан кими де, эгер Аллаһ лютф ве кереминден бизге берсе, мытлакъа

нылгъан эди, олар атешнен эляк олдылар. Шеэрлери аат-усьт оларакъ, эляк олгъан къавм исе, Луут Пейгъамбернинъ къавмыдыр.

- 1 Ичтимай шуур, шахысларнынъ диний ве ахлякъий къусурлары ве феналыкъларына нисбетен де дикъкъатлы олмагъа меџбурдыр. Юкърыдаки аетте, къадын олсун, эркек олсун, му'минлернинъ бир-бирилерине эйиликни эмир этип, феналыкътан мен этювлери, араларындаки достлук багъы ве къардашлыкнынъ зарурий бир нетиджеси олгъанына ишарет этиле. Бу вазифе ве месулиет джынсиет фаркъы назарда тутулмадан, Ислам топулугъыннынъ бутюн азаларына юкленгендир.
- 2 Аллаһ Таала иман этип, гузель амеллер ишлегенлерге юкъарыдаки аетте ве даа бир чокъ башкъа аетлерде чешит дженнет ниметлери ваде эткен. Факъат бу ает Аллаһ ризасынынъ бутюн мукъафатлардан даа усьтюн олгъаныны бильдирмекте ве бойладже, диний ве ахлякъий вазифелернинъ энъ юкскъ гъаси – «Аллаһ ризасы» олгъаныны ортагъа къоймакта. Чонки, дигер дженнет ниметлери даа зияде бедений ве иссий талапларымыз олгъаны алда, Аллаһ ризасы рухумизыннынъ талабы ве истегидир.
- 3 Ресулуллах (с.а.) Тебукте душманны беклегенде, онъа вахийлер келе ве о дженктен артта къалгъанларны девамлы айыплай эди. Джеляс б. Сувейд адлы бир мунафыкъ деди ки: «Эгер Муһаммеднинъ къардашларымыз ичюн сёйлегенлери догъру исе, эшеклерден алчакъ олайыкъ!» Бу сёзни эшиткен Амир б. Къайс дер'ал джевап берди: «Муһаммед муакъкъакъ догъру сёйлей. Сиз исе, эшеклерден алчакъсынъыз!». Ресулуллах Мединеге къайткъанынен, Амир вазиетни Пейгъамберге анылатты... Джеляс: «Манъа ифтира эте», диерек, сёйлестенерини инкяр этти. Ресулуллах эр экисининъ де минбернинъ огюнде емин этювлерини эмир этти. Эр экиси де озьлерининъ догъру олгъанаарына емин этилер. Анджакъ, Амир еминден сонъ, элерини котеререк: «Я Рабб, догъру сёйлегени тасдикъ эткен, яланджыны тасдикъ этмеген бир аетни Пейгъамбериние ёлла», дие дуа этти; Ресулуллахнен дигер му'минлер де: «Амин», дедилер. Аман ашагъыдаки ает назиль олды. Джеляс къабаатыны итираф этти ве төвбеге кельди.
- 4 Мединелилернинъ бир къысмы факъыр эди. Ресулуллах кельгенден сонъ зенгинаштилер. Даа сонъра мунафыкълар нанкорлык этип, Пейгъамберге феналыкъ этмеге къозгъалдылар.

- садакъя береджекмиз ве, эльбетте, биз салихлерден олаждакъямыз! дие Аллаһкъя ант этти.
76. Факъат Аллаһ лютфинден оларгъя (зенгинлик) бергенинен, онда хасислик этип, (Аллаһнынъ эмринден) юзь чевиререк, сёзлеринден къяйттылар.
77. Ниает, Аллаһкъя берген сёзлеринден къяйткъянларындан ве ялан сёйлегенлеринден толайы, Аллаһ озюнен къяршылашаджакъ кунълерине къядар оларнынъ къяльбине нифакъ (эки юзлюлик) сокъты.
78. (Мунафыкъялар), Аллаһ, оларнынъ сырыны да, фысылтыларыны да бильгенини ве гъайбларны (гизли шейлерни) пек яхшы билиджи олгъаныны ая ангъламадылармы?
79. Садакъялар хусусында, му'минлерден гонгъяули бергенлери ве кучълерининъ эткенинден башкъасыны тапалмагъанларны чекиштирип, оларнен алай эткенлер бар я, Аллаһ, иште, оларны масхарагъя чевиргендир. Ве олар ичюн элем бериджи азап бардыр.¹
80. (Эй, Мухаммед!) Олар ичюн, истер афу тиле, истер тилеме; олар ичюн етмиш кере афу тилесенъ де, Аллаһ оларны асла афу этмейджек. Бу оларнынъ Аллаһ ве Ресулыны инкяр этювлери себебиндендир. Аллаһ фасыкъялар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.
81. Аллаһнынъ Ресулына мухалефет этмек ичюн артта къялгъанлар (сеферге чыкъямайып) отурувларынен севиндилер; малларынен, жанларынен Аллаһ ёлунда джихад этмекни чиркин корьдилер; «Бу сыджакъята сеферге чыкъяманъ», дедилер. Де ки: «Джеэннем атеши даа сыджакъятыр!» Кешке анъласалар эди!
82. Арткъъ къязанаяткъянларынынъ джезасы оларакъ аз кульсинлер, чокъ агъласынлар!²
83. Эгер Аллаһ сени олардан бир топунынъ янына къяйтарыр да (Тибук сеферинден Мединеге къяйтыр да, башкъа бир дженкке сеннен берабер) чыкъямакъ ичюн сенден изин истеселер, де ки: Меннен берабер асла чыкъямайджакъсынъыз ве душмангъя къяршы меннен берабер асла дженклешмейджексинъиз! Чюнки, сиз биринджи кере (Тибук сеферинде) еринизде къялмагъя разы олдунъыз. Шимди де артта къялгъанларнен (къядын ве балаларнен) берабер отурынъ!
84. Олардан олген ич бирине асла намаз къялма; онынъ къябри башында да турма! Чюнки, олар Аллаһ ве Ресулыны инкяр эттилер ве фасыкъ оларакъ олдылар.
85. Оларнынъ маллары ве балалары сенде кунъджилик догъурмасын. Чюнки, Ал-

1 Муныфыкъяларнынъ буюги Абдуллах б. Убейй олюм хасталыгъына якъалангъан вакътында огълу Абдуллах, Ресудуллах (с.а.)къя келерек, бабасы ичюн истигъфар этювини истеди. Абдуллах халис бир мусульман олгъаны ичюн Ресудуллах онынъ хатирини къярмады ве бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллаһкъя дуа этти. Буннынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды.

2 Ишлеген гунахларынынъ ахиреттеки джезасы шиддетлидир. Онынъ ичюн оларнынъ кулювлери дегиль, агълаамалары керекир.

- лаһ буларнен анджакъ дюньяда оларнынъ азапларыны чокълаштырмакъны ве оларнынъ къяфир оларакъ джанлары къыйыналыкънен чыкъыууны истей.
86. «Аллаһкъа инанынъ, Ресулынен берабер джихад этинъ», дие бир суре эндирилген вакъытта, олардан сервет саиби олгъанлар, сенден изин истедилер ве: Бизни быракъ, (эвсеринде) отургъанларнен берабер олайыкъ, дедилер.
87. Артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы олдылар, оларнынъ къалпылерине мууръ урулды. Бу себептен олар анъламазлар.¹
88. Факъат Пейгъамбер ве онынънен берабер инангъанлар малларынен, джанларынен джихад эттилер. Иште, бутюн хайырлар оларнынъдыр ве олар къуртулышкъа иришкенлерининъ озълеридир.²
89. Аллаһ оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ ве земинден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъандыр. Иште, буюк къазанч будыр.
90. Бедевийлерден, (узюрлери олгъаныны) идда эткенлер, озълерине изин берильсин, дие кельдилер. Аллаһ ве Ресулына ялан сыйлегенлер де отурып къалдылар. Олардан къяфир олгъанларгъа элем бериджи бир азап иришеджек тир.
91. Аллаһ ве Ресулы ичюн (инсанларгъа) огют берген такъдирлеринде, зайыфларгъа, хасталаргъа ве (дженкте) арджлайджакъ бир шей тапалмагъанларгъа гунах ёкътыр. Зира, яхшылыкъ эткенлерининъ алейхине бир ёл (месулиет) ёкътыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджи ве чокъ мерхаметлидир.³
92. Озълерине минмеге бир шей теминлемень ичюн санъа кельгенлеринде: Сизни миндиреджек бир шей тапалмайым, дегендже, арджлайджакъ бир шей тапалмагъанларындан толайы, кедерден козьлери яш тёкерек дёнген кимсерге де (месулиетлик ёкъ).⁴
93. Месулиетлик, анджакъ зенгин олгъанлары алда, сенден изин истегенлергедир. Чюнки, олар артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы ол-

1 Яни мунафыкълыкълары себебинен, басиретлери багъланган ве бу себептен, гъазийлернен бирликте олмакъ ерине, къадынлар, балалар ве аджизлернен бирликте эвсеринде къалгъан бу инсанлар хакънынъ керчеклесюви ве феналыкънынъ ортадан къалдырылуви огъруна дженкешмекнинъ манетини анъламазлар.

2 Аетте кечкен «бутюн хайырлар» – хакънынъ зафери, акимиети ве бу огъурда дженкешкенлернинъ эльде эткен дюнвявий ве ухревий ниметлеридир.

3 Хаста, зайыф ве факъырлар мемлекетлеринде къалгъанларында фитнеге ер бермез, ялан хаберлер даркъатмаз, дженкке къатылгъан муджахидлернинъ аилелерине ярымджы олур ве гузель амель ишлеселер, дженкке къатылмагъанларындан отърю, оларгъа бир гунах ёкъ. Анджакъ буларнынъ дженкке къатыууларынынъ ясакъ олгъанына даир ич бир эмир де ёкъ. Бу сынфлардан бири артта хызметлерде чалышмакъ узре ве орагъта юк олмамакъ шартынен, дженкке къатыла билелер.

4 Асхаб-ы кирамдан чокъ факъыр олгъан бир топ Тебук сеферине къатылмакъ истеген, факъат ашайджакъ, киеджек ве минеджек шей тапалмагъан эдилер. Буларны темин этюви ичюн Пейгъамбер (с.а.) ге мураджаат эттилер. О даа оларны миндирип ёллайджакъ бир шей тапалмагъаныны билъдиргеннен, кедерлеринден агъаяракъ, кери къайттылар. Иште, юкъарыдаки аетте буларгъа ишарет этиле.

- дылар. Аллаһ да оларнынъ къальплерини муурьледи, артыкъ олар (ненинъ догъру олгъыны) бильмезлер.
94. (Сеферден) оларгъа къайткъан вакътынъызда сизге узюр беян этеджеклер. Де ки: (Бошуна) узюр тилемень! Сизге асла инанмаймыз; чюнки, Аллаһ хаберлеринъизни бизге бильдиргендир. (Бундан сонъки) амелинъизни Аллаһ да кореджек, Ресулы да. Сонъра корюльгенини ве корюльмегенини бильгенге дѣндюриледжексинъиз де, япаяткъанларынызыны сизге хабер береджек.
95. Оларнынъ янына дѣнген вакътынъызда сизге озьлеринден (оларны джезаландырувдан) вазгечювинъиз ичюн Аллаһ адына ант ичеджеклер. Артыкъ олардан юз чевиринъ. Чюнки, олар пислердир. Къазанаяткъанларына (фена ишлерине) къаршылыкъ джеза оларакъ бараджакъ ерлери джезэннемдир.¹
96. Олардан разы олурсынъыз, дие сизге емин этеджеклер. Факъат сиз олардан разы олсанъыз биле, Аллаһ фасыкълар топлулгъындан асла разы олмаз.
97. Бедевийлер, къафирлик ве мунафыкълыкъ итибарынен, эм даа бетер, эм де Аллаһнынъ Ресулына эндирген къанунларыны танымамагъа даа уйгъундыр. Аллаһ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
98. Бедевийлерден ойлеси бар ки, (Аллаһ ёлунда) арджлайджагъыны бедава саяр ве сизинъ башынъызгъа белялар келювини беклер. (Беклегенлери) о фена беля озь башларына кельгендир. Аллаһ пек яхшы эшитиджи, чокъ яхшы билиджидир.
99. Бедевийлерден ойлеси де бар ки, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр, (хайыр ичюн) арджлайджагъыны Аллаһ къатында якъынлыккъа ве Пейгъамбернинъ дуаларыны алмагъа весиле япар. Билесинъиз ки, о (арджлагъан маллары, Аллаһ къатында) олар ичюн бир якъынлыкътыр. Аллаһ оларны рахметине (дженнетине) къояджакъ. Шубесиз, Аллаһ багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.
100. (Ислям динине кирмек хусусында) огте кечкен ильк мухаджирлер ве энсар иле оларгъа гузелликнен табий олгъанлар бар я, иште, Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Аллаһтан разы олгъандырлар. Аллаһ оларгъа, ичинде эбедий къаладжакълары, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъан. Иште, бу буюк къуртулыштыр.
101. Этрафынъыздаки бедевий араплардан ве Медине халкъындан бир такъым мунафыкълар бар ки, мунафыкълыкъта меарет къазангъандырлар. Сен оларны бильмесинъ, биз билдирмиз оларны. Оларгъа эки кере азап этеджекмиз, сонърадан олар буюк бир азапкъа итскленеджеклер.²

1 Бу аетте зенгин олгъаны алда, яаынъыз къоркъуларындан ве динге нисбетен садакъатсызлыкъларындан толайы, дженкке къатылмагъан, сонъра да Аллаһ адына емин этерек, эсассыз узюрлерни илери сюрген мунафыкъларнынъ «мурдар» – «пис» олгъанлары ифаде этильген. Чюнки, мунафыкъ самиметсиздир; не муъмин киби иманыны ачыкъ ортагъа къоя билир, не де къафир киби куфрини илян этер. О шахсетсиз ве фикирсиздир. Озь меъфатлары ичюн чешит ренкке кирерлер. Иште, Къуръаннынъ «мурдар» дегени бу джиренч табият ве фена ахлякытыр.

2 Бир такъым мунафыкълар эки юзюликте о дередже меарет къазангъан эдилер ки, кескин зея ве

102. Дигерлери исе, гунахларыны итираф эттилер, яхшы бир амельни дигер фена бир амельнен къарыштырдылар. (Төвбе этселер) умют этилир ки, Аллаһ оларнынъ төвбесини къбул этер. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджи ве пек мерхаметлидир.¹
103. Оларнынъ малларындан садакъа ала; бунынънен оларны (гунахлардан) темизлерсинъ, оларны арындырып юджельтирсинъ. Ве олар ичюн дуа эт. Чюнки, сенинъ дуанъ олар ичюн сукюнеттир (оларны ятыштырыр). Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.
104. Аллаһнынъ, къуларынынъ төвбесини кабул этеджегини, садакъаларны керичевирмейджегини ве Аллаһнынъ төвбени чокъ къбул этиджи ве пек мерхаметли олганыны ала бильмезлерми?
105. Де ки: (Япаджагъынъызны) япынъ! Амелинъизни Аллаһ да, Ресулы да, му'минлер де кореджек. Сонъра корюльгенни ве корюльмегенни билген Аллаһкъа дедюриседжексинъиз де, о сизге япаяткъанларынынъизни хабер береджек.
106. (Сеферге къатылмагъанлардан) дигер бир топу да Аллаһнынъ эмирине быракъылгъандырлар. О, буларгъа я азап этер, я да төвбелерини къбул этер. Аллаһ чокъ билиджидир, икмет сабидир.²
107. (Мунафыкълар арасында) бир де (му'минлерге) зарар бермек, (хакъны) инкъар этмек, му'минлернинъ арасына айрылыкъ сокъмакъ ве даа эвель Аллаһ ве Ресулына къаршы дженклескен адамны беклемек ичюн бир Месджит къургъанлар ве: (Бунынънен) яхшылыкътан башкъа бир шей истемедик, дие мытлакъа

ферасетине рагъмен, Пейгъамбер (с.а.) оларнынъ мунафыкъ олгъанларыны сезалмай эди. Анджакъ, Аллаһтан бир вахий кельсе, о вакъыт вазиетлерини анълай эди. Чюнки, мунафыкълар озьлерине келе биледжек энъ уфакъ тенъкит нокъталарыны биле ве онъа коре даврана эдилер.

- 1 Тебук сеферинден артта къалгъан бир топ, хаталарыны анълап, пешман олгъанларындан сонъ, озьлерини джамининъ диреклерине багъладылар ве Аллаһ Ресулы чезмегендже озьлерини чезмейджеклерине емин эттилер. Ресулуллах (с.а.) (сеферден къайткъандан сонъ, оларнынъ вазитини анълаганынен, буюрды ки: Акъларында эмир алынгангъа къадар мен де оларны чезмейджегиме емин этерим. Сонъра бу ает энгениен оларны чезди.
- 2 Аллаһ Таала дженктен артта къалгъанларны учь топкъа айырды:

1. Мунафыкълыкъны озьлерине табиат эткенлер.

2. Гунахларыны итирф эткенден сонъ, төвбе этип, кедерлерини анълаткъан ве бу огъурда малларыны феда эткенлер.

3. Не итираф, не де төвбе эткенлердир ки, булар акъкъында 118-нджи ает назиль олган.

Мединеде Ислямдан эвель Эбу Амир исимли бириси христиан папазы олган ве Ресулуллахнынъ Пейгъамберлигине асед этерек, Ухуд ве Хунейн де онъа къаршы дженклескен эди. Бу адам мушриклернинъ магълубети узерине умют кесип, Шамгъа къачты. О ерден мунафыкъларгъа: «Элинъизден кельгени къадар силаяланынъ, азырланынъ ве мен ичюн бир мабет япынъ. Мен Рум Къайсерине кетем, о ерден буюк бир ордунен келип, Мухаммед ве аркъадашларыны сюрип чыкъараджам», дие хабер ёлады. Мунафыкълар да Куба Месджидининъ джмаатыны больмек, му'минлер арасына нифакъ сокъмакъ ве ады анъылган папазгъа бир мабет азырламакъ макъсадынен, бир Месджит яптылар. Ресулуллах Тебук сеферинден къайткъанынен, япкъан Месджитлеринде намаз къылувы ичюн, оны давет эттилер. Ресулуллах даветни къбул этип, кетмеге азырланганда, ашагъыдаки ает энди.

- емин этеджек олгъанлар да бар. Албуки, Аллаһ оларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.
108. Онынъ ичинде асла намаз кылама! Илк куньден такъва узерине къурылгъан Месджит (Куба Месджиди) ичинде намаз кылувынъ, эльбетте даа догърудыр. Онда темизленмекни севген адамлар бар. Аллаһ да чокъ темизленгенлерни север.
109. Бинасыны Аллаһ къоркъусы ве ризасы ичюн къургъан кимсе даа хайырлымы, ёкъса, бинасыны йыкыладжакъ бир ярнынъ кенарына къурып, онынънен берабер озю де чёкюп, джээннем атешине кеткен кимсеми? Аллаһ залымлар топлуыгъыны догъру ёлгъа къоймаз.
110. Япкъан биналары, (олюп де) къальплери парчалангъангъа къадар, юреклерине девамлы оларакъ бир шубе (себеби) оладжакъ. Аллаһ чокъ эйи билиджидир, икмет сабидир.
111. Аллаһ му'минлерден малларыны ве джанларыны, озьлерине (бериледжек) дженнет къаршылыгъында сатын алгъандыр. Чюнки, олар Аллаһ ёлунда дженклеширлер, ольдюрирлер, олюрлер. (Бу), Тевратта, Инджильде ве Къур'анда Аллаһ узерине хакъ бир вадедир. Аллаһтан даа чокъ сёзюни ерине кетирген ким бар! О алда Онынънен япкъан бу алыш-веришинъизден талайы севининъ. Иште бу, (акъикъатен) буюк къазанчтыр.¹
112. (Бу алыш-веришни япкъанлар), тевбе эткенлер, ибадет эткенлер, хамд эткенлер, ораза туткъанлар, руку эткенлер, седже эткенлер, яхшылыкъны эмир этип, феаллыкътан мен эткенлер ве Аллаһнынъ сынъыраарыны къорчалайдыжалардыр. О му'минлерни мужделе!²
113. (Кяфир оларакъ олюп) джээннем эхли олгъанлары оларгъа ачыкъча белли олгъандан сонъ, акъраба биле олсалар, (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанлар ичюн афу тилемек не Пейгъамберге ярашыр, не де инангъанларгъа.³
114. Ибрахимнинъ бабасы ичюн афу тилеви, садедже онъа берген сёзюнден то-

1 Меккеде Акъабе биаты сырасында, энсардан 70 адам Ресулуллахкъа биат эткенде, араларындан Абдуллах б. Реваха: «Я, ресулаллаһ! Раббинъ ве сенинъ ичюн шартларынъ недир?», деген эди. Ресулуллах буюрды ки: «Раббим ичюн шартым Онъа ибадет этювинъиз. Онъа ич бир ортакъ къошмаювынъыздыр; озь акъкъымдаки шартым да, джанларынъызны ве малларынъызны насыл мудафаа эте исенъиз, мени де ойле къорчалауынъыздыр. Текрар соралды: «Бойле япсакъ, бизге не бардыр?» Ресулуллах: «Дженнет бардыр», дие джевап берди. Олар да: «Не кярды алыш-вериш. Бундан не дёнмериз, не де дёнлювни истермиз», дедилер. Иште, юкърадаки ает булар акъкъында назиль олды.

2 Аетте кечкен «Эс-саиһуун» – ораза туткъанлар олгъаны киби, джихад эткенлер ве ср юзюнде Аллаһнынъ къудретини, гузель эсерлерини ве ибрет алынаджакъ шейлерни корьмек, бильги къазанмакъ я да гонольдэн ибадет ве таатыны япа бильмек ичюн сеят эткенлер манасыны да ифаде этмекте.

3 Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) эмджеси Эбу Талиб ичюн Аллаһтан магъфирет тилемек истеген, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энген.

Даа эвельде Ибрахим Пейгъамбер бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллаһкъа дуа этеджегине даир бабасына сёз берген ве Аллаһтан онынъ афу этмесини истеген. Факъат бабасынынъ Аллаһ душманы олгъаныны анълагъанынен, дуа этмектни быракъкъан. Ашагъыдаки ает де онынънен багъыдыр.

лайы эди. Амма, онынъ Аллаһнынъ душманы олгъаны озюне белли олгъанынен, ондан узакълашты. Шубесиз ки, Ибрахим чокъ йымшакъ табиятлы ве пек сабырлы эди.

115. Аллаһ бир топулыкъны догъру ёлгъа къойгъан сонъ, сакъынаджакъ шейлерини оларгъа анълаткъангъа къадар, оларны саптыраджакъ дегильدير. Аллаһ эр шейни пек яхшы билиджиدير.¹
116. Коклернинъ ве ернинъ мульки ялынъыз Аллаһнынъдыр. О, тирильтир ве ольдюрюр. Сиз ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджи бар.
117. Ант олсун ки, Аллаһ мусульманлардан бир топунынъ къальплери къыйышмагъа юзь туткъандан сонъ, Пейгъамберни ве къыйын заманда онъа уйгъан мухаджирлернен энсарны афу этти. Сонъ оларнынъ төвбелерини къабул этти. Чюнки, О, оларгъа нисбетен чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.²
118. Ве (сеферден) кери быракъылгъан учъ адамнынъ да (төвбелерини къабул этти). Ер юзю кенишлигине рагъмен, оларгъа тар кельген, вижданлары оларны сыкъкъандан-сыкъкъан эди. Ниает, Аллаһтан (Онынъ азабындан) кене Аллаһкъа сыгъынмакътан башкъа чаре олмагъаныны анълагъан эдилер. Сонъра (эски алларына) къайтувары ичюн Аллаһ оларнынъ төвбесини къабул этти. Чюнки, Аллаһ төвбени чокъ къабул этиджи, пек мерхаметлидир.
119. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къаркъунъ ве догъруларнен берабер олунъ.
120. Медине халкъына ве оларнынъ этрафында булунгъан бедевий арапларгъа Аллаһнынъ Ресульндан артта къалувары ве онынъ джанындан эвель озъ джанларыны тюшюнювлери ярашмаз. Иште, оларнынъ Аллаһ ёлунда бир сувсызлыкъкъа, бир ёргъунлыкъкъа ве бир ачлыкъкъа огъравлары, къяфирлерни опъкелендиреджек бир ерге (аякъ) басувары ве душмангъа къаршы бир мувафакъиет къазанувары, анджакъ буларнынъ къаршылыгъында озълерине салих бир амель язылувы ичюндир. Чюнки, Аллаһ яхшылыкъ япкъанларнынъ мукафатыны зая этмес.
121. Аллаһ оларны япаяткъанларынынъ энъ гузелинен мукафатландырмакъ ичюн

1 Бу аетте мушриклернинъ афу ичюн дуа этиювнинъ ясакъ олгъаны бильдирильмеден эвель, буны япкъанларнынъ ве арам шейлерни, ясакъ эмири кельмеден эвель, япкъанларнынъ месуиетли тутымайджакъ, месуиетлиликнинъ анджакъ укюмлернинъ ачыкъча бильдирилювнен сонъ керчеклешеджеги ифаде этиле.

2 Пейгъамберимиз Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узор беян этерек, изин истедилер, о да оларгъа изин берди. Бу хусуста 43-нджи ает энди ве Аллаһ Таала Пейгъамберни тенбиселеди. Мунафыкъларнынъ тергъибатына алдангъан базы мусульманларнынъ да къальбине шубе тюшкен эди. Сонъундан олар да төвбе этилер.

Тебук сеферине къатылмагъанлар арасында Каб' б. Малик, Хилаал б. Умеййе ве Мемаре б. Раабин адлы сахабилер де бар эди ки, тефсирджилерге коре, ашагъыдаки аетте ишарет этильген учъ адам булардыр. (Тебук сеферине къатылмагъанлар акъкъында шиддетли аетлер энгенинен, бундан сонъки сеферлерге мусульманлар эписи бир олуп къатылмагъа башладылар. Сефер эснасында Ресулуллах Мединеде ялынъыз къала эди. Буннынъ узерине ашагъыдаки ает назил олды.

кучюк-буюк япкъан эр масрафлары, кечкен эр ваделери мытлакъа оларнынъ файдасына язылар.¹

122. Му'минлернинъ эписининъ топтан сеферге чыкъулары догъру дегиль. Оларнынъ эр къысында бир топу динде (диний илимлерде) кениш бильги эльде этмек ве къавмлары (дженктен) къайткъанларында, оларны тенбилемек ичюн артта къалмалыдыр. Умют этилир ки, сакъынырлар.²
123. Эй, иман эткенлер! Кяфирлерден якъынынъызда олгъанларгъа къаршы дженклешинъ ве олар (дженк вакътында) сизде бир сертлик тапсынлар. Билинъ ки, Аллаһ сакъынгъанларнен берабердир.³
124. Эр анги бир суре эндирилген вакъытта олардан бир къысмы дер ки: «Бу сизинъ ангинъизнинъ иманынъызны арттырды?» Иман эткенлерге кельгенде, (бу суре) оларнынъ иманларыны арттырыр ве олар севинирлер.
125. Къальплеринде хасталыкъ (кяфирлик ве мунафыкълыкъ) олгъанларгъа кельгенде, оларнынъ да инкярларыны бус-бутюн арттырыр ве олар артыкъ кяфир оларакъ олюрлер.
126. Олар эр йыл бир я да эки кере (чешит беляларнен) имтиан этилгенлерини корьмейлерми? Соньунда да не тевбе этелер, не де ибрет алаалар.
127. Бир суре эндирилген вакъытта, (козь къыпыш алай этерек) бир-бирлерине бакъар (ве): (четтен) сизни бириси кореми? дие сорарлар, сонъра да (сыйырылып) кетерлер. Анъламагъан бир къавм олгъанлары ичюн, Аллаһ оларнынъ къальплерини (имандан) чевиргендир.
128. Ант олсун, сизге озюнъизден ойле бир Пейгъамбер кельгендир ки, сизинъ

1 Тебук сеферине къатылмагъанлар акъкъында шиддетли аетлер энгенинен, бундан сонъки сеферлерге мусульманлар эписи бир олуп къатылмагъа башладылар. Сефер асысында Ресулуллах Мединедеге ялынъыз къала эди. Буннынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды.

2 Бу аеттен анълашылгъанына коре, бир миллетнинъ топтан дженкке чыкъувы догъру дегиль. Дженк вазетинде топлумнынъ сила къуллана бильген бир къысмы сила аатына алынгъанда, бир къысмы да ильмий фааилетлери девам эттирмелидир. Алсълхусус, диний илимлерде топлумнынъ итияджыны къаршылайджакъ севиде илим адамлары етиштирильмелидир ки, топлумны айдыналып, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны топлум азаларына огретсинлер. Анджакъ, аетте кечкен дин ве диний илимлер тар манада анълашылмамалыдыр. Чюнки, Ислям айны заманда сиясий, ичтимайи ве икътисадий аятны тюзюпленгенине коре, бу манадаки илимлер де, диний илимлер сайылар.

Дженк узун муддет девам эте билер. Топлумнынъ аякъта тура бляюви ичюн, дин ве илим адамларынынъ иман, бильги ве техника нокъята назарындан, дженклешкен группаны беслевлери ве дестеклевлери зарурдыр. Бир миллет илим ве техника мейданында артта къалгъан исе, аскерий мейданда къуветли олса биле, чабук чёкер. Амма, илим ве техникада илери кеткен миллетлер аскерий мейданда зайыф олсалар биле, нокъсанларыны чабук тюзельте билерлер. Бу себептен, джебедеки джихадны билим ве технологиянен дестеклеген ве тамамлагъан билим адамларынынъ джихады даа муим корюльген.

3 Ислям дини принцип оларакъ, сулх тарафдарыдыр. Нисаа суресининъ 128-нджи аетинде «Сулх даа хайырлыдыр», буюрылгъан. Факъат юкъарыдаки ает диннинъ ве девлетнинъ муафазасыны гарантия алтына алмакъ ичюн гъайрымуслим къомшулардан кельген зарарларны бертариф этмекни ве оларнынъ къаршысында тедавузгъа джесарет эталмайджакълары шекильде кучлю ве метин олмакъны эмир этмекте.

сыкъынтыгъа огъравунъыз онъа чокъ агъыр келир. О, сизге чокъ федакяр, му'минлерге нисбетен чокъ шефкъатлыдыр, мерхаметлидир.¹

129. (Эй, Мухаммед!) Юзь чевирселер, де ки: Аллаһ манъа кяфидир. Ондан башкъа иях ёкътыр. Мен садедже Онъа ишанып таянырым. О, юдже Аршнынъ саибидир.

10. ЮНУС СУРЕСИ

Юнус суреси 109 ает олуп, 40. 94. 95 ве 96-нджы аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 98-нджи аетте Аз.Юнуснынъ къавмындан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Мекке халкъы озь араларындан бир адамнынъ пейгъамбер ола биледегине инанмайлар ве: «Аллаһ, Эбу Талибининъ еtimi Мухаммедден башкъа бир Пейгъамбер тапаамадымы?», дей эдилер. Ич олмаса, хатири сайыладжакъ, зенгин ве макъам саиби бирисининъ Пейгъамбер олувыны даа уйгун коре эдилер. Иште, бунинъ узерине бу суре энген.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Элиф. Ялам. Раа. Иште, булар икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
2. Араларындан бир адамгъа: Инсанларны тенбиле ве иман эткенлерге, Рабле-ри къатында олар ичюн юксек бир догърулыкъ макъамы олгъаныны мужделе, дие вахий этювимиз, инсанлар ичюн шашыладжакъ бир шей олдымы ки, о кяфирлер: Бу, эльбетте ап-ачыкъ бир сихирбаздыр, дедилер?
3. Шубесиз ки, Раббинъиз коклерни ве ерни алты кунъде яраткъан, сонъра да ишлерни ерли-ериндже идаре этерек, аршкъа хахим олгъан Аллаһтыр. Онынъ изни олмадан, ич кимсе шефаатчы олалмаз. Иште, О, Раббинъиз Аллаһтыр. О алда Онъа къуаллыкъ этинъ. Аля тюшюнмейсинъизми!²
4. Аллаһнынъ керчек бир вадеси оларакъ, эпинъизининъ дёнюшинъиз анджакъ Онъадыр. Чюнки, О, махлюкъатны эвеля (ёкътан) яратыр, сонъра да иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа адалетнен мукафат бермек ичюн (оларны узурна) кери чевирир. Кяфир олгъанларгъа кельгенде, инкяр этмекте олгъан шейлеринден отърю, олар ичюн къайнап тургъан сувдан бир ички ве элем бериджи бир азап бардыр.
5. Кунешни ышыкълы, айны да парлакъ япкъан, йыларнынъ сайысыны ве эсабыны биливинъиз ичюн онъа (айгъа) бир такъым мензиллер такъдир эткен

1 Аллаһ Таала бу аетте озь исимлеринден олгъан «рауф – чокъ шефкъатлы ве рахим – пек мерхаметли» сыфатларыны Пейгъамберимизге де берген ки, эвельки Пейгъамберлерден ич бири бу сыфатларнынъ экисине бирден наиль олмагъан.

2 Коклернинъ ве ернинъ алты кунъде яратылувы ве Аллаһнынъ Аршкъа хахимилиги хусусындаки аңгълатуваар ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аети изаатына бакъынъ.

- Одыр. Аллаһ буларны, анджакъ бир акъикъаткъа (ве икметке) бинаэн яраткъан. О, бильген бир къавмгъа аетлерини беян этмекте.
6. Тедже ве куньдюзиниъ денъишовинде (узайып-къыскарувында) Аллаһнынъ коклерде ве ерде яраткъан шейлеринде, (Оны инкяр этмектен) сакъынгъан бир къавм ичюн, эльбетте нидже делалер бардыр!
  - 7, 8. Узурмызгъа чыкъаджакъларыны беклемегенлер дюнья аятына разы олуп, онынънен раатлыкъ тапкъанлар ве аетлеримизден гъафиль олгъанлар ёкъмы, иште, оларнынъ къазанмакъта олгъан (гунахлары) себебинден, бараджакъ ерлерни атештир!
  9. Иман этип, гузель ишлер япкъанларгъа кельгенде, иманлары себебинен, Рабблери оларны нимет толу дженнетлерде алт тарафындан ирмакълар акъкъан (сарайларгъа) ириштирив.
  10. Оларнынъ о ердеки дуасы: «Аллаһым! Сени нокъсан сыфатлардан узакъ тутармыз!» (сёзлеридир). О ерде бир-бирилеринен къаршылашкъанда сёйлегенлери исе, «селям»дыр. Оларнынъ дуаларынынъ сонъу да шудыр: Хамд алемлернинъ Раббни Аллаһкъа махсустыр.
  11. Эгер Аллаһ инсанларгъа хайырны чар-чабукъ истегенлери киби, шеррни де аджеке берсе эди, эльбетте оларнынъ аджеллери битирильген олур эди. Факъат бизге къавушмакъны беклемегенлерни биз ёлдан азгъанлары алда, боджалагъан бир шекильде (озь башларына) быракъырмыз.¹
  12. Инсангъа бир зарар кельген вакъытта, ян ятаракъ, отураракъ, я да аякъта тураракъ (о зарарнынъ ёкъ олувы ичюн) бизге дуа этер; Факъат биз оны сыкъынтысындан къуртаргъанымызнен, санки озюне токъунгъан бир сыкъынтыдан отърю, бизге дуа этмеген киби кечип кетер. Иште, бойледже, адден ашкъанларгъа япаяткъан шейлери гузель косътерильди.²
  13. Ант олсун ки, сизден эвель, Пейгъамберлери озьлерине муджизелер кетиргени алда, (яланлап) зулым эткенлери толайы, нидже миллетлерни эляк эттик; затен, олар иман этеджек дегиль эдилер. Иште, биз сучлы къавмларны бойле джезаландырырмыз.

1 Ривасте коре, Надр б. Хаарис киби бир такъым мушриклер Ресуллахнынъ пейгъамберлигини инкяр эткенлер ве: «Я Аллаһ, эгер Мухаммеднинъ Пейгъамберлиги догъру исе, аман коктен устюмизге таш ягъдыр я да бизге агъыр бир азап кетир!» деген эдилер. Буннынъ узерине, юкъарыдаки ает энди. Демек ки, Аллаһ Таала тиесе, къууларыны ишлеген гунахлары себебинден, аман джезаландырмаз; белъки тевбе этер, пешман олур ве хакъкъа дёнрлер дие, джезааларны кечиктирив. Тевбе этмегенлерге де озьлери очюн такъдир этильген белли бир мудеткедже мухлет берив, бу мудет сонъунда оларнынъ джезасыны я дюньяда олгъанда берив, я да ахиретке къалдырив.

2 Аллаһ Таала бу аетте инсаннынъ белъа ве мусибетлер къаршысындаки ве буларнынъ ортадан къалдырылувындан сонъки арекет ве давранышларны козь огюне сермекте. Яхшы инсангъа ярашкъаны, истер сыкъынтылы алларда, истер ферахлы анларында, даима Аллаһны анъмакъ ве Онъа дуа этмектир. Садедже, мусибет анында Аллаһны анъып, ферах анында унутмакъ, инанчы ве ирадеси зайыф, нефсанни ве аддий истеклернинъ къаршысында эвильген ве енъильген аджизернинъ арекетидир.

14. Сонъра да насыл давранаджагъынъызны корювимиз ичюн, оларнынъ артындан сизни ер юзюнде халифелер яптыкъ (оларнынъ ерине сизни кетирдик).
15. Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ окъулган вакъытта (олъгенден сонъ), бизге къавушмакъны беклесменлер: Я бундан башкъа бир Къур'ан кетир, я да буны денъиштир! дедилер. Де ки: Оны озълюгимден денъиштирмем, мен ичюн оладжакъ шей дегиль. Мен, манъа вахий олунгъандан башкъасына уймам. Чюнки, Раббиме исъян этсем, эльбетте буюк куннинъ азабындан къоркъарым.¹
16. Де ки: Эгер Аллаһ тилесе эди, оны сизге окъумаз эдим, Аллаһ да оны сизге бильдирмез эди. Мен бундан эвель бир омюр бою аранъызда турган эдим. Аля акъыл ириштиралмайсынъызмы?
17. Ойле исе, ким Аллаһкъа къаршы ялан уйдыргъандан я да онынъ аетлерини яланлагъандан даа залымдыр! Билесинъиз ки, сучлылар асла онъмазлар!
18. Олар Аллаһны быракъып, озълерине не зарар, не де файда бере биледжек шейлерге табынмакъталар ве: Булар, Аллаһ къатында бизим шефаатчыларымыздыр, дейлер. Де ки: «Сиз Аллаһкъа коклерде ве ерде билалмайджакъ бир шейини хабер бересинъизми? О, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакъ ве юдждир».
19. Инсанлар садедже тек бир уммет эди, сонърадан айрылыштылар. Эгер (азапнынъ кечиктирилювинен багълы) Раббинъден бир сёз (езелий бир такъдир) кечмеген олса эди, давалашкъан мевзуларында аман араларында укюм берилир эди (дер'ал азап энер ве ишлери битирилир эди).
20. Онъа (Мухаммедге): Раббинъден бир муджизе эндирилсе я! дейлер. Де ки: Гъайб анджакъ Аллаһнынъдыр. Бекленъ (бакъайыкъ), мен де сизнен берабер беклегенлерденим.²
21. Озьлерине токъунган (къытлыкъ ве хасталыкъ киби) бир сыкъынтыдан сонъ, инсанларгъа бир рахмет (аманлыкъ) таттыргъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, аетлеримиз акъкъында оларнынъ бир тузагъы бардыр. Де ки: Аллаһнынъ тузагъы даа сур'атлыдыр. Шубесиз, эльчилеримиз къургъан тузакъларынынъызны язмакъталар.³

1 Заманымызда олгъаны киби, Къур'ан-ы Керим энген девринде де, озъ къафаларына коре дин истегенлер я да Аллаһнынъ укюмлерининъ озъ арзу ве авеслерине коре денъиштирилювини истегенлер олгъан. Албуки, Къур'ан белли девирлердеки инсанларнынъ кечиджи ве денъишиджи арзуларыны къаршыламакъ ичюн дегиль, къыяматке къадар бутюн инсанлыкънынъ рухий, ахлякий ве маневий итияджаларыны къаршыламакъ, дюньявий ве ухревий сеадетнинъ ёлуны косътермек ичюн эндирилген. Бу себеплерден ки, аетте бильдирильгени киби, Пейгъамбер де дахиль олмакъ узьре, ич кимсенинъ Къур'аннынъ укюмлерини денъиштирмекге акъкъы ёкътыр.

2 Къафирлер азап джынсындан бир муджизе истемектелер. Бунынънен берабер, Энфаал суресининъ 32-ндажи аетинде де: «Я Аллаһ, эгер бу Къур'ан сенинъ къатындан кельген бир хакъ исе, башымызгъа коктен таш ягъдыр!» шекинде дуа эткенлери бильдирильмекте. Албуки, азап Аллаһ къатындадыр. О, истесе, шу анда эндирип, асий къавмарны эляк этер, истесе, кечиктирир.

3 Бу ает меккелиер акъкъында назиль олгъан. Риваетке коре, Аллаһ Таала еди йыл Меккеге ягъмур ягъдырмады. Кургъакълыкъ себебиден, къытлыкъ ве хасталыкъ баш котерди, бир чокъ инсан ве

22. Сизни къарада ве денъызде кездирген Одыр. Атта сиз гемилерде булунгъан, о гемилер де ичиндекилерни татлы бир рузгярнен алып юрген ве (ёлджулар) бу себептен нешденленген вакытларында, о гемиге шиддетли бир фыртына келип чатар, эр есен оларгъа далгъалар уажюм этер ве оларнынъ этрафлары сарылгъаныны ангъарлар да, динни ялынъыз Аллаһкъа халис кылааракъ: «Ант олсун, эгер бизни бундан къуртарсанъ, мытлакъа шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие Аллаһкъа яварырлар.
23. Факъат Аллаһ оларны къуртаргъанынен, бир де бакъарсынъ ки, олар кене акъсыз ерде адден ашмакъталар. Эй, инсанлар! Сизинъ адден ашувнынъыз, анджакъ озь алейхинъизгедир; (буннынънен) садедже фаний дюнья аятнынъ менфаатыны эльде этерсинъиз; сонъунда дёнюшинъиз кене бизгедир. О заман япаяткъанларынъызны хабер береджекмиз.
24. Дюнъя аятнынъ вазиеги, коктен эндирген бир сувымыз кибиدير ки, инсанларнынъ ве айванларнынъ ашайджакъларындан олгъан ер юзю экинлери о сув сассинде гурьлеп, далланып осерлер. Ниает, ер юзю зийнетини такъынып, (чешит ренкли) сюсенген ве саиплери де онынъ узеринде къудрет саиби олгъанларыны зан эткен бир сырада, бир гедже я да кунъдюз онъа эмримиз (афатымыз) келир де, оны санки дюнь еринде ёкъ киби, тамырындан къопарыларакъ чалынгъан бир алгъа кетирирмиз. Иште, яхшы тюшюнеджек къавмлар ичюн аетлеримизни бойле беян этмектемиз.
25. Аллаһ къуалларыны эсенлик юртуна чагъырмакъта ве О, тилегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.¹
26. Гузель даврангъанларгъа даа гузель къаршылыкъ, бир де зиядеси бардыр. Оларнынъ юзлерине не бир тоз (къара лесе) былашыр, не де бир хорлукъ (келир). Иште, олар дженнет эхлидилер. Ве олар о ерде эбедий къаладжакълар.²
27. Феналыкъ япкъанларгъа кельгенде, феналыкънынъ джесасы айны ольчюнендир. Оларны зиллет къаплайджакъ. Оларны Аллаһкъа къаршы къорчалайджакъ ич кимсе ёкътыр. Оларнынъ юзълери санки къаранлыкъ геджесен бир парчагъа бурюнгендир. Иште, олар да джеэннем эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар.³

айван телеф олды. Ниает, Аллаһ Таала бол ягъмур ягъдырды, мемлекет яныдан болукъ ве берекетке къавушты. Факъат къяфирлер бу рахметни Аллаһтан дегиль, йылдызлардан ве путлардан дие билъдилер ве Аллаһнынъ аетлерини яанламагъа девам эттилер.

- 1 «Селям юрту»нынъ манасы дженнеттир. Селям, эсенлик ве узур оларакъ да ёрумлангъан. Чюнки, дженнетте булунгъанлар эр тюрлю хошнутсызлыкътан узакъ, эсенлик ве селяметлик ичиндедилер. Дженнетке «Селям юрту» дениловининъ себеби, о ерде булунгъанларнен мелеклер арасында селямлашувнынъ кениш даркъагъанындандыр.
- 2 Аетте зикр этильген «ихсан» Юдже Аллаһкъа лайыкъ ве ризасына мувафыкъ гузель иш япмакъ ве ишлерни лайыкъ олгъан шекильде гузель япмакъ демектир. Пейгамберимиз ихсанни бойле тариф эткен: «Ихсан – Аллаһ Таалагъа, оны корьген киби, къулакъкъ этювингъидр. Чюнки, сен оны корьмесенъ де, о сени корьмектедир». Иште, бойле гузель иш, вазифе, ибадет ве яхшылыкълар япкъанларгъа, япкъанларындан даа гузель олгъан дженнетлер ве Аллаһнынъ лютфи оларакъ, зияде ниметлер де бериледжек.
- 3 Яхшы ишлернинъ саваби бирге он, бирге еди юз ве даа зияде оларакъ берилер ки, бу, Аллаһ лют-

28. Оларның эписини бир ерге топлайджакъмыз, сонъра да, Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа: Сиз ве къошкъан ортакъларыңыз еринъизде бекленъ», дейджек кунюмиз артыкъ оларның (путларынен) араларыны тамамен айыргъандырмыз. Ве оларның ортакълары (путлары) дерлер ки: Сиз бизге ибадет этмей эдинъиз.
29. Бу себептен, бизнен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаһ стерлидир. Шубесиз ки, биз сизинъ (бизге) табынувыңыздан тамамен хаберсиз эдик».
30. О ерде эр кес кечмиште япкъанларыны къаршысында булыр. Артыкъ олар акъикъый саиплери олгъан Аллаһкъа дѣндюрильгендирлер. Уйдураяткъан шейлери (батыл танърылары) да оларны терк этип гъайып олгъандыр.
31. (Ресулым!) Де ки: Сизге коткен ве ерден ким рызыкъ бермекте? Я да къулакъларгъа ве козьлерге ким малик (ве хахим) булунмакъта? Олюден тирини ким чыкъара, тириден олюни ким чыкъара? (Эр тюрю) ишни ким идаре эте? «Аллаһ» дейджеклер. Де ки: Ойле исе, (Онъа асий олувдан) сакъынмайсынъызми?¹
32. Иште, О сизинъ акъикъый Раббинъиз олгъан Аллаһтыр. Артыкъ хакътан (айрылгъандан) сонъ, сапыкълыкътан башкъа не къалыр? О алда, насыл (сапыкълыкъкъа) дѣндюрилесинъиз?
33. Иште, бойледже Раббинънинъ ёдан чыкъкъанлар акъкъындаки «Олар инанмазлар» сёзю керчеклешти.
34. (Ресулым!) Де ки: (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанларыңыз арасында, (бирини ёкъ экенде) ильк дефа яратаджакъ, аркъасындан оны (оломинден сонъ аяткъа) янъыдан къайтараджакъ бириси бармы? Де ки: Аллаһ ильк дефа яратып, (олюмден сонъ) оны янъыдан (аяткъа) къайтарыр. О алда, насыл саптырылырсынъыз!
35. Де ки: Ортакъ къошкъанларыңыздан хакъкъа къавуштыраджакъ олгъаны бармы? Де ки: «Хакъкъа Аллаһ къавуштырыр». Ойле исе, хакъкъа къавуштыргъан уйылмагъа даа лыйыкъмы; ёкъса, хидает берильмегендже озъ-оzone догъру ёлны тапалмагъанмы? Сизге не ола? Насыл (бойле янълыш) укюм этесинъиз?
36. Оларның чокъу заңдан башкъа бир шейге уймаз. Шубесиз, зан – хакътан (илимден) ич бир шейнинъ ерини тутмаз. Аллаһ оларның япаяткъанларыны пек яхшы билиджидир.²

фининъ нетиджесидир; фена ишлернинъ джезасы исе, ялынъыз бирге бирдир. Бу да Аллаһ адалетининъ нетиджесидир.

1 Инсаннынъ дигер азаларынынъ акъикъый малики ве хахими де Аллаһ Таала олмакънен берабер, аетте, хусусен козьлер ве къулакълар зикр этильген. Чюнки, булар инсаннынъ энъ муим бильги ве идрак васталарыдыр; Аллаһнынъ яраткъан ве аетте ишарет буюргъан рызыкъларындан файдаланувынынъ энъ муим васталарыдыр. Иште, бу дегерли бильги ве рызыкъ васталарыны яраткъан, идаре эткен, оларнынъ насыл ёлда къулланылгъаныны бильген усъгюн къудрет Аллаһтан башкъа ким ола билдр?

2 Бу аетте зангъа табий олгъан мушриклер тенкъит этильгени киби, мусульманларны да илимге

37. Бу Къур'ан Аллаһтан башкъасы тарафындан уйдырылған бир шей дегиль. Анджакъ, озюнден эвелькини догърултыджы ве о Китапны анълатыджыдыр. Онда шубе ёкътыр, о алемлернинъ Раббиндендир.
38. Ёкъса, оны (Муһаммед) уйдырды дейлерми? Де ки: Эгер сизлер догъру исенъиз, Аллаһтан башкъа, кучюнъиз эткенлеринъизни чагъырынъ да, (эп берабер), онъа бенъзеген бир суре кетиринъ.
39. Аксине, олар ильмини къаврамагъанлары ве ёрумы озьлерине асла кельмеген (Къур'анны) яланладылар. Олардан эвелькилер де бойле яланлагъан эдилер. Шимди бакъ, залымларнынъ сонъу насыл олды!
40. Араларында ойлеси бар ки, онъа (Къур'ангъа) инаныр, кене олардан ойлеси де бар ки, онъа инанмаз. Раббинъ бозгунджыларны энъ яхшы билиджидир.
41. (Ресулым!) Олар сени яланласалар, де ки: Меним ишим мангъа, сизинъ ишинъиз де, сизге аиттир. Сиз меним япкъанымдан узакъсынъыз, мен де сизинъ япкъанынъыздан узакъым.
42. Олардан сени динълегенлер бардыр. Факъат сагъырларгъа -бунинъ усьтюне акъыаллары да ирьмей исе- сен эшиттиреджексинъми?
43. Олардан сангъа бакъкъан да бардыр. Факъат -аля (акъикъатны) корьмей иселер- корьлерни сен догъру ёлгъа къавуштыраджакъсынъмы?
44. Шубесиз ки, Аллаһ инсанларгъа ич бир шекильде зулум этмез, факъат инсанлар озьлерине зулум этерлер.¹
45. Аллаһнынъ оларны санки куннинъ анджакъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан эткен вазиеitte янъыдан тирильтип, топлайджакъ куню араларында бир-бирилеринен танышырлар. Аллаһнынъ узурьна бармакъны ялангъа чыкъаргъанлар, эльбетте зараргъа огърагъандырлар. Зира, олар догъру ёлгъа юрмеген эдилер.
46. Эгер оларны техдит эткенемиз (азапнынъ) бир къысмыны сангъа (дюньяда экенде) косьтерсек (не аля); ёкъ, эгер (косьтермеден) сени вефат эттирсек, ниает оларнынъ дёнюши де бизгедир. (О вакъыт оларгъа не оладжакъны кореджексинъ). Сонъра Аллаһ оларнынъ япаяткъанларына шааттыр.
47. Эр умметнинъ бир пейгъамбери бардыр. Пейгъамберлери кельген вакъытта араларында адалетнен укюм этилир ве оларгъа асла зулум этильмез.
48. Догъру олсанъыз, бу ваде (азап) не замандыр? дейлер.
49. Де ки: «Мен озюме биле, Аллаһнынъ тилегиненден башкъа, не бир зарар, не бир менфаат берюв кучюне саибим». Эр умметнинъ бир эджели бар. Эд-

тешвикъ бар. Къады Бейдавийге коре, бу ает илимни менбасындан тахсилъ этювнинъ ваджип олгъанына, такълит ве зан иле къанаатленювнинъ джаиз олмагъанына делильдир.

1 Къур'ан-ы Керимде чешит весилелернен ифаде буюрылгъаны киби, Аз.Пейгъамбернинъ вазифеси теблигъден ибареттир; О садедже мужделейиджи ве тенбилейиджидир. Инсанларнынъ инанувыны темин этмек онынъ элинде дегиль, чюнки, хидает Аллаһтандыр. Бу себеплернен, Аз. Пейгъамбер кенди алеминден ве теблигъ вазифесинден месульдир. Тенбилелювлерине ве хакъкъа чагъырулварлына рагъмен, иман этмегенлернинъ месулиети исе, садедже озьлерине аит олуп, Пейгъамбер бундан месуль дегильдир.

- желлери кельген вакытта, артыкъ не бир саат кери къалырлар, не де илери кетерлер.
50. Де ки: (Эй, мушриклер!) Не дерсинъыз? Аллаһнынъ азабы сизге геджелейин я да куньдюзи кельсе (не япарсынъыз?) Сучлылар ондан ангисини истемекте аджеле этмектелер!
51. Башнынъызгъа бея кельгенден сонъ, Онъа иман этеджексинъызми, шимди-ми? (Чокъ кеч). Албуки, оны (азапнынъ келювини) истемекте аджеле эте эдинъыз.¹
52. Сонъра о (озьлерине) зулум эткенлерге: «Эбедий азапны татынъ!»», дени-леджек. Къазанмакъта олгъанынъыздан башкъасынынъ къаршылыгъыны бу-ладжкъсынъызми?
53. «О (азап) бир керчектирми?»», дие сенден хабер истейлер. Де ки: Эбет, Раб-биме ант олсун ки, о шубесиз, керчектир ве сиз аджиз быракъаджакъ дегиль-синъыз.
54. (О вакыт) зулум эткен эр кес ер юзюндеки бутюн серветке саип олса, (азап-тан куртулмакъ ичюн) эльбетте оны феда этер. Ве азапны корьген вакыт-ларында ич-ичтен январлар. Араларында адалатнен укюм олуныр ве оларгъа зулум этильмез.
55. Билесинъыз ки, коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаһнынъдыр. Кене биле-синъыз ки, Аллаһнынъ вадеси хакътыр, факъат оларнынъ чокъу бильмез.
56. О, эм тирильтир, эм де ольдюриве ялынъыз Онъа дёндюриледжексинъыз.
57. Эй, инсанлар! Сизге Раббинъызден бир огют, гонъюллердекине бир шифа, му'минлер ичюн бир хидает ве рахмет кельгендир.²
58. Де ки: Анджакъ, Аллаһнынъ лютфи ве рахметинен, иште, буларнен севин-синлер. Бу, оларнынъ (дюнья малы оларакъ) топлагъанларындан даа хайыр-лыдыр.³
59. Де ки: Аллаһнынъ сизге эндирген рызкъындан бир къысмыны элял, бир къ-

1 Аллаһнынъ иман этмек ичюн бир фырсаат оларакъ берген эмниети ве раатлыкъ ичинде къопайгъан инкярджылар бу эминлик ве раатлыкънынъ эбедий олгъаныны зан эткен киби, ёлдан азувада де-вам этер ве диннинъ азап техдидлеринен алай этерек: «Эгер бойле бир азап олса, аман кельсе я!», киби сёзлернен, гуя бойле бир азапнынъ асла олмагъаныны идда этерлер. Факъат юкъарыдаки ает ачыкъ бильдире ки, иман бир урриет ве сербестлик ичинде керчеклессе къыйметлидир. Азап иле юзь-юзьге къалгъан сонъ, инанунынъ бир къыймети ёкътыр.

2 Бу аетте Къур'аннынъ дёрт гузель хусусиети анылатылмакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керимнинъ бутюн эйи ве фена ахлякъларны бильдирюви ве инсанларны гузель ахлякъкъа тешвикъ этюви энъ гузель бир оготтир; къальплерни маневий хасталыкълар ичинде быракъаджакъ олгъан инкярджылыкъ, ширк ве мунафыкълыкътан инсанларны узакъ тутуви ве гузель инанчларнен рухларны тедавий этюви де бир шифадыр; бахтиярлыкъ ёлларыны инсанлыккъа косътерюви ве оларны бу ёлгъа къоюви да хидаеттир; ниает, инсанларны иман нурына къауштыруви ве оларгъа эбедий бахталылыкъны къазандыруви да ялынъыз рахметтир.

3 Убей б. Кя'бнынъ накъл эткенине коре, Аллаһ Ресулы бу аетни окуды ве онда кечкен «Аллаһнынъ лютфи ве рахметини» Къур'ан-ы Керим ве Ислам оларакъ анылатты. Дигер бир тефсирге коре, лютф – Ислам, рахмет исе – мусульманларгъа ваде этильген ниметлердир.

- ысмыны да, арам булувынъызга не дерсинъиз? Де ки: Аллаһ сизге изин бердими, ёкъса, Аллаһкѳа ифтира этмектесинъизми?
60. Аллаһкѳа кѳаршы ялан уйдурганларнынъ кѳыямет куню (акѳибетлери) акѳкѳындаки кѳанаатлери недир? Шубесиз, Аллаһ инсанларга нисбетен люф саибидир. Факѳат оларнынъ чокѳу шукюр этмезлер.
61. Не вакѳыт сен бир иште булунсанъ, не заман Кѳур'андан бир шей окѳусанъ ве сиз не вакѳыт бир иш япсанъыз, о ишке далганъ вакѳтынъызда биз мытлакѳа усьтюнъизде шааттырмыз. Не ерде, не кокте зерре агѳырылгы кѳадар бир шей Раббинъден узакѳ (ве гизли) кѳалмаз. Бундан даа кучюги ве даа буюги ёкътыр ки, ап-ачыкѳ китапта (левх-и махфузда) булунмасын.¹
62. Билесинъиз ки, Аллаһнынъ достларына кѳоркѳу ёкътыр; олар гѳам чекмейджеклер де.
63. Олар – иман этип де, такѳвага иришкенлердир.²
64. Дюнья аятында да, ахиретте де, оларга мужде бардыр. Аллаһнынъ сѳзлеринде асла денъишме ёкътыр. Иште, бу буюк кѳуртулышнынъ озюдир.³
65. (Ресулым!) Оларнынъ (инкярджыларнынъ) сѳзлери сени кедерлендирмесин. Чюнки, бутюн иззет (ве усьтюнлик) Аллаһнынъдыр. О, эшитиджидир, билиджидир.
66. Яхшы билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, ялынъыз Аллаһнынъдыр. (О алда) Аллаһтан башкѳа ортакѳларга табынганлар ненинъ пешине тюшеслер! Догѳрусы, олар зандан башкѳа бир шейнинъ пешине тюшмейлер ве олар садедже ялан сѳйлейлер.
67. О (Аллаһ), геджени, ичинде раатланырсыз, дие сиз ичюн яратыджы, (чалышып, кѳазанувынъыз ичюн де) кундюзни айдынлыкѳ кѳылыджыдыр. Шубесиз, бунда динълеген бир топлум ичюн ибретлер бар.
68. Мушриклер: «Аллаһ бала эдинди», дедилер. О, бундан узакѳтыр. Онынъ (балага) итияджы ёкътыр. Коклерде ве ерде не бар олса, Онынъдыр. Бу ху-

1 Бу ает-и керимеде Аллаһ Таалынынъ ильминден ич бир шейнинъ гизли кѳалмайдажгы, толайысыннен инсанларнынъ бутюн япкъанларыны ве япаджакѳларыны билъгени ифаде этильмекте, буннынъ усьтюне итааткяр кѳуллар севиңдирльмекте, асийлер исе, техдиг этильмекте.

2 Бу ает эвельки бир аетте кечкен «Аллаһ достлары»нынъ (эвлияуллахнынъ), Аллаһнынъ озьлерине бойле мукнаддес бир унван берювини теминлеген хусусиетлери эки сѳзде безн эткен: иман ве такѳва. Чюнки, иман бутюн батма ве янълыш инанчлардан сыйырылып, керчекке, хахкѳа кѳавушмакѳнынъ, такѳва исе, эр тюрюю сапыкѳ ве фена ёллардан, башы бош ве айван киби яшамакѳ тарзындан арынаракѳ, кѳальпини Аллаһкѳа теслим этювининъ, аятны Онынъ кѳануналарына коре тертиплемекнинъ ве бойладже, бир ахлякѳ низамына кирювининъ ифадесидир. Иште, Аллаһ достлары иман иле марифетуллахкѳа ве такѳва иле де, усьтюн ахлякѳкѳа кѳавушкъанарындан, 62-ңи аетте де буюрылганы киби, эр тюрюю кѳоркѳудан, кедерден ве умютсизликтен кѳуртулгандылар. Чюнки, олар энъ усьтюн кѳуарет олган Аллаһнынъ достлугѳыны ве имассини кѳазангандылар.

3 Тефсирлерде билъдирльгенине коре, аетте зикр этильген дюнья аятындаки мужде--Аллаһ достларына Аллаһнынъ Кѳур'андаки мужделери ве пейгѳамберлерининъ берген мужделеринен оларга косьтерген садыкѳ руялары ве оюм анынъдаки мелеклернинъ мужделеридир. Ахиреттеки мужделери исе, мелеклернинъ оларга келип, бахтлылыкѳлары акѳкѳында береджек мужделеридир.

- сушта янынъызда эр анги бир делиль ёкътыр. Аллаһ акъкъында бильмеген бир шейинъизни сёйлемектесинъизми?
69. Де ки: Аллаһ акъкъында ялан уйдургъанлар асла къуртулышкъа иришалмазлар.
70. Дюньяда бир микъдар кечинюв (теминлерлер), сонъра дёнюшлери бизгедир; сонъра да инкъяр этмекте олгъан шейлеринден отърю, оларгъа шиддетли азапны таттырырмыз.
71. Оларгъа Нуһнынъ хаберини окъу: О вакъытта о къавмына деген эди ки: «Эй, къавмым! Эгер меним (аранъызда) турувум ве Аллаһнынъ аетлерини хатырлатувым сизге агъыр кельген олса, мен ялынъыз Аллаһкъа таянып ишанырым. Сиз де ортакъларнъызнен топланып, япаджагъынъызны къарарлаштырынь. Сонъра ишинъиз башынъызгъа дерт олмасын. Бундан сонъ (береджек) укминъизни манъа тедбикъ этинъ ве манъа мухлест де берменъ».¹
72. «Эгер юзь чевирсенъиз, затен мен сизден бир уджрет истемедим. Меним эджрим Аллаһтан башкъасына айт дегиль ве манъа мусульманлардан олувум эмир этильди».
73. Кене де оны яланджы дедилер, биз де эм оны, эм де онынънен берабер гемиде олгъанларны къуртардыкъ ве оларны (ер юзюнде) халифелер яптыкъ; аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларны да (денъизде) богъдыкъ. Бакъ ки, тенбиеленгенлернинъ (факъат инанмагъанларнынъ) сонъу насыл олды!
74. Сонъра онынъ артындан бир чокъ пейгъамберни озь топлумларына ёлладыкъ. Оларгъа мужизелер кетирдилер. Факъат олар даа эвель ялангъа чыкъаргъан шейлерине инанаджакъ дегиль эдилер. Иште, адден ашкъанларнынъ къальплерини биз бойле муурълермиз.
75. Сонъра оларнынъ артындан да Фыравунгъа ве топлумына Мусанен Харунны мужизелеримизнен ёлладыкъ, факъат олар кибирадилер ве гунахкъяр бир топлум олдылар.
76. Къатымыздан оларгъа хакъ (мужизе) келгинен: «Бу, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир сихирдир», дедилер.
77. Муса: «Сизге хакъ кельгенде, онынъ ичюн (эп бойле) дерсинъизми? Бу бир сихирдирми? Албуки, сихирбазлар къуртулышкъа иришалмазлар», деди.
78. Олар дедилер ки: Бабаларымызны узеринде булгъан (динден) бизни дёнюресинъ ве ер юзюнде уулыкъ сизинъ экинъизнинъ олсун, дие бизге кельдинъми? Албуки, биз сизге инанаджакъ дегильмиз.
79. Фыравун деди ки: Бильгили бутюн сихирбазларны манъа кетиринъ!
80. Сихирбазлар кельгиненен, Муса оларгъа: Атаджагъынъызны атынъ, деди.
81. Олар (йиплерини) аткъанынен, Муса деди ки: «Сизинъ кетиргенинъиз си-

1 Аз.Нуһ Аллаһ Тааланынъ имаесинде олгъанны бильгени ичюн, душманларына эмист бермегенини, оларнынъ кучь ве къуветине эмист бермегенини косьтермек ве оларнынъ аджилаигини ортагъа чыкъармакъ ичюн, оларгъа бойле бир текифте буланды ве оларны курушке чагъырды.

- хирдир. Аллаһ оны бошуна чыкъараджакъ. Чюнки, Аллаһ бозгунджыларнынъ ишини тюзельтмез».¹
82. «Сучлыларнынъ ошуна кетмесе де, Аллаһ сёзлеринен акыккятны ачыкккъа чыкъараджакъ».
83. Фыравун ве къавмынынъ озьлерине эскендже этювинден къоркъугъа тюшкенлери ичюн къавмындан, бир топ яштан башкъа, кимсе Мусагъа иман этмеди. Чюнки, Фыравун ер юзюнде улулыкъ таслагъан (бир диктатор) ве аддини ашкъанлардан эди.²
84. Муса деди ки: Эй, къавым! Эгер Аллаһкъа инангъан олсангъыз ве онгъа теслим олды исенгъиз, садедже Онгъа ишанып таянынгъыз.
85. Олар да дедилер ки: «Аллаһкъа таяндыкъ. Эй, Раббимиз! Бизни о залымлар топлулыгъынынъ фитнесине огъратма!
86. Ве бизни рахметингъенен о къафирлер топлулыгъындан къуртар!»
87. Биз де Муса ве къардашына: Къавмынгъыз ичюн Мысырда эвлер азырлангъ ве эвлерингъизни намаз къылынаджакъ ерлер япынгъ, намазларынгъызны да дос-догъру къылынгъ. (Эй, Муса!) Му'минлерни мужделе! дие вахий эттик.
88. Муса деди ки: Эй, Раббимиз! Акыккятен сен Фыравун ве къавмына дюнья аятында зийнет ве нидже маллар бердингъ. Эй, Раббимиз! (Оларгъа бу ниметлерни), инсанларны сенингъ ёлунгъан саптырсынлар ве элем бериджи джезаны корьгенге къадар иман этмесинлер, дие (бердингъми)? Эй, Раббимиз! Оларнынъ малларыны ёкъ эт, кальплерине сыкъынты бер (ки, иман этсинлер).
89. (Аллаһ): Экингъизнингъ де дуангъыз къабул олунгъандыр. О алда, сиз догърулыккъа девам этингъ ве сакъын о бильмеслернингъ ёлуна юрменгъ! деди.
90. Биз Исраил огъуларыны денгъизден кечирдик. Амма, Фыравун ве аскерлери зулум этмек ве уджюм этмек узьре, оларны такъип этти. Ниает (денгъизде) богъулув алына кельгенинен, (Фыравун:) «Акыккятен Исраил огъуларынынъ инангъан тангърыдан башкъа тангъры олмагъанына мен де иман эттим. Мен де мусульманларданым!», деди.
91. Шимдими (иман эттингъ)! Албуки, даа эвель исьян эткенлерден ве бозгунджылардан эдингъ.³

1 Аетнинъ ифаде эткенине коре, сихирбазлыкъ яни ырмажылыкъ, садедже бир адатув, ядызлаав ве фесатчылыкътан ибареттир. Чюнки, Аз.Муса киби буюк бир Пейгъамбер онынъ батыл олгъаныны ве оны япкъанларнынъ фесатчылар олгъаныны ачыкъ ифаде этмекте.

2 Зира, о тангърылыкъ иддасында булунгъан ве пейгъамберлернинъ торунларыны дахи, озюне къула эткен эди.

3 Фыравун даа эвель Мысырда тангърылыгъыны илял эткен ве: «Эй, джемаат, мен сиз ичюн озюмден башкъа тангъры бильмейим. Мен сизингъ энгъ юдже раббингъизим!», деген эди. Оны тангъры оларакъ къабул этмегенлерге шиддетли эскенджелер япа эди. Хусусен, Исраил огъуларыны агъыр эскенджеге табий тутта, айрыджа огълан балааларны да сойдыра эди. Аз.Муса ве къардашынынъ Мысырдан айырылаув истеклери Аллаһ тарафындан къабул олунды ве Фелестинге кетмек узьре, Къызыл денгъизнингъ ябысына кельдилер; оларны ёкъ этмек ичюн, Фыравун орудусынен арлаарындан этишти.

92. (Эй, Фыравун!) Сенден сонъ келеджеклерге ибрет олувынь ичюн бугунь сенинь беденинъни (джансыз оларакъ) къуртараджакъмыз. Иште, инсанлардан бир чокъу, акъыкъатен аетлеримизден гафильдирлер.¹
93. Ант олсун, биз Исраил огъуларыны гузель бир юрткъа ерлештирдик ве оларгъа темиз ниметлерден рызыкъ бердик. Озьлерине илим кельгенге къадар ихтиляфкъа тюшмедилер. Шубесиз ки, Раббинъ къыямет куню оларнынъ араларында ихтиляфъ этяткъан шейлери акъкъында укюм этеджек.
94. (Ресулым!) Эгер санъа эндиргенимизден (бу анълаткъан вакъиалардан) шубеленсенъ, сенден эвель Китапны (Тевратны) окъугъанлардан сора. Ант олсун ки, Раббинъден санъа хакъ кельгендир. Сакъын шубеджилерден олма!
95. Аллаһнынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан да олма, сонъра зиянгъа огърагъанлардан олурсынъ.
- 96-97. Акъыкъатен, акъларында Раббининъ сёзю (укми) сабит олгъанлар, озьлерине (истеген) бутюн муджизелер кельген олса биле, элем бериджи азапны корьгенге къадар инанмайджакълар.
98. Юнуснынъ къавмы истисна, (халкъыны ёкъ эткен улькелеримизден) эр анги бир ульке халкъы, кешке (озьлерине азап кельмеден) иман этсе де, бу иманлары озьлерине файда берсе эди! Юнуснынъ къавмы иман эткенинен, озьлеринден дюнья аятындаки резиллик азабыны ортадан къалдырдыкъ ве оларны бир муддет (дюнья ниметлеринден) файдаландырдыкъ.²
99. (Ресулым!) Эгер Раббинъ истесе эди, ер юзюндекилернинъ эписи, эльбетте иман этер эдилер. О алда, сен инанувары ичюн инсанларны зорлайджакъсынъмы?
100. Аллаһнынъ изни олмадан, ич кимсе инанамаз. О, акъылларыны къуланмагъанларны мурдар (инкъярджы) япар.
101. Де ки: «Коклерде ве ерде нелер бар, бакъынъ (да ибрет алынъ!)». Факъат инанмагъан бир топлумгъа делиллер ве тенбилелер файда берmez.
102. Олар озьлеринден эвель келип-кечкен топлумларнынъ (элемли) кунълерининъ бенъзегенлеринден башкъасыны беклемектелерми? Де ки: Айды, бекленъ! Шубесиз, мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
103. Биз сонъра пейгъамберимизни ве айны шекильде иман эткенлерни къуртарырмыз. Инангъанларны, узеримизге бир бордж оларакъ, къуртараджакъмыз.
104. Де ки: «Эй, инсанлар! Меним динимден шубеде исенъиз, (билинь ки) мен

Аз.Муса Аллаһтан алган бир вахий иле таягъынен денъизге урды, денъизден ёлар ачылды ве къавмыны Тиух чёлюне чыкъартты. Айны ёдан пешлерине тюшмек истеген Фыравун денъизнинъ ортасына кельгенде, ёлар гъайып олуп, богъуладжагъыны анълагъанынен, Аллаһкъа иман этти. Факъат умотсизликке таянгъан иманы къабул олулмады.

1 Фыравуннынъ бедени мумияланаракъ, бугуньге къадар муафаза этильген. Аля инсанлар тарафыннан ибретнен сейир этильмекте.

2 Юнус Пейгъамберининъ къавмы оны инкъяр эткенинен, къызаракъ, араларындан айырылды. Қавмы о хабер берген азапнынъ келедегини ис этти, аман япкъанларына пешман олды ве азапнынъ кельмесине ичюн, Аллаһкъа яварды. Дженаб-ы Аллаһ да оларны азаптан къуртарды.

- Аллаһны быракъып да, сизинъ табынъганларынъызгъа табынмам, факъ-ат, анджакъ сизни ольдюреджек олган Аллаһкъа къуллыкъ этерим. Манъа му'минлерден олувум эмир олунды».
105. «Ве (манъа) ханиф (Аллаһнынъ бирлигини танийдыжы оларакъ, юзюньни динге чевир; сакъын мушриклерден олма, дие (эмир этильди)».
106. Аллаһны быракъып да, санъа файда я да зарар бермейджек шейлерге табынма. Эгер буны япсанъ, о такъдирде, сен мытлакъа залымлардан олурсынъ.
107. Эгер Аллаһ санъа бир зарар токъбундырса, оны кене Ондан башкъа кеткизеджек ёкътыр. Эгер санъа бир хайыр тилесе, Онынъ керемини кери чевиреджек де ёкътыр. О, хайырыны къулларындан истегенине ириштирив. Ве О, багъышлайдыжыдыр, мерхамет этиджидир.
108. Де ки: Эй, инсанлар! Сизге Раббинъызден хакъ (Къур'ан) кельген. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, анджакъ озю ичюн келеджек. Ким де ёлдан чыкъса, о да анджакъ озь алейхине догъру ёлдан чыкъаджакъ. Мен сизинъ узеринъизге векиль дегилим. (Садедже теблигъ этмекле мемурым).
109. (Ресулым!) Сен, санъа вахий олунгъангъа уй ве Аллаһ укюм эткенге къадар сабыр эт. О, хакимленинъ энъ хайырлысыдыр

11. ҺУУД СУРЕСИ

Һууд суреси 123 ает олуп, 12, 17 ве 114-нджи аетлер Мединде, дигерлери Меккеде энген. 50-60-нджи аетлерде Арабистан халкъына ёлланылгъан пейгъамберлерден бири Һууд (а.с.)нынъ аятындан баас этильгени ичюн, суреге бу ад берильген. Юнус суресинден сонъ энген олуп, онынъ девамы кибидир. Итикъадгъа аит эсасарны, Къур'аннынъ муджизе олувыны, ахиретнен багълы меселелерни, саваб ве джезаны ве Аз.Һууддан башкъа Нух, Салих, Ибрахим, Луут, Шуайб ве Муса (а.с.) киби пейгъамберлернинъ къыссааларыны ичине алгъандыр.

Бисмиллявирравмааниррахиим

1. Элиф. Ляам. Раа. (Бу санъа эндирилген), икмет саиби (ве) эр шейден хабердар олгъан (Аллаһ) тарафындан аетлери къуветлендирилген, сонъра да анъла-тылгъан бир kitapтыр.
2. (Де ки: Бу Китап) «Аллаһтан башкъасына ибадет этмеменъиз ичюн (энди-рильди). Шубесиз ки, мен онынъ тарафындан сизге (ёлланылгъан) бир тен-бисджи ве мужделсейиджийим.
3. Ве Раббинъызден магъфирет тилевинъиз, сонъра да, онъа тевбе этивинъиз ичюн (эндирильди. Эгер бу эмир олунгъанларны япсанъыз), Аллаһ сизни, тайин этильген бир муддеткедже, гузель бир шекильде яшатыр, зиядесини япкъан эр кеске де, эйилигининъ къаршылыгъыны берив. Эгер юзь чевир-сенъиз, мен сизинъ башынызгъа келеджек буюк бир куннинъ азабындан къ-оркъам».

4. Дёнюшинъиз ялынъыз Аллаһкъадыр. О, эр шейге къадирдир.
5. Билесинъиз ки, олар Пейгъамберден, (душманькъларыны) гизлевлери ичюн кокюслерини чевирирлер (гонъюлеринден кечкенни гизслерлер). Яхшы билинъ ки, олар урбаларына бурюнген вакъытларында биле, Аллаһ оларнынъ гизлегенлерини де, ашкъяр эткенлерини де билир. Чюнки, О, къальплернинъ озюни билиджидир.
6. Ер юзюнде юрген эр джанлынынъ рызкъы ялынъыз Аллаһнынъ узеринедир. Аллаһ о джанлынынъ тургъан ерини ве сонъунда быракъыладжакъ мекаяны билир. (Буларнынъ) эписи ачыкъ бир китапта (асвх-и махфузда)дыр.
7. О, ангинъизнинъ амели даа гузель оладажакъы хусусында сизни имтиан этмек ичюн, Аршны, сув узеринде олгъанда, коклерни ве ерни алты кунъде яраткъан. Емин этерим ки, (Ресулым!): «Олюмден сонъ мытлакъа тирильгиледжек синъиз», десенъ, къфир олгъанлар дер'ал: «Бу ачыкъ бир ырымдан башкъа бир шей дегиль», дерлер.¹
8. Ант олсун, эгер биз олардан азапны белли бир муддетке къадар кечиктирсек, мытлакъа: «Онынъ келювине мани олгъан недир?», дерлер. Билесинъиз ки, озьлерине азап кельген куню, бир даа олардан узакълаштырыладжакъ дегиль. Ве алай этеяткъан шейи оларнынъ чевресини сарып аладжакъ.
9. Эгер инсангъа тарафымыздан бир рахмет (нимет) таттырыр да, сонъ буны ондан чекип алыр исек, бутюнлей умютсиз ве нанкорь олуру.
10. Эгер озюне токбунгъан бир зарардан сонъ, онъа бир нимет таттырсакъ, эльбетте: «Яманлыкълар менден кетти», дер. Чюнки, о (буны дер экен) къопаъчорадыр, кибирлидир.
11. Анджакъ (мусибетлерге) сабыр этип, гузель иш япкъанлар бойле дегиль. Иште, олар ичюн бир бахшыш ве буюк мукъфат бар.
12. Бельки де, сен (мушриклернинъ:) «Онъа (коктен) бир хазине эндирилъсе эди я да онынънен берабер бир мелек кельсе эди!», дсювлеринден отьрю, санъа вахий олунгъан аетлернинъ бир къысмыны (теблигъатыны) терк этеджек синъ ве бу себебтен, рухынъ сыкъыладжакъ. (Яхшы билъ ки), сен анджакъ бир тенбисджисинъ. Аллаһ исе, эр шейге векильدير.²
13. Ёкъса: «Оны (Къур'анны) озю уйдырды», дейлерми? Де ки: Эгер догъру

1 Коклернинъ ве ернинъ алты кунъде яратылувы меселеси ичюн А'раф суресининъ 54-нажи аетининъ изаатына бакъынъ.

Арш – Къинаттаки бутюн джысымларны сарып алгъан ве маиетини биз билалмагъан бир шейдир. Тесфирджилернинъ бу аетнен багълы анълаувына коре, Аллаһ Таала эвеля Аршны, сонъра сувны, даа сонъра да, коклерни ве ерни яраткъан. Аршнынъ сув устюнде олувыт – онынънен битишик олувы манасында дегиль. Буннынъ киби коклернинъ де ернинъ узеринде олгъаны сёйленир, факъат буннынънен кокнен ернинъ битишик олгъаны анъланымаз.

2 Мушриклер вакъты-вакътынен Аз.Пейгъамберден коктен хазинелер эндириюви, озьлерине бир мелек ёлланьлувы киби, адден ашыр шейлер истей ве оларнынъ бу инатлыкъ ве инкъарджылыкъ даяранувары Ресулуллахны сонъ дередже кедерлендире эди. Чюнки, оларга муджизе косьтергенде, буннынъ бир тылсым олгъаныны сёйлесерек, кене инкъарджылыкъта девам эте эдилер. Иште, юкъарадаки ает оларнынъ бу олмайджакъ тавурады къаршысында Аллаһнынъ аетлерини теблигъден

- исенъиз , Аллаһтан башкъа чагъыра бильгенлеринъизни (ярдымгъа) чагъырынъ да, сиз де онынъ киби уйдурылгъан он суре кетиринъ.¹
14. Эгер (олар сизге джевап берип оламай экенлер, билинъ ки, о анджакъ Аллаһнынъ ильминен эндирильгендир ве Ондан башкъа танъры ёкътыр. Артыкъ сиз мусульман олмакътасынъызмы?
  15. Ким, (ялынъыз) дюнья аятаыны ве зийнетини истемекте исе, ишлерининъ къаршылыгъыны о ерде оларгъа тамамынен берирмиз ве о ерде олар ич бир зараргъа огъратылмазлар.
  16. Иште, олар ахиретте озълери ичюн атештен башкъа ич бир шейлери олмагъан кимселердир; (дюньяда) япкъанлары да бошуна кеткендир; япаяткъан шейлери (затен) багълдыр.
  17. Раббинъ тарафындан (кельген) ачыкъ бир делильге таянгъан ве озюни Раббинъден бир шаатнынъ такъип эткен, айрыджа озюнден эвель, бир ребер ве бир рахмет оларакъ, Мусанынъ Китабы (элинде) олгъан кимсе (инкъарджылар киби)ми? Чюнки, булар онъа (Къур'ангъа) инанырлар. Топлумлардан ангиси оны инкъар этсе, иште, джеэннем атеши онынъ бараджакъ еридир, бундан шубенъ олмасын; зира бу, сенинъ Раббинъ тарафындан бильдирильген акъыкътаттыр; факъат инсанларнынъ чокъу инанмазлар.²
  18. Ким Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ола билир? Олар (къыямет кунюнде) Рабблерине арз этиледжеклер, шаатлар да: Иште, булар Рабблерине къаршы ялан сёйлегенлердир, дейджеклер. Билинъ ки, Аллаһнынъ лянети залымларнынъ узеринедир!
  19. Олар, (инсанларны) Аллаһнынъ ёлундан чыкъаргъан ве оны къыйыш косътермек истегенлердир. Ахиретни инкъар этиджилер де олардыр.
  20. Олар ер юзюнде (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегиллер; оларнынъ Аллаһтан башкъа (ярдым истейджек) достлары да ёкътыр. Оларнынъ азабы къат-къат оладжакъ. Чюнки, олар (акъыкътатларны) не коре биле, не де къулакъ аса эдилер.
  21. Иште, олар озълерини зиянгъа огъраттылар. Уйдураяткъан шейлери де озлюгинден гъайып олуп кетти.

вазгечмесеси хусусында Аз.Пейгамберни тенбилемекте, онынъ вазифеси бу олгъаныны, дигерининъ Аллаһкъа айт олгъаныны бильдирмекте.

- 1 Бу курушке даветнинъ арапчаны энъ гузель бир шекильде къулангъанларгъа ёнетиливи дикъаткъа лайыкътыр. Даа сонъунда энген ает-и керимелернинъ бу мыкъдар учъ аетке къадар азаатлыгъанына рагъмен, олар бунъа да джасарет эталмагъанлар ве къылычнен къаршылыкъ бермек зорунда къалгъанлар. Бу истидже Къур'аннынъ Аллаһ келямы олгъанына буюк бир делилдир.
- 2 Бу ает-и керимеде бир къыяслама япымакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керим киби пек парлакъ бир делильге, бу делилни тасдикъ эткен бир шааткъа яни муджизеге ве инанчларнынъ сагъаамлыгъыны косътерген семавий китаплардан бири олгъан Тевратнынъ шаатлыгъына саип олгъан пейгамбернен буларны инкъар эткен ве саседеже дюнья аятындан башкъа бир шей истемеген бир къяфирнинъ денъкъ (мусавий) оламайдагъы бильдирильмекте. Чюнки, буларнынъ бири Аллаһнынъ сечкен къулы ве Аллаһкъа инангъан, толайысыннен, дюнья ве ахирет саадетини къазангъан кимседир; дигери исе, инкъар эткен, толайысыннен, эбедий азапны къазангъан кимседир.

22. Шубесиз, олар ахиретте энъ чокъ зиянгъа огърайджакълар.
23. Инанып да, гузель ишлер япкъан ве Рабблерине гонъюльден боюн этгенлерге кельгенде, иште, олар дженнет эхлидир. Олар о ерде эбедий квалырлар.
24. Бу эки топлулыкънынъ (му'минлернен къфирлернинъ) вазieti, коръ ве сагъ-ырнен коръген ве эшиткен кимселер кибидир. Буларнынъ алы ич бир чешит олуурмы? Аля ибрет алмайсызми?¹
25. Ант олсун, биз Нуһны къавмына эльчи ёлладыкъ. Оларгъа: «Мен (деди), сиз ичюн ап-ачыкъ бир тенбиджийим.
26. Аллаһтан башкъасына табынманъ! Мен сизге (келсджек) элем бериджи бир куннинъ азабындан къоркъмакътам».
27. Қъавмындан илери кельген къафирлер дедилер ки: «Биз сени, садедже бизим киби бир инсан оларакъ коръмектемиз. Бизден аддий корюшнен арекет эткен алт табакъамыздан башкъасынынъ санъа уйгъаныны коръмэймиз. Ве сизинъ бизге нисбетен бир усьюнлигинъизни де коръмэймиз. Аксине, сизинъ ялан-джылар олгъанынъизны тошюнмектемиз».²
28. (Нуһ) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббим тарафындан (биядирильген) ачыкъ бир делиль узеринде олсам ве О манъа озъ къатындан бир рахмет берген де, бу сизге гизли тутылган исе, бунъа не дерсинъиз? Сиз оны истемегенинъиз алда, биз сизни онъа зорлайджакъмызмы?
29. Эй, къавмым! Аллаһнынъ эмирлерини биядирмеге къаршылыкъ сизден бир тюряу мал истемейим. Меним мукъфатым анджакъ Аллаһкъа аиттир. Мен иман эткенлерни къуваджакъ дегилим; чюнки, олар Рабблерине къавушаджакълар. Факъат мен сизни биягисизликнен давранган бир топлулыкъ оларакъ коръмектем.³
30. Эй, къавмым! Мен оларны къувсам, мени Аллаһтан (онынъ азабындан) ким къорчалар? Тюшюнмейсинъизми?

1 Суренинъ бу ерге къадар олган болюминде итиксаднен багълы эсаслар, Қур'аннынъ муджизе олгъаны, инанмагъанларнынъ ахиреттеки вазьетлери, джезалары; бунъа къаршылыкъ, инангъанларнынъ мукъфатлары анълагълады ве оларнынъ дженнет эхли олгъанлары биядирильды. Ниае, бу эки топлулыкъ бедий бир тешбих иле инсанлыкънынъ тефеккюрине авале олуңды ве олар тюшюмге давет этильдилер. Бундан сонъки болюмлерде, ибрет оларакъ, базы пейгъамберлерининъ аятлары, теvhид инанчыны яймакъ ичюн курушлери, къавмларынынъ буларгъа нисбетен арекетлери ве мейдангъа кельген вазьетлернинъ нетиджилери анълагъымакъта.

2 «Меле'» келимеси – илери кельгенлер, эшраф, элита табакъа манасындадыр. Қур'ан-ы Керим дикъкъатнен талиль этильгенде, бутюн пейгъамберлерининъ къаршыларында Фыравун киби бир тагъутнынъ ве онъа акъыл оджалыгъы япкъан бир топлулыкънынъ барлыгъы корюлир. Заманларынынъ эр тюряу маддий имкянларыны элеринде булуңдырган бу юксек табакъа, менфаатларыны гъайып этмемек ичюн, инангъанларны факъырлыкъ ве зеллиликте сучламакъ ёлуны туткъан эдилер. Сонъки пейгъамбер заманында айны вазьет джерьян эткен, онъа факъыр ве аддий кимселернинъ инангъанларыны маначыкъ этерек, къаршы чыкъкан эдилер.

3 Аз.Нуһнынъ къавмы инанган факъыр кимселерге мураджаат этмей ве оларнен берабер олмакъ истемей эди. Буннынъ ичюн Нуһ (а.с.)нынъ оларны янындан къувмасыны теклиф эттилер. О буюк пейгъамбер, эльбетте джаилерининъ сёзьлерине бакъып, Аллаһкъа иман эткен, Аллаһ къатында дегерли кимселерни янындан къуваджакъ дегиль эди.

31. Мен сизге: «Аллаһнынъ хазинелери меним янымда», демейим, гъайбны да бильмем. «Мен бир мелеким», де демейим. Сизинъ козьлеринъиз хор корьген кимселер ичюн: «Аллаһ оларгъа асла бир хайыр бермейджек», деп оламам. Оларнынъ къальплеринде олгъанны Аллаһ даа яхшы билир. Оларны кувьгъан такъдиримде, мен акъикъатен залымлардан олурым».
32. Дедилер ки: Эй, Нух! Бизнен курештинъ ве бизге къаршы куреште чокъ илери кеттинъ. Эгер догърулардан исенъ, онынънен бизни техдир эткен (азапны) бизге кетир!
33. (Нух) деди ки: «Оны сизге, анджакъ истесе, Аллаһ кетирир ве сиз (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз.
34. Эгер Аллаһ сизни ёлдан азырмакъ истей исе, мен сизге огют бермек истесем де, огютим сизге файда бермез. (Чюнки) о сизинъ Раббинъиздир. Ве (ниает) Оньа дёндюриледжексинъиз».
35. (Ресульм!) Ёкъса: «Буны уйдурды», дейлерми? Де ки: «Эгер оны уйдургъан исем, гунахым манъа аиттир. Факъат мен сиз ишлеген гунахынъыздан узакъым».
36. Нухкъа вахий олунды ки: Къавмындан иман эткенлерден башкъасы, артыкъ (санъа) асла инанмайджакъ. Ойле исе, оларнынъ ишляткъанларындан (гунахларындан) толайы кедерленме.
37. Козьлеримизнинъ огюнде ве вахийимиз (эмримиз) эсасында гемини яп ве зулум эткенлер акъкъында манъа (бир шей) сёйлеме! Олар мытлакъа богъуладжакълар.
38. Нух гемини япа, къавмындан илери кельгенлер исе, янына эр огърагъанларында, онынънен алай эте эдилер. Де ки: «Эгер бизнен алай эте исенъиз, яхшы билинъ ки, сиз насыл алай этсенъиз, биз де сизнен алай этеджекмиз!
39. Озюни резиль этеджек азапнынъ кимге келеджегини ве девамлы бир азапнынъ кимнинъ башына тюшеджегини якъында биледжексинъиз».
40. Ниает, эмримиз келип де, сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен, Нухкъа дедик ки: «(Джанлы чешитлерининъ) эр биринден эки чифтнен -(богъуладжакъына даир) алейхинде сёзь этильгенлерден гъайры- аиленьни ве иман эткенлерни гемиге юкле!» Затен, онынънен берабер пек азы иман эткен эди.¹
41. (Нух) деди ки: «Гемиге мининъ! Онынъ ялдап кетюви де, токътамасы да, Аллаһнынъ адынендир. Шубесиз ки, Раббим чокъ багъышлайыджы, пек мерхамет этиджидир».
42. Геми, дагълар киби далгълар арасында оларны алып кете эди. Нух гемиден

1 Бу ердеси «сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен» къысмыны «тандыр (геннуур) къайнагъанынен» шеклинде терджиме эткенлер де олгъан. Тефсирджилер тандырнынъ къайнавуны чешит шекиллерде тефсир эткенлер. Сонъки асырнынъ тефсирджелиринден М.Хамди Языр Аз.Нухнынъ гемиси аддий елкенли бир геми олмайып, бухарлы бир геми олгъанына ишарет эте ки, бунъа коре, «тандыр къайнады» демек, гемининъ оджагъы янды ве арескетке азыр вазиетке кетирильди, демек олуру.

- узакъта булунган огълуна: Явручыгъым! (Сен де) бизнен берабер мин, кяфирлернен берабер олма! дие сесленди.¹
43. Огълу: Мени сүдан къорчалайджакъ бир дагъгъа сыгъынаджагъым, деди. (Нух): «Бугунь Аллаһнынъ эмринден (азабындан), мерхамет саиби Аллаһтан башкъа къорчалайджакъ кимсе ёкътыр», деди. Араларына далгъа кирди, бойледже о да богъудды.²
44. (Ниает: «Эй ер, сувынъны ют! Ве, эй, кок (сувны) тут!», денильди. Сув чекильди; иш битирильди; (геми де) Джудий (дагъынынъ) усьтюне ерлешти. Ве: «О залымлар топулыгъынынъ джаны джеэннемге!» денильди.
45. Нух Раббине дуа этип, деди ки: «Эй, Раббим! Шубесиз, огълум да аилемден дир. Сенинъ ваденъ иссе, эльбетте хакътыр. Сен хакимлер хакимисинъ».³
46. Аллаһ буюрды ки: Эй, Нух! О асла сенинъ аиленъден дегиль. Чюнки, онынъ япкъаны фена бир иштир. О алда, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни менден истеме! Мен санъа джаиллерден олманъны тевсие этем.⁴
47. Нух деди ки: Эй, Раббим! Мен сенден акъкъында бильгим олмагъан шейни истемектен санъа сыгъынырым. Эгер мени багъышламаз ве мерхамет этмез исенъ, мен зиянгъа огърагъанлардан олурым!
48. Денильди ки: Эй, Нух! Санъа ве сеннен берабер олгъан умметлерге бизден селям ве берекетлернен (гемиден) тюш! Озьлерини (дюньяда) файдаландыраджагъымыз, сонъра да бизден оларгъа элсем бериджи бир азап токъунаджакъ умметлер де оладжакъ.
49. (Ресулым!) Иште, булар санъа вахий эткен гъайб хаберлеримиздендир. Бундан эвель оларны не сен биле эдинъ, не де къавмынъ. О алда, сабыр эт. Чюнки, яхшы нетидже (сабыр этип) сакъынгъанларнынъдыр.⁵
50. Аад къавмына да къардашлары һуудны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым!

1 Аз.Нухнынъ огълу бабасына иман этмеген эди. Бабасы инангъанларны гемиге миндиргенде, о айрылып, бир кенаргъа чекильген эди. Дигер огъулары Хаам, Саам ве Йаафес бабаларына инангъан ве онынънен берабер гемиге минген эдилер. Тюркий халкъларнынъ Йаафесининъ Тюрк адындаки огълундан даркъагъаны ривает этиас.

2 Бу аетке бойас де мана берильген: «Бугунь Аллаһ, мерхамет эткенлеринден башкъасыны Онынъ береджек эмринден къорчалайджакъ кимсе ёкътыр».

3 Аз.Нух буны айткъанда, Аллаһ онынъ аилесини богъулуудан къуртараджагъына аит вадесине ишарет эте эди.

4 Бу аеттен анылашыла ки, инсанлар арасындаки якъынлыкънынъ асыл себеби, дин бирлигидир. Аллаһнынъ динине инангъан ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен кимселер бир-бирилерининъ маневий акърабасы, якъыны ве достларыдыр. Буларнынъ араларында маневий бирлик бардыр. Му'минлернен кяфирлер, биркъ нокътан назарындан, бир-бирилерининъ акърабасы олса биле, бу акърабалыкънынъ Аллаһ къатында ич бир дегери ёкътыр. Аз.Нухнынъ огълу бабасына инанмагъаны ичюн, Аллаһ Тааля оны Нух пейгъамберининъ аилесинден саймагъан. Албуки, Аз.Пейгъамбер араларында ич бир несеп багъы олмагъан Сельманы озь аилесинден сайгъан. Бунъа нисбетен, хусусен Бедир дженкинде бир чокъ сахабий энъ якъынлары олгъан бабаларына, я да огъуларына къаршы дженкешкенлер.

5 Бундан сонъра бир башкъа пейгъамбернинъ къавмына хакъны теблигъ этмек огърундаки куреши анылатыла.

- Аллаһкѡа кѡулыкъ этинѡ. Сизинѡ Ондан башкѡа танѡрынѡыз ѡкѡтыр. Сиз ялан уйдургѡанлардан башкѡасы дигильсинѡыз.
51. Эѡ, кѡавмым! Мен, онѡа (пейгѡамберликке) кѡаршылыкъ сизден бир уджрет истемейим. Меним уджретим, мени яраткѡандан башкѡасына аит дегильдир. Аля акѡылынѡызны ишлестмейсинѡызми?
52. Эѡ, кѡавмым! Раббинѡызден багѡышлав тиленѡ; сонѡра да Онѡа тѡвбе этинѡ ки, узеринѡызге кокни (ягѡмурны) бол-бол ѡлласын ве кѡветинѡызге кѡвет кѡошсын. Гунах ишлсерек (Аллаһтан) юзѡ чевирменѡ.
53. Дедилер ки: Эѡ, һууд! Сен бизге ачыкъ бир муджизе кетирмединѡ, биз де сенинѡ сѡзюнѡнен танѡрыларымызны быракѡаджакъ дегильмиз ве биз санѡа иман этеджек де дегильмиз.
54. Биз: «Танѡрыларымыздан бири сени фена чарпкѡан!»; демектен башкѡа бир сѡз сѡлеймеймиз! (һууд) деди ки: «Мен Аллаһны шаат тутам; сиз де шаат олунѡ ки, мен сизинѡ ортакъ кѡошкѡанларынѡыздан узакѡым».
55. «Ондан башкѡа (табынгѡанларынѡызнынѡ эписинден узакѡым). Айды, эпинѡыз манѡа тузакъ кѡурынѡ; сонѡра да манѡа мухлест берменѡ!»
56. «Мен, меним де Раббим, сизинѡ де Раббинѡыз олгѡан Аллаһкѡа таяндым. Чюнки, юрген ич бир варлыкъ ѡкъ ки, О, онынѡ перчеминден туткѡан олмасын. Шубесиз, Раббим дос-догѡру ѡлдадыр».¹
57. «Эгер юзѡ чевирсенѡыз, шубесиз ки, меннен сизге ѡлагѡаныны сизге бильдирдим. Раббим (истесе) сизден башкѡа бир кѡавмынѡ еринѡызге кетирир де, Онѡа ич бир зарар бералмазсынѡыз. Чюнки, меним Раббим эр шейни козетиджидир.
58. Эмримиз кельгенинен һуудны ве онынѡнен берабер, иман эткенлерни тарафмыздан бир рахмет иле кѡуртардыкъ, оларны агѡыр бир азаптан кѡуртулышкѡа ириштирдик.
59. Иште, Аад (кѡавмы). Рабблерининѡ аетлерини инкѡяр эттилер; Онынѡ пейгѡамберлерине асий олдулар ве инатчы эр зорбаджынынѡ эмрине уйдылар.
60. Олар эм бу дюнѡяда, эм де кѡыямет кунюнде лянетке табий тутылдылар. Билинѡ ки, Аад (кѡавмы) Рабблерини инкѡяр эттилер. (Шуны да) билинѡ ки, һууднынѡ кѡавмы Аад Аллаһнынѡ рахметинден узакълаштырылды.²
61. Семууд кѡавмына да кѡардашлары Салихны (ѡладыкъ). Деди ки: Эѡ, кѡавмым! Аллаһкѡа кѡулыкъ этинѡ. Сизинѡ Ондан башкѡа танѡрынѡыз ѡкѡтыр.

1 Аллаһнынѡ эр варыкѡнынѡ перчеминден тутмасы демек, эр варыкѡнынѡ ѡнетилювининѡ, уюм ве тасарруфнынѡ Онынѡ элинде олувы, Онынѡ кудрет ве ирадесининѡ бутюн варыкѡлар узеринде мутлакъ ве кесен-кес бир суретте уюмран олувыдыр. Аллаһнынѡ догѡру ѡлда олувы исе, Онынѡ уюм ве тасарруфларынѡ тамамен догѡру, яхшы ве адалетке уйгун олувы, Аллаһнынѡ акѡсызлыкъ ве зулумдан, янѡлышылыкъ ве хатадан узакъ олувы демектир.

2 Эм-һаакъкѡа суресининѡ 6 ве 7-нджи аетлеринде бильдирильгенине коре, Аад кѡавмы еди гедже, секиз кунѡ девам эткен шиддетли бир кѡасыргѡа себебинден эляк олуп, инсанлар, агѡач киби, ерлерге йыкѡылып кѡалдылар.

Бундан сонѡ да, Салих Пейгѡамбернынѡ Семууд кѡавмына кѡаршы кураши анѡлатыламакѡа.

- О, сизни ерден (топракьтан) яратты. Ве сизни о ерде яшатты. О алда, Ондан магъфирет истень; сонъра да Оньа тевбе этинъ. Чюнки, Раббим (къуалларына) чокъ якъындыр, (дуалларыны) къабул этиджидир.
62. Дедилер ки: Эй, Салих! Сен бундан эвель ичимизде умиот бесленген бириси эдинъ. (Шимди) бабаларымызнынъ табынгъаларына табынмакътан бизни четлештиресинъми? Догърусы, биз, бизни озюне (къуаллыкъкъа) чагъыргъан шейинъден джиддий бир шубедемиз.
63. (Салих) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббимден (берильген) ап-ачыкъ бир делиль узеринде исем ве О манъа озюнден бир рахмет (пейгъамберлик) берген исе, бунъа не дерсинъиз? Бу вазият къаршысында Оньа асий олсам, мени Аллаһтан (Онынъ азабындан) ким къорчалар? О вакъытта сиз де манъа зиян берювден зияде бир шей япалмазсынъыз.
64. Эй, къавмым! Иште, сизге муджизе оларакъ, Аллаһнынъ девеси. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын (ичсин). Оньа феналыкъ токъундырманъ; сонъра сизни якъын бир азап якъалар.¹
65. Факъат Семууд къавмы о девени аякъларыны кесерек, ольдюрди. Салих деди ки: «Юртунъызда учъ кунъ даа яшанъ (сонъра эляк оладжакъсынъыз)!». Бу сёз ялангъа чыкъарылмайджакъ бир техдит эди.
66. Эмримиз кельгенинен, Салихны, ве онынънен берабер иман эткенлерни, бизден бир рахмет оларакъ, (азаптан) ве о куннинъ зилетинден къуртардыкъ. Шубесиз, Раббинъ къувелидир, (эр шейге) гъалип келидjidир.
67. Зудум эткенлерни де о къоркъунч сес якъалады ве юртларында тиз чёке къалдылар.
68. Санки о ерде ич отурмагъан эдилер. Билинъ ки, Семууд къавмы акъикъатен Рабблерини инкъяр эттилер. Кене билесинъиз ки, Семууд къавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакълаштырылды.
69. Ант олсун ки, эльчилеримиз (мелеклер) Ибрахимге мужде кетирдилер ве: «Селям (санъа)», дедилер. О да: «(Сизге де) селям», деди ве аман къызартылгъан бир бузавны кетирди.²
70. Эллерини ашкъа узатмагъанларыны корьгенинен, оларны ябанджылар санды ве олардан толайы, ичине бир къоркъу тюшти. Дедилер ки: Къоркъма! (Биз мелеклермиз). Луут къавмына ёлланылдыкъ.
71. О эснада къадыны аякъта эди ве (бу сёзлерни эшиткенинен) кульди. Оньа да Исхакъны, Исхакънынъ артындан да Якъупны мужделедик.

1 Риваетке коре, Салих (а.с.)нинъ къавмы ондан муджизе оларакъ, къаядан деве чыкъарувны истеген. Аз.Салих да, олардан иман этджеклерине даир сёз алгъандан сонъ, намаз къылгъан, Аллаһкъа дуа эткен ве муджизе оларакъ, буюк бир къаядан бир деве чыкъкъан. Сонъра бу деве озю киби буюк бир бота догъургъан. Факъат къавмынынъ пек азы иман эткен, дигерлери кене къафир оларакъ къалгъанлар.

2 Ибн Аббас кельген эльчилернинъ Джебраил ве янындаки эки мелек олгъаныны сёйлер. Бу эки мелекнинъ де Михаил ве Исрафил олгъанлары ривает этилир.

72. (Ибраһимның кәадыны:) Оладжакъ шей дегиль! Мен бир кьарт кәадыным, бу кьоджам да бир ихтияр олуп, бала догъураджакъгыммы? Бу керчектен шашыладжакъ бир шей! деди.¹
73. (Мелеклер) дедилер ки: Аллаһның эмрине шашасынъмы? Эй, эв халкъы! Аллаһның рахмети ве берекетлери сизинъ узеринъиздедир. Шубесиз ки, О, макътавгъа лайыкътыр, эйлиги болдыр.
74. Ибраһимден кьоркбу кетип, озюне мужде кельгенинен, Луут кьавмы акъкъында бизнен курешмеге башлады.²
75. Ибраһим акъкъатен йымшакъ табиятлы, багъры яныкъ, озюни Аллаһкъа багъышлагъан бириси эди.
76. (Мелеклер дедилер ки): Эй, Ибраһим! Бундан вазгеч. Чюнки, Раббинънингъ (азап) эмири кельди. Ве оларгъа кери чевирильмез бир азап мытлакъа келеджек!
77. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенинен, (Луут) оларнынъ себебинден кедерленди ве олардан толайы, ичи сыкъылды да: «Бу, четин бир куньдир», деди.³
78. Луутнынъ кьавмы чапышып, онынъ янына кельдилер. Даа эвель де о фена ишлерни япа эдилер. (Луут): «Эй, кьавмым! Иште, шулар кьызларымдыр (оларгъа эвленинъ); сиз ичюн олар даа темиздир. Аллаһтан кьорккынъ ве мусафирлеримнинъ огюнде мени резиль этмень! Аранъызда акъылы башында бир адам ёкъмы!», деди.⁴
79. Дедилер ки: Сенинъ кьызларында бизим бир акъкъымыз олмагъаныны билсинъ. Ве сен бизим не истегенимизни, эльбетте билирсинъ.
80. (Луут:) Кешке меним сизге нисбетен (кьояджакъ) бир кучюм олса эди я да кучлю бир кьалеге сыгъына билъсе эдим! деди.
81. (Мелеклер) дедилер ки: Эй, Луут! Биз Раббининъ эльчилеримиз. Олар санъа асла токьунамазлар. Сен гедженинъ бир кьысмында айленънен (ёгъа чикъып) юр. Кәадынынъдан башкъа, сизден ич бири артта кьалмасын. Чюнки, оларгъа келеджек олгъан (азап) шубесиз, онъа да токьунаджакъ. Оларгъа ваде олунгъан (эляк) заманы – саба вакътыдыр. Саба якъын дегильми?

1 Тефсирджилернинъ изаатына коре, о вакъытта Ибраһим (а.с.) 120 яшында, кәадыны исе, 90 яшында эди.

2 Чюнки, Аз.Ибраһим инкярджыларгъа келеджек умумий феякет ве азапкъа Луут (а.с.) иле онъа инангъанларнынъ да огърайджакъларындан кьоркьа, бу себепнен, азапнынъ ортадан кьалдырылувы ичюн исрарнен Аллаһкъа ялвара эди.

3 Мелеклернинъ генч деликьанлылар шеклинде кельгенини корьген Луут (а.с.) оларны инсан беллеген ве кьавмынынъ оларгъа тедавуз этювинден кьорккьан. Чюнки, А'рааф суресининъ 80 ве 81-нджи аетлеринде билъдирильгенине коре, Луутнынъ инкярджы кьавмында джинсий сапыкълыкъ яйгын эди.

4 Базы тефсирджилерге коре, Аз.Луутнынъ халкъына эвлениюлерни тевсие эткен кьызлары, озюнинъ кьызлары дегиль, кьавмынынъ кьызларыдыр. Чюнки, онынъ олгъаны эки кьызы бар эди. Эр пейгъамбер озь кьавмынынъ буюги ве маневий бабасы сайылгъанындан, Аз.Луут: «Иште, булар кьызларымдыр...», деген.

82. Эмримиз кельгенинен, о ерниң алтыны усъюне кетирдик ве узерлерине (балчыкътан) пиширилип, арды – ардыдан ташлар ягъдырыдыкъ.
83. (О ташлар:) Раббинъ къатында ишаретлернен бельгиленерек (ягъдырылгъандыр). Олар залымлардан узакъ дегильдир.
84. Медйенге де, къардашлары Шуайбны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуалыкъ этинъ! Сиз ичюн Ондан башкъа танъры ёкътыр. Олъчюни ве чекини эксик япманъ. Зира, мен сизни хайыр (ве боллукъ) ичинде корьмектем. Ве мен, акъикъатен сиз ичюн сараджакъ бир куннинъ азабындан къоркъам.
85. Ве, эй, къавмым! Олъчюни ве чекини адалетнен япынъ; инсанларгъа эшьяларны эксик берменъ; ер юзюнде бозгъунджылар оларакъ долашманъ.
86. Эгер му'мин исенъиз, Аллаһнынъ (эялындан) быракъкъан (къары) сиз ичюн даа хайырлыдыр. Мен узеринъизге бир бекчи дегилим.
87. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Бабаларымызнынъ табынъган (путларыны), я да малларымыз хусусында истегенимизни япмакъны терк этювимизни санъа намазынъ эмир этмектеми? Ойле исе, сен йымшакъ табиятлы ве чокъ акъыллысынъ!
88. Деди ки: Эй, къавмым! Эгер меним, Раббим тарафындан (берилген) ап-ачыкъ бир делилим олса ве О манъа тарафындан гузел бир рызыкъ берген исе, бунъа не дерсинъиз? Сизге ясакъ эткен шейлеримнинъ аксини япаракъ, сизге акс давранмакъ истемейим. Мен, садедже кучюмнинъ сткени къадар ислях этмек истейим. Факъат беджерювим анджакъ Аллаһнынъ ярдымынендир. Ялынъыз Онъа таяндым ве ялынъыз Онъа дёнеджегим.¹
89. Эй, къавмым! Сакъын манъа къаршы душманлыгъынъыз, Нуһ къавмынынъ я да һууд къавмынынъ, яхут Салих къавмынынъ башларына кельгенлер киби, сизге де бир мусибет кетирмесин! Луут къавмы да сизден узакъ дегильдир.²
90. Раббинъизден багъышлап истенъ; сонъра Онъа тёвбе этинъ. Муакъкъакъ ки, Раббим чокъ мерхаметлидир, (му'минлерни) чокъ север.

1 Бу аетте бир пейгъамбернинъ энъ муим васыфларынынъ сыралангъаныны корьмектемиз: Эр шейден эвель, пейгъамберлер Аллаһ тарафындан озюне я да озюнден эвельки бир пейгъамберге ёлланылган бир делильге яни вахийге базанырлар. Экинджи, пейгъамберлер умметлерине теблигъ эткен шейлерини, эр шейден эвель, озь нефислеринде яшарлар; сёзлеринен озъери, къальплеринен амеллери бир-бирине уяр; умметлерине теблигъ эткенлерине терс арекет этмезлер. Учюнджиси, пейгъамберлер бирер исляхатчыдыр; оларнынъ вазифеси – япмакъ, тюзельтмектир; яхшылыкънынъ аким олувы, инсанларнынъ догъругъа ве эйилликке ёнелюви ичюн элинден кельгени къадар гъайрет косьтерювидир. Дёртюнджиси, пейгъамберлер, садедже Аллаһкъа ишаныр ве таянырлар; мувафакъиятининъ ялынъыз Аллаһтан кельгени хусусында ич бир шубелери олмас; бу себепнен де, Аллаһтан башкъа ич бир къуветке ве дестекке саип олмасаар биле, кене де умютсияликке тюшмезлер.

2 Яни олар да сизинъ заманынъызгъа якъын бир заманда эляк олдылар. Толайысыннен, эляк олгъанларнынъ заман итибарынен сизге энъ якъыны олардыр. Я да куфюрге, феналыкъларда ве элякны керектирген шейлерде сизден узакъ дегиль эдилер. Бу себепнен, эляк олдылар. Олардан ибрет алмагъынъыз.

91. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Сәйлегенлериньнинь чокьуны аньламаймыз ве арамызда сени акьикьатен зайыф (аджиз) корьмектемиз! Эгер кьабилень олмаса, сени мытлакьа ташбораннен ольдюримиз. Сен бизден усьтюн дегильсинь.
92. (Шуайб:) «Эй, кьавмым, деди, сизге коре, меним кьабилем Аллаһтан даа кучлю ве дегерлими ки, оны (Аллаһнынъ эмирлерини) артынъызгьа атып унуттынъыз. Шубесиз ки, Раббим япаяткьанларынъызны чевресини сарыджыдыр.
93. Эй, кьавмым! Элинъызден кельгенини япынь! Мен де япаджам! Озюни резиль этеджек азапнынъ келеджеги шахьсыннъ ве яланджыннъ ким олгьаныны якьында аньлайджакьсынъыз! Бекленъ! Мен де сизнен берабер беклемектем».
94. Эмримиз кельгенинен, Шуайбны ве онынънен берабер, иман эткенлерни тафаьмыздан бир рахмет иле кьуртардыкь; зулум эткенлерни исе, кьоркьунчлы бир гурюльти якьалады да, юртларында тиз чёке кьалдылар.
95. Санки о ерде ич барынмагьан эдилер. Билинъиз ки, Семууд кьавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакь олгьаны киби, Меден кьавмы да узакь олды.¹
96. 97. Ант олсун ки, Мусаны да муджизелеримизнен ве ап-ачыкь бир делильнен Фыравунгьа ве онынъ илери кельгенлерине ёлладыкь. Факьат олар Фыравуннынъ эмрине уйдылар. Албуки, Фыравуннынъ эмири догьру дегиль эди.
98. Фыравун кьыямет кунюнде кьавмынынъ огюне тюшеджек ве оларны (чекип) атешке алып бараджакь. Бараджакь ерлери не фена ердир!²
99. Олар бу ерде де, кьыямет кунюнде де, лянетке огьратылдылар. (Оларгьа) берильген бу бахшыш не фена бахшыштыр!
100. (Эй, Мухаммед!) Иште бу, (халкьы эляк олгьан) мемлекетлеринь хаберлериндендир. Биз оны сангьа аньлатмакьтамыз; олардан (бугуньге кьадар ислери) кьалгьан да бар, чалынгьан экин (киби ёкь олгьаны) да бар.
101. Оларгьа биз зулум этмедикь; факьат, олар озьлерине зулум эттилер. Раббининъ (азап) эмири кельгенде, Аллаһны быракьып да, табынгьан тангьрылары оларгьа ич бир шей теминлемеди, зиянларыны арттырувындан башкьа бир шейге ярамады.
102. Раббинъ акьсызлыкь эткен мемлекетлерни (оларнынъ халкьыны) якьалагь-

1 Шуайб (а.с.)нынъ кьавмы да, Семууд кьавмы киби, насиат диньлемегени ичюн, кьоркьунч бир сес ве гурюльти иле эляк олгьан эди. Буларнынъ джелалары бир чешит олувы фена ахляк нокьтан назарындан, бир-бирлерине бенъзегенине ишареттир. Аллаһнынъ рахметинден узакь олувары ичюн эр эки кьавмгьа да, айны беддуа этильген ве Медйен кьавмы бу хусуста Семууд кьавмына бенъзетильген.

2 Яни Фыравун насыл ки, бу дюньяда кьавмындан инкьярджы олгьанларнынъ огюне тюшкен; оларнен Аллаһнынъ Ресулы Аз.Муса ве онынъ теблигь эткен хакь динине кьаршы курешкен исе, кене насыл ки, Аллаһнынъ пейгьамберини такьыб этип, якьаламакь ичюн кьавмыны аркьасындан ырткен ве ниает, озю денъызде богьулгьаны киби, оларнынъ богьулувына да себеп олгьан исе, айны шекильде, ахиретте де кьавмынынъ огюнде оларакь, эписи бирден джеэннемге сюрюлдежек.

- анда, онынъ якъалаву, иште, бойле (шиддетлидир). Шубесиз, онынъ якъалаву пек элем бериджидир, пек четиңдир!
103. Иште, буңда ахирет азабындан къоркъкъанлар ичюн, эльбетте бир ибрет бар. О кунъ – бутюн инсанларнынъ бир ерге топланаджакъ бир кунидир ве о кунъ (бутюн махлюкъатнынъ) азыр булунгъан бир кунюдир.
104. Биз оны (къыямет кунюни) садедже белли бир муадетке къадар беклетирмиз.
105. О кельген куню, Аллаһнынъ изни олмадан, ич кимсе къонушамаз. Олардан кими бедбахттыр, кими бахтлыдыр.
106. Бедбахтлар атештедилер, о ерде оларнынъ (ойле фаджиалы) нефес алып-берювлери бардыр ки.
107. Раббининъ истегенинден башкъа, (олар) коклер ве ер тургъандже, о атеште эбедий къаладжакълар. Чюнки, Раббинъ истегенини хакъкъы иле япыджыдыр.
108. Бахтлы олгъанларга кельгенде, олар да дженнетдилер. Раббининъ истегенинден башкъа, коклер ве ер тургъандже, олар да о ерде эбедий къаладжакълар. Бу (ниметлер) битмез, тюкнемез бир лютфтир.¹
109. О алда, оларнынъ табынгъан шейлеринден (бу шейлернинъ оларны азапкъа алып баргъанындан) шубенъ олмасын. Чюнки, олар анджакъ даа эвель бабаларынынъ табынгъаны киби табынмакъталар. Биз оларнынъ (азаптан) насиплерини мытлакъа эскизис оларакъ береджекмиз.
110. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик; факъат онда ихтиляф этильди. Эгер Раббинъден бир сёз кечмеген олса эди, эльбетте оларнынъ арасында укюм берильген эди (ве ишлери де битирильген эди). Шубесиз ки, олар (меккелилер) де Къур’ан акъкъында терен бир шубе ичинделер.
111. Шубесиз, Раббинъ оларнынъ эр бирининъ амеллери къаршылыгъыны оларгъа тамамынен береджек. Чюнки, Раббинъ япаяткъанларындан хабардардыр.
112. О алда, сеннен берабер тевбе эткенлернен бирликте, эмир олунгъаны киби, дос-догъру ол! Адден де ашманъ. Чюнки, О, сизинъ япкъанларынгъызыны чокъ яхшы корюджидир.²
113. Зулум эткенлерге мейль этменъ; сонъра сизге атеш токъуныр (джеэннемде янарынъыз). Сизинъ Аллаһтан башкъа достларынгъыз ёкътыр. Сонъра (Ондан да) ярдым коралмазынгъыз!
114. Кунъдюзнинъ эки уджунда, гедженинъ де ильк саатларында намаз къыл. Чюн-

1 Бу аетлерде белли мудетнинъ сонъуна иришюви иле келеджек къыямет кунюнден ве буны такъип этеджек ахирет алларындан баас этильгени ичюн, бу ердеки коклер ве ерден дюньянынъ дегиль ахиретнинъ коклери ве еридир. Чюнки, Ибрахим суресининъ 48-ндажи астинде: «О куню ер башкъа бир ернен, коклер де (башкъа коклернен) деньиштрилир», буюрылгъан.

2 Асхаб-ы кирамдан ривает этильгенине коре, Къур’анда Ресулуллах (с.а.) ичюн бу аеттен даа шиддетли бир ает эммеген. Ресулуллах буюргъан ки: «Мени һууд суреси къартайты!» Чюнки, бу суреденъ: «Эмир олунгъанынъ киби дос-догъру ол!» дегильген. Ве бу къолай бир иш дегиль эди. Аллаһ Таала ялынъыз онъа дегиль, онынънен берабер, му’минлерге де истикъаметни эмир этмекте.

- ки, яхшылыклар феналыкларны (гунахларны) силер. Бу, огют алмакъ истегенлерге бир хатырлатувдыр.¹
115. (Эй, Муһаммед!) Сабырлы ол, чюнки, Аллаһ гузель иш япкъанларнынъ мукъафатыны зая этмез.
116. Сизден эвельки асырларда ер юзюнде (инсанларны) бозгунджылыкътан четлештиреджек фазилетли кимселер булунса эди я! Факъат олардан къуртулышкъа ириштирдигимиз аз бир къысмы истиснадыр (булар вазифелерини яптылар). Зулум эткенлер исе, озьлерине берильген ферахнынъ пешине тюштилер. Затен гунахяр эдилер.
117. Халкъы яхшы олгъаны алда, Раббинъ, акъсызлыкънен мемлекетлерни эляк этмез.
118. Раббинъ истесе эди, бутюн инсанларны тек бир меллет япар эди. (Факъат) олар ихтиляфкъа тюшмеге девам этджеклер.
119. Анджакъ, Раббининъ мерхамет эткенлери истиснадыр. Затен, Раббинъ оларны бунинъ ичюн яратты. Раббининъ: «Ант олсун ки, джеэннемни бутюнлей инсанлар ве джинлернен толдураджем», сёзю ерини тапты.²
120. Пейгамберлернинъ хаберлеринден сенинъ къальбинъни къанаатлениреджек эр хаберимизни санъа анълатмакътамыз. Бунда санъа акъикъатнынъ бильгиси, му’минлерге де бир огют ве бир тенбие кельгендир.
121. Иман этмегенлерге де ки: Элинъизден кельгенини япынъ! Биз де (кереккенини) япмакътамыз!
122. Бекленъ! Шубесиз, биз де беклемектемиз!
123. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы (сыры) ялынъыз Аллаһкъа аиттир. Эр иш онъа дёндюрилер. Ойле исе, Онъа къулыкъ эт ве Онъа таян! Раббинъ япкъанларынъыздан гъафиль дегиль.³

1 Тефсирджиерге коре, куньдюзнинъ эки тарафындаки намазлар – саба, уйле ве экинди; гедженинъ якъын сатларындакилер де, акъшам ве ятсы намазларыдыр. Аетте бильдирильген яхшылыкълардан бири – беш вакъыт намаздыр. Ресулуллах (с.а.) буюргъан ки: Не дерсинъиз, сизден бирисининъ къапусы огюнде бир ирмакъ булунса да, эр кунь беш кере онда йикъанса, озюнде кир адында бир шей къалырмы? Асхаб «Ёкъ» деди. Бунинъ узерине Ресулуллах буюрды ки: Иште, беш вакъыт намаз да бунинъ кибидир ки, Аллаһ о саде бутюн хаталарны арындырыр.

2 Тефсирджиер аетте кечкен «Ли-заалике – бунинъ ичюн» сёзюне эки тюрлю мана бергенлер: – «Затен Раббинъ оларны бунинъ ичюн, яни ихтиляфкъа тюшкенлери ичюн яратты», я да: – «Затен Раббинъ оларны бунинъ ичюн, яни рахметине наиль олувары ичюн яратты».

3 Аетте ибадет эмрининъ артындан, аман тевеккюль эмри кельмекте. Чюнки, къулыкъ анджакъ тевеккюль иле яни садедже Аллаһкъа ишанып таянмакънен кемалаткъа къавушыр. Бутюн ишлерде мувафакъиятлерге иришмек ичюн себеплерге сарымакъ хусусында эльден кельгенини япмакънен берабер, мувафакъиятни Аллаһтан беклемек ве садедже Ондан ярдым тилеп, Онъа сыгъырмакъ, айны заманда, иманнынъ кемалатына да аляметтир.

12. ЮСУФ СУРЕСИ

Юсуф суреси 111 ает олуп, 1, 2 ве 3-ндажи аетлер Мединде, дигерлери Меккеде энген. Суренинъ башындан сонъуна къадар Юсуф Пейгъамберден баас этильгени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Элиф. Ляам. Раа. Булар, ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
2. Анълайсынъыз дие, биз оны арапча бир Къур'ан оларакъ эндирик.
3. (Эй, Мухаммед!) Биз санъа бу Къур'анны вахий этмекнен, кечмиш миллетлернинъ хаберлерини санъа энъ гузель бир шекильде бея этмектемиз. Акъикъат шу ки, сен бундан эвель (бу хаберлерни) эльбетте бильмгенлерден эдинъ.
4. Бир заманлар Юсуф бабасына (Якъупкъа) деген эди ки: Бабаджыгъым! Мен (тюшюмде) он бир йылдызнен кунешни ве айны коръдим. Оларнынъ манъа сегда эткенлерини коръдим.
5. (Бабасы:) Явруджыгъым! деди, руюнны сакъын къардашларынъа анълатма; сонъ санъа бир тузакъ къуарлар. Чюнки, шейтан инсангъа ап-ачыкъ бир душмандыр.
6. Иште, бойледже Рабинъ сени сечеджек, санъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны огретеджек ве даа эвель эки атанъ – Ибрахим ве Исхакъкъа ниметини тамамагъаны киби, санъа ве Якъуб союна да, ниметини тамамайджакъ. Чюнки, Рабинъ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
7. Ант олсун ки, Юсуф ве къардашларында, (алмакъ) истегенлер ичюн ибретлер бардыр.¹
8. (Къардашлары) дедилер ки: Юсуфнен къардашы (Бунямин) бабамызгъа бизден даа сеvimлидир. Албуки, биз чокъ бир джемаатмыз, шубесиз ки, бабамыз ап-ачыкъ бир янълышлыкъ ичиндесир.²
9. (Озь аралары дедилер ки:) Юсуфны ольдюринъ я да оны (узакъ) бир ерге атынъ ки, бабанъызнынъ севгиси ялынъыз сизге къалсын! Ондан сонъ да (тёвбе этерек) салих кимселер олурсынъыз!³

1 Риваетке коре, судий алимлери Мекке мушриклерининъ илери кельгенлерине: «Исраил огъуларыннынъ ничюн Мысыргъа кеткенлерини Мухаммедден соранъ, бакъайыкъ, не джевап береджек», дие телкъин эткенлер, олар да сорагъан, бунынъ узерине бу суре энген. Иште, аетте оларнынъ бу суаллерине ишарет этиле.

2 Риваетке коре, судий алимлери Мекке мушриклерининъ илери кельгенлерине: «Исраил огъуларыннынъ ничюн Мысыргъа кеткенлерини Мухаммедден соранъ, бакъайыкъ, не джевап береджек», дие телкъин эткенлер, олар да сорагъан, бунынъ узерине бу суре энген. Иште, аетте оларнынъ бу суаллерине ишарет этиле.

3 Аетнинъ сонъки къысмыны «...бундан сонъра ишинъизни ёлуна къойгъан, вазиятинъизни тюзельткен олурсынъыз», шекинде анъламакъ да мумкюн.

10. Олардан бири: Юсуфны ольдюрмень, эгер мытлакъя япаджакъ исенъиз, оны къуюнынъ тюбине атынъ да, кечкен керванлардан бири оны алсын (кетсин), деди.¹
11. Дедилер ки: «Эй, бабамыз! Санъя не ола да, Юсуфны ничюн бизге ишанмайсынъ! Албуки, биз онынъ яхшылыгъыны истеймиз.
12. Ярын оны бизнен берабер (къыргъа) ёлла да, бол-бол ашасын (ичсин), ойнасын. Биз оны мытлакъя къорчалармыз».
13. (Бабалары) деди ки: Оны алып кетювинъиз, мени мытлакъя кедерлендирик. Сиз ондан хаберсиз олганда, оны бир къашкъырыннынъ ашайджагъындан къоркъам.²
14. Дедилер ки: Акъикъатен, биз (къуветли) бир топлудыкъ олгъанымыз алда, эгер оны къашкъыр ашаса, о вакъытта биз, акъикъатен аджиз кимселер сайылырмыз.
15. Оны алып барып, къуюнынъ астына атмагъа берабер къарар берген вакъытларында, биз Юсуфкъа: Ант олсун ки, сен оларнынъ бу ишлерини, олар (ишнинъ) фаркъына бармадан, озьлерине хабер береджексинъ, дие вахий эттик.³
16. Акъшамлейин агълаяракъ бабаларына кельдилер.
17. Эй, бабамыз! дедилер, биз ярышмакъ ичюн узакълаштыкъ; Юсуфны эшьямызнынъ янында къалдырдыкъ. (Не языкъ ки) оны къашкъыр ашагъан! Факъят биз догъру сёйлегенлер олсакъ да, сен бизге инанмазсынъ.
18. Кольмегининъ усьгюнде сахте бир къан иле кельдилер. (Якъуб) деди ки: Аксине нефислеринъиз сизге (фена) бир ишни гузель косътерди. Артыкъ (манъя тюшкени) хакъкъы иле сабыр этмектир. Анълаткъанынъыз къаршысында (манъя) ярдым этеджек анджакъ Аллаһтыр.⁴
19. Бир керван кельди ве сувджыларыны (къуюгъа) ёлладылар, о да (барып) къопкъасыны йиберди, (Юсуфны корьгенинен) «Мужде! Иште, бир огълан!»

1 Бу теклифни япкъан Йехуда исимли бириси эди. Къардашларына буны къабул эттирди ве бабаларына кельдилер.

2 Аз.Пейгъамберден накъла этильген бир хадисте бильдирильгени киби, Якъуб (а.с.): «Оны къашкъырыннынъ ашайджагъындан къоркъам», шекиндеки бу сёзюнен, фаркъында олмадан, оларга тизген планларыны бежерювери ичюн бир йип уджуны берген. Акъикъатен 17-нджи аетте де корюледжеги киби, олар бундан файдалагъанлар.

3 Тефсирджилернинъ бир чокъу, аеттеки «Биз Юсуфкъа ... вахий эттик» ифадесине базанаракъ, Аз.Юсуфкъа пейгъамберликнинъ даа о вакъытта берильгенине къанийдик. Дженаб-ы Хакънынъ Аз.Юсуфкъа къуюгъа атылган вакъыттаки бу вадеси даа сонъра керчеклешкен ве невбеттеки аетлерде корюледжеги узре, Аз.Юсуф бу тузакътан къуртулгъан, къардашларына да бутюн япкъанларыны бильгенини сёйлеген.

4 Риваетке коре, къардашлары Юсуфнынъ кольмегини къангъа булап, бабаларына кетиргенлеринде, аджакъ хаберни алгъан Якъуб (а.с.) ферьяд этип башлады, онынъ кольмегини истеди. Оны юзюне сюрюп агълады ве деди ки: «Бутунге къадар бойле йымшакъ табиятлы бир къашкъыр корьмедим! Огълумны ашагъан да, сыртындаки кольмегини йыртмагъан!» Бунъя коре, Аз.Якъуб оларнынъ ийлесини дуйгъан. Факъят япыладжакъ бир шей ёкъ эди.

- деди. Оны бир тиджарет малы оларакъ сакъладылар. Аллаһ оларнынъ япкъ-анларыны чокъ яхшы билир.
20. (Керван Мысыргъа баргъанда) оны дегерсиз бир фиятнен, белли бир къач дирхемге саттылар. Олар, затен онъа дегер бермеген эдилер.¹
21. Мысырда оны сатын алгъан адам, къадынына деди ки: «Онъа дегер бер ве гузель бакъ! Бельки, бизге файдасы олур. Я да оны эвлят этермиз». Иште, бойледже (Мысырда адалетнен уюм этюви) ве озюне (руядаки) вакъиаларнынъ ёрумыны огретювимиз ичюн, Юсуфны о ерге ерлештирдик. Аллаһ эмирини ерине кетирмеге къадирдир. Факъат инсанларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.²
22. Юсуф акъыл-балигъ чагъына кельгенинен, онъа (догърулыкънен) уюм этюв (меарети) ве илим бердик. Иште, гузель даврангъанларны биз бойле мукъафатландырырмыз.
23. (Юсуф) булунгъан эвнинъ къадыны онынъ нефсинден файдаланмакъ истеди, къапуларны яхшы къапатты ве «Айды, кель!» деди. О да: «(Ёкъ!), Аллаһкъа сыгъынырым! Зира, къоджангъыз меним велиниметимдир, манъа гузель давранды. Акъикъат шу ки, залымлар къуртулышкъа иришалмаз!» деди.³
24. Ант олсун ки, къадын онъа мейль берди. Эгер Раббининъ ишарети ве тенбиесини коръмесе эди, о да къадынгъа мейль эткен эди. Иште, бойледже, биз фенолыкъ ве фухушны ондан узакълаштырмакъ ичюн (делалимизни косътердик). Шубесиз, о ихляслы къуларымыздан эди.⁴
25. Экиси де къапугъа догъру чаптылар. Къадын онынъ кольмегини арттан йыртты. Къапунынъ янында онынъ къоджасына расткельдилер. Къадын деди ки: Сенингъ аиленге фенолыкъ япмакъ истегеннинъ джезасы – зиндангъа атылувындан я да элем бериджи бир эскенджеден башкъа не ола билир!
26. Юсуф: «Аслы озю меним нефсимден файдаланмакъ истеди», деди. Къадыннынъ акърабасындан бири бойле шаатлыкъ этти: «Эгер кольмеги огден йыртылгъан исе, къадын догъру сёйлеген, бу исе, яланджылардандыр».

1 Аетнинъ сонъки къысмыны «...затен, оны аман эльден чыкъармакъ истей эдилер», шеклинде че-вирмек де мумъкюн.

2 Тефсирлердеки риваетке коре, Аз.Юсуфны имаesine алгъан бу зат Мысырнынъ малие назирини эди. О Аз.Юсуфнынъ зекъасы ве къабилетини сезген, бунынъ ичюн иериде ондан девлет ишлеринде файдалана биледжегини тюшюнген эди. Айрыджа, сонъ дередже сеvimли бир бала олгъан Аз.Юсуфны эвлят эте биледжеклерини сёйлеген эдилер. Чюнки, балаалары ёкъ эди.

3 Аз.Юсуф буюген, етишкен ве корюмли бир генч олгъан эди. Онынъ бу алы яшагъан эвнинъ ханымында озюне нисбетен чешит дуйгъуларнынъ пейда олувына себеп олгъан ве къадын Аз.Юсуфкъа гъайрыкъануний мунасебет теклиф эткен эди.

4 Тефсирджилернинъ чокъуна коре, Аз. Юсуфнынъ къадынгъа бу мейли жинсель бир мейль эди. Факъат базы тефсирджилер пейгъамберлернинъ бойле бир мейльге къапылувындан къорчалангъан ве узакъ олгъанларыны бильдиререк, аеттеки ант сёзни: «О да къадынынъ дётмеге ниет эткен эди. Факъат Аллаһнынъ тенбиесинен бундан вазгечти», шеклинде ёрумагъанлар. Эр алда, Аз. Юсуф бу ниет ве мейльден вазгечкен эди.

27. «Эгер кольмеги арттан йыртылган исе, къадын ялан сэйлеген. Бу исе, догъру сэйлегенлердендир».
28. (Къоджасы Юсуфнынъ кольмегининъ) арттан йыртылганыны корьгинен, (къадынгъа) : «Шубесиз, деди; бу, сизинъ тузагъынъыздыр. Сизинъ тузагъынъыз акъикъатен буюктир».
29. «Эй, Юсуф! Сен бундан (олгъанларны сэйлемектен) вазгеч! (Эй, къадын!) Сен де гунахынънынъ афусыны тиле! Чюнки, сен гунахкярлардан олдынъ».
30. Шеэрдеки базы къадынлар деди ки: Азизнинъ къадыны деликъанлысынынъ нефсинден файдаланмакъ истей эмиш; Юсуфнынъ севдасы онынъ юрегине кирген! Биз оны, акъикъатен ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корьмектемиз.
31. Къадын, оларнынъ эмиш-демишлерини эшиткенинен, оларгъа даветчи ёллады; олар ичюн даянмагъа ястыкълар азырлады. Эр бирине бирер пычакъ берди. (Къадынлар мейваларны кескенде, (Юсуфкъа): «Чыкъ къаршыларына!»), деди. Къадынлар оны корьгенлеринен, онынъ буюклигини анъладылар. (Шашкъанларындан) элсерини кестилер ве дедилер ки: Я Раббимиз! Бу бир бешер дегиль ... Бу, анджакъ усьтюн бир мелек!¹
32. Къадын деди ки: Иште, акъкъында мени тенкъит эттигинъиз шахыс будыр. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истедим. Факъат о, (бундан) шиддетнен сакъынды. Ант олсун, эгер о озюне эмир этедегемни япмаса, мытлакъа зиндангъа атыладжакъ ве эльбетте сюрюнгенлерден оладжакъ!
33. (Юсуф:) Раббим! Манъа зиндан, буларнынъ менден истегенлеринден даа яхшыдыр! Эгер оларнынъ ийлелерини менден чевирмесенъ, оларгъа мейль этер ве джаиллерден олурым! деди.
34. Раббим онынъ дуасыны къабул этти ве оларнынъ ийлесини узакълаштырды. Чюнки, О, чокъ яхшы эштиджи, пек яхшы билиджидир.
35. Сонъунда (Азиз ве аркъадашлары) кесен-кес делиллерни корьгенлерине рагъмен, (халкънынъ эмиш-демишини кесмек ичюн, кене де) оны бир муддетке къадар мытлакъа зиндангъа атувлары озьлерине уйтгун корюнди.
36. Онынънен бирликте зиндангъа эки деликъанлы даа кирди. Олардан бири деди ки: Мен (тюште) шарап сыкъкъанымны корьдим. Дигери де: Мен де башымнынъ усьтюнде къушлар ашагъан бир емек ташыгъанымны корьдим. Бунинъ ёрумыны бизге хабер бер. Чюнки, биз сени гузель даврангъанлардан корьмектемиз, деди.
37. (Юсуф) деди ки: Сизге ашатыладжакъ аш кельмеден эвель, онынъ ёрумыны мытлакъа сизге хабер береджем. Бу, Раббининъ манъа огреткенлеринден-

1 «Даянмагъа ястыкълар» дие терджиме этильген «Муттекээн» келимеси «Емек меджалиси» шекинде де анълашыла билер. Чюнки, олар ферахлы инсанларнынъ адети олганы узьре, ашагъанда, ичкенде ве субет эткенде аркъаларына таяна эдилер. Бунинъ ичюн, таянаракъ аш ашамакъ ясакълангъан. Бу мевзудаки Джабир хадиси бойледир: «Аллаһ Ресулы сол элимизнен ве аркъа-мызгъа таянаракъ ашамызыны ясакълады».

- дир. Шубесиз, мен Аллаһкә инанмагъан бир къавмнынъ дининден узакъ-лаштым. Олар ахиретни инкяр эткенлернинъ озьлеридир.¹
38. Аталарым Ибрахим, Исхакъ ве Якубнынъ динине уйдым. Аллаһкә эр анги бир шейни ортакъ къошувимыз бизге ярашмаз. Бу, Аллаһнынъ бизге ве инсанларгә олгъан лютфиндендир. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
39. Эй, зиндан аркъадашларым! Чешит танърылар даа яхшымы, ёкъса, кучюне къаршы турылмайджакъ тек бир Аллаһмы?
40. Аллаһны быракъып да, табынгъанларынъыз, сизинъ ве аталарынъызнынъ такъкъан бир такъым исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллаһ олар акъкъында эр анги бир делиль эндирмеген. Укюм, садедже, Аллаһкә аиттир. О, сизге озюнден башкъасына ибадет этмеменъизни эмир эткендир. Иште, до-с-догъру дин будыр. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
41. Эй, зиндан аркъадашларым! (Руяларынъызгә кельгенде), биринъиз (даа эвель олгъаны киби) эфендесине шарап ичиреджек; дигери исе, асылдажакъ ве къушлар онынъ башындан (мийини) ашайджакълар. Ёрумыны сорагъан ишинъиз (бу шекильде) кесен-кеслешкендир.
42. Олардан къуртуладжагъыны бильген кимсеге деди ки: Мени эфендининъ янында анъ (бельки, мени чыкъарыр). Факъат шейтан онгә, эфендесине анъмакъны унуттырды. Толайысынен, (Юсуф), бир къач сене даа зинданда къалды.²
43. Къырал деди ки: Мен (руяда еди арыкъ сыгъырнынъ, еди семиз сыгъырны ашагъаныны корьдим. Айрыджа, еди ешил башакъ ве башкъаларыны да къуру корьдим. Эй, илери кельгенлер! Эгер руя ёрумлай исенъиз, меним руямны да, мангә ёрумланъ.
44. (Ёрумджылар) дедилер ки: Булар къарма-къарышыкъ тюшлердир. Биз бойле тюшлернинъ ёрумыны бильгенлерден дегильмиз.³

1 Ав. Юсуф генчлернинъ бу вазитинден файдаланаракъ, оларгә тевхид динини анълатмакъ истеди. Толайысынен, оларнынъ руяларыны ёрумламадан эвель, озюнинъ хакъ дин узеринде олгъаныны, бильгилерининъ Аллаһ тарафындан огретильгенини ве мысырлыларнынъ янълыш ёда олгъанларыны бильдирек, оларны азыраады ве хакъ динни оларгә теблигъ этти. Иште, бу ве бундан сонъки учъ ает бунынънен багъалдыр.

2 Базы тефирджилерге коре, Ав.Юсуф, Аллаһтан башкъасындан ярдым истегени ичюн, беш йылыкъ апликтен сонъ, еди йыл даа апсте къалувгә махкъом олды. Бойледже, апс муддети он эки йыл сюрди.

Бу ерде акъылгә бойле бир суаль келе билир: Чешит ает ве хадислернен башкъасындан ярдым истемек къануний къабул этильгенине, атта ерине коре, къафирден де ярдым истениле биледжегине коре, Ав.Юсуфнынъ Аллаһтан башкъасындан да медет умуот этюви ничюн хош къаршыланмагъан? Буннынъ джевабы шуадыр: Аллаһ, пейгъамберлерини, яраткъанларыннынъ узерине усътюн япкъаны киби, ишлернинъ энъ яхшысыны, энъ гузелини ве энъ усътюнини де, оларгә якъыштыргъан. Пейгъамбер ичюн энъ усътюн къыйынлыкъкъа къалгъанда, Рабинден башкъасына таянмасы ве эль ачмасыдыр.

3 Ислам алимлери руя вакъиасыны учъ сыныфкъа айыргъанлар:

45. (Зиндандаки) эки адамдан къртурлугъан сою, узун бир замандан сонъ, (Юсуфны) хатырларакъ, деди ки: Мен сизге онынъ ёрумыны хабер беририм, мени аман (зиндангъа) ёлланъ.
46. (Юсуфнынъ янына келерек, деди ки:) Эй, Юсуф, эй, догъру сёзлю адам! (Ружда корюльген еди арыкъ сыгъырнынъ ашагъан еди семиз сыгъырнен, еди ешилъ башакъ ве дигирлери де кързу олгъан башакълар) акъкъында бизге ёрум яп. Умют этерим ки, инсанларгъа (догъру ёрумынънен) къайтырым да, бельки, олар да догъруны огренирлер.
47. Юсуф деди ки: Еди сене, адетингъыз узьре, экин экерсингъыз. Сонъра да ашайджакъларынъыздан аз бир микъдарындан гъайры, чалгъанларынъызны башагъынен (сарпан этип) быракъынъыз.
48. Сонъра, бунынъ артындан сакълайджакъларынъыздан аз бир микъдар (урлыкъ)дан гъайры, о йылар ичюн топлагъанларынъызны ашап битиреджек еди къытлыкъ йылы келеджек.
49. Сонъра, бунынъ артындан да, бир йыл келеджек ки, о йылда инсанларгъа (Аллаһ тарафындан) ярдым олунаджакъ ве о йылда (мейва сувы ве ягъ) сыкъаджакълар.¹
50. (Адам бу ёрумны кетиргенинен) къырал деди ки: «Оны манъа кетиринъ!» Эльчи, Юсуфкъа кельген вакъытта (Юсуф) деди ки: «Эфендинъе дён де, онъа: Эллерини кескен о къадынарнынъ зору не эди? деп сора. Шубесиз, меним Раббим оларнынъ ийлесини чокъ яхшы билир».
51. (Къырал къадынарлгъа) деди ки: Юсуфнынъ нефсинден файдаланмакъ истеген вакътынъызда вазитингъыз насыл эди? Къадынар: Аллаһ ичюн, биз ондан ич бир феналыкъ коръмеди, дедилер. Азизнинъ къадыны да деди ки: «Шимди акъикъат ортагъа чыкъты. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истеген эдим. Шубесиз ки, о догъру сёйлегенлердендир».
52. (Юсуф деди ки): Бу, Азизнинъ ёкълугъында онъа хаинлик этмегенимни ве Аллаһ хаинлернинъ ийлесини мувафакъиет къазандырмайджыгъыны (эр кеснинъ) билюви ичюндир.
53. (Бунынънен берабер) нефсимни темизге чыкъармайым. Чюнки, нефис адден ашыры шекильде феналыкъны эмир этер; Раббим аджып кърорчалгъаны башкъа. Шубесиз, Раббим чокъ багъышлайдыжы, пек мерхаметлидир.
54. Къырал деди ки: Оны манъа кетиринъ, оны озюме шахсий меслятчы япай-

1. Аллаһтан олгъан тенбие ве ишаретлер.

2. Нефистен келип чыкъкъан тюш,

3. Шейтаннынъ къркъызувы ве саптыруваары.

1 Яни бол-бол мейва ве себзелерге къавушаджакълар, юзюм, хурма, зейтюн ве сусам (кунджут, касатик) киби шейлерни сыкъаракъ, сувларындан файдаланаджакълар. Бу болукъ сенесине даир ружда бир ишарет ёкъ. Ав.Юсуф буны, садедже бир вахий ве ильхам иле оларгъа мужделеген.

- ым. Онынънен къонушкъанынен: Бугунь сен янымызда юксек макъам саиби ве ишанчлы бирисинь, деди.¹
55. «Мени улькенинъ хазинелерине тайин эт! Чюнки, мен (оларны) пек яхшы къорчаларым ве бу ишни билем», деди.
56. Ве, бойледже, Юсуфкъа о ерде истегени киби арекет этмек узьре, ульке ичинде акъ-укъукъ бердик. Биз истеген кимсемизге рахметимизни ириштиримиз. Ве гузель даврангъанларнынъ мукъяфатыны зая этмемиз.
57. Иман этип де, (феналыкълардан) сакъынгъанлар ичюн ахирет мукъяфаты даа хайырлыдыр.²
58. Юсуфнынъ къардашлары келип, онынъ узоруна кирдилер, (Юсуф) оларны таныды, олар оны танымай эдилер.
59. (Юсуф) оларнынъ юклерини азырлагъанынен, деди ки: «Сизинъ баба бир къардашынъызны да манъа кетиринъ. Коръмейсинъизми, мен ольчекни там толдурам ве мен мусафирперверлернинъ энъ яхшысыйым.
60. Эгер оны манъа кетирмесинъиз, артыкъ меним янымда сизге бериледжек бир ольчек (эрзакъ) ёкъ, манъа ич якълашманъ!»
61. Дедилер ки: Оны бабасындан истемеге арекет этеджекмиз, шубесиз, буны япаджакъмыз.
62. (Юсуф) эмириндеки генчлерге деди ки: Сермаелерини юклерининъ ичине къойынъ. Олур ки, аилелерине къайткъанларында буннынъ фаркъына барырлар да, бельки, кери келирлер.
63. Бабаларына къайткъанларында дедилер ки: Эй, бабамыз! Эрзакъ бизге ясакъланды. Къардашымызны (Буняминни) бизнен берабер ёлла да, (онынъ саесинде) ольчеп алайыкъ. Биз оны мытлакъа къорчалайджакъмыз.
64. Якъуб деди ки: Даа эвель къардашы (Юсуф) акъкъында сизге не къадар ишангъан исем, буннынъ акъкъында да, сизге анджакъ о къадар ишанырым! (Мен оны, садедже Аллахкъа эманет этем); Аллах энъ хайырлы къорчалайдыдыр. О, аджыгъанларнынъ энъ мерхаметлисидир.
65. Эшьяларыны ачкъанларында, сермаелерининъ озьлерине кери берильгенини корьдилер. Дедилер ки: Эй, бабамыз! Даа не истеймиз. Иште, сермаемиз де

1 Къырал корьген руясыннынъ ёрумыны бир де Аз.Юсуфтан шахсен диньялемек истеди. О да руяны ве ёрумыны анълатты. Къырал насыл тедбир амакъ кереклигини сорагъанынен, Аз.Юсуф: «Боллукъ йыларында чокъ экин экип, берекетни сарпан этмек керек. Бойледже, къытлыкъ йыларында эм озюнъизининъ кечинювинъизни теминлерсиз, эм де башкъаларына сатаракъ, хазинеге бол пара къазандырырсыз», деди. Къырал: «Яхшы, бу ишни ким япаджакъ?», деп соргъанынен, Аз.Юсуф:)

2 Бутюн Мысыр Аз.Юсуфнынъ идаресине ве тасаруфына берильди. Къырал озь селяхитлерини дахи къуланувына мусааде этти.

Аз.Юсуф экин-тикинге эмиег бирди. Берекетни арттырды, итияджан зияде берекетни сарпан япты. Ниагет, къытлыкъ йыаллары кельди. Бу сефер сарпанлангъан берекетлерни ашамагъа ве сатмагъа башладылар. Эр тарафтан инсанлар келерек, Мысырдан эрзакъ сатын алдылар. Якъуб (а.с.) да, Юсуфнынъ озь къардашы Буняминден гъайры, дигер огууларыны эрзакъ амакъ ичюн, Мысыргъа ёллады.

- бизге кері берильген. (Онынънен кене) аилемизге ашаладжакъ кетириримиз, къардашымызны къорчалармыз ве бир деве юкни де зияде алырмыз. Чюнки, бу (сеферки алгъанымыз) аз бир микъдардыр.
66. (Якъуб) деди ки: Сарып алынувынъыз (ве чаресиз къалув вазистинъизден) гъайры, оны мангъа мытлакъа кетиреджегинъизге даир Аллаһ адына мангъа къави бир сёз бермеген такъадиринъизде, оны сизнен берабер ёлламам!» Онъа (истеген шекилинде) теминатларыны бергенлеринде, деди ки: Сёйлгенлеримизге Аллаһ шаатгыр.
67. Сонъра бойле деди: Огъуларым! (Шеэрге) эпинъиз бир къапудан кирменъ, айры-айры къапулардан киринъ, амма Аллаһтан (келеджек) ич бир шейни сизден узакълаштыралмам. Укъюм Аллаһтан башкасынынъ дегильдыр. (Онынъ ичюн) мен ялынъыз Онъа таяндым. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Онъа таянсынлар.¹
68. Бабаларынынъ оларгъа эмир эткен ерден (чешит къапудардан) киргенлеринде (оннынъ эмрини ерине кетирдилер. Факъат бу тедебир) Аллаһтан келеджек ич бир шейни олардан узакълаштыралмаз эди; анджакъ Якъуб ичиндеки бир тилегини ашкъяр этти. Шубесиз, о илим саибни эди, чюнки онъа биз огреткен эдик. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
69. Юсуфнынъ янына киргенлеринде, озь къардашыны янына алды ве: «Билесинъ ки, мен сенинъ агъанътым, оларнынъ япкъанларына кедерлеснем», деди.²
70. (Юсуф) оларнынъ юкюни азырлагъан вакъытта, мешребени къардашынынъ юкю ичине къойды! (Керван арекет эткенден) сонъ, бир деллял; Эй, керван! Сиз хырсызсынъыз! дие селсенди.
71. (Юсуфнынъ къардашлары) оларгъа чевирилерек: Не къыдрасынъыз? дедилер.
72. Къыралнынъ сув савутыны къыдрамыз; оны кетиргенге бир деве юк (бахшыш) бар, дедилер. (Араларындан бири:) Мен бунгъа кефилим, деди.
73. Аллаһкъа ант олсун ки, бизим ер юзюнде фесат чыкъармакъ ичюн кельмегенмизни сиз де бильмектесинъиз. Биз хырсыз да дегильмиз, дедилер.
74. (Юсуфнынъ адамлары) дедилер ки: Яхшы, сиз яланджы олсанъыз, бунинъ джесазы недир?

1 Аз.Якъубнынъ огъуларына Мысыргъа чешит къапудардан кирювлерини эмир этиювининъ себеби бойле изаат этилир: Огъулары корюмам эдилер, урбалары гузель эди. Ильки келишлеринде Меликтен кимсенинъ корьмеген издет ве икрамынъ корьген эдилер. Бу себептен, эр кеснинъ айрет толу козьлери оларгъа тикильген эди. Берабер кирювлери оларнынъ башларына бир ал кетире биле эди.

2 Риваетке коре, Аз.Юсуф къардашларына зияфет берди. Оларны софрагъа экишер-экишер отуртты. Бунямин янгъыз къалгъанынен, агълады ве деди ки: Агъам Юсуф сагъ олса эди, о да меннен берабер отурыр эди. Юсуф (а.с.) оны озь софрасына алды. Аштан сонъ къардашларыны экишер-экишер эвлерге мусафир берди. Бунямин кене янгъыз къалган эди. Аз.Юсуф деди ки: Бунинъ экинджи-си ёкъ, о алда, бу да меним янымда олсун. Бойледже, Бунямин онынъ янында геджеледи. Аз.Юсуф деди ки: Ольген агъанъ ерине мени агъа оларакъ къабул этерсинъми? Бунямин: «Сенинъ киби бир агъаны ким тапа билир? Факъат сени бабам Якъубнен анам Рахийле догърумадылар. Аз.Юсуф буни эшиткенинен, агълады, туруп Буняминнинъ бойнуна сарылды ве: «Мен сенинъ агъанъым...» деди.

75. «Онынъ джесазы гъайып олгъан эшья кимнинъ юкюнде олса, иште, о (шахыскъа саип олмакъ) онынъ джесазыдыр. Биз залымларны бойле джезаландырырмыз», дедилер.¹
76. Бунинъ усьтюне, Юсуф къардашынынъ юкюнден эвель оларнынъ юклерини (къыдырмагъа) башлады. Сонъунда оны къардашынынъ юкюнден чыкъартты. Иште, биз Юсуфкъа бойле бир тедебир огреттик, ёкъса, къыралнынъ къанунына коре, къардашыны туталмайджакъ эди. Анджакъ, Аллаһнынъ тилемесинден гъайры. Биз кимни истесек, оны дереджелернен юксельтирмиз. Зира, эр илим саибининъ усьтюнде даа эйи билген бириси бардыр.
77. (Къардашлары) дедилер ки: «Эгер о чалгъан олса, даа эвель онынъ бир къардашы да чалгъан эди». Юсуф буни ичинде сакълады, оларгъа ачмады. (Озь-оюзюне) деди ки: Сиз даа фена вазиеттесинъиз! Аллаһ сизинъ анълаткъанынынъ ызны пек яхшы билир.²
78. Дедилер ки: Эй, азиз! Акъикъатен, онынъ пек къарт бабасы бар. Онынъ ери не бизим биримизни алынъ. Зира, биз сени эйилик эткенлерден коръмекте-миз.
79. Деди ки: Эшьямызны янында тапкъан кимсемизден башкъасыны якъаламакътан Аллаһкъа сыгъынырмыз, о такъдирде, биз акъикъатен, залымлар олу-рмыз!
80. Ондан умютлерини кескенинен, (меселени) гизли музакере этмек ичюн айырылып (бир кенаргъа) чекильдилер. Буюклери деди ки: «Бабанъызнынъ сизден Аллаһ адына сёз алгъаныны, даа эвельде Юсуф акъкъында якъан къусурунынъызны бильмейсинъизми? Бабам манъа изин бергендже я да мен ичюн Аллаһ укюм эткенине къадар, бу ерден асла айрылмайджам. О, укюм этиджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
81. Бабанъызгъа дёнюнъ ве денъ ки: «Эй, бабамыз! Шубесиз, огълунъ хырсызлыкъ ятты. Биз бильгенимизден башкъасына шаатлыкъ этмедик. Биз гъайбынынъ бекчилери дегильмиз.
82. (Истесенъ) биз олгъан шеърден (Мысыр халкъындан) ве берабер кельген кервандан да сора. Биз, акъикъатен догъру сёйлемектемиз».³
83. (Бабалары) деди ки: «Ёкъ, нефислеринъиз сизни (бойле) бир ишке сойрекледи. (Манъа тюшкени) артыкъ гузель бир сабырдыр. Умют этилир ки, Ал-

1 Якъуб (а.с.)нынъ шериятына коре, хырсыз якъаланаракъ, чалгъан малынынъ къаршылыгъында мал саибине бир сене хызметкъар оларакъ чалыштырыла эди. Мысыр къанунларында исе, хырсызгъа сопа урула ве чалгъан малынынъ эки къаты одеттириле эди. Аз.Юсуф оларгъа бабаларынынъ шериятына коре, джеза бермек истеди.

2 Ривает этильгенине коре, Аз.Юсуфнынъ аласы оны пек себе эди. Юсуф буюгенинен, бабасы оны янында булундырмакъ истеди. Аласы да Юсуфнынъ озь янында къалгъаныны истей эди. Бунинъ ичюн Ибрахим (а.с.)ден озюне мирас къалгъан къушагъыны белине багълады. Сонъра гъайып олгъаныны сёйледи. Къушакъ къыдырылды ве Юсуфнынъ белинден чыкты. Къанунгъа коре, Юсуфны янында алып къалды. Иште, Юсуфнынъ къардашлары бу алгъа ишарет этмек истегенлер.

3 Къалкъып бабаларына кельдилер ве къардашларынынъ сёйлегенлерини олгъаны киби айттылар.

- лаһ оларнынъ эписини манъа кетирир. Чюнки, О, чокъ яхшы билиджидир, икмет саибидир».¹
84. Олардан юзъ чевирди, «Ах, Юсуфым, ах!», дие сызланды ве кедерини ичине ютувы себебинен, козьлерине акъ тюшти.
85. (Огъуаллары:) «Аллаһкъа ант олсун ки, сен аля Юсуфны анъмакътасынъ. Сонъунда я хасталанаджакъсынъ, я да текмиль эляк оладжакъсынъ!» дедилер.
86. (Якъуб:) Мен, садедже гъам ве кедеримни Аллаһкъа арз этмектем. Ве мен сизинъ билип оламайджакъ шейлеринъизни Аллаһ тарафындан (вахий иле) бильмектем, деди.
87. Эй, огъуаларым! Барынъ да, Юсуфны ве къардашыны гузель араштырынъ, Аллаһнынъ рахметинден умют кесменъ. Чюнки, къяфирлер топулуыгъындан башкъасы, Аллаһнынъ рахметинден умют кесмез.²
88. Юсуфнынъ янына киргенлеринде дедилер ки: Эй, азиз! Бизни ве аилемизни къытлыкъ басты ве биз дегерсиз бир сермиянен кельдик. Акъкъымызны там ольчеерек бер. Айрыджа, бизге бахшыш да бер. Шубесиз, Аллаһ садакъа бергенлерни мукъяфатландырыр.
89. Юсуф деди ки: Сиз, джаиллигинъизнинъ себебинден, Юсуфкъа ве къардашына япкъанларынъызны билесинъизми?³
90. Ёкъса, сен акъикъатен Юсуфсынъмы? дедилер. О да: (Эбет) мен Юсуфым, бу да къардашым. (Бир-биримизге къавушмакъны) Аллаһ бизге лютф этти. Чюнки, ким (Аллаһтан) къоркъса ве сабыр этсе, шубесиз, Аллаһ гузель даврангъаларнынъ мукъяфатыны зая этмез, деди.
91. (Къардашлары) дедилер ки: Аллаһкъа ант олсун, акъикъатен, Аллаһ сени бизден устыюн эткен. Керчектен, биз хата япкъанмыз.
92. (Юсуф) деди ки: «Бутунъ сизни тенкъит этмек ёкъ, Аллаһ сизни афу этсин! О, мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисидир».
93. «Шу меним кольмегимни алып барынъ да, оны бабамнынъ юзюне къоюнъ, (козьлери) кореджек алгъа келир. Ве бутюн аиленъизни манъа кетиринъ».⁴

1 Юсуфнынъ къардашлары даа эвель бабаларына ялан сёйлегенлеринден себеп, бу сеферки догъруларына бабалары инанмакъ истемеди. Оларгъа: «Ёкъ, сизни нефислеринъиз алдатып, бойле буюк бир ишке сюйреклетен. Ёкъса, бизим шериятмызда хырсызнынъ эсир оларакъ якъаланаджакъыны азиз не ерден бильсин?» деди.

2 Бунынънен Мысыргъа къайттылар.

3 Тефсирлерде бильдирильгенине коре, Аз-Юсуфны къуюгъа аткъан къардашлары бу энъ кучюк къардашларыны да даима акъарет эте ве эзиегъи бере эдилер.

4 Риваетке коре, Юсуф (а.с.) къардашларына саба-акъшам зияфет бере эди. Къардашлары иссе, бундан эвель онъа япкъанларыны хатырлап, сыкъыла эдилер. Онъа бир адам ёлларакъ, дедилер ки: Сиз бизни саба-акъшам ашкъа давет этесинъиз, факъат биз санъа нисбетен япкъанларымыздан себеп, сенден утанмакътамыз. Юсуф (а.с.) да оларгъа бойле джевал берди: Мысырлылар шимдиге къадар манъа эп ильк коръген козьлеринен бакъалар ве «Йигирми дирхемге сатып алынган бир хызметкъарны бойле мертебеге юксельткен Аллаһны эксикликлерден узакъ тутармыз», дей эдилер. Шимди

94. Керван (Мысырдан) чыккыянынен, бабалары (янындакилерине): Эгер манъа бунагъан демесенъиз, инанынъ, мен Юсуфнынъ къокъусыны алам! деди.
95. (Олар да:) Валлахи, сен аля эски шашкынылыгынъдасынъ, дедилер.
96. Муждеджи кельгенинен, кольмекни онынъ юзюне къояр-къоймаз, (Якъуб) корюп башлады. Мен сизге: Аллах тарафындан (вахий илс) сиз бильмейджем шейлеринъизни билирим демедимми!» деди.¹
97. (Огуллары) дедилер ки: Эй, бабамыз! (Аллахта) бизим гунахларымызнынъ афу этилювини исте! Чюнки, биз, керчектен гунахярлар эдик.
98. (Якъуб:) Сиз ичюн Раббимден афу истейджем. Чюнки, О, чокъ багъышлайыджы, пск мерхаметлидир, деди.
99. (Эписи берабер Мысыргъа барып), Юсуфнынъ янына кирген вакъытларында ана-бабасыны къуджакълады, «Ишанч ичинде Аллахнынъ ирадасинен Мысыргъа киринъ!» деди²
100. Ана ве бабасыны тахтынынъ усьгюне чыкъртып отуртты ве эписи онынъ ичюн (онъа къавушкъаны ичюн) сядже эттилер. (Юсуф) деди ки: «Эй, бабаджыгъым! Иште, бу, даа эвель (корьген) тюшюмнинъ ёрумыдыр. Раббим оны керчеклештирди. Догърусы, Раббим манъа (чокъ шей) лютф этти. Чюнки, мени зиндандан чыкърды ве шейтан меннен къардашларымнынъ арасыны бозгъандан сонъ, сизни чельден кетирди. Шубесиз ки, Раббим тилегенине лютф этиджидир. Шубесиз, О, чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир».
101. «Эй, Раббим! Мульктен манъа (насибимни) бердинъ ве манъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны да огреттинъ. Эй, коклерни ве ерни яраткъан! Сен дюньяда да, ахиретте де меним саибимсинъ. Мени мусульман оларакъ ольдюр ве мени саихлер арасына къош!»³
102. Иште, бу (Юсуф къыссасы) гъайб хаберлериндендир. Оны санъа вахий этмектемиз. Олар ийле япаракъ, ишлерине къарар берген вакъытларында, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ) ки, буларны бильсенъ.

исе, сизинъ саенъизде шерф къазандым. Чюнки, меним сизинъ къардашынынъиз ве Ибрахим (а.с.) киби буюк бир пейгъамбернинъ торуны олгъанымны анъладылар.

1 Бу муждеджи Йехуда эди. «Къанлы кольмекни бабама мен кетирген ве оны кедерге богъгъан эдим, шимди де, бу кольмекни кене мен алып барайым ве свинчине себеп олайым», деп, Мысырдан Кенан илине къадар яалынакъ, башы ачыкъ юргени ривает этиле.

2 Риваетке коре, Аз.Юсуфнен берабер укумдар ве бутюн халкъ оларны къаршыламагъа чыккъан ве саф туткъан эдилер. Къаршы-къаршыгъа кельгенлеринде Аз.Якъуб, Аз.Юсуф ве о ерде булунгъан башкъалары арталарындан эдилер ве эки пейгъамбер бир-бирини къучакълады.

3 Ривает олунгъанына коре, Аз.Якъуб Мысырда огълунынъ янында 24 йыла яшагъан сонъ, вефат эте. Эвельде япкъан васнетине коре, джеседи Шамда дефн этильген бабасы Исхакънынъ янына комюльген. Аз.Юсуф да бабасындан сонъ, 23 йыла даа яшагъан. Онынъ джеседини де мысырлылар мермер бир сандыкъ ичине къююп, Нильге комгенлер. Мысырлылар оны зияде севгени ичюн, онынъ озь мемлекетлеринде къалгъаныны истегенлер. Даа сонъра, Аз.Муса онынъ джеседини тапып, бабасы Якъубнынъ янына алып барып дефн этти.

103. Сен не къадар усьтюне тюшсень де, инсанларнынъ чокъу иман этеджек дегильдирлер.
104. Албуки, сен бунынъ ичюн (пейгъамберлик вазифесини беджермек ичюн) олардан бир акъ истемейсинъ. Къур'ан алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.
105. Коклерде ве ерде нидже делиллер бар ки, олар бу делиллерден юзлерини чевирип кечерлер.¹
106. Оларнынъ чокъусы, анджакъ ортакъ къошаракъ, Аллаһкъа иман этерлер.²
107. Аллаһ тарафындан сарып аладжакъ бир фляжет келюви я да, фаркъына бармадан, къыяметнинъ апансыздан къопувы къаршысында озьлерини эмин корьдилерми?
108. (Ресулым!) де ки: «Иште, бу, меним ёлумдыр. Мен Аллаһкъа чагъырам, мен ве манъа уйгъанлар айдын бир ёл узериндемиз. Аллаһны (ортакълардан) узакъ тутарым! Ве мен ортакъ къошкъанлардан дегилим».
109. Сенден эвель де шеэрлер халкъындан озьлерине вахий эттигимиз эркеклерден башкъасыны пейгъамбер ёлламадыкъ. (Къяфирлер) ер юзюнде ич кезмедилерми ки, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олганыны корьсинлер! Сакъынгъанлар ичюн ахирет юрту, эльбетте даа яхшыдыр. Аля акъылынызыны ишлетмейсизми?³
110. Ниает, пейгъамберлер умютлерини кесип де, озьлерининъ ялангъа чикъарылгъанларыны зан эткен вакъытларында, оларгъа ярдымымыз келир ве истеген кимсемиз къуртулышкъа ириштирилир. (Факъат) сучылар топлулыгъындан азабымыз асла кери чевирильмез.
111. Ант олсун, оларнынъ (кечмиш пейгъамберлер ве умметлерининъ) къыссаларында акъыл саиплери ичюн пек чокъ ибретлер бардыр. (Бу Къур'ан) уйдурьла биледжек бир сёз дегиль. Факъат о озюнден эвелькилерни тасдикъ этиджи, эр шейни анълатыджи (бир китаптыр); иман эткен топлум ичюн бир рахмет ве бир хидаеттир.

1 «Ает» келимеси лугатта аямет, шашыладжакъ шей ве джемаат маналарындадыр. Термин оларакъ, Къур'ан-ы Керимнинъ къыскъа я да узун бир парчасы демектир. Бу ерде «Ает» келимеси аямет, дегиль ве ибрет берген шей маналарында къулланылгъан. Яни Аллаһнынъ барлыгъына, бирлигине, имине, къудретине ве икметининъ кемалатына дегиль этиджи, истер инсаннынъ озюнде, истер тыш дюньяда, коклерде ве ерде нидже делиль бар ки, булар инсанларнынъ назар-ы дикъкъатларына авале олунгъандыр. Инсан огълунынъ ильмиий, фикрий, фельсефий ве техник аяты бу вазиятлернен эр вакъыт къаршылашмакътадыр. Бунъа бакъмадан, бу варлыкъларны яраткъанны тюшонмеден, ибрет алмадан, юзь чевир кечер. Албуки, инсан огълу бу табият вакъиалары усьтюнде тюшонсе, булардаки инджеликлерни ве буларгъа хахим олгъан иляхий къанунларны тапып кешф этеджек, буннынънен берабер, эм дюньяда теракъвий этеджек, эм де ахиретте бахтлы оладжакъ.

2 Арабистан халкъында бир танъры инанчы бар эди; Анджакъ, чешит шекилерде Аллаһкъа ортакъ къоша эдилер. Меккелилер: «Мелеклер Аллаһнынъ къызларыдыр»; бир къысым мушриклер де: «Танърыгъа якълашмакъ ичюн путларгъа табынамыз», дер эдилер. Христианлар: «Иса Аллаһнынъ огълу», десселер, еудийлер де: «Узейр Аллаһнынъ огълу», дей эдилер. Бойледже, инсанларнынъ чокъу Аллаһкъа ортакъ къоша эдилер. Аетте буларгъа ишарет этиле.

3 Бу ает «Аллаһ пейгъамбер оларакъ мелеклерни ёлласа эди я!» деген къяфирлерге джевап оларакъ энген.

13. РА'Д СУРЕСИ

Ра'д суреси 43 ает олуп, Меккедеми, Меденедеми энгени акъкъында ихтиляф бар. Суренинъ мундериджеси козь огюне алынса, Меккеде энгенини сёйлегенлернинъ фикрлери бираз акъикъаткъа даа якъындыр.

Суренинъ он учюнджи аетинде кок гюрюльтиси манасына кельген «эр-ра'д» келимеси зикр этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмилляабиррахмааниррахим

1. Элиф. Ляам. Миим. Раа. Булар Китапнынъ аетлиридир. Санъа Раббинъден эндирилген хакътыр, факъат инсанларнынъ чокъусу инанмазлар.
2. Коръмекте олгъанынъыз коклерни дирексиз оларакъ юксельткен, сонъра Аршкъа хаким олгъан, кунешни ве айны эмрине боюн эгдирген Аллаһтыр. (Буларнынъ) эр бири муайен бир вакъыткъа къадар акъып кетмектедир. О, Раббинъизге къавушаджагъынъызгъа кесен-кес оларакъ инанувынъыз ичюн, эр ишни тертиплеп, аетлерни анълатмакъта.¹
3. Ерни тошеген, онда отуракълы дагълар ве ирмакълар яраткъан ве о ерде бутюн мейвалардан чифт-чифт яраткъан Одыр. Геджени де кундюзнинъ узерине О орытмекте. Шубесиз, бутюн буларда, тюшюнген бир топлум ичюн, ибретлер бар.²
4. Ер юзюнде бир-бирине къомушу къыталар, юзюм багълары, экинлер, бир тамырдан ве чешит тамырлардан даллангъан хурма тереклери бар. Буларнынъ эписи бир сувнен суварылып. (Бойле экен) смишлеринде оларнынъ бир къысмыны бир къысмындан усътюн япармыз. Иште, буларда акъылыларыны къулангъан бир топлум ичюн ибретлер бар.³
5. (Ресулым! Кяфирлернинъ сени яланавларына) шаша исенъ, асыл шашыладжакъ шей оларнынъ: «Биз топракъ олгъан вакъытмызда гъайрыдан яратыладжакъмызмы?» деювлеридир. Иште, олар Рабблерини инкяр эткенлердир; иште, олар (къыямет кунюнде) боюнларында тасмалар олгъанлардыр. Ве олар агеш эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар!
6. (Мушриклер) сенден эйлектен эвель феналыкъны чабукче истемектелер. Албуки, олардан эвель ибрет алынаджакъ нидже азап орьнеклери келип-кечкендир. Догърусы, инсанлар феналыкъ эткенлери алда, Раббинъ олар ичюн магъфирет саибидир. (Бунынънен берабер) Раббинънинъ азабы да чокъ шидетлидир.⁴

1 Аршкъа хакимлик акъкъында бильмек ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аетине бакъынъ.

2 Земане ильмининъ бир кешфияты олгъан экинлердеки чечеклернинъ тозлашув ёлуен ашлангъаны вакъыасыны хабер берген бу ает Къур'аннынъ муджизе олгъанына ачыкъ делиллерден биридир.

3 Бир топракътан ве бир сувнен суварылгъан экинлерден эр бирининъ дады бир-биринден чокъ фаркълы мейвалар берюви, Аллаһнынъ барлыгы ве къудретининъ энъ ачыкъ делиллериндендир.

4 Мекке мушриклери дедилер ки: «Эй, Аллаһ! Эгер бу Къур'ан сенден кельген бир хакъ исе, аман

7. Кяфирлер дейлер ки: Оңа Раббинъден бир муджизе эндирилсе эди я! (Албуки) сен анджакъ бир тенбиджисинъ ве эр топлумнынъ бир ребери бардыр.¹
8. Эр бир ыргъачынынъ неге юклою оладжагъыны, рахимлернинъ нени эксик, нени зияде этеджегини Аллаһ билир. Онынъ къатында эр шей ольчюнендир.
9. О корюнгенни де, корюнменгенни де билир; чокъ буюктир, юджедир.
10. Сизден сёзни гизлегеннен оны ашкъяр эткен, геджелейин гизленгеннен кун-дюзи юрген (онынъ ильминде) мусавийдир.
11. Онынъ огюнде ве артында Аллаһнынъ эмринен оны къорчалагъан такъипчилер (мелеклер) бардыр. Бир топлаум озьлериндеки хусусиетлерни денъиштиргенте къадар, Аллаһ оларда олгъанны денъиштирмез. Аллаһ бир топлумгъа феноалькъ истедими, артыкъ онынъ ичюн артыкъа къайтмакъ деген бир шей ёкъ. Оларнынъ Аллаһтан башкъа ярымджылары да ёкъ.²
12. О, сизге къоркъу ве умуот ичинде шемшекни косьтериджи ве (ягъмур толу) агъыр булутларны мейдангъа кетиридждир.
13. Кок гюрюльтиси Аллаһны хамд иле тесбих этер. Мелеклер де Онынъ айбестинден толайы, тесбих этерлер. Олар Аллаһ акъкъында дженклешип тургъанда, О йылдырымлар ёллар, оларнен тилегенини чарпар. Ве Онынъ азабы пек шеддетлидир.
14. Эль ачып, явармагъа ляйыкъ олгъан алынъыз Одыр. Ондан башкъа эль ачып дуа эткенлери, оларнынъ истеклерини ич бир шейнен къаршыламазлар. Олар анджакъ агъызына кельсин деп, сувгъа догъру эки авучыны ачкъан кимсе ки-бидир. Албуки, (сувны агъызына кетирмегендже) сув онынъ агъызына киреджек дегиль. Кяфирлернинъ дуасы, шубесиз сапыкълыкътан башкъа шей дегиль.
15. Коклерде ве ерде олгъанлар да, оларнынъ кольгелери де, саба-акъшам, истер-истемез, алынъыз Аллаһкъа седже этерлер.
16. (Ресулым!) Де ки: «Коклернинъ ве ерининъ Рабби кимдир?» Де ки: «Аллаһтыр!». О алда де ки: «Оны быракъыр да, озьлерине файда я да зарар бермек кучюне саип олмагъан достлар таптынъызмы?» Де ки: «Корьнен корь-

устьюмизге коктен бир таш ягъдыр, я да бизге башкъа адджы бир азап кетир!» Иште, аетте бунъа ишарет этилерек: «Сенден этиликтен эвель, феноалькъны чабукче истемектелер», денильмекте. Эсасен олар акъикъатта азап истемей; аксине, бу сёзлеринен иляхий азапкъа инанмагъанларыны косьтермекте, пейгъамбернинъ техдидлеринен алай эте эдилер.

- 1 Мушриклер билмей эдилер ки, Аллаһ изин бермегендже, ич бир пейгъамбер муджизе косьтерип оламаз эди. Аетте де ифаде этильгени киби, пейгъамберлернинъ вазифеси эсасен инсанларны тенбиеlemek, янгалышлардан, сапыкълыкътан ве акъсызлыкътан сакъындырмакъ эди.
- 2 Эр бир инсаннынъ огюнде ве артында къорчалайдыджи ве яздыджи мелеклер бар. Булар инсанны къорчалагъанлары киби, амеллерни де язарлар. Аетте ишарет этильген бир башкъа хусус да шу: Аллаһ бир миллетке башкъаларына нисбетен базы усьтюналиклер ве базы ниметлер бергенде, о миллет къопайыр ве ахлякъыны бозар да, о ниметке ляйыкъатыны гъайып этсе, Аллаһ ниметни оларнынъ элинден алыр. Миллет озюнинъ усьтюг дегерлерини бозмагъан мудеткедже Аллаһ берген ниметни оларнынъ элинден алмаз.

- ген ич бир олурмы? Я да къаранлыкънен айдынлыкъ бир олурмы?» Ёкъса, онынъ яратгыгы киби яраткъан ортакълар таптылар да, бу яратув оларгъа коре, бир-бирине бенъзеген корюндими? Де ки: Аллаһ эр шейни яратыджыдыр. Ве О, бирдир, къаршы турылмайджакъ кучъ саибидир.
17. О коктен сув эндири де, вадилер озьлерининъ аджимлеринде селъ олуп актыы. Бу селъ усътке чыкъкъан бир копокни юкленип алып кетти. Сюс я да (дигер эшья япмакъ истесерек, атеште иритильген шейлерден де бунъа бенъзеген копок олуp). Иште, Аллаһ хакънен батылгъа бойле мисаль бере. Копок атылып кетер. Инсанларгъа файда берген шейге кельгенде, о ер юзюнде къальыр. Иште, Аллаһ бойле мисаллер кетире.¹
  18. Иште, Рабблерининъ эмирине уйгъанлар ичюн энъ гузель (мукафат) бардыр. Онъа уймангъанларгъа кельгенде, эгер ер юзюнде олгъанларнынъ эписинен ве онынъ янында бир къат даа озьлерининъки олса, (къуртульмакъ ичюн) оны мытлакъа феда этерлер. Иште, олар бар я, эсапнынъ энъ фенасы оларгъадыр. Бараджакъ ерлери де джеэннеmdir. О не фена ятакътыр!
  19. Рабинден санъа эндирильгеннинъ хакъ олгъаныны бильген кимсе, (инкяр эткен) корь кимсе киби олурмы? (Факъат буны) ялынъыз актыл саиплери анълаар.
  20. Олар Аллаһнынъ ахтыны ерине кетиргенлер ве берген сёзлерини бозмагъанлардыр.
  21. Олар, Аллаһ козетилувини эмир эткен шейлерни козеткен, Рабблеринден сакъынгъан ве фена эсаптан къоркъкъан кимселердир.²
  22. Кене олар Рабблерининъ ризасыны истесерек, сабыр эткен, намазны дос-догъру къыылгъан, озьлерине берген рызыкъларымыздан гизли ве ашкяр оларакъ (Аллаһ ёлуида) арджлагъан ве феналыкъны эйиликнен узакълаштыргъан кимселердир. Иште, олар бар я, дюнья юртунынъ (гузель) сонъу садсдже оларнынъдыр.

1 Аллаһ Таала эвельки аетте инангъанларни корьген кимсеге, хакъны-айдынлыкъкъа; инанмагъанларни корь кимсеге, батылы да, къаранлыкълара бенъзетти. Бу аетте исе, бир башкъа тешбих япты. Бойле ки, хакъ ве хакъ эхли - коктен энген ягъмургъа; батыл ве батыл эхли де, сув юзюндеки копокке бенъзетильген. Ягъмур ягъгъанда дерелерден сувлар акъар, инсанлар ондан чешит шекильде файдаланырлар, къуругъан топракъларгъа аят келир ве топракъ къатламларында бирлешип, чокъракълар алында фышкъырыр, ондан да инсанлар файдалансалар, иште, хакъ ве хакъ эхли де, буннынъ киби файдаладыр. Хакъ кельгенде, ольген къальплер тириир, борсайган вижданлар мерхаметли олмакъ хусусетини къазаныр. Иман нетиджесинде эсапсыз файдалар мейдангъа келир.

Батыл исе, селънинъ юзюндеки копокке бенъзетильген. О копок тезде гъайып олуp-кетер, ич бир шейге де файда бермес.

Айрыджа, инангъанлар сюс я да башкъа эшьялар япмакъ ичюн атеште иритильген алтын, кумюш, бакъыр киби маденлерге бенъзетильген ки, булар, акъикъатен файдалы шейлердир. Бу маденлер иритильген вакъытта мейдангъа кельген артыкълар бар ки, олар бир дегерге саип дегиль. Иште, батыл ве батыл эхли де буларгъа бенъзетильген.

2 Аеттеки «Аллаһ козетилувини эмир эткен шейлер» демек, тефсирджилерге коре, акърабалыкъ багъларыны девам эттирмек, му'минлернен достлукъ ве бирлик вазитинде яшамакъ киби анисвий ве ичтимаий вазифелердир.

23. (О юрт) Адн дженнетлеридир; о ерге бабаларындан, чифтлеринден ве балаларындан салих олгъанларнен берабер киреджеклер, мелеклер де эр къапудан оларнынъ янына бараджакълар.
24. (Мелеклер:) Сабыр эткенинъизге къаршылыкъ, сизге селям олсун! Дюнья юртунынъ сонъу (дженнет) не гузель! (дерлер).
25. Аллаһкъа берген сёзлерини къуветнен пекиштиргенден сонъ бозгъанлар Аллаһ риаэт этилювини эмир эткен шейлерини (акърабалыкъ багъларыны) терк эткенлер ве ер юзюнде фесат чыкъаргъанлар; иште, лянет олар ичюндир. Ве фена юрт (джеэннем) оларнынъдыр.
26. Аллаһ истегенине рызыкъны боллаштырыр да, тарлаштырыр да. Олар дюньядаки аятынен макътандылар. Албуки, ахиретнинъ янында дюнья аяты кечиджи бир файдадан башкъа бир шей дегиаль.
27. Кяфир олгъанлар дейлер ки: Онъа Раббинден бир муджизе эндирилъмели дегиаль эдими? Де ки: Шубесиз, Аллаһ истегенини сапытыр, озюне ёнсьегени де хидаетке ириштир.
28. Булар, иман эткенлер ве гонъюллери Аллаһнынъ зикринен сукюнетке иришкенлердир. Билсинъиз ки, къальплер алынъыз Аллаһны анъмакънен узур тапар.
29. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар не де бахтлылар! Барыладжакъ гузель юрт да олар ичюндир.
30. (Эй, Муһаммед! Бойледже, сени озьлеринден эвель нидже умметлерининъ келип кечтиги бир умметке ёлладыкъ ки, санъа вахий эткенимизни оларгъа окъуйсынъ. Олар Рахманни инкъар этметелер. Де ки: О, меним Раббимдир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Садедже, Онъа теваккоаль эттим ве дёнюш, садедже Онъадыр).
31. Эгер окъунгъан бир Китапнен дагълар юрютильсе эди, я да онынънен ер парчаланса эди, яхут онынънен олюлер къонуштырылса эди, (о Китап кене бу Къур'ан оладжакъ эди). Факъат бутюн ишлер Аллаһкъа аиттир. Иман эткенлер аля бильмедилерми ки, Аллаһ истесе эди, бутюн инсанларны хидаетке ириштир эди? Аллаһнынъ вадеси кельгенге къадар, инкъар эткенлерге, япкъанларындан толайы, я апансыздан буюк бир беъа кельмеге дсвам этеджек, я да о беъа эвлерининъ якъынына энеджек. Аллаһ вадесинден асла дёнмез.¹
32. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлернен де алай этильди де, мен инкъар

1 Ривает олунгъанына коре, Ресулуллах (а.с.) Мекке кяфирлерине Исламны анълаткъан бир куню мушриклерден Абдуллах б. Умеййе эль-Махзумий деди ки: «Меккенинъ шу эки дагъы бизни чокъ сыкъа, буларны бу ерден ал да, еримиз кенишлесин. О дагъларнынъ арасындан ирмакълар акъыз, зирааткъа эльверилиши ерлер ач, аталарымыздан ольген феяан ве феяан шахысларны тирильт де, сёйлесиндер, бакъайыкъ, сенинъ сёйлегенлеринъ догърумы, яланмы?» Иште, бунинъ узерине юкъардаки ает эди. Ве оларгъа бильдирилди ки, пейгъамбер ёлмамакъ ве Къур'ан эндирикметен макъсат, бу – сизинъ дегенлеринъиз дегиаль. Бунинънен берабер, эр анги бир Китап вастасынен ойле шейлер япыладжакъ олса эди, кене бу Къур'ан иле япылыр эди. Амма, Къур'аннынъ эндирилювиндеки икмет ве гъае, эр шейден эвель, инсанларны хидаетке ириштирмек, къальплерни Аллаһнынъ зикринен тойдумракъ ве нурандырмакътыр.

- эткенлерге мухлет бердим, сонъра да оларны якъаладым. (Коръсе эдинъ ки) азабым насыл экен).
33. Эр кеснинъ къазангъаныны козетип, муафаза этиджи, (ич бойле япалмагъан киби олурмы?). Олар Аллаһкъа ортакълар къоштылар. Де ки: «Оларгъа ад беринъ (олар недир?). Ёкъса, сиз Аллаһкъа ер юзюнде билип олалмайджакъ бир шейни хабер бересизми? Яхут бош лаф этесизми? Догърусы, инкъяр эткенлерге ийлесери сюсю косьтерильди ве олар догъру ёлдан четлетильдилер. Аллаһ кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къвауштыраджакъ ёкътыр.
  34. Дюнъя аятаында оларгъа, садедже бир азап бардыр. Ахирет азабы исе, даа шиддетлидир. Оларны Аллаһтан (Онынъ азабындан) къорчалайджакъ кимсе де ёкътыр).
  35. Такъва саиплерине ваде олунгъан дженнетнинъ хусусиети (шу): Онынъ земининден ирмакълар акъар. Емишлери ве колъгеси девамладыр. Иште, бу, (феналькълардан) сакъынганларнынъ (бахтлы) сонъудыр. Кяфирлернинъ сонъу исе, агештир.
  36. Озьерине Китап берген кимселеримиз санъа эндирилгенге (Къур'ангъа) севинирлер. Факъат (сенинъ алейхингъде бирлешкен) топулыкълардан онынъ бир къысмыны инкъяр эткен де бардыр. Де ки: «Манъа, садедже Аллаһкъа къулыкъ этюв ве Онъа ортакъ къошмамам эмир олунды. Мен ялынъыз Онъа чагъырам ве дёнюш де, ялынъыз Онъадыр.
  37. Ве, бойледже, биз Оны арапча бир укюм (икметли бир сёз) оларакъ эндирик. Эгер санъа кельген бу илимден сонъ, оларнынъ истеклерине уйсанъ, (иште, о вакъытта) Аллаһ тарафындан сенинъ не бир достунъ, не де къорчалайдыжынъ бардыр.
  38. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёладыкъ ве оларгъа да зевжелер ве эвлятлар бердик. Аллаһнынъ изни олмадан, ич бир пейгъамбер ичюн муджизе кетирмек имкяны ёкътыр. Эр девирнинъ (язылгъан) бир Китабы бардыр.¹
  39. Аллаһ истегенини силер, (истегенини де быракъыр). Бутюн Китапларнынъ асла Онынъ янындадыр.²
  40. Биз оларгъа берген вадемизнинъ (азабымызнынъ) бир къысмыны санъа косьтерсек де, я да (ондан эвель) сени ольдюрсек де, санъа, анджакъ (Аллаһнынъ эмирлерини) теблигъ этмек тюшер. Эсап ялынъыз бизге аиттир.²
  41. Бизим ер юзюне келип, оны уджларындан эксильткенимизни коръмедилер-

1 Эр вакъытнынъ ве девирнинъ Аллаһ къатында айры-айры бир язысы, икмет дегери берилген айрыджа бир укюм бардыр. Бу муддет ичинде къуртульшкъа иришмек я да азапка лайыкъ олмакъ ичюн, инсанларгъа мухлет ве мусааде берильген.

2 Аллаһ Таала ортадан къалдырмакъ истеген диний бир укюмни ортадан къалдырыр, истеген башкъа бир укюмни онынъ ерине къояр, я да эндирген укюмлерни олгъаны киби къалдырыр. Кянатта бир такъым шейлерни ёкъ этер экен, базыларыны да олгъаны киби къалдырыр. Нетидже итибарынен, эр шей Онынъ элиндедир. О, даима истегенини япмакъ кучюне саиптир.

- ми? Аллах (истегени киби) уюком этер, Онынъ укмини бозаджакъ кимсе ёктыр. Ве О, эсапны чабук корюджидир.¹
42. Олардан эвелькилер де (пейгамберилерине) тузакъ къургъан эдилер; албуки, бутюн тузакълар Аллахкъа аиттир. Чюнки, О, эр кеснинъ не къазанаджакъгъыны билир. Бу юртнынъ (дюньянынъ) сонъу кимнинъки олгъаныны якъында къафирлер биледжеклер!
43. Кяфир олгъанлар: Сен ресул оларакъ ёлланылгъан бир кимсе дегильсинъ, дерлер. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллах ве янында Китапнынъ билъгиси олгъан (Пейгамбер) етер.

14. ИБРАХИМ СУРЕСИ

Ибрахим суреси 52 ает олуп, 28-29-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 35-41-нджи аетлер Аз.Ибрахимнинъ дуасыны ичине алгъаны ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмилляһирраһмаанирраһим

1. Элиф. Лям. Мим. Раа. (Бу Къур'ан), Рабблерининъ изнинен, инсанларны къаранлыкълардан айдыныккъкъа, яни эр шейге гъалип (ве) макътавгъа лйыкъ Аллахнынъ ёлуна чыкъарувунъ ичюн, санъа эндирген бир Китабымыздыр.
2. О, Аллах ки, коклерде ве ерде не бар олса, эписи Онынъдыр. Шеиддетли азаптан толайы, къафирлернинъ алына вай!
3. Дюнья аятыны ахиреттен усътюн туткъанлар, Аллах ёлундан чевиргенлер ве онынъ эгрилигини истегенлер бар я, иште, олар (хактан) узакъ бир сапыкълыкъ ичиндедилер.
4. (Аллахнынъ эмирлерини) оларгъа яхшыджа анълатсын, деп эр пейгамберни ялынъыз озь къавмынынъ тилинен ёлладыкъ. Артыкъ, Аллах истегенини саптырыр, истегенини де догъру ёлгъа къояр. Чюнки, О кучь ве икмет саибидир.²
5. Ант олсун ки, Мусаны да: Къавмынъны къаранлыкътан айдыныккъкъа чы-

1 Аетте зикр этильнен ернинъ уджларынынъ эксильтилювы вакъиасыны эвельки тефсирджилер миджазий мананы назар-итибаргъа аларакъ, къафирлер мемлекетлерининъ фетхи иле оларнынъ топракъларыннынъ азадувы, мусулманларнынъкининъ исе, чокълашувы шеклинде ёрумагъанлар. Анджакъ, аетнинъ акыкый манасыны козь огюне алсакъ, ернинъ уджларындан эксильтилюви эррозия дедигимиз топракыннынъ ягъмур, сель ве рузгяр киби, табиий кучьлернинъ тесиринен еринден таювы, дагъларнынъ ве тёпелерининъ эррозиясы шеклинде ёрумаана биледегеги киби, ер къурресинде мейдангъа кельген вакъиалар нетиджесинде къурре аджимининъ эксильюви шекильде де ёрумаана билир.

2 Эр пейгамбернинъ, анджакъ озь къавмынынъ тилинен ёлланылгъаны – бутюн инсанлардан тек бир тильнен, мессяя, арапчанен анълашуварыннынъ, яварып, дауда будунуварыннынъ истенильмегини косьтере. Затен, бир ает-и керимеде къонушылгъан тиллерининъ чешит тюролю олувы биле, Аллахнынъ барыгыннынъ ве къурдетининъ делилалериндендир. Буннынъ киби де, бу ает-и кериме-

- къар ве оларгъа Аллаһнынъ (кечмиш къавмларнынъ башына кетирген феякет) кунълерини хатырлат, дие муджизелеримизнен ёладыкъ. Шубесиз ки, бунда чокъ сабыралы, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн ибретлер бар.
6. О вакъытта Муса къавмына деген эди ки: «Аллаһнынъ узерингиздеки ниметини хатырланъ. Чюнки, О, сизни эскендженинъ энъ фенасына сюрмекте ве огъуларынгизни союп, къадынларынгизни (къызларынгизни) быракъкъан Фыравун аилесинден къуртарды. Иште, бу сизге анълатылганларда Раббингизден буюк бир имтиан бардыр».
  7. «Хатырланъ ки, Раббингиз сизге: Эгер шукюр этсенгиз, эльбетте сизге (ниметимни) арттыраджам ве эгер нанкорълик этсенгиз, ич шубесиз, азабым чокъ шиддетлидир! дие бильдирген эди».
  8. Муса деди ки: «Эгер сиз ве ер юзюнде олганларнынъ эписи нанкорълик этсенгиз, билинъ ки, Аллаһ керчектен зенгиндир, хамд этильмеге лайыкътыр».
  9. Сизден эвелькилернинъ, Нуһ, Аад ве Семууд къавмларынынъ ве олардан сонъкилернинъ хаберлери сизге кельмедими? Оларны Аллаһтан башкъасы бильмез. Пейгъамберлери оларгъа муджизелер кетирди де, олар эллеринен пейгъамберлерининъ агъызларыны къапаттылар ве дедилер ки: Биз сизге ёланылганны инкяр эттик ве бизни озюне чагъырган ишингизге нисбетен терен бир шубе ичиндемиз.¹
  10. Пейгъамберлери деди ки: Коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ акъкъында шубе бармы? Албуки, О сизинъ гунахларынгыздан бир къысмыны багъышламакъ ве сизни муайен бир вакъытка къадар яшатмакъ ичюн, сизни (хакъ динге) чагъыра. Олар дедилер ки: Сиз де бизим киби бир инсандан башкъа бир шей дегильсингиз. Сиз бизни аталарымызнынъ табынган шейлеринден дёндюремек истейсингиз. Ойле исе, бизге ап-ачыкъ бир делиль кетирингиз!²
  11. Пейгъамберлери оларгъа дедилер ки: «(Эбет) биз сизинъ киби бир инсандан башкъасы дегильмиз. Факъат Аллаһ ниметини къууларындан истегенине люфт этер. Аллаһнынъ изни олмадан, бизим сизге бир делиль кетирювимизге имкян ёкъ. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянсынлар».
  12. «Эм бизге ёлларымызны косътергени алда, не дие биз Аллаһкъа таянып ишанмайыкъ? Сизинъ бизге берген эзиедингизге, эльбетте къатланаджакъмыз. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Аллаһкъа тевеккюльде себат этсинлер».
  13. Кяфир олганлар пейгъамберлерине дедилер ки: «Эльбет де, сизни я юр-

нинъ ишарет эткен муим нокътааларындан бири де, хакъкъа давет иле огърашкъанларнынъ ичинде булунган топлумнынъ тилини чокъ яхшы бильмелери кереклиги хусусыдыр.

1. Ибн Месуд бу аетни окугъан вакъытында «Несеп аималери яланджыдырлар», дер эди. Яни олар несеплери бильгенлерини идаа этер экенлер, Аллаһ буны ред эте. Ибн Аббас да: «Адан иле Исмаил арасында билинмеген отуз баба (несиль) мевджуттыр», дер эди. Бунъа коре, аетнинъ манасы: «Олар о къадар чокъ эдилер ки, сайларыны Аллаһтан башкъа кимсе билалмаз», демек олар.
2. Олар озьлерине бильдирилген бу къадар ачыкъ делилерге, весикъаларгъа ве муджизелерге къаний олмайып, инатлыкълары себебинден, даа башкъа муджизелер, атта озьлерини къахр этеджек феякетлер истей ве муджизелернен санки эглене эдилер.

- тумыздан чыкъараджакъмыз, я да мытлакъа динимизге дѣнеджексинъиз!» Рабблери де оларгъа: «Залымларны мытлакъа эляк этеджекмиз!» дие вахий этти.
14. Ве (эй, инангъанлар!) олардан сонъ сизни мытлакъа о ерде ерлештиреджекмиз. Иште, бу макъамындан къоркъкъан ве техдидимден сакъынгъан кимселерге аиттир.¹
  15. (Пейгъамберлер) фетх истедилер (Аллаһ да берди). Эр инатчы зорбаджы да флакетке огърады.
  16. Артындан да (о инатчы зорбаджыгъа) джеэннем бардыр; озюне иринли сув ичириледжек.
  17. Оны ютумламагъа арекет этеджек, факъат богъазындан кечиралмайджакъ ве онъа эр тарафтан олюм келеджек, албуки, о оледжек дегильдир (ки азаптан къуртулсын). Бундан гъайры, шиддетли бир азап да бардыр.
  18. Рабблерини инкяр эткенлернинъ вазieti (шудыр): Оларнынъ амеллери фыртыналы бир кунъде рузгяр шиддетнен савургъан кульге бенъзер. Къазангъанларындан ич бир шейни эльде эталмазлар. Олдукъча саптырмакъ, иште будыр.²
  19. Аллаһ коклерни ве ерни хакъ иле яраткъаныны коръмединъми? О истесе, сизни ёкъ этип, яп-янгъы халкъ кетирир.
  20. Бу, Аллаһкъа кучъ дегиль.
  21. (Къыямет кунюнде) эписи Аллаһнынъ узуруна чыкъаджакъ ве зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа дейджеклер ки: «Биз сизге табийлер эдик. Шимди сиз Аллаһнынъ азабындан эр анги бир шейни бизден узакълаштыра билирсизми?» Олар да дейджеклер ки: «(Не япайыкъ) Аллаһ бизни хидаетке ириштирсек эди, биз де сизни догъру ёлгъа къавуштырыр эдик. Шимди сызлансакъ да, сабыр этсек де бирдир. Чюнки, бизим ичюн сыгынаджакъ бир ер ёкътыр».
  22. (Эсаплары корюлип) иш битирльгенинен, шейтан дейджек ки: «Шубесиз, Аллаһ сизге керчек олгъанны ваде этти, мен де сизге ваде эттим, амма, сизге яланджы олдым. Затен, меним сизге къаршы бир кучюм ёкъ эди. Мен, садеже, сизни (инкяргъа) чагъырдым, сиз де меним даветиме аман чаптынъыз. О алда, мени яманламанъ, озюнгизни яманланъ. Не мен сизни, не де сиз мени къуртара билирсинъиз! Шубесиз, даа эвель мен, мени (Аллаһкъа) ортакъ къ-

1 Бу аетте Аз.Пейгъамбернинъ мемлекитинден иджрет этеджегине, факъат сонъунда оны чыкъаргъанларнынъ юртуна малик оладжыгъына бир ишарет бар.

2 Аллаһ Таала къяфирлернинъ амеллерини фыртыналы бир кунъде рузгяр шиддетнен савургъан бир кульге бенъзетмекте ки, оларнынъ амели не къадар эйи ве чокъ олса-олсун, нетидже итибарынен ахиретте файда бермейджек. Чюнки, Аллаһ Таала инсанларны эвеля озюне ве ёлланылгъан пейгъамберлернинъ эписине иман иле мукеллеф тутмакъта олуп, савап ве мукъяфатны бундан сонъ бередегенини бильдиримекте. Толайсынен, иманы олмагъанлар япкъан эйи ишлерининъ къаршылыгъыны дюньяда олгъанда алырлар, амма ахиретте оларгъа бериледжек ич бир шей ёкътыр.

- ошувынъызны ред эттим». Шубесиз, залымлар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
23. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар, Рабблерининъ изнинен, ичинде эбедий къаладжакълары ве земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге кирсетиледжеклер. О ерде (бир-бирилеринен расткелишкенде сёйлегенлери «Селям» дыр.¹
  24. Корьмединьми, Аллаһ насыл бир мисаль кетирди: Гузель бир сёзни, тамыры (ерде) къавий, даллары кокте олгъан гузель бир терекке (бенъзетти).²
  25. (О терек), Раббининъ изнинен, эр заман мейвасыны берир. Огют алсынлар дие, Аллаһ инсанларгъа мисаллер кетирир.³
  26. Фена бир сёзнинъ мисали – кевдеси ерден къопарылгъан, о себептен тик турмакъ имкяны олмагъан (фена) бир терекке бенъзер.
  27. Аллаһ Таала сагълам сёзнен иман эткенлерни эм дюнья аятында, эм де ахиретте сап-сагълам тутар. Залымларны исе, Аллаһ саптырыр. Аллаһ истегенини япар.
  28. Аллаһнынъ ниметине нанкорьликнен къаршылыкъ берген ве сонъунда къавмларыны эляк юртуна сюйреклегенлерни корьмединьми?
  29. Олар джеэннемге киреджеклер. О не фена мекяндыр.
  30. (Инсанларны) Аллаһ ёлундан саптырмакъ ичюн Оньа ортакълар къоштылар. Де ки : (Истегенинъиз киби) яшанъ! Чюнки, атешке дёнджексиниз.
  31. Иман эткен къулларыма сёйле: Намазларыны дос-догъру къылсынлар, озюнде не алыш-вериш, не де достлукъ олгъан бир кунь кельмеден эвель, озлерине берген рызыкъларымыздан (Аллаһ ичюн гизли-ашкяр арджасынлар).
  32. (О, ойле лютфкяр) Аллаһтыр ки, коклерни ве ерни яратты, коктен сувны эндирип, онынънен рызыкъ оларакъ сизге тюрли мейвалар чыкъарды; из-

1 Селям эр тюрлю феналыкълардан, мешакъкъат, гъам, къусур ве афаттан къуртулмакъ демектир. Муъминлер эм дюньяда, эм де ахиретте расткелишкен вакъытларында, бир-бирилерине бойле бир дуада булунырлар.

2 Гузель сёз гузель терекке бенъзетилемкте. Чюнки, терекнинъ тири къалувы ичюн насыл суварылмагъа, бакъылмагъа итияджи олса, булар олмагъанда къурус, къальптеки иман терети де бойледир. Эгер саиби файдалы илим, сахих амель, зикр ве тефеккурнен эр заман бакъып, оны козетмесе, къуруй биле. Бир хадис-и шерифте: «Урба насыл ипранып эскирсе, къальптеки иман да ойле ипранып, эскирир. О алда, иманынъызны даима тазелень, денилип, бу акъикъат дикъкъатарымызгъа такъдим этильген.

3 Эвельке бир аетте Аллаһ Таала гузель сёзни гузель терекке бенъзеткен эди. Чюнки, гузель сёзнинъ мейвасы гузель амель; гузель терекнинъ берекети де, файдалы мейвадыр. Тефсираджилернинъ анълаткъанларына коре, гузель сёз – келиме-и шеадеттир. Бу келиме тышта ве ичте даима гузель амелернинъ мейдангъа келювине себеп олуру. Аллаһ разы оладжакъ эр гузель иш – бу келименинъ мейвасыдыр. Ашагъыдаки аетте кечкен «Фена келиме» ге кельгенде, о да Аллаһны инкяр этмектир. Бу келиме эр порлю фитнининъ, фесатнынъ, феялет ве мусибетнинъ менбадыр. Фена сёз эм дюньяда, эм де ахиретте инсаннынъ феялеткерге сюйрекленмесине себеп олуру. Толайысыннен, ашагъыдаки аетте фена сёз фена бир терекке бенъзетилген.

- нинен денъызде ялдавлары ичюн гемилерни эмринъызге берди; нехрлерни де сизинъ (файдаланувынъыз) ичюн акъызды.
33. Тертипнен кезиджи кунешни ве айны сизге файдалы япты; геджени ве кунъ-дюзни де файдаланувынъызгъа берди.
34. О сизге истеген эр шейинъызден берди. Аллаһнынъ ниметини саяджакъ олсанъыз, саялмазсынъыз. Догърусъ, инсан чокъ залым, чокъ нанкоръдир.
35. Хатырла ки, Ибрахим бойле деген эди: «Раббим. Бу шеэрни (Меккени) ишанчлы эт, мени ве огъуларымны путларгъа табынувдан узақ тут».
36. «Чюнки, олар (путлар) инсанлардан бир чокъунунъ сапувына себеп олдылар, Раббим. Шимди ким манъа уйса, о меңдендир. Ким де манъа къаршы кельсе, артыкъ сен акъикъатен чокъ багъышлайыджысынъ, пек мерхаметлисинъ».¹
37. «Эй, Раббимиз! Эй, саибимиз! Намазны дос-догъру къылувлары ичюн мен неслимден бир къысмыны сенинъ Бейт-и Харамынънынъ (Къабенинъ) янында зираат япылмагъан бир вадиге ерлештирдим. Артыкъ сен де инсанлардан бир къысмынынъ гонъюллерини оларгъа мейль этиджи яп ве мейвалардан буларгъа рызыкъ бер. Умют этилир ки, бу ниметлерге шукюр этерлер».²
38. «Эй, Раббимиз! Шубесиз ки, сен бизим гизлейджегимизни де, ашкъяр этеджегимизни де билирсинъ. Чюнки, не ерде, не де кокте, ич бир шей Аллаһкъа гизли къаламаз».
39. «Ихтияр алымда манъа Исмаилни ве Исхакъны лютф эткен Аллаһкъа хамд олсун! Шубесиз, Раббим дуаны эшитиджидир».³
40. «Эй, Раббим! Мени ве союмдан келеджеклерни намазны девамлы къыльгъанлардан айле; Эй, Раббимиз! Дуамны къабул эт!»
41. «Эй, Раббимиз! (Амеллернинъ) эсап олунаджакъ куню мени, анам-бабамны ве муъминлерни багъышла!»
42. (Ресульым!) Сакъын Аллаһны залымларнынъ япкъаларындан хаберсиз санма! Анджакъ, Аллаһ оларны (джезаландырмакъны) къоркъудан козьлери патлап чыкъаджакъ бир куннге къалдыра.
43. Зеинлери бом-бош оларакъ, озьлерине биле чевирилип бакъалмайджакъ вазиетте, козьлери кокке тикильген бир алда чапышырлар.

1 Аз.Ибрахим Аллаһ Таала путпересталерни багъышламайджагъыны даа бильмей эди. Онынъ ичюн оларнынъ да багъышланмасыны истеди. Мушриклернинъ багъышланмайджагъыны анълагъандан сонъ, артыкъ оларнынъ афу этелови ичюн дуа этмеди.

2 Ривает этилгенине коре, Аз.Ибрахимнинъ къадыны Саренинъ Хаджер исимли бир хызметкъары бар эди. Оны къоджасы Аз.Ибрахимге берди ве Ибрахим (а.с.)нинъ ондан Исмаил адалы бир огълу дюньягъа кельди. Аз.Ибрахим оларны Меккеге алып барды. Къяби якъынларында бир ерге ерлештирди. Мекке сувсыз, сазлыкъ ве къыялы бир ер эди. Аллаһ Таала Аз.Ибрахимнинъ дуасыны къабул этти. О ерде земзем дие анъылгъан сув фышкъырды.

3 Риваетке коре, Исмаил (а.с.) догъгъан вакъытта бабасы 99 яшында эди. Исхакъ (а.с.) догъгъанда 112 яшында эди. Исхакъ Пейгъамбер Исмаилден 13 сене сонъ, Сареден дюньягъа кельген.

44. Озьлерине азапнынъ келеджеги, бу себептен, залымларнынъ: «Эй, Раббимиз! Якъын бир девиргеде бизге муддет бер де, сенинъ даветинге уяйыкъ ве пейгъамберлерге табиъ олайыкъ», дейджек куньлери акъкъында инсанларны тенбиеле. (Оларгъа денилир ки:) «Даа эвель сиз ичюн бир зевал олмагъанына смин этмеген эдинъзми?»
45. «(Сизден эвель) озьлерине зулум эткенлернинъ юртларында отурдынъыз. Оларгъа насыл муамеле эткенимиз сизге ап-ачыкъ белли олды. Ве сизге мисаллер де бердик».
46. Ийелерининъ джезасы Аллаһ къатында (белли) экен, олар тузакъларыны къурган эдилер. Албуки, оларнынъ ийелеринен дагълар еринден кочеджек дегиль эди!¹
47. О алда, сакъын Аллаһны пейгъамберлерине берген сёзюнден вазгечеджек санма! Чюнки, Аллаһ мутлакъ усътюндир, кимсенинъ япкъаныны янына быракъмаз.
48. Ер – башкъа бир ер, коклер де (башкъа коклер) алына кетирилген, (инсанлар) бир ве кучюне къаршы туруламайджакъ Аллаһнынъ узурна чыкъкъан куньлери (Аллаһ бутюн залымларнынъ джезасыны береджек).²
49. О куню гунахкярларнынъ зынджырлангъанларыны корерсинъ.
50. Оларнынъ кольмеклери къатрандандыр, юзлерини де атеш сармакътадыр.
51. Аллаһ эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъыны бермек ичюн (оларны тырылтеджек). Шубесиз, Аллаһ эсапны чабукъ корюджир.
52. Иште, бу (Къур'ан), онынънен тенбиеленсинлер, Аллаһнынъ анджакъ тек бир танъры олгъаныны бильсинлер ве акъыл саиплери яхшыджа тюшонип, огют алсынлар, дие инсанларгъа (ёлланылгъан) бир бильдириювдир.

15. ХИДЖР СУРЕСИ

Хиджр суреси 99 ает олуп, 87-си Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Хиджр бир ер адыдыр. 80-84-нджи аетлерде Хиджрден баас этильгени ичюн, сурете бу ад берильген.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Элиф. Ляам. Раа. Булар Китапнынъ ве ап-ачыкъ бир Къур'аннынъ аетлеридир.
- 1 Ниает, оларнынъ ийелери де Аллаһнынъ изиние багълдыр. О, изин бермегенден сонъ, ич бир ийле нетидже бермес.
- 2 «Ерлерининъ – башкъа бир ер, коклерининъ де башкъа коклер олувы» мевзусында ёрумлар арасында шулар да бар: Ер атешке, коклер де дженнетке дёношеджек, ер кумюш киби бем-беяз, узеринде къан тёкюльмеген, гунах ишленмеген бам-башкъа бир ер оладжакъ. Ибн Аббастан бир риваетке коре де, ер – бу ердир. Анджакъ, сыфатлары дёнйишеджек. Къыскъасы, дагълары юреджек, дёнйизлери ярыладжакъ, эр тараф тюз оладжакъ, эгрилик-бутгрилик корюлмейджек.

2. Инкяр эткенлер заман-заман, кешке биз де мусльман олса эдик, дис арзу этерлер.¹
3. Оларны быракъ; ашасынлар, эгленсинлер ве бош умиот оларны эглендире турсын. (Фена нетиджени) якъында биледжеклер!
4. Эляк эткен ич бир улькемиз ёкъ ки, акъкъында (биздже) билинген бир язы олмасын.²
5. Ич бир миллет эджелининъ огюне кечалмаз ве оны кечиктиралмаз.
6. Дедилер ки: «Эй, озюне Къур'ан эндирильген (Мухаммед!) Сен мытлакъа бир меджнунсынъ!»
7. «Эгер догъру сёйлегенлерден олсанъ эди, бизге мелеклерни кетирмели эдинъ».³
8. Биз мелеклерни анджакъ хакъ иле эндирирмиз. О заман оларгъа мухлет берильмез.
9. Къур'анны кесен-кес биз эндирик; эльбетте оны биз къорчалайджакъмыз.⁴
10. Ант олсун, сенден эвельки миллетлерге де эльчилер ёлладыкъ.
11. Оларгъа бир пейгъамбер кельгенинен, аман онынънен алай эте эдилер.
12. Иште, бойледже, биз оны, (инкярджылыкъны) сучлыларнынъ къальплеринс сокъармыз.
13. Эвелькилернинъ башына кельгенлерден дерс алувары керексе де, олар аля бунгъа (Къур'ангъа) инанмайлар.
- 14, 15. Оларгъа коктен бир къапу ачсакъ да, о ерден юкъары чыкъсалар, кене де: «Козълермиз боянды, даа догърусы, бизге ырым япылгъандыр», дерлер.
16. Ант олсун, биз кокте бир такъым бурджлар яраттыкъ ве сейир эткенлер ичюн оны сюследик.⁵

1 Инкяр эткенлернинъ заман-заман бу арзуны ташыгъанларына бакъмадан, кене де иман этмегенлери себепли, оларнынъ дюнья менфаатларына авесли олувары, феналыкъ ве инкярджылыкъларынен шартлангъанларындандыр. Аеттен къяфирлернинъ ахиретте: «Кешке дюньяда олгъанда иман эткен олса эдик!» дие кедерленеджеклери де анылашыла билер.

2 Истер топрагъыны ерге батырмакъ ве истер халкъыны ёкъ этмек суретинен, я да башкъа афатларнен эляк этильген мемлекетлернинъ ич бири коръ-коране, тесадюфий оларакъ эляк этильмедилер. Аллаһ тарафындан тайин ве такъдир этилип, левх-и махфузда язылгъан дёнъишимез, унутылмаз ве гъафлет этильмез бир языгъа коре эляк олгъандыр. Демек ки, девлет ве миллетлернинъ де, шахыслар киби, такъдир этильген белли омюрлери бар. Шахыслар догъгъаны, етишкени, къартайгъаны, ольгени киби, девлетлер де къурульр, инкишаф этер ве ниаэт Аллаһнынъ такъдир эткен куню кельгенинен, йыкъылып, тарихке къарышырлар. Шахыслар киби, буларнынъ да базылары узун омюрли, базылары исе, къыска омюрли олуру.

3 Эвельки араплар шаирнинъ джинден ильхам алгъанына инана эдилер. Ресууллах нефасет нокътаи назарындан, шиирден ве эдебий несирден даа усътюн бир Китап кетиргени ичюн, онгъа «Меджнун шаир» дедилер.

4 Бу ает ачыкъ косътермекте ки, Къур'ан-ы Керим Аллаһнынъ къорчалавы алтындадыр ве гъайып олмадан, энъ уфакъ бир бозулугъа огърамадан, къыяметке къадар аслыны муафаза этеджектир.

5 Бурдж – асында юксек кошк демектир. Кок юзюнде хусусий бир шекилде топлангъан бир такъым

17. Оларны ташборан япылган (кзувулган) эр шейтандан кзорчаладыкь.
18. Анджакь, гизлиден дингелеген истисна. Онынъ да пешине ачыкь бир алев стуну (учар йылдыз) тюшкендир.
19. Эрни кенъ яйдыкь, о ерде къавий дагълар ерлештирдик, кене о ерде микъдары ве ольчюси белли шейлер осьтюрдик.
20. О ерде эм сиз ичюн, эм де рызыкълары сизге аит олмаганлар ичюн (керекли) кечинюв васталары яраттыкь.
21. Эр шейнинъ хазинелери ялынъыз бизим янымыздадыр. Биз оны, анджакь белли бир ольчюнен эндириримиз.
22. Биз рузгярларны ашлайыджы оларакь ёладыкь ве коктен бир сув эндирик де, онынънен сув итияджынъызны кършыладыкь. (Биз буларны япмаса эдик) сиз оны (етерли) сувны топлап оламаз эдинъиз.¹
23. Шубесиз, биз тирильтир ве биз ольдюримиз! Ве эр шейге биз варис олурыз.
24. Ант олсун, биз сизден эвель келип кечкенлерни де билирмиз, кери къалганларны да билирмиз.
25. Шубесиз, Рабинъ оларны (къыяметте) топлайджакь. Чюнки, О, хакиmdir, алимдир.
26. Ант олсун, биз инсанны (пишкен) кзуру бир чамурдан, шекиленген къара балчыкьтан яраттыкь.
27. Джинлерни де, даа эвель, зезрли атештен яраткъан эдик.
28. О вакъытта, Рабинъ мелеклерге деген эди ки: «Кзуп-кзуру бир чамурдан, шекиленген къара балчыкьтан бир инсан яратаджагьым».
29. «Онъа шекиль берген ве онъа рухумдан уфлеген вакътымда, сиз аман онынъ ичюн седждеге къапанынъ!»
30. Мелеклернинъ эписи де аман седжде эттилер.
31. Факъат Иблис истисна! О седжде эткенлернен берабер олмакътан къачынды.
32. (Аллаһ:) Эй, Иблис! Седжде эткенлернен берабер олмаювынънынъ себеби недир? деди.
33. (Иблис:) Мен кзуру бир чамурдан, шекиленген къара балчыкьтан яраткъан бир инсанынъа седжде этеджек дегилим, деди.
34. Аллаһ бойле буюрды: Ойле исе, о ерден чыкь. Артыкь кзувылдынъ!

йылдызлар топуна да бу манада бурдж денилир. Булардан мешурлары он эки дане олмакънен берабер, ает-и керимеде «Буруудж» келимеси беллисиз ве чокълукь оларакь зикр этильгенине коре, кок юзюнде даа кешф этильмеген бир чокь йылдыз топларыннъ барлыгына ишарет этиле.

1 Аетте рузгярнынъ бир ашлайыджы оларакь ёланылганы ифаде этильмекте ки, бугунь илим ягьмурнынъ ягьвувында рузгярнынъ буюк роль ойнаганыны, айны заманда, экинлер усътюнден эскенде оларнынъ эркек урукъларыны ыргачы урукъларнынъ узерине къондурмакънен, оларны ашагъаныны исбат этмекте. Бу аетте айрыджа коктен энген суварнынъ ер къатламынынъда топланганы ве бу ерлерден инсанлыкьнынъ итияджы кършыланганы ифаде этильмекте.

35. Муакъкакъ ки, къыямет кунюне къадар лянет сенинъ узеринъ оладжакъ!
36. (Иблис:) Раббим! Ойле исе, (барлыкъларнынъ) текрар тириледжек кунюне къадар манъа мухлест бер, деди.
- 37, 38. Аллаһ: Сен белли бир вакъыткъа къадар озьлерине мухлест берильгенлерденсинъ, буюрды.
39. (Иблис) деди ки: Раббим! Мени ёлдан азырувынъа къаршылыкъ, мен де ер юзюнде оларгъа (гунахларны) сюслейджем ве оларнынъ эписини мытлакъа ёлдан азыраджам!
40. Анджакъ, олардан ихляслы къулларынъ истисна.
41. (Аллаһ) бойле буюрды: «Иште, манъа баргъан дос-догъру ёл будыр».
42. «Шубесиз, къулларым узеринде сенинъ бир акиметинъ ёкътыр. Анджакъ, ёлдан азгъанлардан санъа уйгъанлар истисна».
43. Муакъкъакъ джеэннем оларнынъ эписине ваде олунгъан ердир.
44. Джеэннемнинъ еди къапусы бардыр. Олардан эр къапу ичюн бирер топулыкъ айырылгъандыр.¹
45. (Аллаһнынъ азабындан къоркъуп, рахметине сыгъынгъан) такъва саиплери мытлакъа дженнетлерде ве чокъракъ башларында оладжакълар.
46. «О ерге эминликнен ве селяметнен киринъ», (денилир оларгъа).
47. Биз оларнынъ гонъюллериндеки кинни сёкюп аттыкъ; олар артыкъ кошклер узеринде къаршы-къаршыгъа отургъан къардашлар оладжакълар.²
48. Оларгъа о ерде ич бир ёргъунлыкъ кельмейджек ве олар о ерден чыкъарылмайджакълар.
49. (Ресулым!) Къулларыма меним чокъ багъышлайыджы ве пек мерхаметли олгъанымны хабер бер.
50. Меним азабымнынъ элем бериджи бир азап олгъаныны да бильдир.
51. Оларгъа Ибрахимнинъ мусафирлеринден (мелеклерден) де хабер бер.
52. Онынъ янына кирген вакъытларында «Селям» дедилер. (Ибрахим:) Биз сизден чекинemiz, деди.
53. Дедилер ки: Къоркъма; биз санъа бильгили бир огъул мужделемектемиз.
54. (Ибрахим:) Манъа ихтиярлыкъ кельгенине рагъмен, мени мужделемектесизми? Мени не иле мужделейсинъиз? деди.

1 Джеэннемнинъ еди къапусы – базы тефирлерге коре, еди табакъадыр. «Джюз’ун макъсуум» да, о къапулардан киререк, ерлерини аладжакълардыр. Базы риваетлерге коре, бу табакълардан биринджиси Хаавие – гунахяр му’минлер ичюн, экинджиси Сакъар – судийлер ичюн, учунджиси Са’ийр – христианлар ичюн, дёртунджиси Джахим – Саабие ичюн, бешинджиси Леаа – атешперестлер ичюн, алтындыжы Хутаме – путперестлер ичюн ве пек чокъ адларнен анылыгъан единджиси мунафыкълар ичюндир.

2 Аллаһ Таала дюньяда бир-биринден ындынгъан ве бир-бирине кин беслеген му’минлернинъ къальплеринден о кинни чыкъараджакъ ве му’минлер, къардаш оларакъ субет этеджеклер.

55. Санъа акъикъатны мужделедик, сакъын умютсизликке тюшкенлерден олма! дедилер.
56. (Ибрахим) деди ки: Раббининъ рахметинден сапыкълардан башкъа ким умют кесер?
57. «Эй, эльчилер! (Башкъа) не ишинъиз бар?» деди.¹
58. Дедилер ки: «Биз сучлы бир топлумгъа (оларны эляк этмеге) ёлланылдыкъ».
59. «Анджакъ, Луут аилеси истисна. Оларнынъ эписини къуртараджакъмыз».
60. (Факъат Луутнынъ) къадыны истисна; биз онынъ кери къалгъанлардан олувыны такъдир эттик».
- 61,62. Эльчилер Луут аилесине кельгенде, Луут оларгъа: «Акъикъатен, сиз танылмагъан кимселерсинъиз», деди.
63. Дедилер ки: «Аксине, биз санъа оларнынъ шубе эткен шейлерини (азапны ве элякетни) кетирдик.
64. Санъа акъикъатны кетирдик; биз акъикъатен догъру сёйлейджилермиз.
65. Гедженинъ бир къысмында аиле азаларынъны ёлгъа чыкъар, сен де артларындан юр. Сизден ич кимсе сакъын чевирилип де, артына бакъмасын, истенильген ерге кетинъ.
66. Онъа (Лууткъа) шу укмимизни вахий этик: «Сабагъа чыкъар экенлер, мытлакъа оларнынъ арды кесильген оладжакъ».
67. Шеэр халкъы, бир-бирлерини хайырлап, (мелеклернинъ янына) кельдилер.²
- 68,69. (Луут) оларгъа: «Булар меним мусафиримдир. Сакъын мени утандырманъ; Аллаһтан къоркъунъ; мени резиль этменъ!» деди
70. «Биз сени эль-алемнинъ ишине къарышувдан мен этмеген эдикми?» дедилер.
71. (Луут:) Иште, къызларым! (Тюшюнгенлеринъизни япаджакъ исенъиз (оларнен эвленинъ), деди.
72. (Ресулым!) Аятнынъ акъкъы ичюн олар саргъошлыкълары ичинде боджалай эдилер.
73. Кунеш догъгъанда оларны о къоркъунч сес якъалады.
74. Бойледже, улькелерининъ усьтюни астына чевирдик. Усьтлерине де балчыкътан пиширильген ташлар ягъдырдыкъ.³

1 Аз.Ибрахим оларнынъ Аллаһ тарафындан ёлланылгъан мелеклер олгъанларыны анълагъанынен, бойле бир мелек джемаатынынъ садеже бир мужде ичюн кельметенини, даа башкъа муим вазифелери де ола биледжегини тахмин этерек, бу суальни берди.

2 Чюнки, йигитлер суретинде кельген мелеклер оларнынъ гомосексуалликтен догъгъан фена истеклерини уяндыргъан эди.

3 Луут къавмы гомосексуаллик киби фена бир гунахны ишлегенлери ичюн, Аллаһ Таала оларгъа эвля къоркъунч бир сес дуюргъан, сонъра мемлекетлерининъ астыны устюне чевирген, даа сонъунда узерлерине таш ягъдыргъан ки, бир миллетнинъ ёкъ олуп, тарих санасындан сийлименси ичюн бундан даа шиддетли феякет оламаз.

75. Иште, бунда ибрет алгъанлар ичюн, ишаретлер бардыр.
76. Олар аля козьлер огюнде тургъан бир ёл узериндесидилер.
77. Акъикъатен, бунда иман эткенлер ичюн бир ибрет бардыр.
78. Эйке халкъы да керчектен залым эди.¹
79. Биз олардан да интикъам алдыкъ. Экиси де (Эйке ве Медйен) ачыкъ бир ёл узериндесидир.
80. Ант олсун, Хиджр халкъы да пейгъамберлерни яланлагъан эдилер.²
81. Биз оларгъа муджизелеримизни берген эдик; факъат олардан юзь чевирген эдилер.
82. Олар дагъларда (къаялардан) эминлик ичинде къаладжакъ эвлер оя эдилер.
83. Оларны да сабагъа чыкъкъанларында о кърокъунч сес якъалады.
84. Къазанаяткъан шейлери олардан ич бир зарарны узакълаштырмады.
85. Биз коклерни, ерни ве экисининъ арасындакилерни, анджакъ хакъ иле яраттыкъ. О саат (къыямет) мытлакъа келеджек. Шимдилик оларгъа гузель муамеле эт.
86. Шубесиз, Раббинъ хакъкъы иле яратыджы, пек яхшы билиджи.³
87. Ант олсун ки, биз санъа текрарлангъан еди аетни ве юдже Къур'анны бердик.³
88. Сакъын олардан базы сыныфларгъа берген дюнья малымызгъа козь тикме, олардан толайы гъам чекме ве му'минлерге алакъгонюлли ол.
89. Де ки: Шубесиз, мен ап-ачыкъ бир тенбиджийим.
90. Акъикъатен, биз (Къур'анны) къысымларгъа айыргъанларгъа азапны эндиригендирмиз.
91. Олар Къур'анны болюп айыргъанлардыр.⁴
- 92, 93. Раббинъ акъкъы ичюн мытлакъа оларнынъ эписини, япкъаларынынъ себебинден, соргъугъа чекеджекмиз.
94. Санъа эмир олунгъанны ачыкъча сёйле ве ортакъ къошкъанлардан юзь чевир!⁵
95. (Сеннен) алай эткенлерге къаршы биз санъа естерлимиз.

1 Аетте анъылагъан Эйке сыкъ орманлыкъ демектир. Шуайб пейгъамбер ве къавмы отургъан улъке орманлыкъ олгъаны ичюн оларгъа Эйке халкъы денильген.

2 Хиджр Салих пейгъамбернинъ къавмы яшагъан больгенинъ адыдыр. Бу ерде яшагъан халкъ Семууд къавмы дие анъылагъан.

3 Ресудуллахтан ривает этильген бир хадиске коре, бу еди ает намазларнынъ эр рекъатында текрар этильген Фаатиһа суресидир.

4 Къур'анны болюп айыргъанлар, онынъ бир къысымыны къабул этип, бир къысымыны ред этиджилендир. Я да Къур'ангъа шиир, фал ве масал дегенердир.

5 Бу аетлерде де корюльгени киби, Къур'ан-ы Керимнинъ бир къысымына инанып, бир къысымына инанмагъанлардан Аллах «мушриклер» дие, сёз эте. Бакъара суресининъ 85-нджи аетинде Къур'аннынъ бир къысымына инанып, бир къысымына инанмагъанларнынъ джезасы дюньяда резилики, ахиретте де энъ шиддетли азап бильдириле. Нисаа суресининъ 150 ве 151-нджи аетлеринде исе, Аллаһнен

96. Олар Аллаһнен берабер башкъа бир танърыгъа табынгъанлардыр. (Кимнинъ догъру олгъаныны) якъында биледжеклер!
97. Оларнынъ сѣйлеген шейлери себебинден, сенинъ джанынъ сыкъылгъаныны, ант олсун, бильмектемиз.
98. Сен шимди Рабинъни хамд иле тесбих эт ве седжеде эткенлерден ол!
99. Ве санга якъыйн (олюм) кельгенге къадар, Рабинъге ибадет эт!

16. НАХЛЬ СУРЕСИ

Нахль суреси 128 ает олуп, сонъки учь аети Мединаде, дигерлери Меккеде энген. 68-нджи аетте баакъурттан сѣз этильгени ичюн, суреге бу ад берилген.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Аллаһнынъ эмри кельгендир. Артыкъ оны истемекте аджеле этменъ. Аллаһ оларнынъ къошкъан ортакъларындан узакъ ве юджедир.
2. Аллаһ кенди эмринен мелеклерни, къуаларындан истеген кимсесине вахий илс: «Менден башкъа танъры олмагъанына даир (къуаларымны) тенбилеленъ ве менден кърокъунъ», дие ёллар.
3. (Аллаһ) коклерни ве ерни хакъ иле яратты. О, къошкъан ортакъларындан узакътыр.
4. О, инсанни бир тамчы сувдан яратты. Факъат бакъарсынъ ки, (инсан) Раббине ап-ачыкъ бир душман ола къалгъан.
5. Айванларны да О яратты. Оларда сиз ичюн ысытыджы (шейлер) ве бир чокъ файдалар бардыр. Олардан бир къысмыны да ашарсынъыз.
6. Сиз ичюн олардан айрыджа акъшамлейин кетиргенде, сабалейин айдагъанда бир гузеллик (бир зевкъ) бар.
7. Бу айванлар sizinъ агъырлыкъларынъызны, анджакъ кучьликлерге къатла-наракъ, барабиледжек бир мемлекетинъизге ташырлар. Шубссиз, Рабинъиз чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.
8. Атларны, къатырларны ве эшеклерни минювинъиз ве (козьлерге) зийнет олсун, дие (яратты). Аллаһ шу анда сиз биллип оламайджакъ даа нидже (накъ-лиет васталарыны) яратыр.¹

пейгъамберлерни бир-биринден айыргъан ве «Бир къысмына инанырмыз, бир къысмына да инан-мамыз», дегенлернинъ акъикъий манада къфир олгъанларына дикъкъат чекиле .

1 Бойледже, бу аетлерден де анълашылгъанына коре, эскиден инсанлар ташымакъ вастасы оларакъ, ялынъыз айван кучюнден файдалангъанлары азда, вакъты иле ве хусусен сонъки асырда накъли-ят васталары суръаты ве чешитлиги джеэтинден, акъылларны шашыраджакъ дереджеде инкишаф этти. Иште, юкъарыдаки аетнинъ манасындаки ифаде иле бу илерилевлерге ишарет этиле. Бу исе, Аллаһнынъ инсанларга энъ буюк бахшышларындан биридир.

9. Ёлнынъ догърусы Аллаһнынъдыр. Ёлнынъ къыйышы да бар. Аллаһ истесе эди, эпинъизни догъру ёлға къавуштырыр эди.
10. Коктен сувны эндирген Одыр. Ондан эм сизге ичеджегинъиз бар, эм де айванларынъызны отлатаджакъ экинлер.
11. (Аллаһ) сув саесинде сиз ичюн экинлер, зейтунлар, хурмалар, юзюмлер ве дигер мейваларнынъ эписиңден етиштирир. Иште, буларда тюшонген бир топлум ичюн буюк бир ибрет бардыр.
12. О, геджени, кунъдюзни, кунешни ве айны сизинъ хизметинъизге берди. Йылдызлар да Аллаһнынъ эмринен арекет этелер. Шубесиз ки, буларда акъальны ишлеткенлер ичюн пек чокъ делиллер бардыр.
13. Ер юзюнде сиз ичюн чешит ренкли яратыкъларынды, огют алған бир топлум ичюн, акъикъий бир ибрет бардыр.
14. Ичинден тазе эт (балыкъ) ашаманъыз ве такъаджакъ бир сюс (эшьясы) чыкъарувынъыз ичюн денъизни эмринъизге берген Одыр. Гемилернинъ денъизде (сувларны) яра-яра юргенлерини коръмектесинъ. (Бутюн булар) Онынъ лютфини къыдырувнынъыз ве ниметине шукюр этювинъиз ичюндир.
15. Сизни сарсмамасы ичюн ер юзюнде къавий дагъларны, ёлунъызны тапувнынъыз ичюн де ирмакъларны ве ёлларны яратты.
16. Даа нидже аляметлер (яратты). Олар йылдызларнен де ёлларыны догъруалтылар.
17. О алда, яраткъан (Аллаһ) яратмагъан (путлар) киби олуурмы? Аля тюшонмейсинъизми?
18. Аллаһнынъ ниметини саймагъа къалкъсанъыз, оны саялазсынъыз. Акъыкъатен, Аллаһ чокъ багышлайды, пек мерхаметлидир.¹
19. Аллаһ гизлегенинъизни де, ашкъяр эткенинъизни де билир.
20. Аллаһны быракъып да, табынғанлары (путлар) ич бир шей яраталмазлар. Чюнки, олар озълери яратылғанлардыр.
21. Олар тирилер дегиль, олюлердир. Не заман тирильтиледжеклерини де бильмезлер.
22. Иляхынъыз тек бир Танърыдыр. Факъат ахиретке инанманғанлар бар я, оларнынъ къальплери инкъарды, озълери де кибрленген кимселердир.

1 Суренинъ башындан бу ерге къадар сыраланған аетлернинъ чокъусы инсанни этрафны сарған табиий барлыкъ ве вакъиалар узеринде тюшонмеге, теджикъ этмеге ве сырларыны бильмеге чагыра, бойледже, бир тарафтан, бу алемде хизметине такъдим этильген бу барлыкъ ве вакъиалар акъкъында даа чокъ бильгилерге саип оуп, булар береджек имкан ве ниметлерден энъ гузель шекильде файдаланмагъа teşвикъ эте. Бу, инсаннынъ дюньявий инкишафы ичюн кереклидир; дигер тарафтан, къиннаткаи инджеликлерни, аельхусус варлыкъларны мумкюн олганы къадар мушааде этмек ёауен, бу низамнынъ яратыджысы олған Уу Аллаһнынъ барлыгыны ве къудретининъ сынъырсызлыгыны сезмеге, бойледже, кучълю бир имангъа саип олмагъа рухландыра. Бу да инсаннынъ ахирет ферахы ичюн керек.

23. Ич шубесиз, Аллаһ оларнынъ гизлейджеклерини де, ашкяр этеджеклерини де билир. О, буюклик таслагъанларны асла севмес.
24. Оларгъа: Раббинъиз не эндирди? денильген вакъытта: «Эвелькилернинъ масалларыны», дерлер.
25. Къыямет кунюнде озь гунахларыны там оларакъ ташымалары ве бильгисизликнен саптырмакъта олгъан кимселернынъ гунахларындан да бир къысмыны юкленювлери ичюн (ойле дерлер). Бакъ ки, юкленеджек шейлери не фенадыр?¹
26. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерге) ийле япкъан эдилер. Сонъунда Аллаһ да оларнынъ биналарыны темеллеринден сёкти, усътлериндеки таван да тепелерине чёкти. Бу азап оларгъа фаркъ этип оламагъан бир ерден кельген эди.
27. Сонъра къыямет кунюнде (Аллаһ), оларны резиль этер ве дер ки: «Олар акъкъында (му'минлерге) душман кесильген ортакъларым не ерде?» Озьлерине илим берильгенлер дерлер ки: «Шубесиз, бутунъ резиллик ве феналыкъ къафирлергедир».
28. Озьлерине акъсызлыкъ этер экенлер, мелеклер джанларыны алгъан кимселер: Биз ич бир феналыкъ япмай эдик, диерек теслим олулар. (Мелеклер оларгъа бойле дерлер:) «Ёкъ, Аллаһ сизинъ япкъанларнынъизны, эльбетте чокъ яхшы билиджиدير».
29. «О алда, ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ! Кибирленгенлернинъ ерлери не фенадыр!»²
30. (Феналыкълардан) сакъынгъанларгъа: Раббинъиз не эндирди? денильгенде: «Хайыр (эндирди)», дерлер. Бу дюньяда гузель даврангъанларга гузель мукъяфат бар. Ахирет юрту исе, даа хайырлыдыр. Такъва саиплерининъ юрту керчектен гузельди.³

1 Зира, сапкъан иле саптыртгъан ортакътыр; бири о бирини саптыргъан, о бири де онынъ саптырувына боюн этген. Ойле исе, гунахны экиси берабер юкленеджеклер.

«Сапгытмакънынъ бильгисизликнен олувы» сапгытмагъангъа аит бир кейфиттир. Яни уйгъан ёлларынынъ сапыкълыкъ олгъаныны бильмейип сапкъандырлар, демектир. Бу да янгъыз башына эйи нистнинъ етери олмагъаныны, ихляспен берабер, догърунынъ исбаты ичюн гъайрет сарф этювнинъ керек олгъаныны косътере.

2 Аллаһ Таала суренинъ башындан бу ерге къадар озюнинъ барлыгъына ве бирлигине, ибадетке лйлыкъ олгъанына даир бир чокъ делиль сыралагъандан сонъ, инанмагъанларнынъ вазиятлерини ве нетиджеде бараджакъ ерлери ве бу ерлерининъ феналыгъыны бильди. Бунъа къаршылыкъ бундан сонъки аетлерде де иман эткенлернинъ вазиятлери ве бараджакъ ерлерининъ эйилиги ве гузеллиги анълатыладжакъ.

3 Базы тефсирлерге коре, хадж мевсумынде арап байлары Меккеге эйетлер ёллаяракъ, Аз.Мухаммед акъкъында малюмат топлай эдилер. Бир эйет месули кельген вакъытта муширлер онъа мани олмакъ истеген ве артына къайтувыны эмир эткенлер. Айрыджа: «Онынънен корюшмеменъ сен ичюн даа хайырлы олуру», дегенлер. О да: «Эгер мен Мухаммед акъкъында бильги алмадан, къавмыма къайтсам, чокъ фена бир темсильджи олурум», деген. Аллаһ Ресулыннынъ аркъадашларындан онынъ алыны сорагъан эди. Олар да: «О бизге хайыр кетирген», дие джевап берген эдилер. Ает бу вакъиагъа аиттир.

31. Киреджеклер (о юрт) земининден ирмакълар акъкъан Адн дженнетлеридир. Олар ичюн о ерде озьлерине истеген эр шей бардыр. Иште, Аллах такъва саиплерини бойле мукъяфатландырыр.
32. (Олар) мелеклернинъ: «Сизге селям олсун. Япкъан (яхшы) ишлеринъизге къаршылыкъ дженнетке киринъ», днерек, тер-темиз оларакъ джанларыны алгъан кимселеридир.
33. (Кяфирлер) озьлерине мелеклернинъ келювинден я да Рабблери эмрининъ келювинден башкъа бир шей беклейлерми? Олардан эвелькелир де бойле япкъан эдилер. Аллах оларгъа зулум этмеди. Факъат олар озьлерине зулум эте эдилер.
34. Сонъунда япкъанларынынъ джесасы оларгъа кельди ве алай этеяткъан шейлери оларнынъ чевресини сарып алды.
35. Ортакъ къошкъанлар дедилер ки: «Аллаһ истесе эди, не биз, не де бабаларымыз ондан башкъасына табыныр эдик. Онынъ эври олмадан, ич бир шейни де арам япмаз эдик». Олардан эвелькилер де бойле япкъан эдилер. Пейгъамберлернинъ узерине ап-ачыкъ теблигъден башкъа бир вазифе тюшерми!
36. Ант олсун ки, биз: «Аллаһкъа къуалыкъ этинъ ве Таагъуттан сакъынынъ», дие (эмир этювлери ичюн) эр умметке бир пейгъамбер ёлладыкъ. Аллах олардан бир къысмыны догъру ёлгъа къавуштырды. Олардан бир къысмы да сапыкълыкъны хакъ этти. Ер юзюнде кезинъ де, корюнь, инкяр эткенлернинъ сонъу насыл олгъан!¹
37. (Ресулым!) Сен оларнынъ хидаетке иришювлерине чокъ гъайрет косьтерсенъ де, биль ки, Аллах саптыргъан кимсени (истемесе) хидаетке ириштирмес. Оларнынъ ярымджылары ёкътыр.
38. Олар: «Аллаһ, олгъен бир кимсени тирильтмес», дие бар кучьлеринен Аллаһкъа ант ичтилер. Аксине, бу Онынъ шахсен озюне керчек бир вадесидир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмес.
39. Акъкъында ихтиляф эткен шейни оларгъа анълатувы ве кяфир олгъанларнынъ да озьлерининъ яланджылар олгъанларыны билювлери ичюн (Аллаһ оларны тирильтеджек).
40. Биз бир шейнинъ олувыны истеген вакътымызда онъа (сёйлейджек) сёзюмиз садедже «Ол» деювимиздир. Аман ола къояр.
41. Зулумгъа огърагъан сонъ, Аллах ёлунда иджрет эткенлерге кельгенде, оларны дюньяда гузель бир шекильде ерлештиреджекмиз. Эгер бильселер, ахиретнинъ мукъяфаты, эльбетте даа буюктир.
42. (Олар) садедже Рабблерине тевеккюль этерек, сабыр эткенлердир.²

1 Таагъут ичюн Ниса суреси, 60-нджи аетке бакъ.

2 Бу эки аетте бильдирильгенлер, башында Ресулуллах (а.с.) олмакъ узьре, Къурейшининъ зулмы себебинден иджрет эткен мусульманлардыр. Акъикъатен, бу мухаджир мусульманлар юртаарыны терк этювнинъ берген кеңиджи къыйыналыкъларындан къуртулгъан сонъ, юдже Пейгъамбернинъ ре-

43. Сенден эвель де, озьлерине вахий эттигимиз кишилерден башкъасыны пей-гъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмей исенъиз, бильгенлерден соранъ.
44. Ап-ачыкъ муджизелер ве китапларнен (ёлланыдылар).
- 45, 46. Яманлыкъ тузакъларыны къургъанлар Аллаһ озьлерини ерге батырмайджа-гъындан я да озьлерине бильмейджек бир ерден азапнынъ кельмейджегинден, я да олар кезип долашкъанда Аллаһ оларны якъалап оламайджагъындан эмин олдулармы? Олар (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегиллер.
47. Ёкъса, Аллаһ оларны яваш-яваш тюкетерек джезанландырмайджагъындан (эмин олдулармы)? Шубесиз, Раббинъ чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.
48. Аллаһнынъ яраткъан эр анги бир шейини коръмедилерми? Онынъ кольгелери кучюлерек ве Аллаһкъа седже этерек, сагъгъа-солгъа салланыр.¹
49. Коклерде булунгъанлар, ереки джанлылар ве бутюн мелеклер, буюклик тасламадан, Аллаһкъа седже этерлер.
50. Олар усълериндеки Рабблеринден къоркъар ве озьлерине не эмир олунса, оны япарлар.
51. Аллаһ буюрды ки: Эки танъры эдинмень! О ялынъыз бир танърыдыр. О алда ялынъыз менден къоркъунъ!
52. Коклерде ве ерде не бар исе, Онынъдыр. Дин де ялынъыз Онынъдыр. О алда, Аллаһтан башкъасындан къоркъасынъызмы?
53. Нимет оларакъ сизге берильген не бар исе, Аллаһтандыр. Сонъ, сизге бир зарар токъунгъан вакъытта да, ялынъыз Онъа ялварысынъыз.
54. Сонра да, сизден о зарарны кеткизгининде, аранъыздан бир топу аман Рабблерине ортакъ къошарлар.
55. Озьлерине бергенлермизге къаршылыкъ нанкорълик этювлери ичюн (ойле япарлар). О алда, бир мударет даа файдаланынъ; факъат якъында акъикъатны биледжексинъиз.
56. Бир де озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримизден, маинетини бильмеген шейлерине (пуларгъа) пай айырмакъталар. Аллаһкъа ант олсун ки, ифтира этеяткъан шейлерингъизден мытлакъа соргъугъа чекиледжексингъиз!²

берлингинде, дин ве дюнья аяты нокътаи назарындан, тертипли, узурлы ве къыска заманда куфюр тарафыны снъедежек къадар кучю бир топлум мейдангъа кетиргенлер.

1 Яни кольгеси булунгъан эшьянынъ кольгелери биле, саиплерининъ укминде дегиль, Аллаһнынъ эмири алтындадыр. Саипи не къадар огърашса-огърашсын, кольге Аллаһ Таалайнынъ эмири ве такъдири ёнелишинде ышыкънынъ кельген нокътасына терс истикъаметке тюшер ве онынъ денъишювини тактип этер. Айны заманда, кольге ышыкънынъ бир эсери дегильдир, ялынъыз Аллаһнынъ бир къанунунинъ керегидир. Толайсыннен, эшьянынъ кольгелеринде биле, укюм ве тасаруфф Аллаһнынъдыр.

2 Исламдан эвель базы араплар экинлеринден ве айванларындан бир къысмыны Аллаһнен пулары арасында болюштире ве: «Бу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызынынъ пайы», дей эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъа арджлай, танърылары ичюн айыргъанларыны да оларнынъ узурунда япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге арджай эдилер. Юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле.

57. Олар кызыларнынъ Аллаһкъа аит олгъаныны иdda этелер. Аллаһ бундан узакътыр. Бегенгенлери де (огълан балалар) озьлерининъ ола.¹
58. Олардан бирине кызы мужделенген вакъытта, опыкеленерек, юзю къап-къара кесилицр.
59. Озюне берильген мужденинъ феналыгъындан толайы, къавмындан гизленир. Оны ашшалыкъ дуйгусы ичинде янында тутсынмы, ёкъса, топракъкъа комсинми! Бакъынъ ки, берген укюмлери не къадар фена!
60. Фена сыфат ахиретке инанмагъанлар ичюндир. Энь юдже сыфатлар исе, Аллаһкъа аиттир. Чюнки, О, эр шейден усътюн ве икмет саибидир.
61. Эгер Аллаһ инсанларны, зулумларынынъ себебинден, джезалайджакъ олса эди, ер юзюнде ич бир джанлы къалдырмаз эди. Факъат оларны бельгиленген бир муаджете къадар кечиктире. Эджеллери кельген вакъытта, олар не бир саат кери къала билир, не де огге кече билирлер.
62. Озьлерининъ ошларына кетмеген шейлерни Аллаһкъа аит этелер. Энь гузель нетидженинъ озьлерининъки олгъаныны анълаткъан тиллери де яланнынъ орнегини бере. Ич шубесиз, олар ичюн садедже атеш бардыр ве олар (атешке) атыладжакълар.
63. Аллаһкъа ант олсун, сенден эвельки умметлерге де (пейгъамберлер) ёлагъанмыз. Факъат шейтан оларгъа ишлерини сюсю косьтерди де (иман этмедилер). Иште, о бугунь оларнынъ велесидир. Ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
64. Биз бу китапны сангъа, умумен, акъкъында ихтиляфкъа тюшкен шейлерини инсанларгъа анълатырсынъ ве иман эткен бир топлумгъа да хидает ве рахмет олсун, дис эндирдик.
65. Аллаһ коктен бир сув эндирди ве онынънен ер юзюни олюминден сонъ тирильтти. Шубесиз ки, бунда динълеген топлум ичюн бир ибрет бардыр.
66. Шубесиз, сиз ичюн айванларда да буюк бир ибрет бардыр. Зира, сизге оларнынъ къарынларындаки писликнен къан арасындан (кельген), ичкенлернинъ богъазындан къолайлыкънен кечкен халис бир сют ичирмектемиз.
67. Хурма ве юзюм киби мейвалардан эм ички, эм де гузель гыдалар япарсынъыз. Иште, буларда да, акълыны ишлеткен кимселер ичюн, буюк бир ибрет бардыр.²
- 68,69. Раббинъ балкъурткъа: Дагълардан, тереклерден ве инсанларнынъ япкъан

1 Хузаа'а ве Кинаане къабилелери: «Мелеклер Аллаһнынъ къызлары», дей эдилер. Албуки, озьлери кызы балаларны тирилейин топракъкъа коме эдилер. Ашагъыдаки аетлер оларнынъ кызы балаларына нисбетен япкъанларны тасвир эте.

2 Аетте кечкен «секер» келимеси саргъошлыкъ берген шей, яни ички демектир. Бу ает Меккеде энгендир ки, о заман даа ички арама этильмеген эди. Буннынънен берабер, юкъярыдаки аетте ичкини «Гузель рызыкъ» тан айры зикр этилюви, Къур'ан-ы Керимнинъ та о вакъытта биле ичкини хош бир шей саймагъаныны косьтере. Бойледже, бир бакъышта, ичкининъ гузель бир рызыкъ омагъанына бойле ишарет буюрулган. Бундан сонъ, сырасынен, ичкиде -базы корюниште файдаларнен берабер- буюк бир феналыкъ олгъаны (Бакъара, 215), саргъош оларакъ намаз къылувнынъ арама

- асмаларындан озюнье эвлер (къобалар) эдин. Сонъра мейваларнынъ эр биринден аша ве Раббининъ санъа къолайлаштыргъан яйылув ёлларына кир, дие ильхам этти. Оларнынъ къарынларындан ренклери чешитли бир шербет (бал) чыкъар ки, онда инсанлар ичюн шифа бардыр. Эльбетте, бунда тюшюн-ген бир къавм ичюн буюк бир ибрет бар.
70. Сизни Аллаһ яратты; сонъра сизни вефат эттиреджек. Даа эвель, бильгили экенде, ич бир шейни бильмез алгъа кельсин, дие сизден базы кимселер оюрунинъ энъ фена чагъына къадар яшатыладжакъ. Шубесиз ки, Аллаһ бильгиледир, къудретлидир.
71. Аллаһ киминъизге киминъизден даа бол рызыкъ берди. Бол рызыкъ берильгенлер рызыкъларыны эллери алтындакилерге берип де, бу хусуста озълери ни оларнен бир этмезлер. Вазьет бойле экен, Аллаһнынъ ниметини инкъяр этелерми?
72. Аллаһ сизге озъ нефислеринъизден чифтлер яратты, чифтлеринъизден де сиз ичюн огъулар ве торунлар яратты ве сизни темиз гъыдаларнен рызыкъландырды. Олар аля батылгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорълик этелерми?
73. (Мушриклер) Аллаһны быракъып да, озълерине коклерде ве ерде олгъан рызыкътан ич бир шей берип оламагъан ве бунъа асла кучълери етмеген шейлерге (путларгъа) табынмакъталар.
74. Аллаһкъа бир такъым бенъзегенлер иджат этмень. Чюнки, Аллаһ (эр шейни) билер, сиз исе билалмазсынъыз.
75. Аллаһ, ич бир шейге кучю етмеген, башкъасынынъ малы олгъан бир хызметкъарнен къатымыздан озюне бердигимиз гузель рызыкътан гизли ве ашкъяр оларакъ арджлагъан (уръ) бир кимсени мисаль кетирир. Булар ич мусавий олурлармы? Догърусы, хамд Аллаһкъа аиттир. Факъат оларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.¹
76. Аллаһ шу эки кишини де мисаль кетире: Олардан бири тильсиз, ич бир шей беджермаз ве эфендесининъ усъгюнде бир юктир. Оны не ерге ёлласа, бир хайыр кетирмез. Шимди бу адамнен, догъру ёлда юререк, адалетни эмир эткен кимсе бир олурмы?
77. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы Аллаһкъа аиттир. Къыяметнинъ къопувы исе, козь ачъп-юмгъан киби, я да аз бир вакъыттан ибареттир. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

олгъаны (Ниса, 43) ве ниаат, ички шейтаннынъ ишлеринден бир пислик олгъаны бильдирильген ве ички ичювни ясакълагъан (Мааиде, 90-91) аетлер кельген.

1 Аллаһ Таала бу аетте бир бенъзетюв якъан. Урриетине саип олмагъан хызметкъярларнен гузель бир рызыкъ иле рызыкъландырылгъандан сонъ, оны факъыр ве ёкъсуларгъа арджлагъан урь ве зенгин кимселер бир олурмы? Эльбетте, булар бир оламазлар. Иште, бунынъ киби, Аллаһтан башкъасына табынгъанлар да, табынгъан шейлерининъ хызметкъярлары вазьетиндедир. Ялынъыз Аллаһкъа ибадет эткен муъминер исе, урь кимселердир. Олар Аллаһтан башкъа ич бир кучьнинъ къаршысында эгильмезлер. Эльбетте ки, бу эки топ да бир дегилидир.

78. Сиз ич бир шей бильмегенинъизде, Аллаһ сизни аналарынъызнынъ къарнынъдан чыкъарды; шукюр этерсинъиз дие, сизге къулакълар, козьлер ве къальплер берди.¹
79. Кокнинъ бошлугъында эмирге боюн эгдирильген оларакъ учушкъан къушларны корьмедилерми? Оларны о ерде Аллаһтан башкъасы туталмаз. Шубесиз, бунда инангъан бир топлум ичюн ибретлер бардыр.
80. Аллаһ эвлеринъизны сиз ичюн бир узур ве сукюнет ери япты ве сиз ичюн тувар терилеринден, истер кочькен кунюнъизде, истер къонакъламакъ кунюнъизде къолайджа ташыйджакъ эвлеринъиз; юнълеринден, япавларындан ве къыларындан бир девирге къадар (файдаланаджагъынъыз) бир эв эшьясы ве бир тиджарет малы мейдангъа кетирди.
81. Аллаһ яраттыкъларындан сиз ичюн кольгелер япты, дагъларда да сиз ичюн къобалар яратты. Сизни сыджакътан къорчалайджакъ урбалар ве дженкте сизни къорчалайджакъ зырхлар яратты. Иште, бойледже, Аллаһ мусульман олувынъыз ичюн узеринъизге ниметини тамамламакъта.
82. (Эй, Ресулым!) Кене де юзь чевирселер, артыкъ сангъа тюшкени, анджакъ ачыкъ бир теблигъден ибареттир.
83. Олар Аллаһнынъ ниметини билерлер (итираф этерлер). Сонъунда оны инкъяр этерлер. Оларнынъ чокълары къяфирдир.²
84. Эр умметтен бир шаат ёллайджакъ кунюмиз, артыкъ не къяфир олгъанларгъа (узюр истгенелерине) изин берилир, не де оларнынъ узюр тилевлери истенилир.
85. О зуум эткенлер азапны корьгенлеринде, артыкъ олардан азап енгиллештирильмез, оларгъа мухлет де берильмез.
86. (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанлар, ортакъ къошкъан шейлерини корьген вакъытларында дерлер ки: «Раббимиз! Иште, булар сени быракъып да, табынъан ортакъларымыздыр». Олар да буларгъа: «Сиз мытлакъа яланджыларсынъыз», дие сёз атарлар.
87. О куню Аллаһкъа теслим (байрагъыны) котерирлер ве уйдураяткъан шейлери олардан гъайып олуپ кетер.

1 «Сиз ич бир шей бильмегенинъизде» ифадеси ичюн япылгъан изаатлар бар:

1. Сиз бабаларынъызнынъ сульбинде олгъан вакътынъызда, сизден алынъан сёзни бильмегенинъизде.

2. Сиз ичюн укюм этильген яхшы я да яман такъдирни бильмегенинъизде.

3. Менфаатларынъызгъа олгъан шейлерни бильмегенинъизде.

2 Имам Суддийге коре, аетте зикр этильген «Аллаһнынъ нимети» Аллаһ Ресулыннынъ пейгъамберлигидир. Буны озьлерине косътерильген бу къадар муджизелернен таныгъанлары алда, инатлыкълары себебинден, кене де инкъяр этерлер. Иште, олар Аллаһнынъ адыны зикр эткен бу ве бунга беньзеген ниметлерни чокъ яхшы билер, атта оларнынъ Аллаһтан олгъаныны да къабул этерлер. Лякин, ибадетке кельгенде, Аллаһнынъ эмирлерини дегиль, озь фена нефислерининъ эмирлерини динълерлер. Бу ает илим ве акъыл сайби олмакънен, иман этмекнинъ айны шейлер олмагъаныны, иманнынъ эр шейден усьтюнлигини ифаде эте.

88. Инкяр этип де, (инсанларны) Аллаһ ёлундан четлештиргенлер бар я, иште, оларгъа япаяткъан бозгъунджылыкълары себебинден, азапларыны къат-къат арттыраджакъмыз.
89. О куню эр умметнинъ арасындан озьлерине бирер шаат ёллайджакъмыз. Сени де эписининъ узерине шаат оларакъ кетиреджекмиз. Айрыджа, бу Китапны да санъа эр шей ичюн бир анълатма, бир хидает ве рахмет менбасы ве мусульманлар ичюн бир мужде оларакъ эндирдик.
90. Муакъкъакъ ки, Аллаһ адалетни, яхшылыкъны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этер, чиркин ишлерни, яманлыкъны ве адден ашувны да ясакълар. О, тошюнип тутарсынъыз дие, сизге огют бермекте.¹
91. Антлашув япкъан вакъытынъызда Аллаһнынъ ахтыны ерине кетиринъ ве Аллаһны узеринъызге шаат тутаракъ, пекиштирген сонъ, еминлерни бозманъ. Шубесиз, Аллаһ япаджакъ шейлеринъызни чокъ яхшы билер.
92. Бир топлум дигер бир топлумдан (сайыдан ве малдан) даа чокъ олгъаны ичюн, еминлеринъызни аранъызда бир фесат вастасы япаракъ, йиплигини къавий буккенден сонъ, чезип бозгъан (къадын) киби олманъ. Аллаһ бунунънен сизни имтиан этмектедир. Акъкъында ихтилафкъа тушеяткъан шейинъизни къыямет кунюнде мытлакъа сизге анълатаджакътыр.
93. Аллаһ истесе эди, эпинъизни тек бир уммет япар эди; факъат О, истегенини саптырыр, истегенини де, догъру ёлгъа къояр. Япкъанларынынъыздан месуль тутуладжакъсынъыз.
94. Еминлеринъызни аранъызда фесаткъа себепчи япманъ. Акс алда, (Ислямда) себат эткен экен, аягъынъыз тайып да, (инсанларны) Аллаһ ёлундан саптырувнынъыз себебинен, (дюньяда) яманлыкъны татарсынъыз. Сиз ичюн (ахиретте де) буюк бир азап бардыр.
95. Аллаһнынъ ахтыны аз бир къаршылыккъа денъишменъ! Шаат анълагъан кимселер исенъиз, шубесиз, Аллаһ къатында олгъан (савап) сиз ичюн даа хайырлыдыр.

1 Аллаһ Таала бу аетте дюнья низамыны темин эткен учъ эсасны эмир этмекте; бунъа къаршылыкъ учъ чиркин давранышы да ясакълай. Эмир эткен эсаслар: Адалет, ихсан ве акърабагъа ярдымдыр. Ясакълары исе: Фухуш, арамлукъ ве зуумдыр.

Адалет: Эр шейни там оларакъ ерине кетирмек, эр кеснинъ акъкъыны бермек ве ольчули давранмакъ демектир.

Ихсан: Эйликъ этмек, хайыр япмакъ, багъышлавада булунмакъ ве эмир этильген шейни кереги киби ерине кетирмек демектир. Ибадетте ихсан: Аллаһны корьген киби ибадет этмектир.

Акърабагъа ярдым: Узакъ ве якъын акърабагъа эйликъ этмек, итияджларыны къаршыламакъ ве оларгъа нисбетен эйи давранмакъ демектир.

Фахшаа: Ялан, ифтира ве зина киби сёз я да фильнен ишленген гунах ве чиркиналиклердир.

Мунъкер: Шериат ве акълъ селимининъ бегенмейип, фена къабул эткен иши ве давранышы демектир.

Багъй: Инсанларгъа нисбетен усъюналикъ иддаа этип, оларны зулум ве баскъы алтында яшатмакъ демектир. Иште, Аллаһ Таала бу учъ фена шейни ясакълагъан.

96. Сизингъ янынгъыздаки (дюнья малы) битер, Аллаһ къатындакилер исе бакъ-ийдир. Эльбетте, сабырлы даврангъанларгъа япаяткъанларынынъ энъ гузели иле мукъафатларыны береджекмиз.
97. Эркек я да къадын, му'мин оларакъ ким эйи амель ишлесе, оны мытлакъа гузель бир аят иле яшатырмыз. Ве мукъафатларыны, эльбетте япаяткъанларынынъ энъ гузелинен берирмиз.
98. Къур'ан окъугъан вакътыгънда о къувулгъан шейтандан Аллаһкъа сыгъын!¹
99. Акъикъат шу ки: Иман этип де, ялынъыз Рабблерине тевеккюль эткенлер узеринде онынъ (шейтаннынъ) бир акимиети ёкътыр.
100. Онынъ акимиети анджакъ оны дост туткъанларгъа ве оны Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъадыр.
101. Биз бир аетнинъ ерине башкъа бир аетни кетирген вакъытымызда -ки Аллаһ нени эндиреджегини чокъ яхшы билир- «Сен анджакъ бир ифтираджысынъ», дедилер. Ёкъ; оларнынъ чокъу бильмезлер.²
102. Де ки: Оны мукъаддес Рух (Джебраил), иман эткенлерге себат бермек, мусулманларны догъру ёлгъа ириштирмек ве оларгъа мужде бермек ичюн, Раббинъ къатындан хакъ оларакъ эндириди.
103. Шубесиз, биз оларнынъ: «Къур'анни онъа анджакъ бир инсан огрете», дегенлерини бильмектемиз. Озьлерине нисбет эткен шахысларнынъ тили ябанджыдыр. Албуки, бу (Къур'ан) ап-ачыкъ бир арапчадыр.³
104. Аллаһнынъ аетлерине инанмагъанлар ёкъмы, шубесиз, Аллаһ оларны догъру ёлгъа къоймаз ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
105. Аллаһнынъ аетлерине инанмагъанлар, анджакъ ялан уйдурырлар. Иште, олар яланджыларнынъ озьлеридир.
106. Ким иман эткенден сонъ, Аллаһны инкяр этсе -къальби иман толу олгъаны

1 Аллаһ Таала Къур'ан окъумакъ истеген кимсеге, эвеля шейтаннынъ шерринден Аллаһкъа сыгъынувыны эмир этмекте. Бу сыгъынув «Эуузубилаяһиминешшейтанырраджим» демек иле олуру. Къувулгъан шейтандан Аллаһкъа сыгъынырым, демектир.

2 Риваетке коре, шиддет ифаде эткен бир ает кельгенинен къафирлар: «Муһаммед бугунъ эмир эткенини ярын ясакълаяркакъ, асхабынен алай этмекте», дей эдилер. Бу ает оларгъа бу мевзуда джеваптыр. Несх ве денъиштирюв къуallarнынъ меслеатына, итияджарына коре, Аллаһнынъ бир лютфи оларакъ керчеклешир. Бу вазият бир экиннинъ хастасына тедавийининъ муддети боюнда бир иаядж берип, сонъра денъиштирип башкъа бир иаядж берювине бенъзер. Бунъа коре, бир аетнинъ несх этиаип, ерине башкъа бир аетнинъ ёлланулувы, Аллаһнынъ «илим сыфатына бир эксиклик кетирмез», аксине «хаким» олувынынъ бир нумюнесидир.

3 Мушриклер инсанларда руме догъурмакъ ве оларнынъ къальплерини чельмек макъсадынен, Къур'аннынъ Пейгъамберге шув ве христиан динине менсуп Джебраа я да Йаиш адлы бир хызметкарнынъ огреткенини илери сюрдилер. Албуки, хызметкяр рум олгъаны ичюн, арапчапы догъру-дюрюст бильмей эди. Къур'аннынъ бедий ифаде шекали къаршысында исе, бутюн арап эдилери айретлерини гизлеп оламагъан эдилер. Къур'ан энгенден сонъ, Кыяе диварында асыл тургъан энъ усътюн шиірлерини биле, о ерден алгъанлар ве: «Къур'ан бар экен, бу шиір асылы къаламаз», днерек, Къур'аннынъ усътюнлигини итираф эткен эдилер. Арапчапы догъру-дюрюст бильмеген ябанджы бир хызметкяр бойле усътюн бир эсер мейдангъа кетире билер эдими? Эльбетте ки, ёкъ. Иште, юкварыдаки ает оларнынъ бу чул тутмаз иддаларына джевап бермекте.

- алда, (инкяргъа) зорлагъан башкъа- факъат ким къальбини кяфирликке ачар исе, иште, Аллаһнынъ гъадабы оларгъадыр; олар ичюн буюк бир азап бардыр.¹
107. Бу (азап), оларнынъ дюнья аятыны ахиреттен усътюн корювлеринден ве Аллаһ кяфирлер топлуыгъыны хидаетке ириштирмесювинден отърюдир.
108. Иште, олар – Аллаһ къальплерини, къулакъларыны ве козьлерини мууръаген кимселердир. Ве олар гъафиллернинъ озьлеридир.
109. Ич шубесиз, олар ахиретте зиянгъа огърагъанларнынъ там озьлеридир.
110. Сонъра шубесиз, Раббинъ эзиет этильгенден сонъ, иджрет этип, артындан да, сабыр этерек, джихад эткенлернинъ ярдымджысыдыр. Бутюн булардан сонъ Раббинъ эльбетте, чокъ багъышлайдыжы, пек мерхаметлидир.
111. О куню, эр кес келип, озь джаныны къуртармакъ ичюн огърашыр ве эр кеске япкъанынынъ къаршылыгъы эксиксиз оденир, оларгъа асла зулум этильмез.
112. Аллаһ, (ибрет ичюн) бир улькени орьнек берди: Бу ульке ишанчлы, узурлы эди; онъа рызкъы эр ерден бол-бол келе эди. Сонъра олар Аллаһнынъ ниметлерине нисбетен нанкорьлик эттилер. Аллаһ да оларгъа япкъанларындан отърю, ачлыкъ ве къоркъу сыкъынтысыны таттырды.²
113. Ант олсун ки, оларгъа озьлеринден пейгъамбер кельди де, оны яланджы дедилер. Олар зулум этер экенлер, азап оларны якъалай къойды.
114. Артыкъ, Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан эял ве темиз оларакъ ашанъ, эгер (акъикъатен) ялынъыз Аллаһкъа ибадет этмекте олсанъыз, онынъ ниметине шукюр этинъ.
115. (Аллаһ) сизге садедже олю айваннынъ къаныны, домуз этини ве Аллаһтан башкъасынынъ адына союлгъан айванны арам этти. Анджакъ, ким меджбур къалса, (башкъаларынынъ акъларына) тедавуз этмеден, сынъырны да ашмадан, (булардан ашай билир). Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайдыжы, пек мерхаметлидир.
116. Тиллеринъиз уйдургъан ялангъа базанып: «Бу эялдыр, шу да арамдыр», дementь, чюнки, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олмакътасынъыз. Шубесиз, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъанлар къуртулышкъа иришалмазлар.³

1 Риваетке коре, Кюрейш кяфирлери, Аммар иле бабасы Йаасир ве анасы Сумеййени зорнен динлеринден дѣндормеге тырыштылар. Олар буны къабул этмегендже, Сумеййининъ эки аягъыны эки девеге багълап, эки тарафкъа чектиререк парчаладылар. Йаасирни де шейт эттилер. Исламда ильк шейтлер булардыр. Аммар исе, оларнынъ эскенджелерине даянамайып, тилинен олар истеген шекильде инкяр этти. Вазиез Ресууллах (с.а.)къа билдирильгеннинен: «Аммар башындан аягъына къадар иманнен толудыр. Иман онынъ этине, къанына къарышкъандыр!» бюургъандан сонъ, Аммаргъа: «Сени кене зорласалар, истегенлерини сѣйле», деди. Бу вазиез зорламакъ къаршысында, садедже тильнен инкяр этювнинъ джаиз олгъанына бир делмилдир.

2 Бу ульке – Меккедир. Зира, меккедилер Аллаһ Ресулынъ яланджыгъа чыкъардылар ве наиль олгъан бу къадар ферахларына нисбетен, нанкорьлик эттилер де, артындан еди йыл къоркъунч къытлыкъкъа огърадылар.

3 Бир къысым араплар озь-озьлерине базы шейлерни эял, базыларыны да арам сая эдилер. Бази айванларны эркеклерге ант коре, къадынаргъа ясакълай эдилер. Иште, юкварыдаки ает оларнынъ

117. (Къзангъанлары) пек аз бир менфааттыр. Албуки, олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
118. Санъа анълаткъанларымызны даа эвель судий олгъанларгъа да арам япкъан эдик. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьслерине акъсызлыкъ этмекте эдилер.
119. Сонъра, шубесиз, Раббинъ, джаилик себебинен, яманлыкъ япкъан, сонъра да бунинъ артындан тевбе этип, вазитени тюзелькенлерни (багъышлайджакъ). Чюнки, олар тевбе эткенден сонъ, Раббинъ эльбет чокъ багъышлайдыжы, пек мерхаметлидир.
120. Ибрахим, акъикъатен, хакъкъа ёнелген, Аллаһкъа итаат эткен бир ребер эди; Аллаһкъа ортакъ къошкъанлардан дегиль эди.
121. Аллаһнынъ ниметлерине шукюр этиджи эди. Чюнки, Аллаһ оны сечкен ве догъру ёлгъа къавуштыргъан эди.
122. Онъа дюньяда гузеллик бердик. Муакъкъакъ ки, о ахиретте де салихлердендир.
123. Сонъра да санъа: «Догъру ёлгъа ёнелерек, Ибрахимнинъ динине уй! О мушриклерден дегиль эди», дие вахий эттик.
124. Джумаэртеси татили, анджакъ онда ихтилаф эткенлерге (фарз) къылынгъан эди. Къыямет куню Раббинъ муакъкъакъ оларнынъ давалашкъан шейлери акъкъында араларында укюм береджек.
125. (Ресулым!) Сен Раббинънинъ ёлуна икмет ве гузель огютнен чагъыр ве оларнен энъ гузель шекильде куреш! Раббинъ, озюнинъ ёлундан сапкъанларны энъ яхшы билиджидир ве О, хидаетке иришкенлерни де чокъ яхшы билер.¹
126. Эгер джеза береджек исенъиз, сизге япылгъан эскендженинъ айнысыннен джеза берингъ. Амма сабыр этер исенъиз, эльбетте о сабыр эткенлер ичюн даа хайырлыдыр.²

бу вазиятлерине ишарет этерек, Аллаһнынъ ясакълагъан шейлеринден башкъа бир шейнинъ арам олмайджагъыны билъдире.

1 Хакъкъа давет нокътаи назарындан, инсанлар учъ сыныфкъа айырыла билер. Бу ает-и кериме бу учъ сыныфкъа япыладжакъ давет шеклининъ бир хулясасы сайылмадыр:

1. Акъылы селим саиби ве эшьянынъ акъикъатыны огренген тедекъикъатчы алимлер. Даветте «икмет» иле давранув булар ичюндир. Зира, икмет – кесен-кес делиллердир.

2. Халкънынъ чокълугъыны тешкиль эткен ве аля сагълам табиатыны къорчалагъан орта сыныф. Гузель огют булар ичюндир.

3. Курешиджи, инат ве душман кимселер. Куреш ёлунынъ энъ гузелинен давет этилюви истенильгенлер де булардыр. Зира, унутмамакъ керек ки, Аллаһ Аз.Мусанынъ Фыравунгъа биле, йымшакъ сёзнен даветте булунувыны эмир эткен.

2 Ресуллах (с.а.), Ухуд дженкинде эмджеси Аз.Амзаны къяфирлер тарафындан бурны ве къулакълары кесилген, джигери чыкъарылгъан бир шекильде корьгенинен: Аллаһкъа ант олсун ки, эгер Аллаһ манъа зафер берсе, сенинъ еринге етмиш адамны бойле япаджам», дие емин этти. Бунинъ узерине юкъарыдаки ает энди. Ресуллах (с.а.) еминине кеффарет берди ве оны тадбикъ этмеди.

127. Сабыр эт! Сенин сабырын да, анджакъ Аллаһнынъ ярдымыендир. Олардан толайы, кедерленме; къурояткъан тузакъларындан къайгы дуйма!
128. Чюнки, Аллаһ (яманлыкътан) сакъынганлар ве гузель амель эткенлернен берабердир.

17. ИСРАА СУРЕСИ

Меккеде назиль олган. Анджакъ 26, 32, 33 ве 57-ндажи аетлернен 73 иле 80-ндажи аетлернинъ Медениде энгени ривает этиле. 111. аеттир, «Исраа» келимеси геджелейин юрмек манасындадыр. Аз.Пейгъамбернинъ Мирадж муджизесининъ Меккеден Къудускъа къадаар олган къысмы бу суред анылатылганындан, суре «Исраа» адыны алган.

Бисмиллябиррахманиррахим

1. Бир гедже онъа аетлеримизден бир къысмыны косътерейик дие, (Мухаммед) къулыны Месджид-и Харамдан этрафыны мубарек къыладыгъымыз Месджид-и Акъсагъа алып баргъан Аллаһ нокъсан сифатлардан узакътыр; О, акъикъатен эшитиджидир, корюджидир.
2. Биз Мусагъа Китапны бердик ве Исраил огъуларына: «Менден башкъасына таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинмень», дьерек, бу Китапны бир хидает ребери яптыкъ.
3. (Эй,) Нух иле бирлекте (гемиде) ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Шуны билинъ ки, Нух чокъ шукюр этиджи бир къул эди.¹
4. Биз Китапта Исраил огъуларына: Сизлер ер юзюнде эки дефа фесат чыкъараджакъсынъыз ве адден ашув дереджесинде бир кибрге къапыладжакъсынъыз, дие билдирдик.
5. Булардан биринджисининъ вакъты кельгенинен, усътюнъизге кучлю-къувветли къуларымызны ёлладыкъ. Булар эвлернинъ арасында долашаракъ, (сизни) къыдырдылар. Бу – ерине кетирильген бир ваде эди.²
6. Сонъра оларгъа нисбетен сизге текрар (гъалебе ве зафер) бердик; сервет ве огъуларнен кучюнъизни арттырдыкъ; сайынъызны даа да чокълаштырдыкъ.
7. Эгер яхшылыкъ япсанъыз, озюнъизге япкъан, яманлыкъ япсанъыз, кене озюнъизге япкъан олурсынъыз. Артыкъ дигер джезаландырув вакъты кель-

1 Базы тефсилерде экинджи ве учюнджи аетлер арасында бойле бир мана багъы къурулган: Эй, Нух иле бирликте гемиде ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Менден башкъасыны, таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинмень. Акъикъатен, Нух чокъ шукюр этиджи бир къул эди.

2 Тефсилерде бу кучлю-къувветли къуларнынъ ниневалы Сенджарип, бабилли Бухтуннаср я да Джалутнынъ орудулары олгъаны, оларнынъ Тевратны ве Месджид-и Акъсаны якъкъанлары, Исраил огъуларынынъ алимлери ольдюргенлери ве 70.000 къадаар эсир алгъанлары ривает этиле, буюн бу мусибетлерге себеп олгъан Исраил огъуларынынъ ильк фесатынынъ исе, Зекерийяны ольдюрелери ве Эрмияны апс этювлери олгъаны беян этиле.

генинен, юзюнгизни къара этсинлер, даа эвель киргенлери киби, кене Месджидке (Сулейман Мабедине) кирсинлер ве эллерине кечирген эр шейни бусь-бутюн ёкъ этсинлер (дие башынъызгъа кене душманларынъызны му-саллат яптыкъ.¹

8. Бельки, Раббинъиз сизге мерхамет этер; факъат сиз, эгер кене (фесатчылыкъа) дёнсенъиз, биз де сизни кене джезаландырырмыз. Биз джеэннемни къафирлер ичюн бир апсхане яптыкъ.
9. Шубесиз ки, бу Къур'ан энъ догъру ёлгъа ириштирер, яхшы давранышларда булунгъан му'минлерге, озълери ичюн буюк бир мукъфат олгъаныны мужделер.
10. Ахиретке инанмагъанларгъа кельгенде, олар ичюн де элемли бир азап азырлагъандырымыз.
11. Инсан, хайырны истегени къадар, шеррни де истер. Инсан пек ашыкъчандыр!²
12. Биз геджени ве кунъдюзни бирер ает (делиль) оларакъ яраттыкъ. Албуки, Раббинъизнинъ ниметлерини къыдырманъ, айрыджа, йыларнынъ сайы ве эсабыны билювинъиз ичюн, гедженинъ къаранлыгъыны силип (ерине, эшьяны) айдынлаткъан кунъдюзнинъ айдынлыгъыны кетирдик. Иште, биз эр шейни ап-ачыкъ анълаттыкъ.
13. Эр инсаннынъ амелини (я да такъдирини) бойнуна багъладыкъ. Инсан ичюн къыямет кунюнде ачылгъан алда огюне къоюладжакъ бир китап чыкъарырымыз.
14. Китабынъны окъу! Бугунъ сенден эсап сорайджакъ оларакъ озюннинъ нефсинъ етерли.³
15. Ким хидает ёлуны сечсе, бунъа ялынъыз озь эйилиги ичюн сечкен олур; ким де догърулыкътан сапса, озь зарарына сапкъан олур. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Биз бир пейгъамбер ёлламагъандже (кимсеге) азап этеджек дегильмиз.

1 Тефсирлерде Исраил огъуларынынъ экинжи мусибетке огъравларынынъ себеби олган дигер фесат аркетлерининъ Аз.Яхяны ольдирювлери ве Аз.Исаны ольдюрмеге аркетлери олгъаны бильдириле.

2 Бу ает инсаннынъ муим бир психологик тарафына ишарет этмекте: Акъыкъатен, биз, инсанлар опыкеленген, сыкъылгъан я да бир кучлююликке огърагъанымызда, опыкеленгенлеримиз ичюн беддуа этер; кучлююликлерден сабыр ве метанетнен къуртулмакъ ичюн аркет этеджек еримизде, ашыкъчанлыкъ косътерип, тезден къуртулмакъ истермиз. Бу олмагъандже умютсиз ве рухсыз ал ичинде: «Аллаһым, джанымны ал да, мени бу къыйынлыкътан къуртар!» киби сёзлернен озюмиз ичюн беддуа этермиз ки, булар догъру дегильдир.

3 Бу дюньяда, истер этрафнынъ менфий шартлары, истер инсаннынъ бир чокъ фена истек ве ихтираслары, онынъ къалып ве басиретини багълай бильмекте, яхшылыкъ ве яманлыкъны корювининъ огюни багъламакъта. Бунъа къаршылыкъ, юкъарыдаки аетке коре, ахиретте инсан сёз мевзусы оламайджакъ амилерден къуртуладжакъы ичюн, озь эсабыны шахсен озю япаджакъ, дюньядаки амелерининъ къыймети акъкъында укюм береджек ве озюни анълайджакъ я да махкюм этеджек бир рух кемалатына къавушаджакъ.

16. Бир улькени эляк этмек истегинимизде, о улькенинъ зенгинлик себбинен, къопайчора ёлбашчыларына (эйиликлерни) эмир этермиз; бунъа рагъмен, олар о ерде яманлыкъ япарлар. Бойледже, о ульке элякетке лайыкъ олур; биз де о ерни дарма-дагъын этермиз.¹
17. Нуһтан сонъки несилерден ниджелерини эляк эттик. Къууларынынъ гунахларыны билиджи ве корюджи оларакъ Рабинъ къяфидир.
18. Эр ким бу чар-чабук кечкен дюньяны тилесе, онъа, яни истеген кимсемизге, истегенимиз къадарыны дюньяда аман берир, сонъра да оны, азарлангъан ве къувулгъан оларакъ киреджеги джеэннемге сокъармыз.
19. Ким де ахиретни тилер ве му'мин оларакъ онъа ярашкъан бир гъайретнен чалышса, иште, буларнынъ чалышулары макъбулдыр.
20. Эписине – оларгъа да, буларгъа да, (дюньяны истегенлерге де, ахиретни истегенлерге де) Рабинънинъ ихсанындан (истегенлерини) берирмиз. Рабинънинъ ихсаны къысылгъан дегильдир.
21. Бакъсана, биз инсанларнынъ кимисини кимисинден насыл усътюн япкъандырмыз! Эльбетте ки, ахирет, дередже ве усътюнлик фаркълары нокътаи назарындан, даа буюктир.²
22. Аллаһнен берабер бир илях даа таныма! Сонъра азарлангъан ве озъ башына терк этильген оларакъ къалырсынъ.
23. Рабинъ, садедже озюне къуулыкъ этювинъизини, ана-бабанъызгъа да эйи даврауувынъизни кесен-кес бир шекильде эмир этти. Олардан бири я да эр экиси сенинъ янынъда къартайсалар, оларгъа «Уф!» биле деме; оларны азарлама; экисине де гузель сёз сёйле.
24. Оларгъа мерхамет этерек, алякъгонъюллиликнен узерлерине къанат кер ве «Раббим! Кучюклигимде олар мени насыл етиштирген олсалар, шимди сен оларгъа (ойле) рахмет эйле!» диерек дуа эт.
25. Рабинъиз сизинъ къальплеринъиздекини чокъ яхшы билир. Эгер сиз яхшы олсанъыз, шуны билинъ ки, Аллаһ яманлыкътан юзь чевиререк, тевбеге ёнельгенлерни зиядесинен багъышлайдыдыр.
26. Бир де акърабагъа, ёкъсулга, ёлджугъа акъкъыны бер. Керексиз ерге де сачып-савурма.

1 Аетнинъ баш къысмы тефсирджилер тарафындан бойле де анылашылгъан: Бир улькени эляк этмек истегенимизде, о улькенинъ варлыкълы ве къопайчора адамларыны чокълаштырмыз. Бунынъен олар фенолыкъ япар; бойледже о ульке элякетке лайыкъ олур.

2 20-нджи ает, истер дюнья, истер ахирет ниметлери нокътаи назарындан, Аллаһнынъ лютфи сынъырсызлыгъыны ифаде этмекте; сервет, мевкъи, сагълыкъ ве яшайыш гузеллиги нокътаи назарындан, инсанлар арасындаки фаркъларнынъ, иляий такъдирининъ бир керети олганыны, бунъа коре, бу дюньяда мутлакъ мусавийликнинъ имкъансызлыгъыны ортагъа чыкъармакъта. Бунынънен берабер, 21-нджи аеттен анылашыла ки, ахиретте де инсанлар бир вазисте олмайджакълар, аксине, инсанларнынъ дюньяда япкъан ишлерине коре, ахиретте дередже фаркълары даа да буюк оладжакъ. Анджакъ, 18-нджи аеттен де анылашылганына коре, пара ве мевкъи киби дюньявий имкъанлар, Аллаһ нездинде мутлакъ бир дегер ифаде этмегени ичюн, дюнья аятыны тек буларнынъ пешинден чапаракъ кечиргенлер, ахиретте усътюн дереджелерге къавушмакъ акъкъыны гъайып этеджеклер.

27. Зира, бойле сачып-савургъанлар шейтанларнынъ достларыдыр. Шейтан исе, Раббинъе къаршы чокъ нанкоръдир.
28. Эгер Раббинден умют эткен (беклемек вазиетинде олгъан) бир рахмет ичюн, оларнынъ юзьлерине бакъалмайткъан олсанъ, ич олмагъанда, оларгъа гонъюль алыджы бир сёз сёйле.¹
29. Авучы сыкъыкъ олма; бусь-бутюн эли ачыкъ да олма. Сонъра азарланыр, (гъайып эткенлеринънинъ) асретини чекер отурырсынъ).
30. Раббинъ рызыкъны истегенине бол берир, истегенине тарлаштырыр. Шубесиз ки, О, къуллерындан хабардардыр, (оларны) чокъ яхшы корер.
31. Кечинюв сыкъынтысын балаларынъызнынъ джаныны къыйманъ. Биз оларнынъ да, сизинъ де рызыкънъызны берирмиз. Оларны ольдирюв, акъикъатен, буюк бир къабааттыр.
32. Зинагъа якълашманъ. Зира, о бир аясызлыкътыр ве чокъ фена бир ёлдыр.²
33. Акълы бир себеп олмагъандже, Аллаһ мухтерем япкъан бир джанны къыйманъ. Бир кимсе зудумен ольдюрюльсе, оннынъ велисине (акъкъыны алувы ичюн) укъукъ бердик. Анджакъ, бу вели де, къасаста адден ашмасын. Затен, (озюне бу укъукъ берилювнен) о аладжагъыны алгъандыр.
34. Етимнинъ малына, пишкинлик чагъына иришкенге къадар, анджакъ энъ гузель бир ниетнен якълашынъ. Берген сёзюнтъизни де ерине кетиринъ. Чюнки, берильген сёз, месулистликни талап этер.
35. Ольчеген вакътынъызда тас-тамам ольченъ ве догъру теразенен тартынъ. Бу, эм даа яхшыдыр, эм де нетиджеси нокътан назарындан, даа гузельдир.
36. Акъкъында билгинъ олмагъан бир шейнинъ пешине тюшме. Чюнки, къулакъ, козь ве гонъюль – буларнынъ эписи ондан месульдир.
37. Ер юзюнде кибрленерек юрме. Чюнки, сен (агъырыкъ ве азаметинънен) не ерни яра билир не де дагъларнен буюклик ярышына кире билирсинъ.
38. Бутюн бу сайылгъанларнынъ фена олгъанлары, Раббинънинъ нездинде севимсиздир.
39. Иште, булар Раббинънинъ санъа вахий эткен икметлеридир. Аллаһнен бир-

1 Риваетке коре, Билял, Сухейб, Салим, Мехджа' ве Хаббаб киби ёкъсул сахабилер, Аз.Пейгъамбернинъ ярадымынен кечине эдилер. Ресулуллах (с.а.) оларгъа бериледжек бир шейлери олмагъан вакытта, утангъаны себебинден, сёйлейджек бир сёз тапалмаз, юзюни башкъа тарафкъа чевирир, факъат оларнынъ итияджларыны къандырмкъ ичюн Дженаб-ы Хакънынъ онъа имкан берювнини тилер эди. Иште, бу аетте Ресулуллах бу киби инсанларгъа бир шейлер берип оламайджакъ олса биле, ич олмагъанда «Аллаһ бизге де, сизге де бол рызыкъ берсин», «Аллаһ сизлерни месут ве ферахалы этсин», киби сёзлернен оларнынъ гонъюллерини алувы кереклиги хатырлатыла.

2 Юкъарадаки аетте «Зина этмень» денильмейип де, «Зинагъа якълашманъ» буюрылувы дакъатны чеке. Бунъа коре, ялынъыз зина дегиль, кишини зина этювге алып барыджы ёллар да ясакълангъан. Эсасен, бир кере бу ёлларгъа кирильгенден, яни инсанни зина этмеге зорлагъан ве джинсий истеклерни къабарткъан бир вазиетке кирген сонъ, артыкъ бу истеклернинъ агъыр тазыйыкъы къаршысында ираденинъ кучю олдукъна зайыфлар ве зинадан къорчаланмкъ сонъ дередже агъырлашыр. Инсаннынъ бу психологик зайыфлыгъыны дикъкъаткъа алгъан Къур'ан-ы Керим, принцип оларакъ, инсанни яманлыкъларгъа сюйреклеиджи себеплерни ортадан къалдырувны огте сюре.

- ликте башкъа илях эдинме; сонъра азарлангъан ве (Аллаһнынъ рахметинден) узакълаштырылгъан оларакъ, джеэннемге атылырсынъ.
40. (Эй, мушриклер!) Раббинъиз огълан балаларны сизге айырды да, озюне мелеклерни къыз балалары этими! Акъикъатен, сиз (вебалы) чокъ буюк бир сёз сёйлемектесинъиз.¹
41. Биз оларнынъ акъылларыны башларына топлавары ичюн, бу Къур'анда (чешит тенбие ве ихтарларны) тюрлю шекилерде текрар эттик. Факъат бу оларгъа даа да къачып, узакълашувдан башкъа бир шей теминлемемекте.
42. Де ки: Эгер сёйлегенлери киби, Аллаһнен берабер башкъа иляхлар да олса эди, о такъдирде, бу иляхлар Аршнынъ саиби олгъан Аллаһкъа къавушмакъ ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер.²
43. Аллаһ оларнынъ сёйлеген шейлеринден узакътыр; сонъ дасредже юджедир ве буюктир.
44. Еди кок, ер ве буларда олгъан эр кес оны тесбих этер. Оны макътав иле тесбих этмеген ич бир шей ёкътыр. Амма, сиз оларнынъ тесбихини анъламазсынъыз. О, халимдир, багъышлайыджыдыр.³
45. Биз, Къур'ан окъугъан вакътынъда, сеннен ахиретке инанмагъанлар арасына гизлейиджи бир орютю чекермиз.
46. Айрыджа, оны анъламамалары ичюн къальплерине бир къапалылыкъ ве къулакъларына бир агъырлыкъ берирмиз. Сен Къур'анда Раббинънинъ бирлигини анъгъанынъда, олар джанлары сыкъылгъан бир вазиетте чевирилип кетерлер.
47. Биз оларнынъ сени динълегенде не макъсатнен динълегенлерини, озъ араларында фысылдашкъанларында да о залымларнынъ: «Сиз ырымлангъан бир адамдан башкъасына уймайсынъыз!» дегенлерини чокъ яхшы билирмиз.
48. Бакъсана, сен ичюн не тюрлю бенъзетювлер яптылар! Бу себептен, (ойле бир) саптылар ки, артыкъ (догъру) ёлны тапамайджакълар.

1 Мушриклер, мелеклер Аллаһнынъ къызлары олгъанына инана, огълан балаларнынъ исе, озьлерине берильгенине идаа эте, бундан толайы, гъурурлана эдилер. Иште, ает-и кериме оларнынъ бу тошонджесини ред этмекте, балалар арасында джинсетлерине коре, айырма япылувыны къабул этмемекте.

2 Аетнинъ сонъки къысмы тефсирджилер тарафындан эки шекильде маналаңдырылган:

а) «... о такъдирде, олар Аршнынъ саиби олгъан Аллаһтан усьюн кельмек ичюн, чарелер къыдыраджакъ эдилер».

б) «... о такъдирде, олар буюклигини ве къудретини бильген Арш саиби Аллаһкъа якъынашмакъ ве Оньа итаат этмек ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер».

3 Табиат илимлериндеки инкишаф бу аетнинъ изаатына ярдымджыдыр. Эвельки джансыз ве аркетсиз олгъаны зан этильген варлыкълар да дахиль олмакъ узьре, бутюн эшья атомаардан мейданга кельгендир. Иште, атомларнынъ этрафындаки электронлар девамлы ве мунтазам бир шекильде ядроннынъ этрафында айланмакътадыр ки, бельки де, оларнынъ бу дённошлери ве бойлаеде иляхий къанунгъа энъ уфакъ бир сапыкълыкъ костьтермеден, боюн эгювлери, Къур'ан-ы Керим тарафындан Аллаһны тесбих этиюви оларакъ ифаде этильгендир.

49. Бир де олар дедилер ки: Акъикъатен, биз бир кемик обасы ве къокъугъан бир топракъ олгъан да, яп-янъы бир хилькъатта тирильтиледжекмиз, ойлеми!
- 50, 51. Де ки: Истер таш олунъ, истер демир, истесе акъылынъызгъа (янъыдан тирилюви) имкъансыз киби корюнген эр анги бир яратылгъан! (Булар Аллаһнынъ сизни янъыдан тирильтювини агъырлаштырмаз). Дейджеклер ки: «Бизни текрар (аяткъа) ким къайтараджакъ?» Де ки: Сизни биринджи кере яраткъан. Бунынъ узерине олар санъа алайлы бир тарзда башларыны саллайджакъ ве: «Не заман экен о?» дейджеклер. Де ки: Якъын олса керек!
52. Аллаһ сизни чагъыраджакъ куню, Онъа хамд этерек, даветине уярсынъыз ве (тирилювден эвельки алынъызда) пек аз къалгъанынъызны зан этерсинъыз.
53. Къуларыма сэйле, сёзининъ энъ гузелини сэйлесинлер. Сонъра шейтан араларыны бозар. Чюнки, шейтан инсаннынъ ачыкътан-ачыкъ душманыдыр.
54. Раббинъиз сизни энъ яхшы билиджидир. Истесе, сизге мерхамет этер; истесе сизни джезанландырыр. Биз сени оларнынъ усътюне бир векиль оларакъ ёлламадыкъ.¹
55. Раббинъ коклерде ве ерде олгъан эр кесни энъ яхшы билиджидир. Акъикъатен, биз пейгъамберлернинъ кимсини кимисинден усътюн яптыкъ; Даудгъа да Зебурны бердик.²
56. (Ресульм!) Де ки: Аллаһны быракъып да, (илях олгъаныны) илери сюргенлеринъизге яварынъ. Амма, олар сизинъ сыкъынтынъызны не узакълаштыра, не де деньшиштире билрлер.
57. Оларнынъ яваргъан бу варлыкълары рабблерине -ангиси даа якъын оладжакъ дие- весиле къыдырырлар; Онынъ рахметини умют этерлер ве азабындан къоркъарлар. Чюнки, Раббинънинъ азабы, сакъыныладжакъ бир азаптыр.
58. Не къадар улъке бар исе, эписини къыямет кунюнден эвель я эляк этеджек, я да энъ четин бир шекильде азапландыраджакъмыз. Бу, Китапта (левх-и махфузда) язылдыр.³
59. Бизни аетлер (муджизелер) ёлламакътан токътаткъан тек шей – эвелькилернинъ бу аетлерни ялангъа чыкъарувыдыр. Бунъа коре, Семууд къавмына ачы-

1 Тефсирджи Бейзавий бу аетнинъ сонъки джумлесини бойле изаатлагъан: «Биз къяфирлерни имангъа зорламакъ ишини санъа авале этмедик. Сени, садедже Аллаһнынъ рахметини мужделейджи ве азабындан сакъындырыджи оларакъ ёлладыкъ. Бу себепнен, инанмагъанларгъа мулайимлик костер».

Тефсирджилернинъ беянына коре, Аз.Мухаммеднинъ пейгъамбригини итираз эткенлерге къаршы, Аллаһ Таала эр кеснинъ алыны, кимлернинъ имангъа ве эйи давранышларгъа даа лайыкъ, кимлернинъ инкъарджылыккъа ве фена яшайышкъа лайыкъ олгъаныны, айрыджа, кимнинъ пейгъамберликке мунасиб олгъаныны энъ яхшы билиджи тек озю олгъаныны бильдирмек ичюн, бойле буюргъан.)

2 Пейгъамберлернинъ озь араларындаки бу дередже фаркъы маддий ве бедений тарафтан олмайып, рухий ве маневий фазилет ве къабилетлер тарафындандыр. Бунынъ киби, Аз.Даудгъа Зебурнынъ ёланылгъанына ишарет буюрымакънен, бу хусус къайд этильген.

3 Тефсирджиерге коре, догъру тынылгъан изааткъа бинаэн, аеттеки «эляк» – аддий олюм, «азап» исе – къатъа этилюв я да чешит мусибетлерге огъараякъ олювдир.

- къ бир муджизе олмакъ узьре, бир ыргъачы деве берген эдик. Олар исе, (бу девени сойдылар ве) бу себептен, залым олдылар. Албуки, биз аслерни, анджакъ къоркъузмакъ ичюн ёллармыз.¹
60. О вакъытта санъа: Раббинъ инсанларнынъ этрафыны къушаткъандыр, деген эдик. Санъа косътергенимиз о корюнишлерни ве Къур'анда лянетленген терекни ялынъыз инсанларны сынамакъ ичюн мейдангъа кетирдик. Биз оларны къоркъузырмыз да, бу оларгъа буюк бир адден ашувдан башкъа бир шей бермез.²
61. Мелеклерге: Адемге седжде этинъ! деген эдик. Иблистен гъайры, эписи седжде эттилер. Иблис: «Мен, деди, чамурдан яраткъан бир кимсенъе седжде этеримми!»
62. Деди ки: «Шу менден усътюн къылгъанынъа да бир бакъ! Емин этерим ки, эгер мени къыяматке къадар яшатсанъ, пек азындан гъайры, онынъ неслини озюме багълайджам!»
63. Аллаһ буюрды: Кет! Олардан ким санъа уйса, эйи билинъ ки, эпинъизининъ джезанъыз – джеэннедир. Там бир джеза!
64. Олардан кучюнъ эткен кимселерни даветинънен шашмалат, суварийлеринънен, пияделеринънен оларны яйгъарагъа богъ; малларына, эвьятларына ортакъ ол, оларгъа ваделер бер. Шейтан инсанларгъа алдатувындан башкъа бир шей ваде этмез.
65. Шу ери маукъкъакъ ки, меним (ихляслы) къулларым узеринде сенинъ ич бир агъырлыгъынъ олмайджакъ. (Оларны) къорчалайдыжы оларакъ Раббинъ этерли.
66. (Къулларым!) Раббинъыз, лютфине наиль олунуъыз ичюн, денъизде гемилерни сиз ичюн ялдатыдыжыдыр. Догърусы, О, сиз ичюн чокъ мерхаметлидир.
67. Денъизде башынызгъа бир мусибет кельгенде, Ондан башкъа бутюн ялаваргъанларынъыз гъайып олуп кетер. О сизни къуртарып, къарагъа чыкъарганда, (кенне эски алынъызгъа) дёнерсинъиз. Инсан огълу чокъ нанкорьдир.

1 Бу ердеки «аст» – къяфирлернинъ кейфлерине коре косътерилювини истеген муджизелердир. Бунъа коре, Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине бинаэн, Мекке мушрикери Ресулуллах (с.а.)тан Сафа тепесини алтын ве кумюш япмасыны истеген эдилер. Аст-и керимеден анълашылгъанына коре, даа эвельки къавмлар да бойле муджизилер истеген эдилер ки, оларнынъ асыл макъсады, инанмакъ дегиль эди. Аллаһ Таала оларнынъ пейгъамберлеринден истеген бу муджизелерни мейдангъа кетирген, факъат иман этмегенлери ичюн де, оларны эляк эткен эди. Бу, Аллаһнынъ бир къануньдыр. Эгер Аз.Пейгъамбер де мушриклернинъ истеген бу киби муджизелерини косътерген олса эди, -ки, олар кенне де инанмайджакъ эдилер- о такъдирде, кечмиш къавмлар киби, олар да, эляк оладжакъ эдилер. Бунъа коре, юкъарыдаки аетте Сааих Пейгъамбернинъ къавмы Семууднынъ исянкяр аркетине токъунамакта ве муджизеден макъсат къоркъузмакъ олгъаны айрыджа ифаде этильмекте ки, анджакъ бу такъдирде муджизе имангъа весиле ола билер ве бекаслильген файданы теминлей билер.

2 Тефсирджилернинъ эксеретине коре, аетнинъ «корюнишлер» дие терджиме этильген «руя» келимеси Аз.Пейгъамбернинъ Мирадж геджесиндеки мушааделеридир. «Къур'анда лянетленген терек исе, джеэннедеки «закъкъум тереги» дир.

68. Онынъ, сизни къара тарафындан ернинъ тюбюне батырмайджакъындан, яхут башынъызгъа таш ягъдырмайджакъындан эминсинъизми? Сонъра озюнъизге бир къорчалайдыжы да тапалмазсынъыз.
69. Яхут Онынъ сизни бир кере даа о ерге (денъизге) ёллап, узеринъизге бир къасыргъа ёлларажакъ, инкъар эткенинъиз себебинен, сизни богъмайджакъындан эминсинъизми? Сонъра, бундан толайы, озюнъизге (интикъамынъызны алмакъ ичюн) бизни къыдырып сорайджакъ бир дестекчи де тапалмазсынъыз.
70. Биз, акъикъатен, инсан огълуны шан ве шериф саиби эттик. Оларны (чешит накълият васталарынен) къарада ве денъизде ташыдык; оларгъа гузель-гузель рызыкълар бердик; кене оларны яраткъанларымызнынъ бир чокъундан акъикъатен усъюн эттик.¹
71. Эр бир инсан топлулыгъыны ребелеринен бирликте чагъыраджагъымыз о кунде кимлернинъ амель дефтери сагъындан берильсе, олар энъ кучок бир акъсызлыкъларгъа огърамагъан оларакъ, амель дефтерилерини окъуйджакълар.²
72. Бу дюньяда коръ олгъан кимсе ахиретте де коръдир; бунынъ усъюне, ёлуны эйидже шашыргъандыр.
73. Мушриклер сангъа вахий эткенимизден башкъа бир шейни ялан ерде бизге ифтира этивинъ ичюн, сени аман-аман, сангъа вахий эткенимизден саптыраджакъ ве анджакъ о такъдирде, сени джан достлары къабул этеджек эдилер.
74. Эгер сени себатлы этмесек эди, акъикъатен аман-аман оларгъа бираз мейль этеджек эдинъ.
75. О вакъытта, ич шубесиз, сангъа аятнынъ ве олюмнинъ сыкъынтыларыны къат-къат тагтырыр эдик; сонъра бизге нисбетен озюнъ ичюн бир ярымджы да тапалмаз эдинъ.
76. Кене олар сени юртунгъан чыкъармакъ ичюн якъында дюньяны башынгъа тар кетиреджеклер. О такъдирде, сенинъ артынгъан озълери де чокъ къалалмазлар.³

1 Корюльгени киби, бу аетте Аллаһ Таала инсан огълуна люф ве икрамынынъ бир мухтасар манасыны бермекте ве онынъ алемдеки махсус ерине ишарет этмекте. Тефсирджилерге коре, инсаннынъ шан ве шерифи ве дигер варлыкълан усъюнюлиги Аллаһнынъ онга берген беден гузеллиги, эль, козь, къулакъ киби азаларыны даа беджерикли шекильде къуланувы, къонуша билюви, кулюп-агъляя билюви, окъуп-язувы, башкъа бир такъым варлыкъларны озь хызметинде къуланувы, алетлер иджат этиюви, вакъыталар арасындаки себеп-нетидже алякъасыны корюви ве бу саеде, келеджекке догъру-тылгъан программалар ве азырлыкълар япувы, яхшы-яман, догъру-янълыш, гузель-чиркин къаврамаарына саип олувы; къыскъасы, маддий ве бедений, ахлякый ве рухий фазилетлерини ташы-масыдыр.

2 Бу аетте амель дефтерлери сагъындан берильгенлернинъ вазиятиринден баас этильгени адда, солундан берильгенлерге токъунылмагъан. Бу мевзуда Бейзавий бойле дей: «Юкъарадаки ает косьтермекте ки, амель дефтерлери солундан берилгенлер онынъ мундериджесинен таныш олгъан вакъытларында, оларны утанув ве айрет сарар; о къададар ки, тиллеринде дефтерлерини окъуйджакъ межал къалмаз. Бу себептен, Джебна-ы Хакъ олар акъкъында бойле буюрмакънен кифаеленген:»)

3 Аз.Мухаммед (с.а.)ни Меккеден чыкъмагъа меджбур эткен мушриклер, даа сонъра мусульманларнен якъан дженкалери нетиджесинде, эппейдже ипрангъандар; ниает, Меккенинъ мусульманлар

77. Сенден эвель ёллаган пейгъамберлеримиз акъкъындаки къанун (да будыр). Бизим къанунымызда ич бир денъишиклик тапамазсынъ.
78. Кунъдюзи кунеш дёнип, гедженинъ къаранлыгъы бастырганъа къадар (белли вакъятларда) намаз къыл; бир де саба намазыны. Чюнки, саба намазы шаатлыдыр.¹¹
79. Гедженинъ бир къысмында уянып, санъа махсус бир нафль олмакъ узьре, намаз къыл. (Бойледже) Раббинънинъ сени макътагъа дегер бир макъамгъа ёллайджагъыны умуот эте билирсинъ.
80. Ве бойле ялвар: Раббим! Киреджек ериме дюрюстликнен киремени теминле; чыкъаджакъ еримден де дюрюстликнен чыкъмамны теминле. Манъа тарафындан хакъкъы иле ярдым этиджи бир къувет бер.
81. Кене де ки: Хакъ кельди; батыл йыкъылды. Затен, батыл йыкъылмагъа махкюмдир.
82. Биз Къур'андан ойле бир шей эндирмектемиз ки, О му'минлер ичюн шифа ве рахметтир; залымларнынъ исе, ялынъыз зияныны арттырыр.²
83. Инсангъа нимет берген вакътымызда (бизден) юзь чевирип, ер сызар; онъа бир де зарар-зиян токънаджакъ олса, олдукъча умютсизликке тюшер.
84. Де ки: Эр кес озь яратылышы ве ниетине коре иш япар. Бу вазиетте кимнинъ догъру бир ёл туткъаныны Раббинъиз энъ яхшы билиджидир.
85. Сенден рух акъкъында суаль сорарлар. Де ки: Рух Раббиннинъ эмриндендир. Сизге, анджакъ аз бир бильги берильгендир.³
86. Акъкъатен, биз истесек санъа вахий эткенимизни ортадан къалдырырмыз; сонъра бу вазиетте сен де бизге къаршы ич бир къорчалайдыджи тапалмазсынъ.
87. Анджакъ, Раббинънинъ рахмети (саесинде Къур'ан бакъий къалгъандыр). Чюнки, Онынъ санъа лютфкъарлыгъы чокъ буюктир.
88. Де ки: Ант олсун, бу Къур'ангъа бир бенъзегенни ортагъа къоймакъ узьре,

тарафындан фетх этилюви узерине, Меккеге акимликлери сонъуна ете ве бойледже, Къур'ан берген бу мужизевий хаберни акъкъатгъа чевириле.

- 1 Тефсирджилерге коре, бу ает беш вакъят намазыны ифаде этмектедир. Бойле ки: Кунешнинъ дёнюви, яни зевал вакътындан сонъ, уйле ве экинди намазы, кунешнинъ батувундан сонъ, акъшам ве ятсы намазлары бардыр. Саба намазы исе, айрыджа зикр этильген ве бу намазынъ шаатлы олгъаны бильдирильген. Чюнки, тефсирджилернинъ изаатына коре, гедже мелеклеринен кунъдюз мелекleri саба намазында корюше, эп бирликте бу намазынъ къылынгъанына шаат олгъандан сонъ, кунъдюз мелекleri къала, гедже мелекleri исе, семагъа юкселе экенлер.
- 2 Му'мин Къур'андан феиз алувны бильгени, бу макъсатнен окъугъаны, динълегени ичюн, Къур'ан аетлери онъа шифа ве рахмет весилесидир. Бунгъа къаршылыкъ хастанынъ илядждан файдаланмакъ истемегени, оннынъ хасталыгъыны арттыргъаны киби, залымнынъ Къур'андан узакъ турувы да оннынъ феялетини арттырыр.
- 3 Бу ает инсан ичюн рухнынъ маиетини къаврамакънынъ имкъансыз олгъаныны ифаде этмекте. Бунгъа коре, «Рухнынъ маиети» проблемасы асырлардан берли инсанлыкъны энъ зияде тюшондирген мевзулардан бири олмакънен, аля меселе чеизильмеде иле коре корюльмекте ки, бундан сонъра да чеизильмейджек.

- инсу джинс бир ерге кельселер, бир-бирилерине дестек олсалар да, онъа бенъзегенни ортагъа кетиралмазлар.
89. Муакъкъакъ ки, биз бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни чешит шекиллерде анълаттыкъ. Кене де инсанларнынъ чокъу инкярджылыкътан башкъасыны къабул этмедилер.¹
90. Олар: «Сен, дедилер, биз ичюн ерден бир чокъракъ фышкъыртмагъандже, санъа асла инанмайджакъмыз».
91. «Я да сенинъ бир хурма багъчанъ ве юзюм багъынъ олмалы; ойле ки, ичлеринде гурюль-гурюль ирмакълар акъызмалысынъ».
92. Яхут, идда эткенинъ киби, узеримизге коктен парчалар ягъдырмалысынъ, я да Аллаһны ве мелеклерни козюмизнинъ огюне кетирмелисинъ».²
93. «Яхут да алтындан бир эвинъ олмалы, я да кокке чыкъмалысынъ. Бизге окъуйджакъмыз бир китап эндирмеген бир вакътынъадже (кокке) чыкъкъанынъа да асла инанмамыз». Де ки: Раббимни тензих этерим. Мен, садедже бешер бир эльчийим.
94. Затен, озълерине хидает ребери кельгенде, инсанларнынъ (бунъа инанувларыны садедже: «Аллаһ, пейгъамбер оларакъ бир бешерни ёлладымы?» деювлери огюни алгъандыр.
95. Шуны сёйле: Эгер ер юзюнде ерлешкен кезип юриджи мелеклер олса эди, эльбетте оларгъа коктен, пейгъамбер оларакъ, бир мелек ёллар эдик.³
96. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда керчек шаат оларакъ Аллаһ къафидир. Зира, О, къуллаарыны, акъикъатен биллип, коръмектедир.⁴
97. Аллаһ кимге хидает берсе, иште догъру ёлны тапкъан одыр; кимни де хидаеттен узакъ тутса, артыкъ оларгъа Аллаһтан башкъа достлар тапалмазсынъ. Къыямет кунюнде оларны коръ, тильсиз ве сагъыр бир алда юзюкюююн ашыр этермиз. Оларнынъ бараджакъ ве къаладжакъ ери джеэннемдир ки, атеши явашлагъанынен, онынъ алевини арттырырмыз.⁵

1 Тефсирджиер бу аетте инсанларгъа чешит шекиллерде изаат этильгени бильдирильген «мисаль»-нинъ «мана» анъламына кельгенини бильдиргенлер; айрыда, «укюмлер», «ваде», «сакъындырув» ве «кечмиш къавмларнынъ икялери» киби маналарына келе биледжегине де ишарет эткенлер.

2 Аетининъ сонъки къысмы «Аллаһны ве мелеклерни (сёйлегенлерининъ догърулыгына) шаат кетирмелисинъ» шеклинде де анълашылгандыр.

3 Шу алда инкярджыларнынъ пейгъамберлерге иман этмелерининъ бир себеби де, оларнынъ бир бешер олувы, яни озълери киби бир инсан олувы эди. Албуки, олар пейгъамберлер инсандан усьтюн бир варлыкъ олувы керек, дие санмакъталар; Аллаһ Тааланынъ пейгъамберни инсанларнынъ озъ джынсларындан ёлавундаки икметни къаврап оламай эдиер. Денаб-ы Хакъ оларнынъ бу иддаларына бойле къаршылыкъ бере:

4 Аллаһ Ресулы: «Мен садедже бир бешер пейгъамберим) дегендже, къафирлер: «Ойле исе, сенинъ пейгъамберлигинъ ким шаатлыкъ этеджек?» дедилер, бунунъ узерине ашагъыдаки ает энди. Бу аетте Аллаһнынъ Ресулына бир тесели, къафирлерге де бир техаит бардыр.

5 Бир сахаби Аллаһнынъ Ресулына: «Эй, Аллаһнынъ Ресулы! Къафирлер юзълери усьтюне ашыр этиледжеклерми?» дие сорагъанда, Ресууллаах: «Оны эки аягы усьтюнде юрьсеткен къыямет куню

98. Деззалары, иште, будыр! Чюнки, олар аетлеримизни инкяр эткенлер ве: «Санки бизлер бир кемик обасы ве кьокьугъан топракь олгъандан сонъ, янъы бир яратылувнен тирильтиледжекмизми?» деген эдилер.
99. Тюшонмедилерми ки, коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ оларгъа бенъзегенни яратмагъа да къадирдир! Аллаһ олар ичюн бир ваде такъдир этти. Бунда шубе ёкътыр. Амма, залымлар, инкярджылыкьтан башкъасыны къабул этмедилер.
100. Де ки: Раббимнинъ рахмет хазинесине, эгер сиз саип олса эдинъиз, арджла-ныр кьоркъусынен кьыскъандан-къысар эдинъиз. Инсан огълу да пек эли сьыкьыкьтыр!
101. Ант олсун, биз Мусагъа ачыкьтан-ачыкь докъуз ает бердик. Айды, Исраил огъулаарындан сора. Муса оларгъа кельгенинде, Фыравун онъа: «Эй, Муса! деди, сени тысымлангъан санмакьтам!»¹
102. (Муса Фыравунгъа:) «Пек яхшы билесинъ ки, деди, буларны бирер ибрет олмакь узьре, анджакь коклернинъ ве ернинъ Рабби эндирди. Эй, Фыравун! Мен де сени, акьикьатен махв олгъанынъны зан этмектем!»
103. Дер экен, Фыравун оларны улькеден чыкьармакь истеди. Бу себептен, биз оны ве янындакилернинъ эписини (денъизде) богъдыкь.
104. Артындан да Исраил огъулаарына: «О топракьларда отурынъ! Ахирет вадеси ортагъа чыкькъанынен, эпинъизни топлап, бир ерге кетиреджекмиз», дедик.
105. Биз Кьур'анны хакь оларакь эндирдик; о да хакьны кетирди. Сени де, анджакь мужделейиджи ве тенбидежи оларакь ёлладыкь.
106. Биз оны, Кьур'ан оларакь, инсанларгъа токътап-токътап окьурсынъ, дие (ает-ает, суре-суре) айырдыкь; ве оны арды-сыра эндирдик.
107. Де ки: Сиз онъа истер инанынъ, истер инанманъ, шу бир акьикьат ки, бундан эвель озьлерине илим берильген кимселерге о (Кьур'ан) окьугъанынен, дер'ал юзь усьтю седждеге къапанырлар.²

юзь усьтюне юрсетмеге де къадир олалмазми?» буюрды. Бу хабер Къатаадеге барып еткенде, о да: «Эбет, иззетине емин олсун ки, Раббим бунъа къадирдир», деген.

1 Тефсирджилер бу ерде кечкен «ает» келимесининъ я «муджизе», я да «Теврат аети» демек олгъаныны билъадиргенлер ки, биринджи манагъа коре, Аз.Мусагъа берильген бу докъуз муджизени асхабдан Ибн Аббас бойле сыралагъан: Йылангъа чевирильген аса (таякь), ышыкь берген эль, чергертки, экин боджеги, бакъа, къан, таштан сув фышкъырувы, денъизнинъ ярылувы ве Туур дагъынынъ Исраил огъулаарыны кьоркъызувы. Экинджи манагъа коре, тефсирлерде бу докъуз ает бойле сыралангъан: Аллаһкъа ортакь къошманъ. Акьсыз ерде адам ольдюрменъ. Зина этменъ. Файыз ашаманъ. Ырым япманъ. Къабаатсыз инсанни ольдирюви ичюн, султангъа теслим этменъ. Исраф этменъ. Намусы къадынларгъа ифтира этменъ. Дженктен къачманъ.

2 Кьур'аннынъ эндирилювинден эвель «озьлерине илим берилгенлер» – даа эвель эндирильген китапларны окьуп, вахий не олгъаныны билъгенлер, пейгъамберлик аяметлерини огренген ве хакь иле батыаны айырды этеджек бир кучьке саип олгъанлар я да Аз.Мухаммеднинъ пейгъамберлигини эвельки китапларда анъаатылгъан сыфатларындан анълагъанлардыр.

108. Ве дер эдилер ки: Раббимизни тесбих этермиз. Раббимизнинъ вадесы мытлакъа ерине кетирилир.
109. Агълаяракъ, юзь усьтю ерге къапанырлар. (Къур'ан окъумакъ) оларнынъ сайгысыны арттырыр.
110. Де ки: «Истер Аллаһ день, истер Рахман день. Ангисини десенъиз олур. Чюнки, энъ гузель исимлер онъа хастыр». Намазында юксек сеснен окъума; онда сесинъни зияде де къысма; экисининъ арасында бир ёл тут.
111. «Бала эдинмеген, акимiette ортагъы олмагъан, аджизликтен отърю, бир досткъа да итияджы олмагъан Аллаһкъа хамд этерим», де ве текбир кетиререк, Оннынъ шаныны юксельт!

18. КЕҢФ СУРЕСИ

Кеҗф суресы 110 аеттир. Меккеде назиль олгъан. Анджакъ 28-нджи аетнинъ Медениде назиль олгъаны да ривает этиле. Суре бу адны ичинде сёз мевзусы олгъан ве «магъара аркъадашлары» манасына кельген «Асхаб-ы Кеҗф» тен алынгъан.

Бисмиллябирраһмаанирраһим

- 1, 2, 3, 4. Хамд олсун Аллаһкъа ки, О, (инсанларны) озъ тарафындан четин бир азап иле тенбилемек, яхшы иш ве давранышларда булунгъан му'минлерге, озълери ичюн, ичинде эбедий къаладжакълары (дженнетте) гузель бир эджир булунгъаныны мужделемек ве «Аллаһ эвлят эдинди», дегенлерни де тенбилемек ичюн къулына (Мухаммедге), озюнде ич бир (зытлыкъ ве) эгрилик олмагъан дос-догъру Китапны эндирди.
5. Не оларнынъ (Аллаһ эвлят эдинди, дегенлернинъ), не де аталарынынъ, бу меселеде ич бир бильгиси ёкътыр. Агъызларындан чыккъан бу сёз не буюк олды! Яландан башкъа бир шей сёйлемеялер.¹
6. Бу янгы Китапкъа инансам иселер (ве бу себептен эляк олур иселер), арларындан гъам-кедернен, аман-аман, озюнъни харап этедежесинъ.²
7. Биз, инсанларнынъ ангисининъ даа гузель амель этедежегини сынаыкъ, дис ер юзюндеки эр шейни дюньянынъ озюне махсус бир зийнет яптыкъ.
8. (Бунынъен берабер) биз мытлакъа о ердеки эр шейни къуп-къуру бир топракъ япаджакъмыз.

1 Фахреддин Раизийге коре, шу учъ группа Аллаһнынъ баласы олгъаныны сёйлегенлердир:

1. «Мелеклер Аллаһнынъ къызларыдыр», деген мушрик араплар,

2. «Иса Аллаһнынъ огълудыр», деген христианлар,

3. «Уэйр Аллаһнынъ огълудыр», деген еудийлер.²

2 Ислам исе, бу инанчларны ред эте.

9. (Ресулым!) Ёкьса, сен бизим аетлеримизден (садедже) Кеҗф ве Ракьим саиплериниң ибретке лайыкь зан эттинъми?¹
10. О (йигит) генчлер магъарагъа сыгъынганлар ве: Раббимиз! Бизге тарафынъдан рахмет бер ве бизге (шу) вазитимизден бир кьуртулыш ёлу азырла! деген эдилер.
11. Бунинъ узерине биз де о магъарада оларнынъ кьулакъларына нидже йыларлар перде кьойдыкь (юкьугъа далдырдыкь).
12. Сонъра да, эки топлумдан (Асхаб-ы Кеҗф иле душманларыннан) ангисининъ кьалган муддетлери даа яхшы эсап этеджегини корейик, дис оларны уяндырдыкь.
13. Биз сангъа оларнынъ башындан кечкенлерни керчек оларакь анълатмакьтамыз. Акъикъатен, олар Рабблерине инанган генчлер эдилер. Биз де оларнынъ хидаетини арттырдыкь.
14. Оларнынъ кьальплерини метин яптыкь. О йигитлер (о ернинъ укюмдары кьаршысында) аяккъа кьалкьаракь, дедилер ки: «Бизим Раббимиз коклерининъ ве ернинъ Раббидир. Биз Ондан башкьасына танъры демемиз. Ёкьса, сачма-сапыкь кьонушкьан олурмыз.
15. Шу бизим кьавмымыз Аллаһтан башкьа танърылар эдиндилер. Баре, бу танърылар мевзусында, ачыкь бир делиль кетирселер. (Мумкюнми!) Ойле исе, Аллаһ акъкъында ялан уйдургъандан даа залымы бармы?»
16. (Араларындан бириси бойле деген эди:) «Мадам ки, сиз олардан ве оларнынъ Аллаһтан гъайры табынган варлыкъларындан узакълаштынъыз, о алда, магъарагъа сыгъынынъ ки, Раббинъиз сизге рахметини яйсын ве ишинъизде сиз ичюн файда ве кьолайлыкь теминлесин».
17. (Ресулым! О ерде олса эдинъ) кунешни корер эдинъ: Догъган заманы магъараларынынъ сагъына мейль этер; баткъанында да, сол тарафындан оларгъа токьунмадан кечер эди. (Бойледже) олар (кунеш шыгъындан раатсыз олмадан) магъаранынъ бир кошесинде (юкълар эдилер). Иште, бу Аллаһнынъ аетлериндендир. Аллаһ кимге хидает этсе, иште, о хакъкъа кьавушкъандыр, кимни де хидаеттен махрум этсе, артыкь оны догъругъа ёнельтеджек бир дост тапалмазсынъ.
18. Олар юкьуда олгъанлары алда, сен оларны уяныкь санар эдинъ. Оларны са-

1 Тесфирджилерге коре, «кеҗф» – дагъда будунган кенишче магъара демектир. «Ракьим»нинъ не олгъаны мевзусында кесен-кес бир нетиджеге келинмеген. Анджакь, шу маналардан бирине келе биледжеги билдирильген: Магъара будунган дагъ я да вадий; Асхаб-ы Кеҗфнинъ исимлери язылы олган китабе. Сахих-и Бухарийдеки бир риваетке коре де, Асхаб-ы ракъим, Асхаб-ы Кеҗфхтен гъайры, учь адамлыкь бир топлулыкьтыр ки, булар ягьмураь бир авада сыгъынган магъаранынъ киришини буюк бир къаянынъ кьапатувинен, магъара ичинде кьалганлар. Эр бири, вакъты иле япкъан гузель бир давранышны хатырлаяракь, кьуртулмакь ичюн ялварырлар. Олар дуа эткенинен, къая бираз даа ачылыр ве сонъунда кьуртульраар.

Анджакь, устыноликке лайыкь фикр – Ракьим Асхаб-ы Кеҗфнинъ исимлери язылы китапнынъ адыдыр.

- гъга-солга чевире эдик. Копеклери де магъаранынъ киришинде ог аякъларыны узатаракъ ятмакъта эди. Эгер оларнынъ вазиятлерине шаат олса эдинъ, чевирелип, олардан къачар эдинъ ве корьгенлирининъ себебинден, ичинъ къоркъунен толар эди.
19. Бойледже, биз араларында бир-бирилеринден сорамалары ичюн, оларны уяндырдыкъ. Араларындан бири: «Не къадар къалдынъыз?» деди. (Кими) «Бир кунъ я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ», дедилер; (Кими де) бойле дедилер: «Раббинъиз къалгъан муддетинъизни даа яхшы билир. Шимди сиз аранъыздан бирини шу кумюш паранъызнен шеэрге ёлланъ да, бакъсын (шеэрнинъ) анги ашаладжагъы даа темиз исе, сизге ондан эрзакъ кетирсин; айрыджа назик даврансын (гизли арекет этсин) ве сакъын сизни кимсеге сездирмесин».
20. «Чюнки, олар эгер сизни дуйсалар, я сизни ташбораннен ольдюрлер, я да озъ динлерине чекерлер ки, о вакъытта эбеден къуртулышкъа иришаламзсынъыз».¹
21. Бойледже, (инсанларны) олардан хабердар эттик ки, Аллаһ вадесининъ хакъ олгъаныны, къыяметнинъ шубесиз олгъаныны бильсинлер. О вакъытта олар араларында Асхаб-ы Кефнинъ вазиятини тартыша эдилер. Дедилер ки: «Узерлерине бир бина япынъ. Рабблери оларны даа яхшы билир». Оларнынъ вазиятине шаат олгъанлар исе: «Бизлер кесен-кес оларнынъ янбашларына бир месжид япаджакъмыз», дедилер.
22. (Инсанларнынъ кими:) «Олар учъ адамдыр; дёртунджилери де копеклеридир», дейджеклер; кене: «Беш адамдыр; Алтындылары копеклеридир», дейджеклер. (Булар) билинмеген шей акъкъында тахмин юрюмектир. (Кимлери де:) «Олар еди адамдыр; скизинджиси копеклеридир», дерлер. Де ки: Оларнынъ сайыларыны Раббим даа яхшы билир. Олар акъкъында бильгиси олгъан пек аздыр. Ойле исе, Асхаб-ы Кеф акъкъында делиллернинъ ачыкъ олувындан гъайры, бир мунакъашагъа киришме ве олар акъкъында (ашагъы-юкъары къонушкъан) кимселернинъ ич биринден малюмат сорама.
- 23.24. Аллаһнынъ истегенине багъламагъандже (иншаааллаһ демегендже) ич бир шей ичюн «буны ярын япаджам» демсе. Буны унуткъан такъдиринде, Аллаһны анъ ве: «Умуот этерим ки, Раббим мени догъругъа – бундан даа якъын бир ёлга къавуштырыр», де.
25. Олар магъараларында учъ юз йыл ве бунга къошма оларакъ докъуз йыл къалгъандырлар.²

1 Бейзавийнинъ накъл эткенине коре, шеэрге ёлланылгъан адам элиндеки параны арджламакъ ичюн чыкъаргъанынен, шеэр халкъы паранынъ устыюндеки къырал Декияноснынъ ресимини коре ве адамы бир хазине тапкъан санаракъ, оны девирнынъ укюмдарына алып баралар. Арадан узун вакъыт кечкен. Артыкъ бу укюмдар тевхид акъидесине багълы бир христиандыр. Генч адам къыралга башларындан кечкени анълаата. Берабер магъарага баралар ве генчининъ анълаткъанларынынъ догърулыгъыны айретлер ичинде корелер. Янъыдан тирилювнинъ имкъяныны исбатлагъан бу мушаадеден сонъ, Аллаһ Таала бу генчлерни текрар эбедий юкьугъа далдыра.

2 Бунга коре, Асхаб-ы Кеф магъарада учъ докъуз йылы къалгъан. Базы тефирлерде бу сайнынъ

26. Де ки: Не к̄адар к̄алгъанларыны Аллаһ даа яхшы билир. Коклернинъ ве ернинъ гизли бильгиси Онъа аиттыр. Онынъ коръмеси де, эшитмеси де айретлидир. Оларнынъ (коклерде ве ерде олгъанларнынъ), Ондан башка бир ёнетиджиси ёктыр. О, озы укюмранлыгына кимсени ортакъ этмес.
27. Раббинънинъ Китабындан санъа вахий этильгенини окъу. Онынъ келимелерини денъиштире биледжек ёктыр. Ондан башка бир сыгыныладжакъ да тапамазсынъ.
28. Саба-акъшам Рабблерине, Онынъ рызасыны тилесек, дуа эткенлернен бирликте юректен себат эт. Дюнья аятынынъ сюсюни истесек, козьлеринъни олардан чевирме. Къальбини бизни анъудан гъафил кылдыгъымыз, фена арзуларына уйгъан ве иши-гуджю адден ашув олгъан кимсеге боюн эгме.¹
29. Ве де ки: Хакъ, Раббинъиздендир. Ойле исе, истеген иман этсин, истеген инкяр этсин. Биз залымларгъа ойле бир джезнем азырладыкъ ки, онынъ диварлары оларны чепе-чевре саргъандыр. (Сувсызлыкътан) имдат тиледжек олсалер, имдатларына ириген маден киби юзьлерни ашлагъан бир сувнен джевап берилир. Не фена бир ичиледжек ве не фена бир къалынаджакъ ер!
30. Иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар (бильмелилер ки) биз гузель ишлер япкъанларнынъ эджрини зая этмеймиз.
31. Иште, оларгъа алт тарафларындан ирмакълар акъкъан Адн дженнетлери бардыр. Олар Адн дженнетлеринде тахтлар узерине къуруларакъ, о ерде алтын билезиклернен безенеджеклер; индже ве къальн йипек ешилъ басмадан урбалалар киеджеклер. Не гузель къаршылыкъ ве не гузель къалынаджакъ ер!
32. Оларгъа шу эки адамны мисаль оларакъ анълат: Булардан бирине эки юзюм багъы берген, эр экисининъ де этрафыны хурмаларнен донаткъан, араларында да экинлер осьтюрген эдик.
33. Эки багънынъ экиси де емишлерини берген, ич бирини эстик быракъмагъан эди. Экисининъ арасындан бир де ирмакъ фышкъырткъан эдик.
34. Бу адамнынъ башка келири де бар эди. Бу себептен, аркъадашынен лаф эткенде, онъа бойле деди: «Мен сервет джеэтинден сенден даа зенгиним; инсан сайысы нокътаи назарындан да сенден даа кучлюм».²

къамерий такъвимге коре олгъаны бильдирильмекте. Учъ юз докъуз къамерий йылынъ къаршылыгы исе, миладий учъ асырдыр.

Риваетке коре, эхл-и китаптан базылары Асхаб-ы Кефнинъ магъарагъа кириювинден итибарен, Аз.Мухаммед (с.а.)нинъ заманына к̄адар кечкен вакъытнынъ учъ юз йыл олгъанына идаа эткен ки, Аллаһ Таала шу беяны иле оларнынъ бу идаасыны ред этмектедир:

- 1 Базы Къурейш иасери кельгенлери Аз.Пейгъамберден Аллаһка ве Ресулына юректен багълы, факъат маддий тарафтан, факъыр муъминлерни янындан къувгъаныны истегенлер, бойле япкъан такъдиринде, онынънен корюшип, къонуша биледжеклерини сёйлеген эдилер. Иште, бу ает Бейзавийнинъ тефсинде де бильдирильгени киби, устюнлик ве шерфинъ, бедений ве маддий зийнетте дегиль, гонъюль зийнетинде, яни иман ве гузель яшайышта олгъаныны, толайысыннен, мушриклернинъ бу истегине дегер бермемек кереклигини ифаде этмекте.

- 2 Бу эки адамнынъ кимлиги меселесинде мевжут корюшлер шулардыр:

1. Махзум къабилесинден меккели эки к̄ардаштыр.

35. (Бойле гѳурур ве кибрнен) озюне зулум этерек, багъына кирди. бойле деди: «Бунынъ ич бир заман ёкъ оладжагъыны зан этмейим».
36. «Къыяметнинъ къопадажагъыны да зан этмейим. Шает Раббимнинъ узуруна алып барылсам, ич бир шубем ёкъ ки, (о ерде) бундан даа хайырлы бир акъибет булурым».
37. Онынънен къонушкъан аркъадашы онъа хитабен: «Сен, деди, сени топракътан, сонъра нутфеден (спермадан) яраткъан, даа сонъра сени бир адам шеклине кетирген Аллаһны инкъяр эттинъми?»¹
38. «Факъат О Аллаһ меним Раббимдир ве мен Раббиме ич бир шейни ортакъ къошмам».
39. «Багъына киргенде: Маашаааллаһ! Къувет ялынъыз Аллаһнынъдыр, десе эдинъ я! Эгер мал ве эвлятнен мени озюньден кучсюз коре исенъ (шуны биль ки):
40. «Бельки, Раббим манъа сенинъ багъынъдан даа яхшысыны берир; сенинъ багъынъа исе, коктен йылдырымлар ёллар да, багъ къуп-къуру бир топракъ алына келир».
41. «Яхут, багънынъ сувы тюбге чекилир де, бир даа оны къыдырып тапалмазсынъ».
42. Деркен, онынъ сервети къушатылып, ёкъ этильди. Бойледже, багъы огърунда япкъан масрафлардан отърю, эллерини окъалап къалды. Багънынъ асмалары ерге чёккен эди. «Ах, дей эди, кешке мен Раббиме ич бир ортакъ къошмагъан олса эдим!»
43. Онъа Аллаһтан башкъа ярдым этеджек ярдымджылары олмагъаны киби, озь-озюни де къуртараджакъ кучъте дегиль эди.
44. Иште, бу ерде ярдым ве достлукъ, Хакъ олгъан Аллаһкъа аиттир. Мукъяфаты энъ эйи олгъан О, энъ гузель акъибетни бериджи, кене Одыр.
45. Оларгъа шуны да мисаль косътер: Дюнья аяты – коктен эндирген бир сувымыз кибидир, бу сув саесинде ер юзюнинъ экини (эвеля етишип) бир-бири-

---

2. Аллаһ Ресулынен меккели мушриклердир.

3. Аллаһкъа инангъан ве инанмагъан эр кес ичюн кечерли бир мисальдир.

4. Лу'айне б. Хысн ве асхабынен Сельман, Сухейб ве асхабы арасында бир бенъзетовдир.

5. Бабаларындан къалгъан буюк джапта бир мирасчы бириси инанчынынъ кереги киби, дигери де инанчысызлыкънынъ кереги киби арджалагъан эки исраилли къардашлардыр... Эписиндеки бир нокъта – иман этмейип, серветни екъане къабул этерек, мал топламакънынъ инаснынъ зуумгъа ве зиянгъа сюйрексайджеги акъкъатыдыр.

1 Серветининъ ве адамларынынъ чокълугъынен гѳурурлангъан бу адамнынъ ахиретни инкъяр эткени, 36-нджи аетнинъ башында анълатылгъан эди. 37-нджи аетте исе, бу адам Аллаһны инкъяр этювде къабаатлана. Бу алда, Бейзавийнинъ де къайд эткени киби, ахиретни инкъяр этмек, бир бакъышта, Аллаһны инкъяр этмек демектир. Зира, ахиретнинъ имкъансызлыкъыны итта этмек, Аллаһ кучюнинъ сынъырсызлыкъындан шубе этмекнинъ бир нетиджесидир. Акъкъатен, бу адамгъа озюнинъ яратылув девирлерини хатырлатмакънен, бу къудретнинъ саибни олгъан Аллаһнынъ къыяметни де керчеклаштирмек кучюнде олгъаны исбатланмакъ истенильген.

- не къарышкъан; артындан рузгяр савургъан чър-чѣплюк алына кельгендир. Аллаһ эр шей узеринде икътидар саибидир.¹
46. Сервет ве огъулар дюнья аятынынъ сюсюдир; олюмсиз олгъан яхшы шейлер иссе, Раббиньнинъ нездинде эм савап джеэтинден даа хайырлы, эм де умют багъламагъа даа лыйыкътыр.
47. (Тюшюн) о кунни ки, дагъларны еринден къопарымыз ве ер юзюнинъ чыр-чыплакъ олгъаныны корерсинь. Ич бирини быракъмадан, оларны (бүтюн олюелрни) махшерде топлайджакъмыз.
48. Ве эписи сыра-сыра Раббиньнинъ узуруна чыкъарылгъандырлар: Ант олсун ки, сизни илк дефасында яраткъан шеклимизде бизге кельдиньиз. Албуки, сизге ваде этилгенлернинъ ортагъа чыкъаджакъ бир вакътыны тайин этменгимизни зан эткен эдиньиз дегильми?²
49. Китап ортагъа къоюлгъандыр: Сучлыларнынъ онда язылгъанлардан къоркъкъанларыны корерсинь. «Вай, алымызгъа! дерлер, бу насыл китап экен! Кучюк-буюк ич бир шей быракъыламайып (япкъанларымызнынъ), эписини сайып чыккъан!» Бойледже, япкъанларыны къаршыларында булгъандырлар. Сенинъ Рабинь ич кимсеге зулум этмес.
50. О заман биз мелеклерге: Адемге седжде этинь, деген эдик; Иблистен гъайры, олар аман седжде эттилер. Иблис джинлерден эди; Раббининъ эмринс кирмедди. Шимди сиз, мени быракъып да, оны ве онынъ союны дост тутмакъгъа сынъызмы? Албуки, олар сизинъ душманынъыздыр. залымлар ичюн бу не фена бир денъишмедир!
51. Мен оларнынъ (Иблис ве союны) не коклернинъ ве ернинъ яратылувына, не де шахсен озълерининъ яратылувына шаат эттим. Мен ёлдан чыкъарыджыларны ярдымджи тутаджакъ дегилим.
52. Кене о куню (тюшюнни ки, Аллаһ къяфирлерге): Меним ортакъларым олгъанларыны илери сюрген шейлериньизни чагъырынъ! буюрыр. Чагъыргъан эдилер оларны; факъат озълерине джевап бермеген эдилер. Биз оларнынъ арасына телюкели бир учурым къойдыкъ.
53. Сучлылар атешни корер-корьмез, о ерни бойлайджакъларыны яхшы анъладылар; ондан къуртулмакъ ёлуны да тапаламдылар.

1 Аллаһ Таала 45-нджи аеттеги тешбихнен дюнья аятынынъ кечиджи олгъаныны, ибрет назарынен бакъкъан инсаннынъ, бир экинде биле, озъ аятынынъ башланувы, пишкинлешюви ве тюкенип, сонъуна иришюви девирлерини ачыкъ бир шекильде коре биледжегини беан эткенден сонъ, инсангъа ярашкъаны – дюньянынъ кечиджи зийнетлерине алданмакъ ерине, къыска сюрген дюнья аятында япаджакъ яхшы ишлеринен эбедий саадетке иришек олгъанына бойле ишарет этмекте):

2 Бу аетнен багълы оларакъ, Къуртубий бир хадис накъл эте ве хадисни бу аетке энъ гузел тефсир сая: «Къыямет куню Аллаһ Таала юкск бир сеснен сесленир ве бойде дер: Эй, къуларым! Мен Аллаһым, менден башкъа илах ёкътыр. Мен аджыгъанларнынъ энъ аджыгъаны, укюм бергенлернинъ энъ адили ве эсап корюджелернинъ энъ сур'атлысыым. Бутунь сизге къоркъу ёкъ. Кедерленмейджексиньиз де. Демиллериньизни азырланъ, къолай джевап беринь. Чюнки, месулиетлисиньиз, эсапкъа чекиледжексиньиз. Эй, мелеклерим! Эсапларны корьмек ичюн, къуларымны аякъ уджлары узеринде сыра-сыра тиинь».

54. Акъикъатен, биз бу Къур’анда инсанлар ичюн эр тюрлю мисальни сайып чыктыкъ. Факъат тартышмагъа энъ чокъ авесли варыкъ инсандыр.
55. Озьлерине хидает кельгенде, инсанларны иман этиовден ве Рабблеринден магъфирет талап этиовден четке чеккен шей, садедже, зелькилернинъ башына кельгенлернинъ озь башларына да келювини, яхут азапнынъ козь коре-коре озьлерине келювини беклевлеридир!
56. Биз ресуларны, садедже мужделейиджилер ве тенбеджилер оларакъ ёллармыз. Кяфир олгъанлар исе, хакъны, батылгъа таянаракъ, ортадан къалдырмакъ ичюн батыл ёлнен куреширлер. Олар аетлеримизни ве тенбиеленген шейлерини алайгъа алгъан эдилер.
57. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылып да, онъа аркъа чевиргенден, озь элдеринен япкъаныны унуткъандан даа залым ким бар! Биз оларнынъ къальплерине буны анълаварына мани олгъан бир агъырлыкъ, къулакъларына да сагъырлыкъ бердик. Сен оларны хидаетке чагъырсанъ да, артыкъ эбеден хидаетке иришалмайджакълар.
58. Сенинъ багъышлавы бол Раббинъ мерхамет саибидир; шает япкъанлары себбинден, оларны (аман) эсапкъа чекеджек олса эди, оларгъа азапны тезде берир эди. Факъат оларгъа адалгъан белли бир муддет бар ки, артыкъ бундан къачып къуртулмакъ ичюн сыгъыныладжакъ бир ер тапалмайджакълар.
59. Иште, шу улъкелер; зулум эткен заманларында оларны эляк эттик. Оларны эляк этмек ичюн де белли бир вакъыт тайин эткен эдик.
60. Бир заман Муса генч адамына деген эди ки: «Токътап раатланаджам; та эки денъизнинъ бирлешкен ерине къадар бараджам, яхут сенелердже юреджем».¹
61. Эр экиси эки денъизнинъ бирлешкен ерине баргъанынен, балыкъларыны унуттылар. Балыкъ денъизде бир ёл тутып кеткен эди.²
62. (Расткелишов ерлерини) кечип кеткенлеринде, Муса генч адамына: Къушлукъ емегимизни кетир бизге. Акъикъатен, шу ёлджулыгъымыз себбинден, башымызгъа (эппейи) сыкъынты кельди, деди.
63. (Генч адам:) Корьдинъми! деди, къаягъа сыгъынгъан вакътымызда, балыкъ-

1 Тефсирлерде Мусанынъ генч адамы Йуушаа б. Нуун ады бириси олгъаны, Йуушанынъ Аз.Мусагъа хызмет эткени, ондан илим огренгени ривает этиле.

Аетте сёз юрсельтильген эки денъизнинъ анги денъизлер олгъанына ант бир изаат ёкъ. Буларнынъ Хазар денъизинен Къара денъиз олгъаны, яхут Ниль нехрининъ Судандаки эки ирмагъы олгъан Безз Нильнен Мавы Ниль ола биледжеги ифадэ этильмекте. Бир башкъа анълайышкъа коре, бу эки денъизден бири Аз.Муса, дигери де Хызыр (а.с.)дыр. Чюнки, Муса меважут алемнинъ, Хызыр да гизли алемнинъ денъизидир.

2 Риваетке коре, генч бир якъынынен Аз.Муса бу ёлджулыкъкъа Аллаһ тарафындан озюнден даа биьгили олгъаны хабер берильген Хызырнен расткелишмек ичюн чыкъкъан эди. Янларында бир де джансыз балыкъ бар эди. Бу балыкъ Аллаһнынъ къудретинен, не ерде джанаанса, денъизге сычрап кетсе, бу Хызырнынъ о ерде олгъанына ишарет оладжакъ эди.

- ны унуттым. Оны хатырлауымны манға шейтаңдан башкьасы унуттырмады. О шашыладжакъ бир шекильде денъизде ёлуны тутуп кеткен эди.¹
64. Муса: Иште, кьыдыргъанымыз о эди, деди. Аман излерине кери кьайттылар.
65. Деркен, кьуалларымыздан бир кьул таптылар ки, онъа кьатымыздан бир рахмет (вахий ве пейгъамберлик) берген, кене онъа, тарафымыздан бир илим огреткен эдик.
66. Муса онъа: Санъа огретильгенден манъа акъикъатны тапувыма ярдым этеджек бир бильги огретювинъ ичюн, санъа табий олайыммы? деди.
67. Деди ки: Догърусы, сен меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ.
68. (Ич юзюни) кьаврап олалмагъан бир бильгиге насыла сабыр этерсинъ?
69. Муса: Иншааллаһ, деди, сен мени сабыр этиджи буладжакъсынъ. Сенинъ эмринге де кьаршы чыкъмам.
70. (О кьул:) Эгер манъа табий олсанъ, санъа о мевзуда бильги бергенге кьадар, ич бир шей акъкъында менден сорама! деди.
71. Бунинъ узерине, юрдилер. Ниает, гемиге минген вакъытларында, о (Хызыр) гемини тешти. Муса: Халкъынъны богъмакъ ичюн оны тештинъми? Акъикъатен, сен (зияны) буюк бир иш яптынъ! деди.
72. (Хызыр:) Мен санъа меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ, демедимми? деди.
73. Муса: Унуткъан шейимден толайы, мени эсапкъа чекме; ишимде манъа кучьлик чыкъарма, деди.
74. Кене юрдилер. Ниает, бир огълан балагъа расткельгенлеринде, (Хызыр) аман оны ольдюрди. Муса деди ки: Тер-темиз бир джанны, бир джан кьаршылыгъы олмадан, (кимсени ольдюрмегени алда) кьаталь эттинъ я! Акъикъатен, сен фена бир шей яптынъ!
75. (Хызыр): Мен санъа меннен берабер (оладжакъларгъа) сабыр эталмазсынъ демедимми? деди.
76. Муса: Эгер, деди, бундан сонъ сенден бир шей сорасам, артыкъ манъа аркъадашлыкъ япма. Акъикъатен, мен тарафымдан (илсри суре биледжек) узюрнинъ сонъуна ириштинъ.²
77. Кене юрдилер. Ниает, бир кой халкъына барып, олардан ашаладжакъ шей истедилер. Анджакъ, кой халкъы оларны мусафир этювден къачынды. Деркен, о ерде йыкыладжакъ алда олгъан бир диваргъа расткельдилер. (Хызыр) аман

1 Бу ерде Аз.Мусанынъ генч аркъадашына шашкъынлыкъ берген шей – ольген балыкънынъ бир муджизе нетиджесинде джанланаракъ, денъизде ядап кетювидир. Бу муджизенинъ юзь берген ери Аз.Хызырнынъ олгъан ери эди. Муса буны бильгени ичюн, адамына балыкъ джанланып, денъизге кирюви алында бундан оны хабардар этювини тенбилеген, факъат бир кьаянынъ янында ял алмагъа чекильгенлеринде, ве белъки де, Аз.Муса юкьугъа даалгъан бир вакъытта, балыкъ денъизге сычрагъан алда, адам хабер берюв вазифесини унуткъан, бироз даа илерилеп, Аз.Муса емектен баас эткенинен, аркъадашы балыкънынъ денъизге кеткенини хатырлаткъан эди.

2 Бу сёзюнен Аз.Муса артыкъ афу тилейджек алы кьаламагъаныны англамакъ истеген эди.

- оны догъруатты. Муса: Истесе эдинъ, эльбет бунъа къаршы бир уджрет алып эдинъ, деди.
78. (Хызыр) бойле деди: «Иште, бу меннен сенинъ арамзынынъ айырылувыдыр. Шимди санъа сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылындан хабер береджем».
79. «Геми бар я, о денъизде чалышкъан ёкъсул кимселернинъки эди. Оны къу-суравы этмек истедим. (Чюнки) оларнынъ артында эр (сагълам) гемини эльге кечирген бир къырал бар эди».³
80. «Огъул балагъа кельгенде, онынъ ана-бабасы му'мин кимселер эди. Бунынъ ичюн (баланынъ) оларны адден ашув ве нанкоръликке богъмасындан къоркътыкъ».⁴
81. (Девам этти:) «Бойледже, истедик ки, Рабблери онынъ ерине оларгъа, ондан даа темиз ве даа мерхамтлисини берсин».
82. «Диваргъа кельгенде, шезреде эки стим баланынъки эди; алтында да оларгъа аит бир хазине бар эди; бабалары исе, эйи бир кимсе эди. Рабинъ истеди ки, о эки бала кучлю чагъларына иришинлер ве Рабинъден бир рахмет оларакъ, хазинелерини чыкъарсынлар. Мен буны да озьлюгимден япмадым. Иште, акъкъында сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылы будыр».
83. (Ресулым!) Сенден Зулькъарнейн акъкъында сорарлар. Де ки: Сизге ондан бир хатыра окъуйджагъым.⁵
84. Акъкъыатен, биз оны ер юзюнде икътидар ве къудрет саиби яптыкъ, онъа (мухтадж олгъан) эр шей ичюн бир себеп (бир васта ве ёл) бердик.
85. О да, бир ёл тутып кетти.
86. Ниаэт, кунешнинъ баткъан ерине баргъанда, оны къара бир балчыкъкъа баткъан алда тапты. Онынъ янында (о ерде) бир къавмгъа расткельди. Бунынъ узерине биз: Эй, Зулькъарнейн! Оларгъа я азап этеджек, я да акъларында яхшылыкъ этмек ёлуны сечеджексинъ, дедик.⁶

3 Бу алда Хызыр факъыр денъизджилернинъ гемисини яраламакънен, къыралнынъ бу гемини эльге кечирюви итималыны ортадан къалдыргъан, бойледже, бу факъырларгъа эйилик эткен эди. Хызыр (а.с.) сёзлерине девам этти:

4 Зира, Хызыр (а.с.) бу баланынъ илериде бир залым оладжагъыны, темиз бирер му'мин олгъан ана-бабасына нисбетен адден ашмакъ ве нанкорълик косьтереджегини, яхут бала севгиси себебинден, ана-бабасынынъ маневий аятларынынъ телюкеге тюшеджегини биле эди; Аллаһ буны Хызыргъа бильдирген эди.

5 Аетте мушриклернинъ я да еудийлернинъ, акъкъында суаль сорагъаны бильдирилген Зулькъарнейннинъ ким олгъаны кесен-кес белли дегиль. Бейзавий тефсиринде бунынъ Буюк Эскендер олгъаны, пейгамбераниги кесен-кес оламамакънен берабер, эйи бир му'мин олгъаны акъкъында фикир бирлиги олгъаны зикр этиле; «Джнан акиметине къавушкъаны я да Иран ве Рум императоры олгъаны, я да, бир йигитлик нумюнеси оламакъ узьре, таджында эки бойнуз булунгъанындан», онъа Зулькъарнейн денильгени бильдирилсе де, бу нокътаи назар бир къысым тефсирджилер тарафындан лек де уйгун корюльмеген. Бу ерде сёз этильген киши Аллаһнынъ китабына багълы олгъанына коре, къырал Эскендерден даа эвель кельген бир пейгамбер олгъаны итималы даа буюктир.

6 Тефсирлерде накъл этильгенине коре, Зулькъарнейн, гъарпта Атлас океанына, я да Къара денъизге

87. О бойле деди: «Акъсызлыкъ эткенни джезаландыраджакъмыз; сонъ о, Раббин елланыладжакъ; сонъра Аллах да, онъа къоркъунчлы бир азап тедбикъ этеджек».
88. «Иман этип де, яхшы даврангъан кимсеге кельгенде, онынъ ичюн де энъ гузель бир къаршылыкъ бардыр. Ве эмиримизден, онъа къолай олгъаныны, сыйлейджекмиз».
89. Сонъра кене бир ёл тутты.
90. Ниает, кунешнинъ догъгъан ерине еткенинен, оны ойле бир къавм усьтйоне догъгъан будды ки, олар ичюн кунешке къаршы бир орьют япмагъан эдик.¹
91. Иште, бойледже, онынънен багълы эр шейден хабсрдар эдик.
92. Сонъ кене бир ёл тутты.
93. Ниает, эки дагъ арасына барып еткенде, оларнынъ огюнде, аман ич бир сёзни анъламагъан бир къавм будды.
94. Дедилер ки: Эй, Зулькъарнейн! Бу мемлекетте Йе'джудж ве Ме'джудж бозгунджылыкъ япмакъталар. Бизнен олар арасында бир сед япувынъ ичюн санъа бир верги берейикми?
95. Деди ки: «Раббимнинъ мени ичинде булундыргъан нимсти ве къудрети даа хайырлыдыр. Сиз манъа къуветинъизнен дестек олунъ да, сизнен олар арасына ашылмайджакъ бир сед япайым».
96. «Манъа, демир обаларыны кетиринъ». Ниает, дагънынъ эки яны арасыны бир севиеге кетиргенинен (вадийни толдургъанынен): «Уфлень (корюкленъ)!» деди. Артыкъ оны къор алына кетиргенинен: «Кетиринъ манъа, усьтйоне бир микъдар ириген бакъыр тексейим», деди.
97. Бу себепнен, оны не ашмагъа кучълери етти, не оны теше бильдилер.
98. Зулькъарнейн: Бу, Раббимден бир рахметтир. Факъат Раббимнинъ вадеси кельгенинен, О, буны ернен бир этер. Раббимнинъ вадеси хакътыр, деди.
99. О куню (къыямет кунюнде, бакъарсынъ ки) биз оларны бир-бирине чарпакъ, саллангъан бир алда быракъкъандырмыз; Суургъа да уфюрийлен, бойледже, оларны бутюннен бир ерге кетиргендирмиз.
- 100, 101. Ве, козьлери мени коръмеге къапалы, къулакъ асмагъа да кучълери еталамз олгъан къяфирлерни о куню джеэннемнен козь-козьге кетиргендирмиз.

къадар кетти. О ерде кунешнинъ денъиз уфкъында батышыны сейир этти. Анджакъ, буюк къянат ичинде бу денъиз, онъа бир сув чокърагъы къадар кучюк корюнди. Кунеш, туманнен къаплы денъиз уфкъында, санки балчыкълы бир сув чокърагъына комюльген киби, бата эди. Санльде расткельген къавм, тефирджилернинъ къанаатине коре, къяфир бир миллет эди. о себептен, Аллах Таала, Зулькъарнейнини, бу къавмны джезаландырмакъ я да тербилесмек, догъру ёлгъа ириштирмек, бойледже, яхшылыкънен ёлгъа кетирмек ичюн сербест быракъты.

1 Зулькъарнейн, батыда ишлерини битирген сонъ, догъугъа ёл тутты. Энъ сонъунда, итимал Асиянынъ догъу тарафларына, Инд океанына, я да Хазар денъизине барып етти. Бу ерде расткетирген инсанлары, ривастке коре, кунешнинъ шыгыгы ве сьдажыгъындан къорчаланмакъ ичюн урба ве эв япмакъны бильмей эдилер.

102. Кяфирлер, мени быракъып да, къулларымны дост тутунаджакъ сандылармы? Биз джезэннемни кяфирлерге бир мекян оларакъ азырладыкъ.
103. Де ки: Сизге (япкъан) ишлеринъиз нокътаи назарындан, энъ чокъ зиянгъа огърагъанларны бильдирейикми?
104. (Булар:) яхшы ишлер япкъанларыны сангъанлары алда, дюнья аятында гъ-айретлери бошуна кеткен кимселердир.
105. Иште, олар, Рабблерининъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкяр эткен, бу себептен, амеллери зая кеткен кимселердир ки, биз олар ичюн къыямет кунюнде ич бир ольчю тутмайджакъмыз.¹
106. Иште, инкяр эткенлери, аетлеримни ве Ресулларымны алайгъа алгъанлары ичюн, оларнынъ джезасы джезэннемдир.
107. Иман этип, яхшы арекетлерде олгъанларгъа кельгенде, олар ичюн макъам оларакъ Фирдевс дженнетлери бардыр.
108. О ерде эбедий къаладжакълар. О ерден ич айрылмакъ истемезлер.
109. Де ки: Раббимнинъ сёзлери ичюн дерья мерекеп олса ве бир о къадар да ияве кетирсек дахи, Раббимнинъ сёзлери битмеден эвель, денъиз тюкенеджектир.²
110. Де ки: Мен, ялынъыз сиз киби бир бешерим. (Шу бар ки) манъа Иляхынъызынынъ, садсдже бир Илях олгъаны вахий олунмакъта, Артыкъ эр ким Раббинне къавушмакъны умют эте исе, яхшы иш япсын ве Раббине ибадетте ич бир шейни ортакъ къошмасын.

19. МЕРЪЕМ СУРЕСИ

Меръем суреси 98 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Бази тефсирлерге коре, 58-нджи ает, базаырына коре де, 71-нджи ает Мединедде назиль олгъан. Бу суре, дигер баасларнен барабер, хусусен Аз.Меръемден ве оннынъ Аз.Исаны дюньягъа кетирювинден баас эткени себе бинен, «Меръем суреси» адыны алгъан.

Бисмилляһирраһмаанирраһим

1. Къааф, хаа. Йаа. Айн. Саад.
2. (Бу,) Раббинънинъ, Зекерийа къулына рахметининъ анылувыдыр.
3. Хатырлайсызмы, о, хафиф бир сеснен Раббине ялваргъан эди;
  - 1 Къыямет теразесинде агъыр чекеджек иман ве сааих амельдир. Кяфирлернинъ исе, хайырлы ишлери омагъанындан, теразелери бош къаладжакъ; дюньяда чокъ инсаннынъ дегер берген шейлери, о ерде дегерсиз сайыладжакъ.
  - 2 Бу аетте Аллаһнынъ сёзлери демек, Оннынъ ильми ве икметидир. Аллаһ Таалынынъ илим ве икмети сонъсыз ве сынъырсыз; денъизлер исе, чокълугъына бакъмадан, сонъду ве сынъырлыдыр. Бу алда, Аллаһнынъ илим ве икметини язмакъ ичюн мерекеп оларакъ, дерьяларнынъ дахи, кифаесиз оладжагъы ашкярдыр.

4. Раббим! деди, менден (вуджудымдан) кемиклерим зайыфлашты, башым-сачым агъарды. Ве мен, Раббим, санъа (эткен) дуам сассинде ич бедбахт олмадым.
5. Догърусы, мен, артымдан иш башына кечеджек олгъан якъынларымдан сакъынам. Къадыным да догъурмаз. Тарафындан манъа бир вели (огъул) бер.
6. Ки, о манъа варис олсун; Якъуб ханеданына да варис олсун. Раббим, оны ризанъа ляйыкъ эт!
7. (Аллаһ бойле буюрды:) Эй, Зекериййа! Биз санъа бир огъул мужделермиз ки, онынъ ады Яхядыр. Даа эвель онъа кимсени аддаш япмадыкъ.¹
8. Зекериййа: Раббим! деди, къадыным догъурмаз олгъаны, мен де къартлыкъ-нынъ сонъки сынърына баргъаным алда, меним насыл огълум ола билир?
9. Аллаһ: Ойледир, деди; Раббинъ: О манъа къолайдыр. Даа эвель, сен ич бир шей олмагъанынгда, сени де яраткъан эдим, буюрды.
10. О: Раббим! деди, (балам оладжагъына даир) манъа бир ишарет бер. Аллаһ: Санъа ишарет, сап-сагълам олгъанынъ алда, учъ кунъ инсанларнен лаф этменъдир, буюрды.
11. Бунынъ узерине Зекериййа мабеттен къавмынынъ къаршысына чыкъаракъ, оларгъа: «Саба-акъшам тесбихте булунынъ», дие, ишарет берди.²
12. «Эй, Яхя! Китапкъа (Тевраткъа) бар кучюннен сарыл!» (дедик) ве даа сабий экенде, онъа (илим ве) икмет бердик.
13. Тарафымыздан онъа къальп йымшакълыгъы ве темизлик де (бердик). О, чокъ сакъынгъан бир кимсе эди.
14. Ана-бабасына чокъ яхшы даврана эди; о, исянжар бир зорбаджы дегиль эди.
15. Догъгъан куню, оледжек куню ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ куню онъа селям олсун!³
16. (Ресулым!) Китапта Мерьемни де анъ. Хатырынгдамы, о, аилесинден айрыларакъ, догъу тарафындан бир ерге чекильген эди.⁴

1 Аетнинъ сонъки джумеси «даа эвель ич кимсени онынъ бенъзери япмадыкъ» шеклинде де анъ-лашылгъан. Зира, Аз.Яхянынъ догъурмаз бир анадан догъувы акърансыз бир адисе, яни мужжизедир.

2 «Мабет»тен шеклинде терджиме этильген «михраб» о заманларда ибадет этильген ер я да Бейт-и Макъдис ичинде юксек бир ердеки уджре манасында къулааныла эди.

Аллаһ Таала ихтияр Зекериййанен къарт къадынындан бир бала дюньягъа ёлламакънен, къудретининъ сынъырсызлыгъыны ортагъа къойгъан. Юкъарыдаки аетлерде бунъа ишарет этильгенден сонъ, шимди догъувы мужжизели бир шекильде керчеклешкен Яхя (а.с.)гъа хитап этильмекте:

3 Яхя (а.с.)нынъ мужжизевий догъувундан сонъ, Аз.Мерьемнинъ кене мужжизе оларакъ, Аз.Исагъа юкюла къалувы ве оны дюньягъа кетирюви адиссине кечильмекте.

4 Бу ердеки «догъу тарафы», тефсирджилерге коре, Месджид-и Акъсанынъ догъу тарафы, я да Мерьемнинъ эвининъ догъу тарафы шеклинде тефсир этильген, бу себепле, христианларнынъ, къыбла оларакъ догъугъа ёнельгенлери ифаде этильген.

17. Мерьем, оларнен озю арасына бир перде чеккен эди. Дер экен, биз онъа рухымызны ёлладыкъ да, о, онъа тамамынен бир инсан шеклинде корюнди.¹
18. Мерьем деди ки: Сенден, чокъ мерхаметли олгъан Аллаһкъа сыгынырымы! Эгер Аллаһтан сакъынгъан бир кимсе исенъ (манъа токъунма).
19. Мелек: Мен, ялынъыз санъа тер-темиз бир огълан бала багъышлавым ичюн, Раббининъ бир эчисийим, деди.
20. Мерьем: Манъа бир инсан эли тиймегени, иффетсиз де олмагъаным алда, меним насыл балам ола билир? деди.
21. Мелек: Ойла, деди; (Зира) Раббинъ буюрды ки: Бу манъа къолайдыр. Чюнки, биз оны инсанларгъа бир делил ве озюмизден бир рахмет япаджакъмыз. Бу, укъом ве къараргъа багълангъан (эзельде олуп биткен) бир иш эди.
22. Мерьем онъа юклоу къалды. Бунинъ узерине, онынънен (къарнындаки баланен) узакъ бир ерге чекильди.
23. Догъум санджысы оны бир хурма терегине (таянмагъа) меджбур этти. «Кешке, деди, бундан эвель ольсе эдим де, унутылып кетсе эдим!»
24. Ашагъысында (Иса я да мелек) онъа бойла сесленди: «Тасаланма! Раббинъ сенинъ алт тарафынъда бир сув агъы пейда эткендир».²
25. «Хурма далыны озюнъе догъру сильки ки, усътюнъе тазе, пишкен хурма тёкюльсин».
26. «Аша, ич. Козюнъ айдын! Эгер инсанлардан бирини коръсенъ, де ки: Мен чокъ мерхаметли олгъан Аллаһкъа ораза ададым; артыкъ бутунъ ич бир инсаннен лаф этмейджем».³
27. Ниает, оны (къуджагъында) котерип, къавмына кетирди. Дедилер ки: Эй, Мерьем! Акъикъатен сен джиренч бир шей яптынъ!
28. Эй, Харуннынъ къыз къардашы! Сенинъ бабанъ яман бир инсан дегиль эди; ананъ да иффетсиз дегиль эди.⁴
29. Бунинъ усътюне Мерьем баланы косътерди. «Биз, дедилер, бешиктеки бир сабийнен насыл сёйлеширмиз?»⁵

1 Тefsирджиернинъ чокъуна коре, аеттеки рухнынъ манасыт – Джебраил (а.с.)дир. Аз.Мерьем къоркъмасын ве сёзюни анъласын дие, Аллаһ Таала Джебраилни бир инсан шеклинде ёлгагъан. Бакъ. Бакъара, 2/87.

2 Аетке бойла мана да берильген: «Тасаланма! Раббинъ сенинъ алтынъдакини (Исаны) шерепли бир ребер оларакъ яраткъандыр».

3 Риваетке коре, Мерьемнинъ къавмы ашамамакъ, ичмемек суретинен, ораза туткъанлары киби, лаф этмемекнен де, тута экенлер. Я да оразалы олгъанда, ашамакъ-ичмектен къачынгъанлары киби, лаф этмектен де къачына экенлер. Аз.Мерьем де бунъа уйгун оларакъ сукют оразасы адагъан.

4 Аетте анъылгъан Харун, Аз.Мусанынъ къардашы ве пейгамбер Харун дегиль. Бу Харуннынъ кимлигинен багълы нокътаи назарларнынъ акъикъаткъа энъ якъынына коре, о, Аз.Мерьемнинъ акъикъый къардашыдыр. Ана-бабасы киби, о да иффетли ве салих бир кимсе эди. Бу себептен, ишнинъ аслыны бильмегенлер, бойла бирисининъ къыз къардашы олгъан Мерьемге зина этювни асла якъыштыралмагъаныны бильдирмек истегенлер.

5 Аллаһнынъ келеджекте эчиси оладжакъ бала, Онынъ берген къонушув къабилетинен тильге кир-

30. Бала бойле деди: «Мен, Аллаһның кўулайым. О, манъа Китапны берди ве мени пейгъамбер япты».
31. «Не ерде олсам-олайым, О, мени мубарек кўылды; яшайджакъ муддетимдже манъа намазны ве зекятны эмир этти».
32. «Мени анама сайгъылы кўылды; мени бедбахт бир зорбаджи япмады».
33. «Догъган кунюм, оледжек кунюм ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ кунюм селяметлик манъадыр».
34. Иште, акъкъында шубе эткенлери Мерьем огълу Иса -хакъ сёз оларакъ- будыр.¹
35. Аллаһның бир эвлят эдинюви оладжакъ шей дегиль. О, бундан узакътыр. Бир ишке укюм эткен вакътында, онъа садсадже «Ол!» дер ве аман олур.
36. (Иса шуны да сёйледи:) Муакъкъакъ ки, Аллаһ, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа кўуллыкъ этинъ. Иште, догъру ёл будыр.
37. Сонъра, топлуыкълар озь араларында айырылдылар. Буюк кунге шаат олунган вакъытта, вай о кяфирлернинъ алына!²
38. Олар, бизим узурумызгъа чыкъаджакъ кунълери (башларына келеджеклерни) не яхшы эшитир ве не яхшы корерлер (бир корьсенъ)! Факъат о залымлар бутунъ ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинделер.
39. (Ресулым!) Сен оларны пешманлыкъ ве гъам-кесдер куню акъкъында тенбиле. Чюнки, олар бир гъафлет ичине далганлары алда ве аля иман этмеген экенлер (бакъарсынъ) иш олуп биткендир.³
40. Ер юзюне ве онынъ узериндекилерге анджакъ биз варис олурмыз (эр шей кетер, биз къалырмыз) ве олар анджакъ бизге дёндюрилелер.
41. Китапта Ибрахимни анъ. Зира, о, садакъаты бутюн бир пейгъамбер эди.
42. Бир заман о бабасына деди ки: Бабаджыгъым! Эшитмеген, корьмеген ве санъа ич бир файдасы тиймеген бир шейге ничюн табынасынъ?
43. Бабаджыгъым! Акъкъатен, санъа кельмеген бир илим манъа кельди. Ойле исе, манъа уй ки, сени тюз ёлгъа чыкъарайым.
44. Бабаджыгъым! Шейтангъа кўуллыкъ этме! Чюнки, шейтан, чокъ мерхаметли Аллаһкъа асий олды.

ди ве)

- 1 Тефсирджилер, бу аетке шу мананы да бергенлер: «Иште, Мерьем огълу Иса, (онинъ акъкъындаки бу беян), хакъ сёздир ки, олар буннга шубеленирлер». Метндеки манагъа коре, Исанынъ хакъ сёз олуды, Аллаһнынъ «кунь – ол» эмирининъ эсери олудандыр.
- 2 Тефсирджилер, араларында болонген бу группаларнынъ судийлернен христианлар я да христианларнынъ озь араларындаки месхеплер олгъанына, булардан кимининъ Аз.Исагъа «Аллаһ огълу», кимининъ «Аллаһнынъ озю», бир къысмынынъ «учь унсурдан бири», базысыннынъ да «Аллаһнынъ куды ве Ресулы» дегенлерини, бойледже, ихтиляфкъа тюшкенлирини билдирелер.
- 3 Яни эр кеснинъ эсаби корюльген; бу эсап сонъунда дженнетке бараджакъларнен дженнемни бойладжакълар бир-биринден айырылгъандыр.

45. Бабаджыгъым! Аллаһ тарафындан санъа азап токъунып да, шейтаннынъ якъыны олувынъдан къоркъам.
46. (Бабасы:) Эй, Ибрахим! деди, сен меним танърыларымдан юзь чевирмектесингъми? Эгер вазгечмесенъ, ант олсун, сени ташборангъа тутарым! Узун бир заман менден узакъ тур!
47. Ибрахим: Селям санъа (эсен къал) деди, Раббимден сен ичюн магъфирет истейджем. Чюнки, О, манъа чокъ лютфкъардыр.
48. Сизден де, Аллаһтан гъайры табынъган шейлерингъизден де, узакълаша ве Раббиме яварам. Умют этилир ки, (сен ичюн) Раббиме дуа этювимнен, бедбахт (эмеги бошуна кеткен) олмам.
49. Ниает, Ибрахим олардан ве Аллаһтан башкъа табынъган шейлеринден узакълашып, бир тарафкъа чекильген вакътында, биз онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ ве эр бирини пейгъамбер яптыкъ.¹
50. Оларгъа рахметимизден багъышлавада булундыкъ; оларгъа акълы ве юксек бир шурет насип эттик.
51. (Ресулым!) Китапта Мусаны да анъ. Акъикъатен, о ихляс саиби эди ве эм ресул, эм де небий эди.²
52. Онъа Туурнынъ сагъ тарафындан сеслендик ве оны, фысылашкъан кимсе къадар, (озюмизге) якълаштырдыкъ.
53. Рахметимизнинъ бир нетиджеси оларакъ, онъа къардашы Харунны пейгъамбер оларакъ эдие эттик.³
54. (Ресулым!) Китапта Исмаилни да анъ. Акъикъатен, о, сёзюне садакъ эди, ресул ве небий эди.
55. Халкъына намазны ве зекятны эмир этер эди; Рабби нездинде де хошнутлыкъ къазангъан бир кимсе эди.
56. Китапта Идрисни де анъ. Акъикъатен, о, пек догъру бир инсан, бир пейгъамбер эди.
57. Оны усьтюн бир макъамгъа юксельтик.⁴

1 Аз.Ибрахим, къавмындан узакълашаракъ, иджрет эткен бельденинъ Шам я да Фелестин экени ривает этиле. Безавийининъ накъл эткенине коре, Аз.Ибрахим Шамгъа догъру ёлгъа чыкъкъанда, башта Харрангъа баргъан, о ерде Саранен эвланген ве бу эвлялектен Аз.Исхакъ дюньягъа кельген. Аз.Якъуб исе, Исхакънынъ огълу ве Ибрахимнинъ торунуыдыр.

2 Кениш даркъагъан анълайышкъа коре, садедже эски пейгъамберлерден бирининъ китап ве шериятыны девам эттирген пейгъамбер «небий», озюне янъы бир китап эндирилген ве янъы бир дин теблигъ эткен пейгъамбер исе, эм «небий», эм де «ресул»дыр. Аз.Мусагъа Теврат назиль олгъанындан, юкъярыдаки аетте небий ве ресул оларакъ анъылгъан.

3 Аз.Муса, аиле азаларындан Харуннынъ озюне векиль ве ярдымджы тайин этиюливи ичюн, Аллаһкъа яваргъан, Аллаһ Таала да, онынъ бу тилегини къабул эткен.

4 Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Аз.Идриснинъ асыл ады Ухнуухтыр; Аз.Нуһнынъ учюнджи неслинден дедесидир. Озюнден эвель инсанлар айван териси кийгенлери алда, о урба тикмекни иджат эткен, айрыджа ильк дефа къалем къулангъан, йыладылар ве эсап ильми узеринде тюшонген инсан олгъан. Онъа отуз саифе вахий энген.

58. Иште, булар Аллаһ оларгъа ниметлер берген пейгъамберлеринден, Адемнинъ союздан, Нух иле бирликте (гемиде) ташыгъанларымыздан, Ибрахим ве Исраил (Якъуб)нынъ союздан, догъругъа ириштирдигимиз ве сечкен кимселеримиздендир. Оларгъа чокъ мерхаметли олгъан Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, агълаяракъ седжедеге къапана эдилер.
59. Ниает, оларнынъ артындан ойле бир несиль кельди ки, булар намазны быракътылар; нефислерининъ арзуларына уйдылар. Бу себептен, илериде сапыкълыкъларынынъ джезасыны чекеджеклер.
- 60, 61. Анджакъ, тевбе эткен, иман эткен ве яхшы давранышта булунгъан кимселер истиснадыр. Булар, ич бир акъсызлыкъа огъратылмайып, дженнетке, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ, къуллаарына гъиябен ваде эткен Адн дженнетлерине киреджеклер. Шубесиз, Онынъ вадеси ерини тападжакъ.¹
62. О ерде бош сёз дегиль, хош сёз эшитирлер. Ве о ерде саба-акъшам озьлерине аит рызыкълары бардыр.
63. Къуллаарымыздан такъва саиплерине берген дженнетимиз, иште будыр.²
64. Биз, анджакъ Раббининъ эмринен энермиз. Огюмизде, артымызда ве булар арасында олгъан эр шей Онъа аиттир. Сенинъ Рабинъ унуткъан дегильдир.
65. (О) коклернинъ, ерининъ ве экисининъ арасыдаки шейлернинъ Раббидир. О алда, Онъа къуаллыкъ эт; Онъа къуаллыкъ этмек ичюн сабырлы ве метанетли ол. Онынъ бир аддашы (бенъзери) олгъаныны билсинъми? (Асла бенъзери ёкътыр).³
66. Инсан дер ки: «Ольген заманымда, акъикъатен тири оларакъ (къабримден) чыкъарыладжаммы?»
67. Инсан тошюнмезми ки, даа эвель о ич бир шей олмагъаны алда, биз оны яраткъандырмыз?
68. Ойле исе, Рабинъе ант олсун ки, муакъкъакъ суретте оларны шейтанларнен бирликте махшерде топлайджакъмыз; сонъ оларны тиз усьтюне чёккен вазиретте джеэннемнинъ этрафында азыр тутаджакъмыз.

1 Аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анылашылгъан: «Муакъкъакъ ки, Аллаһнынъ яхшы къуллаары, Онынъ ваде эткен дженетине къавушаджакълар».

2 Абдуллах б. Аббаснынъ бир риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) Джебраилге: «Эй, Джебраил, бизни шимди якъпан зияретлеринъден даа зияде зиярет этювинъден санъа мани олгъан бир шей бармы?» диярек, Джебраилнинъ оны даа чокъ зиярет эткенини истеген; бир башкъа риваетке коре, инанмагъанлар Аз.Пейгъамберден базы мевзуларда суаллер сорагъанлар; Аз.Пейгъамбер оларгъа якъында биальги береджегини сёйлеген, факъат Джебраил беклеген вакътында кельмегени ичюн, керекли биальгини алмагъа кечиккен; бу фырсатны къачырмагъан мушриклер: «Мухаммеднинъ Рабби оны унутты», киби лафлар эткенинен, о бунъа чокъ кедерленген. Буннынъ узерине, Джебраилнинъ сёзюни накъл эткен шу ает энди..

3 Мушрик араплар, Аллаһ исмини, садедже энъ буюк яратыджы олгъан Дженаб-ы Хакъ ичюн къулана, ондан гъайры табынгъан путларына, Аллаһ демейип, «илах» дей эдилер.

69. Сонъ, эр миллеттен, рахман олгъан Аллаһкъа энъ чокъ асий олгъанлар ангилери исе, чекип айыраджакъмыз.¹
70. Сонъ, о ерни бойламагъа даа зияде лайыкъ олгъанлары, эльбетте биз даа яхшы билирмиз.
71. Арангъыздан о ерге огърамайджакъ ич бир кимсе ёктыр. Бу, Рабиньнинъ къатий бир укюмидир.²
72. Сонъ, биз Аллаһтан сакъынгъанларны къуртарымыз; залымларны де тиз устю чёкмиш алда, о ерде быракъырмаз.
73. Оларгъа аслеримиз ачыкъ-аян окулгъан вакъытта, инкяр эткенлер иман эткенлерге: Эки топлулыктан ангисининъ (ангимизнинъ) мевкъи ве макъамы даа яхшы, меджлиси ве топлулыгы даа гузель? дедилер.
74. Олардан эвель де, эшья ве корюниш нокътаи назарындан даа гузель нидже несиллерни эляк эттик.
75. Де ки: Ким сапыкълыкъта исе, чокъ мерхаметли Аллаһ онъа мухлет берсин! Ниает, оларгъа ваде берильген шейни -я азапны (му'минлер къаршысында магълюбиетни), я да къыяметни- корьген вакъытларында, мевкъи ве макъамы даа фена ве аскери даа зайыф олгъаннынъ ким экенини биледжеклер.
76. Аллаһ, догъру ёлдаклернинъ хидаетини арттырыр. Девамлы къалгъан яхшы ишлер, Рабиньнинъ нездинде эм мукъфат бакъымындан даа хайырлы, эм де акъибетче, даа яхшыдыр.³
77. (Ресулым!) Аелдеримизни инкяр эткен ве: «Муакъкъакъ суретте манъа мал ве эвлят бериледжек», деген адамны корьдиньми?
78. О гъайбны бильдими, ёкъса, Аллаһнынъ къатындан бир сёз алдымы?
79. Къатисен ёкъ! Биз онынъ сёйлегенини язаджакъмыз ве азабыны узаттыкъча узатаджакъмыз.

1 Аллаһкъа энъ чокъ асий олгъанларнынъ айырылуви, тефсирджилер тарафындан бойле ёрумлангъан: Исыянкарларнынъ бир къысы айырылып, джеэннемге атыладжакъ; исыяны даа енгиль олгъан ве вазиети уйгун кельгенлер исе, багъышланаджакълар. Анджакъ, эгер ает бутюннин кяфирлерге даир исе, о такъдирде, бу айырылув, эр кеснинъ, инкярджылыкъ ве исыян дереджесине коре, чешит группаларгъа айырылувыдыр ки, бунъа коре, эр группа сырасынен джеэннемде, вазитине уйгун бир табакъагъа атыладжакъ.

2 Бир риваетке коре, яхшы ве яман эр бир инсан джеэннемге огърайджакъ, анджакъ Аллаһ яхшыларны якъмайджакъ, о ерден къуртараджакъ. Джабир (р.а.) накъл эткен бир хадиске коре, дженнеттеки му'минлер даа эвель джеэннемге огърайджакълар, факъат джеэннемде олар огърагъан ерлерининъ атеши сёнеджек. Бир башкъа риваетке коре, дженнетли му'минлернинъ джеэннемге огъравлары, Сыраттан кечюлеринден ибареттир.

3 Тефсирджилер ашагъыдаки аетнинъ энювине себеп олгъан вазиетни бойле анълаталар: Факъыр бир мусульман олгъан Хаббааб (р.а.)нынъ мушриклернинъ илери кельгенлеринден бири Ас б. Ваильде аладжагы бар эди. Хаббааб аладжагынны истегенде, Ас онъа бойле деди: «Мухаммедни инкяр этмегиниъдже борджумны бермейджем». Хаббааб: «Аллаһкъа емин этерим ки, мен пейгъамберимни эм айтым ве олюмим муддетимдже, эм янъыдан тирильген вакътымда асла инкяр этмейджем», дегенинен, Ас бойле деген эди: «Ойле исе, тирильген вакътында манъа келирсинъ; о заман малым ве балам оладжагына коре, санъа борджумны одерим!».

80. Онынъ дегенине биз варис олурмыз, (малы ве эвлэды бизге къалыр); озю де бизге яп-янгъыз келир.
81. Олар озьлерине бир итибар ве къувет (весилеси) олсун дие, Аллаһтан башкъа танърылар эдиндилер.
82. Ёкъ, ёкъ! (Табынъанлары), оларнынъ ибадетлерини танымайджакъ ве оларгъа душман оладжакълар.
83. (Ресулым!) Корьмединъми? Биз къафирлернинъ усьтуне, оларгъа яхшыджа (исьянкярлыккъа) сюйреклеген шейтанларны ёлладыкъ.
84. Ойле исе, олар акъкъында ашыкъма. Биз олар ичюн, (куньлерини) бирер-бирер саймакътамыз.
- 85, 86, 87. Такъва саиплерини эйет алында, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ узурунда топлагъан, гунахярларны да, сувсыз оларакъ джеэннемге сюрген кунюмиз, Рахман нездинде, сёз ве изин алгъандан башкъаларынынъ шефааткъа кучьлери етмейджек.
88. «Рахман бала эдинди», дедилер.
89. Акъкъыатен, сиз пек чиркин бир шейни ортагъа аттынъыз.
90. Бундан толайы, аз къалды, коклер чатлайджакъ, ер ярыладжакъ, дагълар йыкъылып тюшеджек!
91. Рахмангъа бала эдинди ифтирасында булунгъанлары себебинден.
92. Албуки, бала эдинмек Рахманнынъ шанына якъышмаз.
93. Коклерде ве ерде олгъан эр кес, истиснасыз, къул оларакъ, Рахмангъа келеджек.
94. О, буларнынъ эписини саргъан ве сайыларыны бельгилегендир.
95. Буларнынъ эписи де, къыямет кунюнде Онынъ узуруна тек башына (яп-янгъыз) келеджектир.
96. Иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа кельгенде, олар ичюн чокъ мерхаметли олгъан Аллаһ, (гонъюллерде) бир севги яратаджакъ.
97. (Ресулым!) Биз Къур'анны, садедже онынънен Аллаһтан сакъынгъанларны мужделерсинъ ве шидатнен къаршы чыкъкъан бир топлулыккыны тенбилерсинъ, дие сенинъ тилинънен (эндириип окъутаракъ) къолайлаштырдыкъ.
98. Биз олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. Сен олардан эр анги биринден (бир варлыкъ бильгиси) ис эте я да оларгъа аит хафиф бир сес эшитмек тесинъми?

20. ТАА ҺАА СУРЕСИ

135 ает оуп, Меккеде назиль олған. Суре адыны башындаки ТАА-ҺАА арифлеринден алған.

Аз.Умерниң бу суре весилесинен мусульман олувы, Ислам тарихиниң муим бир хатыра саифесидир. Вақиа кыскыбадан бойле: Исламның яман бир душманы олған Хаттааб оғлуу Умер, Ресулуллахны ольдюрмек вазифесини бойнуна ала ве бу иш ичюн ёлға чыкьа. Анджакъ, ёлда кыыз кьардашы Фатименен энгиштеси Саидниң мусульман олғаныны эшиткенинен, башта оларның ишини битирмеге кьарар бере. Таа һаа суресини окьуйткъан кьадын-кьоджа, Умерниң кельгенини корьгенлеринен, Кьур'ан саифелерини сакъласалар да, Умер оларны дуя. Окьугъанларыны корьмек истегенини айта. Инкяр этилюви узерине, Саидге атылады. Онъа мани олмак истеген Фатимени шамарлай. Юзлеринден кьанлар акькъан Фатиме, джесаретке келерек, мусульман олғанларыны ачыкь айта. Кьардашының алына аджынған Умер, бу сефер алчакь бир сеснен, текрар окьугъанларыны истей. Таа һаа суреси язылған саифелерни окьугъанынен, Кьур'анның муджизели тесиринден насибини аларакъ, Ресулуллахның узурна бара ве мусульман ола.

Бисмиляавиррабмаанирраббим

1. Таа. һаа.
- 2, 3. Биз Кьур'анны санъа, кучьлик чекерсинъ дие дегиль, анджакъ Аллаһтан кь-оркькъанларга бир огют олсун, дие эндирадик.
4. (Кьур'ан) ерни ве юдже коклерни яраткъан Аллаһ тарафындан пеш-пешине эндирийгендир.
5. Рахман, Аршны истива эткендир.¹
6. Коклерде, ерде ве экиси арасында олған шейлернен, топракьның алтында олғанлар – эп Онынъдыр.
7. Эгер сен, сёзни ачыкь сёйлер исенъ, билесинъ ки, О, гизлини де, гизлиниң гизлисини де билир.
8. Аллаһ – озюнден башкъа илях олмагъандыр. Энтъ гузель исимлер Онъа мах-сустыр.
9. (Ресулым!) Муса (вакьياسының) хаберни санъа келип еттими?
10. О вакьытта, о бир атеш корьген ве аилесине: Бекленъ! Эминим ки, бир атеш корьдим. Бельки, ондан сизге бир мешале кетиририм я да атешниң янында бир ребер тапарым, деген эди.²
11. О ерге баргъанда онъа (тарафымыздан): Эй, Муса! дие сесленилди:
12. Муакькъакь ки, мен, эбет мен сениң Раббинъим! Аман папучларыныңны чы-кьар! Чюнки, сен мукьаддес вадий Туваадасынъ!

1 Яда:»Рахман, Аршны укми алтына алгъандыр». Бакъ. А'рааф, 7/54.

2 Аз.Муса, аилесинен бирликте Медйенден анасы булунгъан Мисыргга кете эди. Ёлда сувукь бир геджеде, бир балалары догьгъанындан, атешке итияджылары бар эди. Асында, оның корьген бу атеш, озони вахийге азырламакь ичюн бир ишарет эди.

13. Мен сени сечтим. Шимди вахий этильгенге кзулакъ бер.
14. Муакъкъакъ ки, мен, ялынъыз мен Аллаһым. Менден башкъа илях ёкътыр. Манъа кзулаккъ эт; мени анъмакъ ичюн намаз кбыл.
15. Къыямет куню мытлакъа келеджек. Эр кес пешинден чапкъан шейининъ къаршылыгыны булсын, дие аман-аман, оны (озюмден) гизлейджем.
16. Онъа инанмагъан ве нефсининъ истеклерине уйгъан кимселер сакъын сени ондан (къыяметке инанувдан) вазгечтирмесин; сонъунда махв олурсынъ!
17. Шу сагъ элинъдеки недир, эй, Муса?
18. О, меним асамдыр, деди, онъа таяныр, онынънен малларыма япракъ сильки-тирим; меним онъа башкъа итияджиларым да бар.
19. Аллаһ: Ерге ат оны, эй, Муса! деди.
20. Оны аман ерге атты. Бир де не корьсин, тезде суйрекленген бир йылан дегильми!
21. Аллаһ буюрды: Ал оны! Къоркъма! Биз оны шимди ильк алына кетиреджек-миз.
22. Бир де элинъни кюолтугъынънынъ алтына сокъ ки, бир башкъа муджизе олмакъ узьре, о кзусурсыз ве лекесиз беззлыкъта чыкъсын.
23. Та ки, санъа, (бойледже) энъ буюк аетлеримизден базыларыны косътерейик.
24. Фыравунгъа бар. Чюнки, о чокъ адден ашты.
25. Муса: Раббим! деди, юрегиме кенишлик бер.
26. Ишимни манъа къолайлаштыр.
27. Тилимден (шу) багъны чез.
28. Ки сёзюмни анъласынлар.
29. Манъа аилемден бир де везир (ярдымджи) бер,
30. Къардашым Харунны.
31. Онынъ сассинде аркъамны кзуветлендир.
32. Ве оны ишиме ортакъ яп.
33. Бойледже, сени чокъ-чокъ тесбих этейик.
34. Ве чокъ-чокъ анъайыкъ сени.
35. Шубесиз, сен бизни корьмектесинъ.
36. Аллаһ: Эй, Муса! деди, истегенинъ санъа берильди.
37. Ант олсун, биз санъа бир кере даа люф эткен эдик.
38. Бир вакъыт, вахий этиледжек шейни ананъа (шойле) вахий эткен эдик:
39. Мусаны сандыкъкъа къой; сонъ оны денъизге (Нильге) ташла; денъиз оны ялыгъа атсын да, меним душманым ве онынъ душманы олгъан бириси оны ал-

- сын. (Эй, Муса! Севильмень) ве меним незаретимде етиштирилювинъ ичюн санъа озюмден севги бердим.¹
40. Хатыранъдамы, къыз къардашынь барып, «Онъа бакъаджакъ бирисини сизге тапайыммы?» дей эди. Бойледже, сени, козю, гонъюли севинч толсун ве гъам чекмесин, дие ананъа къайтарып бердик. Ве сен бирисини ольдюрдинъ де, сени къасеветтен къуртардыкъ. Сени яхшыдан-яхшы имтиандан кечирдик. Бунынъ ичюн йылар бою Медйсен халкъы арасында къалдынъ. Сонъ, такъдирге коре (бу макъамгъа) кельдинъ, Эй, Муса!²
41. Сени, озюм ичюн эльчи сечтим.
42. Сен ве къардашынь бирликте, аетлеримни алып барынъ. Мени анъувада тенбеллик этменъ.
43. Фывавунгъа барынъ. Чюнки, о, зияде адден ашты.
44. Онъа йымшакъ сёз сёйлень. Бельки, о акъылыны башына топлар я да къоркъар.
45. Дедилер ки: Раббимиз! Догърусы, биз онынъ бизге арткъач дереджеде фена давранувундан яхут зияде адден ашувундан къоркъмакътамыз.
46. Буюрды ки: Къоркъманъ, чюнки, мен сизнен бераберим; эшитир ве корерим.
47. Айды, онъа барынъ да, айтынъ ки: Биз сенинъ Раббинънинъ эльчилеримиз. Исраил огъуалларыны аман бизнен бирликте ёлла; оларгъа эзие этме! Биз, сенинъ Раббинъден бир ает кетирдик. Къуртылыш – хидаетке уйгъанларнынъдыр.³
48. Акъкъыатен, бизге вахий олунды ки: (Пейгъамберлерни) яланлагъан ве юзь чевиргенлерге азап этиледжек.
49. Фывавун: Раббинъиз де ким экен, эй, Муса? деди. О да: Бизим Раббимиз, эр шейге хилкъатыны (варлыкъ ве хусусетини) бериджи, сонъра да, догъру ёлны косътериджидир, деди.
51. Фывавун: Ойле исе, эвельки миллетлернинъ алы не оладжакъ? деди.
52. Муса: Олар акъкъында бильги Раббининъ янында бир китапта булуныр. Раббим не янъылыр, не де унутыр, деди.

1 Муса (а.с.)нынъ анасы, дигер огълан балалар киби, онынъ огълуны да, Фывавуннынъ ольдирювинден сакъына эди. Бу себептен, юкъарыдаки аетте бильдирильген иляхий ишаретке уяракъ, огълуны денъизге я да Ниль нехрине ташлады. Къадыны Асиенен багъчасында кезинген Фывавун сувда корьген сандыкъны чыкъартып, ичиндеки баланы корьгенинен, шашмалады; аетте бильдирильгени киби, Аллаһнынъ Мусагъа бир лютфи оларакъ, балагъа нисбетен бираз севги иссини дуйды. Аз.Мусанынъ татасы, къардашына не олгъаныны араштырып-сюрюштирер экен, онъа бир эмчек анасы къыдырылганыны бильди. Буны фырсаат билерек, Фывавуннынъ сарайына барды:

2 Аетнинъ сонъки джумлеси тефсирлерде денъишик шекиллерде изаатлангъан олуп, эсаслылары шулардыр: «Сонъ, такъдирге коре, бу улькеге я да пейгъамберлик мертебесине ириштинъ, эй, Муса!», «Сонъ пейгъамберлик ичюн тайин ве такъдир этильген бу кунге къадар кельдинъ, эй, Муса!»

3 Тефсирджиернинъ чокъуна коре, аетнинъ сонъки джумлеси, бур дуа ве тилек джумлеси олмайып, хидаетке уйгъанларнынъ, Фывавуннынъ эзиегинден эрте-кеч къуртуладжакълары бильдирильген бир хабер джумлесидир. Иште, бу сёз иле Муса ве Харун, Фывавунгъа буны хатырлатмакътадырлар.

53. О, ерни сизге бешик япыджы ве онда сизге ёллар ачыджы, коктен де сув эндириджидир. Онынънен биз чешит экинлерден чифлгер чыкъардыкъ.
54. Ашанъыз; айванларынъызны отлатынъыз. Шубесиз, бунда акъыл саиплери ичюн (Аллаһнынъ къудретине) ишаретлер бардыр.
55. Сизни ондан (топракътан) яраттыкъ; сизни кене о ерге къайтараджакъмыз ве бир кере даа сизни ондан чыкъараджакъмыз.
56. Ант олсун, биз онъа (Фыравунгъа) бутюн (бу) делилсеримизни косътердик; кене де яланлады ве тирельди.
57. Деди ки: Бизни, япкъан тылсымынънен юртумыздан чыкъарырым, дис кельдинъми, эй, Муса?
58. Ойле исе, муакъкъакъ суретте биз де санъа, тамам онынъ киби бир ырым япаджакъмыз. Шимди сен, сеннен бизим арамызда, не сен, не де биз мухалефет этмейджек уйгъун бир ерде булушмакъ заманыны бельгиле.
59. Муса: Булушмакъ заманынъыз, байрам куню, къушлукъ вакътында инсанларнынъ топланув заманы олсун, деди.
60. Бунинъ узерине Фыравун къайтып кетти. Ийлесини (сихирбазларыны) топлады. Сонъ, кери кельди.¹
61. Муса оларгъа: Языкъ сизге! деди, Аллаһ акъкъында ялан уйдырманъ! Сонъ О, бир азапнен тамырынъызны кесер! Ифтира эткен, муакъкъакъ перишан олур.
62. Бунинъ узерине олар, вазиетлерини озъара тартыштылар; гизли-гизли фысылдаштылар.
63. Бойле дедилер: «Бу экиси, муакъкъакъ ки, сихирлеринен сизни юртунъыздан чыкъармакъ ве сизинъ орынекъ ёлунъызны ортадан къалдырмакъ истеген эки сехирибаздыр садедже».
64. «Ойле исе, ийленъизни къурынъ; сонъра, сыранен келинъ. Муакъкъакъ ки, бугунъ усьтюн кельген къазанаджакъ».
65. Дедилер ки: Эй, Муса! Я сен ат, я да эвель аткъан биз олайыкъ.
66. Ёкъ, сиз атынъ, деди. Бир де бакъты ки, тылсымлары саесинде йиплери ве сопалары онъа керчектен чапышяткъан киби корюле.
67. Муса бирден ичинде бир къоркъу дуйды.
68. «Къоркъма! дедик, усьтюн келеджек къатиен сенсинъ».
69. «Сагъ элинъдекини ат да, оларнынъ япкъанларыны ютсын. Япкъанлары, садедже бир тылсымджы ийлесидир. Тылсымджы исе, не ерге барса, (не япса) къуртулышкъа иришаламз».²

1 Фыравун, уста тылсымджыларны топлагъан, тылсым эшьяларынен бирликте Мусанынъ къаршысына чыкъаргъан. Аз.Муса да, къардашы Харуннен бирликте эди. Байрам шеньлиги ичюн топлангъан халкъ, оладжакъларны сейир этмек ичюн сабырзыслана эди.

2 Аз.Муса вахийге уяракъ, элиндеки асаны ерге аткъан, бир муджизе ифадеси оларакъ, адджерха алы-

70. Бунынъ узерине, сихирбазлар седждеге къпандылар; «Харуннынъ ве Мусанынъ Раббинне иман эттик», дедилер.
71. (Фыравун) бойле деди: Мен сизге изин бермеден эвель, онъа инандынъыз, ойлеми! Акъикъат шу ки, о, сизге тылсым огреткен буюгинъиздир. Шимди эллеринъизнен аякъларынъызны, тюшонмеден, чапразлама кеседжем ве сизни хурма далларына асаджам! Бойледже, ангимизнинъ азабымыз даа шиддетли ве девамлы олгъаныны яхшыджа анълайджакъсынъыз.¹
72. Дедилер ки: «Сени, бизге кельген ачыкъ-ачыкъ муджизелерден ве бизни яраткъандан усьтюн туталмаймыз. Ойле исе, япаджагъынъны яп! Сен ялынъыз бу дюнья аятында укюминъни кечире билирсинъ».
73. «Бизге хаталарымызны ве сенинъ бизге зорнен яптыргъан тылсымны багъышлавы ичюн, Раббимизге иман эттик. Аллаһ, (мукъяфаты) энъ хайырамы ве (джезасы) энъ девамлы олгъандыр».
74. Шу ери муакъкъакъ ки, ким Раббине гунахяр оларакъ барса, джеэннем тамам онынъ ичюндир. О исе, о ерде не олюр, не де яшар!
75. Ким де яхшы давранышларда булунгъан бир му'мин оларакъ, онъа барса, усьтюн дереджелер, иште, тамам булар ичюндир.
76. Ичинде эбедий къаладжакълары, земениден ирмакълар акъкъан Адн дженетлери! Иште, арынгъанларнынъ мукъяфаты буадыр.
77. Ант олсун ки, биз Мусагъа: Къуллаарымнен бирликте геджелейин ёлгъа чыкъ да, (сизге) етишилювинден къоркъмадан ве (богъулувдан) сакъынмадан, оларгъа денъызде къуру бир ёл ач, дие вахий эткен эдик.²
78. Бунынъ усьтюне, о, аскерлеринен бирликте, оларнынъ пешине тюшти. Денъиз оларны коюп, богъа къойды.
79. Фыравун къавмыны саптырды, догъру ёлгъа етеклемеди.³
80. Эй, Исраил огъулары! Сизни душманынъыздан къуртардыкъ; Туурнынъ сагъ тарафына (келювинъиз ичюн) сизге ваде бердик ве сизге къудрет эльвазынен бодене эти лютф эттик.⁴

на кельген аса, керчектен, Фыравуннынъ сихирбазларынынъ тылсымлы йиплерини ве сопаларыны юта къойгъан.

- 1 Менфааткъа таянгъан бирлик ве бераберликнинъ омюри де менфааткъа багълыдыр. Менфаат биткенинен, бирлик дагъылыр, менфаатлар чатышкъанынен, корюниште мевджут достлукълар душманлыккъа чевирилёр. Сихирбазлар иман этмейип, Фыравунны дестеклеве девам этселер эди, макъбул адамлар оладжакъ, ниметлер ичинде ядайджакъ эдилер. Анджакъ иман козьсерини ачкъанынен, бакъийни (эбедий ниметни) фанийден (кечиджиден) усьтюн корьдилер.
- 2 Бу эмир узерине Аз.Муса акъшам къараныгъында ёлгъа чыкъты. Фыравун буны биъген эди.
- 3 Пейгъамбернинъ даветине къулакъ асаджакъ ерде, оны ве му'минлерни джезаландырувгъа арекет эткен Фыравун, Аллаһнынъ къудретинен, му'минлерге ачылган денъиз ёлунынъ, Фыравун ве ордусы узерине къапалувынен эляк олды.
- 4 Тефсирлерде анълатылгъанына коре, Аллаһ Таала, Аз.Мусагъа, Туур дагъыннынъ сагъ тарафына келюви, айрыджа, Тевратнынъ назиль олувы сырасында азыр олмакъ узире, сечеджек етмиш адамлыкъ бир группаны да берабер алып келюви ичюн, бир муддет берген эди. Бакъ. Бакъара, 2/57.

81. Сизге рызыкь оларакъ, бергенлеримизнинъ темизлеринден ашанъ, бу ху-ста адден ашув ве нанкорьлик де этменъ; сонъунда сизни гъадабым чарпар. Эр ким ки, оны гъадабым чарпса, акъикъатен о, йыкъылып кеткендир.
82. Шу да муакъкъакъ ки, мен, тевбе эткен, инангъан ве файдалы иш япкъан, сонъра (бойладже) догъру ёлда юрген кимсени багъышларым.¹
83. Сени аджелеликнен къавмынъдан айрылмагъа етеклеген недир, эй, Муса!
84. Муса: Иште, деди, олар да меним пешимдслер. Мен, мемнун олурсынъ дис, санъа аджеле кельдим, Раббим.
85. Аллаһ буюрды: Сенден сонъ биз къавмынъны (Харуннен къалгъан Исраил огъуларыны) имтиан эттик ве Саамирий оларны ёлдан чыкъарды.²
86. Бунинъ узерине Муса, опыкели ве кедерли оларакъ къавмына къайтты. Эй, къавмым! деди, Раббинъиз сизге гузель бир вадесе булунмагъан эдими? Бу алда, сизге вакъыт чокъ узун кельдими, ёкъса, усътюнъизге Раббинъизининъ гъадабы энювини истединъизми ки, манъа олгъан ваденъизден къайттынъ-ыз?
87. Дедилер ки: Биз санъа берген вадемизден, озь къудрет ве ирадсмизнен къай-тмадыкъ. Факъат биз, о къавмынъ (мысырлыларнынъ) зийнет эшьясындан бир такъым агъырылыкълар юкленген, сонъра да оларны аткъан эдик; айны шекильде Саамирий де аткъан эди.³
88. Бу адам, олар ичюн бокюре бильген бир бузав эйкели иджат этти. Бунинъ узерине: Иште, дедилер, бу – сизинъ де, Мусанынъ да, танърысыдыр. Факъ-ат оны унутты.⁴
89. О шейнинъ, оларгъа ич бир сёзнен къаршылыкъ бералмайджагъыны, озьле-рине не бир зарар, не де бир файда бермек кучюнде олмагъаныны корьмез-лерми?
90. Акъикъатен, Харун оларгъа даа эвель: Эй, къавмым! деген эди, сиз бунинъ себебинден, садедже фитнеге огърадынъыз. Сизинъ Раббинъиз, шубесиз чокъ мерхаметли Аллаһтыр. Шу алда, манъа уйынъ ве эмрине итаат этинъ.
91. Олар: Биз, дедилер, Муса арамызгъа къайткъангъа къадар, бунъа табынудан асла вазгечмейджемиз!

1 Аз.Муса къавмыны Мысырдан чыкъарып, Синагъа кечиргенден сонъ, Дженаб-ы Хакътан вахий алмакъ узре, аель-аджеле Туургъа кетер экен, къавмынынъ башында озь ерине Аз.Харуны къ-алдыргъан эди. Аллаһ Таала Аз.Мусагъа бойле буюргъан эди:)

2 Риваетке коре, Саамирий – Исраил огъуларынынъ Саамире къабилесине менсюп эди. Бу киши бир бузавнынъ эйкелини ясагъан ве халкъкъа онинъ танъры олгъаныны телкъин этюв суретинен, оларны Муса ве Харуннынъ хакъ дининден узакълаштырмагъа аркет эткен эди.

3 Саамирийнинъ телкъиньнен зийнетлерни иритмек ве бузав япмакъ ичюн атешке аттылар.

4 Аетнинъ сонъки джумлеси, тефсирджилер тарафындан эки шекильде ёрумлагъан; бири бойле: «Факъат Муса бу бузавнынъ танъры олгъаныны унутты; Аллаһны башкъа ерлерде къыдырмагъа тырышты. Бу анълайышкъа коре, бу сёзни сейлегенлер, Саамирий ве тарафдарларыдыр.

Экинджи ёрумгъа коре, аетнинъ манасы бойле: «Иште, Саамирий Аллаһны унутты»; Ондан ве Муса вастасынен тебигъ этильген хакъ динден юзь чевирди.

- 92, 93. (Муса кьайткъан сонъ:) Эй, Харун! деди, санъа не мани олды да, буларнынъ далялетке тюшкенлерини корьген вакътынъда, артымдан кельмединъ? Эмри-ме асий олдынъмы?
94. (Харун:) Эй, анамнынъ огълу! деди, сачымны-сакъбалымны юлкьма! Мен сенинъ: «Исраил огъуаллары арасында болюнюв чыкъардынъ; сёзюмни тутмадынъ!» деменъден къоркътым.
95. Муса: Я сенинъ зорунъ недир, эй, Саамирий? деди.
96. О да: Мен, оларнынъ корьмегенлерини корьдим. Зира, о эльчининъ изинден бир авуч (топракъ) алып, оны (ириген зийнетлернинъ ичине) аттым. Буны манъа нефсим бойле хош косьтерди, деди.¹
97. Муса: Деф о! деди, артыкъ аятынъ боюнджа сен: «Манъа токъунманъ!» дейджексинъ. Айрыджа, сен ичюн кьуртулалмайджакъ бир джеза кунюнь бар. Табынайткъан танърынъа да бакъ! Емин этерим, биз оны якъаджакъмыз; сонъ оны парча-парча этип, денъизге савураджакъмыз!²
98. Сизинъ иляхынъыз, ялынъыз озюнден башкъа илях олмагъан Аллаһтыр. Онынъ ильми эр шейни саргъандыр.
99. (Ресулым!) Иште, бойледже, кечмиштекилернинъ хаберлеринден бир къысмыны санъа анълатмакътамыз. Шубесиз ки, тарафымыздан санъа бир зикр бердик.³
100. Ким ондан юз чевирир исе, шубесиз ки, къыямет кунюнде о агъыр бир гунах юкюни аркъалайджакъ.
101. Бу кимселер, онда (о гунах юкюнинъ алтында) эбедий къалырлар. Олар ичюн къыямет кунюнде бу не фена бир юктир!
102. О куню Суургъа уфленир ве биз о заман гунахкъярларны, козьлери (къоркъудан) ком-кок бир алда махшерде топлармыз.⁴
103. Араларында бир-бирилерине гизли-гизли бойле дерлер: «Дюньяда садедже он кунъ къалдынъыз».
104. Озь аралары къонушкъан мевзуны биз даа яхшы билирмиз. Оларнынъ энъ

1 Тефсирджилерге коре, Саамирийнинъ, Исраил огъуалларынынъ корьмейип де, озюнинъ корьгенини ве изинден бир авуч топракъ алгъаныни идада эткен эльчиси, Аз.Мусанынъ узурна кельген Джебранл эди. Саамирий онынъ аты баскъан ерлернинъ корьген, изининъ топрагъындан бир авуч алып, атешке аткъан. Аетни миджазий манада: «Аллаһнынъ ильхам эткен имини бойле къулаандым», шекинде анъламакъ да мумкюн.

2 Риваетке коре, Аз.Мусанынъ: «Артыкъ аятынъ боюнджа сен: Манъа токъунманъ! Дейджексинъ», шекиндеки беддуасындан сонъ, Саамирий, акъыкатен, агъыр бир юкюнчлы хасталыкъкъа огърагъан ве омюри бою инсанлардан узакъ турмагъа меджбур олгъан.

3 Аетте кечкен «зикр» базы тефсирджилерге коре, узеринде тюшюммеге ве ибрет алмагъа лайыкъ вакъиаларгъа даир хаберлерни ичине алгъан Къур'ан демектир.

4 «Козьлери ком-кок» шекинде терджиме этильген «зуркъан» келимеси арапчада сувсызлар ве корьлер манасында да къуланымлакъта.

- етишкени ве акъыллысы о вакъытта: «Бир куньден зияде къалмадынъыз», дер.¹
105. (Ресулым!) Сенден дагълар акъкъында сорарлар. Де ки: Раббим оларны уфатып савураджакъ.
  106. Бойледже, ерлерини тюм-тюз, бом-бош быракъаджакъ.
  107. О ерде не бир эниш, не де бир ёкъуш коре биледжексинъ.
  108. О куню инсанлар даветчиге (Исрафилге) уяджакълар. Онъа къаршы сагъгъа-солгъа бурумакъ ёкъ. Артыкъ, чокъ мерхаметли Аллаһ урьметине, сеслер къысылгъандыр. Бу себептен, фысылтыдан башкъа бир сёз эшиталмазсынъ.
  109. О куню Рахманнынъ изин берген ве сёзюнден хошлангъанындан башкъасынынъ шефааты файда бермес.
  110. О, инсанларнынъ келеджеклерини де, кечмишлерини де билер. Оларнынъ ильми исе, буны къаврап олаалмаз.²
  111. Бутюн юзьлер (инсанлар), тири ве эр шейге хаким олгъан Аллаһ ичюн эгиллип, боюн буккендир. Зулум аркъалангъан исе, акъыкъатен перишан олгъандыр.
  112. Эр ким му'мин оларакъ, яхшы ишлерден япар исе, артыкъ о, не зулумдан, не де акъкъынынъ тапталувындан къоркъар.
  113. (Ресулым!) Биз оны бойледже, арапча бир Къур'ан оларакъ эндирдик ве онда тенбелелерни текрар-текрар беян эттик. Умют этилир ки, олар (бу саеде гунахтан) къорчаланырлар; яхут да о (Къур'ан) олар ичюн бир ибретни ортагъа къояр.
  114. Акъыкый укюмдар олгъан Аллаһ юджедир. Сангъа Онынъ вахийи тамамланмадан эвель, Къур'анны (окъувда) ашыкъма ве: «Раббим, меним ильминни арттыр», де.³
  115. Ант олсун, биз даа эвель де, Адемге ахт (эмир ве вахий) берген эдик. Не бар ки, о, (ахтны) унутты. Онда азим де тапмадыкъ.⁴
  116. Бир заман биз мелеклерге: Адемге сежде этинъ! деген эдик. Олар аман сежде эттилер; ялынъыз Иблис истисна. О тирельди.

1 Бу аетте сёз юретиальген кишилерининъ, ахиретте, о аятнынъ не къадар узун олгъанынынъ фаркъына баргъандан сонъ, артыкъ дюнья аятнынъ къыскалыгъыны ве кечиджиаигини анълайджакълары беян этильмекте.

2 Аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анълашылгъандыр: «Олар исе, бильги тарафындан Аллаһны къаврап оламазлар».

3 Вахийге иришмек эеджаны ичинде, даа вахий битмеден, алгъан къысымларыны окъумагъа, телюфуз этмеге чалышкъан Пейгъамбермиз тенбие, ашыкъмакъ керек олмагъаны ифаде этильмекте.

4 Аз.Адем, Аллаһнынъ ясакълагъанына рагъмен, шейтаннынъ тешвикъатынен, ясакълангъан терекнинъ мейвасындан ашагъан, сёзюнде турамагъан эди. Иште, аетте Аз.Адемнинъ бу давранышына ишарет этильмекте ве онынъ, шейтан тешвикъатына сабырлы ве къарарлы оларакъ къаршы турмагъаны анълатылмакъта. Анджакъ, аетнинъ сонъки джумлеси, тефсирджилер тарафындан бойле де анълашылгъан: «Факъат оны гунах ишлемекте къарарлы тапмадыкъ». Чюнки, Адем, сонбундан пешман олгъан ве теъбе эткен эди.

117. Бунынъ узерине: Эй, Адем! дедик, бу, эм сен ичюн, эм де къадынынъ ичюн буюк бир душмандыр. Сакъын сизни дженнеттен чыкъармасын; сонъра ёрулыр, сыкъынты чекерсинь!
118. Шимди бу ерде сен ичюн не ач олмакъ бар, не де чыплакъ къалмакъ.
119. Кене бу ерде сен, сувсызлыкъ чекмейджек, сыджакътан да буналайджакъсынъ.
120. Деркен, шейтан онынъ акълыны къарыштырып: «Эй, Адем! деди, санъа эбедейлик терегини ве сонъсыз бир салтанатны косътерейимми?»¹
121. Ниаат, ондан ашадылар. Бунынъ узерине айып ерлери озьлерине корюнди. Устьлерини дженнет япрагынен орътмеге арекет эттилер. (Бойледже) Адем Раббине асий олуп, ёлауны шашырды.
122. Сонъ, Рабби оны сечти; тевбесини къабул этти ве догъру ёлгъа ёнелтти.
123. Деди ки: Бир-биринъизге душман оларакъ, эпинъиз о ерден (дженнеттен) тюшюнъ! Артыкъ менден сизге хидает кельгенде, ким меним хидаетиме уйса, о, сапмаз ве бедбахт олмаз.
124. Ким де, мени анъудан юзь чевирсе, шубесиз, онынъ сыкъынтылы бир аяты оладжакъ ве биз оны къыямет куню коръ оларакъ, ашр этеджекмиз.
125. О: Раббим! Мени ничюн коръ оларакъ ашр эттинъ? Албуки, мен акъикъатен корер эдим! дер.
126. (Аллаһ) буюрыр ки: Иште, бойле. Чюнки, санъа аетлеримиз кельди; амма сен оларны унуттынъ. Бугунъ де айны шекильде сен унутымакътасынъ!
127. Догъру ёлдан сапкъанны ве Раббининъ аетлерине инанмагъанны, иште бойле джезаландырымыз. Ахирет азабы, эльбетте даа шиддетли ве даа девамлыдыр.
128. Бизим, олардан эвель нидже несиллерни эляк эткенемиз оларны ёлгъа кетирмедими? Албуки, оларнынъ юртларында кезип долашырлар. Бунда, эльбетте ки, акъыл саиплери ичюн нидже ибретлер бар.
129. Эгер Раббинъден, даа эвель садир олгъан бир сёз ве тайин этильген бир ваде олмаса эди, (джеза олар ичюн де дюньяда) къачынылмаз олур эди.
130. (Ресулым!) Сен оларнынъ сёйлгенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батувындан эвель де Раббинъни макътав иле тесбих эт; гедженинъ бир къысым саатлеринен кунъюдзининъ этрафында (эки уджунда) да тесбих эт ки, сен Аллаһтан хошнут олурсынъ (Аллаһ да сенден!).²
131. Сакъын, озьлерини сынамакъ ичюн олардан бир къысым файдаландырудыгъ-

1 Шейтан, мейвасы ясакълангъан терекни косътерек: «Раббинъиз, эки мелек алына кельмеменъиз, яхут бу ерде эбедий къаладжакълардан олмаманыз ичюн -ялынъыз бунынъ ичюн- сизге бутюн терекни ясакълады», дидрек, оларны къандырды. Бакъ. А'рааф, 7/20.

2 Тефсирджилер, бу аетте «макътав иле тесбих» – намаз олгъаныны бильдирелер. Намаз энъ буюк ве энъ кямиль зикрdir; Аллаһны тесбих, текбир, якъарув иле анъмакъ ве ялынъыз Онъа табылмакъ – къулькъыны арз этмектир. Бейзавийге коре, кунешнинъ догъувындан эвельки тесбих – саба намазы; гедженинъ бир къысым саатлериндеки исе – акъшам ве ятсы намазларыдыр. «Кунъюдзининъ

- ымыз дюнья аятынынъ джазибелигине козьлеринъни тикме! Раббинънинъ нимети эм даа хайырлы, эм даа дсвамлыдыр.
132. Аиленъе намазны эмир эт; озюнъ де онъа сабырнен девам эт. Сенден рызыкъ истемеймиз; (аксине) биз сени рызыкъландырамыз. Гузель нетидже – такъ-ванендир.
133. Олар: (Мухаммед) бизге Раббинъден бир муджизе кетирмели дегиль эди-ми? дедилер. Эвельде кельген китаплардакининъ ап-ачыкъ делили (Къур’ан) оларгъа кельмедими?¹
134. Эгер биз, бундан (Къур’андан) эвель оларны бир азапнен эляк этсек эди, муакъкъакъ ки, бойле дейджек эдилер: Я Рабби! Бизге бир эльчи ёлласа эдинъ де, шу ашшалькъкъа ве резилликке тюшмеден эвель, аетлеринъге уйса эдик!
135. Де ки: Эр кес беклемектедир; ойле исе, сиз де бекленъ. Якъында анълайджакъсынъыз; догъру, тюзгюн ёлнынъ ёлджулары ким ве хидаетге олгъан ким экенини!

21. ЭНБИЙАА СУРЕСИ

Энбийаа суреси 112 ает, Меккеде назиль олгъан. Башкъа мевзуларнен берабер, хусусен базы пейгъамберлер ве оларнынъ къавмларынен мунасебетлеринден баас эткени ичюн, Энбийаа (пейгъамберлер) адыны алгъан.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

1. Инсанлар эсапкъа чекиледжек (кунъ) якълашты. Ал бойле экен, олар гъафлет ичинде юзь чевиридилер.
- 2, 3. Рабблеринден озьлерине не заман янъы бир ихтар кельсе, олар буны эп алайгъа аларакъ, къальплери оюнгъа, эгенджеге даларакъ динълегендилер. О залымлар бойле фысылдаштылар: Бу (Мухаммед), сиз киби бир бешер олмакътан башкъа недир я! Сиз шимди козюнъиз коре-коре тылсымгъа къапылмакъгъасызмы?
4. (Пейгъамбер) деди ки: Раббим, ерде ве кокте (сёйленген) эр сёзни билир. О, хахъкъы иле эшитиджи ве билиджидир.
5. «Ёкъ, дедилер, (булар) сачма-сапыкъ руялардыр; мытлакъа оны озю уйдургъандыр; бельки де, о, шайрдир. (Эгер ойле олмаса (бизге) аман эвелькилерине ёлланлыгъанына бенъзеген бир ает кетирсин».
6. Булардан эвель эляк эткен ич бир больгемиз иман этмеген эди; шимди булар иман этеджеклерми?

этрафында, яни башында ве сонъунда тесбих эт» ифадессинен, эмистине бинаэн, саба ве акъшам намазларына экинджи дефа дикъжат джелъп этильген.

1 Къур’ан-ы Керим эм озюнинъ керчеклигини исбат эткен, эм де эвельки китапларнынъ хахъ олгъанына делилиль тешкиль эткен бир муджизедир.

7. Биз, сенден эвель де, озьлерине вахий берген адамларымыздан башкъасыны пейгъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмесенъиз, бильгенлерден соранъ.¹
8. Биз оларны (пейгъамберлерни), аш ашамаз бирер (джансыз) джесет оларакъ яратмадыкъ. Олар (бу дюньяда) эбедий де дегиллер.
9. Сонъ оларгъа (берген) сёзюмизни ерине кетирдик; бойледже, эм оларны, эм де истедигимиз (башкъа) кимселерни къуртуулышкъа ириштирдик; му-срифлерни де эляк эттик.²
10. Ант олсун, сизге ичинде сиз ичюн огют булунгъан бир китап эндирдик. Аля акъыланмазсынъызмы?
11. Залым олгъан нидже больгени къырып кечирдик; артындан да, нидже башкъа топуулыкълар вуджютке кетирдик.
12. Азабымызны ис эткенлеринде, бир де бакъарсынъ ки, о ерлерден (азап больгесинден) къачмакътадар!
13. «Къачманъ! Ичинде булундыгынъыз ферахкъа ве юртларынъызгъа дёнинъ! Чюнки, сизден суаллер сораладжакъ!»
14. «Вай, башымызгъа кельгенлерге! дедилер; акъикъатен биз залым инсанлар экенмиз».
15. Биз оларны, къурып чалынгъан экинге, сёнген атешке чевиргенге къадар, бу ферядлары девам этер.
16. Биз, кокни, ерни ве булар арасындакилерни, оюнджылар (иши, эгленджеси) оларакъ яратмадыкъ.³
17. Эгер бир эглендже япмагъа истесе эдик, оны озь тарафымыздан япар эдик. (Бу ирадемизнинъ эсери олур эди. Амма) биз (буны) япкъанлардан дегилмиз.
18. Догърусы, биз хакъны батылнынъ тепесине миндирирмиз де, о, батылнынъ ишини битирир. Бир де бакъарсынъыз ки, батыл ёкъ олуп кеткен. (Аллахкъа) якъыштыргъан сьфатларынъыздан толайы, языкълар олсун сизге!
19. Коклерде ве ерде кимлер бар исе, Онъа аиттир. Онынъ узурунда олгъанлар, Онъа ибадет хусусында кибирленмезлер ве ёрулмазлар.
20. Олар быкъмадан-усанмадан, гедже-кунъдюз (Аллахны) тесбих этерлер.
21. Ёкъса (о мушриклер), ерден бир такъым танърылар эдиндилер де, (оюлерни) олар тирильтеджеклерми?
22. Эгер ерде ве кокте Аллаһтан башкъа танърылар олса эди, ер ве кок, (булар-

1 Бу аетте кечкен «эху'з-зикр» яни (бильгенлер) демек, тефсирджилерге коре, Теврат ве Инджиль акъкъында догъру ве естерли бильгиси олгъан эхл-и китап алимлериدير.

2 Бу ердеки мусрифлернинъ манасы, иман ве хидаетке иришмек ичюн озьлерине берильген фырса-ларгъа къыймет кесмеген, пейгъамберлерни яланамакъта исрар эткен къафирлердир.

3 Яни Аллаһ бутюн буларны озю ичюн бир оюн олсун дие, бош ве манасыз шейлер оларакъ дегиль, буюк икметлер ве муим файдалар ичюн яраткъан.

- нынъ низамы) кесен-кес бозулып кетер эди. Демек ки, Аршнынъ Рабби олгъан Аллаһ оларнынъ якъыштыргъан сифатларындан узакътыр.¹
23. Аллаһ, якъканындан месуль тутуламаз; олар исе, соргъугъа чекиледжеклер.
  24. Ёкъса, Ондан башкъа бир такъым танърылар эдиндилерми? Де ки: Айды, делилернъизни кетиринь! Иште, меннен берабер олгъанларнынъ Китабы ве менден эвелькелернинъ Китабы. Ёкъ, оларнынъ чокъу хакъны бильмезлер; бу себептен де, юзь чевирирлер.
  25. Сенден эвель ич бир ресул ёлламадыкъ ки, онъа: «Менден башкъа Илях ёкътыр; о алда, манъа къулаыкъ этинь», дие вахий эткен олмайыкъ.
  26. Рахман (олгъан Аллаһ, мелеклерни) эвлят этти, дедилер. О бундан узакътыр. Догърусы, (мелеклер), лютф ве ихсангъа лайыкъ къулардыр.
  27. Ондан (эмир алмадан) эвель къонушмазлар; олар, садедже Онынъ эмринен арекет этерлер.
  28. Аллаһ, оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) биайр. Аллаһ ризасына иришкенлерден башкъасына шефаат этмезлер. Олар, Аллаһ къоркъусындан титрерлер!
  29. Олардан эр ким: «Танъры О дегиль, меним!» десе, биз оны джеэннемнен джезаландырырмыз. Иште, биз, залымларгъа бойле джеза берирмиз.
  30. Инкяр эткенлер, коклернен ер битишик бир алда экен, биз, оларны бир-биринден къопаргъанымызны ве эр джанлы шейни сувдан яраткъанымызны корюп, тюшюнмедилерми? Кене де, инанмазлармы?²
  31. Оларны сарсмасын дие, ер юзюнде бир такъым дагълар тиктик. О ерде кениш-кениш ёллар ачтыкъ. Та ки, макъсатларына иришсинлер.
  32. Биз, кок юзюни къорчалангъан бир таван киби яптыкъ. Олар исе, кок юзюнинъ аетлеринден юзь чевирирлер.³

1 Бу ает Аллаһнынъ бирлигини косътерген энъ кучлю делилерден бирини ортагъа къоя. Бу делиль – алемнинъ низамыдыр. Акъикъатен, эгер бирден зияде илях олса эди, булар бир-биринен я анълашыр, я да анълашамаз эдилер. Бир-биринен анълашкъанлары, берабер айны шейни якъкъанлары, яраткъанлары, алемге берабер низам бергенлери такъдирде, я бири дигерине мухтадж олур эди ки, мухтадж олгъан илях олаалмаз; я да ярдымгъа мухтадж олмаз эди; бу вазиятте де, дигерлерининъ барлыгъы керекмес эди. Бу алда, Аллаһ бирдир. Дигер тарафтан, эгер бу иляхлар бир-бирлеринен анълашамасалар, бирининъ якъкъанына, яраткъанына дигери къаршы чыкъса, о вакъытта алемде низамдан эсер къалмаз; аетте де буорылгъаны киби, «ер ве кок бозулып кетер эди». Алубки, алемде акърансыз бир низам мевджуттыр. Бу алда, Аллаһ бардыр ве бирдир.

2 Табиат илимериндеки инкишаф, бу аетнинъ даа яхшы анълашылувына ярдымджы ола. Бунинъ киби, бази илим адамларына коре, семадаки джысымлар, вакъты иле бир газ топу алында эди. Заманынен, бу газ топундан топракълар шеклинде парчалаар къопкъан ве сема бошлугъына фырлангъан. Айны шекилде дюньямыз да бир газ топу олгъан кунештен къопкъан ве заман ичинде сувуаракъ къабукъ багълагъан. Бу арада дюньямыздан юксельген газлар ве бувлар, къююлашаракъ, ягъмур шеклинде текрар дюньягъа тёкюльген ве бойледже, дёнъизлер ве океан сувары мейдангъа кельген, сувда ёсунлашувнен башлагъан джанлылар иляхий къанунларгъа коре инкишаф эткен. Аллаһ энъ мукеммель джанлы твор оларакъ да, кене ичинде сув булунгъан айры бир чамурдан инсанни яраткъан.

3 «Къорчалангъан таван» – бир бенъзетювдир. Дюньяны саргъан атмосфера ве онынъ этрафинда-

33. О, геджени, куньдюзни, кунешни, айны... яраткъандыр. Эр бири бир ёлакътa долашмакъта.
34. Биз, сенден эвель де, ич бир бешерге эбедейлик бермедик. Шимди сен ольсень, санки олар эбедий къаладжакълармы?
35. Эр бир джанлы олюмни татар. Бир сынав оларакъ, сизни хайырнен де, шеррнен де имтиан этермиз ве сиз анджакъ бизге дёнюриледжексинъиз.
36. (Ресулым!) Кяфирлер сени корьген вакъытларында: «Сизинъ иляхларыньгъы зны тилинден тюшормеген бумы?», диерек, сени эп алайгъа алырлар. Албуки, олар, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ Китабыны инкяр эткенлернинъ там озълеридир.
37. Инсан, аджелсджи (бир табиятта) яратылгъандыр. Сизге аетлеримни кось-тереджем; менден аджеле истемень.
38. «Эгер, дейлер, догъру олсанъыз, не заман (керчеклешеджек) бу техдит?»
39. Инкяр эткенлер, юзълеринден ве сыртларындан (саргъан) атешни узакълаштырылмайджакъ, озълерине ярдым биле этильмейджек заманны бир билъселер эди!
40. Догърусы, оларгъа о (къыямет) ойле апансыздан келир ки, оларны шашмалатыр. Артыкъ, не ред эте билирлер оны, не де оларгъа мухлет берилер.
41. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлерге де алай этильди; амма оларны алайгъа алгъанларны, о алай мевзусы эткен шейлери сарды-къойды.
42. Де ки: Аллаһтан сизни гедже-куньдюз ким къорчалайджакъ? Бунгъа рагъмен, олар Рабблерини анъувдан юзь чевирилер.
43. Ёкъса, оларны бизден къорчалайджакъ бир такъым иляхлары бармы? (О илях деген шейлери) озълерине биле ярдым этеджек кучьте дегиллер. Олар бизден де, алякъа ве дестек корьмезлер.
44. Эбет, оларны да, аталарыны да барындырдыкъ (яшаттыкъ). Ниает, омюр оларгъа (ич битмейджек киби) узун кельди. Албуки, олар, бизим келип (кяфирлерге аит) топракны чевресинден эксильтеджемизни корьмезлери? О алда, олар усътюнлерми?¹

ки кок джысымлары акьыларга айрет береджек бир тертип ве низам ичинде яратылган ве бу тертип незарет этильмектедир.

Тефсирджилерге коре, бу ерде инкярджыларнынъ юзь чевиргенлери ифадеси «кок юзюнинъ аетлери» демек – эр бири Аллаһнынъ барлыгъынынъ ве къудретининъ бирер делили олгъан ай, кунеш ве дигер кок джысымларыдыр.

- 1 Тефсирджилернинъ ёрумына коре, аетте Аллаһ чевресинден эксильтеджемизни хабер берген топрагъы – мушриклернинъ о девирде узеринде яшагъан топракларыдыр. Бу ает Меккеде энгенине коре, Аллаһ Таалянынъ Ресулына, мушриклер яшагъан топракъларнынъ бир мудеттен сонъ, мусульманларнынъ элине кечеджемизни мужделемеси – Къур'аннынъ бир муджиссидир. Базы тефсирджилерге коре исе, суре Меккеде энгенинен берабер, бу ает Мединесе назиль олгъан. Бунгъа коре манасы: «... этрафындан эксильтекте олгъанымызны» шеклинде оладжакъ. Топракны эксильтеке демек – мушриклернинъ топракъ гъайып этиоваеридир ки, бу да мусульманларнынъ фетхлеринен садир олгъан.

45. Де ки: Мен, садедже, вахий иле сизни тенбиселемектем. Тек сагъырлар, тенбисленген вакъытта бу даветни эшитмезлер.
46. Ант олсун, оларгъа Раббинънинъ азабындан уфакъ бир эсинти токъунса, ич шубесиз, «Вай, бизге! Акъикъатен, биз залым кимселер экенмиз!», дерлер.
47. Биз, къыямет куню ичюн, адалет теразелерини къурармыз. Артыкъ кимсеге, ич бир шекильде, акъсызлыкъ япылмаз. (Япылгъан иш,) бир хардал данеси къадар олса биле, оны (адалет теразесине) къоярмыз. Эсап корюджи оларакъ биз (эр кеске) къяфимиз.
48. Ант олсун, биз, Муса ве Харунгъа, такъва саиплери ичюн бир ышыкъ, бир огют ве Фуркъанны бердик.¹
49. (О такъва саиплери ки), олар, корьмегелери алда, Рабблерине юректен сайгъы косътерирлер. Кене олар, къыяметтен къоркъкъан кимселердир.
50. Иште, бу (Къур'ан) да, бизим эндирген хайырлы ве файдалы бир огютимиздир. Шимди оны инкъяр этмектесинъизми?
51. Ант олсун, биз Ибрахимге даа эвель рушдини берген эдик. Биз оны яхшы таный эдик.²
52. О, бабасына ве къавмына: Шу къаршысына кечип, табынайткъан эйкелелеринъиз де не олмакъта? деген эди.
53. Дедилер ки: Биз, бабаларымызны буларгъа табынгъан кимселер булдукъ.
54. Догърусы, сиз де, бабаларынъыз да, ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз, деди.
55. Дедилер ки: Бизге, акъикъатны кетирдинъми, ёкъса сен оюнбазлардан биринъми?
56. Ёкъ, деди, сизинъ Раббинъиз, яраттыгъы коклернинъ ве ернинъ де Раббидир ве мен бунъа шаатлыкъ этиджилерденим.
57. Аллаһкъа емин этерим ки, сиз артынъызны чевирип кеткенден сонъ, путларынъызгъа бир оюн ойнайджам!³
58. Сонъунда Ибрахим оларны парча-парча этти. Ялынъыз оларнынъ буюгине токъунмады; бельки онъа мураджаат этерлер дие.⁴

1 Аеттеки «Фуркъан» келимесининъ термин оларакъ манасы – хакъны батылдан, яни яхшы ве догъруны яман ве янълыштан айыргъан, бунунъ ичюн ольчулер кетирген шей демектир ки, Къур'ан-ы Керимде бу сёз, даа зияде семавий китаплар ичюн къулланылгъан. Бунунъ киби де, Къур'аннынъ бир ады да Фуркъандыр.

2 Тефсилерде, аеттеки «рушд» келимесининъ пейгъамберлик манасына, яхут Аз.Ибрахимнинъ пейгъамберликтен эвель де, саип олгъан хидаети ве догърулыкъ манасында экени билъдирилген.

3 Аз.Ибрахимнинъ бу сёзни гизли сёйлегени ве оны ялынъыз бир адам эшиткени акъкъында ривает де бар.

4 Тефсилерде айтылгъанына коре, Аз.Ибрахим, путларны парлагъандан сонъ, балтаны, токъунмагъан буюк путнынъ бойнуна аскъан. Бир байрам шенълигине баргъан халкъ къайткъанда путларнынъ парчалангъанына коре.

59. Буны танърыларымызгъа ким япты? Муакъкъакъ, о, залымлардан биридир, дедилер.
60. (Бир къысмы:) Буларны яманлагъан бир генч дие эшиттик; онъа Ибрахим дениле экен, дедилер.
61. О алда, дедилер, оны аман инсанларнынъ козю огюне кетиринъ. Бельки, шаатлыкъ этерлер.
62. Буны иляхларымызгъа сен эттинъми, эй, Ибрахим? дедилер.
63. Бельки де, бу ишни шу буюклери япкъандыр. Айды, олардан соранъ; эгер къонуша иселер! деди.
64. Бунынъ узерине, кенди вижданларына дёнюп, (озь-озьлерине) «Залымлар сизлерсинъгиз, сизлер!», дедилер.¹
65. Сонъ, текрар эски инанч ве тартышувларына къайттылар: Сен буларнынъ къонушмагъанларыны пек аля билесинъ, дедилер.
66. Ибрахим: Ойле исе, деди, Аллаһны быракъып да, сизге ич бир файда ве зарар бермеген бир шейге аля табынаджакъсынъызмы?
67. Сизге де, Аллаһны быракъып, табынайткъан шейлеринъгизге де, языкълар олсун! Сиз акъылланмазсынъызмы?
68. (Бир къысмы:) Эгер иш япаджакъ олсанъыз, оны якъынъ да, танърыларынъызгъа ярдым этинъ! дедилер.²
69. Эй, атеш! Ибрахим ичюн серинлик ве селяметлик ол!», дедик.
70. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер; факъат биз оларны даа чокъ зиянгъа огърагъанлар вазистине сокътыкъ.
71. Биз, оны ве Луутны къуртараракъ, ичинде джумас алемге берекетлер берген улькемизге къавуштырдыкъ.³
72. Онъа (Ибрахимге), Исхакъны ве бир де Якъубны лютф эттик; эр бирини салых инсанлар яптыкъ.
73. Оларны, эмиримиз боюнджа догъру ёлны косътерген реберлер яптыкъ ве озьлерине хайырлы ишлер япмакъны, намаз къылмакъны, зекят бермекни вахий эттик. Олар даима бизге ибадет эткен кимселер эди.
74. Лууткъа кельгенде, онъа да укюм (акимлик, пейгъамберлик, укюмдарлыкъ)

1 Ает шу шекильде де, анълашыла билир: Сонъра бир-бирлерине дёнрек: «(Пуларны янгъыз ве къорчалавсыз быракъкъанынъыз ичюн) асла сиз залымсынъыз», диерек, бир-бирилерини къабатладылар.

2 Аз.Ибрахимнинъ къавмы бу теклифини къабул этерек, оны якъмакъ ичюн буюк бир атеш азырлады ве эли-аягъы багълы алда, атешке аттылар. Ибрахим (а.с.) исе: «Манъа Аллаһнынъ саип чыкувы етер; О, не гузель бир саип!», диерек, Аллаһкъа сыгына эди.

3 Аз.Ибрахим, къадыны Саре ве къардашынынъ огълу я да эмджезадеси Луут, путперестлернинъ элинден къуртарылгъан, тебалигълерини яяджакъ бир улькеге къавуштрылгъанлар.

Тефсирджилерге коре, бу берекетли ульке Шам ве Фелестин больгелеридир. Бу больгелерининъ джумле алем ичюн берекетли олувы исе, пейгъамберлерининъ пек чокъунинъ о ерлерде етишкени ве динлерни о ерлерден яйгъанлары себебиндендир.

- ве илим бердик; оны, чиркин ишлер япаяткъан мемлекеттен къуртардыкъ. Зира, олар (о мемлекетнинъ халкъы), акъкъятен фена ишлер япкъан яман бир къавм эди.
75. Оны (Луутны) рахметимизге къабул эттик; чюнки о, салихлерден эди.
76. Даа эвель Нуһ да дуа эткен, биз онынъ дуасыны къабул эткен эдик. Бойледже, озюни ве (иман эткен) якъынларыны буюк сыйкъынтыдан къуртаргъан эдик.
77. Оны, астлеримизни инкъар этиджи къавмдан къорчаладыкъ. Акъкъятен, олар фена бир къавм эди; бу себептен, эписини бирден (сувда) гъаркъ эттик.¹
78. Давуд ве Сулейманны да (анъ). Бир заман, бир экин мевзусында укюм бермекте эдилер: бир топ инсаннынъ къоюн сюрюси, геджелсийн башы бош бир вазиетте, бу экиннинъ ичине дагъылып, зиян берген эди. Биз оларнынъ укмини корюп-биямекте эдик.²
79. Бойледже, буны (бу фетваны) Сулеймангъа биз анълаткъан эдик, биз оларнынъ эр бирине укюм (укюмдарлыкъ, пейгамберлик) ве илим бердик. Къушларны ве тесбих этиджи дагъларны да Давудгъа боюн эгдирдик. (Буларны) биз япмакътамыз.³
80. Онъа, дженк сыйкъынтыларынъыздан сизни къорчалавы ичюн зырк япмакъны огреттик. Артыкъ шукюр этеджексинъизми?
81. Сулейманнынъ эмрине де къасыргъа (киби эскен) рузгярны бердик; онынъ эмринен ичинде берекетлер яраткъан сримизге догъру эсе эди. Биз эр шейни билирмиз.
82. Шейтанлар арасындан да, онынъ ичюн далгъычлыкъ эткен (ве инжилер чыкъаргъан) ве бундан башкъа ишлер япкъанлар бар эди. Биз оларны незарет алтында тутта эдик.

1 Тефсирджи Бейзавийге коре, Аз.Нуһнынъ къавмы эм хакъны яланлагъан, эм де фена ве зарарлы фаалиетлерде олгъан эдилер. Бу эки феналыкъ бир къавмда буунадымы, Аллаһ мытлакъа о къавмны эляк этер.

2 Тефсирлерде анъаатылгъанына коре, экин сабинен къоюн сюрюсининъ саиплери арасындаки давада акимлик япкъан Давуд иле Сулейман фаркълы укюмлер берген эдилер. Аз.Давуд таптагъан экиннинъ къыймети, къоюнларнынъ къыймети къадар олгъаныны козь огоне аларакъ, къоюнларнынъ экин сабине къаршылыкъ берюливини укюм эте. Огълу Сулейман исе, шу укюмге келе: Экин тарласы къоюн саиплерине берильмели, олар, зияндан эвельки алына кельгенге къадар, тарланынъ бакъымыны боюнларына алмалылар. Къоюнлар да, тарла сабине берильмели, тарласы эски алына кельгенге къадар, бу къоюнларнынъ сютюнден, юнюнден ве къозуларындан файдалансынлар. Аз.Давуд, огълунунъ бу укмини бегенерек, озь фикринден вазгечкен.

3 Къур'ан-ы Керимнинъ бир чокъ еринде кунеш, ай, гедже, кундюз, денъизлер, дагълар киби табиий варлыкъ ве вазиетлернинъ инсаннынъ эмрине берильген ве онъа боюн эгдирленгени ифаде этилир; бундан макъсат – бундан инсанларнынъ файдаланувына такъдим этильгенини анълатмакъ ве инсанларнынъ булардан олгъаны къадар файдаланувыны огютлемектир. Дагъларнынъ тесбихи бутюн табиий варлыкълар киби, оларнынъ да, асий олмадан, иляхий къанунгъа боюн эгювлери я да биз анъламагъан бир тильнен Аллаһны анъып, тесбих этиювлери шеклинде анълашыла билир.

83. Эййубни де (ань). О вакытта Раббине: «Башыма бу дерт кельди. Сен мерхаметлисирнинь энъ мерхаметлисисинь», дие ялваргъан эди.¹
84. Бунынъ узерине биз, тарафымыздан бир рахмет ве къуаллыкъ эткенлер ичюн бир хатыра олмакъ узьре, онынъ дуасыны къабул эттик; озюнде дерт ве сыкъынты оларакъ не бар исе, кеткиздик ве онъа аиле азаларыны, айрыджа буларнен бирликте, бир къат даа бердик.
85. Исмаилни, Идрисни ве Зулькифни де (яд эт). Эписи де сабыр этиджи кимселерден эди.
86. Оларны рахметимизге къабул эттик. Олар, акъикъатен яхшы кимселерден эдилер.
87. Зуннуны да (Юнусны да зикр эт). О опыкели бир алда кечип кеткен эди; биз оны асла сыкъыштырмайджакъымызны зан эткен эди. Ниает, къаранлыкълар ичинде: «Сенден башкъа ич бир танъры ёкътыр. Сени эксикликлерден узакъ тутарым. Акъикъатен, мен залымлардан олдым!», дие ялварды.²
88. Бунынъ узерине, онынъ дуасыны къабул эттик ве оны кедерден къуртардыкъ. Иште, биз му'минлерни бойле къуртарырмыз.
89. Зекерийяны да (ань). Хатыранъдамы, о, Раббине бойле ялваргъан эди: Раббим! Мени янгъыз быракъма! Сен, варислернинь энъ хайырлысысынъ, (эр шей сонъунда сениндир).
90. Биз онынъ да дуасыны къабул эттик ве онъа Яхяны бердик; къадыныны да, озю ичюн (бала догъурмагъа) эльверишли япыкъ. Олар (бутюн бу пейгъамберлер), хайыр ишлеринде ярышлашыр, умют этерек ве къоркъаракъ, бизге ялварыр эдилер; олар бизге нисбетен терен сайгъы ичинде эдилер.
91. Ырызыны иффетнен къорчалагъан (Меръемни де ань). Биз онъа рухумыздан уфледик; оны ве огълуну джумле адем ичюн бир ибрет япыкъ.
92. Акъикъатен, бу (бутюн пейгъамберлер ве оларгъа иман эткенлер) тек бир ум-

1 Тефсирджи Бейзавийнинь айткъанына коре, Аз.Эййуб, варлыкълы ве аиле азалары чокъ бир зат эди. Эвининъ йыкъылувы нетиджесинде аиле азаларындан чокъю олды. Малы-мульки элинден кетти. Он йылдан зияде сюрген агъыр бир беден хасталыгъына огърады. Бутюн бу феякетлерге бакъмадан, алындан шикает этсиджек вазиятке тюшмесек ве такъдирге разы олувында себат этмек ичюн, вазиятини Дженаб-ы Хакъкъа арз этерек, Ондан саглыкъ ве афнет истемектен чекине эди. Ниает, къадынынъ риджасына бинаэн, анджакъ юкъарыдаки аетте буюрюлгъан сёзлер иле ялвармакънен кифааленди.

2 Зуннун – Юнус пейгъамбернинь лагъабыдыр ве «балыкъ саиб» манасындадыр. Онъа бу лагъап, оны балыкъ юткъаны ичюн берилген. Юнус (а.с.) узун бир муддет къавмыны динге давет эткен, факъат инандырмайджакъына къанаат кетиререк, опыкели бир алда, оларгъа токъунаджакъ бир мусибеттен озюни къуртармакъ ичюн, оларны терк этип кеткен эди. Башкъа бир риваетке коре, къавмына инанмагъанлары такъаирде, бир азапкъа огърайджакъларыны бильдирген, анджакъ олар тевбе этип, имангъа кельгендери ичюн, бу азап юзь бермеген эди. Оларнынъ имангъа кельгендеринден хаберсиз олгъан Аз.Юнус, бильдирген азапнынъ вакътында юзь бермегенини корьгеннен, озюнинъ алай этиладжегини тюшонерек, къызышкъан бир алда, чыкъып кеткен эди. Бир геми ёлджулыгъында, агъыр юктен геми батаяткъанда, юкюни енгилетмек ве гемини къуртармакъ ичюн чекилген къур'а нетиджесинде денгизге атамага меджбур ола. Оны ири бир балыкъ юта. Иште, бу балыкънынъ къарнында Аллагъа аетте ифаде буюрюлгъан дуаны япа.

мет оларакъ сизинъ умметинъиздир. Мен де сизинъ Раббинъизим. Ойле иссе, манъа къуллакъ этинъ.

93. (Инсанлар) озь араларында (дин ве девлет) ишлерининъ бирлигини боздылар. Алубки, эписи бизге дёнеджеклер.
94. Бу вазиетте эр ким му'мин оларакъ, яхшы давранышлар япса, онынъ япкъаны макъбул олур. Зира, биз оны язмакътамыз.
95. Эляк эткен бир больгемиз ичюн артыкъ (яньыдан ма'мур олмакъ) имкянсыздыр; чюнки, олар кери дёналмайджакълар.
96. Ниает, Йе'джудж ве Ме'джудж (седлери) ачылган ве олар эр тепеден акъып кельген вакъытта;
97. Ве акъикъий ваде (олюм, къыямет) якълашкъанынен, бирден инкяр эткенлернинъ козьлери тона къояр! «Языкълар олсун бизге! (дерлер), акъикъатен биз бу вазиеттен хаберсиз экенмиз; атта биз залым кимселер экенмиз».¹
98. Сиз ве Аллаһтан гъайры табынган шейлеринъиз джеэннем якъарлыгъысынъыз, сиз о ерге киреджексинъиз.
99. Эгер олар бирер танъры олса эдилер, о ерге (джеэннемге) кирьмез эдилер. Албуки, эписи (табынганлар да, табынылганлар да) о ерде эбсдий къаладжакълар.
100. О ерде оларгъа терен-терен инълемек тюшер. Кене олар о ерде (ич бир яхшы хабер) эшитмезлер.
101. Тарафымыздан озьлерине гузель акъибет такъдир этильгенлерге кельгенде, иште булар джеэннемден узакъ тутулырлар.
102. Булар онынъ увулатысыны дуймазлар; гонъюллерининъ истеген ниметлери ичинде эбсдий къалырлар.
103. Энь буюк дешет биле оларны къасветлендирмез. Мелеклер оларны бойле къаршылар: Иште, бу, сизге ваде этильген (бахтлы) кунинъиздир.
104. (Тюшюн) о кунни ки, язылы къыгъытларнынъ томарыны тюерер киби, кокни топлап тюермиз. Тыпкъы ильки яратмагъа башлагъанымыз киби, оны текрар о алгъа кетиримиз. (Бу,) узеримизге алган бир вадемиз оады. Биз, (ваде эткенимизни) япармыз.²

1 94-нджи аетте яхшы давранышларда булунган му'минлернинъ гъайретлери бошуна кетмейджеги ифаде этильди. 95-нджи аетте инкярджылыкълары ве фена давранышлары себебинден, эляк олганларнынъ аяткъа дёнмек я да тевбе этмек инкянынъдан ма'рум олганлары ичюн, артыкъ эйи давраныш ве макъбул гъайретлер косьтерювден де ма'рум къалганлары анылатылды. 96-нджи аетте де бу инсанларнынъ мар'умистлерининъ, бир къыямет алямети оларакъ косьтериьльген Йе'джудж ве Ме'джудж седлерининъ ачылувына ве оларнынъ эр тепеден ер юзюне яйылуварына, я да -башкъа бир ёрумгъа коре- инсанларнынъ къабырлеринден чыкъуварына къадар сюреджегине ишарет этильди. 97-нджи аетт иссе, инкярджы ве фена яшайышы кимселернинъ анджакъ садир оладжагъы эвельден билъдириьльген къыяметнинъ келип чаткъаныны корьгенинен, яньлыш ёлда олганларыны анылайджакъларыны, факъат артыкъ озьлерини азарламакътан башкъа бир шей япалмайджакъларыны ифаде этмекте.

2 Текрар о алгъа кетирмек демек, я эр шейни ёкъ этмек, яхут да ёкъ эткенден сонъ, гъайрыдан эски

105. Ант олсун, Зикрден сонъ Зебурда да: «Ер юзюне эйи къулларым варис оладжакъ», дие язгъан эдик.¹
106. Иште бунда, (бизге) къуллыкъ эткен бир къавм ичюн бир огют бардыр.
107. (Ресулым!) Биз сени анджакъ алемлерге рахмет оларакъ ёлладыкъ.
108. Де ки: Мангъа садедже сизинъ иляхынъыз анджакъ тек бир Аллаһ олгъаны вахий этильди. Аля мусульман олмайджакъсынъызмы?
109. Эгер юзъ чевирир иселер, де ки: (Мангъа эмир олунгъаныны) эпинъизге изаат эттим. Артыкъ сизге ваде олунгъан шей (махшерде топланаджакъ заманынъыз) якъынмы, узакъмы бильмейим.
110. Шубесиз, Аллаһ сёзинъ ачыгъыны да билир, гизли туткъанларынъызны да билир.
111. Бильмейим, бельки де о (азапнынъ кечиктирилюви), сизни сынамакъ ве бир замангъа къадар сизни (имкянлардан) файдаландырмакъ ичюндир.
112. (Мухаммед): Раббим! (Олар акъкъында) адалетинънен укюм бер. Бизим Раббимиз Рахмандыр. Сизинъ анълаткъанларынъызгъа къаршы ярдымы умют этильгендир, деди.²

алына кетирмек, тирильмектир.

- 1 Аетте кечкен «Зикр» – Тевраттыр. Анджакъ, тевсирджилер «Зикр»нинъ левх-и махфуз, «Зебур»-нинъ исе, Аллаһ тарафындан назиль буюрулгъан бутюн китаплар ола биледжегини де анълаткъанлар.
Феналарнынъ ве феналыкънынъ девамлы кельмейджегини, эйиликнинъ асыл, феналыкънынъ исе, кечиджи олгъаныны, акимиятынъ сонъунда эйилернинъ элине кечюви муакъкъакъ олгъаныны анълаткъан бу ает Ислям динининъ дюнья аяты мевзусында мусбет тюшюндеджеде олгъаныны ифаде этмекте.
- 2 Мушриклернинъ анълаткъан вазияти, гуя илериде мусульманларнынъ огърайджагъы зиллет ве магълюбият вазияти эди. Олар, акъылларына коре, къыска заманда мусульманларнынъ зайыфлайджагъына, сонъра да Ислямнынъ бус-бутюн ортадан къалкъаджагъына ишана эдилер. Аеттен анълашылгъаны узьре, Аз. Пейгъамбер оларнынъ бу истеклерине къаршы Аллаһнынъ ярдымына ишана эди. Башкъа бир ёрумгъа коре, мушриклернинъ анълаткъан вазиятлеринден макъсат, оларнынъ Къур'анны «сихр, хаял махсулы, уйдырма» киби васыфларнен эсасландырганларыдыр. Иште, Аз. Мухаммед (с.а.), оларнынъ бу ботенлери къаршысында Къур'анны музаффер этмек ичюн, Аллаһкъа сыгъына ве Онынъ ярдымына ишана эди.

22. ХАДЖ СУРЕСИ

Суре 78 аеттир. Тефсирджилерден чокьунунь фикрине коре, 19-нджы аеттен итибарен 6 ает Мединеде, дигерлери Меккеде назиль олгъан.

Бу суред хадж фаризасынынъ даа эвель Аз. Ибрахим тарафындан башлаатылгъанындан ве Аз. Мухаммед (с.а.) тарафындан да девам эттирильгенинден баас этильгени ичюн, суреге «Хадж суреси» денильген.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Эй, инсанлар! Раббинъизден къоркъунъ! Чюнки, къыямет вакътынынъ те-преми мухшиш бир шейдир!
2. Оны корьген кунюнъиз, эр эмизикли къадын эмизген баласыны унутыр, эр юклю къадыннынъ баласы тюшер. Инсанларны да саргъош бир алда корер-синъ. Албуки, олар саргъош дегиллердир; факъат Аллаһнынъ азабы чокъ де-шестлидир!
3. Инсанлардан, бильгиси олмайып, Аллаһ акъкъында тартышмагъа киришкен ве эр инатчы шейтангъа уйгъан бир такъым кисмелер бар.¹
4. Онынъ (шейтан) акъкъында бойле язылгъан: Ким оны ёлдаш этсе, бильсин ки, (шейтан) оны сагътыраджакъ ве аевели атеш азабына сюйреклейджек.
5. Эй, инсанлар! Эгер яныбыдан тирилювден шубеленсенъиз, шуны билинъ ки, биз сизни топракътан, сонъ нутфеден, сонъра алакъадан (ашлангъан йымыр-тадан), сонъра азалары (эвеля) беллисиз, (сонъра белли олгъан джанлы эт парчасындан) азалары вакъты иле етильген хамиледен) яраттыкъ ки, сизге (къудретимизни) косьтерейик. Ве истегнимизни бельгиленген бир муддет-ке къадар рахимлерде беклетирмиз; сонъ сизни бир сабий оларакъ тышары чыкъарырмыз. Сонъ кучюлю чагъынъызгъа иришменъиз ичюн (сизни буюль-тирмиз). Аранъыздан кимиси вефат этер; кене аранъыздан кимиси де омюр-нинъ энъ чыкъымсыз чагъына къадар кетирилир; та ки бильген бир кимсе олгъан сонъ, бир шейни бильмез алгъа кельсин. Сен ер юзюни де къуп-къуру ве олю бир алда корерсинъ; факъат биз, узерине ягъмур ягъдыргъанымызда, о къыбырданыр, къабарыр ве эр чешиттен (я да чифттен) гонъюль хошлай-ыджы экинлер берир.²
6. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; О, олюлерни тирильтир; кене О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.

1 Базы тефсирджилерге коре, бу аеттеки «шейтан» нынъ манасы инкъарджыларнынъ илери кельген-лери, шейтан къадар ёлдан азгъанлары да ола билир.

2 Аллаһ Таала бу аетте ольгенден сонъ, текрар тирильмекни инкъар эткенлерге къаршы, эвеля инсан яратылышынынъ кетишатыны бедий бир шекильде ифаде эте. Бу ерде инсаннынъ нутфе, яни сперма алындан башлап, дюньягъа кельгенине къадар ки, бу етилювни беян этильген.

«Алакъа» келимеси арапчада «илишик, илишки, килит, сулюк, тутунмакъ, якъаланмакъ, къаткъан къан» киби маналарда къуланыламакътадыр. Инсаннынъ етилювинде къуланылгъан «алакъа» къадыннынъ сперма тарафындан ашлангъан ве рахимге ерлешкен йымыртасыдыр.

7. Къыямет вакъты да келеджек; бунъа шубе ёкъ. Ве Аллаһ къабирлердеки кимселерни тирильтип турсатаджакъ.
- 8, 9. Инсанлардан базысы, бир бильгиси, бир ребери ве (вахийге таянган) айдынлатыджы бир китабы олмагъаны алда, ялынъыз Аллаһ ёлундан саптырмакъ ичюн, яныны эгип-букерек (кибир ве азамет ичинде), Аллаһ акъкъында тартышмагъа къалкъар. Онынъ ичюн дюньяда бир резиллик бардыр; къыямет кунюнде исе, онъа якъыджы азапны таттыраджакъмыз.
10. Иште бу, эвельден якъбан-эткенлерининъ себебиндендир (дснилир). Эльбетте, Аллаһ къуларына акъсызлыкъ этиджи дегильдир.
11. Инсанлардан кимиси Аллаһкъа ялынъыз бир тарафтан къуаллыкъ этер. Яни: Озюне бир яхшылыкъ токунса, бунъа пск мемнун олур, бир де мусибетке огъраса, череси денъишир (динден юзь чевирир). О, дюньясыны да, ахиретини де гъайып эткендир. Иште бу, ап-ачыкъ зияннынъ там озюдир.¹
12. О, Аллаһны быракъып, озюне не файдасы, не де зарары токъунаджакъ шейлерге яварыр. Бу, (хакътан) бус-бутюн узакъ олган сапыкълыкънынъ там озюдир.
13. О, зарары файдасындан даа (акъылгъа) якъын олган бир варлыккъа яварыр. О (яваргъаны), не фена бир ярдымджы, не фена бир достыр!
14. Муакъкъакъ ки, Аллаһ иман этип, яхшы давранышларда булунган кимселерни земининде ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Шубесиз, Аллаһ истеген шейини япар.
15. Эр ким, Аллаһ дюнья ве ахиретте онъа (Ресулына) асла ярдым этмейджегини зан этмекте исе, (Аллаһ онъа ярдым эткенине коре) артыкъ о кимсе тавангъа бир йип атсын; (богъазына кечирсин); сонъра да (аягъыны ердн) кессин! Шимди бу кимсе бакъсын! Аджеба, ийлеси (бу якъканы), опъке дуйгъан шейини (Аллаһнынъ Пейгъамберге ярдымына) акъкъатен мани оладжакъмы?²
16. Иште, бойледже биз о Кур'анны ачыкъ-сечик аетлер алында эндирдик. Акъкъат шу ки, Аллаһ истеген кимссини хидаетке ириштирив.
17. Му'мин олганлар, судий олганлар, саабийлер, христианлар, меджусийлер ве мушрик олганларгъа кельгенде, муакъкъакъ ки, Аллаһ булар арасында къыямет кунюнде (айры-айры) укминни берив. Чюнки, Аллаһ эр шейни акъкъы иле билиджидир.

1 Бу ает динге къальбий бир инанчен дегиль де, озюне дюньявий бир файда кетиреджигини умот эткенлерни тенкъит эте. Буннынъ киби, тевсирлерде айтылгъанына коре, бу ает «эариб» денильген бир къабиле акъкъында назиль олган. Олар Мединеге иджрет эткен эдилер. Араларындан бири бедени сагълам олгъаны, атлары гузель къулулар бергени, къадыны тендюрюст балалар догъургъаны, малы-мулькю арткъан вакъытта, «Не яхшы эттим де, шу динге кирдим! Бу саеде чокъ шейлер къазандым!», дьерек севине эди. Вазietet терсине денюп, бир зиянгъа огърагъанда исе, «Башыма бир такъым яманлыкълар кельди!...» киби сёзлернен динден чыкъа эди.

2 Бу ает шу манада да анълашылыр: «Эр ким Аллаһнынъ Ресулына дюнья ве ахиретте ярдым этмейджегини зан этсе, бир мердивеннен кокке чыкъсын да, Пейгъамберге кельген вахийни кессин! Буны япалмайдагъына коре, шимди бакъсын, бакъайыкъ ийлеси, опъке дуйгъан шейге, яни Аллаһнынъ Пейгъамберге якъкъан ярдымына мани ола билirmi?».

18. Корьмезсиньми ки, коклерде олгъанлар ве ерде олгъанлар – кунеш, ай, йылдызлар, дагълар, тереклер, айванлар ве инсанларнынъ бир чокъу Аллаһкъа сегда этмекте; бир чокъунунъ узерине де азап хакъ олгъандыр. Аллаһ кимни хор ве хакъир этсе, артыкъ оны дегерли къыладажакъ бир кимсе ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ истегенини япар.¹
19. Шу эки топ, Рабблери акъкъында чекишкен эки душмандыр: Шимди, инкяр эткенлер ичюн, атештен бир урба бичильгендир. Оларнынъ башлары усьтюнден къайнагъан сув тёколеджек!
20. Буниньнен къарыналарынынъ ичиндеки (азалар) ве терилери иритиледжек!
21. Бир де, олар ичюн демир къамчылар бардыр.
22. Истираптан толайы, о ерден эр чыкъмагъа истегенлеринде, о ерге кери къайтырылырлар ве: «Татынъыз бу якъыджы азапны!» (денилир).
23. Муакъкъакъ ки, Аллаһ, иман этип, яхши давранышларда олгъанларны, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Булар о ерде алтын билезликлернен ве инджилернен безенирлер. О ерде киеджеклерни исе, йипектир.
24. Ве олар сёзининъ энъ гузелине ёнсальтильген, макътавгъа лайыкъ Аллаһнынъ ёлуна ириштирильгенлердир.²
25. Инкяр эткенлер, Аллаһнынъ ёлуида ве -ерли, тыштан кельген- бутюн инсанлар ичюн бир (къыбле я да мабед) къылдыгъымыз Месджид-и Харамдан (инсанларны) четлештирмеге къалкъкъанлар (шуны бильмелилер ки) ким о ерде (бойле) зулум иле хакътан сапмакъ истесе, онъа адджы азаптан таттырырмыз.
26. Бир заманлар Ибрахимге Бейтулахнынъ ерини азырагъан ве (онъа бойле деген эдик): Манъа ич бир шейни ортакъ тутма; таваф эткенлер, аякъта ибадет эткенлер, руку ве сегдаге баргъанлар ичюн эвимизни темиз тут.
- 27, 28. Инсанлар арасында хаджны илян эт ки, истер ян оларакъ, истер нидже узакъ ёдан кельген ёргъун-аргъын девелер усьтюнде, озьлерине аит бир такъым файдаларны якъындан корювлери, Аллаһнынъ озьлерине рызыкъ оларакъ берген къурбанлыкъ айванлары узерине белли куньлерде Аллаһнынъ исмини ануувары (къурбан чалувары ичюн) санъа (Кябеге) кельсинлер. Артыкъ ондан эм озюнъиз ашанъ, эм де ёксулгъа, факъыргъа ашатынъ.³

1 Аллаһнынъ яраткъанлары шуурлы ве шуурсыз олмакъ узьре, экиге айырыла билир. Акъыл ве шуурдан марум олгъан яраткъылар иляхий къанунларгъа таби оларакъ, Онъа боюн эгмекте ве озь тилеринен (ансан-ы хал иле) Оны тензих этерек, тесбиhte будунмакътадырлар. Акъыллы яраткъылар олгъан инсанларда сечюв урнети бардыр. Аллаһкъа дегиль де, башкъа шейлерге къулакъ этювни усьтюн корьгенлер, инсанлыкъ дегерлерини гъайып эткен олулар ве буны оларгъа кимсе къазандыралмаз. Аетте сайылгъан варлыкъларнынъ Аллаһкъа сегда этювлерининъ манасы ичюн айрыджа бакъ. Исраа, 17/44.

2 Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки «сёзининъ энъ гузели» ифадесининъ манасы Келиме-и Тевхид я да Келиме-и Шеадеттир.

3 Тефсирджилерге коре, аетнинъ биринджи джумлесинде ишарет этильген файдалар, эм дюньявий,

29. Сонъра кир-паслардан темизленсинлер; адакъаларыны ерине кетирсинлер ве о Эски Эвни (Кябени) таваф этсинлер.¹
30. Вазьет бойле. Эр ким Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына сайгъы косьтерсе, бу, Раббинънинъ къатында онынъ ичюн даа хайырлыдыр. (Арам олгъаны) сизге окъулгъанлардан башкъа, къалгъан айванлар сизге эял къылынды. О алда, писликтен, пулардан сакъынынъ; ялан сёзден сакъынынъ.
31. Кендисине ортакъ къошмадан, Аллаһнынъ ханифлери (Онынъ бирлигини таныгъан му'минлер олуъ). Ким Аллаһкъа ортакъ къошса, санки о, коктен тюшип парчалагъан да, озюни къушлар къапкъан, яхут рузгяр оны узакъ бир ерге сюйреклеген (бир шей) кибидир.²
32. Вазьет ойлсдир. Эр ким Аллаһнынъ уюмлерине сайгъы косьтерир исе, шу-бесиз, бу, къальплернинъ такъвасындандыр.
33. Оларда (къурбанлыкъ айванларда я да хадж фиилсеринде), сиз ичюн белли бир муддетке къадар, бир такъым файдалар бар. Сонъра буларнынъ бараджакъ (битеджек) ерлери, Эски Эвге (Кябеге) къадардыр.
34. Биз эр умметке -(къурбан чалмагъа уйгъун) айван джынсындан озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримиз узерине, Аллаһнынъ адыны анъсынлар дис-къурбан чамаквны керекли яптыкъ. Шимди, Иляхынъыз тек бир Иляхтыр. Ойле исе, онъа теслим олунъ. (Эй, Муһаммед!) О ихлясла ве мутевази инсанларны мужделе!
35. Олар ойле кимселер ки, Аллаһ анъылгъан вакъытта къальплери титрер; башларына кельгенге сабыр этер, намаз къылар ве озьлерине рызыкъ оларакъ берген шейлеримизден (Аллаһ ичюн) арджларлар.
36. Биз, ири баш айванларны да сиз ичюн Аллаһнынъ (динининъ) ишаретлеринден (къурбан) яптыкъ. Оларда сиз ичюн хайыр бар. Шу алда олар, аякълары усьтюнде тургъанда, узерлерине Аллаһнынъ исмини анъынъ (ве къурбан этинъ). Ян усьтю ерге тюшкенлеринде исе, артыкъ (джаны чыкъкъанда)

эм де ухревийдир. Дюньявийлери, хаджнынъ инсан узеринде мейдангъа кетирген ахлякый тесирлеринен тиджарий ве ичтимаий файдалардыр. Ухревийлери исе, Аллаһнынъ хошнутлыгы ве Онынъ му'минлерге олгъан афу ве магъфиретиدير.

Мусульманларгъа, Аллаһнынъ исмини анъаракъ, къурбан чалувлары эмир этильген «белли куньлер»ге «эйям-ы нахр – къурбан чалув куньлери» денилир ки, булар – Зильхиджде айынынъ 10, 11 ве 12-нджи куньлериدير.

- 1 Хаджыларнынъ кир-пасларыны темизлевлери демекнинъ манасы – эсасен тыраш олувлары, тырнакъларыны кесювлери, къолатукъ астарыны ве къасыкъларыны темизлевлери ве умумен, бутюн бедений кирлерден арынувларыдыр. «Эски Эвни Таваф этсинлер» демек – «Кябенинъ этрафыны долашсынлар» демектир ки, бир кере долашмагъа бир «шавт» денилир. Таваф еди шавттан ибареттир. Булардан дёртю фарз, учю ваджиттир. Бу, хаджнынъ рукнаеринден олгъан тавафтыр ве онъа «таваф-ы зиярет» денилир. Айрыджа, бир де «таваф-ы къудум» ве «таваф-ы садер» бардыр ки, биринджиси, Кябеге иякки барылгъанда япылгъан къавушув тавафы, дигери де айырылгъанда япылгъан веда тавафыдыр.
- 2 О алда, бу аетке коре, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ маневий бир ашшалыкътыр. Мушрик олмакъ ойле телюкелидир ки, инсаннынъ маневий варлыгыны парча-парча этер; бир къасыргъа киби, оны учурымларгъа сюйреклер.

- олардан эм озюньиз ашанъ, эм де итияджыны гизлеген-гизлемеген факъырларгъа ашатынъ. Иште, бу айванларны биз, шукюр этерсинъиз дие, сизинъ файдаланувынъызгъа бердик.
37. Оларнынъ не этлери, не де къанлары Аллаһкъа етишир; факъат Онъа садедже сизинъ такъванъыз етишир. Сизни хидаетке ириштиргенинден толайы, Аллаһны буюк танырсынъыз дие, О, бу айванларны бойсэдже сизинъ файдаланманъызгъа берди. (Эй, Муһаммед!) Гузель даврангъанларны мужделе!¹
38. Аллаһ иман эткенлерни къорчалар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллаһ, хаин ве нанкорь олгъан эр кесни севгисинден марум этер.
39. Оларнен дженк ачылгъанларгъа (му'минлерге), зулумгъа огърагъанлары себбинен, (дженк мезвусында) изин берильди. Шубе ёкъ ки, Аллаһ оларгъа ярдымгъа мытлакъа къадирдир.²
40. Олар, башкъа дегиль, тек «Раббимиз Аллаһтыр» дегенлери ичюн, акъсыз ерде юртлаарындан чыкъарылгъан кимселердир. Эгер Аллаһ, бир къысым инсанларны (феналькъларыны) дигер бир къысымынен деф этип, огюни алмаса эди, мытлакъа, араларында Аллаһнынъ исми чокъ анъылгъан манастырлер, кильселер, хавралар ве месджитлер йыкъылып кетер эди. Аллаһ озюне (озь динине) ярдым эткенлерге муакъкъакъ суретте ярдым этер. Ич шубесиз, Аллаһ кучлюдир, гъалиптир.
41. Олар (о му'минлер) ки, эгер озьлерине ер юзюнде икътидар берир исек, намазны къылар, зекятны берирлер, яхшылыкъны эмир этер ве яманлыкътан узакълаштырырлар. Ишлерининъ сонъу Аллаһкъа барыр.³
- 42, 43, 44. (Ресулым!) Эгер олар (инкярджылар) сени яланджыгъа чыкъара иселер, (шуны бильки) олардан эвель Нуһнынъ къавмы, Аад, Семууд, Ибрахимнинъ къавмы, Луутнынъ къавмы ве Медйен халкъы да (пейгъамберлерини) яландылар. Муса да яланлангъан эди. Иште, мен о къяфирлерге муддет бердим, сонъ оларны якъаладым. Насыл олды меним оларны ред этювим (джезаландыривум)!⁴

1 Бу ает, умумен, бутюн ибадетлерде яхшы ниет ве ихлясынъ кереклигини ортагъа коймакъта. Анълашыла ки, ибадетлеримизде бизни Аллаһ ризасына ириштиреджек темель шей, къальплеримизнинъ такъвасы, яни бу ибадетлери, косьтершиттен узакъ оларакъ, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн япмакъ гъайретидир. Бунунъ киби, Аз. Пейгъамбер бир хадислеринде: «Амеллерининъ къыймети анджакъ ниетлерге коредир. Эр кеснинъ ниети не исе, элине кечеджети де одыр», буюрганлар.

2 Меккели мушриклер Аз. Пейгъамберге ве аркъадашларына, хусусен, факъыр ве кимсесиз мусульманларгъа чешит эскендже ве баскъынджылыкълар япа ве бу мазлум инсанлар, Аз. Пейгъамберге келерек, вазиеттен шикъет эте эдилер. Ресулуллах (с.а.) исе, даа дженк изни чыкъмагъаныны айта, шимдилик сабырлы ве къавий олуварыны огютсей эди. Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине коре, юкъарыдаки аетнен ильк кере дженкке изин берильген.

3 Бу ает, хусусен, икътидарны эльде эткен мусульманларнынъ аятында низам ве къарарлылыкъ кереклигини ифадэ этмекте. Айрыджа намаз ве зекят вазифелерининъ аман артындан «яхшылыкъны эмир этмек ве феналькътан узакълаштырмакъ» вазифесине ер берилуви, ичтимай ахлякъ ве низамны къорчалап, келиштирген ёлбашчыларнынъ усьгюн дегерини ифадэ этмекте.

4 Бу ерде «меним ред этювим» шеклинде терджиме этильген «Некири»ге тефсираджилер тара-

45. Бунинг киби, бир чокъ мемлекет бар эди ки, о мемлекет (халкы) зулум этмекте экен, биз оларны эляк эттик. Шимди о улкелерде диварлар, (чоккен) таванларнынъ усътюне йыкъылгъандыр. Нидже къулланылмаз алгъа кельсен къуюлар ве (бош къалгъан) буюк сарайлар бардыр.
46. (Сангъа къаршы чыкъкъанлар) ич ер юзюнде долашмадылармы? Зира, долашса эдилер, эльбетте тюшонеджек къальплери ве эшитеджек къулакълары олур эди. Амма, акъикъат шу ки, козьлер корь олмаз; лякин кокреклер ичиндеки къалплер корь олур.¹
47. (Ресульм!) Олар сенден азапнынъ чабук кельгенини истемектелер. Аллаһ вадесинден асла къайтмаз. Муакъакъ ки, Раббинънинъ нездинде бир кунь, сиз саймакъта олгъанларынынъыздан бинъ йыла кибидир.²
48. Нидже улкелер бар ки, зулум этип тургъанларында, оларгъа мухлет бердим. Соньунда оларны якъаладым. Дёнюш ялынъыз мангъадыр.
49. Де ки: Эй, инсанлар! Мен анджакъ сиз ичюн ап-ачыкъ бир тенбиседжийим.
50. Иман этип, салих амеллер ишлеген кимселер ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бар.
51. Аетлеримиз акъкъында (оларны тесирсиз япмакъ ичюн) бир-бирлерини енъеджек киби ярышкъанларгъа кельгенде, иште булар джезэннемилердир.
52. (Эй, Мухаммед!) Биз сенден эвель ич бир ресул ве небий ёлламадыкъ ки, о, бир истекте булунгъанда, шейтан онынъ истегине илле де (бешерий арзулар) къатмагъа къалкъышмасын. Лякин, Аллаһ шейтаннынъ къатаджакъ шейнини ёкъ этер. Сонь, Аллаһ озь аетлерини (сёз ве мана нокътаи назарындан) сагълам оларакъ ерлештирер. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, укуом ве икмет саибидир.³
53. (Аллаһ, шейтаннынъ бойле япувына мусааде этер ки) къальплеринде хаста-лыкъ олгъанлар ве къальплери къаттылашкъанлар ичюн, шейтаннынъ къ-

фьндан шу мана берильген: «Ниметни къульфетке, аятны элякетке ве ма'мурликни ёкъсулыккъа чевирювим».

- 1 Бу ает мусульманларгъа кезип долашувыны, кечмиш миллетлерден къалгъан харабелерни тедкъыкъ этип, фенолыкълары себебинден ёкъ олуп кеткен миллетлернинъ алындан ибрет алмакъны тевсие этмекте. Анджакъ, ибрет алмакъ бир басирет ве ферасет ишидир. Аетте де билдирильгени киби, асыла корьлер – къальп козьлерини гъайып эткенлердир; яни тарихны басиретнен тедкъыкъ этип, тарихий вакъиялар узеринде тюшюнип олалмагъан, бу себептен де, кечмишлерининъ япкъан хаталарыны текрарлагъанлардыр.
- 2 Бу алда, вакъыт изафийдир. Хусусен, инсанлар вакъытнынъ чабук кечювини истегендеринде, бир тюролю кечмек бильмеюви буну коьстерир. Бу алда бизим эсапарымызгъа коре, бинъ йылыкъ вакъыт парчасы Аллаһ къатында бир кунь къадар къыскъадыр. Эсасен аеттеки «бир кунь» де Аллаһ ичюн башы ве сонъу бельгиленген бир вакъыт парчасы дегиль, соньсузлыкъ сёз мевзусыдыр.
- 3 Бу ает пейгъамберлер де янъыла билсиджегини, анджакъ Аллаһ оларны янъылуудан ве шейтаннынъ весвесесинден къорчалагъаныны, бойледже, пейгъамберлернинъ тебиальгерини къусурсыз бир шекильде япмакъ имкъянына къавушкъанларыны анълатмакъта. Бир тефсирге коре де, аетнинъ манасы бойледир: «... О, вахий этильгенини окъугъан вакъытта, шейтан диньалгенернинъ къальплерине батыл шубе ве ихтималлар кетирир».

- ошкъан шейи бир сынав (весилеси) япсын. Залымлар, акъикъатен (хакътан) олдукъча узакъ бир айрылыкъ ичиндедилер.
54. Бир де, озьлерине илим берильгенлер, онынъ (Къур'аннынъ) акъикъатен Раббинъ тарафындан кельген бир керчек олгъаныны бильсинлер де, онъа инансынлар, бу саеде къальплери узур ве ишанчкъа къавушсын. Шубесиз ки, Аллаһ иман эткенлерни кесен-кес догъру бир ёлгъа ёнельтир.
55. Инкъар эткенлер озьлерине о саат апансыздан кельгенге, яхут да (озьлери ичюн) хайырсыз бир куннинъ азабы кельгенге къадар, онынъ (Къур'ан) акъкъында эп шубе ичиндедилер.¹
56. О куню мулк Аллаһнынъдыр. Инсанлар арасында укюм берир. (Бу укюм ке-реги) иман этип, яхшы давранышларда олгъанлар Наим дженнетлерининъ ичиндедилер.
57. Инкъар этип, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште, олар ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.
58. Аллаһ ёлунда иджрет этип, сонъра ольдюрильген, яхут ольгенлерни, ич шубесиз, Аллаһ гузель бир рызыкънен рызыкъландыраджакъ. Шубесиз, Аллаһ, эбет О, рызыкъ бериджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
59. Аллаһ оларны, эр алда, мемнун оладжакъ бир ерге къояджакъ. Аллаһ, кесен-кес там бир бильги саибидир, халимдир.
60. Иште, бойле. Эр ким озюне берильген эзистнинъ там озюнен къаршылыкъ берир де, бундан сонъра озюне кене бир тежавуз ве зулум вакъи олса, эмин олмалыдыр ки, Аллаһ онъа мытлакъа ярдым этеджек. Акъикъатен, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве магъфирет этиджидир.²
61. Бойледже, (Аллаһ акъсызлыккъа огърагъангъа ярдым этеджек ве бунъа къадирдир). Чюнки, Аллаһ геджени кунъдюзге къатар, кунъдюзни геджеге къатар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллаһ хакъкъы иле эшитиджи ве корюджидир.
62. Бойледир. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир. Ондан башкъа табынгъанлары исе, батылнынъ там озюдир. Акъикъат шу ки, Аллаһ, эбет, О, удуыр, буюктир.
63. Коръмединъми, Аллаһ коктен ягъмур эндирди ве бу саеде ер юзю ешермекте. Акъикъатен, Аллаһ чокъ лютфкъардыр, (эр шейден) хабердардыр.

1 Тefsирджилерге коре, аетте бильдирильген «апансыздан келеджек саат» олюм я да къыямет; къафирлер ичюн «хайырсыз олгъан кунъ» исе, мушриклернинъ там бир магълубьетке огърагъан Бедир дженки куню я да тенъеши олмагъан къыямет кунюдир.

2 Къур'ан-ы Керим чешит весилелернен багъышлавынынъ усьтюнлигини ифаде буюргъан, Аал-и Имран суресининъ 134-нджи аетинде де корюльгени киби, афу этмекни, иман ве ахлякъ тимсали олгъан такъва саиплерининъ эсас сифатларындан бири оларакъ къабул эткен. Анджакъ юкъарыдаки ает косьтермекте ки, афу этмек, уйылувы меџбурий бир эмир дегиль. Бойледже, Къур'ан зулумгъа огърагъан бир кимсенинъ бунъа къаршылыкъ бермек акъкъыны сакълы туткъан; бунынънен берабер, яманлыкъ япкъангъа, япкъаны къадарынен, къаршылыкъ бермек, яни къабаат ве джезанынъ мусавийлигини муафаза этмек кереклигине де, айрыджа ишарет эте.

64. Коклерде ве ерде не бар исе – Онынъдыр. Акъикъатен, Аллаһ, ялынъыз О, зенгиндир, макътавгъа лайыкътыр.
65. Корьмединъми, Аллаһ, ердеки эшьяны ве эмрине коре, денъызде ялдагъан гемилерни сизинъ хызметинъызге берди. Кокни де, Онынъ изни олмагъандже, ер усътюне тюшювден къорчалар. Чюнки, Аллаһ инсанларгъа чокъ шефкъатлы ве чокъ мерхаметлидир.¹
66. О, (эвеля) сизге аят берген, сонъра сизни ольдюреджек, сонъ кене тирильтеджектир. Акъикъатен, инсан чокъ нанкорьдир.²
67. Биз эр бир умметке тадбикъ этеяткъанлары бир ибадет тарзы косътердик. Ойле исе, олар (эхл-и китап) бу иште сеннен чекишмесинлер. Сен Раббинъе давет эт. Зира, сен, акъикъатен дос-догъру бир ёдасынъ.
68. Эгер сеннен мунакъашагъа ве давалашмагъа киришселер: «Аллаһ япкъанынъызны пек яхшы биле», де.
69. Аллаһ къыямет кунюнде, ихтиляф этеяткъан мевзуларынъызгъа даир аранъызда укюм береджек.
70. Бильмезсинъ ки, Аллаһ, ерде ве кокте не бар исе билир? Бу, бир китапта (левх-и махфузда) меджуттыр. Бу (эшья ве вакъияларнынъ бильгисине саип олмакъ), Аллаһ ичюн чокъ къолайдыр.
71. Олар, Аллаһны быракъып, Аллаһ оларгъа ич бир делиль эндирмегени, озьлерининъ биле, акъкъында бильги саиби олмагъан шейлерге табынмакъталар. залымларнынъ ич ярдымджысы ёкътыр.
72. Аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ озьлерине окъулгъанда, къафирлернинъ суратларынъда хошнутсызлыкъ сезерсинъ. Олар, озьлерине аетлеримизни окъугъанларнынъ не ерде исе, усътлерине бастырырлар. Де ки: Сизге буңдан (бу опыке ве узурсызлыгъынъыздан) даа фенасыны бильдирейимми? Джебеннем! Аллаһ, оны къафирлерге (джеза оларакъ) бильдирди. О, не фена сонъдыр!
73. Эй, инсанлар! (Сизге) бир мисаль берильди; шимди оны динълень: Аллаһны быракъып да, ялваргъанларынъыз (табынгъанларынъыз) бунынъ ичюн бир

1 Куньдюз ве гедже кок юзюни сюслеген кунеш, ай ве эсапсыз йылдызны низам ве тертип ичинде туткъан Аллаһтыр. Онынъ кяинатта укюм сюрген къанунларыдыр, бу низам ве тертип бозулса, бир йылдыз парчасы дюньяны тоз алына кетире билир.

2 64-нджи аетте коклерде ве ерде мевджут бутюн эшьянынъ Аллаһнынъки олгъаны, яни бутюн буларнынъ яратыджысы, саиби ве малики Аллаһ олгъаны, Онынъ, инсаннынъ да ичинде олгъаны джалы-джансыз бутюн варлыкъларны, ялынъыз яратыджы дегиль, айны заманда, оларнынъ саиби олгъаны, бутюн инджеликлерине баргъангъа къадар, оларны идаре эткени, энъ садесинден энъ къарма-къаршыгъынадже, бутюн варлыкъ ве вакъияларнынъ бар олуву ве девам этюв шартларыны О азырлагъаныны, бойледже, эр шейининъ Онга мухтадж олгъаны, факъат Онынъ ич бир шейге мухтадж олмагъаны, бу себепнен, Онынъ акъикъатен макътавгъа лайыкъ экени ифаде этильди. 65-нджи ает Дженаб-ы Хакънынъ, хусусен инсанлыкъкъа къарада ве денъызде темин эткен имкянлары толайсымен, оларгъа бол шефкъаты ве мерхаметини хатырлаткъандан сонъ, 66-нджи ает Аллаһнынъ энъ буюк люфти олган аяткъа; сонъра инсаннынъ олюм иле бирликте, энъ буюк къоркъуны дуйгъан ёкъдукъкъа махкюм этильмейип, янъыдан къавуштырыладжакъ экинджи аятына ишарет этмекте ве бутюн бу икрамлар къаршысында биле, Аллаһкъа сайгъысызлыкъ косътерген инсан – артыкъ «нанкорь» оларакъ къыймет кесиле.

ерге топлансалар биле, бир синекни дахи яраталмазлар. Синек олардан бир шей къапса, буны ондан къайтарып да алаалмазлар. Истеген де аджиз, озюнден истенильген де!¹

74. Олар, (бу аджиз путларны Аллаһкъа ортакъ къошмакъ суретинен) Аллаһнынъ къадрини хакъкъы иле билалмадылар. Ич шубесиз, Аллаһ чокъ къуветлидир, чокъ усьтюндир.
75. Аллаһ мелеклерден де эльчилер сечер, инсанлардан да. Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, корюджидир.
76. Оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) билир. Бутюн ишлер Аллаһкъа дѣндюрилир.
77. Эй, иман эткенлер! Руку этинъ; седжете барынъ; Раббинъизге ибадет этинъ; хайыр ишленъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
78. Аллаһ огърунда, хакъкъыны беререк, джихад этинъ. О, сизни сечти; дин хусусында усьтюньизге ич бир зорлыкъ юклеmedi; бабанъыз Ибрахимнинъ дининде (де бойле эди). Пейгъамбернинъ сизге шаат олувы, сизинъ де инсанларгъа шаат олувынъыз ичюн, О, истер даа эвель (кельген китапларда), истер бунда (Жур'анда) сизге «мусульманлар» адыны берди. Ойле иссе, намазны къылынъ; зекятни беринъ ве Аллаһкъа сым-сыкъы сарылынъ. О, сизинъ мевляныъыздыр. Не гузель мевлядыр, не гузель ярымджыдыр!²

23. МУ'МИНУУН СУРЕСИ

118 ает оуп, Меккеде назиль олгъан. Хусусен, ильк аетлеринде къуртулышкъа иришкен му'минлернинъ ибадетлеринден, ахлякый яшайышларындан ве наиль оладжакъ ухрвий ниметлеринден баас этильгени ичюн, суре «эль-Му'минуун» адыны алгъан. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббасдан ривает этильген бир хадисте Аз. Пейгъамбер (с.а.) бу аетлернинъ назиль олувына: («Манъа он ает эндики, вазиеги буларгъа уйгъан – дженнетке киреджек», буюрды ве бу суренинъ ильк он аетини окъуды.

Бисмиллябиррабмааниррахим

1. Акъикъатен, му'минлер къуртулышкъа иришкендир;

- 1 Корюльгени киби, бу ает джахилие деврининъ путперест арапларына, табынгъан путлары бир чибинден биле аджиз олгъаныны ифаде эте. Акъикъатен, синек чокъ зайыф бир барлыкъ омакънен берабер, кене де бир джанлыдыр ве бир иш япмагъа кучю бардыр. Иште, ает бир синектен биле, озюни къорчалап оламагъан джансыз путларгъа дуа ве ибадет этип, олардан ярым беклеген джахилие деври арапарыннынъ бу аркетлериндеки сачмалавны чокъ гузель бир мисальнен ортагъа къоя, синек ве путларнынъ аджиз олгъаны киби, бу аджиз путларны Аллаһкъа ортакъ къошып, оларгъа дуа эткен, олардан бир шейлер беклегенлернинъ де, аджиз олгъанары биъадириле.
- 2 Исламда инсаннынъ табиятына терс, яратылышыны зорлагъан ич бир кучликъ ёкъ. Ибадет ве вазифелерде бир азимет (яни нормал шартлардаки умумий укюмнинъ) янында, бир де рухсет яни узюр себебинен, къолайлыкъ бар. Айрыджа, гунахлар ичюн тѳвбе, кеффарет ве башкъа къуртулыш ве арынув ёллари ачып къоюлгъан.

2. Олар ки, намазларында къркѳу ве тезазу ичиндедирлер;
3. Олар ки, бош ве файдасыз шейлерден юзѳ чевирирлер;
4. Олар ки, зекятны берирлер;
5. Ве олар ки, иффетлерини кърочаларлар;
6. Анджакѳ, зевджелери ве эллери алтында олгъан (джарилелери) истисна. (Буларнен алякъалардан толайы) азарлангъан дегиллердир.
7. О алда, ким бундан башкъасына бармакъ истер исе, иште булар, адден ашкъан кимселердир.
8. Кене олар (о му'минлер) ки, эманетлерине ве ахтларына риает этерлер;
9. Ве олар ки, намазларына девам этерлер.
10. Иште, асыл булар варис оладжакълар;
11. (Эбет) Фирдевске варис олгъан бу кимселер о ерде эбедий къалыджылардыр.
12. Ант олсун, биз инсанны сюзюльген бир чамурдан яраттыкъ.
13. Сонѳ оны сагълам бир ерде нутфе алына кетирдик.
14. Сонѳ нутфени алакѳа (ашлангъан йымырта) яптыкъ. Артындан алакъланы бир парчачыкъ эт алына кетирдик; бу бир парчачыкъ этни кемиклерге (скелетке) чевирдик; бу кемиклерни этнен къапладыкъ. Сонѳра оны, башкъа бир яратышнен, инсан алына кетирдик. Япып-яраткъанларнынѳ энѳ гузели Аллаһ пек юджедир.
15. Сонѳ, муакъкъакѳ ки сиз, бунынѳ артындан, эльбетте оледжексинѳиз.
16. Сонѳра да, шубесиз, сизлер къыямет кунюнде текрар тирильгиледжексинѳиз.
17. Ант олсун, биз сизинѳ усѳтюньизде еди ѳл яраттыкъ. Биз яратувдан хаберсиз дегильмиз.¹
18. Коктен уйгъун бир ольчюде ягъмур эндирип, оны ерде токътаттыкъ. Бизим оны кеткиздеге де, эльбетте кучюмиз етер.²

1 Тефсирджилернинѳ чокѳу астетки «еди ѳл»ны еди кок оларакѳ ѳрумлагъанлар. Хамди Языр исе, бу еди ѳдан инсаннынѳ еди идрак ѳлуны анълагъланыны, буларнынѳ да: корюв, эшитюв, татув, къокълав ве токъунувдан ибарет беш дуйгъунен акълыве вахий ѳллари олгъланыны илери сюре.

2 Ягъмурнынѳ ерде токътавы джанлылар ичюн буюк бир ниметтир. Шаэт ер ягъмур сувны тутмайып, олгъланы киби тюпке эндиirse я да бу сувлар сель алында бус-бутюн акълыве кетсе, джанлылар ягъмурнынѳ аятий фйдаларындан махрум къалгъланы киби, эрозиядан корюльгени узьре, ягъмур базан зарарлы да ола билер. «Ягъмур сувнынѳ ерде турувы»ндан – сувнынѳ ер астында топланувы да анълашыла билер ки, бу да джанлылар ичюн Аллаһнынѳ бир лютфидир. Чюнки, ералты сувлары, истер табий оларакѳ къайнамакъ, истер инсан эмегинен юзеге чыкъарылмакъ суретинен, фйдалалы алгъа келир. Аетте де, ифаде этильгени киби, Аллаһ Таала джанлылар ичюн бу къадар фйдалалы олгъан ягъмурны кеткиздеге, яни ягъдырмамагъа я да ягъдырса биле, фйдасыз япмагъа къадирдир. Бу исе, истер инсан, истер дигер джанлылар ичюн энѳ буюк зарардыр. Бунынѳ киби, сема шимдиге къадар билингенлер арасында ягъмур адиссининѳ джержян эткен ялынѳыз планета – дюньямыздыр. Бир ан дюньямызда бир ягъмур ниметининѳ ортадан къалдырылгъланыны тюшонеджек олсакѳ, аетте де биальдирилгени киби, Юдже Аллаһ бунѳа къадирдир, о вакытта дюньянынѳ бутюн

19. Бойлсдже, онынъ (ягъмурнынъ) сассинде сизинъ файданъызгъа хурма багъчалары ве юзюм багълары мейдангъа кетирдик. Буларда сиз ичюн бир чокъ мейвалар бар ве сиз олардан ашарсынъыз.
20. Туур-и Синаада етишкен бир терек даа мейдангъа кетирдик ки, бу терек эм ягъ, эм де ашагъанларынынъ отъмегине къошаджакъ (зейтун) берир.
21. Айванларда сиз ичюн, эльбетте ибретлер бардыр. Оларнынъ къарынларын-дакинден (сютлеринден) сизге ичирирмиз. Оларда сиз ичюн бир чокъ файдалар даа бар; этлеринден де ашарсынъыз.
22. Оларнынъ усьтюнде ве гемилерде кезерсинъыз.
23. Ант олсун ки, Нухны къавмына ёлладыкъ ве О: Эй, къавым! Аллаһкъа къулыкъ этинъ. Сиз ичюн Ондан башкъа бир танъры ёкъ. Аля сакъынмазсынъызмы? деди.
24. Бунинъ узерине, къавмынынъ инкъярджы илери кельгенлери бойле дедилер: «Бу, тыпкъы сизинъ киби, бир бешер олмакътан башкъа бир шей дегиь. Сизге усьтюн ве хаким олмакъ истей. Эгер Аллаһ (Пейгъамбер ёлламакъ) истесе эди, муакъкъакъ ки, месклер ёллар эди. Биз кечмиштеки аталарымыздан бойле бир шей эшитмедик».
25. «Бу, ялынъыз озюнде делилик олгъан бир кимседир. Ойле исе, бир муддетке къадар онъа къатланып беklenъиз, бакъайыкъ».
26. (Нух:) Раббим! деди. Мени яланлагъанларына къаршы манъа ярдым эт!
27. Бунинъ узерине онъа бойле вахий эттик: Козьлеримизнинъ огюнде (муафазамыз алтында) ве бильдирдигимиз шекильде гемини яса. Бизим эрмимиз келип де, сувлар джошуп, юкселмеге башлагъанынен, эр джыныстан чифтлер алында эки дане ве бир де араларындан даа эвель озь алейхинде укюм берильгенлерден гъайры, аилеъни гемиге ал. Зулум эткенлер акъкъында манъа ич яварма! Зира, олар кесен-кес богъуладжакълар.
28. Сен, янынъдакилернен бирликте, гемиге ерлешкенинъде: «Бизни залымлар топулаыгъындан къуртаргъан Аллаһкъа хамд олсун», де.
29. Ве де ки: Раббим! Мени берекетли бир ерге эндир. Сен ерлештириджиленинъ энъ хайырлысысынъ.
30. Шубесиз, бунда (Нух ве къавмынынъ башындан кечкенлерде) бир такъым ибретлер бар. Акъкъатен, биз (къулларымызны бойле) сынармыз.
31. Сонъ, оларнынъ артындан бир башкъа несиль мейдангъа кетирдик.
32. Олар арасындан озьлерине: «Аллаһкъа къулыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа бир танъырыныз ёкътыр. Аля Аллаһтан къоркъмазсынъызмы?» (даветини етиштирген) бир пейгъамбер ёлладыкъ.¹

дегерини ве манасыны джойгъаныны анылармыз. Чюнки, дюньягъа дегер ве мана къазандыргъан шей – аяттыр. Сув исе, ашагъыдаки аетлерден де анылашыладжакъгы узьре, аятнынъ менбасыдыр.

1 Бу аетте озюнинъ ве къавмынынъ ады берильмеген бу пейгъамбер, базы тефсирджиелерге коре, хууд (а.с.) я да Салих (а.с.) тир.

33. Онынъ къавмындан, къафир олуп, ахиретке къавушмакъны инкяр эткен ве дюнъя аятында озълерине ферах бердигимиз варлыкълы адамлар: «Бу, дедилер, садедже сизинъ киби бир инсандыр; сизинъ ашагъанынъыздан ашар, сизинъ ичкенинъызден ичер».
34. «Акъикъатен, сизинъ киби бир бешерге итаат этсенъиз, эр алда зиян корерсинъиз».
35. «Сизге, ольген, топракъ ве кемик алына кельгенинъызде, мытлакъа сизинъ (къабирден) чыкъарыладжагъынъызны ваде этильмектеми?».
36. «Бу сизге ваде олунгъан (ольгенден сонъ гъайрыдан тирильмек, акъикъатлыкътан) чокъ узакъ!»
37. «Аят, шу дюнъя аятымздан ибареттир. (Кимимиз) олюрмиз, (кимимиз) яшармыз; бир даа тирильтиледжек де дегильмиз».
38. «Бу адам, садедже Аллаһ акъкъында ялан уйдыргъан бир кимседир; биз онъа инанмаймыз».
39. О пейгъамбер: Раббим! деди, мени яланлагъанларына къаршылыкъ, манъа ярымджы ол!
40. Аллаһ бойле буюрды: Пек якъында олар мытлакъа пешман оладжакълар!
41. Бунинъ киби, юзь берюви къачынылмаз къоркъунч бир сес якъалай къойды оларны! Озълерини аман сель чёплюгине чевирдик. Залымлар топлулыгъынъ джаны джеэннемге!
42. Сонъ, оларнынъ артындан, башкъа несиллер кетирдик.
43. Ич бир уммет, эджелини не огге ала билир, не де арткъа чеке билир.
44. Сонъра биз арды-ардындан пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Эр анги бир умметке пейгъамберлерининъ кельген эр дефасында, олар бу пейгъамберни яланладылар; биз де оларны бир-бири артындан ёкъ эттик ве оларны ибрет икяелерине чевирдик. Артыкъ иман этмеген къавмнынъ джаны джеэннемге!
- 45, 46. Сонъра аетлеримизнен ве ап-ачыкъ бир ферман иле Муса ве къардашы Харунны Фыравунгъа ве илери кельгенлерине ёлладыкъ. Олар иссе, кибрге къапылдылар. Ве буюклик таслагъан бир къавм олдылар.
47. Бу себептен, дедилер ки: Къавмлары бизге хызметкъарлыкъ этеркен, биз киби бу эки адамгъа инанырмызмы?
48. Бойледже, оларны яланладылар ве бу себепнен, эляк этильгенлерден олдылар.¹

¹ 47-нджи ает, инкярджыларнынъ умумиетле ичине тюшкен бир хатаны ортагъа къоймакъта: Акъикъатен, олар инсангъа, ялынъыз бу дюнъядаки мевкъине, топлум ичиндеки позициягъа коре дегер берирлер. Оларнынъ инсан акъкъында муим дегер ольчуолери мактам ве мевкъидир. Бойледже, олар шахсен инсангъа, онынъ тюшюнджесининъ ве инанчыннъ кейфитине, саип олгъан ахлякий ве инсаный фазилетлерине къыймет кесмезлер. 48-нджи ает бизге косътермекте ки, инкярджыларнынъ бу янълыш дегер ольчуолерине эсасланаракъ, пейгъамбер акъкъында берген укюмлери, къачынылмаз оларакъ, оларны фелякетке алып барыр.

49. Ант олсун, биз Мусагъа, бельки олар ёлгъа келирлер дие, Китапны бердик.¹
50. Мерьем огълуны ве анасыны да (къудретимизге) бир алямет яптыкъ; оларны, ерлешювге эльверишли, сувы олгъан бир тепеге ерлештирдик.
51. «Эй, Пейгъамбер! Темиз шейлерден ашангъ, гузель ишлер япынгъ. Мен сизингъ япкъанларынгъызны хакъкъы иле бильмектем».²
52. «Шубесиз, бу (инсанлар) тек бир уммет оларакъ, сизингъ умметингъиздир; мен де сизингъ Раббингъизим. Ойле исе, менден сакъынынгъ» (денильди).
53. Лякин, инсанлар озь араларындаки ишлерини парча-парча больдилер. Эр топ озьлеринде олгъан (фикр ве арекет) иле севинип, гъурурланмакъта.
54. Шимди сен оларны бир замангъа къадар гъафлет ве сапыкълыкъларынен юзь-юзьге къалдыр!
- 55, 56. Беллейлерми ки, оларгъа бердигимиз сервет ве огъуларнен оларгъа файдалар япмакъ ичюн гъайрет этмектемиз? Ёкъ, олар ишнингъ фаркъына баралмайлар.
57. Рабблерине олгъан сайгъыдан толайы, феналыкътан сакъынгъанлар;
58. Рабблеринингъ аетлерине инангъанлар;
59. Рабблерине ортакъ къошмагъанлар;
60. Ве Рабблерине дёнеджеклерини ичюн, япаяткъан ишлерини къальплери титресрек япкъанлар;
61. Иште, олар яхшылыкъларгъа чапышыр ве яхшылыкъ ичюн ярышырлар.
62. Биз ич кимсени кучюнингъ еткенинден башкъасынен вазифедар япмамыз. Нездимизде хакъны сёйлеген бир китап бардыр ве олар акъсызлыккъа огъратылмазлар.
63. Ёкъ, оларнынгъ (о инкярджыларнынгъ) къальплери бу хусуста джеалет ичиндедир. Айрыджа, оларнынгъ бундан (бу ширк ве инкярджылыкъларындан) башкъа, бир такъым (фена) ишлери бардыр ки, олар бу ишлери япа берирлер.
64. Энгъ сонгъунда, ферах ве боллукъ ичинде олгъанларыны сыкъынтыгъа (я да азапкъа) огъраткъанымызда, бакъарсынгъ ки, олар ферьяд къопарырлар.
65. Бошуна сызланмангъ бугунгъ! Зира, бизден ярдым коралмайджакъсынгъыз!
- 66, 67. Чюнки, аетлерим сизге окъулыр эди де, сиз, бунгъа къаршы кибирленерек, аркъангъызны чевирир, геджелейин (Кябенингъ этрафында топланаракъ) сандыракълай эдингъиз.

1 Тефсирджи Земахшерийге коре, аетте «олар» замири иле бильдириледжек мана, Фыравун ве эшраф такъымы олмайып, Аз. Муса иле Фелестинден Мысыргъа кочкен Исраил огъуларыдыр. Зира, Китап, яни Теврат, Фыравун ве адамларынынгъ богъулуварындан сонгъ вахий этильген.

2 Пейгъамберлерге ве оларнынгъ сонгъкиси олгъан Аз. Мухаммедге ёнельтильген бу хитаптан, инкярджылар къанаатлеринингъ аксине, пейгъамберлер де, бирер инсан олгъаны ве олар ичюн, Аллаһнынгъ лютфи олгъан гузель ве эял рызыкълардан файдаланувары бир къусур олмагъаныны, энгъ муими ве оларгъа ярашкъаны яхши давранышларда олмакъ, Аллаһкъа энгъ гузель шекильде къуллакъ этмек олгъаны анылашымакъта.

68. Олар бу сѣзни (Къур'анны) ич тюшонмедилерми? Ёкъса, оларгъа даа эвель кечмиштеки аталарына кельмеген бир шей кельдими?
69. Ёкъса, Пейгъамберлерини аля танымадылар да, бу себептен, оны инкяр этелерми?
70. Ёкъса, онда бир делилик олгъаныны сѣйлемектелерми? Ёкъ; о, озьлерине акъикъатны кетиргендир, оларнынъ чокъу исе хакътан хошланмамакъталар.¹
71. Эгер хакъ, оларнынъ фена арзу ве истеклерине уйса эди, мытлакъа коклер ве ернен буларда олгъанлар, бозулып кетер эди. Ёкъ, биз оларгъа шан ве шерифлерини кетирдик; факъат олар озь шерифлерине аркъа чевирдилер.²
72. (Ресульм!) Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъми? Рабинънинъ берреджеги даа хайырлыдыр. О, рызыкъ бериджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
73. Акъикъат шу ки, сен оларны догъру бир ёлгъа чагъырмакътасынъ.
74. Ахиретке инанмагъанлар исе, исрарнен ёлдан чыкъмакъталар.
75. Эгер оларны аджып да, ичлеринде олгъан сыкъынтыларыны кеткизсе эдик, яхшыджа сокъурлашаракъ, адден ашувда тирелер эдилер.
76. Ант олсун, биз оларны сыкъынтыгъа къойдыкъ да, кене Рабблерине боюн эгмедилер, яварув ве якъарувда да булунмайлар.
77. Энъ сонъунда, узерлерине азабы чокъ шиддетли бир къапу ачкъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, олар о ерде шашмалап ве умютсиз къалгъанлардыр!
78. О, сиз ичюн къулакъларны, козьлерни ве гонъюллерни яраткъандыр. Не де аз шукюр этесинъиз!
79. Ве О, сизни ер юзюнде яратып чокълаштыргъандыр. Тек Онынъ узурында топланаджакъсынъыз.
80. Ве О, яшатыджы ве ольдюриджидир; гедженинъ ве кунъдюзнинъ денъишюви Онынъ эсеридир. Аля акълынъызны ишлетмезсинъизми!
81. Бунъа рагъмен, олар эвелькилер дегени киби дедилер.

1 Бу аетлер косътермекте ки, инкярджыларнынъ Къур'ангъа сырт чевирювлери ве Аз. Мухаммеднинъ пейгъамберлигини къабул этмеювини ич бир акълы себепке таянмамакъта. Зира, олар Къур'ан узеринде етерли тюшонген эдилер; я да энъ аздан, етерли тюшонмек фырсытаны тапкъан эдилер. Айрыджа, Аз. Мухаммед (с.а.)нинъ теблигъи, меселя аталары Аз. Исмаилинъ теблигъининъ бир девамы эди; яни олар, Хакъ Динни бус-бутюн танымагъан дегиль эдилер. Ресулуллахнынъ дюрюст ве ишанаададжакъ бир инсан олгъаныны пек аля биле эдилер; акъыллы ве зекки олгъанындан да, шубелери ёкъ эди. Бунынънен берабер, кене де инанмай эдилер, чюнки хакътан, яни догърулыкътан, акъикъаттан ве дюрюстликтен хошланмай эдилер. Озьлери хакъкъа уяджакъ ерде, хакъны озь арзу-истеклерине уйдурмагъа къалкъыша эдилер.

2 Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки шан ве шерифнинъ манасы бунъа весиле олгъан Къур'андыр. Буннынъ киби, Исламдан эвель арапарнынъ акимистлери ярымаданынъ сынъырларыны ашмагъан вакъытта, Къур'ан-ы Керим ве бу Юдже китап озюне энген Аз. Мухаммед, бу миллетнинъ адыны эбедийлештирмекнен къаламан, айрыджа Къур'ан ёлуна къююлгъан пек чокъ миллетлери де, джизиннынъ энъ буюк умметлеринден бири олмакъ шерифине къауштыргъан.

82. Дедилер ки: Акъикъатен, биз олюп де, бир топракъ ве кемик обасы алына кельгенде, мытлакъа янъыдан тирильтиледжекмиз, ойлеми?
83. Акъикъатен, истер бизге, истер даа эвельки аталарымызгъа, бойле бир ваде-де будуылды; (факъат) бу кечмиштекилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль!
84. (Ресулым!) Де ки: Эгер биле исенгъиз (сёйленъ бакъайыкъ), бу дюнья ве онда будунгъанлар кимге аиттир?
85. «Аллаһкъа аиттир», дейджеклер. Ойле исе, сиз ич тюшюнип-ташынмаз-сынъызмы! де.
86. Еди къат коклернинъ Рабби, азаметли Аршнынъ Рабби ким? дие сора.
87. «(Булар да) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. О алда, сиз Аллаһтан къоркъмаз-сынъызмы! де.
88. Эгер биле исенгъиз (сёйленъ), эр шейнинъ мелекууту (мулькиети ве идареси) озъ элинде олгъан, озю эр шейни къорчалап-къоллагъан, факъат козю къор-чаланмагъан (бунъа мухтадж олмагъан) ким? дие сора.
89. «(Буларнынъ эписи) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. Ойле исе, насыл олу-да, тылсымгъа къапыласынъыз? де.¹
90. Догърусы, биз оларгъа акъикъатны кетирдик; олар исе, акъикъатен яланджы эдилер.
91. Аллаһ эвлят эдинмегендир; Онынънен берабер ич бир танъры да ёкътыр. Аск такъдирде, эр танъры озюнинъ яраткъаныны ёнельтир ве идаре этер ве мыт-лакъа олардан бири дигеринден усъгюн келир эди. Аллаһ, оларнынъ (мушри-клернинъ) якъыштыргъан шейлеринден узакътыр.²
92. Аллаһ гъайбны да, шеадетни де билиджидир. О, мушриклернинъ ортакъ къ-ошкъан шейлеринден чокъ юдже ве узакътыр.³
- 93, 94. (Ресулым!) Де ки: «Раббим! Эгер оларгъа ёнельтилъген техдитни (дюнья-

1 Бу аетлерден ачыкъ анылашылгъанына коре, джахилие деврининъ арапарынен, оларнынъ къа-лымтылары олгъан инат мушриклер, эсасен Аллаһнынъ барлыгына ве Онынъ кяинат узериндеки акимети ве тасарруфына инана эдилер. Буннынънен берабер, 83-нджи аеттен анылашылгъанына коре, Аз. Муһаммеднинъ рисалетине, оннынъ теблигъ эткен Ислям динине ве Къуран-ы Керимге инанмай эдилер. Айрыджа, 82-нджи аетте беян этильгени киби, хусусен, ольгенден сонъ, текрар тирильмекни яни ахирет кунюни къабул этмей эдилер.

2 Корюльгени киби, бу аеттен бирден зияде танъры инанчы, кяинатнынъ яратылышы ве чалышу-вындаки тертипке терс олгъаны ортагъа чыкъа. Бунъа коре, кяинатнынъ барлыкъ ве тертибиндеки мукемелик, Аллаһнынъ барлыгы ве бирлигининъ бир ифадеси ве делилидир.

3 Гъайб ве шеадет, эки айры бильги мейданыны ифаде этер. Гъайб мейданына кирьген малюмат, акъыл ве дуйгъу азаларынынъ идрак кучюни ашкъан, анджакъ бир къысым къабиаетлернинъ бир оль-чюде сезе бильгенлери, буннынънен берабер, энъ догъру бир шекильде вахий ёлуен бизге келип ет-кен бильгилердир. Эсасен гъайб мейданы, бильгиден зияде, бир иман мейданыдыр. Буннынъ киби, Бакъара суресининъ башында да ишарет этильгени киби, «Ааментуу» де ифадесини тапкъан иман эсаслары акъкъындаки бильгилеримиз – бу чешит бильгилердир.

Шеадет исе, гъайбнынъ аксине, теджрибе ве мушааде саасына кирьген дуйгъулар – алем иле бу аемге аит эшья ве вакъиларны ифаде этер.

- вий ськьынтыны ве ухревий азапны) мытлакьа манъа косьтереджек исенъ, бу вазиетте мени залымлар топлулыгъы ичинде булундырма, Раббим!»
95. Биз, оларгъа ёнелтъкен техдидимизни санъа косьтермеге, эьбетте ки къадир-миз.
  96. Сен феналыкъны энъ гузель бир шекильде узакълаштыр. Биз оларнынъ якъыштыргъан шейини чокъ яхшы билъмектемиз.
  97. Ве де ки: Раббим! Шейтанларнынъ весвеселеринден санъа сыгъынырым!
  98. Оларнынъ янымда булуновларындан да, санъа сыгъынырым, Раббим!
  99. Ниает, олардан (мушриклерден) бирине олюм келип чаткъанда: «Раббим! дср, мени кери къайтар»;
  100. «Та ки, бошуна кечирдигим дюньяда яхшы иш (ве аркетлер) япайым». Ёкъ! Онынъ сьйлсген бу сьз (бош) лафтан ибареттир. Оларнынъ артында иссе, гъайрыдан тириледжек кунълерине къадар (сюрген) бир берзах бардыр.¹
  101. Суургъа уфюрийлген вакъытта, артыкъ араларында акърабалыкъ багълары къалмагъандыр; бир-бирилерини де къыдырып сорамазлар.
  102. Артыкъ кимлернинъ (савап) ольчюлери агъыр басса, иште асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
  103. Кимлернинъ де ольчюлери енгиль кельсе, артыкъ булар да, озьлерине языкъ эткендирлер; (чюнки, олар) эбедий джеэннемдесдирлер.
  104. Атеш юзьлерини якъар; о ерде суратлары чиркин ве кулюнчли бир алда булунырлар.²
  105. Сизге аетлерим окъуна эди де, сиз оларны яланлай эдинъиз дегильми?
  106. Дерлер ки: Раббимиз! Ёлдан азгъанлыгъымыз бизни снъди; биз бир сапыкълар топлулыгъы эдик.
  107. Раббимиз! Бизни бу ерден чыкъар. Эгер бир даа (япкъанларымызгъа) дёнсек, артыкъ белли ки, биз залым инсанлармыз.
  108. Буюрыр ки: Алчалдыкъча алчалынъыз о ерде! Манъа къаршы къонушманъыз артыкъ!
  109. Зира, къуалларымдан бир топу: Раббимиз! Биз иман эттик; ойле иссе, бизни афу эт; бизни аджы; сен, мерхаметлилернинъ энъ эйисисинъ, деген эдилер.
  110. Иште, сиз оларны алайгъа алдынъыз; сонъунда олар (иле алай этювинъиз), сизге мени яд этмекни унуттырды, сиз оларгъа куле эдинъиз.
  111. Бугунъ мен оларгъа сабыр эткенлерининъ акъкъыны бердим; олар акъкъа-тен муратларына иришкенлердир.

1 Лутгъатта «мани» манасына кельген «берзах», олюм иле башлап, гъайрыдан тирильмеге къадар кечкен вакъытны ифаде этиджи диний бир терминдир.

2 Аллаһ Таала буюк бир нимет олгъан дюнья аятыны ширкнен, инкъарджылыкънен ве феналыкълар ишлесек кечиргенден сонъ, олюминъ дешети къаршысында, иш-иштен кечкенинен, уянгъан, анджакъ джеэннем азабына огъравдан къуртулмагъан бедбахтларгъа о заман ёнелтъеджек хитабыны ве оларнынъ аджилликлерини ве итирафларыны бойле ифаде буюрыр:)

112. (Аллаһ инкярджыларга:) «Ер юзюнде къач йыл къалдынъыз?», дие сорар.
113. «Бир кунь я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ. Иште, сайгъанлардан сора», дедилер.
114. Буюрыр: Садедже аз бир муддет къалдынъыз; кешке сиз (буны) бильген олса эдинъыз!
115. Сизни садедже бошуна яраттыкъ ве сиз акъикъатен узурумызга кери кетирильмейджексинъыз сандынъызмы?¹
116. Мутлакъ хаким ве хакъ олгъан Аллаһ чокъ юджедир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, юдже Аршнынъ саибидир.
117. Эр ким Аллаһ иле бирликте дигер бир танърыга табынса, -ки, бу хусуснен багълы ич бир делили ёкътыр- о кимсенинъ эсабы анджакъ Раббининъ нездиндесир. Шу ери муакъкъакъ ки, къафирлер къуртулышкъа иришмезлер.
118. (Ресулым!) Де ки: Багъышла ве мерхамет эт, Раббим! Сен мерхаметлилерининъ энъ эйисисинъ.

64 аеттен ибарет бу суре Мединедде назиль олгъан. «Нуур аети» дие билинген 35-нджи аетте Аллаһнынъ коклерни ве ерни айдынаткъан нурындан баас этильгени ичюн, «Нуур суреси» адыны алгъан.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

1. (Бу) Бизим назиль эттигимиз ве (укюмлерини узеринъызге) фарз къылдыгъымыз бир суредир. Бельки, тюшюнип, огют алырсынъыз дие, онда ачыкъ-айдын аетлер эндирик.
2. Зина эткен къадын ве зина эткен эркектен эр бирине юз сопа урынъ; Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр исенъиз, Аллаһнынъ дининде (укюмлерини тедбикъ эткенде) олар аджыйджакъ киби олманъ. Му'минлерден бир топу да, оларга берильген джезага шаат олсун.²

1 Аеттен де анълашылгъанына коре, дюньядаки, бутюн джанлылар арасында вазифе ве месулиет ташыгъан екъяне варлыкъ инсандыр. Эсасен инсан аятыны маналы япкъан, онъа дегер къаткъан темель хусусиет, инсаннынъ бир вазифе ве месулиет варлыгъы олгъандыр. Бу себепле, вазифелерини беджерменгем ве месулиетсиз бир аят кечирген инсанлар, акъикъый манада, инсанлыкъ дегерини джоярлар. Бу дюньяда бир къысым инсанлар инсанлыкъкъа керек вазифелерни джойгъан ве буларнынъ месулиетинден къуртулгъан ола биайрлер. Анджакъ, юкъарыдаки ает ачыкъ коьстере ки, иляхий месулиетликтен къуртулмакъ ве Аллаһ узурунда эсап берювден къачмакъ ич кимсе ичюн мумкюн дегиль. Бунынъ аксини тюшюнемек, ахлякъ низамыны ве бу низамнынъ темели олгъан мутлакъ адалетни инкяр этювге алып барыр.

2 Ислам укюкъ тилинде бу джезаландырув шеклине «хад» дениле. Аетте эмир этильген бу тедбикъат ялынъыз бекар олуп да, зина эткенлер ичюндир. Эгер эвли бир эркек ве къадын зина эткен олсалар, бунъа «реджм» джезасы тедбикъ этилир.

3. Зина эткен эркек, зина эткен я да мушрик бир къадындан башкъасынен эвленемез. Зина эткен къадыннен де, анджакъ зина эткен я да мушрик эркек эвленир. Бу, му'минлерге арам къылынгандыр.¹
4. Намуслы къадынарлгъа зина ифтирасында булунып, сонъ (бунъа исбат ичюн) дёрт шаат кетиралмагъанларгъа сексенер сопа урынъ ве артыкъ оларнынъ шаатлыгъыны ич бир вакъыт къабул этменъ. Олар тамамен гунахъярлардыр.
5. Анджакъ, бундан сонъ тевбе этип, ислах олгъанлар истиснадыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
- 6, 7. Къадынарына зина ифтирасында булунып да, озълеринден башкъа шаатлары олмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ эр бирининъ шаатлыгъы, озълерининъ догъру сёйлегенлерден олгъанларына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин этс-рек, шаатлыкъ этиови, бешинджи дефа да, эгер ялан сёйлегенлерден иссе, Аллаһнынъ лянетининъ озъ узерине олувыны тилевидир.
- 8, 9. Къадыннынъ, къоджасы ялан сёйлегенлерден олгъанына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин ве шаатлыкъ этиови, бешинджи дефа да, эгер (къоджасы) догъру сёйлегенлерден иссе, Аллаһнынъ гъадабынынъ озъ узерине алгъаныны тилеви ондан джезаны сакъыт этер.²
10. Я Аллаһнынъ сизге бол лютфи ве мерхамети олмаса эди ве Аллаһ тевбелерни къабул эткен укъом ве икмет сайби олмаса эди (абынъыз не олу эди)!
11. (Пейгъамбернинъ къадынына) бу агъыр ифтираны уйдургъанлар, шубесиз, сизинъ аранъыздан бир топудыр. Буны озюньиз ичюн бир феналыкъ санманъ, аксине о, сиз ичюн бир яхшылыкътыр. Олардан эр бир адамгъа, гунах оларакъ, не ишлеген иссе (онынъ къаршылыкъы джеза) бардыр. Олардан (илге ёлбашчылыкъ япып) бу гунахнынъ буюклигини аркъалагъан кимсе ичюн де, чокъ буюк бир азап бардыр.³

1 Исламда мушрик къадын ве эркекнен эвланмек джаиз дегил. Ве бойле бир никях кечмез. Аетте зина эткен мусулманнен эвланунынъ чиркинлиги де ифаде этильмекнен бираикте, аетнинъ назиль олув себеби ве дигер делиллер дикъаткъа алынаракъ, Ислам алимлерининъ чокъу бойле бир никяхнынъ кечерли олгъанына укъом эткенлер.

2 Сонъки дёрт аеттеки тедекбат, Ислам айле укъукъында «лиаан» термини иле ифаде этилир. Къадыннынъ зина къабатты ишлегенини идада эткен бир къоджа, эгер иддасыны исбат этмек ичюн дёрт шаат кетирип оламаса, къадын ве къоджа хаким узурьна джелъп этилереке, лиаангъа давет этилир. Эр эки тараф да догърулыкъларыны бу ифаделернен беян этселер, эркек ифтира (казф) джезасындан, къадын да, зина джезасындан къуртулыр, ве бу шекильде, эвлияик багъы сонъуна етер.

Збу ве ашагъыдаки докъуз аетнинъ назиль олувына себеп олгъан ве «ифкъ» (ифтира) адисеси» дие биланген вакъиа къыскадан бойледир: Аз. Пейгъамбернинъ бир аскерий сеферине Аз. Айше де къатылгъан эди. Къайткъанда, бир ара Аз. Айше итияджындан къуртуомакъ ичюн чекильген бир кошде герданылыгъыны тишоуре. Сонъ, бунынъ фаркъына барып, къыдырмагъа кете. Бу арада, керван Аз. Айшени девесининъ устыондеки хевдеаж ады берильген къапалы, томалакъ ве устыю къуб-белл къафеси ичинде зан этерек, къонакълаав еринден айрылгъаны ичюн, Аз. Айше о ерде къала. Ордуны артындан такъип этмекнен вазибели бир зат Аз. Айшени алып, кервангъа етиштире. Араларында мунафыкъларнынъ реберлеринден Абдуллах б. Убейй де олгъан бир къач адам, бу адисеге эсасланып, Аз. Айшене оны кервангъа етиштирген адам арасында алякъа япылгъаны ифтирасыны уйдауралар. Бу ифтира Аз. Пейгъамберни зияде кедерлендире. Бу сырада, затен раатсыз олгъан Аз. Айше акъкъында бойле бир ифтира уйдауралгъаныны бир муадет сонъ биле ве буюк бир исти-

12. Бу ифтираны эшиткенинъизде, эркек ве къадын му'минлернинъ озь виджданлары иле эйи заңда булунып да: «Бу, ап-ачыкъ бир ифтира», деювлери керекмей эдими?
13. Оларнынъ (ифтираджыларнынъ) да бу меселеде дёрт шаат кетирювлери керекмей эдими? Мадам ки, шаатлар кетиралмадылар, ойле исе, олар Аллаһнынъ нездинде, яланджыларнынъ там озьлеридир.
14. Эгер дюньяда ве ахиретте Аллаһнынъ лютф ве мерхамети устюнъизде олмаса эди, ичине далган бу ифтиранъыздан толайы, сизге мытлакъа буюк бир азап токъуныр эди.
15. Чюнки, сиз бу ифтираны, тильден тильге бир-биринъизге стиштире, акъкъында бильгинъиз олмагъан шейни агъызларынъызда чайнап турасынъыз. Буны муим санмайсынъыз. Албуки, Аллаһ къатында чокъ буюк (бир суч)тыр.
16. Оны эшиткенинъизде: «Буны къонушып яйувымыз бизге якъышмаз. Бу, чокъ буюк бир ифтирадыр», демели дегиль эдинъизми?
17. Эгер инангъан инсалар исенъиз, Аллаһ, бир даа бунъа бенъзеген арекетни текрарладан сизни сакъындырып тенбиелер.
18. Ве Аллаһ аетлерни сизге изаатламакъта. Аллаһ, (ишнинъ асылыны) чокъ яхшы билир, укюм ве икмет саибидир.
19. Инангъанлар арасында чиркин шейлернинъ япылувыны истеген кимселер ичюн, дюньяда да, ахиретте де четин бир джеза бардыр. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.
20. Я сизинъ устыюнъизге Аллаһнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, Аллаһ чокъ шефкъаты ве мерхаметли олмаса эди (алынъыз нидже олу эди)!
21. Эй, иман эткенлер! Шейтаннынъ адымларыны такъип этменъ. Ким шейтаннынъ адымларыны такъип этсе, муакъкъакъ ки о, эдепсизликни (юзь къызартыджи къабаатларны) ве феналыкъны эмир этер. Эгер устыюнъизде Аллаһнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, аранъыздан ич бир кимсе асла темизге чыкъалмаз эди. Факъат Аллаһ истегенини арындырыр. Аллаһ эшитир ве билир.
22. Аранъыздан фазилетли ве сервет саиби кимселер акъарабагъа, ёкъсуларгъа, Аллаһ ёлуңда кочъ эткенлерге (малларыңдан) бермейджеклерине емин этмесинлер; багъышласынлар; ферагъат косьтерсинлер. Аллаһнынъ сизни багъышлавуны арзуламазсынъызмы? Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, чокъ мерхаметлидир.¹

рапкъа тюше; артыкъ озю киби кедерли олгъан анлесине, бабасы Аз. Эбу Бекир (р.а.)нинъ эвине бармакъны догъру таный. Бу арада Аз. Пейгъамбер (с.а.) заман-заман Аз. Эбу Бекирининъ эвине барып, олардан Аз. Айшенинъ сагълыгъыны, ал ве хатирини сорай эди. Иште, кене бойле бир зиярет сырасында ве ифтира вакъиасынынъ чыкъканыңдан тахминен бир ай сонъ, Айше валидэмизнинъ къабаатсызлыгъыны ифаде эткен бу аетлер назиль олды:

1 Аз. Айшеге ифтира эткенлерден бири де, Аз. Эбу Бекирининъ, имаесини ве бакъымыны узерине алгъан Мыстах адлы бир адам эди. Бу адисе узерине, Аз. Эбу Бекир бир даа бу адамгъа маддий ярдымда булунайдагъына даир емин этти. Иште, тефсирджилерге коре, юкъарыдаки аетте эм Аз.

- 23, 24. Намуслы, феналыкълардан хабарсиз му'мин къадынларгъа зина ифтирасы япкъанлар, дюнья ве ахиретте лянетленгенлердир. Япкъанларына, тиллери, эллери ве аякъларынынъ алейхлеринде шаатлыкъ этедежек куню, олар ичюн чокъ буюк бир азап бардыр.
25. О куню Аллаһ оларгъа акъикъий джезаларыны тас-тамам береджек ве олар Аллаһнынъ ап-ачыкъ керчек олгъаныны анълайджакълар.
26. Яман къадынлар яман эркеклерге, яман эркеклер исе, яман къадынларгъа; темиз къадынлар яман эркеклерге, темиз эркеклер де, темиз къадынларгъа ярашыр. Бу сонъкилер, (ифтиираджыларнынъ) сёйлегенлеринден чокъ узакътырлар. Олар ичюн багъышлав ве гузель бир рызыкъ бардыр.
27. Эй, иман эткенлер! Озь эвингизден башкъа эвлерге, келгенинъизни дуйдырып (изин алып), эв халкъына селям бермегендже, кирменъ. Бу сиз ичюн даа яхшыдыр; эр алда (буны) тюшюнип анъларсынъыз.
28. О ерде ич бир кимсе тапалмады исенъиз, сизге изин берильгенге къадар о ерге кирменъ. Эгер сизге «кери дёнюнъ!»», дениаир исе, аман дёнюнъ. Чюнки, бу, сиз ичюн даа темиз бир давраныштыр. Аллаһ япкъанынъызны билир.
29. Ичинде сизге аит эшьянынъ булунгъан, отурылмагъан эвлерге кирювингизде, ич бир сакъыммакъ ёкъ. Аллаһ сизинъ ашкъяр эткенлерингизни де, гизлегенлерингизни де билир.
30. (Ресулым!) Му'мин эркеклерге, козьлерини (арамгъа) тикмемелерини, ырызларыны да къорчалаварыны сёйле. Чюнки бу, озьлери ичюн даа темиз бир давраныштыр. Шубесиз, Аллаһ оларнынъ япаяткъанларындан хабардардыр.
31. Му'мин къадынларгъа да сёйле: Козьлерини (арамгъа бакъмакътан) къорчаласынлар; намус ве ифдетлерини къорчаласынлар. Корюнген къысымлары истисна олмакъ узьре, зийнетлерини косьтермесинлер. Баш орътюлерини, якъаларынынъ узерине (къадар) орътсинлер. Къоджалары, бабалары, къоджаларынынъ бабалары, озь огъулары, къоджаларынынъ огъулары, эркек къардашлары, эркек къардашларынынъ огъулары, къыз къардашларынынъ огъулары, озь къадынлары (му'мин къадынлар), эллерининъ алтында булунгъанлар (хызметкъярлары), эркеклерден, аиленинъ къадынына шехвет дуймагъан хызметчи ве башкъа табий кимселер, яхут аля къадынларнынъ гизли къадынлыкъ хусусиетлерининъ фаркъына бармагъан балалардан башкъасына, зийнетлерини косьтермесинлер. Гизлемекте олгъан зийнетлери, анълашылсын дие, аякъларыны ерге урмасынлар (дикъкъатларны узерине чекеджек тарзда юрмесинлер). Эй, му'минлер! Эп бирден Аллаһкъа тевбе этинъ ки, къуртульшкъа ириширинъиз.¹
32. Арангыздаки беъкярларны эркек ве къадын хызметкъярларынынъыздан эльверир-

---

Эбу Бекир (р.а.)нинъ фазилетине ишарет этиле, эм де онъа ве башкъа му'минлерге Аллаһ ризасы ичюн япып кельген ярдымларыны кесемелери огютлене.

1 Муъятебе - эркек я да къадын хызметкъярнен эфендис арасында япылган бир къайд олуп, бу къайда хызметкъяр белли бир акъ одегени такъдирде, эфендисинден озюне урнетини бермесини истер я да айны теклифни онъа эфендис япар. Узеринде анълашувгъа барылган бу акъ азыр исе,

шли олгъанларны эвлендириңг. Эгер олар факъыр иселер, Аллаһ озъ лютфи иле оларны зенгинлештирир. Аллаһ (лютфи) кениш ве (эр шейни) билдждир.

33. Эвленюв имкяныны тапалмагъанлар исе, Аллаһ лютфи иле оларны варлыкълы эткенге къадар, иффетлерини къорчаласынлар. Элериңизиниң астында олгъанларындан (эркек ве къадын хызметкъярлардан) мукятебе япмакъ истегенлернен, эгер озълеринде бир хайыр (къабиалиет ве ишанчлылыкъл) коре исенгъиз, аман мукятебе япынъ. Аллаһнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ. Дюнъя аятынынъ кечиджи менфаатларыны эльде этеджексингиз дие, намуслы къалмакъ истеген джариселерингизни фухушкъа зорламаң. Ким оларны зорбалыкъ алтында быракъыр исе, билимелидир ки, зорланувларындан сонъ, Аллаһ (олар ичюн) чокъ багъышлайджды ве мерхаметлидир.¹
34. Ант олсун ки, биз сизге (кереккенин) ачыкъ-ачыкъ бильдирген аетлер, сизден эвель яшап кеткенлерден орынеклер ве такъвагъа къавушкъан кимселер ичюн оюгълар эндиридик.
35. Аллаһ – коклернинъ ве ернинъ нурыдыр. Онынъ нурунынъ темсили, ичинде лампа булунгъан бир къандиллик кибидир. О лампа кристал бир фанус ичиндидир; о фанус да санки инджиге бенъзеген бир йылдыз кибидир ки, шаркъкъа да, гъарпкъа да нисбет этильмеген мубарек бир теректен, яни зейтундан (чыкъкъан ягъдан) туташтырылыр. Онынъ ягъы, nerede исе, онгъа атеш тиймесе биле, ышыкъ берир. (Бу,) нур усьтуне нурдыр. Аллаһ истеген кимсесини нурына къавуштырыр. Аллаһ инсанларгъа (иште бойле) темсиллер кетирир. Аллаһ эр шейни билир.²

хызметкъяр бу акъны аман одемек, ёкъ исе, эфендисиниң озюне белли бир муаддет ичинде темин эткенинден сонъ, одемек шартжыны, урриетине къавушыр.

Юкъарыдаки аетте «Аллаһнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ» буюрулмакънен, инсаннынъ эиндеки малынынъ асыл саиби Аллаһ олгъаны, бу аада Аллаһнынъ малындан хызметкъяргъа да бермекнен, оларнынъ урриетке къавушувларыны къолайлаштырмакънынъ диний, ахлякий ве ичтимаий бир вазифе олгъаны ортагъа чыкъмакъта. Бу вазифе Исламнынъ асырлар бою тедебикъ этилип келинген ве бир анда ортадан къалдырмаувы мумкюн олмагъан хызметкъярлыкъл музассиссини ортадан къалдырмакъ ичюн алгъан бир сыра тедебирден бирдир.

- 1 Аллаһнынъ нур олувынынъ манасы – бутюн алемнинъ ве алемдеки бутюн иссий нурларнынъ ве идрак этиджи кучьлернинъ яратыджысы ве иджат этиджиси олувыдыр. Бу аада нурдан асыл умуот этильген айдынлатув, ашкъяр этюв, ортагъа чыкъув ве инкишаф маналарнынъ темели, нурдан ве нуруны алгъандан чокъ, нуруны япып яраткъангъа аит оладжагъы ичюн «Нуур» исми Аллаһкъа даа лыйыкътыр. Анджакъ, бундан толайы, нуруны яраткъингъа «Нуур» денилоуви, тиль нокътаи назарындан, акъыкат дегиль, миджаздыр.
- 2 Юкъарыдаки аетте къадынарлгъа къостерювлери ясакълангъан «зийнет»нинъ не олгъаны акъкъында чешит фикирлер бар: бир зангъа коре, бу зийнетлернинъ купе, билезлик, юзюк ве герданлыкъл кибиди сюз такъынчакъларынен сюрме, хына кибиди шейлердир. Бу ёрумгъа коре, бу чешит зийнет эшьясыннынъ бедеңде къостерюлюви къадынарлар ичюн арамыр. Урбада да, зийнет олмакънен берабер, гизлемеси мумкюн олмагъаны ичюн, аетте дигерлеринден истисна этильгендир. Анджакъ, даа эсаслы бир нокътаи назаргъа коре, аеттеки «зийнет» табири къадын вуджудыны ифаде этер ки, бунга коре, ясакълангъан сюз эшьяарынынъ къостерюлюви дегиль, вуджуднынъ къостерюлю-

36. (Бу къандиль) бир такъым эвлердесдир ки, Аллаһ (о эвлернинъ юджелювине ве ичлеринде исмининъ анъылувына изин бергендир. О ерде саба-акъшам Оны (ойле кимселер) тесбих этер ки;
37. Олар не тиджарет, не де алыш-веришининъ, озълерини Аллаһны анъувдан, намаз кылувдан ве зекят берювден четлендирмеген инсанлардыр. Олар, къальпер ве козьлер алакъ-булакъ олгъан бир кунъден коркъарлар.
38. Чюнки (о кунъде) Аллаһ оларны япкъанларынынъ энъ гузелинен мукафатландыраджакъ ве лютфинден оларгъа зиядесинен береджек. Аллаһ истегенини эсапсыз рызыкъландырыр.
39. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ амеллери бош чёллердеки ылгъым кибидир ки, сувсагъан сув зан этер; ниает онъа эткенде, о ерде ич бир шей тапаламагъан, бунынъ усьтюне, янында да (инанмагъан, ондан сакъынмагъан) Аллаһны булгъандыр; Аллаһ исе, онынъ эсабыны тас-тамам корьгендир. Аллаһ эсапны чокъ чабук корер.¹
40. Яхут (о кяфирлернинъ дуйгъу, тюшондже ве давранышлары) буюк бир денъиздеки кюю къаранлыкълар кибидир; (ойле бир денъиз) ки, оны далгъа усьтюне далгъа къапаламакъта; усьтюнде де булут... бир-бири усьтюне къаранлыкълар ... Инсан, элини чыкъарып узатса, не ерде исе, оны биле коралмаз. Бир кимсеге Аллаһ нур бермеген исе, артыкъ о кимсенинъ айдынлыкълан насиви ёкътыр.²
41. Коклерде ве ерде олгъанларнен, сыра-сыра къушларнынъ Аллаһны тесбих эткенлерини корьмезсинъми? Эр бири озь дуасыны ве тесбихини (огренген) билгендир. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны хакъкъы иле билер.
42. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр; дёнюш де, анджакъ Онъадыр.
43. Корьмезсинъми ки, Аллаһ бир такъым булутларны (чыкъарып) сюрмекте; сонъра оларны бир ерге кетирип, усть-устюне топламакъта. Иште, корьмектесинъ ки, булар арасындан ягъмур чыкъмакъта. О, коктен, о ердеки дагълардан (дагълар буюкаигинде булутлардан) бурчакъ эндирир. Артыкъ оны

видир. Бу ясакълаудан истисна этильген «корюнген» къысым исе, къадыннынъ юзю, эллери ве, бир нокътаи назаргъа коре, аякъларыдыр.

1 Иман инсаннынъ аятына ве бу аят девам эткенге къадар, сарф эткен гъайретлерине, япкъан ишлерине бир мана ве дегер къошкъан екаяне амилъдир. Чюнки, инангъан инсан, бутюн амеллерини, фаалиетлерини усьтюн бир гъае ичюн, Аллаһ ризасы ичюн япар; усьтюн бир талимакъта, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына уйгун оларакъ япар. Ниает, япкъан эр ишинден толайы, индже бир эсап береджек кыйгъысы ве нызамы ичинде япар. Албуки, инанчсыз инсанларнынъ фаалиетлери, бу иман ве месулеталик низамындан узакъ олгъанындан -аетте де бедий бир тешбихнен ифадэ этильгени киби- бош, дегерсиз ве манасыз бир мешгъулиетлер обасындан ибарет олмакънен къалмаз, зияде оларакъ, саибини агъыр бир месулиет ве эсапнынъ астына къояр.

2 Бу ает де, кяфирлерининъ имансызлыкъларына, буюк бир денъизде богълумакъ телюкесинен къаршы-къаршыгъа булунгъан инсаннынъ алына бенъзетмекте. Океанларнынъ догъру-дюрюст билинмеген, тюблерининъ кешф этильмеген, бир ерде ве заманда Ресуллахнынъ теблигъ эткен бу аети, океанларнынъ тюблериндеки чешит къаранлыкълардан баас этмекте ве Къур'ан муджисине айры бир делильдир.

- истегенине токзундырыр; истегенинден де оны узакъ тутар; (бу булутларны) шемшегининъ парыдысы не ерде исе, козьлерни алыр!
44. Аллаһ гедженен куньдюзни бир-бирине чевирмекте. Шубесиз, бунда басирет саиплери ичюн, мытлакъа бир ибрет бар.
45. Аллаһ эр джанлыны сувдан яратты. Иште, булардан кими къарны усьтюнде сюйреклесир, кими эки аягы усьтюнде юер, кими дёрт аягы усьтюнде юер... Аллаһ истегенини яратыр; шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.
46. Ант олсун, биз (бильмегенлеринъизни сизге) ачыкъ-айдын бильдирген аетлер эндирдик. Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къояр.
47. (Базы инсанлар: «Аллаһкъа ве Пейгъамберге инандыкъ ве итаат эттик», демектелер. Ондан сонъ да, араларындан бир топу юзь чевирмекте. Булар инангъан дегиллер.¹
48. Олар, араларындан укъом берюви ичюн Аллаһкъа ве Пейгъамберге чагырылгъанларында, бакъарсынъ ки, араларындан бир къысмы юзь чевирип дёрлер.
49. Амма, эгер (Аллаһ ве Ресулынынъ укъом эткен) хакъ озь лехлерине исе, онъа боюн эгип келирлер.
50. Къальплеринде бир хасталыкъ бармы; ёкъса шубе ичинделерми, яхут Аллаһ ве Русулынынъ оларгъа зулум ве акъсызлыкъ этеджегинден кюркъмакъталармы? Ёкъ, асыл залымлар олардыр!
51. Араларында укъом берюви ичюн Аллаһкъа ве Ресулына давет этильгенлеринде, му минлернинъ сёзю ялынъыз «Эшиттик ве итаат эттик», деювлеридир. Иште, асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
52. Эр ким Аллаһкъа ве Ресулына итаат этер, Аллаһкъа сайгы дуяр ве Ондан сакъыныр исе, иште, асыл булар бахтлылыккъа иришкенлердир.
53. (Мунафыкълар), сен акъикъатен оларгъа эмир эткен такъдиринде, мытлакъа (дженкке) чыкъаджакъларына даир, энъ агъыр еминлернен Аллаһкъа емин этилер. Де ки: Емин этмень. Итаатынъыз беллидир! Билинъ ки, Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
54. Де ки: Аллаһкъа итаат этинъ; Пейгъамберге де итаат этинъ. Эгер юзь чевирсенъиз, шуны билинъ ки, Пейгъамбернинъ месулиетлиги озюне юкленген (теблигъ вазифесини), сизинъ месулиетинъиз де сизге юкленген (вазифелер-

1 Бу ает косьтермекте ки, тек тильнен: «Аллаһкъа ве Пейгъамберге инандым», демек, му мин олмакъ ичюн етерли ве кечераи дегиль. Бу, мунафыкъларнынъ иши. Му минлер исе, тиллеринен сёйлегенлерине къальптен де инаныр; айрыджа ибадетлери ве эр тюрлю давранышларынен, иманларыны исбат этер ве къуветландирдилер. Имам Гъазалининъ дегени киби, амальсиз му мин, бутюн аятый фаалетлери токытагъан, садедже нефес алып-бермекнен тири олгъаныны косьтерген (кома) вазистиндеки инсан кибидир. Онинъ яшагъан аятыннынъ къыймети не исе, ибадеттен ве гузель давранышлардан эхсик кимседеки иманнынъ къыйметиде одыр. Айрыджа, акъикъый му миннинъ хусусиети де, кваршылашкъан эр меселеде, эр анълашмазлыкъта Аллаһ ве Ресулынынъ укъоми не исе, онъа разы олуву ве гонъоль хошнутлыгъынен онъа уювыдыр. Бунынъ аксине давранмакъ, санки, аетте де ишарет этильгени киби, мунафыкъларнынъ ишидир.

- ни ерине кетирювинъиз)дир. Эгер онъа итаат этсенъиз, догъру ёлны тапкъан олурсынъыз. Пейгъамберге тюшкени садедже ачыкъ-айдын теблигъдир.
55. Аллаһ сизлерден иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа, озьлеринден эвелькилерни саип ве хахим эткени киби, оларны да ер юзюне саип ве хахим этеджегини, олар ичюн бегенип сечкен динни (Ислямны) оларнынъ эйилигине ерлештирип къорчалайджакъыны ве (кечирген) къоркъулары муддетинден сонъ, бунынъ ерине оларгъа ишанч теминлейджегини ваде этти. Чюнки, олар манъа къуллыкъ этерлер; ич бир шейни манъа ортакъ тутмазлар. Артыкъ бундан сонъ, ким инкяр этсе, иште булар аслы буюк гунахкярлардыр.¹
  56. Намазны къылынъ; зекятны беринъ; Пейгъамберге итаат этинъ ки, мерхамет корерсинъиз.
  57. Инкяр эткенлернинъ ер юзюнде (Аллаһны) аджиз быракъджакълар санма! Оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир. Не фена барыладжакъ ер!
  58. Эй, му'минлер! Элеринъиз алтында олгъан (хызметкярларнынъиз) ве аранъыздан аля пишкинлик чагъына кирмегенлер саба намазындан эвель, уйленинъ союнгъан вакътынъызда ве ятсы намазындан сонъ (янынъызгъа киреджеклеринде) сизден учь кере изин сорасынлар. Булар, махрем (къапанмагъан) алда булуна биледжегинъиз учь вакъыттыр. Бу вакъытлардан гъайры не сиз ичюн, не де олар ичюн бир гунах ёкътыр. Бир-биринъизнинъ янына кирип чыкъба биарсинъиз. Иште, Аллаһ аетлерни сизге бойле изаатлар. Аллаһ (эр шейни) билиджидир, укюм ве икмет саибидир.²
  59. Балаларынъиз пишкинлик чагъына киргенлеринде, озьлеринден эвелькилер, буюклерни, изин истегенлерни киби, олар да изин истесинлер. Иште, Аллаһ аетлерини сизге бойле изаатлар. Аллаһ алимдир, хахимдир.
  60. Бир никях умюти олмагъан, бала корювден кесильген къарт къадынларнынъ зийнетлерни (ябанджы эркеклерге) косьтермеден, (базы) урбаларыны чыкъарувларында оларгъа бир вебал ёкътыр. Иффетли давранувары озьлерни ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.³

1 Бу ает эсас оларакъ, Аз. Пейгъамбер (с.а.) тарафындан Исламнынъ теблигъ этильмеге башлангъан девирде даа чокъ зайыф ве эзилген вазиетте олгъан мусульманларнынъ бир девирден сонъ мушриклерни енъерек, акиметни эльге аладжакъларыны муждеlemekте; эсас оларакъ да, -Энбийаа суресининъ 105-нджи аети мунасетинен ишарет этильгени киби- инкярджылыкънынъ, яманлыкънынъ ве эр чешит батылнынъ кечиджи олгъаныны, инанчнынъ, яхшылыкънынъ, гузелликнинъ ве хахънынъ темель ве акъикый аят къануны олгъаныны ифаде этмекте. Бойледже, базы заманларда инкярджылыкънынъ ве яманлыкънынъ даркъалувна бакъаракъ, уютсизликке ве феналыкъкъа къапылувнынъ догъру олмагъаныны ортагъа кыймакъта.

2 Базы тефсирлерде бу аетининъ эновине себеп олгъан адисе къыскадан бойледир: Аз. Пейгъамбер бир уйле вакъты Муадлиж адлы сахабини ёлаяракъ, Аз. Умерни узурна чагъырды. Муадлиж Аз. Умернинъ одасына изинсиз кирди. Абуки, Умер (р.а.) юкълэй эди ве усъю ачылгъан эди. Уяндырылгъанда Умернинъ джаны сыкъылгъан ве гонъюнден: «Кешке бойле вакъытларда изинсиз кирмек жасакъланса!», шекинде бир истек кечкен. Ресулуллах (с.а.)нынъ узурна баргъанда, юкъярыдаки аетининъ шимди энгенини анылагъан Умер Аллаһкъа хамд этти.

3 Бу суренинъ 31-нджи аетинде къадынлар ичюн ортыювнинъ кереклиги ве бунынъ не шекильде

61. Корьге зорлукъ ёкътыр; топалгъа зорлукъ ёкътыр; хастагъа да зорлукъ ёкътыр (буларгъа япалмайджакъ вазифелери юкленмез; япалмагъанларындан толайы, гунахкяр олмазлар). Сиз ичюн де, истер озь эвлерингизден, истер бабаларынгызнынъ эвлеринден, аналарынгызнынъ эвлеринден, эркек къардашларынгызнынъ эвлеринден, къыз къардашларынгызнынъ эвлеринден, эмджелерингизнинъ эвлеринден, алаларынгызнынъ эвлеринден, дайыларынгызнынъ эвлеринден, тейзелерингизнинъ эвлеринден, я да анахтарларыны янынгызда булулдыргъан ерлерингизден, яхут достларынгызнынъ эвлеринден аш ашагъанынгызда бир сакъынмакъ ёкътыр. Топлу алда я да айры-айры ашамангызда да бир сакъынмакъ ёкътыр. Эвлерге кирген вахътынгызда, Аллаһ тарафындан мубарек ве пек гузель бир яшамакъ истети оларакъ, озюнъизге (бир-бирингизге) селям беринь. Иште, Аллаһ тюшонип, анълаарсынгыз дие, сизге аетлерни бойле изаатлар.
62. Му'минлер, анджакъ Аллаһкъа ве Ресулына гонольдэн инангъан кимселердир. Олар, о Пейгъамбернен ортакъ бир иш узеринде экен, ондан изин истемегендже, ташлап кетмезлер. (Ресулым!) Шу сенден изин истегенлер, акъикъатен, Аллаһкъа ве Ресулына иман эткен кимселердир. Ойле исе, базы ишлери ичюн сенден изин истегенлеринде, сен де олардан истегенинъе изин бер; олар ичюн Аллаһтан багъшлап тиле; Аллаһ магъфирет этиджидир, мерхаметлидир.
63. (Эй, му'минлер!) Пейгъамберни озь арангызда бир-бирингизни чагъыръан киби чагъырмань. Арангыздан бирисини къорчалайыджы этерек, сыйырылып кеткенлерни муакъкъакъ ки, Аллаһ бильмектедир. Бу себепле, онынъ эмрине терс даврангъанлар, башларына бир беля келювинден я да озьлерине чокъ элемли бир азап токъунувундан сакъынсынлар.¹
64. Бильмиш олунь ки, коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. О сизинг не

ве кималерге нисбетен оладжагъы истисналар берильмек иле, анълатылгъан эди. Айрыджа, о ерде «зийнет» табирни не анълаткъаны акъкъында тефсирджиернинъ нокътаи назарлары да къыскъадан анълатылгъан эди.

Къадыннынъ къоджасына гузель корюнмек ичюн сюслениви ве ачулуви динге коре мубах, атта тевсие этильген. Анджакъ, хусусен 31-нджи аетте сыралангъан якъынлардан гъайры, къалгъан ябанджы эркеклерге гузель корюнмек ичюн сюсленмек, алейхусус ачылып-сачылмакъ, яш олсун, къарт олсун, бутюн мусульман ве урь къадындаргъа арамыр. Бунынънен берабер, юкъарыдаки аетте ихтияр къадындарнынъ да, башкъа къадындар киби даврануваары тевсие этильмекнен бирликте, кийим ве орьтюнов хусусында оларгъа, бели шартларгъа багълы оларакъ, да сербест арекет этиув имкяны кетирильгени корюльмекте. Бу изин къарт къадындарнынъ къадынлыкъ джазибелерини артыкъ буюк ольчюде гъайып эткен олуварындан ве бир фесаткъа ёл ачуваары итиمالларынынъ ортадан къалкъкъан олувундандыр.

- 1 Бу ает Аз. Пейгъамбер (с.а.)ге садедже исми иле хитап этиювининъ я да ондан баас эткенде, ялынъыз исмини сёйлемекнинъ, уммтаик тербиеси иле уйгун олмайджагъыны ифаде этмекте. Бойле вазиятлерде онынъ исминен берабер Пейгъамбер, Небий, Ресул, Ресулуллах, Ресулы Экрам, Пейгъамбер Эфендимиз, Хабибуллах... киби оны анълаткъан ве онъа сайгъымызны ифаде эткен сыфат ве унванларны да сёйлемек ердидир. Айрыджа, Аллаһ Тааланынъ Анзааб суресининъ 56-нджи аетиндеки эмрине коре, биз мусульманларнынъ «Мухаммед» исми айтылгъанынен, «Аллаһнынъ саят ве селями онынъ узерине олсун» манасында «Саллаллааху алейхи веселлем» деювимиз де, онъа олгъан сайгъымызнынъ бир заруретидир.

ёлда олгъанынъызны яхшы билир. Инсанлар Онынъ узурна дёндюрийлген кунълери япкъанларыны оларгъа аман бильдирир. Аллаһ эр шейни хакъкы иле билиджидир.

25. ФУРКЪААН СУРЕСИ

Бу суре Меккеде назиль олгъан; садедже учь аетининъ (68-70) Мединесе назиль олгъаны акъкъында бир ривает бар. 77 аеттен ибарет. Суре адыны ильк аетте кечкен «эль-Фуркъаан» келимесинден алгъан. «Фуркъаан» – хакъны батылдан айырды эткен демектир ве Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир.

Бисмиллаавирравмааниррахиим

- 1, 2. Алемлерге тенбеджи олсун дие, къулы Мухаммедге Фуркъанны эндирген, коклернинъ ве ерининъ укюмранлыгъыны озюне аит олгъан, ич бала эдинмеген, мулькинде ортагъы олмагъан, эр шейни яратып, онъа бир низам берген ве такъдирини тайин эткен Аллаһ юджелер юджесидир.
3. (Кяфирлер) Оны (Аллаһны) быракъып, ич бир шей яраталмагъан, аксине озълери яратылгъан олуп, озълерине биле не зарар, не де файда бере билген, ольдюрмеге ве аят бермеге ве олюлерни гъайрыдан тирильтип, къабирден чыкъармагъа кучълери етмеген танърылар эдиндилер.
4. Инкяр эткенлер: Бу (Къур'ан), олса-олса онынъ (Мухаммеднинъ) уйдыргъан бир яланыдыр, башкъа бир топлум да, бу хусуста онъа ярдым эткендир, дедилер. Бойледже, олар ич шубесиз, акъсызлыкъкъа ве ифтрагъа баш ургъан эдилер.
5. Кене олар дедилер ки: (Бу аетлер), онынъ, башкъасына яздырып да, озюне саба-акъшам окъунмакъта олгъан эвелькилерге аит масаллардыр.¹
6. (Ресулым!) Де ки: Оны коклерде ве ердеки гизлиликлерни бильген Аллаһ эндирди. Шубесиз, О, чокъ багъышлайыджыдыр, зияде мерхаметлидир.
7. Олар (бир де) бойле дедилер: Бу насыл бир пейгъамбер; (бизлер киби) аш ашай, чаршыларда долаша! Онъа бир мелек эндирильмели, озюнен бирликте, о да тенбеджи олмалы эди!
8. Яхут озюне бир хазине берильмели я да ичинден ашап (мешакъатсыз кечинювини теминлейиджи) бир багъчасы олмалы эди. (Айрыджа) о залымлар (му'минлерге): Сиз, анджакъ тылсымгъа огърагъан бир адамгъа уймакъта-сынъыз! дедилер.

1 Бу аетте, базы кяфирлернинъ, Къур'ан аетлерининъ эвельки къавмларнынъ масалларыннан ибарет олгъаны, Аз.Пейгъамбернинъ буларни башкъаларына яздыргъаны ве эберлеви ичюн онъа саба-акъшам окъулгъаны акъкъында сёз этильмекте. Тефсирлерде умумен усътюн корюльген бу мана эсаскъа алынса, аетнинъ дикъкъат чекиджи бир хусускъа ишарет эткени корюле ки, бу, Аз.Пейгъамбер уммий олгъанынынъ яни окъумагъа-язмагъа бильмегенининъ, инкярджыларгъа коре де, билимекте ве къабул этильмекте олувдыр.

9. (Ресулым!) Сенинъ акъкъынгда бакъ не чешит мисаллер кетирдилер! Артыкъ олар сапыкълардыр ве (хидаетке) ич бир ёл да тапалмазар.
10. Истесе, санъа булардан даа яхшысыны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерни береджек ве санъа сарайлар ихсан эте биледжек Аллаһнынъ шаны южедир.¹
11. Олар бунынъ усътюне къыяметни де ялан сайдылар. Биз исе, къыяметни инкяр эткенлер ичюн, алевли бир атеш азырладыкъ.
12. Дженнем атешни узакъ бир месафеден оларны корьгендже, онынъ опъкеле-нювини (мутхиш къайнавыны) ве гурюльтисини эшитирлир.²
13. Эллери боюнларына багълы оларакъ, онынъ (Дженнемнинъ) тар бир ерине атылган заманлары, о ерчикте ёкъ олуп кетмескни истерлер.
14. (Оларгъа бойле денилир:) Бугунъ (ялынъыз) бир дсфа ёкъ олмакъны истемень; аксине бир чокъ керелер ёкъ олмакъны истень!³
15. Де ки: Бу даа яхшымы, ёкъса такъва саиплерине ваде этильген эбедийлик дженнетими? О ер, олар ичюн бир мукъяфат ве (узургъа къавушаджакъ) бир барыладжакъ ерлеридир.
16. Олар ичюн о ерде эбедий къалмакъ узьре, истеген эр шейлери бардыр. Иште бу, Раббинънинъ узерине (алган ве ерине кетирилюви) истенильген бир ва-дедир.⁴
17. О куню Раббинъ оларны ве Аллаһтан башкъасына табынган шейлерини то-плар да, дер ки: Шу къуаларымны сиз саптырдынъызмы, ёкъса озьлери ёддан чыкътылармы?⁵
18. Олар: Сени тензих этермиз. Сени быракъып да, башкъаларыны дост тутмакъ бизге ярашмаз; факъат сен оларгъа ве аталарына о къадар бол нимет бердинъ ки, сонъунда (сени) анъмакъны унуттылар ве элякетни хакъ эткен бир къавм олдылар, дерлер.

1 «Булардан даа яхшысы» денилир экен, къафирлернинъ, Аз.Пейгъамберге дегер бермек ичюн, онда араган имкянларына ишарет олулмакъта.

Дженаб-ы Аллаһ, Иракъ больгесиндеки зенгин топракъларны, Иран падишаларынынъ ве Рум императорларынынъ сарайларыны мусульманларгъа бермек суретинен, бу вадесини ерине кетирген.

2 Дженнемнинъ инсанлары корюви, онынънен къаршылашмакъ манасында миджаз ола билъгени киби, Аллаһнынъ атешке корюш къабилетини берюви манасында акъикъат да ола билир.

3 Бу хитап иле бутюн азапнынъ къаршылашылган азаптан ибарет олмагъаны, даа чокъ чешит азап-лар оларны беклегенини билдирмекте. Бир де, дженнем азабынынъ девамийлигини ифаде эткен башкъа аетлер дикъкъаткъа алынганда, бу хитаптан инкярджыларнынъ янган терилери тазеле-неджеги, бойледже, текрар-текрар азапкъа огърайджакълары манасы анълашыла.

4 Му'минлернинъ дуаларында эп бу ваденинъ ерине кетирлювини истегенлери, я да бунынъ исте-нильмеге дегерли ваде олгъаны анълатылмакъта.

5 «Аллаһтан башкъа табынган шейлери» акъкъында тефсилерде чешит изаатлар бар. Булар танъ-ры дие, табынганлары (Иса алейхисселям, Узейр алейхисселям киби) эльчилер, джинлер я да пут-лар ола билир. «Булар путлардыр» деген тефсилерде, Дженаб-ы Аллаһнынъ оларгъа тиль берип, акъикъатны сёйлетеджеги ифаде этильген.

19. (Бунинъ узерине о бирлерине хитабен бойле денилер:) Иште (табынганларынъыз), сёйлегенсеринъизде сизни яланджыгъа чыкъардылар. Артыкъ не (азабынъызны) кери чевире биле, не де бир ярдым истее билирсинъыз. Аранъыздан зулум эткенлерге буюк бир азап таттыраджакъмыз!
20. (Ресулым!) Сенден эвель ёлагъан бутюн пейгъамберлеримиз де, ич шубе-сиз, аш ашар, чаршыларда долашыр эдилер. (Эй, инсанлар!) Сизинъ бир къысмынъызны дигер бир къысмынъызгъа имтиан (весселиси) яптыкъ; (бакъайыкъ) сабыр этеджексинъызми? Рабинъ эр шейни хакъкъы иле корь-мектедир.¹
21. Бизнен къаршылашмакъны (бир кунъ узурумызгъа келеджелерини) умют этмегенлер: Бизге я мелеклер эндирилъмели эди, я да Раббимизни корьмели эдик, дедилер. Ант оасун ки, олар озьлери акъкъында кибрге къапылган ве адден ашувда зияде илери кеткен эдилер.
22. (Факъат) мелеклерни кореджек кунълери, гунахкярларгъа о куню ич бир къуванчлы хабер ёкътыр ве: (Сизге севинмек) ясакътыр, ясакъ! дейджеклер.²
23. Оларнынъ япкъан эр бир (якъшы) ишлерини эльге алырмыз, оны сепильген зеррелер алына кетириримиз (дегерсиз этермиз).³
24. О куню дженнетлилернинъ къаладжакъ ерлери чокъ узурлы ве раатланаджакъ ерлери пек гузельдир.
25. О куню кок юзю безя булутларнен ярыладжакъ ве мелеклер топ-топ эндириледжеклер.
26. Иште, о куню акъикъый мулък (укумранлыкъ) чокъ мерхаметли олган Аллаһнынъдыр. Кяфирлер ичюн де пек четин бир кунъдир о.
27. О куню залым кимсе (пешманлыкътан) эллерини тишлеп, бойле дер: Кешке о пейгъамбернен бирикте бир ёл тутсам эди!
28. Языкъ манъа! Кешке фелянчаны (батыл ёлджусыны) дост тутмасам эди!
29. Чюнки, зикр (Къур'ан) манъа кельген экен, о, акъикъатен мени ондан сапытты. Шейтан инсанны (учурымгъа сюйреклеп, сонъра) юзюкюююн быракъып, резиль-русвай этер.⁴

1 Бу аетте му'минлерден, мушриклернинъ оларгъа береджек джезаларгъа даянувлары истенильмекте; Аллаһ эр шейни хакъкъы иле корьмекте олгъаны бильдирилерек, залымларнынъ да, иман курешинде сабыр ве метанет костергенлерининъ де, япкъанларынынъ къаршылыгъыны кореджекслери ифаде этильмекте ве му'минлерге теселли берильмекте.

2 Бу сёзни мушриклернинъ озь-озьлерине сёйлеп, кедрленеджекслери манасы тюшониле билинеджели киби, замирнинъ мелеклерге ёлланувы ве бу сёзнинъ мелеклер тарафындан сёйленеджели шеклинде анылашылувы да мукюм.

3 Кяфирлернинъ, мусafirге икрам, акърабагъа зиярет киби гузель давранышларынынъ, иман этмегенлери себебинен, бошына кетеджеги, ишке ярамагъаны анылашыладжакъгы бесян этильмекте.

4 Бу аетлернинъ Укбе б. Эбий Муайт акъкъында назиль олгъаны ифаде этиле. Риваетке коре, Укбе берген бир зияфетине Ресула-и Экремни де давет эткен эди. Аз.Пейгъамбер, о шеадет кетирмегендже, еменгинден ашамайджагъыны сёйлегенинен, Келиме-и Шеадетни кетирген; факъат мушири-

30. Пейгъамбер дер ки: Эй, Раббим! Къавмым бу Къур'анны бус-бутюн терк этти.¹
31. (Ресулым!) Иште, биз бойледже, эр бир пейгъамбер ичюн къабаатлылардан душманлар пейда эттик. Хидает бериджи ве ярдымджи оларакъ Раббинъ етерлидир.
32. Инкяр эткенлер: Къур'ан онъа бир кереден, топлу алда эндирильмели дегиль эдими? дедилер. Биз оны сенинъ къальбинъе яхшыджа ерлештирмек ичюн бойле яптыкъ (парча-парча эндирдик) ве оны дане-дана (айырааракъ) окбукъ.
33. Оларнынъ санъа кетирген ич бир мисали ёкътыр ки, (онынъ къаршылыгында) санъа догърусыны ве даа ачыгыны кетирмейки.
34. Юзюкъююн джеэннемге (суйрелип) топланаджакълар; иште олар, ерлери энъ фена, ёллары энъ сапыкъ олгъанлардыр.
35. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, къардашы Харунны да, онъа ярдымджи яптыкъ.
36. «Аетлеримизни ялан сайгъан къавмгъа барынъ», дедик, сонъунда (ёлгъа кельмегенлеринден), оларны ернен бир эте къойдыкъ.
37. Нуһ къавмына кельгенде, пейгъамберлерни яланджылыкънен къабаатлагъанларында, оларны сувда богъдыкъ ве озълерини инсанлар ичюн бир ибрет яптыкъ. залымлар ичюн элем бериджи бир азап азырладыкъ.
38. Аадны, Семуудны, Ресс халкъыны ве булар арасында даа бир чокъ несиллерни де (инкярджылыкъларындан себеп, эляк эттик).²
39. Оларнынъ эр бирини (уймалары ичюн) мисаллер кетирдик; (амма огют алмагъанлары ичюн) эписини къырдыкъ кечирдик.³
40. (Ресулым!) Ант олсун, (бу меккели путперестлер), бея ве фелякет ягъмурына

клернинъ илери кельгенлеринден Убей б. Халефиниъ гонълюни хош этмек ичюн, сонъунда сёзюнден къайткъан ве барып Аз.Пейгъамберге акъаретлерде булунгъан эди.

- 1 Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Къур'ангъа керекли дегер бермеген ве атта онынънен алай эткен къавмындан шикъети анълатыла. Аеттеки «мехджууран» келимеси «яман сёз» манасында да анълашыла. Бу манагъа коре, мушриклернинъ Къур'анны сихир ве бунынъ киби, башкъа бир шей, деген даваларына ишарет этиле.
- 2 «Аад» нууд (а.с.)нынъ, «Семууд» Салих (а.с.)нынъ къавмыдыр. «Ресс» акъкъында чешит тефсиллер бар; эсасен Шуайб (а.с.)нынъ къавмы оларакъ билинмектедир. Бир тефсирге коре исе, Йемаама озени боюндаки бир койнинъ ады олуп, Семууд къавмындан къалгъанлар бу ерде отура эдилер. Факъат бу малюматлар сахих хаберлернен исбат этильмеген. Къур'ан тарафындан бизге билядирильген хусус «Асхаб-ы Ресс» денильген бир инсан топлулыгы яшагъаны ве куфюрлери себептенден, эляк этильгендир.
- 3 Олардан эвелькесернинъ башларына кельгенлер ве адджы акъыкълар, огют алсынлар дие, эр бир къавмгъа, пейгъамберлер вастасынен, анълатылгъаны алда, олар бу мисаль орнеклери узеринде ибретенен тюшонмек ерине, буларны уйдурулгъан бирер масал къабул этилер ве ниает, иляхий гъадабкъа огърадылар.

тутугъан о больгеге баргъанлар. Я оны коръмей эдилерми? Ёкъ, олар ольгенден сонъ, тирилмекни умиут этмемектелер.¹

41. Сени корьген вакъытларында: «Бумы Аллахнынъ пейгъамбер оларакъ ёлагъаны!» дисрек, эп сени алайгъа алмакъталар.
42. «Эгер танърыларымызгъа инанувда себат косътермесе эдик, акъикъатен бизни не ерде исе, танърылырамыздан сапытаджакъ эди», дейлер. Азапны корьген вакъытларында, аслы кимнинъ ёлу сапыкъ олгъаныны биледжеклер!
43. Яман дуйгъуларыны озюне танъры эткен кимсени корьдинъми? Сен (Ресулым!) онъа къорчалайдыджи ола билирсинъми?
44. Ёкъса, сен оларнынъ чокъу, акъикъатен (сёз) динълейджек яхут тюшонеджек беллейсинъми, ёкъ олар айванлар кибидир, атта олар ёллары итибарынен, даа да сапыкътырлар.²
45. Раббинъ колыени насыл узаткъаныны корьмединъми? Эгер истесе эди, оны эльбетте арекетсиз этер эди. Сонъра биз кунешни онъа делиль яптыкъ.
46. Сонъра оны (узагъан колыени) яваш-яваш озюмизге чектик (къыскарттыкъ).
47. Сиз ичюн геджени орьтю, юкъуны истираат япкъан, куньдюзни де дагъылып, чалушув (заманы) япкъан Одыр.
- 48, 49. Рузгярларны рахметининъ огюнде муждеджи оларакъ ёлагъан Одыр. Биз олю топракъкъа джан бермек, яраткъан нидже айванларымызгъа ве нидже инсанларгъа сув бермек ичюн, коктен тер-темиз сув эндирик.
50. Ант олсун, буны инсанларнынъ огют алувлары ичюн, араларында чешит шекиллерде анълаткъандырмыз; амма инсанларнынъ чокъу илле нанкорьлик этип тирельгендилер.³
51. (Ресулым!) Эгер истесек эди, эльбетте эр улькеге бир тенбидежи (пейгъамбер) ёллар эдик.
52. (Бейнелмилель тербидежилик вазифесини факъат сангъа бердик). О алда, къафирлерге боюн эгме ве бунынънен (Къур'аннен) оларгъа къаршы бар кучюнънен буюк бир куреш яп!

1 Тефсирлерде бу аетте меккели мушриклернинъ тиджарет ичюн баргъан Шам сеферлери эснасында инкъаржылыкълары ве сапыкъ ёлда инатыкъ этювлери себебинден, таш ягъмурынен эляк этильген Луут къавмынынъ къаламтыларыны корьгенлерине ве кене де ибрет алмагъанларына ишарет этильгени анълатыла.

2 Бу киби кимселер акъылларына ве озьлерине етип кельген иляхий теблигге уймайып, тек иссиатына коре арекет этювлери себебинден, айванларгъа бенъзетильген; айванларнынъ арекетлерин оларгъа берильген кучъ ве къабилетлерининъ яратылышына уйгун олувына къаршылыкъ, бойле кимселернинъ давранышлары бу хусуситтен ёкъ олувындан отърю де, олардан кетишат оларакъ, даа сапыкъ олгъанлары бези этильген.

3 Бу аетте «илляхий къудретнинъ эсерлерининъ ве инсанларгъа берильген ниметлернинъ бир чокъ пейгъамбернинъ тилинден дефаларджа ве чешит-чешит анълатылгъаныны» ифаде этмек узьре, юкъарадаки шекильде мана бермек мумкюн олгъаны киби, «сувны эвирип-чвирип, чешит ерлерге тюрлю-тюрлю ягъмур ягъдырдыкъ» тарзында бир мана да бериле билик.

53. Бирининъ сувы татлы ве сувсызлыккыны къандыраджагы, дигерининъки тузлы ве адждагы эки денъизни бирлештириджи ве араларына бир сед, кечиль-мез бир сынъыр къойгъан Одыр.¹
54. Сувдан (нутфеден) бир инсан яратып, оны несеп ве сихриет (къан ве эвлик багъындан догъгъан) якъынлыккъа дёнюштирген Одыр. Раббинънинъ эр шейге кучю стер.
55. (Бойле экен, инкярджылар) Аллаһны быракъып, озьлерине не файда, не де зарар бере бильген шейлерге къулыккъ этмектелер. Инкярджы да Раббине къарши огърашып турмакъта.
56. (Ресулым!) Биз сени анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.
57. Де ки: Бунъа къаршылыккъ, сизден Раббинъе догъру бир ёл тутмакъны тилеген кимселер (олувынъыздан) гъайры, ич бир акъ истемейим.
58. Олюмсиз ве даима тири Аллаһкъа ишанып таян. Оны хамд иле тесбих эт. Къуларнынъ гунахарыны онынъ билюви стер.
59. Коклерни, ерни ве экисининъ арасындакыны алты кунъде яраткъан, сонъ Аршкъа укюм эткен Рахмандыр. Буны бир бильгенден сора.²
60. Оларгъа: Рахмангъа сегда этинъ денильген вакъытта: «Рахман да не экен! Бизге эмир эткен шейинъе ич сегда этермизми!», дерлер ве бу эмир оларнынъ нефретини арттырыр.
61. Кокте бурджларны бар эткен, оларнынъ ичинде бир чыракъ (кунеш) ве нурлы бир ай ерлештирген Аллаһ южелер юджесидир.
62. Ибрет алмакъ я да шукюр этмек истеген кимселер ичюн, гедженен кунъдюзни бир-бирининъ артындан кетирген де Одыр.
63. Рахманнынъ (темиз) къуллары олардыр ки, ер юзюнде тевазу иле юрерлер ве озюни бильмеген кимселер оларгъа лаф аткъанда (ынджытмадан) «Селям!»; дерлер (кечерлер);
64. Геджелерини Рабблерине сегда этерек ве къыям тураракъ кечирирлер.
65. Ве бойле дерлер: Раббимиз! Джебэннем азабыны узеримизден узакълаштыр. Догърусы, онынъ азабы келип-кечиджи дегиль, девамлыдыр.
66. О ер, акъикъатен, не фена бир ерлешюв ве яшаладжакъ ердир!
67. (О къулар), арджлагъанларында не исраф, не де саранлыккъ этерлер; экисининъ арасында орта бир ёл тутарлар.

1 Бу ает акъкъында чешит тефсирлер бар: 1) Макъсат – денъизге къарышкъан нехр (Диджиле киби) ве о къарышкъан денъиздир. Денъизни ярып, арасындан километрдердже акъып кеткени алда, нехр сувнынъ дады бозумламакъта. 2) Ниль киби буюк ирмакъ ве денъиздир ки, араларына бир къара парчасы (тиль) кирмектедир. 3) Му'минлернен къяфирлердир. Татлы сув – му'минлерни, адждагы сув – къяфирлерни темсиль эте. Дюнъяда ян-янаша, амма бир-бирилерине къарышмадан яшагъанларына ишарет этиле.

2 Аршкъа укюмранлыккъ ве алты кунъде яратув акъкъында А'рааф суреси, 54-нджи аеттеки, Арш акъкъында Нууд суреси, 7-нджи аеттеки изаатларгъа бакъынь.

68. Кене олар ки, Аллаһнен берабер, (туткъан) башкъа бир танърыгъа явармазлар, Аллаһ арам къылгъан джанны акъсыз ерде къыймазлар ве зина этмезлер. Буларны якъан гунахы(нынъ джесасыны) булыр;
69. Къыямет куню азабы къат-къат арттырылыр ве онда (азапта) ашшалангъан оларакъ, дсвамлы къалыр.
70. Анджакъ тѳвбе ве иман этип, яхшы давранышта булунгъанлар башкъадыр; Аллаһ оларнынъ яманлыкъларыны эйликлерге чевирир. Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, зияде мерхамет саибидыр;
71. Ким тѳвбе этип, яхшы давраныш косътерсе, шубесиз о, тѳвбеси къабул олунгъан алда Аллаһкъа дѳнер.
72. (О къулла), ялан ерде шаатлыкъ этмезлер, бош сѳзлернен къаршылашкъанларында эйбетли алда (о ерден) кечип кетерлер.
73. Озьлерине Рабблерининъ аетлери хатырлатылгъанда исе, оларгъа нисбетен сагъыр ве корь давранмазлар;
74. (Ве о къулла): Раббимиз, бизге козюмизни айдынлатаджакъ къадынлар ве зурриетлер багъышла ве бизни такъва саиплерине ребер эт! дерлер.
75. Иште оларгъа, сабыр этиювлерине къаршылыкъ, дженнетнинъ энъ юксек макъамы берилсджек, о ерде урмет ве селямнен къаршыланаджакълар.
76. О ерде эбедий къаладжакълар. О ер не гузель бир ерлешюв ве яшаладжакъ ераир.
77. (Ресулым!) Де ки: (Къулыкъ ве) яварувынъыз олмаса, Раббим сизге не деп дегер берсин? (Эй, инкъарджылар! Сизге Ресулнынъ бильдергенлерини) кесен-кес ялан сайдынъыз; онынъ ичюм азап якъанъызны быракъмайджакъ.

26. ШУАРАА СУРЕСИ

Меккеде назил олгъан бу суре 227 аеттир, 224-227-нджи аетлери Мединеде назил олгъан. «Шуараа» – шаирлер демектир; 224-нджи аетинде шаирлерден сѳз этильгени ичюм, суре бу исми алгъан. Мухалифлернинъ Къур'ангъа къаршы илери сюрген идаларындан бири де, онынъ бир шаир тарафындан мейдангъа кетирильген деювлери эди. Иште, Къур'ан Аз.Пейгъамбернинъ анълатувинен, даа эвельки пейгъамберлернинъ анълатулары озюнде бирлешкенини ве Къур'ан бир шаирнинъ эсери олмагъаныны исбат этерек, бу идданы ред эте.Бисмиляаһирраһмаанирраһим

Бисмиляаһирраһмаанирраһим

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
3. (Ресулым!) Олар иман этмейлер, дие, аман-аман озюмъни эляк этеджектирсинь!

4. Биз истесек, оларнын узерине коктен бир муджизе эндириримиз де, онъа боюнлары эгилип къалыр.
5. Оларгъа, о чокъ мерхаметли Аллаһтан ич бир янъы огют кельмез ки, ондан юзь чевирмесинлер.
6. Бунинъ усьтюне (онъа) «яландыр», дерлер; факъат алай этип тургъан шейлерининъ хаберлери якъында оларгъа келеджек.
7. Ер юзюне бир бакъмазлармы! О ерде эр гузель чифттен нидже осюмликлер етиштирдик.
8. Шубесиз, буларда (Аллаһнынъ къудретине) бир нишане бардыр; амма чокъу иман этмеслер.
9. Шубе ёкъ ки, Раббинъ мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
- 10, 11. О заман Раббинъ Мусагъа: О залымлар топлаулыгъына, Фыравуннынъ къавмына бар. Аля (башларына келеджектен) сакъынмайджакълармы олар? дие сесленген эди.
12. Муса бойле деди: Раббим! Догърусы, мени яланджылыкъта къабаатлавларындан къоркъам.
13. (Бу вазиятте) ичим сыкъылыр, тилим айланмаз; онынъ ичюн Харунгъа да эльчилик бер.
14. Оларнынъ манъа ифтира эткен бир къабаатлары да бар. Бундан отърю, мени ольдирювлеринден къоркъам.
15. Аллаһ буюрды: Ёкъ, (сени асла ольдюралмазлар)! Экинъиз муджизелеримизнен барынъ. Шубесиз ки, биз сизнен берабермиз, (эр шейни) эшитмектемиз.
16. Айды, Фыравунгъа барып айтынъ ки: Акъкъатен, биз алемлернинъ Раббининъ эльчисимиз;
17. Исраил огъуларыны бизнен берабер ёлла.
18. (Озюне Аллаһнынъ эми теблигъ этильгенинен, Фыравун) деди ки: Биз сени бала экенинъде имаемизге алып буюльтмедикми? Аятынънынъ бир чокъ йыларыны арамызда кечирмединъми?
19. Сонъунда о япкъан (фена) ишинъни де яптынъ. Сен нанкорънынъ бирисинъ!¹
20. Муса: Мен, деди, о ишни, о анда сонъу не оладжагъыны бильмейип яптым.²
21. Сизден къоркъкъанымнен де, аман аранъыздан къачтым. Сонъ Раббим манъа икмет бахш этти ве мени пейгъамберлерден къылды.
22. О нимет дие, козюме тюрткени исе, (аслында) Исраил огъуларыны озюне къул, хызметкъяр этювинъдир.³

1 Бу ерде Аз.Мусанынъ бир мысырлынынъ олюмине себеп олгъанына ишарет этильмекте. Бильги ичюн бакъ. Кыасас, 28/15.

2 Тефсилерде Аз.Мусанынъ ольдирюв къасты олмадан, о адамны ургъаны ве бу ишининъ, къастны кечкен арекетлер нетиджесинде, адам ольгени изааты даа зияде кельмекте.

3 Фыравуннынъ нимет дие, Аз.Мусанынъ козюне тюрткени ве оны нанкоръ деювине ёл ачкъан шей, оны сабийлигинде саипсиз тапкъанынен, алып беслегени ве бакъувы, хусусен оны башкъа огълан

23. Фыравун бойле деди: Алемлернинь Рабби дегенинь де недир?
24. Муса джевап берди: Эгер ишнинь аслыны тюшюнип аньлагъан адамлар олсанъыз, (итираф этерсинъиз ки) о, коклернинь, ернинь ве экиси арасында олгъан эр шейнинь Раббидир.
25. (Фыравун) этрафында булунгъанларгъа эшитесенъизми? деди.
26. Муса деди ки: О, сизинь де Раббинъиз, даа эвельки аталарынъызнынь да Раббидир.
27. Фыравун: Сизге ёлланылгъан бу эльчинъиз мытлакъа делидир, деди.
28. Муса девамле шуны сёйледи: Эгер акъылынъызны ишлетсенъиз (аньларсыз ки), О, догъунынь, батынынь ве экисининь арасында олгъанларнынь Раббидир.
29. Фыравун: Менден башкъасыны танъры эдинсенъ, ант олсун ки, сени зинданылардан этерим! деди.
30. Муса: Санъа ап-ачыкъ бир шей кетирмиш олсамдамы? деди.
31. Фыравун: Догъру сёйлегенлерден исенъ, айды, кетир оны! дие джевап берди.
32. Бунынь узерине Муса таягъыны атты; бир де не корьсинлер, таякъ ап-ачыкъ буюк бир йылан (олгъан-къалгъан)!
33. Элини де къойнундан чыкъарды; о да сейирджилерге бем-безя корюнген (нур сачкъан бир шей олуп къалгъан)!
34. Фыравун этрафындаки илери кельгенлерге: Бу, деди, догърусы, чокъ бильгили бир тылсымджыдыр!
35. Сизни тылсымынен журтунъыздан чыкъармакъ истей. Шимди не буюрысынъыз?¹
36. Дедилер ки: Оны ве къардашыны токътатып тур ве шеэрлерге топлайдъжы адамлар ёлла;
37. Не къадар бильгиси терен тылсымджы бар исе, санъа кетирсинлер.
38. Бойледже, сихирбазлар белли бир куннинь тайин этильген вакътында бир ерге кетирильдилер.
39. Халкъкъа: Сиз де топланасызмы (айды, аман топланынь), денильди.
40. (Фыравуннынь адамлары:) Эгер усътюн кельселер, эр алда, тылсымджиларгъа уярмыз, дедилер.
41. Сихирбазлар кельгенлеринде Фыравунгъа: Эгер биз усътюн кельсек, муакъкъакъ бизге бир акъ бар дегильми? дедилер.

балалар киби ольдюрмегени эди. Аз.Муса бу сёзаларни инкярйи бир усулнен, онынь япкъаны эрасен бир нимет олмагъаныны ве онынь Израил огъууларынны къул, хызметкъар этювинден ибарет олгъаныны ифаде этмекте. Зира, Фыравун Аз.Мусаны сарайына алувына да, онынь Израил огъууларына нисбетен давранышы себеп олгъан эди.

1 Аз.Мусанынь косътерген муджизелери Фыравуннынь кибр дуйгъуларыны алт-усът эткен, Фыравун танърылыкъ давасыны бир тарафкъа быракъып, этрафындаки илери кельгенлерден фикир алмагъа меджбур олгъан.

42. Фыравун джевап берди: Эбет, о такъдирде ич шубе этменъ, козьдеки кимсерден де оладжакъсынъыз.
43. Муса оларгъа: Не атаджакъ олсанъыз, атынъ! деди.
44. Бунинъ узерине аркъанларыны ве таякъларыны аттылар ве: Фыравуннынъ къудрети акъкъы ичюн, эльбетте бизлер гъалип келеджекмиз, дедилер.
45. Сонъра Муса таягъыны атты: Бир де не корьсинлер, оларнынъ уйдургъанларыны юта бере!
46. (Буны корьгенинен) сихирбазлар дер'ал седжде эттилер.
- 47, 48. «Алемлернинъ Раббин, Муса ве Харуннынъ Раббине иман эттик», дедилер.
49. Фыравун, (къызгынлыкънен) деди ки, мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъиз э! Демек ки, о сизге сихирни огреткен буюгинъиз экен! Амма, шимди (сизге япаджагъымны кореджек ве) биледжексинъиз: Ант олсун, эллеринъизни ве аякъларынынъизни чапразлама кестиреджем, эпинъизни астыраджам!
50. «Зарары ёкъ, дедилер, (насыл олса) биз, шубесиз, Раббимизге дёнеджекмиз».
51. «Биз илк иман эткенлер олгъанымиз ичюн, Раббимиз хаталарымизни багъышлайджагъына умют этермиз».
52. Мусагъа: Къуallarымны геджелейин ёлгъа чыкъар; чюнки, такъип этиледжексинъиз, дие вахий эттик.
53. Фыравун да шеэрлерге (аскер) топлайыджилар ёллады:
54. «Эсасен булар, сайылары аз, тертипсиз-дагъыныкъ бир джемааттыр».
55. «(Бойле экен) кесен-кес бизни опыкелендиргендирлер».
56. «Биз исе, эльбетте уяныкъ (ве бирлик) бир джемаатмыз», (дей ве дедирте эди).
- 57, 58. Амма (сонъунда) биз оларны (Фыравун ве къавмыны), багъчалардан, чокъракълардан, хазинелерден ве дегерли бир ерден чыкъардыкъ.
59. Бойледже, буларгъа Исраил огуallarыны мирасчы яптыкъ.
60. Деркен (Фыравун ве адамлары) кунъ догъувындан оларнынъ пешине тюштилер.
61. Эки топлулыкъ бир-бирини корьгенинен, Мусанынъ адамлары: Иште, якъаландыкъ! дедилер.
62. Муса: Асла! деди, Раббимиз, шубесиз, меннендир, манъа ёл косътереджектир.
63. Бунинъ узерине Мусагъа: Таягъынънен денъизге ур! дие вахий эттик. (Ургъанынен, денъиз) дер'ал ярылды (он эки ёл ачылды), эр болюк буюк бир дагъ киби олды.
64. О бирлерини де, о ерге якълаштырдыкъ.¹

1 Муса ве адамларынынъ артындан душманлар да, бу денъизде ачылгъан ёлларгъа кирдилер.

65. Муса ве янында олгъанларнынъ эписини къуртардыкъ.
66. Сонъра о бирлерини сувда богъдыкъ.
67. Шубесиз, бунда бир ибрет бардыр; амма чокълары иман эткен дегиллер.¹
68. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
69. (Ресульм!) Оларгъа Ибрахимнинъ хаберини де накъл эт.
70. О заман о, бабасына ве къавмына: Неге табынмакътасынъыз? деген эди.
71. «Путларгъа табынмакътамыз ве оларгъа табынувда девам этеджекмиз», дие джевап бердилер.²
72. Ибрахим: Яхшы, деди, ялваргъанынъызда олар сизни эшителерми?
73. Яхут сизге файда я да зарар бере билелерми?
74. бойле джевап бердилер: Ёкъ, амма биз бабаларымызны бойле япкъан алда буддыкъ.
- 75, 76. Ибрахим деди ки: Яхшы, амма, истер сизинъ, истер эвельки аталарынъзыннынъ; неге табынгъанынъызны (бириаз олса да) тюшондинъизми?
77. Яхшы билинъ ки, олар меним душманымдыр; Анджакъ алемлернинъ Рабби (меним достумдыр).
78. Мени яраткъан ве манъа догъру ёлны косътерген Одыр.
79. Мени ашаткъан, ичирген Одыр.
80. Хасталангъан вакътымда манъа шифа берген Одыр.
81. Меним джаннымны аладжакъ, сонъра мени тирильтеджек Одыр.
82. Ве эсап куню хаталарымны багъышлайджакъыны уюот эткеним Одыр.
83. Раббим, манъа икмет бер ве мени эйилер арасына къош.
84. Манъа, сонъундан келеджеклер арасында, эйиликнен анъылмакъ насип эйл!³
85. Мени Наим дженнетининъ варислеринден эйл.
86. Бабамны да багъышла (онъа тѳвбе ве иман насип эт). Чюнки, о сапыкълардандыр.
87. (Инсанларнынъ) тириледжек кунълери мени утандырма.
88. О куню не мал файда берир, не де эвлят.

1 Истер Мысырда къалгъан къыптийлернинъ ерлеринде къалгъанлары, истер къуртулгъандан сонъ, бузавгъа табынувгъа къалкъкъан ве: «Козь-козье Аллаһны корьмегендже, иман этмемиз», деген Израил огъулары бу ап-ачыкъ дерстен ибрет алмадылар, имангъа къальмедилер.

2 «Путларгъа табынмакътамыз ве бутюн куню оларгъа хызмет этип турмакътамыз» манасы да берильмектедир. Зира, оларнынъ кунь бою ибадет этип, гедже ибадет этмегенлерине даир бир ривает бар.

3 Аз.Ибрахим, бу дуасынен, къыяметке къадар яхшы нам иле анъылмакъны истеген. Дуасы макъбул олгъан, бундан отърю, эр уммет онъа айры бир севги дуйгъан ве адыны макътав иле ангъан. Мусульманлар да, беш вакъыт намазда салав-ы шерифе окъугъанда, оны да ангъаракъ, бу дуагъа къошулмакъталар.

89. Анджакъ, Аллаһкъа къальби селим (темиз бир къальп) иле кельгенлер (о кунде файда булур).¹
90. (О куню) дженнет такъва саиплерине якълаштырылыр.
91. Джеэннем де адден ашкъанларгъа ап-ачыкъ косътерилир.
- 92, 93. Оларгъа: Аллаһтан гъайры табынгъаларынъыз къана, нереди? Сизге ярдым эте билелерми я да озлерине (олсун) ярдымлары токъунамы? денилир.
- 94, 95. Артыкъ олар, о адден ашкъанлар ве Иблис ордулары, топтан о ерге фырла-тылып (джеэннемге) атылырлар.
96. О ерде бир-бирилеринен чекишерек, бойле дерлер:
97. Валлахи, биз, акъикъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде экенмиз.
98. Чюнки, биз сизни аелмернинъ Раббинен бир туту адик.
99. Бизни, анджакъ о гунахкярлар саптырды.
- 100, 101. Шимди артыкъ бизим не шефаатчыларымыз бар, не де якъын бир досту-мыз.
102. Ах, кешке биз ичюн (дюньягъа) бир къайтув даа олса да, му'минлерден ол-сакъ!
103. Бунда эльбет (алынаджакъ) буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмез-лер.
104. Шубесиз, Раббинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
105. Нуһ къавмы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучадылар.
106. Къардашлары Нуһ оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
107. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.
108. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
109. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ аелмернинъ Раббидир.
110. Онынъ ичюн, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
111. Олар бойле джевап бердилер: Санъа ашагъы севиели кимселер табиъ олуп тургъанда, биз санъа ич иман этермизми!
112. Нуһ деди ки: Оларнынъ якъанлары акъкъында бильгим ёкътыр.
113. Оларнынъ эсабы анджакъ Раббиме аиттир. Бир тюшонсенъиз!
114. Мен иман эткен кимселерни къуваджакъ дегилим.
115. Мен, анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиседжийим.
116. Дедилер ки: Эй, Нуһ! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы биль ки, ташборан-гъа тутулгъанлардан оладжакъсынъ!

1 Къальби селим – шубелерден, ширктен темизленген, ихласпен иман эткен къальп демектир. Саид б. Мусейб (р.а.) деген ки: Къальби селим, маневий сагълам къальптир ки, бу да, му'миннинъ къ-альбидир. Кяфир ве мунафыкынынъ къальби исе, маневий хастадыр.

117. Нух: Раббим! деди, къавмым мени яланджылыкъта сучлады.
118. Артыкъ меннен оларнынъ арасында сен укминъни бер. Мени ве янымдаки му'минлерни къуртар.
119. Бунынъ узерине биз оны ве янындакилерни, о толу гемининъ ичинде (ташы-яракъ) къуртардыкъ.
120. Сонъ, артта къалгъанларны сувда богъдыкъ.
121. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмеслер.
122. Шубесиз, Раббинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
123. Аад (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
124. Къардашлары нууд оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
125. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.
126. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъыннынъ ве манъа итаат этинъ.
127. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ аемлернинъ Раббидир.
128. Сиз эр юксер ерге бир алямет тиклесерек эгленсинъизми?¹
129. Темелли къаладжагъынъызны умят этерек, къавий биналар яптынъызмы?²
130. Якъалагъан вакътынъызда зорбаджылар киби якъалайсызмы?
131. Артыкъ Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
- 132, 133, 134. Бильген шейлеринъизни сизге берген, сизге маллар, огъулар, багълар, чокъракълар ихсан эткен (Аллаһкъа къаршы келюв)ден сакъыннынъ.
135. Догърусы, сизинъ акъкъынъызда буюк бир куннинъ азабындан къоркъам.
136. (Олар) бойле дедилер: Сен огют берсенъ де, бермесенъ де, бизге эп бирдир.
137. Бу, эвелькелернинъ адетлеринден башкъа бир шей дегиль.³
138. Биз, азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.
139. Бойледже, оны яланджылыкъта къабаатладылар; биз де оларны эляк эттик. Догърусы, бунда буюк бир ибрет бар; амма чокълары иман этмеслер.
140. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
141. Семууд (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.

1 Аеттеки «рии» келимеси «ёл» манасында да олгъаны ичюн, «сиз эр ёл узерине...» шекинде бир мана бермек де мумкюн. Бу къавмнынъ бина эткен шейлери акъкъында тефсирлерде; гогерджин къаалелери, келип-кечкенлернен эгленмек ичюн япылгъан юксер биналар, тепелерге тикильген аби-делер киби изаатларгъа расткелинмекте.

2 Бу биналар акъкъында буюк кошкар, къавий къалелер, сув менбалары киби тефсирлер япылгъан.

3 Бу ерде «адет (худукъ)»тан козьде тутулгъаны акъкъында чешит тефсирлер бар: 1) Шу якъқанларымыз я да узеринде булунгъан шу динимиз, ильк аталарымыздан берли девам этип кельген шей-дир. 2) Сенинъ кетирген шу дининъ я да олгенден сонъ тирилиджемиз илдасы, кечмишлернинъ уйдурмасыдыр.

142. Къардашлары Салих оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
143. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
144. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
145. Бунъа нисбетен сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
- 146, 147, 148. Сиз бу ерде багъчаларнынъ, чокъракъларнынъ ичинде; экинлернинъ салкъымлары саркъкъан хурмалыкъларнынъ арасында, ишанч ичинде быракъыладжакъсынъыз (санасынъыз)мы?
149. (Бойле санып) дагълардан усталыкънен эвлер ёнып (оюп япмакътасынъыз).¹
150. Артыкъ, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
- 151, 152. Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япып, тертип-тынчылыкъ бермеген адден ашкъанларнынъ эмирине уйманъ.
153. Дедилер ки: Сен, олса-олса яхшы тылсымангъан бирисинъ!
154. Сен де анджакъ бизим киби бир инсансынъ. Эгер догъру сёйлгенлерден олсанъ, айды, бизге бир муджизе кетир.
155. Салих: Иште (муджизе) бу ыргъачы деведир; онынъ бир сув ичмек акъкъы бардыр, белли бир куню ичмек акъкъы да сизингъа, аеди.
156. Онъа бир фенолыкънен илишменъ, ёкъса, сизни муаззам бир куннинъ азабы якъалай къояр.
157. Бунъа рагъмен, олар девени сойдылар; амма пешман да олдулар.
158. Бунинъ узерине, оларны азап якъалады. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
159. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
160. Луут къавмы да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
161. Къардашлары Луут оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
162. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
163. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
164. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
- 165, 166. Раббимизнинъ сизлер ичюн яраткъан зевджелеринъизни быракъып да, инсанлар арасындан эркеклерге якълашасызмы? Догърусы, сиз сынъырны ашкъан (сапыкъ) бир къавмысынъыз!

1 Аеттеки «фаарихин» келимесине «усталыкънен» манасы берильгени киби, «макътанаракъ» манасы да бериле билир.

167. Олар бойле дидилер: Эй, Луут! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы биль ки, сюрдюен этильгенлерден оладжакъсынъ!
168. Луут: Догърусы, деди, мен сизинъ бу ишинизден нефретленем!
169. Раббим! Мени ве аилемни, оларнынъ япып кельгенлеринден (вебалындан) къуртар.
170. Бунынъ узерине оны ве бутюн аилесини къуртардыкъ.
171. Анджакъ, бир къарт къадын истисна. О артта къалганлардан (олды).¹
172. Сонъра дигерлерини эляк эттик.
173. Усытюлерине ойле бир ягъмуру ягъдырдыкъ ки... Тембисленгенлернинъ (факъат ёлгъа кельмегенлернинъ) ягъмуры не де фена!
174. Эльбетте бунда буюк бир ибрет бар; факъат чокълары иман этмеслер.
175. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
176. Эйке халкъы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.²
177. Шуайб оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
178. Билинъ ки, мен сизге ёланылган ишаныладжакъ бир эльчийим.
179. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
180. Бунынъ ичюн сизден ич бир акъ истемейим. Меним акъкъымны бердежек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
181. Ольчюни тас-тамам япынъ, (инсанларнынъ акъкъыны) эксик бергенлерден оманъ.
182. Догъру теразенен тартынъ.
183. Инсанларнынъ акъкъы олган шейлерни къысманъ. Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.
184. Сизни ве эвельки несиллерни яраткъан (Аллаһ)тан къоркъунъ.
185. Олар бойле дедилер: Сен, олса-олса яхшы тылсыманган бирисинъ!
186. Сен де анджакъ бизим киби бир бешерсинъ. Биль ки, биз сени анджакъ яланджылардан бири саймакътамыз.
187. Эгер догъру сёзлюлерден олсанъ, усытюмизге коктен азап ягъдыр.
188. Шуайб: Раббим япкъанларынъызны энъ яхшы билиджидир, деди.
189. Ниает, оны яланджы сайдылар да, оларны о кольге кунюнинъ азабы якъалай къойды. Акъкъатен о, буюк бир куннинъ азабы эди!³

1 Бу ерде Аз.Луутнынъ къадынына ишарет этильмекте. Тахрим суресининъ онынъ аетине ве он экинджи аетиндеки изааткъа бакъынъ.

2 Эйке бир орман чешитининъ адыдыр. Риваетке коре, Медйен якъынларында булулган бир больге де бу аднен аныла эди. Шуайб (а.с.) эйкели олмагъанындан, 106, 124, 142 ве 160-нджи аетердекинден фаркълы оларакъ, ёланылган пейгъамберлер ичюн «къардашлары» денильмеген.

3 Чокъ сыджакъ куньлерден сонъ, кокте булулар пейда олган, оларнынъ кольгесине сыгъынган

190. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
191. Шубесиз, Раббим, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.¹
192. Муакъкъакъ ки, о, Къур'ан алемлернинъ Рабби эндиргенидир.
- 193, 194, 195. (Ресулым!) Оны Руху'ль-эмин (Джебраил) тенбиджилерден олурсынъ дие, ап-ачыкъ арап тилинен сенинъ къальбинъе эндиргендир.
196. О, шубесиз, даа эвелькелернинъ китапларында да бардыр.²
197. Исраил огъулаарынынъ алимлери оны билюви, олар ичюн бир делиль дегильми?
- 198, 199. Биз оны арапча бильмегенлерден бирине эндирсе эдик де, буны оларгъа о окъуса эди, кене онъа иман этмез эдилер.
- 200, 201. Оны гунахкярларнынъ къальплерине бойле ерлештирдик. Онынъ ичюн ачыкъ азапны корьгенге къадар онъа иман этмезлер.³
202. Иште, бу (азап) оларгъа, озьлери фаркъына бармадан, апансыздан келе къояджакъ.
203. О заман: Бизге (иман этювимиз ичюн) мухлет берилirmi, аджеба? дейджеклер.
204. (Токътамадан муджизе талабынен) олар бизим азабымызны чар-чабук истей эдилерми?
- 205, 206. Не дерсинъ! Эгер биз оларны йылларнен яшатып, ниметлерден файдаландырсакъ, сонъра техдит этильмекте олгъан (азаплары) башларына кельсе!
207. Файдаландырылгъан ниметлеринден оларгъа ич файда токъунмайджакъ.
- 208, 209. Биз ич бир мемлекетни, огют бермек узьре (ёлладыгъымыз) тенбиджилери (пейгъамберлери) олмадан, ёкъ этмесгендирмиз. Биз залым дегильмиз.
210. Оны (Къур'анны) шейтанлар эндирмеди.⁴
211. Бу оларгъа тюшмез; затен, кучьлери де этмез.
212. Шубесиз, олар вахий эшитювден узакъ тутулгъанлардыр.

эдилер. Аллаһ булутлардан атеш ягъдыраракъ, адден ашкъанларны, асийлерни якъкъан ве джезаландыргъан эди.

- 1 Юкьарыдаки аетлерде бир чокъ пейгъамбернинъ къавмларыны тенбислевлери, кетирген муджизелери ве къавмларынынъ аркеттери бир чизилернен анълатылгъандан сонъ, ашагъыдаки аетлерде Къур'ангъа нисбетен ифтираларгъа къатиетли реддилерде булунылган, Аз.Пейгъамберге сабыр ве метанетнен, юксек вазифесини девам эттирюви телкъин этильген.
- 2 Къур'аннынъ Аз.Мухаммедегэ эндириледжеги, яхут да Къур'аннынъ манасы, озю ве баш принциплери эвельки хакъ китапларда да бар эди. Аетте эр экиси анълатылгъан ола билир.
- 3 Аеттеки «оны» замири «куфюр»ге чевирильсе» - озь гунахлары себебинден- сокътыгъымыз куфюр ойле ерлешкендир ки, азапны ачыкъ корьмеден, имангъа кельмезлер» манасы чыкьар. Айны замир «Къур'ан»гъа да чевириле билир. О такъдирде «Къур'анны озь тиллеринде эндирдик, манасыны къальплерине эйидже сокътыкъ; кене де, азапны корьмеден, иман этмезлер» манасы козьде тутулгъан ола билир.
- 4 Къур'аннынъ шейтанлар тарафындан кяхинлерге телкъин этильген шейлерден ибарет олгъаныны илери сюрген базы мушриклернинъ сёзьлери ред этильмекте.

213. О алда, сакъын Аллаһнен берабер, башкъа танърыгъа къуалыкъ этип ялвар-
ма, сонъунда азап этильгенлерден олурсынъ!¹
214. (Эвель) Энь якъын акърабанъны тенбиеле.
215. Санъа уйгъан му'минлерге (мерхамет) къанатынъны кер.
216. Эгер санъа къаршы кельселер, де ки: Мен сизинъ япкъанларынъыздан, му-
акъкъакъ ки, узакъым.
217. Сен, О мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибине ишанып таян.
218. О ки, (гедже намазгъа) къалкъкъан заманынъда, сени коръмекте.
219. Седжде эткенлер арасында долашувынъны да (коръмекте).²
220. Чюнки, эр шейни эшитиджи, эр шейни билиджи Одыр.
221. Шейтанларнынъ исе, кимге энсджегини сизге хабер берейимми?
222. Олар, гунахкъа, ифтирагъа далгъан эр кеснинъ усьтюне энерлер.
223. Булар, (шейтанларгъа) къулакъ асарлар ве оларнынъ чокъу яланджылардыр.
224. Шаирлер(ге кельгенде), оларгъа да сапыкълар уярлар.
- 225, 226. Оларнынъ эр вадийде башы бош долашкъанларыны ве акъыкъатта япма-
гъан шейлерини сёйлегенлерини коръмединъми?
227. Анджакъ, иман этип, яхшы ишлер япкъанлар, Аллаһны чокъ-чокъ ангъ-
анлар ве акъсызлыкъкъа огъратылгъанларында озьлерини къорчалагъанлар
башкъадыр. Акъсызлыкъкъа эткенлер, анги дёнюшкес, (анги акъибетге) дёндю-
риледжеклерини якъында биледжеклер.³

1 Аз.Пейгамбернинъ шахсында инсанлыкъкъа хитап этильмекте. Бакъ. Къасас, 28/86-88.

2 Ибн Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, «ве текалубеке финис-сааджидин» сёзюнинъ ифаде этмек истеген манасы шудыр: Аллаһ сенинъ, бир пейгамбернинъ сульбинден дигер пейгамбер-
нинъ сульбине кече-кече, ниаэт, насыл бир небий оларакъ чыкъкъаныны корюджидир.

3 Сахих хадис китапларындан ер алгъан бир чокъ хадистен де анълашылгъаны узьре, феналыкъны ифаде этмеген ве эйи макъсатнен къулланылгъан шиир, юкъарыда яманлангъан шиирден истисна этильген. Бунынъ киби, асхаб-ы кирам арасында Ресул-ы Экремнинъ такъдирлерини къазангъан бир чокъ шаирлер бар эди. Меселя, Аз.Пейгамбернинъ Хассан бин Сабитке: «Мушриклерни (ши-
ирлериньнен) хаджв эт, биль ки, муакъкъакъ Джебраил де сеннен берабердир», буюргъаны ривает олунгъан.

 27. НЕМАЬ СУРЕСИ

Бу суре Меккеде назил олган, 93 аеттир. «Немаь» – къарындажа демектир. 18-нджи аетинде Сулейман алейхисселяминън ораусына ёл берген къарындажалардан сёз этильгени ичюн, суре бу исми алган. Бисмилляһирраһмаанирраһим

Бисмилляһирраһмаанирраһим

1. Таа. Сиин. Булар Къур'анынъ, (акъикъатларны) анълаткъан Китапнынъ ает-леридир.
- 2, 3. Намазны къылган, зекятны берген ве ахиретке де кесен-кес иман эткен му'минлер ичюн, бир хидает ребери ве бир муждедир.
4. Шубесиз, биз, ахиретке инанмагъанларнынъ ишлерини озьлерине сюсю косьтердик; о себептен, боджалар турарлар.
5. Иште, булар, азабы энъ агъыр олгъанлардыр; ахиретте энъ чокъ зиянга огъ-райджакълар да олардыр.
6. (Ресулым!) Шубесиз ки, бу Къур'ан, икмет саиби ве эр шейни билиджи Ал-лах тарафындан санъа берильмекте.
7. О заман Муса, аилесине бойле деген эди: Акъикъатен, мен бир атеш корьдим. (Барып) сизге о ерден бир хабер кетиреджем, яхут бир атеш парчасы кети-реджем, умют этем ки, къызынырсынъыз!
8. О ерге баргъанында, бойле сесленильди: Атеш булунгъан ердеки ве этрафын-декилер мубарек къылынгъандыр! Алемлернинъ Рабби олгъан Аллах экс-икликлерден узакътыр!
9. Эй, Муса! Яхшы биль ки, мен, мутлакъ гъалип ве икмет саиби олгъан Ал-лахым!
10. Таягъынъны ат! Муса (таягъыны атып) онынъ йылан киби къыбырдагъаны-ны корьгенинен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. (Онъа десдик ки): Эй, Муса! Къоркъма; чюнки, меним узурымда пейгъамберлер къоркъмаз.
11. Анджакъ, ким акъсызлыкъ этип, сонъра япкъан феналыгъы ерине яхшылыкъ япса, бильсин ки, мен (онъа нисбетен де) чокъ багъышлайыджыйым, чокъ мерхамет саибийим.
12. Элинъни къойунъа сокъ да, къусурсыз бем-беяз чыкъсын. Докъуз муджи-зенен Фыравун ве къавмына (бар). Чюнки, олар артыкъ ёдан чыкъкъан бир къавм олгъанлар.
13. Муджизелеримиз оларнынъ козьлери огъуне серильгенинен: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
14. Озьлерининъ де къальплери буларгъа инангъанлары алда, зулум ве кибрле-ринден отьрю, оларны инкяр эттилер. Бозгъунджыларнынъ сонъу насыл ол-гъанына бир бакъ!

15. Ант олсун ки, биз Давудгъа ве Суйлемангъа илим бердик. Олар: Бизни, му'мин къуллаарынынъ бир чокъундан усъгюн къылгъан Аллаһкъа хамд олсун, дедилер.
16. Суйлеман Давудгъа варис олды ве деди ки: Эй, инсанлар! Бизге къуш тили огретилъды ве бизге эр шейден (насип) берильди. Догърусы, бу, ап-ачыкъ бир лютфтир.¹
17. Сулейманнынъ джинлерден, инсанлардан ве къушлардан тешкиль олгъан ордулары топланды; эписи бир арада (онынъ тарафындан) тертипли оларакъ идаре этиле эди.
18. Ниает, Къарынджа вадисине кельген вакъытларында, бир къарынджа: Эй, къарынджалар! Юваларынъызгъа кирынъ; Сулейман ве орудусы фаркъына бармадан, сизни эзмесин! деди.
19. (Сулейман) Онынъ сёзюнден толайы, кулюмсиреди ве деди ки: Эй, Раббим! Мени истер мангъа, истер ана-бабама берген ниметингъе шукюр этмеге ве хошнуд оладжогъынъ яхшы ишлер япмагъа муваффакъ эт. Рахметингъенен мени яхшы къуллаарнынъ арасына къош.
20. (Сулейман) Къушларны козьден кечирди ве бойле деди: Худхудны ничюн коралмайым? Ёкъса, гъайыпларгъа къарыштгъымы?
21. Я мангъа (узюрини косьтерген) ап-ачыкъ бир делиль кетиреджек, я да онынъ джаныны яхшы якъаджам, яхут оны богъазлайджам!
22. Чокъ кечмеден, (Худхуд) келип: Мен, деди, сен бильмеген бир шейни огрендим. Себе'ден сангъа чокъ догъру (ве муим) бир хабер кетирдим.²
23. Акъикъатен, оларгъа (себе' делирге) укюмдарлыкъ япкъан, озюне эр шей берильген ве буюк бир тахты олгъан бир къадыннен растклиштим.
24. Онынъ ве къавмынынъ, Аллаһны быракъып, кунешке сажде эткенлерини корьдим. Шейтан оларгъа япкъанларыны сюсю косьтерген де, оларны догъру ёддан чыкъаргъан. Бунунъ ичюн, догъру ёлны тапалмайлар.
25. (Шейтан ойле япкъан ки:) Коклерде ве ерде гизленгенни ачыкъкъа чыкъаргъан, гизлегенинъизни ве ашкъяр эткенинъизни бильген Аллаһкъа сажде этмесинлер.
26. (Албуки) Буюк Аршнынъ саиби олгъан Аллаһтан башкъа тангъры ёкътыр.
27. (Сулейман Худхудгъа) деди ки: Догъру сёйледингъми, ёкъса, яланджылардансынгъмы, бакъджакъмыз.
28. Шу мектюбимни алып бар, оны озьлерине бер, сонгъра олардан бираз чекиль де, не нетиджеге келеджеклерине бакъ.
29. (Сулейманынъ мектюбинини алгъан Себе' меликеси:) «Бейлер, улулар! Мангъа чокъ муим бир мектюп быракъылды», деди.

1 Аллаһ Таала пейгъамбери Суйлеман (а.с.)гъа буюк ниметлер берген, бу арада къушларнынъ тилини анъламакъ къабилетини де -муджизе оларакъ- лютф эткен.

2 Себе' – Йеменде деделерининъ исминен анъылагъан бир къабиленинъ ады.

30. «Мектюп Сулеймандан, рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ ады иле (башламакъта)».
31. «Манъа баш къалдырманъ, теслимист косътерип, манъа келинъ, дие (язмакъта)».
32. (Сонъра Мелике) деди ки: Бейлер, улулар! Бу ишимде манъа бир фикир беринъ. (Билесинъиз) Сиз янымда олмадан (сизнен акъыл танышмадан), ич бир ишни кестирип атмам.
33. Олар шу джевапны бердилер: Биз кучлю-къуветли кимселермиз, кучлю дженк эрбабымыз; эмир исе, сенинъдир; артыкъ не буюраджагъынны сен тюшюн.
34. Мелике: Укумдарлар бир мемлекетке кирдилерми, о ерни перишан этерлер ве халкъыннынъ буюклерини алчалтырлар. (Эр алда) олар да бойле япаджакътырлар, деди.
35. Мен (шимди) оларгъа бир эдие ёллайым да, бакъайым эльчилер не (киби бир нетидже) иле къайтаджакълар.
36. (Эльчилер эдилернен) Сулеймангъа кельгиненен, бойле деди: Сиз манъа малнен ярдым этесинъизми? Аллаһнынъ манъа бергени сизге бергинден даа яхшыдыр. Эдиенъизнен (мен дегиль) сиз севинирсинъиз.
37. (Эй, эльчи!) Оларгъа дён; яхшы биъсинлер ки, озьлерине асла къаршы къоялмайджакъ орудуларнен келир, оларны муакъкъакъ суретте хор ве ашшалангъан алда о ерден чыкъарырмаз!
38. (Сонъ Сулейман мушавирлерине) деди ки: Эй, улулар! Олар теслимист косътерип, манъа кельмеден эвель, ангинъиз о меликсининъ тахтыны манъа кетире билир?
39. Джинлерден бир ифрит: Сен макъамынъдан къалкъмадан, мен оны санъа кетиририм. Акъикъатен, бу ишке кучюм етер ве манъа ишана билирсинъиз, деди.
40. Китаптан (Аллаһ тарафындан берильген) бир ильми олгъан кимсе исе: Козюнъни ачып-юмгъандже, мен оны санъа кетиририм, деди. (Сулейман) оны (меликенинъ тахтыны) янбашына ерлешкен алда коръгиненен: Бу, деди, шукюр этеджегимми, ёкъса, нанкорълик этеджегимми, дие мени сынамакъ ичюн Раббининъ (косътерген) лютфиндендир. Шукюр эткен, анджакъ озю ичюн шукюр эткен олур, нанкорълик эткенге кельгенде, о биъсин ки, Раббининъ ич бир шейге итияджы ёкътыр, чокъ керем саибидир.¹
41. (Сулейман девам этип) деди ки: Онынъ тахтыны билалмайджакъ бир алгъа кетиринъ; бакъайыкъ таныйджакъмы, ёкъса таныймайджакълар арасында оладжакъмы.
42. Мелике кельгиненен: Сенинъ тахтынъ да, бойле эдими? денильди. О бойле

1 Илим саиби затнынъ Сулейман (а.с.)нынъ везири Асаф бин Берхия, яхут да Хызыр олгъаны ривает этиле.

- джевап берди: Тыпкыи о! (Сулейман бойле деди): Бизге даа эвель (Аллаһтан) бильги берильген ве биз мусульман олгъан эдик.
43. Оны Аллаһтан башкъа табынгъан шейлери (о замангъа къадар тевхид динине кирювден) четке быракъкъан эди. Чюнки, о инкярджы бир къавмдан эди.
44. Онъа: Кошкке кир! денильди. Мелике оны корьгенинен, терен бир сув беледи ве этегини юкъары чекти. Сулейман: Бу, биллюрден япылгъан, шеффаф бир земиндир, деди.¹
45. Ант олсун ки, «Аллаһкъа къуулыкъ этинъ!» (деюви ичюн) Семууд къавмына къардашлары Салихни ёлладыкъ. Аман бир-бирилеринен чекишкен эки топлум ола къойдылар.
46. Салих деди ки: Эй, къавмым! Яхшылыкъ тургъанда, ничюн яманлыкъкъа чыпышасынъыз? Аллаһтан магъфирет тилессенъиз олмазмы? Бельки, сизге мерхамет этилир.
47. бойле дедилер: Сенинъ ве янындакилернинъ себебинден, огъурсызлыкъкъа огърадыкъ. Салих: Сизге кельген огъурсызлыкъ (себеби), Аллаһ къатында (язылы)дыр. Ёкъ, сиз имтиангъа чекильген бир къавмсынъыз, деди.²
48. О шеэрде докъуз адам бар эди ки, олар ер юзюнде бозгъунджылыкъ япа, яхшылыкъ тарафына ич янашмай эдилер.³
49. Аллаһкъа ант ичерек, бир-бирилерине бойле дедилер: Гедже онъа ве аилесине баскъынджылыкъ япайыкъ (эписини ольдюрейик); сонъра да велисине: «Биз (Салих) аилесининъ ёкъ этилюви сырасында о ерде дегил эдик, инанынъ ки, догъру сёйлеймиз», дейик.
50. Олар бойле бир тузакъ къурдылар. Биз де, олар фаркъында олмадан, оларнынъ ийлелерини алт-усьт эттик.
51. Бакъ, иште, тузакъларынынъ акъибети насыл олды: Оларны да, оларгъа уйгъан къавмларны да, (насыл) топтан эляк эттик!
52. Иште, акъсызлыкълары себебинден чёккен эвлери! Анълагъан бир къавм ичюн, эльбетте бунда бир ибрет бар.
53. Иман этип, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанларны иссе, къуртардыкъ.

1 Риваетке коре, Аз.Сулейман Себе' меликеси Белькъыс кельмеден эвель, бир кошк яптыргъан эди. Бу кошкнинъ азбары биллюрден япылгъан, астындан сув акъызылгъан ве сувгъа балыкълар къююлгъан. Белькъыс земинининъ шеффаф бир мадде олгъаныны фаркъ аталмагъаны ве сувдан кеджегини зан эткени ичюн, этегини чеккен. Бутюн бу тедебир ве тертиплер оннынъ акъылы ве бильгесине ишанчыны саркъсан, озюни иляхий теблгийатны къабул этмеге азырлагъан.

Мелике деди ки: Раббим! Мен, акъикъатен озюме языкъ эткеним. Сулейманнен берабер, аламлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа теслим олдым.

2 Аз.Салих, пейгъамбер олгъанынен, оны яланджылыкъта къабаатлагъанларындан, Дженаб-ы Аллаһ оларгъа къытлыкъ берген эди. «Огъурсызлыкъ» дегенлери бу эди.

3 Бу ер – семуудыларнынъ Хиджр адаы шеэри олгъаны бильдирмекте. Докъуз киши демек, докъуз инсан ола биледжеги киби, докъуз топлулыкъ да олар билир.

54. Луутны да (пейгъамбер оларакъ къавмына ёлладыкъ). Къавмына бойла деген эди: Козь коре-коре, аля о аясызлыкъны япаджакъсынъызмы?
55. (Бу иляхий тенбиеден сонъ аля) сиз илле де къадынларны быракъып, шехветнен эркеклерге якълашаджакъсынъызмы? Догърусы, сиз фикрсиликте девам этип кельген бир къавмсынъыз!
56. Къавмынынъ джевабы садедже: «Луут аилесини мемлекитинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар, (бизим якъанларымыздан) узакъ къалмакъ истеген инсанлар экен!»», деювлеринден ибарет олды.
57. Бунинъ узерине, оны ве аилесини къуртардыкъ. Ялынъыз къадыны истисна; онынъ артта (азакъба огърагъанларнынъ арасында) къалувыны такъдир эттик.
58. Оларнынъ усълерине мутхиш бир ягъмур эндирдик. Бу себепнен, тенбиеденген (факъат уймагъан)ларнынъ ягъмуры не яман олгъандыр!¹
59. (Ресуълым!) Де ки: Хамд олсун Аллаһкъа, селям олсун усътюн къылгъан къуларына. Аллаһ даа хайырлымы, ёкъса, Онъа къошкъан ортакъларымы?²
60. (Олар хайырлымы) ёкъса, коклерни ве ерни яраткъан, коткен сизге сув эндиргенми? О сувнен, бир терегини биле осътюрге кучинъиз етмеген гузель багъчалар осътюрдик. Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, олар сапыкълыкъта девам эткен бир топлулыкътыр.
61. (Олар хайырлымы) ёкъса, ер юзюни отурмагъа эльверилиши якъан, араларындан (ер алгъындан ве усътюнден) нехрлер акъызгъан (ер ичюн къавий дагълар яраткъан), эки денъиз арасына мани къойгъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, оларнынъ чокъу (акъикъатларны) бильмейлер.
62. (Олар хайырлымы) ёкъса, тарлыкъкъа къалгъангъа, Онъа ялваргъан вакътынъда, къаршылыкъ берген ве (башынъдаки) сыкъынтыны кеткизген, сизни ер юзюнинъ акимлери къылгъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Не къадар да сай тюшонмектесинъиз!
63. (Олар хайырлымы) ёкъса, къаранынъ ве денъизнинъ къаранлыкълары ичинде сизге ёл таптыргъан, рахметининъ (ягъмурыннынъ) огюнде рузгярларны муждеджи оларакъ ёллагъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Аллаһ, оларнынъ къошкъан ортакъларындан чокъ юджедир, узакътыр.
64. (Олар хайырлымы) ёкъса, ильк баштан яраткъан, сонъра яратувны текрар эткен ве сизни эм коткен, эм ерден рызыкъландаргъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Де ки: Эгер догъру сёйлей исенъиз, сиз кесен-кес делинъизни кетирнъ!
65. Де ки: Коклерде ве ерде, Аллаһтан башкъа кимсе гъайбны бильмез. Ве олар не заман тирильтилесджеклерини де бильмезлер.

1 Тесфирлерде бу ягъмур акъкъында анылатув япылгъанда, узерлеринде, кимнинъ башына тюшеджек олса, онынъ ады язылы ташлар ягъдырылгъаны ифаде этиле.

2 Аллаһнынъ усътюн къылгъан къулаары – пейгъамберлер я да Аз.Пейгъамбернинъ асхабы, я да иляхий ризагъа наиль олган, кельген-келеджек бутюн муминлер ола биледжеги ифаде этиле.

66. Ёкъ; оларнынъ ахирет акъкъындаки бильгелери эксиктир. Даа да, бу хууста шубе ичиндесирлер. Бундан да гъайры, олар ахирет хусусында коръдирлер.
67. Инкярджылар дедилер ки: Акъкъыатен, биз ве аталармыз топракъ олгъандан сонъ, акъкъыатен (тирильтилип) чыкъарыладжакъмызмы?
68. Ант олсун ки, бу техдит бизге япылгъаны киби, даа эвель аталарымызгъа да япылгъан. Бу, эвелькилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль.
69. Де ки: Ер юзюнде кезинъ де, гунахкярларнынъ акъибети насыл олды, коринъ!
70. (Ресульм!) Оларнынъ себбинден кедерленме, къураяткъан тузакъларындан отърю, сыкъынты дуйма.
71. Олар: Эгер догъру сёзлю исенъиз (сёйлень бакъайыкъ) бу техдит не вакъыт керчеклешеджек? дерлер.
72. Де ки: Чабук келяовини истеген шейинъизнинъ (азапнынъ) бир къысмы, эр алда, якъында башынъызгъа келеджек.¹
73. Шубесиз, Раббинъ, инсанларгъа нисбетен лютф саибидир; факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
74. Раббинъ, эльбетте оларнынъ къальплери гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билер.
75. Кокте ве ерде козьге корюмген ич бир шей ёкътыр ки, ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) олмасын.
76. Догърусы, бу Къур'ан Исраил огъуларына, акъкъында ихтилаф этип кельген шейлернинъ пек чокъуны анълатмакъта.
77. Ве о, му'минлер ичюн, акъкъыатен бир хидает ребери ве рахметтир.
78. Раббинъ, шубесиз олар арасында укмини береджек. О, мутлакъ гъалиптир, эр шейни билиджиدير.
79. О алда, сен Аллаһкъа ишанып таян. Чюнки, сен ап-ачыкъ акъкъыат узьресинъ.
80. Биль ки, сен олюлерге эшиттиралмазсынъ, артларына къайтып кетер экенлер, сагъырларгъа да даветни дуюралмазсынъ.
81. Сен корълерни сапыкълыкъларындан чевирип, догъру ёлгъа кетиралмазсынъ. Анджакъ, аетлеримизге инанып да, теслим олгъанларгъа дуюра билирсинъ.
82. О сёз башларына кельген (къыямет якълашкъан) заманда, оларгъа ерден бир дааббе (махлюкъ) чыкъарырмаз да, бу оларгъа инсанларнынъ аетлеримизге кесен-кес бир иман кетирмегенлерини сёйлер.
83. О куню эр уммет арасындан аетлеримизни ялан сайгъанлардан бир джемаат топлармыз да, олар топлу оларакъ (эсап ерине) алынып барырырлар.²

1 Кяфирлернинъ, даа дюньяда олгъанда, чеккен бир къысым джезаларына ишарет олунмакъта ве асыл джезанынъ ахиретте олгъаны, ифаде этильмекте.

2 Тефирлерде, бу ерде анъылгъан джемаат – озьлерине уйылгъан реберлер олгъаны ифаде этиле.

84. Ниает, (эсап ерине) кельген вакъытларында Аллаһ буюрыр: Сиз меним аетлеримни, не олгъаныны англамадан, ялан сайдынъыз, ойлеми? Дегиль иссе, япкъанынъыз не эди?
85. Япкъан акъсызлыкъларындан отърю, (азапкъа огърайджакъларыны бильдирген) о сёз керчеклешкендир; артыкъ олар сёйлеп оламазлар.
86. Раатлансынлар дисе, геджени (къаранлыкъ) ве (чалышсынлар дисе) кунъдюз-ни айдынлыкъ япкъанымызны корьмедилерми? Иман эткен бир къавм ичюн, эльбетге бунда бир чокъ ибретлер бар.
87. Суургъа уфюрийльген куню, -Аллаһнынъ истегенлери истисна- коклерде ве ерде олгъанлар эп дешетке къапылыр. Эписи, боюнлары букюк алда, Онъа келирлер.
88. Сен дагъларны корерсинъ де, оларны еринде тургъан санарсынъ. Албуки, олар булутларнынъ юрмеси киби юрмектедилерлер. (Бу,) эр шейни сап-сагълам япкъан Аллаһнынъ санатыдыр. Шубесиз ки, О, япкъанларынъыздан тамамынен хабардардыр.¹
89. Ким яхшылыкънен (иялхий узургъа) келир иссе, онъа даа яхшысы берилер. Ве олар о куню къоркъудан эмин олулар.
90. (Рабблерининъ узурунa) яманлыкънен кельген кимселер иссе, юзюкююн джеэннеме атылырлар. (Оларгъа:) «Анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъны корьмектесинъиз!»», (денилир.).
- 91, 92. (Де ки:) Мен анджакъ, бу шеэрнинъ (Меккенинъ) Раббине -ки О, бу ерни токъунылмаз япкъан- къуллыкъ этмекнен эмир олундым. Эр шей де, затен Онъа аиттир. Манъа мусульманлардан олувым ве Къур'ан окъувым эмир этильди. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, ялынъыз озю ичюн кельген олур; ким де сапса, онъа де ки: Мен, садедже тенбиеджилерденим.
93. Ве бойле де: Хамд Аллаһкъа махсустыр. О, аетлерини сизге косътереджек, сиз де оларны корюп таныйджакъсынъыз (амма артыкъ файдасы оламайджакъ). Раббинъ, япкъанларынъыздан хабарсиз дегиль.

1 Бу ает дюньянынъ сабит олмайып, арекет алында олгъанына ишарет этмекте. Дагъларнынъ арекет этиви демек, оларнынъ да узеринде булунгъан ерининъ арекет этиви демектир.

28. КЪАСАС СУРЕСИ

Бу суре Меккеде назиль олгъан. 85-нджи аетининъ иджрет эснасында Мекке иле Медине арасында, 52 иле 55-нджи аетлерининъ исе, Мединде назиль олгъаны ривает этильген. 88 аеттир.

«Къасас» – вакъиалар, икяелер демектир. Адыны 25-нджи аетинден алгъан. Суренинъ эсасы мевзуларны Аз.Мусанынъ балаалыгъындан итибарен аяты, курешлери; тевхид эхлининъ зафери ве дюнья серветине ишанылмамасы тешкиль эте. Бисмилляһиррахмааниррахим

Бисмилляһиррахмааниррахим

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар, ап-ачыкъ китапнынъ аетлеридир.
3. Иман эткен бир къавм ичюн (файдалы олмакъ узьре), Мусанен Фыравуннынъ хаберлеринден бир къысмыны санъа акъикъят шеклинен накъл этеджекмиз.
4. Фыравун, (Мысыр) топрагъында, акъикъатен адден ашкъан, халкъыны чешит топулыкъларгъа больген эди. Олардан бир топуны кучьсиз коре, буларнынъ огууларыны соя, къызларыны исе, сагъ къалдыра эди. Чюнки, о бозгъунджылардан эди.¹
5. Биз исе, о ерде эзилеткъанларгъа лютфте буунмакъ, оларны реберлер япмакъ ве оларны (мукъаддес топракъларгъа) варис этмек истей эдик.
6. Ве о ерде оларны хаким япмакъ; Фыравуннен Хаамаангъа ве ордуларына, олардан (Исраил огууларындан келеджек дие) къоркъкъан шейлерини косьтермек (истей эдик).
7. Мусанынъ анасына: Оны эмиз, онъа зарар келеджегинден къоркъкъанынъда, оны денъизге (Ниль нехрине) ташла, ич къоркъуп, къайгъыланма, чюнки, биз оны санъа къайтарып береджекмиз ве оны пейгъамберлерден бири япаджакъмыз, дие бильдирдик.
8. Ниает, Фыравун аилеси оны джоюкъ бала оларакъ (нехрден) алды. О, сонъунда олар ичюн бир душман ве бир къасевет оладжакъ эди. Шубесиз, Фыравуннен Хаамаан ве аскерлери янълыш ёлда эдилер.
9. Фыравуннынъ къадыны (сепетнинъ ичинден огълан бала чикъкъанынен къоджасыны:) мен ве сен ичюн козь айдыналыгъы! Оны ольдюрменъ, бельки, бизге файдасы тиер, я да оны эвлят этермиз, деди. Албуки, олар (ишнинъ сонъуны) сезалмай эдилер.
10. Мусанынъ анасынынъ юрегинде ялынъыз баласынынъ къасеветы къалды.

¹ Аетте сёз этильген топулыкъ Исраил огууларыдыр. Бир кяхин Фыравунгъа Исраил огуулары арасындан бир огълан бала дюньягъа келеджегини ве онынъ салтанатыны элинден аладжакъыны сёйлеген эди. Буннынъ узерине, Фыравун Исраил огууларынынъ огълан балаалары ольдюрильмесини эмир этти.

- Эгер биз, (вадемизге) инанганларындын олувы ичюн, онынъ къальбини пекиштирмеген олса эдик, не ерде исе, ишни мейданга чыкъараджакъ эди.
11. Анасы Мусанынъ татасына: Онынъ изини такъип эт, деди. О да, оларга дуйдырмадан, узакътан къардашыны козетти.
  12. Биз даа эвельден (анасына къайтарып берильгенге къадаар) онынъ эмчек аналарыны къабулына (эммесине) мусааде этмедик. Бунынъ усьтюне татасы: Сизге, оны бакъувны сиз ичюн беджердежек, эм де онъа яхшы давранаджакъ бир аиле косьтерейимми? деди.
  13. Бойлекликнен, биз оны анасына, козю айдын олсун, гъам чекмесин ве Аллаһнынъ вадеси керчек олгъаныны бильсин дие, къайтарып бердик. Факъат кене де пек чокъу (буны) бильмезлер.¹
  14. Муса йигитлик чагына иришкеннен, биз онъа икмет ве илим бердик. Иште, гузель давранганларны биз бойле мукъяфатландырырмыз.²
  15. Муса, залиси хаберсиз олган бир вакъытта, шеэрге кирди. О ерде, бири озь тарафындан, дигери душман тарафындан олган эки адамны бир-биринен дёгюшкен алда корьды. Онынъ тарафындан олгъаны душманга къаршы ондан ярдым истеди. Муса да, о бирине бир юмрукъ уруп, олюмине себеп олды. (Бунинъ усьтюне:) Бу, шейтан ишидир. О, акъикъатен саптырыджы, апачыкъ бир душман, деди.³
  16. Муса: Раббим! Догърусы, озюме зулум эттим. (Башыма иш ачтым). Мени багъышла, деди. Аллаһ да оны багъышлады. Чюнки, чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхаметли анджакъ Одыр.
  17. Муса: Раббим! Манъа люф эткен ниметлеринге ант олсун ки, артыкъ къабаатчыларга (ве къабааткъа итекленгерге) асла аркъа олмайджам, деди.
  18. Шеэрге къоркъу ичинде, (этрафыны) козетерек, сабаны ачты. Бир де не корьсин, дюнь озюнден ярдым истеген кимсе, феряд этерек, кене ондан имдат

1 Фывруннен къадыны Аз.Мусаны эвлят этмек истер экен, эр алда, онынъ эллеринде тербие олынувынен, озьлерине уяджакъ белеген эдилер. Албуки, инсан аятыннынъ ичинде эки муим амиял бар: несеп ве тербие. Инсан базада несепнинъ, базада да тербиенинъ, базада да, эр акиснинъ тесирли алтында къалыр. 9-нджи аетте бу инджеликке ишарет этильген. Бильги инсан давранышыны къысмен дёнъиштирир. Бунинънен берабер, инсаннынъ бильгинен этраф тесирлери ве тербиенен тамамен дёнъиштире биледжегини, истенильген къалыпкъа сокъула биледжеги мумкюн, дие санмакъ янълыштыр. Яхшы тербие корьген, яхшы топлумда этишкен, бильгили ве медениетли олмакънен берабер, яман инсанлар олгъаны киби, яман топлум ичинде этишкен, яман тербие корьген... факъат яхшы оларакъ къала бильген инсанлар да бар.

2 «Икмет» манасы берильген «хукм» келимеси тефсерлерде чокъ ерде «пейгъамберлик» шеклинде изаатлана.

3 Аз.Муса, хакъны теблиг этметге башлагъаны ичюн, къыптийлер онъа къаршы куреш башладылар. Бу себепнен, залисининъ эвлерине чекильген бир вакъытта шеэрге кирген эди. «Бу шейтан иши» демек – Аз.Мусанынъ озь ишине дегиль, затен олюм джезасыны къазанган макътюльнинъ (ольдюрильген инсаннынъ) къабаатына ишарет эткени ифадесиدير. Бу къабаатнынъ бази ерлерде бир еудий къадынынъ зинага зорлав, бази ерлерде мутлакъ тарзда, Аллаһкъа исъян олгъаны къайд этиле. Бунинънен берабер, даа ольдюремек эмирини амагъанындан, Аз.Мусанынъ бу сёзюнен озюнинъ аракетини назарда туткъаны да ифаде олунамакъта.

- сорай. Муса онъа (ярдым истегенге) деди ки: Догърусы, сен бес-белли бир адден ашкъансынъ!
19. Муса экисининъ де душманы олгъан адамны якъаламакъ истегенинен, о адам деди ки: Эй, Муса! Дюнь бир джанны къыйгъанынъ киби, мени де къыймакъ истейсинъми? Демек, тюзельтиджилерден олмакъ истемей де, бу ерде илле яман бир зорбаджы олмакъны арзулайсынъ сен!
  20. Шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди: Эй, Муса! Илери кельгенлер сени ольдюрмек ичюн акъкъынъда музакере этмектелер. Дер'ал (бу ерден) чыкъ! Инан ки, мен санъа эйилик истегенлерденим, деди.
  21. Муса къоркъа-къоркъа, (этрафны) козетерек, о ерден чыкъты. «Раббим! Мени залымлар топундан къуртар», деди.
  22. Медйенге догъру ёнелгенинде: Умиот этерим, Раббим, мени догъру ёлгъа къавуштырыр, деди.¹
  23. Муса Медйен сувина баргъанынен, о ерде (айванларыны) суваргъан бир чокъ инсанны будды. Оларнынъ артында да, (айванларыны) быракъмагъан эки къадын коръди. Оларгъа: Дердинъиз недир? деди. Бойле джевап бердилер: Чобанлар суварып чекильмеден, биз (оларнынъ арасына сокъулып, айванларымызны) сувармаймыз; бабамыз да пек къарт.
  24. Бунынъ узерине, Муса оларнынъ ерине (малларны) суварды. Сонъра кольеге чекильди ве: Раббим! Догърусы, манъа эндиреджек эр хайырынъа (лютфинъе) мухтаджым, деди.²
  25. Деркен, о эки къадындан бири утана-утана юререк, онъа кельди: Бабам, деди, бизим еримизге (айванларны) суваргъанынънынъ акъкъыны одемек ичюн сени чагъыра. Муса онъа (Аз.Шуайбгъа) келип, башындан кечкенни анълаткъанынен, о: Къоркъма, о залым къавмдан къуртулдынъ, деди.
  26. (Шуайбнынъ) эки къызындан бири: Бабаджыгъым! Оны уджретнен (чобан) тут. Чюнки, уджретнен чалыштыраджакъ энъ яхшы кимсенъ, кучуло ве ишанчлы олгъаныдыр, деди.
  27. (Шуайб) деди ки: Манъа секиз йыл чалышувынъа къаршылыкъ, шу эки къызымдан бирини санъа никяхламакъ истейим. Эгер он йылгъа тамамласанъ, артыкъ о озюньден; ёкъса, санъа агъырлыкъ бермек истемем. Иншааллаһ, мени яхшы кимселерден (иш бергенлерден) буладжакъсынъ.
  28. Муса бойле джевап берди: Бу сеннен меним арамададыр. Бу эки муддеттен ан-

1 Медйенлилернен Аз.Муса арасында акърабалькъ олгъаны ривает этиле. Медйенлилер де, Муса (а.с.)да, Аз.Ибрахимнинъ звятларындан эди. Агъта «Медъен», Ибрахим пейгъамбернинъ огъуларындан бирининъ ады эди ве бу шеэр Фывравуннынъ идареджилиги алтында дегиль эди.

2 Аз.Муса еди кунъдир ач эди, не берильсе ашайджакъ алда эди. Бу сёзлеринен Раббинен эр анги бир ашайджакъ ихсан этиюви ичюн явармакъта эди.

Аетнинъ сонъуна: «Догърусы, манъа эндирген хайырынъдан толайы мухтаджым», манасы да бериле билер. Бу манагъа коре, Аз.Муса озюне берильген юкске вазифеге, ве бу себепнен, дюньда факъыр олгъанына ишарет эте эди. Зира, о, Фывравуннынъ янында олгъанда болаукъ ичинде эди. Эльбетте, бу сёзлер шикъят ичюн дегиль, шукюр макъсадынен айтылгандыр.

- гисини толдурсам-толдурайым, демек ки, манъа нисбетен хусумет ёкъ. Айткъанларымызгъа Аллаһ векильдир.
29. Сонъунда Муса муддетни толдурып, аилесинен ёлгъа чыкъкъанынен, Туур тарафында бир атеш коръди. Аилесине: Сиз (бу ерде) бекленъ; мен бир атеш коръдим, бельки о ерден сизге бир хабер я да къызынманъыз ичюн бир атеш парчасы кетиририм, деди.
  30. О ерге кельгенинен, о мубарек ердеси вадининъ сагъ четинден, (о ердеки) терек тарафындан онъа бойле селсенильди: Эй, Муса! Биль ки, мен – бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһым.
  31. Ве «Таягъынъны ат!» (денильди). Муса (аткъан таягъы йылан киби тепренгенини коръгенинен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. «Эй, Муса! Бу якъкъа кель, къоркъма. Чюнки, сен эминликте олгъанлардансынъ») буюрылды).
  32. «Элинъни къойнунъа сокъ; Къусурсыз, бем-безя чыкъаджакъ. Къоркъудан (ачылгъан) къолларынынъ озюнтъе чек. Иште, бу экиси Фыравун ве онынъ адамларына къаршы Раббинъ тарафындан эки кесен-кес делильдир. Чюнки, олар ёлдан чыкъкъан бир къавм олгъан эдилер» (дие селсенильди).
  33. Муса деди ки: Раббим! Мен олардан бирини ольдюрген эдим, мени ольдирювлеринден къоркъам.
  34. Къардашым Харуннынъ тили менимкинден даа тюзюгюн. Оны да мени догърулагъан бир ярдымджы оларакъ, меннен бирликте ёлла. Зира, манъа яланджылыкъ ифтирасында олгъанларындан къоркъам.
  35. Аллаһ буюрды: Сени къардашынънен дестеклейджекмиз ве сизге ойле бир къудрет береджекмиз ки, аетлеримиз (муджизе ярдымларымыз) саесинде, олар сизге етишалмайджакълар. Сиз ве сизге табий олгъанлар усътюн келеджексинъиз.
  36. Муса оларгъа ап-ачыкъ аетлеримизни кетиргенинен: Бу, олса-олса, уйдырылгъан бир тылсымдыр. Биз эвельки аталарымыздан бойлесини эшитмеген эдик, дедилер.
  37. Муса бойле деди: Раббим озъ къатындан кимнинъ хидает (хакъкъа реберлик) кетиргенини ве хайырлы акъибетнинъ кимге насип оладжагыны энъ яхшы билиджидир. Муакъкъакъ ки, залымлар къуртулышкъа иришалмазлар.
  38. Фыравун: Эй, илери кельгенлер! Сиз ичюн менден башкъа бир илях танымайым. Эй, Хаамаан! Айды, мен ичюн чамур узерине атеш якъ (ве тола яп), манъа бир къулле яп ки, Мусанынъ танърысына чыкъайым; амма беллейим ки, о мытлакъа ялан сёйлегенлердендир, деди.
  39. О ве аскерлери, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик тасладылар ве акъикъатен бизге дёндюрильмейджеклер белледилер.
  40. Биз де, оны ве аскерлерини якъалап, денъизге аттыкъ къойдыкъ. Бакъ, иште, залымларнынъ сонъу насыл олды!

41. Оларны, (инсанларны) атешке чагыргъан реберлер яптыкъ. Къыямет куню олар ярдым корьмейжеклер.
42. Бу дюньяда аркъаларына лянет такътыкъ. Олар къыямет кунюнде де яманлангъанлар арасындадыр.
43. Ант олсун, биз ильк несиллерни ёкъ эткенден сонъ, Мусагъа -тюшюнип огют алсынлар дисе- инсанлар ичюн ап-ачыкъ делилсер, хидает ребери ве рахмет оларакъ о Китапны (Тевратны) бергенмиз.
44. (Ресулым!) Мусагъа эмримизни вахий эткен вакътымызда, сен баты тарафта булунмай эдинъ ве (о адисени) корьгенлерден де дегиль эдинъ.¹
45. Факъат биз нидже несиллер бар эттик де, оларнынъ узеринден узун заманлар кечти. Сен, аетлсримизни олардан окъуяракъ огренмек узьре, Медйен халкъы арасында отургъан да дегильсинъ; аксине (оларны санъа) ёллагъан бизмиз.
46. (Мусагъа) сесленген вакътымызда да, сен Туурнынъ янында дегиль эдинъ. Аксине, сенден эвель оларгъа тенбиджи (пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбисевинъ ичюн, Рабинъден бир рахмет оларакъ (о ерде кечкенлерни санъа бильдирдик); умют этилир ки, тюшюнип, огют алырлар.²
47. Шахсен озьлери япкъанларындан толайы, башларына бир мусибет кельгенде: Раббимиз! Не олур эди, бизге бир пейгъамбер ёлласа эдинъ де, аетлсринъе уй-сакъ ве му'минлерден олса эдик! диеджек олмасалар эди (сени ёлламаз эдик).
48. Факъат оларгъа тарафымыздан о хакъ (Пейгъамбер) кельгенинен: «Мусагъа берильген (муджизелер) киби, онъа да берильмели дегиль эдими?», дедилер. Яхшы, даа эвель Мусагъа берильгенини де инкяр этмеген эдилсрми? «Бир-бирини дестеклеген эки сихир!», дегенлер ве шуны сёйлеген эдилер: Догърусы, биз ич бирине инанмаймыз.³
49. (Ресулым!) Де ки: Эгер догъру сёзлюлер исенъиз, Аллаһ къатындан бу экиндинден (манъа ве Мусагъа энген китаплардан) даа догъру бир китап кетиринъ де, мен онъа уййым!
50. Эгер санъа джевап бермеселер, биль ки, олар ялынъыз авеслерине уймакъталар. Аллаһтан бир ёл косътериджи олмадан, озь авесине уйгъандан даа сапы-

1 Аз. Мусанынъ Туур дагъында иляхий келямгъа наиль олгъан вакъыткъа ишарет этиле ве Аз. Пейгъамберининъ о эснада Туурда шахсен азыр олмагъаны ве баты тарафында Аз. Мусаны бекегенлер арасында олмагъаны хатыратыла; бутюн буларнынъ, онъа вахий ёлаунен огретильгени ифадэ этиле.

2 Тефсирлерде 44, 45 ве 46-нджи аетлерде «сен ... дегиль эдинъ» шеклинде ишарет этильген вакъиларнынъ айры замандаргъа аит ве Аз. Мусанынъ аятында айры-айры муим бирер адисе олгъаны беян этильмекте.

Аз. Мухаммедден эвель пейгъамбер ёлланымагъан девирге «фетрет» деври дениле. Аз. Исанен Аз. Мухаммед арасындаки 570 йылыкъ заман кесеги олгъаны сёйлесе. Аз. Иса ве Аз. Мусанынъ даветлери Исраил огъуллаары ве оларнынъ авалесиндекилерге аит олгъанындан, бу ерде назарда тутулгъан девир – Аз. Исмаилнен Аз. Мухаммед арасындаки вакъыт шеклинде де, изаат этильмекте.

3 Бу ердеки манагъа коре, Къур'ан ве Теврат козь огюне алына билир. Дигер къыраатларгъа коре, «ярдымлашкъан эки сихирбаз!» шеклинде мана бермек керекир. Бу такъфирде, Аз. Мусанен Аз. Харун я да Аз. Мусанен Аз. Мухаммед козь огюне алынгъан ола билир.

- къ ким ола билир! Эльбетте, Аллаһ залым къавмны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
51. Ант олсун ки, биз тюшюнип, огют алсынлар дие, сёзни (вахийни) бир-бири артындан етиштиргендирмиз. (Вахийлеримизни аралыкъсыз ёллагъандырмыз).
  52. Ондан (Къур'андан) эвель озьлерине китап бергенлеримиз, онъа да иман этерлер.¹
  53. Оларгъа (Къур'ан) окъулгъан вакытта: Онъа иман эттик. Чюнки, о Раббимизден кельген акъыкъттыр. Эсасен, биз даа эвель де мусульман эдик, дерлер.
  54. Иште, оларгъа, сабыр этювлеринден отърю, мукъфатлары эки къат бериледже. Булар яманлыкъны яхшылыкънен деф этерлер, озьлерине берген рызыкъларымыздан да, Аллаһ ризасы ичюн арджларлар.
  55. Олар, бош сёз эшиткен вакытларында, ондан юзь чевирир ве: Бизим ишлеримиз бизге, сизинъ ишлеринъиз сизге. Сизге селям олсун. Биз озюни бильмегенлерни (аркъадаш этмек) истемеймиз, дерлер.
  56. (Ресулым!) Сен севдигинъни хидаетке ириштиралмазсынъ; факъат Аллаһ истегенине хидает берир ве хидаетке киреджек олгъанларны энъ яхшы О билир.²
  57. «Биз сеннен берабер догъру ёлгъа уяр исек, юртумыздан чыкъарылырмыз», дедилер. Биз оларны озь къатымыздан бир рызыкъ оларакъ, эр шейнинъ берекети топланып кетирилген, ишанчлы, токъунылмаз бир ерге (Мекке-и Мукерремеге) ерлештирмедикми? Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
  58. Биз ферахлыгъындан адден ашкъан нидже мемлекетни эляк эткендирмиз. Иште, ерлери! Озьлеринден сонъ, о ерлерде пек аз отурыла бильгендир. Оларгъа биз варис олгъандырмыз.
  59. Рабинъ, оларгъа аетлеримизни окъугъан бир пейгъамберни мемлекетлерининъ баш меркезине ёлламагъандже, о мемлекетлерни эляк этиджи дегилдир. Затен, биз анджакъ халкъы залым мемлекетлерни эляк эткендирмиз.³
  60. Сизге берилген шейлер, дюнья аятынынъ кечинюв вастасы ве сюсюдир. Аллаһ къатында олгъанлар исе, даа хайырлы ве даа къалыджыдыр. Аля бунгъа акълынъыз етмейджекми?
  61. Бу алда, озюне гузель бир вадеде булундыгъымыз ве артындан онъа къавушкъан кимсе дюнья аятынынъ кечиджи менфааты ве зевкъыны яшаткъанымыз,

1 Эхл-и китаптан олып да, мусульманлыкъны къабул эткенлерге ишарет олунамакъта.

2 Риваетке коре, Ресул-ы Экрем (с.а.), эмджеси Эбу Талипке хитабен бойле буюргъан эди: «Аля иляхе илаллаах» де ки, къыямет куню сенинъ лехинъе шеадетте булунайым. Эбу Талип исе: «Къурейш къадыналары мени къыйнарлар, къоркъудан буны сёйледи, дерлер. Эгер бойле демейджек олсалар эди, мусульман олуп, сени севиндирир эдим», деген эди. Аз. Пейгъамбернинъ пек севген, чокъ ярдымларыны корьген эмджесининъ хидаети ичюн бойле гъайрети узерине бу ает назиль олды.

3 Аеттеки «баш меркезине» оларакъ мана берильген «фин умминһаа» Мекке шеэри оларакъ беян этильген. Зира, Меккенинъ бир ады да «Умму'ль-Къураа» эди. Айны сёз мемлекетнинъ илери кельгенлери шеклинде де тефсир этильген.

- сонъра къыямет кунюнде (азап ичюн) узурумызгъа кетирильгенлер арасында булунгъан кимсе киби дирми?
62. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Меним ортакъларым олгъанларыны идда эткенлерингиз къана, не ерде? дейджек.
63. (О куню), алейхлерине сёз (укюм) керчеклешмиш олгъанлар: Раббимиз! Шуллар ёлдан аздыргъан кимселеримиздир. Биз насыл ёлдан азгъан исек, оларны да ойле аздырдыкъ (ёкъса, оларны зорлагъан бир кучюмиз ёкъ эди. Оларнынъ сучларындан) узакъ олгъанымызны санъа арз этермиз. Затен, олар аслында бизге табынмай эдилер. (Озь арзуларына табына эдилер), дерлер.
64. «(Аллаһкъа къошкъан) ортакъларынгизни чагъырынъ!», денилир, олар да чагъырырлар; факъат оларгъа джевап бермезлер ве (къаршыларында) азапны корерлер. Не олар эди, (дюньяда экенде) догъру ёлгъа кирселер эди!¹
65. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Пейгъамберлерге не джевап бердингиз? дейджек.
66. Иште, о куню оларгъа бутюн хаберлер къапангъандыр (делиллери тюкенген, сёйлейджек сёзлери къалмагъандыр); олар бир-бирлеринден де сорап оламайджакълар.
67. Факъат төвбе эткен, иман этип, яхшы ишлер япкъан кимсеге кельгенде, онынъ къуртулушкъа иришкенлер арасында олувы умют этилир.
68. Раббинъ истегенини яратыр ве сечер. Оларнынъ сечюв акъкъы ёкътыр. Аллаһ, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве шаны юджедир.
69. Раббинъ, оларнынъ юреклеринде гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир.
70. Иште, О, Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Эвелинде де, сонъунда да хамд Онынъдыр, укюм Онынъдыр. Ве анджакъ Онъа дёндюриледжексингиз.
71. (Ресулым!) Де ки: ич Ич тюшондингизми, эгер Аллаһ узерингизде геджени та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа сизге бир ышыкъ кетиреджек танъры ким? Аля эшитмейджексингизми?
72. Де ки: Сёйленъ, бакъбайыкъ, эгер Аллаһ узерингизде кундюзни та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа, истираат этеджек гедженгизни сизге кетиреджек танъры ким? Аля корьмейджексингизми?
73. Рахметинден отърю, Аллаһ, геджени ве кундюзни яратты ки, геджелейин раатланырсыз, (кундюзи) Онынъ фазлы кереминден (рызкъынгизни) къыдырырсынгиз ве шукюр этерсингиз.
74. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Меним ортакъаларым олгъанларыны идда эткенлерингиз къана, не ерде? дейджек.
75. (О куню) эр умметтен бир шаат чыкъарыр, (къафирлерге): Кесен-кес делилингизни кетиринъ! дермиз. О заман билирлер ки, акъикъат Аллаһкъа айт-

1 Аетнинъ сонъки къысмына «азапны корерлер, ах, кешке догъру ёлгъа кирьген олсалар эди, дие янарлар» шекинде де мана берильмекте.

- тир ве уйдурып кельген шейлери (путлар) да озьлеринден айырылып, гъайып олгъандырлар.¹
76. Къарун, Мусанынъ къавмындан эди де, оларгъа къаршы аддинден ашкъан эди. Биз онъа ойле хазинелер берген эдик ки, анахтарларыны кучлюю-кюветли бир топлулыкъ зор ташыр эди. Къавмы онъа бойле деген эди: Къопайма! Биль ки, Аллаһ къопайгъанларны севмес.²
77. Аллаһнынъ сангъа бергенинден (Онынъ ёлунда арджалааяракъ) ахирет юртуны исте; амма дюньядан да, насибинъни унутма. Аллаһ сангъа ихсан эткени киби, сен де (инсанларгъа) яхшылыкъ яп. Ер юзюнде бозгъунджылыкъны арзулама. Шубесиз ки, Аллаһ бозгъунджыларны севмес.³
78. Къарун исе: О (сервет) мангъа анджакъ озюмдеки бильги саесинде берильди, деген эди. Бильмей эдими ки, Аллаһ, озюнден эвельки несиллерден, ондан даа кучлюю, ондан даа чокъ тарафдары олгъан кимселерни эляк эткен эди. Гунахкярлардан гунахлары соралмаз (Аллаһ оларнынъ эписини билир).
79. Деркен, Къарун эйбетли бир шекильде къавмынынъ къаршысына чыкты. Дюнья аятыны арзулагъанлар: Кешке, Къарунгъа берильгеннинъ бенъзегени бизде де олса эди; догърусы, о чокъ бахтлы! дедилер.
80. Озьлерине илим берильгенлер исе, бойле дедилер: Языкълар олсун сизге! Иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа коре, Аллаһнынъ мукафаты даа усьтюндир. Онъа да анджакъ сабыр эткенлер къавуша билир.
81. Ниает, биз оны да, сарайыны да ернинъ тюбюне батырдыкъ. Артыкъ Аллаһкъа къаршы озюне ярдым этеджек бир джемааты олмагъаны киби, о, озюни къорчалап, къуртара биледжек кимселерден де дегиль эди.
82. Даа дюн оннынъ еринде олмакъны истегенлер: Демек ки, Аллаһ рызкъны, къулларындан истегенине бол бермекте, истегенине де аз. Эгер Аллаһ бизге люфте булунмаса эди, бизни де ернинъ тюбюне батырыр эди. Вай! Демек ки, инкярджылар къуртулышкъа иришип олмаз экен! демеге башладылар.
83. Иште, ахирет юрту. Биз оны ер юзюнде кибрленмекни ве бозгъунджылыкъ-

1 Эр умметтен чыкъарылып чагъырылааджакъ олгъан шаатлар – о умметерге ёллангъан пейгъамберлер оларакъ изаат этилген.

2 Къарун Аз. Мусанынъ эмдже-задеси олгъаны ривает этиле. Эвель Аз. Мусагъа иман эткен эди. Факъат хырсы ве кунъджулиги себебинден, мунафыкълыкъкъа мейль берди. Исраил огъуларынынъ башында Фыравуннынъ вазифедары оларакъ булунды, оларгъа нисбетен залымлыкъ япти. Бир тарафтан, серветинен, бир тарафтан да, ильминен макътана, къопя эди. Риваетке коре, Исраил огъулары арасында Тевратны энъ яхшы окъутган кимсе о эди. Кимья ве тиджарет сааларында да чокъ бильгили олгъанына данр къайдлар бар. Лякин, сонъунда истер ильми, истер сервети онъа яр олмагъан, инанчсызлыгы ве адден ашувы себебинден, эляк олуп кеткен.

3 Къарун киби хазинелер саби олгъан бирисининъ шахсында япылган бир огютте биле, Къур'аннынъ: «Дюньядан да насибинъни унутма», тевсиесинде булунувы, Ислямининъ дюнья ичюн чалышувгъа не къадар эмнет бергенини косьтермекте. Бунинънен берабер, Къур'ан даа сонъки аетлерде бус-бутюн дюньягъа далувнынъ кетиреджек феякетерини де джанави бир шекильде козьер огюне серерек, дюнья ве ахиретни мусавилештирген мутедиль бир ёл тутулувыны тевсие эте.

- ны истемеген кимселерге берирмиз. (Энь гузель) акъибет – такъва саиплерининъдир.
84. Ким бир эйилик кетирсе, онъа бундан даа хайырлы къаршылыкъ бардыр. Ким бир яманлыкъ кетирсе, о яманлыкъларны ишлегенлер, анджакъ япкъанлары къадар джеза корерлер.¹
85. (Ресулым!) Къур’анни (окумакъны, теблигъ этмекни ве онъа уймакъны) санъа фарз къылгъан Аллаһ, эльбетте сени (кене) дёнюледжек ерге дёндюреджек. Де ки: Раббим ким хидаетни кетиргенини ве ким ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде олгъаныны энъ яхшы билиджибир.²
86. Сен, бу Китапнынъ санъа вахий олунаджагъыны умют этмей эдинъ. (Бу) анджакъ Раббинъден бир рахмет (оларакъ кельген)дир. О алда, сакъын къафирлерге тарафдар олма!
87. Аллаһнынъ аетлери санъа эндирильгенден сонъ, артыкъ сакъын олар сени бу аетлерден айырмасынлар. Раббинъе давет эт. Асла мушриклерден олма!
88. Аллаһнен бирликте, даа башкъа бир танърыгъа табынып ялварма! Ондан башкъа танъры ёкътыр. Онынъ затындан башкъа эр шей ёкъ оладжакъ. Укюм Онынъдыр ве сиз анджакъ Онъа дюндюриледжексингиз.³

1 Аллаһ Тааланынъ лютфи сынъырсыздыр; бунъа мукъабиль О, ич бир шекильде къулларына зулум этмез. Буннынъ киби, бу аетте де, япылгъан яхшылыкъларнынъ къат-къат савапнен къаршыланаджакъ, факъат яманлыкъларнынъ о дереджеде джезаландырылааджагъы анъаатла. Анджакъ, бу шахсий плаандаки яхшылыкъ ве феналыкълар акъкъындадыр. Бир яхшылыкъ я да феналыкъны ильки башлааткъан, топлумгъа бу догъруда орнек ве тешвикиятчы кимсенинъ алы исе башкъадыр. Имам Муслимининъ «Сахих» инде ер алгъан бир хадис-и шерифнен бу нокътагъа бойле изаат берильген: «Ким ки, Исламда макъбул олган гузель бир ишни ильк оларакъ ишлер де, буннынъ ёл алына келювине себеп олур исе, озюне эм ишлеген бу хайырыннынъ савабы берилер, эм де -энъ кучюк бир эксикалик олмадан- озюнден сонъ айны яхшылыкъны япаджакъ олгъанларнынъ савабы къадар саваб берилер. Кене, ким Исламда яманлыгъы билъдирильген бир ишни ильк эвеля ишлер де, буннынъ ёл алына келювине себепчи олур исе, озюне эм ишлеген яманлыгъынынъ гунахы юкленер, эм де -энъ кучюк бир эксикалик олмадан- озюнден сонъ айны яманлыкъны ишлейджек олгъанларнынъ гунахы къадар даа гунах юкленер.

2 Бу аетнинъ Мекке иле Медине арасында, иджрет эсансында назиль олгъаны ривает этильген. Аетте Аз. Пейгъамбернинъ зулумгъа огъратыларакъ, чыкъарылгъан юрты Меккеге къайтарылааджагъына ишарет этильгени билъдирильмекте. «Дюндюриледжек ер»-нинъ бир манасы даа ахиретге энъ юксек макъам олгъаны да сёйленген.

3 Бу аетлердеки хитап эсане Аз. Пейгъамбернинъ шахсында – му’минлергедир. Макъсат – мушриклернинъ умютлерини бус-бутюн ёкъ этмек ве Аз. Пейгъамберге, мушриклерге къаршы бу меселелерде къапуны ачыкъ быракъмамасыны тевсие этмектир.

29. АНКЕБУУТ СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан бу суре 69 аеттир. «Анкебуут» – орюмчек демектир. 41-ндажи аетинде кяфирларнинг ишлари орюмчек агъына бенъзетильгени ичюн, суре бу исимни алгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. Инсанлар, имтиандан кечирильмеден, садедже «Иман эттик», деювлеринен, быракъыла бериледжек белледилерми?¹
3. Ант олсун ки, биз олардан эвелькилерни де имтиандан кечирген эдик. Эльбетте, Аллаһ догъруларны ортагъа чыкъараджакъ, яланджыларны да мытлакъа ортагъа къояджакъ.
4. Ёкъса, яманлыкъларны япкъанлар бизден къача биледжеклер зан эттилерми, не къадар фена (не янълыш) укум бермектелер!
5. Ким Аллаһкъа къавушмакъны умют этсе, бильсин ки, Аллаһнынъ тайин эткен о вакъыты эльбетте келеджек. О эр шейни эшитиджи ве билиджидир.
6. Джихад эткен, анджакъ озю ичюн джихад эткен олур. Шубесиз, Аллаһ алемлерге мухтадж дегиль.
7. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ (кечмиш) феналыкъларыны эльбетте къапатырмыз ве оларгъа япкъанларынынъ даа гузелинен къаршылыкъ берирмиз.
8. Биз, инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Эгер олар, сени, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (корь-коране) мангъа ортакъ къошувинъ ичюн зорлар иселер, оларгъа итаат этме. Дёнюшингъиз анджакъ мангъадыр. О заман сизге япкъанларынгъызны хабер береджесим.
9. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларны, муакъкъакъ салихлер топулуыгъына къошармыз.
10. Инсанлардан кимиси бар ки: «Аллаһкъа инандыкъ», дер; факъат Аллаһ огъурында эзиетке огъратылгъан вакътында, инсанларнынъ эскенджесини Аллаһнынъ азабы киби къабул этер. Албуки, Раббингден бир зафер (ярдым) келеджек олса, мытлакъа: «Догърусы, биз де сизнен берабер эдик», дерлер. Яхшы да, Аллаһ, эр кеснинъ къальбиндекилерни энъ яхшы билиджи дегильми?²

1 Бу аетнинъ иманлары себебинден, чешит эскенджелерге огърагъан базы сахабилер акъкъында назиль олгъаны ривает этильген.

2 Бу манагъа коре, самимий иман саиби олмагъан бу киби кимселернинъ, Аллаһ ёлуида эзиетке огърагъанларында, расткаельген дюнъявий эскенджелерни, Аллаһнынъ ахиреттеки азабына мусавий тутуулары анылатыла. Бир де «Инсанлардан корьген азапны Аллаһнынъ азабы киби саяр» манасы берильмекте.

11. Аллаһ, элбетте (Онъа гонъюльден) иман эткенлерни де билир, эки юзюлерни де билир (ортагъа чыкъараджакъ).
12. Кяфирлер иман эткенлерге: Бизим ёлумызгъа уйынъ, сизинъ гунахларынъ-ызыны биз аркъалайыкъ, дерлер. Албуки, оларнынъ ич бир гунахыны аркъалайджакъ дегиллер. Чюнки, акъикъатен олар кесен-кес ялан сёйлемектелер.
13. (Факъат акъикъат шу ки) элбетте озь юклерини (вебалларыны), озь юклеринен бирликте нидже юклерни ташыйджакълар ве уйдырып тургъан шейлеринден кыямет куню мытлакъа соргъугъа чекилсджеклер.¹
14. Ант олсун ки, биз Нуһны озь къавмына ёлладыкъ да, о бинъ йылдан эли йыл эхик бир девир оларнынъ арасында къалды. Сонъунда олар зуумларыны дсвам эттирер экенлер, туфан оларны якъалай къойды.
15. Факъат биз оны ве гемидекилерни къуртардыкъ ве буны алемлерге бир ибрет яптыкъ.
16. Ибрахимни де ёлладыкъ. О къавмына бойле деген эди: Аллаһкъа къуалыкъ этинъ. Онъа къаршы келювден сакъынынъ. Эгер билъсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырыдыр.
17. Сиз Аллаһны быракъып, бир такъым путларгъа табынмакъта, асылсыз сёзлер уйдурмакътасынынъыз. Бильмелисинъиз ки, Аллаһны быракъып да, табынгъанларынъыз сизге рызыкъ бералмазлар. О алда, рызыкъны Аллаһ къатында аранъ. Онъа къуалыкъ этинъ ве Онъа шукюр этинъ, анджакъ Онъа дюндюрисдескекинъиз.
18. Эгер (сизге теблигъ этильгенни) ялан саяр исенъиз, билинъ ки, сизден эвельки бир чокъ миллетлер де (озьлерине теблигъ этильгенни) ялан сайгъан эдилер. Пейгъамберге тюшкени, ялынъыз ачыкъ бир теблигъдир.
19. Аллаһ яратылгъанны ильк баштан насыл яраткъаныны, (олюмден) сонъ буны (насыл) текрарлагъаныны коръмедилерми? Шубесиз, бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.²
20. Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, Аллаһ ильк баштан насыл яраткъан, бир бакъынъ. Иште, Аллаһ бундан сонъ (айны шекильде) ахирет аятыны да ярададжакъ. Акъикъатен, Аллаһ эр шейге къадирдир.

1 12-нджи аетте кяфирлер башкъаларнынъ гунахыны аркъаламайдагъы бильдирилир экен, бу аетте догъру ёлдан саптыргъан кишилерининъ вебалларыны да ташыйджакълары ифаде этиле. Асылында, бу ерде уймагъан бир вазиет ёкъ. Зира, эвельки аетте кяфирлернинъ саптырмакъ истеген кимселерни къандырмакъ ичюн оларгъа: «Сизинъ гунахынъызны биз аркъалайджакъмыз», деп оларнынъ гунахларынъ ортадан къаадырмакъны ваде эткенлери анълатыла. Эр эки ает бирикте тааиль этильгенде, ич кимсе башкъасынынъ гунахыны -шахсен озю чеквиюни козь огюне алас биле- ортадан къаадыртмагъа кучю етмейджеги, бунынънен берабер, башкъаларыны догъру ёлдан саптыргъанларнынъ къат-къат вебал юкленеджеклери, факъат бойладеже, ёлдан сапкъанларнынъ да, озь гунахларындан къуртулаамайджакълары анълашымакъта.

2 Бир тарафтан, олюмден сонъ тирильмеге, дигер тарафтан да, табииаттаки девамлы янъыланувгъа ишарет олунмакъта.

21. О, истегенине азап берир, истегенине мерхамет этер. Анджакъ, Онъа дѣндю-риледжексинъыз.
22. Сиз не ер юзюнде, не де кокте (Аллаһны) аджиз быракъалмазсынъыз. Аллаһтан башкъа бир дост ве ярдымджы да тапалмазсынъыз.¹
23. Аллаһнынъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкяр эткенлер -иште олар-меним рахметимден уютлерини кескенлердир ве олар ичюн адджы бир азап бардыр.
24. Къавмынынъ (Ибрахимге) джевабы исе: «Оны ольдюринъ яхут якъынъ!», дѣювлеринден ибарет олды. Амма, Аллаһ оны атештен къуртарды. Догъру-сы, бунда, иман эткен бир къавм ичюн ибертлер бар.
25. (Ибрахим оларгъа) деди ки: Сиз, ялынъыз аранъыздаки дюнъя аятына хас мабетлик огъруна Аллаһны быракъып, бир такъым путлар эдиндинъыз. Сонъ къыямет куню (келип чаткъанда исе) бир-биринъзни танымадан келеджек ве бир-биринъызге лянет окъуйджакъсынъыз. Бараджакъ еринъыз джеэннем-дир ве ич ярдымджынъыз да ёкътыр.
26. Бунынъ устюне, Луут онъа иман этти ве (Ибрахим): Догърусы, мен Раббиме (эмир эткен ерге), иджрет этмекте, Шубесиз, О, мутлакъ кучъ ве икмет санбидир, деди.²
27. Онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ. Пейгъамберликни ве китапларны, онынъ союндан олгъанларгъа бердик. Онъа дюнъяда мукъяфатыны бердик. Шубесиз, О, ахиретте де салихлердендир.
28. Луутны да (ёлладыкъ). О, къавмына деген эди ки: Акъикъатен, сиз даа эвель ич бир миллетнинъ япмагъан бир аясызлыгъыны япсынъыз!
29. (Бу иляхий тенбисден сонъ, аля) сиз илле де эркеклерге якълашаджакъ, ёл кеседжек ве топлашувларынъызда эдеспизликлер япаджакъсынъызмы! Къавмынынъ джевабы исе, бойле дѣювлеринден ибарет олды: (Япкъанлармы-знынъ феналыгъы ве азапкъа огърайджакъымыз меселесинде) догъру сёйле-генлерден исенъ, Аллаһнынъ азабыны кетир бизге!
30. (Луут:): Шу фесатчылар топуна къаршы манъа ярдым эйле, Раббим! деди.³

1 Иляхий укюмден къуртулмакъ ичюн не ер юзюнинъ энъ гизли ерине сакъланувнынъ, не де кок юзю-не чыкъувнынъ файда бермейджеги анъалтымакъта, инсанларнынъ кокке чыкъаджакъларына да, эсасы оларакъ ишарет этильмекте.

2 Луут Пейгъамбер, Аз. Ибрахимнинъ къардаш баласыдыр. Пейгъамбер олгъаны дикъкъаткъа алын-са, онынъ даа эвель куфюрде олуп да, иман кетиргенини тюшонмек олмаз. Аетте Аз. Ибрахимни ильк тасдикъ эткен Луут алейхиссалем олгъанына ишарет этильмекте.

Аз. Ибрахимнинъ къадны Саре ве Аз. Луутнен бириликте, озю догъгъан ери олганы сёйленген Ку-саа коюнден Харраангъа, о ерден Шамгъа баргъаны ве ниает Фелестинге, Луут Пейгъамбернинъ Содом денильген ерге тошкени ривает олунмакъта. Ает даа зияде бу риваетке коре маналандырыл-макъта. Бунынънен бириликте: «Догърусы, мен Раббиме сыгъынам», шеклинде бир мана да бериль-мекте.

3 Луут (а.с.)нынъ дуасы узерине, Аллаһ яш деликънаылар шеклинде мелеклер ёлады. Сапыкълар оларгъа да теджавуз этмеге ынтыдылар ве сонъунда эляк олдылар.

31. Эльчилеримиз Ибрахимге (эки огъул ихсан этеджегимизге даир) муждени кетиргенлеринде, бойле дедилер: Биз бу мемлекет халкъыны эляк этеджек-миз. Чюнки, оларнынъ халкъы залым кимселердир.
32. (Ибрахим) деди ки: Амма, о ерде Луут бар! Бойле джевап бердилер: Биз о ерде кимлер олгъаныны пек яхшы билемиз. Оны ве аилесини, эльбетте къуртараджакъмыз. Ялынъыз къадыны истисна; о, (азапта) къаладжакълар арасындадыр.
33. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенде, Луут олар акъкъында къасеветленди ве (оларны къорчаламакъ ичюн) не япадажакъыны билалмады. Онъа: Къоркъма, тасаланма! Чюнки, биз сени де, аиленъни де къуртараджакъмыз. Ялынъыз, (азапта) къаладжакълар арасында олгъан къадынынъ истисна, дедилер.¹
34. «Биз, шубессиз, бу мемлекет халкъынынъ узерине, ёлдан чыкъувларына къаршылыкъ, коктен (фаджиа) бир азап эндиреджекмиз».
35. Ант олсун ки, биз, акълыны къуланаджакъ бир къавм ичюн, о ерден ап-ачыкъ бир ибрет нишанеси быракъкъан эдик.²
36. Медйенге де, къардашлары Шуайбны ёлладыкъ ве Шуайб: Эй, къавым! Аллаһкъа къуаллыкъ этинъ, ахирет кунюне умют багъланъ, ер юзюнде бозгунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ! деди.³
37. Факъат оны яланджылыкънен къабаатладылар. Деркен, озьлерини бир сарсынты якъалай къойды ве юртларында тиз усьтюне чёке къалдылар.⁴
38. Аад ве Семуудны да (эляк эттик). Сиз ичюн, (оларнынъ башына нелер кельгенини) отургъан ерлеринден ап-ачыкъ анълашылмакъта. Шейтан оларгъа япкъан ишлерини гузель косътерип, оларны догъру ёлдан чыкъарды. Албуки, бакъып, коре биледжек вазиетте эдилер.
39. Къарунны, Фыравунны ве Хамаанны да (эляк эттик). Ант олсун ки, Муса оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эди де, олар ер юзюнде буюклик таслагъан эдилер. Албуки, (азабымызны ашып) кече биледжек дегиль эдилер.
40. Бунинъ киби, олардан эр бирини гунахы себебинен, джезаландырыдыкъ. Кимининъ усьтюне ташлар савургъан рузгярлар ёлладыкъ, кимини къоркъунч бир сес якъалады, кимини ернинъ тюбюне батырдыкъ, кимини де сувда богъдыкъ. Аллаһ оларгъа зуум этмей, аслы олар озьлерине зуум эте эдилер.

1 Мелеклер, инсан къылыгында кельгенлеринден, ильк эвеля Аз. Луут оларнынъ мелек олгъаныны анълап оламады. Деликъанлы шекаине кирьгенлери ичюн, къавмнынъ оларгъа да саркъынтылыкъ этювинден къоркъты. Бунинъ узерине мелеклер вазиетни ашкар эттилер.

2 Бу нишане, эляк этильген къавмнынъ башына кельгенлернен багълы икяелер, харап олгъан юртларынынъ къалымтылары, коктен ягъдырылгъан ташлар, къап-къара акъкъан нехирлер шекиндеки изаатларнен тефсир этильген.

3 Аетнинъ «ахирет кунюне умют багъланъ», дие мана берильген къысмы, «ахиретте савап берилдженни умют эткен ишлер япынъ», «ахирет кунюнден къоркъунъ», шекинде изаатлангъан.

4 «Сарсынты» шекинде мана берильген «раджфе» келимеси бу адиседе тепренюв ве Джебраил алейхисселямнынъ къальплерге урькюнто берген багъырувы (сайха) шекиллеринде тефсир этильген. Бу экинджи тефсирге коре, «оларны бир титрев ады» тарзында да мана берилюви мумкин.

41. Аллаһтан башкѡа достлар тутунгъанларнынъ вазieti орюмчекнинъ вазieti кибидир. Орюмчек бир юва япар; албуки, юваларнынъ энъ чюрюги, шубесиз, орюмчек ювасыдыр. Кешке бильселер эди!¹
42. Аллаһ, оларнынъ Оны быракъып да, анги шейге ялвартганларыны, шубесиз билир. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир. Иште, биз бу мисаллерни инсанлар ичюн кетирмектемиз; факъат оларны анджакъ бильгенлер тюшюнип анълай билир.²
44. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ оларакъ (ерли сриндже) яратты. Шубесиз, бунда, иман эткенлер ичюн (Аллаһнынъ барлыгына ве къудретине) бир нишане булунмакъта.
45. (Ресулым!) Санъа вахий этильген Китапны окъу ве намазны къыл. Муакъкъакъ ки, намаз, аясызлыкътан ве яманлыкътан къорчалар. Аллаһны анъмакъ, эльбетте (ибадетлернинъ) энъ буюгидир. Аллаһ япкъанларнынъбызны билир.³
46. Араларындан зулум эткенлер истисна, эхл-и китапнен анджакъ энъ гузель ёлнен курешинъ ве денъ ки: Бизге эндирильгенге де, сизге эндирильгенге де, иман эттик. Бизим Танърымыз да, сизинъ Танъбырынъыз да – бирдир ве биз Онъа теслим олгъандырмыз.
47. (Ресулым!) Иште, бойледже, санъа (эвельки китапларны тасдикъ этиджи) бу Китапны эндирдик. Онынъ ичюн, озьлерине китап бергенлеримиз онъа иман этмектелер. Шулардан (араплардан) да онъа иман эткен нидже кимселер бар. Аетлеримизни, анджакъ къяфирлер (инатлыкълары себебинден) биле-биле инкъяр этер.⁴

1 Аллаһтан башкъасыны дост тутаракъ, озьлерине дестек къыдыргъанларнынъ вазieti, аетте орюмчекке бенъзетильген. Аетте эсасы оларакъ ифаде этильгенине коре, орюмчек текмиль эвсиз дегиль, озюне бир юва япар; факъат орюмчек ювасынынъ чюрюклиги мешурдир. Иште, орюмчекнинъ ювасы не къадар зайыф исе, Аллаһтан башкъасынынъ дестек ве имасине ишангъанларнынъ дестеги де ойле чюрюктир.

2 Къурейшинъ джанллери ве фикирсиз такъымы: «Муһаммеднинъ Рабби, чибинден, орюмчектен, мисаллер кетире», дие кулоп, алай эте эдилер. Бу мисаллернинъ «инсанлар» ичюн берильгени бильдирилрек, айвандан фаркъы олмагъан бу джань ве тюшонджесиз кимселернинъ буны анълап оламайджакъларына ишарет этильмекте.

3 Ает, гунакъта етеклеген арзуларнынъ тазыйкъындан Экъуртулувнынъ ве рух юджелигине иришювнинъ энъ сагълам ёлуну костермекте. Шубесиз, бу, энъ кениш манада «Аллаһны анъмакъ» тыр. Къур'ан тиявети ве намаз бунинъ энъ башында кельген шекиллериدير.

Акыкъатен, Къур'аннынъ маналарыны, тюшонгенлер ичюн, Къур'ан тиявети, даа эвель фаркъына барыламагъан бир чокъ маналарнынъ ашкъяр олувыны теминлер; инсанны ульвий бир алемге алып барыр. Къур'ан тияветининъ фазилетинен багълы пек чокъ хадис бар.

Акъкъы берилрек, къылынган намазнынъ да рухны ульвийлештиреджеги ве мытлакъа фенолыкътан къуртараджакъы, бу аетте ве бир чокъ хадисте исрарнен бильдирильмекте. Эйликке етеклемеген, фенолыкълардан узакълаштырмагъан бир намаз исе, Ислям буюклери тарафындан сыртта ташынган бир вебал оларакъ анълатылган.

4 Тефсилерде бу ает иле Абдуллах б. Селям ве Убей б. Ка'б киби Къур'анга иман эткен эхл-и китапкъа ишарет этильгени бильдирильмекте.

48. Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинънен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер.¹
49. Ёкъ, о (Къур'ан) озълерине илим берильгенлериниъ юреклеринде (ерлешкен) ап-ачыкъ астлердир. Астлеримизни анджакъ залымлар биле-биле инкяр этер.
50. «Онъа Рабинъден (башкъаджа) муджизелер эндирилъмели дегиль эдими?», дерлер. Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаһ къатындадыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбидеджийим.
51. Озълерине окъуяткъан Китапны санъа эндюрювимиз оларгъа етмегенми? Эльбетте, иман эткен бир къавм ичюн онда рахмет ве ибрет бар.
52. Де ки: Меннен сизинъ арангъызда шаат оларакъ Аллаһ етерли. О, коклерде ве ерде не бар исе билир. Батылгъа инанып, Аллаһны инкяр эткенлер (бар я), иште, зиянгъа огърайджакълар олардыр.
53. Сенден, азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Эгер эвельден тайин этильген бир ваде олмаса эди, азап эльбетте оларгъа келип чаткъан эди. Факъат олар фаркъында олмагъанда, о апансыздан оларгъа келе къояджакъ.
54. (Эбет) сенден азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Ич шубелери олмасын, джеэннем къафирлериниъ чевре-этрафыны сараджакъ.
55. О кунъде азап, оларны эм усълеринден, эм аякъларынынъ астындан сараджакъ ве Аллаһ (оларгъа): «Япкъанларынгъызнынъ (джезасыны) татынгъ!», дейджек.
56. Эй, иман эткен къулларым! Шубесиз, меним ерим кеништир. О алда (не ерде ишанч ичинде оладжакъ исенъиз, о ерде) ялынъыз манъа къуаллыкъ этинъ.²
57. Эр джан олюмни татаджакъ. Сонъунда бизге дѐндюриледжексинъиз.
58. Иман этип, гузель ишлер япкъанларны, (эбет) муаккъакъ ки, оларны, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астларындан ирмакълар акъкъан дженнет кошклерине ерлештиреджекмиз. (Бойле яхшы) ишлер япкъанларнынъ мукафаты не гузельдир!
59. Олар, сабыр эткен кимселердир ве ялынъыз Рабблерине ишанып таянмакътадырлар.
60. Нидже джанлы бар ки, рызкъыны (янында) ташымай. Оларгъа да, сизге де, рызыкъ берген Аллаһтыр. О, эр шейни эшитир ве билир.³

1 Аз. Пейгъамбериниъ «уммий» яни окъумакъ-язмакъ бильмеген бир инсан олувынынъ эсас икмети бу аетте беян этильмекте: Эгер Ресул-ы Экрем окъумакъ-язмакъны бильген бир инсан олса эди, уммий олгъан пейгъамбер ичюн биле «Бу Къур'анни о уйдыргъан», деювге къалкъкъан ве энъ ачыкъ муджизелерни инкяр эткен мушриклер, ифтираларына бир ольчюде дестек тапкъан оладжакъ ве даа чокъ кимселерни къандыра биледжек эдилер.

2 Бу аетнинъ эскенджеге огърагъан Мекке мусульманларынынъ зайыфлары акъкъында назиль олгъаны ривает этильген.

3 Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер Меккеде мушриклерден эзиег чеккен мусульманларгъа Мединеге кочювлерини сѐйлегенинен, олар: «О ерге насыл барырмаз? О ерде не еримиз-юртумыз, не малымыз-мулюкимиз бар. Бизни ким ашатыр-ичирир?», деген эдилер. Бунинъ узьерине назиль олгъан бу аетнен, ер юзюнде нидже джаналынынъ рызкъыны янында ташымакътан аджиз олгъаны ве нид-

61. Ант олсун ки, оларгъа: «Коклерни ве ерни яраткъан, кунешни ве айны эмири алтында туткъан кимдир?»», дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ» дерлер. О алда, насыл (хакътан) чевирилип дѣндюрильмектелер?
62. Аллаһ рызыкъны къулларындан тилегенине бол-бол берир, тилегенине де къысар. Шубесиз, Аллаһ эр шейни хакъкъы илс биледжидир.
63. Ант олсун ки, оларгъа: «Коктен сув эндирип, онынънен олюмининъ артындан ер юзюни джанландыргъан ким?»», дие сорасанъ, мытлакъа, «Аллаһ» дерлер. Де ки: (Ойле исе) хамд да Аллаһкъа махсустыр, факъат оларнынъ чокъу (сѣйлегенлери узеринде) тюшонмезлер.
64. Бу дюнья аяты, садсдже бир эгленджден, бир оюндан ибарет. Ахирет юртуна (о ердеси аяткъа) кельгенде, иште асыл яшав одыр. Кешке билеселер эди!
65. Гемиге минген заманларында, динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ (ихлясен) Аллаһкъа ялварырлар. Факъат оларны сагъ-селямет къарагъа чыкъартгъанын, бир бакъарсынъ ки, (Аллаһкъа) ортакъ къошалар.
66. Оларгъа бергенлеримизге нисбетен нанкорълик этсинлер ве сефа сюръсинлер, бакъайыкъ! Амма, якъында биледжеклер!
67. Этрафларында инасанлар къапкъачлап алып барылыр экен, бизим (Мекке-ни) ишанч ичинде мукъаддес бир ер япкъанымызны коръмедилерми? Аля баталгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорълик этелерми?¹
68. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдыргъан яхут озюне хакъ кельген экен, оны ялан сайгъандан даа залымы кимдир? Джеэннемде къяфирлерге ер ъкъмы!
69. Амма, бизим огърумызда джихад эткенлерни, эльбетте кенди ёлларымызгъа ириштиреджекмиз. Ич шубе ъкъ ки, Аллаһ яхшы даврангъанларнен берабердир.

17-нджи астинден гъайры, суренинъ эписи Меккеде назиль олгъан. 60 аеттир. Ирандыларнен олгъан дженкте снъильген румларнынъ (византиялыларнынъ) текарр гъалип келеджеклери анълаатылгъаны себебинден, суреге бу ад берильген.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Элиф. Ляам. Миним.
- 2, 3, 4, 5. Румлар, (араплар будунгъан больгеге) энъ якъын бир ерде магълубиетке огърадылар. Албуки, олар, бу магълубиетлеринден сонъ, бир къач йыл ичинде

жслерининъ ярынки кунь ичюн рызыкъ топламадан яшагъаны, къыскъасы, рызыкъны берген Аллаһ олгъаны хатырлатылгъан.

1 Аетте кечкен «къапкъачлап алып барылу», ольдирилиув, эсир алынув ве союлып ягъмаланув киби маналарнен изаатлангъандыр.

- гъалип келеджеклер. Энь сонъунда эмир Аллаһнынъдыр. О куню му'минлер де Аллаһнынъ ярдымынен свинеджеклер. Аллаһ тилегенине ярдым этер. О, мутлакъ кучъ саибидир, чокъ мерхаметлидир.¹
6. (Бу) Аллаһнынъ вадесидир. Аллаһ вадесинден къайтмаз; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.²
  7. Олар дюнья аятыннынъ корюнген юзюни билирлер. Ахиреттен иссе, олар тамамен гъафильдирлер.
  8. Озь-озьлерине, Аллаһнынъ, коклерни, ерни ве экисинни арасында олгъанларны, анджакъ хакъ оларакъ, муайен бир девир ичюн яраткъаныны ич тюшюмдилерми? Инсанларнынъ бир чокъу Рабблерине къавушмакъны, акъыкъатен инкяр этмектедилер.
  9. Олар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыла олгъанына бакъмадылармы? Ки олар, озьлеринден даа кучълю эдилер; ер юзюни къазып, алт-устъ эткенлер, оны буларнынъ абаданлаштыргъанларындан даа чокъ абаданлаштыргъан эдилер. Пейгъамберлери оларгъа да нидже ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Затен, Аллаһ оларгъа зулум этеджек дегиль эди; факъат олар озь-озьлерине зулум этмекте эдилер.³
  10. Сонъунда, Аллаһнынъ аетлерини ялан саяракъ ве оларны алайгъа аларакъ, фенолыкъ якъанларнынъ акъибетлери пек фена олды.
  11. Аллаһ эвеля махлюкъны яратыр, (олюмден) сонъра да, буны (яратмакъны) текарлар. Сонъунда эп Онъа дѣндюриледжексинъиз.

1 Эхл-и китап олгъан византиялылар, междусий иранлылар тарафындан магълюп этильген эди. Мекке мушриклери бу нетиджеге чокъ свиндилер ве мусульманларгъа: «Эгер Аллаһ, sizin дегенинъиз киби, скяне гъалип олса эди, эхл-и китаптан олгъан византиялыларны усьтюн кетирир эди», киби къопайчораджа сѣйленмеге башладылар. Буннынъ усьтюне, Къур'ан бир муджизе оларакъ, келеджектеки бир нетиджени хабер берди: Учъ иле докъуз йыл ичинде византиялылар иранлыларны енёджек ве му'минлер свинеджек эдилер. Бунгъа коре, 624-нджи сенеси византиялылар Ирангъа кирдилер. Бундан башкъа, айны сене мусульманлар Бедирде муим заферлер эльде этилер.

2 Буннынъ киби, Аз. Эбу Бекир (р.а.) Аллаһнынъ бу керчек вадесине юректен инанаракъ, междусий иранлыларнынъ гъалабесине свинген, мушриклерге: «Аллаһ sizin свинчинъизни зияде сюрдирмейджек; чюнки, О, бир къач сене ичинде румларнынъ текар гъалип келеджеклерини хабер берди», дегенинен, мушриклерден Убей б. Халеф бааске киришмекни теклиф этти. Он деве узерине ве учъ йыл ичинде румларнынъ гъалип келип-кельмейджеги меселесинде баас эттилер. Аз. Эбу Бекир, олып-биткенини Дженаб-ы Пейгъамберге анълаткъанынен, Эфендимиз (с.а.) «бид' (бир-къач) сене» сѣзюнинъ учъ иле докъуз сене арасындаки бир муддетни ифаде эткенини, бу себепнен, муддетни де, деве сайысыны да учъ къатына чыкъарувыны теклиф этти. Бу сефер докъуз сене ичинде румларнынъ гъалип келеджегине даир юз деве узерине баасны янъыладылар. Акъыкъатен, Тир-мизийининъ бильдиргенине коре, Бедир дженкине догъру келген куньлерде румлар иранлыларгъа къаршы якъан дженклеринде гъалип кельдилер, бойледже, Аллаһнынъ вадеси ерине кельди; Аз. Эбу Бекир де Убей б. Халефининъ варислеринден къазангъан девелерини аларакъ, Пейгъамбернинъ тевсисине коре, факъырларгъа дагъытты.

3 Аетте сув ве маден чыкъармакъ я да экип-тикмек ичюн топракъны ишлеген ве менимилъген болгелер мейдангъа кетирген, сонъра да, инкярджылыкълары себебинден, Аллаһнынъ азабына огърагъан Аад ве Семуд киби эски къавмларгъа ишарет этильмекте ве оларнынъ къальмтыларына бакъылып, ибрет алынувы огютленмекте.

12. Къбиямет къопаджакъ куню, гунахкярлар (умютсизлик ичинде) сусаджакълар.
13. (Аллаһкъа къошкъан) ортакъларындан озьлерине ич бир шефаатчы чыкъмайджакъ. Затен, олар ортакъларыны да инкяр этедежклер.
14. Къбиямет къопаджакъ куню, иште о куню (му'минлернен инкярджылар) бир-бирилеринден айырыладжакълар.
15. Иман этип, яхшы ишлер якъанларгъа кельгенде, олар дженнетте ниметлерге ве севинчке наиль оладжакълар.
16. Инкяр эткенлер, аетлеримизни ве ольгенден сонъ тирилювни ялан сайгъанлар иссе, иште олар азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.
- 17, 18. Айды, сиз, акъшамгъа къавушкъанынъызда (акъшам ве ятсы вакътында), сабагъа къавушкъанынъызда, куньдюзнинъ сонъунда ве уйле вакътына иришкенинъизде, Аллаһны тесбих этинъ (намаз къылынъ), ки, коклерде ве ерде хамд Онъа махсустыр.¹
19. Олюден тирини, тириден де олюни О чыкъармакъта; ер юзюни олюмининъ артындан О джанландырмакъта. Иште, сиз де (къабирлеринъизден) бойле чыкъарыладжакъсынъыз.²
20. Сизни топракътан яратувы, Онынъ (барлыгъынынъ) делилсериндендир. Сонъра сиз, (эр тарафкъа) даркъагъан инсанлар ола кьойдынъыз.
21. Къавушуварынъыз ичюн сизге озь (джынсы)нъыздан зевджелер яратып, аранъызда севги ве мерхамет пейда этюви де, Онынъ (барлыгъынынъ) делилсериндендир. Догърусы, бунда яхшы тюшюнген бир къавм ичюн ибретлер бар.
22. Онынъ делилсеринден бири де, коклерни ве ерни яратувы, тиллеринъизнинъ ве ренклеринъизнинъ чешит олувыдыр. Шубесиз, бунда бильгенлер ичюн (альнаджакъ) дерслер бар.³
23. Гедже олсун, куньдюз олсун, юкъламанъыз ве Аллаһнынъ лютфинден (наси-

1 Абдуллах б. Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, бу ает беш вакъыт намазны ичине алмакъта. Бу себепнен, эксери алимлер беш вакъыт намазнинъ Меккеде фарз къылынганы къанаатиндедилер. Аз. Пейгъамбер (с.а.) бир хадис-и шерифте буюк савап къазанмакъ истегенлерге бу аетни окъумаларыны тевсие эткен.

2 Аетте ольгенден сонъ тирилювнинъ ич де ойле акъылгъа сыгъмаз бир шей олмагъаны, ер юзюндеки девамлы янъыланув адиселерине ишарет иле муим бир шекильде анълатылмакъта. Акъикъатен, къуп-къуру топракътан ем-ешиль экинлер ве тереклерден мейвалар ве япракълар, чешит ренкте чечеклер чыкъаргъан иляхий къудрет ичюн, ёкътан бар эткен инсанни текрар тирильтовининъ къыйын оладжакъы акъылгъа сыгъмаз. Эсапсыз «баа'с ба'де'ль-мевт» (ольгенден сонъ тирилюв) адисесине сахна олгъан ер юзюне бир кере ибрет козюнен бакъмакъ биле, Аллаһнынъ къудретини анъламакъ ичюн етеджек.

3 Инсанларнынъ бир эркек ве бир къадындан яратылмакънен берабер, фаркълы хусусиетлерге саип топулыкъларгъа айырылгъанлары мевзусында Худжураат суресининъ 13-нджи аети изаатына бакъынъ.

- бингизни) арамангыз да, Онынъ (барлыгынынъ) делиллериндендир. Акъ-икъатен, бунда эшиткен бир къавм ичюн ибретлер бар.¹
24. Кене Онынъ делиллеринден ки, сизге къоркъу ве умют бермек узъре, шем-шекни косътере, коктен сув эндирип, олюмининъ артындан ерни онынънен тирильте. Догърусы, бунда акълыны ишлеткен бир къавм ичюн (алынаджакъ) дерслер бар.
25. Кокнинъ ве ернинъ Онынъ эмирнен токътавы да, Онынъ (барлыгынынъ) делиллериндендир. Сонъра сизни топракътан бир чагъырдымы, аман (къабирлерингизден) чыкъа къоярсынгыз.
26. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Онынъдыр. Эписи Онъа боюн эгендир.
27. Илк дефа махлюкъыны яратып, (олюмден) сонъ, буны (яратмакъны) текрарлагъан Одыр, ки бу, Онынъ ичюн пек къолай. Коклерде ве ерде (теджелли эткен) энъ юдже сыфат Онынъдыр. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
28. Аллаһ сизге озюнгизден бир мисаль кетирмекте: Мулькиетингиз алтында булунгъан хызметкъярлар ичюн де, сизге бердигимиз рызыкъларда -бир-бирингизден чекиненингиз киби, олардан чекинеджек дередженгизде сизнен мусавий (акъыларга саип)- ортакъларынгыз бармы? Иште, биз аетлеримизни, акълыны ишлетеджек бир къавм ичюн, бойледже изаатламакътамыз.²
29. Кель, коръ ки, акъсызлыкъ эткенлер, бильгисизликнен фена арзуларына уйдьлар. Аллаһнынъ саптыргъаныны ким догъру ёлгъа ириштире билир? Олар ичюн ич бир ярдымджи ёкътыр.
30. (Ресулым!) Сен юзюнгни ханиф оларакъ, динге, Аллаһ инсанларны анги табиятта яраткъан исе, онъа чевир. Аллаһнынъ яратувында денъишме ёкътыр. Иште, дос-догъру дин будыр; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.³
31. Эпингиз Онъа ёнелерек, Онъа къаршы келювден сакъынынъ, намазны къылынъ; мушриклерден олманъ.

1 Ает «геджелейн юкъамамангыз ве кунъдюзи Аллаһнынъ аютфинден (насибингизни) къыдырувнынъыз...», шеклинде де маналандырылгъан. Анджакъ, эр эки вакъытнынъ эр эки ишке эльверилиши олгъаны манасы даа къуветаидир.

2 Аетте инсанларнынъ, озъ джынсларындан ве айны яратылыш васфына саип олгъан хызметкъярларыны биле, озълерине мусавий тутмагъа, кечиджи дюнья муълклерине ортакъ этмеге разылыкъ косътермегенлери акъыкъатына ишарет этилерек; ортагы ве онъа бенъзегени олмагъан Юдже Аллаһкъа ширк къошувнынъ, онынъ мутлакъ муълкиетине ортакълыкъ къошувнынъ не къадар акъылга сыгъмаз бир иш олгъаны, темсиль ёлуен анълатылмакъта ве хызметкъярнынъ эфендисине ортакъ оламайджагъы киби, къуанынгъ да, Аллаһкъа ортакъ оламайджагъы анълатылмакъта. Айрыджа, Къур'ан аетлерининъ тюшонген къафаларгъа хитап эткени де, айрыджа билдириле.

3 «Ханиф» – эгриликке сапмадан, догъру таным юрген демектир. Термин оларакъ, Ибрахим Пейгъамбернинъ теvhид, яни «Аллаһны бир танымакъ дини» манасында къуланалыыр. Бир Аллаһкъа инангъан кимсеге де «ханиф» денилаир.

Бухарий, Эбу Хурейрадан ривает эткен бир хадиске коре, эр бир бала, табиятынен (теvhидге мейилли) догъа; сонъ, ана-бабасы оны еудий, христиан я да междусий япар. Иште, аетте зикр этильген «фитрат» (табият) Аллаһ, инсанларны догъувдан «тек Аллаһ инанчы»на мейли яраткъаныны ифаде эте.

32. Динлерни парчалагъан ве болюк-болюк олгъанлардан (олманъ. Булардан) эр фырка озылеринде олгъанынен гъурурланмакъта.
33. Инсанларнынъ башына бир сыкъынты кельгенинен, Рабблерине ёнелерек, Онъа яварырлар. Сонъра, Аллаһ къатындан оларгъа бир рахмет (нимет ве боллыкъ) таттыргъанынен, бакъарсынъыз ки, олардан бир топу кене Рабблерине ортакъ къошмакъталар.
34. Оларгъа бергенлеримизге нанкорълик этсинлер бакъайыкъ! Айды, сефа сюринъ; амма якъында биледжесинъиз!
35. Ёкъса, оларгъа бир кесен-кес делиль эндирдик де, о делиль, мушрик олуварыны сёйлемектеми?
36. Инсанларгъа бир рахмет таттыргъанымызда, онъа севинирлер. Эгер япкъанларындан отърю, башларына бир яманлыкъ кельсе, аман умятсизликке тюше къоярлар.
37. Коръмедилерми ки, Аллаһ рызкъны истегенине бол-бол бермекте, истегенининъкини де тарлаштырмакъта. Шубесиз, иманлы бир къавм ичюн бунда ибретлер бар.
38. О алда, сен акъарабагъта, ёкъсулгъа, ёлда къалгангъа акъкъыны бер. Аллаһ ризасыны истегенлер ичюн бу, энъ яхшысыдыр. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.¹
39. Инсанларнынъ малларында артыш олсун дие, берген эр анги бир файзынынъыз, Аллаһ къатында артмаз. Аллаһ ризасыны истеерек берген зекятынъызгъа кельгенде, иште зекятын берген о кимселер, эбет олар (савапларыны ве малларыны) къат-къат арттыргъанлардыр.²
40. Аллаһ, (о юдже барлыкътыр) ки, сизни яраткъан, сонъра рызыкъландыргъан; сонъра О, аятынъызны сонъуна ириштиреджек, даа сонъунда да, сизни (текран) тирильтеджек. Яхшы, сизинъ (Аллаһкъа ортакъ къошкъан) ортакъларынъыз арасында булардан бирини япа биледжек бармы? Аллаһ оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве юджедир.
41. Инсанлар, шахсен озылери япкъанларынынъ себебинден, къарада ве денъизде тертип бозудды ки, Аллаһ япкъанларынынъ бир къысмыны оларгъа таттырсын; бельки де, (туткъан яман ёлларындан) къайтырлар.³

1 Аеттеки «акъкъыны бер» дие ифåde этильген эмир сила-и рахимде булунув, зекят берюв, яхшылыкъ этюв киби маналарнен тефсир этиле.

2 Аетнинъ ильк джумлесиндеки «рибаа» эсасен шу шекилерде тефсир этильген: Берильген файзынынъ озю, къаршылыгъында маддий менфаат умят этильген эр анги бир бахшыш, файызгъа берильген мал я да пара. Сонъки мана эсаскъа алынганда, аетнинъ «инсанларнынъ маллары арасында дегеренсин, артсын дие бергенинъиз...», шекиндеки терджимеси уйгун олуур. Аетте мусульманларны илериде кесен-кес оларакъ укюмге багъаанаджакъ олгъан рибаа ясагъына азырлайджы бир ифåde къууланылган.

3 Аетте яман филлерге, ибрет олсун дие, дюньяда олгъанда берильген къаршылыкълар ичюн «бир къысмы» денильмекте ве асыл джезанынъ ахиретте олгъанына ишарет этильмекте.

42. (Ресулым!) Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, даа эвелькилернинъ акъибетлери насыл олды, корюнь. Оларнынъ чокбу мушрик эди.
43. Аллаһ къатындан дёнюш олмагъан бир кунь (къыямет куню) кельмеден эвель, юзюньни о акъикъый динге чевир! О куню (инсанлар) болюк-болюк айырыладжакълар.
44. Ким инкяр этсе, инкяры озь алейхине олур. Яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар да озьлери ичюн (дженнетеки ерлерини) азырлагъан олурлар.
45. Зира, Аллаһ, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа озь лютфинден къаршылыкъ береджек. Шубесиз, О, къафирлерни севмес.
46. Сизге рахметинден таттырсын, эмринен гемилер юрсин, ниметинден (насибинъизни) къыдырасынъыз ве шукюр этесинъиз, дис (аят ве берекет) муждасжилери оларакъ, рузгярларны ёллавы да, Аллаһнынъ (барлыгъынынъ ве къудретининъ) делиллериндендир.¹
47. Ант олсун ки, биз сенден эвель озь къавмларына нидже пейгъамбер ёлладыкъ да, оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер. (Оларны динълемсйип) гунахкъа далгъанларнынъ исе, джезаларыны хакъкъы иле бергендирмиз. Му'минлерге ярдым этмек де бизге айт.
48. Аллаһ Одыр ки, рузгярларны ёллар, булар да булутны къувар. Деркен, Аллаһ оны кокте истегени киби яяр ве парча-парча этер; ниает, арасындан ягъмурнынъ чыкъкъаныны корерсинъ. Аллаһ тилеген къуалларына ягъмурны насип эткенинен, олар свине къоярлар.
49. Албуки, олар даа эвель усълтерине ягъмур ягъдырылувындан умютлерини эйидже кескен эдилер.
50. Аллаһ рахметининъ эсерлерине бир бакъ: Ерни, олюмининъ артындан насыл тирильтмекте! Шубесиз, О, олюлерни де мытлакъа тирильтеджек. О, эр шейге къадирдир.
51. Ант олсун ки, бир рузгяр ёлласакъ да, оны (экинни) сараргъан корьселер, артындан муакъкъакъ нанкорьликке башларлар.²
52. (Ресулым!) Эльбетте сен олюелерге дююралмасынъ; аркъаларыны чевирип кетер экенлер, сагъырларгъа о даветни эшиттиралмасынъ.
53. Корьлерни де, сапыкълыкъларындан (вазгечтирип) догъру ёлга къавуштыралмасынъ. Анджакъ, теслимиегъ косьтеререк, аетлеримизге иман эткенлерге эшиттире билерсинъ.³

1 Къянатны яраткъан да, идаре эткен де Аллаһтыр. Яратувны насыл бир сыра ве тертип (къанун) ичинде япкъан исе, идаресини де, айны шекильде къанунларынен иджра этмекте. Себеп-нетидже багъылаыгъы иляхий бир къанундыр. Ягъмурнынъ ягъувы да бир тертип себеп-нетидже мунасибетлерине багълыдыр. Гъафилер ялынъыз себеп ве нетиджени корерлер, му'минлер исе, себеплернинъ яратыджысыны (мусеббубу'ль-эсбаабны) да, корер ве Онъа шукюр этерлер.

2 Аеттеки «оны сараргъан корьселер» дие манасы берильген джумледе ер алгъан «оны» манасындаки замир шу шекилерде тefsир этильген: а. Аллаһ рахметининъ яни ягъмурнынъ эсери олгъан экин ве ешилликтир, б. Булуттыр; сараргъанынен ягъмур ягъмас.

3 Бу эки аетте кечкен олю, сагъыр ве корь келимелери, къаальпери ольген, хакъкъа куълакъ асмагъан

54. Сизни кучьсиз яраткъан сонъ, кучьсизликниъ артындан къувет берген ве сонъра къуветниъ артындан кучьсизлик ве ихтиярлыкъ берген Аллаһтыр. О, тилегенини яратыр. О, хакъкы иле билиджидир, усьтюн къудрет саибидир.¹
55. Къыямет къопкъан куню гунахкярлар (дюньяда) анджакъ пек къыскъа бир муддет къалгъанларына емин этерлер. Иште, олар, (дюньяда да хакътан) бойле дѣндюрильмекте эдилер.²
56. Озьлерине илим ве иман берильгенлер бойле дерлер: Ант олсун ки, сиз Аллаһнынъ язысында (укюм этильгени киби) янъыдан тирилюв кунюне къадар къалдынъыз. Иште, бугунъ янъыдан тирилюв кунюдир; факъат сиз оны таньмай эдинъиз.
57. Артыкъ о куню зулум эткенлернинъ (беян этеджек) узюрлери файда бермейджеги киби, олардан Аллаһны хошнут этмеге арекетлери де истенильмез.³
58. Ант олсун ки, биз бу Къур'анда инсанлар ичюн эр чешит мисальге ер бергендирмиз. Эгер оларгъа бир муджизе кетирсень, инкярджылар кесен-кес бойле дейджеклер: Сиз анджакъ батыл шейлерни ортагъа чыкъармакътасынъыз.
59. Иште, бильмегенлернинъ (хакъны таньмагъанларнынъ) къальплерини Аллаһ бойледже муурьлер.
60. (Ресулым!) Сен шимди сабыр эт. Биль ки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. (Бунъа) яхшыджа инанмагъанлар сакъын сени тенбелликке етеклемесин!⁴

ве къальп козю корь олуп, акъикъатны коралмагъан манасында тефсир этильмекте.

- 1 Инсан хамиле ве балалыкъ девринде зайыф ве чаресиздир. Сонъ осюп къуветленир, даа сонъра исе, ихтиярлашып, кене кучьсиз алгъа келир. Аетте инсан аятыннынъ бу девирлерине ве эписи Аллаһ къудретининъ эсери олгъанына ишарет этилерек, инсаннынъ ялынъыз Аллаһкъа къуалыкъ этюви кереклиги хатырлатыла.
- 2 Аетте, бир ёрумгъа коре, гунахкярларнынъ бу еминининъ акъикъатнен уйгун олмагъанына; дигер бир ёрумгъа коре исе, озьлерине къуалыкъ эте бильмек ичюн, етерли вакъыт берильмегени шеклинде янълыш бир иддада булунаджакъларына ишарет олунмакъта.
- 3 Къыямет куню артыкъ иш-иштен кечкен оладжакъ, илери сюрюледжек узюрлер бир файда бермейджеги киби, япылгъанлардан пешманлыкъ дуюв, тѣвбе этюв ве башкъа ёлларнен Аллаһны хошнут этмеге давранувлар да, бу зальмлардан истенильмейджек.
- 4 Сонъки джумле «Яхшыджа иман этмегенлер сени аджиз корювлерине сакъын фырсаат берме!» шеклинде де анылашылгъан.

31. ЛУКЪМАН СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан 27, 28 ве 29-ндажи аетлерининъ Мединедде назиль олгъаны да ривает этиле. 34 аеттир. Аз. Лукъманнынъ къысасыны анълаткъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмилляһирраһмаанирраһим

1. Элиф. Лям. Миим.
2. Иште, бу аетлер икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
3. Гузель даврангъанлар ичюн бир хидает ребери ве рахмет олмакъ узьре (эндирильгендир).
4. О кимселер намазны къыларлар, зекятны берирлер; олар ахиретке де кесен-кес иман этерлер.
5. Иште олар, Рабблери тарафындан косътерильген догъру ёл узериндедилер ве олар къуртульшкъа иришкенлердир.
6. Инсанлардан ойлеси бар ки, эр анги бир ильмий делильге эсасланмадан, Аллаһ ёлундан саптырмакъ ве сонъунда да, онынънен алай этмек ичюн бош лафны сатын алыр. Иште, оларгъа шидаетли бир азап бар.¹
7. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта, санки буларны эшитмеген, санки къулакълары агъыр киби, буюклик таслаяракъ, юзь чевирир. Сен де онъа элем бериджи бир азапнынъ муждесини бер!
- 8, 9. Шубесиз, иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар ичюн, ичинде девамлы къаладжакълары ве ниметлери бол дженнетлер бардыр. Бу, Аллаһнынъ берген акъикый сёзюдир. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
10. О, коклерни коре бильгенинъиз бир дирек олмадан яратты, сизни сармасын дие, ерге де буюк дагълар къойды. Ве о ерде эр чешит джанлыны даркъатты. Биз кок юзюнден сув эндирип, о ерде эр файдалы экинден чифт-чифт чыкъардыкъ.²
11. Иште, булар Аллаһнынъ яратыкъларыдыр. Шимди (эй, къяфирлер!) Ондан

1 Бу ает Набир б. Хаарисининъ давранышы узерине назиль олгъаны накъл этиле. Риваетке коре, бу шахыс Аджем масалларыны беян эткен китаплар сатын алып кеттириве меккелилерге бойле дер эди: «Муһаммед сизге Аад ве Семууд къавмларыннынъ масалларыны анълатмакъта; мен де сизге Рум ве Аджем масаллары сёйлейджем». Бойледже, буларны окъур, мушриклерни эглендирир ве инсанларны Къур'ан динълемектен узакълаштырмагъа аракет этер эди.

2 Коклернинъ корюльген бир диреги олмадан яратылувындан, коклерни тутып, оларнынъ бир-бирине чарпышувынынъ огюни алгъан корюнмес маневий бир дирек олгъаны манасы чыкъарылмакъта ве бу дирек «чекюв къануны» олгъаны бильдирильмекте. Аетнинъ айны къысмына «О, коклерни, -корьгенинъиз узьре- дирексиз яратты» ве «О, корюп тургъанынъиз коклерни дирексиз яратты» маналары да берильген. Аетнинъ сонъки къысмында иссе, экинлернинъ эркек-ыргъачы яратылгъаны акъикъатына ишарет этильмекте.

- башкъасынынъ не яраткъаныны манъа косътеринъ! Ёкъ (косътералмазлар)! Залымлар ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесидирлер.
12. Ант олсун, биз Лукъмангъа: Аллаһкъа шукюр эт! диерек икмет бердик. Шукюр эткен анджакъ озю ичюн шукюр этер. Нанкорълик эткен де, бильсин ки, Аллаһ ич бир шейге мухтадж дегил, эр тюрюю макътавгъа лайыкътыр.¹
  13. Лукъман огълуна огют беререк: Явруджыгъым! Аллаһкъа ортакъ къошма! Догърусы, ширк буюк бир зулумдыр, деген эди.
  14. Биз инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Чюнки, анасы оны нидже сыкъынтыларгъа къатланаракъ ташыгъан. Сюттен айырылувы да, эки йыл ичинде олур. (Иште, бунынъ ичюн) башта манъа, сонъра да ана-бабанъа шукюр эт, дие тевсиеде булунгъандырмыз. Дёнюш анджакъ манъадыр.
  15. Эгер олар сени акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (коръ-коране) манъа ортакъ къошувынъ ичюн зорласалар, оларгъа итаат этме. Оларнен дюньяда яхшы кечин, манъа ёнъельгенлернинъ ёлуна уй. Сонъунда дёнюшинъиз анджакъ манъадыр. О заман сизге япкъанларынынъызны хабер беририм.
  16. (Лукъман огютлерине бойле девам эткен эди:) Явруджыгъым! Япкъан ишинъ (яхшылыкъ я да яманлыкъ), бир хардал данеси агъырлыгъында биле олса ве бу, бир къаянынъ ичинде я да коклерде, яхут ернинъ теренликлеринде булунса, кене де Аллаһ оны (сенинъ къаршынтъа) кетирир. Догърусы, Аллаһ энъ уфакъ ишлерни корип бильмекте ве эр шейден хабердардыр.
  17. Явруджыгъым! Намаз къыл, яхшылыкъны эмир эт, яманлыкътан вазгечтирмеге чалыш, башынъа кельгенлерге сабыр эт. Догърусы, булар, азм этильмеге дегерли ишлердир.
  18. Бийсинмеден, инсанлардан юзь чевирме ве ер юзюнде гъурурланаракъ юрме. Зира, Аллаһ озюни бегенген, макътанып тургъан кимселерни асда севмез.
  19. Ер юзюнде саде (аддий) ол, сесинъни сакинлет. Унутма ки, сеслернинъ энъ чиркини эшеклернинъ сесидир.
  20. Аллаһ, коклерде ве ердеки (нидже варлыкъ ве имкянлары) сизинъ эмиринъизге бергенини, ниметлерини ашкъяр ве гизли оларакъ сизге бол ихсан эткенини

1 Сою акъкъындаки риваетлер, Лукъманнынъ Эюп Пейгъамбернен акъраба олгъаны акъкъындадыр. Ислам алимлерининъ эскириети, онынъ пейгъамбер дегил, икмет саиби бир зат олгъаны къанаатиндесидирлер. «Икмет»нинъ бир манасы да, назарий илимлерни эльде эткенден сонъ, къазанылгъан рухий пишкинлик, сёз ве аркетлердеки там нокътагъа урув мелекесидир. Земахшерийнинъ «Кешшаф» адлы тефсир китабында онынъ икметлеринден бир орнек оларакъ шу вакъиа накъл этильген:

Бир кунъ Давут Пейгъамбер Лукъмандан бир къоюн союп, энъ яхшы еринден эки парча эт кетирмесини истей; Лукъман да, онъа сойгъан айваннынъ тилини ве юрегини кетире. Бир къач кунъ кечкен сонъ, Давут алейхисселям бу кересинде айваннынъ энъ яман еринден эки парча эт кетирмесини истей; о кене тилини ве юрегини кетире. Аз. Давут бунынъ себебини сорагъанда, Лукъман бойле дей: «Бу экиси яхшы олса, булардан даа яхшысы; фена олса, кене булардан даа фенасы олмаз».

- корьмединьзими? Кене де, инсанлар арасында -бильгиси, ребери ве айдын-латыджы бир китабы ёкъ экен- Аллаһ акъкъында тартышкъан кимселер бар.
21. Оларгъа «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильгенде: Ёкъ, биз бабаларымызны узеринде булгъан ёлумызгъа уярмыз, дедилер. Я шейтан, оларны алевли атешнинъ азабына чагъырмакъта эди исе!
  22. Яхшы давранышлар ичинде озюни бутюнлей Аллаһкъа берген кимсе, акъыкъатен энъ къавий туткъучкъа япышкъандыр. Затен, бутюн ишлернинъ сонъу Аллаһкъа барыр.¹
  23. (Ресулым!) Инкъяр эткеннинъ инкъяры сени кедерлендирмесин. Оларнынъ дёнюши анджакъ бизгедир. Иште, о заман япкъанларыны озьлерине хабер берирмиз. Аллаһ къальплерде олгъаныны, шубесиз чокъ яхшы билир.
  24. Оларны бираз файдаландырыр, сонъ озьлерини агъыр бир азапкъа сюйреклермиз.
  25. Ант олсун ки, оларгъа «Коклерни ве ерни ким яратты?», дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ...» дерлер. Де ки: (Ойле исе) макътав да ялынъыз Аллаһкъа айттир. Амма, оларнынъ чокъу бильмезлер.
  26. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Билинмели ки, асыл гъаний ве макътавгъа ляйыкъ – Аллаһтыр.
  27. Эгер ер юзюндеки тереклер къалем, динъиз де, аркъасындан еди денъиз къошуларакъ (мерекеп олса), кене Аллаһнынъ сёзлери (язмакънен) тюкенмез. Шубе ёкъ ки, Аллаһ мутлакъ гъалип ве икмет саибидир.
  28. (Инсанлар!) Сизинъ яратылувынъыз ве тирильтилиувинъыз, анджакъ тек бир кишининъ яратылувы ве тирильтилиуви кибидир. Унытылмасын ки, Аллаһ эр шейни билиджи ве корюджидир.
  29. Бильмезмисинъ ки, Аллаһ геджени куньдюзге ве куньдюзни геджеге къатмакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъандыр. Буларнынъ эр бири белли бир вадеге къадар арекетине девам этер. Ве Аллаһ япкъанларынъыздан тамамен хабердардыр.
  30. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; Ондан башкъа табынганлары исе, ич шубесиз, батылдыр. Акъыкъатен, Аллаһ чокъ юдже, чокъ улудыр.
  31. Сизге барлыгъыннынъ делилсерини косътерюви ичюн, Аллаһнынъ лютфи иле гемилернинъ денъизде ялдагъаныны корьмединьми? Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн, ибретлер бардыр.
  32. Дагълар киби далгъалар оларны саргъан вакъытта, динни тамамен Аллаһкъа аит къыларакъ, (ихляспен) Онъа яварырлар. Аллаһ оларны къарагъта чыкъ-

1 Аетте кечкен мухсин бир хадиске коре, «Аллаһкъа, оны корьген киби къулакъкъа эткенлердир». Къулакъкъа, ялынъыз куньякъ, вакъытлы, белли табынув шекиллеринен дегиль, бутюн аятнынъ Аллаһ ризасына теслимиетинен керчеклешир. «Амеллер ниетлерге коре» дегер къазаныр. Аллаһ ризасы ичюн, бу ниетнен атылган эр адам, алынган эр нефес... ибадеттир, къулакъкъа, иксандыр.

- араракъ, къуртаргъан вакъытта, араларындан бир къысмы орта ёлны тутар. Затен, бизим аетлеримизни, анджакъ нанкорь хайнлер билерек инкяр этер.¹
33. Эй, инсанлар! Раббинъизге къаршы келювден сакъынынъ. Не бабанынъ эвляды, не эвлятыннъ бабасы адына бир шей одеп оламайджакъ кунюнден чекниниъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ берген сёзю керчектир. Сакъын дюнья аята сизни аддатмасын ве шейтан Аллаһнынъ афу этювине ишандыраракъ, сизни къандырмасын.²
34. Къыямет вакъыты акъкъындаки бильги, анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр. Ягъмурны О ягъдырыр, рахимлерде олгъаныны О билир. Ич кимсе ярын не къазанаджагъыны билалмаз. Кене ич кимсе не ерде оледжегини билалмаз. Шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджидир, эр шейден хабердардыр.³

32. СЕДЖДЕ СУРЕСИ

Адыны 15-нджи аетге кечкен келимеден алгъан бу суре Меккеде назиль олгъан. 18, 19 ве 20-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этильген. 30 аеттир.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Элиф. Лям. Миим.
2. Бу Китапнынъ, аемлернинъ Рабби тарафындан эндирилъенинде асла шубе ёктыр.
3. «Оны Пейгъамбер озю уйдырды», демектелер, ойлеми? Ёкъ! О сенден эвель озьлерине ич бир тенбиседжи (Пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбилевинъ ичюн -догъру ёлны тапарлар дие- Раббинъден ёлланылгъан хакъ (Китап)тыр.
4. Коклерни, ерни ве буларнынъ арасындакилерни алты кунъде (девириде) яраткъан, сонъ Аршкъа истива эткен Аллаһтыр. Ондан башкъа не бир дост, не де бир шефаатчынынъыз бардыр. Артыкъ тюшюнип, огют алмазсынъызмы?⁴

1 Аеттеки «орта ёлны тутар» шеклинде мана берильген къысмы ичюн чешит тефсирлер меважут. Даа догъру ёл, яни иман узьре къауув, сыкъынты анында Аллаһкъа берген сёзге садакъат косьтерюув шеклинде изатланмакъта. Бу ает Эбу Джехильнинъ огълу Икриме акъкъында назиль олгъаны ривает этильген. Икриме Меккенинъ фетхини такъип этерек, дениз ёлуен къачмгъа арекет эткен, факъат ёлда шиддетти бир фыртынагъа огърагъан ве бу эсанада, япкъанларындан пешманлыкъ дураракъ, къуртулгъан такъдиринде, Ресуллаһкъа барып, афу сорайджагъына аит сёз берген. Бойледже, къуртулгъанынен, Аз. Пейгъамбернинъ узурьна баргъан, мусульман олгъаныны бильдирген ве бундан сонъ омурининъ сонъуна къадаар мусульманларнынъ сафында джихад эткен.

2 Эр кеснинъ озь къайгъысына тюшеджек къыямет кунюнинъ алы акъкъында чокъ эсасы бильги берген бу аетнен къафир олгъан бабасына ахиретте файдасы токъуна биледжек умюдини беслеген базы му'минлерге бу имкяннынъ олмагъаны да бильдирилъемкте.

3 Инсанлар бильмеген, ялынъыз Аллаһ бильген шейлерине «гъайб, мугътаййебаат» денилир. Аллаһнынъ бильдириюви иле къуларнынъ, мелеклернинъ... буларнынъ базыларыны билюви, оларны гъайб олувдан чыкърмаз.

4 «Алты кунъ», «арш» ве «истива» акъкъында А'рааф суресининъ 54-нджи астиндеки ве हुуд суресининъ 11-нджи аетиндеки аятларда келтирилген.

5. Аллаһ коктен ерге къадар эр ишни тертиплеп идаре этер. Сонъра (бутюн бу ишлер) сизинъ сайып кельгенлерингизге коре, бинъ йыл туткъан бир кунъде, Онынъ къатына юкселир.¹
6. Иште, корюльмегенни де, корюльгенни де билиджи, мутлакъ гъалип ве мерхамет саиби Одыр.
7. О (Аллаһ) ки, яраткъан эр шейни гузель япкъан ве ильк башта инсанны чамурдан яраткъан.
8. Сонъ, онынъ зурриетини, зайыф бир сувнынъ озюнден чокълаштыргъан.
9. Сонъ, оны тамамлап шекилендирген, онъа озь рухундан уфлген. Ве сиз ичюн къулакълар, козьлер, юреклер яраткъан. Не къадар аз шукюр этмекте сингиз!
10. «Топракъ ичинде гъайып олгъан вакътымызда, акъикъатен (о заман) биз янъыдан яратыладжакъмызды?», дерлер. Догърусы, олар Рабблерине къавушмакъны инкъяр этмектелер.
11. Де ки: Сизге векиль этильген (бу меселеде вазифедар олгъан) олюм мелети джанынгъызны аладжакъ, сонъ Раббингизге дѐндюриледжек сингиз.
12. О гунахкярларнынъ, Рабблери узурында башларыны огте эгеджек лери, «Раббимиз! Коръдик, эшиттик, шимди бизни (дюньягъа) кери ёлла да, яхшы ишлер япайыкъ, артыкъ кесен-кес оларакъ инандыкъ», дейджек заманларыны бир корьсенъ!
13. Биз истесек, эльбетте эр кеске хидаетини берир эдик. Факъат «Джеэннемни эм джинлерден, эм инсанлардан бир къысмынен толдураджем», дие менден кесен-кес сѐз чыкъкъандыр.²
14. (О куню оларгъа бойле дейджекмиз:) Бу куньге къавушмакъны унутувынъзынынъ джезасыны шимди татынъ бакъайыкъ! Догърусы, биз де сизни унуттыкъ; япкъанларынъыздан отърю, эбедий азапны татынъ!
15. Бизим аетлеримизге анджакъ о кимселер инанырлар ки, буларнен озьлерине огют берильгенде, буюклик тасламадан, седжедеге къапанырлар ве Рабблерини хамд иле тесбих этерлер.³
16. Къоркунен ве уютнен Рабблерине ялвармакъ узьре (ибаетет эткенлери

ресининъ 7-нджи аетиндеки изаатларгъа бакъынъ.

1. Базы тефсирджилерге коре, Аллаһ къатында бир кунъ инсанларнынъ сайып кельгенлеринен не къадар бир муадетке мусавий олгъаны сабит бир хусус дегиль; бунъа коре, Меааридж суресинде (70/4) бу муадетнинъ эли бинъ йыл олгъаны биъдирилген. Базы тефсирджилерге коре исе, «бинъ йыл», «эли бинъ йыл» киби ифаделер девирнинъ узунлыгъыны анылатмакъ ичюндир.
2. Аллаһ Таала инсанларны ве джинлерни джебирнен дженнетке я да джеэннемге етеклесе эди, къулынъ урриети ве ирадесининъ, буларгъа багълы имтианынынъ манасы олмас эди. Мукеллефлар, озь ирадесеринен хидает ве дженнет, яхут далалет ве джеэннем ёлуны сечеджеклер.
3. Бу ает седжеде аетидир. Бу мевзуда Эбу Хурейре (р.а.) ривает эткен бир хадис-и шерифнинъ манасы бойле: Инсан огълу седжеде (аетини) окъуп, седжеде эткен вакътында, шейтан агълаяркъ чекилир ве «Эй-ваххар олсун! Адем огълу седжеде иле эмир олунды, седжеде этти ве дженнетни къазанды; мен исе, седжеде эмир этильгеннен тирельдим ве сонъум атеш олды», дер.

- ичюн), вуджутлары тешеклерден узакъ къалыр ве озьлерине берген рызыкъымыздан Аллаһ ёлунда арджларлар.
17. Япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, олар ичюн не бахтлылыкълар сакълангъаныны ич кимсе билалмаз.¹
  18. Ойле я, му'мин олгъан, ёлдан чыкъкъан кимсе кибими? Булар – эльбетте бир оламазлар.
  19. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар ичюн япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, барып къаладжакъ дженнет къонакълары бар.
  20. Ёлдан чыкъкъанлар исе, оларнынъ бараджакъ ерлери атештир. О ерден эр чыкъмакъ истегенлеринде, кери къайтарылырлар ве оларгъа: Яландыр деп тургъанынъыз джеэннем азабыны татынъ! денилир.
  21. Энъ буюк азаптан эвель, оларгъа мытлакъа энъ якъын азаптан таттыраджакъмыз; бельки (имангъа) дёнерлер.²
  22. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылгъандан сонъ, олардан юзь чевиргенден даа ким залым ола билир! Муакъкъакъ ки, биз гунахкярларгъа лайыкъ джазаларыны берирмиз.
  23. Ант олсун, биз Мусагъа Китап бердик -(«Ресулым!) Сен онъа къавушаджакъынъдан шубе этме- ве оны Исраил огъуллаарына хидает ребери яптыкъ».³
  24. Сабыр эткен ве аетлеримизге кесен-кес инангъан вакъытларында, оларнынъ арасындан эмирлеримизнен догъру ёлгъа къавуштыргъан реберлер тайин эткен эдик.
  25. Муакъкъакъ ки, Раббинъ ихтилаф этмекте олгъан шейлери акъкъында къыямет куню оларнынъ араларында укюм этеджек.
  26. Аля юртларында кезип долашкъанлары озьлеринден эвельки нидже несилдерни эляк этювимиз оларны догъру ёлгъа етеклемедими? Буларда, эльбетте ибретлер бар. Аля къулакъ асмайлармы?
  27. Къуп-къуру ерлерге сувны етиштиргенимизни, онынънен истер айванларынынъ, истер озьлерининъ ашап кельген экинлерини чыкъармакъта олгъанымызны да корьмедилерми? Аля даа коралмайджакълармы?

1 Аллаһнынъ севгили къуллаарына азырлагъан дженнет ниметлерининъ дюнья ольчулеринен тариф этилаамазлыгы, бу аетте чокъ эсасы бир шекильде бильдирилген. Бу ниметлери дюнья аятнынъ ниметлери киби ифаде эткен сёзлер, эсасен бизим англайшымызгъа хитап эте бильмек ичюндир. Бунинъ киби, Аз. Пейгъамбер (с.а.), Дженаб-ы Аллаһ тарафындан, севгили къуллаары ичюн ич бир козь корьмеген, ич бир къулакъ эшитмеген ве ич бир инсаннынъ акъаына кельмеген ниметлер азырлангъаныны ифаде эткен.

2 Энъ буюк азап «ахирет азабы» шеклинде, якъын азап исе, дюньядаки къытлыкъ, эсарет ве онъа бенъзеген сыкъынтылар шеклинде тефсир этильмекте.

3 Бу манагъа коре, Аз. Пейгъамбернинъ Мирадж геджесинде Аз. Мусанен корюшеджегине ишарет бар. Айрыджа, «Сакъын Мусанынъ Китапкъа къавушувы, Китапны алувы акъкъында шубеге тюшме» ве «сакъын сен онъа, яни Китапкъа къавушаджакъынъдан шубеге тюшме!» маналары да берилерек; озюнден эвель, ич шубесиз Аз. Мусагъа да Китап берильгени я да Аз. Мусагъа берильгени киби, онъа да Китап берилсджегинде шубе этмесени мевзусындан Ресуллаһкъа хитап этильгени ёрмулангъан.

28. Эгер догъру сѣйлсй исенъиз, бу фетих (ве укюм) куню къана, не заман? дерлер.
29. Де ки: Фетих (ве укюм) кунюнде инкярджыларгъа (о куню эткен) иманлары файда бермейджек ве озьлерине мухлет де танылмайджакъ!
30. Артыкъ сен оларны быракъ ве бекле. Затен, олар да беклемектелер.¹

33. АҺЗААБ СУРЕСИ

Мединеде назил олгъан; 73 аеттир. «Аһзааб», «һизб»нинъ чокълугъыдыр. Топлулыкъ, группа, болюк, партия киби маналардадыр. Эр кунъ адет оларакъ девам этильген дауа десетине, Къур'ан джузининъ дѣртте бирине, де һизип денилир. Бу суредде мусульманларгъа къаршы дженкleshмек узьре бирлешкен арап къабилелеринден баас этильгени ичюн, бу исим берильген.

(Риваетке коре, бир такъым илери кельген мушриклер Ухуд дженкинден сонъ, Мединеге кельгенлер, мунафыкъларнынъ буюги Абдуллах б. Убейнининъ эвине мусафир олгъанлар. Аз. Пейгъамбер буларгъа озюнен корюшмеге изин берген. Бу корюшюв эсансында Ресулуллаһкъа: Сен бизим табынгъанларымызны тилинънен чайнамакътан вазгеч, «Олар менфаат кетире билир, шефаат эте билир», де, биз де сени Рабинънен берабер быракъайыкъ, дедилер. О сраде булунгъан мусульманларнынъ джанлары сыкъылады, оларны ольдюрмек истедилер. Бунинъ узьрине, бу мевзуда Аллаһтан къоркъмаларыны ве къяфирлернен мунафыкъларнынъ сѣзлерине боюн эгмемелерини, Ресулуллаһнынъ шахсында му'минлерден истеген шу ает назил олды:)

Бисмилляһирраһмаанирраһим

1. Эй, Пейгъамбер! Аллаһтан къоркъ, къяфирлерге ве мунафыкъларгъа боюн эгме. Эльбетте, Аллаһ эр шейни бильмекте ве ерли-ериндже япмакъта.
2. Рабинънден сангъа вахий этильгенге уй. Шубесиз, Аллаһ бутюн япкъанларынъыздан хабардардыр.
3. Аллаһкъа ишан. Векиль оларакъ Аллаһ етер.
4. Аллаһ адамнынъ ичинде эки юрек яратмагъаны киби, «зыхаар» япкъан къадынларынъызны да, аналарынъыз еринде тутмады ве эвлятлыкъларынъызны да, озь огъуларынъыз оларакъ танымады. Булар сизинъ агъызларынъызгъа келе къойган сѣзлерден ибареттир. Аллаһ исе, акъикъатны сѣйлсй ве догъру ългъа О ириштир.²

1 Тефсирлерде аетте къяфирлернинъ де Аз. Пейгъамбернинъ олювини я да ольдюрюлювини бекагеллерине ишарет этильгени бильдирильмекте.

2 Аралар арасындаки бир адетке коре, бир адам къадынына «сен мангъа анамнынъ сырты киби-синъ» дедими, о къадын озь анасы киби сайыла ве артыкъ о адам онгъа янашаламз эди. Иште, бунгъа «зыхаар» денилир эди. Аетте бир инсада эки юрекиннъ олмагъаны киби, эм аналыкъ, эм къадынлыкъ, эм башкъа сойдан эвлятлыкъ, эм акъикъий огъул олув васфынынъ бирлешалмайджакъ ангъагъымакъта. Къур'ан аралардаки бу эки адетни (зыхаар ве эвлятлыкъны) танымагъан. Зыхаар япылувы алында, джеза олмакъ узьре «кеффаарет» укюми кеттирильген (бакъ. Муджаадеа, 58/1-4. Аетте аралар арасында акъыллы адамларнынъ эки юрек ташыгъаны ълундаки инанчкъа ишарет олунгъаны да базы тефсирлерде бильдирильмекте.

5. Оларны (эвлят эткенлеринъизни) бабаларына нисбет этерек чагъырынъ. Аллаһ янында энъ догърусы будыр. Эгер бабаларынынъ ким олгъаныны бильмесенъиз, о такъдирде, оларны дин къардашларынынъиз ве корюп-козеткен кимселер оларакъ къабул этинъ. Янъыларакъ япкъанларынынъизда сизге вебала ёкъ; факультат къальплеринъизнинъ биле-биле ёнелъенинде гунах бар. Аллаһ багъышлайдыдыр, мерхаметлидир.
6. Пейгъамбер му'минлерге озь джанларындан даа якъындыр. Къадынлары оларнынъ аналарыдыр. Акъараба олгъанлар, Аллаһнынъ Китабына коре, (мирасчылыкъ нокътаи назарындан) бир-бирилерине дигер му'минлерден ве мухаджирлерден даа якъындыр; анджакъ достларынынъизга уйгун бир васиет ипувынынъиз истиснадыр. Булар Китапта язылы булунмактадыр.¹
7. О вакъытта биз пейгъамберлерден сёз алгъан эдик; сенден, Нуһтан, Ибрахимден, Мусадан ве Меръем огълу Исадан да. (Эбет) биз олардан пек сагълам бир сёз алдыкъ.
8. Аллаһ бу сёзни догъруларны догърулыкълары иле месуиетли япмакъ ичюн алды. Къафирлер ичюн де, чокъ элем бериджи бир азап азырлады.²
9. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; о вакъытта сизге ордулар бастыргъан эди де, биз оларга къаршы бир рузгяр ве сиз корьмеген ордулар ёллагъан эдик. Аллаһ не япкъанынынъизны чокъ эйи корьмекте эди.
10. Олар эм юкъарынынъиздан, эм ашагъы тарафынынъиздан (вадининъ усътюнден ве алтындан) усътюнъизге юрген вакъытларында; козьлер патлагъан, юреклер гъыртакъкъа кельген ве сиз Аллаһ акъкъында тюрюлю-тюрюлю шейлер тюшюнген вакътынынъизда;
11. Иште, о ерде иман саиплери имтиандан кечирильген ве шиддетли бир сарсынтыгъа огъратылгъан эдилер.
12. Ве о заман, мунафыкъларнен къальплеринде мараз (иман зайыфлыгъы) олгъанлар: Мерер Аллаһ ве Ресулы бизге садедже къуру ваделерде булунгъанлар! дей эдилер.³

1 Эвеллери му'минлер бир аиле киби, бир-бирилерине мирасчы ола экенлер; бу аетнен мирасчылыкъта акърабалакъкъа биринджилик берильген.

2 Иджертнинъ бешинджи йылында Къурейш ве Гъатафан къабилелери топлу олуп, Медине узерине юргенлер; мусульманларнен иттифакъы булунгъан Мединедеки Бени Къурейза къабилеси де хыянетлик этерек, оларнен бирлешкен. Бойледже, душман ордусынынъ сайысы 12.000 адамга баргъан. Аз. Пейгъамбер кенъешерек, арапларда адет олмагъан бир дженк тактикасы ишлеп чыкъа: Медине этрафына эндек къаздыра ве аскерлерини эндектен чыкъкъан топракъларнынъ артына ерлештир. Душман эндектен кечалмай, бир ай къадаар сюрген сарым сырасында, ярдым алалмагъан мусульманлар бунагъан эдилер. Иште, бу вазнетге бир мужжизе мейдангъа кельди: Бирден ортагъа чыкъкъан сувукъ бир фыртына душман чадырларыны сёке, атешлерни сёндюре, атларны урькюте, душманынъ тозгъа богъа. Мусульман аскерлерининъ этрафында саиплери корюльмеген сеслерден текбирлер эшитиле. Сонъунда душман перишан ола, чекилип кете. Даа сонъра Бени Къурейза къабилесинден де, бу хыянетликлерининъ эсабы сорады. Иште, ашагъыдаки аетлернинъ бу вакъиа акъкъында назил олгъаны ривает этильмекте.

3 Риватке коре, олардан бири, «Мухаммед эм бизге Иран ве Византиянынъ фетхини ваде этмекте,

13. Олардан бир топу да деген эди ки: Эй, Йесрибилиер (мединелиер)! Артыкъ сиз ичюн токътатакънынъ сырасы дегиль, айды, къайтынъ! Араларындан бир къысмы исе: акъикъатен эвлеримиз эмниетте дегиль, диерек Пейгъамберден изин истей эди; албуки, эвлери телюкеде дегиль эди, садедже къачмакъ истей эдилер.
14. Мединенинъ эр тарафындан усълерине бастырылса эди де, о заман дженкешювлери истенильсе эди, шубессиз аман дженкке къатылыр ве эвлеринде пек эгленмез эдилер.¹
15. Ант олсун ки, даа эвель олар, аркъа чевирип къайчмайджакъларына даир, Аллаһкъа сёз берген эдилер. Аллаһкъа берильген сёз месулиетни керектирир!
16. (Ресулым!) Де ки: Эгер олюмден я да ольдюрюлювден къачсанъыз, къачмакънынъ сизге асла файдасы олмаз! (Эджелинъиз кельмеген исе) о такъдирде де, яшатыладжакъ муддстинъиз чокъ дегиль.
17. Де ки: Аллаһ сизге бир яманлыкъ истесе, Онъа къаршы сизни ким къорчалар; я да сизге рахмет истесе, (сизге ким зарар бере билир)? Олар, озълерине Аллаһтан башкъа не бир дост тапарлар, не де бир ярымджы.
18. Аллаһ, аранъыздан (дженктен) токътаткъанларны ве къардашларына: «Бизге къошулынъ», дегенлерни акъикъатен бильмекте. Затен, буларнынъ пек азы дженкке келир.
19. (Кельселер де) сизге нисбетен пек хасистирлер. Бир де къоркъу келип чаттымы, узерине олюм байгъынлыгъы чёккен киби, козьлери дёнсерек, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Қъоркъу кеткенинен исе, малгъа хырсыт керерек, сизни кескин демир тиллеринен ынджытырлар. Олар иман этмиш дегиллер; бунынъ ичюн Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъаргъандыр. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.²
20. Булар, душман бирликлерининъ дагъылып кетмегенлери ваимесиндедилер. Муттефикълер ордусы кене келеджек олса, истерлер ки, чёлде кочебе араплаар арасында олсулар да, сизинъ хаберлеринъизни (узакътан) сорасынлар. Затен, аранъызда олсалар биле, пек дженкешеджек дегиль эдилер.
21. Ант олсун ки, Ресуллаах, сиз ичюн, Аллаһкъа ве ахирет кунюне къавушмакъны умют эткенлер ве Аллаһны чокъ зикр эткенлер ичюн, гузель бир орьнектир.³

эм де биз къоркъумыздан мейдангъа чыкъалмайып, эндек къазамыз», деген эди.

- 1 Ает «... Эгер фитне чыкъарулаары (динден дёнювлери) истенильсе эди, буны аман япар эдилер» шекинде де маналандырылмакъта.
- 2 «Қъоркъу кеткенинен исе...», дие башлангъан джумле ашагъыдаки шекиллерде де изаатлана билир: «... чокъ хайырсевер адамлар таврынен сизни тиллеринен ынджытырлар», «... мал хырсындан мулайим сёзлернен сизге сокъульрлар».
- 3 Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Аллаһ хошнутлыгъыны къазандыраджакъ давранышларда булунмакъ истегенлер ичюн, мукеммель ве джанлы бир орьнек, энъ буюк фазилет нумюнеси олгъаны анълатылмакъта. Бойледже, Ресуллаахнынъ ислерине магълюп инсанларны мемнун этмек ве оларгъа амелий дегерден марум бир такъым назарий къаиделер огретмекнен вазифедар олмайып, онынъ

22. Му'минлер исе, душман бирликлерини корьгенлеринде: Иште, Аллаһ ве Ресулынынъ бизге ваде эткени! Аллаһ ве Ресулы догъру сёйлеген, дедилер. Бу (ордуларнынъ келиши), оларнынъ анджакъ иманларыны ве Аллаһкъа багълылыкъларыны арттырады.¹
23. Му'минлер арасында Аллаһкъа берген сёзлеринде тургъан нидже эркеклер бар. Иште, олардан кими сёзюни ерине кетирип, о ёлда джаньны берген; кими де (шеитликни) беклемекте. Олар ич бир шекильде (сёзлерини) денъ-иштирмегенлердир.
24. Чюнки, Аллаһ садакъат косьтергенлерни, садакъатлары себебинден, мукъ-фатландыраджакъ, мунафыкъларгъа -истер исе- азап этеджек яхут да (тёвбе этселер) төвбелерини къабул этеджек. Шубесиз, Аллаһ багъышлайдыжыдар, мерхаметлидир.
25. Аллаһ, о инкъяр эткенлерни, ич бир файда эльде эталмадан, опыкелеринен кери чевирди. Аллаһ (нынъ ярдымы) дженкте му'минлерге етти. Аллаһ кучъ-людир, мутлакъ гъалиптир.
26. Аллаһ эхл-и китаптан, оларгъа (мушрик ордуларына) ярдым эткенлерни къ-алелеринден эндириди ве къальплерине къоркъу тюшюрди; Бир къысмыны ольдюре, бир къысмыны да эсир ала эдинъиз.²
27. Аллаһ, оларнынъ ерлерине, юртларына, малларына ве аякъ басмадыгъынъыз топракъларгъа сизни мирасчы япты. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
28. Эй, Пейгъамбер! Къадынларынъа бойле сёйле: Эгер дюнья тирилигини ве зийнетини (ферахьны) истей исенъиз, келинъ, сизге айырылув акъларынъ-ызны берейим де, сизни гузелликнен айырайым.³

гъаси, инсанлыккъа амелий къаиделер огретмек ве бу къаиделерни озъ яшайышынен костермек ве тариф этмек олгъаны анылашыла. Бунынъ киби, онынъ аяты ве фаалиети талиль этильгенде, бу нокъта асла козьден къачырмамалыдыр.

- 1 Аллаһ бираз къыйыналыкъ ве сыкъынтыгъа къатлангъандан сонъ, зафернинъ му'минлерге аит оладжагъыны мужделеген; Аз.Пейгъамбер де, муттефикъ ордуларнынъ къыскъа бир муддеттен сонъ келеджегини, бираз сыкъынтыдан сонъра, нетидженинъ му'минлер файдасына алы оладжагъыны хабер берген эди. Иште, бу ерде бу ваделерге юректен инангъан му'минлернинъ теслаиметине ишарет олунмакъта.
- 2 Мушрик къабилелер кеткенден сонъ, кельген вахийге бинаэн, Аз.Пейгъамбер мусульманларнен олгъан ахтарынны бозуп, хаинлик эткен Бени Къурейза ады судий къабилеси усътюне юрди. Мусульманлар 25 кунъ къадар къурейзалыларнынъ къалесини сардылар. Сонъунда къале мусульманларнынъ элине кечти.
- 3 Ает назиль олгъан вакъытларда, артыкъ Аз.Пейгъамбер аман-аман бутюн Арабистангъа аким вазиетте эди. Ичтимайй аягта буюк денъишювлер мейдангъа кельген эди. Артыкъ факъырлыкъ ерине ферах орталыккыны къапламакъта эди. Бу шартлар алтында Аз.Пейгъамбернинъ къадынлары да, умумий ферахтан пай алувны арзулаяркъ, Ресулуллахтан базы зийнет эшьяларны ве даа яхшы бир кечинюв истеген эдилер. Иште, бу сырада кельген вахий, Аз.Пейгъамберге, кене эскиси киби, саделиктен айрылмамасны эмир этти. Бойле бир эмир, дюнья аягына хырслы, эр кечкен кунъ кучюне кучъ, серветине сервет къошмакъ ичюн талашкъан малперест бир инсан тарафындан теблигъ этильмез эди. Эгер Ресулуллах къадынларына да, бу умумий ферахны теминологен олас эди, энъ кучюк бир итиразнен къаршылашмаз эди. Лякин, Ресулы Экрем яшайышыны ве яшайышыннынъ саделигини асла денъиштирмейджек эди. Джемиетнинъ яшайышында не къадар денъишиклик олас-олсун,

29. Эгер Аллаһны, Пейгъамберини ве ахирет юртуны тилей исенъиз, билинъ ки, Аллаһ, аранъыздан гузель даврангъанлар ичюн, буюк бир мукъяфат азырлагъандыр.
30. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сизден ким ачыкъ бир аясызлыкъ япар исе, онынъ азабы эки къатына чыкъарылыр. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
31. Сизден ким Аллаһкъа ве Ресулына итаат этер ве файдалы иш япар исе, онъа мукъяфатыны эки къат берирмиз. Ве онъа (дженнетте) бол рызыкъ азырлагъандырмыз.
32. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сиз къадынлардан эр анги бири киби дегильсинъиз. Эгер (Аллаһтан) къоркъа исенъиз, (ябанджы эркеклерге нисбетен) джелъп этиджи бир шекильде къонушманъ; сонъра къальбинде бозукълыкъ олгъан кимсе умяутке къапылыр. Гузель сёз сейленъ.¹
33. Эвлеринъизде отурынъ, эски джахилие адетинде олгъаны киби, ачылып-сачылманъ. Намаз къылынъ, зекят беринъ, Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ.Эй, эхл-и Бейт! Аллаһ сизден садедже гунахны кеткизмек ве сизни тер-темиз япмакъ истемекте.²
34. Эвлеринъизде окъулгъан Аллаһнынъ аетлерини ве икметини хатырланъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейнинъ сырыны билиджиدير ве эр шейден хабери олуджыдыр.
35. Мусульман эркеклер ве мусульман къадынлар, му'мин эркеклер ве му'мун къадынлар, ибадетке девам эткен эркеклер ве ибадетке девам эткен къадынлар, догъру эркеклер ве догъру къадынлар, сабыр эткен эркеклер ве сабыр эткен къадынлар, мутевази эркеклер ве мутевази къадынлар, садакъа берген эркеклер ве садакъа берген къадынлар, ораза туткъан эркеклер ве ораза туткъан къадынлар, ырызларыны къорчалагъан эркеклер ве (ырызларыны) къарчалагъан къадынлар, Аллаһны чокъ зикр эткен эркеклер ве зикр эткен къадынлар бар я; иште, Аллаһ булар ичюн бир магъфирет ве буюк бир мукъяфат азырлагъандыр.
36. Аллаһ ве Русулы бир ишке укюм берген вакъытта, инангъан бир эркек ве къадынгъа о ишни озъ истеклерине коре сечюв акъкъы ёкътыр. Эр ким Аллаһ ве Ресулына къаршы келир исе, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъкъа тюшкен олур.
37. (Ресулым!) О вакъытта Аллаһнимет берген, сен де онъа яхшылыкъ эткен ким-

---

дюньянынъ кечиджи зийнетлери Ресулуллахнынъ эвинде ер алмайджакъ, пейгъамберлик ханеси, дюнья зийнетинден узакъ, икътидар саиплерине орнек оладжакъ эди. 1. Аз.Пейгъамбернинъ къадынары тарафындан билдирилген истеклер узерине назил олгъан бу аетке «Тайиир» (сербест быракъув) аети дениир. Нетиджеде, къадынлары ферах ве зийнет ерине Аз.Пейгъамберни усьтюн корьгенлер.

- 1 Аетте кечкен эмир, эр не къадар Ресулуллах (с.а.)нынъ къадынлары ичюн буюрылгъан ве оларнынъ айры вазиетлерине дикъкъат чекильген исе де, укюм бутюн мусульман къадынларгъа аиттир.
- 2 Аетте хитап этильген эхл-и Бейт, Ресулуллахнынъ эв халкъыдыр. Эхл-и Бейт хусусында энъ уйгъун ноктаи назар шу: Аллаһ Ресулыннынъ эвлятлары, къадынлары, торунлары Асан ве Усеин ве киievi Аз.Али эхл-и Бейтни тешиль этерлер.

- сеге: Къадынынъны янынъда тут, Аллаһтан къоркъ! дей эдинъ. Аллаһ ашкъар этеджек шейини, инсанлардан чекинerek, ичинъде гизлей эдинъ. Албуки, асыл къоркъманъа ляйыкъ Аллаһтыр. Зейд, о къадындан багъыны кескенинен, биз оны санъа никяхладыкъ ки, эвлятлыкълары къадынларыннен багъларыны кескенинде (О къадынларнен эвленмек истеселер) му'минлерге бир кучылик олмасын. Аллаһнынъ эмири ерине кетирильмиштир.¹
38. Аллаһ, онъа эял эткен шейинде Пейгъамберге ич бир вебал ёкътыр. Эвельде келип-кечкенлер арасында да, Аллаһнынъ суннети бойле эди. Аллаһнынъ эври мытлакъа ерине келеджек, язылган бир такъдирдир.
39. О пейгъамберлер ки, Аллаһнынъ ёлагъан эмирлерини теблигъ этерлер, Аллаһтан къоркъарлар ве Ондан башкъа кимседен къаркъмазлар. Эсап корюджи оларакъ Аллаһ (эр кеске) етер.
40. Муһаммед сизинъ эркеклеринъизден ич бирининъ бабасы дегиль. Факъат о Аллаһнынъ Ресулы ве пейгъамберлернинъ сонъкисидир. Аллаһ эр шейни хакъкъы илс билдидир.
41. Эй, инанганлар! Аллаһны чокъча зикр этинъ.
42. Ве Оны саба-акъшам тесбих этинъ.²
43. Сизни къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъармакъ ичюн, узеринъизге рахметини ёлагъан Одыр. Мелекелери де сизге истигъфар этер. Аллаһ му'минлерге нисбетен чокъ мерхаметлидир.
44. Озюне къавушкъан кунълери, Аллаһнынъ оларгъа ильтифаты «селям» дыр. Аллаһ оларгъа чокъ дегерли мукъяфат азырлагъандыр.
45. Эй, Пейгъамбер! Биз сени, акъикъатен бир шаат, бир мужделейиджи ве бир тенбидежи оларакъ ёладыкъ.
46. Аллаһнынъ изнинен, бир даветчи ве нур сачкъан бир къандиль оларакъ (ёладыкъ).

1 Бу аетте зикр этильген ве Къур'анда ады кечкен тек сахаби зат Зейд б. Хариседир. Балаалыгъында эсир тюшкен, Аз.Хатидже оны хызметкъар оларакъ сатын алган. Аз.Хатидже онъа эдие эткен бу баланы Пейгъамберимиз азат этип, эвлят эткен эди. Ресулуллах Зейдани чокъ север эди. Онъа аласыннынъ къызы Зейнеб бинти Джахышны никяхлагъан эди. Факъат Зейнеб Зейднен кечиналмады. Зейнеб, асыллы бир аиледен олгъаны ичюн, бир азат олгъан хызметкъарнен эвленмек истемеген, анджакъ бу догъруда вахий кельгенинен, онынънен эвленген эди. Зейдге бир тюрлю ысыналмагъан, бу себептен, онъа нисбетен асатенинен гъурурланувадан артта къалмагъан эди. Зейд бир муддет даа бунъа сабыр этсе де, сонъунда Аллаһнынъ Ресулына барып, Зейнебден айырылмакъ истегенини сёйласди. Буннынъ узерине, Ресулуллах хошнутсызлыкънынъ битмеси ичюн, айырылуваарыны уйгъун корьсе де, буны Зейдининъ озюне айтмады, онъа садедже (къадыннынъны янынъда тут), асди.

Аз.Пейгъамбернинъ ичинде гизлеген шейи, Зейнебнинъ сонъундан озюне эвдже оладжагъыны билгени азда, буны айтмагъандыр. Бу мевзуда уйдурылган бир такъым ифтираларнынъ эсасы ёкътыр. Пейгъамберимиз Зейнебнинъ гузеллигине къызгъаны ичюн эвленмеген. Зейнеб онынъ аласыннынъ къызы эди ве Пейгъамбер оны эр вакъыт коре эди. Истесе, онынънен Зейдден эвель озю эвлене билер эди.

2 Саба-акъшам – бутюн вакъытларны ичине алмакъта. Тесбих ве зикр, энъ эвель «Субханааллааһ, Эльхамдулилааһ», «Ляа иляахе иллааллааһ», «Аллааһу экбер» ве «Ляа хавле веляя къуввете иляа билиахилъ алийийль азыым» ифаделеринен япыльыр.

47. Аллаһтан буюк бир лютфе иришеджеклерини му'минлерге мужделе.
48. Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа боюн эгме. Оларнынъ эзиеглерини итибаргъа алма. Аллаһкъа ышанып таян, векиль ве дестек оларакъ Аллаһ етер.
49. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадынарни никяхлап да, аман токъунмадан, оларны айырыр исенъиз, оларны саяджагъынъыз бир иддет муадети къадар беклетюв акъкъынъыз ёкътыр. О алда, оларны (бир бахшышнен) мемнун этинъ ве оларны гузель бир шекильде сербест быракъынъ.¹
50. Эй, Пейгъамбер! Мехирлерини берген къадынарынъны, Аллаһнынъ санъа гъанимет оларакъ берген ве элинънинъ алтында булунгъан джариселерни, эмадженнинъ, аланънынъ, дайынънынъ ве теизеннинъ сеннен берабер кочъ эткен къызларыны санъа эяля эттик. Бир де, Пейгъамбер онынънен эваснемк истегени такъдирде, озюни Пейгъамберге теслим эткен му'мин къадынны дигер му'минлерге дегиль, тек санъа аит омакъ узъре (эяля эттик). Шубесиз, биз къадынарни ве эллери алтында булунгъан джариселери акъкъында му'минлерге нени фарз къылгъанымызны билермиз. (Бу хусуста не япувлары лязимлигини оларгъа анълаттыкъ) ки, санъа бир зорлукъ олмасын. Аллаһ быгъышлайдыдыр, мерхамет этиджидир.²
51. Олардан тилегенинъни кериге быракъыр, тилегенинъни янынъа алырсынъ. Айыргъан къадынарынъдан арзу эткенинъни текрар янынъа алувынъда, санъа бир гунах ёкътыр. Бойле япувынъ, оларнынъ бахтлы олуварына, кедерленмемелерине ве эписининъ, сенинъ бергенлеринъе разы олуварына даа уйгъундыр. Аллаһ къальплеринъизде олгъанны билир. Аллаһ хакъкъы иле билдидир, халимдир.³
52. Бундан сонъ, артыкъ башкъа къадыналарнен эвасновинъ, элинънинъ алтында булунгъан джариселерден гъайры, гузельликлери ошунъа кетсе биле, буларнынъ ерине башкъа къадыналар алувынъ, санъа эяля дегильдир. Аллаһ эр шейни козетер.
53. Эй, иман эткенлер! Сиз вакътыны козетмеден, бир емекке давет этильмедендже, Пейгъамбернинъ эвлерине кирменъ. Анджакъ, давет этильген вакътынъызда киригъ. Ашны ашагъанынъызнен, аман дагъылыгъ, субетке далманъ. Чюнки, бу арекетинъиз Пейгъамберни кедерлендирмекте, факъат о

1 Джинсий алякъадан эвель айырылгъан къадынгъа, эвельден тайин этильген бир мехир бар исе, онынъ ярысы берилер. Ёкъ исе, бахшыш этилир. Бу бахшышнынъ белли бир микъдары ёкътыр. Бу шекильде айырылгъан къадын, иддет бекамеден, эвасне билер.

2 Нисаа суресининъ 3-нджи аетинде дёрттен зияде эвасновге изин берильметени алда, бу аетте Ресудуллахнынъ дёрттен зияде къадыннен эвасновине мусааде этильген. Ресудуллахкъа аит бу мусааденинъ укъукъий, ичтимаий, сиясий ве тербиенен багълы себеплери бар.

Аз.Пейгъамберден башкъа му'минлерге берильген бирден зияде эвалик изни ве бунынъ сынъырлары акъкъында бакъ. Нисаа, 4/3-нинъ изааты.

3 26 ве 29-нджи аетлерде Ресудуллах (с.а.)нынъ къадыналарына онынънен бирликте къалмакъ я да айырылмакъ шекилеринден бирини сечювлери теклиф этильген, олар Ресудуллахнен бирликте къадуwnы усътюн корьгенлер. Бу аетте де айны сечюв акъкъы Ресудуллахкъа берильген, о да къадыналарынъдан айырылмамакъны уйгъун корьген.

- (сизге буны сөйлемектен) утанмакыта. Амма, Аллах хакны сөйлемектен чекинмез. Пейгъамберниң къадынларындан бир шей истеген вакътынъызда, перде артындан истенъ. Бу, эм сизинъ къальплеринъиз, эм де оларнынъ къальплери ичюн даа темиз бир давраныштыр. Сиз Аллаһнынъ Ресулыны кедерлеңдиювинъиз ве озюнден сонъ онынъ къадынларыны никяхламанъыз, асла джаниз оламаз. Чюнки, бу Аллах къатында буюк (бир гунах)тыр.¹
54. Бир шейни ашкъяр этсенъиз де, гизлесенъиз де, шубе ёкъ ки, Аллах эр шейни гъает эйи бильмектедир.²
55. Оларгъа (Пейгъамберниң къадынларына) бабалары ве огъуллари, къардашлары, къардашларынынъ огъуллари, къыз къардашларынынъ огъуллари, къадынлары (му'мин къадынлар) ве эллери алтында булунгъан джарислеринден толайы, бир гунах ёкътыр. (Эй, Пейгъамбер къадынлары!) Аллаһтан къоркъынъ, шубесиз, Аллах эр шейге шааттыр.
56. Аллах ве мелеклери Пейгъамберге чокъ салават кетирирлер. Эй, му'минлер! Сиз де онъа салават кетиринъ ве там бир теслимиегнен селям беринъ.³
57. Аллах ве Ресулыны ындыжыткъанларгъа Аллах дюньяда ве ахиретте лянет эткен ве олар ичюн хорлайдыжы бир азап азырлагъандыр.⁴
58. Му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, япмагъан бир шейлеринден толайы, эзиег эткенлер, шубесиз бир ифтира ве ап-ачыкъ бир гунах аркъалагъанлардыр.
59. Эй, Пейгъамбер! Къадынларыныъа, къызларыныъа ве му'минлерниң къадынларына (бир итиядж ичюн тышкъа чыкъкъан вакъытларында) тыш орытюлерини устьлерине алуваларыны сөйле. Оларнынъ танылувы ве ындыжытылама-

1 Бу ает Аз.Пейгъамберниң эвине аштан эвель кельген, аш азыр олгъангъа къадагъар беклеген, аштан сонъ да, турып кетмегенлер акъкъында назиль олгъан. Ает-и кериме мусульманларнынъ Ресуулахкъа ве хане-и саадетке нисбетен насыл давранаджакъларыны, бир-бирлерине нисбетен насыл муамеле этеджеклерини бильдирмекте. Бунъа коре, бир кимсенинъ, башкъасыны раатсыз этмемеси, эвинде узур ве истираатыны бозмамасы, давет этильгенинде, бельгиленильген вакъыттан эвель бармамасы, аштан сонъ, зияде отурмамасы керектир.

2 Пейгъамбер къадынларына хитабен перде артындан къонушмакъны эмир эткен ает энгенинен, оларнынъ якъын акърабалары: «Биз де перде артындан къонушаджакъмызмыз?», дие сорадылар. Буннынъ узерине шу ает энди:)

3 Аллаһнынъ салаваты, рахмет этмек ве къулунынъ шаныны юджельтмектир. Мелеклерниң салаваты, Пейгъамберниң шаныны юджельтмек, му'минлерге багъышлап тилемек манасындадыр. Му'минлерниң салагы исе, дауа манасына кельмекте. Аллах бутюн му'минлерге, пейгъамберлерине салагъат ве селям кетирювлерини эмир этмекте ве онъа сайгъы костгерювлерини истемекте. «Аллааһумме салаи алая Мухаммедин» демек – салагъат, «Эсселяму алейке зийу'не небийю» демек – селямдир. Пейгъамберимизден ривает этильген бир чокъ салават-ы шерифе бардыр. Булары окумакъ, мумкъюн олгъаны къадагъар чокъ салагъат ве селям кетирмек, Пейгъамберниң севгисини джельп этер, шефаатына себеп олур.

4 Буларнынъ, эсасен, «Узейр Аллаһнынъ огълудыр, Аллаһнынъ эли багълыдыр, Аллах факъыр, биз зенгинмиз», деген еудийлер; «Месих – Аллаһнынъ огълудыр, о учьнинъ учюнджисидир», деген христианлар; «Мелеклер – Аллаһнынъ къызларыдыр, пуллар онынъ ортакъларыдыр», деген мушриклер олгъаны бильдирильген.

- масы ичюн, энъ эльверишли олгъаны будыр. Аллаһ багъышлайдыджыдыр, мерхаметлидир.
60. Ант олсун, эки юзлюлер, къальплеринде мараз олгъанлар (фухуш тюшонджеси ташыгъанлар), шеэрде яман хабер яйгъанлар (бу алларындан) вазгечмеселер, сени оларгъа мусаллат этермиз (оларнен дженкешменъни ве оларны шеэрден сюрюп чыкъарманъны санъа эмир этермиз). Сонъ о ерде, сенинъ янынъда анджакъ аз бир вакъыт къала бирилсер.
  61. Эписи де лянетленген оларакъ, не ерде эльге кечирильселер, якъаланыр ве мытлакъа ольдюрюлирлер.
  62. Аллаһнынъ эвельден кечкенлер акъкъындаки къануны будыр. Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмасынъ.
  63. Инсанлар сенден къыяметнинъ вакътыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ бильгиси Аллаһ къатындадыр. Не билирсинъ, бельки де вакъты якъындыр.
  64. Шу муакъкъакъ ки, Аллаһ къафирлерни рахметинден къувгъан ве оларгъа чылгъын бир атеш азырлагъандыр.
  65. (Олар) о ерде эбедий къаладжакълар, (оларны къорчалайджакъ) не бир дост, не де бир ярдымджи тападжакълар.
  66. Юзьлери атеште эврилип-чевирильген куню: Эй-вах бизге! Кешке Аллаһкъа итаат этсе эдик, Пейгъамберге итаат этсе эдик! дерлер.
  67. Эй, Раббимиз! Биз реберлеримизге ве буюклеримизге уйдыкъ да, олар бизни ёлдан саптырдылар, дерлер.
  68. Раббимиз! Оларгъа эки къат азап бер ве оларны буюк бир лянетнен рахметинъден къув.
  69. Эй, иман эткенлер! Сиз де Мусагъа эзиет эткенлер киби олманъ. Ниает, Аллаһ оны дедиклери шейден темизге чыкъарды. О, Аллаһ янында шерефли эди.¹
  70. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве догъру сёз сейленъ.
  71. (Бойле давраныр экенсиз) Аллаһ ишлеринъизни тюзельтир ве гунахларынъызны багъышлар. Ким Аллаһ ве Ресулына итаат этер исе, буюк бир къуртулышкъа иришкен олур.
  72. Биз эманетни, коклерге, ерге ве дагъларгъа теклиф эттик де, олар буны аркъаламакътан чекидилер, (месулиетлигинден) къоркътылар. Оны инсан аркъалады. Догърусы, о чокъ залым, чокъ джайльдир.²

1. Аз.Мусанынъ, къавмынен бирикте союнып, йикъанмагъаныны корьгенлер, бедений бир хасталыгъы олгъаныны сёйлесерк, оны ынджыттылар. Бир куню Аз.Муса янгъыз башына йикъаныр экен, урбаларыны бир ташнынъ усъюне къойгъан эди. Кийинмек ичюн кельгенде, таш урбанен арекет этип къавмынынъ янына кельди. Бойледже, онда бир хасталыкъ олмагъаныны корьдилер. Бу идаларыннынъ эсассызлыгъы, озь шаатлыкъларынен, ортагъа чыкъарыды.

Аз.Пейгъамбер де бир гъанимет такъсиматы эснасында мунасебетсиз бир итирагъа огърады. Ает бу киби эзиетлерге ишарет этерек, му'минлерни тенбилемекте.

2. Инсан аркъалагъан эманет – ишленювинде савап, терк этилювинде джеза къазанылгъан ибадет

73. (Аллаһ бу эманетни инсангъа берюв суретинен), мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадынларгъа, мушрик эркеклерге ве мушрик къадынларгъа азап этеджек, инангъан эркеклернинъ ве инангъан къадынларнынъ да төвбесини къабул буюраджакъ. Аллаһ багъышлайдыжыдыр, мерхамет этиджидир.¹

34. СЕБЕ' СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан, 54 аеттир. Ялынъыз 6-нджи аети Мединде энген. Суре адыны Йеменде бир больге я да къабиленинъ ады олгъан Себе' келимеси кечкен 15-нджи аеттен азгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Хамд, коклерде ве ерде булунгъанларнынъ эписининъ саиби олгъан Аллаһкъа махсустыр. Ахиретте де хамд Онъа махсустыр. О, икмет саибидир, (эр шейден) хабери олуджыдыр.
2. Ернинъ ичине киргени ве ондан чыкъкъанны, коктен энгени, о ерге чыкъкъанны билер. О, мерхаметлидир, багъышлайдыжыдыр.
3. Инкярджылар: Къыямет бизге кельмейджек, дедилер. Де ки: Ёкъ! Гъайбны бильген Раббим акъкъы ичюн о, мытлакъа сизге келеджек. Коклерде ве ерде зерре къадар бир шей биле, Ондан гизли къалмаз. Бундан даа кучюк ве даа буюги де, шубесиз ап-ачыкъ китаптадыр (язылыдыр).
4. Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны мукаяфатландырмакъ ичюн (эр шейни ачыкъ бир китапта беян эткен). Олар ичюн буюк бир магъфирет ве гузель бир рызыкъ бар.
5. Аетлеримизни укюмсиз быракъмакъ ичюн ярышыр киби огърашкъанлар ичюн де, энъ яманындан элем бериджи бир азап бар.
6. Озьлерине бильги берильгенлер, Раббинъден санъа эндирильгеннинъ (Кур'аннынъ) керчек олгъаныны билер; Онынъ, мытлакъа гъалип ве макътавгъа лайыкъ олгъан (Аллаһнынъ) ёлуна ириштиргенини корерлер.²
7. Къяфир олгъанлар (озь араларында) бойле дедилер: Чюрюп, парча-парча олгъан вакътынъызда, янъыдан тириледжегинъизни сёйлеерек, хабер берген адамны косьтерейикми?
8. «Аджеба о, ялан ерде Аллаһкъа ифтира эткенми? Ёкъса, онда делилик бар-

ве давранышларнен, акъыл ве тошюндже къабилетидир. Къуалыкъ ве акъыл эманетине риает этильмез исе, зулум ве бильгисизликке сапымыш олур. Бу эманетни бермекнен, Аллаһ инсанны теклифлеринен месулетли туткъан ве бойледже, оны имтиан эткен.

- 1 Ширк – иман ве амель хусусында Аллаһкъа ортакъ къошмакъ демектир. Буны япкъангъа да, мушрик денилер.
- 2 Бильги берильгенлернинъ сахабе-и кирам ве оларнынъ изинден юрген му'минлер я да Абулаах б. Селям ве аркъадашлары киби, эхл-и китапнынъ алимаери олгъаны изаат этильген.

- мы?» (дедилер). Ёкъ! Ахиретке инанмагъанлар азаптадырлар ве терен бир сапыкълыкъ ичиндедилер.
9. Олар, кокте ве ерде оглерине ве артларына бакъмайлармы? Истесек, оларны ерге батырырмыз, я да усътлерине коктен парчалар тюшюримиз. Шубесиз, бунда (Раббинъе) ёнелген эр къуа ичюн бир ибрет бардыр.
  10. Ант олсун, Давудгъа тарафымыздан бир усътюнлик бердик. «Эй дагълар ве къушлар! Онынънен берабер тесбих этинъ», дедик. Онъа демирни йымшатыкъ.¹
  11. Кениш зырхлар яса, токъумасыны ольчуоли яп. (Эй, Давуд ханеданы!) Яхшы ишлер япынъ. Шубесиз, мен япкъанларынынъ корьмекте, дие (вахий эттик).
  12. Саба кетюви бир айлыкъ месафе, акъшам къайтувы кене бир айлыкъ месафе олгъан рузгярны да Сулеймангъа (онынъ эмрине) бердик ве онынъ ичюн ириген бакъырни чокърагъындан сель киби акъыздыкъ. Раббинънинъ изнинен, джинлерден бир къысмы онынъ огюнде чалыша эди. Олардан ким эмиримизден сапса, онъа алевли азапны таттыра эдик.
  13. Олар Сулеймангъа къалелерден, эйкеллерден хавузлар къадар (кениш) легенлерден, къавий къазанлардан не истесе япа эдилер. Эй, Давуд аилсси! Шукюр этинъ. Къуаларымдан шукюр эткени аздыр!
  14. Сулейманнынъ олюмине укюм эткен вакътымызда, онынъ ольгенини, анджакъ таягъыны ашагъан бир агъач къурты косътерди. (Сонбунда ерге) йыкъылгъанынен, анълашылды ки, джинлер гъайбны билъсе эдилер, о ачалтыджы азап ичинде къаламаз эдилер.²
  15. Ант олсун, Себе' къавмы ичюн отургъан ерлеринде буюк бир ибрет бар. Бири сагъда, дигери солда, эки багъчалары бар эди. (Оларгъа: (Раббинъизнинъ рызкъындан ашанъ ве Онъа шукюр этинъ. Иште, гузель бир мемлекет ве чокъ багъышлайдыжы бир Рабб!³
  16. Амма, олар юзъ чевирдилер. Бу себептен, усътлерине Арим селини ёлладыкъ. Оларнынъ эки багъчасыны, экши емишли, аджджы мейвалы ве ичинде бираз да седир тереги олгъан эки (харап) багъчагъа чевирдик.⁴

1 Аз, Давудгъа берилген усътюнлик, пейгъамберлик, китап, салтанат, гузель сес ве буларгъа бенъзеген бир чокъ къабилетлер берилген.

2 Сулейман (а.с.) вефат эткенинен, джеседининъ баягъы вакъыт таягъына таянаракъ, аякъ усътюнде къалгъаны анълашылмакъста. Джинлер ичюн «ачалтыджы азап» табири – агъыр ишлерде чалышкъанлары ичюн къуаланылгъан. Аз, Сулейманнынъ олюмини анъламагъанлары ичюн, аятында олгъаны киби, ёруджы ишлерге олюминден сонъ да, бир муддет девам эткенлер. Бу ерге джинлернинъ гъайбны билъмегенлери анълашылмакъста.

3 Себе'- Йеменде буюк бир шеэрнинъ ве о ерде яшагъан къавмнынъ адыдыр. Бу шеэр Немль суресинде (27/23-44) акъкъында сёз юрестилген мелике Белькъыс укюмдар олгъан улъкенинъ пайтахты эди. Къурджысы Себе' олгъаны ичюн, улъке ве хаакъы онынъ адынен анъылагъан.

4 Арим сели – Себе' къавмыны джезаландырмакъ узъре мейдангъа кетирильген, шиддетли ягъмурнынъ себеп олгъаны ве буюк кочювлерге ёл ачкъан бир сель фелякетидир.

17. Нанкорьлик якъанлары ичюн, оларны бойле джезаландырдыкъ. Биз нанкорьден башкъасыны джезаландырырмызмы?
18. Оларнынъ юртунен ичлерини берекетлендирген мемлекетлеримиз арасында, сыра-сыра корюнген нидже къасабалар яраттыкъ ве булар арасында юрьмекни къонакъларгъа айырдыкъ. О ерлерде геджелери, куньдюзлери къоркъмайып кезинъ, долашынъ, дедик.¹
19. Бунынъ усьтюне: Эй, Раббимиз! араларында ёлджулыкъ якъан шеэрлеримизнинъ арасыны узакълаштыр, дедиер ве озьлерине языкъ эттилер. Биз де оларны, ибрет къыссалары алына кетирдик ве оларны бус-бутюн парчаладыкъ. Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен ве чокъ шукюр эткен эр кес ичюн ибрет бар.
20. Ант олсун, Иблис, олар акъкъындаки тахминини догъургъа чыкъарды. Инангъан бир топулакыктан гъайры, эписи онгъа уйдылар.
21. Албуки, шейтаннынъ олар узеринде ич бир нуфузы (тесири) ёкъ эди. Анджакъ, ахиретке инангъаны, шубе ичинде къалгъандан айырды этип билейик, дие (онгъа бу фыршатны бердик). Раббинъ, акъикъатен эр шейни къорчалайыджыдыр.
22. (Мушриклерге) де ки: Аллаһтан башкъа тангъры сайгъан шейлерингъизни чагъырынъ! Олар не коклерде, не де ерде зерре агъырлыгъы къадар бир шейге дегиллер. Оларнынъ бу ерлерден ич бир ортакълыгъы ёкътыр, Аллаһнынъ олардан бир ярдымджысы да ёкъ эди.
23. Аллаһнынъ зурунда, онынъ изин берген кимселеринден башкъасынынъ шефааты файда бермес. Ниает, оларнынъ юреклеринден къоркъу кеткизиленгенинен: Раббингъиз не буюрды? дерлер. Олар да: Хакъ олгъанны буюрды, дерлер. О, юджедир, буюктир.²
24. (Ресулым!) Де ки: Коклерден ве ерден сизге рызыкъ берген ким? Де ки: Аллаһ! О алда, биз я да сиз, экимизден бири, я догъру ёл узеринде, я да ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедир.
25. Де ки: Бизим ишлеген къаабатымыздан сиз месулиетли дегильсингъиз; биз де сизингъ якъанынъыздан соруладжакъ дегильмиз.
26. Де ки: Раббимиз эпимизни бир ерге топлайджакъ, сонъ арамызда хакъ иле укюм этеджек. О, энгъ адиль укюм бериджи (эр шейни) хакъкъы иле билиджидир.
27. Де ки: Онгъа (Аллаһкъа) къошкъан ортакъларынъызны мангъа косътеринъ. Ёкъ! Факъат скаяне гъалип ве эр шейни икметнен идаре этиджи анджакъ Аллаһтыр.

1 Йемен – Сурие ёлу узеринде бир-бирине якъын, къолайлыкънен тапылган ве къонакъламакъ итияджларына джевап бериджи къасабаларгъа ишарет этильген.

2 Аетте шефаат ичюн изин чыкъкъанынен, шефаат эткенлернен озьлерине шефаат этиледжеклернинъ къаршылыкълы къонушувларына ишарет этильмекте.

28. Биз сени бутюн инсанларгъа анджакъ мужделейджи ве тенбисджи оларакъ ёлладыкъ; факъат инсанларнынъ чокъу буны биъмезлер.
29. Эгер сёзюнъизде догъру исенъиз, бу ваде эткен (къыяметинъиз) не заман къ-опаджакъ? дерлер.
30. Де ки: Сизге ойле бир кунъ ваде этильгендир ки, ондан не бир саат артта къ-ала билирсинъиз, не де илери кече билирсинъиз.
31. Кяфир олгъанлар дедилер ки: Биз ич бир вакъыт бу Къу'рангъа ве бундан эвель кельген кипапаргъа инанмайджакъмыз. Сен о залымларны, Рабблерининъ узурунда тутукълангъан, бир-бирилерине сёз аткъан вакъытларында бир коръсенъ? Зайыф сайылгъанлар буюклик таслагъанларгъа: Сиз олмаса эдинъиз, эльбетте биз инангъан инсанлар олур эдик, дерлер.¹
32. Буюклик таслагъанлар, зайыф сайылгъанларгъа (къыямет кунюнде): Сизге хидает кельгенден сонъ, сизни ондан биз чевирдикми? Аксине, сиз къабаат ишлей эдинъиз, дерлер.
33. Зайыф сайылгъанлар да буюклик таслагъанлар да: Ёкъ! Гедже-кунъдюз (ишинъиз) тузакъ къурмакъ эди. Чюнки, сиз даима Аллаһны инкяр этювимизни, Онь ортакълар къошувимизны бизге эмир эте эдинъиз, дерлер. Артыкъ азапны корьгенлеринде, ич-ичтен янарлар; биз де о инкяр эткенлерининъ боюнларына демир алкъалар кечирирмиз. Олар анджакъ япаяткъан гунахары себинден, джезаландырылырлар.
34. Биз анги улькеге бир тенбисджи ёлагъан олсакъ, мытлакъа о ернинъ варлыкълы ве къопапчоралары: Биз сизге ёллангъан шейни инкяр этмектемиз, дегендилер.
35. Ве дедилер ки: Биз мал ве эвлят тарафындан даа зенгинмиз, биз азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.
36. Де ки: Раббим истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден) къысар; факъат инсанларнынъ чокъу биъмезлер.
37. Сизни узуримызгъа якълаштыраджакъ олгъаны, не эвлятларынынъиз, не де малларынынъиздыр. Иман этип, яхшы амель япкъанлар истисна; оларгъа япкъанларынынъ къат-къат зиядесинен мукъяфат бар. Олар (дженнет) одаларында ишанч ичиндидилер.
38. Аетлеримизни бошуна чыкъармагъа чалышкъанларгъа кельгенде, олар да азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.
39. Де ки: Раббим къуалларындан истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден де) къысар. Сиз хайыргъа не арджасанъыз, Аллаһ онынъ ерине башкъасыны берир. О, рызыкъ бериджилерининъ энъ хайырлысыдыр.
40. О куню Аллаһ оларнынъ эписини топлайджакъ; сонъра мелеклерге: сизге табынгъанлар булар эдими? дейджек.

1 Мекке къяфирлери эхл-и китапкъа Ресулуллахны сорагъанларында эхл-и китап: Онынъ васфыны китапларда тапарсынъыз, дегенлер, бунынъ узерине, къяфирлер опыкеленерек, инкярларыны бойле ифаде эткенлер.

41. (Мелеклер де:) Сен юджесинь, бизим достумыз олар дегиль, Сенсинь. Бельки, олар джинлерге табына эдилер. Чокьзу оларгъа инангъан эди, дейджеклер.
42. Бугунь бир-бириньизге не файда, не де зарар бермеге кучюньиз етер. Биз залымларгъа, яланламакъта олгъан атешиньизнинь азабыны татынь! дейджек-миз.
43. Оларгъа ап-ачыкъ аетлеримиз окьбулгъан вакьытта, деген эдилер ки: Бу, сизни бабаларынъызнынь табынгъан (путларындан) чевирмек истеген бир адамдан башкъасы дегиль. Ве кене бу, (Кьур'ан) да уйдурылгъан бир яландан башкъа бир шей дегиль, дедилер. Хакъ озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер де: Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдан башкъа бир шей дегиль, дедилер.
44. Албуки, биз оларгъа окьуйджакъ китаплар бермегенимиз киби, сенден эвель оларгъа бир тенбиеджи (пейгъамбер) де, ёлламагъан эдик.
45. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерини) инкяр эткен эдилер. Булар эвелькилерге бергенлеримизнинь ондан бирине иришмеген эдилер. (Бойле экен), пейгъамберимни яланладылар; амма меним берген кьаршылыгъым насыл олгъан эди!
46. (Ресулым! Оларгъа) де ки: Сизге тек бир огют береджем: Аллаһ ичюн экишер-экишер ве бирер-бирер аякъкъа къалкъынъ, сонъ тюшюнинь! Аркъадашынъызда (пейгъамберде) ич делилик ёкътыр! О, анджакъ шиддетли бир азап келип чатмадан эвель, сизни тенбиелеген бир пейгъамбердир.¹
47. Де ки: Мен сизден бир акъ истеген исем, о сизинь олсун. Акъкъым ялынъыз Аллаһкъа аиттир. О, эр шейге шааттыр.
48. Де ки: Шубесиз, Раббим акъикъатны ортагъа къояр, чюнки, о гъайбны чокъ яхшы билиджидир.
49. Де ки: Хакъ кельди; артыкъ батыл не бир шейни ортагъа чыкъара билир, не де кери кетире билир.
50. Де ки: Эгер (хакътан) сапар исем, озь алейхиме сапкъан олурым. Эгер догъру ёлны тапсам, бу да, Раббимнинь манъа вахий эткен (Кьур'аны) сассиндедир. Шубесиз, О, эшитиджидир, якъындыр.
51. (Ресулым!) Теляшкъа тюшкен вакъытларында бир корьсенъ! Артыкъ кьуртулыш ёкътыр, якъын бир ерден якъалангъанлар.²
52. (Иш-иштен кечкен сонъ:) «Онъа инандыкъ», деген эдилер, амма узакъ ерден (дюнья аяты келип кечкен сонъ) имангъа къавушмакъ олар ичюн насыл

1 Кьур'ан-ы Керим ичтимай ве психологик тазыйыкълар алтында пейгъамберни инкяр эткенлерни чифтер, янгъыз башларына тюшонерек ве озьара тартышаракъ, пейгъамбер акъкъында укюм бермеге давет этмекте. Зира, чокъларыннынь инкяры этрафнынъ маневий баскъьысындан иаери келе эди.

2 Кяфирлернинь теляшкъа тюшкен вакъытлары, олюм аны, къабирден къалкъув вакъты, я да Бедир дженки вакъты оларакъ аңгълашылгъан. Якъын бир ерден якъалануваары да, топракътан мезаргъа, махшерден джезнемге, Бедир сахрасындан дженк мейданы олгъан кьуюгъа алып барылуваарынен тефсир этильген.

мумкюн олур? Албуки, даа эвель оны (хакъны) инкяр эткен эдилер. Узакъ бир ердэн гъайб акъкъында атып-тута эдилер.

54. Артыкъ бундан эвель оларгъа бенъзегенлерге япылгъаны киби, озьлерине арзу эткен шейлери арасына перде чекильгендир. Шубесиз, олар озьлерини шубеге тюшюрген бир къоркъу ичинде эдилер.¹

Меккеде назиль олгъан. 45 аеттир.

Бисмиллябирраhmaанирраhуим

1. Коклерни ве ерни яраткъан, мелеклерни экишер, учер, дёртер къанатлы эльчилер япкъан Аллаһкъа хамд олсун. О, яратууда истеген арттырманы япар. Шубесиз, Аллаһ эр шейге кучю стиджидир.²
2. Аллаһнынъ инсанларгъа ачаджакъ эр анги бир рахметини тутып, апс этиджи оаалмаз. Онынъ туткъаныны Ондан сонъра быракъадажакъ да ёкътыр. О, усьтюндир, икмет саибидир.³
3. Эй, инсанлар! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; Аллаһтан башкъа сизге коктен ве ердэн рызыкъ береджек бир яратыджы бармы? Ондан башкъа танъры ёкътыр. Насыл ола да (тевхидден куфюрге) чевирильмекте-сингиз!
4. Эгер сени яланлай иселер, (кедерленме); сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъанлар. Бутюн ишлер ялынъыз Аллаһкъа дёндюриледжек.
5. Эй, инсанлар! Аллаһнынъ вадеси керчектир, сакъын дюнья аяты сизни алдатмасын ве алдатыджы (шейтан) да, Аллаһ акъкъында сизни къандырмасын!
6. Чюнки, шейтан сизинъ душманынъыздыр, сиз де оны душман сайынъ. О, озь тарафдарларыны, анджакъ атеш эхлиден олмагъа чагъырыр.
7. Инкяр эткенлер ичюн, шубесиз четин бир азап бар, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа да магъфирет ве буюк бир мукафат бар.
8. Фена иши озюне гузель косътерилип де, оны яхшы корьген кимсе (яманлыкъны ич истемеген кимсеге бенъзер)ми? Аллаһ истегенини сапыкълыкъкъа ёнельтир, истегенини догъру ёлгъа къвауштырыр. О алда, олар ичюн кедерленерек, озюньни эляк этме. Аллаһ оларнынъ не япкъанларыны биле.

1 Инкяр эткенлернинъ о куню ахиретте арзу эткен шейлери – о куньки иманларынынъ файдасыны кормек, бойледже, атештен къуртумакъ, дженнетке къваушмакъ я да текрар дюньягъа ёллангъып, яхшы давранышларда булунамакъ киби бош тилеклердир.

2 Мелеклер – пейгъамберлерге ве салих къуллаарына вахий, иляхам ве керчек тюш ёлуен, иляхий эмирлерини бильдирген эльчилердир.

3 Аллаһнынъ ачаджакъ рахмети: нимет, ишанч, сагълыкъ, илим, пейгъамберлик, рызыкъ, ягъмур ве буларгъа бенъзеген лютфлердир.

9. Рузгярларны ёллап да, булутны аркетке кечирген Аллаһтыр. Биз оны олю бир больгеге ёллармыз да, олюминден сонъ, топракъкъа онынънен аят берир-миз. Олюлернинъ янъыдан тирилюви де бойле оладжакъ.
10. Ким иззет ве шерейф истей эди иссе, бильсин ки, иззет ве шерейфинъ эписи Аллаһнынъдыр. Онъа анджакъ гузель сёзлер юкселир (къавушыр). Оларны да Аллаһкъа амел-и саалих къавуштырыр. Яманлыкъларнен тузакъ къургъанларгъа кельгенде, олар ичюн четин бир азап бардыр ве оларнынъ тузагъы бозулыр.
11. Аллаһ сизни (эвеля) топракътан, сонъра нутфеден яратты. Сонъ сизни чифтлер (эркек-къадын) этти. Онынъ бильгиси олмадан, ич бир къадын не юкке къалыр, не де догъурыр. Бир джанлыгъа омюр берилуви де, онынъ омюринден азаатлуви да, мытлакъа бир китаптадыр. Шубесиз, булар Аллаһкъа къолайдыр.¹
12. Эки денъиз бир-бирине мусавий олмаз. Бу татадыр, сувсызлыкъны къандырыр, ичилюви къолайдыр. Шу да тузлыдыр, адждадыр (богъазны якъар). Эписинден де тазе эт (балыкъ) ашарсынъыз ве киеджек сюс эшьянъызны чыкъарырсынъыз. Аллаһнынъ люфтинден (насибинъизни) арап да, шукюр этювинъиз ичюн, гемилернинъ денъизни ярып кеткенини корерсинъ.²
13. Аллаһ геджени кунъдюзнинъ ичине сокъар, кунъдюзни де гедженинъ ичине сокъар. Кунеш ве айны эмри алтына алгъандыр. Эр бири белли бир муддетке къадар акъып кетер. Иште, (бутюн буларны япкъан) Раббинъиз Аллаһтыр. Мульк Онынъдыр. Оны быракъып да, кендилерине табынгъанларынъыз иссе, бир чегирдек къабугъына биле саип дегиллер.³
14. Эгер оларны (путларны) чагъырсанъыз, сизинъ чагъырувинъызны эшитмезлер. Фараз этейик, эшитселер биле, сизге джевап бералмазлар. Къыямет куню де, сизинъ ортакъ къошкъанынъызны ред этерлер. (Бу акъикъатны) санъа, эр шейден хабер и олгъан (Аллаһ) киби ич кимсе хабер бералмаз.
15. Эй, инсанлар! Аллаһкъа мухтадж олгъан сизсинъиз. Зенгин ве маткъавгъа лыйыкъ олгъан анджакъ Одыр.
16. Аллаһ тилесе, сизни ёкъ этер ве еринъизге янъы бир халкъ кетирир.
17. Бу да Аллаһкъа кучъ бир шей дегиль.
18. Ич бир гунахъяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Юкю (гунахы) агъыр

1 Башта топракътан яратылган инсанлыкънынъ атасы Ад. Адем, сонъ нутфеден яратылган да, дигер инсанлардыр. Эр шей язылы олгъан китап иссе, Аллаһнынъ бильгиси ве япаджакъ ишлери бельгиленген левх-и махфуздыр.

2 Сувы татаы ве аджда эки денъиз бир-бирине насыл мусавий дегиль иссе, инангъаннен инанмагъан да, бир дегиль.

3 Гедженинъ кунъдюзге, кунъдюзнинъ геджеге сокъулуви, гедженинъ кунъдюзнинъ ерини, кунъдюзнинъ де гедженинъ ерини алувыдыр. Башкъа бир табир иле, бирининъ къыскаргъанынен дигерининъ узаувыдыр. Кунеш ве айнынъ белли бир муддетке къадар акъып кетюви, озъ орбиталары этрафында дёнюшлерини къыяметке къадар сюрдирувлери я да кунешнинъ бир йылда, айнынъ да бир айда дёнюшини таммавудыр.

кельген кимсе оны ташымакъ ичюн (башкъасыны) чагъырса, бу чагъыргъаны, акърабасы да олса, онынъ юкюнден бир шей аркъаламаз. Сен анджакъ корьмеден, Рабблеринден къоркъкъанларны ве намазны къылгъанларны тенбиелей билесинъ. Ким темизленсе, о озь менфаатына темизленген олу. Дёнюш Аллаһкъадыр.¹

- 19, 20, 21. Корьнен корьген, къаранлыкьнен айдынлыкь, кольгенен сыджакъ бир олмаз.
22. Тирилернен олюлер де бир олмаз. Шубесиз, Аллаһ истегенине эшиттир. Сен къабирдекилерге эшиттиралмазсынъ!²
23. Сен садедже бир тенбиджисинъ.
24. Биз сени мужделейджи ве тенбиджи оларакъ хакъ иле ёлладыкъ. Эр миллет ичюн мыглакьа бир тенбиджи (пейгъамбер) ольгъандыр.³
25. Эгер сени яланлай исселер (кедерленме), олардан эвелькилер де яланлангъан эдилер. (Албуки) пейгъамберлери оларгъа ачыкъ аетлер (муджизелер), саифелер ве айдынлатьджи китап кетирген эдилер.⁴
26. Сонъра мен о инкъяр этиджилерни якъаладым. (Бакъ ки) джезам насыл олды!
27. Корьмединъми, Аллаһ коктен сув эндири. Онынънен ренклери чешит-чешит мейвалар чыкъардыкъ. Дагълардан (кечкен) безаз, къырмызы, чешит ренклерде ве сим-сия ёллар (яптыкъ).
28. Инсанлардан, айванлардан ве маллардан да, кене бойле тюрюлю ренкте олгъанлары бар. Къулар ичинде анджакъ алимлер Аллаһтан (керги къадар) къоркъар. Шубесиз, Аллаһ даима усътюдир, чокъ багъышлайьдъдыр.⁵
29. Аллаһнынъ китабыны окъугъанлар, намазны къылгъанлар ве озьлерине берген рызкъымыздан (Аллаһ ичюн) гизли ве ашкъяр сарф эткенлер, асла зараргъа огърамайджакъ бир къазанч умют эте билерлер.
30. Чюнки, Аллаһ оларнынъ мукъяфатларыны тамамынен одер ве лютфинден

1 Бу ает-и керимеде эр кеснинъ озь гунахьндан месуиетли оладжагъы, ич кимсенинъ бир башкъасынынъ гунахьндан месуиет чекмейджеги ифаде этильмекте. Анджакъ, яманлыкьта ёл ачкъанлар эм озь гунахларындан месуиетли, эм де о гунахны ишлегенлернинъ яманлыкьгьндан месуиетли олу. Пейгъамберимиз де: «Ким бир яман адет чыкъарса, онъа эм онынъ гунахы, эм де оны ишлегенлернинъ гунахы бардыр», буюргъан.

2 Иман, бильги, икмет ве акъыл саиби, ахьякълы, фазилетли кимселернен буларнынъ такъип эткен хакъ ёлу ве наиль оладжакъ ухревий ниметлеринен имансыз, бильгисиз, акъыл ве басирет, ахьякъ ве фазилеттен эксик кимселер ве буларнынъ такъип эткен батыл ёллары ве огърайджакъ ухревий азаплары кесен-кес бир корюльмез.

3 Бу ает ве бунъа бенъзетен базы аетлерде эр миллетке бир пейгъамбер ёлланьлгъаны ифаде этильмекте.

4 Саифелер манасындаки «зубур»нен Аз. Адем, Идрис, Шит ве Ибрахимге эндирильген сухуф; китапнен де Теврат, Инджиль ве Зебур козьде тутулмакъта.

5 Алимлер – Аллаһны бильген ве Онъа теменнада булунаракъ, сайгьы беслегенлердир. Бир хадисте: «Рутбелернинъ энъ юксеги илим рутбесидир», дениле. Аетте баас этильген илим иманнен бирлешкен илимдир, чюнки, иман ахирет аятьны да гарантия алтына алыр; имансыз илим исе, инсанларгъа олгъаны кеиджи дюнья файдаларыны теминлер.

- оларгъа зиядесини де берир. Шубесиз, О, чокъ багъышлайыджы, шукюр къаршылыгъыны бол-бол бериджидир.
31. Сангъа вахий эткен китабымыз, озюнден эвельки (семавий китапларны) догърулайыджы оларакъ кельген акъикъаттыр. Аллаһ, къуаларынынъ (эр алындан) хаберадардыр, корюджидир.
  32. Сонгъра Китапны, къуаларымыз арасындан сечкенлеримизге бердик. Олардан (инсанлардан) кими озюне зулум этер, кими ортададыр, кими де Аллаһнынъ изнинен хайырларда огте кечмек ичюн ярышыр. Иште, буюк фазилет будыр.¹
  33. (Оларнынъ мукафаты), ичине киреджеклери Адн дженнетлеридир. О ерде алтын билезликлер ве инджилернен сюсленирлер. О ерде киджек урбалары да ипектир.
  34. (Дженнетте бойле) дерлер: Бизден къасеветни кеткизген Аллаһкъа хамд олсун. Догърусы, Раббимиз чокъ багъышлайыджы, чокъ нимет бериджидир.²
  35. О (Рабб) ки, лютфинен бизни асыл отурыладжакъ юрткъа (дженнетке) ерлештирди. Артыкъ о ерде бизге не бир ёргъуналыкъ токъунаджакъ, не де о ерде бизге бир усанмакъ келеджек.
  36. Инкяр эткенлерге де джеэннем атеши бар. Ольдюрилемезлер ки, ольсинлер, джеэннем азабы да, оларгъа бираз олса биле, енгилештирильмез. Иште, биз, куфюрде илери кеткен эр нанкоръни бойле джезаландырырмыз.
  37. Олар о ерде: Раббимиз! Бизни чыкъар, (эвельде) япкъанымызнынъ ерине яхшы ишлер япайыкъ! дие феряд этерлер. Сизге тюшонеджек кимсенинъ тюшуне биледежи къадар бир омюр бермедикми? Сизге тенбиджи де кельмедими? (Ничюн инанмадынъыз?) Шимди татынъыз (азапны)! залымларнынъ ярдымджысы ёкътыр.³
  38. Аллаһ коклернинъ ве ернинъ гъайбыны билир. О къальплернинъ ичинде не бар исе, оны да хакъкъы иле биляиджидир.⁴
  39. Сизни ер юзюнде халифелер япкъан Одыр. Шуннынъ ичюн, ким инкяр этсе, инкяры озь зарарынадыр. Кяфирлернинъ куфюри Рабблери къатында олар ичюн анджакъ гъадапны арттырыр. Кяфирлернинъ куфюри кендилерине зияндан башкъа бир шей кетирмез.

1 Озюне зулум этмек – Къур’ангъа коре амель этив джеэтинден къусур япмакъ; ортада олмакъ, гунахы савабына мусавий олмакъ; хайырда огте кечмек, Китапкъа уйгун олгъан давранышкъа башкъаларыны да ёнельтмек шекинде тефир этильген.

Аетте кечкен «залым» ве «мяуктесид» келимелери чешит маналарда ёрумлангъан олмакънен, умумий фикрге коре, эр экиси де, му’минлерде олгъан сыфатлардыр. Кяфирлернинъ сыфатлары сонъки аетлерде белли оладжакъ.

2 Къасеветнинъ кеткизилюви – джеэннем, олюм къоркъусынынъ ве дюнья къасеветининъ ортадан къалдырылувыдыр.

3 «Кельген тенбиджи» – пейгъамберлер ве китаплардыр. Базылар бу тенбиджини акъыл, къартлыкъ ве якъынларынынъ олюми дие изаатлагъанлар.

4 «Коклернинъ ве ернинъ гъайбы» – о ерде держян эткен ве корюмтеген къанунлар, низамлар ве системелардыр.

40. Де ки: Аллаһны быракъып да, табынган ортакъларынъызны корьдинъизми? Косътеринъ манъа? Олар ердеки анги шейни яраттылар! Ёкъса, оларнынъ коклерде бир ортакълары бармы! Яхут биз оларгъа, (бу хусуста) бир китап бердик де, олар о китаптаки бир делильге эсасланмакъталармы? Ёкъ! О зальымлар бир-бирлерине аддатувдан башкъа бир шей ваде этмейлер.
41. Шубесиз, Аллаһ коклерни ве ерни низамлары бозулмасын, дие тутмакъта. Ант олсун ки, оларнынъ низамы эгер бир бозулса, Озюнден башкъа ич кимсе оларны туталмаз. Шубесиз, О, халимдир, чокъ багъышлайыджыдыр.
42. Озьлерине бир тенбисджи (пейгъамбер) келир исе, эр анги бир миллеттен даа чокъ догъру ёлда оладжакъларына даир, бутюн кучълеринен Аллаһкъа емин эткен эдилер. Факъат оларгъа тенбисджи (Мухаммед) кельгининен, бу, оларнынъ хакътан узакълашуварындан башкъа бир шейни арттырмады.
43. Чюнки, олар ер юзюнде буюклик тасламакъта ве яман тузакълар къурмакъта эдилер. Албуки, инсан къазган чукъурына озю тюшер. Олар эвелькилернинъ къанунындан (оларгъа тедебикъ этильгенинден) башкъасыны беклесмектелерми? Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишме тапалмазсынъ, Аллаһнынъ къанунында кесен-кес бир сапыкълыкъ да тапалмазсынъ.
44. Булар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъаныны корьмедилерми? Албуки, олар, булардан даа кучълю эдилер. Не коклерде, не де ерде Аллаһны аджиз быракъаджакъ бир кучъ бар. О, билиджидир, кучълюдир.
45. Эгер Аллаһ, япкъанлары себебинден, инсанларны (аман) джезаландырса эди, ер юзюнде ич бир джанлы яратылган къалдырмаз эди. Факъат Аллаһ оларны белли бир муддетке къадар кечиктирмекте. Вакъытлары кельгининен (жергини япар). Шубесиз, Аллаһ къуллерыны корьмектедир.

36. ЙААСИИН СУРЕСИ

Суре адыны эки арифтен ибарет ильки аеттен алган. Меккеде энген, 83 аеттир. Суреге исим оларакъ берильген «Йаасиин» эсас оларакъ, «Эй, инсан!» манасында олгъаны къабул этильген. Бунынънен козьде тутулгъаны Аз.Пейгъамбердир. Йаасиин суреси Къур'аннынъ къальби къабул этильген ве мусульманлар арасында айры бир эмиет къазанган. Фазилети акъкъында хадислер бар.

Бисмиллябирраhmaанирраbiим

1. Йаасиин.
2. Икмет толу Къур'ан акъкъы ичюн,
3. Сен, шубесиз, пейгъамберлерденсинъ.
4. Догъру ёл узериндесинъ.
5. (Бу Къур'ан) усътюн ве чокъ мерхаметли Аллаһ тарафындан эндирилгендир.

6. Аталары тенбиеленмеген, бу себептен, озьлери де гъафлет ичинде къалган бир топлумны тенбиелесвинъ ичюн эндирильгендир.
7. Ант олсун ки, оларнынъ чокъу гъафлетлерининъ джесасыны булгъандырлар. Чюнки, олар иман этмейлер.
8. Биз оларнынъ боюнларына алкъалар кечирдик. О алкъалар ченгелерине къадар таянмакътадыр. Бунынъ ичюн башлары юкъары къалкъыкътыр.¹
9. Оглеринден бир сед ве арталарындан бир сед чектик де, оларны къапаттыкъ, артыкъ коралмазлар.²
10. Оларны тенбиелесенъ де, тембиелесенъ де, олар ичюн бирдир, инанмазлар.
11. Сен анджакъ зикрге (Къур'ангъа) уйгъан ве коръмегени алда, Рахмандан къоркъкъан кимсени тенбисей билирсинъ. Иште, бойлесини бир магъфирет ве гузель бир мукъфат иле мужделе.
12. Шубесиз, олюелерни анджакъ биз тирильтирмиз. Оларнынъ япкъан эр ишлерини, быракъкъан эр излерини язармыз. Биз эр шейни ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) сайып язгъандырмыз.³
13. Оларгъа шу шеэр халкъыны мисаль кетир: О вакъытта оларгъа, эльчилер кельген эди.⁴
14. Оларгъа о заман биз эки эльчи ёллагъан эдик; Оларны яланладылар. Бунынъ узерине учюнджи бир эльчи ёлладыкъ. Олар: Биз сизге ёлланылгъан Аллаһ эльчилеримиз, дедилер.
15. Эльчилерге дедилер ки: Сиз де, анджакъ бизим киби, бирер инсансынъыз. Рахман, ич бир шей эндирумеди. Сиз, анджакъ ялан сёйлемектесинъыз.
16. (Эльчилер) дедилер ки: Раббимиз биле; биз, акъикъатен сизге ёлланылгъан эльчилермиз.
17. «Бизим вазифемиз ачыкъ бир шекильде Аллаһнынъ эмирлерини сизге теблигъ этювден башкъа бир шей дегиль» дедилер.
18. (Бунынъ узерине олар:) Догърусы, сиз бизге огъурсыз кельдинъиз. Эгер бу иштен вазгечмесенъиз, ант олсун, сизни ташборангъа тутаджакъмыз ве бизден сизге мытлакъа фена бир яманлыкъ токъуныр, дедилер.
19. Эльчилер бойле джевап бердилер: Сизинъ огъурсызлыгъынъыз сизнен берабердир. Сизге насиат этилас исе, бу огъурсызлыкъмы? Догърусы, сиз чокъкъа чапкъан бир миллетсинъиз.
20. Деркен, шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди. «Эй, къавмым! деди, бу эльчилерге уйынъыз!».

1 Ает иман этмегенлери ичюн, джеза кореджек къяфирлер вазитининъ темсилиий бир ифадесидир.

2 Иман ёллары оларгъа къапалы олгъаны ичюн хакъны коралмазлар.

3 Олюелерни тирильтмек табири – джаиллерни хидаетке ириштирмек, мушриклерни ширктен имангъа дендюремек шекинде де тефсир этильген.

4 Бу шеэрнинъ Антакъбия олгъаны айтыла.

21. «Сизден бир уджрет истемегенлерге уйынъ, чюнки, олар хидаетке иришкен кимселердир».¹
22. «Манъа не олгъан ки, мени яраткъангъа ибадет этмейджек экеним! Албуки, эпинъиз Онъа дѣндюрилсджексинъиз».
23. «Ондан башкъа танърылар эдинейимми? О бол мерхаметли Аллаһ, эгер манъа бир зарар тилесе, оларнынъ (путларнынъ) шефааты манъа ич бир файда бермес, мени къуртаралмазлар».
24. «Иште, о заман мен ачыкътан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичине комюльген олурым».
25. «Шубесиз, мен Раббинъизге инандым, мени динъленъ».²
- 26, 27. Дженнетке кир! денильди. «Кешке, деди, Раббиннинъ мени багъышлагъаныны ве мени икрамгъа наиль олгъанлардан эткенини къавмым билъесе эди!».
28. Биз ондан сонъ, онынъ миллетини эляк этмек ичюн, узерлерине коктен ич бир орду эндирмедик ве эндиреджек де дегиль эдик.
29. (Оларны эляк эткен) къоркъунч сестен башкъа бир шей дегиль эди. Аман сѣнюп кеттилер.
30. Не языкъ шу къуларгъа! Оларгъа бир пейгъамбер кельмей коръсин, илле де онынънен алай этмеге къалкъышырлар.
31. Мушриклер коръмейлерми ки, олардан эвель нидже къавмларны эляк эттик. Олар, текрар дѣнюп де, буларгъа кельмезлер.
32. Эльбетте, оларнынъ эписи (къыямет куню) къаршымызда азыр тураджакълар.
33. (Бу хусуста) олю топракъ олар ичюн муим бир делильдир. Биз онъа ягъмурнен аят бердик ве ондан дане чыкъардыкъ. Иште, олар бундан ашарлар.
34. Биз ер юзюнде нидже-нидже хурма багъчалары, юзюм багълары яраттыкъ ве о ерлерде бир чокъ чокъракълар фышкъырттыкъ.
35. Та ки, оларнынъ мейваларындан ве эллеринен етиштиргенлеринден ашасынлар. Аля шукюр этмейджеклерми?
36. Ернинъ етиштиргенлеринден, инсанларнынъ озълеринден ве даа маинетини билъмеген шейлеринден бутюн чифтлерни яраткъан Аллаһ чокъ юджедир.
37. Гедже де, олар ичюн бир ибрет аляметидир. Биз ондан кунъдюзни сыйырып чекермиз де, олар къаранлыкъларгъа комюлирлер.
38. Кунеш, озю ичюн бельгиленген ерде акъар (дѣнер). Иште, бу, азиз ве алим олгъан Аллаһнынъ такъдиридир.

1 Бу тевсисинден отърю, адамгъа дѣнерек, «Вай, сен де оларнынъ дининденсинъми», дедилер. Буннынъ узерине адам бойле деди:)

2 Ёдан азгъанлар бу сѣзлерни динълемейип, о затны таш боранына туттылар. Там оледжек эснасында онъа:)

39. Ай ичюн де бир такъым (ёлакълар) тайин эттик. Ниает, о, эгри хурма далы киби (хилял) олур да, кери дёнер.
40. Не кунеш айгъа етише билир, не де гедже куньдюзни кече билир. Эр бири бир ёлакъта ялдарлар.
41. Оларнынъ зурриетлерини топ-толу бир гемиде ташыгъанымыз да буюк бир ибреттир.
42. Олар ичюн бунынъ киби миниледжек башкъа шейлер де яраттыкъ.
43. Истесек, оларны сувда богъармыз. О заман не оларнынъ имдадына чапкъан олур, не де олар къуртарылырлар.
44. Анджакъ, бизим тарафымыздан бир рахмет ве белли бир замангъа къадар дюньядан файдаландырувымыз истиснадыр.¹
45. Оларгъа япаяткъан ве япып артта къалдыргъан ишлерингъызде Аллаһтан къоркъынъ; умуот этилир ки, сизге мерхамет олуныр, денильгенде (эмиет бер-мезлер).
46. Оларгъа Рабблерининъ аетлеринден бир ает кельмей турсын, илле де ондан юзь чевиргендилер.
47. Аллаһнынъ сизге рызык оларакъ бергенлеринден хайыргъа сарф этинъ, денильгенде къафирлер муъминлерге дедилер ки: Аллаһ истеген такъдирде тоюраджакъ кимселерини биз тоюраджакъмызмы? Сиз акъикъатен, ачыкъ-тан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндессингъыз.
48. Олар: Эгер акъикъатен, догъру сёзлей исенгъиз, бу техдит не заман керчеклеседжек? дерлер.
49. Олар бир-бирилеринен чекишип тургъанларында, оларны апансыздан якъ-алайджакъ къоркъунч бир сесни беклемектелер.
50. Иште, о вакытта олар не бир васиетте булуна билирлер, не де къоранталарына дёне билирлер.
51. Ниает, Суургъа уфленеджек. Бир де бакъарсынъ ки, олар къабирлеринден къалкъып, чапышаракъ, Рабблерине барырлар.
52. (Иште, о вакытта:) Эй-вах, эй-вах! Бизни къабримизден ким тургъызды? Бу, Рахманнынъ вадесидир. Пейгъамберлер акъикъатен догъру сёйлегенлер! дерлер.
53. Олгъаны мутхиш бир сестен ибареттир. Буннынъ узерине оларнынъ эписи аман узурумызда азыр булунырлар.

1 Юдже Аллаһ 32-нджи аетте къыямет кунюнде бутюн инсанларнынъ озь узурунда топланджакъларыны бильдирген ве даа сонъки аетлерде де, бунгъа къадир олгъанына даир бир чокъ делиль кетирген. Бу джумладен, ольген топракънынъ тириальюви ве буңдан чешит осюмликлер ве мейвадарнынъ эльде этилюви, чифт-чифт варлыкъларнынъ яратылувы, гедже ве куньдюзнинъ бир-бирини такъип этюви, кунешнен айнынъ озь ёлакъларында дёнювлери, гемилернинъ денгъизде ялдавары ве дигер миниледжек васталарнынъ яратылувы киби деллилер зикр эткен. Истегени такъдирде, инсанларны денгъизде богъа биледжегини, рахмет ве такъдирининъ керегин оларакъ, белли бир муддет инсанларны яшатаджыгъыны да бильдирген.

54. О куню ич бир кимсе энъ уфакъ бир акъсызлыккъа огърамаз. Сиз о ерде анджакъ якъанларынынъ къаршылыкъыны алырсынъыз.¹
55. О куню дженнетлилер, акъикъатен ниметлер ичинде сефа сюрерлер.
56. Олар ве звезджелери кольгелер алтында тахтларгъа къурулырлар.
57. О ерде олар ичюн эр чешит мейва бардыр. Бутюн арзулары ерине кетирилир.
58. Оларгъа мерхаметли Раббинъ сёйледиги селям бардыр.
59. «Айырылынъ бир тарафкъа бутунъ, эй, гунахкярлар!»
60. «Эй, Адем огъулары! Сизге шейтангъа табынманъыз, чюнки, о сизинъ ап-ачыкъ бир душманынъыздыр» демедимми?
61. «Ве мангъа къуллыкъ этинъ, бу догъру ёлдыр» демедимми?».
62. Шейтан сизден пек чокъ миллетни къандырып, саптырды. Аля акъыл этиштиоалмайсынъызмы?
63. Иште, бу сизге ваде этильген джеэннемдир.
64. Инкяринъыз себебинен, бутунъ о ерге кирынъ!
65. О куню оларнынъ агъызларыны муурьлермиз; якъанларыны бизге эллери англатыр, аякълары да шаатлыкъ этер.
66. Истесек, оларнынъ козьлерини бус-бутюн коръ этер эдик. О вакъытта догъру ёлны тапмагъа чапышырлар, амма насыл кореджек эдилер?
67. Эгер истесек, олгъан ерлеринде оларнынъ шекиллерини денъиштирер эдик де, не огге юрге кучълери етер эди, не де арткъа къайтмагъа!
68. Кимге узун омюр берсек, биз онынъ яратылышыны (къартлыкънен шеклини) терсине чевиримиз. Ич тюшюмсейлерми?
69. Биз онгъа (Пейгъамберге) шиир огретмедик. Затен, онгъа ярашмаз эди де. Онынъ сёйлегенлери, анджакъ Аллаһтан кельген бир огют ве ачыкътан-ачыкъ Къур'андыр.
70. Тири олгъанларны тенбилесин ве къяфирлер джезаны хакъ этсинлер дие.
71. Корьмейлерми ки, биз къудретимизнинъ эсери олмакъ узьре, олар ичюн бир чокъ айван яраттыкъ. Бу саде олар буларгъа саип олгъандырлар.
72. Бу айванларны оларнынъ эмирлерине бердик. Оларнынъ базыларыны минмек ичюн къулланырлар, базысыны бесленмек ичюн ашарлар.
73. Бу айванларда олар ичюн нидже файдалар ве ичиледжек сутлер бар. Аля шукюр этмезлерми?

1 Юдже Аллаһ 32-ндажи аетте къыямет кунюнде бутюн инсанларнынъ озь узурунда топланаджакъларыны бильдирген ве даа сонъки аетлерде де, бунгъа къадир олгъанына даир бир чокъ делиль кетирген. Бу джумладен, олгъен топракнынъ тирильтилиюви ве бундан чешит осюмликлер ве мейваларнынъ эльде этилюви, чифт-чифт варлыкъларнынъ яратылуви, гедже ве кундюзининъ бир-бирини такъип этиюви, кунешнен айнынъ озь ёлакъларында денювлери, гемилернинъ денъизде ялдавары ве дигер миниледжек васталарнынъ яратылуви киби делаллер зикр эткен. Истегени такъдирде, инсанларны денъизде богъа бильдежгини, рахмет ве такъдирининъ кереги оларакъ, белли бир муддет инсанларны яшатаджгъыны да бильдирген.

74. Олар, ярдым кореджеклерини умют этерек, Аллаһтан башкъа иляхлар эдиндилер.
75. Албуки, иляхларнын оларгъа ярдым этмеге кучьлери етмез. Аксине, озьлери булар ичюн ярдымгъа азыр аскерлердир.
76. (Ресулым!) О алда, оларнын сёзлери сакъын сени кедерлендирмесин. Шубесиз, биз оларнын гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де бильмектемиз.¹
77. Инсан корьмезми ки, биз оны нутфеден яраттыкъ. Бир де бакъасынъ ки, ап-ачыкъ душман кесильген.
78. Озюниъ яратылышыны унутып, бизге къаршы мисаль кетирмеге къалкъыша ве: «Шу чюрюген кемиклерни ким тирильтеджек?» дей.
79. Де ки: Оларны ильк кере яраткъан тирильтеджек. Чюнки, О, эр тюрюю яратувны гъает яхшы билир.
80. Яш агъачтан сизге атеш чыкъарыджы Одыр. Иште, атешни сиз ондан якъмакътасынъыз.²
81. Коклерни ве ерни яраткъан, оларгъа бенъзегенлерни яратмагъа къадир дегильми? Эбет! Эльбетте, къадирди. О, эр шейни хакъкъы иле билиджи, яратыджыдыр.
82. Бир шей яратмакъ истеген вакътында, Онынъ япкъаны «Ол» девовден ибареттир. Аман олур.
83. Эр шейнинъ муъки озь элинде олгъан Аллаһнынъ шаны не къадар юджедир! Сиз де Онъа дёнеджексинъиз.

37. СААФФААТ СУРЕСИ

Адыны, саф туткъан мелеклерге ишарет эткен ильки аеттен алгъан ве къиянаттаки кучьлерден сёз эткен бу суре Меккеде энген, 182 аеттир. Ильки учь аетте саф туткъан мелеклерге, буутларны ёнельткен ве идаре эткен кучьке, зикр эткен тильге яхут инсангъа емин этилерек, Аллаһнынъ бир олгъаны акъикъаты ортагъа къоюлгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4. Саф-саф тизильгенлерге, топлап сюргенлерге, зикр окъугъанларгъа емин этерим ки, иляхынъыз бирдир.³

1 Ольгенден сонъ тирильмекни инкяр эткен Убей б.Халеф чюрюген бир кемик алып, элинде уфкъа-лагъандан сонъ, Ресулуллахкъа дёнерек: «Аллаһ бу чюрюген кемиклерни текрар тирильтеджегине инанасынъмы?», деди. Ресулуллах (с.а.): «Эбет, сени тирильтеджек ве джеэиннемге сокъаджакъ», дие джевап берди. Бунинъ узерине 77 ве 78-нджи аетлер назиль олды.

2 Бедевийлер агъачларны бир-бирине ышкъалааяракъ ве якъаракъ, атеш эльде эте эдилер. Ем-ешил агъачтан атеш чыкъармагъа къадир олгъан Аллаһ чюрюген кемиклерни тирильтемеге де къадиради. Аетте бунъа ишарет этильмекте.

3 Бу ерде «саф-саф тизильгенлер, топлап сюргенлер ве зикр окъугъанлар»нынъ мелеклер олгъаны

5. О, эм коклернинъ, ернинъ ве экиси арасындакилернинъ Рабби, эм де шаркъларнынъ Раббидир.¹
6. Биз якъын кокни, бир сюснен, йылдызларнен суюследик.
7. Ве (кок юзюни) итааттан чыкъкъан эр шейтандан къорчаладыкъ.
8. Олар, артыкъ мелес-и а'лягъа (юдже топлудыкъкъа) къулакъ асалмазлар. Эр тарафтан таш боранына тутулырлар.
9. Къууулып атылырлар. Ве олар ичюн девамлы бир азап бардыр.
10. Анджакъ (мелеклернинъ къонушувларындан) бир сёз алган олса, оны да делип кечкен бир парлакъ ышыкъ такъип этер.
11. Шимди сора олардан! Яратув нокътаи назарындан, олар даа зормы, ёкъса бизим яраткъан (инсанлар)ымызмы? Шубесиз, биз озълерини япышкъакъ бир чамурдан яраттыкъ.
12. Ёкъ, сен шашмакътасынъ. Албуки, олар алай этмектелер.
13. Озълерине огют берильген вакъытта огют алмазлар.
14. Бир муджизе корселер, алай этерлер.
15. Бу, анджакъ ачыкъ бир тылсымдыр, дерлер²
16. «Акъикъатен биз ольген, топракъ ве кемик олган вакътымызда тирильтиледжекми?».
17. Илък аталарымыз да (тирильтиледжек)ми?».
18. Де ки: Эбет, эм де хор ве хакъир оларакъ (тирильтиледжексинъиз).
19. О (тирильтов) къоркъунч бир сестен ибарет оладжакъ, о анда оларнынъ козьлери ачылып, этрафкъа бакъаджакълар.³
20. (Вазьетни корьген къяфирлер:) Эй-вах бизге! Бу джеза кунюдир, дерлер.
21. Иште, бу, яланламыш олдыгъынъыз укюм кунюдир.
- 22, 23, 24. (Аллаһ мелеклерине эмир этер:) залымларны, оларнынъ айны ёлдаки аркъадашларыны ве Аллаһтан башкъа табынган путларыны топланъ. Оларгъа джээннемнинъ ёлуны костеринъ. Оларны тутукъланъ, чюнки олар соргъугъа чекилджеклер.
25. Сизге не олды ки, бир-биринъизге ярдым этмейсинъиз?
26. Эбет, олар о куню зиллетнен боюн эгеджеклер.
27. (Иште, бу вазьетке тюшкен вакъытларында) олардан бир къысмы дигерлерине ёнелир, бир бирилерини месулиетли тутмагъа аракет этерлер.

айтылган. Айрыджа, буларнынъ кок джисимлери, рухлар, мукъаддес джеверлер, Къур'ан аетлери, алимлери ве гъазийлер олгъаныны сейлегенлер де бар.

1 Йыл боюнда кунеш фаркълы ерлерден догъгъаны ичюн «шаркълар» денильген.

2 Бу сёзни айнынъ экиге болююви муджизеси олган вакъытта сёйлеген эдилер.

3 Бу ердеки къоркъунч сес Суургъа экинжи кере уфюрилиштир.

28. (Уйғанлар, уйған адамларына:) Сиз бизге сағдан келир эдинъиз (доғрулардан корюне эдинъиз) дерлер.
- 29, 30. (О бирлери де:) «Аксине, дерлер, сиз инанған кимселер дегиль эдинъиз. Бизим сизге зорлайджакъ бир кучюмиз ёкъ. Факъат сиз озюнъиз ёлдан азгъан бир топлум эдинъиз».
31. «Шунинъ ичюн Раббимизнинъ укми бизге хакъ олды. Биз (хакъ эткен джезамызны) мытлакъа татаджакъмыз».
32. «Биз сизни ёлдан аздырдыкъ. Чюнки, озюмиз де ёлдан азгъан эдик».
33. Шубесиз, о куню олар азапта берабердирлер.
34. Иште, биз сучлуларгъа бойле япармыз.
35. Чюнки оларгъа: Аллаһтан башкъа танъры ёкътыр, денильген вакъытта, кибрнен тиреле эдилер.
36. «Меджнун бир шаир ичюн биз танърыларымызны быракъаджакъмызмы?»», дер эдилер.¹
37. Ёкъ! О, акъикъатны кетирди ве пейгъамберлерни де доғрулады.
38. Шубесиз, сиз адджы азапны татаджакъсынъыз.
39. Чекеджек джезанъыз япаяткъанынъыздан башкъа бир шейнинъ джезасы дегиль.
40. (Бу азаптан) анджакъ Аллаһнынъ халис къуалары истисна этиледжек.
- 41, 42, 43, 44. Булар ичюн билинген бир рызыкъ, чешит мейвалар бар. Наим дженнетлеринде къаршылыкълы курсилер узерине къурулған алда оларгъа икрам этилир.
45. Оларгъа чокъракътан (толдурылған) къаделер долаштырылыр.
46. Шеффафтыр, ичкенлерге лезет берир.
47. О ичкиде не серсемлетюв бардыр, не де онынънен саргъош олулар.
48. Янларында, гузель бакъышларыны ялынъыз оларгъа багъышлаған, ири козьлю зевджелер бардыр.
49. Олар, кунъ юзю корьмеген йымырта киби бем-бездыр.
50. Иште, о вакъытта бир-бирилерине дёнерек, (дюньядаки алларыны) сорайджакълар.
51. Араларындан бири: «Меним бир аркъадашым бар эди», дер.²
- 52, 53. Дер эди ки: Сен де (тирильмеге) инангъандансынъмы? Биз олюп, кемик, сонъра да, топракъ алына кельген вакътымызда (тирильтилип) джезаланаджакъмызми?

1 Къафирлернинъ «меджнун, шаир» деген затлары Аз.Мухаммед эди. Онъа уйып, пуларны быракъмакъ озьлерине агъыр кельгени ичюн, бойле дей эдилер.

2 Риваетке коре, бу затнынъ аркъадашы, ольгенден сонъ тирильмекни инкъяр эткен бириси эди. Базы тефсирджилерге коре, бу аркъадаш шейтандыр. Базыларына коре де, Кеф суресининъ 32-нджи аетинде кечкен эки адамдыр.

- 54, 55. (О зат, дюньяда кечкен адисени бу шекильде ангылаткъандан сонъ, Аллаһ Таала о ерде олгъанларгъа: «Сиз ишнинъ акъыкъатына вакъыфсынъызмы?» деди. Иште, о вакъытта сёйлеген бакъты, аркъадашыны джеэннемнинъ ортасында коръди.
- 56, 57. «Емин этерим ки, сен аз даа мени де эляк этеджек эдинъ. Раббимнинъ нимети олмаса эди, шимди мен де (джеэннемге) кетирильгенлерден олур эдим», деди.
- 58, 59, 60, 61. Биринджи олюмимиз истисна, бир даа биз ольмейджек ве бир даа азап коръмейджек дегильмизми? Шубесиз бу, буюк къуртулыштыр. Чалышкъанлар, бойле бир къуртулыш ичюн чал ышсын.
- 62, 63. Шимди, зияфет оларакъ, дженнет эхли ичюн ангылыган бу ниметлер даа хайырлымы, ёкъса, закъкъум терегими! Биз оны (закъкъумны) залымлар ичюн бир фитне (имтиан) япыкъ.¹
64. Зира, о, джеэннемнинъ тубинде осюп етишкен бир теректир.
65. Гьонджелери санки шейтанларнынъ башлары кибидир.
66. (Джеэннемдекилер) Ондан ашарлар ве къарынларыны ондан толдурырлар.
67. Сонъра закъкъум емгининъ узерине олар ичюн, къайнагъан сув къарыштырылагъан бир ички бардыр.
68. Сонъ кесен-кес оларнынъ дёнюши чылгъын атешке оладжакъ.
- 69, 70. Шубесиз, олар аталарыны далялетте булдылар да, пешлеринден чапышып кеттилер.
71. Ант олсун ки, олардан эвель эски миллетлернинъ чокъу далялетке тюшти.
72. Шубесиз, биз оларгъа тенбиджилер ёллагъан эдик.
73. Тенбиленгенлернинъ акъибети не олгъанына бир бакъ!
74. Аллаһнынъ ихляслы къуллаары истисна.²
75. Ант олсун, Нуһ бизге яварып-якъарды. Биз де дуаны не гузель къабул этермиз!³
76. Озюни ве аилесини буюк фелякеттен къуртардыкъ.
77. Биз ялынъыз Нуһнынъ союны бакъий къалгъанлардан эттик.⁴
78. Сонъундан кельгенлер арасында онъа эйи бир нам быракътыкъ.

1 Дюнъяда къафирлер буны инкъар эттилер. Атешнинъ ичинде терек олурмы, дедилер. Джеэннемде оськен терек сёзю кечкенинен: Атеш, терекни якъар экен, джеэннемде насыл терек олур? дие алай эткен эдилер. Бу нокътан назардан, бу сёз олар ичюн бир имтиан олды. Бу сёзден козьде тутулгъан мананы англамагъанларындан, яхшыджа куфюрге тюштилер. Аллаһ истесе, джеэннем якъалмайджакъ бир агъачны ярата биледжегини тюшюналмадылар.

2 Бундан сонъки аетлерде Аз.Нуһнен къавмынынъ къыссасы анълатыла.

3 Аз.Нуһ: Раббим! Мен магълоуп вазиеттем, манъа ярдым эт! дие дуа эткен, Аллаһ да дуасыны къабул бюраракъ, къавмыны сувда богъмакъ суретинен эляк эткен эди.

4 Аз.Нуһнынъ союндан башкъаларынынъ эписи эляк этильген ве Нуһ туфанандан сонъ, ер юзюндеки инсанларнынъ несли Аврети Нуһтан кельгендир.

79. Бутюн адемлерден Нухкѡа селям олсун!
80. Иште, биз эйилерни бойле мукьяфатландырырмиз.
81. Зира, о бизим инангъан къуалларымыздан эди.
82. Ниает, о бирлерини (инанмагъанларны) сувда богъдыкъ.¹
83. Шубессиз, Ибрахим де онынъ (Нухнынъ) миллетинден эди.²
84. Чюнки, Раббине халис бир къальпнен кельди.
85. Хатырдамы, о, бабасына ве къавмына: Сиз кимге къуалыкъ этметесинъиз? деген эди.
86. «Аллаһтан башкъа бир такъым уйдырма иляхлар истемектесинъизми?».
87. «О алда, адемлернинъ Рабби акъкъында фикринъиз недир?».³
88. Бунынъ узерине, Ибрахим йылдызларгъа бойле бир бакъты.
89. Мен хастайым, деди.
90. Онъа артларыны чевирип кеттилер.
- 91, 92. Яваштан путларынынъ янына барды. (О ерге къоюлгъан емеклерни корьгеннинен:) Ашамайсынъызмы? Ничюн къонушмайсынъыз? деди.
93. Бунынъ узерине, яналарына барып, сагъ элинен урды (къырып чыкъты).
94. (Путперестлер) чапышаракъ, Ибрахимге кельдилер.⁴
- 95, 96. Ибрахим: Ёнгъан шейлеринъизге ибадет этерсинъизми! Албуки, сизни ве япаяткъанларынынъизны Аллаһ яратты, деди.
97. Онынъ ичюн бир бина япынъ ве дер'ал оны атешке атынъ! дедилер.
98. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер. Факъат биз оларны алчакълардан эттик.
- 99, 100. (О ерден къуртылгъан Ибрахим:) Мен Раббиме кетем. О манъа догъру ёлны косътереджек. Раббим! Манъа салихлерден оладжакъ бир эвлят бер, деди.⁵
101. Иште, о вакъытта биз оны акъыллы (тербисели) бир огъуалнен муждеседик.
102. Бабасынен берабер юрюп кезеджек чагъына иришкеннинен: Явруджыгъым! Руюда сени богъзалагъанымны корем; Бир тюшон, не дерсинъ? деди. О да

1 Бундан сонъ, Аз.Ибрахимнинъ къыссасындан бир къысым анълатылгъан, семавий динлернен ёланаылгъан пейгъамберлернинъ эписининъ бир-бирини уйгун корьгени ве тасдикъ эткени беян этильген.

2 Араларында узун асырлар кечкенине рагъмен, диннинъ эсасларында Азрети Ибрахим Нухкѡа багълы эди.

3 Аз.Ибрахимнинъ къавмы йылдызларгъа бакъар, оларнен кяхиналик япар эдилер. Бир байрам куню Ибрахимге оларнен берабер байрам ерине кельмесини айттылар.

4 Ничюн путларны къыргъаныны сорадылар.

5 Бойледже Аз.Ибрахим куфюр диярындан иджрет этерек, Шамгъа кетти.

- джевабен: Бабаджыгым! Эмир олунган шейингни яп. Иншааллааһ, мени сабыр эткенлерден булурсынъ, деди.¹
- 103, 104, 105, 106. Эр экиси де теслим олуп, оны яны узерине яткъызганынсен: Эй, Ибрахим! Руянъны керчеклештирдинъ. Биз яхшыларны бойле мукафатландырырмыз. Бу, акъикъатен, чокъ ачыкъ бир имтиан, дие сеслендик.
- 107, 108, 109, 110, 111. Биз, огълуна бедель оларакъ, онъа буюк бир къурбан бердик. Арттан келеджеклер арасында онъа (яхшы бир нам) къалдырдыкъ: Ибрахимге селям! дедик. Биз яхшыларны бойле мукафатландырырмыз. Чюнки, о, бизим му'мин къулларымыздандыр.²
- 112, 113. Салихлерден бир пейгъамбер оларакъ, онъа (Ибрахимге) Исхакъны муждеследик. Озюни ве Исхакъны мубарек (къутлы ве берекетли) эйледик. Лякин, эр экисининъ неслинден эйи кимселер оладжагъы киби, озюне ачыкътан-ачыкъ феналыкъ эткенлер де оладжакъ.³
114. Ант олсун, биз Мусагъа да, Харунгъа да ниметлер бердик.
115. Оларны ве къавмаарыны о буюк сыкъынтыдан къуртардыкъ.
116. Оларгъа ярдым эттик де, гъалип кельген олар олды.
117. Эр экисине де ап-ачыкъ анълашылган бир китапны (Тевратны) бердик.
118. Эр экисини де догъру ёлгъа къавуштырдыкъ.
- 119, 120. Сонъундан кельгенлер арасында Муса ве Харунгъа селям олсун, дие (яхшы бир нам) къалдырдыкъ.
121. Догърусы, биз яхшыларны бойле мукафатландырырмыз.
122. Шубесиз, экиси де му'мин къулларымыздан эди.
123. Ильяс да, шубе ёкъ ки, пейгъамберлерден эди.
- 124, 125, 126. (Ильяс) миллетини: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы? Яраткъанларнынъ энъ эйиси, сизинъ де Раббинъиз, сизден эвель кельген аталарынъызнынъ да Рабби олган Аллаһны быракътып да, Ба'льге табынъырсынъызмы? деген эди.⁴

1 Бу аетлерде Аз. Исмаилнинъ къурбан этилюви анълатыла. Бу къысса бир имтиандыр. Бу имтиан пейгъамбер олган бабанен огълу арасында олып кечкен. Аз. Ибрахимнинъ эки огълу бар эди: Исмаил ве Исхакъ. Куър'ан-ы Керимде къурбан этиледжек баланынъ исминден сёз этильмей. Амма, тефсирджилернинъ къанаатине коре, бу – Исмаилдир. Зира, вакъиа кочювден сонъ, аман олган ки, о заман Исмаил бар эди. Айрыджа, вакъиа Меккеде садир олган. Меккеге кельген де Исмаилдир. Ибрахим (а.с.) гедже гюшюнде бирисининъ онъа: «Аллаһ санъа огълунынъ богъазламаньны эмир этмекте», дегенини эшиткен, саба олгъанынен, бунынъ шейтанданмы, Рахманданмы экени хусусында шекленген, учъ гедже руяны текрар-текрар корьгенинен, бунынъ Аллаһтан экенини анълагъан.

2 Сонъки Пейгъамбернинъ уммети онъа саяту селям окъур экен, Аз. Ибрахимни де анъар, оны хайырнен хатырларлар.

3 Бу джумладен олмакъ узьре, Ибрахимге чокъ эвлят берильген, Исхакънынъ неслинден, Аз. Якъубдан башлап, бир чокъ пейгъамберлер кельген. Экисининъ неслинден яхшыларнен берабер, яманларнынъ да чыкувы, сой ве ыркънынъ хидает ве даялетте ролю олмагъаныны косстерир.

4 Ба'ль – Шама Бек адаы шеэр халкъы табынган алтын пунтынъ ады эди. Шимди бу ерге Ба'лебек

- 127, 128. Бунынъ узерине, Ильясны яланладылар. Шунынъ ичюн, Аллаһнынъ ихяслы къуллаары истисна; оларнынъ эписи (джезненмеге алып барылад-жакълар).
- 129, 130. Сонъунда кельгенлер арасында, онъа бир нам къалдырдыкъ, «Ильяскъа селям!», дедик.
131. Шубесиз, биз яхшыларны, иште бойле муъфатландырымиз.
132. Чюнки, о, бизим му'мин къуллаарымыздан эди.¹
133. Лутт да, эльбетте пейгъамберлерден эди.
- 134, 135, 136. Арттакилер арасында къалган ихтияр бир къадындан гъайры, Луутны ве аилесининъ эписини къуртардыкъ. Сонъ дигерлерини ёкъ эттик.
- 137, 138. (Эй, инсанлар!) Эльбетте, сиз де саба ве акъшам оларгъа огърамакътасынъыз. Аля акъыланмайджакъсынъызымы?
139. Догърусы, Юнус да ёлланылган пейгъамберлерден эди.²
140. Хатырынгдамы, о, толу бир гемиге минип къачкъан эди.
141. Гемиде оларнен къаршылыкълы къур'а чектилер де, зарар эткенлерден олды.³
142. Юнус озюни тенкъит этип турар экен, оны бир балыкъ ютты.
- 143, 144. Эгер Аллаһны тесбих эткенлерден олмаса эди, текрар тириледжек кунъларине къадар, онынъ къарнында къалыр эди.⁴
145. Алсыз бир вазиетте оны тышкъа чыкъардыкъ.
146. Ве усътюне (кольге олсун ичюн) къабакъ чешитинден кениш япракълы бир небат осьпюрдик.
147. Оны, юз бинъ я да даа чокъ адамгъа пейгъамбер оларакъ ёлладыкъ.⁵
148. Сонъунда онъа иман этилер, бунынъ усътюне, биз де оларны бир муддетке къадар яшаттыкъ.
149. Путперестлерден сора: Къызлар Рабинънинъ де, эркеклер оларнынъмы?
150. Ёкъса, биз мелеклерни оларнынъ козю огюнде къыз оларакъ яраттыкъмы?
- 151, 152. Дикъкъат этинъ. Кесен-кес ялан уйдырып сёйлемектелер; «Аллаһ догъурды», демектелер. Олар, шубесиз, яланджылардыр.
153. Аллаһ къызларны огъуалардан усътюн корьгенми!

денильмекте.

1 Бу ерде Аз. Луутнынъ къыссасындан бир болюм анылатылыр:)

2 Бундан сонъки аетлерде де Аз. Юнуснынъ къыссасы анылатылыр:)

3 Юнус къыссасы ичюн бакъ. Энбийаа, 21/87-нинъ изааты.

4 Юнус (а.с.)нынъ тесбиhi бойле эди: Аля иляхе илля энте субхаанеке иннини кунту мине'з-заали-минин: Сеңден башкъа илях ёкътыр, шубесиз, мен залымлардан олдым.

5 Аз. Юнуснынъ пейгъамбер оларакъ ёлланылган ернинъ Мусулда Нинова шеэри олгъаны къайд этиле.

- 154, 155, 156. Не олмакъята сизге? Насыл укюм этмектесинъыз? Ич тюшюнмейсинъ-изми? Ёжъса, сизинъ ачыкъ бир делилинъыз бармы?¹
157. Догъру сёзюлерден исенъиз, китабынъызны кетиринъ!
158. Аллаһнен джинлер арасында да, бир сой бирлиги уйдырдылар. Ант олсун, джинлер де озьлерининъ эсап ерине алып барыладжакъларыны билерлер.
159. Аллаһ оларнынъ ифтира этип кельгенлеринден юджедир, узакътыр.
160. Аллаһнынъ ихляскъа ириштирилген къуллаары истиснадыр. (Олар азап корьмейджеклер).
- 161, 162, 163. Сизлер ве табынган шейлеринъиз! Ич биринъиз джеэннемге киреджек кимседен башкъасыны Аллаһкъа къаршы ёдан аздырып саптыралмазсынъыз.
- 164, 165, 166. (Мелеклер бойле дерлер:) Бизим эр биримиз ичюн белли бир макъам бар. Шубесиз, биз о ерде сыра-сыра турармыз ве шубесиз Аллаһны тесбих этермиз.
- 167, 168, 169. Путперестлер: Эгер эвелькилерге берильгенлерден бизде де бир китап олса эди, мытлакъа Аллаһнынъ ихлясла къуллаары олур эдик! дей эдилер.
170. Иште, шимди оны инкяр этилер. Амма илериде биледжеклер.
171. Ант олсун ки, Пейгъамбер къуллаарымызгъа сёз бергендирмиз:
172. Олар мытлакъа заферге къавушаджакълар.
173. Бизим ордумыз, шубесиз усъюн келеджек.
174. Шунунъ ичюн, сен бир муддет къадар олардан юзё чевир.
175. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
176. Азабымызны аджеле истемектелерми?
177. Азап юрлаарына энгенде, тенбиленгенлерининъ (факъат ёлгъа кельмегенлерининъ) сабасы не фена олур!
178. Сен бир замангъа къадар олардан юзё чевир.
179. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
180. Сенинъ иззет саиби Раббинъ, олар ифтира этмекте олган васыфларындан юджедир, узакътыр.
181. Ёлланылган бутюн пейгъамберлерге селям олсун!
182. Алемлернинъ Рабби олган Аллаһкъа да хамд олсун!

1 Соралган делил, мушриклернинъ мелеклернен багълы тюшонджелери ве олар Аллаһнынъ къызылары олганларына даир инанчлары ичюндир.

38. СААД СУРЕСИ

Къамер суресинден сонъ Меккеде энген. 88 аеттир. Исмини биринджи аетте ер алгъан Саад арифинден алгъан. Бисмиляаһирраһмаанирраһим

Бисмиляаһирраһмаанирраһим

- 1, 2. Саад. Огют берген Къур'ангъа емин этерим ки, куфюр эткенлер, (идда эткенлерининъ) аксине, бир гъурур ве болуюнов ичиндедилер.
3. Олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. О заман ферьяд эттилер. Албуки, артыкъ къуртууламакъ заманы дегиль эди.¹
- 4, 5. Араларындан оларгъа бир тербиседжининъ келювине шаштылар ве къафирлер: Бу пек яланджы бир сихирбаздыр! Танърыларны, бир танъры яптымы? Догърусусы, бу шашыладжакъ бир шей! дедилер.²
- 6, 7, 8. Олардан илери кельгенлери: Юринъ, танърыларынъызгъа багълылыкъта тирелинъ, сизден истенильгени, шубесиз будыр. Сонъки динде де буны эшитмедик. Бу, анджакъ бир уйдурмадыр. Къур'ан арамыздан Муһаммеде эндирильдини? дисрек туруп кеттилер. Бельки, булар Къур'аным акъкъында шубеге тоштилер. Ёкъ! Азабымны даа татмадылар.³
9. Ёкъса, азиз ве лютфкъяр Раббинънинъ рахмет хазинелери оларнынъ янындамы!
10. Яхут коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ укюмранлыгъы оларнынъ элиндемидир? Ойле исе, (коклернинъ) ёлларында юксельсинлер (бакъайым)!
11. Олар, чешит топлулыкълардан олгъан бир орудудыр; иште, шу ерде дагъылувгъа огъратыладжакълар.⁴
- 12, 13. Олардан эвель Нуһ къавмы, Аад къавмы, къазыкълар саиби Фыравун, Семууд, Луут къавмы ве эйке халкъы да, пейгъамберлерини яланладылар. Иште, булар да (пейгъамберлерге къаршы) бирлешкен топлулыкълардыр.⁵

1 Ашагъыдаки аетлерде къафирлернинъ базы иддаларына ер берилерек, вазиетлери бойле анылатылгъандыр:)

2 Къурейшлилер бу сёзлеринен Аз. Муһаммедни танымайып, инкъяр эте эдилер. Аз. Пейгъамбер Келиме-и Тевхидни тевсие эткен вакътында мушриклер: «Бир танъры бутюн яраттыкъларны насыла идаре эте билир?», деген ве Аллаһнынъ бирлигини къабул этмеге янашамагъан эдилер.

3 Юкъарыдаки аетлерде, Аз. Пейгъамбер де давет этильген Эбу Талибининъ эвиндеки топлашув ве онынъ нетиджеси хабер берильмекте. Къур'ан-ы Керимни инкъяр эткенлер, бабаларыннынъ динлеринде бойле бир шей эшитмегенлерини идда этмекте эдилер.

4 Дагъылувгъа огъратыладжакъларнынъ ери Бедир, Хендек ве Мекке олгъаны айтыла.

5 Аетте, Фыравун ичюн «къазыкълар саиби» денилюви, онынъ сарай ве салтанат саиби олувыны ифде этювинен берабер, азап берген кимселерининъ эллерини, аякъларыны дёрт къазыкъка багълаяракъ ескендже эткенини анылатмакъта.

14. Оларнынъ эр бири ёлланылган пейгъамберлерни яланладылар да, бу себептен (озьлерине) азабым хакъ олды.
15. Булар да анджакъ, бир ан кечикмейджек къоркъунч бир сес беклемектелер.
16. Раббимиз! Бизим пайымызны эсап кунюнден эвель бер, дедилер.¹
17. (Ресулым!) Оларнынъ айткъанларына сабыр эт, къулымыз Давудны, о къувет саиби затны хатырла. О, эп Аллахъа ёнелир эди.²
- 18, 19. Догърусы, биз акъшам-саба онынънен берабер тесбих эткен дагъларны, топлу алында, къушларны онынъ эмири алтына берген эдик. Эписи Онъа ёнелгендир.³
20. Онынъ укюмранлыгъыны къуветлендирген, онъа икмет ве гузель къонушма берген эдик.⁴
- 21, 22. (Эй, Мухаммед!), Санъа даваджыларнынъ хаберни келдими? Маабеднинъ диварына тырмашып, Давуднынъ янына кирген эдилер де, Давуд олардан къоркъкъан эди. «Къоркъма! Биз бир-бирине душман эки даваджымыз, арамызда адалатнен укюм эт, акъсызлыкъ япма; бизге догъру ёлны косътер», дедилер.⁵
23. (Олардан бири бойле деди:) Бу, къардашым. Онынъ докъсан докъуз къоюны бар. Менде исе, тек бир къоюн бар. Бойле экен: «Оны да манъа бер», деди ве тартышмада мени снъди.
24. Давуд: Ант олсун ки, сенинъ къоюнынъны озь къоюнларына къошмакъ истемекле, санъа акъсызлыкъ япкъан. Догърусы, ортакъчыларнынъ чокъусы бир-бирилерининъ акъларына теджавуз этерлер. Ялынъыз иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар истисна. Олар да не къадар аз! деди. Давуд озюни сынагъанымызны зан этти ве Раббинден магъфирет тилесрек, эгилип седждеге къапанды, тевбе этип, Аллахъа ёнелди.
25. Сонъ бу арекетинден толайы, оны багъышладыкъ. Шубесиз, янымызда онынъ юксек бир макъамы ве гузель бир келеджеги бардыр.

1 Мекке къяфирлери, «Амель дефтерлери сагъ тарафтан берильгенлерге кельгенде...» асти назиль олган вакъытта, аетте беан этильген алайы ифадени сёйлегенлер.

Ашагъыдаки аетлерде, Аз. Давуд ве онынъ кечирген имтианы анълатылмакъта.

2 Риваетке коре, Аз. Давуднынъ кучлюлиги, ибадетке олган даяныкълылыгъы эди. Бир кунь ораза тутар, бир кунь ашар эди. Гедженинъ анджакъ учъте биринде юкълар, къалган саатлерини эп идабетнен кечирер эди.

3 Ибн Аббас къушлукъ намазынынъ бу аетке коре къылынгъаныны анълаткъан. Риваетке коре, Дженаб-ы Хакъ, Давуд (а.с.)гъа гузель ве гурь бир сес ихсан эткен. О Зебурни окъугъанда бутюн вахший айванлар этрафында топлана ве оны динълей экенлер.

4 Аз. Давуд, эйбети оламакъ, Аллахъ тарафындан ярымгъа огърамакъ ве озюне бир чокъ къорууджы берильмек, буюк ордуларгъа къоманданлыкъ этмек киби дереджелернен куветлендирилген, айрыджа пейгъамберлик, китап, шерият, юксек иим, амель, гузель къонушма ве икметке саип олган эди.

5 Дауд (а.с.) месджитте ибадет эткени ичюн, къорууджылар кельгенлерининъ кирмесине изин бермеген эдилер. Сёз этильген эки даваджы, Аз. Давудгъа суикъастта булунмакъ истеген эки душман эди. Чевреслеринде Аз. Давуднынъ къорууджыларыны корюп, макъсатларына иришамайджакъларыны анълагъанларыннен, бу ялан даваны уйдурган эдилер.

26. Эй, Давуд! Биз сени ер юзюнде халифе яптыкъ. О алда, инсанлар арасында адалетнен укюм эт. Арзу ве авеске уйма, сонъ бу сени Аллаһнынъ ёлундан саптырыр. Догърусы, Аллаһнынъ ёлундан сапкъанларгъа, эсап кунюни унуткъанларына къаршылыкъ, четин бир азап бардыр.
27. Кокни, ерни ве акиси арасындакилерни биз бош ерге яратмадыкъ. Бу зан, инкяр эткенлернинъ заныдыр. Вай о инкяр эткенлернинъ атештеки алына!
28. Ёкъса, биз иман этип де, яхшы ишлер япкъанларны ер юзюнде бозгъунджылыкъ япкъанлар киби тутаджакъмызмы? Я да (Аллаһтан) къоркъкъанларны ёлларындан чыкъкъанлар киби саяджакъмызмы?
29. (Ресулым!) Санъа бу мубарек Китапны, аетлерини тюшонсиндер ве акъылы олгъанлар огют алсынлар, дие эндирик.¹
30. Биз Давудгъа Сулейманни бердик. Сулейман не гузель бир къул эди! Догърусы, о даима Аллаһкъа ёнелир эди.
31. Акъшам усьтю онъа чалымлы, джынслы къошу атлары такъдим этильген эди.
- 32, 33. Сулейман: Акъкъатен, мен мал севгисини, Раббимни анъмакъ ичюн истедим, деди. Ниает, кунеш батты. (О заман:) Оларны (атларны) текрар манъа кетиринъ, деди. Аякъларыны ве боюнларыны сыйпамагъа башлады.²
34. Ант олсун, биз Сулейманни имтиан эттик. Тахтынынъ усьтюне бир джесет быракъа къойдыкъ, сонъ о, кене эски алына къайтты.³
35. Сулейман: Раббим! Мени багъышла; манъа, менден сонъ кимсе иришалмайджакъ бир укюмранлыкъ бер. Шубесиз, сен, даима багъышлавада булуныджысынъ, деди.
- 36, 37, 38. Бунынъ узерине, биз де, истеген ерине онынъ эмринен къолай эскен рузгярны, бина къургъан ве далгъычлыкъ япкъан шейтанларны, демир алкъаларнен багълы дигер яратылгъанларны онынъ эмрине бердик.
39. «Иште, бу бизим багъышладыгъымыздыр. Истер бер, истер (элинъде) тут; эсапсыздыр», дедик.
40. Догърусы, онынъ бизим янымызда буюк бир дегери ве гузель бир ери бар.
41. (Ресулым!) Къулымыз Эййубни да анъ. О, Раббине: Догърусы, шейтан манъа бир ёргъунлыкъ ве эзие берди, дие сселенген эди.
42. Аягъынънен ерни теп! Иште, йикъанаджакъ ве ичиледжек сувукъ бир сув (десик).⁴

1 Бундан сонъ Аз. Сулейманнынъ къыссасына ер бериле:)

2 Ает муаребе ичюн ат беслевнинъ эвельден берли девам этип кельген гузель бир адет олгъаннын ортагъа къоймакъта. Аз. Сулейман, дженк итияджы белли олгъанынен, атларнынъ азырланувны ве огретмек ичюн къоштырылмасыны эмир этерек, «Мен буларны дюньяда нефсимнинъ истеги ичюн дегил, Аллаһнынъ эмри ве онынъ динини къуветлендирмек истегеним ичюн севем», деген эди.

3 Сулейман (а.с.) агъыр бир хасталыкъкъа огърагъан девирде имтиан этильген, хасталыгъы вакътында «джансыз джесет» дениледжек къадар зайыфлашкъан, сонъ текрар сагълыгъына къавушкъан.

4 Раатсызлангъан Эййуб (а.с.), бу сувнен йикъангъан, мужжие оларакъ, ич ве тыш хасталыкълары-

43. Бизден бир рахмет ве кямиль акъыл саиплери ичюн де, бир ибрет олмакъ узъре, онъа эм аилесини, эм де оларнен берабер о къадарыны даа багъышла-дыкъ.¹
44. Элинге бир дамет сап ал да, онынънен ур, емининъни бойле ерине кетир. Акъикъатен, биз Эййубни сабырлы (бир къул) булган эдик. О, не яхшы къул эди! Даима Аллаһкъа ёнелир эди.²
45. (Эй, Мухаммед!) Къуветли ве басиретли къуллаарымыз Ибрахим, Исхакъ ве Якъубны да анъ.
46. Биз оларны, хусусен ахирет юртуны тюшонген ихлясла кимселер къылдыкъ.
47. Догърусы, олар бизим къатымызда сечилген эйи кимселердендир.
48. Исмаилни, Эльйесаны, Зулькифильни де анъ. Эписи де эйилердендир.³
49. Иште, бу бир хатырлатувдыр. Догърусы, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынганларгъа гузель бир келеджек бар.
50. Къапулары ялынъыз оларгъа ачылган Адн дженнетлери бар.
51. Олар курсилерге ясланып къуруларакъ, о ерде бир чокъ мейвалар ве ичимликлер истерлер.
52. Янларында, зевжелеринден башкъасына бакъмагъан, озълерине яшдаш дюльберлер бардыр.
53. Иште, эсап куню ичюн сизге ваде олунган шейлер булардыр.
54. Шубесиз, бу, бизим берген рызкъымыздыр. Онъа битмек ве тюкенмек ёкътыр.
55. Бу, бойле; амма ёлдан азгъанларгъа фена бир келеджек бар.
56. Олар джеэннемге киреджеклер. О ер не фена бир къалув еридир.
57. Иште, бу; къайнагъан сув ве ириндир. Оны татсынлар.
58. Бунъа бенъзеген даа тюрлю-тюрлю башкъалары да бар.
59. (Инкъарджыларнынъ буюклерине:) Иште, бу, сизнен берабер джеэннемге киреджек топлулыкътыр (денильгенде, буюклерини:) Олар раатлыкъ юзю корьмесин, дерлер). Олар мытлакъа атешке киреджеклер.
60. (Буюклерге уйганлар исе:) Ёкъ, асла сиз раатлыкъ юзю корьменъ! Оны бизим огюмизге сиз кетирдинъиз! Не фена бир ердир! дерлер.

нынъ эписинден бунынънен къуртулган.

1 Аз. Эййуб ве аилеси дарма-дагъын алда олганда, бир ерге топланган, сайылары эвелькинден бир къат даа арткъан, гъайыплары зиядесинен ерине кетирильген.

2 Риваетке коре, Эййуб (а.с.) къадынынъ бир хатасындан отърю, сагълыгы кельген сонъ, онъа юз сопа урмагъа смин эткен. Абуки, къадынынъ, онъа хызметлери, федакъарлыкълары буюк эди. Шунинъ ичюн Дженаб-ы Хакъ, юз дане экин сапындан тешкиль олган бир деметнен бир кере урулувыны къфи коргген.

Ашагъыдаки аетлерде пейгъамберлернинъ къыссаларындан парчалаар хатырлатылар:)

3 Бу аетлер, пейгъамберлернинъ гунахтан сакъынганларына деялет этмекте, чюнки Дженаб-ы Хакъ мутлакъ оларакъ эписининъ «эйилер»ден олганына укюм эткен. Бунъа мукъабиль му'миннен мункирининъ акъибети де бойле анълатылган:)

61. Кене олар: Раббимиз! Буны бизим огюмизге ким кетирген исе, онынъ атештеки азабыны эки къат арттыр! дерлер.
62. (Инкярджылар) дерлер ки: Озьлрини дюньяда олгъанда яманлардан сайгъан кимселеримизни бу ерде ничюн корьмеймиз?
63. Алайгъа алгъанларымыз олар дегиль эдими? Ёкъса, (бу ерделер де) оларны козьден къачырдыкъмы?
64. Иште, бу, джеэннем эхлининъ давасы, шубесиз бир акъикъаттыр.¹
65. (Ресулым!) Де ки: Мен садедже бир тенбиседжийим. Тек ве къаххар олгъан Аллаһтан башкъа бир таньры ёкьтыр.
66. Коклернинъ, еринъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ Рабби (олгъан Аллаһ) усьтюндир, чокь багъышлайыджыдыр.
- 67, 68. Де ки: Бу буюк бир хабердир. Амма, сиз ондан юзь чевирмектесингъиз.
69. Олар о ерде давалашкъанда, меним меле-и а'ляа акъкъында ич бир бильгим ёкъ эди.²
70. Мен анджакъ ап-ачыкъ бир тенбидежи олгъаным ичюн, манъа вахий олунмакъта.
71. Раббинъ мелеклерге деген эди ки: Мен муакъкъакъ чамурдан бир инсан яратаджам.
72. Оны тамамлап, ичине де рухумдан уфлеген заманымда, дер'ал онъа сажедеге къапанынъ!
73. Бутюн мелеклер топтан сажде этилер.
74. Ялынъыз Иблис сажде этмедди. О буюклик таслады ве къфирлерден олды.
75. Аллаһ: Эй, Иблис! Эки элимнен яраткъаныма сажде этювден сени мен эткен недир? Кибрлендиньми, ёкъса, юджелерденсиньми? деди.
76. Иблис: Мен ондан хайырлыым! Мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
- 77, 78. Аллаһ: Чыкъ о ерден (дженнеттен)! Сен артыкъ къувулгъан бирисисинъ, джеза кунюне къадар лянетим сенинъ узеринъдесир! буюрды.
79. Иблис: Эй, Раббим! О алда, текрар тирильтеджек куньлерине къадар манъа мухлет бер, деди.
- 80, 81. Аллаһ: Айды, сен белли куньгедже мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
- 82, 83. Иблис: Сенинъ мутлакъ къудретинге ант олсун ки, олардан ихляскъа ириштирьген къуаларынъ бир тарафта, эписини мытлакъа ёдан азыраджам, деди.

1 Мекке къфирлерининъ алай эткен инсанлары – Аммар, Билял ве Сухейб (р.а.) киби факъыр му'минлер эди.

2 Тефсилерге коре, меле-и а'ляанынъ манасы – Аллаһнынъ къонушмакъ ичюн мелеклерни топлагъан юдже меджлисидир.

- 84, 85. Догърусы -ки мен эп догъруны сѝйлерим- мытлакъа сен ве санъа уйгъанларнынъ эписинен джеэнимсни толдураджам! буюрды.
86. (Ресулым!) Де ки: Бунъа къаршылыкъ мен сизден бир акъ истемейим. Ве мен олгъанындан башкъа тюрюю корюнгенлерден де дегилим.
87. Бу Къур'ан, анджакъ алемлер ичюн бир огюттир.
88. О берген хабернинъ догърулыкъыны бираз вакъыт сонгъджа чокъ яхшы биледжексинъиз.

39. ЗУМЕР СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан. 75 аеттир. Ялынъыз 53-55-нажи аетлер Мединедэ энген. Адыны 71 ве 73-нажи аетлерде анъылгъан му'мин ве къафирлернинъ тешкиль эткен топулыкълары манасындаки «Зумер» келимесинден алгъан.

Бисмиллябирраhmaаниррахиим

1. Бу Китап иззет ве икмет саиби Аллаһ къатындан эндирильгендир.
2. (Ресулым!) Шубесиз ки, Китапны санъа хакъ оларакъ эндирик. О алда, сен де динни Аллаһкъа хас къыларакъ (ихляспен) къулыкъ эт.
3. Дикъкъат эт, халис дин ялынъыз Аллаһнынъдыр. Оны быракъып, озьлерине бир такъым достлар эдингенлер: Оларгъа бизни, садедже Аллаһкъа якълаштырсынлар, дие къулыкъ этмектемиз, дерлер. Догърусы, Аллаһ давалашкъан шейлеринде араларында укюм береджек. Шубесиз, Аллаһ, яланджы ве инкъарджы кимсени догъру ёлгъа къавуштырмаз.¹
4. Эгер Аллаһ бир эвлят эдинмек истесе эди, эльбетте яраткъанларындан истегини сечер эди. О, юджедир. О, тек ве къаххар олгъан Аллаһтыр.
5. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ иле яратты. Геджени куньдюзини усьтюне орьтмекте, куньдюзни де гедженинъ усьтюне сармакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъан. Эр бири белли бир девирге къадар акып кетер. Дикъкъат эт! О, азиздир ве чокъ багъышлайджыдыр.²
6. Аллаһ сизни тек бир кишиден (Адемден) яратты, сонъ ондан да, зевджесини яратты. Сиз ичюн айванлардан секиз эш мейдангъа кетирди. Сизни де, аналарынынъ къарындарында учъ къатлы къаранлыкъ ичинде чешит девирлерден кечиререк, яратмакъта. Иште, бу, яратыджы Раббинъиз Аллаһтыр.

1 Арапаар, путлары вастасынен, Аллаһкъа якъынлашаджакъларына инана эдилер. Ислам дини Аллаһтан башкъа ич бир шейге къулыкъ этильмейджегини, оларнынъ бу арекетлери Аллаһкъа ортакъ къошув олгъаныны билдирди ве буны кесен-кес ясакълады.

2 Гедже ве куньдюзини бир-бирине орьтюлип сарылувынен, вакъытларынынъ узалып-къыскарыгъанына, ерини юварлакълыгына, эм озюнинъ, эм де кунеш этрафында айлангъанына ишарет этильген. Зикр этильген аетлер, тевхид инанчыны ве бу инанчны къувветлендирген делиллерни изаатламакъта.

- Мульк Онынъдыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Ойле экен, насыл ола да, (Онъа къуаллыкътан) чевирильмектесинъиз?¹
7. Эгер инкяр этер исенъиз, шубесиз, Аллах, сизге мухтадж дегильдир. Бунынънен берабер, О, къуалларынынъ куфюрине разы олмаз. Эгер шукюр этер исенъиз, сизден буны къабул этер. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны чекмес. Ниаэт, эпинъизнинъ къайтып бараджагъынъыз Раббинъизгедир. Япкъанларынъызны О сизге хабер берир. Чюнки, О, къальпларде олгъан эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
  8. Инсаннынъ башына бир сыкъынты кельгенде, Раббине ёнелерек, Онъа ялварыр. Сонъ Аллах озюнден онъа бир нимет бергенинен, эвельден ялваргъаныны унутыр. Аллахнынъ ёлундан саптырмакъ ичюн Онъа ортакълар къошар. (Эй, Мухаммед!) де ки: Куфринъ иле бираз эгленип тур; чюнки, сен муакъакъ джесэннем эхлинденсинъ.
  9. Ёкъса, геджелейин седжде этерек ве къыямда тураракъ, ибадет эткен, ахиреттен чекинген ве Раббининъ рахметини тилеген кимсе (о инкярджы киби) дирми? (Ресулым!) де ки: Ич бильгенлернен бильмегенлер бир олурмы? Догърусы, анджакъ акъыл саиплери буларны хакъкъы иле тюшюнир.
  10. (Ресулым!) Сёйле: Эй, инангъан къуаларым! Раббинъизге къаршы келювден сакъынынъ. Бу дюньяда эйилик япкъанларгъа эйилик бар. Аллах (яраткъан) ер юзю кеништир. Ялынъыз сабыр эткенлерге мукафатлары эсапсыз оденеджек.²
  11. Де ки: Мангъа, динни Аллаһкъа халис къыларакъ, Онъа къуалыкъ этювим эмир олунды.
  12. Мангъа мусульманларнынъ илькиси олувым эмир олунды.
  13. Де ки: Раббиме къаршы келир исем, догърусы, буюк куннинъ азабындан къоркъарым.
  14. Де ки: Мен динимде ихляс иле ялынъыз Аллаһкъа ибадет этерим.
  15. Эй, Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар!): Сиз де Ондан башкъа тилегенинъизге табынынъ! Де ки: Акъикъатен зиянгъа огърагъанлар, къыямет куню эм озьлерини, эм де аилелерини зиянгъа сокъкъанлардыр. Билесинъиз ки, бу, ап-ачыкъ зияндыр.
  16. Оларнынъ усътлеринде къат-къат атеш, алтларында да (ойле) атеш къат-къатгыр. Иште, Аллаһ къуалларыны бунынънен къоркъузыр. Эй, къуаларым! Ялынъыз менден къоркъунъ.

1 Яратылгъан «секиз эш» – эркеги ве ыргъачысыннен берабер, деве, сыгъыр, къоюн ве эчидир. «Уч къаранлыкъ» къарын – толь ятагъы ве бала киссидир. «Чешит девирлер»нен баланынъ ана рахимине тюшювинден догъувына къадар кечирген девирлер ве осюви назарда тутула.

2 Эйи даврангъанларгъа хабер берильген яхшылыкъ – дженнет, сагълыкъ ве афиегитир. «Аллаһнынъ ери кеништир» джумлесинден, къяфилер арасында Аллаһкъа ибадет ве итаатыны япалмагъан кимселерининъ, инанчыны яшайджакъ ерлерине иджет эте биледжеккери манасы анъаашыла.

Ашагъыдаки аетлерде ибадет ве ихлясен бирликте, Аллаһтан башкъаларына ве Таагъуткъа табынудан къачынмакъ лязимлиги изаатлана.

- 17, 18. Таагъуткъа къуаллыкъ этмектен къачынып, Аллаһкъа ёнелгенлерге мужде бардыр. (Эй, Мухаммед!) Динълеп де, сёзнинъ энъ гузелине уйгъан къуалларымны мужделе. Иште, Аллаһ догъру ёлгъа къавуштыргъан кимселер олардыр. Акъикъый акъыл саиплери де олардыр.¹
19. (Ресулым!) Акъкъында азап укюми керчеклешкен кимсени ве атеште олгъанлары сен къуртараджакъсынъмы!
20. Факъат Рабблеринден сакъынгъанларгъа усът-усътюне япылгъан, алтаарындан ирмакълар акъгъан кошклер бардыр. Бу Аллаһнынъ берген сёзюдир. Аллаһ, берген сёзюнден къайтмаз.
21. Корьмединъми? Аллаһ коктен бир сув эндирди, оны ердеки чокъракъларгъа ерлештирди, сонъ онынънен тюрлю-тюрлю ренклерде экинлер етиштире. Сонъ олар къурыр да, сап-сары олгъанларыны корерсинъ. Сонъ оны къуру бир къырынты япар. Шубесиз, буларда акъыл саиплери ичюн бир огют бар.
22. Аллаһ кимнинъ гонълюни Ислямгъа ачкъан исе о, Раббинъден бир нур узеринде дегильдирми? Аллаһны анъмакъ хусусында къальплери къаттылашкъанларгъа языкълар олсун! Иште, булар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
23. Аллаһ сёзнинъ энъ гузелини, бир-биринен уйгъун ве быкылмадан текрар-текрар окъулгъан бир китап оларакъ эндирди. Рабблеринден къоркъкъанларнынъ, бу Китапнынъ тесиринден тюклери тикленир, дер экен, эм беденлери, эм де гонъюллери Аллаһнынъ зикрине ысынып йымшар. Иште, бу Китап, Аллаһнынъ, тилегенини онынънен догъру ёлгъа къавуштыргъан хидает реберидир. Аллаһ кимни де саптырса, артыкъ онъа ёл косътериджи олмас.²
24. Къыямет кунюнде юзюни азапнынъ шиддетинден къорчаламагъа чалышкъан кимсе (озюни ондан эмин эткен киби)дирми? Залымларгъа: «Къазангъанынъызны татынъ!», денилир.
25. Олардан эвелькилер (пейгъамберлерни) яланладылар да, фаркъына бармагъан бир ерлеринден, оларгъа азап чатты.
26. Бу суретнен Аллаһ дюнья аятында оларгъа резилликни таттырды. Ахирет азабы даа буюк. Кешке буны билъселер эди!
27. Ант олсун ки, биз, огют алсынлар дие, бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни бердик.
28. Къорчалансынлар дие, эксиксиз (саде ве дос-догъру) арапча бир Къур'ан эндирдик.

1 Таагъут акъкъында Нисаа 4/60- аетнинъ изаатына бакъ. Васыфлары анълатылгъан кимселернинъ динъледиклери сёз, Аллаһ келямы, Аз. Пейгъамбернинъ сёзлери я да асхаб-ы кирамнынъ фикрлери оларакъ ёруманлгъан. Сёзнинъ энъ гузели, шубесиз Къур'андыр.

2 Аетте зикр этильген «Китабен, мутешабихен» ифаделеринден, аетлернинъ бир-бирини пекиштиргени манасы чыкъарылгъан. Къур'ан, 23 йылда чешит вакъыт ве шартларда энгенине рагъмен, аетлернинъ ич бири дигеринен чатышмаз. Аксине, бир-бирини тасдикъ ве тесфир этер.

«Окъулып тоюлмагъан» шеклинде терджиме этильген «месаанийе» келимеси «чешит услюплерде текрарлангъан» шеклинде анълашылгъандыр.

29. Аллаһ, чекишип тургъан бир чокъ ортакъларнынъ саип олгъан бир адам (хызметкъяр)нен, ялынъыз бир кишиге багълы олгъан бир адамны мисаль оларакъ берир. Бу экиси бирми? Хамд Аллаһкъа махсустыр. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
30. Муакъкъакъ, сен де оледжексинъ, олар да оледжеклер.¹
31. Сонъ, шубесиз, сиз де къыямет куню Раббинъизнинъ узурунда давалашаджакъсынъыз.
32. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдыргъан, озюне кельген акъикъатны (Къур'анны) ялан сайгъандан даа залым кимдир? Къяфирлернинъ ери джеэннемде дегильми?
33. Догъруны кетирген ве оны тасдикъ эткенлер бар я, иште феналыкътан сакъынгъанлар олардыр.²
34. Олар ичюн Рабблери янында истеген эр шейлери бардыр. Иште, бу, эйлик эткенлернинъ мукъяфатыдыр.
35. Бойледже, Аллаһ оларнынъ кечмиште япкъан энъ фена аркетлерини биле орътеджек ве япкъанларынынъ энъ гузелине мусавий оларакъ, мукъяфатларыны береджек.
36. Аллаһ къулуна къяфи дегильми? Сени Ондан башкъаларнен къоркъузмакъталар. Аллаһ кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ ёлуны догърулатдажакъ бири ёктыр.³
37. Аллаһ кимге де хидает этсе, артыкъ оны саптыраджакъ ёктыр. Аллаһ мутлакъ кучъ саиби ве интикъам алыджы дегильми?
38. Ант олсун ки, оларгъа: Коклерни ве ерни ким яратты? дие сорасанъ, эльбетте: «Аллаһ», дерлер. Де ки: Ойле исе, манъа сёйлерсинъизми? Аллаһ манъа бир зарар бермек истесе, Аллаһны быракъып да, табынгъларынъыз, Онынъ берген зарарыны кеткизе билirmi? Яхут Аллаһ, манъа бир рахмет тилер исе, олар Онынъ бу рахметининъ огюни кесе билирлери? Де ки: Манъа Аллаһ естер. Тевеккюль япкъанлар, анджакъ Онъа ышанып таянырлар.
- 39, 40. Де ки: Эй, къавым! Элинъизден кельгенини япынъ; догърусы, мен де япаджагъым! Озюни резиль этеджек азап кимге келеджек, кимге девамлы азап энеджек, якъында биледжексинъиз!⁴

1 Ает, къяфирлернинъ Ресулуллахнынъ олюмини истегенлери ве буны беклевлери узерине назиль олгъан.

2 «Догъру» келимесининъ манасы – тевхид инанчы ве Къур'андыр. Догъруны кетирген Аз. Муһаммед ве дигер пейгъамберлердир. Оны тасдикъ эткенлер де, пейгъамберлернинъ умметлеридир.

3 Мушриклер, Аз. Пейгъамберге «Танърыларымызын яманлама, сонъра олар сени чарпар!» деген эдилер. Аз. Пейгъамбер, Хаалид б. Велиидни Уззаа адалы путны парламакъ ичюн ёлагъанда, путнынъ бекчилери Хаалидге: «Бакъ, о опыкелидир, сакъын башынъа бир шей кельмесин!» деген эдилер. Хаалид келип, путнынъ бурнынъ парлагъан, къоркъузуварнынъ да бир нетидже бермегени бойледже ортагъа чыкъкъан.

4 Мушриклерни резиль этеджек азап, Бедир магълубиетинен кельген экен, Джеэннем азабы да девамлы оларакъ узерлерине чёкеджек.

41. (Ресулым!) Шубесиз, биз бу Китапни санға инсанлар ичюн хакъ оларакъ эндирик. Артыкъ ким догъру ёлны сечер исе, озъ лехинедир; ким де сапса, анджакъ озъ алейхине сапкъан олу. Сен оларнынъ узеринде вскиль дегильсинь.¹
42. Аллаһ ольгеннинъ олюм вакъыты кельгенинен, ольмегеннинъ де, юкьуда экенде, джанларыны алыр да, олюмине укюм эттиги джанны алыр, о бирини белли бир вакъыткъа къадар быракъыр. Шубе ёкъ ки, бунда яхшы тюшюндежек бир къавм ичюн ибретлер бар.
43. Ёкъса, олар Аллаһтан башкъасыны шефаатчылар эттилерми? Де ки: Олар ич бир шейге кучъ етиштиралмазлар ве акъыл ирштиралмаз иселер де, (шефаатчы этеджексинъиз)ми?
44. Де ки: Бутюн шефаат Аллаһнынъдыр. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгы Онынъдыр. Сонъунда Онъа дёндюриледжексинъиз.
45. Аллаһ, тек оларакъ анъылгъан вакъытта, ахиретке инанмагъанларнынъ ичлерини сыкъынты басар. Амма, Аллаһтан башкъасы анъылгъан вакъытта аман юзьлери кулер.
46. Де ки: Эй, коклерни ве ерни яраткъан, гизлини де, ашкъарны да бильген Аллаһ! Къулаарнынънынъ арасында, давалашкъан шейлерининъ укюмини анджакъ сен береджексинъ.
47. Эгер ерде не бар исе, эписи ве онынънен бирликте, бир къаты даа о зулум эткенлернинъки олса эди, къыямет кунюнде азапнынъ феналыгъындан (къуртулмакъ ичюн) эльбетте буларны феда этер эдилер. Албуки, (о куню) олар ичюн, Аллаһ тарафындан, ич эсапкъа къошмагъан шейлери ортагъа чыкъкъандыр.²
48. Оларнынъ къазангъан феналыкълары (о куню) ашкъяр олгъан, алайгъа алгъан шейлери озьлерини саргъандыр.
49. Инсангъа бир зарар токъунгъан вакъытта бизге ялварыр. Сонъ, онъа тарафымыздан бир нимет берген вакъытымызда: «Бу манъа анджакъ бильгимден толайы берильгендир», дер. Ёкъ, о, бир имтиандыр, факъат чокълары бильмезлер.
50. Буны олардан эвелькилер де сёйлеген эди; амма къазангъан шейлери оларгъа файда бермеди.
51. Бунинъ ичюн япкъан феналыкъларынынъ вебалы оларны якъалады. Булардан да зулум эткенлернинъ япкъан феналыкълары башларына келеджек. Бу хусуста Аллаһны аджиз быракъалмазлар.
52. Бильмейлерми ки, Аллаһ рызкъны тилегенине бол-бол берир, тилегенинден де къысар. Шубесиз, бунда инангъан бир къавм ичюн ибретлер бар.

1 Летке коре, Аз. Пейгъамбер далялетке сапкъанларны зорлап хидаетке етеклеген я да оларгъа бекчиллик япкъан кимсе дегильдир.

2 Зулум эткенлернинъ къаршыларына чыкъаджакъ шейлер – иляхий гъадап ве азаптыр. Чюнки, булар ич итимал этмей ве хатырларына кетирмей эдилер.

53. Де ки: Эй, озь нефислери алейхине адден ашкъан къуаларым! Аллаһнынъ рахметинден умют кесмень! Чюнки, Аллаһ бутюн гунахаарны багъышлар. Шубесиз ки, о чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.¹
54. Сизге азап келип чатмадан эвель, Раббинъизге дёнюнъ, Онъа теслим олунъ, сонъунда сизге ярдым этильмез.
55. Сиз фаркъына бармадан, апансыздан башынъызгъа азап кельмеден эвель, Раббинъизден сизге эндирильгеннинъ энъ гузелине (Къур'ангъа) табий олунъ.
56. Кишининъ: Аллаһкъа къаршы адден ашувымдан толайы, манъа языкълар олсун! Акъыкътан, мен алай эткенлерден эдим (дейджек кунюнден сакъынынъ)!
- 57, 58. Я да: Аллаһ манъа хидает берсе эди, эльбетте сакъынганлардан олур эдим, дейджеги, яхут азапны корьгенде: Кешке, мен ичюн бир кере (дёнмеге) имкян тапылса да, эйилерден олсам! дейджеги кунъден сакъынынъ.
59. Ёкъ (дёналмайджакъсынъ)! Аетлерим санъа кельген эди де, сен оларны яланлагъан, буюклик таслагъан ве инкярджылардан олгъан эдинъ.
60. Къыямет кунюнде Аллаһ акъкъында ялан сёйлегенлернинъ юзьлери къап-къара олгъаныны корерсинъ. Кибрленгенлернинъ къаладжакъ ери джеэннемде дегильми?²
61. Аллаһ, такъва саиплерини къуртульшкъа ириштирив. Оларгъа ич бир феналыкъ токъунмаз. Олар кедерленмезлер де.
62. Аллаһ эр шейнинъ яратыджысыдыр. О, эр шейге векильдир.
63. Коклернинъ ве ернинъ анахтарлары (мутлакъ укюмранлыгъы) Онынъдыр. Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер бар я, иште олар зиянгъа огърагъанлардыр.
64. Де ки: Эй, джаиллер! Манъа Аллаһтан башкъасына къуалыкъ этювимни эмир этмектесинъизми?
65. (Ресулым!) Шубесиз, санъа да, сенден эвелькилерине де, бойле вахий олунгъандыр ки: Ант олсун, Аллаһкъа ортакъ къошар исенъ, ишлеринъ мыталкъа бошуна кетер ве зиянда къалгъанлардан олурсынъ!
66. Ёкъ! Ялынъыз Аллаһкъа къуалыкъ эт ве шукюр эткенлерден ол.
67. Олар Аллаһны хакъкъы иле танып билалмадылар. Къыямет куню бутюн ер юзю Онынъ тасарруфындадыр. Коклер Онынъ къудрет элинен тюрюльген оладжакъ. О, мушриклернинъ ортакъ къошувларындан юдже ве узакътыр.

1 Бу ает-и керимеде Аллаһнынъ рахмети ве сегвсининъ сонъысызлыгъы ифаде этильмекте. Онынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр, эр инсан бу ияхий рахметтен файдалана билир. Анджакъ, шунъа дикъкът этмек керек ки, «Аллаһнынъ рахметинден умют кесмень», демек, гунах ишлемеге девам этинъ, демек дегиль. Бунынъ манасы, энъ гунахкяр инсанларнынъ биле тевбелери къабул этилсегегини билдирмек, толайысынен бир ан эвель феналыкътан възгечип, Аллаһкъа дёнювлерини тешвикъ этмектир.

2 Мушриклер Аллаһ акъкъында уйдыргъан яланларынынъ башында Онъа ортакъ къошувлары, эвлят нисбет этювлери ве сифатларыны инкяр этювлеридир.

68. Суургъа уфленгиненин, Аллаһнынъ тилегенлери истисна олмакъ узъре, колдерде ве ерде не бар исе, эписи оледжек. Сонъ онъа бир даа уфленгиненин, бир де не корерсинъ, олар аякъкъа къалкъкъан, бакъмакъталар!¹
69. Ер юзю, Раббинънинъ нурынен айдынланыр, китап къоюлыр, пейгъамберлер ве шаатлар кетирилер ве араларында акъкъаниетнен укум берилир. Оларгъа асла зулум этильмез.²
70. Эр кес не япкъан олса, къаршылыгъы тамамынен берилир. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны энъ яхшы билиджиدير.
71. О куйфюр эткенлер, болюк алында джеэннемге сюрюлир. Ниает, о ерге кельген вакъытларында, къапулары ачылыр, бекчилери оларгъа: Сизге, аранъыздан Раббинъизнинъ аетлерини окъугъан ве бугунъге къавушаджагъынъызны ихтар эткен пейгъамберлер кельмедими? дерлер. «Эбет, кельди», дерлер, амма, азап сёзю къяфирлернинъ узерине хакъ олгъандыр.³
72. Оларгъа: Ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ; кибрленгенлернинъ ери не фена! денилир.
73. Рабблерине къаршы келювден сакъынгъанлар исе, топ-топ дженнетке етекленлиир, о ерге барып да, къапулары ачылгъанда, бекчилери оларгъа: Селям, сизге! Тер-темиз кельдинъиз. Артыкъ эбедий къалмакъ узъре киринъ бу ерге, дерлер.
74. Олар: Бизге берген сёзде садыкъ олгъан ве бизни, тилеген еримизде отураджакъ бу дженнет журтуна варис япкъан Аллаһкъа хамд олсун. Яхшы амельде оланларнынъ мукъяфаты не гузель экен! дерлер.
75. Мелеклери корерсинъ ки, Рабблерине хамд иле тесбих этерек, Аршнынъ этафыны саргъандырлар. Артыкъ араларында адалетнен укум олунгъан ве «Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа хамд олсун», денильгендир.

1 Биринджи Суурда Аллаһнынъ истегинен олмейип къалгъанларнынъ, Джебраил, Микаил, Исрафил, Азраил я да хамеле-и арш я да ридван мелеклери, урийлер, дженнетнинъ хазинадары Маликнен джеэннем бекчилери зебанийлер олгъаны бильдирильмекте. Бу аетке коре, нефха яни суургъа уфюрмек эки кередир. Биринджиси – олюм сууры, экинджи де – ба'с яни тирилюв суурыдыр.

2 «Ер юзю» махшер оларакъ ёруманыр экен, «китап» да, амель дефтерлери я да левх-и махфузнен тефсир этильгендир. Кетирильген шаатларнынъ да пейгъамберлернинъ умметинен, мелеклер ве салих инсанлар олгъаны изаатлангъандыр.

3 Аеттен, шерият кельмеден эвель, теклифининъ олмагъаны анълашылмакъта, чюнки мелеклер, джеэннем эхлининъ тенкъит этилювини, пейгъамберлернинъ келюви ве китапларнынъ теблигъ этилювине рагъмен, инанмаювлары себебине эасландыргъанлар.

40. МУ'МИН СУРЕСИ

Айны заманда Гъаафир адыны да ташыгъан бу суре, 85 аеттир. 56 ве 57-нджи аетлери Мединаде энген. Адыны Фыравун аилсинден инангъан бир адамнынъ васыфлары сайылып кечкен 28-45-нджи атлерден алгъан.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Хаа. Миим.¹
- 2, 3. Бу китап мутлакъ гъалип, хакъкъы иле билиджи, гунахны багъышлайыджи, тевбени къабул этиджи, азабы четин, лютф саиби Аллаһ тарафындан эндирильгендир. Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Дёнюш анджакъ Онъадыр.
4. Инкяр эткенлер истисна, ич кимсе Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышмаз. Оларнынъ шеэрлерде (раатлыкънен) кезип долашувы сени аддатмасын.²
5. Олардан эвель Нуһ къавмы ве булардан сонъки топудукълар да (пейгъамберлерине) мани олмагъа, эр уммет озь пейгъамберини якъаламагъа азм эткен эди. Батыланы хакънынъ ерине къоймакъ ичюн курсекен эдилер. Буннынъ узерине мен оларны къапкъачлап якъаладым. Иште, джезаландырувумнынъ насыл олгъаныны корь!³
6. Инкяр эткенлерининъ джеэннем эхли олгъанларына даир Раббинининъ сёзю бойладже керчеклесшти.
7. Аршны аркъалагъан ве бир де онынъ этрафында булунгъанлар (мелеклер), Рабблерини хамд иле тесбих этерлер, Онъа иман этерлер. Му'минлерининъ де багъышланувыны истерлер: Эй, Раббимиз! Сенинъ рахмет ве ильминъ эр шейни къушаткъан. О алда, тевбе эткен ве сенинъ ёлунда юргенлерни багъышла, оларны джеэннем азабындан къорчала! (дерлер).⁴
8. Раббимиз! Оларны да, оларнынъ аталарындан, звезделеринден, несиллеринден эйи олгъанларны да, оларгъа ваде эткен Адн дженнетлеринге къой. Шу-бесиз, азиз ве хаким сенсинъ!
9. Бир де оларны, эр тюрюлю феналыкълардан къорчала. О куню сен кимни фе-

1 Бу арифлернинъ тефсири ичюн Бакъара суресининъ 1-нджи аетине бакъынъ.

2 Инкярджыларнынъ долашуулары, тиджарет ве кярды къазанчлар ичюн къоркъусыз ве телюкесиз сеяат этиювлери, дюньюда къазангъан усьтюнлик ве бунъа нисбетен Дженаб-ы Хакънынъ оларгъа мухлет берюви шекинде тефсир этильген.

3 Аетте, Мекке къяфирлеринден эвель кельген Аад, Семууд ве Луут къавмлары киби, бир такъым миллетлернинъ инкярларына, пейгъамберлерини якъалап ольдирюв арекетлерине, бунъа джевабен де, Дженаб-ы Хакънынъ инкярджыларны эляк этиювининъ, белли орнеклерине ишарет этильмекте. Чюнки, инкярджыларнынъ харап юртагры ве фаджиалы акъибетлери буны косьтермекте.

4 Аршны ташыгъанлар, «Хамеле-и арш» денильген мелеклердир. Риваетке коре, дёрт данедирлер. Анджакъ Хакъкъаа суресинде (69/17) къыяметте буларнынъ сайыси секиз оладжакъы бильдирильген. Аршны къорчалав ве тедебирине мемур олгъанлары ичюн, бу исим оларгъа миджазий берильген. Аршнынъ этрафындаки мелеклер, аршны таваф эткен мелеклердир. Девамлы бойле дерлер:)

- налыкълардан кѳорчаласанъ, муакъкъакъ ки, оны рахметинъе наиль эткен олурсынъ. Бу энъ буюк кѳуртулыштыр.
10. Инкяр эткенлерге бойле сесленилир: Аллаһнынъ гъадабы, сизинъ кендинъ-изге олгъан феналыгъынъыздан, эльбетте даа буюктир. Зира, сиз имангъа давет этильмектесинъиз, факъат инкяр этмектесинъиз.
  11. Олар: Раббимиз, бизни эки дефа ольдюрдинъ, эки дефа тирильттинъ. Биз де гунахларымызны итираф эттик. Бир даа (бу атештен) чыкъмагъа ёл бармы? дерлер.¹
  12. (Оларгъа денилир ки:) Иште, бунынъ себеби шудыр: Тек Аллаһкъа ибадетке чагъырылгъан вакъытта инкяр этерсинъиз. Онъа ортакъ къошулгъанынен (буны), тасдикъ этерсинъиз. Атыкъ укюм юджелернинъ юджеси Аллаһнынъдыр.
  13. Сизге аетлерни косътерген, сиз ичюн коктен рызыкъ эндирген Одыр. Аллаһкъа ёнельгенден башкъасы ибрет алмаз.²
  14. Айды, къафирлернинъ ошуна кетмеси де, Аллаһкъа, Аллаһ ичюн диндар ве ихляслы оларакъ, дуа этинъ!
  15. Дереджелерни юксельткен, Аршнынъ саиби Аллаһ, къавушмакъ кунюнен кѳоркъузмакъ ичюн, къуалларындан истегенине ирадесинен алякъада вахий эндирир.³
  16. О куню олар (къабирлеринден) мейдангъа чыкъарлар. Оларнынъ ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз. Бугунъ укюмранлыкъ кимнинъдир? Къахар олгъан тек Аллаһнынъдыр.⁴
  17. Бугунъ эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъы берилир. Бугунъ акъсызлыкъ ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ эсапны чар-чабукъ корюджидир.
  18. Якъынлашкъан кунъ хусусында оларны тенбисле! Чюнки, о, онда дешет ичинде юткъунгъанда, юреклери агъызларына кельгендир. Залымларнынъ не дошту, не де сёзю динъленеджек шефаатчысы бардыр.
  19. Аллаһ, козьлернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир.

1 Биринджи олюм, дюнья аятнынъ сонъунда, экинджи олюм исе, къабирде, ильк соргулама япылгъандан сонъ юз береджек. Бунъа коре, биринджи тирилюв къабирде соргулау ичюн, экинджи тирилюв исе, къыяметтен сонъки эбедий аят ичюндир. Инкярджыларнынъ атештен чыкъмакъ ичюн сорагъан ёллари исе, эрте я да кеч джеэнменден чыкъыш, Аллаһкъа итаат этиш я да текрар дюньягъа къайтыш чарелерини къыдыруввари шеклинде ёрумангъан.

2 Косътерилген «аетлер» иляхий къудретке делялет этиджи нефис эсерлер ве кемалат ёлларыны косътерген шейлернен; эндирилген «рызыкъ» да, рызыкънынъ себеби олгъан ягъмур, кунеш ве ава иле изаат этильген.

3 «Дереджелерни юксельткен» табири – коклерни бир-бири усьтоне къурып юксельткен, дюньяда къуалларына юдже мертебелер берген, дженнеттеки ерлерни юджельткен, мелеклернинъ Аршкъа я да коклерге юкселювлерини темин эткен, му'минлернинъ савап дереджелерини юксельткен шеклинде изаатлангъандыр. Аетте кечкен «рух»нынъ манасы Аллаһнынъ, къуалларындан истегенине ихсан эткен иляхий вахийдир. «Къавушмакъ куню» – къыямет кунюдир, чюнки, о кунде коклерде ве ердекилер, эвелькилер ве сонъкилер, абиднен мабуд, залымнен мазлум, эп о ерде корюшеджеклер.

4 Сорагъан да, джевабыны берген де, Аллаһтыр.

20. Аллах, адалетнен укюм этер. Оны быракъып, табынганлары исе, ич бир шейге укюм эталмазлар. Шубесиз, Аллах хахкъы иле эшитиджи ве корюджидир.
21. Олар, ер юзюнде кезип долашмадылармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыла олгъаныны коръсинлер! Олар, къувет ве ер юзюндеки эсерлери нокътай назарындан, булардан даа да усътюн эдилер. Бойле экен, Аллах оларны гунахлары себебинден якъалады. Оларны Аллахнынъ гъадабындан къорчалагъан да олмады.
22. Бунинъ себеби, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетиргенлери алда, инкъяр этюелери эди. Аллах да, оларны тутуп, якъалай къойды. Догърусы, О, къветлидир; азабы да пек четиндир.
- 23, 24. Ант олсун ки, биз Мусаны муджизелеримиз ве ап-ачыкъ весикъанен, Фыравун, Хаамаан ве Къарунгъа ёлладыкъ. Олар: Бу, чокъ яланджи бир сихирбаздыр! дедиер.
25. Иште о (Муса), тарафымыздан оларгъа хахъны кетиргеннен: Онынънен берабер иман эткенлернинъ огъуларыны ольдюринъ, къадынларны сагъ къадырынъ! дедиер. Амма, къафирлернинъ тузагъы, эльбетте бошуна кетер.¹
26. Фыравун: Быракъынъ мени, деди. Мусаны ольдюрейми; (къуртара билир исе) Раббине яварсын! Чюнки, мен онынъ дининъизни денъштиреджегинден, яхут ер юзюнде фесат чыкъараджагъындан къоркъам.²
27. Муса да: Мен, эсап кунюне инанмагъан эр кибраден, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъизге сыгъыным, деди.
28. Фыравун аилесинден оуп, иманыны гизлеген бир му'мин адам бойле деди: Сиз бир адамны «Раббим Аллахтыр», демекте дие, ольдюреджексинъизми? Албуки, о, сизге Раббинъизден ап-ачыкъ муджизелер кетирген. Эгер о яланджи исе, яланы озюнедир. Эгер догъру сёйлей исе, сизни техдит эткен (запнынъ), бир къысмы олсун, келип сизге чатар. Шубесиз, Аллах, адден ашкъан, яланджи кимсени догъру ёлгъа ириштирмез.³
29. Эй, къавмым! Бугунъ ер юзюне аким кимселер оларакъ, укюмранлыкъ сизиндир. Амма, Аллахнынъ азабы бизге келип чатар исе, ким бизге ярдым

1 Бу учь адамдан Фыравун ве Хаамаан, Къыптийлернинъ илери кельгенлеринден Къарун да Исраил огъуларындандыр. Даа сонъки аетлерден де, анълышыладажагъы киби, онынънен берабер иман эткенлернинъ огъуларыны ольдюринъ, къадынларыны сагъ къадырынъ, деген Фыравундыр. Онга бу фикирни бергеннинъ де Хаамаан олгъаны ривает этиле.

2 Фыравуннынъ, быракъынъ мени, Мусаны ольдюрейми, дие къонушывы, оны ольдюрип оламайджаныны къостермекте. Чюнки, Фыравунгъа Муса ичюн бу сенинъ къоркъаджакъ бир кимсенъ дегиле. Эгер оны ольдюрив исенъ, халкънынъ къальбине бир шубе сокъкъан олурсынъ. Эр кес сенинъ ачыкъ делильнен тартышмакътан аджиз олгъанынъа укюм этер, деген эдилер. Бунинънен берабер, Фыравуннынъ зикр этильген ифадеси, онынъ Муса (а.с.)дан не къадар къоркъкъаныны да къостермекте.

3 Фыравуннынъ аилесинден иманыны гизлеген бу адамнынъ, Фыравуннынъ эмджезадеси олгъаны сёйленген, ады акъында да чешит фикрлер бар. Фыравун аилесинден инанган бу адам сёзлерине бойле девам этти:)

- этер? Фыравун: Мен сизге озь фикримни сёйлемктем ве кене сизге анджакъ догъру ёлны косътермектем, деди.
- 30, 31. Иман эткен деди ки: «Эй, къавмым! Догърусы, мен сиз ичюн, Нуһ къавмынынъ, Аад, Семууд ве олардан сонъ кельгенлернинъ вазиеги киби, (пейгамберлерни яланлагъан) топлулыкъларнынъ башларына кельген бир акъибеттен къоркъмакътам. Аллаһ къуалларына бир зулум тилейджек дегильдир».
- 32, 33. «Эй, къавмым! Акъикъатен сиз ичюн о багъырышув-чагъырышув кунюнден, артынъызгъа дён»п къачаджакъ кунюнъизден къоркъмакътам. Сизни Аллаһтан (Онынъ азабындан) къуртараджакъ кимсе ёкътыр. Аллаһ кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ да ёкътыр».
34. Ант олсун ки, (Мусадан) эвель Юсуф да сизге ачыкъ делиллер кетирген ве онынъ сизге кетирген шейлери акъкъында шубе этип тургъан эдинъиз. Ниает, о вефат эткенинен: «Аллаһ ондан сонъ пейгамбер ёлламаз», дединъиз. Иште, Аллаһ о адден ашкъан шубеджилерни бойла саптырыр.¹
35. Озьлерине кельген ич бир делиль олмагъаны алда, Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанлар, истер Аллаһ янында, истер иман эткенлер янында, буюк бир нефрет иле къаршыланыр. Аллаһ буюклик таслагъан эр зорбаджынынъ къальбини, иште бойла муурьлер.
- 36, 37. Фыравун: Эй, Хамаан, манъа юксек бир къулле яп; белъки ёлларгъа, коклернинъ ёлларына ириширим де, Мусанынъ Танърысыни корерим! Догърусы, мен оны яланджы санмакътам, деди. Бойлсдже, Фыравунгъа япкъан фена иши гузель косътерильди ве ёдан саптырылды. Фыравуннынъ тузагъы тамамен бошуна чыкъты.
38. О иман эткен кимсе: Эй, къавмым! деди, сиз манъа уйынъыз, сизни догъру ёлгъа алып бараджакъым.
39. Эй, къавмым! Шубесиз, бу дюнья аяты, кечиджи бир эглендждир. Амма, ахирет, акъикъатен къалынаджакъ юрттыр.
40. Ким бир феналыкъ япар исе, онынъ къадар джеза корер. Ким де, къадын я да эркек, му'мин оларакъ, файдалы бир иш япар исе, иште олар дженнетке киреджеклер, о ерде оларгъа эсапсыз рызыкъ бериледжек.
41. Эй, къавмым! Недир бу ал? Мен сизни къуртулышкъа чагъырмакътам, сиз мени атешке чагъырмакътасынъыз.
42. Сиз мени Аллаһны инкъяр этивге ве ич танымагъан неснелеримни Онъа ортакъ къошувгъа чагъырмакътасынъыз. Мен исе, сизни азиз ве чокъ багъышлайыджи Аллаһкъа давет этмектем.
43. Акъикъат шу ки, сиз мени давет эткен шейинъизининъ дюньяда да, ахиретте де, даветке дегер бир тарафы ёкътыр. Дёнюшимиз Аллаһкъадыр, адден ашкъанлар да атеш эхлининъ озюдилер.

¹ Базы тефсирджилер «Бу еркеки Юсуф – Аз. Юсуфнынъ торуны Юсуф б. Эфраимдир», деген олсалар да, Юсуф б. Якъубдыр деген ривает даа къувветли корюнемекте.

44. Сизге сөйлегенлеримни якъында хатырлайджакъсынъыз. Мен ишимни Аллаһкъа авале этем. Шубесиз, Аллаһ къуалларыны чокъ яхшы корюджидир.
45. Ниает, Аллаһ олар къургъан тузакъларынынъ феналыкъларындан бу затны къорчалады, Фыравуннынъ къавмыны исе, яман азап сара къойды.
46. Олар саба-акъшам о атешке сокъулырлар. Къыяметнинъ къопаджакъ куню де: Фыравун аилесини азапнынъ энъ четинине сокъунъ (денилсджек)!¹
47. (Кяфирлер) атешнинъ ичинде бир-бирилеринен чекишкенлеринде, зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа: Биз сизге уйгъан эдик. Шимди атешнинъ биразыны бизден ала билирсинъизми? дерлер.
48. О буюклик таслагъанлар исе: Догърусы, эпимиз бунынъ ичиндемиз. Шубе ёкъ ки, Аллаһ къуаллары арасында берсджек укмини берди, дерлер.²
49. Атеште олгъанлар джезнем бекчилерине: Раббинъизге дуа этинъ, бизден бир кунъ олса да, азапны снгилетсин ! дейджеклер.
50. (Бекчилер:) Сизге пейгъамберлеринъиз ачыкъ-ачыкъ делиллер кетирмедилерми? дерлер. Олар да: Кетирдилер, джевабыны берирлер. (Бекчилер исе:) О алда озюнъиз яварынъ, дерлер. Албуки, кяфирлернинъ яварувлары бошунадыр.³
51. Шубесиз, пейгъамберлеримизге ве иман эткенлерге, эм дюнья аятында, эм шаатларнынъ шаатлыкъ этеджек кунълеринде ярдым этермиз.⁴
52. О куню залымларгъа, узюр тилевлери ич бир файда бермес. Артыкъ янет де оларнынъдыр, яман юрт да оларнынъдыр!
- 53, 54. Ант олсун ки, биз Мусагъа хидаетни бердик ве Исраил огъуалларына акъыл саиплери ичюн бир огют ве догърулыкъ ребери олгъан китапны мирас къалдырыдыкъ.
55. (Ресулым!) Шимди сен сабыр эт. Чюнки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. Гунахынънынъ багъышланувыны исте. Акъшам-саба Раббинъни хамд иле тесбих эт.⁵
56. Озьлерине кельген кесен-кес бир делиль омайып, Аллаһнынъ аетлери акъ-

1 Къабир азабынынъ керчек олгъанына бу аетнен де ишарет этильген.

2 Аллаһнынъ берсджек укми, му'минлерни дженнетке, кяфирлерни де джезнемге сокъувынен багълы укюмдир.

3 Бекчилер, «озюнъиз яварынъ» дер экен, кяфирлерге шефаат этмейджеклерини ифаде этмектелер.

4 Шаатлар – мелеклердир. Чюнки, мелеклер, пейгъамберлернинъ ахкямы теблигъ эткенлерине, кяфирлернинъ исе, буларны яланлагъанларына шаатлыкъ этеджеклер. Айрыджа, инсанларгъа шаатлыкъ этеджек мелеклер, пейгъамберлер ве му'минлер, шаатлардан сайылгъанлар.

5 Аллаһнынъ вадеси достларыны музаффер этмеси киби ёрумлангъан. Фыравуннынъ къаршысында Мусанынъ вазieti бунинъ делилидир. Аз. Пейгъамбернинъ саба-акъшам хамд ве тесбихи, айны вакъытта, умметке быракъылган бир суннеттир.

Ривает этильгенине коре, бир такъым еудийлер Ресулуллах (с.а.)къа келип, «ахыр заманда» Деждажал бизим арамыздан келеджек ве оладжакълар, иште о вакъыт оладжакъ!» дедилер. Бунинъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды.

- къында мунакъаша эткенлер бар я, ич шубе ёкъ ки, оларнынъ къальплеринде, асла етишалмайджакъ бир буюклик авесликлеринден башкъа бир шей ёкътыр. Сен Аллаһкъа сыгъын. Шубесиз, О, эшитиджи ве корюджидир.
57. Эльбетте, коклернинъ ве ернинъ яратылувы, инсанларнынъ яратылувындан даа буюк бир шейдир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
58. Корьнен корьген, инанып яхшы амеллерде булунгъаннен феналыкъ япкъан бир олмаз. Не къадар аз тюшюнмектесинъиз.
59. Къыямет куню мытлакъа келеджек, бунда ич шубе ёкъ. Факъат инсанларнынъ чокъу бунъа инанмазлар.¹
60. Раббинъиз бойле буюрды: Манъа дуа этинъ, къабул этейим. Чюнки, манъа ибадетни быракъып, буюклик таслагъанлар ашшаланаракъ, джееннемге киредеклер.
61. Ичинде раатланарсынъыз дис, геджени, корювинъиз ичюн де, куньдюзни яраткъан Аллаһтыр. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа лютфярдыр. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
62. Иште, О, эр шейнинъ яратыджысы олгъан Раббинъиз Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О алда, насыл ола да, дёндюрильмектесинъиз!
63. Аллаһнынъ аетлерини инатлыкънен инкъяр эткенлер, иште (хакътан) бойле дёндюрилр.
64. Ерни сиз ичюн ерлешюв мейданы, кокни де, бир бина эткен, сизге шекиль берип де, шеклинъизни тузель япкъан ве сизни темиз эрзакъларнен рызыкъландыргъан Аллаһтыр. Иште, Аллаһ, сизинъ Раббинъиздир. Алемернинъ Рабби Аллаһ юджелерден юждедир.
65. О, даима тиридир; Ондан башкъа ич бир танъры ёкътыр. О алда, динде ихляслы ве самимий кишилер оларакъ, Онъа дуа этинъ. Эр тюрюл макътав алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.
66. (Ресулым!) Де ки: Манъа Раббимден ап-ачыкъ делиллер кельгенинен, сизинъ, Аллаһны быракъып, о табингъанларынъызгъа къулыкъ этювим, манъа ясакъланды ве манъа алемлернинъ Раббине теслим олувым эмиль этильди.
67. Сизни топракътан, сонъра нутфеден, сонъ алакъадан (ашлангъан йымыртадан) яраткъан, сонъра сабий оларакъ чыкъаргъан, сонъра сизни кучлю-къуветли бир чагъгъа иришовинъиз, сонъра да къартаювынъыз -ки аранъыздан даа эвель вефат эткенлер де бар- ве белли бир вакъыткъа етишовинъиз ичюн сизни яшаткъан Одыр. Умют этилир ки, тюшюнирсинъиз.²

1 Дюнья инсанлар ичюн бир имтиан ери олгъанына, инсанлар да бир такъым вазифелернен месулиетли къылынгъанына коре, бунинъ муакемеси ве эсабы ичюн экинджи бир аят кереклиги корюльмекте. Бунинъ усътюне шу къинатнынъ бир башлангъычы олгъаны киби, эльбетте бир де сонъу бардыр. Олюм керчеги къаршысында дюньянынъ инсанларгъа аит асыл къараргъх олмагъаны да белли. Яратылыш ве олюм эр ан текрарланаракъ, керчеклешкени киби, къыямет ве ахирет де, мытлакъа, керчеклешеджек. Къыямет бу аятнынъ сонъуна етюви, ахирет де, экинджи аятнынъ исмидир.

2 Аетте ильк инсан Адем (а.с.)нынъ топракътан яратылгъанына ишарет этильгенден сонъ, инсанны ана рахиминден къартайгъанына къадар, чешит девирлери тасвир этильмекте.

68. О, эм тирильтиджи, эм де ольдюрджидир. О, эр анги бир ишнинь олувыны истеген вакъытта ялынъыз «О!»», дер, о да ола къояр.
69. Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанларгъа бакъмадынъмы, насыл дёндюрийлемектелер (оны тасдиқ этювге янашмайлар)!
70. Олар китапны ве пейгъамберлеримизге ёллагъанларымызны яланлагъанлардыр. Олар якъында (акъикъатны) анълайджакълар!
- 71, 72. Боюнларында демир алкъалар ве зынджырлар олгъан алда, сыджакъ сувгъа сюйрекленеджеклер, сонъра да, атеште якъыладжаклар.
- 73, 74. Сонъ оларгъа: Аллаһны быракъып да, къошкъан ортакъларынъыз не ерде? дениледжек. Олар да: Бизден узакълаштылар, затен биз эвеллери ич бир шейге табынмай эдик, дейджеклер. Иште, Аллаһ къяфирлерни бойле шашмалатыр.¹
75. Бу, сизинъ ер юзюнде акъсыз оларакъ къопаювынъыздан ве адден ашыр севинип кибрленювинъыз себебиндендир.
76. Ичинде эбсдий къалмакъ узьре джеэннемнинъ къапуларындан киринь! Кибрленгенлернинъ къайтып бараджакъ ерлери не чиркиндир.
77. Шунынъ ичюн (Ресулым), сен сабыр эт! Шубесиз, Аллаһнынъ вадеси керчектир. Оларгъа сёз берген азабымызнынъ бир къысмыны я санъа косътерирмиз, яхут сени даа эвель вефат эттирирмиз. Насыл олса да, олар бизге дёнеджеклер.
78. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёлладыкъ. Олардан санъа къыссаларыны анълаткъан кимселеримиз де бар, вазиятлерини санъа бильдирмеген кимселеримиз де бар. Ич бир пейгъамбер Аллаһнынъ изни олмайып, эр анги бир аетни озьлюгинден кетиралмаз. Аллаһнынъ эмири кельгенинен де, какъ тедебикъ этилир ве о заман батылны сечкенлер зиянгъа огърайджакълар.²
79. Аллаһ, кимисине минерсинъыз, кимисини де ашарсынъыз дие, сиз ичюн айванларны яратыджыдыр.
80. Оларда сиз ичюн даа нидже файдалар бар. Гонъюллеринъыздеки бир арзугъа, оларгъа минерек ириширсинъыз. Оларнынъ ве гемилернинъ усътюнде кезинирсинъыз.
81. Аллаһ сизге аетлерини косътермекте. Шимди, Аллаһнынъ аетлеринден ангисини инкъяр этерсинъыз?
82. Олар ер юзюнде кезип долашмадылармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ

1 Мушрикларден соралгъанда, табынгъан путларыны инкъяр эткенлери анълашылмакъта. Анджакъ, Дженаб-ы Хакъ табынгъанларыны къаршыларына кетиргенинен, шашып къаладжакълар.

2 Ёланылгъан пейгъамберлернинъ сайысыны Аллаһтан башкъасынынъ биламайджагъы муакъкъакъ олмакънен берабер, тефсирлерде юдже Аллаһнынъ 124000 пейгъамбер ёллагъаны ривает этиле. Къур'ан-ы Керимде булардан садедже 25-ининъ исимлери зикр олуна, аятлары ве Аллаһнынъ эмирлерини теблигъ хусусында алып баргъан курешлеринден баас этиле.

Ает-и Керимеде айрыджа, пейгъамберлернинъ озь-озьлеринден ортагъа чыкъмагъанлары, кетирген муджизелери де Аллаһнынъ эмири ве изнинен олгъаны ифаде этильмекте.

- сонъу насыл олгъан, корьсинлер! Эвелькилер булардан да чокъ эди, къувет тарафындан ве ер юзюндеки эсерлери нокътаи назарындан да, даа сагълам эдилер. Факъат къазангъан шейлери оларгъа асла файда бермегендир.
83. Пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ бильгилер кетиргенинен, олар озьлеринде олгъан (бешерий) бильгиге ишандылар (оны алайгъа алдылар). Алайгъа алгъан шейлери озьлерини богъа къойды.
84. Артыкъ о четин азабымызны корьген вакъытларында: Аллаһкъа инандыкъ ве онъа ортакъ къошкъан шейлеримизни инкъяр эттик, дерлер.
85. Факъат азабымызны корьген вакъытларында, иманлары озьлерине бир файда бермейджек. Аллаһнынъ къулары акъкъында девам этип кельген суннети (къануны) будыр. Иште, о заман къафирлар зиянгъа огърайджакълар.

41. ФУССЫЛЕТ СУРЕСИ

Адыны 3-инджи аетте кечкен «фуссылет» келимесинден алгъан. Сежда, Хаа, Миим ве Месаабих адларынен де анылагъан бу суре Меккеде энген. 54 аеттпр.

Бисмилляавирраhmaанирраhиим

2. (Къур'ан) рахман ве рахим олгъан Аллаһ къатындан эндирильгендир.
3. (Бу,) бильген бир къавм ичюн аетлери арапча окъуларакъ, беян этильген бир китаптыр.
4. Бу китап мужделейджи ве тенбиседжидир. Факъат оларнынъ чокуъ юзь чевирди. Артыкъ дингъемезлер.¹
5. Ве дедиер ки: Бизни чагъыргъан шейингъе нисбетен къальплеримиз къапалыдыр. Къулакъларымызда да бир агъырлыкъ мевджут. Бизнен сенингъ арамьызда бир перде булунмакъта. Шунунгъ ичюн сен (истегенингъни) яп, биз де япмакътамыз!²
6. Де ки: Мен де, анджакъ сиз киби бир инсаным. Мангъа иляхынгъызынгъ тек бир илях олгъаны вахий олунмакъта. Артыкъ Онъа ёнелингъ, Ондан магъфирет истенгъ. Ортакъ къошкъанларнынъ алына вай!³

1 3-инджи аетте кечкен «фуссылет» (изаатлангъан) келимеси шу шекиллерде изаат этильген: а. Къур'аннынгъ укюмлери, къыссалары, ваазлары ачыкъ беян буюрылгъандыр. б. Ляфзи итибарынен фасылалары, сурелерингъ эвель ве ахырлары айырды этильгендир. в) Манасы итибарынен ваделери, техдилери, къыссалары, укюмлери, мисаллери, огютлери... айры-айры беян этилерек, ашкъярлыккъа къавуштырылгъандыр.

2 Къурейш, бу сёзлеринен Къур'анны дингъасмектен къачынаракъ, Аз. Пейгъамбернен араларындаки дин ихтиляфыны ашкъяр этмекте ве Аллаһнынъ Ресулы Къур'ан окъуп, Аллаһкъа чагъыргъан вакъытта, онынгънен алай эте эди.

3 «Аллаһкъа ёнелмек» иман, итаат, тевхид, ибадет ве иляхсен мумкюндир. Айны заманда, шейтаннынъ телькъинлерине уймамакъ, Аллаһны быракъып, башкъа дост ве уйдурма шефаатчылар эдинмек, Аллаһкъа ёнелювнингъ темель шартларыдыр.

7. Олар зекятны бермезлер; ахиретни инкяр этиджилер де олардыр.
8. Шубесиз, иман этип, яхшы иш якъанлар ичюн, тюкенмеген бир муяфат бар.
9. Де ки: Акъикъатен, сиз ерни эки кунде яраткъанны инкяр этип, Онъа ортакъ къошмакътасынъызмы? О, алемлернинъ Раббидир.
10. О, ер юзюне сабит дагълар ерлештирди. О, ерде берекетлер яратты ве о ерде тамам дёрт кунде истегенлер ичюн, фаркъсыз оларакъ, гъыдалар такъдир этти.
11. Сонъ думан алында олгъан кокке ёнельди, онъа ве ер къурресине: Истеерек я да истемесерек келинъ! деди. Экиси де, «истеерек кельдик», дедилер.¹
12. Бойледже, оларны эки кунде еди кок оларакъ яратты ве эр кокке вазифесини вахий этти. Ве биз, якъын семаны къандиллернен донаттыкъ, бозулуван да къорчаладыкъ. Иште, бу, азиз, алим Аллаһнынъ такъдиридир.²
13. Эгер олар юзь чевирир иселер, де ки: Иште, сизни Аад ве Семууднынъ башына кельген къасыргъагъа бенъзеген бир къасыргъагъа къаршы тенбиедемектем!
14. Пейгъамберлер оларгъа: Оглеринден ве артларындан келерек, Аллаһтан башкъасына къуаллыкъ этменъ, деген вакъытларында: «Раббимиз тилесе эди, эльбетте мелеклер эндиридир эди. Шунинъ ичюн, биз сизнен ёлланылгъан шейлерни инкяр этмектемиз», деген эдилер.³
15. Аад къавмына кельгенде, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик тасладылар ве: Бизден даа къуветли ким бар? дедилер. Олар озьлерини яраткъан Аллаһнынъ, олардан даа къуветли олгъаныны коръмедилерми? Олар бизим астлеримизни (муджизелеримизни) инкяр этмекте эдилер.
16. Бундан толайы, биз де оларгъа дюнья аятында зиллет азабыны таттырмакъ ичюн о огъурсыз куньлерде сувукъ бир рузгяр ёладыкъ. Ахирет азабы, эльбетте даа чокъ резиль этиджидир. Оларгъа ярдым да этильмез.⁴
17. Семуудгъа кельгенде, оларгъа догъру ёлни косътердик, амма олар коръликни догъру ёлдан устюн туттылар. Бойледже, япаяткъан феналыкълары себебинден, алчалтыджи азапнынъ йылдырымы оларны чаритты.
18. Инангъанларны къуртардыкъ. Олар (Аллаһтан) къоркъмакъта эдилер.

1 Дженаб-ы Хакънынъ «Ер ве кокте истегени», эр акисининъ де озьлерине юкленген вазифелернинъ керегини ерине кетирювлеридир.

2 Эр кокке вазифесининъ вахий этилюви, мелеклернинъ, йылдызларнынъ ве дигер кок джысымларынынъ, яратылув суретинен, эр бирине ишлерининъ бильдирилювидир.

3 Бу къавмааргъа эр девирде пейгъамберлер ёлланылгъаны ве пейгъамберлернинъ оларнен якъындан алякъада олгъанлары аңлашыла.

4 «Огъурсыз куньлер» ёлланылгъан шиддетли фыртынанынъ арды-арасы кесильмеден, девам эткени ве бу себептен, къавмынынъ эляк олгъан куньлеридир. Ёкъса, куньлернинъ озюнде огъурсызлыкъ деген бир шей ёкъ.

19. Аллаһның душманлары, атешке сюрюльмек узьре, топланган куньлери эписи бир ерге кетирилер.
20. Ниает, о ерге кельген вакытлары кылаклары, козьлери ве терилери, ишлеген шейлерине кьаршы оларның алейхине шаатлыкь этеджек.
21. Терилерине: Ничюн алейхимизге шаатлыкь эттингиз? дерлер. Олар да: Эр шейни кьонуштырган Аллаһ, бизни де кьонуштырды. Илыкь дефа сизни О яраткьан. Кене Онъа дьендюрийлемктесингиз, дерлер.
22. Сиз не кылакъларынгызнынъ, не козьлерингизнинъ, не де терилерингизнинъ алейхингизге шаатлыкь этювинден сакьынмай эдингиз, япкьанларынъыздан чокьуны Аллаһ бильмейджек беллей эдингиз.
23. Раббингиз акькъында беслеген занынгыз бар я, иште сизни о махв этти ве зияннга огьрагьанлардан олдынгыз.
24. Шимди эгер даяна билир иселер, оларнынъ ери атештир. Ве эгер (текрар дюньягьа кьайтып Аллаһны) хошнот этмек истер иселер, мемнюн этиледжек дегилер.
25. Биз оларгьа бир такьым аркьадашлар мусаллат эттик де, олар оглеринде ве артларында не бар исе, эписини буларгьа сюсю косьтердилер. Озьлеринден эвель келип кечкен джинлер ве инсанлар ичюн, (тедбикь олунгьан) азап оларгьа да, кереккаи олгьан. Шубесиз, олар зияннга тюшкенлер эди.¹
26. Инкяр эткенлер: Бу Кьур'анны дингьлемень, окьулгьанда гурюльти япынъ. Белки, бастырысынгыз, дедилер.
27. О инкяр эткенлерге шиддетли бир азапны таттыраджакьмыз ве оларны япкьанларынынъ энгь фенасынен джезаландыраджакьмыз.
28. Иште, бу Аллаһ душманларынынъ джезасы – атештир. Аетлеримизни инкяр эткенлеринден толайы, о ерде оларгьа джеза оларакь эбедий кьаладжакь юртлары (джеэннем) бардыр.
29. Кяфирлер джеэннемде: Раббимиз! Джинлерден ве инсанлардан бизни сапкьанларны бизге косьтер де, ашшалангьанлардан олсунлар дие, оларны аякъларымызнынъ астына алайыкь! дейджеклер.
30. Шубесиз, Раббимиз Аллаһтыр деп, сонъ дос-догьру ёлда юргенлернинъ узьрине мелеклер энер. Оларгьа: Кьоркьманъ, кедерленмень, сизге ваде олунгьан дженнетнен севинингь! дерлер.²

1 Фена аркьадашларнынъ инанмагьанларгьа сюсю косьтерген шейлери – дюнья ишлеридир. Чюнки, дюньянынъ ялынъыз маддий менфаат ве нефсаный истеклерге уйгун тарафыны корерлер ве садедже оны истерлер. Ахирет ишлерини де арткьа быракьырлар. Тирилюв ве эсапны инкяр этмекнен раатлыкькьа кьавушаджакьларыны телкьин этерлер.

2 Мелеклер, аетте васыфлары бильдирильген му'минлерге зикр этильген мужделерни олюм сырасында береджеклер. Дос-догьру ёлда юрмек, иманда себаттыр. Буны Аз. Эбу Бекир сьез ве давранынъшен низамлы олмакь; Аз. Умер мунафыкьлыкь этмемек; Аз. Осман амельде ихласлы олмакь; Аз. Али фарзларны эда этмек шекаинде ёрумлагьанлар. Мелеклернинъ «кьоркьманъ» муждеси, олюмининъ сонъу ве кечмиш амеллернен багьлыдыр. «Кедерленмень» деген мужделери исе, артта быракьылгьан эвлят ве аиле иле багьлыдыр.

- 31, 32. Биз дюнья аятында да, ахиретте де сизинь достларынъызмыз. Гъафур ве рахим олгъан Аллаһнынъ икрамы оларакъ, о ерде сиз ичюн джанларынъыз чеккен эр шей бар ве истеген эр шейинъиз о ерде сиз ичюн азырдыр.
33. (Инсанларны) Аллаһкъа чагъыргъан, яхшы иш япкъан ве «Мен мусульманларданым», дегенден кимнинъ сёзю даа гузель?¹
34. Яхшылыкънен яманлыкъ бир олмаз. Сен энъ гузель бир шекильде (яманлыкънынъ) огюни ал. О вакъытта сеннен арасында душманлыкъ олгъан кимсе санки джандан бир дост олур.²
35. Бунъа (бу гузель давранышкъа) анджакъ сабыр эткенлер къавуштырылыр; бунъа анджакъ (хайырдан) буюк насиби олгъан кимсе къавуштырылыр.³
36. Эгер шейтаннан кельген яман бир тюшондже сени тюртеджек исе, аман Аллаһкъа сыгъын, чюнки, О, эшитиджи ве билиджидир.
37. Гедже ве куньдюз, кунеш ве ай Онынъ аетлериндендир. Эгер Аллаһкъа ибадет этмек истей исенъиз, кунешке де, айгъа да седже этмень. Оларны яраткъан Аллаһкъа седже этинь!
38. Эгер инсанлар буюклик таслар иселер, (биясинлер ки) Раббинънинъ янын да булунгъан (мелеклер) ич усанмадан, гедже-куньдюз оны тесбих этерлер.
39. Сенинъ ер юзюни къуп-къуру корювинъ де, Аллаһнынъ аетлериндендир. Биз онынъ узерине сувны эндирген вакътымызда, арекетке келип къабарыр. Онъа джан берген, эльбетте олюерни де тирильтир. О, эр шейге къадирдир.
40. Аетлеримиз акъкъында догърулыкътан айырылып, эгриликке сапкъанлар бизге гизли къалмаз. О алда, атешнинъ ичине атылгъан даа эйидирми, ёкъса, къыямет куню ишанчен кельгенми? Истегенинъизни япын! Шубесиз, О, япкъанларнъызны корьмекте.⁴
41. Озьлерине Китап кельгенде, оны инкяр эткенлер (шубесиз, бунынъ нетиджесине къатланаджакълар). Албуки, о акърансыз бир Китаптыр.
42. Онъа огюнден де, артындан да батыл келалмаз. О, икмет саиби, чокъ макътавалы Аллаһтан эндирилгендир.
43. (Ресулым!) Санъа айтылгъанлар, сенден эвельки пейгамберлерге айтылгъанындан башкъа бир шей дегиль. Эльбетте ки, сенинъ Раббинъ, эм магъфирет саиби, эм де адджы бир азап саибидир.

1 Аетте васыфлары анылатылгъан зат Ресулуллаһ (с.а.)тыр. Базыларына коре, ает мазинлер акъкъында назиль олгъан. Аллаһнынъ даветине уйгъан ве инсанларны да уймагъа давет эткен эр кеснинъ де бу васыфнынъ саиби оладжагъы бильдирилген.

2 Яманлыкънынъ огю, энъ гузель хислет не исе, онынънен алыныр. Меселя, гьадапкъа сабыр, бильгисизликке йымшакъ табият, феноалькъкъа афу иле къаршылыкъ берилер.

3 Шейтаннан кельген яман тюшондже, шейтаннынъ инсанны гузель табият ве давранышлардан узакълаштырмакъ ичюн весвеседир.

4 Аетлер акъкъында, догърулыкътан айырылып, эгриликке сапмакъ хусусы, догъруны яманамакъ, бозмагъа ынтылмакъ, батыл ёрумлаваргъа арекет этмек ве манасыз тартышуваргъа киришмек шеклинде ёрумлангъан.

44. Эгер биз оны, ябанджы тильде бир Къур'ан кылыса эдик, дейджек эдилер ки: Аетлери тевсиятлы шекильде анълаатылмалы дегиль эдими? Арапкъа ябанджы тильде (китап) олуурмы? Де ки: О, инангъанлар ичюн догъру ёлны косътерген бир кылавуздыр ве шифадыр. Инанмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ къулакъларында бир агъырлыкъ бардыр ве Къур'ан оларгъа къапалдыр. (Санки) оларгъа узакъ бир ерсен багъырылмакъта (да, Къур'анда не айтылгъаныны анъламайлар).
45. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, онда да ихтиляфкъа тюшюльди. Эгер Раббинъден бир сёз кечкен олмаса эди, араларында дер'ал укюм этилир эди (ишлери битирилик эди). Олар Къур'ан акъкъында терен бир шубе ичиндедилер.¹
46. Ким бир яхшы иш япар исе, бу озь лехинедир. Ким де феналыкъ япар исе, алейхинедир. Раббинъ къуларгъа зулум этиджи дегильдир.
47. Къыямет кунюнинъ билгиси, Онъа авале этилир. Онынъ билгисинден гъайры ич бир мейва (чегирдеги) къабугъыны ярып чыкъалмаз, ич бир ыргъачы юкке къалмаз ве догъурмаз. Аллаһ оларгъа: Ортакъларым не ерде! дие сесленген куню: Бунъа даир бизден ич бир шаат олмагъаныны санъа арз этермиз, дерлер.
48. Бойледже, эвельден ялварып тургъанлары олардан узакълашкъандыр. Озленининъ къачаджакъ ерлери олмагъаныны анълагъандырлар.
49. Инсан хайыр истемектен усанмаз. Факъат онъа бир феналыкъ токъуныр исе, аман умютсизликке тюшер, кедерлене берир.²
50. Ант олсун ки, озюне токъунгъан бир зарардан сонъ, биз онъа бир рахмет таттырыр исек: Бу, меним акъкъымдыр, къыямет къопадажакъ санмайым, Раббиме дёндюрильген олсам биле, муакъкъакъ Онынъ къатында мен ичюн даа гузель шейлер бардыр, дер. Биз, инкяр эткенлерге япкъанларыны мытлакъа хабер береджекмиз ве муакъкъакъ оларгъа агъыр азаптан таттыраджакъмыз.
51. Инсангъа бир нимет берген вакътымызда, (бизден) юзь чевирир ве узакълашыр (кибрленир). Факъат онъа бир шерр токъунгъан вакъытта да ялварып турар.
52. Де ки: Не дерсингиз, эгер о (Къур'ан) Аллаһ тарафындан исе, сиз де оны инкяр эткен исенгиз, о заман (хакътан) узакъ бир айрылыккъа тюшкенден даа сапыкъ ким бар?
53. Инсанларгъа уфукъларда ве озь нефислеринде аетлеримизни косътереджек-

1 Кечмиш сёз демек, эсапнынъ ве джезанынъ къыямет кунюндеже кечиктирилюви демектир. Бу сёзден толайы, Китапта ихтиляфкъа тюшкенлер, Китапны яланлагъанлар дюньяда эляк олгъан ве азапкъа огъратылгъанлардыр.

2 Инсаннынъ истеген хайыры: мал, сагълыкъ, ферах киби дюнйавий арзулардыр. Шерр исе: факъырылыкъ, азап ве сыкъынтыдыр.

миз ки, онынъ (Къур'аннынъ) керчек олгъаны, оларгъа яхшыджа белли олсун. Раббинънинъ эр шейге шаат олувы етмезми?¹

54. Дикъкъат этинъ; олар, Рабблерине къавушмакъ хусусында шубе ичиндедилер. Билесинъиз ки, О, эр шейни (ильминен) къушатыджыдыр.

42. ШУУРАА СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан бу суре 53 аеттир, ялынъыз 23-26-нджи аетлери Мединедде энген. Адыны 38-нджи аетте кечкен ве мусульманларнынъ ишлерини араларында истишара (месааат) иле япуулары кереклигини бильдирген Шуураа келимесинден алгъан.

Бисмилляһирраһмаанирраһим

- 1, 2. Хаа. Миим. Айн. Сиин. Къааф.
3. Азиз ве хахим олгъан Аллаһ санъа ве сенден эвелькилерине, иште бойле вахий этер.²
4. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Онынъдыр. О, юджедир, улудыр.
5. Аман-аман тепелеринден коклер чатлайджакъ! Мелсклер де, Рабблерини хамд иле тесбиҳ этмектелер ве ерскилер ичюн магъфирет истемектелер. Яхшы билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.³
6. Аллаһтан башкъасыны дост туткъанларыны Аллаһ даима незарет этмектедир. Сен оларгъа векиль дегильсинъ.⁴
7. Шезерлернинъ анасы (олгъан Меккеде) ве онынъ чевресинде олгъанларны тенбислевинъ ве асла шубе олмагъан топланув кую иле оларны къоркъызувынъ ичюн, санъа бойле арапча бир Къур'ан вахий эттик. (Инсанларнынъ) бир топу дженнетте, бир топу да чылгъын алевли джеэннемдедир.⁵

1 Аеттеки «уфукълар» келимесинден инсанны сарып алгъан тышкъы алемни, «озь нефислери» ифадесинден де, инсаннынъ озь биологик ве рухий шекалини анъламакъ мумкюн. Бунъа коре, аетнинъ манасы «биз инсангъа истер озюни сарып алгъан тышкъы алемде, истер шахсен озюнинъ маддий ве рухий дюньясында олгъан ве бизим барлыгъымызны ве кучюмизнинъ мужеммелигини исбатлагъан деалиллери косьтереджекмиз» демек олуру ки, акъикъатен, «буюк алем» ве «кучюк алем» денильген эки алемнен багълы оларакъ, илим бельгилеген акъыяларгъа дургъунлыкъ бериджи бильгилер, Аллаһнынъ барлыгъына ве кучюнинъ сынъырсызлыгъына даир муим деллелер ортагъа къоймакъта.

2 Дженаб-ы Хакъ Къур'ан-ы Керимде анълаткъан хусусларнынъ озюни даа эвельки китапларда да бильдирген. Хусусен, Хаа, Миим ве Айн, Сиин, Къааф киби арифлер ишарет ве сыр оларакъ, бутюн пейгъамберлерге вахий этильген.

3 «Коклернинъ усьтеринден чатавы», Аллаһнынъ азаметинден ве шанынынъ юджелигиндендир.

4 Аетте Аз. Пейгъамбернинъ вазифеси, садедже теблигъ олгъаны ифаде этиле.

5 Къур'ан Мекке халкъына ве ер юзюндеки бутюн инсанларгъа эндирилгендир. Мекке, ичинде Кябе ве Макъам-ы Ибрахим олгъаны ичюн, шаны юксек бир шеэрдир. Аетте къыяметнинъ къоркъунчалы вазияти ве инсанларнынъ дженнетлилер ве джеэннемлилер оларакъ, экиге айырыладжакълары ифаделенген.

8. Аллаһ истесе эди, оларны тек бир миллет япар эди. Факъат О, истегенини рахметине къавуштырыр; залымларнынъ исе, ич бир досту ве ярдымджысы ёкътыр.¹
9. Ёкъса, олар Аллаһтан башкъа достлар таптылармы? Албуки, дост ялынъыз Аллаһтыр. О, олюелерни тирильтир, эр шейге къадирдир.
10. Ихтиляфкъа тюшкен эр анги бир шейинъызде уюм бермек Аллаһкъа махсустыр. Иште, бу, Аллаһ, меним Раббимдир. Онъа таяндым ве онъа ёнелирим.
11. О, коклернинъ ве ернинъ ёкътан яратыджысыдыр. Сизге озюньызден чифтлер, айванлардан да (озьлерине) чифтлер яраткъан. Бойледже, чокълашувынъызны теминалген. Онъа бенъзеген ич бир шей ёкътыр. О, эшитиджидир, корюджидир.
12. Коклернинъ ве ернинъ анахтары Оннынъдыр. Истегенине рызыккыны бол берир, истегенинден де къысар. О, эр шейни билидидир.
13. «Динни аякъта тутунъ ве онда ихтиляфкъа тюшменъ», дие Нуһкъа тевсие эткенини, санъа вахий эткенимизни, Ибрахимге, Мусага ве Исага тевсие эткенимизни Аллаһ сизге де дин къылды. Факъат оларны чагырадыгынъ бу (дин), Аллаһкъа ортакъ къошкъанларга агъыр кельди, Аллаһ истегенини озюне (пейгъамбер) сечер ве озюне ёнелгенни де, догъру ёлга къавуштырыр.
14. Олар озьлерине илим кельгенден сонъ, садедже араларындаки аседчилик себбинден, болюювге тюштилер. Эгер белли бир девиргедеже Раббинъден бир (кечиктирюв) сёзю кечкен олмаса эди, араларында аман уюм берилир эди. Олардан сонъ, китапкъа варис къылынганлар да, оннынъ акъкъында терен бир шубе ичиндедилер.²
15. Иште, шуннынъ ичюн сен (тевхидге) давет эт ве эмир олунганынъ киби дос-догъру ол. Оларнынъ авеслерине уйма ве де ки: Мен Аллаһнынъ эндирген Китабына инандым ве аранъызда адалетни тиклемекнен эмир олундым. Аллаһ бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъиздир. Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларыныыз да сизгедир. Арамызда тартышыла биледжек бир мевзу ёкътыр. Аллаһ эпимизни бир ерге топлар, дёнюш де Онъадыр.³
16. Давети къабул этильгенден сонъ, Аллаһ акъкъында тартышмага киришкен-

1 Башкъа динлердеки бутюн инсанлар Ислам динине кире биле эдилер. Амма, хидает ве далалет иляхий ирадеге багъадыр. Буннынънен бирликте, инкъарнен озьлерине зуум эткенлер азаптан ич бир шекильде къуртуламайджакълар.

2 Болюювге тюшкенлерге кельген илим табири, азап хаберининъ бильдирилюви, Аз. Пейгъамбернинъ ёланыладжагъы хаберни, пейгъамберлернинъ ве китапларнынъ бильдирген хусуслар шекинде ифаде этиле билер. Бу бильгиге рагъмен, ихтиляфкъа тюшюльген, инангъан ве инанмагъанлар чыкъкъан. Инанмагъанларга джеза оларакъ аман азап берильмемеси ве къыямет кунюне къадырылуви, Аллаһнынъ бу хусуста берген бир сёзюнден толайыдыр.

3 Аетте Аз. Пейгъамбернинъ инсанларны давет этеджек принципелери ифаде этилиркен, уяджакъ эсаслары да беян этильген. Бунга коре, даветке девам этиледжек, инанмагъанларнынъ теклиф ве исрарлары динъаенмейджек.

- лернинь делиллери, Рабблери къатында боштыр. Олар ичюн бир гъадап, кене олар ичюн четин бир азап бардыр.¹
17. Китапны ве мизанны хакъ оларакъ эндирген Аллаһтыр. Не бильмектесинь, бельки де, къыямет сааты якъындыр!
  18. Онъа инанмагъанлар, онынъ чабукъ къопувыны истерлер. Инангъанлар исе, ондан къоркъарлар ве онынъ акъикъат олгъаныны билаирлер. Яхшы билинъ ки, къыямет куюн акъкъында тартышкъанлар терен бир сапыкълыкъ ичин-делер.
  19. Аллаһ къуалларына лютфкъардыр, истегенини рызыкъландырыр. О, къуветли-дир, кучълюдир.²
  20. Ким ахирет къазанчыны истей исе, онынъ къазанчыны арттырырмыз. Ким де дюнья къарны истей исе, онъа да дюньядан бир шейлер берирмиз. Факъ-ат онынъ ахиретте бир насиби олмаз.³
  21. Ёкъса, оларнынъ Аллаһ изин бермеген бир динни кетирген ортакълары бар-мы? Эгер кечиктирме сёзю олмаса эди, дер'ал араларында укюм берилир эди. Шубесиз, залымларгъа джан якъыджы бир азап бар.⁴
  22. Япкъан шейлери башларына кельгенде, залымларнынъ къоркъудан титрегенлерини кореджексинь. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар да, дженнет багъчаларындадырлар. Рабблерининъ янында оларгъа истеген эр шейлери междуттыр. Иште, буюк лютф будыр.
  23. Иште, Аллаһнынъ, иман эткен ве яхшы ишлер япкъан къуалларына мужделеген нимети будыр. Де ки: Мен бунъа нисбетен сизден акърабалыкъ севгисинден башгъа бир уджрет истемейим. Ким бир яхшылыкъ япса, онынъ савабыны арткъачынен берермиз. Шубесиз, Аллаһ багъышлайыджы, шукюрнинъ къаршылыгъыны бериджидир.⁵
  24. Ёкъса, олар (сен ичюн) Аллаһкъа нисбетен ялан уйдурдымы? дерлер. Аллаһ истер исе, сенинъ къальбинъни де муурълер. Ве Аллаһ батылны ёкъ этер;

1 Аетте ачыкъ костырильген муджизелерге я да китапларгъа инангъандан сонъ, тартышувга киришкен судийлернинъ вазитине ишарет этилерек, далиллерининъ кечмейджеги ифаде этильген.

2 Бу ерде Аллаһ къуалларынынъ яхшысына да, яманына да лютфте булунганы анълашылмакъта. О, феналарны биле, къабаатлары себебинден, ач быракъмагъан.

3 Аетте ахирет къазанчы, яхшы ниет ве давранышлар ичюн алынган саваплар оларакъ ифаде этильген. Аллаһ савапны экинге бенъзеткен. Чюнки, савап салих амельнен къазанылган бир файдадыр. Бу себептен, «дюнья, ахиретнинъ тарласыдыр», денияльген. Қъазанчнынъ арттырылувына кельгенде, бу савапнынъ бирге нистебен онгъа, еди юзге ве даа зиядесине чыкъарылувы ве бу артувнынъ дюнья ишлерине де аит олувы демектир.

4 Аетте къафирлерге Аллаһкъа ортакъ къошмакъ, тирильмекни инкъар этмек ве дюньягъа табынмакъ киби сакъат тюшюнджелерни телкъин эткен шейтанларгъа ве Аллаһтан башкъа дин иджат эткенлерге уюварынынъ себеби соралмакъта ве бу ортакъларгъа уювнынъ нетиджелерине дикъкъат чекильмекте.

5 Аетте кечкен акърабалыкъ севгиси «Сизден акърабамны севгенинъизни истейим» я да «Акърабаныз оларакъ мени севип, дестекеминъизни истейим», шеклинде беян этильген.

- сӕзлеринен хакъны ортагъа къояр. Шубесиз, О, къальплерде олгъанларны билиджибир.¹
25. О, куълларынынъ тӕвбесини къабул этиджи феналыкъларны багъышлайыджи ве япкъанларынъызны билиджибир.
  26. Аллаһ, иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ тӕвбесини къабул этер, лютфиндан оларгъа, зиядесини берир. Кяфирлерге кельгенде, оларгъа да четин бир азап бардыр.
  27. Аллаһ къуллаарына рызкъны бол-бол берсе эди, ер юзюнде адден ашар эдилер. Факъат О, (рызкъны) истеген ольчюде эндирир. Чюнки О, къуллаарынынъ хаберини алыджыдыр, оларны корюджибир.
  28. О, (инсанлар) умитлерини кескенден сонъ, ягъмурны эндириджи, рахмети-ни эр тарафкъа яйыджыдыр. О, акъикый досттыр, макътавгъа лайыкътыр.
  29. Коклерни, ерни ве оларнынъ ичине яйып чокълаштыргъан джанлыларыны яратуви да, Онынъ делиллериндендир. О, истеген вакътында оларны бир ерге топламагъа да къадирир.
  30. Башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет, озъ эллеринъизнен япкъанларынъыз себебиндендир. (Бунынънен берабер) Аллаһ чокъуны афу этер.²
  31. Ер юзюнде (Оны) аджиз быракъалмазсынъыз. Аллаһтан башкъа бир достунъыз ве бир ярымджынъыз да ёкътыр.
  32. Денъизде дагълар киби ялдап юргенлер (гемилер) де Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир.
  33. Истесе, О, рузгярны токътатыр да, онынъ (денъизнинъ) усьтюнде къала къоярлар. Эльбетте бунда чокъ сабыр этиджи, чокъ шукюр этиджи эр кес ичюн ибретлер бардыр.
  34. Яхут япкъанлары себебинден, оларны эляк этер. Бир чокъусыны да афу этер (къуртарыр).
  35. Бойледже, аетлеримиз узеринде тартышкъанлар, озълерине къачаджакъ бир ер олмагъаныны билъсинлер.
  36. Сизге берильген шей, ялынъыз дюнья аятынынъ кечиджи метахларыдыр. Аллаһнынъ янында олгъанлар исе, даа яхшы ве даа бакъыйдир. Бу мукъфат иман этип, Рабблерине таянып ишангъанлар ичюндир.³

1 Аз. Пейгъамбернинъ Къур'ан-ы Керимни Дженаб-ы Хакъкъа нисбет этювине инанмагъанлар Пейгъамберимизни Аллаһ къаршысында ифтираджы вазиятине тюшюрмеге джесарет этекен эдилер. Амма, Аллаһ Ресулыннынъ ялан уйдурувдан узакъ олгъаныны, бойле бир шейге джесарет этсе биле, онынъ къальби муурленеджегини беян этмектедир.

2 Гунахааргъа аман тӕвбе этмек керектир. Къул акъкъындан башкъа, Аллаһкъа къаршы ишленген гунахнынъ тӕвбеси учъ шарткъа багълыдыр: 1. Гунахтан тамамен вагъечмек. 2. Япкъанына пешман олмакъ. 3. Бир даа онгъа дӕнмемек. Эгер киши къул акъкъынен багълы бир яманлыкъ ишлеген олса, акъ саибининъ акъкъыны одемек, онынъ ризасыны алмакъ тӕвбесининъ къабул шартларындандыр.

3 Дюньяда инсанларгъа берильген маддий имкъан ве боллукъ, садедже бир кечиниш вастасыдыр. Аллаһнынъ янындаки савап исе, даимий ве даа файдалыдыр. Ает-и кериме, Аз. Эбу Бекир бутюн малыны Аллаһ ёлуна арджлагъан вакътында, бир топулакынынъ оны тенкъит эткени узерине на-

37. Олар буюк гунахлардан ве аясызлыкътан къачынырлар; къызгъан вакъытларында да, къусурларны багъышларлар.
38. Кене олар, Рабблерининъ даветине уярлар ве намазны къыларлар. Оларнынъ ишлери, араларында танышувендир. Оларгъа берген рызкъымыздан да арджларлар.¹
39. Бир акъсызлыкъкъа огърагъан вакъытларында, ярдымлашырлар.
40. Бир яманлыкънынъ джесасы, онъа мусавий бир яманлыкътыр. Ким багъышлар ве барышны теминлер исе, онынъ мукафаты Аллаһкъа аиттир. Догърусы, О, залымларны севмез.
41. Ким зулумгъа огърагъандан сонъ, акъкъыны алыр исе, артыкъ оларгъа япыладжакъ бир шей ёкътыр.
42. Анджакъ инсанларгъа зулум этиджилерге ве ер юзюнде акъсыз ерде адден ашкъанларгъа джеза бардыр. Иште, элем бериджи азап буларгъадыр.
43. Ким сабыр этер ве афу этер исе, шубесиз бу арекети, япылуvgъа дегер ишлердендир.²
44. Аллаһ кимни саптырса, ондан сонъ артыкъ онынъ ич бир досту ёкътыр. Азапны корьгенлеринде залымларнынъ: Дюнеджек бир ёл бармы? дегенлерини корерсинъ.
45. Атешке атылыр экенлер, оларнынъ зилеттен башларыны тёбен эгерек, козь къыйыгъынен гизли-гизли бакъкъанларыны кореджексинъ. Инангъанлар да: Иште, асыл зиянгъа огърагъанлар, къыямет куню озьлерини ве аилелерини зиянгъа сокъкъанлардыр, дейджеклер. Кесен-кес билинъ ки, залымлар, девамлы бир азап ичиндедилер.³
46. Оларнынъ Аллаһтан башкъа озьлерине ярдым эткен ич бир достлары ёкътыр. Аллаһ кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ къуртулушкъа чыкъаджакъ бир ёлу ёкътыр.
47. Аллаһтан кери чевирилови имкъансыз бир кунъ кельмезден эвель, Раббинъизге уйынъ. Чюнки, о куню ич биринъиз сыгъынаджакъ бир ер тапалмазсынъыз, итираз да эталмазсынъыз.
48. Эгер юзь чевирир иселер, билесинъ ки, биз сени оларнынъ узерине бекчи ёлламадыкъ. Сангъа тюшкени садедже теблигъдир. Биз инсангъа къатымыздан бир рахмет таттыргъан вакътымызда, онъа севинир. Амма, эллеринен япкъ-

---

зиль олгъан. Албуки, бу давранышынен Аз. Эбу Бекир Аллаһкъа таянып ишанувнынъ энъ гузель орынегини берген.

1 Бу ает Исламий идаре шекмининъ, мусульманларнынъ озь араларындан сечеджек шуранынъ къарарларына эсаслангъанларына делиль оларакъ косьтерильген.

2 Яманлыкъ къаршысында сабыр эткен ве оны багъышлагъан кимсе, мерд ве азимал инсанларнынъ яптыгъы ишини япкъандыр. Диннинъ истеги будыр.

3 Къыяметте зиянгъа огърамакъ, дженнемде эбедий къалмакъ ве дженнетте азырлангъан ниметлерден марум быракъылмакъ шеклинде беян этильген.

- анлары себепден, башларына бир феналыкъ келир исе, иште, о заман инсан пек нанкорьдир!¹
49. Коклернинь ве ернинь муьлки Аллаһныньдыр. Истегенини яратыр; истегенине кьыз балалар, истегенине де огьлан балалар багьышлар.
50. Яхут оларны эм огьлан, эм де кьыз балалары олмакъ узьре, чифт берир. Истегенини де кьысыр кьалдырыр. О, эр шейни билиджидир, эр шейге кучю стиджидир.
51. Аллаһ бир инсаннен, анджакъ вахий ёлунен я да перде артындан кьонушур, яхут бир эльчи ёллап, изнинен онъа истегенини вахий этер. О, юджедир, акимдир.²
52. Иште, бойледже, санъа да эрмимизнен Кьур'анны вахий эттик. Сен китап недир, иман недир бильмез эдинь. Факъат биз оны кьуларьмыздан истегенимизни кендиси иле догьру ёлгъа ириштирдигимиз бир нур кьылдыкъ. Шубесиз ки, сен догьру бир ёлны косьтермектесинь.³
53. (О ёл) коклернинь ве ернинь саиби олгъан Аллаһнынь ёлудыр. Дикъкъат этинь, бутюн ишлер сонъунда Аллаһкъа дёнер.⁴

43. ЗУХРУФ СУРЕСИ

Зухруф – алтын ве джевер манасына келе. Суреде булардан сёз этильгени ве Аллаһнынь инсангъа саип олгъан алтын ве джеверлернен дегиль, инанч ве давранышларына коре кьыймет кескени анълатылгъаны ичюн, суре бу адны алгъан. Меккеде энген ве 89 аеттир.

Бисмиллабирравмаанирравхиим

1. Хаа. Миим.
- 2, 3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз, анълап тюшюнювиньиз ичюн, оны арапча бир Кьур'ан кьылдыкъ.
4. О кьатымызда булунгъан Ана Китапта (левх-и махфузда) мевджут, юдже ве икмет иле толу бир китаптыр.⁵

1 Аетте, инкяр эткенлернинь вазиеatine Аз. Пейгьамбернинь кедерленмемеси истенильген, айрыджа инсанларнынь зенгинлик ве сагьлык киби ниметлерге нисбетен ареткелери иле япкъан гунахлардан толайы, огьрагъан сыкъынтылары кьаршысындаки менфий тавурларына дикъкъат чекильген.

2 Вахийнинь келюв шекиллерини беян эткен бу аетке коре, вахий кьальпке ильхам я да Дженаб-ы Хакъны корьмеден, перде аркьтындан кьонушув я да вахий мелеги (Джебраил) вастасы иле келям эшитмек суретинен де керчеклешмекте.

3 Кьур'ан дие терджиме этильген «рух» келимеси, айрыджа Джебраилни де ифаде эткен. Бу аетте рисалет ве китапнынь эмиети беян этильген, Аз. Пейгьамбернинь озюне кельген вахийнен, догьру ёл реberi олгъаны анълатылгъан.

4 Му'минлерге мужде, гунахьярларгъа да техдит булунгъан бу аетте, артыкъ кьаршылыкьлы себеп ве алякъаларнынь ортадан кьвалкъьаны, эр шейнинь Аллаһкъа дёнген куню хатырлатылгъан.

5 Шаны юдже Кьур'ан, муджизевий васфынен, дигер китаплардан даа юджедир. Чюнки, белгьатны

5. Сиз, адден ашкъан кимселер олдунъыз дие, сизни Къур'аннен тенбилевден вазгечейикми?
6. Даа эвельки миллетлерге нидже пейгъамберлер ёллагъан эдик.
7. Олар, озьлерине кельген эр пейгъамберни мытлакъа алайгъа ала эдилер.
8. Биз булардан даа зорбаджы олгъанларны да эляк эттик. Бунунъ киби, эвелькилерде мисали кечкендир.
9. Ант олсун ки, оларгъа коклерни ве ерни ким яратты? деп сорасанъ; «Оларны, шубесиз кучълю олгъан, эр шейни билген Аллаһ яратты», дерлер.
10. О, сизге ерни бешик япкъан ве догъру юресинъиз дие, ер юзюнде сизге ёллар яраткъан.
11. Коктен, бир ольчюге коре, сувны эндирген Одыр. Биз онынънен (къуп-къуру) олю мемаскетке аят берирмиз. Иште, сиз де, бойледже (мезарларынъыздан) чыкъарыладжакъсынъыз.¹
- 12, 13. Бутюн чифтлерни О яраткъандыр. Ве сизге минеджек гемилеринъизни ве айванлар яраткъандыр ки, бойледже оларнынъ сыртына минип, усьтлерине ерлешкенинъизнен, Раббинъизнинъ ниметини анъаракъ: Буны бизим хызметимизге бергенни тесбих этермиз, ёкъса, биз буларгъа кучъ етиштиралмаз эдик, дсювинъиз ичюндир.²
14. Биз, шубесиз Раббимизге дёнеджекмиз (демелисинъиз).
15. Амма, олар къуаларындан бир къысмыны Онынъ бир джузи (болюги) къылдылар. Акъкъатен, инсан ап-ачыкъ бир нанкоръдир.³
16. Ёкъса, Аллаһ яраткъанларындан къызларны озюне алды да, огъуларны сизге айырдымы?!
17. Олардан бири, Рахмангъа аит сайгъан къыз баласынен мужделенгиненен, иддетленерек, юзю сим-сия кесилер.⁴
18. Сюс ичинде етиштирилип, дженк эталмайджакъ олгъанны истемейлерми? (Оларны Аллаһнынъ парчасы саймакъталармы?)⁵
19. Олар, Рахманнынъ къуалары олгъан мелеклерни де ыргъачы сайдылар. Ад-

---

энь усьтюн мертебеге ириштирген, айрыджа бутюн кечмиш китапларнынъ укюмлерини ортадан къадыргъандыр.

- 1 Аетте, итияджгъа ве белли ольчюге коре, ягъмурнынъ ягъдырыгъаны, онынънен топракъка аят берильгени биъдирильген бу вазиятнинъ тирилювнинъ ачыкъ мисали олгъаны къайд этильген.
- 2 Миниледжеклер, тюшонмеге ве Аллаһни тесбих этмеге етеклейиджи варлыкълардыр. Бу себептен, сахабе-и кирам айванларына мингенлеринде, ахиретни ве табутнен башланаджакъ ёлджулыкъны тюшюне эдилер. Ресудуллаһ ёлджулыкъка чыкъкъанда, бу аетлерни окъур эди.
- 3 Бу ерде судийлерден бир топунинъ Узейрни, христианлардан да Исаны Аллаһнынъ огълу сайгъанларына, мушриклернинъ исе, мелеклерни Аллаһнынъ къызлары оларакъ къабул эткенлерине ишарет этильмекте.
- 4 Аетте ифаде этильгени киби, къызларны Аллаһтан, огъуаларны озьлеринден сайгъанлары ичюн, къыз бала догъгъаны акъкъындаки хаберден кедерлене ве сингирлене эдилер. Сонъунда да къызларны тирилейин къумгъа коме эдилер.
- 5 Ает, къадынардаки сюсленюв хусусиетлеринен, курештеки зайыфлыкъларына ишарет этмекте.

- жеба, мелеклернинъ яратылганларыны корьгенлерми? Оларнынъ бу шаатлыкълары языладжакъ ве соргъугъа чекиледжеклер.
20. Ве дедилер ки: Рахман истесе эди, биз оларгъа табынмаз эдик. Оларнынъ бу хусуста бир бильгилери ёкъ. Олар садедже ялан сёйлелер.
  21. Ёкъса, бундан эвель оларгъа бир китап бердик де, онъа багъланмакъталармы?
  22. Ёкъ! «Садедже, биз бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ изинден кетмектемиз», дерлер.¹
  23. Сенден эвель де, анги мемлекетке тенбиседжи ёллагъан исек, мытлакъа о ернинъ илери кельгенлери: Бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ излерине уярмыз, дер эдилер.
  24. Мен сизге бабаларынъызны узеринде булгъанынъыз (дин)ден даа догърусыны кетирген исем (кене манъа уймазсынъызмы)? дегенинен, дедилер ки: Догърусы, биз сизнен ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз.
  25. Биз де олардан инктикъам алдыкъ. Бакъ, яланлагъанларнынъ сонъу насыл олды?
  26. Бир заман Ибрахим, бабасына ве къавмына деген эди ки: Мен сизинъ табынганларынъыздан узакъым.
  27. Мен, ялынъыз мени яраткъангъа табынырым. Чюнки, О, мени догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.
  28. Бу сёзни, артындан келеджеклерге девамлы къаладжакъ бир мирас оларакъ быракъты ки, инсанлар (онынъ динине) дёнсинлер.²
  29. Догърусы, буларны да, аталарыны да, оларгъа хакъ ве оны беян эткен бир пейгъамбер кельгенге къадар кечиндирдим.
  30. Факат озьлерине хакъ кельгенинен: Бу бир тылсымдыр, биз оны танымаймыз, дедилер.
  31. Ве дедилер ки: Бу Къур'ан эки шеърден бир буюк адамгъа эндирилъсе олмаз эдими?³
  32. Рабинънинъ рахметини олар пайлаштырмакъталармы? Дюнъя аятында

1 Бойледже, мелеклерге табынуннынъ, бильги ве китап оларакъ, бир таянгычы олмагъаны, садедже корь-коране такъылттен ибарет олгъаны ортагъа чыкъмакъта.

2 Аз. Ибрахим хакъны къабул этмеген бабасынынъ ёлуны терк этмекнен, эр заман аталарынынъ такълит этилаалмайджакъны косьтерген ве тевхид келимесини, артындакилерге мирас оларакъ къалдыргъан, бу себептен де, неслинде Бир Аллаһкъа инанганлар эхрик олмагъан. Меккелилер арасында да «ханифлер» адынен танылгъан ве Аз. Ибрахимнинъ инанчына садакъат косьтерген инсанлар бар эди.

3 Аз. Пейгъамберге инанмаганларгъа коре, Къур'ан Меккенинъ зенгинлеринден Велид б. Мугънирере я да Тааифинъ зенгинлеринден Урье эс-Сакъафийге эндирилъмели эди. Велид б. Мугънирре бойле деген эди: Къурейшинъ буюги ве эфендиси олгъан мен, яхут Сакифинъ буюги Эбу Амр б. Умеир эс-Сакъафий тургъанда, Къур'ан Мухаммедге энеджекми?

Албуки, Аллаһ назарында юксеклик, зенгинлик я да несеби беллиликнен дегил, такъванендир. Буннынънен берабер, Аз. Мухаммед, несеп итибарынен де, оларнынъ энъ шерефлиси эди. Ялынъыз анадан ве бабадан етим къалгъан эди, зенгин де дегил эди.

- оларнынъ маишетлерини (рызыкъларыны) араларында биз пайлаштырдыкъ. Бир-бирине иш яптырувлары ичюн кимини о бирисине дереджелернен усьтюн яптыкъ. Раббинънинъ рахмети оларнынъ топлагъан шейлеринден даа хайырлыдыр.
33. Эгер инсанларнынъ куфюрге бирлешкен тек бир уммет олувы (телюкеси) олмаса эди, Рахманни инкяр эткенлернинъ эвлерининъ таванларыны ве чыкъаджакъ мердивенлерини кумюштен япар эдик.
34. Эвлерининъ къапуларыны ве усьтлерине ясланаджакъ курсюлерни де (эп кумюштен япар эдик).
35. Ве оларны зийнетлерге богъар эдик. Бутюн булар, садедже дюнья аятынынъ кечиджи менфаатыдыр. Ахирет исе, Раббинънинъ къатында, Аллаһнынъ азабындан сакъынып, рахметине сыгъынгъанларгъа аиттир.
36. Ким Рахманни зикр этювден гъафиль олур исе, янындан айрылмагъан бир шейтанны онъа мусаллат этермиз.
37. Шубесиз, бу шейтанлар оларны догъру ёлдан чыкъарырлар да, олар озьлерини догъру ёлда зан этерлер.
38. О шейтаннынъ досту энъ сонъунда бизге кельгенинен, аркъадашына: Кешке, меннен сенинъ арамызда шаркънен гъарп арасы къадар узакълыкъ олса эди, не фена аркъадаш экенсинъ! дер.¹
39. Зулум эткенинъиз ичюн бугунъ (пешманлыкъ) сизге ич бир файда бермейджек. Чюнки, сиз азапта ортакъсынъыз.
40. (Ресулым!) Сагъырларгъа сен эшиттердексинъми; яхут корьлерни ве ап-ачыкъ сапыкълыкъта олгъанларны догъру ёлгъа сен къавуштыраджакъсынъми?
41. Биз сени олардан узакълаштырсакъ да, кене олардан интикъам алырмыз.²
42. Яхут оларгъа ваде эткен азабымызны санъа косътерирмиз. Чюнки, бизим оларгъа кучюмиз етер.
43. Сен, санъа вахий этильгенге сым-сыкъы сарыл. Шубесиз, сен дос-догъру ёлдасынъ.
44. Догърусы, Къур'ан, санъа ве къавмынъа бир оюттир. Илериде ондан месулиетли тутуладжакъсынъыз.
45. Сенден эвель ёллагъан эльчилеримизнинъ (умметлеринден) сора! Рахмандан башкъа табыныладжакъ танърылар (эдининъиз дие) эмир эткенмизми?³
46. Ант олсун, биз Мусаны аетлеримизнен Фыравунгъа ве онынъ илери кельген адамларына ёллагъан эдик де, Муса: Мен алемлер Раббининъ эльчисийим, деген эди.

1 Аеттен, къыямет кунюнде ёлдан чыкъкъан ве шейтангъа аркъадаш олгъан кимсенинъ, фена аркъадашынен озю арасында узакъ месафе олгъаныны тилесек, корюшмек истемейджеги анълашыла.

2 Сен корьсенъ де, кормесенъ де, оларгъа хакъ эткен джезаларыны береджекмиз.

3 О бир пейгъамберлернинъ кетирген динлери талиль этильген вакъытта, анълашылып ки, ич бир пейгъамбернинъ дининде путкъа табынув ёкъ. Бутюн пейгъамберлер теvhид инанчында бирдилер.

47. Оларгъа аетлеримизни кетиргенинен, оларгъа куле къойгъан эдилер.
48. Оларгъа косътерген эр бир астимиз (муджиземиз) дигеринден даа буюк эди. Догъру ёлгъа дёнсюнлер дие, оларны азапкъа огъраттыкъ.
49. Бунинъ усътюне, дедилер ки: Эй, тылсымджы! Сангъа берген вадеге коре, биз ичюн Раббингъе дуа эт; чюнки, биз артыкъ догъру ёлгъа киреджекмиз.¹
50. Факъат биз олардан азапны къалдыргъанымызнен, сёзлеринден къайта къойдылар.
51. Фыравун къавмына сесленди ве бойле деди: «Эй, къавмым! Мысыр мульки ве алтымдан акъкъан шу ирмакълар меним дегильми? Аля коръмейсингъизми?»²
52. «Ёкъса, мен, озю зайыф ве не ерде исе, сёз анълаталмайджакъ вазияттеки шу адамдан даа хайырлы дегилимми?»³
53. «Онъа алтын билезликлер берильмели я да янында онъа ярдымджы меслеклер келмели дегиль эдими?»
54. Фыравун къавмыны алдатты; олар да онъа боюн эгдилер. Олар ёлдан чыкъкъан бир къавмдыр.
55. Бойледже, бизни опыкелендиргенинен, олардан итикъам алдыкъ, эписини сувда богъдыкъ.
56. Оларны, сонъундан кельгенлернинъ кечмиши ве бир ибрет орьнеги яптыкъ.
57. Меръем огълу Иса, бир мисаль оларакъ, анълатылгъанынен, сенинъ къавмынъ аман багъырышмагъа башлады.⁴
58. Бизим танърыларымыз хайырлымы, ёкъса омы? дедилер. Буны сангъа, анджакъ тартышмакъ ичюн сёйледилер. Догърусы, олар къавгъаджы бир топлумдыр.⁵
59. О, садедже озюне нимет берген ве Исраил огъуалларына орьнек япкъан бир къулымыздыр.⁶

1 Ает, Аз. Муса къавмынынъ азапны корьгенинен, къуртулмакъ ичюн инанаджакъларыны билъдиргенлерине, бойледже, азапнынъ ортадан къалдырыладжагъына даир берильген сёзни де хатырлаткъанларына ишарет этмекте.

2 Фыравун бу сёзюнен сарайларыны ве алтындан акъкъан Ниль нехрини козьде тутаракъ, къудрет, сервет ве буюклигини ортагъа къоймакъта ве бунъа нисбетен Аз. Мусанынъ зайыфлыгъыны ве факъырлыгъыны хатырлатмакъта.

3 Бу сёзюнен Фыравун, Аз. Мусанынъ тилиндеки тутукълыгъына ишарет этмек истей эди.

4 Ривает этильгенине коре, Аз. Иса ве анасы Меръемни багълы бир меселе музакере этильген топлашувда мушриклерден бири: «Эгер табынългъан Иса, Меръем, Узейр ве меслеклер джеэннемде исе, оларнен берабер олмагъа разымыз», деген, бу сёзге мушриклер кулген эдилер. Ает оларнынъ бу къопайчора тавурлары акъкъында энген.

5 Бу сёзлеринен мушриклер танърыларыны Аз. Исанен тенъештирге арекет эткенлери анълашыла.

6 Ает, Аз. Исанынъ пейгъамберлик ниметине иришкен ве бабасыз догъувынен де, Исраил огъуалларына илхий къудретнинъ орьнеги оларакъ кетирильген буюк бир зат олгъаныны такидлей.

60. Эгер тилесе эдик, арангыздан ер юзюнде ерингизге кечеджек мелеклер яратыр эдик.
61. Шубесиз ки, о (Иса), кыяметнинъ (не заман кьопадажагънынъ) бильгисидир. Ондан ич шубе этменъ ве манъа уйынъ; чюнки, бу, дос-догъру ёлдыр.¹
62. Сакъын шейтан сизни ёлдан чыкъармасын. Чюнки, о сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ душмандыр.
63. Иса, ачыкъ делиллернен кельген вакъытта, деген эди ки: Мен сизге икмет кетирдим ве ихтиляфкъа тюшкен шейлерингизден бир кысымны сизге анълатмакъ ичюн кельдим. Ойле исе, Аллаһтан кьоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
64. Чюнки, Аллаһ, меним де Раббим, сизинъ де Раббингиздир. Онъа ибадет этинъ. Иште, бу, догъру ёлдыр.
65. Амма, араларындан чыкъъан топлуыкълар бир ихтиляфкъа тюштилер. Элеми бир куннинъ азабы къаршысында вай о зулум эткенлернинъ алына!²
66. Олар фаркъында олмагъанларында, кыямет кунюнинъ оларгъа апансыздан келювинден башкъа бир шей беклемектелерми?
67. О куню, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанлардан гъайры, дост олгъанлар (биле) бир-бирлерине душман кесилерлер.³
- 68, 69. Эй, аетлеримизге инангъан ве мусульман олгъан къулларым! Бугунъ сизге корьку ёкътыр. Сизлер кедерленмейджексингиз де.
70. Сиз ве зевжелерингиз, севинч ве нешэли алда дженнетке кирингиз!
- 71, 72, 73. Оларгъа алтын тепсилер ве къаделер долаштырылыр. О ерде жанлары истеген, козьлери ошлангъан эр шей бардыр. Ве оларгъа: Сиз о ерде эбедий къаладжкъсынъыз, иште япкъанларынгызгъа къаршылыкъ сизге мирас берильген дженнет будыр. О ерде сиз ичюн бол-бол мейвалар бар, олардан ашарсынъыз, денилир.
- 74, 75. Шубесиз, къбаатлылар джеэннем азабында девамлы къаладжакълар, азаплары энгиллештирилмейджек. Олар азап ичинде кьуртулыштан умют кескенлердир.⁴
76. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьлери залым кимселердир.
77. Эй, Малик! Раббинъ бизим ишимизни битирсин! дие сесленирлер. Малик де: Сиз бойле къаладжакъсынъыз! дер.⁵

1 Бу аетте Аз. Исанынъ кыямет ичюн бир бильги олгъаны беян этилерек, ахыр заманда онынъ текрыр дюньягъа къайтаджагъына ишарет этиле. Бунынъ киби, аеттеки «илим» келимеси – ишарет мансына кельген «алем» шеклинде де окъулгъан. Бунынънен берабер, аетни: «Кьур'анда ахирет ичюн етерли бильгилер бар», шеклинде анълагъанлар да олгъан.

2 Христиан ве судийлерден базылары Аз. Иса ичюн Аллаһ, базылары Аллаһнынъ огълу, бир кысымы да учьнинъ учюнджиси дедилер ве бойле инандылар. Ает оларнынъ бу ерсиз тюшюндже ве инанчларынынъ кыямет кунюнде аджынаджакъ бир азапкъа огърайджакъларына себеп оладжагъыны хабер бере.

3 Аллаһ озюне къаршы келювден сакъынгъанларгъа бойле нида этер:

4 Бу ердеки къбаатлы – Аллаһны инкяр эткен я да ширк коьшкъанлардыр.

5 Кяфирлер джеэннемнинъ бекчиси Маликке аетте бильдирилген шекильде сесленерек, олюмле-

78. Ант олсун, биз сизге хакъны кетирдик, факъат чокъунъыз хакътан ошланмай-сынъыз.¹
79. Ёкъса, (мушриклер) бир ишке кесен-кес къарар бердилерми? Догърусы, биз де къарарлымыз!
80. Ёкъса, биз оларнынъ сырларыны ве гизли лакъырдыларыны эшитмедик беллейлерми? Ёкъ, ойле дегиль; янларындаки эльчилеримиз (хафаза мелеклери де) язмакътадырлар.
81. Де ки: Эгер Рахманнынъ бир баласы олса эди, эльбетте мен (онъа) къуллыкъ эткенлернинъ илькиси олур эдим!
82. Коклернинъ ве ернинъ Рабби, Аршнынъ да Рабби олгъан Аллаһ оларнынъ васыфландырувларындан юджедир, узакътыр.
83. Сен быракъ оларны, оларгъа сёз берильген кунълерине къавушкъангъа къадар батылгъа далсынлар, ойнай турсынлар.
84. Коктеки Илях да, ердеки Илях да Одыр. О, акимдир, эр шейни билиджидир.
85. Коклернинъ, ернинъ ве екиси арасында олгъан эр шейнинъ мульки озюне аит олгъан Аллаһ не юджедир! Къыямет саатыны билъмек де Онъа махсустыр. Сиз Онъа дёндюриледжексинъиз.
86. Аллаһны быракъып да, табынгъан путлары шефаат эталмазлар. Анджакъ, билерек хакъкъа шаатлыкъ эткенлер бундан истиснадыр.²
87. Ант олсун, олардан озьлерини ким яраткъаныны сорасанъ, эльбетте «Аллаһ» дерлер. О алда, насыл (Аллаһкъа къуллыкътан) чевирильмектелер?
- 88, 89. (Ресууллахнынъ:) Я Рабби! Булар иман этмеген бир къавмдыр, деювине къаршы Аллаһ: Шимдилик сен олардан юзь чефир ве сизге селям олсун, де. Якъында биледжеклер! буюрды.

рини истерлер. Чюнки, олюмлери – азап ичинде яшагъанларындан даа яхшыдыр. Амма, Малик оларгъа ич бир суретте бу ерден къуртульыш олмагъыныны билъдирир.

- 1 Бу ерде Къурейшнинъ Даару'н-Недведе Аз. Пейгъамберге къаршы къургъан тузакъларына ишарет этилерек, оларнынъ тузакъларына къаршылыкъ, элякетлерининъ такъдир этильгени билъдирильген. Чюнки, къяфирлер Аз. Мухаммедни ве Къур'анны севмегенлерини сёйлемекнен къалмайып, къаршы къоюв хусусында да, къарарлар ала эдилер.
- 2 Аетте ифаде этильгени киби, путлар ич кимсеге шефаат эталмазлар ве ярымда булуналмазлар. Чюнки, шефаатчылыкъкъа изинлери ёкътыр. Анджакъ, Иса ве Узеёр (а.с.)нен мелеклернинъ, тиллери ве къальплеринен хакъны догърулагъан киши ве варлыкъаар олгъанлары ичюн, инангъанларгъа шефаат этеджеклери ангъалашымакъта.

44. ДУХААН СУРЕСИ

Меккеде энген бу суре 59 аеттир. Адыны 10-нажи аетте кечкен ве думан манасыны анълааткъан «духаан» келимесинден алгъан.

Бисмиллябирраhmaанирраhиим

1. Хаа. Миим.
- 2, 3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз оны (Къур'анны) мубарек бир геджеде эндирдик. Шубесиз, биз тенбисджимиз.¹
- 4, 5, 6. Къатымыздан бир эмир иле эр икметли ишке о геджеде укум этилир. Чюн-ки, биз, Раббининъ бир рахмети оларакъ пейгъамберлер ёлламакътамыз. О, эшитиджидир, билидждидир.
7. Эгер кесен-кес инана исенъиз (билинъ ки, Аллах), коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир.
8. Ондан башкъа илях ёкътыр. (Эр шейни О) тирильтир ве ольдюрюр. Сизинъ де Раббинъиз, эвельки аталарынъызнынъ да Раббидир.
9. Факъат олар, шубе ичинде эгленип туралар.
- 10, 11. Шимди сен, кокнинъ инсанларны сараджакъ ачыкъ бир думан чыкъараджакъ кунни козьле. Бу, элем бериджи бир азаптыр.
12. (Иште, о вакъытта инсанлар:) Раббимиз! Бизден азапны четлет. Догърусы, биз артыкъ инанмакътамыз (дерлер).²
13. Къайда оларда огют алмакъ? Албуки, озьлерине керчексни анълаткан бир эльчи кельген эди.
14. Сонъ ондан юзь чевирдилер ве: Бу, огретилген бир дели! дедилер.
15. Биз азапны бираз ортадан къалдыраджакъмыз, амма, сиз кене (эски алынъызгъа) дёнеджексинъиз.³

1 Бу аетте кечкен «мубарек гедже» – Къадир геджеси я да Берат геджеси олгъанына даир риваестлер бар. Анджакъ Къур'ан-ы Керимнинъ Аз. Пейгъамберге Къадир геджесинде эндирильгенини билдирген аетни козь огюне алгъан Ислям алимсернининъ чокъу бу ерде Къадир геджесине ишарет этильгени риваетини даа къувветли сайгъанлар. Айрыджа, бакъ. Бакъара 2/182-нинъ анълагувы ве Кадир, 97/1.

2 Бу думан акъкъында эсаслы эки чешит ёрум япалгъан: 1. Думан – къытлыкъ ве къургъаклыкътыр. Чюнки, Арабистанда буюк бир къытлыкъ олгъан, онынъ ортадан къалдырылувы ичюн Къурейш, Аз. Пейгъамберге баш ургъан. 2. Бу думан – къыямет аяметлеринден олуп, кокни къаплайджакъ думандыр. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, къыямет аяметлеринден бири де, шаркъ ве гъарп арасыны къаплайджакъ думан вакъиасыдыр.

3 Аз. Пейгъамбернинъ дуасынен, къытлыкъ ортадан къалдырылгъанындан сонъ, инкярлаарына къайткъан эдилер. Башкъа бир ёрумгъа коре де, къыямет къопмадан эвель, этрафны къаплагъан думанны къяфирлер корьгенинен, Аллахкъа сыгъынып дуа этеджеклер, Аллах къыскъа бир муддет думанны ортадан къалдыраджакъ, факъат олар бунъа рагъмен, текрар куфюрге дёнеджеклер.

16. Факъат биз буюк бир шиддетнен якъалайджакъ кунюмиз, интикъамымызны кесен-кес алырмыз.
- 17, 18. Ант олсун, олардан эвель биз, Фыравуннынъ къавмыны да имтиан эткен эдик. Оларгъа: Аллаһнынъ къулары! Манъа келин! Чюнки, мен сизге (ёланылгъан) ишанчлы бир Ресулым, дие (даветте булунгъан) шерсфели бир эльчи кельген эди.
19. Аллаһкъа нисбетен буюклик тасламанъ. Чюнки, мен сизге ап-ачыкъ бир делиль кетирмектем.¹
20. Мен, мени ташборангъа тутувынъыздан, меним ве сизинъ Раббинъиз олгъан Аллаһкъа сыгъындым.²
21. Эгер манъа инанмаз исенъиз, ич олмагъанда, янымдан узакълашынъ.
22. Бунынъ узерине Муса: Булар къабаат ишлеген бир топлумдыр, дие Раббине арз этти.
23. Аллаһ: О алда, къуларымын геджелейин ёлгъа чыкъар. Чюнки, такъип этилджексинъиз, буюрды.³
24. Денъизни ачыкъ алда быракъ. Чюнки, олар богъуладжакъ бир орудудыр.⁴
- 25, 26, 27. Олар артта нидже багъчалар, чокъракълар, экинлер, гузель къонакълар, зевкъ ве сефасны сюръген нидже ниметлерини быракъкъан эдилер.
28. Иште, бойледже, биз де оларны башкъа бир топлумгъа мирас къалдырдыкъ.
29. Кок ве ер оларнынъ артындан агъламады; оларгъа мухлет де берильмеди.
30. Ант олсун, биз Исраил огъуларыны о алчалтыджы азаптан къуртардыкъ.
31. Яни Фыравундан. Чюнки, о бир зорбаджы эди, адден ашкъанлардан эди.⁵
32. Ант олсун, биз Исраил огъуларына, билерек, (озь заманларында) алемлернинъ усътюнде бир имтияз бердик.
33. Оларгъа, ичинде ачыкъ бир имтиан булунгъан, ишаретлер бердик.⁶
- 34, 35, 36. Олар (мушриклер) дейлер ки: Ильк олюмимизден сонъ бир шей ёкътыр. Биз тириальтеджек детильмиз. Догъру сёйлей исенъиз, аталарымызны кетиринъ.

1 Ап-ачыкъ делиль, Аз. Мусанынъ косътерген муджизелеридир.

2 Ает, ташборан этерек, ольдюреджек техидлерини даркъаткъанларгъа къаршы Аз. Мусанынъ эскенджеге, акъаретке ве олюмге дикъкъат этмейип, Аллаһкъа сыгъынаджагъыны беян эткенине дикъкъат чекмекте.

3 Акъкикътен, Фыравун ве орудусу шеърден чыкъкъанларындан хабер алгъанынен, Аз. Мусаны ве Исраил огъуларыны такъип эткен эдилер.

4 Башкъа аетлерде ер алгъанына коре, Аз. Муса расткельген денъизге таягъыны ураракъ, сувнынъ ачылувыны теминлеген, къавмы раат бир шекильде къаршы тарафкъа кечкен, такъип эткен Фыравун ве орудусу исе, айны сув ичинде богъуларакъ эляк олгъан.

5 Башкъа аетлерде билъдирильгени киби, Фыравун Исраил огъуларыны озюне къул ве хызметчи япа, огъуларыны ольдюре эди. Бу, Исраил огъуларыны ашшалайыджы бир вазиет эди.

6 Бу ишаретлер – денъзининъ ырылувы, булутнынъ кольгеси, къудрет эльвасы ве бодена кебабы киби лютфлер шеклинде сайыла билир.

37. Булар даа хайырлымы, ёкъса, Тубба' къавмынен, олардан эвелькилерми? Оларны ёкъ эттик, чюнки, олар къабаатлы эдилер.¹
38. Биз коклерни, ерни ве булар арасында олгъанларны, оюн ве эглендже олсун, дие яратмадыкъ.
39. Оларны садедже керчек бир себепнен яраттыкъ. Факъат оларнынъ чокъу бильмейлер.
40. Шубесиз, (хакъны батылдан айыргъан) укюм куню, эписининъ бир ерде булушаджакъ кунюдир.²
41. О куню достнынъ досткъа ич бир файдасы олмаз, оларгъа ярдым да этильмез.
42. Анджакъ, Аллаһнынъ мерхамет эткен кимселери бойле дегильдир. Шубесиз, О, устюндир, мерхаметлидир.
- 43, 44. Шубесиз, закъкъум тереги гунахкярларнынъ емегидир.
- 45, 46. О, къарынларда маден иритмеси киби, сувнынъ къайнамасы киби къайнар.
- 47, 48, 49, 50. (Аллаһ зебанийлерге эмир этер): Тутынъ оны! Джеэннемнинъ ортасына сюйрекленъ! Сонъ башына азап оларакъ, къайнагъан сув төкюнъ!) ве день ки: (Тат, бакъайыкъ. Къана, сен озюндже усьтюн эдинъ, шерейли эдинъ! Иште, бу, шубеленип тургъан шейинъиздир.
- 51, 52, 53. Муттакъыйлер исе, акъикъатен ишанчлы бир макъамдадырлар. Багъчаларда ве чокъракъ башларындадырлар. Индже йипектен ве парлакъ атластан киерек, къаршы-къаршыгъа отурырлар.
54. Иште, бойле, бунынънен берабер, биз оларны ири козьлю урийлернен эвлендириримиз.
55. О ерде, ишанч ичинде (джанлары чеккен, эр мейваны истерлер).
56. Илк таткъан олюмлеринден гъайры, о ерде артыкъ олюм татамалар. Ве Аллаһ оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр (девамлы аяткъа къавушкъандырлар).
57. Булар Раббинъден бир лютф оларакъ (берильгендир). Иште, буюк къуртулуш будыр.
58. Биз оны Къур'анны, огют алаар дие, сенинъ тилинде эндиререк, къолай анълашылмасыны теминледик.
59. (Кене де инанмагъанларнынъ башларына келеджеклерни) бекле; олар да беклемектелер.

1 Тубба' – Йемен укюмдарларына берильген исимдир. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, бу укюмдар яхшы бир инсан эди, факъат къавмы ёлдан чыкъкъан эди. Аетте, Тубба' ве башкъа къавмларгъа коре, Къурейшининъ кучъ, къувет ве сайы итибарынен, даа зайыф олгъаны хатырлатылгъан.

2 Къыямат куню хакъ батылдан, акълы акъсыздан айырды этиледжек. Я да инсанлар якъыналарындан ве достларындан айырыладжакъ. Бу вазиет аеттеки «фасыл» келимеси иле ифаде этильген.)

45. ДЖААСИЙЕ СУРЕСИ

Меккеде энген. 37 аеттир. Адыны 28-нджи аетте кечкен ве кыяяметте тиз устыю чёккенлерни анълааткъан «джаасийе»ден алгъан. Бу суреге Шериат ве Дехр суреси де денильген.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

1. Хаа. Миим.
2. Китап, азиз ве хаким олгъан Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
3. Шубесиз, коклерде ве ерде инангъанлар ичюн бир чокъ аетлер бардыр.¹
4. Сизинъ яратылышыньызда ве (Аллаһнынъ) ер юзюнде яйгъан джанлыларында, кесен-кес оларакъ, инангъан бир топлум ичюн, ибрет бериджи ишаретлер бар.²
5. Гедженинъ ве кунъдюзиниъ денъишювинде, Аллаһнынъ коктен эндирген рызыкъында (ягъмурда) ве олюминден сонъ, ерни онынънен тирильтювинде, рузгярларны чешит тарафлардан эстирювинде, акълыны къулангъан топлум ичюн, дерслер бардыр.
6. Иште, санъа, керчек оларакъ окъудыгъымыз булар, Аллаһнынъ аетлеридир. Артыкъ, Аллаһтан ве Онынъ аетлеринден сонъ, анги сёзге инанаджакълар?
7. Вай алына, эр яланджы ве гунахкяр кишининъ!
8. О, Аллаһнынъ онъа окъулгъан аетлерини эшитир де, сонъ буюклик таслаяракъ, санки ич оларны эшитмеген киби (куфюринде) тирелир. Иште, оны адджы бир азап иле мужделе!
9. (О) аетлеримизден бир шей огренген вакътында, оларнен алай этер. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар!
10. Артларында да джеэннем бар. Къязангъан шейлери де, Аллаһны быракъып, тутунгъан досталары да, оларгъа ич бир файда берmez. Буюк азап оларгъадыр.³
11. Иште, бу Къур'ан бир хидаеттир. Рабблерининъ аетлерини инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа энъ яманындан, элем бериджи бир азап бардыр.
12. Аллаһ о (юдже) варлыкътыр ки, эмринен, ичинде гемилернинъ ялдавы ве лютф этип берген рызыкъны кыдырувыньыз ичюн ве шукюр этерсинъиз дие, денъизни сизге азыр алгъа кетирген.

1 Бу аетлер Аллаһнынъ барлыгъыны, бирлигини ве къудретини косътерген делилалер ве ишаретлердир.

2 Бу ибрет бериджи ишартелернинъ энъ белли мисали инсаннынъ ана рахимине тюшювинден, инсан шеклине келювине къадар яратылышнынъ эр девринде корюльген меракъ догъурымажы осюшлердир. Бунъа бенъзеген мисаллер эр джанлыда мевджуттир.

3 Аеттен анълашылгъанына коре, дюньядаки маллары, эвлятаары ве ишлеринен табынгъан путлары оларгъа бир файда кетиралмайджакъ, азапларындан къорчалап оламайджакъ.

13. О, коклерде ве ерде не бар исе, эписини озь къатындан (бир лютфи олмакъ узьре) сизге боюн эгдирген. Эльбетте, бунда тюшюнген бир топлум ичюн ибретлер бар.
14. Иман эткенлерге сэйле: Аллаһнынъ (джеза) кунълери келеджегини умют этмегенлер багышласынлар. Чюнки, Аллаһ эр топлумны япкъанына коре джазаландыраджакъ.¹
15. Ким яхшы иш япар исе, файдасы озюнедир. Ким де яман иш япар исе, зарары кене озюнедир. Сонъ Раббинъизге дендюриледжексинъиз.
16. Ант олсун ки, биз Израил огъуалларына китап, укюм ве пейгъамберлик бердик. Оларны гузель рызыкъларнен беследик ве оларны дюньяларгъа усътюн яптыкъ.²
17. Дин мевзусында да оларгъа ачыкъ делиллер бердик. Амма, олар озьлерине илим кельгенден сонъ, араларындаки аседчиликлери себбинден, ихтиляфкъа тюштилер. Шубесиз, Рабинъ ихтиляфкъа тюшкен шейлери акъкъында къыямет куню араларында укюм береджек.
18. Сонъунда да сени дин мевзусында бир шерият саиби яптыкъ. Сен онъа уй; бильмегенлернинъ истеклерине уйма.³
19. Чюнки, олар Аллаһкъа нисбетен, санъа ич бир файда бермеслер, догърусы, залымлар бир-бирилерининъ достларыдыр: Аллаһ да такъва саиплерининъ достудыр.
20. Бу (Къур'ан), инсанлар ичюн басирет нурлары, кесен-кес оларакъ инангъан бир топлум ичюн хидает ве рахметтир.
21. Ёкъса, яманлыкъ япкъанлар олюмлеринде ве сагълыкъларында оларны, инанып яхшы амеллер ишлеген кимселернен бир тутаджакъмыз зан эттилерми? Не фена укюм бермектелер!⁴
22. Аллаһ, коклерни ве ерни ерли-ериндже яраткъан. Бойледже, эр кес къазанчына коре къаршылыгъыны корер, оларгъа акъсызлыкъ этильмез.
23. Арзу ве авесини танъры эткен ве Аллаһнынъ (озь къатындаки) бир бильгиге коре, сапыткъан, къулагъыны ве къальбини муурьелеген, козюнинъ усътюне де перде чеккен кимсени коръдинъми? Шимди оны Аллаһтан башкъа ким догъру ёлгъа ириштире билир? Аля ибрет алмайдакъсынъызмы?

1 Бу аетни, джихад укюминден эвель назиль олувьнен изаатлагъан тефсирджилернен берабер, бу ерде эсас макъсатнынъ му'минлернинъ шахсий чекишюверден узакъ туруваларыны телкъин этмек олгъаны да бильдирилген.

2 Акъыкатен, Израил огъуалларына Теврат эндирилген, укюм ве акиметлери теминленген, Муса ве Харун (а.с.) киби пейгъамберлер ёлланылгъан, бойледже, заманларынынъ белли топлумы олгъан эдилер.

3 Къурейшининъ илери кельгенлери Аз. Пейгъамберни девамлы оларакъ, аталарынынъ динине денмеге чагъыра ве бунда исрар эте эдилер. Ает-и кериме уйыладжакъ диннинъ Ислам олгъаныны ве башкъа истеклерге къапылмамакъ кереклигини хатырлатмакъта.

4 Бунъа коре, къяфирлер дюньядаки ферахларына рагъмен, ахиретте азапкъа огърайдажакълар, му'минлер де яхшы давранышларынынъ къаршылыгъында саадетке иришеджеклер.

24. Дедилер ки: Аят, анджакъ бу дюньяда яшагъанымыздыр. Олюрмиз ве яшармыз. Бизни, анджакъ вакъыт эляк этер. Бу хусуста оларнынъ ич бир бильгиси де ёкътыр. Олар, садедже зангъа коре укюм бермектелер.¹
25. Оларгъа ачыкъ аетлеримиз окъулгъан вакъытта: Догъру сёзлю исенъиз, аталарымызны кетиринъ, деювлеринден башкъа делиллери ёкътыр.
26. Де ки: Аллаһ сизни тирильтир, сонъ ольдюрюм. Сонъра сизни шубе догъурмагъан къыямет кунюнде бир ерге топлар, факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
27. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. Къыямет къопаджакъ куню бар я, иште, о куню батылгъа сапкъанлар зиянгъа огърайджакълар.
28. О куню эр умметни, тиз чёккен корерсинъ. Эр уммет озь китабына чагъырылыр. (Оларгъа бойле денилир:) «Бу кунь, япкъанларынъызнен джезаландырыладжакъсынъыз!».²
29. «Бу, юзюнъизге къаршы акъикъатны сёйлеген китабымыздыр. Чюнки, биз япкъанларынъызны къайд эте эдик».³
30. Инанып, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, Рабблери оларны рахметине къабул этер. Иште, ап-ачыкъ куъртулыш будыр.
31. Амма, инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа: Аетлерим сизге окъулгъан, сиз де буюкленип къабаатлы бир топлум олгъан эдинъиз дегильми? денилир.
32. «Аллаһнынъ вадеси керчектир, къыямет кунюне шубе ёкътыр», денильген вакъытта: Къыяметнинъ не олгъаныны бильмеймиз, онынъ бир тахминден ибарет олгъаныны зан этмектемиз; (онынъ акъкъында) кесен-кес бир бильги эльде эткен дегильмиз, деген эдинъиз.⁴
33. Япкъан яманлыкълары оларгъа корюнген, алай этип тургъан шейлери оларны сарып алгъан.⁵
34. Денилир ки: Бу куньге къавушаджакъсынъызны унуткъанынъыз киби, биз де бутунъ сизни унутармыз. Еринъиз атештир, ярдымджыларынъыз да ёкътыр!
35. Бунынъ бойле олув себеби шудыр: Сиз Аллаһнынъ аетлерини алайгъа ал-

1 Тирильмекни ве ахирет аятыны инкяр эткен дехрийлер (материалистлер), олюмни «дехр» денильген узун замангъа я да табияткъа багълаяркакъ, ондан гъайры ве усъюндеки акъикъий тесир этиджиси Аллаһны танывмагъанларынны ифаде этерлер. Буларгъа коре, олюмни гедже ве куньдюз, яни вакъыт азырлар. Рухларны алгъан бир олюм мелеги ёкътыр, бутюн вакъиналар вакъытка эсасландырылыр. Амма, олар бу инанчны беслеркен, вакъыттан башкъа ич бир делильге саип дегиллер.

2 Аетте бильдирильгени киби, эр диннинъ багъылары, Аллаһнынъ узурна топланаджакъ ве давранышлары язылгъан «амель дефтерлери» берильмек узьре, чагъырыладжакъ, айрыджа япкъанларыннынъ къаршылыгъы да озьлерине бериледжек.

3 Амель дефтерни язган мелеклер инсан давранышларыны башындан сонъуна къадар къайд этерлер. Аетте язылгъан бу амеллерининъ инсаннынъ алейхине шаатлыкъ этеджеклери хабер берильмекте.

4 Аетте кечкен ваде табири, олюмден сонъ тирилюв акъикъаты иле багълы оларакъ, Аллаһнынъ берген сёзю шеклинде ёрумангъан.

5 Ает, къяфилернинъ ишленгенлери ахиретте ашкяр оладжакъы ве алайгъа алгъан азапларыннынъ акъикъаты оларны сарып, махв этеджегинден хабер бермекте.

- дынъыз, дюнья аяты сизни алдатты. Артыкъ бугунь атештен чыкъарылмайджакълар ве оларнынъ (Аллаһны) хошнунт этювлери де истенильмейджек.¹
36. Хамд коклернинъ Рабби, ернинъ Рабби, бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа махсустыр.
37. Коклерде ве ерде азамет ялынъыз Онынъдыр. О, азиздир, хакиmdir.

46. АҺКЪААФ СУРЕСИ

Аад къавмы яшагъан больгеде рузгярлар, «аһкъаф» деген къум обаларыны мейдангъа кетирген эди. Ичинде бу къавм яшагъан больге ве къум йыгъынарлындан сёз этильгени ичюн, суре Аһкъаф адыны алгъан; Меккеде энген; 35 аеттир.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Хаа. Миим.
2. Бу Китап азиз ве хаким олгъан Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
3. Коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны биз, шубесиз ерли-ериндже ве белли бир муддетке яраттыкъ. Инкяр эткенлер, тенбиеленген шейлеринден юзь чевирмектедирлер.²
4. Де ки: Сёйленъ я! Аллаһны быракъып, табынгъан шейлеринъиз ер юзюнде не яраткъанлар; косътерсенъиз я манъа! Ёкъса, оларнынъ коклерге ортакълыкълары бармы? Эгер догъру сёйлегенлерден исенъиз, бундан эвель (сизге эндирилген) бир китап яхут бир бильги къалымтысы бар исе, оны манъа кетиринъ.
5. Аллаһны быракъып да, къыямет кунюне къадар озюне савап бералмаз шейлерге табынгъандан даа сапыкъ ким ола билир? (Албуки) олар, буларнынъ табынуварлындан хаберсиздирлер.
6. Инсанлар бир ерге топлангъан вакъытта, (мушриклер) оларгъа (табынгъанларына) душман кесилерлер ве оларгъа къуллыкъ эткенлерини инкяр этерлер.³
7. Аетлеримиз оларгъа ачыкъча окъулгъан вакъытта, акъикъат озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
8. Ёкъса, «Оны уйдурды» мы демектелер. Де ки: Эгер мен оны уйдургъан исем,

1 Аеттен аңлашылганына коре, азапны къазангъанлар, Куър'ан-ы Керимни алайгъа алгъанлар ве ахирет аятыны къабул этмегенлердир. Артыкъ бу вазияте буларнынъ о кунде төвбе ве итаатларынынъ файдасы токъунмайджакъ.

2 Ает яратылгъанларнынъ, Аллаһнынъ къудрети ве бирлигине деаялет эткенлерини, буларнынъ къыяметке къадар барлыкъларыны девам эттиреджеклерини, амма инкярджыларнынъ къыяметни ве дешетини къабул этмегенлерини хабер бермекте.

3 Изаатта эсаскъа алынгъан ёрумен бирликте, аетте озьлерине табынылгъан барлыкъларнынъ мушриклер алейине шаатлыкъ япаджакълары акъкъында манасы да берильген.

Аллаһ тарафындан манға келеджек шейни узаклаштырмагға кучюньиз етмез. О, сизинь Къур'ан акъкъында яккъан адден ашувларынъызны даа яхшы билир. Меннен сизинь аранъызда шаат оларакъ О етер. О, багъышлайдыжы, мерхаметлидир.

9. Де ки: Мен пейгъамберлернинь ильки дегилим. Манға ве сизге не япыладжагъыны да бильсем. Мен, садедже манға вахий этильген уярым. Мен, садедже ап-ачыкъ бир тенбеджийим.¹
10. Де ки: Ич тюшюндиңизми; эгер бу, Аллаһ къатындан исе ве сиз оны инкяр эткен исенъиз, Исраил огъуларындан бир шаат да бунға бенъзегенни корюп, инангъаны алда, сиз кене де буюклик таслагъан исенъиз, (акъсызлыкъ эткен олмазсынъызмы)? Шубесиз, Аллаһ залымлар топлуыгъыны догъру ёлға къавуштырмаз.²
11. Инкяр эткенлер, иман эткенлер акъкъында дедилер ки: «Бу иш бир хайыр олса эди, олар бизни кечалмаз эдилер». Факъат олар бунынънен догъру ёлға кирмек арзусында олмагъанлары ичюн: «Бу эски бир яландыр», дейджеклер.³
12. Ондан эвель де, бир рахмет ве ребер оларакъ Мусанынъ Китабы бардыр. Бу (Къур'ан) да, зулум эткенлерни тенбилесмек ве эйлик яккъанларгға мужде олмакъ узьре, арап тилинде эндирийген, догърулайдыжы бир китаптыр.⁴
13. «Рабимиз Аллаһтыр», деп, сонъунда да дос-догъру яшагъанларгға кёркюб ёкътыр ве олар кедерленмейджеклер.
14. Олар дженнет эхлидирлер. Япаяткъанларына къаршылыкъ о ерде эбедий къаладжакълар.
15. Биз инсангға ана-бабасына яхшылыкъ япувыны тевсие эттик. Анасы оны захметнен ташыды ве захметнен догъурды. Ташынувы иле сюттен кесилюви, отуз ай сюерер. Ниает, инсан, кучюлю чагъына иришип, къыркъ яшына баргъанынен, дер ки: Раббим! Манға ве ана-бабама берген ниметлеринъе шукюр этювимни ве сен разы оладжакъ файдалы иш япувымны темин эт. Мен ичюн

1 Аеттен анълашылгъанына коре, Аз. Пейгъамбер, озюнден эвель бир чокъ пейгъамбер келип-кечекенини хатырлаткъан, озюнинь ве къавмынынь дюньядаки вазieti не оладжагъыны бильмегенини беян эткен, дикъкъатларыны эски пейгъамберлер ве умметлерге чекерек, оларны тенбилеген.

2 Аетте дикъкъат чеккен хусус, Къур'ан Аллаһ тарафындан ёлланылгъанынынъ тасдикъдыр. Бунынъ Исраил огъуларындан олгъан, шааты да бир риваетке коре, Аз. Мусадыр, дигер бир риваетке коре исе, Абдулах б. Селямдыр. Тефсирлерде суренинъ Меккий сайылувы алында, судий экен, Мединеде мусульманлыкъны къабул эткен бу заткъа ишаретнинь гъайб хабери оларакъ къабул этиледжети бильдириис. Дигер тарафтан, суренинъ садедже бу аети Мединеде энгени акъкъында да фикир бар.

3 Ильки эвеля хызметкярлар ве факъырлар мусульман олгъанынен, Къурейшининь илери кельгенлери, иман ве Исламнынъ хайыр кетирмегенини, бунынъ, бу динге биринджи киргенлернинь севиелеринден белли олгъаныны сёйлеген, Китапкъа да тиль узаткъан эдилер. Ает инкярджыларнынъ бу арекетелерини ортагға чыкъарып, тенкъит этмекте.

4 Ает, Къур'андан эвель Тевратнынъ бар олгъаныны, Къур'аннынъ озюнден эвельки китапларны ве Тевратны догърулап, тасдикълагъаныны ифаде эте.

- де, зурриетим ичюн де, эйиликни девам эттир. Мен санъа дѣндим. Ве, эльбете ки, мен мусульманларданым.¹
16. Иште, япкъанларынынъ эйисини къабул этедегемиз ве гунахларыни багъышлайдажагъымыз бу кимселер – дженнетлилер арасындадырлар. Бу, оларгъа берилген догъру бир сѣзdir.²
17. Ана ве бабасына: Уф сизге! Менден эвель нидже несиллер келип-кечкен экен, мени текрар тириальтовнен техдит этмектесинъизми? деген кимсеге, ана ве бабасы Аллаһнынъ ярдымына сыгъынаракъ: Языкълар олсун санъа! Иман эт. Аллаһнынъ вадеси керчектир, дегенлери алда, о: Бу, эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль, дер.
18. Иште, олар озьлеринден эвель джинлерден ве инсанлардан келип-кечкен топлукълар арасында, акъларында азап керчеклешкен кимселердир. Акъикъатен, олар зиянгъа огърагъанлардыр.
19. Эр кеснинъ япкъанларына коре, дереджелери бардыр. Аллаһ оларгъа япкъанларынынъ къаршылыгъыны берир. Асла оларгъа акъсызлыкъ этильмез.³
20. Инкъар эткенлер атешке къоюладжакъ кунълери (оларгъа бойле денилир): Дюньядаки аятынъызда бутюн гузель шейлеринъизни арджладынъыз, оларнынъ зевкъыны сюрдинъиз. Бугунъ исе, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик таславунъыздан ве ъддан чыкъувунъыздан толайы, алчалтыджи бир азап кореджексинъиз.
21. Аад къавмынынъ къардашыны (һуудны) анъ. Зира, о озюнден эвель ве сонъ тенбисджилернинъ де келип-кечкен Аһкъаф больгесиндеки къавмына: Аллаһтан башкъасына къуллыкъ этменъ. Мен сизинъ буюк бир куннинъ азабына огъравунъыздан къоркъам, деген эди.⁴
22. «Сен бизни танърыларымыздан чевирмек ичюн бизге кельдинъми? Айды, догъру сѣйлегенлерден исенъ, бизни техдит эткен шейинъни башымызгъа кетир», дедилер.
23. һууд да: Бильги анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр. Мен сизге, манъа ъллаһнылган шейни теблигъ этем. Факъат сизинъ джаиль бир къавм олгъанынъ бизни коремекте, деди.⁵

1 Тевхидке ънелмек ве Ислямгъа кирмек энъ буюк ниметтир. Аллаһ хошнут оладжакъ давранышларны япмагъа аркет этмек, меселя, Аз. Эбу Бекир япкъаны киби, къяфирлернинъ эскенджели алтында къыйналган му'минлернинъ къуртулувны теминлемек, япылуви керек олган файдалы ишлердендир. Айрыджа, бутюн несиининъ саих мусульманлардан олувны истемек де, исаннынъ япаджакъ дуалары сырасында олмалыдыр.

2 Бу ает, юкъарыдаки дуаны япкъан Аз. Эбу Бекир ве дигер му'минлернинъ итаатлары къаршылыгъыны, савап ве мукъяфатнен кореджеклерине ишарет этмекте.

3 Ает, му'минлернинъ ве къяфирлернинъ япкъанлары къаршылыгъына коре, дередже алгъанларыны бильдирмекте; иман эткенлернинъ дженнетте, инкъар эткенлернинъ де, ашшаларнынъ ашшагъысы олган джезеннемде оладжакъларына ишарет этмекте.

4 Аетте кечкен «аһкъаф» узун ве юкsek къум йыгъыны манасындаки «һыкъфнынъ» сѣзонинъ чокълугъыдыр. һууднынъ къавмы олган Аад, Йеменде денъиз четиндеки къум обалары арасында отургъанындан, бу больгеге «Аһкъаф» денильген.

5 һууд (а.с.), бу сѣзонен, башларына келеджек азапнынъ вакътыны Аллаһ бильгенени анълаткъан.

24. Ниает, оны вадилерине догъру яйылган бир булут шеклинде корьгенинен: Бу бизге ягъмур ягъдыраджакъ яйылган бир булуттыр, дедилер. Ёкъ! О, сизинь адже лекулюни истеген шейиньиздир. Ичинде адджы азап булунган бир рузьярдыр!
25. О (рузьяр), Раббиньнинь эмринен, эр шейни йыкъар, махв этер. Бунинь киби (о къасыргъа кельгенинен) оларнынь эвлеринден бешкъа бир шей корюльмез олды. Иште, биз къабаат ишлеген топлумны бойла джезаландырымыз.¹
26. Ант олсун ки, оларгъа да сизге бермеген къудретимиз ве серветимизни берген эдик. Оларгъа къулакълар, козьлер ве юреклер берген эдик. Факъат къулакълары, козьлери ве юреклери оларгъа бир файда бермеди. Зира, биле-биле Аллаһнынь аетлерини инкяр эте эдилер. Алай этип тургъан шейлери оларны сара къойды.²
27. Ант олсун, биз этрафынъыздаки мемлекетлерни де ёкъ эттик. Бельки, догъру ёлга дёнерлер дие, аетлерни текрар-текрар изаатладыкъ.³
28. Аллаһтан башкъа оларгъа якъынлыкъ теминлесек ичюн танъры эткен шейлери, озьлерине ярдым этселер эди я! Ёкъ, оларны ташлап кеттилер. Бу оларнынь яланы ве уйдурып тургъан шейлеридир.⁴
29. Хатыранъдамы, джинлерден бир топуны, Къур'анны динълевлери ичюн, санъа ёнелткен эдик. Къур'анны динълемеге азыр олгъанынен, (бир-бирлерине) «Сусынъ» дегенлер. Къур'аннынъ окъулувы биткенинен, тенбиеджилер оларакъ, къавмларына дёнген эдилер.⁵
30. Эй, къавмымыз! дедилер, догърусы, биз Мусадан сонъ эндирильген, озюнден эвелькисини догърулагъан, хакъкъа ве догъру ёлгъа къавуштырылды бир китап динъледик.
31. Эй, къавмымыз! Аллаһнынъ даветчисине уйынъ. Онъа иман этинъ ки, Аллаһ да сизинъ гунахарынъызны къысмен багъышласын ве сизни адджы бир азаптан къорчаласын.⁶

1 Ривает этильгенине коре, бу мудхиш къасыргъа эркеклерини, къадынларыны, балаларыны ве малларыны ернен кок арасында савуракакъ, парчалагъан ве эляк эткен. Садедже Аз. һууд ве онъа иман эткенлер къуртулгъанлар.

2 Аетнинъ бильдиргенине коре, һууд къавмы Мекке къяфирлеринден даа буюк къудрет ве имкянаргъа саип олгъан. Бунинъ усълуне, оларгъа берильген козь, къулакъ ве юрекнен иляхий ниметнинъ къадрини биледжек ве Аллаһкъа инанаджакъ эдилер. Факъат буларгъа рагъмен, инкярджылыкъта тирельгенлеринен, азап оларны эляк этти.

3 Этрафтаки эляк этильген мемлекетлер Семууд, Аад ве оларгъа бенъзеген къавмларнынъ улькелери олгъаны беян этильген.

4 Ает, һууд къавмынынъ Аллаһкъа якълаштырылды шейлер оларакъ инангъан уйдурма танърыларнынъ ич бири азапны узакълаштырувда тесрили олмагъанларыны хабер берир экен, айрыджа путларны Аллаһкъа якъынлыкъкъа весиле саювнынъ да, бош ве манасыз бир къурунты олгъанына дикъкъат чекмекте.

5 Риваетлерге коре, Аз. Пейгъамбер Тааиф сеферинде Нахль вадисинде саба намазы къылдыргъанда, еди яхут докъуз кишиден ибарет джинлер топу, Пейгъамберимиз окъугъан Къур'анны динълемеге кельген эдилер. Къур'анны динълеп, къавмларына баргъанда.)

6 Аетнинъ бильдиргенине коре, джинлер, Аллаһ ёлунынъ даветчиси Аз. Муһаммедге къавмларыннынъ

32. Аллаһнынъ даветчисине уймагъан кимсе ер юзюнде Аллаһни аджиз быракъ-аджакъ дегильдир. Озю ичюн Аллаһтан башкъа достлар да булунмаз. Иште, олар, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндирлер.
33. Коклерни ве ерни яраткъан, буларны яратмакънен ёрулмагъан Аллаһнынъ олюлерни тирильтемеге де кучю етеджегини тюшонмезлерми? Эбет, О, эр шейге къадирдир.
34. Инкъяр эткенлерге, атешке атыладжакъ кунълери: Насыл, бу акъикъат дегиль экенми? денильгенде: Эбет, Раббимизге ант олсун ки, акъикъат экен, дерлер. Аллаһ: Ойле исе, инкъяр этювингизден толайы, азапны татынъыз! дер.
35. О алда (Ресулым), пейгъамберлерден азим саиби олгъанларнынъ сабыр эткени киби, сен де сабыр эт. Олар акъкъында аджеле этме, олар ваде этильген азапларны корьген кунълери, санки дюньяда садедже кунъдюзнинъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан этерлер. Бу, бир теблигъдир. Ёлдан чыкъкъан топулыкълардан башкъасы эляк этилирми ич!

47. МУҲАММЕД СУРЕСИ

Адыны Пейгъамберимизнинъ исминден алгъан бу суреде, айны заманда, Къытаал суреси де денильген. Мединде энген, 38 аеттир.

Бисмиллябиррабмааниррабим

1. Инкъяр эткенлернинъ ве Аллаһ ёлундан чыкъкъанларнынъ ишлерини Аллаһ бошуна чыкъаргъандыр.²
2. Иман этип, файдалы ишлер япкъанларнынъ, Рабблери тарафындан хакъ оларакъ Мухаммедге эндирильгенге инангъанларнынъ гунахарларыны Аллаһ орыткен ве вазиетлерини тюзельткендир.
3. Бунунъ себеби, инкъяр эткенлернинъ батылга уювлары, инангъанларнынъ

уювларыны истеркен, Аллаһ, гунахарынынъ бир къысмыны багъышлайджагъыны беян эткенлер. Чюнки, къул хакъкы иле багълы гунахар акъ саибининъ ризасы олмагъандже багъышланмаз.

- 1 Аетте кечкен «уу'ль-азм» (азим саиби пейгъамберлер) Аз. Нуһ, Ибрахим, Муса, Иса ве Мухаммед (а.с.)дыр. (Бакъ. Аһзааб, 33/7. Акъикъатен, азим саиби пейгъамберлер шериятларынынъ теблигъ ве тевсисинде буюк гъайрет сарф эткен, ортагъа чыкъкъан агъырлыкъларгъа ве душмалыкъларгъа кокюс кергенлер. Аетте, Аз. Пейгъамберге бу буюк пейгъамберлернинъ васыфлары хатырлатылып экен, сабырлы олувы истенильген, инкъярджыларнынъ азап къаршысында вазиетлери ве аркетлери де тасвир этильген.
- 2 Мекке халкъы, Исламгъа кирювден чекине, бунунъ усьтюне Исламгъа киргенлерни де къайтармагъа, ёлдан чыкъармагъа огъраша эдилер. Ает бойле инкъяр ичинде олгъан бир топулыкънынъ, факъырларгъа емек ашатмакъ, сила-и рахим япмакъ, эсирлерни азат этмек, Месджид-и Харамнынъ къуруджылыкында чалышмакъ киби амеллерининъ бошуна кетеджегини билъдиререк, бу давранышларынынъ дюньяда файдасыны корьселер биле, ахиретте саваптан махрум оладжакъларыны анылата.

- да, Рабблериңден кельген хакъкъа уйғанларыдыр. Иште, бойледже, Аллаһ инсанларға озьлериңден мисаллени анълатыр.
4. (Дженкте) инкяр эткенлернен расткелишкен вакъытларыңызда боюнларыны урынъ. Ниаст, оларны яхшыда урып, меджалсыз алға кетиргениңизнен, бағъны сыкъы бағъланъ (эсир алынъ). Дженк сонъуна эткенде де, артыкъ я къаршылыкъсыз, я да фиде къаршылыгына сербест быракъынъ. Вазист шу ки, Аллаһ истесе эди, олардан интикъам алыр эди. Факъат сизни бир-бирниңизнен сынамакъ истер. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге кельгенде, Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъармаз.¹
  - 5, 6. Аллаһ оларны муратларына ириштиреджек, гонъюллерини шад этеджек ве оларны озьлерине таныткъан дженнетине къояджакъ.
  7. Эй, иман эткенлер! Эгер сиз Аллаһкъа (Аллаһнынъ динине) ярдым этер исенъиз, О да сизге ярдым этер, аякъларыңызны тайдырмаз.
  8. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ акъкъы йыкъмакътыр. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъаргандыр.
  9. Бунинъ себеби, Аллаһнынъ эндиргенини бегенмеювлеридир. Аллаһ да оларнынъ амеллени бошуна чыкъаргандыр.
  10. Ер юзюнде долашып, озьлериңден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъаныны корьмезлерми? Аллаһ оларны ерге батыргъан. Кяфирлерге де оларға бенъзегени бар.²
  11. Бу, Аллаһнынъ инангъанларға ярдымджи олувындандыр. Кяфирлерге кельгенде, оларнынъ ярдымджылары ёкътыр.
  12. Муакъкъакъ ки, Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр; инкяр эткенлер исе, (дюньядан) файдаланырлар, айванлар ашагъаны киби ашарлар. Оларнынъ ери атештир.³
  13. Сенинъ шеэринъден -ки о ер (халкъы) сени чыкъарды- даа кууветли нидже шеэрлер ёкъ эттик; оларға бир ярдым эткен де чыкъмады.⁴
  14. Раббинъден ап-ачыкъ бир делиль узеринде булунгъан кимсе, яман иши озюне гузель корюнген ве авеслерине уйгъан кимсе киби олурмы?
  15. Муттакыйлерге ваде олунгъан дженнетнинъ вазисти бойледир: Ичинде

1 Дженкте, эвеля, заферге къауушмакъ ичюн керек олгъан шейлер япылаыр. Душман магълоп олгъанынен, сагъ къалгъанлары эсир алыныр. Эсирлер, я багышлаанаракъ, я да фиде алынаракъ, сербест быракъылыр. Фиде алуу, мал я да эсир денъишюв шеклинде ола билер. Дженк ульвий бир гъае ичюн эмир этильгендир; бу гъаени керчеклештиререк, имтиан бергенлернинъ амеллери бошуна чыкъарылмайджагъы да айрыджа бильдирильген.

2 Аетте Мекке кяфирлерине эвельки миллетлернинъ эвлят ве малларынынъ бутюни ёкъ этильгени хатырлатылгъан, эвелькилерине бенъзеген нетиджелернинъ ве элякетнинъ оларнынъ да башларына келеджеги беян этильген. Эсас манада исе, инкярджылар ичюн бу шекильдеки бир орънек эр ан кечерадир.

3 Ает, инкяр эткенлери, ахиретни танымагъан, башларына келеджектен хаберсиз, бутюн имкяналарыны миделерине ве шехветлерине арджлагъан хырслы яратыкълар шеклинде танытмакътадыр.

4 Бу ерде Ресууллаһнынъ иджретке зорлап чыкъарылгъан Мекке шеэринде ишарет этильген.

- бозумлагъан сүдан ирмакълар, дады денъишмеген сюттен ирмакълар, ичкенлерге лезет бериджи шараптан ирмакълар ве сюзме балдан ирмакълар бардыр. О ерде мейваларнынъ эр чешити оларнынъдыр. Рабблеринден де, багъышлав бардыр. Ич бу, атеште абедий къалгъан ве ичеклерини парча-парча этедажек къайнакъ сув ичирильген кимселернинъ вазисти киби олурмы?
16. Оларнынъ арасында, сени динълегенлер бардыр. Факъат сенинъ янындан чыкъкъанынен, озьлерине бильги берильгенлерге: «Бираз эвель не деген эди?», дие сорарлар. Булар, Аллаһ къальплерини муурълеген, арзу ве авеслерине уйгъан кимселердир.¹
  17. Догъру ёлны тапкъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ хидаетлерини арттырыр ве сакъынмаларыны теминлер.
  18. Олар къыямет кунюнинъ апансыздан келип чатувыны беклемектелерми? Шубесиз, онынъ аяметлери кельгендир. Оларгъа келип чаткъанынен, ибрет алувлары неге ярап!²
  19. Биль ки, Аллаһтан башкъа иях ёкътыр. (Хабибим!) эм озюнънинъ, эм де му'мин эркеклернинъ ве му'мин къадынларнынъ гунахлары багъышланувыны исте! Аллаһ, кезип долашкъан еринъизни де, токътайджаж еринъизни де билир.³
  20. Иман эткенлер: Кешке джихад акъкъындан бир суре эндирильген олса эди! дерлер. Амма, укюми ачыкъ бир суре эндирилип де, онда дженктен сёз этильгенинен, къальплеринде мараз олгъанлар, олюм байгъынлыгъы кечиреяткъан кимсенинъ бакъышы киби, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Оларгъа якъышкъаны да, будыр!⁴
  21. (Оларнынъ вазифеси) итаат ве гузель сёздир. Иш джиддийлешкенде, Аллаһкъа садакъат косьтерселер эди, эльбетте олар ичюн даа хайырлы олур эди.⁵

1 Кяфирлернинъ эки юзюлерини тешкиль эткен мунафыкълар, Аз. Пейгъамбернинъ узурунда я да хутбеде динълегенлерини сонъундан алайгъа алмакъ, я да масхаралыкъ этмек ичюн, Ибн Месуд ве Ибн Аббас киби алим сахабилерге янашаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ бираз эвель несел сёйлегенини сорамагъа аракет эте эдилер. Ает, оларнынъ бу аракетини анълатаракъ, давранышларыны яманламакъта.

2 Мекке кяфирлери къыяметнинъ къопувыны беклегенлерини тенкъит эткен ает, къыяметнинъ аяметлери кельгенини хатырлатмакъта. Аз. Пейгъамбернинъ ёланувы, айнынъ экиге болуююви киби вакъиалар бу джумледендир.

3 «Далашылгъан ер» кунъдюзлери барып-келинген ер, я да дюнья, «токъталгъан ер» исе, геджелери къадынны ерешильген (сынылгъан) ер я да ахирет шекинде ёрумлангъан.

4 «Укюми ачыкъ суре» – мухкем олгъан, мутешабах олмагъан суре демектир. Бойледже, муаребенинъ укюми мухкем аетлернен кесен-кес оларакъ ортагъа къуюлгъан. Затен, дженк зикр этильген эр суренинъ мухкем олгъаны ве узеринде несх олмагъаны ифаде этильген.

5 Аетнинъ ифаде эткенине коре, вазифелери итаат ве гузель сёз сёйлемек вазиятинде олгъанлар, дженк истеклеринде де садыкъ олмалы, дженкке къарар берильгенинен, къоркъуп вазечтемелидирлер.

22. Кери дёнёр исенъиз, ер юзюнде бозгунджылыкъ япмагъа ве акърабалыкъ багъларыны кесмеге дёнген олмазсынъызмы?¹
23. Иште, булар, Аллаһ лянетлеген, сагъыр япкъан ве козьлерини коръ эткен кимселердир.
24. Олар Къур'анны тюшонмейлерми? Ёкъса, къальплери килитлими?
25. Шубесиз ки, озьлерине догъру ёл белли олгъандан сонъ, артларына къайткъанлары, шейтан сойреклеген ве оларгъа умют бергендир.²
26. Бунынъ себеби: олар, Аллаһнынъ эндиргенинден ошланмагъанларгъа: Базы хусусларда сизге итаат этеджекмиз, деювлеридир. Албуки, Аллаһ оларнынъ гизлегелерини билемекте.³
27. Я мелеклер оларнынъ юзьлерине ве сыртларына уракакъ, джанларыны алгъанда вазиятлери насыл оладжакъ!
28. Бунынъ себеби, оларнынъ Аллаһны гъадабландыргъан шейлернинъ артындан кетювлери ве Оны разы этеджек шейлерден ошланмагъанларыдыр. Бу себептен, Аллаһ оларнынъ ишлерини бошуна чыкъаргъандыр.
29. Къальплеринде мараз олгъанлар, ёкъса Аллаһ, кинслерини ортагъа чыкъармайджакъ белледилерми?⁴
30. Биз истесек эди, оларны сангъа косьтерир эдик де, сен оларны юзьлеринден таныр эдинъ. Ант олсун ки, сен оларны лакъырды тарзларындан танырсынъ. Аллаһ япкъанларынынъзыны билир.⁵
31. Ант олсун ки, ичингизден джихад эткенлернен сабыр эткенлерни бельгилегенге къадар ве хаберлерингизни беян эткенге къадар, имтиан этеджекмиз.⁶
32. Инкяр эткенлер, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъанлар ве озьлерине догъру ёл

1 Ает, Аллаһкъа берильген сёзлерине садакът косьтермегенлерни къабаатлар экен, оларнынъ иман ве Исламдан юзь чевирген вакъытларында, джахилие деврининъ адетлерине дёндежеклерини, ягъма, талап, акъраба арасында чеккелешов ве къыз балаларыны тирилейин топракъкъа комов киби адден ашувар япа биледжеклерини хабер бермекте.

2 Бу ерде, ачыкъ делил ве мужжизелерни корьгенден сонъ, куфюрге я да эки юзюлюкке дёнгенлернинъ, шейтангъа уйгъанларына, шейтаннинъ да, бойслерине узун омюр телкъин этерек, эмеллери арттыргъанына дикъкъат чекильген.

3 Аетте мунафыкъларнынъ, Аллаһ Ресулына душманлыкъ япаджакъларыны ве бунынънен бирликте, мусулманларнынъ дженкешювлери огюни аладжакъларына даир еудий ве мушриклерге вадеде булунгъанларына ишарет этильген.

4 Эм Аз. Пейгъамберге, эм де му'минлерге кин беслеген мунафыкълар, къяфирлерге ярым эте, бунъа нисбетен иман ве джихад киби иляхий хошнутлыккъа себеп оладжакъ давранышларгъа ёнельмей эдилер. Бу себептен, корюнюштеки амеллерининъ бошуна кеткени кечкен аетлерде ифаде этильгендир.

5 Ривает этильгенине коре, бу ает назиль олгъандан сонъ, Аз. Пейгъамберге ич бир мунафыкъ гизли къаламай, эписини сымаларындан таный эди. Мунафыкъларнынъ бир башкъа таныувар тарафлары да, лакъырдылары эди. Чюнки, олар Ресулуллахнынъ узурьнда лаф эткенлеринде, мусулманлар акъкъында усьтю къапалы, ынджытыджы лафлар айта эдилер.

6 Ает, му'минлернинъ джихаднен ве къыйын дигер вазифелернен имтиан этиледжеклерини, айрыджа итаат ве исьяналарынынъ беян этиледжегини хабер бере.

- белли олгъандан сонъ, Пейгъамберге къаршы кельгенлер, Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъараджакъ.¹
33. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ, Пейгъамберге итаат этинъ. Ишлеринъизни бошуна чыкъарманъ.
34. Инкяр этип, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъанларны ве сонъунда да къфир оларакъ олгенлерни Аллаһ асла багъышламаз.
35. Усытюн вазиятте олгъанда зайыфлыкъ косьтерип, барышкъа чагъырманъ. Аллаһ сизнен берабердир. О, амеллеринъизни асла эксильтмейджек.²
36. Догърусы, дюнья аята анджакъ бир оюн ве эгленджедир. Эгер иман этер ве сакъыныр исенъиз, Аллаһ сизге мукафатынъизны берир. Ве сизден малларынъизны (бутюнсай сарф этиювинъизни) истемез.³
37. Эгер оларны (эписини) истесе эди ве сизни зорласа эди, саранлыкъ этер эдинъиз ве бу да сизинъ кинлеринъизни ортагъа чыкъарыр эди.⁴
38. Иште, сизлер, Аллаһ ёлунда арджаламагъа чагъырылмакътасынъыз. Арангыздан базынъыз саранлыкъ япмакъта. Амма, ким саранлыкъ этер исе, анджакъ озюне саранлыкъ япкъан олур. Аллаһ зенгиндир, сиз исе, факъырсынъыз. Эгер Ондан юзь чевирсенъиз, еринъизге сизден башкъа бир топлум кетирир, артыкъ олар сизинъ киби де олмазлар.⁵

48. ФЕТИҢ СУРЕСИ

Ичинде Исламнынъ эльде этеджек фетиһи, мувафакъиети ве заферден баас этильгени ичюн, Фетиһ адыны алгъан бу суре иджретнинъ алтындыжы йылында Худейбие атлашувны япып къайткъанда, Меккенен Медине арасында энген ве Мединеде энген сурелерден сайылгъан, 29 аеттир.

Бисмиллабирраһмаанирраһим

1. Биз санъа, догърусы, ап-ачыкъ бир фетиһ ихсан эттик.

1 Аз. Пейгъамберге къаршы кельгенлер – Къурейш мушриклеринен оларны destekлеген судийлердир. Буларнынъ Аз. Пейгъамберге душманлыкъ ичюн япкъанлары бошуна кеткени киби, садакъа ве онъа бенъзеген амеллерининъ де, бошуна чыкъадажыгъы белаидир.

2 Бунъа коре, мусульманлар душман къаршысында усытюн вазиятте олгъанда, сулх истегинде булунмазлар. Асла душман къаршысында зайыфлыкъ косьтермемек, ашшалыкъ ис этерек, паникагъа къапылмамакътыр.

3 Сарф этилюви истенильгени, садедже зекят ве садакъа киби аз бир микъдардыр.

4 Ает, малларнынъ эписи истенильгени алда, белли оладжакъ саранлыкъ дуйгъусыннынъ, Исламгъа ве Аз. Пейгъамберге кин беслев олючюсине къадар бараджагъына ишарет этерек, инасаннынъ малгъа нисбетен психологик вазиятини талиль этмекте.

5 Аетке коре, инсанлар фарз олгъан арджалавны япмагъа меджбурдырлар. Эгер буны ерине кетирмеселер, элкетни хакъ этиджи бир топлум олурлар.

2. Бойледже, Аллаһ сениң кечмиш ве келеджек гунахыңны багышлар. Санъа олған ниметини тамамлар ве сени догъру бир ёлға къавуштырыр.
3. Ве санъа шанлы бир зафернен ярдым этер.¹
4. Иманларыни бир къат даа арттырсынлар дие, му'минлерниң къальплерине ишанч эндирген Одыр. Коклерниң ве ерниң ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ билиджи, эр шейни икметле япыджи.
5. (Бутюн бу лютфлер) му'мин эркеклернен, му'мин къадыналарны ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерине къоювы, оларнынъ гунахларыни къапатмакъ ичюндир. Иште, бу, Аллаһ къатында буюк бир къуртулыштыр.
6. (Бир де булар) Аллаһ акъкъында фена заңда булунған мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадыналарға, Аллаһкъа ортакъ къошкъан эркеклерге ве ортакъ къошкъан къадыналарға азап этюви ичюндир. Мусульманлар ичюн беклеген яманлыкъларынынъ чембери башларына кельсин! Аллаһ оларға гъадап эткен, аянтелген ве джезненмени оларға азырлагъан. О ер не фена бир ердир!
7. Коклерниң ве ерниң ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ азиздир, хакиmdir.
8. Шубесиз, биз сени шаат, мужделейиджи ве тенбисджи оларакъ ёладыкъ.
9. Та ки, (эй, му'минлер!) Аллаһкъа ве Ресулына иман этерсинъиз, Ресулына ярдым этерсинъиз, Онъа сай
10. Муакъкъакъ ки, санъа биат эткенлер, анджакъ Аллаһкъа биат этмектедирлер. Аллаһнынъ эли оларнынъ эллериниң узериндедир. Ким ахтыны бозар исе, анджакъ озь алейхине бозған олар. Ким де Аллаһ иле олған ахтына вефа косьтерир исе, Аллаһ онъа буюк бир мукафат береджек.²
11. Бедевийлерден артта къалғанлар, санъа дейджеклер ки: «Малларымыз ве аилелеримиз бизни токътаттылар. Аллаһтан бизим багышланувимызны исте». Олар къальплеринде олмагъанны тиллеринен сёйлерлер. Де ки: Аллаһ сизге бир зарар келювини истесе, я да бир файда эльде этювиниъизни ис-

1 Кечмиште ве келеджекте гунахтан узакъ олған Пейгъамберге тамамланған иляхий нимет – Мекке ве Таифнинъ фетхи, дюньяда шерифиниң юджелбилеви, ярдым ве заферге наиль олувы, баш къадыргъаларнынъ боюн этюви шеклинде юзь берген. Акъкъатен, Аз. Пейгъамбер Аллаһнынъ хабибидир, эвельки шериятларны тамамлагъан ве тюзельткен. Мираджта наиль олған, энъ юдже макъамларға къадар юксельген, инс ве джинге Пейгъамбер олған, гъанимет озюне ве умметине эляя этилген, шефааты макъбул олуңған, тешшехуаде, эзаңда ве Къур'анның бир чокъ еринде Аллаһнен бирликте аңьылған, онъа итаат – Аллаһкъа итаат сайылған. Келиме-и Тевхиднинъ эки рунинден бири олған, бойледже, озю ичюн бутюн ниметлер тамаланған.

2 Ает, Къурейшнен мусульманлар арасында япылған 10 йылыкъ муадели Худайбие анташувына ве бу анташув сырасындаки биатға ишарет этмекте. Бойле ки, иджертнинъ алтынджи йылы Аз. Пейгъамбер умре япмакъ ичюн 1400 мусульманнен Меккеге догъру ёлға чыкъсан эди. Факъат Къурейш мусульманларны Меккеге кирьсетмек истемегенлеринден, оглерине орау бирлиги чыкъарған, Аз. Пейгъамбер де, вадилер ашып, Худейбиеге кельген эди. Дженкешмек ниетинде дегил эди. Аңьлашмакъ ичюн Аз. Османни Къурейшке эльчи ёлагъан, Аз. Османнынъ къайтувы кечикенинен, Пейгъамберимиз бир терекнинъ астына отураракъ, асхабындан, Осман ольдюрилген исе, ольгенге къадар дженкешеджеклерине даир сёз алған эди. Олар да Аз. Пейгъамберге биат этип, бу сёзни бергенлер, сонъунда Аз. Осман кельген эди.

- тесе, онъа къаршы кимнинъ бир шейге кучю ете билир? Догърусы, Аллахъ япкъанларыныыздан хабардардыр.¹
12. Аслында сиз Пейгъамбер ве му'минлер аилелерине бир даа дёнмейджеклер беллеген эдинъиз. Бу сизинъ гонъюллеринъизге гузель корюнди де, яман занда булундынъыз ве элякетни хакъ эткен бир топлулыкъ олдынъыз.
  13. Ким Аллахъка ве Ресулына иман этмесе, бильсин ки, биз къафирлер ичюн чылгъын бир атеш азырлагъандырмыз.
  14. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллахнынъдыр. О, истегенини багъышлар, истегенине джеза берир. Аллахъ чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхамет этиджидир.
  15. Сиз гъаниметлерни алмакъ ичюн баргъанынъызда, сеферден артта къалагъанлар: Быракъынъ, биз де артынъызгъа тюшейик, дейджек эдилер. Олар, Аллахнынъ сёзюни денъиштирмек истерлер. Де ки: «Сиз асла бизим пеши-мизге тюшмейджексинъиз! Аллахъ даа эвель сиз ичюн бойле буюргъандыр». Олар сизге: Ёкъ, бизни кунълемектесинъиз, дейджеклер. Албуки, олар пек аз анълагъан кимселердир.²
  16. Бедевийлерден (сеферден) артта къалгъанларгъа де ки: Сиз якъында чокъ къуветли бир къавмгъа къаршы дженкешювге чагърыладжакъсынъыз. Оларнен, теслим олгъангъа къадар, дженкешеджексинъиз. Эгер эмирге итаат этсенъиз, Аллахъ сизге гузель бир мукъфат берир. Амма, эвельден дёнгенинъиз киби, кене дюнджек оланъыз, сизни элем бериджи бир азапкъа огъратыр.³
  17. Коръге вебал ёкътыр, топалгъа да вебал ёкътыр, хастагъа да вебал ёкътыр. (Булар дженкке къатылмагъа меджбур дегиллер). Ким Аллахъка ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллахъ оны астындан ирмакълар акъкъан дженнтелерге къояр. Ким де артта къалса, оны элемли бир азапкъа огъратыр.
  18. Ант олсун ки, о терекнинъ астында санъа биат эткенлеринде, Аллахъ о му'минлерден разы олгъан. Къальплеринде олгъаныны бильген, оларгъа ишанч дуйгъусы берген ве оларны пек якъын бир фетихнен мукъфатландыргъандыр.⁴

1 Бу ерде Къурейшининъ уджюминден къоркъкъанлары ичюн, сеферге чыкъмагъан, Медине дживарында отургъан Элем, Джухейне, Музейне ве Гыфар къабилелерине ишарет этильемкте. Булар Худайбиден къайткъанда, Аз. Пейгъамберден афу сорагъан эдилер.

2 Аз. Пейгъамбер иджертнинъ алтынджы йлында Худейбиден къайткъандан сонъ, келеджек йлынъ башларында Худейбиге иштирак эткенлернен бирликте Хайбер сеферине чыкъкъан, о ерни фетих эткен эди. Бу фетихтен мусульманларгъа чокъча гъанимет тюшкен, бунгъа иштирак этмегенлер, гъанимет хырсына къапыларакъ, талапта булунгъан эдилер. Аетте бу вакъиагъа ишарет этильген, Аз. Пейгъамбер Худейбиде олгъанларнен Хайберге баргъан, гъаниметлерни оларгъа такъсим эткен, артта къалгъанларгъа гъанимет берильмейджегине, гъаниметте эсасен Худейбиге къатыгъанларнынъ ортакъ оладжакъларына даир иляхий укюмни тедебикъ эткен эди.

3 Худейби сеферинден артта къалгъанларнынъ дженкке чагъырагъан къуветли топлулыкънынъ фарсаылар я да римлилер олгъаны бильдирилген.

4 Аетнинъ ишарет эткен биаты, Худейбиде Семре терегининъ астында япылгъан «Рыван биаты»-дыр. 1400 сахаби, Къурейшке къаршы, ольгенге къадар, дженкешеджеклерине емин эткен эдилер. Хабар берилген якъын фетих Хайбернинъ фетихи оларакъ анълашылгъандыр.

19. Кене оларны эльде этеджек бир чокъ гъаниметлернен де мукафатландырды. Аллаһ усьтюрдир, икмет саибидир.¹
20. Аллаһ сизге эльде этеджегинъиз бир чокъ гъанимет ваде эткендир. (Бу гъаниметлерден) иште шуларны аман берген ве инсанларнынъ эллерини сизден чеккен ки, бу, му'минлерге бир ишарет олсун ве сизни дос-догъру ёлгъа къавуштырсын.²
21. Даа эльде этип оламмагъан башкъа гъаниметлеринъиз де бар ки, олар Аллаһнынъ билъгиси ве къудретине аит. Аллаһ эр шейге къадирдир.
22. Эгер къяфирлер сизден дженклешсе эдилер, артларына дёнюп къачар эдилер. Сонъ бир дост ве ярдымджи да тапалмаз эдилер.³
23. Аллаһнынъ, эвельден бери девам этип кельген къануны будыр. Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмазсынъ.
24. О сизни, оларгъа нисбетен, музаффер эткенинден сонъ, Меккенинъ ичинде оларнынъ эллерини сизден, сизинъ эллеринъизни де, олардан чеккендир. Аллаһ япкъанларынынъ корюджидир.⁴
25. Олар, инкъар эткен ве сизинъ Месджид-и Харамны зияретинъизни ве беклетильген къурбанларнынъ ерлерине етишовлерине мани олгъанлардыр. Эгер (Меккеде) озьлерини аля танымагъан му'мин эркеклернен му'мин къадынларны биъмеерек эювинъиз себебинен, къасветке къапылувынынъ итималы олмаса эди, (Аллаһ дженкинъ огюни алмаз эди). Истегенлерине рахмет этмек ичюн Аллаһ бойле япкъан. Эгер олар бир-биринден айырылгъан олсалар эди, эльбетте олардан инкъар эткенлерни элемли бир азапкъа чарптырыр эдик.⁵
26. О вакъытта инкъар эткенлер, къальплерине таассубны (гъадапны), джахи-

1 Акъкъатен, кене бир муддет сонъра, мусульманлар фетих этильген Хайберде бир чокъ гъанимет эльде эткенлер.

2 Тефсирде, умумен, аетнинъ ёрумыны бойле япкъанлар:

Аллаһ, ваде эткен фетихлеринден биринджисини, яни Хайберни ве гъаниметлерни аман бахш эткен. Бу арада Хайберлернинъ муттефиклери Эсед ве Гъатафан къабилелерининъ де, мусульманларгъа удюжмелернинъ огюни алгъан. Худейбе барышынен де, Меккелелер уджюмининъ огю алынгъан.

3 Аетте ифаде этильгенине коре, эгер къурейшлилер, Худейбиде барыш теклифинде будунмайып, даженке киришлессер эди, магълюп оладжакъ эдилер. Дженаб-ы Хакънынъ такъдири бойле юзь береджек эди.

4 Акъкъатен, Дженаб-ы Хакъ Мекке сынъырлары ичинде, яни Худейбиде мусульманларгъа зафер бахш эткен эди. Бойле ки, душмандан сияхлы сексен адам, мусульманларнынъ этрафыны саргъанда, якъаланаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ узурна кетирилген эдилер. Аз. Пейгъамбер де, оларны афу эткен эди. Иште, къурейшлилернинъ барыш истемелерине бу вазият себеп олгъан эди.

5 Худейбиде къурейшлилер мусульманларнынъ Меккеге кирювлерине мани олмакънен, эм Месджид-и Харамны зиярет этиювлерине, эм де азырлангъан къурбанларыны Минада союварына мани олгъан эдилер. Зияретлерине мани олувнен берабер, мусульманларгъа дженк ве фетих изининъ берильмемек себеби, Меккеде олгъан ве аля иманыны ашкъар этмеген му'минлернинъ барыгъы эди. Му'минлер къурейшяи къяфирлерден сечилип, айырылып оламмагъанлары ичюн, фетих кечиктирилген эди.

лие таассубыны ерлештирген эдилер. Аллаһ да, эльчисине ве му'минлерге суюкнет ве ишанчыны эндирди, оларнын такъва сёзюни тутуварыны термин этти. Затен, олар бунъа лайыкъ ве лайыкъ кимселер эди. Аллаһ эр шейни билиджидир.¹

27. Ант олсун ки, Аллаһ эльчисининъ руясыны догъру чыкъарды. Аллаһ истесе, сиз ишанч ичинде башларынъызны тыраш эткен ве къыскъарткъан алда, къоркъмадан Месджид-и Харамгъа киреджесинъиз. Аллаһ сизинъ бильмегенинъзни билер. Иште, бундан эвель сизге якъын бир фетих берди.²
28. Бутюн динлерден усъюн къылмакъ узьре, Пейгъамберини хидает ве хакъ дин иле ёллагъан Одыр. Шаат оларакъ Аллаһ етер.
29. Муһаммед Аллаһнынъ эльчисидир. Янындакилер де, къафирлерге нисбетен четин, озь араларында мерхаметлидирлер. Оларны рукугъа баргъанда, седже эткенде корерсинъ. Аллаһтан лютф ве ризалыкъ истерлер. Оларнынъ бельгилери – юзьлериндеки седже изидир. Бу, оларнынъ Тевраттаки васыфларыдыр. Инджильдеки васыфлары да бойледир: Олар филисини ярып чыкъаргъан, кеттикче оны къувветлендиререк, къалынашкъан, кевдеси узеринде тургъан бир осюмликке бенъзерлер ки, бу, зираатчыларнынъ да ошуна кетер. Аллаһ бойладже, оларны чокълаштырып къувветлендирмекнен, къафирлерни опькелендирир. Аллаһ олардан инанып, яхшы ишлер япкъанларгъа магъфирет ве буюк мукъфат ваде эткендир.³

1 Аетте кечкен такъва сёзю – шедает келимесидир. Такъва келимесине багъылаыкъ о сырада джерыян эткен вазиетни ятыштыргъан. Бойле ки, Худейбиде меккелилернен мусуьманлар арасында антлашув языладжакъ сырада, Аз. Пейгъамбер Аз. Алиге «Яз» деди: «Бу – Аллаһ эльчиси Мекке халкъынен япкъан антлашмадыр». Къурейш векиллери дедиер ки: «Биз сенинъ Аллаһ эльчиси олгъанынъны бильсек, сизинъ Кябеге киременъизге мани олмаймаз. Бойле язынъыз: «Бу, Абдулах огълу Муһаммед иле Мекке халкъы арасындаки антлашувдыр». Аз. Пейгъамбер де ойле яздырды. Къурейшлилернинъ бу аркети му'минлерге чокъ агъыр баткъан, амма аетте ифаде этильген такъва сёзю оларны ятыштырып, сакинлештирген.

2 Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Худейбиде чыкъмадан эвель, руясында озюнинъ ве асхабынынъ ишанч ичинде башларыны тыраш этерек, Меккеге киргенлерини корьген, буны асхабына хабер берген. Олар да, чокъ севингенлер. Ниает, сеферге чыккып Худейбиде токътатылып, кери къайткъан вакъытларында, бу вазиет оларны чокъ кедерлендирген. Базы мунафыкълар да, шубеге тюшерек, усъю къапалы къонушмагъа башлагъанлар. Факъат бунда бир икметнинъ барлыгы бильдирилген, фетихнинъ муессер оладжакъы бильдирилерек, бир йыл эвельки якъын фетих (Хайбер фетхи) хатырлатыгъан.

3 Аз. Пейгъамбер ве аркъадашларынынъ ильки ве сонъки вазиетлери бир бенъзетювнен анълатылмакъта. Ильк кере ерге атылгъан бир урукъ киби филислемге башлагъан мусуьманлар, кеттикче къувветленерек, къоджаман бир орду олгъанлар, Ислям урудугъыны сакъанлар. Бу вазиетке сонъ дераджеде севингенлеринде, оларнынъ бу къувветли вазиетлерини корьген къафирлер де, опькелен чатлайджакъ алгъа кельген эдилер.

49. ҺУДЖУРААТ СУРЕСИ

Бу суредә му'минлерге базы әдеп ве тербие кьанун-кьаиделерини, Пейгъамберге ве бир-бирилерине нисбетен насыл давранаджакълары огретильмекте. Мединедә энген, 18 аеттир. Адыны 4-нджи аеттеки «одаалар» манасына кельген «Худжураат» келимесинден алгъан.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ве Ресулынынъ огюне кечменъ. Аллаһтан кьоркунъ. Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билидjidир.¹
2. Эй, иман эткенлер! Сеслеринъизни Пейгъамбернинъ сесинден юксельтменъ. Бир-биринъизге багыргъанынъыз киби, Пейгъамберге юксек сеснен багырманъ. Ёкъса, сиз фаркъына бармадан, амеллеринъиз бошуна кете берир.²
3. Аллаһ эльчисининъ узурунда сеслерини кьыскъанлар, шубесиз Аллаһ къальплерини такъва иле имтиан эткен кимселердир. Оларгъа магъфирет ве буюк бир мукъфат бар.
4. (Ресулым!) Санъа одаларнынъ арт тарафындан багыргъанларнынъ чокъу акъылы етмеген кимселердендир.³
5. Эгер олар, сен янларына чыккъангъа къадар сабыр этселер эди, эльбетте озълери ичюн даа яхшы олур эди. Аллаһ чокъ багышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
6. Эй, иман эткенлер! Эгер фасыкъ сизге бир хабер кетирсе, онынъ догърулыгъыны араштырынъ. Ёкъса, бильмеден, бир топлулыккъа яманлыкъ этерсиниз де, сонъунда якътанынъызгъа пешман олурынъыз.⁴
7. Эм билинъ ки, араныгъзда Аллаһнынъ эльчиси бар. Эгер о бир чокъ ишлерде

1 Аетте бильдирильген, огюне кечмемек хусусы, сёйлеген сёз, япылгъан иш ве чыкъларылгъан укюмлерде, Аз. Пейгъамберге терс аркет этмемек, әдебини кьорчаламакъ ве онъа уймакъ шекинде ёрумалангъан.

2 Ресулахнынъ узурунда юксек сеснен лаф этмек ясакълангъан. Бундан макъсат – Аз. Пейгъамбернинъ узурунда мунасебетсиз багырып-чагырмакънынъ ве сесни юксельтмекнинъ огюни алмакътыр. Сахабеден Саабит б. Къайсыннъ вазиеги аетнинъ манасына ачыкълыкъ бермекте. Боиле ки: Бу зат, ает энгенинен, юксек сесли олгъанындан, Аз. Пейгъамбернинъ узурунда кьонушса, амелининъ бошуна кетеджеги кьоркъусынен, хузур-ы рисалетке кетмеге башлагъан. Аз. Пейгъамбер оны чагыргъып, тессели берген, онъа хайыр хабери ве дженнет мужделеген.

3 Риваетке коре, Уйейне б. Хысм иле Акъра' б. Хабис, Темим огъуларындан етмиш адамлыкъ бир эйэтнен, уйле вакъты Аллаһнынъ эльчисине кельгенлер. Ресулуллаһ одасында юкълэй экен. «Я Муһаммед! Тышкба чыкъ, янымызгъа кель!»», дие багыргъанлар. Ает бу тюрою аркетнинъ уйгъунсызлыгъына дикъкъат чекмете.

4 Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Велид б. Укъбени Бени Мусталикъ къабилесине зекят мемуры оларакъ ёллагъан эди: Велид, оларнен араларында эвельден олгъан бир хусуметтен толайы, кьоркъугъа къапылгъан, ёлдан къайткъан, бунынъ усьтюне Аз. Пейгъамберге келип, оларнынъ динден чыккъып, зекят бермегенлерини билдирген. Буннынъ узерине, Аз. Пейгъамбер оларгъа опыкеленген, дженкешювни биле кьарарлаштыргъан, айны вакъытта Хаалид б. Валидни де, вазиетни тешкермеге ёллагъан эди. Хаалид, тешкерюввери сонъунда, Бени Мусталикънынъ эзан окъуп, намаз къылгъан-

- сизге уйса эди, сыкынтыгъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаһ сизге иманны севдирген ве оны гонъюллеринъизге синъдирген. Куфюрни, фасыкълыкъны ве исъяны да сизге чиркин косътерир. Иште, догъру ёлда олгъанлар булардыр.
8. Бу, Аллаһтан бир лютф ве ниметтир. Аллаһ алимдир, хакимдир.
  9. Эгер му'минлерден эки топ бир-бирилеринен къавгъа этселер, араларыны тюзельтинъ. Эгер бири о бирине бастырса, Аллаһнынъ эмрине дёнгенге каъадар, бастыргъан тарафнен дженкешинъ. Эгер дёнсе, артыкъ араларыны адалетнен тюзельтинъ ве (эр иште) адалетли арекет этинъ. Шубесиз ки, Аллаһ адиль даврангъанларны север.
  10. Му'минлер анджакъ къардаштырлар. Ойле исе, къардашларынъызнынъ арасыны тюзельтинъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, бельки мерхаметке наиль олурынъыз.
  11. Эй, му'минлер! Бир топулыкъ башкъа бир топулыкъны алайгъа алмасын. Бельки де олар, булардан даа яхшыдырлар. Къадынлар да къадынларны алайгъа алмасынлар. Бельки, олар булардан даа яхшыдырлар. Озь-оюнъизни айыпламанъ, бир-биринъизни яман лагъапларнен чагъырманъ. Имандан сонъ, фасыкълыкъ не яман бир исимдир! Ким де тевбе этмесе, иште олар залымлардыр.¹
  12. Эй, иман эткенлер! Зан этювнинъ зиядесинден къачынынъ. Чюнки, заннынъ бир къысмы гунахтыр. Бир-биринъизнинъ къусурыны къыдырманъ. Биринъиз дигеринъизнинъ артындан эмиш-демиш япмасын. Бир кимсе, олген къардашынынъ этини ашамакътан ошланырмы? Иште, бундан жирендинъиз. О алда, Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ тевбени чокъ къабул этиджидир, чокъ мерхаметлидир.²
  13. Эй, инсанлар! Догърусы, биз сизни бир эркекнен бир къадындан яраттыкъ. Ве бир-биринъизнен танышувынъыз ичюн, сизни къавмларгъа ве къабилелерге айырдыкъ. Муакъкъакъ ки, Аллаһ янында энъ десерлинъиз, Ондан энъ чокъ къоркъкъанынъыздыр. Шубесиз, Аллаһ билиджидир, эр шейден хабердардыр.³
  14. Бедсвийлер «Инандыкъ» дедилер. Де ки: Сиз иман этмединъиз, амма

ларыны ве зекятларыны да теслим эткенлерини Аз. Пейгъамберге бильдирген эди. Астнинъ назиль олув себеби, бу вакъиа олгъаны чешит риваетлерде айтыла.

1 Эркеклерининъ ве къадынларнынъ бир-бирилеринен алай этмемелери, бир-бирилерини айыпламалары ве яман лагъап такъамалары истенильмекте, буларны япмакънынъ ёлдан чыкъмакъ манасында олгъан фасыкълыкъ экени хатырлагыла.

2 Зан этювден къачынувымыз, къусур араштырып, айыпларны къыдырмамамыз ве гыйбет этмемиз истенильген. Ошкеленгенен кимседе, анъылагъан къусур олса биле, буннынъ анълаатылувы джаиз олмагъаны Аз. Пейгъамбер тарафындан бильдирильген.

3 Аз. Адем ве Авадан чокълашкъан инсанлар, ер юзюнде чешит ренк ве тильде буюк-кучюк топулыкълар тешкиаль эткенлер. Кучюктен буюкке, къабиледен миллетерге баргъангъа къадар фаркълыкълар косьтерген бу эвас себепнинъ кутълелер бир-бирини танып, анълашмакъ ве якъынлашмакъ олгъаны беян этиле. Яни сой-сопнен макътанмакъ ерине, бирлешип-бутюнлешмек догъру сайылыгъан.

- «Боюн эгдик», день. Иман даа къальплеринъизге ерлешмеди. Эгер Аллаһкъа ве эльчисине итаат этсенъиз, Аллаһ ишлеринъизден ич бир шейни эксильт-мез. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхаметлидир.¹
15. Му'минлер анджакъ Аллаһкъа ве Ресулына иман эткен, ондан сонъ асла шубеге тюшмеген, Аллаһ ёлунда малларынен ве джанларынен дженклешкенлердир. Иште, догърулар анджакъ олардыр.
  16. Де ки: Сиз дининъизни Аллаһкъа огретмектесинъизми? Албуки, Аллаһ коклерде олгъанларны да билир, ерде олгъанларны да. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
  17. Олар Ислямгъа кирьгенлери ичюн, сени миннет алтына сокъматалар. Де ки: Мусульманлыгъынъизны меним козюме тюртменъ. Эгер догъру кимселер исенъиз, билесинъиз ки, сизни имангъа ириштиргени ичюн, асла Аллаһ сизге лютфте булунгъандыр.
  18. Шубесиз, Аллаһ коклернинъи ве ернинъи гизиликлерини билир. Аллаһ япкъанларынынъизны корюджидир.

Меккеде энген, 45 аеттир. «Къаф» арифинен башлангъаны ичюн, бу адны аалгъан.

Бисмиллябиррабмааниррабиим

1. Къаф. Шерефли Къур'анга ант олсун.
2. Араларындан бир тенбеджининъи кельгенине шаштылар да, къяфирлер бойле дедилер: «Бу шашыладжакъ бир шей».²
3. «Биз ольген ве топракъ олгъан вакътымызда (тириледжекмиз)ми? Бу, акъылгъа узакъ бир дёнюштир».
4. Биз, топракънынъи олардан нелерни эксильткенини кесен-кес бильмектемиз. Янымызда о бильгилерни къорчалагъан бир китап бар.³

1 Эсед огъуларындан бир топулыкъ бир къытлыкъ сенесинде Мединеге келерек, иман эткенлерини сёйлегенлер. Ве Аз. Пейгъамберге: «Санъа юклеримиз ве анелеримизнен кельдик. Сеннен фелян къабиле киби дженклешмедик», дегенлер, садакъа истегенлер. Ает оларнынъи бу вазиетини талиль этерек, оларнынъи къальптен тасдикъ этмегенлерини, садедже тильден тесалимистлерини ифаде этмекте.

2 Аетнинъи бильдирген ве инкъяр эткенлернинъи шашыладжакъ шей сайгъан хусуслары тирилюв ве дженнем азабындан хабер берилювидир.

3 Акъкъатен, аетте бильдирильгени киби, топракънынъи джесетлерни эксильтип битируви, тирильмек олмайдагъы манасына кельмей. Буннынъи усьтуне, топракъ дюнья аятынынъи менбасы ве маясыдыр.

5. Догърусы, олар хакъ озьлерине кельгенинен, ялаланладылар. Шимди олар шашкъын бир алдадырлар.¹
6. Усьтлериндеки кокке бакъмайлармы ки, оны насыл бина эткен ве насыл до-наткъанмыз! Онда ич бир чатакъ да ёкъ.
7. Ер юзюни де тёседик ве онъа къавий дагълар къойдыкъ. О ерде гонъюл ач-къан эр чешит (осюмликлер) етиштирдик.
8. Аллаһкъа ёнелген эр къулгъа гонъюл козюни ачмакъ ве ибрет бермек ичюн (бүтюн буларны яптыкъ).
9. Коктен берекетли бир сув эндирдик, онынънен багъчалар ве оруладжакъ (ча-лынаджакъ) данелер осътирдик.
- 10, 11. Къуларгъа рызыкъ олувы ичюн, бир-бирине киришкен, топ-топ гъондже-лери олгъан узун бойлу хурма тереклери етиштирдик. Ве о сувнен олю то-пракъкъа джан бердик. Иште, аяткъа янъыдан чыкъыш да бойледир.²
12. Олардан эвель Нуннынъ къавмы, Рез халкъы ве Семууд да яланлагъан эди.
13. Аад ве Фыравуннен Луутнынъ къардашлары да (яланладылар).
14. Эйке халкъы ве Тубба' къавмы да. Бүтюн булар пейгъамберлерини яланла-дылар да, техдидим керчеклешти!³
15. Ильки яратувда аджизлик косьтердикми? Ёкъ, олар янъы бир яратув хусу-сында шубе ичинделер.⁴
16. Ант олсун, инсанны биз яраттыкъ ве нефсининъ онъа фысылдагъанларыны билирмиз ве биз онъа шах дамарындан даа якъындырмыз.
17. Эки мелек (инсаннынъ) сагъында ве солунда отурааракъ, япкъанларыны яз-макътадырлар.
18. Инсан ич бир сёз сёйлемез ки, янында козетиджи язмагъа азыр бир мелек олмасын.
19. Олюм саргъошлыгъы акъикъатен келир де: Иште, (эй, инсан) бу, сенинъ эвельден берли къачкъан шейинъдир, денилир.
20. Суургъа уфленилир; иште, бу кельмеси ваде этильген кунъдир.
21. Эр кес, янында бир сюрюджи ве бир де шаатнен берабер келир.⁵

1 Къур'ан я да Пейгъамбер кельгенинен, мушриклер булар акъкъында терс фикрлер бильдиререк, «тылсым, тылсымджы, шиир, шаир, кеханет, кяхин» киби ифаделер къулангъан эдилер. Ает ялан-лагъанларнынъ бу арекетлерине ишарет эте.

2 Сувнен ольген топракъ джанлана; тереклерге тазе бир аят келе, урукълар ерден чыкъа. Иште, ин-санлар да, къабирлеринден ойле чыкъажакълар.

3 Аетлерде кечкен Семууд Аз. Салихнинъ, Аад Аз. хууднынъ, Эйке Аз. Шуайбнынъ къавмлары эди-лер. Бу ерде эвельки инкъарджи миллетлерге кельген азап хатырлатыларакъ, Къурейшнинъ вазие-тинден кедерленген Аз. Пейгъамбер теселли этиле.

4 Аллаһ ильки яратышта аджизлик косьтермегенине коре, янъыдан яратмакътан да асла аджиз де-гильдир.

5 Аетте кечкен «сюрюджи» ве «шаатлар»нынъ эки мелек олгъаны, бирининъ махшерге етеклев, дигерининъ де, амеллерге шаатлыкъ этюв вазифелерини ерине кетиргенлери сёйленген; айрыджа

22. Ант олсун, сен бундан гъафлетте эдинъ, дер'ал биз сенинъ пердсеньни алдыкъ. Бугунъ артыкъ козюнъ кескиндир, (денилир).
- 23, 24, 25, 26. Янындаки аркъадашы: «Иште, янымдаки азыр, дер. (Эки мелекке шу эмир берилир:) Айды, экинъиз эр инатчы къяфирни, хайыргъа бутюн кучюнен мани олгъанны, ёлдан азгъан шубеджени джеэннемге атынъ; Аллаһнен берабер башкъа илях эдингени, шиддетли азапкъа бирликте атынъ!
27. Мушрикниъ аркъадашы (шейтан) дер ки: Раббимиз! Мен оны ёлдан азырмадым. Факъат озю терен бир сапыкълыкъ ичинде эди.
28. О эснада (Аллаһ) буюрыр: Узурымда чеккелешмень. Мен сизге даа эвель тенбие ёллагъан эдим!
29. Меним узурымда сёз денъиштирильмез ве мен къуллааргъа асла зулум этиджи дегилим.
30. О куню джеэннемге «Толдынъмы?», дермиз. О да, «Даа бармы?», дер.
31. Дженнет де такъва саиплерине якълаштырылыр; (олардан) узакъта олмайджакъ.
- 32, 33. Иште, сизге ваде этильген дженнет! Ки о, Аллаһкъа ёнельген, эмирлерине риает эткен, корьмегени алда, Рахмандан къоркъкъан ве Аллаһкъа ёнельген бир къальп иле кельген кимселерге махсустыр.
34. О ерге селяметликнен киринъ. Иште, бу, эбедий яшамакънынъ башлагъан кунюдир.
35. О ерде олар ичюн истеген эр шейлери бардыр. Къатымызда зиядеси де бар.¹
36. Биз олардан эвель олардан даа кучлю олгъан, дияр-дияр долашкъан нидже несилерни эляк эткендирмиз. Къуртульш бармы!²
37. Шубесиз ки, бунда акъылы олгъан, я да азыр олауп, къулакъ аскъан кимселер ичюн бир огют бар.
38. Ант олсун, биз коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны алты кунде яраттыкъ. Бизни ич бир ёргъунлыкъ басмады.³
39. (Ресулым!) Оларнынъ дегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батышындан эвель де, Раббинъни хамд иле тесбих эт.⁴

«шаат» муафазаджы мелеклеринден сайылгъан. Бир ёрумгъа коре де, «сюрюджи» феноалькны язгъан мелек.

1 Сонъки джумаде ишарет этильген ниметтен макъсатнынъ «Аллаһны корьмек» олгъаны алимлернинъ чокълугъы тарафындан ифаде этильген. Айрыджа, бу зияделик, козьлер корьмеген, къулакълар эшитмеген, ич бир инсаннынъ хатырына кельмейджек, сонъсыз ниметер шекинде де ёрумлангъан.

2 «Дияр-дияр долашкъан нидже несилер», дие терджиме этильген топулыкъларнынъ долашувларынынъ себеби, олюмден къуртулмакъ чарелерини къыдырувалардыр.

3 Бу аетнен еудийлернинъ «Аллаһ джума эртеси куню раатлыккъа чекильди. Аршнынъ усьюне багъдаш къурып отурды», шекиндеки сёзлери ред этильген. Базы тефсирджиерге коре, «Алты кунъ»нинъ манасы алты девирдир.

4 Аетнен саба, уйде ве экинди намазларынынъ къылынмасы козьде тутылгъан.

40. Гедженинъ бир маалинде ве седжелернинъ артындан да, Оны тесбих эт.¹
41. Сесленгеннинъ якъын бир ерден сесленеджек кунюне къулакъ ас.²
42. О куню инсанлар бу сесни акъикъатен эшитеджеклер. Иште бу, чыкыш кунюдир.³
43. Шубесиз, биз тирильтир ве ольдюримиз. Дёнюш де анджакъ бизгедир.
44. О куню ер ярылыр ве олар сур'атнен чыкърлар. Бу бизге коре къолай олгъан бир хашрдыр.
45. Биз оларнынъ дегенлерини пек яхшы билирмиз. Сен оларнынъ узеринде бир зорлайыджы дегилсинъ. Техдидимден къоркъкъанларгъа Къур'аннен огют бер.

51. ЗААРИЙААТ СУРЕСИ

Меккеде энген. 60 астир. Илк аетте кечкен ве «рузгярлар» манасынданки «заарийаат» келимеси суренинъ ады олгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6. Тоздырып савургъанларгъа, юкюни юкленгенлерге, къолайлыкънен ялдагъанларгъа, ишни такъсымлагъанларгъа ант олсун ки, сизге ваде этильген кесен-кес догърудыр ве джеза мытлакъа садир оладжакътыр.⁴
- 7, 8, 9. Ичинде ёрюнгелери (ёлакълары) олгъан кокке ант олсун ки, сиз терс сёзлер сёйлемектесинъиз. Ондан (Къур'андан я да имандан) дёнген дёнюрюлир (огюне чыкълмаз).⁵
10. Къахр олсун о адден ашкъан яланджылар!
11. Олар къою бир джехалет ичерисинде къалгъан гъафиллердир.
12. Джеза кунюнинъ не заман олгъаныны сорарлар.
13. О куню олар атешке атыладжакълар.
14. Азабынъызны татынъ. Аджеке келювини беклаген шейинъиз будыр иште! (денилир).
- 15, 16. Шубесиз ки, Аллаһкъа исъяндан сакъынгъанлар, Рабблерининъ оларгъа

1 Бу аетнен де, акъшам, ятсы ве текеджджук намазларынен фарз намазларынынъ артындан къылынган суннет ве нафъл намазлар я да витир намазы козьде тутулмакъта.

2 Семадан суургъа уфлейджек Исрафил (а.с.)нынъ чагырувына ишарет олунмакъта.

3 Бунъа коре, инсанлар Исрафилнинъ Суургъа экинжи уфюргенини эшитеджеклер; иште бу сес ве эшитювнен къабирлеринден тирилип чыкъаджакълар.

4 Бу ерде озьлерине емин этильгенлер, рузгярлар, булутлар, гемилер ве мелеклердир.

5 Акъикъатен, Къурейшлер Аз. Пейгъамбер ве Къур'ан акъкъында чешит шейлер сёйлей эдилер, сахир (сихирбаз) ве сихир, шаир ве шиир, кяхин ве кехянет иддасы япкъан эдилер.

- бергенини аларакъ, дженнетлерде ве чокъракъ башларында булунаджакъ-лар. Шубесиз, олар бундан эвель дюньяда гузель даврангъанлар эдилер.
17. Геджелери пек аз юкълар эдилер.
  18. Саарь вакъытларында да, истигъфар этер эдилер.
  19. Малларында мухтадж ве ёкъсуллар ичюн бир акъ бар эди.
  20. Кесен-кес оларакъ инангъанлар ичюн, ер юзюнде аетлер бардыр.¹
  21. Озь нефислериниъзде де ойле, кормейсингъизми?
  22. Семада да рызкъынгъыз ве сизге ваде этильген башкъа шейлер бар.
  23. Кокнинъ ве ернинъ Раббине ант олсун ки, бу ваде сизингъ лакъырдынъыз киби, кесен-кес ве акъикъаттыр.²
  24. Ибрахимнинъ урьметли мусафирлерининъ хаберлери санъа кельдими? (Булар мелеклер эди).
  25. Олар Ибрахимнинъ янына баргъан, селям берген эдилер. Ибрахим де, селямны алгъан, ичинден «Булар – ябанджылар», деген эди.
  26. Аман аилесининъ янына бараракъ, семиз бир тана (кебабыны) кетирген,
  27. Оларнынъ огюне къоюп: «Ашамазсынгъызмы?», деген эди.
  28. Деркен, олардан къоркъмагъа башлады. «Къоркъма», дедилер ве онъа бильгили бир огълан баланы муждеседилер.³
  29. Къадыны вайвалап кельди. Элини юзюне ураракъ: «Мен догъурмаз бир къарт къадыным!», деди.
  30. Олар: «Бу – бойледир. Раббингъ сёйлегендир. О, икмет саибидир, билиджидир», дедилер.⁴
  31. (Ибрахим:) О алда, ишингъиз недир, эй, эльчилер? деги.
  32. «Биз, дедилер, къабаатлы бир къавмгъа ёлланылдыкъ».
  33. «Узерлерине чамурдан таш ягъдырмагъа (къельдик)».
  34. (Бу ташлар,) адден ашкъанлар ичюн Раббинънинъ къатында бельгиленген (ташлардыр).
  35. Бунингъ узерине о ерде булунгъан му'минлерни чыкъардыкъ.
  36. Затен, о ерден мусульманлардан, бир эв халкъындан башкъа, кимсени тапмадыкъ.
  37. Адджы азаптан къоркъкъанлар ичюн, о ерде бир бельги ташладыкъ.

1 Ер юзюнинъ дагъларында, денгизлеринде, тереклеринде, осюмаиклеринде, маденлеринде ве джанлыларында Дженаб-ы Хакънынъ къудрет, ираде ве бирлигине деялет этиджи аляметлер ачыкъ сергиленмектедир.

2 Бунъа коре, инсан озь лакъырдысыннынъ озюне аит олувындан насыл шубе этмез исе, Аллаһнынъ бильдирген шейлеринден де, ойле шубе этмемелидир.

3 Бу – Исхакъ (а.с.) эди.

4 Аз. Ибрахимнинъ ихтияр къадыны Саре, аетте бильдирилгени киби, бала хаберини алгъанынен, шашкъыналыкъ ичинде элини юзюне ураракъ, къартлыгъыны ифаде эткен эди.

38. Мусада да (ибретлер бардыр). Оны ап-ачык бир делиль иле Фыврунгга ёла-
лагъан эдик.
39. Фыврун орудсынен бирликте юзь чевирген: «О, бир тылсымджыдыр, я да
бир делидир», деген эди.
40. Ниает, оны да, ордуларыны да, якъалап, денъизге аттыкъ. Бу сырада озюни
тенкъит этип тура эди.¹
41. Аад къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгга тамырындан сёкюп-савургъан
рузгярны ёллагъан эдик.
42. Усытюдсен кечкен шейни джанлы быракъмай, оны куль этип савура эди.
43. Семууд къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгга: Бир мудетке къадар фай-
даланынъ, денильген эди.
44. Рабблерининъ эмрине къаршы кельдилер. Бу себептен, бакъып тургъанла-
рында, оларны йылдырым чарпа къойды.
45. Аякъкъа тураджакъ кучълери къалмагъан, ярдым этиджилери де олмагъан
эди.
46. Булардан эвель де, Нуһ къавмыны эляк эткен эдик. Чюнки, олар ёлдан чыкъ-
къан бир топлум эдилер.
47. Кокни озь эллеримизнен биз къурдыкъ ве биз (оны), эльбетте кенишлетед-
жекмиз.²
48. Ерни де тёшедик. (Бакъ) не гузель тёшейиджимиз!
49. Эр шейден де чифт-чифт яраттыкъ ки, бельки, тюшюнип огют алырсынъыз.
50. О алда, Аллаһкъа къошунъ (чапышынъ). Чюнки, мен сизге Онынъ къатын-
дан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
51. Аллаһнен берабер башкъа бир танъры эдинмень. Зира, мен сизге Онынъ та-
рафындан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
52. Иште, бойсдже, олардан эвелькилерине эр анги бир пейгъамбер кельгенин-
де, аман: О, бир тылсымджыдыр я да делидир, дедилер.
53. Буны (несильден несильге) бир-бирилерине васиет эттилерми? Догърусы,
олар ёлдан азгъан бир топлулыкътыр.
54. Артыкъ оларгга эмиет берме. (Даветке уймагъанларындан толайы) сен тенкъ-
ит этиледжек дегильсинъ.³
55. Сен кене де огют бер. Чюнки, огют му'минлерге файда берир.
56. Мен джинлерни ве инсанларны, анджакъ манъа къулыкъ этсинлер дие ярат-
тым.

1 Фыврун инкяр ве инатчылыгъындан, пейгъамберни яланламасындан ве танърылыкъ давасына къ-
алкъышмасындан толайы, озюни тенкъит эте эди.

2 Галактиканынъ ве бир Галактикада будунгъан йылдызларнынъ девамлы бир-бирилеринден узакъ-
лашувны ифаде эткен «кенилев назариасы» на ишарет бардыр.

3 Чюнки, Аз. Пейгъамбер девамлы оларакъ хакъкъа давет эткен ве бу ёлда бутюн гъайретини косъ-
терген.

57. Мен олардан рызыкъ истемейим. Мени тоюрувларыны да истемейим.
 58. Шубесиз, рызыкъ берген, кучъ ве къувет саиби олгъан анджакъ Аллаһтыр.¹
 59. Муакъкъакъ ки, бу зулум эткенлернинъ де кемишлерининъ пайы киби, (азап-тан) бир пайлары бар! О алда ашыкъмасынлар!²
 60. Башларына келеджек (элемли) кунълеринден толайы, вай о къафирлернинъ алына!

52. ТУУР СУРЕСИ

Меккеде энген. 49 аеттир, адыны биринджи аетке кечкен ве узеринде Аз. Мусагъа Теврат энген, бойледже оннынъ иляхий хитапкъа наиль олгъан Туур дагъындан алгъан.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Туургъа яйылгъан индже тери усьтуне сатыр-сатыр язылгъан Китапкъа, Бейт-и Ма'муургъа, юксельтилген тавангъа, толу денъизге ант ол-сун ки, Рабинънинъ азабы мытлакъа юзь береджек. Онъа мани оладжакъ ич бир шей ёкъ.³
9. О куню кок салланып чалкъаланыр.
 10. Дагълар юргенден юрер.
 11. Яланлагъанларнынъ вай алына о куню!
 12. Ки, олар далгъан батыллары ичинде ойнап тургъанлардыр.
 13, 14. О куню джеэннем атешине итекленип атылырлар да, «Иште, яланлап тур-гъан атешинъиз будыр!» денилир.
 15. Бир тылсымдырмы бу, ёкъса коръмейсинъизми?
 16. Киринъ о ерге, сабыр этсенъиз де, сабыр этмесенъиз де, артыкъ сиз ичюн бирдир. Сиз анджакъ япкъанларынынъ къаршылыгъына чарптырылад-жакъсынъыз.
 17, 18. Шубесиз, (феналыкълардан) къорчалангъанлар Рабблерининъ озьлерине бергенлеринен севинерек, дженнетлерде ве нимет ичиндесидирлер. (Зира) Ра-бблери оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр.
 19, 20. Оларгъа: Япкъанларынынъызгъа къаршылыкъ сыра-сыра тизилген курсилерге

1 Рызыкъны берген ве бесаеген Аллаһтыр. Вазиегъ бойле олгъанда, Аллаһнынъ инсанларгъа ве джин-лерге итияджы ёкътыр. Бунынъ усьтуне, оларнынъ да, башкъаларынынъ да, рызыкъларыны О къ-аршыламакътадыр.

2 Меккекилер киби, куйор ве инкъаргъа батаракъ, Аз. Пейгъамберни яланлагъанларгъа, эвельден ёкъ этильген къавмларнынъ башына кельген азап келеджек. Эвелькилер азаптан насиллерини алгъан-лары киби, булар да аладжакълар.

3 Емин этильген Туур – Медйенде Аз. Муса иляхий хитапкъа наиль олгъан дагъдыр. Китап – Теврат, Къур'ан я да Левх-и махфуздыр. Бейт-и Ма'муур исе, Къяе я да семада мелеклер таваф эткен макъ-амдыр.

- ясланаракъ, афитнен ашанъ, ичинъ (денилир). Айрыджа, биз оларны, джейран козьлю урийлернен эвлендиргендирмиз.
21. Иман эткен ве сойларындан олгъанларда, иманда оларгъа табиъ олгъанлар (бар я)! Иште, биз, оларнынъ несиллерини де озълерине къоштыкъ. Оларнынъ амеллеринден де бир шей эксилътмедик. Эр кес къазангъанлары къаршылыгъына бир рехиндир.¹
  22. Оларгъа джанлары истеген мейвадан ве эттен бол-бол бердик.
  23. О ерде къаршылыкълы къаде токъуштырырлар, амма бу ерде (ички себебинден) не сачмалав бардыр, не де гунакъа кирюв.²
  24. Хызметлерине берильген (къабугъында) сакълы инджи киби генчлер этрафларында кезип долашырлар.
  25. Дженнетлилер бир-бирилерине дёнип сорарлар.
  26. Дерлер ки: «Даа эвель биз, аилелеримиз арасында биле (иляхий азаптан) къоркъар эдик».
  27. «Аллаһ бизге лютф этти де, бизни вуджутнынъ ичини биле якъыджи рузгяр азабындан къорчалады».
  28. «Акъикъатен, биз бундан эвель Онъа ялвара эдик. Чюнки, эйилик этиджи, мерхамет этиджи анджакъ Одыр».³
  29. (Ресулым!) Сен огют бер. Раббинънынъ лютфи иле сен не бир кяхинсинъ, не де бир дели.
  30. Ёкъса, олар: (О,) бир шаирдир; онынъ заман феякетлерине огъравыны беклемектемиз дейлерми?
  31. Де ки: Бекленъ. Мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
  32. Оларгъа акъыллары буны эмир этерми, ёкъса, олар ёлдан азгъан бир топлулыкълар?
  33. Яхут «Оны озю уйдырды!» дейлерми? Ёкъ, олар иман этмеслер.
  34. Эгер догъру исселер, онъа бенъзеген бир сёз кетирсинлер.

1 Бойледже, иманлы баба ве онынъ иманлы зурриети дженнетке бирликте кирер. Бу Аллаһнынъ онъа балаларынен бирликте дженнетте яшамасы ичюн берген бир лютфидир. Ахиретте эр кес хайыр ве шерр – не япкъан олса, къаршылыгъыны аладжакъ. Инсан япкъанына рехин этильгенине коре, яхшы амеллерге кельген рехинни чезер. Аксини япса, джезагъа огъратылар.

2 Дюньяда, ильк бакъышта джазибели корюнген ички амеллерининъ сонъунда сачмалыкълар, гунахлар ве сучлар бардыр. Дженнет шарабы исе, саргъошлыкълы дегиль, севинч ве бахтлыкълы берген иляхий бир икрамдыр.

3 Тесфирджилер 24-нджи аетте кечкен «гъылман» келимесинен ифаде этильген ве хызмет ичюн долашкъан генчлернинъ, олардан эвель олгъан балалары олгъаны фикрини къабул эткендер. Аетлерден анылашылгъанына коре, дженнет эхли бир-бирлеринден вазиятлерини ве япкъанларыны сорарлар. Вазиятлерини анылаткъанда, дюньяда акъибетлеринден къоркъу дуйгъанларыны ве бу дуйгъу ичинде яшагъанларыны айтырлар. Вуджутнынъ ичини якъыджи сыджакълы манасына кельген «Семуум» дан яни дженнем азабындан къуртулгъанларыны ифаде этерлер. Чюнки, булар Аллаһны бирлесек, ибадетлерине девам эткен муминлердир.

35. Аджeba, олар ич бир яратыджы олмадан яратылдылармы? Ёкъса, озьлери яратыджылармы?
36. Ёкъса, коклерни ве ерни олар яраттылармы? Ёкъ! Олар бир тюрлю англап инанмазлар.
37. Яхут Раббинънинъ хазинелери оларнынъ янындамы? Я да эр шейге аким олган олармы?
38. Ёкъса, олар усълерине чыкъып, гизли сырларны динълеген бир мердивенлери бармы? Ойле исе, динълегенлери ачыкъ бир делиль кетирсинлер.¹
39. Ёкъса, къызлар Онынъ, огъулар да сизинъми?
40. Ёкъса, сен олардан бир акъ истейсинъ де, бу себептен олар агъыр бир бордж астында эзильмектелерми?
41. Ёкъса, гъайбгъа аит бильгилер озь янларында да, олар язмакъталармы?
42. Яхут бир тузакъ къурмакъ истейлерми? Асыл тузакъкъа тюшеджеклер, инкъяджылардыр.
43. Я да оларнынъ Аллаһтан башкъа бир танърысы бармы? Аллаһ оларнынъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
44. Коктен тюшкен бир кутъле корьселер, «Бир-бири усъгюне топланган бутлутлардыр», дерлер.
45. Артыкъ чарпыладжакъ кунълерине къавушкъангъа къада, оларны озь алларына ташла.²
46. О куню тедебирлери оларгъа ич бир файда бермез ве ярым да корьмезлер.
47. Шубесиз, зулум эткенлерге, ондан башкъа да азап бар. Факъат чокълары бильмезлер.³
48. Раббинънинъ укмине сабыр эт. Чюнки, сен козьлеримиз огюндесинъ. Къалкъкъан вакътынъда да, Раббинъни хамд иле тесбих эт.
49. Гедженинъ бир къысмында ве йылдызларнынъ батышындан сонъ да, оны тесбих эт.⁴

---

1 Инкъяджыларгъа, мелеклернинъ сёзлерини ве оларгъа вахий этильгенни динълемек ичюн бир мердивенте саип олдулармы, дие сораларакъ, бунынъ джевабыны берювлери истенильмекте.

2 Чарпыладжакъ кунълери – олюм я да Суургъа биринджи уфенилювидир.

3 Бу, олюмлеринден эвель я да къабирде кореджек азапларыдыр. Буннынъ киби, дюньяда къытлыкънен, дженклерде магълубиетнен ве бунгъа бенъзеген шейлернен азапны таткъандырлар.

4 Аетте кечкен ифаделер, акъшам, ятсы ве саба намазлары манасында ёруманган. Бу вакъытларда намаз къылынувы я да «Субхааналлааһи ве биһамдиһи», диерек тесбихте булуныувы эмир этильген.

53. НЕДЖМ СУРЕСИ

Меккеде энген, 62 аеттир. Ялынъыз 32-наджи аети Мединедде назиль олгъан.

Бисмиллабиррабмааниррабиим

- 1, 2, 3. Баткъан вакътында йылдызгъа ант олсун ки, аркъадашынъыз (Мухаммед) сапмады ве батылгъа инанмады; о арзусына коре де лаф этмез.
4. О (бильдиргенлери) вахий этильгенден башкъа шей дегиль.
- 5, 6, 7. Чюнки, оны кучялю-къуветли ве усътюн яратылышы бири (Джебраил) огретти. Сонъра энъ юксек уфукъта олгъанда, асыл шеклинен догърулды.
- 8, 9. Сонъра (Мухаммедге) якъынлашты, деркен, даа да якъынлашты. О къадар ки (бирлештирилген) эки яй арасы къадар, атта даа да якъын олды.
- 10, 11. Бунынъ узерине, Аллах къулына вахийини бильдирди. (Козьлеринен) корьгенини къальби яланламады.
12. Онынъ корьгенлери акъкъында шимди онынънен тартышаджакъсынъызмы?
- 13, 14. Ант олсун, оны Сидрету'ль-Мунтехаанынъ янында эвельде бир кере даа корьген эди.
15. Дженнету'ль-Ме'ваа да онынъ янындадыр.
16. Сидрени къаплагъан къапламыш эди.
17. Козю къыйыгъындан бакъмады ве сынъырны ашмады.
18. Ант олсун, о Раббининъ энъ буюк аетлеринден бир къысмыны корьди.¹
19. Корьдинъизми о Лаат ве Узааны?
20. Ве учюнджилери олгъан о бирини, Менаатны.
21. Демек, эркек сизге, ыргъачы Онъа, ойлеми?
22. О вакъытта бу, инсафсызджа бир такъсиматгыр!
23. Булар (путлар), сизлер ве аталарынъыз такъкъан исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллах олар акъкъында ич бир делиль эндирмген. Олар, анджакъ

1 Суре йылдызгъа еминнен башлангъан. Бу «йылдыз» – йылдыз джынсы, Суреййа йылдызы, Къур'ан аетлери ве Аз. Пейгъамбер шеклинде анълатылгъан. Йылдызнынъ батувы ве догъувы къыямет кунюнен тефсир этильген. Къур'ан озюне вахий этильген Аз. Пейгъамбер, догъру ёлдан сапмагъан ве батылгъа инанмагъан. Онъа энген Къур'ан вахийге эсасланмакътадыр. Вахий кетирген Джебраил (а.с.)дыр. Иште, бу мелек бир къач кере аслай суретинде Аз. Пейгъамберге корюнген. Араларындаки месафенинъ, аетте де бильдирильгени киби, пек якъын бир вакъытта, Джебраил вахий этильгенлерни Пейгъамберимизге бильдирген. Аз. Пейгъамбернинъ Джебраилнен корюшюви Сидрету'ль-Мунтехаада олган эди. Базылары да, Пейгъамберимизнинъ бу ерде корьгени Дженаб-ы Хакъ олганыны да илери сюрелер. Сидрету'ль-Мунтехаа – сонъки терек, яни яратылгъан алемнинъ сонъки нокътасы демектир. Бундан башкъасы Аллаһнынъ гъайб алемидир. Дженнету'ль-Ме'ваа да – мелеклер, шейтлер ве муттакъийлернинъ рухлары олган ердир. Сидредекилерни тариф ве тавсиф этмек мумкюн дегиль. Сидрени къаплагъаннынъ – мелеклер я да Аллаһнынъ нуры олганы ривает этиле.

- зангъа ве нефислерининг арзусына уймакталар. Албуки, оларгъа Рабблери тарафындан ёл косьтериджи кельгендир.
24. Ёкъса, инсан эр арзу эткен шейине саип оладжакъмы?
  25. Ахирет де, дюнья да, Аллаһнынъдыр.
  26. Коклерде нидже мелек бар ки, оларнынъ шефаатлары, тилеген ве хошнут олгъан кимсе ичюн, Аллаһнынъ изин берювиден гъайры, бир ишке ярамаз.
  27. Ахиретке инанмагъанлар мелеклерге ыргъачыларнынъ адларыны такъмакта-талар.
  28. Албуки, оларнынъ бу хусуста ич бильгилери ёктыр. Садедже зангъа уймакта-талар. Зан исе, ич шубесиз, акъикъат нокътаи назарындан, ич бир шей ифаде этмез.
  29. Шунунъ ичюн, сен бизни анъувдан юзь чевирген ве дюнья аятындан башкъа бир шей истемеген кимселерге юзь берме.
  30. Иште, оларнынъ ирише биледжек бильгилери будыр. Шубесиз ки, сенинъ Раббинъ, эбет О, ёлундан сапкъанны даа яхшы билир; О, хидаетте олгъанны да чокъ яхшы билир.
  31. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Аллаһнынъдыр. Бу, Аллаһнынъ яманлыкъ эткенлерни япкъанларынен джезаландырувы, гузель аркет эткенлерни де даа гузелинен мукъяфатландырувы ичюндир.
  32. Уфакъ-тюфек къусурлары истисна, буюк гунахлардан ве эдепсизликлерден кчачынгъанларгъа кельгенде, биль ки, Раббинънинъ авфы болдыр. О, сизни даа топракътан яраткъан вакътында ве сиз аналарынгъызнынъ къарынларында будунгъан сырангъызда (биле), сизни энъ яхшы билиджидир. Шунунъ ичюн озюнгъизни темизге чыкъарманъ. Чюнки, О, яманлыкътан сакъынгъаны даа яхшы билир.¹
  33. Коръдинъми артына къайткъанны?
  34. Азачыкъ берип, сонгъунда бермекте тирельгени?
  35. Аджеба, гъайбнынъ бильгиси озь янында да, коръмектеми?²
  - 36, 37. Ёкъса, Мусанынъ ве ахтына вефа косьтерген Ибрахимнинъ саифелеринде язылгъанлар онъа хабер берильмедими?
  38. Акъикъатен, ич бир гунахкъяр башкъасынынъ гунах юкюни юкленалмаз.
  39. Бильсин ки, инсан ичюн озь чалышмасындан башкъа бир шей ёктыр.
  40. Ве чалышувы да, илериде корюледжек.
  41. Сонгъунда онъа къаршылыгъы тас-тамам бериледжек.

1 Аз. Адемнинъ топракътан яратылгъаны, инсаннынъ ана къарнынъдаки вазияти, аслындаки зайыфлыгъы ве аджиллиги хатыраатгыларакъ, озюни бегенип, гъурургъа къапылмамасы истенильгендир.

2 33-35-нджи аетлернинъ мусульман олгъандан сонъ, мушрикликке дёнген Велиид б. Мутъиيره акъкъында энгени ривает этиле.

42. Ве, шубесиз, энъ сонъки барув Раббинъедир.¹
43. Догърусы, кульдирген де, агълаткъан да, Одыр.
44. Олъдюрген де, тирильткен де Одыр.
- 45, 46. Шу ери муакъкъакъ ки, (рахимге) къоюлгъанда нутфеден, эркек ве ыргъачыдан ибарет олгъан эки чифтни О яратты.
47. Шубесиз, текрар тирильтмек де Онъа аиттир.
48. Зенгин эткен де, ёкъсул япкъан да, Одыр.²
49. Догърусы, Ши'раа йылдызынынъ Рабби де, Одыр.³
50. Ве, шубесиз ки, эвельки Аад къавмыны О эляк этти.
51. Семуудны да (О эляк этти) ве артта ич бир шей къалдырмады.
52. Даа эвельде чокъ залым ве зияде адден ашкъан Нуһ къавмыны (эляк эткен эди).
53. Алт-усът олгъан шеэрлерни де, О бойле япты.
54. Оларнынъ башына кетиреджегини кетирди!
55. Шимди Раббинънинъ ниметлерининъ ангисинде шубеге тошерсинъ.
56. Иште, бу, ильк тенбисджилерден бир тенбисджидир.⁴
57. Якълашкъан якълашты.
58. Оны (вакъытны) Аллаһтан башкъа ашкъар этеджек ёкъ.
59. Шимди сиз бу сёзге (Къур'ангъа) шашмакъгасынъызмы?
60. Кульмектесинъиз де, агъламайсынъыз!
61. Ве сиз гъафлет ичинде эгленмектесинъиз.
62. Айды, Аллаһкъа седжде этип, Онъа къуаллыкъ этинъ!

1 Аетлерде инсаннынъ эсасен башкъасынынъ япкъанындан бир файда корьмейджеги, чюнки эр кеснинъ озю ичюн чалышкъаны, чалышувнынъ нетиджелери къыяметте корюледжеги хатырлатыла.

2 Аетнинъ экинджи къысымына «итиядждан къуртаргъан» манасы да берильген.

3 Ши'раа – Хузаа къабилеси табынгъан парлакъ бир йылдыздыр.

4 Юкъарыдаки аетлерде зикр этильген Аад, Семууд, Нуһ ве Луут къавмаары инкъарлары ве исьянарнынъ джесасыны эляк этилерек чеккенлердир. Булар ичинде Аз. Нуһнынъ къавмы, Аад ве Семууддан даа залым ве ёддан азгъан бир топдулыкъ эди. Чюнки, Аз. Нуһ араларында узун йыллар къалгъаны алда, онъа инанмагъанлар ве олгъаны къадар эзиет япкъан эдилер. Аз. Луут къавмынынъ эляк этилюви, бу къавмнынъ къасабалары кокке савурылгъандан сонъ, ташланаракъ, ернен бир этилювнен керчеклешкен эди.

54. КЪАМЕР СУРЕСИ

Айнынъ болуинов (ярылув) муджизеси бу суред аьлатыла. Шунинъ ичюн бу адны алган. Меккеде энген, 55 аеттир.

Бисмилляавиррахмааниррахиим

1. Къыямет якълашты ве ай ярылды.¹
2. Олар бир муджизе корьселер, аман юзь чевирир ве: Эскиден берли девам этип кельген бир тылсымдыр, дерлер.
3. Яланладылар ве озь авеслерине уйдылар. Албуки, эр ишнинъ барып етеджек ери бар.
4. Ант олсун оларгъа, феналыкътан огюни аладжакъ нидже муим хаберлер кельгендир.
5. Бу буюк бир икметтир. Факъат (юзь чевиргенге) тенбиселер не файда берир!
6. Чагъыргъаннынъ корюльмеген бир шейге чагъыргъан куню, сен де олардан юзь чевир.
- 7, 8. Санки этрафкъа яйылгъан чегертки сюрюси киби, бакъышлары перишан (утангъандан ерге бакъар) бир алда ве даветчиге чапышып, къабирлерден чыкъарлар. О эснада къафирлер: Бу, пек четин бир куньдир! дерлер.
9. Олардан эвель Нуһнынъ къавмы да яланлады, эм де къулумызынынъ яланджы олгъанында исрар этерек: О, делирди, дедилер. Ве (Нуһ даветтен вазгечмеге) меджбур этильди.
10. Бунынъ узерине, Раббинье: Мен сньильдим, манъа ярдым эт! диерек яварды.
11. Биз де дер'ал нехир киби девамлы акъкъан бир сувнен кокнинъ къапуларыны ачтыкъ.
12. Ер юзюнде чокъракъалар фышкъырттыкъ. (Эр эки) сув такъдир этильген бир ишнинъ олувы ичюн бирлешкен эди.²
13. Нуһны да тахталардан япылгъан, мыкъларнен мыкълангъан гемиге миндирдик.
14. Инкяр этильгенге (Нуһкъа) бир мукъфат олмакъ узьре, геми козьлеримизнинъ огюнде акъып кетмекте эди.³

1 Бир чокъ сахабийден кельген риваетлерге коре, меккелиер Аз. Пейгъамберден муджизе истегенлер, о да пармагъынен айгъа ишарет эткен ве ай экиге айырылгъан. Сонъра бирлешкен. Мусульманлар эскенджеге огърагъан назик бир девирде айнынъ бу корююши меккелиерни айретке тюшюрген. Мушриклер бу вакъиагъа ич итираз бильдирмегенлер, садедже «тылсым» дегенлер.

2 Коктен ягъгъан ягъмур ве ерден фышкъыргъан сув бирлешерек, Нуһнынъ инкярджы къавмынынъ элякетини азырлады.

3 Инкяр этилип, нанкорлыкнен къаршылашувгъа огърагъан Аз. Нуһ ве онгъа инангъанлар Дженаб-ы Хакънынъ незарети ве имаесинде гемиде ёджулыкъларына девам эткен эдилер.

15. Ант олсун ки, оны бир ибрет оларакъ быракътыкъ, ибрет алгъан ёкъмы?¹
16. Меним азабым ве тенбилерим насыл экен!
17. Ант олсун, биз Къур'анны огют алынсын дие къолайлаштырдыкъ. (Ондан) огют алгъан ёкъмы?
18. Аад къавмы (пейгъамберлери һуудны) яланлады да, азабым ве техдидим насыл экен (коръдилер).
19. Биз оларнынъ усьтюне огъурсызлыгъы девамлы бир кунде бузлатыджи бир ель ёлладыкъ.²
20. О ель инсанларны сокюльген хурма кутюклери киби ерге сермекте эди.
21. Насыл экен меним азабым ве тенбилерим!
22. Ант олсун, биз Къур'анны тюшонип, огют алынсын, дие къолайлаштырдыкъ. Огют алгъан ёкъмы?
23. Семууд къавмы да тенбиджилерни яланлады.
24. «Арамыздан бир инсангъа уяджакъмызмы, о такъдирде биз ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ве чыгъынлыкъ эткен оурмыз», дедилер.³
25. «Вахий арамызда онъа берильдими? Ёкъ, о, яланджы ве макътанчакънынъ биридир» (дедилер).
26. Ярын олар яланджы ве макътанчакъ ким олгъаныны биледжеклер.
27. Акъикъатен, оларны имтиан этмек ичюн, ыргъачы девени ёллагъан бизмиз. Сен оларны козет ве сабыр эт.
28. Оларгъа сувнынъ араларында пайлаштырылгъаныны хабер бер. Эр бири озюнинъ ичюв сырасында кельсин.⁴
29. Аркъадашларыны чагъырдылар, о да (бундан джур'ат аларакъ) къылычыны чыкъарды ве девени сойды.⁵
30. (Бу адден ашкъанларгъа) азабым ве тенбилерим насыл олды!
31. Биз оларнынъ узерлерине къоркъунч бир сес ёлладыкъ. Аман айван агъылына къоюлгъан къуру от киби ола къойдылар.
32. Ант олсун, биз Къур'анны анълашылып, огют алынувы ичюн къолайлаштырдыкъ. О адда, тюшонип, огют алгъан ёкъмы?
33. Луутнынъ къавмы да, тенбиджи пейгъамберлерни яланлады.
- 34, 35. Биз де усьтлерине таш (ягъыдыргъан бир фыртына) ёлладыкъ. Анджакъ, Луут

1 Геми ве туфан бирер ибрет мевзуларыдыр. Риваетлерге коре, Нуһнынъ гемиси Джудий даггы усьтюнде узун вакыт къалгъан ве инсанлар оны корьгенлер.

2 Фуссыает, 41/16-нынъ манасына бакъ..

3 Ает Семууд къавмынынъ озь джынысларындан олгъан ве тарафаары да тапылмагъан Аз. Самихке уювдан къачынгъанларыны хабер бермекте.

4 Иляхий такъсиматкъа коре, сув бир кунь девенинъ ичюви, бир кунь де, озь итияджлары ичюн къуланыладжакъ эди.

5 Девени сойгъан адам Къудар б. Саалиф адында бир зорбаджи олгъаны ривает этильген.

- аилеси истисна, къатымыздан бир нимет оларакъ, оларны саарь вакътында къуртардыкъ. Биз шукюр эткенни, иште бойле мукафатландырырмыз.
36. Ант олсун ки, Луут оларны бизим шиддетли азабымызнен тенбиеледи. Факъ-ат булар бу техдидлерни шубенен къаршыладылар.
  37. Олар Луутнынъ мусафирлерине нисбетен яманлыкъ япмакыны къарарлаштыргъан эдилер. Аман биз оларнынъ козьлерини сильме корь эттик. «Айды, азабымны ве тенбиелеримни татынъ!» (дедик).¹
  38. Бир саба оларгъа, якъаларыны бир даа быракъмайджакъ, бир азап келип чатты.
  39. Иште, азабымны ве тенбиелеримни татынъ! (денильди).
  40. Ант олсун, биз Къур'анны огют алмакъ ичюн къолайлаштырдыкъ. О олда, тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
  41. Шубесиз, Фыравуннынъ къавмына да тенбиеджиер кельген эди.
  42. Лякин, олар бутюн астлеримизни яланладылар. Биз де оларны кучь ве къурдетимизге лайыкъ бир шекильде якъаладыкъ.
  43. Шимди сизинъ къафирлерингъиз олардан даа яхшыдырлармы? Ёкъса, китапларда сиз ичюн бир къуртулыш бармы.²
  44. Ёкъса «Биз, интикъам алмагъа кучо эткен бир топлулыкъмыз», демектелерми?
  45. О топлулыкъ якъында бозуладжакъ ве олар артларына чевирилип къача-жакълар.
  46. Догърусы, къыямет оларгъа ваде этильген асыл сааттыр. Ве о саат даа белялы ве даа аджджыдыр.
  47. Шубесиз, сучлылар сапыкълыкъ ве чылгъыналыкъ ичиндедилер.
  48. О куню юзюкююн атешке сюйреклэнгенлеринде: «Джеэннемнинъ элемини татынъ!», денилир.
  49. Биз эр шейни бир ольчюге коре яраттыкъ.
  50. Бизим эмримиз, бир аналыкъ бакъыш киби, тек бир сёздэн башкъа бир шей дегиль.
  51. Ант олсун, биз, сизге бенъзегенлерни эп эляк эттик. Тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
  52. Япкъан эр шейлери китапларда (амель дефтерлеринде) мевджуттыр.
  53. Кучюк-буюк эр шей сатыр-сатыр язылгъандыр.³

1 Луутнынъ къавмы; яш йигитлер шекинде Аз. Лууткъа кельген мелеклерге тедавуз япмакъ истеген эдилер.

2 Аетте Мекке къафирлерине, Нуһ къавмындан Фыравунгъа къадар кечкен миллетлерден даа кучюлю олгъанларыны тюшонелерми ве озьлерининъ азаптан къуртуладжакъларына даир бир гарантиягъа саип олгъанлармы, соралмакъта.

3 Буна коре, мелеклер япылгъанларны амель дефтерлерине къайд этмектедилер. Арекет ве давра-

54, 55. Такъва саиплери дженнетлерде ве ирмакъларнынъ кенарларында, кучълю ве Юдже Аллаһнынъ узурында хакъ меджлисиндедилер.

55. РАХМААН СУРЕСИ

Меккеде энген. 78 аеттир. Илык келиме олган «эр-рахмаан» суреге ад олган. Бу суред Аллаһнынъ ниметлери сайыла. Булар сайылыр экен, бутюн шуурлы варлыкъларгъа хитабен: «О алда, Раббинъизиниң ниметлеринден ангисини яланламакътасынъыз?», манасындаки ает сыкъ-сыкъ текарар этилир.

Бисмиллабиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4. Рахмаан Къур'анни огретти. Инсанни яратты. Онъа беян этмекни огретти.
5. Кунеш ве ай бир эсапкъа коре (арекет этмекте)дир.
6. Осюмликлер ве тереклер сежде этерлер.¹
7. Кокни Аллаһ юксельтти ве мизанны (ольчюни) О къойды.²
8. Сакъын мусавийликни бозманъ.
9. Ольчюни адалетнен тутынъ ве эксик тартманъ.
10. Аллаһ ерни джанлылар ичюн яраткъандыр.
11. О ерде мейвалар ве салкъымлы хурма тереклери бар.
12. Япракълы данелер ве хош къокъулы осюмликлер бар.
13. О алда, Рабинъизиниң ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъыз?
14. Аллаһ инсанни пишкен чамургъа бенъзеген бир балчыкътан яратты.
15. Джинлерни махсус агештен яратты.
16. О алда, Рабинъизиниң ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъыз?
17. (О,) эки шаркънынъ ве эки гъарбнынъ Раббидир.³
18. Ойле исе, Рабинъизиниң анги ниметлерини яланлай билирсинъыз?
19. Эки денъизни бир-бирине къавушмакъ узъре къоя къойганъ.
20. Араларында бир сед бардыр, бир-бирине кечип къарышмазлар.⁴

нышнынъ, гунах ве савапнынъ эписи левх-и махфузда къайд этильгендир.

- 1 «Осюмликлер» дие терджме этильген «неджм» келимеси «йылдыз» манасына да келир.
- 2 Кечкен аетлерде бильдирильгенине коре, озюне лакъырды этиов ве тошюнов хусусиетлери берильген инсан, дигер джанлылардан фаркълыдыр. Ай ве кунеш бельгиленген ве билинген бир очюге коре, озь ёлларында акъып кетмектелер. Кок ве ер яратылган, араларында мусавийлик ве тертип темиленген.
- 3 Яз ве къыш мевсимлерине коре, догъув ве батувнынъ ерлери денъешкени ичюн, «эки шаркъ» ве «эки гъарб» табири къуланылган.
- 4 Тузлулыкъ фаркъы себебинен, эки денъиз арасында бир «тик сув табакъасы» – седи олганы, сонъ-

21. О алда, Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
22. Экинден де инджи ве мерджан чыкъар.
23. Шимди Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
24. Денъизде, юдже дагълар киби, юксельген гемилер де, Онынъдыр.
25. Ойле экен, Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
26. Ер юзюнде олгъан эр джанлы ёкъ оладжакъ.
27. Анджакъ азамет ве икрам саиби Раббинъиз заты бакъый къаладжакъ.
28. Ойле экен, Раббинъзининъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
29. Коклерде ве ерде булунгъан эр кес Ондан истер. О, эр ан яратмакъ алындадыр.¹
30. О алда, Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
31. Эй, инсан ве джин! Сизинъ де эсабынъызны эльге аладжакъмыз.
32. Ал бу экен, Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
33. Эй, джин ве инсан топлулыкълары! Коклернинъ ве ернинъ черчивесинден чыкып кетмеге кучюнъиз стмекте исе, кечинъ. Анджакъ, буюк бир кучьнен чыкып кете билирсинъиз.
34. Ойле исе, Раббинъзининъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
35. Усьюнъизге атештен алев ве думан ёланылар да, бир-биринъизни кьуртаралмаз ве ярдымлашалмазсынъыз.
36. Ойле экен, Раббинъзининъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
37. Кок ярылып да, къызаргъан ягъ ренкинде гуль киби олгъан вакъытта,
38. Раббинъзининъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
39. Иште, о куню инсандан да, джинден де гунахы соралмаз.²
40. О алда, Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
41. Сучлылар, сымаларындан танылып, перчемлеринден ве аякъларындан якъаланырлар.
42. Ойле экен, Раббинъзининъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
43. Иште, бу сучлыларнынъ яланлагъанлары джеэннемдир.
44. Олар, джеэннемде къайнакъ сув ичинде долашыр турарлар.
45. Шимди Раббинъзининъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?

ки кешфиятлар нетиджесинде ортагъа чыкъарылды.

1 Варлыкълар тиллери ве алларынен, ибадет, рызыкъ, афу этилюв ве бунъа бенъзеген меселелерде Аллаһтан ярдым истерлер. Аллаһ тирильтмек, ольдюрмек, дегерли я да дегерсиз япмакъ, зенгин я да факъыр япмакъ, истегенге бермек ве бунъа бенъзеген ишлерде, эр ан кьянатта тасарруф этмектедир.

2 Чюнки, кок ярылгъанында яни къыямет къопаджагъында, къабирден чыкьувда я да махшерде инсанлар ве джинлер сымаларындан таныладжакълары ичюн, олардан бир шей соралмайджакъ.

46. Раббинънинъ узурьнда турмакътан къоркъкъбан кимселерге эки дженнет бардыр.
47. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангинисини яланлай билирсинъиз?
48. Эки дженнет де чешит-чешит тереклернен толудыр.
49. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангинисини яланлай билирсинъиз?
50. Экисинде де акъып тургъан эки чокъракъ бардыр.
51. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангинисини яланлай билирсинъиз?
52. Экисинде де эр тюрлю мейвалар чифт-чифт бардыр.
53. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангинисини яланлай билирсинъиз?
54. Эписи де орьтюлери атластан миндерлерге ясланырлар. Эки дженнетнинъ де мейвасынынъ джыйылувы якъындыр.
55. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
56. О ерлерде козьлерини ялынъыз къоджаларына чевирген гузеллер бар ки, булардан эвель оларгъа не инсан, не джин токбунгъадыр.
57. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
58. Санки олар якъут ве мерджандырлар.
59. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
60. Яхшылыкънынъ къаршылыкъгы яхшылыкътан башкъа бир шейдирми?
61. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
62. Бу экисинден башкъа эки дженнет даа бар.
63. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
64. Бу дженнетлер къою ешилдирилер.
65. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
66. Экисинде де токътамадан фышкъыргъан эки чокъракъ бар.
67. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
68. Экисинде де эр тюрлю мейвалар, хурма ве нар бардыр.
69. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
70. Ичлеринде ахлякъы гузель, юзю гузель къадынлар бардыр.
71. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
72. Чадырлар ичинде саиплерине адалгъан урийлер бардыр.
73. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
74. Буларгъа олардан эвель не бир инсан, не бир джин токбунгъадыр.
75. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
76. Ешил ястыкъларгъа ве аляхусус гузель тешемелерге ясланырлар.

77. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
78. Буюклик ве икрам саиби Раббинъининъ ады юджелерден юджедир.

56. ВААКЪЫА СУРЕСИ

Меккеде энген, 96 аеттир. Адыны ильк астинде кечкен ве къыямет вакиасыны ифаде эткен «ваакъыа» келимесинден алгъан.

Бисмилляһирраһмаанирраһиим

1. Къыямет къопкъан вакъыт,
2. Ки, онынъ олувыны яланлайджакъ ич бир кимсе ёктыр;
3. О, алчалтыджы, юксельтиджидир.
4. Ер шиддетли сарсылгъан,
5. Дагълар парчалангъан,
6. Дагъылып, тоз-думан алына кельген,
7. Ве сизлер де учъ сыныф олгъан вакъытта,
8. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!
9. Солдакилер, не бахтсыздырлар олар!
10. (Хайырда) огде олгъанлар, (эджирде де) огдесидрлер.
- 11, 12. Иште булар, наим дженнетлеринде (Аллаһкъа) энъ якъын олгъанлардыр.
13. (Оларнынъ) чокъу эвельки умметлерден,
14. Бир азы да, сонъракилердендир.
- 15, 16. Джевхерлернен ишленген тахтлар узериндесидр, къаршы-къаршыгъа отурып ясланырлар.¹
17. Чеврелеринде, (хызмет ичюн) олюмсиз генчлер долашыр;
18. Маинин чешмесинден толдурылгъан тестилер, ыбрыкълар ве къаделернен.
19. Бу шараптан не башлары агърытылыр, не де акъыаллары джойдырылыр.
20. (Оларгъа) бегенген мейваларындан,
21. Джанлары истеген къуш этлеринден,

1 Юкъарыда кечкен аетлерде къыямет ве ахирет аятынынъ бир болюми анълатылмакъта. Бунъа коре, ахиретте инсанлар учъ сыныфкъа айырыладжакълар. Буларнынъ экиси дженнетке, бири джеэннемге киредежк. Дженнетке киредежк «сагъдакилер» – амель дефтерлери сагъындан бериледежк бахтияр муъминлер демектир. «Солдакилер» де – китаплары солларындан берилген ве джеэннемге киредежк олгъан инкярджы ве гунахкяр кимселердир. Дженнетке киредежк о бир группанынъ ады да «огджилер» дир. Булар инанч ве амеллеринен хайыр ярышында огде олгъанлардыр. Аллаһкъа энъ якъын, рухий кемалатта энъ илери севиеге иришкен кимселердир. Буларнынъ энъ макъбул топлумны тешкиль эткенлери Къуръан-ы Керимде анълатылгъан. Айрыджа, Исламгъа биринджи киргенлер ичюн де, айны термин къулланылыр.

- 22, 23. Сакълы инджилери киби, ири козьлю урийлерден,
 24. Япкъанларына къаршылык оларакъ (берилир).
 25. О ерде бош бир сёз ве гунахкъа сокъкъан бир лаф эшитмезлер.
 26. Сёйлениледжек ялынъыз «селям, селям» дыр.¹
 27. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!
 28. Тюзгюн кираз тереги,
 29. Мевайлары салкъым-салкъым тизильген муз тереклери.
 30. Узагъан кольгелер,
 31. Шырыдааяракъ акъкъан сувлар,
 32, 33. Тюкенмеген ве ясакъланмагъан, сайысыз мейвалар ичиндедилер.
 34. Ве къабартылгъан тёшеклер усьтюдедиерлер.
 35. Акъкъатен, биз урийлерни бам-башкъа бичимде янъчыкъ яраттыкъ.
 36, 37. Оларны эшлерине федакъя ве яшдаш бакирелер къыладыкъ.
 38. Бутюн булар сагъдакилер ичюндир.
 39. Буларнынъ бир чокъу эвельки умметлердендир.
 40. Бир чокъу да сонъракилердендир.²
 41. Солдакилер; не языкъ о солдакилерге!
 42. Ичлерини якъкъан бир атеш ве къайнагъан сув ичинде,
 43, 44. Серин ве хош олмагъан къап-къара думандан бир кольге алтындадырлар;
 45. Чюнки, олар бундан эвель варлыкъ ичинде сефагъа далгъан эдилер.
 46. Буюк гунахны ишлемекте тирелип тура эдилер.
 47. Ве дей эдилер ки: Биз ольгенден, топракъ ве кемик обасы алына кельгенден сонъ, биз бир даа тириледжекми?
 48. Эвельки аталарымыз да мы?
 49. Де ки: Эм эвелькилер, эм де сонъракилер.
 50. Белли бир куннинъ белли вакътында, мытлакъа топланаджакълар.
 51. Сонъ сиз, эй, сапыкълар, яланджылар!
 52. Эльбетте, бир теректен, закъкъум терегинден ашайджакъсынъыз.
 53. Къарынларынъызны ондан толдураджакъсынъыз.
 54. Усьтуне де, къайнап тургъан сувдан ичеджексинъыз.
 55. Сувсагъан девелернинъ сувгъа урулгъанлары киби ичеджексинъыз.

1 Хайыр ярышында илери кеткен реберлернинъ (саабикъууннынъ) къавушаджакъ ниметлерине, юкъарыдаки аетлерде де ишарет этильген. Бу ниметлерден бири де, асла эксилип битмеген бир чокъ-ракъкъан акъкъан ве ондан савутлар толдурылгъан Маини адлы дженнет шарабыдыр.

2 Юкъарыдаки аетлерде сагъдакилернинъ дженнеттеки аятлары анълатымакъта. Аетлернинъ теф-сиринде дженнет эхлининъ отуз я да отуз учъ яшында генчлер оларакъ дженнетке киреджеклери, урийлернинъ, догъув адисеси олмадан, яратыладжакълары я да дюньядаки ихтияр къадынларнынъ, бакире къызлар алына кетириледжеклери риваетлери меважуттыр.

56. Иште, джеза кунюнде оларгъа теклиф этиледжек зияфет будыр!
57. Сизни биз яратгъкъ. Тасдикъ этювинъиз керекмезми?
58. Сёйленъиз ойле исе, (рахимлерге) тёккен нутфелеринъиз недир?
59. Оны сиз яратмакъатсынъызмы? Ёкъса, яраткъан бизми?
60. Аранъызда олюмни такъдир эткен бизмиз. Ве биз огюне кечиле биледжеклерден дегильмиз.
61. Бойледже, сизинъ еринъизге, сизге бенъзегенлерни, кетирейик ве сизни бильмеген бир асминъизде текрар бар этейик, дис (олюмни такъдир эттик).
62. Ант олсун, ильк яратылышны бильдинъиз. Тюшюнип, ибрет алувынъыз керекмезми?
63. Шимди манъа сачкъанынъызны хабер беринъиз.
64. Оны сиз чыкъармакътасынъызмы, ёкъса, чыкъаргъан бизми?
65. Истесе эдик, оны къуру бир чёп япар эдик де, шашар къалыр эдинъиз.
66. «Догърусы, бордж астына киръдик.
67. Даа догърусы, биз ёкъсул къалдыкъ» (дер эдинъиз).
68. Я ичкен сувунъызгъа не дерсинъиз?
69. Булуттан оны сиз эндирдинъизми, ёкъса, эндирген бизми?
70. Истесе эдик, оны тузлы япар эдик. Шукюр этювинъиз керекмезми?
71. Сёйленъиз шимди манъа, туташтырмакъта олгъан атешинъизни,
72. Онынъ агъачыны сиз яраттынъызмы, ёкъса, яраткъан бизми?
73. Биз оны бир ибрет ве чёльден келип-кечкенлернинъ файдаланувы ичюн яраттыкъ.
74. Ойле исе, улу Раббинъинъ адыны тесбих эт.¹
75. Ёкъ! Йылдызларнынъ ерлерине емин этерим ки,²
76. Билир исенъиз, акъикъатен бу, буюк бир еминдир.
- 77, 78. Шубесиз, бу, муафаза этильген бир китапта булунгъан дегерли бир Къур'андыр.
79. Онъа, анджакъ темизленгенлер токъуна билир.³

1 Юкъарыдаки аетлерде солдакилернинъ джеэннемдеки аяты аңлатылыр экен, инкъарджылыкътаки сачмалыкъ, делиллернен чюрютильгендир. Меселя, яраткъаннынъ тирильтеме де кучю етеджеги, мытлакъа къабул этилюви керек олгъан энъ табиий алдыр. Нутфеден яратуув, олюмнинъ такъдири, сачылгъанларнынъ чыкъарылувы, ягъмурнынъ ягъдырылувы иляхий къудретнинъ белли делиллеридир. Айрыджа, эки шиалъ терекнинъ бир-бирине ышкъаланувынен асыл олгъан атеш де, ибрет мисаллеринден бири сайылгъан.

2 Бутунъки кунде билим араштырувалары нетиджесинде бу аетте семадаки «къара деликлер»ге ишарет этильгени ёруманмакъта.

3 Аетте кечкен китапнынъ элимиздеки мусхаф я да левх-и махфуздаки асыл олгъаны сёйленген. Мусхаф олгъаны ёлундаки ёрумгъа коре, Кур'аннинъ абдестсиз эльге алынмайдагъына укъом этильген. Къур'ан абдестсиз тутулмаз, факъат эзберден окъула билир. Джюнюп кимсе исе, Къур'ангъа эль тийдирмегени киби, эзберден де окъуламаз.

80. О, алемлернинъ Раббинден эндирильгендир.
81. Шимди сиз бу сѣзге эмиет бермемектесинъизми?
82. Аллаһнынъ берген рызкъына нисбетен шукюрни, оны яланламакънен ерине кетирмектесинъизми?¹
83. Джан богъазгъа тыкъылагъан вакъытта,
84. О вакъыт сиз бакъар турарсынъыз.
85. (О анда) биз онъа сизден даа якъынмыз, амма корьмезсинъыз.²
86. Мадем ки, джеза корьмейджек экенсинъыз,
87. Оны (джанны) кери къайтарынъыз я, эгер идданъызда хакъ исенъыз!
88. Факъат (ольген адам Аллаһкъа) якъын олгъанлардан исе,
89. Онъа рааталыкъ, гузель рызыкъ ве Наим дженнети бардыр.
90. Эгер о сагъдакилерден исе,
91. «Эй, сагъдаки! Санъа селям олсун!».
92. Амма, яланлайдыжы сапыкълардан исе,
93. Иште, онъа да къайнап тургъан сувдан бир зияфет бардыр!
94. Ве (онынъ сонъу) джеэннемге атылувдыр.
95. Шубесиз ки, бу кесен-кес акъикъаттыр.
96. Ойле исе, улу Раббинънинъ адыны тесбих иле анъ.

Арапчада демир манасына кельген «һадиид» келимесинен исимленгени ве демирнинъ эмитине ишарет эткени ичюн, бу адны алгъан суре Мединедэ энген, 29 аеттир.

Бисмиллабиррамаанирраһим

1. Коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаһны тесбих этмектедир. О, азиздир, хакимдир.
2. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. О, тирильтир, ольдюрор. О, эр шейге кучю етидждир.
3. О, ильктир, сонъдыр, захирдир, батындыр. О, эр шейни билидждир.³

1 Риваетлерге коре, мушриклер ягъмурнынъ ягъывуны, шу я да бу йылдызнынъ догъувына ве багувына багълагъанлары ичюн, ает рызыккъа шукюрде булунмакъ ерине, бойле бир анълайышкъа сапувны яманламакъта.

2 Джан чекишкен кимсенинъ этрафындакилер бакъып козетеркен, Дженаб-ы Хакъ онъа илим, къудрет ве тасаруфынен даа якъындыр. Амма, инсанлар бунынъ фаркъына барып кораламзлар.

3 Аллаһ ильктир, эр шейден эвельдир, башлангъычы ёкътыр, варлыкъларны О яраткъандыр. Сонъдыр, варлыкъларнынъ ёкъ олувындан сонъ да, О бакъыйдир. Захирдир, варлыгы бир чокъ деалинен кунеш киби беллидир. Батындыр, затынынъ акъикъаты дуйгъулар ве акъыларнен идрак этилалмаз.

4. О, коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъра Аршнынъ узерине истива эткендир. Ерге кирьгенни ве ондан чыкъкъанны, коктен энгенни ве о ерге юксельгенни билир. Не ерде олсанъыз, О сизнен берабердир. Аллаһ япкъанларынъызны корер.¹
5. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. Бутюн ишлер анджакъ Онъа дёндюрилир.
6. Геджени куньдюзге къошар, куньдюзни де геджеге къошар. О, къальплерде олгъанны билир.²
7. Аллаһкъа ве Ресулына иман этинъ. Сизни узеринде тасарруфкъа изин берген шейлеринден арджланъ. Сизден иман этип де, (Аллаһ ризасы ичюн) арджлагъан кимселерге буюк мукъфат бар.³
8. Пейгъамбер сизни Раббинъызге иман этмеге чагъыргъаны алда, ничюн Аллаһкъа инанмайсынъыз? Албуки, О, сизден кесен-кес сёз де алгъан эди. Эгер инаныр исенъиз.⁴
9. Сизни къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъармакъ ичюн, къулына ап-ачыкъ аетлер эндирген Одыр. Шубесиз, Аллаһ сизге нисбетен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлидир.
10. Сизге не олмакъта ки, Аллаһ ёлунда арджламайсынъыз? Албуки, коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаһнынъдыр. Эльбетте, аранъыздан, фетихтен эвель арджлагъан ве дженкleshкенлер, даа сонъунда арджлап дженкleshкенлернен бир дегильдир. Оларнынъ дереджеси, сонърадан нефакъа берген ве дженкleshкенлерден даа юксектир. Бунынънен берабер, Аллаһ эписине де, энъ гузель олгъаныны ваде эткен. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.⁵
11. Ким Аллаһкъа гузель бир одюнч береджек олса, Аллаһ да онынъ къаршылыгъыны къат-къат берир ве айрыджа онынъ чокъ дегерли бир мукъфаты да бардыр.⁶

1 Аллаһ, ягъмурлар ве оюлер киби, ерге киргенлерни, осюмаиклер ве маденлер киби ерден чыкъкъанларны, рахмет, азап ве мелеклер киби, коктен энгенлерни, яхшы, яман тутым ве давранышларнен дуалар, бухарлар ве башкъа кокке юкселишлерни билир ве корер. Алты кунь – алты басамакъ я да девир киби кениш маналардадыр. Бизим куньлеримиз дегильдир. «Аршкъа истива» ичюн бакъ. һуу, 11/7.

2 Бойледже, куньдюз узалыр, гедже къыскъарыр, гедже узалыр, куньдюз къыскъарыр.

3 Ает Тебукъ сеферинен багълы оларакъ энген. Бу сеферде буюк малиевий федакярыкъларда булунгъан Аз. Османгъа ишарет этильген. Айрыджа, эвелькиерден кельген малынынъ, акыкъатта Аллаһнынъ олгъаны хатырлатыларакъ, Аллаһнынъ берген малыны ерли-ериндже къуланьнамасы истенильген.

4 Аллаһнынъ алгъан кесен-кес сёзю, рухлар алеминде варлыкълардан алынгъан сёздир. «Сёз»ден яхшы къуланьлагъанда инсанни имангъа кетирген акъыл козь огюнде тутулгъаны да сёйленген.

5 Бунъа коре, Мекке фетхинден эвель арджлагъан ве дженкleshкенлер, фетихтен сонъ дженкleshкенлер ве арджлагъанлар даа фазилетлидирлер. Фаний малны, бакъый олгъан ахирет ичюн арджлавнынъ эмнети хатырлатылыр экен, Аз. Эбу Бекирге ишарет этильмекте. Чюнки, о иманынен, нефакъасынен ве джихадыннен биринджилердендир.

6 Аллаһкъа одюнч бермек демек, ялынъыз ярдым гъасинен ве Аллаһ ризасы ичюн маддий сыкъбын-

12. Му'мин эркеклернен му'мин кѳадынларны, оглеринден ве сагъларындан (амеллерининъ) нурлары айдынлатып кеткенде корьген кунюнде, (оларгѳа): Бугунь мужденъиз, земининден ирмакълар акъкъан ве ичлеринде эбедий кѳааладжагъынъыз дженнетлердир, денилир. Иште, буюк кѳуртуулыш будыр.
13. Мунафыкъ эркеклернен, мунафыкъ кѳадынларнынъ му'минлерге: Бизни бекленъ, нурунъыздан бир парча ышыкъ алайыкъ, дейджек куньсеринде, оларгѳа: Артынъызгѳа кѳайтынъ да, бир ышыкъ кѳыдырынъ! денилир. Ниает, оларнынъ арасына, ичинде рахмет, тышында азап олгъан кѳапулы бир сур (дивар) чекилир.¹
14. Мунафыкълар оларгѳа: Биз сизнен берабер дегиль эдикми? дие селенирлер. (Му'минлер де) дерлер ки: Эбет, амма, сиз озь башынъызны белягѳа сокътынъыз; фырсаат беклединъиз; шубеге тюштюнъиз ве кѳурунтылар сизни алдатты. О чокъ алдаткъан (шейтан) сизни Аллаһ акъкъында биле алдатты. Ниает, Аллаһнынъ эмири келип чатты!²
15. Бугунь артыкъ не сизден, не де инкяр эткенлерден беделъ кѳабул этилир, бараджакъ еринъиз атештир. Сизге ярашкъаны одыр. Не яман бир дѳнюш ери-дир!
16. Иман эткенлернинъ Аллаһны анъув ве Ондан энген Кѳур'ан себебинен, кѳальплерининъ титрейджек вакъыты даа кельмедими? Олар даа эвель озьлерине китап берильгенлер киби олмасынлар. Оларнынъ узеринден узун заман кечти де, кѳальплери кѳаттылашты. Олардан бир чокъу ёлдан чыкъкъан кимселердир.³
17. Билинъ ки, Аллаһ, олюминден сонъ ер юзюни джанландырмакъта. Бельки, тюшюнисинъиз, дие акъикъатен сизге аетлери беян эттик.
18. Садакъа берген эркеклерге ве садакъа берген кѳадынларгѳа ве Аллаһкъа гузель бир одюнч бергенлерге, бергенлерининъ кѳаршылыгъы кѳат-кѳат оденир ве оларгѳа дегерли бир мукъфат бардыр.
19. Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман эткенлер, (эбет) иште олар, Рабблери янынъда сѳю, озю догъру олгъанлар ве шаатлыкъ мертебесине иришкенлер-

---

ты ичинде олгъанларгѳа, файызсыз бордж бермек ве бу борджнынъ оделювинде кѳолайлыкъ косътермектир.

- 1 Мунафыкъларнынъ истеклерине, му'минлернинъ джевапларыны тасвир эткен бу аетке коре, му'минлернен мунафыкъларнынъ арасы кесен-кес оларакъ айырыладжакъ, чекильген сурнынъ (диварнынъ) бир тарафында дженнет, дигер тарафында дженнем ер аладжакъ.
- 2 Азапкъа чарптырылгъан мунафыкълар дюньяда, корюнюште мусульманлар киби арекет этерлер, амма кѳальптен инанмагъанлары ичюн, му'минлернинъ феякетини козьлер, Ислам акъкъында шубе беслерлер, ихтирасларынынъ пешинден чапышырлар, шейтаннынъ чешит телкъин ве алда-туварына кѳапылырлар.
- 3 Му'минлернинъ кѳальплерининъ Аллаһ ве Кѳур'ан зикринен урькуви керкеккенени хатырлаткъан ает еудий ве христианларнынъ вазиетине дикъкъат чекмекте. Бу джумледен олмакъ узьре, ает Меккеде сыкъынты ичинде яшагъан иджреттен сонъ да, бол рызыгък ве ниметлерге кѳавушкъанлары ичюн, зайыфлашкъан (тенбелешкен) бир кѳысым сахабийни тенбилемек ичюн назиль олгъан.

- дир. Оларнынъ мукаяфатлары ве нурлары бардыр. Инкяр этип де, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, олар да джеэннемнинъ адамларыдыр.
20. Билинъ ки, дюнья аяты анджакъ бир оюн, эглендже, бир сюс, аранъызда бир макътанув ве даа чокъ мал ве эвлят саиби олмакъ истегинден ибаретдир. Тыпкъы бир ягъмур кибидир ки, осытюрген зираатчыларнынъ ошуна кетер. Сонъра къурур да, сен онынъ сап-сары олгъаныны кореръсинъ; сонъра да чър-чѐп олуур. Ахиретте исе, четин бир азап бар. Кене о ерде Аллаһнынъ магъфирети ве ризасы бар. Дюнья аяты алдатыджи бир кечинюв менбасындан башкъа бир шей дегиль.¹
  21. Раббинъизден бир магъфиретке; Аллаһкъа ве пейгъамберлерине инангъанлар ичюн азырангъан олуп, кенишлиги кокнен ернинъ кенишлиги къадар олгъан дженнетке чапышынь. Иште, бу Аллаһнынъ лютфидир ки, оны истегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.²
  22. Ер юзюнде юз берген ве сизинъ башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет ёкъ ки, биз оны яратмадан эвель, бир китапта язылгъан олмасын. Шубесиз, бу Аллаһкъа коре къолайдыр.
  23. (Аллаһ буны) элинъизден чыкъкъангъа кедерленмеменъиз ве Аллаһнынъ сизге берген ниметлерине къолаймангъыз ичюн анълатмакъта. Чюнки, Аллаһ озюни бегенип, гъурулангъан кимселерни севмес.
  24. Олар саранлыкъ этип, инсанларгъа да саранлыкъны эмир этерлер. Ким юз чевирсе, шубесиз ки, Аллаһ зегиндир, хамдге лыйкъкъыр.³
  25. Ант олсун, биз пейгъамберлеримизни ачыкъ делилсернен ёлдадыкъ ве инсанларнынъ адалетни ерине кетирювлери ичюн, янларында китапны ве теразени эндирдик. Биз демирни де эндирдик ки, онда буюк бир къувет ве инсанлар ичюн файдалар бар. Бу, Аллаһнынъ динине ве пейгъамберлерине, гъайбгъа инанаракъ, ярдым эткенлерни бельгилемеси ичюндир. Шубесиз, Аллаһ къуветлидир, даима усътюндир.⁴
  26. Ант олсун ки, биз Нуһны ве Ибрахимни ёлдадыкъ, пейгъамберликни де, китапны да, оларнынъ союна бердик. Олардан (инсанлардан) кимиси догъру ёлдадыр; араларындан бир чокъу да, ёлдан чыкъандыр.⁵

1 Дюнья ве ахирет аятынынъ бу тенъштирилюви, аетте, хусусен, дюньянынъ алдатыджи тарафлары изаат этильген, олардан къачынылуви тевсие олунгъан. Чюнки, дюнья ве дюньядакилернинъ бош ерге яратылмагъанлары чешит аетлерде изаатлангъандыр. Дюнья аяты яман дегиль. Яманы – Аллаһкъа ве пейгъамберге итаат этмемек; ахиретни ве инсанлыкъны унутуп, ялынъыз дюньягъа ве дюньянынъ феналыкъларына къапыламакътыр.

2 Бу ает Аллаһнынъ лютф ве ихсаны олмагъандже, кимсенинъ дженнетке киралмайджыгъына делаяет этмекте.

3 Бу ерде саранлыкъ эткен ве керекли ерлерге арджламакътан къачынгъанларгъа месулетликлери хатырлатылмакъта.

4 Аетте кечкен демир миджази оларакъ «маддий къувет» манасында да ёрумангъан. Демир акъикый манада ёрумангъанда, аетте онынъ инсан аятындаки эмитине дикъкъат чекильген.

5 Къур'анда адлары зикр этильген дёрт буюк китап оларнынъ сойларындан олгъан пейгъамберлерге эндирильгени англашыла.

27. Сонъра буларнынъ изинден пеш-пешине пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Меръем огълу Исаны да, артларындан ёлладыкъ, онъа Инджильни бердик; онъа уйгъанларнынъ къальплерине шефкъат ве мерхамет берген эдик. Уй-дургъан рухбанлыкъларына (монахлыкъларына) кельгенде, оны биз язмады-къ, факъат озълери Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ичюн яптылар. Амма, бунъа да кереги киби уймадылар. Биз де олардан иман эткенлерге мукъяфат-ларыны бердик. Араларындан чокъу да, ёлдан чыкъанлардыр.¹
28. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве Пейгъамберине инанынъ ки, О сизге рахметинден эки къат берсин ве сизге ышыгъында юреджегинъиз бир нур лютф этсин; сизни багъышласын. Аллаһ чокъ багъышлайыджи, чокъ мерхаметлидир.²
29. Бойледже, китап эхл-и, Аллаһнынъ лютфинден ич бир шей эльде эталмай-джакъларыны бильсинлер. Лютф тамамынен Аллаһнынъ элиндедир. Оны истегенине бахш этер. Аллаһ буюк лютф саибидир.

58. МУДЖААДЕЛЕ СУРЕСИ

Мединде энген, 22 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен «Муджаадилю» келиминден аалган.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Къоджасы акъкъында сеннен тартышкъан ве Аллаһкъа шикаетте булунгъан къадыннынъ сёзюни Аллаһ эшиткендир. Аллаһ сизинъ лакъырдынъызны эшитир. Чюнки, Аллаһ эшитиджидир, билидидир.³

1 Рухбанлыкъ – христианларнынъ ортагъа чыкъаргъан бир анылайышы ве яшайыш тарзыдыр. Риваетлерге коре, Аз.Исадан сонъ му'минлер инкъарджи зорбалар тарафындан ёкъ этильмеге чалышылган, киришильген учъ дженкте му'минлер агъыр гъайыплар бергенлер, сагъ къалгъан иман эхли, озълерининъ де олюми алында, динге давет этеджек кимсенинъ къалмайджагы себебинен, дженкешимек къарарына кельген, садеже ибадетнен мешгуль олмагъа башлагъан эдилер. Иште, бойледже, фитнеден къачаракъ, динлеринде ихляс ве самимет косьтерген бу инсанлар дюньянынъ бутюн зевкълеринден, зияде ашап-ичмектен ве эвленмектен вазгечкенлер, дагълар, магъаралар, оюкълар ве уадрелерде ибадетнен мешгуль олгъанлар. Амма бир чокъу бунъа риает этмейип, Аз.Исанынъ динини инкъар эттилер; укюмдарларнынъ динине кирдилер; «учълик» актидесини ортагъа аттылар. Аз.Муһаммедни инкъар эттилер ве сапыкълыкъларгъа тюштилер.

2 Бу ерде эхл-и китапкъа хитап этилерек, эм Аз.Пейгъамберге, эм де дигер пейгъамберлерге иман этиювлери себебинен, оларгъа эки нур бериледжеги ваде этильген.

3 Араплар арасында «зыхаар» денильген бир адет бар эди. Бойле ки, бир адам къадынына: «Сен манъа анамнынъ сырты киби синъ», дегенинен, къадын о эркекке арам сайыла ве эбеднен къоджасы тарафындан терк этиле эди. Асхаптан Эвс бин Сабит де къадынына къызышып, бу сёзни сёйлеген эди. Къадыны Хавле Аз.Пейгъамберге барып, яш вакътында къоджасына хызметлер эткенини, балаалары олгъаныны, шимди бу къартлыкъ вакътында къоджасынынъ о сёзни айтаракъ, оны перишан алгъа тюшюргенини анылатты ве Аз.Пейгъамберден текрар къоджасына къайтувы ичюн укюм истеди. Аз.Пейгъамбер де: «Сен онъа арамсынъ», деди. Къадын яш балааларыны къассет эткенини айта, онъа бир укюм берювини Аллаһ эльчисинден текрар-текрар истей эди. Ниает, Аллаһ

2. Арангыздан зыхаар япкъанларнынъ къадынлары – оларнынъ аналары дегиль. Оларнынъ аналары озьлерини догъурган къадынлардыр. Шубесиз, олар чиркин бир лаф ве ялан сёйлемектелер. Шубесиз, Аллаһ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.
3. Къадынлардан зыхаар иле айырыммакъ истеп де, сонъра айткъанларындан къайткъанларнынъ къадынларынен аякъа япмадан эвель, бир хызметкъарны урриетке къавуштырмалары керек. Сизге огъютленгени будыр. Аллаһ япкъанларынынъыздан хабердардыр.
4. (Бунъа имкъан) тапалмагъан кимсе, къадынынен аякъа япмадан эвель, бир-бири артындан эки ай ораза тутар. Бунъа да кучю етмеген алтмыш факъырны тоюрыр. Бу (снгиллик), Аллаһкъа ве Ресулына инанувинъыздан толайыдыр. Булар Аллаһнынъ укюмлеридир, къафирлер ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
5. Аллаһкъа ве Ресулына къаршы кельгенлер, озьлеринден эвелькилернинъ алчалтылгъаны киби, алчалтыладжакълар. Биз ап-ачыкъ аетлер эндиргендирмиз. Къафирлер ичюн ашшалайыджы бир азап бардыр.
6. О куню Аллаһ оларнынъ эписини тирильтеджек ве япкъанларыны озьлерине хабер береджек. Аллаһ оларны бир-бир сайгъандыр. Олар иссе, унуткъандырлар. Аллаһ эр шейге шааттыр.
7. Коклерде ве ерде олгъанларны Аллаһ бильгенени коръмейсинъми? Учъ адамнынъ гизли къонушкъан еринде дёртюнджиси мытлакъа Одыр. Беш адамнынъ гизли къонушкъан еринде алтынджысы мытлакъа Одыр. Булардан аз я да чокъ олсунлар ве не ерде олсалар-олсунлар, мытлакъа, О, оларнен берабердир. Сонъра къыямет куню оларгъа япкъанларыны хабер береджек. Догърусы, Аллаһ эр шейни билиджидир.
8. Гизли къонушувдан мен этильгенден сонъ, кене о ясакълангъанны япмагъа къалкъышаракъ, гунах, душманлыкъ ве Пейгъамберге къаршы кельмек хусусында гизлиден къонушкъанларны коръмединъми? Олар санъа кельген вакъытларында, сени Аллаһ селямламагъан шекильде селямламакталар. Озь ичлеринден де: Бу сёйлегенлеримиз себебинден, Аллаһнынъ бизге азап этиюви керекмез эдими? дерлер. Джеэннем оларгъа етер, о ерге киреджеклер. Не фена дёнюш еридри о ер!¹

Ресулына вахий келеджеги беян олды ве бу аетлер энди. Бойледже, Аллаһ о эски адетнинъ янълыш бир зан олгъаныны, бойле сёзлернен къадыннынъ, къоджасына ана оламайдагъыны бильдирди. Анджакъ, бойле бир сёз айткъангъа да, бир джеза къойды. Олар акъкъында ашагъыдаки аетлерде беян этильген.

- 1 Булар еудийлер ве мунафыкълар эдилер. Мусульманларнынъ янында ишаретлернен гизли-гизли къонуша, му'минлернинъ юреклерине шубе сокъмагъа чалыша, дженкте муджахидлернинъ магълюп олгъанлары, артта къалгъанларнынъ да ольдюрильгенлери иссини уяндырмагъа чалыша эдилер. Аз.Пейгъамбер оларны бу ахлякъсызлардан мен эткен эди. Еудийлернинъ бир башкъа ахлякъсызлыгы да, Аз.Пейгъамбернен расткелишкенлеринде: «Санъа олюм олсун», манасындаки «Эс-сааму алейх» шеклинде селям берювлери эди. Аз.Пейгъамбер оларнынъ бу сайгъысыз къабаифаделерине «сизге олсун» манасында «Алейкум» шеклинде къаршылыкъ берир, назик ве мулайим тавурыны денъиштермез эди.

9. Эй, иман эткенлер! Аранъызда гизли лаф этеджек вакътынъызда гуахны, душманлыкъны ве пейгъамберге къаршы кельмекни фысылдаманъ. Яхшылыкъ ве такъваны къонушынь. Узуруна топланаджакъ Аллаһтан къоркъунъ.¹
10. Гизли къонушувлар шейтандандыр. Бу, иман эткенлерни кедерлендирмек ичюндир. Албуки, шейтан, Аллаһнынъ изни олмагъандже, му'минлерге ич бир зарар бералмас. Му'минлер Аллаһкъа таянып ишансынлар.²
11. Эй, иман эткенлер! Сизге: «Меджлислерде ер ачынъ», денильгенинен, ер ачынъ ки, Аллаһ да сизге кенишлик берсин. Сизге «къалкъынъ», денильгенинен де, къалкъынъ ки, Аллаһ сизден инангъанларны ве озьлерине илим берильгенлерни дереджелернен юксельтсин. Аллаһ япкъанларынъыздан хабардардыр.³
12. Эй, иман эткенлер! Пейгъамбернен гизли бир шей къонушаджакъ вакътынъызда, бу къонушманъыздан эвель, бир садакъа беринъиз. Бу сиз ичюн даа хайырлы ве даа темиздир. Эгер бир шей тапалмасанъыз, биинъ ки, Аллаһ багъышлайдыдыр, мерхаметлидир.⁴
13. Гизли бир шей къонушувынъыздан эвель, садакъалар берювден чекиндинъизми? Буны япмагъанынъызгъа ве Аллаһ да сизни афу эткенине коре, артыкъ намазны кылынынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Аллаһ япкъанларынъыздан хабардардыр.⁵
14. Аллаһ озьлерине гъадап эткен бир топулыкъны дост туткъанларны корьмединъми? Олар не сиздендилер, не де олардан. Билерек ялан ерге емин этмектелер.⁶
15. Аллаһ оларгъа четин бир азап азырлагъандыр. Акъикъатен, оларнынъ япкъан шейлери чокъ фенадыр!
16. Олар еминлерини къалкъан этип, Аллаһ ёлундан чевирдилер. Бу себептен, оларгъа ашшалайдыджи бир азап бардыр.

1 Хитап этильгенлер му'минлерми, ёкъса, корюниште инангъан киби корюнген мунафыкълармы, булар акъкъында чешит фикрлер бар, эр эки топулыкъкъа даир ола биледжек мана да берильген.

2 Бу ает иле фысылатынынъ ве топулыкъта гизли къонушувнынъ шейтаннынъ ишлеринден олгъаны хатырлатыларакъ, бу ишнинъ быракъылмасы истенельмекте.

3 Эдеб-и муашерет къаидасеринден бирини огреткен бу аетке коре, межлисте ер ачмакъ, кельгенлерге ер беререк къалкъмакъ – чешит маддий ве маневий файдалар теминлемекте. Зира, иман ве илимнен тамамлангъан ахлякъ къаидасерини яшагъанлар дюнья ве ахиретте юксек дереджелерге ириширлер.

4 Бу эмир Аз.Пейгъамберге сайгъы косътерилюви, факъырларгъа ярдым этилюви, суаль соравда да илери кетильмесеси, ихлясы инсанларнен мунафыкъларнынъ, ахиретни севгенлернен дюньягъа мейль бергенлернинъ мейдангъа чыкъарувы киби икметлерни ифаде этмекте. Айрыджа, бу ает Аз.Пейгъамбернен керекли-керексиз корюшип, къонушмакъ истеген ве оны раатсыз эткенлернинъ зияретини де бир тертипке къойгъан.

5 Бу ает эвельки аетнинъ укминн нех этерек, садакъа межбуритини енгилеткен, берильмеген вакъытта эсапкъа чекильмейджеклерини бильдирген.

6 Корюлип билинюви истенильген топулыкъ мунафыкълардыр, булар Аллаһнынъ гъадабына огърагъан судийлерни озьлерине дост тутмагъа чалышкъан эдилер, мунафыкълар му'мин олгъанларыны сыйлеген ве емин эткен яланджлардыр.

17. Оларнынъ маллары да, огуллары да, Аллаһкъа нисбетен озьлерине бир файда бермез. Олар джээннем эхлидирлер, о ерде эбедий къаладжакълар.
18. О куню Аллаһ оларнынъ эписини гъайрыдан тирильтеджек, олар да, дюньяда сизге емин эткенлери киби, Онъа емин этеджеклер. Озьлерини бир шей (акъыкът) узеринде олгъан санарлар. Яхшы билинъ ки, олар акъыкътан яланджылардыр.¹
19. Шейтан оларны тесири алтына алды да, оларгъа Аллаһны анъмакъны унутырды. Иште, олар шейтаннынъ тарафдарларыдыр. Яхшы билинъ ки, шейтаннынъ тарафдарлары эп зарарадырлар.
20. Аллаһкъа ве Пейгъамберине душман олгъанлар, иште олар энъ ашшаларнынъ арасындадырлар.
21. Аллаһ: Элъбетте, мен ве элъчилерим гъалип келеджекмиз, дие язгъандыр. Шубесиз, Аллаһ кучлюдир, гъалиптир.
22. Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъан бир топлумнынъ -бабалары, огуллары, къардашлары, я да къарабалары да олса- Аллаһкъа ве Ресулына душман олгъанларнен достлыкъ эткенини коралмазсынъ. Иште, оларнынъ къальбине Аллаһ иман язгъан ве къатындан бир рух иле оларны дестеклеген. Оларны ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ, о ерде эбедий къаладжакълар. Аллаһ олардан разы олгъан, олар да Аллаһтан хошнут олгъанлар. Иште, олар, Аллаһ тарафында олгъанлардыр. Яхшы билинъ ки, къуртульшкъа иришеджеклер де, садедже Аллаһ тарафында олгъанлардыр.

59. ХАШР СУРЕСИ

Мединеде энген. 2-7-нджи аетлеринде судий къабилесириден Набир огулларынынъ сюрюлювлери акъкъында бильги бергени ичюн, бу адны алгъан. 24 аеттир.

Бисмилляһирраһманирраһим

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Аллаһны тесбих этмекте. О, усьтюндир, икмет саибидир.
2. Эхл-и китаптан инкъяр эткенлерни ильк сюрюнде юртларындан чыкъаргъан Одыр. Сиз оларны чыкъаджакълар беллемеген эдингиз. Олар да, къалелери оларны Аллаһтан къорчалайджакъ беллеген эдилер. Амма, Аллаһ (Оннынъ азабы), оларгъа беклемеген ерлеринден келе къойды. О, юреклерине къоркъу тюшюрди; ойле ки, эвлерини эм озь эллеринен, эм де му³минлерининъ эллеринен харап этмекте эдилер. Эй, акъы саиплери! Ибрет алынъ.²

1 Мунафыкълар Аллаһнынъ узрунда мусульман олгъанларына емин этювлери де озьлерине бир файда бермез.

2 Аллаһнынъ Ресулы Мединеге кельген вакътында судийлерден Набир огулларынен битараф къалувлары укмини ташыгъан бир антлашув япкъан эди. Бедир дженкинде мусульманлар гъалип кельгенинен, судийлер: Бу, Тевратта озюне зафер ваде этильген пейгъамбердир, дедилер. Факъат Уху джен-

3. Эгер Аллаһ оларга сюрюнни язмаган олса эди, эльбетте оларны дюньюда (башка шекильде) джезаландыраджак эди. Ахиретте де олар ичюн джеэн-нем азабы бар.
4. Бу, оларнын Аллаһка ве пейгамберине кяршы келювлеринден толайыдыр. Ким Аллаһка кяршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнын джезаландырувы четиндир.
5. Хурма тереклеринден, эр анги бирини кесювиньиз я да олганы киби быракъувуньиз, эп Аллаһнын изнинендир ве онын ёлдан чыккъанларны резиль этюви ичюндир.¹
6. Аллаһнын, олардан (малларындан) пейгамберини берген гъаниметлери ичюн, сиз ат ве деве къоштурган дегильсиньиз, факъат Аллаһ пейгамберлерини истеген кимселерге нисбетен усъюн япар, Аллаһ эр шейге къадирдир.²
7. Аллаһнын, (фетих этильген) улькелер халкъындан пейгамберине берген гъаниметлери, Аллаһ, Пейгамбер, якъынлары, стимлер, ёкъсуллар ве ёлда кълганлар ичюндир. Бойлсдже, о маллар араньыздан ялынъыз зенгинлер ортасында долашкъан бир девлет олмаз. Пейгамбер сизге не берди исе, оны алынъ, сизге не ясакълады исе, ондан да сакъынынъ. Аллаһкътан къоркъунъ. Чюнки, Аллаһнын азабы четиндир.³
8. (Аллаһ берген бу гъанимет малларны) юртларындан ве малларындан узакълаштырылган, Аллаһтан бир лютф ве ризалыкъ тилеген, Аллаһнын динине

кинден сонъ, бутюнай денъиштилер ве анлашувны боздылар. Буларнын ребери Кя'б б.Шреф, 40 суварийнен Меккеге барып, мусульманларнын алейхине Эбу Суфьяннен бирлик япты. Бунынъ узерине, Аз.Пейгамбер Ка'бнинъ сют къардашы Мухаммед б. Меселемеге эмир беререк, бир гедже оны эвинде ольдюртти. Бундан сонъ, Аллаһнын Ресулы бир топ аскернен Набир огъуларынын койлерини сарып алды. Юртларыны быракъып кетмелерини эмир этти. Аз.Пейгамбернен анълашув япмакъ истегенлери ичюн, сарым ортадан къалдырылды. Чокълары Шамга, Эрихага, Эзретатка, Хирага, бир къач эв де Хайберге кеттилер. Иште, суренинъ башындан алтындыжы аетнинъ сонъуна къадар олган къысмынынъ назиль олув себеби будыр.

- 1 Ает мусульманлар судийлерини хурма тереклеринден бир къысмыны кескенлери себебинден, ортага чыккъан сыкъынтылы вазиетлерини кеткизмек ичюн назиль олган. Бойле ки, Аллаһ Ресулы судийлерини хурмалары кесилип якъылувыны эмир эткенинен, олар: Я Мухаммед! Сен ер юзюнде фесат чыкъармамакънен эмир олунган эдинъ! дедилер. Бу меселеде базы му'минлер биле шубеге тоштилер. Бунынъ узерине, бу ает-и кериме энди. Бу вакъиага эасланаракъ, аимлер озьлеринен дженклескен къяфирлерини къале ве биналарынынъ йыкылувында, тереклерининъ кесилювинде бир сакъындыжа олмаганы къанаатине баргъанлар.
- 2 Мединеге эки миль узакълыкъта олган Набир огъуларына кяршы яян оларакъ сеферге чыккъыган ве зорлукнен кяршылашмадан, топракъ эльге кечирильген, бу топракъны Аз.Пейгамберге аит дие къабул этильген, о да бунынъ озю, аилесининъ кечинюви ве базы аскерий арджаламалар ичюн эльде туткъан, бир къысмыны да, асхабдан базаларына дагъыткъан.
- 3 Юкъардаки аетлер Ислам девлетининъ келир менбаларындан феини укюмге багламакъта. Фей – душмандан сила къулламандан эльде этильген келирлердир. Бу келирлер кутленинъ файдасы. Назарда тутулмакъ шартынен ве эр анги бир сынъырлавга табий олмадан, аскер, мемуру машалары, къорчаланув масрафлары ве саирелер киби, девлетнинъ япмасы керек олган бутюн хызметлерге сарф этилир.

- ве Пейгъамберине ярдым эткен факъыр мухаджирлернингъдир. Иште, догъру олгъанлары булардыр.
9. Даа эвельден Мединени юрт эткен ве гоньюлерине иманны ерлештирген кимселер, озылерине кочюп кельгенлерни северлер ве оларгъа берильген-лерден толайы, араларында бир раатсызлыкъ ис этмеслер. Озылери зарурет ичинде олсалар биле, оларны озылеринден усътюн тутарлар. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланыр исе, иште, олар къуртулушкъа иришкенлер-дир.¹
  10. Булардан сонъ келгенлер бойле дерлер: Раббимиз! Бизни ве бизден эвель келип-кечкен иманлы къардашларымызны багъышла; кальплеримизде иман эткенлерге нисбетен ич бир кин быракъма! Раббимиз! Шубесиз ки, сен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлисинъ!²
  11. Мунафыкъларнынъ, китап эхлинден инкъяр эткен достларына: Эгер сиз юртунъыздан чыкъарылсангъыз, мытлакъа биз де сизнен берабер чыкъармыз; сизинъ алейхингъизде кимсеге асла уймамыз. Эгер дженкке тутушсангъыз, мытлакъа ярдым этермиз, дегенлерини корьмедингъми? Аллаһ оларнынъ яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.³
  12. Ант олсун, эгер олар чыкъарылсалар, оларнен берабер чыкъмазлар; дженкке тутушкъан олсалар, оларгъа ярдым этмеслер; ярдым этселер биле, артарына чевирилип къачарлар, сонъра озылерине де ярдым этильмез.
  13. Оларнынъ араларында сизге нисбетен дуйгъан къоркъулары, Аллаһкъа олгъан къоркъуларындан даа шиддетлидир. Бойледир, чюнки, олар анъламагъан бир топлулыкътыр.⁴
  14. Олар мухкем шеэрлерде я да диварлар артында булунмадан, сизнен топлы алда дженкклешалмазлар. Озь араларындаки дженкклери исе четиндир. Сен оларны топлу-бириклики санарсынъ, албуки къальплери дарма-дагъындыр. Бойледир, чюнки олар акълыны ишлетмеген бир топлулыкътыр.⁵
  15. (Оларнынъ вазияти) озылеринден бираз эвель кечкен ве япкъанларынынъ джезасыны таткъанларнынъ вазияти кибидир. Оларгъа элем бериджи бир азап бардыр.⁶

1 Эсарнынъ мухаджирлерге нисбетен арекет ве даванувы, аетте беян этильген черчиве ичинде джесурьян эткен, озылери мухтадж оларакъ, башкъаларынынъ итияджыны къандырмакъ хислети олгъан «исаар» энсарда энъ юксек нокътасына эткен.

2 Мухаджир ве энсардан сонъ кельгенлер – къыямьтке къадар кельген ве келеджек му'минлердир. Асхаб-ы Кирамны анъмакъ, оларгъа тиль узатмамакъ ве кин беслемемек кереклиги ает ишарет эткен хусуслардыр.

3 Бу ает, мунафыкъларнынъ ребери Абдулах б. Убейнинъ, НаDIR огулларынен мектюпелешовини ве оларгъа ярдым хусусында берген ишанчны хабер берген, бу тарафынен де, Къур'аннынъ муджизе олгъанына делаялет эткен парлакъ бир деалидир.

4 Мунафыкъларнынъ Аллаһтан зияде му'минлерден къоркъкъанлары, Аллаһнынъ оларгъа нисбетен азабыны кечиктирювинден илери кельмектедир.

5 Еудий ве мунафыкълар, Аллаһ ве Ресулынен дженкке тутушкъан вакъытларында, къальплерине къоркъу кире эди. Затен, инанчлары зайыф, гъаселери бир-бирине терс олгъаны ичюн, топлу алда арекет эталмаз эдилер.

6 Яни еудийлернинъ вазияти, пек къыскъа бир заман эвель, Бедирде магълюп ве перишан олгъан

16. Мунафыкъларнынъ вазиеги тыпкъы шейтаннынъ вазиеги кибидир. Чюнки, шейтан инсангъа: «Инкяр эт», дер. Инсан инкяр эткенинен де: Мен сенден узакъым, чюнки мен алемлернинъ Рабби Аллаһтан къоркъарым, дер.
17. Ниает, акисининъ де сонъу, ичинде эбедий къаладжакълары атеш оладжакъ. Иште, бу залымларнынъ джезазыдыр.¹
18. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ, чюнки Аллаһ, япкъанларынъыздан хабердаардыр.²
19. Аллаһны унуткъан ве бу себептен, Аллаһнынъ да оларгъа озьлерини унутурган кимселери киби оманъ. Олар ёддан чыкъкъан кимселердир.
20. Джеэннем эхлинен дженнет эхли бир олмаз. Дженнет эхли истеклерине иришкенлердир.
21. Эгер биз бу Къур'анны бир дагъгъа эндирсе эдик, муакъкъакъ ки, оны, Аллаһ къоркъусундан баш эгерек, парча-парча олмуш корер эдинъ. Бу мисаллерни инсанларгъа тюшонсинлер, дие бермектемиз.
22. О, ойле Аллаһтыр ки, Ондан башкъа танъры ёкътыр. Корюльмегени ве корюльгени билиджидир. О, мерхаметлидир, багъышлайдыдыр.³
23. О, ойле Аллаһтыр ки, озюнден башкъа ич бир танъры ёкътыр. О, мулькнинъ саибидир, эксикликтен узакътыр, селяметлик бериджи, эминлик бериджи, козетип къорчалайдыдыр, усътюндир, истегенини меджбурен яптыргъан, буюкликте акъраны ёкътыр. Аллаһ, мушриклернинъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
24. О, яратыджи, бар этиджи, шекиль бериджи Аллаһтыр. Энъ гузель исимлер онынъдыр. Коклерде ве ерде олгъанлар Онынъ шаныны юджельтмектедирлер. О, гъалиптир, икмет саибидир.⁴

мушриклернинъ вазиегине бенъзегендир.

1 Бу ерде ёдан азгъаннен азыдырган я да къафирнен шейтаннынъ акъибети беян этильген.

2 «Ярын» – къыямет куню демектир.

3 Аллаһ дюньяны, ахиретни, барны ве ёкъны билиджидир. Рахман ве Рахим исимлери рахмет келимесинден тюренгендир. Рахман – Дженаб-ы Хакънынъ рахметининъ бутюн яратылгъанларны озь ичине алгъаныны, Рахим исе – къыямет кунюнде ялынъыз му'минлерге ёнельгенини ифадэ эте.

4 Хашр суресининъ бу сонъки учь астининъ фазилети акъкъында Пейгъамберимиз (а.с.) бойле буюргъан: Эр ким сабалеин учь кере «Эуuzu билляаһи'с-семии'ль-алиими мине'ш-шей таани'р-раджим» дегенден сонъ, Хашр суресининъ сонъундаки учь аетни окъуса, Аллаһ онъа акъшамгъа къадар багъышланувыны тилейджек етмиш бинъ мелек вазифелендиргир. О кимсе о куню ольсе – шейт оларакъ олор. Акъшамлейин окъутгъангъа да бойледир.

60. МУМТЕҢИНЕ СУРЕСИ

Адыны, 10-нажи аетте кечкен «имтеһинуу» келимесинден алган бу суре, Мединде энген, 13 аеттир.

Бисмиллаһирраһмаанирраһим

1. Эй, иман эткенлер! Эгер меним ёлумда дженклешмек ве ризамны къазанмакъ ичюн чыкъкъан исенъиз, меним де душманым, сизинъ де душманынъыз олгъанларгъа севги косътеререк, гизли мухаббет беслерек, оларны дост тутманъ. Албуки, олар сизге кельген акъикъатны инкъяр эткенлердир. Раббинъиз Аллаһкъа инангъанъыздан толайы, Пейгъамберни де, сизни де, юртунъыздан чыкъармакъталар. Мен сизинъ гизли туткъанъызны да, ашъяр эткенинъизни де, энъ яхшы билиджийим. Сизден ким буны япар исе (оларны дост тутса), догъру ёлдан сапкъан олур.¹
2. Эгер олар сизни эльге кечирселер, сизге душман кесиледжеклер, сизге эллерини ве тиллерини яманлыкънен узатаджакълар. Затен, инкъяр этменъизни истемектедирлер.
3. Къыямет куню акъынларынъыз ве балаларынъыз сизге файда бермезлер. Чюнки, Аллаһ аранъызны айбыр. Аллаһ япкъанларынъызны коруджидир.
4. Ибрахимде ве онынънен берабер олгъанларда сиз ичюн, акъикъатен гузель бир орьнек бардыр. Олар къавмарына деген эдилер ки: «Биз сизден ве Аллаһны быракъып табынгъанларынъыздан узакъмыз. Сизни танымаймыз. Сиз тек бир Аллаһкъа инангъан къадар, сизнен бизим арамьзда девамлы бир душманлыкъ ве опыке мевджуттыр». Шу къадар бар ки, Ибрахим бабасыны: «Ант олсун, сен ичюн магъфирет тилейдем. Факъат Аллаһтан санга келеджек эр анги бир шейнинъ огюни алмагъа кучюм етмез», деген эди. (О му'минлер бойле дедилер:) Раббимиз! Анджакъ санга таяндыкъ, санга ёнельдик. Дёнюш де, анджакъ сангадыр.²

1 Аетнинъ назиль олувны себеп шу: Хаатиб б. Бельтеа адлы сахаби, Аз.Пейгъамбернинъ гизли туткъан Меккени фетих этюв истини Саре адындаки йырджы къфир бир къадынга берген мектюбинен, Мекке мушриклерине бильдирмек истеген эди. Хатиб, Меккеде къалган эвлят ве аилесине телюкени хабер бермек макъсадынен, бойле бир ишке киришкен эди. Дженаб-ы Хакъ бу вазиетни Аз.Пейгъамберге бильдириди. Ресулуллах Меккеге къайтмакъта олгъан къадынны такъип этмек ичюн, беш адамлыкъ атлыны ёлгъа чыкъарды. Олар къадынны Аз.Пейгъамбернинъ айткъан еринде якъаладылар. Сыкъыштырылган къадын сакъагъан мектюбини сачларынынъ арасындан чыкъарды ве сербест быракъылды. Мектюп Аз.Пейгъамберге теслим этильгенинен, Хаатиб чагъырылды ве япкъанынынъ себеби соралды. Аз.Умернинъ иддет косътерювине рагъмен, Аз.Пейгъамбер Хаатибни афу этти. Бойледже, Хаатибининъ шахсында бутюнъ мусульманлар, душманларына нисбетен тенбиленген олдулар.

2 Аз.Ибрахим иман этмеген бабасына онынъ ичюн истигъфар этдежетини сёйлеген, иманы ичюн мухлет берген эди, даа сонъра да, истигъфардан мен этильген эди. Чюнки, къфирлер ичюн истигъфар джаиз дегиль.

5. Раббимиз! Бизни, инкяр эткенлер ичюн сынав мевзусы япма, бизни баггышла! Эй, Раббимиз! Екяне гъалип ве икмет саиби анджакъ сенсинь.
6. Ант олсун, олар сиз ичюн, Аллаһны ве ахирет кунюни арзу эткенлер ичюн, гузель бир орнектир. Ким юзь чевирсе, шубесиз, Аллаһ зенгиндир, хамдге лыйыктыр.
7. Бельки, Аллаһ сизнен душман олгъанларыныъзы арасында якъында бир достлукъ мейдангъа кетирир. Аллаһ кучю стиджидир. Аллаһ чокъ баггышлайыджы, чокъ мерхамтидир.¹
8. Аллаһ, сизнен дин огърунда дженкешмеген ве сизни юртларыныъыздан чыкъармагъанларгъа эйилик япувыныъзыны ве оларгъа адиль давранувыныъзыны ясакъламаз. Чюнки, Аллаһ адалетли олгъанларны север.²
9. Аллаһ, ялыныъзы сизнен дин огърунда дженкешкенлерни, сизни юртларыныъыздан чыкъаргъанларны ве чыкъарылувыныъзы ичюн оларгъа ярдым эткенлерни дост тутунувыныъзыны ясакълар. Ким оларнен дост олса, иште, залымлар олардыр.
10. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадындлар иджрет этерек, сизге кельген вакъытта, оларны имтиан этинь. Аллаһ оларныны иманларыны даа яхшы билир. Эгер сиз де оларныны инангъан къадындлар олгъанларыны огренсенъиз, оларны къяфирлерге кериден дюрменъ. Булар оларгъа эял дегильдир. Олар да буларгъа эял олмазлар. Оларныны (къоджаларныны) сарф эткенлерини (мехирлерини) кериден беринь. Мехирлерини озьлерине берген вакътыныъызда, оларнен эвленювинъизде сизге бир гунах ёкъ. Къяфир къадындларны никяхынъызда тутмань, сарф эткениныъзыны истенъ. Олар да сарф эткенлерини истесинлер. Аллаһныны укми будыр. Аранъызда О укюм этер. Аллаһ билиджи-дир, икмет саибидир.³
11. Эгер зевджелеринъизден бири, сизни быракъып, къяфирлерге къачса, сиз де (оларнен дженкешип) гъалип кельсенъиз, зевджелери кеткенлерге (гъани-

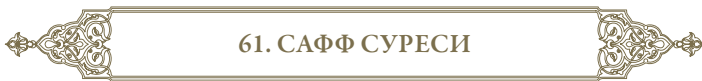
1 Бу аетте Аллаһ душманлыкъта адден ашмамакъны, душман бир топлудыкъныны бир кунь дост ола биледжегини бильдирген. Бунуны киби, Пейгъамберини ве мусульманларныны джан душманы олгъан Мекке ве этрафындаки мушриклернины чокъу сонъундан Ислямгъа киргенлер, оларныны балаалары, Аллаһ ёлунда джихад эткен му'минлер олгъанлар. Бойледже, аетте бильдирилген иляхий ваде ерине кельген.

2 Тefsирлерде, дин хусусында дженкешмегенлернины Аз.Пейгъамбернен анылашув япкъан ве онъа садакъат косьтерген Хузаад къабилеси олгъаны, чокълукъ тарафындан къайд этилген. Базыларына коре, булар – Меккеде иман эткен, факъат иджрет этмегенлер я да къадындлар ве балаалардыр. Ает Аз.Эбу Бекирнины къызы Эсманыны Меккеде къалгъан мушрик анасныны, оны зиярет этмек ичюн кельгенде, къабул этмегени узерине назиль олгъан. Анджакъ, аетнины укми умимийдир.

3 Худайбие анташувунын юзь берген вазиетни низамгъа къойгъан бу аетке коре, мусульманларгъа сыгынгъан му'мин къадындлар, къяфирлерге къайтарыламайджакъ, оларгъа аетте беян этилген эсаслар тедебикъ этиледжек. Чюнки, Худайбие анташувуна коре, къяфирлерден кельген му'минлер оларгъа къайтарыладжакъ эдилер. Ает къайтарыладжакъ олгъанларныны ялыныъзы му'мин эркеклер олгъаныны, му'мин къадындларныны къяфирлер никяхында къаламайджакълары ичюн, анташувгъа кирселтмейджегини беян этмекте.

меттен) арджлагъанлары къадар беринъ. Инандыгъынъыз Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ.

12. Эй, Пейгъамбер! Инангъан къадынлар, Аллаһкъа ич бир шейни ортакъ къошмамакъ, хырсызлыкъ япмамакъ, зина этмемек, балаларны ольдюрмемек, эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурьп кетирмемек, яхшы иш япууда санъа къаршы кельмемек хусусында санъа биат этмеге кельген вакъытларында, биатларыны къабул эт ве олар ичюн Аллаһтан магъфирет исте. Шубесиз, Аллаһ чокъ багъышлайдыжыдыр, чокъ мерхаметлидир.¹
13. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ гъадабына огърагъан бир къавмны дост тутманъ. Зира, олар къафирлернинъ къабирдекилерден (оларнынъ тирилювинден) умят кескенлери киби, ахиреттен умят кескенлердир.²

Адыны му'минлернинъ саф тутаракъ, Аллаһ ёлунда дженклешкенлерини бильдирген 4-нджи астинден алган, Мединеде энген, 14 аеттир.

Бисмляабиррабмааниррахиим

1. Коклерде ве ердекилернинъ эписи Аллаһны тесбих этер. О, усьгюндир, икмет саибидир.
2. Эй, иман эткенлер! Япмайджакъ шейлеринъизни ничюн сёйлейсинъиз?³
3. Япмайджакъ шейлеринъизни сёйлеменъ, Аллаһ къатында буюк бир нефретнен къаршыланьр.
4. Аллаһ, озь ёлунда пекишик бир бина киби саф тутаракъ дженклешкенлерни север.
5. Бир заман Муса къавмына: Эй, къавмым! Мен Аллаһнынъ сизге ёлагъан эльчиси олгъанымыни бильгенинъиз алда, ничюн мени йнджитмакътасынъиз? деген эди. Олар ёлдан сапкъанларынен, Аллаһ да къальплерини саптыргъан эди. Аллаһ, фаскълар топулаьгъыны догъру ёлгъа къоймаз.
6. Хатырла ки, Меръем огълу Иса: Эй, Исраил огъулары! Мен сизге Аллаһнынъ эльчисийим, менден эвель кельген Тевратны догърулайдыжы ве мен-

1 Биат шартлары арасыда сайылгъан «эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурмамакъ» табирини, никяхсыз бир баланы дюньягъа кетирип, оны къоджасына нисбет этерек, ифтирада буудулмамакъ манасына кельмекте. Ает Мекке фетхи куню назиль олгъан, Аз.Пейгъамбер эркеклерден сонъ, къадынларнынъ биатыны къабул эткен.

2 Бу аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анашыла билир: Зира, олар къабирлерде булунгъан къафирлернинъ къуртулуштан умят кескенлери киби, ахиреттен де умят кескендирлер.

3 Риваетке коре, мусульманлар: Амеллернинъ Аллаһ янында энъ севгилиси ангиси олгъаныны бильсе эдик, о огъурда малларымызны ве джанларымызны феда этер эдик, деген эдилер. Бунинъ узерине: «Шубесиз ки, Аллаһ озь ёлунда дженклешкенлери север», манасындаки ает назиль олды. Факъат Ухуд дженкинде базьларнынъ керидёнюви, аеттеки тенкъитнинъ себеби олгъан.

- ден сонъ келеджек Аһмед адында бир Пейгъамберни де, мужделейиджи оларакъ кельдим, деген эди. Факъат о, оларгъа ачыкъ делиллер кетиргенинен: Бу ап-ачыкъ бир тылсым, дедилер.
7. Исламгъа чагъырылгъаны алда, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ким олар билир! Аллаһ залымлар топлаулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмес.¹
  8. Олар агъызларынен Аллаһнынъ нуруны сёндюрмек истейлер. Албуки, къафирлер истемеселер де, Аллаһ нуруны тамамлайджакъ.²
  9. Мушриклер истемеселер де, динини бутюн динлерге усътюн япмакъ ичюн, Пейгъамберини хидает ве хакъ иле ёлагъан Одыр.
  10. Эй, иман эткенлер! Сизни адджы бир азаптан къуртараджакъ тиджаретни сизге косьтерейимми?
  11. Аллаһ ве Ресулына инаныр, малларынынъизнен ве джаналарынынъизнен Аллаһ ёлунда джихад этер исенъиз. Эгер билир исенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
  12. Иште, бу такъдирде, О, сизинъ гунахларынынъизны багъышлар, сизни земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге, Адн дженнетлериндеки гузель мескенлерге къояр. Иште, энъ буюк къуртулыш будыр.
  13. Севеджек башкъа бир шейинъиз даа бар: Аллаһтан ярдым ве якъын бир фетих. Му минлери (буларнен) мужделе.³
  14. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ярдымджылары олунъ. Догърусы, Меръем огълу Иса хаварийлерге: Аллаһкъа (баргъан ёлда) меним ярдымджыларым ким? деген эди. Хаварийлер де: Аллаһ (ёлунынъ) ярдымджылары бизмиз, деген эдилер. Исраил огъуларындан бир къысмы инангъан, бир къысмы да, инкяр эткен эди. Ниает, биз инангъанларны, душманларына къаршы дестекледик. Бойладже, усътюн кельдилер.⁴

1 Аллаһкъа нисбетен ялан уйдуров – Онъа ширк къошув, эвлят ифтира этюв, аетлерини сихир оларакъ васыфландырувдыр.

2 Къафирлер Аллаһнынъ динине, китабына ве делиллерине сихир, шиир ве кехянет диерек, ифтирарлар уйдурсалар да, Аллаһнынъ дини юджеджек.

3 «Якъын бир фетих» акъкъында шу ёрумлар япылган: Меккенинъ мусульманлар тарафындан фетих этиледжеги; Къурейш узеринден гъалебе эльде этиледжеги; Иран ве шаркъий Римнинъ мусульманларнынъ акимиети алтына киреджеги.

4 «Хаварийлер» Аз.Исагъа эр кестен эвель инангъан ве ярдымджы олгъан 12 ихяласы ве темиз инсангъа берильген исимдир. Аз.Исагъа инангъанлар, о Аллаһнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны тасдикъ этерек, кокке юксельтильгенине инангъанлардыр. Аз.Исаны инкяр эткенлер исе, о Аллаһнынъ огълу ве учнынъ учюнджиси олгъаныны сёйлегенлердир.

62. ДЖУМ'А СУРЕСИ

Адыны 9-нажи аетте кечкен «джум'а» келимесинден ала. Мединедә энген, 11 аеттир.

Бисмлябирравмааниррахиим

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи мулькнинъ саиби, эксикликтен узакъ, азиз ве хахим олгъан Аллаһны тесбиҳ этер.
2. Чюнки, уммийлерге араларындан, озьлерине аетлерини окъугъан, оларны темизлеген, оларгъа Китапны ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллагъан Одыр. Шубесиз, олар эвельден ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде эдилер.
3. (Пейгъамберни) му'минлерден аля оларгъа къошулмагъан дигер инсанларгъа да ёллагъандыр. О, азиздир, хахимдир.¹
4. Бу, Аллаһнынъ лютфидир. Оны истегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.
5. Тевратнен месулиетли тутылып да, онен амель этмегенлернинъ вазieti, джылатарнен китап юкленген эшкнинъ вазieti кибидир. Аллаһнынъ аетлерини яланлагъан къавмнынъ вазieti не фенадыр! Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.²
6. Де ки: Эй, судийлер! Бутюн инсанлар дегиль де, ялынъыз озюнъиз Аллаһнынъ достлары олгъанынъызны итта этмекте исенъиз, бунда да самимий исенъиз, айды, олюмни истенъ (бакъайыкъ)!³
7. Амма олар, эвельден япкъанлары себебинден, олюмни асла истемезлер. Аллаһ залымларны пек яхшы билир.⁴
8. Де ки: Сизинъ ондан къачтыгъынъыз олюм мытлакъа сизни тападжакъ. Сонъра да, корюльгенни ве корюльмегенни билиджи Аллаһкъа дёндюриледжексинъиз де, О сизге бутюн япкъанларынъызны хабер береджек.
9. Эй, иман эткенлер! Джума куню намазгъа чагъырылгъан (эзан окъулгъан) вакъытта, аман Аллаһны анъмагъа чапышынъ ве алыш-веришни бракъынъ. Эгер бильмиш олсанъыз, эльбетте бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
10. Намаз къылынъгъанынен, артыкъ ер юзюне дагъылынъ ве Аллаһнынъ лют-

1 Аз.Пейгъамбер арапардан башкъа миллетлерге де Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъандыр. Чюнки, Пейгъамберимизнинъ пейгъамберлиги ве рисалети умумий ве девамийдир. О къыяметке къадар келеджек бутюн инсанларгъа Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан.

2 Бу тешбихтен анълашылгъаны киби, китап инсанларгъа амель этилави ичюн ёлланылгъан; акс алда, юк олуван башкъа бир файда теминлемез.

3 «Биз Аллаһнынъ огуулары ве достарымыз», деген судийлерден аман олюмни арзу этювлери истенген. Чюнки, Аллаһнынъ достлары ахиретни усьтюн корьгенлер. Олюм исе, ахиретнинъ башлангъычыдыр.

4 Чюнки, залымларнынъ ишлери, инкяр ве исьян олгъан. Буларны япкъанлар олюмни истеп оламазлар.

финден истенъ. Аллаһны чокъ зикр этинъ; уют этилир ки, къуртуалышкъа ириширсинъиз.

11. Олар бир тиджарет ве эглендже корьген вакъытларында, аман дагъылып, онъа барырлар ве сени аякъта быракъырлар. Де ки: Аллаһнынъ янында булунгъаны, эгленджене ве тиджареттен даа файдалыдыр. Аллаһ рызыкъ бергенлериниъ энъ хайырлысыдыр.¹

63. МУНААФИКЪУУН СУРЕСИ

Мединеде энген, 11 аеттир. Мунафыкларнынъ давранышларындан сёз юрстийлени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиллабиррамааниррахим

1. Мунафыклар санъа кельгенлеринде: Шаатлыкъ этермиз ки, сен Аллаһнынъ Пейгъамберисинъ, дерлер. Аллаһ да билир ки, сен эльбетте, Онынъ Пейгъамберисинъ. Аллаһ мунафыкларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларыны бильмекте.
2. Еминлерини къалкъан этип, Аллаһ ёлундан саптылар. Акъикъатен, оларнынъ япкъанлары не фенадыр!
3. Бунинъ себеби, оларнынъ башта иман этип, сонъра инкяр этивлеридир. Бу себептен, къальплери муурьленгендир. Артыкъ олар ич анъламазар.
4. Оларны корьген вакътынъда, къыяфетлери ошунъа кетер, лаф этселер, сёзлерини динълерсинъ. Олар санки диваргъа таянгъан кутюклер кибиدير. Эр гурюльтини озъ алейхилерине санарлар. Душман олардыр, олардан сакъын. Аллаһ оларнынъ джанларыны алсын. Насыл бу алгъа кельмектелер?²
5. Оларгъа: Келинъ, Аллаһ Пейгъамбери сиз ичюн магъфирет тилесин, денильген вакъытта, башларыны чеврирлер ве сен оларнынъ буюкка таслараякъ, узакълашкъанларыны корерсинъ.
6. Оларгъа магъфирет тилесенъ де, тилемесенъ де, бирдир. Аллаһ оларны ке-

1 Риваетке коре, Мединеде къытлыкъ яшангъан бир девирде Аз.Пейгъамбер, джума хутбеси окъуьгъанда, о ерден ашайт юкюю бир керван кече эди. Керваннынъ кельгенини бильдирген деф сесини эшиткенинен, эр кес кервангъа чапты, ялынъыз он эки адам къалды. Ает бунинъ узерине назиль олды, эски заманларда бир керван кельген вакъытта онъа нисбетен къуванч косьтериши олмакъ узьре, деф чалыныр эди.

2 Тасдикъ эткенлерини тилеринен сёйлегенлери алда, къальплеринен инкяр эткен, бойледже, сёйлегенлери, инанчларынынъ акси олгъан мунафыкларнынъ джуссели, ири ве якъшыкълы инсанлар олгъаны ифадеденмекнен, мунафыкларнынъ ребери Абдуллах б. Убей, Мутъиз б. Къайс ве Джедб б. Къайскъа ишарет этильген. Акъикъатен, булар косьтеришли вуджулаарынен Аз.Пейгъамберининъ меджасине келир, диваргъа таяныр, бедийи ве тесирли къонушмаалар япар эдилер. Булар бу арекет ве давранышларнен урба кийдирилген кутюклерге я да диваргъа таяндырылгъан керестелерге бенъзетильгенлер. Къадыплары бар, факъат къальп ве идраклери ёкътыр, эки юзлюиклери себебинден, чокъ къоркъакътырлар. Бунгъа рагъмен, олар энъ телюкели душман билинмелидирлер.

- сен-кес багъышламайджакъ. Чюнки, Аллаһ ёдан чыкъкъан топлулыкъны догъру ёлға къавуштырмаз.¹
7. Олар: Аллаһнынъ эльчиси янында булунгъанлар ичюн ич бир шей арджламанъ ки, дагъылып кетсинлер, дегенлер эди. Албуки, коклернинъ ве срнинъ хазинелери Аллаһнынъдыр. Факъат мунафыкълар буны анъламазлар.
  8. Олар: Ант олсун, эгер Мединеге къайтсакъ, усътюн олгъан зайыф олгъанны о ерден мытлакъа чыкъараджакъ, дей эдилер. Албуки, асыл усътюнлик анджакъ Аллаһнынъ, Пейгъамберининъ ве му'минлернинъдир. Факъат мунафыкълар буны бильмезлер.²
  9. Эй, иман эткенлер! Малларыныз ве балаларыныз сизни Аллаһни анъмакътан узакълаштырмасын. Ким буны япса, иште олар зиянгъа огърагъанлардыр.
  10. Эр анги бирингизге олюм келип де: Раббим! Мени якъын бир муддеткедже кечиктирсенъ де, садакъа берип, яхшылардан олсам! деювингден эвель, сизге берген рызкъымыздан арджланъ.
  11. Аллаһ, эджели кельгенде, ич кимсени (олюмини) кечиктирмез. Аллаһ япкъанларыныздан хабардардыр.

Мединеде энген, 18 аеттир. Адыны, докъузынджы атте кечкен ве алданув, къар-зарар манасына кельген «тегъаабун» келимесинден алгъан.

Бисмиллабиррабмаанирраббим

1. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһни тесбих этер. Мульк Онынъдыр. Хамд Онъадыр. О, эр шейге къадирдир.
2. Сизни яраткъан Одыр. Бойле экен, кимингиз къафир, кимингиз му'миндир. Аллаһ япкъанларынызны корюджидир.

1 Аз.Пейгъамбер, Бени Мусталикъ сеферинде олгъанда, Мурейси сувы башында Джеджах б. Саид (р.а.)нен Синаан-ы Джухений арасында къавгъа чыкъкъан, факъыр мухаджирлерден бири Джеджах лехине къавгъага киришкен. Мунафыкларнынъ буюги Абдулах б. Убей де мухаджирлерге агъыр акъаретер савураракъ, ярым этиальмемесини сёйлеген. Даа пек генч яшта олгъан Зейд б. Эркъам (р.а.) бу ашшааайыджы сёзлерни эшиткен эди. Вазнетни Аз.Пейгъамберге хабр берген. Аз.Пейгъамбер де, Ибн Убейни чагъыртаракъ, сёйлгенлерини сораштыргъан. Ибн Убей мухаджирлернен багълы къабаатлавларыны инкъар эткенинен, Аз.Пейгъамбер ве сахабе янында яланджы вазнетине тюшкенинден, сонъ арадедже кедераснген Зейдининъ догърулыгы бу суренинъ энювинен ортагъа чыкъкъан. Ибн Убей исе, аетте бильдирилъгени киби, озюне теклиф олунгъан истигъфар талапларыны ред эткен. Аз.Пейгъамбернинъ узурына барувны шанына сыгъдырмагъан. Арадан чокъ вакъыт кечмеден, агъыр бир хасталыкънен ольген.

2 Мунафыкълар озьлерини кучлю, шерейли, мусульманларны зайыф, ашша корьмектелер, Бени Мусталыкътан къайткъанда, оларны Мединден чыкъараджакъларыны сёйлей эдилер.

3. Коклерни ве ерни ерли-ериндже яратты. Сизни шекиллendirди ве шекиллерингизни де, гузель япты. Дёнюш анджакъ Онъадыр.¹
4. Коклерде ве ерде олгъанларны билир. Гизлегенлерингизни ве ашкяр эткенлерингизни де билир. Аллаһ къальплерде олгъанны билиджи-дир.
5. Даа эвель инкяр эткенлернинъ хабери сизге келип етмедими? Иште, олар (дюньяда) япкъанларынынъ джезасыны таттылар. Олар ичюн элем бериджи бир азап да бар.²
6. (О азапнынъ себеби) шу ки, оларгъа Пейгъамберлери ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер, факъат олар: Бир бешер бизни догъру ёлгъа алып бараджакъ экенми? дедилер, инкяр эттилер ве юзь чевирдилер. Аллаһ да, ич бир шейге мухтадж олмагъаныны косътерди. Аллаһ зенгиндир, хамдге лайыктыр.
7. Инкяр эткенлер, кесен-кес тирильтильмейджеклерини илери сюрдилер. Де ки: Ёкъ! Раббиме ант олсун ки, мытлакъа тирильтиледжексингиз, сонъра япкъанларынгыз сизге хабер бериледжек. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
8. Шунынъ ичюн Аллаһкъа, Пейгъамберине ве эндирген о нурымызгъа (Къур'ангъа) инанынъ. Аллаһ япкъанларынгыздан хабердардыр.
9. Махшер вакътында сизни топлайджакъ куню, иште о зарар кунюдир. (Анджакъ) ким Аллаһкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаһ онынъ яманлыкъларыны къапатыр, оны (ве онгъа бенъзегенлерини), ичинде эбедий къаладжакъ, алтлариндан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Иште, буюк къуртулыш будыр.³
10. Инкяр эткен ве аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннем эхлидирлер. О ерде эбедий къаладжакълар. Не фена барыладжакъ ердир о ер!
11. Аллаһнынъ изни олмадан, ич бир мусибет токъунмаз. Ким Аллаһкъа инанса, Аллаһ онынъ къальбини догъругъа алып барыр. Аллаһ эр шейни билиджи-дир.⁴
12. Аллаһкъа итаат этинъ, Пейгъамберге де итаат этинъ. Юзь чевирсенгиз, билинъ ки, эльчимизге тюшкени, ап-ачыкъ бир теблигъдир.
13. Аллаһ; Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянып ишансынлар.

1 Аетлерден анълашылгъанына коре, Аллаһ инсанларны эр тарафлы усьтюн къабилитети оларакъ яраткъан, бойле экен, бир къысмы яратылыштаки къабилитетининъ аксине, озь ирадесинен куфюрни сечкен. Инсанларнынъ бир къысмы да, кене озь ирадесинен, шахсына уйгун иманны сечкен.

2 Булар – Нух, хууд, Салих ве Луут Пейгъамберлернинъ куфюрде исрар эткен топумларыдыр.

3 Къыямет куню эр кес бир ерге кетирлип топланаджакъ ве япкъанларынынъ эсабы сораладжакъ. О куню яманларнынъ алдангъаны, яхшыларнынъ да акълы олгъаны ортагъа чыкъадажакъ. Аеттеки «йевму'т-тегъабун» ифадесине «кяр-зарар куню» манасы да берилген.

4 Аллаһнынъ ильми, ирадеси ве такъдири олмадан, инсангъа ич бир мусибет кельмез. Факъырьлыкъ, хасталыкъ, оюм ве къасвет киби сыкъынтылар Аллаһнынъ такъдиринен олгъанына инангъан кимсе бу мусибетлери сабыр ве метанетнен къаршылар.

14. Эй, иман эткенлер! Зевжелеринъизден ве балаларынъыздан сизге душман олгъанлар да бар, олардан сакъынынъ, амма афу этер, къусурларыны козьлерине тюртмез, къусурларыны къапатыр исенъиз, билинъ ки, Аллах чокъ багъышлайдыджи, чокъ мерхаметлидир.
15. Догърусы, малларынъыз ве балаларынъыз сиз ичюн бир имтиандыр. Буюк мукъфат исе, Аллахнынъ янындадыр.¹
16. О алда, кучюнъиз эткени къадар, Аллахкъа исьяндан къачынынъ. Дингъель, итаат этинъ, озъ эйилагинъиз ичюн арджланъ. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланса, иште олар къуртулышкъа иришкенлердир.
17. Эгер Аллахкъа (ризасы огърунда) одюнч берир исенъиз, Аллах оны сиз ичюн къат-къат арттырыр ве сизни багъышлар. Аллах чокъ мукъфат бериджидир, джеза берювде аджеле этмейджидир.
18. Корюльмегенни ве корюльгенни билиджидир. Усьтюндир, икмет саибидир.

«Талаакъ» – айырмакъ манасындадыр. Суре айырмакъ мевзусындан баас эткени ичюн, бу исимни алгъан. Мединде энген, 12 аеттир.

Бисмиллабирравмаанирравим

1. Эй, Пейгъамбер! Къадынларыны айыраджагъынъызда, оларны иддетлерини козетерек айырынъ ве иддетни де сайынъ. Раббинъиз Аллахтан къоркъунъ. Ап-ачыкъ бир аясызлыкъ япувары алы бир тарафтан, оларны эвлеринден чыкъарманъ, озълери де чыкъмасынлар. Булар Аллахнынъ сынъырларыдыр. Ким Аллахнынъ сынъырларыны кечсе, шубесиз, озюне зулум эткен олуру. Билалмазсынъ, бельки, Аллах бундан сонъ бир алны ортагъа чыкъара къояр.²

1 Риваетке коре, Меккеден иджрет арзусында олгъан базы мусульманларнынъ зевжелери ве балалары, оларнынъ перишан алгъа къаладжакъларыны огте суререк, бабаларыны иджреттен къалдырмакъ истедилер. Факъат иджретнен къазанылгъан юксек мертебелерни огренген мусульманлар къадын ве эвлятларыны, озълерине мани олмагъа къалкъкъанлары ичюн, джезаландырмакъ истегинен, бу ает энди; оларнынъ афу этилювини эмир этти. Бундан да гъайры, мал ве балааларнынъ бекленмеген ерде ве вазиятлерде инсанни гунахкъа соктуп, ахирет азырлыгъындан четлештире биледжегине де, ишарет этильген.

2 Аетте, Аз.Пейгъамберге хитап этильсе де, уюм умумийдир, бутюн умметке аиттир. Аетке коре, айырымасы истенген къадынлар, иддетлери дикъкъаткъа альнаракъ, адеттен темизленгенлеринден сонъ айырылыр. Айырылгъан къадыннынъ да, иддетине риаэт этилир, яни учъ хайз я да темизленюв муадети тамаманмадан, -ридж'ий талакъта- къоджа къадыннына къайта биалир. Бу муадет толгъандан сонъ, айырылмакъ кесен-кеслешир. Айырылгъан къадынларгъа зарар бермемек аетте бесян этильген узюру ортагъа чыкъмагъандже, иддетлери биткенге къадар, эвде къалувары темизленир. Аетте бу муадет ичюн де янъы бир вазият ортагъа чыкъа биледжеги хатырлатылмакъта ки, бу нефретнинъ севгиге дёнови, пешманлыкъыннынъ юзь берюви ве чифтлер арасында узлашувнынъ мейдангъа келювидир. Асында бир хадисте бильдирильгенине коре, айырмакъ, эяля олмакънен берабер, Аллах бегенмеген бир эялядыр.

- 2, 3. Иддет муддетлерини толдыргъанларында, оларны я диний ольчюлер ичери-синде (никяхынъыз алтында) тутынъ, я да олардан диний ольчюлерге коре айырылынъ. Аранъыздан адалет саиби эки адамны да шаат тутынъ. Шаатлыкыны Аллаһ ичюн ояутн. Иште, бу Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларга берильген аягътир. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа бир чыкъыш ёлу ихсан этер ве онъа беклемеген сринден рызыкъ берир. Ким Аллаһкъа ишанса, О, онъа етер. Шубесиз, Аллаһ эмрини ерине кетириджидир. Аллаһ эр шей ичюн бир олчу къойгъандыр.¹
4. Къадынларынынъ арасындан адеттен кесильмиш олгъанларнен, адет корьменгерлер хусусында шубе этсенъиз, оларнынъ беклемек муддетлери уч айдыр. Юкюю олгъанларнынъ беклемек муддети исе, юклерини быракъувлары (догъурувлары)дыр. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа ишинде бир къолайлыкъ берир.
5. Иште, бу Аллаһнынъ сизге эндирген эмридир. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онынъ яманлыкъларыны къапатыр ве онынъ мукафатыны арттырыр.
6. Оларны кучюнынъ ольчюсинде отургъан еринъизнинъ бир болюминде отуртынъ, оларны сыкъыштырып (кетювлерини теминлесек ичюн), оларга зарар бермеге къалкъышманъ. Эгер юкюю иселер, догъургъанларына къадар нефакъларыны беринъ. Сиз ичюн баланы эмизселер, оларга акъларыны беринъ, аранъызда уйгъун бир шекильде анълашынынъ. Эгер анълашалмасанъыз, баланы башкъа бир къадын эмизеджек.
7. Имкъяны кениш олгъан, нефакъланы имкъяналарына коре берсин; рызыкы тарлашкъан да, Аллаһнынъ онъа бергени къадарындан нефакъа одесин. Аллаһ ич кимсени берген имкъянындан зиядесинен месулиетли тутмаз. Аллаһ бир кучлюктен сонъ, бир къолайлыкъ яратаджакътыр.
8. Раббининъ ве Онынъ эльчилерининъ эмиринден узакълашып, ёлдан азгъан нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны (эалисини) четин бир эсапкъа чеккен ве оларны корюльмеген азапкъа огъраткъандырмыз.
9. Бойледже, олар да япкъанларынынъ къаршылыгъыны таткъанлар ве ишлерининъ сонъу там бир зиян олгъандыр.
10. Аллаһ оларга шиддетли бир азап азырлагъан. Эй, инангъан акъл саиплери! Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһ сизге, акъикъатен бир тенбеджи (китап) эндирген.
11. Иман этип, салих амель ишлегенлерни, къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъармакъ ичюн, сизге Аллаһнынъ ап-ачыкъ аетлерини окъугъан бир Пейгъамбер ёллагъан. Ким Аллаһкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаһ оны

1 Ает беклев муддетининъ сонъуна якълашкъан къадыннен багълы оларакъ, къоджасы япаджакъ ишлерини сыралай. Булар, я текрар алмакъ, я да джезаландырып, зарарга сокъмадан айырмакътыр. Эр эки вазиятте де, эки шаат олмасы шарт. Юкъарадаки аетлерде кечкен талаакънен багълы эмирлер бойле беян этиле билир: Айырувны суннетке уйгъун шекильде япмакъ, иддетни саймакъ, къадынны эвинден чыкъармамакъ, айырув сырасында шаат тутмакъ, шаатлыкыны хакъ ольчюлери ичинде япмакъ.

алтаырындан ирмакълар акъкъан, ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлерге къояр. Аллаһ о кимсе ичюн, акъыкътан гузель бир рызыкъ берген.

12. Аллаһ еди къат кокни ве ерден де о къадарыны яраткъандыр. Ферман булар арасындан энип турмакътадыр ки, бойледже, Аллаһнынъ эр шейге къадир олгъаныны ве эр шейни ильминен къушаткъаныны билесинъыз.

66. ТАҢРИИМ СУРЕСИ

Адыны Аз.Пейгъамбернинъ базы ашаладжакъларны озюне ясакълагъаныны анълааткъан биринджи аеттен алгъан. Мединеде назиль олгъан, 12 аеттир.

Бисмиллявирравмаанирравхиим

1. Эй, Пейгъамбер! Зевджелеринънинъ ризасыны козетерек, Аллаһнынъ санъа элял эткен шейни ничюн озюнге арам этмектесинъ? Аллаһ чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхаметлидир.¹
2. Аллаһ, (кереккенде) еминлеринъизни бозувынъызны сизге уйгъун япкъан. Сизинъ ярымджынъыз Аллаһтыр. О, билиджидир, икмет саибидир.
3. Пейгъамбер зевджелеринден бирине гизлиден бир сёз сёйлеген эди. Факъат къадыны, о сёзни башкъаларына хабер берип, Аллаһ да буны Пейгъамберге беян эткенинен, Пейгъамбер бир къысмыны бильдирген, бир къысмындан да вазгечкен эди. Пейгъамбер буны онъа хабер бергенинен къадыны: Буны санъа ким бильдирди? деди. Пейгъамбер: Билиджи, эр шейден хабири олгъан Аллаһ манъа хабер берди, деди.²
4. Эгер экинъиз де Аллаһкъа тевбе этсентиз, (еринде омур). Чюнки, къальплеринъиз сапкъан эди ве эгер Пейгъамберге къаршы бир-биринъизге аркъа олсанъыз, билесинъиз ки, онынъ досту ве ярымджысы Аллаһ, Джебрайил

1 Ает ишарет эткен адисе шу: Аз.Пейгъамбер зевджелеринден Зейнеб бинти Джахшнынъ эвинде бал шербети ичкен ве бу себепнен, онынъ янында бираз зияде къалгъан. Бу алны кунылеген эки зевджеси Айше ве Хавса араларында къарарлаштырып, Пейгъамбер яларына баргъанда, ондан мегъафир къокъусы кельгенини сёйледилер. Аз.Пейгъамбер мегъафир ашамагъаныны айтты. «Демек ки, балны япкъан къурт мегъафир ялагъан», деди ве бир даа бал шербети ичмемеге емин этти. Суренинъ бу мунасебетнен энгени ривает этильген.

2 Риваетке коре, Ресууллах къадыны Хавса эвде олмагъан бир вақытта, джарисси Марийени онынъ одасына алгъан эди. Хавса бундан хабердар олгъанынен, кедерини бильдирген ве дарылгъан эди. Ресууллах да Хавсагъа бундан бу яна Марийени тешегине алмайджагъыны айткъан ве буны гизли тутувны тенбилиеген эди. Хавса исе, бу меселени Аз.Айшеге анълааткъан, бунынъ узерине юкъарадаки ает назиль олгъан.

Башкъа бир риваетке коре, Аз.Пейгъамбер олюминден сонъ, халифеликке сырасынен Эбу Бекир ве Умернинъ кечеджеклерини сёйлеген, Хавса Аз.Пейгъамбернинъ бу сырыны Аз.Айшеге сёйлегенинен, вазит вахий иле Аз.Пейгъамберге бильдирильген ве аетте зикр этильген къонушма садир олгъан.

- ве му'миндернинъ эйлеридир. Буларнынъ артындан мелеклер де (онъа) яр-дымджыдыр.¹
5. Эгер о сизни айырса, Рабби онъа сизден даа яхшы, озюни Аллахъка багъышлагъан, инангъан, себатнен итаат эткен, төвбе эткен, ибадет эткен, ораза туткъан, тул ве бакире къадынлар бере билир.²
  6. Эй, инангъанлар! Озюньизни ве аиленьизни, якъарлыгъы инсанлар ве ташлар олгъан атештен къорчаланъ. Онынъ башында аджымагъан, кучлю, Аллахнынъ оларгъа буюрулганына къаршы кельмеген ве эмир этильгенлерини япкъан мелеклер бардыр.
  7. Эй, къафирлер! Бутунъ узор тилемень! Сиз, анджакъ ишлегенлеринъизнинъ джезасыны чекеджесинъиз, (денилир).
  8. Эй, иман эткенлер! Самимий бир төвбе иле Аллахъка дёнюнь. Умют этилир ки, Раббинъиз сизинъ яманлыкъларынъызны къапатыр. Пейгъамберни ве онынънен бирикте иман эткелерни утандырмайджакъ кунъде Аллах сизни, ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Оларнынъ оглеринден ве сагъларындан (амелерининъ) нурлары айдынлатып кетер де, «Эй, Раббимиз! Нурымызны биз ичюн тамамла, бизни багъышла; чюнки, Сен эр шейге къадирсинъ», дерлер.³
  9. Эй, Пейгъамбер! Къафирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа нисбетен серт давран, оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О барыладжакъ ер не де фенадыр!
  10. Аллах инкъар эткенлерге Нуһнынъ къадынынен Луутнынъ къадыныны мисаль берди. Бу экиси, къуллаарымыздан эки салих кишининъ никяхлары алтында олгъанда, оларгъа хайнлик яптылар. Къоджалары Аллахтан кельген ич бир шейни олардан узакълаштыралмады. Оларгъа: Айды, атешке киргенлернен берабер сизде киринь! денильди.
  11. Аллах, инангъаларгъа да Фыравуннынъ къадыныны мисаль косътерди. О: Раббим! Манъа къатында, дженнетте бир эв яп; мени Фыравундан ве онынъ (фена) ишинден къорчала ве мени залымлар топлулыгъындан къуртар! деген эди.
  12. Иффетини къорчалагъан, имран къызы Мерьемни де (Аллах орьнек косътерди). Биз онъа рухумыздан уфедик ве Раббининъ сёзълерини ве китапларыны тасдикъ этти. О, гонольдэн итаат эткенлерден эди.⁴

1 Аетте, Аз.Айше ве Хавсагъа хитап этильген, Аз.Пейгъамбернинъ гоңлюни алувары истенильген, кунъджюлик, сыр даркъатмакъ ве о хошланмайджакъ адден ашувардан къачынмакъ меселесинде тенбиеленгенлер.

2 Ает Аз.Пейгъамбернинъ ич бир звезджесини айырмагъанынынъ делилидир.

3 «Самимий бир төвбе» дие терджиме этильген «төвбе-и насууһ» ичюн бир чокъ ёрум япылгъан. Буларнынъ умумий нокътасы шу: «Насууһ», «нуһ» эсасындандыр. Бунъа коре, «төвбе-и насууһ»; төвбе эткеннинъ озь нефсине насат динъгете билиюви, гунахларына сонъ дередже кедерленюви ве артыкъ оларгъа дёнмеге къарар берюви демектир.

4 Аетлерде баас этильгенлерден Аз.Нуһнынъ къадыны къавмына онынъ меджнун олгъаныны сёй-

67. МУЛЬК СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан, 30 аеттир. Адыны биринджи аетте кечкен «эль-мульк» келимесинен алгъан. Айрыджа, Тебарске, Мунджие, Муаджеле, Мани'а, Вакъие аддарынен де анылыр. Бу сурени эр гедже окъутганнын пек буюк савапкъа наиль оладжагына ве суренинъ фазилетлерине даир хадислер бар.

Бисмиллявиррабмааниррахиим

1. Мутлакь укюмранлыкь элинде олгъан Аллаһ юджелер юджесидир ве Онынъ эр шейге кучю етер.
2. О ки, ангинъизнинъ даа гузель давранаджагынынъзыны сынамакъ ичюм олюмни ве аятны яраткъандыр. О, мутлакь гъалиптир, чокь багъышлайыджыдыр.¹
3. О ки, бир-биринен аэнкъдар еди кокни яраткъан. Рахман олгъан Аллаһнынъ яратышында ич бир уйгунсызлыкь коралмазсынъ. Козюньни чевир де, бир бакь, бир бозукьлыкь коре билесинъми?
4. Сонъра козюньни текрар-текрар чевирип бакь, козь (къыдыргъан бозукьлыкьны тапмакътан) аджиз ве перишан ала санъа дёнеджек.
5. Ант олсун ки, биз (дюньягъа) энъ якъын олгъан кокни къандиллернен донатъкъ. Буларны шейтанларгъа атеш данелери яптыкъ ве оларгъа алевли атеш азабыны азырладыкъ.²
6. Рабблерини инкяр эткенлер ичюм, джеэннем азабы бар. О не фена дёнюштир!
7. О ерге атылгъанларында, онынъ къайнагъанда чыкъаргъан увултысыны эшитирлер.
8. Аман-аман джеэннем опыкесинден чатлайджакь! Эр не вакъыт о ерге бир топлудыкъ атылса, онынъ бекчилери оларгъа: «Сизге, (бу азап иле) къоркъутыджы бир пейгъамбер кельмеген эдими?» дие сорарлар.

лей эди. Аз.Луутнынъ къадыны да, къоджасына кельген эркек мусафирлерни, гедже атеш якъаракь, куньдюз де думан чыкьараракь, хабер бере эди. Экиси де лайыкъ олгъан джезаларына огьратылдылар.

Фыравуннынъ къадыны Асие Аз.Мусагъа иман эткен эди. Бундан толайы, къоджасы Фыравун оны элеринден ве аякъларындан дёрт къазыкъкъа багълагъан, кокусине къоджаман бир таш къойгъан, ойледже якъыдажы кунешке быракъкъан эди. Эскендже вакъытыда зикр этильген дуаны япар экен, рухыны теслим эткен.

- 1 Аят манасыз бир варлыкь олмагъаны киби, олюм де сонъу олмагъан бир ёкъ олув дегиль. Аксине, аят бир хайыран фаалиетлер мейданы, олюм исе, бу фаалиетлернинъ къаршылыгъыны тападажакь эбедий варлыкь саасына кечювни темилеген бир дёнюш нокътасы ве -Пейгъамбер (с.а.)нынъ да бильдиргены киби- бир тенбисджидир.
- 2 Базы тефсерлерге коре, бу ерге авада парыдагъан, бир атеш данеси киби, тез ве тек бир ёлда ареткет этип сёнген «шихаб» лар козьде тутумамакъта. Бу акъта Хиджр суресининъ 16-18 ве Сааффаат суресининъ 6-10-нджи аетлерине бакь..

9. Олар бойле джевап берирлер: «Эбет, догърусы бизге (бу азап иле) къоркъуткъан бир пейгъамбер кельген эди; факъат биз (оны) ялан сайгъан ве Аллаһнынъ ёллагъан бир шейи ёкъ, сиз олгъан-оладжагъы буюк бир сапыкълыкъ ичиндесингъыз!» деген эдик.
10. Ве эгер къулакъ аскъан я да акълымызны къулангъан олса эдик, (шимди) шу алевли джеэннемнинъ махкумлари арасында олмаз эдик! дие иляве этерлер.
11. Бойледже, гунахларыны итираф этерлер. Артыкъ (Аллаһнынъ рахметинден) узакъ олсун о алевли джеэннемнинъ махкумлари!
12. Факъат даа корьмеден, Рабблеринден (азабындан) къоркъкъанларгъа кельгенде, олар ичюн, керчектен эм багъышланма, эм де буюк муяфат бар.
13. Сёзюнъизни истер гизленъ, истер ашкяр этинъ; билинъ ки, О, къальплернинъ ичиндескини бильмекте.
14. Яраткъан ич бильмезми? О энъ индже ишлерни корюп бильмектедир ве эр шейден хабердардыр.
15. Ер юзюни сизге боюн эгдирген Одыр. О алда, ерининъ омузларында (узуринде) долашынъ ве Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ. Дёнюш, анджакъ Онъадыр.¹
16. Кокте олгъаннынъ сизни ерге батырып йибермейджегинден эминсингъизми? О заман ер сарсылдыкъча сарсылыр.²
17. Яхут кокте олгъаннынъ узуринъизге таш ягъдыргъан (бир фыртына) ёлламайджагъындан эминсингъизми? Иште, бу техдидимнинъ не олгъаныны якъында биледжексингъыз!
18. Ант олсун ки, олардан эвелькилер де (буны) ялан сайгъан эдилер; амма беним къаршылыгъына берген азабым насыл олгъан эди!
19. Усылеринде къанатларыны ачып-къапатып учкъан къушларны (ич) корьмедилерми? Оларны (авада) Рахман олгъан Аллаһтан башкъасы тутмай. Шу-бесиз, О, эр шейни корьмектедир.
20. Рахман олгъан Аллаһкъа нисбетен шу сизге ярдым этеджек аскерлерингъиз къана, кимдир? Инкярджылар, анджакъ терен бир гъафлет ичинде буунмакътадырлар.
21. Аллаһ сизге берген рызыкъны кессе, сизге рызыкъ бере биледжек ким? Ёкъ, олар азгъынлыкъ ве нефретте тирелип турмакътадырлар.

1 Бу ерде ер юзюнинъ инсанларнынъ файдалануваарына азыр ве уйгъун бир вазиетте яратылгъаныны ифаде этиджи бир мисаль мевджуттур. Ер юзю, омузларында долашыладжакъ бир алда эмирге бойсундырылгъанына коре, артыкъ дюньяда инсанларгъа боюн эгмейджек ич бир маддий варыкъ ёкъ демектир. Бу ает-и керимеде инсаныкъны ве хусусен мусульманларны даима юксельмеге бир тешвикъ бар.

2 Алемнинъ тебри иле вазифедар мелеклерге ишарет олгъаны бильдирильмекнен берабер; асыл филини яратджи ве джезаны бериджи Дженаб-ы Аллаһтыр, эр шей Оннынъ изни ве эмринен мейдангъа кельмектедир.

22. Шимди (тюшюнинъиз бакъайыкъ) юзюкъююн къапанаракъ юрген, (барыладжакъ) ерге даа эйи етиширми, ёкъса догъру ёлда тюзгюн юргенми?
23. (Ресулым!) Де ки: Сизни яраткъан, сизге эшитмек дуйгъусы, козьлер ве юреклер берген Одыр! Не де аз шукюр этесинъиз!
24. Де ки: Сизни ер юзюнде чокълаштырып даркъаткъан Одыр; анджакъ Онынъ узурына келип топланаджакъсынъыз.
25. «Догъру сёзюю олсанъыз (сёйленъ), бу техдид не вакъыт (керчеклешеджек)» дерлер.
26. Де ки: О бильги анджакъ Аллаһкъа махсустыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиседжийим.
27. Амма, оны (азапны) якъындан корьген вакъытларында инкяр эткенлернинъ юзьлери къарараджакъ ве (оларгъа): Иште, сизинъ истеп тургъанынъыз бундыр! дениледжек.
28. Де ки: Аллаһ мени ве янымдакилерни (сизинъ истегинъизге коре) ёкъ этсе я да (ойле олмайып) бизни къорчаласа (сёйленъ бакъайыкъ), инкярджыларыны якъыджы азаптан къуртараджакъ ким?
29. Де ки: (Сизни имангъа давет эттигимиз) О (Аллаһ) чокъ мерхаметлидир; биз Онъа иман эткен ве тек Онъа ишанып таянгандырмыз. Сиз кимнинъ ап-ачыкъ сапыкълыкъ ичинде олгъаныны якъында огренеджексинъиз!
30. Де ки: Сувунъыз чекиле къойса, сёйленъ, бакъайыкъ, сизге ким бир акъар сув кетире билир?

68. КЪАЛЕМ СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан, 52 аеттир. «Нуун» суреси дие де анылыр. Адыны ильк аетиндеки «къалем» келимесинден алгъан.

Бисмиллябиррабмааниррабиим

- 1, 2. Нуун. Къалемге ве (къалем туткъанларнынъ) язгъанларына ант олсун ки, (Ресулым), сен -Рабинънинъ нимети саесинде- меджнун дегильсинъ.¹
3. Ич шубесиз, сен ичюн битмеген-тюкенмеген бир мукъфат бар.

¹ «Нуун», бир фикрге коре, эджа арифлериндендир, манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Бунинъ манасыны бермек джеэтине баргъанлар исе, даа зияде «Хокъкъа» келимесинен маналандыргъанлар. Бойледже, бу ердеки емин хокъкъанен къалемге ве къалемнен языгъанларга этильмектедир. Бу суреден эвель назиль олгъан Алякъ суресинде де, окъумагъа дикъкъат чекильгени бу мананы тасдикъламакъта.

Мушриклернинъ эвэллери Аз.Пейгъамберни дели-диване дегенлерине джевап олгъан 2-нджи аетте исе, Ресулы Экремнинъ Аллаһнынъ нимети иле Пейгъамберлик мертебесине иришкени беиз этильмекте ве затен эр чешит кемаат аяметлери озюнде меважут олгъан Аз.Пейгъамберге нисбетен бу ифтирада булунгъан мушриклернинъ яланджылыкълары юзлерине уруламакъта.

4. Ве сен, эльбетте юдже бир ахлякъ узериндесинъ.
- 5, 6. Ангинъызде делилик олгъаныны якъында сен де кореджексинъ, олар да.
7. Догърусы, Рабинъ озь ёлундан сапкъан инсанни энъ яхшы билиджидир, хидаетке иришкенлерни де энъ яхшы билиджи Одыр.
8. О алда, (акъикъатны) ялан сайгъанларгъа боюн эгме!
9. Олар истерлер ки, сен йымшакъ даврансанъ да, олар да санъа йымшакъ даврансынлар.¹
- 10, 11, 12, 13, 14. (Ресулым!) Чокъ емин эткен, менфур, даима къусур къыдырып, тенкъит эткен, токътамадан лаф ташыгъан, яхшылыккъа эп мани олгъан, тедавузкъар, гунахкъа татынгъан, къаба ве серт, бутюн булардан сонъ, бир де сойзылыкънен тамгъалангъан кимселерден ич бирине, малы ве огъулаары бардыр дие, сакъын боюн эгме.
15. Онъа астлеримиз окъулгъан вакъытта о: «Эвелькелернинъ масаллары!», дер.
16. Биз якъында онынъ бурнуна тамгъа ураджакъмыз (Кибрини къырып, резиль этеджекмиз).
- 17, 18. Биз вакъты иле «багъча саиплери» не беля бергенимиз киби, оларгъа да беля бердик. О вакъытта олар (багъча саиплери), саба олгъанда (кимсе корьмеден) оны (махсулларны) топлайджакъларына емин эткен эдилер. Олар истисна да этмей эдилер.²
- 19, 20. Факъат олар даа юкъуда олгъанда, Рабинънинъ къатындан (ёллангъан) къушатыджи бир афат (атеш) багъчаны сара къойды да, багъча къап-къара кесильди.
- 21, 22. (Бу тарафта исе) олар, саба олгъанынен: Мадем топлайджакъсынъыз, айды, эрте-ярыкъ махсулынъызнынъ башына барынъ! дие бир-бирилерине сеслендилер.
- 23, 24. Деркен: Аман, бугун о ерде ич бир ёкъсул янынъызгъа сокъумасын! дие фысыдаша-фысыдаша ёлгъа къоюлдылар.
25. (Эбет, ёкъсулларгъа ярдымгъа) кучълери еткени алда, оларны ярдымдан махрум этмек ниети ве азми иле эрте ёлгъа тюштилер.
26. Факъат багъчаны корьгенлеринде: мытлакъа ёлумызны шашыргъан олмалымыз! дедилер.³
27. Ёкъ, ёкъ, догърусы, биз махрум быракъылгъанмыз!
28. Араларындан ортанджылары бойле деди: Мен сизге «Рабинъизни тесбих этсенъиз я», демеген эдимми?

1 Мушрикалринъ Ресууллахтан тевхид курешинде йымшакъ даврануву меселесиндеки истеклерине ишарет этильмекте.

2 «Иншааллааһ» демей эдилер я да ёкъсулларнынъ пайыны айырмай эдилер.

3 Янълыш ерге кельмегенлерини анълагъанларынен де, бойле дедилер:)

29. Раббимизни тесбих этермиз; догърусы, биз (озь-озюмизге) языкъ эткенмиз, дедилер.
30. Артындан къабаатны бир-бирилерине юклемеге башладылар.
31. (Ниае) бойле дедилер: Языкълар олсун бизге. Акъикъатен, биз ёддан азгъан кишилер экенмиз.
32. Бельки, Раббимиз бизге бунунъ ерине даа яхшысыны берир. Чюнки, биз (артыкъ) Раббимизни (Онынъ хошнутлыгъыны) арзуламакътамыз.
33. Иште, азап бойледир. Ахирет азабы исе, эльбетте даа буюк. Кешке бильселер эди!
34. Шу да муакъкъакъ ки, такъва саиплери ичюн Рабблери къатында ниметлери бол дженнетлер бар.
35. Ойле я, (Аллаһкъа) теслимиет косътергенлерни, (о) гунахкярлар киби тутармызмы ич?
36. Сизге не ола? Не шекильде укюм бермектесинъиз?
37. Ёкъса, сизге аит бир китап бар да, (бу батыл инануварны) онда окъумакътасынъызмы?
38. Онда, бегенген эр шейинъиз сиз ичюн мытлакъа бардыр (дие язылымы)?
39. Ёкъса, «Не укюм этсенъиз, мытлакъа сизинъдир», дие сизинъ лехинъизге, тарафымыздан берильген, къыямет кунюне къадар кече биледжек кесен-кес сёзьлер бармы?
40. Сонъра олардан: Бу идданы оларнынъ ангиси мудафаа этеджек?
41. Ёкъса, оларнынъ ортакълары бармы? Сёзлеринде догъру иселер, айды, кетирсинлер ортакъларыны!
42. О куню инджиктен ачылып ве седждеге давет этилирлер; факъат кучълери етмез.¹
43. Козълери хорлукътан ашагъы энген бир алда, оларны зиллет къаплар. Албуки, олар сап-сагълам олгъанда да, седждеге давет этиле эдилер (факъат кене седжде этмей эдилер).
44. (Ресулым!) Сен бу сёзни (Къур'анны) ялан сайгъанны манъа быракъ (озюньни кедерлендирме). Биз оларны бильмеген бир тарафларындан яваш-яваш азапкъа якълаштырмакътамыз.
45. Оларгъа мухлет бермектем. Догърусы, меним фентим (тузагъым) чокъ къавидир!
46. Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъ де, бу себептен, олар агъыр бир бордж астында къалмакъталармы?
47. Яхут гъайбнынъ бильгиси оларнынъ нездинде де, олар (истегенлери киби) язмакъталармы?

1 Арапчада «инджиктен ачылмакъ» демекнен, ишлернинъ къыйынашувы я да бутюн акъикъатларнынъ ашкяр ортагъа чыкбувы манасындадыр.

48. Сен Раббинънинъ укмини сабырнен бекле. балыкъ саиби (Юнус) киби олма, о вакъытта о, дертли-дертли Раббине нияз эткен эди.
49. Эгер Раббинден онъа бир нимет келип етишмеген олса эди, о мытлакъа азарланаджакъ бир алда, кимсесиз бир улькеге атыладжакъ эди.
50. Факъат сонъунда, Рабби оны сечти (вахий берди) ве оны салихлерден этти.
51. О инкяр эткенлер, Зикрни (Къур'анны) эшиткен вакъытларында, аз къалды, сени козьлеринен девиреджек эдилер. Аля даа (кин ве аседлеринден): «Ич шубе ёкъ, о бир делидир», дедилер.
52. Албуки, о (Къур'ан), алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.

69. ХААКЪКЪА СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан бу суре 52 аеттир. Адыны ильк аетиндеки «эль-хаакъъа» келимесинден алгъан. «Хаакъъа» гъа чешит маналаар берильген. «Хакъ» тамырындан кельгени ичюн, эписинде хакъ ве акъыкъат манасы бардыр. Даа зияде «къыямет» манасы берильмекте.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

1. Керчеклешеджек олгъан;
2. (Эбет) недир о керчеклешеджек олгъан?
3. Керчеклешеджек олгъаннынъ (къыяметнинъ) не олгъаныны сен не ерден биледжексинъ?¹
4. Семууд ве Аад къавмлары къапуларыны къакъаджакъ фелякетни (къыяметни) ялан сайгъан эдилер.
5. Семуудгъа кельгенде: Олар пек зорлу (бир сарсынты) иле эляк этильдилер.
6. Аад къавмы исе, увултылы, тоз савургъан бир фыртынанен махв этильди.
7. Аллаһ оны арды-ардына еди гедже, секиз кунь оларнынъ узерине мусаллат этти. Ойле ки, (эгер о ерде олса эдинъ), о къавмны ичи бош хурма кутюклары киби, о ерчикте ерге серильген алда корер эдинъ.
8. Шимда олардан артта къалгъан бир шей коресинъми?
9. Фыравун, ондан эвелькилер ве алты усьтюне кетирильген болъгелер халкъы (Луут къавмы) эп о гунахны (ширкни) ишледилер.

1 Къур'аннынъ ифаде этив шекли ве анылатув усуларыны, башкъа тиллерде айнына бенъзетерек терджиме этмек имкяны ёкълыгы, бу муджизе иляхий келямнынъ тамамы ичюн сёз мевзусы олмакънен берабер, бу ердеки аетлерде ве оларгъа бенъзегенлеринде даа буюк зордукларгъа расткеллинеджеги табиий алдыр. Бу аетлерде сёз этильген юзь берювинден къачынылмайджакъ къыямет кунюнинъ дешети ве эмитине дикъкъат этильмекте, айны нокътаны къувветлендирмек ичюн Ресул-и Экремге о куннинъ дешетини ве фаджиасыны биламайдажгъы сёйленильмекте.

10. Бойледже, Рабблерининъ пейгъамберлерине къаршы кельдилер, О да, оларны пек шиддетли бир шекильде якъалай къойды.
11. Шубесиз, сув баскъан вакъытта, сизни гемиде биз ташыдыкъ;
12. Оны сиз ичюн бир ибрет ве огют япайыкъ ве анълайышлы къулакълар оны анълаяракъ сакъласын дис.¹
- 13, 14, 15. Артыкъ Суургъа бир дефа уфленген, ер юзю ве дагълар котерилип бир-бирине бир чарпышнен чарпылып, дарма-дагъын этильген вакъытта, иште о куню оладжакъ олур (къыямет къопар).
16. Кок де ярылыр ве артыкъ о куню о, чёкмеге юзь тутар.
17. Мелеклер онынъ (кокнинъ) этрафындадыр. О куню Раббингинъ аршыны, буларнынъ да усътюнде секиз (мелек) юкленир.²
18. (Эй, инсанлар!) О куню (эсап ичюн) узургъа алынырсынъыз; сизге аит ич бир сыр гизли къалмаз.
- 19, 20. Китабы сагъ тарафындан берильген: Алынъ, китабымны окбунъ; догърусы мен, эсабымнен къаршылашаджагъымны, затен биле эдим, дер.
- 21, 22, 23. Артыкъ о, мейвалары саркъкъан юдже бир дженнетте хошнут къаладжакъ бир аят ичиндедир.
24. (Оларгъа денилир ки:) Кечкен кунълерде ишлегенлеринъизге (яхшы амеллеринъизге) къаршылыкъ афистнен ашанъ, ичинъ.
- 25, 26. Китабы сол тарафындан берильгенге кельгенде, о: Кешке, дер, манъа китабым берильмесе эди де, эсабымнынъ не олгъаныны бильмесе эдим!
27. Кешке, онынънен (олюмимнен) эр иш олуп битсе эди!
28. Малым манъа ич файда теминлемеди;
29. Салтанатым да менден (къопты), ёкъ олуп кетти.³
30. Оны якъаланъ да, (эллерини бойнуна) багъланъ;
31. Сонъ оны алевли атешке атынъ!
32. Сонъунда да оны етмиш аршын узунлыгъында бир зынджыр ичинде о ерге сокунъ!
33. Чюнки о, улу Аллаһкъа иман этмез эди,
34. Ёкъсуаны тоюрмагъа тешвикъ этмез эди.⁴

1 Нуһ туфанына ве Нуһ (а.с.)нынъ гемисине ишарет этильмекте. «Сизни ташыдыкъ», «Сизинъ аталарнынъизни къуртардыкъ; оларны къуртармаса эдик, сизлер де аят буламайджакъ эдинъиз», манасындадыр.

2 «Арш» ичюн нууд суресининъ 7-нджи аети изаатына бакъ..

3 Аетке «Дюньяда олгъанда къулангъан уджджетлерим (деллилер) артыкъ ёкъ олуп кетти», деген мана да берильмекте.

Бойле кимса акъкъында, вазифедарларгъа (джеэннемнинъ бекчилерине) шу иляхий эмирнен хитап этилир:)

4 Бу аетнен ёкъсуанынъ козетильмеюви ве онынъ алына ич дикъкъат этильмеюви, Аллаһкъа иман

35. Бу себепнен, бугунь бу ерде онынъ бир джан досту ёкътыр.
- 36, 37. Анджакъ, гунахьярларнынъ ашагъан къанлы ириден башкъа ашайджагъы да ёкътыр.
- 38, 39. Коре бильгенлерингъиз ве коралмагъанларынгъиз узерине емин этерим ки,
40. Ич шубесиз, о (Къур'ан), чокъ шеревли бир эльчининъ сёзюдир.¹
41. Ве о, бир шаир сёзю дегиль. Не де аз иман этмектесингъиз!
42. Бир кяхин сёзю де дегиль (о). Не де аз тюшюнмектесингъиз!
43. (О), алемлернинъ Рабби тарафындан эндирилгендир.
44. Эгер (пейгъамбер) бизге нисбетен базы сёзлер уйдургъан олса эди,
45. Эльбетте, оны къапкъачлап якъалар эдик.
46. Сонъ онынъ джан дамарыны къопарыр эдик (оны яшатмаз эдик).
47. Ич бирингъиз бунъа мани де олалмаз эдингъиз.
48. Догърусы, о (Къур'ан), такъва саиплери ичюн бир огюттир.
49. Арангъызда (оны) ялан сайгъанлар олгъаныны, шубесиз бильмектемиз.
50. Муаккъакъ, о, къафирлер ичюн бир ич ярасдыр.
51. Ве о, акъикъатен къатий бильгининъ там озюдир.
52. О алда, улу Раббингъининъ адыны южельтип, нокъсанлардан тензих эт.

70. МЕААРИДЖ СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан бу суре 44 аеттир. Адыны учюнджи аетиндеки «эль-меааридж» келимесинден алгъан. Меааридж «ма'редж»нинъ чокълаугъы олуп, «юкселюв дереджелери» демектир.

Бисмиллябирраhmaанирраhмим

- 1, 2, 3. Бириси, юкселюв дереджелерининъ саиби олгъан Аллаһ къатындан инкъарджыларгъа келеджек олгъан ве ич кимсе мани оламайджакъ азапны истеди!²

этмектен сонъ, энъ буюк гунах оларакъ зикр этильмекте. Акъикъатен, Ислам къаидилери ичинде ер алгъан мукеллефетлер яхшы тедкъикъ этильгенде, буларнынъ эки нокътада меркезлешкени корюлир: 1. Аллаһнынъ эмирини буюк танымакъ. 2. Аллаһнынъ яраткъанларына шефкъат косътермек.

- 1 Сёзнинъ асыл саиби, шубесиз, Дженаб-ы Аллаһтыр. Эльчи (Пейгъамбер я да Джебраил) вастасынен теблигъ этильгенинден, «сёз» эльчиге нисбет берильген.
- 2 Бу ерде къыяметни ве ахирет азабыны алайгъа алып, Аз.Пейгъамберден бир ан эвель оны кетирмесини истеген Надр б. Харис ве Эбу Джелиль киби мушриклерге ишарет этильмекте.

4. Мелеклер ве Рух (Джебраил), о ерге, микъдары (дюнья сенеси иле) элли бинъ йыл олгъан бир кунъде юкселип чыкъар.¹
5. (Ресулым!) Шимди сен гузельдже сабыр эт.
6. Догърусы, олар, о азапны (итималдан) узакъ корьмектелер.
7. Биз исе, оны якъын корьмектемиз.
8. О куню кок юзю ириген маден киби омур.
9. Дагълар да атылгъан юнге дёнер.
10. Дост, достны сорамаз.
- 11, 12, 13, 14. Бир-бирилерине косътерилерлер (факъат эр кес озь дердинендир). Гунахкяр кимсе истер ки, о куннинъ азабындан (къуртулыш ичюн), огъулла-рыны, къадыныны, къардашыны, озюни къорчалап сыгъындыргъан (барын-дыргъан) бутюн аилсини ве ер юзюнде ким бар исе, эписини фиде оларакъ берсин де, тек озюни къуртарсын.
15. Факъат мумкюнми! Билимели ки, о (джеэннем) алевленген бир атештир.
16. Терилерни къавурып сыдырыр.²
- 17, 18. Юзь чевирип, кери дёнген, (сервет) топлап йыгъгъан кимсени (озюне) ча-гырыр!
19. Акъикъатен, инсан пек хырслы (ве сабырсыз) яратылгъандыр.
20. Онъа яманлыкъ токъунгъанда, сызланыр, ферьяд этер.
21. Онъа имкян берильгенде исе, саран кесилир.
- 22, 23. Анджакъ булар ойле дегильдир: Намаз къылгъанлар, ки олар намазларында девамлыдырлар (тенбеллик этмеслер;)
- 24, 25. Малларында, истегенге ве (истеп олаалмагъаны ичюн) махрум къалгъангъа белли бир акъ таныгъанлар;
26. Джеза (ве эсап) кунюнинъ догърулыгъына инангъанлар;
- 27, 28. Рабблерининъ азабындан къоркъкъанлар, ки Рабблерининъ азабы(на къар-шы) эмин олунамаз;
- 29, 30, 31. Ырызларыны къорчалагъанлар -анджакъ къадынларына ве джарилерине къаршы истисна; чюнки, олар азарланмаз; бундан башкъагъа (кечмек) исте-генлер исе, олар адден ашкъанларнынъ там озьлеридир-;
32. Эманетлерине ве ахтларына риает эткенлер;
33. Шаатлыкъларыны (дос-догъру) япкъанлар;
34. Намазларыны къорчалагъанлар;
35. Иште, булар дженнетлерде икрамгъа наиль олгъанлардыр.³

1 Аеттеки «кунъ»нинъ манасы ичюн бакъ. Седжде, 32/5-нинъ изааты.

2 «Терилерини» дие мана берильген «шеваа» эсаен къафа териси демектир. Вуджутнынъ, баш, эль, аякъ киби удж азалары манасына да келе.

3 Макъбул къуллаарнынъ хусусиетлери сайылыр экен, башында ве сонъунда намазгъа ер берилюви,

- 36, 37. (Ресулым!) О кяфирлерге не олмакъята ки, топ-топ сагъдан ве солдан сангъа догъру чапышмакъяталар.
38. Олардан эр бири нимет дженнетине кьоюладжагъыны умют этеми?¹
39. Ёкъ (ич умют этмесинлер!) Шубесиз, биз оларны, озьлерининъ де бильген шейлеринден яраттыкъ (факъат ибрет алмадылар, имангъа кельмедилер).
- 40, 41. О алда, (ишининъ керчеги) ойле (умют эткенлери киби) дегиль! Шаркъларнынъ ве гъарпларнынъ Раббине емин этерим ки, шубесиз, оларнынъ ерине даа яхшыларыны кетирмеге бизим кучюмиз етер. Ве кимсе бизим огюмизге кечалмаз.
42. Амма, сен оларны (шимдилик) быракъ да, техдид этильген куньлерине къавушкъангъаже далсынлар, ойнай турсынлар.
- 43, 44. О куню олар, санки тикленген бир шейге чапышкъан киби, козьлери хорлукътан ашагъы энген ве озьлери зилетке бурюнген бир алда къабирлеринден фырлап-фырлап чыкъарлар. Иште, бу, оларнынъ техдид этиле кельген куньлеридир!²

Меккеде назиль олгъан; 28 аеттир. Аз. Нуһнынъ иляхий эльчи оларакъ ёлланылувы ве курашлары анълатылгъаны ичюн, суре бу исимни алгъан.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

1. Оларгъа якъыджи бир азап кельмеден эвель, къавмынъны тенбисле, дис Нуһны озь къавмына ёладыкъ.
- 2, 3, 4. Нуһ бойле деди: Эй, къавым! Шубенъиз олмасын ки, мен сизни «Аллаһкъа къулыкъ этинъ; онъа къаршы келювден сакъынынъ ве мангъа итаат этинъ ки, Аллаһ бир къысым гунахларынъызы багъышласынъ ве сизни белли бир вадеге къадар кечиктирсин (эсапкъа чекмеден яшатсын)» диерек, ап-ачыкъ тенбиелеген бир кимсейим. Билинмели ки, Аллаһнынъ тайин эткен вадеси кельгенин, артыкъ о кечиктирилъмез. Кешке билъсе эдинъиз!³

намазнынъ муимлигини ачыкъ бир шекильде ортагъа кьоймакъята. 22 ве 23-нджи аетлерде намазгъа девам этмек ве бу меселеде тенбеллик косьтермемек нокътасына ишарет этильген эди; 34-нджи аетте исе, намазнынъ бутюн акъларыны бермекнинъ, яни бир тарафтан, эркъаны ве эдебине риает этмекнинъ, дигер тарафтан, намаз тышындаки давранышларында да, намазнынъ къазандыргъан уаьвий хысатлерини къорчаламакънынъ муимлигине ишарет этиле.

- 1 Мушриклер топ-топ келерек, Аз.Пейгъамбернинъ этрафындакилернинъ арасына къарыша, оннынъ сёзлерини динълеп: «Эгер булар, Муһаммеднинъ дегени киби, дженнетке киреджек ислер, биз, эльбетте олардан эвель дженнетке кирермиз», дис алай эте эдилер.
- 2 «Тикильген шей» табынмакъ ичюн тикленген путлар я да эр анги бир нишан оларакъ тефсир этильмекте.
- 3 «Бир къысым гунахларынъызы» денилер экен, имангъа кельмеден, эвельки гунахларнынъ я да

5. (Сонъ Нух:) Раббим! деди, догърусy, мен къавымны гедже-кунъдюз (имангъа) давет эттим.
6. Факъат меним даветим, анджакъ къачувларыны арттырды.
7. Акъикъатен де, (имангъа келювлери ве бойледже) гунахларыны багъышлавынъ ичюн, оларны не заман давет этти исем, пармакъларыны къулакъбалырына тыкъадылар, (мени корьмемек ичюн) урбаларына бурюндилер, аякъ тиредилер, кибирандикче кибирандилер.
8. Сонъ мен оларгъа айкъыраракъ даветте булундым.
9. Сонъ оларнен эм ачыкъ-ачыкъкъа, эм де гизли-гизли лаф эттим.
10. Дедим ки: Раббинъизден магъфирет тиленъ; чюнки О, чокъ багъышлайдыджыдыр.
11. (Магъфирет тиленъ ки) узеринъизге коктен бол-бол ягъмур ягъдырсын.
12. Малларынъызны ве огъуларынъызны чокълаштырсын, сизге багъчалар ихсан этсин, сиз ичюн ирмакълар акъызсын.
13. Сизге не олмакъта ки, Аллаһкъа буюкликни якъыштыралмайсынъыз?
14. Албуки, сизни тюрлю яратылыш деврелеринден кечиререк, О яраткъандыр.
15. Корьмединъизми, Аллаһ еди кокни табакъа-табакъа оларакъ насыл яраткъан!
16. Оларнынъ ичинде айны бир нур эткен, кунешни де бир чыракъ япкъан.
17. Аллаһ сизни де ерден от (чыкъаргъан) киби чыкъаргъан.
18. Сонъ сизни кене о ерге дѣндюреджек ве сизни янъыдан чыкъараджакъ.
- 19, 20. Аллаһ, онда кениш ёллар тутып, долаша билесинъиз дие, ер юзюни сиз ичюн бир серги япкъан.
21. (Огютлерининъ файда бермегени узерине) Нух: Раббим! деди, догърусy, булар манъа къаршы чыкътылар да, малы ве баласы озь зияныны арттырувдан башкъа ишке ярамагъан кимсеге уйдылар.¹
22. Булар да, буюк ийлесер, буюк тузакълар къурдылар!
23. Ве дедилер ки: Сакъын иляхларынъызны быракъманъ; Ведден, Суаадан, Йеугустан, Йеуукътан ве Несирден асла вазгечменъ!²
24. (Бойледже) олар, акъикъатен бир чокъларыны саптырдылар. (Раббим!) Сен де, бу залымларнынъ анджакъ шашкъынлыкъларыны арттыр!³
25. Булар гунахларынынъ себебинден, сувда богъуддылар, артындан да, атешке атылдылар ве о вакъытта Аллаһкъа къаршы ярымджылар да тапалмадылар.

къул акъкъындан гъайры гунахларнынъ козьде тутулганы тефсирлерде беян этильген.

1 Аз. Нух къавмынынъ малы, шаны ве эвляды иле гъурулангъан адамларнынъ ашшалыкъ ёлларына уюварындан шикъет эте эди.

2 Булар о къавм табынгъан энъ муим путларнынъ адлары эди.

3 Аз. Нух иман эткенлерден башкъасынынъ артыкъ кесен-кес ёлгъа кельмейджеклери онъа вахий этильгенден сонъ, бойле бир тилек ифадесини къулангъан.

26. Нуһ: «Раббим! деди, ер юзюнде кяфирлерден ич кимсени быракъма!».
27. «Чюнки сен оларны быракъсанъ, къуallarынъны саптырырлар; ялынъыз ахлякъсыз, нанкорь (инсанлар) догъурырлар (етиштирирлер)».
28. «Раббим! Мени, ана-бабамны, иман этмиш оларакъ эвиме кырьгенлерни, иман эткен эркеклерни ве иман эткен къадынарны багъышла, залымларнынъ да, анджакъ элякетини арттыр».⁴

72. ДЖИН СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан, 28 аеттир. Джинлернинъ Къур'ан динълеп, хидаетке кельгенлери анълаатылгъаны себебинден, суре бу исми алгъан.

Аз. Пейгъамбер эмджеси Эбу Талип ве къадыны Аз. Хатиджени гъайып эткенден сонъ, Таифке кеткен, о ерде чиркин давранышларгъа расткельген эди. Бу сырларда Къурейш мушриклери де, мусульманларгъа нисбетен душманлыкъларыны яхшыджа арттыргъан эдилер. Иште, Таифтен къайткъанда назиль оларакъ, Ресул-ы Экремге тесели берген бу суре, ялынъыз инсанларнынъ дегиль, джинлернинъ де, Къур'ангъа табий олгъанларыны бильдирмекте, Исламнынъ музафферитини муждеlemekте эди. Бисмиллаһирирахмааниррахим

Бисмиллаһирирахмааниррахим

- 1, 2. (Ресулым!) Де ки: Джинлерден бир топлулыкънынъ (мен окъгъан Къур'анны) динълеп де, бойле сейлегенлери манъа вахий олунгъандыр: Акъикъатен, биз догъру ёлгъа къавуштыргъан аельхусус гузель бир Къур'ан динълесдик де, онъа иман эттик. (Артыкъ) кимсени Раббимизге асла ортакъ къошмайджакъмыз.⁵
3. Акъикъат шу ки, Раббимизнинъ шаны чокъ юджедир. О, не эш, не де бала эдингендир.
4. Догърусы, бизим фикрсизлеримиз (Иблис я да ёлдан азгъан джинлер), Аллаһ акъкъында адден зияде яланлар уйдурмакъта экен.
5. Албуки, биз, истер инсанлар, истер джинлер, Аллаһ акъкъында асла ялан сёйлемезлер, беллеген эдик.
6. Шу да акъикъат ки, инсанлардан базы кимлесер, джинлерден базы кимселерге сыгъыныр эдилер де, оларнынъ адден ашувларыны арттыра эдилер.
7. Олар да, сиз беллегенинъиз киби, Аллаһ ич кимсени текрар тирильмейджек беллеген эдилер.

⁴ Тефсирлерде Аз. Нуһнынъ эви – месджида я да гемиси ола биледжеги беян этильген.

⁵ Аз. Пейгъамбернинъ Таифтен къайткъанда Батн-ы Нахли денильген ерде къыладыргъан саба намазы вакътында тильге алынган джинлер Къур'анны эшиткен, динълеген эдилер. Тефсирлер бу сырада Аз. Пейгъамбернинъ оларны корьмегенини, вазитнинъ сонъунда бу аетлернен онъа беян этильгенини анълаатмакъта.

8. Догърусы, биз (джинлер), кокни ёкъладыкъ, факъат оны серт бекчилернен, алев деметлеринен толдурылган алда таптыкъ.
9. Албуки, (даа эвель) биз онынъ базы къысымларында (хабер) динълесмек ичюн отураджакъ ерлер (тапып) отура эдик; факъат шимди ким динълесмек истесе, озюни козеткен бир алев демети тапмакъта.
10. Бильмеймиз, ер юзюндекилерине яманлыкъ мурат этильдими, ёкъса, Рабблери оларгъа бир хайыр тиледими?
11. Акъикъатен, биз -кимимиз салих кишилер, кимимиз исе, булардан ашагъыда олмакъ узьре- тюрлю-тюрлю ёллар туткъан эдик.
12. (Артыкъ) шу акъикъатны шубесиз анъладыкъ ки, биз ер юзюнде булунсакъ да, Аллаһны аджиз быракълмайджакъмыз, башкъа ерге къачмакънен де, элинден къуртуалмайджакъмыз.
13. Догърусы, биз о хидаетни (Къур'анны) эшиткенимизнен, онъа иман эттик. Ким Раббине иман этсе, артыкъ не бир (эджрининъ) эксильтилювинден, не де акъсызлыкъ этилювинден къоркъар.
14. Арамызда, (Аллаһкъа) теслимие косьтергенлер де бар, хакъ ёлдан сапкъанлар да бар. Теслимие косьтерген кимселер, догъру ёлны къыдыргъанлардыр.
15. Хакъ ёлдан сапкъанларгъа кельгенде, олар джеэннемге одун олгъанлардыр.¹
- 16, 17. Эгер догъру ёлда юрьселер эди, бу хусуста озьлерини сынамамыз ичюн, оларгъа бол сув берир эдик. Ким Раббининъ зикринден юзь чевирсе, (Раббинъ) оны кет-кете арткъан четин бир азапкъа огъратыр.
18. Месджитлер шубесиз Аллаһнынъдыр. О алда, Аллаһнен бирликте башкъа кимсеге ялварманъ (ве къуллыкъ этменъ).»²
19. Аллаһнынъ къулы, Онъа ялвармагъа (намазгъа) къалкъкъанынен, аман-аман, онынъ этрафында кийиз киби, бир-бирилерине киришеджек эдилер.³
20. (Ресулым!) Де ки: Мен анджакъ Раббиме ялварырым ве онъа кимсени ортакъ къошмам.
21. Де ки: Догърусы, мен (озь башыма) сизге не зарар бермек, не де файда теминлесмек кучюне саибим.

1 Джинлернинъ бу сёзлерини Ресулына хабер бергенден сонъ, Аллаһ Таала бойле буюыр:

2 Аеттеки «месджитлер» келимеси шу шекилерде тефсир этильген: 1. Намаз къылмакъ ичюн къурулган ерлер; 2. Намаз ве ибадет ялынъыз джамилерге ве белли ерлерге аит олмагъанындан, бутюн ер юзю; 3. Бутюн месджитлернинъ къыбласы олгъанындан, «Месджид-и Харам»; 4. Седждеде ерге токтунган азалар.

Бу аетте христианларнынъ кильселерине ве еудийлернинъ хавраларына кирген вақытларында, япкъанлары киби, Аллаһкъа ортакъ тутуламасы хатырлатымакъта.

3 Ресул-ы Экрем намазгъа къалкъкъанынен, джинлер Къур'анны динълесмек истегинен бир-бирине япышкъан вазиетте, онынъ этрафында топлана эдилер. Бу ает ичюн путперест инсанларнынъ ве джинлернинъ Аз. Пейгамбернинъ динини ёкъ этюв гъасинен бир-бирилерине сарылышкъанлары тефсири де япылган.

22. Де ки: Акъикъатен, (манъа бир яманлыкъ тилесе) Аллаһкъа нисбетен мени кимсе имае эталмаз, Ондан башкъа сыгынаджакъ кимсе де тапалмам.
23. (Меним якъаным) анджакъ Аллаһ къатында олгъанны, Онынъ ёллагъанларыны теблигъдир. Артыкъ ким Аллаһ ве Ресулына къаршы кельсе, билсин ки, онъа (озю кибиленрен бирликте) ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атеши бардыр.
24. Сонъунда, техдид этилип тургъанларны (азапны, къыяметни) корьген вакъытларында, ким ярдымды олувы нокътаи назарындан, даа кучъсиз ве сайыгъа коре даа аз экен, биледжеклер.
25. Де ки: Техдид этилип кельдигинъиз (азап), якъындырмы, ёкъса, Раббим оннынъ ичюн узун бир вакъыт къоярмы, мен бильмем.
26. О, бутюн корольмегенлерни билир. Сырларындан кимсени хабердар этмез;
27. Анджакъ, (бильдирмекни) истеген Пейгъамбер бундан истиснадыр. Чюнки, О, бунынъ огюнден ве артындан козетиджилер ёллар,
28. Ки, бойледже, оларнынъ (пейгъамберлернинъ), Рабблери ёллагъанларыны хакъкъы иле теблигъ эткенлерини бильсин. (Аллаһ) оларнынъ нездинде олуп кечкенлерни чевре-этрафны саргъан ве эр шейни бир-бир сайгъандыр (къайд эткендир).

73. МУЗЗЕММИЛЬ СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъан; 10, 11 ве 20-нджи аетлерининъ Мединедде назиль олагъаны ривает этильген. 20 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «эль-музземмиль» келимесинден алгъан. «Музземмиль» – орътюнип, бурюнген демектир.

Бисмиллябирраhmaаниррахиим

1. Эй, орътюнип бурюнген (Ресулым)!¹
- 2, 3, 4. Бир азы истисна, геджелери къалкъ, намаз къыл (гедженинъ) ярысыны (къыл). Яхут буны бираз азалт, я да чокълаштыр ве Къур'анны дане-дане окъу.
5. Догърусуй, биз санъа (ташымасы) агъыр бир сёз вахий этеджекмиз.
6. Шубесиз, гедже къалкъышы – (юрек ве азалар арасында) там бир уювгъа ве сагълам бир къырааткъа даа эльверишлидир.
7. Зира, кунъдюз вакъыты санъа узун бир мешгъулиет бар.
8. Рабинънинъ адыны анъ. Бутюн барлыгъынънен Онъа ёнель.

1 Ильк вахий кельгенден сонъ, Аз, Пейгъамбер ильк кере Джебраилни асый шеклинен корьген, вуджудыны бир урькув ве титрев къаплагъан. Догъру эвине барып, къадыны Аз. Хатиджеге: «Мени орътюнъ» деген. Иште, бу вакъиянынъ артындан Джебраил алейхиссалем кене онъа вахийнен кельген ве Ресулы-Эжеремге шу шекильде хитап эткен.

9. О, шаркънынъ да, гъарбнынъ да Раббидир. Ондан башкъа илях ёкътыр. Ойле исе, ялынъыз онынъ имаесине сыгъын.
10. Оларнынъ (мушриклернинъ) сёйлегенлерине къатлан ве олардан гузелликнен айырыл.
11. Нимет ичинде ялдагъан о яланджыларны манъа быракъ ве оларгъа бираз мухлет бер.
- 12, 13. Ич шубесиз, бизим нездимизде (олар ичюн азырлангъан) мойсалар, якъыджы бир атеш, богъаздан кечмез бир ашаладжакъ ве элем бериджи бир азап бар.
14. О куню (къыямет куню) ер юзю ве дагълар сарсылыр; дагълар чёкюнтинен акъып кеткен къум обасына дёнер.
15. Насыл Фыравунгъа бир эльчи ёллагъан олсакъ, догърусы, сизге де, акъкъынъызда шаатлыкъ этеджек бир пейгъамбер ёладыкъ.
16. Амма, Фыравун о пейгъамберге къаршы кельген, биз де оны агъыр ве четин бир шекильде эсапкъа чеккен эдик.
17. Яхшы, инкяр этсенъиз, балаларны акъ сачлы, ихтиярларгъа чевиреджек о кунъден озонъизни насыл къорчалай биледжексиниз?
18. Кок юзю биле онынънен (о куннинъ дешетинен) ярыладжкъ. Аллаһнынъ вадеси, мытлакъа ерине келир.
19. Иште, бу (анълатылгъанлар), шубесиз бир огюттир. Артыкъ ким истесе, Раббине (баргъан) бир ёл тутар.
20. (Ресулым!) Сенинъ гедженинъ учте экисине якъын къысмыны, (базан) ярысыны, базан да (учте бирини) ятмадан (ибадетнен) кечиргенинъни ве янынъда олгъанлардан бир топулыкънынъ да, (бойле якъканыны) Раббинъ, эльбетте бильмекте. Гедже ве кунъдюзи (ичинде олуп кеченлерни яхшыдан-яхшы) ольчеп-бичкен анджакъ Аллаһтыр. О, сизинъ, буны саялмайджагъынъызны бильгени ичюн, сизни багъышлады. Артыкъ, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ. Аллаһ бильмектедир ки, аранъызда хасталар оладжакъ, бир къысмынъыз Аллаһнынъ лютфинден (рызыкъ) къыдырмакъ узьре, ер юзюнде ёл юреджек, дигер бир къысмынъыз да, Аллаһ ёлунда дженкледжеджек. О алда, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа гонъюл хошлугъыннен одюнч беринъ, озонъиз ичюн эвельден (дюньяда олгъанда) не яхшылыкъ азырласынъыз, Аллаһ къатында оны тапарсынъыз; эм де даа усътион ве мукъяфатча даа буюк олмакъ узьре. Аллаһтан магъфирет тиленъ, шубесиз Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.¹

1 Сахабе-и кирамнынъ бир къысы Ресул-ы Экремге уяракъ, гедженинъ муим бир къысмыны ибадетнен кечире эди. Сабагъа не къадар къалганыны кестиралмагъаны ичюн, мукъыйтайкъ нокътаи назарындан, бутюн гедже ибадет эткен ве аякълары шишкенер бар эди. Уммет-и Мухаммеднинъ бунга кучъ етиштиралмайджагъыны бильгени ичюн, Дженаб-ы Хакъ бу тарзда гедже ибадетини оларгъа фарз къымады. Намазда Къур'ан окъулганындан, бу ерде гедже намазынынъ миджазен

74. МУДДЕССИР СУРЕСИ

Меккеде назия олган; 56 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «эль-муддессир» келимесинден алган. «Муддессир» – орьтюсине бурюнген, сарынган демектир.

Аз. Пейгхамберге хитап эткен ильк ает, Музземмиль суресинден эвель назия олган. (Музземмиль суресининь биринджи аетиндеки аньлатувга бакъ.)

Бисмиллябиррабмааниррабим

1. Эй, орьтюнип бурюнген (Ресулым)!
2. Тур ве (инсанларны) тенбиле.
3. Садедже Рабинъни буюк таны.
4. Урбанъны тер-темиз тут.
5. Яман шейлерни терк эт.
6. Япкъан эйилигинъни чокъ коререк, козьге тюртме.
7. Рабинънинъ ризасына иришмек ичюн сабыр эт.
8. О Суургъа уфленген вакъыт бар я,
9. Иште, о кунь зорлу бир куньдир.
10. Кяфирлер ичюн (ич де) къолай дегильдир.
- 11, 12, 13, 14. Тек оларакъ яратып, онъа бол сервет ве козю огюнде турган огъулар бердигим, озю ичюн (ниметлерни огюне) сердикче сердигим о кимсени манъа быракъ!
15. Бунинъ усьтюне о (ниметлеримни) даа да арттырувмны умят этмекте.
16. Асла (умют этмесин)! Чюнки, о, бизим аетлеримизге нисбетен текмиль инатчыдыр.
17. Мен оны сарп бир ёкъушкъа тырмаштыраджагъым!
18. Зира, о, тюшюнди-ташынды, ольчеди, бичти.
19. Джаны чыкъсын, не шекильде ольчеди-бичти!
20. Сонъ джаны чыкъсын, текрар (ольчеди-бичти); насыл ольчеди-бичти исе!
- 21, 22, 23, 24, 25. Сонъ бакъты. Сонъ къашларыны чатты, юзюни экшитти. Энь сонъунда кибрини енъалмайып, аркъа чевирди де: «Бу (Къур'ан) деди, олса-олса (сихирбазлардан огренилип) накъл этильген бир тылсымдыр. Бу, инсан сёзюнден башкъа бир шей дегиль».¹

Къур'ан окъумакъ иле ифаде этильгени ве «къолайынъызгъа кельгени къадар гедже намазы къылынъ» манасы козьде тутулганы билъдириле.

Аетнинъ сонъки къысмында, сагъ олганда япылган хайыраарнынъ олюм сонъуна быракъланган васиетке бакъкъанда, даа савалпы олганына ишарет булунганы тефсирлерде ифаде этильмекте.

1 Риваетке коре, Велид б. Мугъириенинъ Аз. Пейгхамбер окъутган Къур'анны динълегенинен, чокъ тесирленгенини анълагъан Къурейш мушриклери «Эй, ваах! дедилер, Велид дининден дёнген. Ар-

26. Мен оны секъаргъа (джеэннем тюбине) сокъаджам.
27. Сен секъар недир билесинъми?
28. Эм (бутюн беденни эляк этер, ич бир шей) къалдырмаз, эм (эски алгъа кетирип, текрар азап этювден) вазгечмез о.
29. Инсаннынъ терисини къавурыр.
30. Узеринде он докъуз (мухафыз мелек) бар.
31. Биз джеэннемнинъ ишлерине бакъмакъ иле, анджакъ мелеклерни вазифелендиргендирмиз. Оларнынъ сайысыны да инкъарджылар ичюн садедже бир имтиан (весилеси) яптыкъ ки, бойлеликнен, озьлерине китап берильгенлер яхшыджа огренсин, иман эткенлернинъ иманыны арттырсын; эм озьлерине китап берильгенлер, эм му'минлер шубеленмесинлер, къальплеринде хаста-лыкъ (мараз) олгъанлар ве къфирлер де: «Аллаһ бу мисальнен не демек истеген?»¹, десинлер. Иште, Аллаһ бойледже истегенини сапыкълыкъта быракъыр, истегенини догъру ёлгъа ириштирир. Раббинънинъ ордуларыны озюнден башкъасы бильмез. Бу исе, инсанлыкъ ичюн анджакъ бир оюттир.
32. Ёкъ, ёкъ (огют алмазлар). Айгъа ант олсун ки,
33. Дёнюп кетмекте олгъан геджете,
34. Агъармакъта олгъан сабагъа ант олсун ки,
- 35, 36, 37. О (джеэннем), инсанлыкъ ичюн, сизден илери кетмек я да кери къалмакъ истеген кимселер ичюн, буюк тенбиелейиджи мусибетлерден биридир.
38. Эр нефис (инсан) къазангъанына нисбетен бир рехиндир;
39. Анджакъ сагъдакилер истисна.¹
- 40, 41, 42. Олар дженнетлер ичиндедир. Гунахкярларгъа: Сизни шу якъдыжы атешке сокъкъан недир? дие узакътан-узакъкъа сорарлар.
43. Олар бойле джевап берирлер: Биз намаз къылгъанлардан дегиль эдик,
44. Ёкъсулны тоюрмай эдик,
45. (Батылгъа) далгъанларнен бирликте дала эдик,
46. Джеза кунюни де ялан сая эдик,
47. Сонъунда бизге олюм кельди чатты.
48. Артыкъ шефаатчыларнынъ шефааты оларгъа файда бермез.

тыкъ онъа бакъып, бутюн Къурейш дининден дёнеджек!»). Буннынъ узерине, къардашынынъ огълу Эбу Джехил Велиде барып, гъурурына сыгъмайджакъ сёзлернен оны къандырды. Сонъ бирликте мушриклернинъ янына кельдилер. Велид оларгъа Аз. Муһаммед (с.а.)ге «меджнун», «къяхин», «шайр» ве «яланджы» лагъапларынен хитап этювнинъ ерли омайдажыгъыны анылатты; ниает, узундан узадия тюшюнип-ташынгъан сонъ: «Олгъан-оладжагъы о бир сихирбаздыр. Коръмейсинъизми, инсанни аилесинден, эвлядындан, хызметкъарындан айырмакъта», деди. Мушриклер бу сёзлерни чокъ бегендилер ве Аз. Пейгъамберге «сихирбаз» дие хитап этмеге башладылар. Бу, Ресулы Экремге зияде токъунды.

1 «Сагъдакилер» акъкъында бакъ. 56/16-нынъ манасы.

- 49, 50, 51. Бойле экен, оларгъа не ола ки, санки арсландан урькип, къачкъан кийик эшеклер киби (аля) огюттен юзь чевирелер?
52. Даа догърусъ, олардан эр бири, озюне, (огюнде) ачылгъан саифелер (иляхий вахий) берильгенни истей.
53. Ёкъ! Аслында олар ахиреттен къоркъмайлар.
54. Асла (тюшонгенасери киби дегиль)! Бильсинлер ки, бу, акъикъатен бир тен-биедир!
55. Истеген ондан (тюшюнип) огют алыр.
56. Буньннен берабер, Аллаһ тилемеден, олар огют алалмазлар. Сакъынылмагъа лайыкъ олгъан да Одыр, магъфирет саиби де Одыр.

75. КЪЫЙААМЕ СУРЕСИ

Меккеде назиль олгъа бу суре 40 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «эль-къыйааме» келимесинден алгъан.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Къыямет кунюне емин этерим.
2. Озюни тенкъит эткен (пешманлыкъ дуйгъан) нефиске емин этерим (тириль-тилип, эсапкъа чекиледжексинъиз).
3. Инсан, онынъ кемиклерини бир ерге топлаялмайджакъмыз белсейми?
4. Эбет, бизим, онынъ пармакъ уджларыны биле айны эски алына кетирмеге кучюмиз етер.
5. Факъат инсан огюндекини (къыяметни) яланламакъ истер.¹
6. «Къыямет куню не заман экен?»», дие сорар.
- 7, 8, 9. Иште, козь къамашкъан, ай тутулгъан, кунешнен ай бир ерге кетирильген вакъытта!
10. О куню инсан «Къачыладжакъ ер нереси!» дейджек.
11. Ёкъ, ёкъ! (Къачып) сыгъынаджакъ ер ёкътыр!
12. О куню барып токъталаджакъ ер, садедже Раббинънинъ узурьдыр.
13. О куню инсангъа, эвельде япкъаны ве сонъунда япкъаны, не бар иссе, бильди-рилик.
14. Артыкъ инсан озь-озюнинъ шаатыдыр.
15. Истесе, узюрлерини сайып тексин.
16. (Ресулым!) Оны (вахийни) чар-чабук алмакъ ичюн тилинъни къыбырдатма.²

1 Аетке «Факъат инсан илериге догъру девамлы яманлыкъ япмакъ истер» манасы да бериле билер.

2 Ресулы-ы Экрем кельген вахийни унутмамакъ ичюн, даа озюне окъулып битирильмеден, оны аджелле

17. Шубесиз, оны, топламакъ (сенинъ къальбинъе ерлештирмек) ве окъутмакъ бизге аиттир.
18. О алда, биз оны окъугъан вакътымызда, сен онынъ окъулышыны такъип эт.
19. Сонъра, шубенъ олмасын ки, оны изаатламакъ да бизге аиттир.
- 20, 21. Ёкъ! Догърусы, сиз, чар-чабук геджени (дюнья аятыны ве ниметлерини) севмекте, ахиретни быракъмакътасынъыз.
22. Юзьлер бар ки, о куню балкъ-балкъ парылдайджакъ.
23. Рабблерине бакъаджакълар (Оны кореджеклер).
24. Юзьлер де бар ки, о куню бурюшеджек;
25. Оларнынъ бель кемиклерини къыргъан бир феялетке огъратыладжагыны сезеджеклер.
26. Артыкъ козюнъизни ачынъ! Не вакъыт ки, джан гъыртлакъ кемигине келип дааныр,
27. «Тедавий эте биледжек ким?», денилир.
- 28, 29 (Джан чекишкен) бунынъ акъикъатен бир айырылув олгъаныны анълар. Ве аякълары чарпышыр.
30. Иште, о куню ёлланыладжакъ ер, садедже Раббинънинъ узурыдыр.¹
31. Иште, о (Пейгъамбернинъ кетиргенини) догъру къабул этмеген, намаз да къылмаган эди.
32. Аксине, ялан сайгъан ве юзь чевирген эди.
33. Сонъра да, форса сата-сата юрип, озъ эхлине (тарафдарларына) кеткен эди.
34. Ляйыкътыр (о азап) санъа, ляйыкъ!
35. Эбет, ляйыкътыр санъа (о азап) ляйыкъ!
36. Инсан, озюнинъ башы бош быракъыладжакъ беллейми!
37. О, (тёлъ ятагына) акъызылгъан нутфенинъ ичинде бир (сперма) дегиль эдим?
38. Сонъра бу, алакъа (ашлангъан йымырта) олгъан, Аллаһ оны (инсан бичиминде) яратып, шекилсндирген эди.
39. Ондан да эки чифтни – эркек ве ыргъачыны яраткъан эди.
40. Яхшы, (буларны япкъан) Аллаһнынъ олюлерни текрар тирильтмеге кучю ет-мезми?

текрарламагъа ашыкъа эди. Аетте бунъа ишарет этильмекте.

1 27-нджи аетте хастанынъ этрафындакилернинъ яхут мелеклернинъ, сонъки бир чаренинъ булунып-булунмагъаныны къыдыргъанларына ишарет этильмекте. 29-нджи аетте джан чекишкен кимсенинъ къыбырдамайджакъ бир алгъа келюви, я да дюньядан айырылув дердинен ахиретке ёнелиш адджакъсынынъ бир-биринен курешови анълатылмакъта.

76. ИНСААН СУРЕСИ

Меккеде я да Мединеде назиль олгъанына диар риваетлер бар; 31 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «эль-инсаан» келимесинден алгъан. «һель этааксе», «эд-Дехр», «эл-Эбраар» ве «эль-Эмшаадж» исимлеринен де анылыр.

Бисмиллябиррамаанирраһим

1. Инсаннынъ узеринден, аля онынъ аныламагъа дегерли олмагъан, узун бир девир кечмедими?
2. Акъикъбат шу ки, биз инсанны къарышыкъ бир нутфеден (эркек ве къадыннынъ тёлунден) яраттыкъ; оны имтиан этейик дие, оны эшитиджи ве корюджи яптыкъ.
3. Шубесиз, биз онъа (догъру) ёлны косътердик. Истер шукюр этиджи олсун, истер нанкорь.
4. Догърусы, биз къафирлер ичюн зынджырлар, демир алкъалар ве аевли бир атеш азырладыкъ.
5. Эйилер исе, каафуур къошулгъан бир къадеден (дженнет шарабы) ичерлер.
6. (Бу,) Аллаһнынъ сечильмиш къуллерынынъ ичкенлери ве акъкъанда акъкъан чокъракътыр.
7. О къуллер, шиддети эр ерге яйылгъан бир куньден къоркъаракъ, берген сёзлерине ерине кетирлер.
8. Олар озь джанлары чеккенине рагъмен, емекни ёкъсулгъа, етимге ве эсирге ашатырлар.¹
9. «Биз сизни Аллаһ ризасы ичюн тоюрмакътамыз; сизден не бир къаршылыкъ, не де бир тешекюр беклемектемиз».
10. «Биз четин ве белялы бир куньде Раббимизден (Онынъ азабына огърамакътан) къоркъармыз» (дерлер).
11. Иште, бу себептен, Аллаһ оларны о куннинъ феналыгъындан къорчалар; (юзьлерине) парлакълыкъ, (гонъюллерине) севинч берир.
12. Сабыр эткенлерине къаршылыкъ оларгъа дженнетни ве (дженнетеки) ипеклерни лютф этер.
13. О арада курсилерге къурулгъан оларакъ булунырлар; не якъыджи сыджакъ корюлир о ерде, не де бузлатыджи сувукъ.
14. (Дженнет тереклерининъ) кольгелери узерлерине саркъар; къолайлыкънен къопарыла билъген мейвалары файдалануларына такъдим этилир.
- 15, 16. Янларында, кумюш савутлар ве буллюр къаделернен, кумюш беязлыгъын-

¹ Аетнинъ «аля һуббиһи» къысымына, «озь джанлары истегенине рагъмен» ерине «Аллаһ севгисинен» манасы да бериле билир.

- да (буллятор киби) шеффаф таслар долашылыр ки, сакъийлер буны (дженнет шарабыны) белли ольчюге коре тайин ве такъдир этерлер.¹
17. Оларгъа о ерде бир тастан ичирилир ки, (бу шарапнынъ) къарышмасында зенджефиль (инбир) бардыр.
  18. (Бу шарап) о ерде бир чокъракътандыр ки, ады Сельсебельдыр.
  19. О инсанларнынъ этрафында ойле олюмсиз генч недимлер долашыр ки, оларны корьгенинде, этрафкъа сачылып-дагъылган инджилер дерсинь.
  20. Анги тарафкъа бакъсанъ бакъ, (йыгъыннен) нимет ве улу бир салтанат корерсинь.
  21. Узерлеринде ешил ипектен индже ве къалын урбалар бардыр; кумюш билезликлер такъкъандырлар. Рабблери оларгъа тер-темиз бир ички ичирир.
  22. (Оларгъа бойле денилир:) Бу, сиз ичюн бир мукъяфаттыр. Сизинъ гъайретинъиз къаршылыгъыны булгъандыр.
  23. (Ресулым!) Къур'анны сангъа биз, эбет биз эндиридик.
  24. Артыкъ Раббинънинъ укмине (боюн эгип) сабыр эт; олардан ич бир гунакъяргъа яхут ич бир нанкорьге боюн эгме.
  25. Саба-акъшам Раббинънинъ адыны хатырла.
  26. Гедженинъ бир къысмында Онгъа седжде эт; гедженинъ узун бир болюминде де, Оны тесбих эт.²
  27. Бу инсанлар, чар-чабук кечкен дюньяны севмектелер де, оглериндеки четин бир кунни (ахиретни) итибаргъа алмамакъталар (быракъмакъталар).
  28. Оларны биз яраттыкъ; оларнынъ яратылышыны сап-сагълам яптыкъ. Истегенимизде (оларны ёкъ этер) ерлерине бенъзегенлерини кетириримиз.³
  29. Шубесиз ки, бу бир огюттир. Артыкъ истеген Раббисине бир ёл тутар.
  30. Сизлер, анджакъ Раббинъзининъ истемеси (изин бермеси) саесинде (бир шейни) истее билирсинъиз. Шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджи, икмет саибидир.
  31. О, истегенини рахметине къавуштырыр. залымларге кельгенде, олар ичюн элем бериджи бир азап азырлагъандыр.

1 Тефсирджилер дженнет савутлары, тасларнынъ кумюш ве булляторнен танытылувынынъ, садедже билимтегенинни билингеннен анълагъмакъ макъсадында япылган бир бенъзетюв олгъаныны ифаде этелер. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббас, «Дженнетеки ниметлернен дюньядакилер арасында исимлеринден башкъа бир бенъзерлик ёкътыр», деген.

2 Базы тефсирджилер беян эткенлерине коре, 25-нджи аетте саба, уйле ве экинди намазларына, 26-нджи аетнинъ ильк джумлесинде акъшам ве ятсы намазына, экинджи джумлесинде исе, Пейгъамбер Эфендимизге фарз олган техеджджун намазына ишарет этильген.

3 Аетнинъ сонъки къысмы бойле де анълашылгъандыр: «Эгер истесек, оларны эляк этермиз, айны беден сагълыгъында янъыдан яратырмыз». Бу манасынен ает ольдюргенден сонъ, текрар тирильтювнинъ, Аллаһнынъ къудрети дахилинде олгъаныны анълата.

77. МУРСЕЛААТ СУРЕСИ

Меккеде энген. 50 аеттир. «Ёланылганлар» манасындаки «эль-мурсеаат» келимесинен башланганы ичюн, суре бу адны алган. Тефсиражиер, «Ёланылганлар» – алемнинь идареджиагинен вазифедаг бир кысым мелексер ве я рузгярлар, яхут пейгъамберлер, яхут да Къур’ан аетлери ола биледжегини беян эткенлер.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

1. Емин олсун, (эйиликлернен) бир-бирилери пешинден ёланылганларгъа;
2. Шиддетле эсерек, (зарарлыларны) савурып аткъанларгъа;
3. (Акъикъат ве хайырларны) яйдыкъча-ягъанларгъа;
4. (Хакънен батыланы) бир-бирилеринден гузельдже айыргъанларгъа;
- 5, 6. (Аллаһкъа ёнелгенлерни) арындырмакъ, (яманларны) сакъындырмакъ ичюн, огют телкъбин эткенлерге;
7. Билинь ки, сизге ваде олунган шей керчеклешеджек!
- 8, 9, 10, 11. Йылдызларнынъ ышыгы сёндюрильген, кок къуббеси ярылган, дагълар уфалып савурылган ве пейгъамберлернинъ (умметлери акъкъында шаатлыкъ) вакъыты тайин этильген заман (артыкъ къыямет къопкъандыр).
12. (Бу аляметлер) насыл вакъыткъа кечиктирильгендир?
13. Айырма кунюне.
14. (Ресулым!) Айырма кунюнинъ не олгъаныны сен не ерден биледжексинг!
15. О куню (Пейгъамберни ве ахиретни) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
16. Биз (булар киби инкъарджи олган) эвелькилерни эляк этмедикми?
17. Сонъ аркъадакилерни де оларнынъ пешине такъаджакъмыз.
18. Иште, биз сучуларгъа бойле япармыз!
19. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
20. (Эй, инсанлар!) Биз сизни зайыф бир сувдан яратмадыкъмы?
- 21, 22. Иште, о сувны, белли бир муддетке къадар сагълам бир ерге ерлештирдик.
23. Биз бунъа кучъ еткизгендирмиз. Ве бизим кучюмиз не буюктир!¹
24. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
- 25, 26. Биз ер юзюни тирилерге ве олюлерге топланув ери япмадыкъмы?
27. Ер юзюнде юксек дагълар яраттыкъ, сизлерге татлы сувар ичирдик.
28. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
29. (Инкъарджыларгъа о куню бойле денилир:) Ялан сайып кельдигинъиз азапкъа барынь!

1 Аетке «Оны биз такъдир эттик ве биз не гузель такъдир этиджимиз» шекинде де мана берильген.

- 30, 31. Учь пытакъкъа айырылган, (амма) не кольге берген, не де алевден къорчалайджакъ бир кольгеге барынъ.
32. О, сарай киби къоджаман къыгъылчым септирир.
33. Эр бир къыгъылчым санки бирер сары деве кибидир.
34. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
35. Бу, (къяфирлер) лаф эталмайджакъ бир куньдир.
36. Оларгъа изин де берильмез ки, (сёзде) узюлерини беян этсинлер.
37. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
38. (О заман бойле денилир:) Бу, айырды этюв кунюдир. Сизни ве сизден эвелькилерни бир ерге кетирдик.
39. (Азаптан къуртулувынъыз ичюн) бир ийленъиз бар исе, косьтеринъ манъа ийленъизни!
40. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
- 41, 42. Шубесиз, (о куню) такъва саиплери, кольгеликлерде ве чокъракъ башларын-да, жанлары чеккенинден чешит-чешит мейвалар арасында оладжакълар.
43. (Оларгъа:) «Япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы оларакъ шимди афистнен ашанъ, ичинъ», (денилир).
44. Иште, биз яхшыдыкъ япкъанларны бойле мукъяфатландырырмыз.
45. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
46. (Эй, инкъарджылар!) Ашанъыз, (дюньядан) файдаланынъыз бираз! Акъикъат шу ки, сизлер сучлусынъыз!
47. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
48. Олар озьлерине: «Аллаһнынъ узурында руку этинъ!» денильген вакъытта эгильмезлер?
49. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
50. Олар артыкъ бундан (Къур'андан) сонъ анги сёзге инанаджакълар.

78. НЕБЕ' СУРЕСИ

Меариджден сонъ энген, ильк меккий сурелерден олуп, 40 аеттир. «Небе'» – хабер демектир. Къыямет хаберлерини анылаткъаны ичюн, бу ад берильген.

Бисмиллабирравмаанирравим

1. Бир-бирилеринден нени сорайлар?
- 2, 3. (Инанып-инанмамакъта) ихтиляфкъа тёшкен буюк хаберними?
4. Ёкъ! Анылайджакълар!

5. Кене ёкъ! Олар анълайджакълар!
- 6, 7. Биз ер юзюни бир тёшек, дагъларны да бирер къязыкъ япмадыкъмы?
8. Сизни чифт-чифт яраттыкъ.
9. Юкъунъызны бир раатланув яптыкъ.
10. Геджени бир ортыю яптыкъ.
11. Кунъдюзни де чалышып къазанув вакъты эттик.
12. Усытюнъызде еди къат сагълам коклер бина эттик.
13. (О ерде) алев-алев янгъан бир къандиль яраттыкъ.
- 14, 15, 16. Сизге урукълар, осюмликлер (тереклерни), бир-бирилерине битишик багълар-багъчалар етиштирмек ичюн, усыт-усытуне топланып сыкъышкъан бурутлардан шырыл-шырыл акъкъан сувлар эндирдик.
17. Шубесиз, укюм куню – вакъыт оларакъ тайин этильгендир.
18. Суургъа уфленген куню, топ-топ Аллаһкъа келирсинъыз.
19. Кок юзю ачылыр ве о ерде къапулар пейда олур;
20. Дагълар юрютулир, ылгъым алына келир.
- 21, 22. Шубесиз, ёлдан азгъанларнынъ барынаджакъ (сыгъынаджакъ ери) джеэн-нем пусуда беклемектедир.
- 23, 24, 25, 26. (Ёлдан азгъанлар) о ерде асырлар бою къалырлар, о ерде бир серинлик я да (сувсызыкъ кеткизген) бир ичимлик татмазлар, анджакъ (дюньяда япкъанларына) уйгъун къаршылыкъ оларакъ, къайнакъ сув ве ирин татарлар.
27. Чюнки, олар джеза кунюнинъ (келеджегини) умуот этмез эдилер.
28. Бизим атлеримизни яланлагъандан-яланлагъан эдилер.
29. Биз исе, эр шейни бир китапта сайып язгъандырмыз.
30. Татынъ! Бундан сонъ анджакъ азабынъызны арттыраджакъмыз.
- 31, 32, 33, 34. Шубесиз, такъва саиплери ичюн умуот этильгенни тапкъан ерлери – багъчалар, юзюм багълары, кокюслери гюндже киби къабаргъан акърандаш къызлар, ички толу къаделер бардыр.
35. Олар о ерде не бош бир лакъырды, не де ялан эшитирлер.
36. Булар Раббинънинъ етерли бир ихсаны, мукъяфатыдыр.
37. О, коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир. О, рахмандыр. О куню инсанлар Оньа къаршы къонушмагъа изинли дегильдирлер.
38. Рух (Джебраил) ве мелеклер саф-саф олуп тургъан куню, Рахман изин бергенлеринден башкъалары лакъырды эталмазлар; лаф эткен де, догърусыны сёйлер.
39. Иште, о кесен-кес келеджек кунъдир. О алда, истеген инсан Раббисине баргъан бир ёл тутсын.
40. Биз, якъын бир азаптан сизни тенбиследик. О куню инсан эвельден япкъанларына бакъджакъ ве инкъарджы кимсе: «Кешке топракъ олсам эди!» дейджек.

79. НААЗИ'ААТ СУРЕСИ

Дженаб-ы Аллаһ суренинъ башында ильки беш аетте беян этильген кучъ ве мелекелернен донаткъан варлыкъларгъа смин этмекте.

Бисмиллявирраhmaанирраhuим

- 1, 2, 3, 4, 5. Сёкюп чыкьргъанларгъа, явашча чеккенлерге, ялдагъанлардан-ялдагъанларгъа, ярышкъандан-ярышкъанларгъа, иш тртиплегенлерге ант олсун;
- 6, 7, 8, 9. Биринджи уфлев (кяинатны) сарскъан, оны экинджи уфлевни такьип эткен куню, иште, о куню юреклер къайгъыдан титрер, козьлер ёргъун олур.
- 10, 11. «Ольгенден сонъ биз, (дюньядаки) ильки алымызгъа къайтарыладжакъмызми, (эм де) чюрюген кемиклер олгъандан сонъмы?» дерлер.
12. «О заман бу, зиянлы бир къайтув олур», дедилер.
13. Бу дёнюш, садедже бир сесленювге бакъар.
14. Бирден озьлерини махшерде була къоярлар.
15. (Хабибим!) Сангъа Мусанынъ хабери кельдимиз?
16. Мукъаддес вадий Туваада Рабби онгъа бойле сесленген:
17. Фыравунгъа бар! Чюнки, о чокъ адден ашты.
- 18, 19. Де ки: Арынувны ве сени Раббининъ ёлуна къавуштырувмыни истерсинъми? Бойледже, ондан къоркъарсынъ.
20. Ве онгъа энъ буюк мужизени косьтерди.
21. (О исе) аман яланлады ве исьян этти.
22. Сонгъра (инкяр ичюн) бар гъайретини косьтеререк, сыртыны чевирди.
23. Дер'ал (адамларыны) топлады ве (оларгъа) багъырды:
24. Мен, сизинъ энъ юдже Раббинъизим! деди.
25. Аллаһ оны, (эр кеске ибрет оларакъ) дюнья ве ахирет азабынен джезаландырады.
26. Эльбетте, бунда, коркъкъан кимселер ичюн, буюк бир ибрет бар.
- 27, 28, 29. Сизни яратмакъ даа кучьми, ёкъса, кок юзюни яратмакъмы ки, оны Аллаһ бина этти, оны юксельтип, низамгъа къойды. Геджесини къарартты, кунъдюзини агъартты.
- 30, 31, 32, 33. Ондан сонъ да, ер къурресини тёшеди. Озюнъиз ве айванларынъыз ичюн бир файдаланув олмакъ узьре, ерден сувны ве отлагъыны чыкъарды ве дагъларны къави бир шекильде ерлештирди.
- 34, 35, 36. Эр шейни алт-усть эткен о буюк феякет кельген вакъытта, инсан япып-эткенлерини хатырлайджакъ куню ве корьгенге джеэннем ачыкъ бир шекильде косьтерильген вакъытта;

- 37, 38, 39. Адден ашкѡангѡа ве дюнѡа аѡыны ахиреттен усѡтюн корьгенге, шубесиз, джеэннем тек барыныладжакъ (сыгъыныладжакъ) ердир.
- 40, 41. Раббинингъ макъамындан кѡоркъѡан ве нефсини фена истеклерден узакъ-лаштыргѡанлар ичюн исе, шубесиз дженнет екяне сыгъыныладжакъ ердир.
42. Сенден кѡыяметни сорарлар: Келип чатувы не вакъыт? (дерлер).
43. Сен оны не ерден билип, бильдиреждексингъ?
44. Онынъ сонъ ильми ялынъыз Раббинге аиттир.
45. Сен анджакъ ондан кѡоркъѡанларны тенбилелерсингъ.
46. Кѡыамет кунюни корьгенлеринде, (дюньяда) садсдже бир акъшам вакъты я да кѡушлукъ вакъты кѡадар яшагъан киби санарлар.

80. АБЕСЕ СУРЕСИ

Меккеде энген, 42 аеттир. Адыны, «юзюни экшитти, бурюштирди» манасындаки ильк келимесинден алгъан.

Бу суренинъ энюв себебинен багълы бойде бир адисе накъа этильген: Эфендимиз Велид, Умеййе б. Халеф, Утбе б. Рабия киби Кѡурейшнинъ илери кельгенасрине Ислямны анълаткъан бир вакъытта, корь Абдуллах б. Умму Мектум келип: «Я Ресулаааах! Аллаһнынъ санѡа огреткенлеринден маңѡа да огрет», дей. О эснада Ресууллаах (с.а.) джевап бермей. Чюнки, Кѡурейшнинъ бу илери кельген кимселери, затен озьлерине айрыджа муамеле этильмесини истей эдилер. Эфендимиз оларны кедерлендирмек истемей. Абдуллах текрар селсенгинен, элинде олмадан, юзю деньише. Бу эснада олар турып кетелер. Бираздан сонъ, бу аетлер келе. Ресууллаахнынъ бази арекетлерини тенъкигъ этмек ве оны тенбилемек макъсадында кельген бу ве оларгѡа бенъзеген аетлер, онынъ хакъ пейгъамбер олгъанына энгъ буюк делильдир. Зира, ич кимсе озюни бу шекильде тенкъит этмез.

Бисмиллабиррамааниррахим

- 1, 2, 3, 4. (Пейгъамбер) корьнинъ онгъа келюви себебинден, юзюни экшитти ве кериденди. (Ресулым! Онынъ алыны) санѡа ким бильдирди! Бельки о темизленеджек, яхут огют аладжакъ да, о огют онгъа файда береджек.
- 5, 6, 7. Озюни (санѡа) мухтадж корьмегенге кельгенде, сен онгъа ёнельмектесингъ. Албуки, онынъ темизленип, арынувындан сен месуль дегильсингъ.
- 8, 9, 10. Факъат чапышаракъ ве (Аллаһтан) кѡоркъаракъ санѡа кельгеннен де меракъланмайсынгъ.
- 11, 12, 13, 14, 15, 16. Ёкъ! Шубесиз, булар (аетлер) дегерли ве ишанчлы кятиплернинъ эллеринен (язылып) тер-темиз кѡылынган, юдже макъамларгѡа чыкъарылгъан мукъаддес саифелеринде (язылып) бир огюттир; истеген ондан (Кѡур'андан) огют алып.
17. Кѡахр олсун о инсан! Не инкярджыдыр!
18. Аллаһ оны неден яратты?

19. Бир нутфеден (спермадан) яратты да, онъа шекиль берди.
20. Сонъра онъа ёлуны къолайлаштырды.¹
21. Сонъ онынъ джаныны алды ве къабирге сокъты.
22. Сонъ истеген бир вакътында оны янъыдан тирильтир.
23. Ёкъ! (Инсан) Аллаһнынъ эмир эткенини япмады.
24. Инсан ашагъанына бир бакъсын.
- 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32. Ойле ки: Ягъмурлар ягъдырдыкъ. Сонъ топракъны козь-козь ярдыкъ да, о ерден осюмликлер, юзюм багълары, себзелер, зейтун ве хурма тереклерини, ири ве сыкъ терекли багъчалар, мейвалар ве чайырлар яраттыкъ. (Бутюн булар) сизни ве айванларынъызны файдаландырмакъ ичюндир.
33. Къулакъларны сагъыр этиджи о сес кельгенде,
- 34, 35, 36. Иште, о куню инсан къардашындан, анасындан, бабасындан, эшинден ве баласындан къачар.
37. О куню, эр кеснинъ озюнден етип артаджакъ бир дерди бардыр.
- 38, 39. О куню бир такъым юзьлер парлакъ, кулер ве севинчлидир.
- 40, 41, 42. Кене о куню бир такъым юзьлерни де кедер саргъан, къасеветтен къап-къара кесильгендир. Иште, булар къяфирлердир, гунахкъярлардыр.

81. ТЕКВИИР СУРЕСИ

Меккеде энген, 29 аеттир. Суренинъ башында кунешнинъ тююрилювинден сёз этильген ве адыны да бу ерден алгъан. Суренинъ сёз тертибинде, ичине алгъан мевзуларгъа аит анъламларны янгъыраткъан ве кучьлендирген мукеммель бир мусикый, такълит этильмез бир аэнк бар.

Бисмиллявирравмаанирравхиим

1. Кунеш къатланып тююрильгенде,
2. Йылдызлар (къарарып) тёкюльгенде,
3. Дагълар (салланып) юрютильгенде,
4. Балалайджакъ девелер башлары бош къоюп йиберильгенде,
5. Вахший айванлар топланып, бир ерге кетирильгенде,
6. Денъизлер къайнатылгъанда,
7. Рухлар (беденлернен) бирлештирильгенде,
- 8, 9. Тирилейин топракъкъа комюльген къызгъа, анги гунах себебинен, ольдюрильгени соралгъанда,

¹ Ает, «Ана къарнындан чыкъмакъны къолайлаштырды» я да «Хайыр ве шерр ёлуны сечювини къолайлаштырды» шекилеринде де анълатылган.

10. (Амеллер язылы олгъан) дефтерлер ачылгъанда,
11. Кок юзю соколип алынгъанда,
- 12, 13. Джеэннем туташтырылгъанда ве дженнет якълаштырылгъанда,
14. Инсан нелер кетиргенини биледжек.
- 15, 16. Ёкъ! Акъып кеткен, бир гъайып олуп, бир этрафны айдынлаткъан йылдызларгъа ант олсун,
17. Къарармагъа юзь туткъанда, геджеге ант олсун,
18. Агъармагъа башлагъанда, сабагъа ант олсун ки,
- 19, 20. О (Къур'ан), шубесиз дегерли, кучлю ве Аршнынъ саиби (Аллаһнынъ) къатында итибарлы бир эльчи (Джебраил) кетирген сёздир.
21. О, о ерде итибарлы, ишанылгъан (бир эльчи)дир.
22. Аркъадашыньыз (Мухаммед) де меджнун дегиьдир.
23. Ант олсун ки, оны (Джебраилни) ап-ачыкъ уфукъта корьгендир.
24. О, гъайбнынъ билгилерини (сизден) гизлемез.
25. О лянетленген шейтаннынъ сёзю де дегиьдир.
26. Ал бойле экен, не ерге бармакътасыньыз.
- 27, 28. О, эр кес ичюн, сизден догъру ёлда юрмек истегенлер ичюн, бир огюттир.
29. Алемлернинъ Рабби Аллаһ истемегендже, сиз истеп оламазсынъыз.¹

82. ИНФИТААР СУРЕСИ

Наазиаат суресинден сонъ, Меккеде энген, 19 аеттир. Манасы «ярымакъ» тыр. Семанынъ ярылувындан сёз этерек башлангъаны ичюн, бу адны алгъан. Мевзусы – ахирет алемидир.

Бисмиллябурраһмаанирраһим

- 1, 2, 3, 4, 5. Кок юзю ярылгъан, йылдыздар тёкюльген, денъизлер бир-бирине къарышкъан, къабирлернинъ ичиндекилер тышкъа чыкъарылгъан вакъытта, инсан огълу (япып) ёлагъанларыны ве (япамайып) артта къалдыргъанларыны бирер-бирер анълар.
- 6, 7, 8. Эй, инсан! Сени яратып, сени тертипли ве ольчюли япкъан, сени истеген бир шеклинде бирлештирген, ихсаны бол Раббинъе нисбетен сени алдаткъан недир?
- 9, 10, 11, 12. Ёкъ! Бутюн буларгъа бакъмадан, сиз кене де динни яланлайсынъыз.

¹ Аеттеки «гъайб» сёзю – дуйгъу азаларынен идрак этилаалмагъан ве факъат инанылмасы керек олгъан иман эсасларыны ичине алмакъта. Аллаһ Ресулы олар акъкъында саранлыкънен давранмагъаны, яни эр анги бир шейни гизлемегени изаатлангъан.

Шуны яхшы билинъ ки, узеринъизде бекчилер, дегерли яызджылар бардыр; олар япмакъта олгъанларынъызны билир.

- 13, 14, 15, 16. Яхшылар муакъкъакъ дженнетте, яманлар да джеэннемдесдирлер. Джеза кунюнде о ерге кирерлер. Олар (кяфирлер) о ерден бир даа да айрылмазлар.
- 17, 18, 19. Джеза куню недир билирсинъизми? Недир, аджеба о джеза куню? О куню ич бир кимсе башкъасы ичюн бир шей япалмаз. О куню иш Аллаһкъа къалгъандыр.¹

83. МУТАФФИФИИН СУРЕСИ

Меккеде энген, 36 аеттир. Ольчо ве тартуварында ийле япкъанларны яманлаяракъ башлангъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиллябирраһмаанирраһим

- 1, 2, 3. Инсанлардан алгъанда ольчеп- тарткъанларында там, оларгъа бермек ичюн ольчеп-тарткъанларында исе, эхик туткъан ийлекярларгъа языкълар ослун!
- 4, 5, 6. Олар тюшонмезлерми ки, буюк бир куньде (эсап бермек ичюн) тирильтилсезеклер! Ойле бир кунь ки, инсанлар о куньде алемлернинъ Рабби узурында тик тураджакълар.²
7. Доғърусы, гунахкярлырынънъ язысы, муакъкъакъ Сиджджинде олмакътыр.
8. Седжджин недир, билесинъми?³
9. (О гунахкярларнынъ язысы) амеллер сайылып язылгъан бир китаптыр.
10. О куню яланджыларнынъ алына вай!
11. Ки олар, джеза кунюни ялан саярлар.
12. Оны ялынъыз укюмлерни таптагъан ве гунахкъа баткъан кимселер ялан дер.
13. Бойле бирисине аетлеримиз окъулгъанынен: «Эскилернинъ масаллары», дер эди.
14. Ёкъ! Аксине, оларнынъ япмакъта олгъан (яманлыкълары) къальплерини кирлеткендир.

1 Сонъки джумасени «О куню эмир Аллаһнынъдыр. Ялынъыз Аллаһ эмир этер», шекинде де терджиме этмек мумкюн.

2 Ибн Умер бу сурени окъугъанда, алтындыз аетке кельгиненин, окюр-окюр агълагъан. Бир бедевий де Абдуллах б. Мервангъа: «Аллаһнынъ ольчо ве чекисинде ийле япкъанлар акъкъында не сёйлегенини билъгининъ алда, мусульманларнынъ малыны ольчюсиз, чекисиз ве захметсиз алмакъта девам этесин!» деген эди.

3 Тефсирлерде Сиджджинге чешит маналар берильген: а. Зияде тар бир зиндан; б. Джеэннемде бир кую; в. Кяфирлернинъ амеллери язылгъан китап; г. Я да инсанларнен джинлернинъ амеллери къайд этильген дефтер.

15. Ёкъ! Олар, шубесиз, о куню Рабблериден (Оны корювден) махрум къалганлардыр.¹
16. Сонъ олар джеэннемге кирерлер.
17. Сонъ оларгъа: «Иште, яланлагъанынъыз (джеэннем) будыр», денилир.
18. Ёкъ! Ант олсун, яхшыларнынъ китабы Иллиюндадыр.
19. Иллиюн недир билесинъми?
20. (О Иллиюндаки китап) Ичинде амеллер къайд этильген бир китаптыр.
21. О китапны, Аллаһкъа якъын олганлар корерлер.
22. Яхшылар кесен-кес дженнеттедилер.
23. Олар о ерде курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
24. Оларнынъ юзюнде ниметлернинъ севинчини корерсинъ.
25. Оларгъа муурли халис бир ички такъдим этилир.
26. Онынъ ичими сонъунда мис къокъбусы бардыр. Иште, ярышкъанлар анджакъ онда ярышсынлар.
27. Къарышмасы Тесниимдендир.
28. (О Тесниим Аллаһкъа) Якъын олганлар ичеджек бир чокъракътыр.
29. Шубесиз, гунахкярлар (дюньяда) иман эткенлерге кулер эдилер.
30. Оларнен расткелишкенде къаш-козь ойнатып, алай эте эдилер.
31. Аилелерине къайткъанларында, (алайлары себинден) кейфленерек дёне эдилер.
32. Му'минлерни корьгенде: «Шубесиз, булар сапкъан», дер эдилер.
33. Албуки, олар му'минлерни козетиджи оларакъ ёлланылмадылар.
34. Иште, о куню (ахиретте) де иман эткенлер къафирлерге кулерлер.
35. Курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
36. Къафирлер якъанларынынъ джесасыны таптылармы? (Эльбетте таптылар).

84. ИНШИКЪАКЪ СУРЕСИ

Инфитаар суресинден сонъ, Меккеде энген, 25 аеттир. Кокнинъ ярылувындан сёз эткени ичюн, бу адны алган.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

- 1, 2. Кок ярылган, Раббинъе къулакъ асып, боюн эгеджек алгъа кетирилген вакъытта,

¹ Тефсирджилернинъ чокъу ве Эхл-и Суннет келям алимлери бу аетни, ахиретте му'минлер Аллаһны кореджеклерине делиль сайганлар.

- 3, 4, 5. Ер тюм-тюз этильген, ичинде олгъанларны атып бошалгъан ве Раббини динъ-леп, Онъа хакъкъы иле итааткъа меджбур этильген вакъытта (инсан огълу япкъанларынен къаршылашыр).
6. Эй, инсан! Шубе ёкъ ки, сен Раббинъге нисбетен гъайрет усъюне гъайрет косътермектесинъ; сонъунда Онъа бараджакъсынъ.
7. Кимнинъ китабы сагъындан берильсе,
8. Къолай бир эсап иле эсапкъа чекиледжек;
9. Ве севинчли оларакъ аилесине дёнеджек.
- 10, 11, 12, 13. Кимнинъ де китабы артындан берильсе, дер'ал ёкъ олмакъны истейджек; алевли атешке киреджек. Зира о, (дюньяда) аилеси ичинде (мал-мулк себебинен) къопапгъан эди.¹
14. О, ич бир вакъыт Раббине дёнмейджек белледи.
15. Албуки, акъикъатен, Рабби оны корьмекте эди.
- 16, 17, 18, 19. Ёкъ! Чабакъкъа, геджеге ве онда баскъан къаранлыкъкъа, толгъун айгъа емин этерим ки, ал-алдан кечерсинъиз.
20. Бойле экен, олар, аджеба, ничюн иман этмезлер?
21. Олар озьлерине Къур'ан окъулгъанынен, седжде де этмезлер.²
22. Догърусы, къафирлер яланламакъталар.
23. Албуки, Аллаһ оларнынъ гизлеген шейлерини чокъ яхшы билир.
24. (Ресулым!) Оларгъа элем бериджи азапны мужделе!
25. Иман этип, салих амел ишлегенлер башкъадыр; олар ичюн арды кесильмеген бир мукъяфат бардыр.

---

1 Бу аетлерде дюньяда зенгин олуп, этрафына ярдым этмеген, менликнен яшагъан, зенгинлигини озю ичюн бир имтияз саяракъ, факъырларны, ёкъсулларны ич де тюшонмеген кимселернинъ ахиреттеки элемай алы косътериальмекте. Бу аеттен керекки ибрет дерсини амагъанлар, олюмнен озьлерини азапнынъ ве атешнинъ ичинде буладжакълар. Албуки, олар зенгинлик ве ферахлыкъ алы девам этеджек, янъыдан тирильген такъдирлеринде, дюньядаки вазифелерине коре тириледжек беллей эдилер. Нетидже беклегенлери киби олмайджакъ.

2 Манада кечкен «седжде этмезлер» ифадеси шу шекиллерде изаатлангъан: 1. Сайгъы косътермезлер; 2. Аз. Пейгъамбер ве му'минлер, седжде аети окъулгъанда, седждеге баргъанлары алда, олар тикилип турарлар; 3. Намаз къыламазлар.

85. БУРУУДЖ СУРЕСИ

Шемс суресинден сонъ, Меккеде энген, 22 аеттир. «Буруудж» – бураж келимесининъ чокълугъдыр. Суредде бурджлары олгъан кок юзюне, къыямет кунюне ве о куньге шаатлыкъ этеджеклернен, кене о куню мушааде этиледжек вазиятлерге емин этильгенден сонъ, Йеменде олуп кечкен бир вазиятке ишарет этиле: Еудий Зуунувас ве онынъ адамлары, судийликни къабул этмеген Неджран христианларыны, эндек ичинде якъылгъан бир атешке атып якъарлар ве янайткъан инсанларны сейир этерлер. Бу шекильде эскенджене якъылып ольдюрильген кимселер инанчалары огъурында ольгенлердир.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Бурджларгъа саип кок юзюне, келеджеги бильдирилген куньге, (о куньде) шаатлыкъ эткенге ве этильгенге ант олсун ки, атешнен толу эндекке атылгъанлар (якъылып) ольдюрильди. Олар (якъыбанлар) да башларына отургъанлар, му'минлерге япаяткъан эскенджени сейир эте эдилер.
- 8, 9. Олардан ялынъыз коклернинъ ве ернинъ мулкю озюне аит олгъан, азиз ве хамид Аллаһкъа иман эткенлери ичюн интикъам алдылар. Албуки, Аллаһ эр шейни корер.
10. Шубесиз, инангъан эркеклернен, инангъан къадынларгъа эскендже этип, сонъ тевбе де этмегенлерге джеэннем азабы ве (о ерде) янмакъ джезасы бардыр.
11. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге исе, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Иште, буюк къуртулыш будыр.
12. Шубесиз, Раббинънинъ якъалавы чокъ шиддетлидир.
13. Билинъ ки О, (къиянат ёкъ экенде) ильк оларакъ яраткъан (олюмден сонъ те-крат аятны) кери кетиргендир.
14. О чокъ багъышлайыджы ве чокъ севиджидир.
15. Шерефли Аршнынъ саибидир.
16. Истеген шейлерини мытлакъа япыджыдыр.
- 17, 18. Ордударнынъ, Фыравун ве Семууднынъ (огърагъан фелякетлерининъ) хабери санъа кельдими?
19. Догърусы, инкярджылар (акъикъатны) яланлап турарлар.
20. Аллаһ оларны артларындан сарып алгъандыр.
- 21, 22. Акъикъатта о (яланлагъанлары, аслы) лехв-и махфузда булунгъан шеревли къур'андыр.¹

1 «Ордударнынъ хабери» – эвельки миллетлерге кельген пейгъамберлерге къаршы курашкенлернинъ фаджиалы бир шекильде снълювлеридир. Бу хаберлерни араплар бильмекте эдилер. Бунъа рагъмен, араларындан ёланылгъан бир пейгъамберге къаршы кураштилер. Оларнынъ сонъу не исе, буларнынъ да сонъу одыр.

86. ТААРИКЪ СУРЕСИ

Белед суресинден сонъ, Меккеде энген, 17 аеттир. Адыны 1-нджи аетте кечкен «таарикъ» келимесинден алъан. Таарикъ – геджелейин кельген, шиддетликнен ургъан, къапуны къакъкъбан демектир. Суреде кечкен таарикъ исе, гедже зияде нур сачкъан саба йылдызыдыр. Миджазий оларакъ, намалы адамгъа да айтылар. Бир бедийн ифаде оларакъ да, джахилие девринде кельген Аз. Пейгъамбер де, геджени айдыналаткъан ве сабаны мужделеген саба йылдызына бенъзетилген ола билир.

Бисмиллябирраhmaанирраhмим

- 1, 2, 3, 4. Кок юзюне ве таарикъкъа (саба йылдызына) емин этерим. Таарикънынъ не олгъаныны не ерден биледжексинъ? (О, къаранлыкъны) делиджи йылдыздыр. Ич кимсе ёкътыр ки, узеринде бир къорчалайыджы, бир козетиджи олмасын.
- 5, 6, 7, 8. Инсан неден яратылгъанына бир бакъсын! Атылгъан бир сувдан яратылды. (О сув) сыртнен кокюс къафеси арасындан сыкъар. Иште, Аллаh (башлангъычта бу шекильде яраттыгъы) инсанни текрар яратмагъа да къадираир.
- 9, 10. Гизленгенлернинъ ортагъа чыкъкъан кунъде, инсан ичюн не бир кучъ, не де бир ярдымджы бар.
- 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17. Дёнюш саиби олгъан (ягъмур ягъдыргъан) кокке, (осюмликнен) ярылгъан ерге емин этерим ки, Къур'ан (хакъ иле батыланы) айыргъан бир сёздир. О, асла бир шакъа дегильдир. Олар бир тузакъ къуарлар, мен де бир тузакъ къуарарым. Къафирлерге мухлет бер, оларны бираз озъ алларына быракъ (пек якъында санъа ярдымымыз келеджек).

87. А'ЛЯА СУРЕСИ

Аллаhнынъ «юдже» манадаки адынен башлангъаны ичюн, «эл-А'ляа» дениялген бу суре 19 ает олуп, Меккеде энген ильки сурелердендир. Дженаб-ы Аллаh бу суреде къиянатнынъ сырларыны, яратылышыны, чалышувыны эсасы бир шекильде ифаде эткен.

Бисмиллябирраhmaанирраhмим

- 1, 2, 3, 4, 5. Яратып, тертипке къойгъан, такъдир этип, ёл косьтерген, (топракътан) ешилъ отны чыкъарып, сонъ оны къап-къара бир сель чёплигине чевирген юдже Раббининъ адыны тесбиx (ве такъдис) эт.
- 6, 7. Санъа (Къур'анны) окъутаджакъмыз; артыкъ Аллаhнынъ истегени истисна, сен ич унутмайджакъсынъ. Шубесиз, Аллаh ашкъарны ве гизлини билир.
- 8, 9. Сени энъ къолайгъа муваффакъ этеджекмиз. О алда, эгер огют файда берсе, огют бер.

- 10, 11, 12, 13. (Аллаһтан) кьоркькъан – огюттен файдаланаджакъ. Энь буюк атешке киреджек фена кимсе исе, огюттен къачыныр. Сонъ о, атеште не олюр, не де яшар.
- 14, 15. Темизленген, Раббинънинъ адыны анъып, Онъа кзуаллыкъ эткен кимсе, шубесиз кзуртульшкъа иришкендир.
- 16, 17. Факъат сиз (эй, инсанлар!) ахирет даа хайыры ве даа девамлы олгъаны алда, дюнья аятыны усътюн корьмектесинъиз.
- 18, 19. Шубесиз, бу (анълатылгъанлар), эвельки китапларда, Ибрахим ве Мусанынъ китапларында да бардыр.

88. ГЪААШИЙЕ СУРЕСИ

Адыны ильк аетте кечкен ве эр шейни саргъан, къаплагъан, дешети эр шейге етишкен къыямет куню манасындаки «гъаашийе» келимесинден ала. Ильк кельген сурелерден олуп, Заарийаат суресинден сонъ, Меккеде энген. Бу суредеш къыямет ве ахиретке аит хаберлер бар, айрыджа Аллаһнынъ барлыгъыны анъламагъа ярым этеджек базы яратымышнен делиллер анълатылгъан. Аятнынъ бир тертип ве низам ичинде акъып баргъаны, бу агъымнынъ сонъунда Аллаһкъа барыладжагъы ве Онынъ къатында эсап бериледегеи анълатыла. 26 аеттир.

Бисмиллябиррабмааниррабим

1. (Ресулым!) Дешети эр шейни къаплагъан къыяметнинъ хабири санъа кельдими?
- 2, 3, 4, 5, 6, 7. О куню бир такъым юзьлер зелильдир, токътамадан чалышыр, (факъат бошуна) ёрулыр, къызгъын атешке кирер. Оларгъа къайнап тургъан сув чокърагъындан ичирилир, олар ичюн кзуругъан тикенден башкъа емек ёктыр, о исе, не беслер, не де ачыкъны кеткизир.
- 8, 9, 10, 11. О куню бир такъым юзьлер де бардыр ки, бахтлыдырлар; (дюньядаки) гъайретлеринден хошнут олгъандырлар, юдже бир дженнеттедилер. О ерде бош бир сёз эшитмезлер.
- 12, 13, 14, 15, 16. О ерде (дженнетте) девамлы акъкъан бир чокъракъ, о ерде юк-сальтильген тахтар, кююлгъан къаделер, сыра-сыра тизили ястыкълар, тешельген килимлер бар.
- 17, 18, 19, 20. (Инсанлар) девенинъ насыл яратылгъанына, кокнинъ насыл юксельтильгенине, дагъларнынъ насыл тикленгенине, ер юзюнинъ насыл яйылгъанына бир бакъмазлармы?
- 21, 22, 23, 24, 25, 26. О алда (Ресулым), огют бер. Чюнки, сен анджакъ огют бериджисинъ. Оларнынъ усътюнде бир зорбаджи дегильсинъ. Анджакъ юзь чевирип, инкяр эткенге кельгенде, иште, ойлесини Аллаһ энъ буюк азап иле джезаландырыр. Шубесиз, оларнынъ дёньюши садедже бизгедир. Сонъ оларнынъ соргугъа чекилюви де, садедже бизге аиттир.

89. ФЕДЖР СУРЕСИ

Феджр – тань ерининь агъаруви ве чабакъ манасындадыр. Феджр суреси Лейль суресинден сонъ, Меккеде энген, 30 аеттир. Бу суредде эски къавмааргъа ант къыссаар хатырлатыла. Инсан огълунынъ феналыкъкъа ёнсалмекте олганы биъадирелерек, бунынъ яман нетиджеси, дюнья аятындан сонъки аят ве о ердски вазиятлер къыскадан анълатыла.

Бисмиллябирраhmaанирраbiим

- 1, 2, 3, 4, 5. Феджрге, он геджеге (хаджнынъ он геджесине) чифтке, текке, (эр шейни къаранлыгъынен) орыткен анда геджеге емин этерим ки, буларда акъыла саиби ичюн эльбетте, бирер емин (дегери) бар.¹
- 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. Коръмединъми, Раббинъ не яты Аад къавмына; диреклери (юксек биналары) олгъан, улъкелерде онъа бенъзегени яратылмагъан Ирем шеэрини, о вадийде къаяларны ёнгъан Семууд къавмына, къазыкълар (чадырлар, ордулар) саиби Фыравунгъа! Ки оларнынъ эписи улъкелеринде адден аштылар. О ерлерде яманлыкъны арттырдылар. Бу себептен, Раббинъ оларнынъ устюне азап къамчысы ягъдырды. Чюнки, Раббинъ (эр ан) козетмектедир.²
15. Инсан бар я, Рабби оны имтиан этип де, икрамда булунгъанында ве бол нимет бергенинде: «Рабим манъа икрам этти», дер.
16. Оны имтиан этип, рызкъыны тарлаштыргъанында исе: «Раббим манъа эмит бермеди», дер.
- 17, 18, 19, 20. Ёкъ! Догърусы, сиз етимге икрам этмектесинъиз, ёкъсулды той-дурмагъа бир-биринъизни тешвикъ этмектесинъиз. Арам-эяла демеден, мирасны ашамакътасынъыз. Малны адден ашыры севмектесинъиз.³
- 21, 22. Амра, ер юзю парча-парча олгъан, Раббинъ (нинъ эври) кельген ве мелеклер саф-саф тизильген вакъытта (эр шей ортагъа чыкъаджакъ).
23. О куню джеэннем кетирилир, инсан якъанларыны бирер-бирер хатырлар. Факъат бу хатырлавынынъ не файдасы бар!
24. (Иште, о вакъытта инсан:) «Кешке бу аятым ичюн бир шейлер япып ёлласса эдим!», дер.
25. Артыкъ о куню Аллаһнынъ этеджек азабыны кимсе эталмаз.

1 Эр куннинъ феджри, Зильхиджженинъ он геджеси, мусбет ве менфий къутуп дие билинген чифтлерден тешикъ олгъан барлыкъ адеми, буларны яраткъан ве тек олгъан Аллаһ, эр шейни орытуп, ёкъ киби эткен гедже къаранлыгъы еминге мевзу этильген, сонъра да буларнынъ еминге дегери шейлер олганы къайд этильген.

2 Базы тефсирджилерге коре, Фыравун ерге дёрт къазыкъ къакътыра, эскендже этеджек кимселерни элеринден ве аякъларындан бу къазыкъларгъа багълаата, о шекильде эскендже эте экен. Шуннынъ ичюн онъа «зу'ль-эвтаад – къазыкълар саиби» денильген.

3 Джахилие девринде араплар мирастан къадынааргъа, балааларгъа ве етимлерге пай бермей эдилер.

26. Онынъ ураджакъ бугъавыны кимсе уралмаз.
 27, 28, 29, 30. Эй, раатлыккъа къавушкъан инсан! Сен ондан хошнут, О да сенден хошнут оларакъ, Раббинге дён. (Сечкен) къуллаарым арасына къошул ве дженнетиме кир!

90. БЕЛЕД СУРЕСИ

Меккеде, Къаф суресинден сонъ энген, 20 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен, Меккени анълааткъан ве «шеэр» манасындаки «белед» келимесинден аагъан.

Бу суредде инсаннынъ яратылышындан, онынъ базы давранышларыннан, инсангъа берильген усьтюн васыфлардан, о васыфларны эйликке къуллаанмагъаннынъ фена акъибетинден, эйликке къуллаангъанларнынъ да, бахтлы келсджеклеринден сёз этиле.

Бисмиллябиррабмааниррахиим

- 1, 2, 3, 4. Бу больеге -ки сен бу больгедесинъ-, бабагъа ве ондан мейдангъа кельген балагъа смин этерим ки, биз инсанны (козь-козьге келсджек нидже) зорлукълар ичинде яраттыкъ.
 5. Инсан, ич кимсе онъа кучъ этиштиралмайджакъ белсейми?
 6. «Пек чокъ мал арджаладым» дей.¹
 7. Кимсе оны коръмеди белсейми?
 8, 9, 10. Биз онъа эки козь, бир тиль ве эки дудакъ бермедикми? Онъа эки ёл (догъру ве эгрини) косьтермедикми?
 11, 12, 13, 14, 15, 16. Факъат о, сарп ёкъушны ашаламады. О сарп ёкъуш не олгъаныны билесинъми? Хызметкяр азат этмек я да ачлыкъ кунюнде якъыны олгъан бир етимни, яхут ап-ачыкъ бир ёкъсулны тоюрмакътыр.
 17, 18. Сонъ иман эткенлерден, бир-бирилерине сабыр тевсие эткенлерден ве бир-бирилерини аджымакъны огютлегенлерден олмакътыр. Иште, булар сагъдакилердир.²
 19, 20. Аетлеримизни инкяр эткенлер исе, иште олар солдакилердир. Джебзалары, къапулары усьтлерине сым-сыкъ къапатылгъан бир агештир.

1. Бази тефсирлерге коре, аетте, мушриклернинъ Аз. Пейгъамберге душманлыкъ огърунда япкъан арджаламаларыннан сёз этювлерине ишарет олунамакъта.

2. Къур'анда кечкен «сагъдакилер» ве «солдакилер» табирлерининъ манасы ичюн Вакъыа суреси, 8, 9, 16-нджи аетлерининъ изаатларына бакъ..

91. ШЕМС СУРЕСИ

Къадир суресинден сонъ, Меккеде энген, 15 аеттир. Адыны суренинъ ильк келмеси олгъан ве «кунеш» манасындаки «шемс» тен алгъан. Бу суреде инсаннынъ яратылышында мевджут эки хусусиет аңлатыла: яхшылыкъ ве яманлыкъ. Инсаннынъ яратылышында яхшы олмакъ да, яман олмакъ да къабалиет оларакъ бардыр.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Кунешке ве къушлукъ вакътындаки айдыналыгъына, кунешни такъип эткенинде айгъа, оны ашкъяр эткен куньдюзге, оны орыткенинде геджеге, кок юзюне ве оны бина эткенде, ерге ве оны япып тешегенге, нефиске ве онъа бир такъым къабалиетлер берип де, яхшылыкъ ве яманлыкъларны ильхам эткенге емин этерим ки, нефсини феналыкълардан арындыргъан, къуртулышкъа иришкен, оны феналыкъларгъа комген де, зиян эткендир.
- 11, 12, 13, 14, 15. Семууд къавмы адден ашкъаны себебинден (Аллаһнынъ эльчисини) яланлады. Оларнынъ энъ бедбахты (девени соймакъ ичюн) атылгъанда, Аллаһнынъ Ресулы оларгъа: «Аллаһнынъ девесине ве онынъ сув акъкъына токъунманъ!», деди. Амма, олар оны яланладылар ве девени сойдылар. Буннынъ усьтюне, Рабблери, гунахлары себебинден, оларгъа буюк бир фляякет ёллады да, эписини эляк этти. (Аллаһ бу шекильде азап этювнинъ) акъибетинден къоркъаджакъ дегиль я!¹

92. ЛЕЙЛЬ СУРЕСИ

Геджеге еминнен башаангъаны ичюн, суреде «Лейль» денильген. Меккеде энген, 21 аеттир. Бу суреде инсан огълунынъ эки зыт (терс) арекетинден – джумертаик ве саранлыкътан баас этиле. Иманлы олмакънен джумертаик, имансызлыкънен саранлыкъ арасындаки багълылыкъкъа дикъкъат чекиле.

Бисмиллябирраhmaанирраhим

- 1, 2, 3, 4. (Къаранлыгъыннен этрафны) бурюп орыткен вакъытта геджеге, ачылып агъаргъан вакъытта куньдюзге, эркекни ве ыргъачыны яраткъангъа емин этерим ки, ишлеринъиз башкъа-башкъадыр.
- 5, 6, 7. Артыкъ ким берир ве сакъыныр исе, энъ яхшысы да, тасдикъ этер исе, биз де оны энъ къолайгъа азырлармыз (онда мувафакъиетли япармыз).

1 Аллаһ Семууд къавмына Салих Пейгъамберни ёллагъан эди. Ондан муджизе истедилер. Аллаһ онъа лек гузель бир ыргъачы деве ёллады. Бу девенинъ отлакъларда сербест долашувы, белли бир куньде сув ичюви, девеге кимсенинъ феналыкъ япмамасы эмир этильди. Къудар б. Салиф адлы бириси Аз. Салихин яланлады. Сонъ девени сойдылар. Аллаһ оларнынъ мемаскетерини башларына йыккъты ве оларны эляк этти. Олардан къалгъан харабелер аля мевджуттыр.

- 8, 9, 10, 11. Ким саранлыкъ этип, озюни мухтадж саймаз, энъ яхшысы да, яланлар исе, биз де оны энъ зоруна азырлармыз. Тюшкен вакътында да, малы озюне ич файда бермез.
- 12, 13. Доғру ёлны косътермек бизге аиттир. Шубесиз, ахирет де, дюнья да бизимдир.
14. (Эй, инсанлар!) Алев-алев янган бир атешнен сизни тенбиследим.
- 15, 16. О атешке, анджакъ яланлап юзь чевирген яманлар, кирер.
- 17, 18. Темизленмек узьре, малыны хайыргъа берген яхшылар ондан (атештен) узакъ тутулар.
- 19, 20, 21. Юдже Раббининъ ризасыны истемектен башкъа, онынъ нездинде ич бир кимсеге аит шукран иле къаршыланаджакъ бир нимет ёкътыр. Ве о (бунъа къавушаракъ) хошнут оладжакъ.

93. ДУҲАА СУРЕСИ

Дуһаа – къушулукъ вакъты десектир. Суре адыны ильк аетте кечкен бу келимеден ала, Феджр суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир.

Суред ахырмаман Пейгъамберининъ хусусиетлеринден бири яни етим олгъаны тильге алына ве онъа тессели бериле

Бисмилляабиррахмааниррахиим

- 1, 2, 3. Къушулукъ вакътына ве сукунетке иришкенинде геджеге емин этерим ки, Раббинъ сени быракъмады ве санъа дарылмады.¹
4. Акъикъатен, сен ичюн ахирет дюньядан даа хайырлыдыр.
5. Пек якъында Раббинъ санъа береджек де, хошнут оладжакъсынъ.
6. О, сени етим булып, барындырмадымы?
7. Шашмалагъан булып да, ёл косътермедими?
8. Сени факъыр булып, зенгин этмедими?
9. Ойле исе, етимни сакъын эзме!
10. Эль ачып, истегенни де, сакъын азарлама.
11. Ве Раббинънинъ ниметини миннетдарлыкъ ве шукран иле анъ.

1 Бираз вакъыт вахийнинъ келюви кечикти. Мушриклер: «Рабби оны терк этти, онъа дарылды!», дедилер. Бу лакъырдылар ве саташувар Эфендимизге агъыр келе эди. Иште, бу, хусус аетлернен изаат этильди.

94. ИНШИРААХ СУРЕСИ

«Иншираах» – ачылмак, кенишлемек, севинмек маналарындадыр. Дуһаа суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Бу суред Пейгъамберимизинъ балаалыгында пейгъамберликке азырамакъ узьре, юрегининъ ачылып темизленовинден сёс юрсетиле. Айрыджа, о кетирген диндеки къолайлыкъларгъа дикъкъат чекилерек, Аллаһкъа шукур этмеге тешвикъ этиле.

Бисмиллябиррахмааниррахим

1. Биз сенинъ коксюнъни ачып кенишлетмедикми?
- 2, 3. Белинъни буккен юкюнъни сенден алып атмадыкъмы?
4. Сенинъ шанынъны ве шуретинъни юджельтмедикми?
- 5, 6. Эльбетте, къыйынлыкънынъ янында бир къолайлыкъ бар. Акъикъатен, зор-лукънен берабер, бир къолайлыкъ даа бардыр.
- 7, 8. Бош къалдынъмы, аман (башкъа) ишке сарыл ве ялынъыз Раббинъе ёнель!¹

95. ТИИН СУРЕСИ

«Тиин» – дагъ ады да инджир демектир. Буруудж суресинден сонъ Меккеде энген, 8 аеттир.

Бисмиллябиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4, 5. Инджирге, зейтунгъа, Сина дагъына ве шу эмин больеге емин этерим ки, биз инсанни энъ гузель бичимде яраттыкъ. Сонъ оны ашшагъыларнынъ ашшагъысына эндирдик.²
6. Факъат иман этип, салих амель ишегенлер ичюн, эксильмеген, девамлы бир эджир бар.
7. Артыкъ бундан сонъ джеза куню мевзусында сени ким яланлай билир?
8. Аллаһ – укъом бериджилернинъ энъ усътюни дегильми?

1 Базы тефсирджилер битирилген ишни, базылары да, башланаджакъ ишни «ибадет» оларакъ ёрумлагъанлар. Бу ёрумларнынъ бераберлик нокътасы дюнья ве ахирет арасындаки ольнюге дикъкъат этилови кереклигине берилювидир.

2 Аллаһ Таала инсанни, рух ве беден къабилетлери нокътаи назарындан, джанлыларнынъ энъ мукемели япкъан. Суредде «энъ гузель бичимде яраттыкъ» ифадеси бу хусусны анълатмакъта. Инсан сербест ирадесинен, я бу къабилетлери гузель къуланаракъ, «къамиль инсан» оладжакъ, я да акс тарафны тутаракъ, шуурлы барлыкъларнынъ ве джанлыларнынъ энъ ашшагъы мертебесинден ер аладжакъ.

96. АЛАКЪ СУРЕСИ

Алакъ – инсаннынъ яратылыш девирлеринден олгъан ашлангъан ймыртаны ифаде этер. Бу суреге «Ик'ъра' суреси» де денилир. Меккеде энген, 19 аеттир. Илакъ беш асти К'ъур'аннынъ биринджи энген аетлеридир.

Бу суредде оқ'умақкыннъ, огренмекнинъ усьтюналиги, инсаннынъ яратылышы, къалемнинъ муимлиги, буларнынъ инсангъа Аллаһ ихсаны олгъаны, инсаннынъ буларны туюшоюви, Раббине итаат этюви кереклиги, акс алда азапкъа оғрайдажгъы анълатыла.

Бисмиллабирраhmaаниррахиим

- 1, 2. Яраткъан Раббинънинъ адынен оқ'у! О, инсанны бир ашлангъан ймыртадан яратты.
- 3, 4, 5. Оқ'у! Инсангъа бильмегенлерини бильдирген, къалемнен (язмақкыны) огреткен Раббинъ энъ буюк керем саибидир.
- 6, 7, 8. Ақ'ык'ъат шу ки, инсан озюни озюне естерли коререк, адден ашар. Шубесиз, дёнюш Раббинъедир.
- 9, 10. Намаз къылгъанда бир къулы (Пейгъамберни намаздан) мен эткенни коръдинъми?¹
- 11, 12. Не дерсинъ, о (Пейгъамбер) догъру ёлда исе, яхут такъваны эмир этмекте исе!
13. Не дерсинъ, о (мен эткен, Пейгъамбрени) яланламакъта ве догъру ёлдан юзё чевирмекте исе!
14. (Бу адам) Аллаһнынъ, (япкъанларыны) корьгенини бильмесми!
- 15, 16, 17, 18, 19. Ёкъ, ёкъ! Эгер вазгечмесе, дер'ал оны мангъалайндан (перчеминден), о яланджы, гунахкяр мангъалайдан (перчемден) якъалармыз (джеэннемге атармыз). О, аман барып, меджлисини (озюнинъ тарафдарларыны) чагъырсын. Биз де зебанийлерни чагъыраджақкымыз. Ёкъ! Онъа уйма! Аллаһкъа седжде эт ве (ялынъыз Онъа) якълаш!

97. КЪАДР СУРЕСИ

Къадир геджесинден сёз эткени ичюн, бу адны алгъан. Абесе суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир. Суредде Къадир геджесинден, онынъ фазилетинден, о геджеде мелсклернинъ ер юзюне энювинден баас этиле.

Бисмиллабирраhmaаниррахиим

1. Биз оны (К'ъур'анны) Къадир геджесинде эндирдик.

¹ Бу аетлер Пейгъамберимизге намаз къылгъанда саташкъан Эбу Джахил акъкъында энген. О ве онъа бенъзегенлер акъкъында бойле буюрыммакъта:)

2. Къадир геджесининъ не олгъаныны сен билесинъми?
3. Къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр.
4. О геджеде, Рабблерининъ изнинен, мелеклер ве Рух (Джебраил), эр иш ичюн энер турарлар.
5. О гедже селяметлик толудыр. Та феджрининъ догъувына къадаар.

98. БЕЙЙИНЕ СУРЕСИ

Ачыкъ делиль манасына кельген ве биринджи аетте кечкен «беййине» келимеси сурега ад олгъан. Талаакъ суресинден сонъ, Мединде энген, 8 аеттир. Бу суред кяфирлерден ве мушриклерден сёз этильген, оларнынъ базы давранышлары анълаатылгъан, инангъан ве яхшы ишлер япкъанларнынъ къуртулышкъа иришеджеги ифаде этильген.

Бисмиллябирраhmaаниррахиим

1. Ап-ачыкъ делиль оларгъа кельгенге къадаар, эхл-и китаптан ве мушриклерден инкъарджылар (куфюрден) айрыладжакъ дегиль эдилер.
- 2, 3. (Иште, о ап-ачыкъ делиль) Аллаһ тарафындан ёлланылгъан ве энъ догъру укъюмлерни ичине алгъан, тер-темиз саифелерни окъугъан бир эльчидир.
4. Озьлерине китап берильгенлер анджакъ о ачыкъ делиль (Пейгъамбер) оларгъа кельгенден сонъ болундилер.
5. Албуки, олар анджакъ динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ ве ханифлер оларакъ, Аллаһкъа къулыкъ этювлери, намаз къылувлары ве зекят берювлери эмир олунгъан эди. Дос-догъру дин де – будыр.¹
6. Эхл-и китап ве мушриклерден олгъан инкъарджылар ичинде эбедий оларакъ къаладжакъ джеэннемлери атешиндедилер. Иште, халкънынъ энъ шеррли-лери олардыр.
7. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге кельгенде, халкънынъ энъ хайырлы-сы да олардыр.
8. Оларнынъ Рабблери къатындаки мукъяфатлары – земнинден ирмакълар акъкъан, ичинде даимий оларакъ къаладжакъ Адн дженнетлеридир. Аллаһ олардан хошнут олгъан, олар да Аллаһтан хошнут олгъанлар. Бу айтылгъанлар эп Раббинъден къоркъкъан (Онъа сайгъы косътергенлер) ичюндир.

1 «Ханиф» не олгъаны акъкъында Руум суресининъ 30-нджи аети изаатына бакъ..

99. ЗИЛЬЗААА СУРЕСИ

Тепрениов демек олган «зильзаал» келимеси суренин ильки аетинде кече. Нисаа суресинден сонъ, Мединеде энген, 8 аеттир. Къыяметнин къопувындан, инсанларнынъ гъайрыдан тирилип, эсап берювлеринден, эр кеснинъ -яхшы я да яман- япкъаныны буладжагъындан баас этиле.

Бисмляабиррабмааниррабим

- 1, 2, 3, 4, 5. Ер къурреси озюне хас сарсынтысынен салланган, топракъ агъырлыкларыны тышкъа чыкъарган ве инсан: «Не олмкъта бунъа!», деген вакъытта, иште, о куню (ер) Раббинънинъ онъа бильдириювинен, бутюн хабера-рини анълагыр.
6. О куню инсанлар амеллерини корювлери (къаршылыгыны алулары) ичюн дарма-дагъыныкъ кери къайтып келирлер.
7. Ким зерре микъдары хайыр япкъан исе, оны корер.
8. Ким де зерре микъдары шерр ишлеген исе, оны корер.¹

100. ААДИЙААТ СУРЕСИ

Аадийаат – къошу аглары демектир. Аср суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суредде инсан огълунынъ накорълигинден, къыямет куню ортагъа чыкъаджакъ ашкъа вазияттен сёз этиле.

Бисмляабиррабмааниррабим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Хар-хар къошкъанларгъа, (наалларынен) чакъаракъ, къыгъылчым сачкъанларгъа, (апансыздан) саба баскъыны япкъанларгъа, о ерде тозны думангъа къаткъанларгъа, деркен о ерде бир топлулыкънынъ та ортасына киргенлерге емин этерим ки, инсан Раббине нисбетен пек нанкоръдир, шубесиз, бунъа озю де шааттыр ве о, мал севгисине де адден ашыр дереджеде хырслыдыр.
- 9, 10, 11. Къабирлерде булунганлар тирильтилип, тышкъа чыкъарылган ве къальплерде гизленгенлер ортагъа къююлган вакъытта инсан (алынынъ не оладжагъыны) тюшюнемзми? Шубесиз, Рабблери о куню олардан тамамынен хаберадардыр.

1 Ер агъырлыгыны тышкъа чыкъаруви бир-къач тюроу тефсир этильген. 1. Ичиндеки хазинелерни тышкъа чыкъарыр, факъат оларгъа бакъкъан олмас. 2. Къабирлердеки оаюлер тирилер. 3. Ер алтын-даки маденлер, газлар, январдагъалар тышкъа фырланыр.

101. КЪААРИА СУРЕСИ

Къаариа – къапуны къакъкъан демектир ве къыямет козь оғонде тутулмақта. Къурейш суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суреде къыяметнинъ къопувундан мейдангъа келеджек вакъйалардан ве инсаннынъ акъибетинден сёз этиле.

Бисмиллябиррабмааниррабим

- 1, 2, 3. Къапу къакъкъан! Недир о капу къакъкъан? О къапу къакъкъаннынъ не олгъаныны билесинъми?
- 4, 5. Инсанларнынъ, атешнинъ этрафыны саргъан перванелер киби олгъаны, дагъларнынъ да авагъа атылгъан ренкли юнге чевирилген кунюдир (о Къаариа!).
- 6, 7. О куню кимнинъ тартылгъан амели агъыр кельсе, иште о, хошнут этиджи бир яшайыш ичинде олур.
- 8, 9. Амели энгиль олгъангъа кельгенде, иште онынъ анасы (ери, юрты) Хаавийедир.¹
- 10, 11. Недир о (Хаавийе) билесинъми? Къызгъын атеш!

102. ТЕКЯАСУР СУРЕСИ

Текяасур – чокълукъ ярышы ве чокълукънен макътанмакъ демектир. Кевсер суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Джахилие араплары мал, эвлят ве акърабаларыннынъ чокълугъыны бир гъурур ве шериф сая, атта бу хусуста яшагъанларнен къанаатленмейип, къабилелерининъ усьтюнлигини кечмишлеринен де исбат этмек ичюн, къабирирге бара, ольген акърабаларыннынъ чокълугъунен макътана эдилер. Суреде оларнынъ бу якъанлары тенкъит этильмекте ве акъикый усьтюнликнинъ ахиретте ортагъа чыкъаджагъы анълатылмакъта.

Бисмиллябиррабмааниррабим

- 1, 2. Чокълукъ къурунтасы сизни о дередже мешгъуль этти ки, ниаат къабирирлери зиярет эттинъиз.
- 3, 4. Ёкъ! Якъында биледжесинъиз! Эльбетте, якъында биледжесинъиз!
- 5, 6, 7, 8. Акъикъат ойле дегиль! Кесен-кес бильги иле бильген олса эдинъиз, (о ерде) мытлакъа джеэннем атешини корер эдинъиз. Сонъра ахиретте оны ачыкъ козьнен кореджесинъиз. Ниаат, о куню (дюньяда файдалангъан) нияметлеринъизден, эльбетте ве эльбетте эсапкъа чекиседжесинъиз.

¹ Амелининъ агъыр келюви, хайыр ве яшылыкъларнынъ зияде олувы; энгиль келюви исе, хайыр ве саваннынъ кефесине (теразе козюне) къюоладжакъ амелининъ азыгъы я да олмагъаны демектир.

103. АСР СУРЕСИ

Аср – юз йыл, экинди вакъты ве мейванынь сувыны чыкъармакъ киби маналардадыр. «Аср»-гъа емин иле сёзге башлангъаны ичюм, бу адны алгъан. Иншираах суресинден сонъ, Меккеде энген, 3 аеттир. Суредде къуртулышнынъ имангъа, яхшы ишлер япмагъа, хакъны ве сабырны тевсие этмеге багълы олгъаны анълатыла.

Бисмиллябуррахмааниррахим

- 1, 2, 3. Асргъа емин этерим ки, инсан, акъикъатен зарар ичиндедир. Бундан, анджакъ иман этип, яхшы амеллер ишлегенлер, бир-бирилерине хакъны тевсие эткенлер ве сабырны тевсие эткенлер истиснадыр.

104. ХУМЕЗЕ СУРЕСИ

Хумезе – бирисини артындан ошеклемек, онынънен алай этмек, гонълюни къырмакъ ве ынджытмакъ манасына келе. Къыяме суресинден сонъ, Меккеде энген, 9 аеттир.

Бисмиллябуррахмааниррахим

- 1, 2. Арттан сёз этмекни, юзьге къаршы тиль узатмакъны адет эткен эр кеснинъ алына вай! О ки, мал топлагъан ве оны сайып тургъандыр.
3. (О), малы оны эбедий япадажакъ беллей.
4. Ёкъ! Ант олсун ки, о Хутамеге атыладжакъ.
5. Хутаменинь не олгъаныны билесинъми?
- 6, 7. Аллаһнынъ туташтырылгъан, (яндыкъча) тырманып, юреклернинъ там усьтюне чыкъкъан атешидир.
- 8, 9. Олар (бу атеш ичинде) узатылгъан диреклерге багълангъанлар ве о вазиетте о (атеш) усьтлерине къапатылгандыр.

105. ФИИЛЬ СУРЕСИ

Кябени йыкъмакъ истеген Эбрехенинь филлери уджюми акъкъында энгени ичюм, бу адны алгъан. Кяфируун суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

Бисмиллябуррахмааниррахим

1. Рабинъ филь саиплерине нелер этти, корьмединъми?
2. Оларнынъ яман къарарларыны бошуна чыкърмадымы?
3. Оларнынъ усьтюне эбабиль къушларыны ёлады.

4. О къушлар оларнынъ усълтерине пишкен толадан япылган ташлар ата эди.
5. Бойледже, Аллаһ оларны ашалып, тапталган экинге чевирди.

106. КЪУРЕЙШ СУРЕСИ

Къурейшке джахилие девринде берильген базы имтиязлардан баас эткени ичюн бу адны алган. Тин суресинден сонъ, Меккеде энген, 4 аеттир.

Бисмилляавиррабмааниррабим

- 1, 2, 3, 4. Къурейшке къолайлаштырылганы, эбет, къыш ве яз сеяталары оларгъа къолайлаштырылганы ичюн, олар озълерини ачлыкътан тоюргъан ве эр чешит къоркъудан эмин къылган шу эвнинъ Раббине къулыкъ этсинлер.¹

107. МААУУН СУРЕСИ

Маауун – зекят бермек я да бир шейни кечиджи оларакъ къуланувы ичюн, бирисине бермек шеклинде ярдым демектир. Алимлернинъ чокъуна коре, эписи Меккеде энген, 7 аеттир. Динни яланагъан, яхшылыкътан узакъ олган кимселер акъкъында энген.

Бисмилляавиррабмааниррабим

1. Динни яланлагъанны коръдинъми?
2. Иште, о, етимни итеп, къакъар;
3. Ёкъсулны тоюрмагъа тешвикъ этмез;
- 4, 5. Языкълар олсун, о намаз къылганларгъа ки, олар намазларыны джиддийге алмазлар.
- 6, 7. Олар косътериш япыджылардыр; хайыргъа да мани олулар.²

1 Къурейш къабилеси бутюн араплар арасында мукъаддес сайылган Кябени козетюв ве бакъув ва-зифесинде олганлары ичюн, бутюн къабилелер оларгъа сайгъы косътере эди; бу саеде олар язда Тааифнинъ серин яйлаларына, къышта да Йеменнинъ сыджакъ больюлерине сербест бара эдилер. Иште, бу, Аллаһнынъ оларгъа бир ихсаны эди, чюнки, бу шекильде сербест долашув, сонъунда буюк ольчюде, тиджарет япа ве къазанч эльде эте эдилер.

2 Базы кимселер намазларына рия къатарлар, базылары да, намазнынъ эркъаныны толу эда этмезлер. Аетте буларгъа ишарет этильген.

108. КЕВСЕР СУРЕСИ

Кевсер – бол нимет демектир; айрыджа дженнетте бир хавузнынъ да адыдыр. Аадийаат суресинден сонъ, Меккеде энген бу суре 3 аеттир. Огълан балалары яшамагъаны ичюн Пейгъамберимизге мушриклер несили кесильген манасында «эбтер» дедилер. Суредде бунъа джевап берильген.

Бисмилляабиррахмааниррахим

- 1, 2, 3. (Ресулым!) Шубесиз, биз санъа Кевсерни бердик. Шимди сен Раббинъе къулакъ эт ве къурбан чал. Аслы сонъу кесильген, шубесиз санъа богъуз кутюджидир.¹

109. КЯАФИРУУН СУРЕСИ

Кяфирлерден сёз юрсетильгени ичюн, бу адны алгъан. Маауун суресинден сонъ, Меккеде энген, 6 аеттир.

Бисмилляабиррахмааниррахим

- 1, 2. (Ресулым!) Де ки: Эй, кяфирлер! Мен сиз табынаяткъанларынъызгъа табынам.
3. Сиз де меним табынгъаныма табынмайсынъыз.
4. Мен де сизинъ табынгъанларынъызгъа асла табынаджакъ дегилим.
5. Эбет, сиз де меним табынгъанымгъа табынамакъта дегильсинъыз.
6. Сизинъ дининъыз – сизге, меним диним де – манъа.

110. НАСР СУРЕСИ

Наср – ярдым демектир. Суредде Аллаһнынъ Аз. Пейгъамберге ярдым этерек, фетихлерге къавуштыргъаны ифаде этильгени ичюн, бу адны алгъан. Бу суре Меккенинъ фетхи сырасында энген олмакънен берабер, Медине девринде иджреттен сонъ энгени ичюн, мединий (Мединеде энген) сурелердендир, 3 аеттир. Ислам заферинден хабер берир. Ибн Умерден кельген риваетке коре, бу суре энгенден сонъ, Пейгъамберимиз 80 кунъ яшагъан.

Бисмилляабиррахмааниррахим

- 1, 2, 3. Аллаһнынъ ярдымы ве зафери келип де, инсанларнынъ топ-топ Аллаһнынъ

¹ Бу суредде къурбан чалув эмильген. Куърбан – якъыналыкъ демектир. Къурбан чалувдан асыл макъсат, бу ибадетнен Аллаһкъа якъыналыкъ къазанмакътыр.

динине кирьгенлерини корьген вакътынъда, Раббинъе хамд этерек, Оны тесбих эт ве Ондан магъфирет тиле. Чюнки, О, төвбелерни чокъ къабул этиджидир.

111. ТЕББЕТ СУРЕСИ

Теббет – «къурусун» манасындаки беддуадыр. Эбу Лехеб акъкъында энген. Зира о, эзиет этмек макъсадынен, Ресууллахнынъ ёлуна гизлиден тикен къойгъан, бу иште онъа къадыны да ярдым эткен эди. Суре «Месед суреси» дие де анъылыр. Фаатина суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

(Бир риваетке коре, Шуараа суресининъ 124-нджи аети кельгенинен, Эфендимиз якъын акъарабасыны чагъыраракъ, оларны Исламгъа давет эткен эди. Эмджеси Эбу Лехеб гъализ сёзлер айтаракъ: «Бизни бунинъ ичюн чагъырдынымъ?», деген эди. Бунинъ узерине бу суре энди).

Бисмилляавирравмаанирравииим

1, 2, 3, 4, 5. Эбу Лехебнинъ эки эли къурусун! Къуруды да. Малы ве къазангъанлары онъа файда бермеди. О алевли бир атеште янаджакъ. Одун ташыйдыжы оларакъ ве бойнунда хурма лифинден букюльген бир йип олгъаны алда, къадыны да (атешке киреджек).

112. ИХЛЯАС СУРЕСИ

Ихляас – самимий олмакъ, динге юректен багъланмакъ, эсасларыны тек Аллаһ ризасы ичюн тедабик этмек манасындадыр. Меккеде энген, 4 аеттир. Исаямнынъ тевхид къвандесининъ энъ эсасы ве анълайышлы ифадесидир.

Бисмилляавирравмаанирравииим

1, 2, 3, 4. Де ки: О, Аллаһ бирдир. Аллаһ самеддир. О, догъурмагъан ве догъмагъандыр. Онынъ ич бир тенъеши (бенъзегени) ёкътыр.¹

1 Самед – ич бир шейге мухтадж олмагъан, аксине эр шей онъа мухтадждыр, демектир.

113. ФЕЛАКЪ СУРЕСИ

Фелякъ – саба мансында олгъаны киби, ярмакъ манасыны да бере. Бундан сонъ кельген Наас суресинен бирликте, экисини «эки къорчалайдыжы» манасында «муаввизетейн» денилир. Бу сурелернинъ шифа макъсадынен окъулгъанына даир хадислер бар. Мединеде энген, 5 аеттир.

Бисмилляабиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4, 5. Де ки: Яраттыгъы шейлернинъ шерринден, къаранлыгъы чёккен заманы гедженинъ шерринден, дюгюмлерге уфюрип, тылсым япкъан уфлейиджилернинъ шерринден ве къызгъангъан вакътында къызгъанч инсаннынъ шерринден сабанынъ Раббине сыгъынырым!

114. НААС СУРЕСИ

Наас – инсанлар демектир. Мединеде энген, 6 аеттир.

Бисмилляабиррахмааниррахим

- 1, 2, 3, 4, 5, 6. Де ки: Инсанларнынъ къальплерине весвесе сокъкъан, (инсан Аллаһнынъ ангъанында) пусутъа чекильген джин ве инсан шейтанынынъ шерринден инсанларнынъ Раббине, инсанларнынъ меликине (мутлакъ саип ве акимине) инсанларнынъ Иляхине сыгъынырым!

СУРЕЛЕРНИНЪ КЪУР'АНДАКИ СЫРАСЫНА КОРЕ ДЖЕДВЕЛИ

Суре №.	Суренинъ ады	Ает сайысы	Санфе №	Суре №.	Суренинъ ады	Ает сайысы	Санфе №
1.	ФААТИҺА СУРЕСИ	7	4	58.	МУДЖААДЕЛЕ СУРЕСИ (*)	22	480
2.	БАКЪРА СУРЕСИ	286	5	59.	ХАШР СУРЕСИ (*)	24	483
3.	ААЛ-И ИМРААН СУРЕСИ	200	46	60.	МУМТЕЙИНЕ СУРЕСИ (*)	13	487
4.	НИСАА СУРЕСИ	176	68	61.	САФ СУРЕСИ (*)	14	489
5.	МААИДЕ СУРЕСИ	120	94	62.	ДЖУМ'А СУРЕСИ (*)	11	491
6.	ЭН'ААМ СУРЕСИ	165	112	63.	МУНААФИКЪУН СУРЕСИ (*)	11	492
7.	АРАФ СУРЕСИ	206	131	64.	ТЕГЪААБУН СУРЕСИ (*)	18	493
8.	ЭНФААА СУРЕСИ	75	152	65.	ТАЛААКЪ СУРЕСИ (*)	12	495
9.	ТЁВВЕ СУРЕСИ	129	161	66.	ТАҲРИИМ СУРЕСИ (*)	12	497
10.	ЮНУС СУРЕСИ	109	178	67.	МУЛЬК СУРЕСИ	30	499
11.	ҺУУД СУРЕСИ	123	189	68.	КЪАЛЕМ СУРЕСИ	52	501
12.	ЮСУФ СУРЕСИ	111	202	69.	ХААКЪКЪА СУРЕСИ	52	504
13.	РА'Д СУРЕСИ	43	214	70.	МЕАРИДЖ СУРЕСИ	44	506
14.	ИБРАХИМ СУРЕСИ	52	219	71.	НУҲ СУРЕСИ	28	508
15.	ХИДЖР СУРЕСИ	99	224	72.	ДЖИН СУРЕСИ	28	510
16.	НАХЛЬ СУРЕСИ	128	230	73.	МУЗЕММИЛЬ СУРЕСИ	20	512
17.	ИСРАА СУРЕСИ	111	242	74.	МУДДЕССИР СУРЕСИ	56	514
18.	КЕҲФ СУРЕСИ	110	253	75.	КЪЫЙААМЕ СУРЕСИ	40	516
19.	МЕРЬЕМ СУРЕСИ	98	263	76.	ИНСААН СУРЕСИ (*)	31	518
20.	ТАА ҺАА СУРЕСИ	135	271	77.	МУРСЕЛААТ СУРЕСИ	50	520
21.	ЭНБИЙАА СУРЕСИ	112	280	78.	НЕБЕ' СУРЕСИ	40	521
22.	ХАДЖ СУРЕСИ	78	290	79.	НААЗИ'ААТ СУРЕСИ	46	523
23.	МУ'МИНУУН СУРЕСИ	118	298	80.	АБЕСЕ СУРЕСИ	42	524
24.	НУУР СУРЕСИ	64	306	81.	ТЕКВИР СУРЕСИ	29	525
25.	ФУРКЪААН СУРЕСИ	77	315	82.	ИНФИТААР СУРЕСИ	19	526
26.	ШУАРАА СУРЕСИ	227	321	83.	МУТАФФИФИИН СУРЕСИ	36	527
27.	НЕМАЛЬ СУРЕСИ	93	332	84.	ИНШИКЪАКЪ СУРЕСИ	25	528
28.	КЪАСАС СУРЕСИ	88	339	85.	БУРУУДЖ СУРЕСИ	22	530
29.	АНКЕБУУТ СУРЕСИ	69	348	86.	ТААРИКЪ СУРЕСИ	17	531
30.	РУУМ СУРЕСИ	60	354	87.	А'ЛЯА СУРЕСИ	19	531
31.	ЛУКЪМАН СУРЕСИ	34	361	88.	ГЪААШИЙЕ СУРЕСИ	26	532
32.	СЕДЖДЕ СУРЕСИ	30	364	89.	ФЕДЖР СУРЕСИ	30	533
33.	АҺЗААБ СУРЕСИ	73	367	90.	БЕАЕД СУРЕСИ	20	534
34.	СЕБЕ' СУРЕСИ	54	376	91.	ШЕМС СУРЕСИ	15	535
35.	ФААТЫР СУРЕСИ	45	381	92.	ЛЕЙЛЬ СУРЕСИ	21	535
36.	ЙААСИИН СУРЕСИ	83	385	93.	ДУҲАА СУРЕСИ	11	536
37.	СААФФААТ СУРЕСИ	182	390	94.	ИНШИРААХ СУРЕСИ	8	537
38.	СААД СУРЕСИ	88	398	95.	ТИИН СУРЕСИ	8	537
39.	ЗУМЕР СУРЕСИ	75	403	96.	АЛАКЪ СУРЕСИ	19	538
40.	МУ'МИН СУРЕСИ	85	410	97.	КЪАДР СУРЕСИ	5	538
41.	ФУССЫАЕТ СУРЕСИ	54	417	98.	БЕЙЙИНЕ СУРЕСИ (*)	8	539
42.	ШУУРАА СУРЕСИ	53	422	99.	ЗИЛЬЗААА СУРЕСИ (*)	8	540
43.	ЗУХУРФ СУРЕСИ	89	427	100.	ААДИЙААТ СУРЕСИ	11	540
44.	ДУХААН СУРЕСИ	59	434	101.	КЪААРИАА СУРЕСИ	11	541
45.	ДЖААСИЙЕ СУРЕСИ	37	437	102.	ТЕКЯСУР СУРЕСИ	8	541
46.	АҺКЪААФ СУРЕСИ	35	440	103.	АСР СУРЕСИ	3	542
47.	МУҲАММЕД СУРЕСИ	38	444	104.	ХУМЕЗЕ СУРЕСИ	9	542
48.	ФЕТИҲ СУРЕСИ	29	448	105.	ФИЙЛЬ СУРЕСИ	5	542
49.	ҺУДЖУРААТ СУРЕСИ	18	453	106.	КЪУРЕЙШ СУРЕСИ	4	543
50.	КЪАФ СУРЕСИ	45	455	107.	МААУУН СУРЕСИ	7	543
51.	ЗААРИЙААТ СУРЕСИ	60	458	108.	КЕВСЕР СУРЕСИ	3	544
52.	ТУУР СУРЕСИ	49	461	109.	КЯАФИРУУН СУРЕСИ	6	544
53.	НЕДЖМ СУРЕСИ	62	464	110.	НАСР СУРЕСИ (*)	3	544
54.	КЪАМЕР СУРЕСИ	55	467	111.	ТЕББЕТ СУРЕСИ	5	545
55.	РАХМААН СУРЕСИ	78	470	112.	ИХЛЯС СУРЕСИ	4	545
56.	ВААКЪЫА СУРЕСИ	96	473	113.	ФЕЛАКЪ СУРЕСИ (*)	5	546
57.	ҺАДИИД СУРЕСИ (*)	29	476	114.	НААС СУРЕСИ (*)	6	546

Ихтар: Янында (*) ишарети бузулган сурелер Меднелел, дигерлерни де Меккеде энген сурелердир.

СУРЕЛЕРНИНЪ ААФАВИТ БОЮНДЖА ДЖЕДВЕЛИ

Суренинъ ады	Суре Но.	Ает сайысы	Санфе No	Суренинъ ады	Суре Но.	Ает сайысы	Санфе No
				- А -			
АБЕСЕ	80	42	524	ЙААСИИН	36	83	385
ААДИЙААТ	100	11	540				
АһКЪААФ	46	35	440	КЕВСЕР	108	3	544
АһЗААБ	33	73	367	КЕһФ	18	110	253
А'ЛЯА	87	19	531	КЯАФИРУУН	109	6	544
АЛАКЪ	96	19	538	КЪААРИА	101	11	541
ААА-И ИМРААН	3	200	46	КЪАДР	97	5	538
АНКЕБУУТ	29	69	348	КЪАЛЕМ	68	52	501
А'РАФ	7	206	131	КЪАМЕР	54	55	467
АСР	103	3	542	КЪАСАС	28	88	339
				КЪАФ	50	45	455
				КЪУРЕЙШ	106	4	543
БАКЪАРА	2	286	5	КЪЫЙААМЕТ	75	40	516
БЕЛЕД	90	20	534				
БЕЙИИНЕ	98	8	539				
БУРУУДЖ	85	22	530	ЛЕЙЛЬ	92	21	535
				ЛУКЪМАН	31	34	361
ВААКЪЫА	56	96	473				
				- М -			
				МАОИДЕ	5	120	94
ГЪААШИЙЕ	88	26	532	МАОУУН	107	7	543
				МЕААРИДЖ	70	44	506
ДУҺАА	93	11	536	МЕРЪЕМ	19	98	263
ДУХААН	44	59	434	МУТАФИФИИН	83	36	527
				МУҺАММЕД	47	38	444
				МУДДЕССИР	74	56	514
ЗААРИЙААТ	51	60	458	МУЗЗЕММИЛЬ	73	20	512
ЗИЛЬЗААЛ	99	8	540	МУЛЬК	67	30	499
ЗУМЕР	39	75	403	МУ'МИН	40	85	410
ЗУХРУФ	43	89	427	МУ'МИНУУН	23	118	298
				МУМТЕҺИНЕ	60	13	487
ИБРАХИМ	14	52	219	МУРСЕЛААТ	77	50	520
ИНСААН	76	31	518	МУДЖААДЕЛЕ	58	22	480
ИНФИТААР	82	19	526	МУНАФИКУН	63	11	492
ИНШИКЪАКЪ	84	25	528				
ИНШИРААХ	94	8	537				
ИСРАА	17	111	242	НААС	114	6	546
ИХЛЯАС	112	4	545	НААЗИ'ААТ	79	46	523
				НАСР	110	3	544

СУРЕЛЕРНИНЪ АЛФАВИТ БОЮНДЖА ДЖЕДВЕЛИ

Суренинъ ады	Суре №.	Ает сайысы	Саифе №	Суренинъ ады	Суре №.	Ает сайысы	Саифе №
НАХЛЪ	16	128	230	ФААТЫР	35	45	381
НЕБЕ'	78	40	521	ФЕДЖР	89	30	533
НЕМЛЪ	27	93	332	ФЕЛАКЪ	113	5	546
НЕДЖМ	53	62	464	ФЕТИҺ	48	29	448
НИСАА	4	176	68	ФИИЛЬ	105	5	542
НУУР	24	64	306	ФУРКЪАН	25	77	315
НУҺ	71	28	508	ФУССЫАЕТ	41	54	417
- P -				- X-h -			
РА'Д	13	43	214	ХААКЪКЪА	69	52	504
РАХМААН	55	78	470	ҺАДИИД	57	29	476
РУУМ	30	60	354	ХАДЖ	22	78	290
- C -				ХАШР	59	24	483
СААД	38	88	398	ХИДЖР	15	99	224
СААФФААТ	37	182	390	ҺУУД	11	123	189
САФФ	61	14	489	ХУМЕЗЕ	104	9	542
СЕБЕ'	34	54	376	ҺУДЖУРААТ	49	18	453
СЕДЖДЕ	32	30	364	- ДЖ -			
- T -				ДЖААСЙИЕ	45	37	437
ТАА ҺАА	20	135	271	ДЖИН	72	28	510
ТААРИКЪ	86	17	531	ДЖУМ'А	62	11	491
ТАЛААКЪ	65	12	495	- Ш -			
ТАҺРИИМ	66	12	497	ШЕМС	91	15	535
ТЕББЕТ	111	5	545	ШУАРАА	26	327	321
ТЁВВЕ	9	129	161	ШУУРАА	42	53	422
ТЕГЪААБУН	64	18	493	- Э -			
ТЕКВИИР	81	19	525	ЭН'ААМ	6	165	112
ТЕКЯСУР	102	8	541	ЭНБИЙАА	21	112	280
ТИИН	95	8	537	ЭНФААЛ	8	75	152
ТУУР	52	49	461	- Ю -			
- Ф -				ЮНУС	10	109	178
ФААТИҺА	1	7	4	ЮСУФ	12	111	202

ЭКИНДЖИ НЕШИРГЕ СЁЗ БАШЫ

Бисмилляһирраһмаанирраһим.

Къур'ан-ы Керим – Аллаһу Таалянынъ сёзю, келямыдыр. О, бутюн инсаниетни бу дюнъяда ве ахиретте бахтлылыккъа ириштирмек ичюн, сонъки Пейгъамбер Азрети Муһаммед(с.а.в.)ге, арапча оларакъ, Джебраил алейхисселям вастасынен вахий олунгъан, окъулувынен ибадет этильген, ич бир тенъеши олмагъан иляхий Юдже Китаптыр.

Къур'ан-ы Керимнинъ давети, уюм ве ясакълары, ривает ве насиатлары джеми инсанларгъа аит экени козь огюне алынгъанда, Оны окъумагънынъ, суре ве аетлерининъ маналарыны анъламагънынъ эмиети не къадар муимлиги даа зияде анълашыла. Белли олгъаны киби, Юдже Китабымыз ильки кере хиджрий IV асырда фарс тилине чевирилген. Шимди исе, дюнъянынъ чешит халкълары тиллеринде Къур'ан-ы Керимнинъ терджимелери мевджуттыр.

Бу терджимелер вастасынен арапча билъмеген инсанлар Юдже Раббимизнинъ эмир ве ясакъларыны ана тиллеринде анъламакъ имкянларына наиль оларар. Бу нокътаи назардан, Къур'ан-ы Керимде беян этильген иляхий акъикъятлар ве огютлернинъ эр кес тарафындан ана тилинде окъуп огренилюви, анъланылуви, олар акъкъында тюшюнилюви, къальплерге ерлештирилюви зияде муимдир.

1998 сенеси, Къырым мусульманлары Диний идаресининъ тарихында биринджи кере, Юдже Китабымызнынъ изаатлы манасы азырланылып, беш бинъ нусхада нешир этильген эди. Бу иш узеринде бир йылдан зияде чалышылды.

Иште, арадан еди йыл къадар вакъыт кечти. Бу йылар ичинде китапкъа талап даа да артты. Буну козь огюне аларакъ, Къырым мусульманлары Диний идареси «Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы» китабыны, къырымтатарджа метни гъайрыдан козьден кечирильген алда, текрар нешир этмек къарарына кельди. Бу иште бизге тюрк къардашларымыз ярдымджи олдылар. Буннынъ

ичюн, оларгъа, бунынъ киби де, Китапнынъ экинджи неширине эр джеэттен ярдымда булунгъан аркъадашларгъа Къырым мусульманлары адындан терен миннетдарлыкъ бильдиремиз.

Бутюн ишлеримизде Аллаһ ярдымджымыз олсун.

Амин!

ЭМИРАЛИ АБЛАЕВ,

Къырым мусульманларынынъ муфтиси.

Октябрь, 2004 сенеси.

КЪУР'АН ВЕ МАНАСЫ

Къур'ан бир хидает ве бир муджизевий китаптыр. О инсанлыкъны догъру ёлгъа ириштирмек ичюн ёлланылгъан акърансыз бир муджизедир.

«Къур'ан» сёзюнинъ манасы--»окъумакъ»тыр. Анджакъ, дюнъяда энъ чокъ окъулгъан ве окъуладжакъ китап олгъаны ичюн исм-и меф'уль манасы да берильген. Бутюн саифелернинъ джемине Къур'ан денильгени киби, бир къысымына, атта бир аетине де, Къур'ан денилир. Къур'ан-ы Керимнинъ башкъа адлары да бар, факъат энъ кениш даркъагъаны Къур'андыр. Дигер адларындан базылары шулардыр: Китап, Фуркъан, Зикр, Тензиль. Мешур олгъан сыфатлары арасында да шулар сайыла билир: Мубинн, керим, нуур, худаа, рахмет, шифаа, мев'ыза, бушраа, бешиир, незиир, азииз.

Чешит хусусиетлерини козь огюне аларакъ, Къур'анны бойле тарифлемек мумкюн: «Къур'ан, Аз. Мухаммедге 23 йыллыкъ пейгъамберлик девринде арап тилинде ве вахий ёлуен эндирилген, «Фаатиһа» суресинен башланып, «Наас» суресинен биткен, мусхафларда язылы олуп, мутеватир оларакъ накъль этильген, тилавети иле ибадет япылгъан муджизе келямдыр».

Къур'аннынъ 23 йыл девамында чешит себеплерге ве шартларгъа коре, чешит вакъытларда назиль олувы, онынъ иршат ве ислях истеген инсаннынъ психологиясына уйгъун бир тедавий ве тербие усулыны къуланувнен якъындан багълыдыр. Зира, акъыл саиби бир варлыкъ олгъан инсан, огренюв, къаврав ве уюв къабилиетине саиптир. Инсаннынъ эр анги бир шейге алышып, уйгъаны киби, огренерек бир алышкъанлыкъ алына кетирген бир давранышны терк этюви де, вакъыт ве арекет талап этер. Иште, бу себепке багълы оларакъ, Къур'ан вакъыт аралыкъларынен энген.

Аз. Пейгъамбер Къур'анны вахий оларакъ алгъан, озь тарафындан ич бир шей иляве этмеден ве ич бир эксильтюв япмадан, оны олгъаны киби, умметине теблигъ эткен.

Къур'ан--сёзлеринен ибадет этильген бир китаптыр. Намаз киби эсас

ибадетлерде окъулувынен берабер, Къур'анны айрыджа окъумакъ, динълемек, языларына бакъмакъ, башкъасына окъутмакъ ве огретмек де ибадеттир.

Намаз къылмакъ фарз олгъаны киби, Къур'андан намазларда окъуладжакъ микъдарда огренип эзберлемек де фарздыр. Бу фарзны ерине кетирмек Къур'ан терджимесини эзберлемекнен мумкюн дегильдир. Бундан да гъайры, Къур'ан терджимесинен намаз къылынмаз. Эр бир мусульман бираз гъайрет сарф этип, Къур'анны аслындан окъумагъа огренилди. Дигер тарафтан, Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирини окъумакъ да савап.

Къур'ан--сёзлери ве манасынен муджизедир. Къур'аннынъ муджизелиги-онъа бенъзерининъ инсанлар тарафындан мейдангъа кетирилюви мумкюн олмагъаныдыр. Акъикъатен, Къур'ан-ы Керим энюви, окъулувы, язылувы, муафазасы, тертиби, меселелерни эльге алув тарзы, ахирет алеминден бильги берюви, берген хабрлерининъ догърулыгъы киби пек чокъ хусуста, инсанлар тарафындан язылгъан ве тертип этильген эсерлерден бутюнлей фаркълыдыр.

Услоп нокътаи назарындан да, Къур'ан ич бир эсерге бенъземей. Зира, инсанларнынъ мейдангъа кетирген эсерлери я шиир, я да несирдир. Къур'ан исе, не шиир, не де несирдир. Айрыджа, Къур'анда ич бир эсерде корюльмеген зенгин ве къыясыз бир мусикъийлик мевджут. Бу мусикъийликни ифаде этмек ичюн Къур'анны теждвид ве тертиль (орта дередже) иле окъумакъ зарур.

Къур'ан Аллаһнынъ келямы олгъаны ичюн де, къадимийдир (эзелийдир). Онынъ ичюн бизде Къур'ан «Келям-ы къадим» дие де адландырыла. Биз тилимизнен окъугъан, къулакъларымызнен эшиткен, къалемлеримизнен язгъан, козьлеримизнен корьген, эллеримизнен туткъан саифелер къадим олгъан аслынынъ маддий алемдеки корюнишинден ибарет. Къур'аннынъ къадимий олгъан аслы левх-и махфуздадыр. Къур'ан башта левх-и махфудан Бейт'ул-иззе денильген бир макъамгъа топтан эндирилген ки, бунъа «инзал», о ерден къысым-къысым Джебраил (а.с.) вастасынен вахий оларакъ, Пейгъамберимизге ёлланылгъандыр ки, бунъа да «тензиль» дениле.

Эсасен Аз. Пейгъамберимизнинъ бутюн теблигълери (анълатувлары) вахий менбалардан олмакънен берабер, буларнынъ эписи Къур'ан даиресине кирмей. Яни Аллаһ тарафындан вахий оларакъ эндирилген ве юкъарыдаки тариф манасы черчивесине кирген лафизлерге (сёзлерге) «Къур'ан», манасы вахий олунып да, сёзлери Пейгъамбер эфендимиз тарафындан, Юдже Аллаһкъа нисбет этилип айтылгъан сёзлерге «хадис-и къудсий», булардан да

гъайры, Аз. Пейгъамбернинъ къавиль, филье ве такъдирлерини анълаткъан сёзлерге де къыскъадан «хадис» ады берильген.

Къур'ан арапча оларакъ бутюн инсанлыкъкъа эндирильген. Бунъа коре, Къур'анны инсанларгъа теблигъ этиюннинъ (анълатувнынъ) эки ёлу бар. Я бутюн инсанларгъа арапчаны огретмек, я да Къур'анны башкъа тиллерге терджиме этмек. Бутюн инсанларгъа арапча огретмек имкянсыз бир шей олмакънен берабер, бунъа аджет де ёкъ. Бунинъ устюне Къур'анда, чешит тиллернинъ мевджутлиги ве бунинъ Аллаһнынъ варлыкъ ве къудретининъ делилеринден олгъаны бильдирильген. Бу алда Къур'аннынъ башкъа тиллерге чевирильмек кереклиги ортагъа чыкъа.

Эсасен Къур'анны бутюн инсанлыкъкъа етиштирилюви эки шекильде амелге кечириле билир:

1.) Сёзлеринен ибадет этильген бир китап олгъаны ичюн Къур'аннынъ арапча метнини бутюн инсанларгъа етиштирмек керек. Бойледже, эр кес оны окъумакъ, динълемек, эзберлемек, ибадетлеринде окъумакъ, манасыны анъламагъаны алда, онынънен дуйгъуланмакъ имкянына саип олур. Затен, мусульманлар асырлардан берли Къур'аннынъ арапча аслыны окъумакъта, атта афызлар оны башындан сонъунадже эзберлемекте ве къыраатынен дуйгъуланып, башкъаларыны да дуйгъуландырмакъталар.

2). Къур'ан арапчадан башкъа тиллерге терджиме этилюви, ве арапча да дахийе, башкъа тиллерде тефсирининъ язылуви керек. Бу нокътаи назар дикъкъат меркезиндесидир. Къур'ан бутуньгедже дюньянынъ пек чокъ тиллерине терджиме этильген ве базы тиллерде тефсири де мевджут. Къур'анны текмиль терджиме этмек мумкюн олмагъаны себебинден, онынъ башкъа тиллерге терджимеси «анълам» манасындадыр.

Белли ки, дюньяда эр кунъ чокътан-чокъ инсанлар, истер Къур'аннынъ аслыны окъуп ве динълеп, истер Къур'ан терджимелерини окъуп, мусульман олмакъталар. Бу да, Къур'аннынъ сёзю ве манасы иле муджизе олгъаныны ве бутюн вакъыт тазелигини сакълагъанына бир делильдир. Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирлеринен акърансыз тарафлары ортагъа чыкъаркен, бир чокъ инсанлар къыяметке къадар бу ёлнен хидаеттен насибини аладжакъ.

Диний идаремиз тарафындан бундан эвель нешир этильген китаплардаки киби, бу китапта да, окъуйдыжыларны арапча теляфузгъа алыштырмакъ

макъсадынен, Къур'ан сурелерининъ адлары ве аетлерден мисаль оларакъ алынган келимелер тежвид ве талим къаиделерине коре окъулувына олдукъча якъынлаштырылган алда язмагъа аркет этильди. Созуп окъуладжакъ ве шеддели арифлер экишер дане язылды. (Меселя, «Беййине», «Нисаа», «Исраа», «Сааффаат», «Кеффарет» ... киби). Арапча «айн» арифи (‘) бельгисинен ифаде этильди. (Меселя, «Эн'аам», «А'рааф» ...киби). Бунунъ киби де, арапчадаки йымшакъ «ха» ве «хе» ерине «h» арифи къулланылды. Меселя, «Аллаһ», «Мухаммед», «Фаатиһа», «һууд», «Мумтеһине», «Наһль», «һуджураат»... киби. Индже окъулган «а» арифи тутыкъ сесли арифлерден сонъ «я» шеклинде язылды. Базы ерлерде индже «у»--»ю» арифинен ифаде этильди. Меселя, «Теясур», «Ихляс», «тефеккюр», «тешеккюр»... киби.

Къур'ан аетлерининъ маналарыны ифаде эткен джумелерде, базы ерлерде, белли грамматик бельгилерден файдалынылмады. Метиннинъ арапча джумле къурулышына якъынджа олгъаныны теминлемек, арапчасынен олдукъча аэнкъдашлыгъыны теминлемек макъсадынен, базы алларда къырымтатар тили грамматика къаиделеринден бираз четке чыкъаракъ, ана тилимиздеки джумле къурулышындан фаркълыджа джумелер къурмагъа меджбур олдыкъ ки, окъуйдыжыларымыздан бу киби алларны расткетиргенде, оларны янълыш къабул этмемелерини риджа этемиз.

Айры сурелерге аит изаатлар я о суренинъ алтына, я да уьстуне, къавс ичинде, кучюкче арифлернен берильди.

Бунунъ киби де, базы къыйын анълашылган сёзлернинъ лугъаты да ияве этильди.

САИТ ДИЗЕН,
ЗАКИР КЪУРТНЕЗИР.

ФАЙДАЛАНЫЛГЪАН МЕНБАЛАР

- 1). Къур'ан-ы Керим ве ачыкъламалы меали. Азырлагъанлар Проф., д-р Али ОЗЕК ве дигерлери. Анкъара, 1993.
- 2). Къур'ан-ы Керим ве юдже меали. Абдуллах АЙДЫНнынъ терджимеси. Истанбул, 1992.
- 3). Къур'ан-ы Керим ве келиме меали. Терджиман Медине БАЛДЖЫ. Истанбул, 1995.
- 4). Проф., д-р Мухаммед ХАМИДУЛЛАХ. Къур'ан-ы Керим тарихы. Истанбул, 1993.
- 5). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХОГЪЛУ. Тефсир усулы. Анкъара, 1993.
- 6). Къур'ан-ы Керим лугъаты. Махмуд Чанганынъ терджимеси. Истанбул, 1991.
- 7). Мухаммед Аль-АРАБИЙ. Къур'ан-ы Керимнинъ мевзуларына коре мундериdjеси. Истанбул, 1979.
- 8). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХ огълу. Тефсир усулы. 9-нджы нешри. Анкъара, 1993.
- 9). Коран. И.Ю.Крачковскийнинъ терджимеси. Москва, 1990.
- 10). Коран. Переводы смыслов. Валерия Порохова-ар-Рошдиннъ терджимеси. Москва, 1991.
- 11). Люциан Ипполитович КЛИМОВИЧ. Книга о Коране. Москва, 1986.

ИНДЕКС

АХЛЯКЪ

- Адалет, Бакъара, 282; Аал-и Имраан, 18, 21; Мааиде, 8, 42; Нисаа, 3, 58, 105, 135, 152; А'рааф, 29, 159, 181; Наһль, 76, 90; Энбийаа, 47; Аһзааб, 5; Шуураа, 15; хадиид, 25; Мумтеһине, 8; һуджураат, 10.
- Адам ольдюрмекнинъ джезасы, Нисаа, 92, 93.
- Аиле ахлякы, Нисаа, 3, 4, 129; Нуур, 22; Аһзааб, 55.
- Аиле--севги ве узур ювасы, Руум, 21.
- Аиледе барыш, Нисаа, 128.
- Айванларгъа бенъзегенлер, А'рааф, 179; Муһаммед, 12.
- Алчакъгонъюллилик, Фуркъан, 63.
- Ана-бабагъа итаат, Исраа, 23-25; Анкебуут, 8; Лукъман, 14,15; Аһкъаф, 15.
- Ана-бабагъа не заман итаат этильмез, Анкебуут, 8; Лукъман, 15.
- Асед, Бакъара, 109; Нисаа, 54; Фелякъ, 5.
- Афу этмек, Бакъара, 178, 219, 237; Аал-и Имраан, 134, 159; Мааиде, 13; А'рааф, 199; Шуураа, 37, 40, 43; Тегъабун, 14.
- Ахлякъ орьнеги инсанлар, Инсан, 7-10.
- Ахлякый фазилетлер, Аал-и Имраан, 134, 136.
- Ахлякый эмир ве вазифелер, Бакъара, 83-84; Нисаа, 36-40, 114; А'рааф, 199, 200; Наһль, 90, Руум, 38.
- Ахлякый ясакълар, Эн'аам, 151-153; А'рааф, 85, 86, Наһль, 90; һуджураат, 11-12.
- Ахткъа вефа, Бакъара, 177; Мааиде, 1; Энфаал, 56; Тевбе, 4, 7; Наһль, 91, 95; Ра'д, 21, 25; Исраа, 34; Аһзааб, 15; Фетих, 10.
- Аяткъа сайгыы, Нисаа, 92, 93; Исраа, 33; Фуркъан, 68.
- Башкъасынынъ элиндекине козь тикмек, Таа-һаа, 131.
- Бираик ве къардашлыкъ, Бакъара, 178, 220, 253; Аал-и Имраан, 28, 103, 105; Энфаал, 63; һуджураат, 10.
- Бозгъунджылыкъ, Мааиде, 64; һууд, 85, 116; Ра'д, 25; Наһль, 88; Шуураа, 183; Къасас, 84.
- Бордж бермекнинъ фазилети, Бакъара, 245; Мааиде, 12; хадиид, 18; Тегъабун, 17; Муземмиль, 20.
- Гомосексуаль бир топдукъ, А'рааф, 81.
- Гузель сёз, Зумер, 18; Фуссылет, 33; Муһаммед, 21.
- Дин къардашлыгы, Тевбе, 11.
- Дин къардашлыгыны керектириджи ахлякый вазифелер, һуджураат, 9-12.
- Динни алай эткенлернен дост тутынылмаз, Мааиде, 57.
- Догъру сёз, Аһзааб, 70.
- Догъруларнынъ мукъафатлары, Фуссылет, 32.
- Догърулыкъ-эгрилик, Аал-и Имраан, 161; Тевбе, 7; һууд, 112; Шуураа, 15.
- Етим акъкы ве етимге ярдым, Бакъара, 83, 177, 215, 220; Нисаа, 2, 3, 6, 8, 10, 36, 127; Эн'аам, 153; Исраа, 34, 170; Кеһф, 82; Белед, 15; Феджр, 17; Духаа, 9.
- Залимлернинъ сонъу, Хадж, 48, 53.
- Зенгинлигинен къоппайгъан адам, Кеһф, 32-44.
- Зина, Исраа, 32; Нуур, 2; Фуркъан, 68; Мумтеһине, 12.

- Зулум ве залимаер, Бакъара, 124, 258; Нисаа, 168, 169; Мааиде, 45; Эн'аам, 21, 129, 135; А'рааф, 44; Тевбе, 109; хууд, 18, 100-102; Юсуф, 23; Ибрахим, 27, 45; Шуураа, 39; Ахкъаф, 10; Зумер, 47.
- Инсан акъларына теджавуз, Шуараа, 183.
- Инсанларны аркъасындан чекиштирмек, хужураат, 12; хумезе, 1.
- Исраф, Нисаа, 6; Мааиде, 32; Эн'аам, 141; А'рааф, 31; Исраа, 27; Таа-хаа, 121; Фуркъан, 67; Зумер, 53; Му'мин, 28-34.
- Иффет, Му'минуун, 5, 7; Фуркъан, 68; Меааридж, 29, 31.
- Иффетин факъырлар, Бакъара, 270.
- Ихсан, Наһль, 90; Къасас, 77.
- Ички ве феналыклары, Бакъара, 219; Нисаа, 43; Мааиде, 90, 91.
- Иш ве тиджарет ахлякы, Нисаа, 29, 31; А'рааф, 81; Исраа, 35; Шуураа, 181, 182; Раһмаан, 89; Мутаффифин, 1-6.
- Кибр, Наһль, 23; Исраа, 37; Лукъман, 19.
- Кин, Аал-и Имраан, 135; Мааиде, 8; Хашр, 10.
- Косътериш, Нисаа, 38.
- Кунъджилик, Бакъара, 109; Нисаа, 54.
- Къадын акълары, Нисаа, 19-21, 25, 32.
- Къальби темиз оагъанларнынъ мукафаты, Къаф, 33, 35.
- Къаалдыжы эйликлер, Кеһф, 46; Мерыйем, 76.
- Къатиетлик (азим), Аал-и Имраан, 186, 189; Таа-хаа, 115;
- Лукъман, 17; Шуураа, 43; Ахкъаф, 35; Мухаммед, 21.
- Къуветине ишангъанларнынъ сонъу, Тевбе, 100; Къасас, 78-81; Руум, 9; Му'мин, 82, 85; Мухаммед, 13; Къаф, 36.
- Къумар ве феналыгы, Мааиде, 90-91.
- Лагъап такъмакъ, хужураат, 11.
- Маддий ярымлашув, Бакъара, 3, 177, 195, 215, 254, 261, 268, 270-274; Аал-и Имраан, 92, 134; Нисаа, 34, 39; Энфаал, 3; Тевбе, 54, 131; Ибрахим, 31; Наһль, 75; Хадж, 35; Фуркъан, 67; Къасас, 54; Седжде, 16, 32; Себе', 39; Фаатыр, 29; Шуураа, 42; хадида, 7, 10; Мунафикъуун, 10; Тегъабун, 16; Талаакъ, 7.
- Менфаат хырсы, Аадийаат, 8.
- Мерхамет, Аал-и Имраан, 159; Эн'аам, 12; Исраа, 24; Руум 21; Фетих, 29; Белед, 17.
- Меръемнинъ иффети, Меръем, 20, 33.
- Мусамаха (хош корюв), Зухруф, 89.
- Му'минлерге ве къафирлерге нисбетен тавур, Мааиде, 54; Фетих, 29.
- Нефс-и мутмеинне, Раадие, Мердийе, Феджр, 27-30.
- Нефс-и эмаре, Юсуф, 53.
- Нефсини кирлеткен зиян этер, Шемс, 10.
- Нефсини темизлеген къуртулыр, Шемс, 9.
- Опъке ве афу этмек, Аал-и Имраан, 134; Шуураа, 37.
- Орнек инсанлар, Мумтеинне, 5,6.
- Пейгъамбер (с.а.в.)нинъ ахлякы, Аал-и Имраан, 159; Къаасем, 4.
- Ресууллах (а.с.) энъ гузель ахлякъ орнегидир, Аһзааб, 21.
- Рия, Бакъара, 264, 266, 270, 272; Аал-и Имраан, 188, Нисаа, 38, 39, 108; Маауун, 6.
- Сабыр ве себат, Бакъара, 45, 152, 250; Аал-и Имраан, 200; Эн'аам, 34; Хадж, 35; Лукъман, 17; Ахкъаф, 35; Белед, 17; Аср, 3.
- Севги, Аал-и Имраан, 119; Мааиде, 54; А'рааф, 79; Меръем, 96; Таа-хаа, 39.

- Сервет хырсына къапылгъанларнынъ сонбу, гумезе, 2-9.
- Сѣгмек, Эн'аам, 109.
- Сѣзюнде турмакъ, Бакъара, 177; Аал-и Имраан, 76; Исраа, 34; Му'минуун, 8; Меааридж, 32.
- Татлы тилъ, Исраа, 28.
- Темиз къалып, Сааффаат, 84.
- Теджессус, хужураат, 12.
- Укюм ве шаатлыкъта тарафсызлыкъ, Нисаа, 135.
- Устьюн эйилик (бирр), Бакъара, 44, 177, 189; Аал-и Имраан, 92; Мааиде, 2; Муджааделе, 9.
- Фена зан этмек, хужураат, 12.
- Фена истеклерге уймакъ, Нисаа, 135; А'рааф, 176; Келф, 28; Таа-хаа, 16; Фуркъан, 43; Къасас, 50; Саад, 26; Джаасие, 23; Неджм, 3.
- Феналыкъны ве эйиликни ортагъа чыкъармакъ, Нисаа, 148, 149.
- Феналыкъ саибине ярашыр, Фаатыр, 43.
- Феналыкътан арынмакъ, Фаатыр, 18.
- Ферахны яймакъ ичюн талап, Хашр, 7.
- Хайыр, Бакъара, 110; Аал-и Имраан, 115; Нисаа, 127; Хадж, 11.
- Хайыр Аллаһнынъ элинде, Аал-и Имраан, 26.
- Хайыр севгиси, Саад, 32.
- Хайыргъа давет, Аал-и Имраан, 104.
- Хайыргъа мани олгъанлар, Къалем, 12; Къаф, 24-26.
- Хайырда ярыш, Бакъара, 148; Мааиде, 48; Фаатыр, 32; хадиид, 21; Му'минуун, 57-61.
- Хайырлы фаалиетлер, Бакъара, 277.
- Хасислик, Аал-и Имраан, 180; Нисаа, 37; Тѣвбе, 34, 35, 76; Исраа, 31, 100; Аһзааб, 19; Муһаммед, 38; хадиид, 24; Тегъабун, 16; Лейль, 8-11.
- Хиянет, Нисаа, 107; Энфаал, 71.
- Джумертлик орьнеги несиль, Хашр, 9.
- Шаатлыкъта догърулыкъ, Бакъара, 140; Нисаа, 135; Мааиде, 8, 106; Фуркъан, 72; Меааридж, 33; Талаакъ, 2.
- Шехветлерине уйгъанлар, Меръем, 59.
- Эвлерге киргенде изин алмакъ, Нуур, 28, 32.
- Эйи сѣз, Нисаа, 5.
- Эйилер ичюн мелеклернинъ дуасы, Му'мин, 7-9.
- Эйилер, феналар, Бакъара, 200, 202, 204, 207; Мутаффифин, 7-28; Инфитаар, 13, 14; Лейль, 5-12; Беййине, 6-8.
- Эйилернен феналарны Аллаһ бир кормез, Джаасие, 21.
- Эйилик, феналыкъ, Ра'а, 6, 22; Исраа, 7; Немль, 89, 90; Эйиликни къаршылыкъ беклемеден япмакъ, Инсан, 7-9; Лейль, 19-21.
- Эйилик япмакъ, Наһль, 30.
- Эйилик япмакънынъ кучълиги, Белед, 11, 12.
- Эйиликни ортагъа чыкъармакъ, Нисаа, 149.
- Эйиликнинъ къаршылыгъы ялынъыз эйиликтир, Раһмаан, 40.
- Эйиликнинъ ве феналыкънынъ къаршылыгъы, Эн'аам, 160.
- Эйиликлер агъыр олгъанларнынъ мукъяфатыдыр, Къаариа, 6, 7.
- Эйиликлери аз олгъанларнынъ джезасы, Къаариа, 8, 11.
- Эманетке садакъат ве хиянет, Нисаа, 58; Энфаал, 28, Му'минуун, 8; Меааридж, 32.
- Якъубнынъ сабыры, Юсуф, 38.
- Ярдымдан къачынгъанлар, Мааун, 7.
- Юзлемек, Бакъара, 264; Муддессир, 6.
- Юсуф (а.с.)нынъ иффети, Юсуф, 23-29, 34, 51.

АЙЛЕ ТЕРТИБИ

- Аиле ахлякы, Нисаа, 3, 4, 129; Нуур, 22; Аһзааб, 55.
- Аиле реисининь меджбуриети, Мерьем, 55; Таа-һаа, 132; Таһрим, 6.
- Аиле севги ве узур ювасы, Руум, 21.
- Аиледе барыш, Нисаа, 188.
- Айрылган кьадын ве эркекнинь балаларынынь бакьымы, Нисаа, 35, 128; Талаакь, 6, 7.
- Айрылмакь ве усулы, Бакъара, 227-231; Нисаа, 130; Мумтеһинне, 10, 11; Талаакь, 1, 2.
- Акърабалыкь багъалары, Бакъара, 83, 177, 215; Нисаа, 1, 36; Тевбе, 23; һууд, 45, 47; Ра'д, 21, 25; Наһль, 90; Исраа, 26; Нуур, 22; Руум, 38; Муһаммед, 22.
- Ана-бабагъа итаат, Исраа, 23-25; Анкебуут, 8; Лукъман, 14, 15; Аһкьаф, 15.
- Бала ве бала етиштирмек, Бакъара, 223; Кеһф, 45; Энфаал, 28; Таа-һаа, 123; Тегъабун, 14, 15; Таһрим, 6.
- Бала севгиси, Аал-и Имраан, 14; Кеһф, 45; Себе', 37.
- Балаларнынь бакъылувы, Бакъара, 233.
- Балаларнынь хайырлы олувары ичюн дуа, Бакъара, 128, 129; Аал-и Имраан, 38-41; А'рааф, 189; Ибрахим, 40; Фуркъан, 74; Аһкьаф, 15.
- Бирден зияде кьадыннен эвленюв, Нисаа, 3-4; Аһзааб, 50.
- Етим кьадынларнен эвленюв, Нисаа, 127.
- Зина ифтирасы ве джезасы, Нуур, 4-6, 9, 23-26.
- Зина эткенлернинь джезасы, Нуур, 2, 3.
- Зинадан кьорчаланмакь, Исраа, 32; Нуур, 30, 31; Фуркъан, 68.
- Зинанынь исбаты, Нисаа, 15; Нуур, 6-9.
- Зыхар ве кеффарети, Аһзааб, 4; Муджааделе, 2, 3.
- Иддет вакъты, Бакъара, 228, 235; Аһзааб, 49; Талаакь, 1, 4.
- Кьадын ве кьадын акълары, Бакъара, 187, 228, 229, 232, 233, 237, 282; Аал-и Имраан, 14; Нисаа, 1, 4, 7, 11, 12, 19, 20, 21, 24, 25, 33, 34, 127, 128, 176; А'рааф, 189; Руум, 21; Аһзааб, 28-34; Зумер, 6; Аһкьаф, 15; Мумтеһинне, 12; Тегъабун, 14.
- Кьадыннга мушриклер дегер бермез эдилер, Эн'аам, 139; Наһль, 58, 59; Шуураа, 17; Зухруф, 17; Туур, 39; Неджм, 21, 22.
- Кьадынларнынь диний ве ахлякий вазифелери, Мумтеһинне, 12.
- Лиан аетлери, Нуур, 6-9.
- Мехир, Бакъара, 229, 237; Нисаа, 4, 20, 21, 24, 25.
- Мирас, Нисаа, 7, 8, 11, 12, 32, 33, 126.
- Несеби беллисиз балалар, Аһзааб, 5.
- Никях (эвленмек ве эвлендирмек), Бакъара, 221, 235, Нисаа, 3, 24, 25, 127; Мааиде, 5; Наһль, 72; Нуур, 32, 33; Аһзааб, 37, 50.
- Сюс ве зийнет, А'рааф, 32; Наһль, 14; Зухруф, 18.
- Сют (эмчек) анасынен эвленмек арамдыр, Талаакь, 4, 6.
- Тесеттюр (орьтюнкмек), А'рааф, 26, 31, 32; Наһль, 5, 81; Нуур, 31, 60; Аһзааб, 35, 59.
- Хайиз алы, Бакъара, 222.
- Эвсениаови эляя олган кьадынлар, Мааиде, 5.
- Эвленмек ясакь олган акъраба кьадынлар, Нисаа, 22, 24.
- Эйи кьадынлар, фена кьадынлар, Нисаа, 34.

Эмизмек ве эмизмек мүддети, Бакъара, 233; Лукъман, 14; Аһкъаф, 15; Талаакъ, 6,7.

Эр ве къадын анълашмазлыгы алында хакем, Нисаа, 35.

Эркек ве эркек акълары, Бакъара, 187, 228, 233; Нисаа, 34.

АЛЛАҺ

Аллаһ вадесинден къайтмаз, Ибрахим, 47; Хадж, 47; Руум, 6.

Аллаһ ве пейгъамбер севгиси, Аал-и Имраан, 31.

Аллаһ ве пейгъамбер душманлары якъын акъраба биле олса, дост тутунылаз, Энфаал, 13, 28.

Аллаһ ве ресулы мытлакъа гъалип келджектир, Муджааделе, 21.

Аллаһ ве ресулына итаат, Нисаа, 13, 14, 69, 80; Мааиде 92; Энфаал, 20, 24; Нуур, 52, 54; Аһзааб, 36, 71; Муһаммед, 33; Фетих, 17; һуджураат, 14; Хашр, 4; Тегъаабун, 12.

Аллаһ ве ресулына сайгы, һуджураат, 1.

Аллаһ гизлини де, ашкъарны да билир, Бакъара, 77; Наһль, 19, 23; Энбийаа, 110.

Аллаһ гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир, Таа-һаа, 7.

Аллаһ гизленгени де, ашкъарны да билир, Аһзааб, 54; Мумтеһине, 1; Тегъаабун, 4; Мульк, 13.

Аллаһ гъайбны билиджидир, Тевбе, 78; һуджураат, 18; Джин, 26.

Аллаһ гъайбны ве шеадетни билиджидир, Эн'аам, 73; Тевбе, 94, 105; Ра'д, 9; Му'минуун, 92; Седжде, 6; Зумер, 46; Хашр, 22; Джума', 8; Тегъаабун, 18.

Аллаһ зайыфларнынъ ярдымджысыдыр, Къасас, 5.

Аллаһ залим дегиль, Аал-и Имраан, 182; Нисаа, 40; Наһль, 33, 34; Кеһф, 49; Хадж, 10.

Аллаһ инсанларгъа хайыр ве шерри таныткъан, Шемс, 8; Белед, 10.

Аллаһ инсанларгъа зулум этмез, Тевбе, 70; Энфаал, 51; һууд, 101; Къаф, 29.

Аллаһ инсанларны бошуна яратмагъан, Му'минуун, 115.

Аллаһ акъкъий укюмрандыр, Таа-һаа, 14.

Аллаһ кимсеге зулум этмез, Юнус, 44, 47; Руум, 9.

Аллаһ коклерни ве ерни алты куньде яратты, А'рааф, 54; Юнус, 3; һууд, 7; Фуркъан, 59; Седжде, 4; Къаф, 38; һадид, 4.

Аллаһ козетиджидир, Нисаа, 1.

Аллаһ козьалернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир, Му'мин, 19.

Аллаһ къатында вакъыт, Эн'аам, 12.

Аллаһ къолайлыкъ тилер, Бакъара, 185.

Аллаһ къоркъусы, Бакъара, 74, 150; Аал-и Имраан, 175; Нисаа, 77; Тевбе, 13; Аһзааб, 39; Фаатыр, 28.

Аллаһ къулларына чокъ лютф этиджидир, Шуураа, 19.

Аллаһ му'минлернинъ достудыр, Аал-и Имраан, 68; Хадж, 78.

Аллаһ нурыны тамамлайджакъ, Тевбе, 32; Сааф, 8.

Аллаһ пейгъамберлерден сёз алгъан, Аһзааб, 7.

Аллаһ ресулыны имае эткендир, Дуһаа, 1-8; Инширааһ, 1-8.

Аллаһ севгиси, Бакъара, 165; Аал-и Имраан, 31; Тевбе, 24.

- Аллаһ тириальтиджи ве ольдиридждир, Хиджр, 23.
- Аллаһ учь дегильдир, Нисаа, 171.
- ”Аллаһ--учьнинь учюнджисидир” дегенлер, Нисаа, 73.
- Аллаһ хахимлер хакими, Тинн, 8.
- Аллаһ эр ан яратмакъ алындадыр, Рахмаан, 29.
- Аллаһ эр кеснинь ниметини такъсим эткен, Зухруф, 32.
- Аллаһ эр шейни энъ гузель шекильде яраткъан, Седже, 7.
- Аллаһкъа ич бир эйлик я да феноалькъ гизли къалмаз, Лукъман, 16.
- Аллаһкъа ич бир шей гизли къалмаз, Муджаделе, 7.
- Аллаһнен олгъан ахтаарыны бозгъанлар, Бакъара, 27.
- Аллаһнынъ адалети, Аал-и Имраан, 195.
- Аллаһнынъ барлыгынынъ делилери, Юсуф, 105; Ра’д, 2-5; Наһль, 10, 13, 65-69; Хадж, 5; Йаасин, 32-44; Фуссылет, 37, 39, 53; Шуураа, 29, 32; Джаасие, 3, 6; Ваакъыа, 58-72; Гъаашие, 17-20.
- Аллаһнынъ вадеси акътыр, Му’мин, 55; Джаасие, 32.
- Аллаһнынъ гузель исимлери, Исраа, 110; Таа-һаа, 8; Хашр, 22-24.
- Аллаһнынъ дини, Аал-и Имраан, 83; Фетих, 2.
- Аллаһнынъ достлары, Юнус, 62, 63.
- Аллаһнынъ ильми эр шейни къушаткъандыр, Му’мин, 7.
- Аллаһнынъ ильми язмакънен битмез, Кеһф, 109.
- Аллаһнынъ инсанларгъа лютфи ве икрамы, Бакъара, 22; Нисаа, 95-99, 113, 141, 142; Наһль, 66-69, 71, 72, 78, 81; Исраа, 11, 20, 21, 66, 70; Таа-һаа, 53, 54; Хадж, 63, 65, 66; Му’минуун, 18, 22; Нуур, 21; Фуркъан 45-49; Къасас, 71-73; Руум, 46; Лукъман, 20; Седже, 27; Йаасин, 33-35, 71-73; Му’мин, 61, 64, 79, 80; Зухруф, 10-13; Джаасие, 12, 13; Ваакъыа, 85; Къаф, 6-11; Абесе, 24-32.
- Аллаһнынъ инсангъа якъыналыгъы, Къаф, 16.
- Аллаһнынъ инсанларны хош корюви, Наһль, 61.
- Аллаһнынъ ляети, Нисаа, 52, 118.
- Аллаһнынъ магъфирети ве азабы, Хиджр, 49, 50.
- Аллаһнынъ магъфиретининъ кенишлиги, Нисаа, 116; Неждж, 32.
- Аллаһнынъ му’мин муджахидлерге ярдымы, Энфаал, 17, 26; Руум, 47.
- Аллаһнынъ ниметлери эсапсыздыр, Ибрахим, 34; Наһль, 18.
- Аллаһнынъ рахмети ве магъфирети, Кеһф, 58.
- Аллаһнынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр, А’рааф, 156; Му’мин, 7.
- Аллаһнынъ рахметинден умют кесильмез, Юсуф, 87; Зумер, 53.
- Аллаһнынъ севген миллети насыл олмады, Мааиде, 54, 55.
- Аллаһнынъ суннетинде (къанунында) денъишиклик коръмек олмаз, Исраа, 77; Аһзааб, 38, 39; Фаатыр, 43; Фетих, 23.
- Аллаһнынъ фиаллери, Ра’д, 17.
- Аллаһнынъ яраткъанларында уйгъунсызлыкъ ёкътыр, Мульк, 3, 4.
- Аллаһнынъ ярдымы, Эн’аам, 63, 64; Тевбе, 25, 26; Наср, 1-3.
- Аллаһнынъ ярдымына ляйкъ олгъанлар, Хадж, 40, 41.
- Аллаһтан башкъасы ичюн гизли олгъан бильгилер, Лукъман, 34.

АЛЛАҢНЫҢ СЫФАТЛАРЫ

- Аллаһ бирдир** (вахданиет), **Бакъара**, 163, 255; Аал-и Имраан, 2, 6, 18; Нисаа, 87, 171; Эн'аам, 19, 102; Тевбе, 31; хууд, 14; Ра'д, 16, 30; Наһль, 22, 51; Исраа, 42, 43; Таа-һаа, 8, 98; Энбийаа, 22, 25; Му'минуун, 91, 116; Къасас, 70, 88; Фаатыр, 3; Сааффаат, 1-5; Саад, 65, 66; Зумер, 4-6; Му'мин, 3, 16, 62, 65; Фуссылет, 6; Зухруф, 84; Духаан, 8; Хашр, 22, 23; Тегъабун, 13; Музземмиль, 9; Ихляас, 1.
- Аллаһ тилегенини япар** (ираде), **Бакъара**, 185, 253; Аал-и Имраан, 26, 40; Мааиде, 1; хууд, 107; Ибрахим, 27; Хадж, 14, 18; Нуур, 41; Къасас, 68; Руум, 54; Шуураа, 49; Буруудж, 16.
- Аллаһ тиридир** (аят), **Бакъара**, 255; Аал-и Имраан, 2; Таа-һаа, 111; Му'мин, 65.
- Аллаһ эбедийдир** (бакъаа), **Бакъара**, 255; Фуркъан, 58; Къасас, 88; Раһмаан, 26; һадиид, 3.
- Аллаһ эзелийдир** (къыдем), **Бакъара**, 255; һадиид, 3.
- Аллаһ эр шейни билир** (илим), **Бакъара**, 29, 33, 231, 255, 282; Аал-и Имраан, 29; Мааиде, 7, 99; Эн'аам, 3, 59, 73; хууд, 5; Ра'д, 8-10; Ибрахим, 38; Наһль, 19, 23; Таа-һаа, 7, 98; Энбийаа, 110; Хадж, 70, 76; Му'минуун, 92; Къасас, 69; Анкебуут, 45, 52; Лукъман, 23, 34; Седжде, 6; Себе', 2; Фаатыр, 38; Зумер, 7, 46; Му'мин, 19; Фуссылет, 47; Шуураа, 12, 24-25; һадиид, 3, 4, 6; Муджааделе, 7; Хашр, 22; Тегъабун, 4, 11, 18; Мульк, 13, 14.
- Аллаһ эр шейни корер** (басар), **Бакъара**, 96, 110, 233, 237; Аал-и Имраан, 15, 20; Нисаа, 58, 134; Исраа, 1, 17, 30, 96; Хадж, 61, 75; Себе', 11; Фаатыр, 31, 45; Му'мин, 20, 44, 56; Шуураа, 11, 27; һадиид, 4; Муджааделе, 1; Мульк, 19; Иншикбакъ, 15.
- Аллаһ эр шейни эшитиджидир** (семи'), **Бакъара**, 127, 137, 181, 224, 227, 244, 256; Аал-и Имраан, 34, 35, 38, 121; Нисаа, 58, 134, 148; Эн'аам, 13, 115; А'рааф, 200; Энфаал, 61; Юнус, 65; Юсуф, 34; Ибрахим, 39; Энбийаа, 4; Нуур, 21, 60; Шуураа, 220; Анкебуут, 5, 60; Себе', 50; Му'мин, 20, 56; Фуссылет, 36; Шуураа, 11; Муджааделе, 1.
- Аллаһ ич бир шейге бенъземеz**, **Бакъара**, 22; Эн'аам, 101; Меръем, 65; Шуураа, 11; Ихляас, 4.
- Аллаһ озьлигинден бардыр**, **Бакъара**, 255.
- Аллаһ сөз сөйлер** (келям), **Бакъара**, 37; Нисаа, 164; Эн'аам, 34, 115; А'рааф, 158; Кеһф, 27, 109; Лукъман, 27.
- Аллаһ бардыр** (вуджу), **Эн'аам**, 75-79; Немль, 59-64; Къасас, 71-73; Анкебуут, 61, 63; һадиид, 3; Мульк, 19, 30.
- Аллаһ яратыджыдыр**, **Бакъара**, 28, 29; Аал-и Имраан, 47; Мааиде, 17; Эн'аам, 73, 95, 101, 102; А'рааф, 54; Ра'д, 16; һиджр, 86; Исраа, 99; Нуур, 45; Къасас, 68; Руум, 27, 40, 54; Седжде, 7; Фаатыр, 1; Йаасин, 81; Зумер, 62; Му'мин, 62; Шуураа, 49; Къамер, 49, 50; Ваакъыа, 57-59, 63-65; Хашр, 24; Тегъабун, 2.
- Аллаһнынъ эр шейге кучю етер** (къудрет), **Бакъара**, 20, 106, 109, 148, 259, 284; Аал-и Имраан, 26, 29, 65, 189; Нисаа, 133, 149; Мааиде, 17, 19, 40, 120; Эн'аам, 17, 37, 41, 65; Энфаал, 41; Тевбе, 39; хууд, 4; Наһль, 70, 77; Исраа, 99; Хадж, 6, 39; Му'минуун, 18; Нуур, 45; Фуркъан, 54; Анкебуут, 20; Руум, 54; Фаатыр, 1, 4; Йаасин, 81; Шуураа, 9, 21, 50;

Аһкѡаф, 33; Фетих, 21; һадиид, 2;
Хашр, 6; Талаакъ, 12; Таһриим, 8;

Мульк, 1; Меааридж, 50; Къыйааме,
4, 40; Мурселяат, 23; Таарыкъ, 8.

ДИНЛАР, ИНАНЧЛАР, ЭЙИ ВЕ ФЕНА ЁЛЛАР

Дин, Бакъара, 132, 193, 217, 256; Аал-и
Имраан, 19, 24, 83, 85; Нисаа, 46, 125,
146; Мааиде, 3, 54, 57, 77; Эн'аам,
161; А'рааф, 29, 51; Энфаал, 39, 49,
72; Тѳвбе, 11, 12, 29, 33, 36, 122;
Юнус, 22, 105; Юсуф, 40; Наһль,
52; Хадж, 78; Нуур, 2, 25; Анкебуут,
65; Руум, 30, 32, 33, 43; Лукъман, 31;
Аһзааб, 5; Зумер, 2, 3; Шуураа, 13, 21;
Фетих, 28; Зарийаат, 6; Мумтеһине,
8, 9; Сааф, 9; Инфитаар, 9; Тинн, 7;
Беййине, 5; Мааун, 1; Кяафируун, 6;
Наср, 2.

Дин куню, Фаатиһа, 4; Хиджр, 35;
Шуараа, 82; Сааффаат, 20; Саад, 78;
Зарийаат, 12; Ваакъыа, 56; Меааридж,
26; Муддессир, 46; Инфитаар, 9, 15,
17, 18; Мутаффифинн, 11.

Динде ихляс, А'рааф, 26; Юнус, 22;
Анкебуут, 65; Лукъман, 32; Зумер, 2,
11; Му'мин, 14, 65; Беййине, 5.

Динде тефрикъа (болюнюв), Эн'аам,
159.

Динде зорламакъ, Бакъара, 256.

Динден дѳнмек (иртидат), Бакъара, 108,
217; Аал-и Имраан, 86-90; Нисаа,
137; Наһль, 106-109; Муһаммед, 25;
Неддж, 36-38.

Динни бутюннинен менимсемемек,
Хадж, 11, 12.

Догъру дин, Тѳвбе, 29, 33, 36; Нуур, 25;
Фетих, 28; Сааф, 9; Беййине, 5.

Еис алындаки иман, Му'мин, 84, 85.

Иман гонъюль сюсюдир, Худжураат, 7.

Иманнынъ кучю, Наһль, 99, 100.

Иман, ибадет, ахлякъ, Бакъара, 177.

Иман-ислям, һуджураат, 14.

Иман севгиси, һуджураат, 7.

Иман--темизлик, куфюр--пислик, Аал-и
Имраан, 179.

Иманда себатсызлыкъ, Нисаа, 137.

Иманда якъбийин, Бакъара, 260.

Иманнынъ шартлары, Бакъара, 177;
Нисаа, 136.

Ислям, Аал-и Имраан, 19, 85; Мааиде,
3; Эн'аам, 125; Тѳвбе, 74; Зумер, 22;
һуджураат, 29; Сааф, 7.

Ислям мукеммельдир, Мааиде, 3.

Куфюр (инкярджылыкъ, кяфирлик),
Бакъара, 88, 93, 108, 217; Аал-и
Имраан, 52, 80, 90, 167, 176, 177;
Нисаа, 46, 137, 155, 156; Мааиде, 41,
61, 64, 68; Тѳвбе, 12, 22, 36, 74, 97,
107; Ибрахим, 28; Наһль, 106; Зумер,
7, 8; Руум, 44; Лукъман, 23; Фаатыр,
39; һуджураат, 7.

Мунафыкълыкъ (нифакъ), Тѳвбе, 77,
97, 101.

Мунафыкълыкъ аляметлеринден
базылары, Бакъара, 9-12, 15, 17,
19, 20, 264, 266; Нисаа, 66, 83, 142,
143; Мааиде, 41, 62, 63; Тѳвбе,
42, 54, 56, 59, 67, 69, 74-76, 78,
107; һууд, 5; Нуур, 19; Къасас, 60;
Муһаммед, 22, 25, 26; Фетих, 11, 15;
һуджураат, 14, 16, 17; Хашр, 11-13,
16; Мунафыкьюун, 1, 4, 7.

Мушриклик (Аллаһкъа ортакъ
къошмакъ), Нисаа, 36, 46, 116;
Мааиде, 76; Эн'аам, 110, 151; Наһль,
74; Исраа, 23, 39; Хадж, 31; Анкебуут,
10, 11, 68; Руум, 28, 29, 31, 32; Аһзааб,

- 57; Себе', 41; Лукъман, 13; Зухруф, 20, 21, 57-59; Джаасие, 23; Аһкъяф, 5; Муһаммед, 12.
- Мушрикликтен сакъынмакъ, Шуараа, 213; Къасас, 88; Руум, 31; Зумер, 65, 66; Му'мин, 66; Фуссылет, 37; Муһаммед, 15, 36; Заарийаат, 51.**
- Сырат-ы мустакъым, Фаатиһа, 6; Бакъара, 142, 213; Аал-и Имраан, 51, 101; Нисаа, 68, 175; Мааиде, 16; Эн'аам, 39, 87, 126, 161; А'рааф, 16; Юнус, 25; һууд, 65; Хиджр, 41; Наһль, 26, 121; Исраа, 35; Меръем, 36; Хадж, 54; Му'минуун, 73; Нуур, 46; Йаасин, 4, 61; Сааффаат, 18; Шуураа, 52; Зухруф, 43, 61, 64; Аһкъяф, 36; Фетих, 2, 20; Мульк, 22.**
- Тевхид ве тевхид инанчы, Фаатиһа, 5; Бакъара, 163, 255; Аал-и Имраан, 2, 6, 18, 62; Нисаа, 78, 171; Мааиде, 73; Эн'аам, 19, 46, 102, 106; А'рааф, 59, 65, 73, 85, 158; Тевбе, 31, 129; һууд, 14, 50, 61, 84; Ра'д, 30; Ибрахим, 52; Наһль, 2, 22, 51; Келһф, 110; Таа-**
- һаа, 8, 14, 98; Энбийаа, 22, 25, 85, 108; Хадж, 34; Му'минуун, 32, 91, 116; Немль, 26, 60-64; Къасас, 70-72, 88; Фаатыр, 3; Саад, 65; Зумер, 6; Гъафиир, 62, 64; Фуссылет, 6; Зухруф, 84; Дуһаан, 8; Муһаммед, 19; Туур, 43; Хашр, 22, 23; Заарийаат, 51; Тегъабун, 13; Музземмиль, 9.**
- Хакъ, янълыш, Бакъара, 42; А'рааф, 118; Исраа, 81; Келһф, 56; Хадж, 62; Лукъман, 30; Себе', 49; Му'мин, 5; Шуураа, 24; Фетих, 28; Сааф, 9.**
- Ханиф дини, Юнус, 105, Наһль, 123.**
- Хидаст, далялет, Бакъара, 175; Эн'аам, 125; А'рааф, 30, 178, 186; Юнус, 108; Ра'д, 27, 33; Ибрахим, 4; Наһль, 36, 37; Исраа, 15, 97; Келһф, 17; Меръем, 75, 76; Немль, 92, 93; Къасас, 50, 56, 85; Руум, 29; Себе', 24, 50; Фаатыр, 8; Зумер, 23, 37, 38, 41; Му'мин, 33; Къалем, 7.**
- Хидастке уйгъанларгъа селям, Таа-һаа, 47.**

ИБАДЕТ

- Абдест, Мааиде, 6.**
- Гъусуа, Мааиде, 6.**
- Зекят, Бакъара, 43, 83, 110, 177, 277; Нисаа, 77, 162; Маиде, 12, 55; А'рааф, 156; Тевбе, 5, 11, 71; Меръем, 31, 55; Энбийаа, 73; Му'минуун, 4; Хадж, 74; Немль, 3; Нуур, 37, 56; Лукъман, 4; Аһзааб, 33; Фуссылет, 7; Муджаделе, 13; Музземмиль, 20; Беййине, 5.**
- Зекят бериледжек кимселер, Тевбе, 60.**
- Ихрамлы олгъанда авланмакъ, Мааиде, 95.**
- Къурбан, Эн'аам, 162; Хадж, 26-37.**
- Къурбан ве намаз, Кевсер, 2.**
- Мабедлерге токъунуыламызлыкъ, Бакъара, 114; Хадж, 40.**
- Месджитлер Аллаһнынъдыр, Джин, 18.**
- Месджитлерге саип олмакъ, Тевбе, 18, 19.**
- Намаз, Бакъара, 3, 43, 45, 83, 110, 152, 177, 238, 239, 277; Нисаа, 77, 162; Мааиде, 12, 55, 58, 91, 106; Эн'аам, 72, 92, 162; А'рааф, 170; Энфаал, 3, 35; Тевбе, 5, 11, 71; Юнус, 87; Ра'д, 22; Ибрахим, 31, 37, 40; Меръем, 31, 55; Таа-һаа, 14, 132; Энбийаа, 73; Му'минуун, 2, 9; Хадж, 35, 78; Немль, 3; Нуур, 37, 56; Руум, 31, 39; Лукъман, 4, 17; Аһзааб, 33; Фаатыр, 18, 29; Муджаделе, 13; Меааридж, 22, 23, 34; Музземмиль, 20; Беййине, 5; Джум'а намазы--Джума', 9, 10; Мунафыкъларнынъ намазы--Нисаа, 142; Саба намазы--Нуур, 58; Саргъошылыкъ алында намаз--Нисаа,**

- 43; Дженкте джемаатнен намаз--102; Ятсы намазы--Нуур, 58.
- Намаз вакытлары, Исраа, 78, 79; Таа-
наа, 14, 132; Руум, 17, 18.
- Намаз насыл олмаы, Анкебуут, 45.
- Намазны зиян эткенлер, Меръем, 59.
- Намазны кысурлы я да рия иле
кыылганлар, Маауун, 4-6.
- Намазнынъ кыысқартылмасы, Нисаа,
101.
- Намазнынъ фарз олувы, Нисаа, 103.
- Ораза, Бакъара, 183-185, 187, 196;
Кеффарет оразасы--Нисаа, 92;
Мааиде, 89; Муджааделе, 4.
- Ораза ичюн фидье, Бакъара, 184.
- Тейеммум, Нисаа, 43; Мааиде, 6.
- Хадж, Бакъара, 189, 196-200, 203;
Мааиде, 97; Хадж, 26-37.
- Хадж ве умре, Бакъара, 158, 196.
- Хаджнынъ эдеби, Мааиде, 1-2.
- Хадж-ы экбер, Тевбе, 3.
- Хаджыларны сувнен теминлев (сикъае),
Тевбе, 19.

ИКЪТИСАДИЙ АЯТ

- Ав ве авджылыкъ, Мааиде, 1, 2, 4, 94, 96;
Наһль, 14; Фаатыр, 12.
- Арам ашайджакъ ве ичеджеклер,
Бакъара, 173, 219; Нисаа, 43;
Мааиде, 3, 5, 90, 91, 93; Эн'аам, 121,
138, 145; Наһль, 67, 115; Хадж, 30.
- Арджамаларда орта ёл, Исраа, 29;
Фуркъан, 67.
- Аят имтиандыр, Аал-и Имраан, 153;
Хууд, 7; Мухаммед, 31.
- Девласт бюджетине зарар, Аал-и Имраан,
161.
- Демир маденининъ файдасы, хадиид,
25.
- Дюнья-ахирет ольчюси, Кысас, 77.
- Дюнья аяты бир имтиандыр, Анкебуут,
2, 3.
- Дюнья аяты--оюн, эглендже, Эн'аам, 32;
Анкебуут, 64; Мухаммед, 36; хадиид,
20.
- Дюнья аятынынъ кечиджилиги, Кеһф,
15, 16; хадиид, 20.
- Дюнья ве ахирет ниметлери, Аал-и
Имраан, 145, 148.
- Дюнья ниметлери, Аал-и Имраан, 14;
Нисаа, 134; хадиид, 23.
- Дюнья ниметлеринден файдаланмакъ,
А'рааф, 31-33.
- Дюньяны истемек, Исраа, 18.
- Гъасп (бирисининъ малыны зорлап
алмакъ), Бакъара, 188; Нисаа, 29-31.
- Зекят, бакъ. Ибадетлер.
- Зекят берилмеге ляйыкъ кимселер,
Тевбе, 60.
- Зекятны бермегенлер ве джезалары,
Нисаа, 77; Тевбе, 5, 11, 67, 79, 80;
Фуссылет, 7.
- Зекятны малынынъ яхшысындан бермек,
Бакъара, 267.
- Зекят факъырларнынъ акъкъыдыр,
Заарийаат, 19; Меааридж, 24, 25.
- Зенгинлик ве рахмет Аллаһнынъ
элинде, Аал-и Имраан, 73.
- Зенгинлик--устюнюлик себеби оаламаз,
Кысас, 78-82, Абесе, 1-10.
- Зенгинлернинъ малында ёкъсуларнынъ
акъкъы бар, Заарийаат, 19;
Меааридж, 24-25.
- Зенгинлигинен макътанган адам,
Кеһф, 32-44; Кысас, 76-82.
- Зираат, Бакъара, 267; Эн'аам, 95, 99, 141;
А'рааф, 58; Юсуф, 47, 49, 63, 65; Ра'д,
4; Наһль, 1; Кеһф, 32; Шуараа, 148;
Седжде, 27; Ваакъыа, 63-65.

- Исраф** **ве мусрифлер**, **Эн'аам**, 141; **А'рааф**, 31; **Исраа**, 26, 27, 29; **Фурк'ан**, 67; **Зухруф**, 32.
- Куньдюз чалышмак** **ичюндир**, **Юнус**, 67; **Исраа**, 12; **Фурк'ан**, 47; **Немаь**, 86; **К'басас**, 73; **Руум**, 23; **Му'мин**, 61, **Небе'**, 11.
- К'умар**, **Бак'бара**, 188, 219, **Нисаа**, 29-31; **Мааиде**, 90, 91.
- Мал** **ве эвлят имтиандыр**, **Энфаал**, 28; **Тег'баабун**, 14, 15.
- Мулькиет ак'кына сайгы**, **Бак'бара**, 188.
- Мулькиетке теджавуз**, **Нисаа**, 161.
- Ольчо** **ве чекюв**, **Эн'аам**, 152; **А'рааф**, 85; **хууд**, 84-86; **Исраа**, 35; **Шуараа**, 181, 182; **Ра'маан**, 7-9; **Мутаффиин**, 1-7.
- Рызыкь**, **Ра'д**, 26; **На'ль**, 114; **Исраа**, 30; **Нуур**, 28; **Анкебуут**, 60, 62; **Себе'**, 24, 36, 39; **Зумер**, 52; **Шуураа**, 12, 19, 27; **Мульк**, 21; **Талаакь**, 3; **Заарийаат**, 22, 57, 58.
- Рызык'ларны фарк'лы кыялган Аллаһтыр**, **На'ль**, 71.
- Рушвет (к'абар)**, **Бак'бара**, 188.
- Сервет ялынъыз зенгилер арасында долашмамалы**, **Хашр**, 7.
- Серветке зияде берильмек**, **Аал-и Имраан**, 14; **Т'евбе**, 24, 35, 58, 59, 67, 75, 76; **Фетих**, 15; **худжураат**, 14, 16, 17; **Мунаафик'уун**, 8; **Феджр**, 20; **Аляакь**, 6-8.
- Серветни топлап сак'ламакь**, **Аал-и Имраан**, 49; **Т'евбе**, 34, 35; **Тег'баабун**, 15-18; **хумезе**, 1-4.
- Сефихлерге мал берильмез**, **Нисаа**, 5.
- Тиджарет, алыш-вериш**, **Бак'бара**, 188, 198, 201, 275, 282; **Нисаа**, 29-31; **Мааиде**, 1; **Хадж**, 28; **Нуур**, 37; **Саад**, 21-24; **Джум'а**, 9, 10.
- Файдасыз мешг'улиет**, **Му'минуун**, 3.
- Файыз**, **Бак'бара**, 188, 275, 276, 278, 279; **Аал-и Имраан**, 130; **Нисаа**, 29-31, 160, 161; **Руум**, 39.
- Хасислик**, **Бак'бара** 195, **Аал-и Имраан**, 49, 180; **Нисаа**, 36, 37; **Т'евбе**, 34, 35; **Фурк'ан**, 67; **Исраа**, 29, 31, 100; **Мухаммед**, 37, 38; **адиид**, 23, 24; **Хашр**, 59; **Тег'баабун**, 15-18; **Лейль**, 8-11; **хумезе**, 1-4; **Аадийаат**, 8-11.
- Рехин** **ве кира**, **К'басас**, 26, 29.
- Хырсызлыкь**, **Бак'бара**, 188; **Нисаа**, 28, 31; **Мааиде**, 38, 39.
- Чалышмакь**, **Нисаа**, 32; **К'басас**, 77; **Шуараа**, 20; **Неджм**, 39-42; **Лейль**, 4.
- Джумертлик (айрыджа бакь: Ахлякь-маддий ярдымлашув)**, **Бак'бара**, 268; **Исраа**, 29.
- Элял олг'анындан ашамакь** **ве ичмек**, **Бак'бара**, 168, 172, 173; **Мааиде**, 1, 3-5, 87, 88; **Эн'аам**, 118, 119, 142, 145; **На'ль**, 114, 115; **Хадж**, 30.
- Эр кес Аллаһк'ба мухтадж**, **Фаатыр**, 15; **Мухаммед**, 38.

ИЛИМ, АКЪЫЛ, ТЕФЕККУР, ИБРЕТ

- Ак'был саиплери**, **Бак'бара**, 164, 169, 197, 269; **Аал-и Имраан**, 7, 190; **Мааиде**, 100; **Юсуф**, 11; **Ра'д**, 19; **Ибрахим**, 52; **На'ль**, 12; **Саад**, 29, 42; **Зумер**, 9, 18, 21; **Му'мин**, 54; **Талаакь**, 10.
- Ак'был юрсетмекни огютлеген аетлер**, **Бак'бара**, 44, 73, 75, 76, 164, 170, 171, 242; **Аал-и Имраан**, 65, 118; **Мааиде**, 58, 100; **Эн'аам**, 32, 126, 151; **А'рааф**, 169; **Энфаал**, 22; **Юнус**, 16, 42, 100; **хууд**, 51; **Юсуф**, 2, 109; **Ра'д**, 4; **На'ль**, 12, 67; **Энбийаа**, 10, 67; **Хадж**, 46; **Му'минуун**, 80; **Нуур**, 61; **Фурк'ан**, 44; **Шуараа**, 28; **К'басас**, 60; **Анкебуут**, 35, 43, 63; **Руум**, 24, 28; **Йаасин**, 62, 68; **Сааф'аат**, 138; **Зумер**, 43; **Му'мин**,

- 67; Зухруф, 3; Джаасие, 5; худжураат, 4; хадида, 17; Хашр, 14; Мульк, 10.
- Аллаһтан башкбасынынъ бильгиси сынъбырадыр, Бакъара, 30-33, 255; Юсуф, 76; Лукъман, 34.**
- Аллаһтан иаим истемек, Таа-һаа, 114.**
- Бильгенни огретмекнинъ зарурлыгы, Бакъара, 129, 151, 159, 174; Тевбе, 122; Абесе, 1-4.**
- Бильмеген шей узеринде исрар этмек, Аал-и Имраан, 66; Исраа, 36.**
- Бильмеден укум бермек, Эн'аам, 119, 144; Хадж, 8; Лукъман, 20; Му'мин, 83.**
- Зан-кесен-кес бильгини ифаде этмез, Юнус, 36; худжураат, 12; Неджм, 28.**
- Икмет, Бакъара, 251, 269; Нисаа, 54; Анзааб, 34; Саад, 20; Зухруф, 63; Къамер, 5; Джум'а, 2.**
- Илим адамынынъ дегери, Аал-и Имраан, 7, 18; Нисаа, 162; Исраа, 107; Хадж, 54; Шууараа, 197; Анкебуут, 43; Фаатыр, 28; Зумер, 9; Муджааделе, 11.**
- Илимнинъ дегери ве илимге тешвикъ, Наһль, 43; Таа-һаа, 114; Къасас, 80; Зумер, 9; Муджааделе, 11; Алякъ, 1-5.**
- Инсан бильгисини ашкъан саа (гъайб), Бакъара, 33; Эн'аам, 59; А'рааф, 188; һууд, 123; Наһль, 77; Кеһф, 26; Мерьем, 78; Фуркъан, 6; Немль, 65; Лукъман, 34; Себе', 48; Фаатыр, 38; Йаасин, 11; худжураат, 18; Къалем, 47; Джин, 10, 26; Теквиир, 24.**
- Инсаннынъ билип оламайджакъ шейлери, Ра'д, 8; Лукъман, 43.**
- Кезип корьмек ве файдалары, Аал-и Имраан, 137; Эн'аам, 6, 11; Юсуф, 109; Наһль, 36; Хадж, 46; Немль, 69; Анкебуут, 20; Руум, 9, 42; Фаатыр, 44; Му'минуун, 21, 82; Муһаммед, 10.**
- Кяинат ве инсаннынъ барлыгы узеринде тефеккюрни тешвикъ, Фуссылет, 53; Заарийаат, 20, 21.**
- Къалем ве язы, Къалем, 1; Алякъ, 4, 5.**
- Окъумагъа Аллаһнынъ адынен башламакъ, Алякъ, 1.**
- Пешин укюмден сакъынмакъ, Нисаа, 94; худжураат, 6.**
- Сорап огренмек, Энбийаа, 7.**
- Тефеккюр, Бакъара, 219, 266; Аал-и Имраан, 191; Мааиде, 18; Эн'аам, 50; А'рааф, 176, 184; Юнус, 24; Ра'д, 3; Наһль, 11, 44, 69; Руум, 8, 21; Себе', 46; Зумер, 42; Джаасие, 13; Хашр, 21.**
- Тюшюнип ибрет алынмасы керек олгъан вазиетлер, Юнус, 5, 6, 12; Ра'д, 3, 4; Наһль, 11-13, 65, 66, 68, 79; Юсуф, 7; Руум, 19-25; Му'минуун, 21, 30; Шууараа, 7-9; Анкебуут, 15, 24, 34, 35; Йаасин, 71; Саад, 27; Шууараа, 39; Духаан, 38, 39; Джаасие, 4; Мульк, 19; Таарыкъ, 5-7.**
- Фалджылыкъ, ырымджылыкъ ве сихирбазлыкъ, Бакъара, 102; Мааиде, 3, 90; Фелякъ, 104.**
- Джаиллерден узакъ турмакъ, Бакъара, 67; Мааиде, 50; Эн'аам, 35; А'рааф, 199; һууд, 46.**

ИНСАН

- Инсан ер юзюнинъ халифеси, Бакъара, 30; Эн'аам, 165; А'рааф, 69, 74; Юнус, 14, 73; Немль, 62; Фаатыр, 39; Саад, 26.**
- Инсан зайыф яратылгандыр, Нисаа, 28.**
- Инсан ибадет этмек ичюн яратылгъан, Хиджр, 99; Заарийаат, 56, 57; Мульк, 2; Джин, 16, 17.**
- Инсан огълунынъ гъафлетти, Энбийаа, 1-3.**

- Инсан хырскъа зияде берильгендир, Меаридж, 19-21; Феджр, 16-20.
- Инсангъа догру ёл костерильгендир, Инсан, 3.
- Инсанлар Аллаһкъа мухтадждыр, Фаатыр, 15.
- Инсанлар тек бир уммет эди, Бакъара, 213.
- Инсанларнынъ ве джинларнынъ яратылыш гъаси, Заарийаат, 16.
- Инсанларнынъ къабилелерге ве миллетлерге айырылуварынынъ себеплери, хужураат, 13.
- Инсанларнынъ фаркълылыкълары, Фаатыр, 32.
- Инсанларнынъ фаркълы имкянларгъа саип къылынувынынъ себеби, Зухруф, 32.
- Инсанларнынъ фаалиетлерине коре деражелери бар, Эн'аам, 132; Аһкъаф, 19; Инсан, 1-2; Лейль, 4.
- Инсанлыкънынъ сою, Нисаа, 1.
- Инсанны джеэннемге тюшюрген феналыкълар, Муддессир, 43-47.
- Инсанны энъ эйи бильген ве онъа энъ якъын олгъан--онынъ яратыджысыдыр, Къаф, 16.
- Инсаннынъ аджлиги, Мааиде, 30, 31; Наһль, 4.
- Инсаннынъ Аллаһ эманетини истемеси, Аһзааб, 72, 73; Хашр, 21.
- Инсаннынъ маиети, Юнус, 12; һууд, 9-11; Юсуф, 11; Исраа, 11, 70, 83, 84; Кеһф, 54; Энбийаа, 37; Хадж, 66; Руум, 33-36; Зумер, 8, 49; Фуссылет, 49-51; Шуураа, 48; Тегъабун, 2, 3; Меаридж, 19-22; Белед, 4; Аадийаат, 6-8.
- Инсаннынъ озюнде ибретлер бар, Фуссылет, 53; Джаасие, 4; Заарийаат, 21; Таарыкъ, 5-7.
- Инсаннынъ тербиеси, Раһмаан, 3-4.
- Инсаннынъ устыюнаиги, Бакъара, 34; А'рааф, 11, 172, 173; Хиджр, 29-30; Исраа, 61, 62, 70; Таа-һаа, 55; Тегъабун, 3; Тиин, 1-5.
- Инсаннынъ хызметине теклиф олунгъан варлыкъ ве имкянлар, Бакъара, 29; Ра'д, 2-4; Ибрахим, 32-34; Наһль, 5-14, 78, 80, 81; Исраа, 70; Энбийаа, 30-32; Хадж, 36, 37, 63-65; Шуураа, 132-134; Немль, 60-64, 86; Къасас, 71-73; Анкебуут, 60-63; Руум, 20-25, 50; Лукъман, 20, 29, 31; Седжде, 37; Себе', 24; Фаатыр, 12, 13, 27, 28; Йаасин, 33-36; Зумер, 6, 21; Му'мин, 61, 64, 79, 80; Зухруф, 10-13; Джаасие, 12, 13; Къаф, 7-11; Раһмаан, 1-12; Ваакъыа, 58-59, 63-65, 68-73; Мульк, 15; Наазиаат, 30; Небе', 6-16.
- Инсаннынъ чеккени--озюнинъ якъаны себебинден, Руум, 41; Шуураа, 30, 34.
- Инсаннынъ яратылышы, Бакъара, 28, 30; Аал-и Имраан, 6; Нисаа, 1; Эн'аам, 2, 98; А'рааф, 11, 189; Хиджр, 26, 28; Наһль, 4, 72; Исраа, 99; Таа-һаа, 55; Хадж, 5; Му'минуун, 12-14, 79; Фуркъан, 54; Руум, 19, 20, 54; Лукъман, 34; Седжде, 7-9; Фаатыр, 11; Йаасин, 36, 77; Сааффаат, 11; Саад, 71, 74; Зумер, 6; Му'мин, 64, 67; Джаасие, 4; Къаф, 16; Неджм, 45, 46; Ваакъыа, 57-59; Нууһ, 14, 19; Къыямет, 37-39; Инсан, 1-2; Мурселяат, 20-22; Абесе, 18-20; Таарыкъ, 5-7; Тиин, 1-5; Алякъ, 2.

КЕВНИЙ (КОСМОСКЪА АИТ) АЕТЛАР

- Ай белли бир вакъыткадже сейир этер, Ра'д, 2; Лукъман, 29, 30; Фаатыр, 13; Йаасин, 39, 40; Зумер, 5; Раһмаан, 5.
- Ай ышыгъыны кунештен алыр, Шемс, 2.

- Айнынъ яратыджысы, А'рааф, 54;
Юнус, 5; Энбийаа, 33.
- Айнынъ яратылышы, Фуркъан, 61; Нух,
16.
- Арш, А'рааф, 46, 48, 49, 54; Тевбе, 129;
Юнус, 3; Нууд, 7; Ра'д, 2; Таа-хаа, 5;
Энбийаа, 22; Му'минуун, 86, 116;
Фуркъан, 59; Немль, 26; Седже, 4;
Зумер, 75; Му'мин, 15; Зухруф, 82;
хадиид, 4; Меааридж, 3, 4; Буруудж,
15.
- Аршкъа Аллаһнынъ укумран олувы,
Ра'д, 2, Таа-хаа, 5; Фуркъан, 59;
Седже, 4; хадиид, 4.
- Аршны юкленген мелеклер, Му'мин, 7;
хаакъкъа, 17.
- Аршнынъ саиб Аллаһтыр, Немль, 26;
Буруудж, 15.
- Дагъларнынъ арекет этиюви, Немль, 88.
- Дагъларнынъ яратылышы, Ра'д, 3;
Хиджр, 19; Наһль, 15; Къаф, 7;
Наазиаат, 32.
- Ердеки къыталар, Ра'д, 4.
- Ернинъ яратыджысы, Бакъара, 117;
Эн'аам, 14, 73, 101; Фаатыр, 1;
Шуураа, 11; Заарийаат, 48; Тегъаабун,
3.
- Ернинъ яратылышы, Эн'аам, 101;
А'рааф, 54; Юнус, 3; Нууд, 7; Ра'д, 3;
Хиджр, 19, 85; Наһль, 3; Энбийаа, 30;
Фуркъан, 59; Седже, 4; Фуссылет,
9-11; Къаф, 38; Заарийаат, 20; хадиид,
4; Талаакъ, 12; Небе', 6.
- Йылдызларнынъ яратыджысы, А'рааф,
54.
- Йылдызларнынъ семада дөнерек арекет
этиювлери, Йаасин, 40.
- Коклернинъ башта думан (газ) алында
олувы, Фуссылет, 11.
- Коклернинъ ве ернинъ тасарруфы
Аллаһкъа аит, Бакъара, 107; Аал-и
Имраан, 187; Мааиде, 40; Тевбе,
116; Нуур, 42; Фуркъан, 7; Йаасин,
83; Зумер, 62, 63; Шуураа, 49; Зухруф,
85; Джаасие, 27; Фетих, 14; хадиид,
2, 5; Буруудж, 9.
- Коклернинъ еди кок оларакъ
яратылышы, Бакъара, 29; Исраа,
44; Му'минуун, 17, 86; Фуссылет, 12;
Талаакъ, 12; Мульк, 3; Нух, 15; Небе',
12.
- Коклернинъ яратыджысы, Бакъара,
117; Эн'аам, 14, 73, 101; Ибрахим,
32; Хадж, 65; Фаатыр, 1; Шуураа,
11; Заарийаат, 47; Раһмаан, 17;
Тегъаабун, 3; Наазиаат, 27.
- Коклернинъ яратылышы, Эн'аам, 101;
А'рааф, 54; Юнус, 3; Нууд, 7; Ра'д, 2;
Хиджр, 85; Наһль, 3; Энбийаа, 30, 32;
Фуркъан, 59; Лукъман, 10; Седже, 4;
Фуссылет, 11, Къаф, 38; Заарийаат, 47;
хадиид, 4; Талаакъ, 12; Наазиаат, 28.
- Кунешнинъ арекети, Энбийаа, 33;
Йаасин, 38.
- Кунешнинъ вакъытнынъ билинюви
ичюн яратылувы, Эн'аам, 96.
- Кунешнинъ яратыджысы, А'рааф, 54;
Юнус, 5; Энбийаа, 33.
- Кунешнинъ яратылышы, Фуркъан, 61;
Нух, 16; Небе', 13.
- Курси, Бакъара, 255.
- Кяннатнынъ яратылышы, Эн'аам, 101;
А'рааф, 54; Юнус, 3; Нууд, 7; Хиджр,
85; Наһль, 3; Энбийаа, 30; Фуркъан,
59; Седже, 4; Фуссылет, 11; Къаф,
38; хадиид, 4; Талаакъ, 12.
- Кяннаттаки тертип, Энбийаа, 22;
Раһмаан, 2, 7; Мульк, 3, 4.
- Такъвим (ай, йыла, мевсим), Бакъара,
189, 194, 217; Мааиде, 2, 97; Эн'аам,
96; Юнус, 5; Тевбе, 5, 36; Наһль, 12;
Исраа, 12; Хадж, 47; Руум, 4; Седже,
5; Меааридж, 4.
- Ягъмурнен Аллаһ олю топракъкъа джан
берир, Наһль, 65; Руум, 50; Фаатыр,

9; Фуссылет, 39; Зухруф, 11; Джаасие,
5; Къаф, 11; Абессе, 25-32.

КЪУР'АН

- Къур'ан, Мааиде, 101; Эн'аам, 19; Юнус,
15, 37, 61; Тевбе, 111; Юсуф, 2; Ра'д,
31; Хиджр, 1, 87, 91; Наһль, 98;
Исраа, 41, 45, 89; Кеһф, 54; Таа-һаа,
2, 114; Фуркъан, 30; Немль, 1-6, 76,
92; Къасас, 85; Руум, 58; Себе', 31;
Йаасин, 2, 69; Саад, 1; Зумер, 27,
28; Зухруф, 3; Фуссылет, 3; Къаф, 45;
Раһмаан, 2; Ваакъыа, 77; Къалем, 51;
Муземмиль, 20; Инсан, 23; Буруудж,
21; Иншиккъакъ, 21.
- Къур'ан агъыр-агъыр (яваш-яваш)
оқълмалы, Муземмиль, 4.
- Къур'ан инсанларны къаранлыкътан
айдынлыкъкъа чыкъарыр, һадид,
9.
- Къур'ан Къадир геджесинде энген,
Духаан, 22; Къадр, 1.
- Къур'ан не ичюн арапча эндирильди,
Шуураа, 7; Фуссылет, 44.
- Къур'ан не ичюн къысым-къысым
эндирильди, Фуркъан, 31, 32.
- Къур'ан рақипсиздир, Бакъара, 23, 24;
Юнус, 38; һууд, 13; Исраа, 88.
- Къур'ан рамазан айында эндирильди,
Бакъара, 185.
- Къур'ан узеринде тюшонмек, Нисаа, 82;
Саад, 29; Муһаммед, 24.
- Къур'ан шифа ве рахметтир, Исраа, 82.
- Къур'ан энъ доғъру ёлғъа алып барыр,
Исраа, 9.
- Къур'анда лянетленген терек, Исраа, 60.
- Къур'анда мухкем ве мутешабах аетлер,
Аал-и Имраан, 7.
- Къур'анда несх, Бакъара, 106.
- Къур'анда он эмир, Эн'аам, 101-103;
Исраа, 22-39.
- Къур'анда седжде аетлери, А'рааф,
206; Ра'д, 15; Наһль, 50; Исраа, 107;
Меръем, 58; Хадж, 18; Фуркъан,
60; Немль, 25; Седжде, 15; Саад,
24; Фуссылет, 37; Недржм, 63;
Иншиккъакъ, 21; Алякъ, 19.
- Къур'анны динълемек эдеби, А'рааф, 24.
- Къур'анны динълемеге мани олғъанлар,
Фуссылет, 26.
- Къур'анны къорчалайыджы Аллаһтыр,
Хиджр, 9.
- Къур'анны Пейғамбер уйдурып
язмады, Анкебуут, 50.
- Къур'аннынъ азмети (буюклаги),
Хашр, 21.
- Къур'аннынъ азрети Муһаммедеке
эндирильгенини къабул этмегенлер,
Зухруф, 31.
- Къур'аннынъ исимлери (Ахсен-уль
Хадис), Зумер, 23; (Фуркъан:)
Бакъара, 185; Фуркъан, 1; (Хадис:)
Ваакъыа, 81; (Китап:) Бакъара, 2,
159, 177; Аал-и Имраан, 3, 7; Нисаа,
105, 113, 123, 127, 130, 140; Мааиде,
15; Эн'аам, 114, 155; А'рааф, 2, 196;
Юнус, 1; һууд, 1; Юсуф, 1; Ра'д, 1;
Ибрахим, 1; Хиджр, 1; Наһль, 64, 89;
Кеһф, 1; Шуураа, 2; Немль, 1; Къасас,
2, 86; Анкебуут, 47, 51; Лукъман,
2; Седжде, 2; Саад, 29; Зумер, 1, 2;
Фуссылет, 3, 41; Зухруф, 2; Духаан, 2;
Аһкъаф, 2, 12; Туур, 2; Ваакъыа, 78;
(Нуур:) Теғъабун, 8; (Руух:) Шуураа,
52; (Зикр:) Хиджр, 6, 9; Наһль, 44;
Энбийаа, 50; Йаасин, 69; Саад, 87.
- Къур'аннынъ оқълув шекиллери,
Исраа, 106; Муземмиль, 4.
- Къур'аннынъ озеги сайылғъан ает,
Бакъара, 177.

КЪБУР'АНДАН ЭВЕЛЬКИ КИТАПЛАР

- Зебур, Нисаа, 163; Энбийаа, 105.
- Инджилъ, Аал-и Имраан, 3, 48, 65; Мааиде, 46, 47, 66, 68, 110; А'рааф, 157; Тёвбе, 111; Фетих, 29; хадиид, 27.
- МУ'МИН-МУСУЛЬМАН, КЯФИР, МУНАФЫКЪ, МУШРИК
- Дехрийлер, Джаасие, 24.
- Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа итаат этильмез, Аһзааб, 1, 48.
- Кяфирлерге итаат этильмез, Фуркъан, 52.
- Кяфирлерге тенбие файда бермез, Бакъара, 6, 7; Йаасиин, 10.
- Кяфирлерге яхшылыкълары файда бермез, Аал-и Имраан, 117.
- Кяфирлернен дост олузмаз, Нисаа, 144; Тёвбе, 23; Мумтеһине, 1.
- Кяфирлерни аджизликке тюшюрген суаллер, Туур, 28-43.
- Кяфирлернинъ ахиреттеки пешманлыкълары, Му'мин, 11; Аһзааб, 64-68; Фаатыр, 37; Мульк, 10, 11.
- Кяфирлернинъ ишлери бошуна кетеджек, Кеһф, 104, 105; Нуур, 39; Аһзааб, 19.
- Кяфирлернинъ Къур'ангъа нисбетен тавурлары, Хадж, 72.
- Меджусийлер, Хадж, 17.
- Кяфирлернинъ джеэннемге сюрюлиши, Зумер, 71, 72.
- Му'мин-кяфир къаршылаштырмасы, Бакъара, 26, 257; һууд, 24; Наһль, 75, 76.
- Му'миннен фасыкъ бир олмаз, Седжде, 18.
- Му'минлер бир-бирлерининъ достудыр, Тёвбе, 71.
- Му'минлер ер юзюнинъ халифесидир, Фаатыр, 39.
- Теврат, Аал-и Имраан, 3, 48, 50, 65, 93; Мааиде, 43, 44, 46, 66, 68, 110; Тёвбе, 111; Фетих, 29; Сафф, 6; Джум'а, 5.
- Му'минлер къардаштырлар, һуджураат, 10.
- Му'минлерге ифтира ве эзист этиджилер, Аһзааб, 58.
- Му'минлерге эскендже этиджилер ве оларнынъ джезалары, Буруудж, 4-10.
- Му'минлернинъ арекетлери, Тёвбе, 71, 75-77, 79.
- Му'минлернинъ ахиретте ёллары айдынлыкътыр, хадиид, 12; Таһрим, 8.
- Му'минлернинъ вазифеси итааттыр, Нуур, 51, 52.
- Му'минлернинъ васыфлары, Энфаал, 2-4; Ра'д, 19-24; Шуураа, 36-39; Меааридж, 22-53.
- Му'минлернинъ ве илим адамларынынъ дегери, Муджааделе, 11.
- Му'минлернинъ диний ве ахлякый васыфлары, Му'минуун, 1-11.
- Му'минлернинъ кяфирлерге ве бир-бирлерине нисбетен арекетлери, Фетих, 29.
- Му'минлернинъ нуры, Таһрим, 8.
- Му'минлернинъ сымасы, Фетих, 29.
- Му'минлернинъ теслимиети, Аһзааб, 22.
- Мунафыкълар, Бакъара, 8-20, 204-206; Аал-и Имраан, 167; Нисаа, 61, 64, 69, 88, 138, 145; Энфаал, 49.
- Мунафыкълар дост олмаз, Нисаа, 89.
- Мунафыкълар кяфирлернинъ достларыдырлар, Хашр, 11.

- Мунафыкъларнынъ зайыф мусульманларгъа нисбетен инсафсызлыкълары, Мунаафикъуун, 7, 8.
- Мунафыкъларнынъ табияты, Хашр, 11-14.
- Мунафыкъларнынъ арекетлери, Тевбе, 55-59, 67; Мунаафикъуун, 1-5.
- Мунафыкъларнынъ дженазе намазы кылынмаз, Тевбе, 84.
- Мусульман оларакъ ольмек, Бакъара, 132; Аал-и Имраан, 102, 193; А'рааф, 126; Юсуф, 101; Немль, 18, 89, 90.
- Мусульман уммет, Бакъара, 128.
- Мусульманнынъ шахсети, Мааиде, 54.
- ”Мусульманлар” адыны берген Аллаһтыр, Хадж, 79.
- Мусульманларнен сучлылар бир дегиль, Къалем, 35.
- Муждели му'минлер, Тевбе, 112.
- Мушриклер Аллаһнынъ баласы бар дедилер, Эн'аам, 6; Юнус, 68-70; Наһль, 57, 62; Исраа, 40; Мерьем, 88-92; Энбийаа, 26; Хадж, 3, 4; Себе', 40-42; Сааффаат, 149-159, 180; Зухруф, 15, 16, 18, 79-82; Туур, 39; Неджм, 21, 22.
- Мушриклер Аллаһтан башкъасыны танъры таныдылар, Бакъара, 165; Аал-и Имраан, 151; Нисаа, 117; Мааиде, 76; Эн'аам, 1, 107, 136, 150; А'рааф, 191; Юнус, 18, 66; хууд, 109; Ибрахим, 30; Хиджр, 95, 96; Наһль, 73; Мерьем, 81; Хадж, 11-13, 71, 74; Фуркъан, 3, 55; Йаасин, 74, 75; Сааффаат, 11; Саад, 5-7; Зумер, 15, 45, 67; Му'мин, 10-12; Шуураа, 9; Туур, 43.
- Мушриклер къадынарлгъа дегер бермеслер, Эн'аам, 139; Наһль, 58, 59; Шуураа, 17; Зухруф, 17; Туур, 39; Неджм, 21, 22.
- Мушриклер путларны шефаатчы зан этдилер, Юнус, 18; Ра'д, 14; Наһль, 55; Мерьем, 81, 82; Зумер, 3, 43, 44.
- Мушриклернинъ къыз балаларыны ольдюривлери, Эн'аам, 137, 140; Наһль, 57-59; Шуураа, 17; Теквир, 8, 9.
- Мушриклернинъ азрети Пейгъамберден сачмалав истеклери, Исраа, 90-93.
- Мушриклернинъ азрети Пейгъамберге нисбетен тавурлары, Джин, 19.
- Мушриклернинъ итирафлары, Му'минуун, 84-89.
- Озьлерини Аллаһкъа адагъан му'минлер, Тевбе, 111.
- Саабийлер, Бакъара, 62; Мааиде, 69; Хадж, 17.

ОЛЮМ ВЕ СОНЪУ

- Ахиретке иман, Бакъара, 4, 46, 62, 123, 177; Аал-и Имраан, 9, 25; Нисаа, 38, 39, 59, 162; Эн'аам, 133; А'рааф, 147; Тевбе, 18, 19, 44; Юнус, 45; Наһль, 22; Кеһф, 110; Немль, 23; Лукъман, 4; Шуураа, 7; Меааридж, 2, 26.
- Ахиретке азырлыкъ, Бакъара, 110; Хадж, 77; Йаасин, 12, 59; Хашр, 18; Къыямет, 13.
- Ахиретнинъ дешети, Му'мин, 18.
- Ахиретнинъ олувына шубе ёкъ, Джаасие, 32.
- Ахиретте азалар шаатлыкъ этерлер, Фуссылет, 20-22.
- Ахиретте бахтлы ве бедбахт юзлер, Аал-и Имраан, 104; Муддессир, 20-25; Абесе, 33-42; Гъаашиие, 1, 16.
- Ахиретте бутюн сырлар ашкяр олуур, Таарыкъ, 9.
- Ахиретте инсан олюмсиздир, Духаан, 56.

- Ахиретте эмир Аллаһкыя аит, Инфитар, 19.
- Ахиретте эр кеске япкъанынынъ къаршылыгы эксиксиз берилер, Зумер, 70; Зильзаал, 78.
- Ахиретте залимлернинъ мазеретлери (афулары) кечмез, Му'мин, 52.
- Ахиретте зулум ёктыр, Джаасие, 22; Му'мин, 17.
- Ахиретте пешманлыкъ файда бермез, Ибрахим, 44.
- Амель дефтерлери артларындан берильгенлер, Иншикыакъ, 10-15.
- Амель дефтерлери сагъ тарафындан берильгенлер, хаакыкыа, 19-24; Исраа, 71; Иншикыакъ, 7-9.
- Амель дефтерлери сол тарафындан берильгенлер, хаакыкыа, 25-37.
- А'рааф ве А'рааф халкы, А'рааф, 46, 48.
- Гунахкярларнынъ ахиреттеки пешманлыкълары, Му'минуун, 99, 100; Седжде, 12; Небе', 40.
- Закысум терети, Духаан, 73; Ваакыа, 52.
- Зебанийлер, Алякы, 18.
- Кевсер, Кевсер, 1.
- Кирамен кятибин мелеклери, Кыаф, 17, 18; Инфитаар, 11.
- Кыабир ве кыабир аята, Эн'аам, 98; Тевбе, 84; Ибрахим, 27; Таа-хаа, 124; Му'мин, 46; Мумтеһине, 13; Абесе, 21; Текяасур, 1-2.
- Кыяметнинъ аляметлери, Кеһф, 97, 98; Энбийаа, 96, 97; Немль, 82; Себе', 14; Зухруф, 43; Муһаммед, 18; Кыямет, 6-10.
- Кыямет ве сонъу, Кеһф, 47-49; Таа-хаа, 105-112.
- Кыяметнинъ дешети, Лукъман, 33; Мурсеаят, 6-9; Абесе, 33-42.
- Кыяметнинъ ильми Аллаһкыя аиттир, А'рааф, 187; Аһзааб, 63; Фуссылет, 47.
- Кыяметнинъ кыопув шекли, Ибрахим, 48; Туур, 9, 10; Ваакыа, 1-7; хаакыкыа, 13-16; Муземмиль, 14, 17, 18; Мурсеаят, 8-14; Небе', 18-20; Теквиир, 1-6, 11-13; Инфитаар, 1-4; Иншикыакъ, 1-5; Зильзаал, 1-5; Кыаариа, 1-5.
- Кыяметнинъ вакыты кельгенде гунахкярларнынъ вазиеги, Руум, 55-57.
- Кыяметнинъ кыопаджагы кесенкестир, Кеһф, 21; Хадж, 7.
- Кыяметнинъ кыопувы эснасында инсанлар, Хадж, 1, 2.
- Махшерде кёр олгъанлар, Таа-хаа, 124-128.
- Олюм, Аал-и Имраан, 185; Нисаа, 18, 78; Эн'аам, 60-62, 93; Ибрахим, 18; Энбийаа, 34, 35; Аһзааб, 16; Зумер, 30, 42; Джум'а, 6-8.
- Олюм анындаки пешманлыкъ, Му'минуун, 99, 100.
- Олюм ве аят имтиан ичюн берильгендир, Мульк, 2.
- Олюм сархошлыгы, Кыаф, 19.
- Олюмни эр джанлы татаджакытыр, Аал-и Имраан, 185; Исраа, 99; Энбийаа, 34, 35; Му'минуун, 15; Анкебуут, 57; Раһмаан, 26, 27.
- Олюмден сонъра текрар тирильмек, һууд, 7; Наһль, 38, 39; Исраа, 49-52, 97, 98, 99; Меръем, 66-72; Анкебуут, 19, 20; Руум, 56.
- Суур, Таа-Хаа, 102; Немль, 87; Йаасин, 51; Зумер, 68; хаакыкыа, 13; Кыаф, 20; Мудассир, 8.
- Ухревий (ахиреттеки) адалет, Аал-и Имраан, 25; Нисаа, 109, 113, 114; Юнус, 54; Наһль, 111; Энбийаа, 47.

- Ухревий азап ве джеза, Мааиде, 36; Кехф, 29; Седжде, 20; Сааффаат, 62-73; Саад, 55-64; Духаан, 43-49; Меааридж, 11-18.
- Ухревий месулиет, Бакъара, 284; Анкебуут, 4, 13; Аһзааб, 8; Текясур, 8.
- Ухревий месулиетнинъ къаврамы, Наһль, 15.
- Ухревий мухасебе (эсап), Аал-и Имраан, 30; Ибрахим, 51; Исраа, 13, 14, 71, 72; Кехф, 47-79.
- Ухревий муяфат, Кехф, 30, 31, 107, 108; Меръем, 60-63; Та-һаа, 75, 76; Хадж, 23; Фуркъан, 75, 76; Сааффаат, 41-49; Саад, 49-54; Духаан, 51-57; Зухруф, 68-73; Раһмаан, 46-78; Туур, 17-28; Инсан, 11-22.
- Ухревий муяфатлар эр тюрлю такъдирден устундир, Седжде, 17.
- Фирдевске варис олгъанларнынъ васыфлары, Му'минуун, 1-11.
- Хашир (къыямет кунюнде инсанларнынъ Аллаһнынъ узурунда топланувы), Эн'аам, 94, 134; Хиджр, 85; Наһль, 84, 89; Исраа, 71; Кехф, 48; Таа-һаа, 15; Энбийаа, 104; Хадж, 7; Анкебуут, 5; Руум, 43; Себе', 3; Му'мин, 59; Зумер, 69; Шуураа, 7, 19; Аһкъаф, 3; Туур, 1-8; һаакъкъа, 1-3; Мурселяат, 1-7; Небе', 39.
- Дженнет шарабы, Сааффаат, 45-47; Туур, 23; Ваакъыа, 18, 19; Инсан, 5-6, 15-18; Небе', 34; Мутаффифин, 25-28; Гъаашие, 14.
- Дженнетнинъ васыфлары, Ра'д, 35.
- Дженнетнинъ къысымлары (Адн дженнетлери:), Тевбе, 72; Ра'д, 23; Наһль, 31; Кехф, 31; Меръем, 62; Таа-һаа, 76; Фаатыр, 33; Саад, 50; Му'мин, 8; Сафф, 12; Беййине, 8; (Фирдевс дженнетлери:) Кехф, 107; Му'минуун, 11; (Ме'ваа дженнети) Седжде, 19; Неджм, 13-15; (Наиим дженнети) Сааффаат, 40-44; Ваакъыа, 12; Инфитаар, 13.
- Джээннем инсанлар ве джинлернен толаджакътыр, һууд, 119; Седжде, 13.
- Джээннем шарабы, Сааффаат, 57, 58, 67, 68; Ваакъыа, 42, 54, 55; Небе', 24, 25; Гъаашие, 5.
- Джээннемде кяфирлернинъ вазнети, Ибрахим, 16, 17; Кехф, 29; Мульк, 6-11.
- Джээннемде олюм ёкътыр, Таа-һаа, 74; Аля, 12, 13.
- Джээннемнинъ дешети, Мульк, 6-8; Муддессир, 26-31.
- Джээннемнинъ еди къапъысы бардыр, Хиджр, 44.
- Джээннемнинъ кенишлиги, Къаф, 30.
- Эджель, Нисаа, 77; Эн'аам, 2, 60; А'рааф, 34; Юнус, 49; һууд, 3; Наһль, 61; Нух, 4.
- Эджель денъишмез, А'рааф, 34; Юнус, 49; Наһль, 61; Му'минуун, 43; Мунафикъуун, 11.

ПЕЙГЪАМБЕР (С.А.)

- Аз. Муһаммед (сав), Аал-и Имраан, 144; Аһзааб, 40; Муһаммед, 2.
- Аз. Муһаммед Аллаһнынъ эльчисидир, Фетих, 29.
- Аз. Муһаммед алемлерге рахметтир, Энбийаа, 107.
- Аз. Муһаммед бутюн инсанларгъа ёланылгъандыр, Себе', 28.
- Пейгъамбер (с.а.), Аал-и Имраан, 144, 164; Нисаа, 59-61, 80, 83, 115, 170; Мааиде, 41, 83, 104; А'рааф, 57;

- Төвбе, 61, 73, 117; Аһзааб, 1, 6, 13, 38, 45, 53; Мумтеһине, 12; Таһриим, 8, 9.
- Пейгъамбер бир бешердир, Исраа, 93; Кеһф, 110; Фуссылет, 6.
- Пейгъамбер бир зорбаджи дегильдир, Къаф, 45; Гъаашие, 21, 22.
- Пейгъамберге биат олмакъ, Фетиһ, 10.
- Пейгъамбер ве сокъур, Абесе, 1-11.
- Пейгъамбер ве къадынлары, Таһриим, 1, 3-5.
- Пейгъамбер исляатчыдыр, һууд, 88.
- Пейгъамбер кейфине коре къонушмаз, Неджм, 3.
- Пейгъамбер му'минлерге озь джанындан даа якъындыр, Аһзааб, 6.
- Пейгъамбер теблигъ вазифесини адалетнен якъандыр, Энбийаа, 109.
- Пейгъамбер уджрет истемез, Юсуф, 104; Фуркъан, 57; Себе', 47; Шуураа, 23.
- Пейгъамбер энъ устюн ахлякъкъа саиптир, Къалеми, 4.
- Пейгъамберге исъян, Нисаа, 115.
- Пейгъамберге сайгъы, Нуур, 62, 63; һуджураат, 1-5.
- Пейгъамберге саят ве селям, Аһзааб, 56.
- Пейгъамберге эял къылынган къадынаар, Аһзааб, 50.
- Пейгъамбернен тартышкъан къадын, Муджааделе, 1.
- Пейгъамберни хакем къабул этмек, Нисаа, 65.
- Пейгъамбернин айны экиге больмек муджизеси, Къамер, 1.
- Пейгъамбернинъ вазифесининъ сынъыры, Анкебуут, 18; Фаатыр, 23, 24; Саад, 65, 70.
- Пейгъамбернинъ вазифе сынъырлары, Эн'аам, 50, 66, 104, 106, 107; Юнус, 49, 108; һууд, 12; Наһль, 35, 82; Фуркъан, 56; Анкебуут, 50; Шуураа, 48; Аһкъаф, 9.
- Пейгъамбернинъ иманда себаты, Эн'аам, 56-58.
- Пейгъамбернинъ къадынлары, Аһзааб, 28-34, 51-53; Таһриим, 1.
- Пейгъамбернинъ къадынлары му'минлернинъ аналарыдыр, Аһзааб, 6.
- Пейгъамбернинъ мирадж муджизеси, Исраа, 1; Неджм, 1-18.
- Пейгъамбернинъ рисалет (ёлланув) себеби, Аһзааб, 45-48.
- Пейгъамбернинъ сёзю вахийдир, Неджм, 3-5.
- Пейгъамбернинъ теблигъ вазифеси, Маание, 67.
- Пейгъамбернинъ тевазу (алчакъгонъюллилик) вазифеси, Эн'аам, 52.
- Пейгъамбернинъ умметине садакъаты, Төвбе, 128; Кеһф, 6; Шуураа, 3.
- Пейгъамбернинъ укюмлерине итаатнынъ лязимлиги, Хашр, 7.
- Пейгъамбернинъ шефааты, Хиджр, 88.
- Пейгъамберлер Аллаһнынъ хазинесине саип дегиллер, һууд, 31.
- Пейгъамберлер арасында фаркъ ёктыр, Бакъара, 136.
- Пейгъамберлер де месульдилер, А'рааф, 6.
- Пейгъамберлер гъайбны бильмезлер, һууд, 31.
- Пейгъамберлер мелек дегиллер, һууд, 31.
- Пейгъамберлер садедже бешердир (инсандыр), Ибрахим, 11.
- Пейгъамберлернинъ бир къысмы акъкъында Къур'анда бильги берильмегендир, Му'мин, 78.

- Пейгъамберлернинъ фазилети, Бакъара, 253.
- Ресуль-Ресуллаһ (с.а.), Бакъара, 108, 143, 150; А'рааф, 158; Тевбе, 29, 32; Аһзааб, 29, 31, 33, 40, 57; Муһаммед, 32, 33; Фетих, 9, 12, 17, 27, 28, 29; һуджураат, 1, 4, 7; Муджааделе, 5, 9, 12, 21, 22, 23; Хашр, 4, 7, 8; Мумтеһине, 1; Сафф, 9, Джум'а, 2; Тегъаабун, 8; Талаакъ, 8.
- Ресуль-ун Керим, хаакъкъа, 40.
- Ресуллаһ энъ гузель ахлякъ орьнегидир, Аһзааб, 21.
- Ресуллаһкъа нисбетен мушриклернинъ тавры, Муджааделе, 8.
- Ресуллаһнынъ вазифеси теблигъдир, Мааиде, 99.
- Ресуллаһнынъ Къур'андан юз чевиргенлерден шикъяети, Фуркъан, 30.
- Ресуллаһнынъ му'минлерге шефкъаты, Шуараа, 215.
- Ресуллаһнынъ якъын акърабаларыны динге давет этюви, Шуараа, 214.
- ### ПЕЙГЪАМБЕРЛЕР ВЕ КЪАВМЛАРЫ
- Адем (а.с.), Бакъара, 31, 33, 37; Нисаа, 116, 120; Эн'аам, 2; Хиджр, 26, 28, 43; Руум, 21; Седжде, 7.
- Адемнен шейтан, Бакъара, 34-36; А'рааф, 19-24; Исраа, 61-62; Кеһф, 50; Таа-һаа, 116-119.
- Адемнинъ ильми, Бакъара, 27.
- Адемнинъ теъбеси, Бакъара, 37.
- Адемнинъ эки огълу, Мааиде, 27-31.
- Адемнинъ яратылышы, Бакъара, 30; Аал-и Ибраан, 59; Нисаа, 1; А'рааф, 189; Му'минуун, 12; Фуркъан, 54; Седжде, 7; Фаатыр, 11; Сааффаат, 11; Саад, 71-74; Му'мин, 67; Неджм, 32; Раһмаан, 15; Нух, 19.
- Азер, Эн'аам, 74.
- Давуд (а.с.), Бакъара, 251; Нисаа, 163; Мааиде, 78; Эн'аам, 84; Немль, 15, 16; Энбийаа, 78-82; Аһзааб, 10-11; Саад, 17-26, 30.
- Давуднынъ демирни къулануву, Аһзааб, 10, 11.
- Еудийлер, Бакъара, 62, 111, 113, 120, 135, 140; Аал-и Ибраан, 67; Нисаа, 46, 160; Мааиде, 18, 41, 44, 51, 64, 69, 82; Тевбе, 30; Наһль, 118; Хадж, 17.
- Еудийлер бозгунджыдыр, Мааиде, 64.
- Еудийлер лянетленгендирлер, Мааиде, 64, 78.
- Еудийлерге арам къылынганлар, Эн'аам, 146.
- Е'джудж, Ме'джудж, Кеһф, 91; Энбийаа, 96.
- Зекериййа (а.с.), Аал-и Ибраан, 37, 38; Эн'аам, 85; Энбийаа, 89, 90; Меръем, 1-11.
- Зуль-Киффль (а.с.), Энбийаа, 85; Саад, 48.
- Зуль-Къарнейн (а.с.), Кеһф, 83-101.
- Зу'н-Нуун (а.с.), Энбийаа, 87-88.
- Ибрахим (а.с.), Бакъара, 124-127, 130, 132, 133, 135, 136, 140, 258, 260; Аал-и Ибраан, 33, 65-68, 84, 95, 97; Эн'аамб .4, 75, 83; һууд, 74-76; Юсуф, 6, 38; Хиджр, 51; Наһль, 119, 123; Хадж, 36; Аһзааб, 7; Саад, 45; Шуураа, 13; һадиид, 26; Мумтеһине,4.
- Ибрахим ве бабасы, Эн'аам, 74; Меръем, 41-50.
- Ибрахим (а.с.) ве къавмы, Тевбе, 70; Энбийаа, 51-73; Хадж, 43; Шуараа, 69-104; Анкебуут, 16-35; Сааффаат, 83-99; Зухруф, 26-28.

- Ибрахим ве мусафирлери, Заарийаат, 24-37.
- Ибрахимнинъ бабасы ичюн истигъфары, Тевбе, 114.
- Ибрахимнинъ дуасы, Бакъара, 127-129; Ибрахим, 35-41.
- Ибрахимнинъ зурриети, Меръем, 58.
- Ибрахимнинъ ханиф дини, Эн'аам, 161; Хадж, 78.
- Ибрахимнинъ иманда якъыйниге (бир мертебеге) иришови, Эн'аам, 75-81.
- Ибрахимнинъ къарысы, хууд, 72.
- Ибрахимнинъ миллети (дини), Бакъара, 130, 135.
- Ибрахимнинъ руясы, Сааффаат, 101-113.
- Ибрахимнинъ саифелери, Неджм, 36, 37; А'ляя, 19.
- Идрис (а.с.), Меръем, 56, 57; Энбийаа, 85.
- Ильяс (а.с.) ве къавмы, Эн'аам, 85; Сааффаат, 123-132.
- Ильяскъа селям, Сааффаат, 130.
- Имран, Ал-и Имраан, 33, 34.
- Имраннынъ къызы Меръем, Таһриим, 12.
- Иса (а.с.), Бакъара, 87; Ал-и Имраан, 45, 52, 55, 59, 84; Нисаа, 163; Мааиде, 116; Эн'аам, 85; Шуураа, 13; Зухруф, 57; Хашр, 6; (Месих:) Мааиде, 72, 75; Тевбе, 30, 31.
- Иса Аллаһнынъ къулыдыр, Меръем, 130.
- Иса азрети Муһаммеднинъ келедегини мужделеди, Сафф, 6.
- Иса бин Меръем, Бакъара, 253; Му'минуун, 50; Аһзааб, 7; һадиид, 27.
- Иса месих--Аллаһнынъ келимесидир, Нисаа, 171.
- "Иса месих Аллаһнынъ огълудыр" дегенлер, Мааиде, 17.
- Иса месих чармыхкъа (хачкъа) керильмеди, Нисаа, 157-158.
- Исанынъ вефаты меселеси, Ал-и Имраан, 55.
- Исанынъ дуасы, Мааиде, 114, 118.
- Исанынъ муджизелери, Ал-и Имраан, 49; Мааиде, 46, 78, 110.
- Исмаил (а.с.), Бакъара, 125, 127, 133, 136, 140; Ал-и Имраан, 84; Нисаа, 163; Эн'аам, 86; Ибрахим, 39; Меръем, 54, 55, 58; Энбийаа, 85; Саад, 48.
- Исраил огъулары, Бакъара, 40, 83-102, 122, 211, 246; Ал-и Имраан, 93; Мааиде, 12, 32, 70, 72, 110; Исраа, 4, 101, 104; Шуураа, 197; Немль, 76; Седжде, 23; Джаасие, 16, 17; Аһкъаф, 10.
- Исраил огъуларына берильген эмирлер, Бакъара, 83, 84.
- Исраил огъуларынынъ бозгъунджылыгъы, Исраа, 4-7.
- Исраил огъуларынынъ сучлары, Бакъара, 61.
- Исраил огъуларына лянет, Бакъара, 88; Мааиде, 13.
- Исхакъ (а.с.), Бакъара, 133, 136, 140; Ал-и Имраан, 84; Нисаа, 163; Эн'аам, 84; хууд, 71; Юсуф, 6, 38; Меръем, 49; Анкебуут, 27; Сааффаат, 112, 113; Саад, 45.
- Фыравун, Бакъара, 49; Ал-и Имраан, 11; Энфаал, 52, 54; Юнус, 75; хууд, 97; Ибрахим, 6; Исраа, 101, 102; Анкебуут, 39; Къаф, 13; хаакъкъа, 9; Музземмиль, 105, 106; Буррудж, 18; Федр, 10.
- Фыравун ве тарафдарларынынъ богъудувы, Бакъара, 50.
- Фыравуннынъ къадыны, Таһриим, 11.
- Фыравуннынъ тангърылыкъ иддасы, Наазиат, 24.

- Хахамлар, Тевбе, 31, 34.
- Хааман, 6, 8; Кьасас, 38; Анкебуут, 39.
- Хаарун (а.с.), Бакъара, 248; Нисаа, 163; Эн'аам, 84; Юнус, 75; Мерьем, 53; Таа-хаа, 29; Энбийаа, 47; Фуркъан, 35.
- Хаварийлер, Аал-и Ибраан, 52; Мааиде, 111, 112; Сафф, 14.
- Хиджр халкъы, Хиджр, 80-84.
- Христианлар, Бакъара, 62, 111, 113, 120, 135, 140; Аал-и Ибраан, 67; Мааиде, 14, 18, 51, 69, 82; Хадж, 17.
- Христианлар иджат эткен рухбанлыккъа (эвлемемекке) уймадылар, хадид, 27.
- хууд(а.с.) ве Аад къавмы, А'рааф, 65-72; Тевбе, 70; хууд, 50-60; Ибрахим, 9; Хадж, 42; Фуркъан, 21-26; Къаф, 13; Неджм, 50; Къамер, 18-21; хаакъкъа, 4, 6; Феджр, 6.
- Къарун, Къасас, 76; Анкебуут, 39.
- Кешишлер, Мааиде, 82.
- Лукъман (а.с.)гъа икмет берильгендир, Лукъман, 13.
- Лукъманнынъ огълуна огютлери, Лукъман, 13, 16-19.
- Луут (а.с.), Эн'аам, 86; Анкебуут, 36.
- Луут ве къавмы, А'рааф, 80-84; хууд, 70, 74, 77-83, 89; Хиджр, 59-77; Энбийаа, 71-74; Хадж, 43; Шуураа, 160-175; Немль, 54-66; Сааффаат, 133-138; Саад, 13; Къаф, 13; Къамер, 32-39.
- Луутнынъ къарысы, Таһриим, 10.
- Меджусийлер, Хадж, 17.
- Медйен халкъы, Тевбе, 70; Хадж, 49.
- Мерьем (р.а.), Аал-и Ибраан, 36, 37, 42-45; Нисаа, 171; Мааиде, 17, 110, 116; Тевбе, 31; Энбийаа, 91.
- Мерьемге ифтира, Нисаа, 156, 157.
- Мерьемнинъ Исаны дюньягъа кетирюви, Мерьем, 16-36.
- Муса (а.с.), Бакъара, 51, 53; Аал-и Ибраан, 84; Эн'аам, 84, 91, 154; Юнус, 75; хууд, 96, 110; Исраа, 2, 101; Мерьем, 51-53; Энбийаа, 47; Хадж, 47; Фуркъан, 35; Анкебуут, 39; Седжде, 23; Аһзааб, 7, 69; Фуссылет, 45; Шуураа, 13.
- Муса ве Харун, Фывравун ве Исраил огъулары, Бакъара, 54-93, 246, 248; Нисаа, 153, 164; Мааиде, 20-26; А'рааф, 103-157, 159-172; Юнус, 75-93; Ибрахим, 5-8; Таа-хаа, 25-35, 90, 91; Му'минуун, 44-49; Шуураа, 10-61; Немль, 7-14; Къасас, 3-42, 76; Сааффаат, 114-122; Му'мин, 23-45, 53; Духаан, 17-37; Зухруф, 46-56; Заарийаат, 38-42; Сафф, 5; Наазиаат, 15-26.
- Муса ве Харунгъа селям, Сааффаат, 120.
- Муса ве Хызыр, Кеһф, 60-82.
- Мусанынъ дуасы, А'рааф, 155, 156.
- Мусанынъ китабы, хууд, 17; Аһкъаф, 12.
- Мусанынъ мужизелери, А'рааф, 107, 108, 117.
- Мусанынъ саифелери, Неджм, 36; А'ляа, 19.
- Нух (а.с.), Аал-и Ибраан, 33; Нисаа, 163; Эн'аам, 84; Исраа, 3, 17; Мерьем, 58; Энбийаа, 76; Аһзааб, 7; Шуураа, 13; хадид, 26.
- Нух ве къавмы, А'рааф, 59-64; Тевбе, 70; Юнус, 71-73; хууд, 25-49, 89; Ибрахим, 9; Хадж, 42; Му'минуун, 23-30; Фуркъан, 37; Шуураа, 105-122; Анкебуут, 14, 15; Саад, 12; Му'мин, 5, 31; Къаф, 12; Заарийаат, 46; Неджм, 52; Къамер, 9-16; Нух, 1-28.
- Нухка селям, Сааффаат, 79.
- Нухнынъ дуасы, Нух, 28.
- Нухнынъ гемиси, хууд, 37-44.
- Нухнынъ къарысы, Таһриим, 10.
- Нухнынъ огълу ичюн къабул олунмагъан дуасы, хууд, 45-47.

- Нунһынъ яшы, Анкебуут, 14.
 Раахиплер, Мааиде, 82; Тёвбе, 31, 34.
 Ресс халкы, Фуркъан, 38; Къаф, 12.
 Саабийлер, Мааиде, 69; Хадж, 17.
 Саалх (а.с.) ве Семууд къавмы, А'рааф, 73-79; Тёвбе, 70; хууд, 61-68, 89; Ибрахим, 9; Хадж, 42; Фуркъан, 38; Шуараа, 141-159; Немль, 45-53; Анкебуут, 38; Саад, 13; Му'мин, 31; Фуссылет, 13, 17; Къаф, 12; Заарийаат, 43-45; Недржм, 51; Къамер, 23-31; хаакъкъа, 4, 5; Буруудж, 18; Шемс, 11-15.
 Саамирий, Таа-һаа, 85, 87, 95.
 Себе' (халкы), Себе', 15.
 Сулейман (а.с.), Бакъара, 102; Нисаа, 163; Эн'аам, 84; Энбийаа, 78, 79, 81; Себе', 12; Саад, 30, 34.
 Сулейман ве Сабаа меликеси, Немль, 15-44.
 Сулейманһынъ укъомдарлыгы, Аһзааб, 12, 13.
 Шуайб (а.с.) ве Медйен халкы, А'рааф, 85-93; хууд, 84-95; Шуараа, 176-191; Анкебуут, 36, 37.
 Таалуут, Бакъара, 247, 249.
 Тубба' къавмы, Къаф, 14.
 Узейр (а.с.), Тёвбе, 30.
 Джалут, Бакъара, 249-251.
 Эййуб (а.с.), Нисаа, 163; Эн'аам, 84; Энбийаа, 83-84; Саад, 41-44.
- Эйке халкы, Хиджр, 78, 79; Саад, 13; Къаф, 14.
 Эль-Йисаа' (а.с.), Эн'аам, 86; Саад, 48.
 Эр уалкеге, эр миллетке бир пейгъамбер ёлланылгъандыр, Наһль, 36; Къасас, 59.
 Эха-и китап, Бакъара, 105; Аал-и Имраан, 64, 65, 69, 72, 75, 98, 110, 113; Нисаа, 153, 159, 171; мааиде, 15, 19, 59, 65, 68, 77; һадиид, 29; Хашр, 2, 11; Беййине, 1, 2, 6.
 Эха-и китаптан эйилер ве феналар, Аал-и Имраан, 75, 113-115.
 Юнус (а.с.), Нисаа, 163; Эн'аам, 86; Юнус, 98; Сааффаат, 139-148.
 Юсуф (а.с.), Эн'аам, 84; Му'мин, 34.
 Юсуф, бабасы ве къардашлары, Юсуф, 4-20, 58-101.
 Юсуфһынъ иффети, Юсуф, 23-29, 32-34, 51.
 Юсуфһынъ руя табири, Юсуф, 36, 37, 41, 43, 49.
 Яхя (а.с.), Аал-и Имраан, 39; Эн'аам, 85; Меръем, 7, 12-15.
 Я'къуб (а.с.), Бакъара, 122, 136, 140; Аал-и Имраан, 84; Нисаа, 163; Эн'аам, 84; хууд, 71; Юсуф, 38; Меръем, 49; Анкебуут, 27; Саад, 45.
 Я'къуб огуулары, Меръем, 6.
 Я'къубһынъ сабыры, Юсуф, 18, 84, 86.

ДЖЕНК--ДЖИХАД

- Анташувны бозмамакъ, Энфаал, 56, 58, 72; Тёвбе, 12, 13.
 Арам айларда дженк, Бакъара, 194, 217; Мааиде, 2; Тёвбе, 5, 36, 37.
 Барыш, Нисаа, 128; Энфаал, 61-63; һуджураат, 9.
 Барыш ве дженк, Мумтеһине, 8, 9.
 Бирик-бераберлик, Аал-и Имраан, 103-105; Энфаал, 46, 61-63; Бакъара, 178.
 Бозгъунджылар, Бакъара, 11, 12, 204-206.
 Бозгъунджыларгъа итаат этильмез, Шуараа, 151, 152.
 Гъаниметлер, Энфаал, 1, 41, 69.
 Душман миллетлерге нисбетен тедрбирлер, Аал-и Имраан, 28, 73.
 Душмандан къоркъмакъ, Тёвбе, 13.

- Душманларгъа къаршы къувет азырмакъ, Нисаа, 71; Энфаал, 60; Тёвбе, 46; Энбийаа, 80.
- Зафер Аллаһ ярдым эткен кимселернинъдир, Аал-и Ибраан, 160; Маанде, 56; Тёвбе, 15; Руум, 2-5.
- Зафер Аллахтандыр, Аал-и Ибраан, 125, 126, 165.
- Зафер Исламнынъдыр, Энбийаа, 44; Нуур, 55; Фетих, 28.
- Зафер му'минлернинъдир, Аал-и Ибраан, 123, 139, 148; Ра'д, 41; Энбийаа, 105; Нуур, 55; Руум, 60; Фетих, 23; Мунафикуун, 8.
- Кяфирлер дост этилмез, Аал-и Ибраан, 118-120.
- Къараманлыкъ, Бакъара, 249-251.
- Медине судийлерининъ джезаландырылувары, Хашр, 2-4.
- Мешру (къануний) мудафаа, Шураа, 39, 41.
- Миллетлерара англашма, Нисаа, 90, 92.
- Невбет тутмакъ, Аал-и Ибраан, 200.
- Сеферберлик, Нисаа, 71; Тёвбе, 41.
- Фей'ве гъаниметлерининъ такъсиматы, Хашр, 6-9.
- Фитне джинаеттен бетердир, Бакъара, 217.
- Джасусларгъа нисбетен уяныкъ олмакъ, худжураат, 6; Мумтеһине, 10.
- Джихад, Нисаа, 95, 96; Энфаал, 72; Тёвбе, 19, 20, 41, 44; Фуркъан, 52; Хадж, 78; худжураат, 15.
- Джихад эври, Тёвбе, 73.
- Джихаддан къачкъанлар, Тёвбе, 81, 86, 87, 90, 93-96.
- Дженк, Бакъара, 190-194, 216, 217, 244, 246; Аал-и Ибраан, 195; Нисаа, 71-78, 84; Энфаал, 39, 40; Тёвбе, 5, 12, 29; Аһзааб, 20, 25, 26.
- Дженк алында олгъанда барыш теклифи, Мухаммед, 35.
- Дженк ичюн азырыкъ, Энфаал, 60.
- Дженк низамы, Сафф, 4.
- Дженк меселесинде гевшеклик косьтериджилер, Мухаммед, 20.
- Дженк эври, Тёвбе, 11, 123.
- Дженкке даир укъумлер, Мухаммед, 4.
- Дженкке изин бериджи аслер, Хадж, 39, 40.
- Дженкке къаршы дженк, Тёвбе, 36.
- Дженкке тешвикъ, Энфаал, 65-67.
- Дженкнинъ икметлери, Энфаал, 5-8, 42-44; Тёвбе, 13-15; Мухаммед, 4, 31.
- Дженкте Аллаһкъа ишанмакъ, Аал-и Ибраан, 173-175; Энфаал, 49; Тёвбе, 25, 26.
- Дженкте ашыры кетмемек, Бакъара, 190, 192, 193; Энфаал, 39.
- Дженкте мунвфкъларнынъ даврашышлары, Аал-и Ибраан, 154-156, 166-168; Нисаа, 72, 73, 77, 78, 91, 141; Энфаал, 49; Тёвбе, 42-53, 65, 66, 81-83, 86, 87, 90, 93-95; Нуур, 54; Аһзааб, 9-20, 24; Мухаммед, 20, 21; Фетих, 11, 12, 15, 16.
- Дженкте себат ве сабыр, Нисаа, 104; Энфаал, 15, 16, 45.
- Дженкте тарафсыларгъа токъунмамакъ, Нисаа, 90, 91.
- Дженктен кери къалмаларына изин берилгенлер, Тёвбе, 91, 92, 122.
- Дженктен узюрсиз кери къалмакъ, Нисаа, 95; Тёвбе, 38-40.
- Эхл-и китапкъа нисбетен бирлик мураджааты, Аал-и Ибраан, 64.
- Эхл-и китапкъа нисбетен тавур, Аал-и Ибраан, 149; Анкебуут, 46.
- Эхл-и китапкъа уймакъ, Аал-и Ибраан, 100, 105.

Эсирлерге эйи муамеле, Бакъара, 177;
Энфаал, 69-71; Мухаммед, 4; Инсан,
8-12.

ТОПЛУМ (ДЖЕМИЕТ) ТЕРТИБИ

Адалет, (бакъ.: Ахлякъ).

Адалетли хакимлер, Нисаа, 135; Мааиде,
8; Шуураа, 205-207; Саад, 26.

Акъсыз исян, А'рааф, 33.

Аллаһнынъ эндиргенинен укум этмек,
Мааиде, 44, 45, 47-49.

Апс джезасы, Нисаа, 15.

Биат (дсвлет реисине итаат сёзю),
Мааиде, 12; Фетих, 10, 18;
Мумтеһине, 12.

Бозгъунджылыкънынъ джезасы,
Мааиде, 33.

Вазифе талап этювнинъ джезасы, Юсуф,
55.

Васиет, Бакъара, 180-182, 240; Нисаа, 12;
Мааиде, 106, 108.

Дийет, Нисаа, 92; Исраа, 33.

Емин, Бакъара, 224, 225; Мааиде, 89;
Наһль, 91.

Етим акъкъы ве етимге ярым,
(бакъ.: Ахлякъ).

Зарурет ве азимет-рухсет, Мааиде, 3;
Эн'аам, 115, 119; Наһль, 115.

Зина ифтирасынынъ джезасы, Нуур, 4,
5.

Зулум ве залымлар, (бакъ.: Ахлякъ).

Интихар (озь-озюни ольдюрмек),
Нисаа, 29-31.

Ислях этмек (тюзельтмек), Бакъара, 160,
182.

Истишаре--мушавере, Бакъара, 233;
Аал-и Имраан, 159; А'рааф, 107-114;
Немль, 29-34; Шуураа, 38.

Лукъман, 17.

Ичтимай месулиет, Нисаа, 85.

Юрт муафазасы, Бакъара, 246.

Кяфирлерге итаат этильмез, Аал-и
Имраан, 149; Кеһф, 28; Фуркъан, 52;
Къасас, 86; Аһзааб, 1-3, 48; Шуураа,
15; Инсан, 24; Алякъ, 19.

Къадынларнынъ хакимлиги, Зухруф, 18.

Къастан адам ольдюрмек, Нисаа, 93;
Мааиде, 32.

Къагилернинъ джезасы, Нисаа, 92, 93;
Мааиде, 32; Фуркъан, 68, 69.

Къул ве джарилерге (хызметкяр
къадынларгъа) эйилик ве урриет
теминлемек, Бакъара, 177; Аал-и
Имраан, 35; Нисаа, 36, 92; Мааиде,
89; Наһль, 71; Нуур, 33; Муджааделе,
3; Белад, 12, 13.

Къысас (интикъам, къасас), Бакъара,
178-179; Мааиде, 45.

Лидерлернинъ бозулувы, Исраа, 16.

Макъам ве мевкъи, Эн'аам, 123; Юсуф,
54-56; Шуураа, 83; Немль, 15-16;
Саад, 35.

Месулиетнинъ шахсийлиги, Нисаа, 112;
Эн'аам, 164; Юнус, 41; Исраа, 15;
Анкебуут, 12; Фаатыр, 18; Зумер, 7;
Шуураа, 15; Недржм, 38.

Миллетлерара анташма, Нисаа, 90, 92.

Мирас, Нисаа, 7, 8, 11, 13, 19, 33, 127,
176; Феджр, 19.

Мушерет (эдеп) къаиделери, Аһзааб,
53.

Мукеллефиетнинъ шахсийлиги, Нисаа,
84.

Муькиет акъкъына сайгъы, Бакъара,
188.

Муькиетке тежавуз, Нисаа, 161.

Мунафыкъларгъа итаат этильмез,
Аһзааб, 1-3, 48.

- Мутедиль (орта дeредже) топулыкъ, Мааиде, 66.
- Му'минлер Аллахнынъ халифесидир, Эн'аам, 165.
- Селям бергенге "Мусульман дегильсинъ" деменъиз, Нисаа, 94.
- Селям бермек ве кириш изини истемек, Нуур, 27, 29, 54, 59, 61.
- Селям бергенге даа гузель шекильде джевап бермек, Нисаа, 86.
- Теклифте вус'ат (кенишлик) ве къолайлыкъ, Бакъара, 286; А'рааф, 42; Му'минуун, 62; Талаакъ, 7.
- Улу'ль-эмирге (девлет амирлерине) итаат, Нисаа, 59, 83; Эн'аам, 105.
- Файыз (Рибаа), Бакъара, 275, 276, 278; Аал-и Имраан, 130.
- Феналыкъны косътериш, Нисаа, 148.
- Феналыкънынъ къаршылыгы мусавий бир джезадыр, Шуураа, 40.
- Ферахнынъ даркъатылувы, Хашр, 7.
- Фитне, Бакъара, 217; Нисаа, 91; Мааиде, 71; Энфаал, 25, 28, 39; Тевбе, 47, 49; Аһзааб, 14.
- Хакъ инсанларнынъ арзуларына таби олмаз, Му'минуун, 71.
- Хакъны аякъта тутмакъ, Мааиде, 5.
- Хатанен адам ольдирювнинъ джезасы, Нисаа, 92.
- Христианлар ве еудийлер дост этильмез, Мааиде, 51.
- Христианлар ве еудийлерге такълид, Бакъара, 120.
- Хырсылыкънынъ джезасы, Мааиде, 38.
- Джезада къаршылыкълылыкъ, Наһль, 126; Хадж, 22, 60; Шуураа, 40-43; Мумтеһине, 11.
- Джезаландырууда адалет, 126.
- Шаатлыкъ япмакъ, Бакъара, 142, 282; Нисаа, 135; һадид, 19.
- Шаатлыкъны гизлемек, Бакъара, 140, 146, 283.
- Шаатлыкъта дюрюстлик ве адалет, Мааиде, 8, 106, 108; Юсуф, 81; Талаакъ, 2; Меааридж, 33.
- Шаатлыкъта ялан, Бакъара, 42, 188; Фуркъан, 72.
- Шерият, Мааиде, 48; Хадж, 67; Шуураа, 13, 21; Джаасие, 18.
- Шуурсыз такълид, Бакъара, 170, 171.
- Эйиликни огретмек, феналыкъны ясакъламакъ, Аал-и Имраан, 104, 110, 114; А'рааф, 157; Тевбе, 67, 71, 112; Хадж, 41;
- Эляалар ве арамлар, Бакъара, 168, 172, 173; Мааиде, 3, 77, 88, 90; Эн'аам, 119-121, 145; А'рааф, 13; Наһль, 115.

ЕР ИСИМЛЕРИ

- Бедир, Аал-и Имраан, 123.
- Бейт-и Ма'мур (Кябе), Туур, 4.
- Бейт-и Хараам, Мааиде, 2; Къурейш, 3.
- Ирем, Феджр, 7.
- Кябе, Мааиде, 97.
- Медине, Тевбе, 120.
- Медйен, Таа-һаа, 40; Къасас, 22, 23.
- Мекке, Аал-и Имраан, 96; Фетиһ, 24.
- Мерве, Бакъара, 158.
- Месджид-и Дираар, Тевбе, 107.
- Месджид-и Хараам, Бакъара, 144, 149, 150, 217; Энфаал, 34; Тевбе, 7, 28; Хадж, 26; Фетиһ, 27.
- Мысыр, Юнус, 87; Юсуф, 21, 99; Зухруф, 51.
- Мукъаддес Арз, Мааиде, 21.
- Сафаа (төпеси), Бакъара, 158.
- Сидре-и Мунтехаа, Неджм, 14, 16.
- Туур (дагъы), Бакъара, 63; Нисаа, 154; Къасас, 46; Меръем, 52; Туур, 1.

Туваа вадиси, Таа-һаа, 12; Наазиаат, 16.
Туур-и Сина, Тинн, 2.
Хунейн, Тёвбе, 25.

Джуудин (даггы), һууд, 44.
Эрем, Феджр, 7.

ЧЕШИТ МЕВЗУЛАР

Арам айлар, Бакъара, 194, 217; Тёвбе, 5, 36.

Асхаб-и Кирам, Тёвбе, 100, 117; Хиджр, 110; Хадж, 57; Хашр, 9; Мумтеһине, 10.

Бедбахт инсанлар, һууд, 105-107.

Буюк гунахлар, Нисаа, 31; Неджм, 32; Шуураа, 37.

Вахий ёллары, Шуараа, 51.

Велаёт Аллаһкыа махустыр, Кеһф, 44.

Дуа, А'рааф, 55, 56, 205, 206; Ра'д, 14; Кеһф, 28; Седжде, 16; Му'мин, 60.

Дуада ашырылыкътан сакъынмакъ, А'рааф, 55, 100, 205; Таа-һаа, 8.

Дуаларнынъ къабулы, Бакъара, 186; Шуураа, 26.

Зейд ве Зейнеп акъкъындаки ает, Аһзааб, 37.

Зикр, Аал-и Имраан, 190; Хадж, 35; Аһзааб, 9.

Зикр ве тесбиҳ, Аһзааб, 41, 42.

Зикр әдеби, А'рааф, 205.

Зумат, нур, Бакъара, 257; Мааиде, 16; Эн'аам, 1; Ра'д, 16; Ибраһим, 1; Аһзааб, 43; Фаатыр, 20; һадиид, 9; Талаакъ, 11.

Иблисиниъ исняы, Бакъара, 34; А'рааф, 11-13; Хиджр, 28-33; Исраа, 61-62; Кеһф, 50; Таа-һаа, 116; Саад, 71-76.

Иршат усулы, Бакъара, 82, 263; Аал-и Имраан, 159; Эн'аам, 52; Наһль, 125; Исраа, 53; Таа-һаа, 42, 44; Энбийаа, 108, 109; Шуараа, 15, 29; Абесе, 1-12.

Ифкъ (азрети Айшеге ифтира вакъиасы), Нуур, 11-19.

Истигъфар, Аал-и Имраан, 135; Нисаа, 106; Муһаммед, 19; Фетих, 3;

Заарийаат, 18; Мунаафикъуун, 5, 6; Музземмиль, 20.

Иджрет, Аал-и Имраан, 195; Нисаа, 98, 100; Энфаал, 72, 74, 75; Тёвбе, 19, 20; Наһль, 41.

Къадер (Такъдир), Эн'аам, 59; Тёвбе, 51; һадиид, 22, 23; Къамер, 49.

Къадир геджеси, Къадр, 1-5.

Къыбле аетлери, Бакъара, 142-150.

Къургулыш юрты, Юнус, 25.

Левх-и Махфуз, Немль, 75; Буруудж, 22.

Ляат, Узза ве Менаат путлары, Неджм, 19, 20.

М а й м у н л а ш к ь а н л а р   в е
домузлашкъанлар, Мааиде, 60.

Мединелиер, Аһзааб, 13.

Мезар ташларынен макътаныджылар, Теҗяасур, 1, 2.

Мусибетлер имтиандыр, Бакъара, 155-157.

Нур Аллаһтандыр, Нуур, 40.

Нур аети, Нуур, 35.

Путларны шефаатчы сайгъанлар, Юнус, 18.

”Раббимиз Аллаһтыр” дне дурюст олгъанлар, Аһкбааф, 13.

Рамазан айы, Бакъара, 185.

Румлар, Руум, 2.

Рух недир, Исраа, 85.

Рух'уль-Къудус, Бакъара, 87, 253; Мааиде, 110; Наһль, 102.

Рух-и Эмин (Джебраил), Шуараа, 193.

Сагъдакилер, Вакъыа, 8, 10-40, 90, 91; Мудадессир, 39; Белед, 18.

Солдакилер, Вакъыа, 9, 41-57; Белед, 19.

- Сыкьынтыларнен имтиан, Бакъара, 214.
- Такъва, Бакъара, 197; А'рааф, 26; Хадж, 37.
- Такъва саиплери, Бакъара, 2-5, 177; Аал-и Имраан, 133-136; Заарийаат, 15-19.
- Такъванынъ дегери, худжураат, 13.
- Темизлик, Мааиде, 6, 100; Энфаал, 37; Тёвбе, 108; Ваакъыа, 79; Муддессир, 4.
- Тевеккуль, Фуркъан, 58; Немль, 79; Шуараа, 217; Аһзааб, 3, 48; Тегъабун, 13.
- Тёвбе, Бакъара, 160; Аал-и Имраан, 89; Нисаа, 16-18; Мааиде, 39; Эн'аам, 54; лууд, 61, 92, 112; Меръем, 60; Таа-һаа, 82; Нуур, 31; Фуркъан, 70, 71; Къасас, 67; Таһрим, 8.
- Укюм Аллаһкъа аиттир, Юсуф, 40, 67; Ра'д, 41; Му'мин, 12.
- Хайыр, Бакъара, 216; Нисаа, 170, 171; Эн'аам, 17, 158; А'рааф, 188; Наһль, 30.
- Хайыр ве шерр, Ал-и Имраан, 180; Юнус, 11; Исраа, 10.
- Хайыр ве шерр Аллаһтандыр, Фетих, 11; Юнус, 107; Наһль, 53, 54.
- Худайбийе мусалахасы (анълашмасы), Фетих, 10-26.
- Хусрандан (сапыкълыкътан) къуртулгъан инсанлар, Аср, 1-3.
- Джахилие, Аһзааб, 22.
- Джахилие укюм, Мааиде, 50.
- Джинлер атештен яратылгъанлар, Раһмаан, 15.
- Джинлер Къур'ангъа иман эткендирлер, Аһкъаф, 29, 32; Джин, 1-15.
- Эбу Лехеб ве къарысы, Теббет, 1-5.
- "Элест" безми, А'рааф, 172.
- Эяллар арам сайылмазлар, Мааиде, 87, 88.
- Эр кеснинъ япкъаны озюнедир, Къасас, 55.
- Эхл-и Бейт, Аһзааб, 33.
- "Ялынъыз дюнья аяты акътыр" дегенлер, Эн'аам, 29.

КЪБЫЙЫН АНЪЛАШЫЛГЪАН БАЗЫ СЁЗЛЕР ВЕ ИБАРЕЛЕРНИНЪ ЛУГЪАТЫ

А

абид(т)--табынгъан, ибадет эткен адам.
аврет ерлер--къадын ве эр кишининъ орь-
тилюви керек олгъан ерлери.
адаб-ы муашерет--эдеп ве тербие къаи-
делери.
адеттен темизленмек--къадынларда хай-
изнинъ (ай башы) биткен вакъты.
ает--Къур'ан сурелерини тешкиль эткен
джумлелер.
азамет--буюклик, удулыкъ, юджелик, юк-
секлик.
аздырмакъ--ёлдан аздырмакъ, ёлдан чы-
къармакъ.
азим--къатист, къарарлы; буюк, юдже.
азыкъ--ашайт гыдалары.
айрет--тааджюп.
аким--укуом этиджи, сёзюни кечириджи.
Акъабе джемреси--хадж вакътында шей-
тангъа таш атылгъан ерлерден бири-
нинъ ады.
алай этмек--бирисининъ усьтюнден куль-
мек, азарламакъ, мыскъылламакъ.
аладжа хасталыгъы--инсан беденинде
безз леке (бенек) хасталыгъы (про-
каза).
алейхине--зытына, зарарына, къаршы.
алельхусус--(в особенности, особенно).

баас этмек--сёз юрсетмек, бир шей узе-
ринде лаф этмек.
байыламакъ--эс джоймакъ (падать в об-
морок).
бакире--темиз, саф, наусыны къорчалагъ-
ан къыз.
бакъый--эбедий, даимий.
бакъымындан--нокътаи назардан.
балчыкъ--чамур.

алет--(инструмент, прибор).
алт(ындан)--аст(ындан).
алт этмек--енъмек, гъалип чыкъмакъ.
аляметлер--ишаретлер, бельгилер.
амель--япылгъан иш, аркет; ибадет.
ана рахими--ананынъ тёлъ (эмбрион) ята-
гъы.
антлашув (анълашув)--эки тарафнынъ
бир къараргъа, сёзге келюви, разыла-
шувы, узлашувы, ахтлашувы.
анджакъ--ялынъыз, садедже; лякин, амма.
араджы--ара булуджы, эльчи, барышты-
рыджы.
аркъаламакъ--юкленмек.
аса--таякъ (посох).
асед этмек--кунълемек (зависть).
асий--исьянджы, табий олмагъан, баш къ-
алдырув.
асхаб--Пейгъамберимиз (а.с.)нен ко-
рюшкен, онынънен берабер олгъан
му'минлер.
ахкъам--укуомер, къанунлар.
ахт--берильген сёз, ваде.
аджеледжи--ашыкъчан, ашыкъкъан адам.
ая (ная)--утанув, эдеп, ар-намус.

Б

барырмакъ--ерлешмек, яшамакъ ичюн
сыгъынылып отурмакъ.
барыш, барышмакъ--сулх; дава-къавгъа-
да узлашув.
басирет--узакъны коре бильмек, догъру
шейни керги киби анъламакъ.
баты--гъарп (запад).
батыл--янълыш, бош, афыдан, файдасыз.
бахш этмек--багъышламакъ, ихсан этмек.

бедбахт--бахтсыз; арекети, эмеги бошуна кеткен адам.
 беддуа--къаргъыш (проклятие).
 бедевийлер--чѣльде кочебе алында яшагъанлар.
 бедель--бир шейнинъ акъкъы, фияты, къыймети.
 бешер, бешерий--инсан, инсан огълу, инсаний.
 бешиир--муждеджи, яхшы хабер кетирген адам.
 биат алмакъ--садыкълыкъкъа сѣз алмакъ (присяга).
 бушраа--мужде, яхшы хабер.

ваде--берильген сѣз.
 вадий--(долина, лощина).
 васий--зайыф, хаста, я да етимнинъ малына идареджи олгъан адам.
 васыф--сыфат.
 вакъыф--бир шейге шаат олмакъ, бильмек.

герчи--(хотя, действительно).

гъазий--дженкке иштирак этип, сагъ къалгъан аскер.
 гъайб--Аллаһтан башкъасына корюмеген, билинмеген, гизли, сырлы эр шей.
 гъализ--къаба, чиркин, джиренч, анълашылмагъан.

дааббе--къыяметтен эвель ер юзюне чыкъаджакъ ве сѣйлейджек бир айван (верховое (вьючное) животное).
 дагъланаджакъ--атеште къавурыладжакъ, якъыладжакъ.
 далялет--сапыкълыкъ; хакъ, догъру ёлдан чыкъув.
 дахи--о да, биле.
 дахиль--аит, ичинде.

боджаламакъ--не япаджагъыны бильмей ип шашмаламакъ, къарарсыз алгъа тюшмек.
 богъуз беслемек (кутьмек)--опьке, нефрет; душманлыкъ, кин беслемек (кутьмек).
 бойсунмакъ--табий олмакъ, боюн эгмек, итаат этмек.
 больге--белли бир ер, район, минтакъа.
 булмакъ--тапмакъ.
 бунынъ узерине--бунынъ усътюне.
 бурдж--зодиактаки 12 йылдыз топуна берильген умумий, ортакъ исим.
 бухран--буналув (кризис).

В

вахий--бир иляхий эмирнинъ Аллаһ таарыфындан Пейгъамберге эшиттирилюви, бильдирилюви.
 веба (хасталыкъ)--(чума).
 вебал--гунях, месуанет.
 вели--эрен-эвлия, месулиетли шахс, дост. весиле--себеп.

Г

генч--яш (молодой).

Гъ

Гъаний--Аллаһнынъ исимлеринден; зенгин, варлыкълы, бол.
 гъафиль--акъыкъатны коре бильмеген, сезалмагъан, бильгисиз.
 Гъафур (Гъаффар)--Аллаһнынъ исимлеринден; багъышлайдыжы.
 гъыябен--(заочно).

Д

дегер--къыймет.
 делиджи--тешиджи.
 делялет--бельги, ишарет, делиль, исбат, (факт).
 денк--теньеш, мусавий, бирдайын.
 денъемек--сынамакъ.
 деркен--дер экен, дегенде...
 дестек--ярдым, къол тутув, таянув.

деф--зилли дареге беньзеген чалгы ае-
ти.
деф этмек--къувмакъ, узакълаштырмакъ.
дехрий--(материалист).
дешет--къоркъунч.
дигер--башкъа.

диет--Ислям укъукъына коре, ольдирюв
ве яралавда къабаатлы адам тарафын-
дан одениледжек пара.
дияр--ульке, ватан.
догъу--шаркъ (восток).

Е

еис алы--умютсизлик алы, инсаннынъ
олюм алы.

емин--ант (клятва).

Ё

ёрум--тефсир, анълатув, анълам чыкъарув,
дегерлендирюв.

ёсун--(мох).

З

закъкъум тереге--джеэннемде оськен бир
терек чешити (олеандр).
зан этмек--санмакъ, беллемек.
зараргъа (зиянгъа) огърамакъ--фена бир
алгъа тышмек.
зафер--гъалебе, енъиш, мувафакъиет.
захид--такъвадар инсан, софу (благоче-
стивый).
захирий--тышкъа корюнген, тышкъы ше-
киль.
зеваний--мелек, джеэннемнинъ бекчиси.
зевал--ёкъ олув, тюкенюв; уйле вакъты.
зевдж--къоджа, эш.
зевдже--къары, рефикъа, эш.

земин--ер, топракъ; табан (ер юзю, эв та-
баны).
зенджефиль--(имбир).
зикр этмек--Аллаһны анъмакъ; сёйлемек.
зиллет--алчалув, хор олув, ашшаланув.
зираат--экинджилик (земледелие).
зихн--акъыл, фикир.
зорбаджы--башкъаларынынъ акъкъына
кириджи, тедажавузкяр; истибатчы
(тиран, деспот, насильник).
зуурь этмек--джерьян этмек, мейдангъа
чыкъмакъ, корюнемек.
зурриет--эвлят, несиль, несеп.
зырх--(бронья).

И

ибранийдже--шимдики Израилнинъ дев-
лет тили.
идда--озюнинъ фикрини илери сюрюв,
къорчалав.
иддет вакъты--Ислям къаиделерине коре,
айырылгъан я да къоджасы ольген
къадыннынъ яны никяхкъадже бе-
клейджек мүддети.
изафий--нисбий (относительный).
иззет--юджелик, улулыкъ, буюклик.
изин--рухсет.
идрак этмек--анъламакъ, сезмек, дуймакъ,
акъыл ирдирмек.
икрам--Аллаһ бергиси, бахшыш, багъы-
шлав.
икътидар--кучь, къудрет, имкян.

ильтифат--яхшы мунасебет, сайгъы косъ-
термек, рагъбет.
имасджи--къорчалайдыджи.
имтияз--усътюнлик, аলেখусуслыкъ (пре-
имущество, привилегия).
интикъам--очь, къасас (возмездие).
инфакъ этмек--факъыр-фукъарелерге,
хайыр музсиселерине ярдым этмек,
нефакъа бермек.
ирмакъ--озен, нехир.
иршат--догъру, хакъ ёлны косътерюв, тен-
билсев.
ислях этмек--яхшы бир вазиятке кетир-
мек, тюезальтмек, яхшылаштырмакъ.
исрар этмек--аякъ тиреп, озь сёзюнде тур-
макъ, бир ишни сонъунадже япмакъ.

истикъамет--тараф, догърулыш.
 истираат--раатланув.
 исъян--къаршы чыкъув, асий олув, баш къ-
 алдырув, итаат этмемек.
 иттифакълы--бераберликнен, анълашу-
 внен.
 итираф этмек--къайиль олмакъ, къайд эт-
 мек.
 иффет--намус, джинсий мевзуларда ахля-
 къ къаиделерине табий олув.
 ифтира--ботен, асылы олмадан къабаат-
 лав.
 ихсан--бахшыш, люф, яхшылыкъ япмакъ.

кевде--вуджут, беден.
 келиме--сѣз.
 келип чатгы--келип чыкъты, садир олды,
 вакъыты кельди.
 кенди--озю.
 керем--икрам, джумертаик, яхшылыкъ,
 эйилик, люф (великодушие, благо-
 родство).
 кериге--арткъа.
 кесат--ѣкълыкъ, къытлыкъ, етишмезлик.
 кеханет--гъайбдан (келеджектен) хабер
 берюв.
 кеффарет--бир гунахнынъ Аллаһ тара-
 фындан багъышланылувыны тиле-
 ерек, нафъ ораза тутмакъ, садакъа
 бермек.

къабар--рушвет (взятка).
 къавм--къабиле, урув, миллет.
 къалкъан--дженкте къорчаланмакъ ичюн
 къулананылган зырх (щит).
 къалкъмакъ--турмакъ.
 къалкъышмакъ--арекетке кельмек, къоз-
 гъалышмакъ.
 къаний олмакъ--инанмакъ, къанмакъ, къ-
 анаатленмек.
 къара--топракъ, ер.
 къараргях--отурма, къонакъланма ери.
 къарарылыкъ--къатиеглик, берген къара-
 рында къавий турмакъ.

ихтар этмек--тенбилемек, хатырлатмакъ,
 дикъкъат чекмек.
 ихтиляф--анълашмазлыкъ, бозулышув.
 ихтирас--сынъырсыз, джошкъун истек,
 арзу.
 ихтияр--къарт.
 ичтихат--шахсий фикир, анълайыш; базы
 (ачыкъ олмагъан) меселелерде белли
 сыфатларгъа саип дин алимерининъ
 шахсий фикирлери, нокътаи назар-
 лары.
 ич юзю--бир шейнинъ ич дюньясы, аслы
 (суть, сущность).
 и'джаз--айретлендириджи нутыкъ, сѣз.

К

кефиль--(гарант, поручитель).
 кешишлер--христиан дин адамлары.
 кийиз--(войлок, кошма).
 кин--опъке, гъарез, ачув.
 кирамен кятибин--инсаннынъ янында
 даимий булунган, гунахыны ве сава-
 быны язган мелексер.
 кутъле--(масса человеческая).
 козе--уджейре (клетка).
 кома--базы хасталыкълар нетиджесинде
 келип чыкъкъан терен байгъынылыкъ
 алы, (комагозное состояние).
 кошк--сарай (вилла, дворец).
 къяхинлер--гъайбдан (келеджектен) хабер
 бермек иддасында булунган кимсе-
 лер.

Къ

къасас--къабаатлыны япкъан яманлыгъы-
 нынъ айнысынен джезаландырув.
 къаталь--адам ольдирюв.
 къатиаль--адам ольдюрген киши.
 къатмакъ--къошмакъ, къошма япмакъ,
 иляве этмек.
 къатындан--янындан, тарафындан.
 къаххар--къахр этиджи.
 къахр этсин--джезалаасын, перишан этсин.
 къошу--чапышув.
 къошу атлары--чапыштырмакъ ичюн
 бакъылган атлар.
 къур'а--(жребий).

къуртулышкъа иришмек--ферахлыкъ-
къа къавушмакъ, гунахтан арынмакъ,
дженнетке акъ къазанмакъ.
къутуб(п)--(полюс).

Левх-и махфуз--олгъан ве оладжакълар-
ны, кечкен ве келеджеклерни, эр
шейни озъ ичине алгъан (такъдирлер
язылы) китап.
лахине--файдасына.
леш--айван олюси.

мабет--ибадет япылгъан ер, ибадетхане.
мабуа(т)--онъа табынылгъан барлыкъ,
танъры, илах.
маден--(металл).
мазерат--себеп, узюр.
макюм (махкюм)--укюм олунгъан адам
(осужденный).
макъам(ы)--(1. место, местопребывание;
2. пост, ранг).
малики--саиби.
мамат--олюм.
маневьет--(мораль).
мани олмакъ--бир шейнинъ япылмамасы-
на себеп олмакъ, кедер этмек.
махв этмек--ёкъ этмек.
махустыр--аиттир.
махшер--къыямет куню текрар тирильген-
лернинъ топланаджакъ ери.
мевкъи--макъам сёзюне бакъынъ.
мевъыза--огют, насиат.
медет--ярдым, имдат, дестек.
мейль--(наклонность, симпатия, благо-
склонность).
мен этмек--ясакъламакъ (запрет).
менсупарк--аитлик, багълылыкъ, алякъ-
адарлыкъ.
мерд(т)--джесюр, сюзюнинъ саиби (хра-
брец, смелый).
меслек--зенаат, тутылгъан ёл, огърашув
усулы.
метанет--чыдам, даянув, сагъламлыкъ, къ-
атиетлик.

къушатмакъ--чевре-четини сарып алмакъ,
къапламакъ.
къысса--ривает, икяе этюв (повествова-
ние).
къыям турмакъ--аякъта тик турмакъ.

А

лиаан аетлери--беддуа (къаргъыш) аетле-
ри.
ливата--эркекнен эркекнинъ джинсий
алыкъа япувы.
лютф--эйилик, ярдым, ихсан, инает (ми-
лость, доброта).

М

метах, метай--мал, тиджарет, эльде булун-
гъан варлыкъ.
метин--сагълам, къавий.
метн--(текст).
меджунун--акълыны джойгъан, чылгъын,
дели-диване.
меджусий--атешке табындыжылар.
миннет этмек--боюн эгип ялвармакъ
(просить милости).
мирас--ольген адамдан къалгъан мал-
мулк, сервет.
мирасчы--мираскъа акълы киши.
мисиль, мисли--(подобие; ровное коли-
чество).
мисиллемек--(возмездие, ответные дей-
ствия).
миджаз(ий)--акъикъий манасындан баш-
къа манада къулланылгъан сёз (слово
в переносном смысле).
муаззам--буюк, юдже, улу.
муакъкъакъ ки--мытлакъа, кесен-кес, не
олса олсун.
муамеле--(обращение, сделка, манера по-
ведения).
муафаза--къорчалав, имае.
мубиин--ачыкъ-айдын, ашкъяр (очевид-
ный, явный).
мусавий--денк, тенъеш (равный, одина-
ковый).
муваффакъ олмакъ--эльде этмек, къазан-
макъ.
муз береги--банан береги.

мукеллеф--меджбурьетли, месулиетли.
 мукъабиль--къаршылыгы, къаршылы-
 гы къадаар.
 мукъабеле--(ответ, оплата).
 мукъаесе--къыяслав, тенъештирив (сопо-
 ставление).
 мумтаз--(видный).
 мунакъаша--(спор, прения, дискуссия, по-
 лемика).
 мурдар--(грязный, нечистый, поганный,
 подлый).
 мусаллат--бездириджи (надоедливый, до-
 кучливый).
 мусриф--исрафчы, тутумсыз, сепип-са-
 вургъан.
 муस्ताгъний--башкъасына мухтадж олма-
 гъан.
 мусхаф--саифе.
 мутевази--алчакъгонъюлли; аддий, саде
 инсан.
 мутеватир--чокъ сайыдаки инсанлар агъ-
 ыз-агъыздан бир-бирлерине бильдир-
 ген хаберлер.
 муттефикъ--иттифакъ, сёзде, иште бир ве
 берабер, берадер олгъан инсанлар.
 мутевели--вакыф мал-мулькининъ ида-
 реджиси.
 мутедиль--орта дереджеде.
 мутешабих аетлер--маналары ачыкъ-
 тан-ачыкъ анълашылмагъан аетлер.

назиль олмакъ--энмек, тюшмек, Аллаһ та-
 рафындан ёланылмакъ.
 накълиет--(транспорт).
 накъл этмек--1. ташымакъ; 2. сёйлемек.
 намер(т)--алчакъ, къоркъакъ, ашша ин-
 сан.
 нанкорълик--ниметке сайгъысызлыкъ
 (неблагодарность).
 нафл (намаз, ораза)--фарзлардан зияде-
 си, арткъачы.
 недим--хызметчи.
 нездинде--янында, къатында, зурунда.
 несеп--(происхождение, род).

мутлакъ гъалип--кесен-кес гъалип, бу ерде
 Аллаһ манасында.
 муфессир--тефсирджи.
 мухалфет--(противодействие, сопротив-
 ление, несогласие, оппозиция, проти-
 воречие).
 мухатап--субетдеш (собеседник).
 мухафыз мелек--къорууджы, бекчи ме-
 лек.
 мухаджир--Меккеден Мединеге кочъ эт-
 кен мусульман.
 мухкем аетлер--маналары ачыкъ анъ-
 лашылгъан аетлер.
 мухлет--муддет (отсрочка, срок).
 мухтасар--(сокращенный, краткий, сжа-
 тый, лаконичный).
 мухтелиф аетлер--чешит аетлер (разный,
 различный).
 муджахид--джихад эткен инсан.
 мушааде--бир шейни козетмек, корьмек,
 шаат олмакъ.
 мушрик--Аллаһкъа ширк кетирген, ор-
 такъ къошкъан кимсе.
 муштереклик--ортакълыкъ, бераберлик,
 бирлик.
 мызракъ--демир уджлу, узун саплы сиялях
 (копёе, пика).
 мытлакъа--эльбетте.

Н

несх--эвельде энген ает укмининъ сонъун-
 дан кельген ает укминен ортадан къ-
 алдырылувы.
 нефис--1. джан, джанлы эр шей, махлюкъ-
 ат. 2. инсаннынъ ашамакъ, ичмек ве
 дигер истек, итиядж ве арзулары.
 нехр--ирмакъ (река).
 нифакъ--ара бозув, бозгъунлыкъ (раздор,
 распря).
 нияз--яварув-якъарув.
 нокъсан--къусур, эксик.
 нутфе--(сперма).

О

ортадан къаддырмакъ--ёкъ этмек,
аректтен токътатмакъ.
ортакъ къошмакъ--Аллаһтан башкъасы-
ны танъры танымакъ, Аллаһтан баш-
къасына табынмакъ.

пас--кир-кифос.
перишан--дагъыныкъ, тертипсиз, ачы-
къ-сачыкъ; заваллы.
пешин укюм--теджыкъ этмеден, бир шей-
нинъ темелини бильмеден чыкъарыл-
гъан укюм.

ракъиб(п)--(соперник, конкурент).
рахип--христиан дин адамы, кешиш.
рева корьмек--уйгъун, ерли корьмек.
ред этмек--бир шейни къабул этмемек, къ-
айиль олмамакъ.
реддие--ред этювни язма алда беян этмек.
резиль--масхара, ашша (позорный, по-
стыдный).
рехин--(заклад, залог).

сабит--бир ерде тургъан, къавий.
сакъий--девреде шарап сюзюджи.
салих амеллер--догъру, уйгъун амеллер.
сапан--таш атылгъан алет.
сапытмакъ--ёддан чыкъмакъ, адашмакъ.
сахих--догъру.
себат--къатиетлик, исрар, тирелюв.
севие--дередже (уровень).
севиджилик--лесбиянка(ства).
сема--кок юзю.
седждеге къапанмакъ--седжде этмек.
серап--(мираж).
сервет--мал-мульк, варлыкъ, зенгинлик.
сефих--алчакъ, ашшагъы, сефагъа мейль
берген.

таассуп--(фанатизм).
тадбикъ этмек--амельге кечирмек, (при-
менять).

отърю--себеп (бундан отърю--бундан се-
беп).

П

пусу--(засада).
пут--(идол, истукан).
путперест--идолопоклонник.

Р

ривает этмек--бир вакъиа я да адисе акъ-
къында икяе этмек.
рисалет--пейгъамберлик.
рия--эки юзююлик.
рушвет--къабар (взятка).
рузгяр--ель.
русвайлыкъ--айыплылыкъ, резиллилик.
рутбе--мертебе, дередже (ранг).
руя--тюш.
рызыкъ--къысмет, насип, ашайт, эрзакъ.

С

сув агъы--сув ёлу.
суварий--атлы аскер.
суикъаст--гизлиден адам ольдюрмеге аре-
кет этмек.
сукюн--сакинлик, узур.
сулх--барыш (мир).
сульп--(родное дитя, чадо).
Суреййа йылдызы--Улькер йылдызы.
сусам--(1. кунджут. 2. касатик, ирис).
суч--къабаат.
сызланмакъ--шикает этмек, адджылар
чекмек.
сыраты мустакъим--догъру, хакъ ёл.

Т

тазим этмек--сайгъы косътермек, уула-
макъ.
такъва--(благочестие, набожность).
такъадис--мукъаддес, мубарек саймакъ.

такъип этмек--артындан, пешинден юр-мек.
 такъаит этмек--бирисине бенъеземеге арет-кет этмек (подражание).
 такърир--анълатув, беян этюв.
 талиль этмек--(анализировать).
 танзим--низам, тертип.
 таса--гъам, кедер, къасевет.
 тасарруф--1. къуланув селяхиети; 2.икъ-тисатлы, низамлы.
 тасламакъ--(корчить, симулировать).
 татмакъ--(пробавать, испытывать, позна-вать).
 тахмин--зан, беллемек (догадка).
 тахт--(трон).
 тевазу--алчакъгонъюллилик, самимийлик.
 тебеккуль--эр шейни Аллаһтан беклемек, такъдирге бойсунмакъ.
 теблигъ--бильдириюв, анълатув.
 телеф олды--ёкъ олды.
 телкъбин--(наставление, поучение).
 теменни--тилек, тилемек.
 темсильджи--векиль (представитель).
 тенаасух--(переселение душ).
 тензиль--вахий, эндириюв (Къур'ан акъкъ-ында).
 тензих этмек--(очищение).

узеринде--усътюнде.
 узур--раатыкъ, сукюнет, тынчлыкъ.
 узъре--бойледже, бойлеликнен.
 узюр--себеп, мазерет.
 ульвий--(высокий, возвышенный, благо-родный).
 ульфет--дост, берадер.
 уммий--окъувы-язысы олмагъан.

файыз--одюнчке берильген пара эсабын-дан алынган кяр.
 фал окълары--къысмет ве такъдирни бильмек ичюн атылган окълар.
 фанус--фенер (плафон; колпак).
 фасыкъ--гуняхкяр (распутник; заблуд-ший).

терк этмек--быракъмакъ, възгечмек.
 тертиль--Къур'анны усулына коре яваш-яваш окъумакъ.
 тесбих этмек--Аллаһны зикр этмек.
 теселли--(утешение).
 теслимет--бойсунув, итаат этюв.
 техдид(т)--къоркъызув.
 тедажуз--бирисининъ акъкъына кирюв (нападение, покушение, нарушение закона).
 тежелли этмек--бир шейнинъ козыге ко-рюнмеси, ортагъа чыкъмасы.
 тежессус--анъламагъа, бильмеге меракъ (любопытства).
 тешбих--бенъезетюв, ошатув.
 тешеххуд--намазда "Эттахиййаату" ны окъуйджакъ къадар отурмакъ.
 тешхир--ярмалыкъ, (выставка).
 тилемек--истемек.
 тилавет этмек--окъумакъ.
 тисинмек--сескенемек, джиренмек.
 толайы--отърю, себепи.
 тонмакъ--бузламакъ, ушюмек.
 тузакъ--(лавушка, капкан, западня).
 тутум--1. тутылган ёл, арекет, давраныш тавры; 2. икътисатлы олмакъ.

У

усланмакъ--фена табияттан възгечмек, тёнъюльмек, акъыланмакъ.
 ухревий--ахиретке аит (багълы) олган шейлер.
 учурым--джар (пропасть).
 уажрет--бир шейнинъ акъкъы, пара къар-шылыгъы.
 ушенмек--эринмек.

Ф

февкъульаде--(необыкновенный, исклю-чительный).
 фидье--къуртуулыш одеви (выкуп).
 фейз--(изобилие, обилие, плородие; ще-дрость, милость).
 фент--(коварства, уловка).

фуркъан--Къур'аннынъ бир ады; догру ве
яньлышны айырды этюв.

фей'--бош.

ферт--шахс, (личность, субъект, индивиду-
мум).

хавуз--усътю ачыкъ сув тоду ер.

хайиз--(менструация).

хакем--(орбитр, судья).

хаким (аким)--акимие т саиб (владыка).

хамд--шукюр.

ханедан--(династия, знатный род).

хакъ--адалет, догъру, акъикъят.

хакъ этмек--къазанмакъ.

хакъир--хор, ашшагъы.

хакъкы иде--ерли ериндже (по праву, по
справедливости, как следует).

хардал--(горчица).

хас--аит, махсус.

чагъ--асыр.

чабымлы--важный; гордый, с гонором,
чванливый, кичливый).

чапразлама--(крестъ на крестъ).

чарпышмакъ--огърашмакъ.

чаршы--базар.

чатар--расткелир, келип чыкъар.

джаиз--уйгъун.

джазибе--(привлекательность).

джарие--къул къадын, къадын хызметкъар.

шает--эгер.

шеит--Аллаһ ёлунда дженкleshерек оль-
ген адам.

шемшек--яшин, йылдырым.

шеффаф--(прозрачный).

ышыкъ--нур, зия.

эбабиль къушы--дагъ къарылгъачы.

фетх (фетих)--дженкleshерек бир ерни
эльге алмакъ.

фухуш--(безнравственность, разврат).

фыркъа--тайфа (группа, партия).

фытрат--(натура, природа, характер; за-
датки).

Х

хасенат--эйиликлер.

хафиф--енгиль, яваш, сакин.

хахамлар--судий дин адамлары.

хаджв--(юмор).

хидает--хакъ ёлу, догъру ёл.

хилял шеклинде--янъы догъгъан ай
шеклинде.

хуауд--сынъыр (граница).

хухуд къушы--(уауд).

хусран--зарар, зиян.

хусумет--душманлыкъ.

хърс--адден ашыр истек; опъке.

хышым--(гнев, ярость, негодование).

Ч

чельмек--(резать коса, перекашивать).

четин--къатгы, къыйын, шиддетли.

чифт--эш. Бу ерде къадын я да къоджа ма-
насында.

чылгъын--(безумный, сумашедший, ума-
лишенный).

Дж

джахилие деври--Арабыстангъа Ислам
кельмеден эвельки девир.

джеваз--джаиз я да джаиз олмакъ.

джизье--(подушная подать).

Ш

шехвет--джинсий истек.

шуур--(ум, разум, понятливость).

ширк--Аллаһтан башкъасыны танъры та-
нымакъ, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ.

Ы

ылгъым--мираж

Э

эбедий--даимий, сонъсыз, олюмсиз.

эгри--кыйыш.
 эдинмек--(делать своим, приобретать).
 эзелий--(исконный, вечный).
 эйбетли--(внушительный, внушающий уважение).
 эйи--яхшы.
 эким--(врач, доктор).
 эксериети--чокбусы.
 эляк олмакъ--ёкъ олмакъ, ольмек.
 эмель--арзу, истек.
 эмин--ишанч.

эмниетли--ишанчы (безопасно).
 эндирильген--тюшюрильген.
 эмдже-заде--эмдже огълу.
 энсар--Мединедеки ерли мусульманлар.
 эрзакъ--рызыкъ, ашайт.
 эсап куню--кыйямет куню.
 эсарет--эсирлик.
 эхл-и китап--судийлер ве христианлар.
 эш--кыадын, къоджа.

Ю

юдже--буюк, уду.

Я

якъаламакъ--къувып тутмакъ (схватить, поймать).
 якълашты--якъынлашты.
 якъыйн--(достоверность, несомненность, уверенность).
 якъышмаз--уймаз, келишмес, ярашмаз.

БИР ХАТИМ ДУАСЫ

Аллааһумме Раббенаа йаа Раббенаа такъаббель миннаа иннеке Энтес-семиуль-алиим. Ве туб алейнаа йаа мевляанаа иннеке Энтет-тевваабур-Раһиим. Веһдинии веһдинаа ве веффикънаа илель-һакъкъи ве иляа тариикъин мустакъиим. Би берекети хатмиль-къур'ааниль-азыим. Ве би һурмети һабиибике ве ресууликель-кериим. Ваъфу аннаа йаа кериим, ваъфу аннаа йаа раһиим. Вагъфир ленаа зунуубенаа би фадлике ве керамике йаа экремель-экремиин. Ве йаа эрһамер раһимиин. Аллааһумме зеййиннаа би зиинети хатмиль-къур'аан. Ве экримнаа би керамети хатмиль-къур'аан. Ве шеррифнаа би шераафети хатмиль-къур'аан. Ве эльбиснаа би хиль-ати хатмиль-къур'аан. Ве эдхильнель-дженнете би шефаа-атиль-къур'аан. Ве аафинаа мин кулли беляаиддюнья ве азаабиль-аахирати би һурмети хатмиль-къур'аан. Веһам джемий'а уммети Муһаммедин би һурмети хатмиль-къур'аан. Аллааһуммеджа'лиль къур'аане ленаа фид-дюньяа къариинаа, ве филь-къабри мууниса, ве филь къыямети шефина, ве алес-сыраати нуураа, ве илель-дженнети рафиикъаа, ве миненнаари ситран ве һиджаабаа, ве илель хайраати куллеһаа делииен ве имаама, би фадлике ве джуудике ве керамике йаа экремель-экремиин. Аллааһуммерзукънаа би кулли һарфин минель-къур'аани һалааеһ. Ве би кулли келиметин керааеһ. Ве би кулли ааетин саадеһ. Ве би кулли сюуратин селямеһ. Ве би кулли джуз'ин джезаа'э. Ве саллаллааһу аляа сеййидинаа Муһаммедин ве аалиһи эджмаин эт-таййибине эт таһириин. Аллааһумменсур мен несараддин. Вектубис-селяамете вель аафиете алейнаа ве алель-худждаажди вель-гъузаати вель-мусаафириине вель-мукъьиимиин. Фии беррике ве баррике мин уммети Муһаммедин алейһим эджмаин. Аллааһумме беллигъ севаабе маа къара'нааһу ве нуура маа телевнааһу иляа рууһи небиййинаа Муһаммедин саллаллааһу тааляа алейһи ве селлем, ве ли эрвааһи эвляадиһии ве эзвааджиһии ве эшаабиһии ридваануллааһи тааляа алейһим эджмаин, ве ли эрвааһи аабаинаа, ве уммаһаатинаа, ве эбнаинаа, ве бенаатинаа, ве ихваанинаа, ве эхаваатинаа, ве эсдикъаанинаа, ве устаазинаа, ве акърибаанинаа, ве мешаайихинаа, ве ли мен леһюу һакъкъун алейнаа ве ли эрвааһи джемийиль-му'миниине вель-му'минаат, вель-муслимиине вель-муслимаат, эль-аһяаи минһум вель эмваати бираһметике йаа эрһамер-раһимиин. Дездеаллааһу аннаа Муһаммеден саллаллааһу алейһи веселлеме маа һуве эһлюһ.

Субһаане раббике раббиль иззети аммаа йасифуун, веселяамун аляль-мурселиин, вель-һамду лиляаһи раббиль-аалемиин.

АНА ТИЛИМИЗДЕ БОЙЛА ДЕ ДУА ЭТИЛЕ БИЛИР:

Аллаһым! Юдже китабынъ Къур'ан-ы Керимде: «Манъа дуа этинъиз, дуанъызны къабул этейим», дие буюрасынъ. Иште, санъа дуа этмек ичюн топландыкъ, эллеримизни Сенинъ сонъсыз олгъан къудретинъе, къуветинъе ачтыкъ. Дуаларымызны къабул эйле, я Рабби!

Я Рабби! Бизлер гунахъяр къуаллармыз. Сенинъ исе рахметинъ, берекетинъ, авфынъ бол. Къур'ан-ы Керимден окъугъан суре ве аетлеримизни, дуа ве салаватларны къабул эйле.

Я Рабби! Бизлер аджиз къуаллармыз. Нефислеримизге зулум этемиз, тевбе эткенимиз алда, кене гунах дерьясына даламыз. Аллаһым, бизге ойле бир ашкъ бер ки, Сенден башкъасыны корьмейик, бизге ойле бир ибадет зевкъы бер ки, Санъа ибадет этмектен курсюнмейик. Бизге ойле инсан севгиси, Къур'ан севгиси бер ки, малымызны, мулькюмизни азрети Эбу Бекирлер киби, азрети Османлар киби, азрети Умерлер киби арджлайыкъ. Сенинъ дининъ огърунда Алилер киби джан феда этейик.

Аллаһым! Ватанымызда Сенинъ адынъ анъылгъан эзанлар ич бир заман сусмасын. Халкъымызнынъ озь юртунда онынъ саиби олуп яшамаларына, иджртте къалгъанларымызнынъ Ватангъа тезден къавушмаларына ярдымджи ол. Ватан ичюн, Ислам дини ичюн джанларыны феда эткен шейтлеримизни рахмет эйле. Ватанымызны, джеми мусульманларны душман уджуминден, къяфирлер элинде оюнджакъ олувдан къуртар!

Я Рабби! Окъугъан бу суре ве дуаларымыздан (Къур'андан, Йаасиин шерифтен, Мевлид шерифтен) асыл олгъан савапны юдже Пейгъамберимиз Мухаммед Мустафа (саллаллаху алейхи веселлем) рухуна эдие эйледик, онъа ириштир. Я Рабби! Къур'аннынъ урьметине, Пейгъамберлернинъ ашкъына дуаларымызны къабул эйле!

Раббенаа аатинаа фид-дюньяа хасенетен ве филь-аахирати хасенетен ве къинаа азаабен-наар, Раббенагъфирли и ве ли ваалидейе ве лиль му'минине йевме йекъуумуль хисааб. Амин! Би хурмети сейидиль-мурселин, вель-хамду лилляаһи раббийль-алемиин. Эль-Фаатиһа.

